

HISTORICKÁ MLUVNICE JAZYKA ČESKÉHO.

NAPISAL

JAN GEBAUER.

DÍL III.
TVAROSLOVÍ.
II. ČASOVÁNÍ.

V PRAZE A VE VÍDNĚ.
NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.
1808.

Vydání Historické Mluvnice dospělo tímto svazkem do polovice; dva díly, o sobě celky — I. Hláskosloví a III. Tvarosloví neb nauka o skloňování (III. 1.) a časování (III. 2.) —, jsou ukončeny. Podle rozvrhu práce, vyloženého v předmluvě k dílu I. (1894), chci nyní přistoupiti k vydání staročeského slovníku a potom, bohdá asi po čtyřech letech, vrátiti se zase k Historické Mluvnici a vydati díly její ostatní, II. Kmenosloví a IV. Skladbu.

Je tomu přes třicet let, co jsem o tomto díle pracovati začal. S počátku měl jsem však na mysli úkol mnohem skrovnější, totiž soustavné vzdělání českého kmenosloví, jež, jak se mi zdálo, od dotavadních badatelů nejméně bylo prozkoumáno a pro něž jsem od r. 1867 měl hojně výpisky z Jungmannova Slovníku. Ale záhy poznal jsem, že ani v ostatních částech české mluvnice nelze přestati na výsledcích dotavadních, nýbrž že je třeba prozkoumati český jazyk znovu a důkladně po stranách jeho všech, a že je třeba popsati i vyložiti jej podle vývoje jeho historického a spolu ovšem podle pokročilého stavu vědy jazykozpytné. Tím směrem a způsobem jsem pak podle své možnosti pracoval a Historickou Mluvnici připravoval.

Dějiny jazyka jsou té povahy, že jich nelze vypravovati po stoletích nebo jiných oddílech časových, jako se vypravují a píší na př. dějiny literární, kulturní a politické; přehledné a soustavné rozdělení celku nemůže tu býti jiné, než jaké se podává z předmětu samého, z jazyka a jeho známek i jeho zjevů. Pro skladatele mluvnice historické vyplývá z toho povinnost, aby si dříve shledal a připravil látku všecku, ke všem částem mluvnickým a ze všech dob, a potom teprve aby přistoupil ke konečnému vzdělání svého díla.

Proto trvaly také mé přípravy mnoho let. Byly by trvaly ještě déle; ale jednak nalézala se při hledání další látka již více jen k rozšíření než k doplnění a prohloubení díla se hodící, jednak pokročilý věk mně upomínal, abych již neodkládal a ke konečnému vzdělání a vydání svých prací přikročil.

Když jsem si svůj úkol obíral, nevěděl a netušil jsem, kolik práce a příprav bude potřebí. Lituji velice, že v tom musily být také polemiky, které mi ubraly mnoho času a způsobily mnoho nepřízně; nepřízně, která druhdy v citelných křivdách mně činěných se jevila a jeví; čas a síly tudy zmařené mnohem raději bych byl naložil na úkol vlastní a hlavní, ale nebylo vyhnutí. Práce, kterou jsem přes to přece vykonal a která si dobyla uznání soudců povolanych, musí mi býti tím milejší. Snad a bohdá že přispěje také k tomu, aby vytčená nepřízeň ustoupila objektivní snášlivosti a abych hrubými útoky a neoprávněnými výtkami nebyl vytrhován z díla, které by za mne sotva kdo dokonal.

V Železnici dne 7. srpna 1898.

J. Gebauer.

Oznamuji zde s náležitými díky, že slavná *Česká Akademie* císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění na tuto 2. část III. dílu Historické Mluvnice mi poskytla podporu 1000 zl.; když jsem se byl zřekl honoráře autorského.

J. G.

1. Naukou o časování rozumíme výklady o všelikých výzích slovesných se stránky jejich tvarové, vzhledem k jejich utvoření.

2. Výrazy témuž slovesu patříci jsou mnohé a rozmanité. Na př. inf. *nésti*, praes. ind. *nesu*, *neseš* ..., impt. *nes*, *neste* ..., perf. *nesl jsem* ..., kond. *nesl bych* ..., part. *nesa*, *nesl*, *nesen* ..., pass. *jsem nesen* ... atd. jsou výrazy slovesa téhož. Je v nich ve všech obsažen společný význam dějový, význam „nesení“; ale krom toho je v nich vyjádřen ještě několiký význam vztahový, zejména grammatický význam osoby, čísla, způsobu, času, rodu a dle také pádu.

1. Grammatická osoba (persona) je troje, a to v každém čísle; totiž první jednotná: *nesu*, *nesl jsem*, *nesl bych*, *jsem nesen* ... — já;
dvojná: stč. *neseš*, *-va* atd. — vě n. va (= my dva, my dvě);
množná: *neseme* atd. — my;

druhá jednotná: *neseš* atd. — ty;
dvojná: stč. *neseta* atd. — vy dva (vy dvě);
množná: *nesete* atd. — vy;

třetí jednotná: *nese* atd. — on (ona, ono);
dvojná: stč. *neseta* atd. — ona (dva, oně dvě);
množná: *nesou* atd. — oni (ony, ona).

Slovesné výrazy, které také grammatickou osobu vyjadřují, slovou určité (finitní); jsou to indikativ, imperativ a kondicional, na př. *nesu*, *jsem nesen* (já), *nes* (ty), *nesli bychom* (my) atp. Naproti nim jsou slovesné výrazy neurčité (infinitní), jimiž grammatická osoba se nevyjadřuje; jsou to z kmenů slovesných utvořené tvary jmenné: infinitiv, supinum, participia a substantivum verbale.

2. Grammatické číslo (numerus) je též troje: jednotné (singular), dvojné (dual) a množné (plural). Při tvarech finitních je rozdíl číslový spolu vyjádřen rozdílnými příponami osobními, na př. v 2. os. sing. *neseš* z býv. *nese-šb*, du. *nese-ta*, plur. *nese-te*; při tvarech pak infinitních příslušným skloněním jmenným, na př. part. perf. pass. inasc. sing. *nesen*

z býv. nesenā. du. nesenā, plur. nesenī. Číslo dvojné časem zaniká: v textech stě. šetřeno ho dosti přísně, v jazyku nč. ho ve výrazech slovesných již není; klesnutí vykonáno hlavně během stol. XVI. Srov. III. 1 str. 1.

3. Grammatický způsob (modus) je trojí: indikativ, nesu atd.; imperativ, nes atd.; a kondicional, nesl bych atd.

4. Grammatický čas (tempus) je v češtině nynější:

přítomný (praesens), na př. nesu;

budoucí (futurum), na př. budu psát;

minulý (perfektum), na př. nesl jsem; a

předminulý (plusquamperfektum), na př. byl jsem nesl;

v jazyku stě. byly kromě toho:

imperfektum, na př. nesích ferebam;

aorist, na př. nes tuli, nesech tuli;

futurum exactum, na př. budu nesl.

Tvary *ponesu, padnu* atp. (t. j. tvary sloves perfektivních neboli děje skonalého) mají význam budoucí. ale se stanoviště tvaroslovného jsou to tvary praesentové.

5. Grammatický rod (genus) je při výrazech infinitních mužský, ženský a střední, jako při jménech a zájmenech, srov. III. 1 str. 1. — Při výrazech finitních rozumí se týmže jménem věc ovšem jiná, když se rozeznává rod činný (aktivum), na př. nesu, a rod trpný (passivum), na př. jsem nesen. Se stránky tvaroslovné (a též se syntaktické) jsou rodu činného nejen slovesa *nesu* atp., ale také *kvetu, spím, modlím se, chválím se* atp.

6. Grammatický pád jest jen ve výrazech infinitních, ježto jsou vlastně z kmenů slovesných utvořené tvary jmenné; na př. part. nesl je sing. nom., sup. nesl je sing. akk. atd. —

Stejně významy vztahové, jako byly zde ukázány při slovese českém, jsou ve slovanštině vůbec a většinou také vůbec v indoevropštině. —

Kromě toho jest mezi výrazy slovesnými ještě rozdíl zevní: jedny jsou o jednom jen slově, na př. *nesu, ponesu, nésti* atp., jiné pak jsou složeny ze slov několika, na př. *nesl jsem, byl bych nesl, nesenu býti* atp.; ony jsou tvary jednoduché (jednoslovné) nebo prosté, tyto pak jsou výrazy složité neb opsané (perifrastické). —

Poznam. Výrazy slovesné jsou podle výkladů zde předcházejících jednoduché a složité, a jsou určité (finitní) a neurčité (infinitní). Kombinací tohoto dvojího rozdílu rozvrhují se veškeré výrazy slovesné ve čtvero druhů: jsou totiž výrazy

a) prosté finitní, na př. *nesu, neseme, nes* ...;

b) prosté infinitní, na př. *nésti, nesl, nesen* ...;

c) složité finitní, na př. *nesl jsem, byli bychom nesli* ...;

d) složité infinitní, na př. *nesenu býti*.

Výklady o výrazech druhů b) c) d) patří dílem anebo cele do kmenosloví, do nauky o skloňování a do skladby, a nauka o časování měla by mítí za předmět vlastně

jenom tvary druhu a), prosté linitní. Aby se však příliš od sebe netrhalo, co jinak k sobě náleží, podávají se tyto výklady všechny pohromadě a rozumějí se naukou o časování výklady o všech výrazích slovesných vzhledem k jejich utvoření, t. j. jejich původu a vývoji; při výrazích, v jiných dílech mluvnice obsáhněji vykládaných, stačí zde ovšem samo dotvrzení věci a odkaz.

3. Nauku o časování dělíme ve výklady

I. o slovesných výrazích jednoduchých a

II. o slovesných výrazích složitých (opsaných, perifrastických).

Část první.

Slovesné výrazy jednoduché.

1.

1. Slovesné výrazy jednoduché v češtině jsou:

praesens (indikativ praes.), na př. *nesu, nosím, ponesu, vynosím*;

imperativ, na př. *nes(i), nos(i)*;

aorist stč., na př. *nes, nesech, nosich* portavi;

imperfektum stč., na př. *nesiech, nosiech* portabam;

futurum sigmatické: **byšu*;

infinitiv, na př. *nésti, nositi*;

supinum, na př. *nest, nosit*;

participia, a to (podle přípon nebo koncovek):

participium -nt, t. j. v jiné (na př. Miklosichově) terminologii part. praes. act., v obyčejné terminologii české přechodník přítomný, na př. *nesa, nesouc-* stč. *nesúc-, nose, nosíc-* stč. *nosiec-*;

participium -mž, t. j. part. praes. pass., přičestí přítomné, na př. *vědom*;

participium -lž, t. j. part. perf. act. II., přičestí minulé činné, na př. *nesl, nosil*;

participium -sž, t. j. part. perf. act. I., přechodník minulý, na př. *nes, nesš-, nosiv, nosivš-*;

participium -nž, -tž, t. j. part. perf. pass., přičestí minulé trpné, na př. *nesen, kryt*;

substantivum verbale (podstatné jméno slovesné), na př. *nesení* stč. *nesenie, nošení* stč. *nošenie*.

2. Slovesné výrazy jednoduché nazýváme jinak také slovesnými tvary.

Některé z nich lze odvoditi ze společného kmene infinitivního (základního), a ty bývají nazývány úhrnem tvary infinitivními; na př. sup. *nesť* z *nes-tš* je z téhož kmene základního *nes-* jako inf. *nés-ti*, a podobné aor. *nes* a *nes-ech*, part. *nesl* z *nes-lš*, *nes* z *nes-šs*, *nesen* z *nes-enš*, subst. *nesenie* z *nes-enbe*, a také fut. **byšu* z *by-sj-* je z téhož *by-* jako inf. *bý-ti*. V jiných zase nalézá se jako společný základ kmen praesentní, a tím říká se zase úhrnem tvary praesentní; na př. v přechodníku přítomném *nesúc-* z *neso-nt-j-* je též kmen základní *neso-* jako v praes. 3. pl. *neso-ntb*, a taktéž v přičestí přít. *vidom*, *nesom* z *neso-mš*, v impt. *nesi*, *beri* z *bhero-i-s* = **bhero-i-s* atd. Praesentní jsou z pravidla tvary praes., impt. a part. *-nt* a *-mš*; infinitivní pak inf., sup., aor. a part. *-lš*, *-šs*, *-nš*, *-tš*; impf. je dílem podle praes., dílem podle inf.; někdy jsou tu odchylky nebo zvláštnosti ještě jiné.

3. Slovesa prvotná mívají v kořenných slabikách svých tvarů rozličné stupně. Na př. v inf. stsl. *mrěti* č. *mřiti* z **merti* je stupeň střední *mer-*, a naproti tomu v praes. stsl. *mora* č. *mru*, impt. *mori* č. *mři*, part. *mrlš* č. *u-mrlj* je stupeň nižší, oslabené *mr-*; podobně jest inf. stsl. *žešti* č. *žéci* ze **žeg-ti*, a praes. *žoga* č. *žhu*, impt. *žazi* č. *žzi* atd.; jest praes. č. *řku*, *řčeš*, part. *řka*, impt. *rci* stsl. *raci* a inf. stsl. *rešti* č. *řéci* z **rek-ti*, part. *reklš* č. *řekl* atd.; jest impt. stsl. *poci*, *thci* a inf. *pešti*, *tešti* č. *péci*, *téci* z **pek-ti*, **tek-ti* atd.; jest inf. stsl. *suti* č. *súti* m. **sup-ti* a praes. *sopa* č. *spu*, impt. *sopi* č. *spi* atd.; jest inf. stsl. *čisti*, *cvisti* č. *čisti*, *kvisti* a praes. stsl. *čta*, *cvta*, č. *čtu*, *ktvu* m. *ktvu* atd.; jest inf. stsl. *iti* č. *j-iti* a praes. stsl. *ida* č. *jdu* z *j-ida*; a jest naopak praes. stsl. *breda* č. *bředu* stupně středního *bred-*, a naproti tomu inf. stsl. *břísti*, zdloužením z oslabeného *brəd-*; je praes. stsl. *bera*, *zova* č. *beru*, *zovu* atd., a inf. stsl. *brati*, *zvati* č. *bráti*, *zváti* atd.

4. Každý slovesný tvar skládá se z kmene a přípony ohýbací.

Přípony ohýbací tvarů slovesných.

5. Jsou

dílem přípony osobní — při tvarech finitních, zejména indikativu a imperativu;

dílem přípony pádové — při tvarech infinitivních.

Přípony pádové, které se tu vyskytují, jsou vysvětleny v III. 1 str. 7 sl.; třeba tedy jen výkladu přípon osobních.

Přípony osobní a koncovky tvarů finitních*).

6. Přípony osobní byly v indoevropštině rozdílné pro aktivum a medium (passivum), na př. v 3. os. sing. praes. akt. -ti a med. -tai, skr. bhara-ti a bhara-tē (z -tai), ř. δίδω-σι dor. δίδω-τι a δίδω-ται atd. Do slovanštiny se medium nedochovalo, jsou tu tedy přípony osobní jen aktivní; po medialních zbyla snad jenom některá stopa.

Dále byl tu rozdíl, že v některých tvarech byly přípony silnější, v jiných slabší, na př. v akt. 3. os. jedn. v praes. -ti a naproti tomu v aor. -t, skr. bōdha-ti a abudha-t atd. Přípony silnější nazývají se též prvotné a jsou v tvarech t. zv. hlavních, k nimž patří také praesens ind.; přípony pak slabší nazývají se také podružené a jsou v tvarech t. zv. vedlejších, k nimž patří také aorist, imperfektum a optativ (v slovanštině imperativ). Rozdíl ten dochován naučnoze také do slovanštiny.

Přípony osobní splývají s koncovkou kmenovou a tvoří s ní koncovku tvarovou, která se dále rozmanitě mění. Mluvnice srovnávací vykládá, jaké tyto přípony a koncovky byly původně, a mluvnice historická ukazuje, jak se časem měnily, co se z nich vyvíjelo nebo co na jejich místo vstupovalo. Připomenutí, položené na stejném místě při nauce o skloňování III. 1 str. 2, že není dosud vysvětleno všecko a že místo tvarů náležitých bývají odchylné novotvary, platí také zde.

Jde tu dále o výklad osobních přípon jednotlivých a tvarů jimi vzniklých, které z doby a fáse původní v slovanštině a češtině se obrazy nebo v slovanštině vůbec jako nejstarožitéjší se jeví.

7. První osoba jednotná.

A. Přípona silnější byla -mi. Jest dochována v skr. praes. as-mi, dadā-mi (v bharā-mi atp. jest -mi analogií, pův. bylo *bherō = skr. *bharā), ř. eipí m. éσ-μι, δίδω-μι atd. V slovanštině je z toho náležité -mъ, v stsl. praes. jesmъ, damъ (z dadmъ), věmъ (z vědmъ), jamъ (z j-ěd-mъ), imamъ (z jma-mъ), a v češtině -m: jsem, dám, vím stě. viem, jím stě. jiem, mám stě. jmám.

1. Přípona psl. -mъ česk. -m byla jenom v pěti slovesích právě uvedených a nikde jiude. Všecka ostatní slovesa měla v 1. os. sing. tvar psl. -a: nesъ, uměja, prošъ atd., a z toho české -u: nesu, kryju, minu, uměju, trpъ, prošu, dělaju, sázěju, tošu, beru, laju, kupuju atd. Tvar tento je slovan-ská zvláštnost, a je to vlastně konjunktiv vzatý za indikativ; byl

*) Srov. Brugmann, Grundriss II, 1330 sl.; Henry, Précis de grammaire comparée du grec et du latin 1889, 277 sl. Jiné ještě prameny jsou připomínány doleji na svých místech.

konjunktiv *bherā-m, srov. lat. konj. feram starší ferām, a z toho je pravidelné psl. berā, česk. beru, srov. Brugm. II, 1294 a předtím v Morphol. Untersuch. I, 144, t. III, 30 sl., v KZ 29, 419 a j. Do vzorů psl. trpā, prošā, stě. trpū, prošu, z kmene pracs. trpi-, prosī-, dostala se koncovka -ā č. -u bezpochyby analogií podle nesā, tešā atd.: vzniklo nejprve *trpi-q, prosī-q*, a z toho stalo se *trpjq, prosjq* a dále *trpā, prošā* atd.

2. V koncovkách měkkých nastala zde v XIV. stol. přehláska: -u se změnilo v -iu a dále v -i, srov. I. str. 272 sl. a za starší *tešu, prošu, kupuju* atp. je *tešiu, prošiu, kupuiu* atd., a od poslední třetiny stol. XIV *teši, proši, kupui* atd. Změna tato vykonává se rychle a v textech té doby bývají někdy vytčené různé koncovky všechny zároveň, na př. (já) chvalu mužě toho věka DalC. 11, (já) zawalyu t. 92, (já) myfli t. úv. IV. Ale časem se přehláska ruší a vrací se zase -u (u sloves, kde nenastoupila mezitím změna jiná, zejména novotvar -m, o kterém zde doleji). Na př. (já) sselu Brig. 68; (já) pošlu ČernZuz. 118, pošlu-li t. 395, nepošlu t. 327, já píšu t. 313, vypravuju t. (v témž textě je častěji -i: já pošli 118, 128, 168 a j., já se potěšuji 119, vinšuji a přeci 120, 168, důvěřuji 125, já často píši 169 atd.); kážu VesA. 154^a, to dokážu t. 147^a a BñC. 6; winffugu, kugu in der gemeinen Sprache Dobr. LitMag. 2, 162; piju, tešu, kupuju atd. z pravidla v Us. ob.; jenom chci se udrželo v češt. záp. proti mor. chcu. V příkladě sselu z Brig. (poč. XV) je možná archaismus, srov. I. str. 276; z příkladů pak ostatních vidí se, že novotné -u se ujmá a šíří od pol. stol. XVII; vzniká tu beze vší pochyby analogií paralelních tvarů tvrdých nesu, peku atp.; a šíří se časem tak, že v jazyku nynějším -i již jen v řeči knižné se drží; a i sem vnika novotné -u víc a více, na př. já zašiju a pošlu ČČMus. 1882, 472 (list Jungmannův z r. 1822), čiju, piju, žiju Nebesk. Protich. 23 a j. (tu velmi často), spotřebuju Neruda Feuill. 3. (1877) 28, cituju t. 42, pochopuju t. 44, děkuju t. 74, dopíšu t. a j. (též), vypíšu Čech Povědky 2, 235, děkuju t. 21, t. 70, miluju t. 30, představuju t. 1, 123 atd. (též), píšu Ben. Třeb. havr. 2 a j., žiju Vrchl. Anthol. 357 a j. (též), píšu Rusk. knih. 12 (1892), 191 atd. Stejně mění se koncovka 3. os. plur.: *tešū-teši-tešou*, v. § 14.

3. V nářečích bývá za -u příslušná střídnice. Tak zejména v hanáčtině -o různě obměněné: neso, krejo, malujo BartD. 2, 173—175 (brn.), bódô t. 305 (třeb.), vědô, krejô t. 80 (olom.) atd. V nář. lašském bývá vlivem polským -em a z toho dále -ym (v laš. se mění -em v -ym, v. I. str. 149): až jo z vojny přivandrujem, jo čujem, jo se tě veznym, jak jo tebe v ogradečku zastany m to jo tebě tvůj vjuncček ukradnym BartNPís. 150—151, podle polsk. -e. Že tu -em nevzniklo analogií, jako v dělám m. dělaju, v slc. kupujem m. kupuju atp. (o tom v. zde dále), tomu svědčí v témž nářečí sg. akk. na tum vojnym t. 151, jehož jinak ani vyložiti nelze než vlivem akk. polsk. wojnę.

4. Místo tvaru *-u, -i* vzniká časem a ujímá se novotvar *-m*: za stč. dělaju, sázěju, uměju, prošu, trpju atp., přehlas. dělaji, sázěji, uměji, proši, trpi atd., je nč. dělám, umím, prosím, trpím atd., za záp.-české nesu atp. je slc. nesem BartD. 36 (borš.), 39 (súch.), t. 45 (břez.), nesem t. 42 (hroz.), nesiem Hatt. slc. 109 atd. Novotvar tento vznikl podle těch tvarů nahofe uvedených, které měly -m vždycky a právem: byla 1. os. dám, jmám, 2. dáš, jmaš, 3. dá, jma atd., podle toho utvořen také k os. 2. děláš, 3. dělá ... pro os. 1. novotvar dělám, a ten vstoupil na místo tvaru náležitiho a staršího dělaji, dělaju; rovněž tak vznikl novotvar 1. os. sázím, umím, starší sáziem, uniem, na místo tvaru uměji, sázěji, -ěju podle viem; a podobně vyvinulo se prosím m. prošu, trpím m. trpju, dial. nesem m. nesu atd.

Změna tato vykonala se v češtině mimoslovenské jenom a) při slovesích, která měla praes. -i (u). -íš atd., tedy ve vz. III. 2. *trpěti* a IV. *prošiti*, a b) při slovesích, která měla praes. -aji (-aju), -áš atd. a -ěji (-ěju), -ieš atd., tedy ve vz. V. 1^a *dělati*, 1^b *sázěti* a III. 1. *uměti*, dále při *dicere* a při slovesích *píti, bíti, hněti, vítí, liti*, při kterých však novotvar *-m* nahrazen opět novotvarem *-i, -u* v. § 102: jest a) trpím a prosím za starší trpi, proši (-u), a b) jest dělám za starší -aji (-aju), sázím a umím stč. -iem za starší -ěji (-ěju). Skupiny sloves a) a b) dlužno lišiti, poněvadž se starší tvar *-i* drží v a) déle nežli v b).

O chronologii novotvaru -m poučují tato data: v památkách z doby ok. r. 1300 a předtím není pro něj ještě příkladu; — také v *DalC.* z pol. XIV. stol. není ještě novotvaru takového; — ale vyskytuje se již v *ŽKlem.* a *jinde*, a k nejstarším jeho dokladům patří: *neuczynym ŽKlem.* (z 1. pol. XIV, podle A. Patery z 2. čtvrti XIV. st.) 88, 35, spym t. 153^a (tu *-m* velmi zřídka vedle pravidelného *-u*); *newzbogym lye ŽWittb.* (z 2. třetiny XIV) 3, 7, *nefhromazdym* t. 15, 4. *pozehnam* t. 131, 15, *znamenam* t. 118, 15, *fehowam* t. 38, 29, *wolam* 85, 3 (tu jen těchto 6 dokladů s *-m* vedle pravidelného *-u, -i*); (já) *pomlūwym AlxM.* 6, 6; *dawam Rožmb.* 245 (z doby ok. r. 1360, příklad s *-m* jediný, vedle *dawagy* t. 262 a j.); — v *Ilrad.* (z pol. XIV, podle novějšího odhadu palaeogr.) jest již asi 50 tvarů *-m* vedle asi 70 *-u, -i* atd.; — ve *Štit. uč.* (z r. 1376) je na listech 4^a až 57^b 31krát *-m* vedle 46 *-i* (toto je tu často v citech, tedy tvar přejatý z fáse starší), a je tu u sloves skupení a) tvarů starých *-i* poměrně mnoho (razy 4^a a j., prawy 8^a a j., proffy 6^b a j., wyerzy 10^a a j., wyzy 14^a a j., já obraczy 19^b, zaplaczzy 35^a, muffy 43^a, netuffy 49^a, ve 44 dokladech) a tvarů *-m* málo (*przyczynym* 4^a, *zhogym* 5^a, *neftrpym* 19^b, *myenym* 21^b, 48^a, *nemyenym* 54^a, *welym* 38^a, všeho 7 dokladů), a naproti tomu ve skupení b) tvarů *-i* velmi málo (vřagy 5^a, *rozumyegy* 36^a, jen 2 dokl.) a tvarů *-m* mnoho (*poddawam* 4^b, *lbyeram* 5^a, *znam* 22^a a j., *wyznam* 11^a, *wyznawam* 11^a, *necham* 19^b, *netbam* 22^a, *napomynam* 23^a a j., *neoklamam* 25^b, *odpo-*

wyedam 40^a. já odpufflyem 34^a. rozumyem 10^a a j., smyem 12^b a j., ve 24 dokladech); — ve *Štit. ř.* (z r. 1392) je podle ohledání p. R. Strunečka 226 dokladů sem patřících a nepochybných, a v nich 164 tvarů *-m* a 62 *-i*; a to ve skupině a) 58 *-i* (ež sě bogy 67^b a j., drzzy 87^b a j., nemny 223^b, flyfly 51^a, wijzy 17^b a j., vezyny 3^a a j., rozdyely 132^b, chwaly 63^b, mluwy 52^a, muffy 37^a a j., oplaczi 225^b, praawy 143^a a j., praawi t., prawy 145^a a j., prawi 152^b a j., profly 74^b a j., razy 49^a a j., nawraczy 33^a a j., obraczy 233^b) a 104 *-m* (biezijm 106^a, drzzijm 43^b a j., mnym 135^a a j., nevflyflyjm 232^b, flogijm 75^b a j., fye ftydijm 218^b, newelijm 27^a a j., rzrijm 17^a a j., bydijm 80^a, czynijm 239^b a j., czty m 143^a a j., fye uedywym 220^b, zahradijm 237^a, nehzydijm 94^b a j., chwalijm 15^b a j., zewijm 5^b, krotym 106^a, wyluczijm 134^a, mycenijm 42^a a j., mluwijm 234^b a j., mufijm 80^b a j., myflyjm 67^b a j., obnowym 52^a, naplnym 156^b, fye neprotywjm 70^b, porazym 154^a, radijm 60^a, posylijm 98^a, oftawijm 43^a a j., fwyedczym 190^b, trapijm 57^b, vtwrdijm 134^a, zatynijm 50^b a j., newazym 192^a, wyerzijm 166^b a j., wratijm 137^a a j., obratijm 236^b a j., vzdawijm 89^a). a ve skupině b) 4 *-i* (rozvmyegy 14^b a j., neznagi 134^b) a 60 *-m* (rozvmyem 15^b, nevmyjem 68^b, znam 135^b atd.); — v *listinách* ze sklonku XIV. a počátku XV. stol., otištěných ve Výboru 1, 1007—1060: já vyznávám dat. z r. 1384. r. 1386, r. 1398, dávám r. 1396. r. 1398, nesmiem r. 1400, rozumciem r. 1401, já sě vystřiehám r. 1402, prosím r. 1400, smluvím r. 1401, vedle: já vyznávají r. 1384, porůčejí r. 1398, prawi r. 1396; v list. Oleš. otišt. v Jag. Arch. 12, 120—132: já vyznawam r. 1398, 1400, 1406 atd., wznawam r. 1413, przychazyem r. 1413 atd.; — v *NRadě* (složené r. 1394 n. 1395 a dochované v opise z pol. XV) jest v a) tvarů *-i* 10 v 30 dokladech. tvarů pak *-m* 10 v 45 dokladech; a v b) tvary *-i* 4 ve 4 dokladech a tvarů *-m* 5 v 8 dokladech; — v leg. *Kat.* (složené snad v pol. XIV a opsané ok. r. 1400) je v a) jen 3krát *-m* (flyflym v. 462, já mnym v. 1323, pšestřflym v. 2702), v b) jen 4krát (flycham v. 117, zaklinam v. 567, hanyem v. 790, fhowiem v. 793), a naproti obému něco přes 50 dokladů s *-i*; — v *EvSeitst.* jen 4krát *-m* a naproti tomu 50krát *-i*. a to v a) 43 *-i* (prawi Luk. 21, 32, prawy Mat. 11, 9 a j., czyny Jan. 1, 26 a j., wraczy Jan. 2, 22 a j., mofy Luk. 2, 49 a j., vezyny t. 18, 41 a j., polozy Mat. 22, 44, vzrzy Jan. 16, 22, mluwy t. 16, 25 a j., oftawy t. 16, 28 a j.) a 3krát *-m* (vzdawym Mat. 8, 7, czty m Jan. 8, 49, postym fie Luk. 18, 12), a v b) 7krát *-i* (neznagi Luk. 1, 34, wyhanyegi t. 11, 20, dawagi t. 18, 12 a j., nehledagy Jan. 8, 50, chowagy t. 8, 55) a 1 *-m* (dawan Jan. 14, 27); — v *Hlah.* (z r. 1416) je tvarů *-i* a *-m* asi stejně; — v *EvOl.* (z r. 1421) na listech 1—20 je 35krát *-m* vedle 18 *-i*, a to ve skupině a) 15 *-i* (prawy Mat. 25, 45 a j., wyerzy Jan. 9, 15 a j., wyzy t. 9, 11, czyny 10, 38) a 31 *-m*, (mluwym Jan. 8, 38 a j., czynym t. 8, 29 a j., fudym t. 5, 30 a j., wyhonym Luk. 11, 18 a j., prawym Mat. 18, 18 a j., czty m

Jan 8. 49. flyffym t. 5, 30, zahubym t. 8, 11, uftawym t. 2, 19, wydym t. 9, 25. fwyedczym t. 8, 16, chwalym t. 8, 54, proffym t. 17, 9, nawratym Luk. 11, 24, moffym t. 2, 49, odpuftym t. Mat. 8, 21), a ve skupení b) 3 -i (já dyelagy Jan 5, 17, já nehledagy t. 8. 50, chowagy t. 8, 56) a 4 -m (dawam Jan 5, 31 a j., znam t. 10, 27); — v *EpTréb.* (z 1. pol. XV) jest -i jen u tří sloves ve skup. a) (wierzi Jan 11, 27, prawi Luk. 2, 10 a j., wizi Jan 4, 19), ostatně vždy -m; — v *LékB.* (1440) jest vkraczi 30^a, proffi 147^a vedle opuftim 17^b, prawim 208^a; — v *Trist.* (v opise z r. 1449) jsou pravidlem tvary -m: musim 5, naplnim 6, prosim 8, mútim 12, luěvám t., nadělán t., nenechám 16, kouám 24 atd., ale ve skup. a) je ještě drahně archaismů -i, většinou v rýmu, mnohdy i mimo rým, na př. (já) se vráci (rým: ukráti) 36, (já) veli (: posteli) 328, já proši a veli (: přáteli) 374, zrazi (: stráži) 182, (já) túži (: muži) 263, 303, 335. muši (: duši) 311, já vizi (: cizí) 317, já vizi (: blíží) 132, 312, 314, 318, (já) tě ukroti (: soti aor.) 342, já se boji (: stojí) 85, neproši (: panoši) 236, pravi (: králi) 254, pravi (: zdravý) 271, já vieři (: rytieři) 284; mimo rým: (já) pravi 12, 15, 182, 298, 300 a j., ukráci 15, já svého života pováži 58; — příklady pak téhož archaismu z textů ještě pozdějších, vesměs ve skupení a) jsou: (já) prawi tobě Kladr. Přísl. 6, 3, (já) nescedi života mého Baw. 69 (z r. 1472, sčělěti parcere), (já) razyt Ben. (1506) Súde. 18, 25, (já) nezvráti m. nezvráci RZvřMel. (rým: státi, pes); — a dosud se zachovalo sem patřící *chei* dial. *chcu*, zachráněné tím, že má 2. os. *cheeš* a ne *chtiš* atd., a dial. *vizu* (mor.), *mušu*, nemušu Snš. 497. Naproti tomu nikoli staré, nýbrž novotvaré jest -u v dial.: (já) horu BartD. 1, 107, ja chodzu za ňu Koll. Zpěv. 1, 103, keď popatru na ňu t. (Věstník Kr. Č. Spol. nauk 1890. 24) atp. Podle toho všeho tedy novotvary -m začínají se asi v 2. čtvrti stol. XIV; okolo r. 1400 jsou již u valné většině a skoro dosahují míry novověské; ale vedle toho drží a vracejí se tvary staré v některých textech do pol. stol. XV, zejména v opisích, a jsou to archaismy skoro vesměs ze skupení a); některý sem patřící archaismus vyskytá se ještě v textech XVI stol., a v nč. *chei* a dial. *vizu*, *mušu* atp. jsou příklady takové zachovány dosud. — Srov. o té věci můj článek v Listech filol. 1874, 259 sl. a V. Vondrákův tamt. 1886, 47 sl. —

Novotvar -m povstával brzo po početí přehlásky u-i, proto bývají tvary -u, -i, -m: dělaju-dělaji-dělám, prošu-proši-prosim atd. v některých textech pospolu. Na př. wzpiewayu psallam ŽWittb. 9, 3. schowagi t. 17, 24, wolam t. 85, 3; př. (já) razu Hrad. 130^b, toť já razy t. 105^a, radym t. 107^b; velmi se boyu Pass. 359, dokud (já) nenflyffy t. 324, zda syna svého vzrzym t.; jáz potupyu ŽWittb. 117, 7. poftawy aedificabo t. 88, 5, newzbogym fye t. 3, 7 atd.

V nářečích slovenských novotvar -m neobmezil se jako v češtině ostatní, nýbrž pronikl i tam, kde nč. má -u. -i. V slc. spisovné je -m

skoro veskrze, tedy: *nesiem, pečiem, pnem, trem, bijem, miniem, tešiem, berem, hrejem, kupujem* atp. za č. *nesu, peku* atd., jenom v *reku* udržela se koncovka stará Hatt. slc. 109 sl., Šemb. 63. V nářečích slc. na Moravě bývá -u i -m: *nesu, idu, piju* BartD. 35 (alenk.), t. 36 (blatn., bystř.) a j., a *nesem, vedem, idem, můžem, pijem* t. 36 (borš.), t. 37 (stráň.), *něsem, vedzēm, sadněm, prajem* (přeji) atp. BartD. 42—43 (hroz.), vedle *reku* = já-fku t. 43 atd.

Mimo slovesa tříd nahore vytčených jest tvar nový -m proti staršinu -i, -u ještě také ve vz. V. 2. *tesati*: *tesám, plápolám, pykám, trestám* atp. za starší *teši, plápoli, pyči, treskci* atd.; ale tu není změna jenom v koncovce 1. os. jedn., nýbrž celé praesens a vůbec tvary praesentní nahrazeny jsou novotvary ustrojenými podle vz. V. 1* *dělati*, viz o tom v § 158 sl.

Kdekoli je 1. sing. -m, není příslušná 1. plur. nikdy -m, nýbrž vždy -me nebo -my. V dokladě: co dyem quid dicemus Koř. Řím. 3, 5 je archaismus od opisovatele (který jej bezpochyby měl za sing.) nedopatřením zachovaný.

B. Přípona slabší 1. os. jedn. byla -m. Jest dochována v skr. impf. *abhara-m, abōdha-m, aor. abudha-m* atd., *koncovka -a-m z pův. -o-m*; v řečt. jest -m změněno v -n, impf. *ἐφαγο-ν, aor. ἐθῆ-ν, ἔλιπο-ν, ἔλυσσεν -s-ν*, lat. *lega-m, legeba-m, sie-m, veli-m* atd. Do slovanštiny změnila se koncovka -om v náležité -o, srov. I. str. 56, a jest stsl. impf. *nesěachъ, aor. nesъ* atd.; -o pak v češtině zaniklo a jest impf. *nesíech, aor. nes* tuli atd.

8. Druhá osoba jednotná.

A. Přípona silnější byla -si. Jest dochována v skr. praes. *bhara-si, bōdha-si, dadā-si, asi* m. *as-si*, řeck. (hom.) *ἔσσι* atd. V slovanštině je z toho náležité -sb, změněné při kmenech samohláskou se končících v *-chb a dále v -šb, srov. I. str. 306; tedy psl. praes. *bere-šb* ze staršího *bere-chb*, pův. *bhere-si*, a podobně *nese-šb, uměje-šb, prosí-šb* atd. V češtině pak jer zaniklo a jest -š: *béřeš, neseš, umíš* stč. *umieš, prosíš* atd.

Místo -šb je v stsl. pravidlem -ši: *bere-ši, nese-ši* atd.; odchýlné -i m. -b je tu vlivem koncovky 2. os. sloves kmene souhláskového *jesi, vēsi* atd., o které zde dále je řeč. Táž koncovka -ši vyskytá se také v textech staroruských, a to vlivem stsl. (textů církevních); v strus. listinách, psaných jazykem obecným, bývá jenom -šb a nikdy -ši, v. Šachmatov v Jag. Arch. 7, 62 sl. Jinde ve slovanštině -ši se nevyvinulo, zejména také ne v češtině. Doklad zdánlivý pro -ši je v PassKlem. 248^a, kdež se čte: (svatý Martin nechtěl jíti do boje, poněvadž prý se mu nesluší bojovati; z toho) sě ciesař rozhněvav (řekl): *neczyniffy* toho pro buoh bogenstwye, ale strachy. buogye fye pobytye, fluzbu wzdawaff; ale tu je *neczyniffy* omylem piseckým, v obou starších passionalech musejních je za to na stejných místech správné nečiníš: *neczyniff* toho pro bohobenstwie atd. Pass. 582, *neczyniff* toho

Pass. 1379, 183*. Jindy se nalézá tvar *-ši* chybnou interpretací. V NZák. Švehlovu (z pol. XV stol., v stud. knih. Olom. I. C. 28) Mat. 21, 16 psáno: a řekli jemu: Slyšiffi czo tito prawie? Vulg.: et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? a toto Slyšiffi vykládá se za slyšíš. ČČMus. 1896. 230 a j.; neprávem. neboť v NZák. z r. 1466 (v knih. univ. Pr. 17. E. 3) je na témž místě: Slyšiffi co tito pravie. v Koř.: Sliffi atd., a podle toho je také v textě Švehlovu Slyšiffi patrné místo slyšíš-li, buď nedopatřením spisovatelovým, buď, je-li to text dialektický (což mi není známo), zvláštností dialektickou, srov. zlínské: víš-i m. víš-li Barthl. 1. 16. V ArchČ. XIV vytištěno v listech z r. 1528: nepotřebuji 339, smýšlěš-[i] 340, nepochybuješ-[i] 358, dieš-[i] 359, věříš-[i] 366; original (rkp. Křižovnický Q. 27) ukazuje tu všude ke čtení *-ši*, v závorkách vytištěné *-li* jest od vydavatele; ale kontext svědčí, že opravy vydavatelovy jsou správné a že také v příkladě prvním je nepotřebuji místo nepotřebuješ-li; výklad podaný v ČČMus. 1896. 369, že tu prý jsou doklady s koncovkou osobní *-ši*, je chybný*).

Při kmenech souhláskou se končících má slovanština koncovku *-si*: stsl. *jesi*, *věsi*, *dasi*, *jasi*; z j-es-si, věd-si, dad-si, j-ěd-si. Přípona slovanská je tu tedy *-si*. Té lze vyvoditi z přípony původní *-si*, o které právě byla řeč, poněvadž z pův. *-i* bylo by v slovanštině *-b* a nikoliv *-i*; a vykládá se tedy z původní přípony mediální *-sai*, Brugm. II. 1345; jinak Jagić v Arch. 10, 172 (kombinací žádaných tvarů prac. **jesb* a opt. **si*) a Kalina v Pracích filolog. II, 15 sl. a Lvovsk. Museum 1891, 365 (z přízvukového *-si*). Souhláska *-s-* tu nezměněna, poněvadž před ní předcházela souhláska: *jes-si*, *věd-si* atd. V češtině je koncovka *-si* zachována jenom ve *jsi* stsl. *jesi*; v slovesích ostatních, kde kdysi právem bývala, uvedla analogie *-š* na její místo: *viš*, *dáš*, *jičš* místo *-si*, podle *umieš*, *děláš* atd.

B. Přípona slabší 2. os. jedn. byla *-s*. Dochována jest v skr. impf. *abhara-s*, *abōdha-s*, aor. *abudha-s*, opt. *bharē-š* z pův. *bheroj-s*, ř. *ēgēqe-s*.

*) Kontext dokladů z ArchČ. XIV uvedených jest:

na str. 339: „Sepsání lidského též jako já aneb někto jiný nepotřebuješ-[i] (v rkp. nepotřebugeš[i]), přihlídní k sobě; leč s' učenější než sv. Pavel, který se v třetím nebi, učil, ducha svatého měl“ atd.;

na str. 340: „ale muoj kněze Jene, smýšlěš-[i] (v rkp. smýšleš[i]) o mně, že umím Pater noster etc., opět zpomeň na pána Spasitele“;

na str. 358: „Kněžství rovné jest, ač nepochybuješ-[i] (v rkp. nepochybuges[i]) o kněžství“ (stran vazby ač -li srov.: radu tobě dávám, kterou ač chceš-li zachovati, budeš moci živ býti Háj. 52*);

na str. 359: „A dieš-[i] (v rkp. dieš[i]), že já tě haním, tupím: nehaním, ale bráním se tvému hanění“;

na str. 366: „jako onen slepý narozený ve čtení s. Jana v kap. 9, když se jemu nebeský Pán po uzdravení jeho ukázal a řekl: Věříš-[i] (v rkp. wierzisz[i]) v syna Božieho? odpověděl on a řekl: kto jest“ atd.

ἐθης, ἐπιε-ς, ἑποι-ς, lat. lega-s, legeba-s, sic-s, veli-s atd. Do slovanštiny -s, jsouc na konci slova, zaniklo. srov. I. str. 320; a jest tedy impf. stsl. neséaše č. nesieše m. -e-s, aor. stsl. i č. nese m. -e-s, impt. stsl. nesi, beri č. nesi (nes), beri (ber) m. -ě-s. Na př. impf.: ač vzrzieffe si videbas ŽWittb. 49, 18, ty Ježiúšev učenník bieše a ty také podlé něho chodieffe Hrad. 84^a, neporozowaffe non pariebas Pror. Ol. Isa. 54, 1, rozpoměň sě, žeť jsem pomohl také tobě, kdyžto židuov lye bogyeffe a u vohně lye hrzygyeffe Vít. 39^a, ty nemygyeffe ani přátel Kruml. 104^a; — aor.: ty do cizie země przygyde Kruml. 104^a; — impt.: jdi, rei atd. Us.

9. Třetí osoba jednotná.

A. Přípona silnější byla -ti. Jest dochována v skr. pracs. bhara-ti, bōdha-ti, dadā-ti, as-ti, řeck. (dor.) δίδω-τι, ἔσ-τι atd. Do slovanštiny je z toho náležité -tb, psl. berē-tb, nese-tb, jes-tb atd., a v češtině -t, zachované v jest.

V stsl. je místo žádaného -tb v textech nejstarších a vzorných pravidlem -tō: beretō, jestō atd., a tak bývá také v textech struských. To vykládáno z býv. koncovky imperativní (injunktivní) -tu, skr. bhara-tu, Brugm. v KZ 27, 419 sl., v Morphol. Untersuchungen 4, 252 sl. a Grundr. II, 1277, 1346, 1351; ale vzhledem k tomu, že v listinách sev.-rusk. je do konce XIV stol. jen -tb a potom teprv že se vyskytá a časem ovládá -tō, je pravdě podobnější výklad, že také v stsl. bylo dříve náležité -tb a z toho že ztvrdujícím se stalo -tō, srov. Baudouin, Podrobnaja programma 190, Jagić v Arch. 10, 170 sl., Sobolevskij, Lekcii 112, Oblak v Jag. Arch. 14, 440. Stejná změna stala se také v koncovce 3. os. množ. psl. -qtb, -ctb, v. § 14. Můžeme tedy za psl. příponu 3. os. jedn. bráti -tb, a české jest je tedy z jestb.

V češt. je vedle jest také jesti, tedy koncovka -ti: neučinil iesti ŽKlem. 147, 20, jestiť podobně ŠtítV. 46, geſti jej proč milovati NRada 194, kto geſti z nají dvú císař GestM. 45 (40) atd., doklady hojnější v. v § 223. Často bývá též koncovka v textech strusk., a Šachmatov podává o ní v Jag. Arch. 7, 67 na hojných dokladech založený výklad, že se vyvinula z -tb assimilací před následujícím i- a odtud pak šířila se také jinam; týž výklad hodí se také pro č. jesti. Možná je však také, že jesti vzniklo podle 2. os. jsi; srov. strus. 1. os. sing. jesmí, kdež -i taktéž se vykládá Šachm. v Jag. Arch. 7, 66.

Kromě jest je ještě několik příkladů stč., ve kterých osobní přípona -t se zdá býti zachována. Stejná věc vyskytuje se také v 3. os. plur., proto hledíme zde k tvarům obojím zároveň. Příklady sem hledící jsou: (hospodin) oplatit hobezně retribuēt ŽWittb. 30, 24, (člověk) newizmet všcho non sumet t. 48, 17, newztiezēt non requiret t. 9, 13 (24), všickni neužitčeni učiněni ſut facti ſunt t. 13, 3, obklíčily ſut mě bolestí t. 17, 5, zmnoženy

fut nemoci t. 15, 4. k tobě sú volali a spaseni fut t. 21, 6. nebo v rukú jeho yfut všeho světa kraji t. 94^b 4, zapomanuli fut t. 105, 13, i ponížení yfut t. 105, 43. neyfut utajena ústa t. 138, 15 marg., přieliš počščení yfut t. 138, 17, kniežata sebrala fut sě t. 46, 10, nebo v rukú jeho yfut všickni kraji zemščí t. 94^a, 4, zfytieli fut t. 16, 14, slavná mluvena fut o tobě gloriosa dicta sunt t. 86, 3. naprizhneni fut i mirzci učineni fut t. 13, 1, nebo umenšeny fut pravdy t. 11, 2, nebo rozsílili fut sě nade mnú t. 17, 18. rozpomanuli yfut sě t. 77, 35, shromazdily fut sě vody t. Moys. 8. fut zkazili t. 10, 4, smúceny fut kosti mé t. 6, 3, synové ostarali fut sě t. 17, 46, zpírzhneny fut cěsty jeho t. 9, 5 (26). oni divili fut sě t. 47, 6, jichž ústa hořkosti pilna yfut t. 13, 3, základové hory smúcení fut t. 17, 8, jěšuti mluvili fut t. 11, 3; newzhledat non requiret ŽPod. 9, 13 (24); poďmy a navratmy sě k hospodinu, neboť on poczza a špařit nás, vdery a vzdrawyť nas, obzzywit nás sanabit, percutiet et curabit, vivificabit EvOl. 132^a (Os. 6, 2—3). Nejhojnější jsou příklady tyto v ŽWittb. Jejich *-t* pokládá Šafařík v Rozboru 122 za osobní příponu, a též výklad podával jsem také ve vydání ŽWittb. 1880, 215 a 257—258 a j. nepřipouští, že by tu mohlo býti enklitické *-t*. Ale poznávám, že výklad ten není jistý. Enklitické *-t*, *-ti* bývá v stč. a též v ŽWittb. hojně přes míru novočeskou a přes potřebu kontextem nebo originalem cizojazyčným (latinským) určenou. bývá zejména též při slovese 3. os. jedn. a množ., a bývá tu druhdy psáno zřetelně *-t*; na př. wzbidle-ty t. j. vzhylé-ti inhabitabunt ŽWittb. 55, 7, když ty sende cum interierit t. 48, 18, až ty zhynú donec deficient t. 17, 38, sbožie ač ty přide divitiae si affluant t. 61, 11 (v textě lat. není tu nikde příčiny nutící pro enklitické *ti* překladu českého), ta (kůže na hlavě) gofit tvrdá a flowet plet Sal. 747, mluv k králi a nezapřít (tak v rkpe) mne tobě non negabit Kladr. 2. Reg. 13, 13, a wyprawiet (též) ryby mořské narrabunt 1. Job. 12, 8; proto jest pravdě podobnější výklad, že také v dokladech nahoře uvedených jest enklitické *-t*, a nikoli přípona osobní.

Kromě *jest* nemáme tedy v češtině bezpečného příkladu pro příponu 3. os. sg. praes. *-t*, náležitá a bývalá přípona tato se v době prastaré od-sula a již v nejstarších památkách jsou pravidlem tvary bez *-t*: *nese, kupuje, prosí* atd. Výklad, že by *-t* v těchto tvarech žádané nebylo z býv. *-tb* (pův. *-ti*), nýbrž podružné *-t* jako v aor. atd., nezdá se mi pravdě podoben, v. Russk. Filol. věstn. 1881, 247, KZ 27 (1885), 420. Athen. 7, 185; ale ovšem mohl aor. 3. sg. *nese, prosí* atd. býti podnětem a vésti k tomu, aby také praes. bylo bez *-t*, srov. Jagić v Arch. 10, 171.

B. Přípona slabší 3. os. jedn. byla *-t*. Dochována jest v skr. impf. abhara-*t*, abōdha-*t*, aor. abudha-*t*, opt. bhare-*t*, lat. lega-*t*, sie-*t*, veli-*t* atd. Do slovanštiny *-t*, jsouc na konci slova, zaniklo, srov. I. str. 319, a jest tedy impf. stsl. *nesěaše* č. *nesieše* m. *-e-t*, aor. stsl. i č. *nese* m. *-e-t*, a impt. stsl. *nesi*, *berī* č. *nesi* (*nes*), *berī* (*ber*) m. *-ě-t*. Dokladů je hojnost, v. doleji při

vzorech jednotlivých. V příkladech: čso zaplatit (aor.) quae retribuit ŽWittb. 115. 12. anděl gydet k s. Janu EvVíd. 35^b není přípona osobní *-t*, nýbrž enklitické *-t*.

10. První osoba dvojná.

Pro tuto osobu přípon původních, ze kterých by se slovanské daly vyvoditi, nepoznááme. V slovanštině je v tvarech hlavních i vedlejších *-vě*, a vedle toho též *-va*: stsl. praes. nesc-*vě*, impt. nesě-*vě* atd., později též *-va*. stč. praes. nese-*vě*, *-va*, impt. nes(ě)-*vě*, *-va*. V stsl. je *-vě* pravidlem, a *-va* jen málokdy se vyskytá Mikl. III² 64; v češtině pak jsou pro oboje přípony doklady stejně staré, ale v textech nejstarších pro *-vě* hojnější, než pro *-va*. Z toho vyplývá, že *-vě* je v slovanštině přípona starší a vlastní; *-va* vyvinulo se vedle ní vlivem dualů dva, dobra atp. Také v zájmeně osobním je v stč. 1. os. du. *vě*, a k tomu později novotvar *va*, srov. III. 1. str. 523 a 529.

Doklady pro

-vě: praes. co zwie sděla, v tom sě zzuie lepše domněla... toho srdečně seleuie t. j. své, želěvě (my dva zrádcové) AlxBM. 1, 17—21; doňadž zuie živa, tiem té viny pokupiwię, jakž tebe viac nodštupiwię t. j. své, pokúpivě, n'odštúpivě (my dva zrádcové) t. 1, 42 — 2, 1; dawye ľudem dosti smiechu (masc.) Mast. 4; vě (my dva lotrové) tuto muku trpiwię za naše zlá diela, jichž swie velmi mnoho sděla Hrad. 90^b; již swie tři krošě propila (praví žena muži) t. 125^a; Gmawie túhu ukrutnú (Jan a já Marie) t. 56^a; já a otec. jeden swie EvVíd. Jan. 10, 30; vě (my dva mnichové) niawie swoj puost držeti Otc. 203^b; cožkoli swie przifahla (Jonathan a David) Comest. 136^a; wecesta súdci (du. nom.): když swie byla v kútě sadu Pror. Dan. 13, 36—37; — impt. Podwie, zapoyuie jej winem a spiewie s uim (my dvě dcery) Ol. Gen. 19, 32; — aor. bychwie neutratila (muž a žena) Hrad. 125^b; abychwie hospodinu slúžila (ženich a nevěsta) Pass. 323; bychwie (my dva bratřenci) u moři utonula Pass. 290; abychouie dala (masc.) Ol. 1. Reg. 9, 7.

-va: praes. wecesta súdci (du. nom.): když swa chodila po sadu sama, widěla swa Pror. Dan. 13, 36—37; yfwa bratřencě Pass. 290; staň sě náma, což zadawa t. j. žádawa (praví Petr a Pavel) t. 297; což wczynywa, když nemozewa s tebú přebývati Otc. 281^a; snad vmrzewa hladem (my dva, Adam a Eva) Adam 198^a; wa oba mawa příčinu k plakání GestM. 67^b; — impt. Savina svéj přietelnici wecě: nebydlwa tuto déle Pass. 472; Savina povědě svéj towařišcě a řkúc: odpoczynwa tuto t. 473; myewa tento mlýn spolu t. 536; weydiewa Otc. 280^a, wratwa se t. 166^b; poprofwá pána boha (praví Tobiáš ženě) Comest. 180^b; podwa ven (praví Kain Abelovi) t. 14^b; — Aor. abychwa spolu živa byla (ženich a nevěsta) Pass. 323; otazowachowa Krist. 106^b, wzrziechwa t.; abychwa wesela byla GestRom. Výb. 2, 922.

Tvary *-vě* a *-va* jsou, jak z dokladů vysvítá, bez rozdílu rodového. V slovinštině vyvinul se tu rozdíl rodový, jest *-va* masc. a *-ve*, *-vi* za *-vě* fem., v. Mikl. 3² 156, Levstik Die slovenische Sprache (1866) 58, Lego Mluvn. sln. (1893) 36 sl.; Dobrovský znal tento rozdíl ve slovinštině a domníval se podle toho — ovšem mylně — že také v stsl. bylo *-va* masc. a *-vě* (-wje) fem., v. Slawin (1806) str. 173, 305, 309, a odtud vyplýnulo také stejně mylné učení Hankovo v 1. díle Star. Sklád. str. XXIV, že prý také v stčestíně bývalo *-va* masc. a *-vě* fem. neutr.

Z *-va* vyvíjí se *-ma*, patrně kontaminací koncovek první os. plur. *-me*, *-m*, *-my* a du. *-va*. Doklad nejstarší mám z poč. XV stol.: Sáro wftanma StitOp. 352; potom vyskytují se dosti hojně a pokud dual vůbec trvá, na př.: tři domy mufyma jmieti BrigPetr. 20^b, co chcema učiniti Otc. 395^a, zahynema t., vderzychma oba t. 394^b, vzrzymaz se spolu (mnich s matkou) t. 378^b, bychoma chtěla utéci t. 396^a, bychma obynula t. 254^a, nedajma lidu u boji státi DalJ. 28 z rkp. Ff, znancenice ještě gfina měla GestaK. 93, va vždycky gfina ve tmě GestaM. 67^b, odpočinmaz oba sobě Baw. 211, podstupma je směle t. 222, do komněty potēcema t., dvěře otevřené naleznema t., nedajma DalJ. 28 ze Z, počma napřed Ben. Tob. 11, 3, počma pryč t. 1. Reg. 26, 11, rozmluwma spolu t. 2. Esdr. 6, 10, budema se sama dva bíti t. 17, 10, doradile sma (fem.) Bech. 185, zemí se spolu živíma nikdy se nenasytíma (krtice a žába) RZvířU. (krtice); Philomates (1533) uvodí sedma, počma, děma jako tvary, kterými se množí za jeho dob prý zanepražďují, Matouš Benešovský má ve své mluvnici (1577) v paradigmatech 1. os. du. *-ma* veskrze, vidíma atd., a ještě u Rosy 1672 str. 57 je příklad: ma (sic) gfina byla.

11. Druhá a třetí osoba dvojná.

1. Tvary hlavní i vedlejší mají tu v slovanštině koncovky opět stejné. V 2. os. je přípona *-ta*: stsl. praes. nese-*ta*, impt. nesě-*ta*, aor. nese-*ta* atd., stč. praes. nese-*ta*, impt. nes(ě)-*ta* (spolu pro 3. os. du.), aor. nese-*ta* atd. Stejná přípona je v lit. praes. suka-*tu* atd., a to ukazuje k pův. *-tā* Brugm. II, 1372.

V 3. os. je přípona stsl. *-te*; praes. nese-*te*, aor. nese-*te* atd. Je-li přípona tato stejná se skr. *-tas*, bhara-*tas* atd., tedy byl její tvar původní *-tes*. — Vedle *-te* vyskytá se v stsl. již v nejstarších textech také koncovka *-ta* Wiedem. 25; tato je pravidlem v češtině: stč. praes. nese-*ta*, aor. nese-*ta* atd., a tak bývá také jinde ve slovanštině. Je-li to koncovka přejatá z 2. os. du. nebo jakého původu jiného, není jasno.

Je tedy v češtině koncovka *-ta* v os. 2. i 3., je tu v tvarech hlavních i vedlejších, a ovšem bez rozdílu rodu.

2. Doklady pro 2. os. du. praes., impt. a aor.: tu mne doczakata a jiesti mně uprawita Hrad. 75^b; wiezta to, Petře a Pavle, nepřideť to

váma, jakžto zadata, byſta byla mučedlníkovú korunú koronována Pass. 297; sv. Křištofor otáza (dvou dívek): proč ſta ſěm uvedeně? t. 362; (vy) nemůdřiej dievcě! kako ſta ſě s pravě cěſty ſvéſti přěpuſtile! newzdata-li oběti naſim bohóm, zlu ſmrti ſendeta t.; vzdechni ſrdce, wzplaczta oči, ruce ſepnyeta ſye vzhuoru, gdyeta nožě u pokoru Vít. 20^b; já jima (dvěma bratřím) řku: Podta, budeta-li moci, vczynyta ſobě pečeſi Otc. 281^a; — pro impf. nemám příkladu, pro aor. jen byſta Pass. 297.

V impf. je tvar 2. os. dvoj. *-ta* ſpolu výrazem pro os. 3. Na př. budta uſi tvoji poſlúchající ŽWitb. 129, 2; budta tvá voly Hrad. 109^a; vy cná mužě newzdaluſta ſie od mé ſlužby Pass. 285; wratta ſe, dceři moji, proč jdeta ſe mnú, nenadieſta ſe, byſta mohle vice mužě mieti, wratta ſe i oteydieta Varš. Ruth 1, 11.

Doklady pro 3. os. dñ.

praes.: (oči) ztenciele ſta ŽGloss. Ezech. 14, (oči) ſta ſy(e) wzneſle t. 130, 1; vztráſla ſta ſě rty má ŽKlem. 127^b, oči hledita t. 65, 7, (oči) zhinule ſta t. 68, 4, (oči) abifa newidiele t. 118, 37, rucě uczinile ſta t. 118, 73, koleně omdlele ſta t. 108, 24; zřiedlnici jeho tiezeta ſynóv člověčích ŽWitb. 10, 5, oči jeho zrzyta t. a 9, 9 (30), koleně moji nemocnye ſta t. 108, 24; vy (masc.) newyeta DalC. 39, co ſta ta dva ſliúbila t. 26, wyndeta dvě olivě z něho (měſta),¹ tě wendeta až do královſtvie nebeſkého, nebo měſto oflawita a vſiu zemiú ſobranſta t. 7; oba velikú čeſt gmata Maſt. 409; jakž ſvědky powyeſta Rožanh. 256; vy cná mužě, jeſto gſta v kniežecích dvořicích vzchována, budeta prvnie na mém dvoře. pakli to potupita... kdež po mně nepoſtupita Pass. 283, dvě dievcě gſta utekle t. 270, (Maria a Alžběta) netahle ſta ſě přituliti t. 278, rucě budeta k ſvázaní poſkyteně t. 305, tě (rucě) gſta juž rozvázáně t. 306, obě (měſtě) ſta rovně ve zloſti t. 307, toť ſta dvě ráně t. 304, kak ſta ſě dvě těle ſněle t. 402; (rucě) ſta probytye Modl. 56^a, uſi mého ſrdce přěd tebuť gſta t. 13^b; tě (dvě tetky) ſě po ſvětu tkata MaſtDrk. 221; aně (dvě lodí) ſtogyta Krist. 34^b a 84^b; kak ſta rucě prokláně Alb. 40^b, rucě ſta plně krve t. 61^b; ruce pohodlé czynyta životu vſemu i branyta jeho a nožě noſyta a drzyta jej Štít. uč. 66^a, kto oſtojí když dva ſedata t. 8^b, když ſě ſberzeta jeſto ſě těleſně mylugeta Štít. ř. 95^a, tě obě miloſti ani ſta zlě ani dobře t. 93^b, oči mozzta viděti t. 79^b; dáně ſta dvě holiúbatcě Vít. 22^b; dvě ſta galilij Mat. 51; ruče, jenž ſta uſtaviſle nebeſa, tě ſta rozpatě RoI. 9^a; ruce naſi jeho ſta držěle RoIB. 1^a, dvě koruně gſta t. 78^a; dvě (ratoleſti) ſta uſchle Pulk. 4^b, dvě (kniežetě) zhyneta t. 5^a, dvě (olivě) wyndeta, budeta ſě ſkvieti t. 6^a; powznyta obě uſi jeho Lit. 1. Reg. 3. 11, že ſta ſě oči probrale t. 14, 29; dva člověky ſſiedata o vítězſtvie t. j. ſědáta HuſPost. 217^a, tu gſta dvě ſlově t. 32^b, blahoſlaveně gſta oči t. 150^a a 152^b, rybici dvě co znamenáta t. 2^a, vidita oči tvoji HuſE. 1, 56, budeta viděti oči tvoji t., této dvě Maří byle ſta Kriſtově tetcě t. 2, 134, jſta-li

dvě straně sobě otporně t. 3, 204, obě straně býváta křivě t. 1. 161. dvě křídle neseta modlitbu t. 1, 292, tě (přikázání) máta býti zachovávané t. 1, 136; tať (nasc.) gfta ještoť nluwita Ol. Ex. 6. 27, oči gfta přě prachu Ol. Bar. 6, 16, múdrého oči gfta v jeho lbě t. Ekkl. 2, 14, jehož gfta žádale oči moji t. 2, 10, uši hluše budeta t. Mich. 7, 16, tvoji nozě negfta sticženě t. 2. Reg. 3, 34, jižto (dvě ženě) fta zvedle dóm t. Ruth 4. 11, rucě ženštie jeho zahladyta t. Jud. 9, 15; oči budeta zprostřeně Kruml. 190^b. chřiepi vcyzgeta vóni drahú t. 302^b; (dva mládenci) nic newyefsta ROIB. 103^b; Armenij dvě fta Mill. 10^a; tu fta dvě hoře a floweta boží skok Mand. 4^a; fta dvě cestě Mand. 44^b; ruce které fta mě stvořile Nikod. 83^b; ruce moji rozpěle fta nebesa Pror. Ol. Isa. 45, 12; obě straně strogita sě k boji Troj. 148^a; již fta dvě létě Comest. 48^a, Rachel a Lia fta ustavile dóm t. 63^b; k té oběti przifluffjta dvě holubici ChelěP. 30^a, oči naše widijta t. 36^a, oči jich oflneta t. 3^a, což dvě zrna wažita Háj. herb. 190^b, oči prohlédneta RZvířU. (krlice);

aor. a impf.: (Klitus s Artofilem) bodeta na sě kopíma (aor. sil.) AlxV. 1576; kdež Kaifáš a Annáš biefta Ilrad. 82^a. nozě biefta u velikéj mdlobě t. 142^b, když (vdova a svůdnice) pospolu sediefta, rozličná slova nluwiefta t. 103^b; Jan a Pavel odpowiedyefsta Pass. 283, ta dva pústenníky wecyefsta t. 284, obě (ženy) pracně oftafta t. 287, když dvě létě mynufta t. 339, oně (dvě dievě) wecyefsta t. 362, když tě dietětě podroftesta, pocziefta spolu hráti t. 157, rucě biefta svázáně t. 306, když (sv. Savina a její tovařiška) sedyefsta odpočívajíc t. 473; že sě dvě hoře stupyfta Alb. 49^b; (dietě) s matkú zrzefta na sě Kat. v. 750; (dvě krávy) gdiefta Lit. 1. Reg. 6, 12; dvě ženě flowiefta Ada a Sella Kruml. 47^b; rucě biefta těžcě Ol. Ex. 17, 17, dvě dště biefta t. Gen. 1, 16; Mojžíš a Aron padefta EvOl. 120^a; jejie (Dorotiny) sestře pohance biefta, umučenie fie bogiffta, protož sě křtiti nefmiegfta, Pocziefta jí (Dorotě) raditi..., odpowiediefta, jakž rozumyefsta... tu sě obratiffsta..., inhed fe krztiffsta Lvov. 77^a; tuť se tě dvě dětátce uzrcefta OpMus. 70^a; dvě dceře biefta slyšele Comest. 29^b, hybaffta sě dietětě t. 34^b, již fta dvě létě t. 48^a, (dvě dcery Lotovy) wzefsta radu, abyfta otców smutek ohmčkěile, ač fta koli diewonje byle, však... od ňeho siemě przygofta t. 29^b.

3. Dual klesá a nahrazuje se pluralem, místo 1. os. nesetě a 2. 3. nesetá říká se 1. nesem(e), 2. nesete, 3. nesú atp. V době tohoto klesání jsou pro 2. os. tvary nesetá a nesete v užívání; jsou stejné platnosti a možno říci u významu stejném i (vy dva) nesetá (způsobem starším), i (vy dva) nesete (způsobem novým); a poněvadž je nesetá také 3. os., bře se i nesete také pro touž osobu. Tím způsobem vzniká pro 3. os. du. no-vo-t-var-te, Vyskytuje se velmi zřídka, doklady znám tyto: nebo fte widyely oči moji zdravie mé viderunt oculi mei Ev. Víd. Luk. 2. 30, ta reky pohřiechu wezmete škodu Baw. 362, že fte dvě straně (t. pravá a levá)

Comest. 7^b (ve fte je pod -e opravná tečka), této dvě ženě žádale fte t. 200^b, prošťte-li dva jednoho řečníka první jej obdrží Brikei (1536) 3, 4, jestliže dva řečníky máte před soudem státi t. 4, 7, obě (ruce) bývato bílé ČCMus. 1829. IV. 48 (z Červenka, a Blahoslav. sbírky přísloví). Tvar 3. os. -te je na pohled stejný s nahoře připomenutým stsl.; ale nesouvisí spolu nijak; stsl. nesete atp. je tvar starožitný, kdežto české nesete je pozdní novotvar. Také v tom je rozdíl, že v stsl. je -te tvar obecně platný. v češtině pak velmi řídký. — Když se vyskytuje 2. os. du. -te, není to novotvar, nýbrž prostě odchylka syntaktická, plur. za du.; na př. (vy dva) ste nikdy dobri (tak v otisku) nebyla, neb ste mi noctně učinila Baw. 364.

4. Jinde ve slovanštině vyskytává se také přípona -tē, s významem fem. a neutr., proti masc. -ta. Tak zejména v 3. os. v stsl. Mikl. 3² 65, Wiedem. 27; v srbskosl. Danič. Istor. obl. 296;² v slovinštině v 2. i 3. os. -tē a vedle toho -te, -ti. v Mikl. 3², 156, Levstik Die sloven. Sprache (1866) 58 a j. Lego Mluvn. sln. (1893) 37 sl. Co se původu tohoto -tē týká, jest domněnka, že vzniklo vlivem 1. os. -vē Brugm. II, 1373; podobnější je výklad, že se -tē vyvinulo podle du. nom. sklonění jmenného a zájmeného: neseta masc. a nesetē fem. neutr., jako je masc. ta dva raba proti fem. té dvě rybě a neutr. té dvě iněstē. Dobrovský věděl o tomto rozdíle v stsl. a sln., psal o něm v Slawině (1806) str. 183, 305 a 309 a domníval se i učil, že tak bývalo také v stčestíně, v Slawin (1806), 173, Lebrg. 1809. 29 a Gesch. d. b. Spr. u. Lit. 1818, 165, kdež i vytýká Pul-kavovi, že prý mate grammatický rod — vermengt die Geschlechter — a mívá fem. sta místo prý náležitého stē; po Dobrovském vytiskl Hanka v Uvedení při 1. díle Star. Sklád. str. XXIV, že prý v 2. a 3. os. bylo masc. -ta a fem. neutr. -tē, tedy prý jsta a jstē, neseta a nesetē, bista a bistē atd., ale že prý starí Čechové „velmi často jedno za druhé užívali, nedávajíce pozor na pohlaví“. Ale domněnka Dobrovského je mylná, 2. a 3. os. du. je v stčestíně pro všechny rody (vedle několika pozdních novotvarů -te) vždycky -ta, a nikdy -tē. Vysvítá to z dokladů nahoře podaných a za tím účelem zejména pro fem. a neutr. hojných. Doklad pro -tē nenalezen dosud nijaký; v Drk. 155^a psané przyprawytye a uvozované druhdy jako doklad pro du. -tē je plur. a omyl místo -te, viz doleji § 13.

12. První osoba množná.

Koncovky tvarů hlavních i vedlejších jsou tu v slovanštině opět stejné a objevují se v nich přípony -me, -mo, -mъ, -my. — Přípona -me, č. nese-me atp., souhlasí s lit. -me, suka-me atp., i se ř. (dor.) -mes, qēgo-mes atp., a je z pův. -mes nebo -me Brugm. II, 1356. — Přípona -mo, slc. bude-mo, vidí-mo atp. Pastrn. 14 sl., srboh. a sln. praes. plete-mo, impt. pleti-mo atp., souhlasí se skr. -mas tvarů hlavních, praes. bōdli-mas,

lat. -mus. lauda-mus. a také se skr. -ma tvarů vedlejších, impf. abōdhā-ma atp.; možná tedy, že je tu -mo původem rozdílné i ve slovanštině, totiž v tvarech hlavních z pův. -mos a ve vedlejších z pův. -mo. ale možná také, že je v tvarech obojích původu jednotejného. buď z -mos anebo z -mo. — Přípona -mā česk. -m, stsl. nese-mā č. nese-m atd., vyvozujíc se z pův. -mom n. -mon. — Přípona -my, stsl. nese-my česk. nese-my atd., vznikla buď zdĺoužením z -mā, resp. z -mōm zdĺouž. z -mom, buď z některé přípony předcházející připodobením k zájmenu 1. os. plur. my.

Doklady pro -me: praes. budeme ŽKlem. 79, 4, weideme t. 131, 7 a j., promyenyne DalC. 72, co dyeme Koř. Řím. 4, 1, nepuťtime Otc. 14^a, co chceme KabK. 25^a atd., nč. neseme, umíme, děláme atd.; — impf. odwrzme ŽKlem. 2, 3, wladnieme t. 82, 13, modlme sě ŽWittb. 94^b, 6, pochwalyme hospodina a jemu buď dieka Hod. 25^a, rkúce alleluja chwaly me boha t. 26^a, wymylme nějakau chytrost Br. Jer. 18, 18 atd., nč. nesme, umějme, dělejme, prosme atd.; — aor. abichme ŽKlem. 105, 47, bychome byli Krist. 83^b, poczechme Otc. 308^b atd.; — impf. migychme Otc. 341^a; — v EvZimn. je poydemee 48, a u Beck. bývá psáno -mé; čtemé 1, 15, nediwmé se t. 1, 194, wyřknémé t. 1, 59, spolehámé 1, 585, přistupmé 2. 128 a j.; odchylka stejná je v 2. os. množ. -té m. -te, v. § 13, a vyvinula se trvám nemístným zvykem některých řečníků, dĺoužití poslední slabiku a zejména koncovou samohlásku; — dial. -mé: vedémé BartD. 2, 80 (olom.) atd.;

-mo: jen místy v nář. slc., na př. budemo, dobehnemo, mámo, vidímo, musímo, idemo, nepoznámó atd. Pastrn. 14 sl., urobimo, my smo Šemb. 76 (slc. novohrad.), idzemo, vedzemo t. 77, umrjamo t. 162 (gemer);

-m z -mā: pracs. což widim že (inšiec) nám nepřeje světla AlxH. 10, 35, to jež widim znamenie t. 10, 26, tobě věrni býti muzzim hi s tobú všeho pokuřim AlxBM. 6, 21 sl., proto prošim tebe aby nám dal dary z sebe Kunh. 149^b, ciesařstvim wladnem my LAl. a, budem DalC. 10, chc zem t. 49, (my) bohu jě poruczyem t. 98, budem ŽKlem. 74, 2, fkazugem t. Ambr. 1, dořtupym všie škody neprzymem-ly své hospody AlxV. 429, co dyem quid dicemus Koř. Řím. 3, 5, chc zem Otc. 14^a, budem t. 15^a, teřšem Háj. 11^b, powolugem t. 318^a atd., nč. nesem, minem, tešem, béřem, lajem, kupujem atp.; — impf. modlem sě a padnym ŽKlem. 94, 6, (Vrřovici pravili vespolek:) dohubym kniežěcí plod DalC. 34, poydyem Ol. Deut. 13, 2, my nemřtiem sebe t. Jud. 8, 26 atd., nč. tiskněm, padněm, pomřtēm atp. Us.; — aor. abichom ŽKlem. 66, 3, jednomu čarodějnřku sě przykazachom, a když ho faleřného leznachom, pryč od řneho gidom Pass. 291, nebyli bychom Krist. 83^b, gydom tam a když opatrřichom . . i pogydom dále Otc. 298^b sl., když gydom od s. Apollonie nadydom sled jeřtera t. 124^a sl., nalezechom Otc. 299^b atd., nč. bychom; — impf. když zpomieniechom Siona, cum recordaremur ŽWittb. 136, 1; —

-my: praes. gmami, uidami t. j. vídány, znami Kunh. 148^b, gmamy AlxBM. 6, 23, damy t. 24, potepemy DalC. 10, wezmemy t., profymy t. 3, wydymy t. 15, zazpiewamy ŽKlem. 136, 4, proffymy t. Ambr. 20, zpowiedamy se ŽWittb. Ambr. 260^a, my gmamy Hrad. 83^a, newrownamy t. 83^b, nebudemy t. 86^b, chcemy t. 2^a, flyflyny Pass. 464, nepostupymy t. 384, flawimy t. 279, stogymy Modl. 15^a, to obnowugemy i pevno czynymy Pulk. 135^a (tu hojně v slohu kurialnín v listinách do textu pojatých). muožemy VšeH. 36^b, chodijmy t. 92^a, gfmy zavázání t. 4^a a j. (často ve VšeH.), witrhami Koř. Mat. 13, 28, prziehywamy Otc. 5^b, czakamy t. 15^a, platili siny Sv. 160, smiemy fěci t. 162, dávamy VšeH. 368, vidímy t. 136, nemóžny t. 430, musímý dopustímý budemy pŕjdemý Blah. 350 (tak říká se za časů Blahoslavových místy na Moravě, Blahoslav to zavrhuje), posluchamy KabK. 22^a, rziekamy t. 14^a, hledamy t. 25^a, wdíelamy Ben. Jud. 12, 4; dosud v nář.: mámy, nemámy (rým: slámy) ErbPis. (Prach.), lito lito nesemy t. 58, mamy, daný Šemb. 20 (vých.-mor.), běžímý, pravímý, nechámý, dámý, zmy BartD. 1. 78 (rožn.), nesemy, chvalímý, kupujemý, volámý t. 121 (laš.), udělámý t. 2, 138 (zábř.), dámý volámý kópímý t. 38 (krom.) atd., mamy Suš. 344, něněchamy t., povedémý t. 40, volámý t. 52, poručámý t., pŕjdzémý t. 19; — impt. znamenaymŕ Jid. 10, postawymy věži sobě DalC. 1, tu řeč poruczyny bohu t. 97, pokufmý t. 8, pojděte i zatratimý je disperdamus ŽWittb. 82, 5, uczynymy faciamus t. 73, 8, pieymy Hrad. 67^a, gmyeymy t. a Štít. uč. 16^b, nawratimý Alb. 89^a, naffeduymy Ol. Deut. 13, 2, fehltymy jeho deglutiamus t. Prov. 1, 12, k svému se nawratimý VšeH. 38^b, pojdmy VšeH. 300, vratimý t. 67, vedmý, volajimý BartD. 90 (stjick.), pođmý t. 2, 38 (krom.) a j.; — aor. bieziechomy jako bychomy se vstekli Hrad. 27^b, bychomy ostali t. 17^a, nevodili bychomy t. 85^a, abychomy naplnili HusK. 3, 132, odpowiediechomy Otc. 88^b, bychmy VšeH. 262^b; — dial. -mě, -mě, -mъ, -mъ: krějemě (přer.) BartD. 2, 52, nēsēmē t. 120 (zábř.), mъ smъ t. 126 (chróm.), smъ t. 139 (zábř.).

V praesens může 1. os. množ. s příponou -m bývati jenom tehdy, když není -m také v 1. os. sing., poněvadž by se tu jinak 1. os. jedn. a množ. nelišily. Není tedy plur. -m nikdy u sloves kmene souhláskového věd-, jěd-, dud-, jes- a u slovesa jmieti nč. miti, poněvadž tu v jazyku starém i novém vždycky je 1. os. sing. -m. U sloves ostatních mění se věc časem a místem. V češtině staré měla kdysi všechna slovesa kmene samohláskového v 1. os. sing. koncovku -u nebo přehláskou -i, a mohla tu tedy všude bývati 1. os. plur. -m; tedy sing. nesu plur. nesem, tešu-tešem, kryju-kryjem, kupuju-kupujem atp., a také sing. trpju plur. trpím, sing. prošu plur. prosím, sing. uměju plur. umiem, sing. dělaju plur. dělám, sing. sázěju plur. sázíem atp. Během času vzniká v 1. os. sing. místo -u (-i) novotvar -m, v. nahoře § 7. Kde novotvar ten pronikne a pravidlem se stane, tu nemůže více -m bývati také v 1. os. plur. V češtině mimoslovenské stalo se to ve

vzorech udaných v § dotčném a jest 1. os. sing. v V. 1^a dělám, 1^b sázím zůz. sázím, III. 1. umiem zůz. umím, III. 2. trpím, IV. prosím; v těch vzorech nemůže tedy již býti také 1. os. plur. -m, ale jest nč. děláme, sázíme, trpíme atd. V nářečích slovenských, kde v 1. os. sing. novotvar -m pronikl skoro veskrze, jest tedy také sing. nesiem plur. nesieme, sg. pnem pl. puceme, sg. bijem pl. bijeme, sg. miniem pl. minieme, sg. tešiem pl. tešieme, sg. berem pl. bereme, sg. kupujem pl. kupujeme atd. Hatt. slc. 109 sl., sg. něsem pl. něseme, sg. sadňem pl. sadňeme BartD. 1. 42 sl. (mor.-slov.). Kde naopak výjimkou z pravidla v sing. novotvar -m nepronikl a starožitné -u, -i jako archaismus se zachovalo, tu bývá 1. os. v plur. -m také proti pravidlu příslušné třídy slovesné; tedy chcem, poněvadž je sing. *chei*, mor. vizem Btch. 420, poněvadž je mor. sing. *vizu*.

V impt. může přípona -m hývati jen tehdy, když tu předchází samohláska, poněvadž by jinak bylo nesnadno koncovku vysloviti; tedy na př. budēm a nč. buděme, stč. dohubim nč. dohubme, nč. bydlem a stč. bydlme (2slab.), nč. bdēm a sedme atd.

Přípona -my byla, jak z dokladů nahoře podaných vysvítá, v době starší známa také v češtině západní; nyní vyskytuje se jen místy na území vých., zejména mor. *semě*.

Kromě toho bývá v 1. os. plur. také koncovka -ma; patrně táž, kterou jsme poznali nahoře v § 10. při 1. os. du. a která vznikla kontaminací přípony pluralové -me atd. s dualovou -va. Doklady vyskytují se porůznu v nář. východních: Má Maríno nalej vína však my ti je zaplatíma Čelak. Slovanské nár. písně 1822 díl I. str. 73 (morav. a v rýmu); sedněma, puděma, ušijema, umíma, sedíma, zaplatíma, říkáma, hážema, kupujema, víma, dáma, máma BartD. 2. 138 (zábr.); sedněma, poďma, ušijma, umějma, zaplatma, nehažma, kupujma, vězma t.; trháma, pečema Šenib. 44 (mor., horské); vedma, poďma, zavřima, voľajma, dajma, jezma BartD. 1. 90 (stjick.) a 122 (laš.); trháma, chodzima Šenb. 78 (vých.-slc.).

13. Druhá osoba množná.

Tvary hlavní i vedlejší mají tu v slovanštině koncovky opět stejné, a objevuje se v nich přípona -te = pův. -te Brugm. II, 1357; na př. praes. ř. *qéoi-te* stsl. *berc-te* č. *běre-te*, opt. pův. *bheroj-te* skr. *bharē-ta* ř. *qéqoi-te* stsl. impt. *berē-te* č. *beř(ě)-te*, padně-te (spolu pro 3. os. du.), aor. ř. *qliti-te* stsl. *nesc-te*, nesoste tulistis č. *nese-te* (nedolož.), neseste, na př. povězte Janovi jež vydíelate a Nyfľycete Seitst. Mat. 11, 4 atd.

V impt. je tvar 2. os. množ. -te spolu výrazem pro os. 3. Na př. oni (bohové) sami mľtete sic Pass. 346; ktož chtie býti dobří řemeslníci, ti dycľate s věrnú Štít. uč. 95^a; kľnyete jí všickni maledicant Ol. Job. 3, 8; oni wyzte co mľvie Nikod. 13^a, t. 27^a.

U Beck. bývá psáno *-té*: vezmeté 2. 245, držté 1, 256, hleděyté t., mlčté 1, 309, zhotowté 1. 44, wězté 1, 417, račté 2, 375 a j.; příklad podobný je ponešetee portabitis Ol. Num. 18. 1; o původu té odchylky platí totéž, co pověděno nahoře při 1. os. množ. o konc. *-me* zdlouz. *-mé* § 12.

Místo *-te* psáno *-tye*: náhle gdyetye na onu studniciu, obětujte bohóm DalC. 19; (lidé) dějí horám: „padnyetye na ny!“ Drk. 166^a. To jsou patrné omyly a nikoli snad tvary zvláštní s příp. *-tě*, srov. Athen. 6, 211. Stejným omylem je v témž rkp. Drk. 155^a psáno przygoowytye m. *-te*: píše se tu, kterak pán Ježíš poslal Petra a Šimona, aby připravili večeri; podmět vypravování (Petr a Šimon) je čísla dvojného, ale vypravovatel odstupuje od dualu a vypravuje pluralem: „ant (t. hospodář) wem (plur. m. du.) ukáže sienci krásnú a tu nám przygoowytye (též) jiesti; šedše apostoły i nalezu (též), jakž gym (též) Ježíš powěděl, i przygoowyelu (též) jiesti“, srov. Athen. 6, 212 (omyl označen v rkpe od starého korektora opravnou čárkou pod posledním y, Athen. 5, 255). Stejně chyby písecké vyskytují se také jinde; na př. v LvOl. 67^b napsáno dyetyetie m. dietěte, v DalC. 24 král gydetye na púšči m. jěde t. 53, Svatopluk wynyedye m. vyněde, v JiřBrn. 527 at mě mynyč hróza m. mine atd. V Ilankovu Čtení Nikodemovu vytištěno: vy jenž stě s námi u pekde nehyli 79; opět omylem m. ste, v rkpe jest: genz gšte atd. Nikod. 87^a. V ArchČ. čte se: abyště zvěděli z r. 1474, abyště ráčili z r. 1519, v ČČMus. 1896, 368; nikoli osobní přípona *-tě*, nýbrž změnou hláskovou *št-šť*, srov. wlaštowice Br. Jer. 8, 7 a ob. lašťowka, křišťál TomP. 1, 55 a křišťál atp., tedy abyště zněněno v abyšče.

Z *-te* je změnami dialektickými *-té*, *-tě*, *-te*, *-če*, *-ce*, *-če*, *-to*, *-čo*: vědětě BartD. 2, 80 (olom.), vědětě t. 108 (jev.), pletětě t. 1, 123 (laš.), plečecce t., plečecce t., plototo t. 135 (sev.-opav.), pločočo t. 136 (též). vedzčcě t. 40 (hroz.); srov. I. str. 390.

Vedle *-te* vyskytuje se v nář. horském na Moravě také koncovka *-ta*, vlivem 1. os. mn., která tu mívá *-ma* m. *-me*: trháta, vidíta Šemb. 44.

14. Třetí osoba množná.

A. Přípona *silnější* byla *-nti*. Jest dochována v skr. praes. bhara-*nti*, ř. dor. *gēo-rrē* z pův. bhero-*nti* atd. Do slovanštiny je z ní *-ntb*. To spojuje se s kmenem praesentním, jenž se končí dílem *-o*, na př. bhero-, dílem souhláskou, na př. *dad-*.

Kmen *-o* s příponou *-ntb* dává tvar psl. *-ontb* a z toho je dále *-atb*, na př. *beratb*.

Při kmenu pak souhláskovém přípona pův. *-nti* se mění v *-nti*, a z toho je psl. *-etb* Brugm. II, 1361, slov. *dadetb* vedle skr. *dadati* z pův. *ded-nti*; jindy tu byla přípona pův. *-enti* a ta dává do slovanštiny takéž *-etb*, slov. *jadetb* vedle skr. *ad-anti* z pův. *ed-enti* Brugm. II, 1360.

Ale jsou ještě kmeny -i: *tırpi-* (inf. *tırpě-ti*), *pros-i* (inf. *prosi-ti*) atp., 3. pl. *tırpěth*, *proseth* atd. Tu prý kmenové -i s příponou pův. -nti dává koncovku -inti, která se do slovanštiny mění v *-ith (srov. pl. akk. *gosti* z -i-ns I. 18 a III. 1, 16); ale vlivem paralelních tvarů -onth vniká prý n do *ith nově a jest -inth, a z toho při přízvuku střídném s litevským táhlým vzniká koncovka psl. -eth; v Brugm. II, 1006 a Lorentz v Jag. Arch. 18, 86 sl. Podle jiného podobnějšího výkladu jest *tırpěth* atp. tvar stejný jako *daděth*, utvořený z kmeně souhláskového *tırp-* příponou osolní -eti = -nti, v. J. Horák, Z konjugace souhláskové 1896 str. 48 sl.; a pro-seth atp. mohlo vzniknouti analogií podle *tırpěth*, *daděth* atd.

Koncovka 3. pl. pův. -nti jeví patrnou příbuznost s příponou part. praes. act. -nt, na př. pův. 3. pl. *bhero-nti* a kmen. part. *bhero-nt-*. Na tom zakládá se domněnka, že tvar 3. pl. je kmen part. -nt, jenž analogií koncovky 3. sg. -ti přijal ještě také koncovku -i. Srov. Brugm. II, 371. —

V psl. byly tu tedy koncovky -qth a -eth.

Mají stejné zakončení -th, a o něm je zde opakovati totéž, co bylo pověděno a vyloženo o příponě -th v 3. os. jedn.: v stsl. a rušt. je zmíněno v. -ta; v češtině mělo by z něho býti -t, ale je všude odsuto; v dokladech yfut a fut, hojných v ŽWitth., jest enklitické -t, nikoli žádaná koncovka -t. Srov. § 9.

Za nosovky pak -q- a -e- ve vytčených koncovkách psl. obsažené jsou v češtině příslušné střídnice, a ty objevují se jako koncovky tvarů českých. $\hat{o}/\bar{x}$,

a) Za psl. -qth je v češtině -ú: *nesú*, *tešú*, *kupujú* atd. z psl. *nesato*, *tešato* atd. Je dlouhé, proti krátkému -u v 1 os. jedn. *nesu*, *tešu*, *kupuju*. Rozdíl ten je prastarý, jak svědčí souhlasné koncovky v pol. 1. sg. *niosę* a 3. pl. *niosa*, srbch. 1. sg. *hoću* a 3. pl. *nesū*, srov. I. str. 587; je pro stčestinu dosvědčen hojnými doklady staropísmými, jako jsou na př. 3. pl. *buduu* Pass. 408, *przygdv* Pror. 6^a, *nefvv* Štit. f. 71^a atp.; a *žije* v jazyku dosud.

V koncovkách tvrdých mění se -ú, hlavně v češtině západní, dále v -au. a -ou, srov. I. str. 260 sl. Na př. ti *wezmau* utěšení Hód. 55^b, *ně. vezmou* atd.

V koncovkách měkkých pak nastala zde v XIV stol. přehláska, -ú se změnilo v -iú a dále v -i, srov. I. str. 272 sl., a za starší *tešú*, *kupujú* atp. je *tešiú*, *kupujiú* a od poslední třetiny stol. XIV *teši*, *kupuji* atd.; na př. *sen* i *bděnie* boiugu proti mně Túl. 30^b, *nebesa* *wyprawugiu* ŽKlóm. 12^a, *vöci* se *zrazcugy* Pass. 431.

3. Místo -i (z -ú) bývá zvrátnou analogií -ie, na př. (lidie) *rozprawiegio* Pass. 67 (část mladší), *sbožni poznajie* ŠtitV. 106, (lidé) *potkagie* Mill. 41^a, *slyšie* *blasy* *ano* je *wolagie* t. 32^a, (oni) *prziwieze* t. 105^b, *lidé* *boyugie* Troj. 33^a, *ješto* (věci) *fe diegije* HrubLobk. 64^b, (oni) *zpłozugije* *nenávisť*

t. 68^a, ty věci zradú woniegije t. 68^a atd., srov. I. str. 220 sl.; když úzení *ie-i* proniká, přestává také toto *-ie* m. *-i*.

Koncové *-i* se v jazyku obecném mnohdy odsouvá, zejména při slovesích vz. *uměti*, *dělati*, *sázeti* a v novotvarech, jež podle těchto vzorů vznikají: za náležitě a v jazyku spisovném zachované *umějí*, *mají*, *dělají*, *sázejí* atp. jest ob. 3. pl. (oni) *umějí*, *mají*, *dělají*, *sázejí* atd., a také *trpějí*, *prosejí*, *dají* atd. Změna ta je z doby nové; zajisté nebyla ještě pronikla ok. r. 1500, poněvadž by se tu *-aj* bylo přehlásilo v *-ej*, srov. I. str. 135 a 229. Místy možná že se vyskytla již v době starší, jako v Ol., kdež psáno: nepowahaj zawrci non demorabuntur proicere Sir. 6, 22 t. j. nepováhaj, není-li tu omyl pisecký; ale případy takové, naleznou-li se kde jistě, mohou býti jen sporadické. V GlossPers. je psáno: (oni) *zaday* 5^b; ale tutéž je také: (já) *powoluy* 17^a, *boyl* se times 9^a, (oni) *zapaľuy* ffe 3^b, *hybaycze* 3^a. t. j. psáno *y* za *ji*, *ji* a podle toho jest i psané *zaday* 5^b čísti nikoli *žádají*, nýbrž *žadají* nebo snad dial. *žáda-i*, srov. I. str. 535 a Č. Mús. filol. 2, 88 sl. V ČČMus. 1896, 357 uvádějí se z r. 1470 tvary *mají*, *pomlúvají*; uvádějí se z transkribovaného otisku (ArchČ. XIV str. 196 a 198) a jsou svědectvím, že novočeský transkribent četl *-ají*; písař r. 1470 mohl míti na mysli znění *-ají* anebo dial. *-a-i*, jako ukázáno na příkladech z GlossPers.

Místo přehlásky *-i* bývá však také v době pozdější *-ú*, *-au* nč. *-ou*. Na př. všickni mužie pyřřuv Pror. 92^b, flepczu je ptáci devorabunt ŽPod. Deut. 24; „děti pějau páteř“ říkají Moravci Blah. 185; zdetky lidé na neštovice stáňou Čerňuz. 150, (peníze) se piřřau KolEE. 174^b (1728), piřřau se t. (1729), pržypřugau t. 175^a (1729), rodiče pořřapugau t. 14^a (1725), proč se tážau VesA. 249^b, že inne zabijou PísWaldšt. 11, jak piřřau kronikáři Seel. 237, ruce se wažau t. 296, tešou, kupujou atd. z pravidla v Us. oh. V příkladech flepczu ŽPod. (z r. 1396) a pyřřuv Pror. (ok. r. 1400) jsou možná archaismy, srov. I. str. 276; z příkladů pak ostatních vidí se, že novotné *ou* (psáno způsobem starším ještě *-au*, ale vyslovovati jest *-ou*, srov. I. 261) se ujímá a šíří od pol. stol. XVII; vzniká tu beze vší pochyby analogií paralelních tvarů tvrdých *nesou*, *pekou* atp.; a šíří se časem tak, že koncovka *-i* nyní již jen v řeči knižné se drží; a i sem vniká novotné *-ou* poněkud, jak svědčí příklady: nevymyjou, nepokryjou Nebeský Protich. 8, plácou, vyjou, kryjou t. 21, namažou Ner. Feuill. 3, 68, klejou t. 74 a j., ti hrajou Ner. Ball. 37, psi vyjou Ben. Třeb. havr. 26, vysnějou se vám Sláma, Pletky 1890, 18, oči plácou Rusk. knih. 12 (Jar. Hrubý) 249, se tážou t. 264, pronásledujou t. 101, vypravujou t. 235, (oni) přežijou ČechNezn. 72 v. kryjí t. 99 atd. Stejně inění se koncovka 1. os. jedn.: *tešu-teši-tešu*, v. § 7.

Zrušení přehlásky, *tešou*, *kupujou* atp. za *-i*, nastalo ovšem jen při těch slovesích nahoře uvedených, kde přehláskou vzniklé *-i* nebylo odsuto.

Tedy *tešou*, *kupujou* atd., poněvadž se vždy drželo *teší*, *kupují* atd. a nikdy nebylo: (oni) *teš'*, *kupuj'* atd.; ale nikoli též *dělajou*, *sázejou*, *umějou* atp., poněvadž bylo: (oni) *dělaj'*, *sázej'*, *uměj'* atp. Kde přes míru obecnou i v těchto vzorech *-ou* se vyskytuje, jako v dokladech: oni se tam sekajou šavličkama řinkajou ErbPís. 461 (z Prachenska), všickni se ptajou (rým: komu to hrajou) t. 273 (z Plzenska) a 409 (z Buděj.), když ju neznajou BartD. 2, 263 (žďár.) atp., tu třeba mítí za to, že proti obecně českému *dělaj'* atd. náležitě dělají atd. se drželo.

V Domažlicku a v nářečích východních změna *-ú* v *-au*, *-ou* nepronikla, je tu tedy 3. pl. *-ú*: lidi přidá Erb. čít. 34 (domažl.), nesú, volajú BartD. 2. 35 (hol.) a j., slc. nesú, volajú atd. Přehláska pak *-í* pronikla jen na území obmezeném, srov. I. str. 277 sl., a jest východní *tešú*, *kupujú* atp. proti západnímu *teší*, *kupují* atd. Někde jsou tvary oboje vedle sebe: *majō* (z *-ú*) a *mají* BartD. 2. 138 (zábr.). A za *oboje* koncovků bývá v nářečích střídnice dialektická. Zejména zkrácené *-u*, *-í*: pletu BartD. 1, 125 (laš.), volaju t. 128 (též) a 2, 37 (přer.), volaji t. 219 (třeb.); *-ó* atd. (han. s různorečnými obměnami): *vedó*, *hrajó* t. 2, 150 (slavk.), *vedó* t. 80 (olom.), *nesó*, *hrajó* t. 133 (zábr.); *-um*, *-om*, *-ou* při hranicích polských a vlivem *polským*, srovn. III. 1 str. 177: *vedum*, *idum*, *pijum*, *volajum*, *kupujum* BartD. 1, 122 (laš.), *radujum* se Šemb. 56, (rodiče) *zbraňujum* Suš. 387, (zlí chlopi) v karcne *pijom*, *psujom* atd. Šemb. 80 (pol.-slc.), (lidé) *něchcom* to *povjadač* t. 144 (též), (lidé) *vinu sklodajon* na *tvurca* a *reptajon* t.

b) Za psl. *-ęb* je v češtině koncovka nejstarší *-iá*, z ní dále přehlas. *-ie*, a z tohoto ztrátou jotace *-é* a zúžením *-í*; srov. I. str. 50 a j. Z psl. *tręęb*, *proęęb*, *vęęb* je tedy č. *trpiá*, *prosiá*, *věďá*: zachované dial. v slc. *-ia* (vyslov. *-iá*); pak přehlas. stč. *trpie*, *prosie*, *vědie*. na př. (v dokladech s označenou délkou): (oni) *uzrsle* PilC., *zwwiedchzie* proroci svD. 42, *viedýe* ľudie Jid. 28, *co tito prawye* EvZimn. 17, *ani smynýe* Štít. uč. 109^b, *ješto flyffije* Štít. ř. 14^a, *kdež se ti vzrziye* t. 4^a, *prauice dicunt* Ol. 1. Ešdr. 4, 11, *osudové broziye* Alxp. 5; *sklesnutím jotace -é*: po *l-* (srov. I. str. 192 a 198), na př. *ženy bydle* Pass. 104, *rozliční sě daalec světa* Štít. ř. 42^a, *dni jeho se neprodlee* Pror. 10^b, *některí chwaalec* VšeBK. 53^a, *pak-li se strany fwolee* t. 20^a, *súdce (pl.) myflee* t. 38^a a j., po souhláskách jiných: *jedni hoře* ŠtítOp. 317, *kněžie nám hroze* Hod. 82^b, *lampy horze* KabK. 20^b, *zvieřata krzieze* t. 4^b, *úředníci nose hole (sic)* t. 25^a; a na konec nč. *trpi*, *prosi*, *vědi*.

V nářečích východních jsou za to obyčejné střídnice *-iá* (psáno také *-já*), *-á*, *-ia* (*-ja*), *-a*, *-ie* (*je*), *-ā*. Na př. *páliá*, *chváliá* Koll. Zpiev. (Věstn. 1890, 31); slc. *činia*, *horia*, *držia*, *mlčia* atp. t. j. *-iá*; tak *robjá* mnozí lude Šemb. 124 a 125 (slc., holíč. a stráž.); *prosá*, *topá*, *pustá*, *klečá*, *hořá*, *ležá* BartD. 1, 77 sl. (val.). *choďá*, *dojá*, *bežá*, *stojá*, *věďá* atp. t. 32 (pomor.), t. 83 (val.), t. 90 (stjick.), t. 93 (kel.); *husy-li to sedá* nebo *snihy ležá* Suš.

122, ľudé věďá, po mně hledá t. 237, noby bolá t. 515, zvony zvoná, Uljanku drábi hoňá t. 168, složá na mne kamen t. 65; mľátia, klačia BartD. 1, 45 (břez.). mľáčja, klačja t. 43 (hroz.); běža, lěža t. 86 (stjick.), proša, noša t. 106 (laš.), patěrečky drobne jako nosa děvečky chudobne Suš. 206 (Příbor); dojie, chvalie, chodzic, lezie, klačie, sedzie BartD. 1, 134 a 137 (sev.-opav.), tuto lezie dva lude Šemb. 156 (krnov.), zlí chlapi v krěme sedā, robā krik, choďā sem a tam a vadā sā t. 174 (hornováž.). — Na jazykových hranicích českopolských, v nár. lašském a j., bývá u sloves sem patřících misty -u, místy -um, a také -(j)o, -(j)om. Koncovka -o je zde obyečjnā střídnice za -ā, a -u dial. střídnice polského -a (pol. 3. pl. cierpią, siedzą, hawia, wróca, pol. -a = č. -á laš. -u); v koncovkách pak -um a -om je vlivem polským ještě také -m. Příklady toho jsou již z 2. pol. XV: (kněží) pána buoha profu t. j. prosū nebo zkrác. prosu Müll. Káz. 618 a 619, kerzi (m. kteří) menu nadati (kostel něčinu) t. j. měnu nebo zkrác. -ňu (mieniti) t. 620; dále: kleču, boju se BartD. 1, 121, chodžu, t. 122, mľaću t. 128, klaču, šedžu, muaču, doju t. 137 (sev.-opav.); lude mľuvju Suš. 415, haňu t. 541, chodniček je svobodny chođu po nim, zli i dobři t. 698 (od Opavy), nožičky mne bolu t. 515, (oni) už tu stoju t. 534 (op.); tak mnogi ludže robio Šemb. 144 (polsk.-slc.), panove všecy kuzla vynachodō t. 169 (opav.-ostr.); nošo, dojó, mľoto, klečo, hľečo, viso BartD. 1, 101 a 102 (laš.); chodžum, klečum, jedžum (jisti) t. 122 (laš.), mľaćum t. 128, češum se (těšiti) Šemb. 56, tuto ležum dva ludže t. 156 (opav.-ostr.), (sestry) něch do kostela chodzjum, chlapečů za sum (za sebou) něwodzjum Suš. 775 (z Bavorova); už nas tam něpušćom už tam twardo spiom BartNPis. 142, (zli chlapi) v karcně robiom krik Šemb. 80 (pol.-slc.), baby šedzom v izbě t.

c) Na místo koncovek náležitých vstupují novotvaré.

Zejména bývá -ěji, -ejí a ěj, -ej místo -i ve yzorech trpěti a prositi, tedy trpěji a trpěj, proseji a prosěj, patrně analogií podle 3. pl. umějí, sázejí atp. Novotvarem tímto liší se 3. os. množ. od 3. os. jedn.: sing. trpí, prosí a plur. trpějí, prosejí atd. Lišení to je také příčinou, že se tyto novotvary ujaly; u sloves věděti a jisti je 3. os. jedn. ví, jí proti 3. množ. vědí, jedí, tu liší se sing. a plur. jinak, a proto novotvary vědějí, jedějí se obecně neujaly. Příklady tohoto novotvaru vyskytují se porůznu a při některých slovesích již v době staré, na př. muějí: ti ještě mniegi ŠtítPař. 41^b, někteří mnyegi EvOL. 205^a, kteřížto mnyegi Koř. 2. Kor. 10, 2 a j.; chtějí: již chtieji Hlah. ž. 39, 15, že chtiegi Baw. 177 a j.; věrní štrpicgi hańenie HusPost. 57^a, druží hagięgi t. 29^a atd. Ale obecně u kteréhokoliv slovesa sem patřícího vystupují a šíří se podle známých mi dokladů od pol. stol. XVII: (vojáci) loupějí ČernZuz. 61, (lidé) pravějí t. 64, (lidé) vidějí t. 254. ať hledějí t. 308; přídavky zapsány stogegy KolEE. 400^b (1643); činí neb činęj Rosa 147, prawęj Drach. 108, mľuwęj t., ledęj t., widęj t.; sou-

sedé fwitiegj a chodiegj KolG. 79^a (1703); (oni) bauřegj Nitsch (1709) 11, kriřegj t., choděgj t. 18, prawěgj t., držegj t. 34, wažegj t. 45, držegj t. 46 atd. (tu z pravidla); množí držegj Beck. 1, 254. flyffegj t. 1. 57, (tři stolice) ftogegj t. 1, 284, kacířj bauřegj t. 1, 78, množí se honofegj t. 1, 145. hafegj se swíce t. 1, 188, věgji t. 1, 265, mluwěgi t. 1. 515, hřeffegj t. 3, 67 a j. (z pravidla u Beck.); hláfcgj Froz. 46, neshořegj Bíla. 26, diwěgj fe t. 12, takowí wflyffegj BílC. 197, nemřtěgi fe BílD. 342, půfoběgj t. 268 atd. (často u Bíl.); pastýřowé spěgi Vest. 142^b; (oni) položegj Voln. 10, sedějí t. 11 (často); (oni) stratějí Šefl 33; nawratěgj Kon. 563. wykrořegj t. 208 a j.; trpěgj Seel. 331, ftogegj t. 299, widěgj t. 76, choděgj t. 39, věgji t. 83, fwěďčegj t. 60, nábožně se pořtěgj t. 26 a j. (u Seel. velmi často). hody se flawěgj K्वěty 1834, 283 a j. V grammatikách té doby bývá tvar starý i nový: Jandit² činějí prý elegantius než činí, Dolč. ležj i ležegj 104. uťj i ućegj 106, Pelzel² uťj i ućějí 118, Tomsa leží i ležějí a ležegj 280. Tham (1811) hledj a hleděgj atp. V nč. zachovává se -i v jazyku knižním; v jaz. ob. je pravidlem trpěj, prosej atd., místy též trpějí, prosejí BartD. 2. 281 (dač.), a je tu tedy ve vzorech uměti, sázeti a prositi, trpěti v 3. os. množ. všude tvar stejný -ěj, -ej n. -ějí, -ejí.

V nář. lašském bývá koncovka přejatá -*egu* (z -*ejí*). na př. klečeju, bojeju se, choděju BartD. 122.

V některých nářečích vznikají naopak novotvary -i místo -ějí, -ejí, tedy: (oni) umí, sází atp. místo umějí, sázejí atd., zase patrně analogií podle 3. pl. trpí, prosí atp. To je zejména v nář. doudl.: školáci umí, zedníci staví, chlapi hází Kotsm. 26; domažl. a chod.: voni shání Šemb. 15. zvonici vyzvaní t., voni huráží chod. 39, humí t.; místy v podkrk.: voni vynáší Šemb. 30, voni vodchází t.; místy v mor.: chlapi umí, hází BartD. 2. 281 (dač., vedle -cjí), děti rozumí všemu t. 138 (zábr.), lidé se schází Šemb. 41 (podhor.), oni umí t. 54 (laš.). V týchž nářečích tvary náležité trpí, prosí atp. trvají a nemění se v -ějí, -ejí, takže tu pak všechna slovesa vzorů nahoře vytčených mají -i; příklady z doby starší jsou: (práva) ješto sluší k dědičným zbožím Tovač. 17, množí pokušení fňaffy Kon. 449 a j., lidé pocházejí Puch. 54^a, (oni) propuřtíj Kola. 1513, (oni) propauřtíj t. 1516, dvě kopě jemu schází KolB. 1521, (hosté) přisluší Drn. 90 (140). (kteří) rozumí t. 73 (115), (děti) osiří t. 97 (140), množí příkladové se nachází Slav. 24, nynější časy toho nedopouřtí ŽerKat. 147, kteříž (plavci) nic nerozumí ČernHeřm. 250, knihy Čechům nefchází Froz. 20, včeličky med snáší Voln. 22 atd.; také v nynějším jazyku knižním vyskytává se tvar -i místo -ejí, na př. všickni umí K्वěty 1834, 324 atp., z neumělosti: spisovatel nebo řečník ví, že za vulgární trpějí, prosejí atp. je knižné náležité trpí, prosí, domnívá se, že také místo tvarů obecně užívaných umějí, sázejí atp. má býti umí, sází atd., a píše nebo mluví tak, ovšem chybě.

V nářečích, která mají ve vz. *trpěti* a *prositi* 3. pl. -*ia* atp., bývá stejná koncovka ovšem také v novotvarech sem náležících. Na př. umá BartD. 1, 78 (val.), umá t. 127 (laš.), umó (-o z -á) t.

V nářečí pak lašském místy, kde v týchž vzorech jest -*u* a vlivem polským -*um*, jest také 3. pl. umú BartD. 1, 127, umiu t. 137 (sev.-opav.) a umum t. 127.

V Šemb. 142 čte se také: (vrchy) še vypinája, (lidé) ruhaja šc, na pohled novotvary -*aja* za -*ajú*, podle češa (= *těšá) tamt.; ale doklady ty nejsou dosti jisté, je tu také 3. pl.: (lúky) raduju še t.

d) V nářečích východních, zvláště v moravských, vznikají ještě jiné novotvary tím, že se ve vzorech *trpěti* a *prositi* ku praesentním kmenům *trpi-*, *prosi-* přivěšuje:

jednak koncovka -já, abstrahovaná s tvarů jako jsou pl. 3. topá, robjá atp. (v. zde napřed), a vzniká tedy zakončení -*i-já*: trpijá, prosijá atd.;

jednak koncovka -jú (dial. obměněná v -*jó* atd.), abstrahovaná s tvarů jako jsou pl. 3. dělajú, kupujú atp. (v. zde napřed), a vzniká tedy zakončení -*i-jú* (obměněné v -*i-jó* atd.): trpijú, prosijú atd.

Toto pak -i-já a -i-jú dostává se analogií také do vzorů uměti a sá-
zeti, zejména tam, kde také ostatní osoby praes. mají koncovky stejné jako jsou ve vz. *trpěti* a *prositi*; na př. v nář. přer. je sg. 1. umim, kácim, 2. umíš, káciš atd. jako v sg. 1. sedim, prosim, 2. sedíš, prosiš atd., proto vzniklo tu také v pl. 3. umijó, kácijó stejně se sedijó, prosijó atd.

Jsou tu tedy koncovky a tvary

-i-já: sedijá tam třé kohúti Suš. 259, trápijá mja tvé ostrožky t. 173 (z Komně); činijá, vinijá Šemb. 115 (horno-beč.), tuto ležijá dvá ludja t. 158 (slc., trnav.); s kvantitou změněnou

-i-ja: hoříja, klečíja, bojíja sa, prosíja, umíja BartD. 1, 25 (zlin.), stojíja t. 32 (pomor.), umíja, klečíja, prosija t. 77 (val.), chodíja, nosíja, íja (jedí), víja (vědí) t. 2, 4 (napaj.), kavky-li letíja či Turci běžíja Suš. 125, ruce (stěny) neličíja t. 487;

-i-ju: chodíju, umíju, íju, víju BartD. 2, 3 (sazov.), na mšu svatú zvo-
niju panenky se strojiju Suš. 23 (z Osvětlan), husičky chodíju t. 520;
sedíju, íju, víju BartD. 2, 92 (nezamysl.); činíju, viníju Šemb. 123 (mor.-
slov.), ležíju t. 157 (těž); doklad tomu z doby starší: umygu (uměti) Fl.
Kn. 39 (XVIII stol.);

-i-jau, -i-jou: spijau dormiunt Blah. 268 (z okolí Hulína, doklad ze
XVI stol.), klečíjou, hoříjou, umíjou BartD. 1, 53 (dol.), ležíjou t. 93 (kel.),
chodíjou, ležíjou, jíjou, víjou t. 2, 227 (třeb.), umíjou t. 258 (žďár.); zoubky
vypřsíjou Suš. 258, husaři krmíjou pak napojíjou t. 580; zdlouženo

-i-ju: ležíju, běžíju, stojíju BartD. 1, 32 (pomor.);

-i-jou: chodíjou, klečíjou BartD. 2, 273 (jemn.); jinde

-ijō s různorečnými obměnami -ijō, -ijō: sedijō, prosijō, umijō, kácijō BartD. 2, 29 (holeš.), umijō, kácijō, ijō, vijō t. 53—55 (přer.), chodijō, umijō, jijō a jedijō, vijō a vědijō t. 150 (slavk.), humijō, hijō, vijō t. 175 a 176 (brn.); svíce hořijō Suš. 48, dvě růže stojijō t. 283, zedníci stavijō t. 548, sódijō synecčka t. 149 (Slavíkovice, Rousínov); vozijō, ōmijō, kácijō, jijō, vijō. BartD. 2, 81—83 (olom.); chodijō, zdržijō, jijō a jedijō, vijō a vědijō t. 138 (zábf.);

-iju: chodiju, učiju se, iju BartD. 2, 37 (přer.), sudiju se Kopřivjane Suš. 336 (Příbor).

B. Přípona slabší 3. os. množ. byla -nt: skr. impf. abōdha-n a aor. abudha-n (m. -nt), ř. ἐλεπο-ν a ἐλεπο-ν (taktéž), lat. lega-nt, veli-nt atd. V slovanském aor. silném nesq atp. z pův. -o-nt splynulo -nt s kmenovým -o-, vznikla nosovka -a a koncové -t se odsulo. V češtině je z toho -ú: stě. nesú tulerunt. Koncovku kvalitativně touž, jen že krátkou -a stě. -u má také impf.: stsl. nesčachq stě. nesiechu atd.; a také zde je -a z pův. -o-nt, s touž příponou osobní -nt. V aoristech slabých stsl. pišq, nesošq atp., stě. piehu, nesechu atd., jsou koncovky rozdílné, ale přípona osobní -nt jest v obou: -a je ze staršího -bnt pův. -nt, a -u je ze staršího -a pův. -o-nt.

V OtcA. psáno: (korábi) vřtrnowach na horách 443^a, v tu dobu popluch na ně korábi nepřítelští 444^b, t. j. -ch místo -chu; omylem.

Co se týká kvantity této koncovky, tedy je v impf. a aor. slabém bezpečně krátké -chu; svědectví tomu je v srb. pletijahu a stpol. -chu (ó = e, a pol. e je = česk. u; proti tomu ó = a = ú). srov. Brückner v Jag. Arch. 11, 477, pak Miklosich, Über die langen Vocale 64, a Listy filol. 1879, 318. V Mat. bývá ovšem psáno -chuu: branyechuu 16, noffic-chuu 33, zdiechuu 31 a j., gydechuu 20, nalezechuu t., bychuu t. a j.; ale tu je psáno také: w strachuu 19, dat. hrzichuu 42, duchuu t. atp. místo -chu, psané v tomto textě impf. brauyechuu, aor. gydechuu atd. nemohou se tedy bráti za svědectví, že by tu byla koncovka bývala dlouhá. -chú.

Pro aor. silný je svědectví pro -ú v dokladě: doňadž ščépov neo-trsazž.. včē Pilat na ščēpy zrieti Jid. 71, a poněkud analogie s 3. pl. praes. -ú. Naproti tomu možno ukazovati k tomu, že jsou texty, které délku označují hojně a při tom mají v tomto tvaru jen -u, na př. p'vedu BiblB. 7, 32, t. 8, 22, p'nefu t. 9, 29 a j. Délka není zde docela jistá a v transkripci může bývatí nestejnost. Šafařík v Poč. 109 a v ČČMus. 1847, I. 166 transkribuje jidú, nalezuú, padú, zdvihú atd., a tohoto trvání pravdě podobnějšího způsobu přidržují se také.

Kmeny tvarů slovesných.

15. Kmeny tvarů slovesných poznáváme analýsí těchto, zejména od-pínáním přípon ohýbacích. Budeme tedy zde dále nejen o kmenech, nýbrž spolu o tvarech slovesných jednati*).

V aor. a impf. patří ke kmenu také augment. Jest to částice *e*, na př. ř. aor. *ἐ-λεῖπον* z pův. *ἐ-likom*, impf. *ἐ-λεῖπον*, skr. aor. *á-budham* impf. *á-bōdham*. Původu jest temného, a poněvadž bývá jen při tvarech znamenajících minulost, tedy bylo jejím úkolem bezpochyby, vytýkati význam minulý. Ale užívalo se jí jen fakultativně: ve vědech jsou v obyčejí tvary s augmentem i bez augmentu, v řečtině homerské taktéž, a u většině jazyků indoevropských augmentu vůbec není. V Brugm. II, 859-868. V slovanštině, rovněž jako v nejbližší příbuzných jazycích baltských a german-ských, augmentu není.

Ke kmenu patří dále také reduplikace, na př. v ř. praes. *δί-δωμι*, perf. *δέ-δωκα*, skr. praes. *da-dāmi*, perf. *da-dāu* atd., v jistých tvarech pravidelná. V slovanštině reduplikace k tvoření kmenů slovesných pravidelně užívané není; jsou jí jen stopy v kmenech praes. *da-d-* v *dám* č. *dám* z *da-d-m* atd. a stsl. *de-d-* praes. *deždu* z *de-d-jā*, o kterých v. I. str. 85.

Praesens.

16. Praesentem rozumíme praes. indik., na př. *nesu*, *ponesu*, *proším*, *vyproším*, *padám*, *padnu* atp.; slovesa *ponesu*, *vyproším*, *padnu* atp. (perfektiva) mají význam budoucí, ale se stránky tvarové jsou praesentia a patří tedy sem.

Praesentní kmen dostaneme, když odepneme příponu osobní. Na př. v 2. sg. *neseš* z *neseš*, 2. pl. *nesete* jsou přípony osobní *-š* (*-šb*) a *-te*, a kmen tedy *nese-*; v 3. pl. psl. *nesatb* z *nesontb* je přípona os. *-ntb*, a kmen tedy *neso-*; atd. V kmenech praesentních *neso-*, *nese-* je společný kmen základní *nes-*, a *-o*, *-e* jsou přípony kmenotvorné, t. j. přípony, jimiž uvedené kmeny praesentní jsou utvořeny.

V češtině a vůbec ve slovanštině máme kmeny praesentní šestery:

I. Kmeny s příponou kmenotvornou *-o*, *-e*. Na př. kmen praes. *nes-o-*, *nes-e-*, praes. *nesu*, 2. sg. *nese-š* z *nese-šb*, 2. pl. *nese-te*, 3. pl. *nesú* psl. *nesatb* z *neso-ntb*, z kmene základního (zde zároveň kořene) *nes-*; — kmen praes. *ber-o-*, *ber-e-*, praes. *beru*, 2. sg. *běřeš* z *bere-šb*, 2. pl. *běře-te* z *bere-te*, 3. pl. *berú* psl. *beratb* z *bero-ntb*, z kmene základního (zde zároveň kořene) *ber-*. — V oboru těchto kmenů jsou také dva, které mimo

*) Srov Brugmann, Grundriss II 868-1329; Leskien, Handbuch² 99 sl.

příponu *-o*, *-e* mají v slabice kořenné sesilení *-e-* v *-g-*: *sed-o*, *sed-e* z koř. *sed-*, a *leg-o*, *leg-e* z koř. *leg-*, stč. praes. *sadu*, *sědeš* atd.

Poznam. V indoevr. prajazyku byly také kmeny s příp. *-dho*, *-dhe* a *-do*, *-de*, srov. Brugm. II, 1045 sl. Z toho obého je do slovanštiny *-do*, *-de* a máme tuto příponu v slovesích: *kladu* psl. *kladā* (lit. *klo-ju*), km. *kla-do*, *kla-de*; *vladu* stsl. *vladā*, km. *vol-do*, *vol-de* (lit. *veľ-du*, got. *val-da* něm. *walte*, z koř. *uel-*, lat. *velle*); *jdu* psl. *j-b-dā*, km. *j-b-do*, *j-b-de* (s hiatovým *j-*; *-b-* z pův. *-i-*, kořene oslabeného z *ei*); *jědu* stsl. *jady*, km. pro češtinu *j-ě-do*, *j-ě-de* (s hiatovým *j-*; koř. *-ě-* v *j-ě-chati* rus. *ě-chats*); *budu* psl. *būdā*, km. *bā-do*, *bā-de*, o němž v. § 59. Souhláska *-d-* přípony této splývá však s kořenem, z něhož jest pak na př. inf. *klásti* stsl. *klasti* z *klad-ti*, part. *klad* stsl. *kladā* atd., a při kmenech praesentních *klado-*, *klade-* atd. jeví se pak jako přípona jenom *-o*, *-e*, tedy kmenové přípony (a kmeny) stejné jako zde v I.

II. Kmeny s příponou kmenotvornou *-no*, *-ne*. Na př. kmen praes. *mi-no*, *mi-ne*, praes. *minu*, 2. sg. *minc-š*, 2. pl. *mine-te*, 3. pl. *minū* z *mi-no-ntb*, z kmene základního *mi-*; — kmen praes. *tisk-no*, *tisk-ne*, praes. *tisknu*, 2. sg. *tiskne-š*, 2. pl. *tiskne-te*, 3. pl. *tisknū* z *-no-ntb*, z kmene základního *tisk-*.

III. Kmeny s příponou kmenotvornou *-jo*, *-je*. Na př. kmen praes. *la-jo*, *la-je*, praes. *laju*, 2. sg. *laje-š*, 2. pl. *laje-te*, 3. pl. *lajū* z *lajo-ntb*, z kmene základního (zde zároveň kořene) *la-*; — kmen praes. *kry-jo*, *kry-je*, praes. *kryju*, 2. sg. *kryje-š*, 2. pl. *kryje-te*, 3. pl. *kryjū* z *-jo-ntb*, z kmene základního *kry-*; — kmen praes. *děla-jo*, *děla-je*, praes. stč. *dělaju*, 2. sg. *děláš* z *dělaje-šb* stsl. *dělaješi*, 2. pl. *děláte* z *dělaje-te*, 3. pl. *dělajū* z *dělujo-ntb*, z kmene základního *děla-*; — kmen praes. *umě-jo*, *umě-je*, praes. stč. *uměju*, 2. sg. *umieš* z *uměje-šb* stsl. *uměje-ši*, 2. pl. *umiete* z *uměje-te*, 3. pl. *umějū* z *umějo-ntb*, z kmene základního *umě-*; — kmen praes. *kupu-jo*, *kupu-je*, praes. *kupuju*, 2. sg. *kupuje-š*, 2. pl. *kupuje-te*, 3. pl. *kupujū* z *-jo-ntb*, z kmene základního *kupu-*; — kmen praes. *tes-jo*, *tes-je*, praes. *tešu*, 2. sg. *tešeš* z *tesje-šb*, 2. pl. *tešcte* z *tesje-te*, 3. pl. *tešū* z *tesjo-ntb*, z kmene základního (zde zároveň kořene) *tes-*.

IV. Kmeny s příponou kmenotvornou *-i*. Na př. kmen praes. *pros-i*, *trp-i*, praes. 2. sg. *prosi-š*, *trpi-š* z *-i-šb*, 2. pl. *prosi-te*, *trpi-te* atd., z kmene základního *pros-*, *trp-*. Tvary praes. 1. sg. psl. *prošq*, *trpāq*, stč. *prošu*, *trpū* mají na pohled kmen *-jo*, ale bezpochyby vznikly analogií podle *nosq*, *tešq* atd., srov. § 7; o tvarech pak 3. pl. psl. *trpēto*, *prošetb* stč. *trpie*, *prosie* v. § 14.

V. Kmen s příponou kmenotvornou *-a*. Toho druhu jest jediný kmen *jma-*: je to kmen praesentní, jak se vidí na tvarech praes. 1. sg. stč. *jámā* stsl. *imantb* z psl. *jma-mb*, 2. sg. stč. *jmás* z *jma-šb* atd.; je téhož

kořene *jem-*, jako *jim-* v praes. *jmu* stsl. *imę* psl. *jimę* atd.; a má kmenotvornou příponu *-a*, *jim-a-*; příslušný k němu kmen infinitivní jest *jim-ě-* stsl. *imě-* č. *jmě-*; srov. Wiedemann v Jag. Arch. 10, 655 sl. (tu upouští od svého a Fierlingrova výkladu z **jim-na-mb*, *jm-nā-mi* podle skr. *ju-nā-mi*) a Brugm. II, 959 a 1401.

VI. Konečně jsou kmeny praesentní bez přípony kmenotvorné *věd-*, *dad-*, *j-ěd-* stsl. *j-ad-* z *j-ěd-*, *j-es-*, praes. *vím* stč. *víem*, *dám*, *ím* stč. *jiem*, *jsem* stsl. *jesmb* z *věd-mb*, *dad-mb*, *jěd-mb*, *jes-mb*. —

Přípony, jimiž praesentní kmeny druhu I—V jsou utvořeny, můžeme nazývat také jejich příznaky; kmeny sem patřící jsou tedy příznakové; a naproti nim kmeny druhu VI. bezpříznakové.

Kmeny příznakové končí se samohláskou, bezpříznakové souhláskou; proto bývají také nazývány ony samohláskové, tyto souhláskové.

Mezi příponami praes. *-o* a *-e* je rozdíl stupňový, jako v *nesu-nosím*. srov. I. str. 68. Kmen *-o* byl původně v 1. os. du., 1. os. plur. a 3. os. plur., v ostatních pak byl kmen *-e*; při tom ovšem nechdíme k 1. os. jedn. *-a*, která je z býv. konjunktivu *-ām*, srov. § 7. Bylo tedy kdysi: sg. 2. *nese-šb* 3. *nese-tb*, du. 1. *neso-vě* 2. *nese-ta* 3. *nese-ta* (*-te*), pl. 1. *neso-mb* 2. *nese-te* 3. *neso-ntb* atp.; ale analogií uvedeno *-e* také do 1. du. a plur. a jest 1. du. stsl. *nese-vě* č. *nese-vě*, 1. pl. stsl. *nese-mb* č. *nese-m* atd., srov. Schmidt v KZ. XXIII, 359 a j.

Co tuto o praesentní příponě *-o*, *-e* pověděno, platí také o *-no*, *-ne* a *-jo*, *-je*.

Když přípona *-jo*, *-je* přistupuje ke kmenu souhláskovému, spojují se kmenová souhláska s příponovým *-j-* a vyvíjejí se tu náležité hláskové změny: z *tes-j-* je *teš-*, z *met-j-* je stsl. *mešt-* č. *mec-* atd.

Přípona praesentní *-i* je při slovesích vzoru *trp-i-* inf. *trpě-ti*, a vz. *prosi-* inf. *prosi-ti*, a jeví se tu zřetelně v praes. sing. 2. *trpíš*, *prosíš* z *-i-šb*, 3. *trpí*, *prosí* z *-i-(tb)* atd., mimo 1. sg. stč. *trpu*, *prošu* psl. *trpę*, *proę* a 3. pl. stč. *trpie*, *prosie* psl. *trpętb*, *proętb*.

U sloves vz. *trpěti* je tedy kmen praes. *trp-i-* a v 1. sg. *trpę* na pohled kmen *trp-jo-*, a v kmenových příponách *-jo* a *-i* = pův. *-io* a *-i* mohl by býti opět rozdíl stupňový, srov. Brugm. II, 1063 sl. a 1081 sl. Podle jiného výkladu jest *trp-i-* kmen vlastně optativní, utvořený z kořene souhláskového *trp-* příponou *-i* = pův. *-i* (stupně nižšího, proti vyššímu *-ie*). srov. J. Horák, Z konjugace souhláskové 1896, 27 sl.; v 1. os. sg. *trpu* psl. *trpę*, *trpęę* z *trp-i-a*, je koncovka bezpochyby analogií podle *nesę*, *teę* atd., a v 3. pl. *trpętb* je téhož původu jako v *dadętb* atp., z pův. *-uti*, srov. §§ 7 a 14 a J. Horák l. c. 48 sl.

U sloves vzoru *prosi* vysvětluje se kmen *prosi-* takto: byla a) denominativa s kmenem praes. *-ie* (pro 2. sg. atd., jde tu jen o ty tvary praes., které mají v slovanštině zřetelný kmen *-i*), na př. skr. *děva-ja-ti* adorat;

když jméno, z něhož sloveso (denominativum) se tvořilo, bylo kmene *-i*, tedy měl kmen tohoto slovesa koncovku *-i-je*, jak svědčí lit. *dalj-ju* dělím z *dali-s* díl; vedle toho byla b) kausativa s příp. praes. *-eje*, na př. skr. *věd-aja-ti* činí vědomo, *bōdh-aja-ti* budí; do slovanštiny je z obého *-aje*, kmeny kdysi rozdílné a) *-i-je* a b) *-eje* spadly v jedno; praesens slovanské mělo by vlastně býti a) *gostaješ* atd. (denom. z *gost*) a b) *vortaješ* atd.; ale v b) byl pravidelný kmen inf. *-i*, psl. *vorti-ti* lit. *varty-ti*; a tento kmen je přejet do praes.: 2. sg. *prosi-šb*, 3. *prosi-tb* atd. Srov. Brugm. II, 1134 sl. a 1144; poněkud jinak (*i* z *aje* pův. *eje*) Schmidt v KZ. XXV, 109. V 1. sg. *prošu* psl. *prošą*, *prosją* z *prosi-a* je koncovka bezpochyby analogií podle *nesą*, *tešą* atd., jako v *trpą*, v. § 7. O 3. plur. *proszb* v. § 14.

17. Pro češtinu je tu dále ještě připomenouti, co následuje.

1. Slabika kořená bývá někdy dlouhá, proti krátké tvarů jiných, na př. sg. 1. mohu, 2. můžeš, 3. může... pl. 3. mohou, zovu-zovče... zovú, beru-bereš... berú atp.; o tom viz při vzorech a slovesích jednotlivých.

2. Přípona *-je* stáhla se v době předhistorické s koncovou samohláskou *-e*, *-a* kmene základního, tedy ve spojení *-ě-je*, *-a-je*. Ale ne vždycky, na př. *umě-je-šb* je staženo v *umieš*, *děla-je-šb* v *dělaš* atp., a *se-je-šb* stč. *sěješ*, *la-je-šb* č. *laješ* je nestaženo. Není pochyby, že záleželo velice na přízvuku; ale jaké tu bylo pravidlo, není dosud nalezeno, srov. III, 1. str. 579. Případy, ve kterých stažení se stalo, jsou:

-ěje staž. v *-ie* ve vz. III. 1. stč. *umie-*, *umieš*, *umie* atd., nč. zůž. *umí-*, z *uměje-* (přízvuk v rušt. *uměješ* atd.); krom toho u sloves obyčejně jinam kladených stč. *smie-*, *smieš* audeš, *smie* atd., nč. zůž. *smí-*, ze *smě-je-* (přízvuk v rušt. *směju*, proti tomu nestaž.: *směješ* se atd. ze *směje-* rusk. *smějšesja*) a *die-*, *dieš* dicis, *die* atd., nč. zůž. *dí-*, z *děje-*;

-a-je- staž. v *-á-* ve vz. V. 1^a *dělá-*, *dělaš*, *dělú* atd., z *děla-je-* (rusk. *dělaješ* atd.); ve vz. *parallelním* V. 1^b *sázá-* ze *saza-je-* stalo se totéž, krom toho však přišly později ještě změny jiné, totiž přehláska a zúžení, a z býv. *sázá-* je tedy stč. *sázie-* a nč. *sází-*.

3. Kmenová souhláska změněna jest od přípony *-e*, *-i* způsobem náležitým dílem již v době psl. dílem až v době západoslovanské a české: z *tek-* je psl. *teče-*, z *ber-* je č. *běře-*, z *tok-* *točí-*, z *ran-* *raší-* atd.; v nář. vých. mőkčí se od *-e* také *n-*, *d-*, *t-*, *s-*, *z-* a jest přč. *padče*, *vede*, *pleče* atd. Hatt. 24 (slc., tu psáno *-ne* atd., vysl. *-ne* atd.), *lahně*, *sedně*, *veděte* atp. BartD. 38 (súch.), 105 (laš.), *vedžěc* t. 40 (hroz.), *plečece* t. 123 (laš.), *plečece* t. něšč, *veže* t. 106 (laš.). —

4. Kmenové *-i* v praes. je vždycky dlouhé: *trpěš*, *prošěš*, *trpí*, *prosí* atd. Že tak bylo již v době staré, je dosvědčeno doklady staropísmými, jako na př. pomnyŭŭ Jid. 170, zzkutyŭŭ PiD., vzrziŭŭ Štít. ř. 9^a, profiŭŭ t. 10^b,

nepomně Jid. 118, člověk vydíj Štít. ř. 3^b, jenž zzlusí t. j. slúží Jid. 84, úmysl zlý neprzedcý Štít. uč. 78^b, co se lijbij bohu co nelijbij Štít. ř. 4^a, hospodin rozmnozyy Pror. 5^a, jenžto czynný t. 70^a, (oba) powolijta sobě Štít. ř. 94^a, vydijme Štít. ř. 8^a, wyerzijme t. 25^b, trpijte t. 20^b, borzijte t. 36^a atd.; a shoda se srbch. vidíš, vidíte atd. svědčí, že délka je tu prastará.

5. Na kmenové -i bývá v době přehlásky -i-ii-i zvrtnou analogii -iú. srov. I. str. 216 sl.; na př. hrzyeffyuff DalC. 37, tent jest ještě mezi dveřmi fedyu Pass. 324, toho buoh vtyeffyu t. 420, to pamatování czynu nám v srdci zahanbenie t. 318. newzwefclyu se nepfietel non gaudebit ŽWittb. 40. 2. m. hřešís, sedí atd. Když doba přehlásky u-i prošla, přestalo i toto odchýlné -ii.

V době pak úzení bývá zase za totéž -i zvrtnou analogií -ie (v textech západočeských), srov. I. str. 219 sl. Na př. všeliký podwyse se a potřeše hlavú Pror. 67^a; když člověk vši svú žádost obratye u báh Alb. 33^a; hrzeffiefs ŠtítSázav. 143^a, která (žena) hrzeffie t.; známo czinieme Perw. Otč. (z r. 1458), ten list lonieme a nepeven czinieme t. a j. (tu často tak); moře se toczie Troj. 225^a a j.; uflyffies MudrC. 58^b, widies t. 79^b, bogios fe t. 57^b, neucziniés t. 73^b, chlubies fe t. 77^b a j.; klášter lezzije Lobk. 69^b; on pomnje Blah. 11, držíme t. 18 (prý podle Roha). Příklad: hledie rescipit ŽGloss. 130, 32 (opakováno v ŽWittb. a bylo tedy již ve společné předloze obou těchto textů) je bezpochyby omyl, a v jiném tamt.: obdirzie yu semen eorum possidebit eam (terram) 68, 37 může býti vazba podle smyslu, plur. za lat. sing. Když doba úzení ie-i prošla, přestalo ovšem i toto analogické -ie.

6. Někdy bývá kmenové -é dlouhé. Doklady toho jsou: ona j'mu lagě JidDrk. 61, an tě k břehu weze° t. 70; nevnrzee EvZimn. 34, kamen zetrzce fie t. 23, zetrzee jej t. 33, gdce t. 41, przygdce t. 2, budec t. 6 a 17, piffec sv. Matěj t. 5, ijeden netyezec t. 51; ten flowec ingrossator Všek. 18^a, flowec t. 237^a; padnéte Ben. Lev. 26, 30; flowé Iláj. herb. 135^b; flowé VelKal. 128; Slowé pak spravedlnost Kold.^a 1^a. ten trhu vziwé t. 128^b; počné Beck. 3, 321, čté se t. 1, 97, zahyné t. 3, 164, přeštané t. 3, 221, žwé t. 3, 311 a j. (tu často); dial. vedéme, vodéte, neséme. ne-séte BartD. 1. 61, bodéme, bodéte, možéme, możéte, vějéme, vějéte t. 77, vádnéme, vádnéte t. 78, ščepujéme, ščepujéte t. 80 (vše v nář. val., podřečí rožn.-karl., jen v 1. a 2. plur.); něsémy, něsétě, co chcétě, dojdéte, umřémy, zavřétě t. 85 (stjick., jen v 1. a 2. plur., vedle ídete a j.), veném t. 125 (laš.), veméte t. 349 (rožn.) atp. — Z tohoto -é je změnami dal-šími zúžené -i(y). v dokladech známých nejčastěji v slabice -mé: (on) ji za manželku svú wezmy Hrub. 306^b, žádný nad svú náději velikých věcí před se newezmy t. 442^b (z Lael.: nemo unquam spe maiora suscipiet qui etc.), že i filozofi (sg. nom.) světlejší způsob na sebe wezmy t. 354^b, brání

ho když kurvu puogmy t. 349^b, (ten) již drziemy, již usnuv z lodí letí t. 269^b, budými Blah. 350; — v nář. slc. *-ie*, srov. I. str. 143: nesieš, nesie, nesieme, nesiete, pečieš atd., minieš atd. a analogií také 1. sg. nesiem, pečiem, miniem atd., vedle pneš . . ., treš . . ., trhněš . . ., tešeš . . ., bereš . . . Hatt. 114 sl.; vediem, grebiem, poźniem, kluiem, umrjem, oriem, steliem, steniem, beriem, ženiem Pastn. 11 sl.; jedna izbu metie Koll. Zpěv., mrieš Pís. Slav., berieš Dobš., biedu trie hladý mrie Sbor. slov. (Dušek, VěstnSpol. 1890, 25 a 26). Dloužení *to* má oporu v paralelních tvarech se střídnou slabikou dlouhou trpí-, prosí-, umíe-, dělá- atp.; podnět pak jeho přicházel dílem též odtud, dílem, zejména v 3. sg. slové, zahyné atp., z náklonnosti osobní a místní, koncovku prodlužovati.

7. Krom toho jsou ještě některé změny dialektické jiné: v nář. han. jest *-e* změněno v *-ě*, *-è*: vědémě BartD. 2, 80 (olom.), vědémě t. 122 (zábr.); — v nář. sev.-opav. jest *-o* z *-e*: veďoš veďo veďomy veďoto, sedňoš . . ., ploťoš (pleteš) . . ., ploćoćo . . ., pećoš . . ., bijoš atp. BartD. 1. 135, umřoš Šemb. 156 (krňov.), srov. I. str. 149 sl.; — jinak jest *-e* změněno v unřaš Šemb. 162 (slc., gemer.); — v nář. lašském změněno jest *-á* vzoru *dělati* v *-o*, někdy v *-u*, a jest sg. 1. *-om* (v části moravské), *-um* (v části slezské), 2. *-oš* atd.: 1. voľom, voľum 2. voľoš 3. voľo pl. 1. voľomy 2. voľoće BartD. 101, podle pravidla toho nářečí, srov. I. str. 123. — Kmenové *-í* je změněno v *-ej*: vozejme, klečejte BartD. 1, 52 (dol.), srov. I. str. 244, — někdy v *-ě* pozměněno: slyšóm, prosém, prosěš, prosé, slyšéme, proséme atd. t. 28 (hol.) a j.; — někdy je zkráceno: ležím, platím, platiš, platíte atd. t. 219 (třeb.). — A také zúžením vzniklé *-í* se krátí: omím, kácím, omíš, káciš atd. t. 81 a 82 (olom.).

Imperativ.

18. Imperativ je ve slovanštině tvaru čtverého: 1.) sg. 2. *nesi* pl. *nesíte* nč. *pněte*, *nesite* atp.; 2.) stsl. *věždo* pl. *věđite*, č. *věz*, *vězte* atp.; 3.) *trpi*, *prosi* pl. *-ite* atp.; a 4.) stsl. pl. *kažate* atp. (vedle *-ite*).

V du. a plur. jest imperativ osoby 2. spolu výrazem pro osobu 3.

1. Imperativ tvaru sg. 2. *nesi* pl. *nesíte* je z pův. optativu *knene -oi-*: *nesi*, *beri*, pl. *-ě-te* ř. *φέροι-ς*, *φέροι-τε*, skr. *bharē-š*, *bharē-ta*, pův. *bhero-i-ς*, *bhero-i-te*.

V sing. 2. *nesi*, *ber-i* jest *-i* za žádané *-ě-s*, v sing. 3. *nesi*, *beri* za žádané *-ě-t*; přípony osobní *-s* a *-t* tu odpadly a za koncové *-ě* z *-oi* jest náležitě *-i*, srov. I. str. 21. —

Kmenová souhláska měkčí se od *-i*, *-ě* způsobem náležitým dílem již v době psl., dílem ve fásích pozdějších a jest na př. psl. *ръci* pl. *ръцѣте* z *рък-*, č. *mři* pl. *mřete* z *mř-*, při pl. *pňete* z *pъn-* atd.

Sem patří:

a) imperativy sloves, jejichžto praesentní kmen *-o* má kmenovou souhlásku tvrdou, na př. *beri* pl. *beréte* km. praes. *ber-o-*; zejména slovesa třídy I. 1. stsl. *vedi* pl. *vedéte*, č. *jdi*, *jděte* atp., 2. *nesi* pl. *nešete*, 3. *grebi*, pl. *greběte*, 4. *raci* pl. *racéte* č. *rci*, *reete* stč. *rečte*, 5. *pni* pl. *pněte* č. *pni*, *pněte*, 6. *miri* pl. *miréte* č. *mři*, *mřete* stč. *mřeče*, II. *digni* pl. *digněte* č. *tiskni*, *tiskněte*, V. 3. *beri* pl. *beréte*; —

b) imperativy sloves praes. kmene měkkého, na př. *teši* km. praes. *tes-jo-*; tu jest za *-oi-* a *-é-* vždycky náležité *-i-*, srov. I. str. 21; jsou to zejména imperativy tř. I. 7. psl. *piji* pl. *pijite* č. *staž*, *pí*, *píte*, III. 1. stsl. *uměi*, *-ite* z *uměji*, *-jite*, č. *uměj*, *umějte*, V. 1. stsl. *dělai*, *-ite* z *dělaji*, *-jite*, č. *dělaj*, *dělajte*, a taktéž *sázaj* přehlas. *sázěj* atd., V. 2. *teši* pl. *tešite* č. *teši*, V. 4. stsl. *lai*, *-ite* z *laji*, *-jite* č. *laj*, *lajte* a VI. *kupui*, *-ite* z *kupuji*, *-jite*, č. *kupuj*, *kupujte*.

2. Imperativ tvaru stsl. *vědō* pl. *vědite*, č. *věz*, *vězte*, je při slovesích *věd-*, *čd-*, *dad-* a *vid-*, vesměs kmene *-d*. Není pochyby, že se vyvinul z bývalého optativu, jehož příponou bylo pův. *-iē* a na stupni nižším *-ī*, srov. lat. *s-iē-m* plur. *s-ī-mus*, ř. *θε-ιη-ν* plur. *θε-ι-μεν* atp.

Přípona *-iē* byla v sing., a byl tedy tvar 2. os. sg. *uoid-iē-s* a 3. *uoid-iē-t*. Podle známých analogií a pravidel hláskoslovných mělo by z obojího býti psl. **vědja* ~~nebo~~ **vědji*; ale pro tvary skutečné č. *věz* stsl. *vědō* atd. jest předpokládati, že bylo psl. **vědjo*, tedy *-o* místo *-a* ~~vědja~~. Odchylna tato různě se vykládá, ale výklad bezpečný dosud nalezen není, ani zvláště pravděpodobný. Byl prý impt. sg. 2. **věd-dō*, jehož přípona osobní *-dō* je z pův. *-dhi* dochovaného nebo reflektovaného v skr. řru-dhi, i-hi, ř. *κλθ-θι*, *ι-θι* atp.; z **věd-dō* stalo se změnou hláskovou **vězdō* (*dd-zd*, jako *tt-st*); vedle toho pak byl prý také impt. **věd-ja*, náležité vzniklý z pův. *uoid-iē-s*; a kontaminací z **vězdō* a **vědja* vzniklo **vězdjo* a dále stsl. *věždō*. Srov. Brugm. I. 402 a II. 1300 a 1311. Ale výklad tento nemůže býti správný, neboť z **vězdjo* bylo by nejen stsl. *věždō*, ale také česk. *věžd* atd., a toho není. Jiný, nejnovější výklad jest Vondrákův: přízvuk byl v pův. optativě na příponě a bylo tedy *-iē-*; v slovanštině přešlinul se na slabiku kořenovou, která tu byla všude dlouhá; a tato okolnost, že totiž předcházela slabika dlouhá s přízvukem, byla prý příčinou, že se *-iē* nezměnilo v *-ja*, nýbrž zkrátilo v *-je* a dále oslabilo v *-jū*. Srov. Jag. Arch. 20, 54 sl.

V du. a plur. byla přípona *-ī* a z ní do slovanštiny *-i*. To zachováno v stsl. du. *vedi-vē*, *vedi-ta* pl. *vedi-mā*, *vedi-te* atp.; v češtině však, mimo některý archaismus slovesa *viděti*, o němž v. v § 132, tvary náležité ustoupily novotvarům podle sing. vzniklým a jest du. *vězvé*, *vězta*, pl. *vězme*, *vězte* atd.

Z výše zmíněného imperativu pův. *-dhi* mohl vzniknouti také impt. č. *jdī*, stsl. *idī* atd., psl. *judi*; kořen slovesa ire byl *ei-*, na stupni nižším

i-, a z toho tedy impt. pův. *i-dhi*, reflektovaný v ř. *i-θi* a skr. *i-hi*; z *i-dhi* stalo se do slovanštiny **j-b-dh*, a toto prý podle impt. *nesi*, *vedi* atp. změněno v *jedi*; srov. KZ. XXXIII, str. 158. Ale podobnější jest výklad. že impt. psl. *jedi* praes. *jeda* atd. je z kmene utvořeného příponou *-do-* atd., srov. § 16 č. III.

K imperativu (optativu) druhu b) patří také tvary stsl. sg. 2. 3. *chošti*, *chošth* a *možb*; první má v dokladech význam někdy imperativní, někdy indikativní, druhý jen indikativní, na př. impt. ne chošti jasti uoli edere, ne chošth, indik. ašth chošti, jeliko *možb* vzmi quantum potes sume Mikl. Gramm. III² 91 sl.; při významu indikativním je tedy položen optativ za indikativ, je tedy pověděno „chtěl-bys, mohl-bys. -by“ místo „chceš, můžeš, chce, může“. Reflexy tvarů těchto pronikají ve slovanštině všude, a v češtině patří sem zejména tvary praes. *chc-* místo *chce-*, na př. pl. 1. *chcme* 2. *chcete* vedle 1. *chceme* 2. *chcete*, sg. 3. *móž* pl. 1. *móžme* 2. *můžete* atd. vedlo *móže*, *móžme*, *můžete*, v. §§ 132 a 80.

3. Imperativ tvaru *-i* pl. *-ite*, v tř. III. 2. psl. *torpi*, *-ite* a IV. *prosi*, *-ite*, je podle Brugm. II, 1278 injunktiv, t. j. tvar s kmenem praesentním ale osobními příponami slabšími, tedy sg. 2. 3. *-i* z *-i(s)*, *-i(t)* proti indik. 2. *-i-sh*, 3. *-i-th* z *-i-si* a *-i-ti*. Novější výklad J. Horákov, Z konjugace souhláskové str. 32 sl., pokládá imperativ tř. III. *torp-i-* atd. za optativ: *torp-* bylo kmen souhláskový, mělo v optativě příponu kmenotvornou *-ja* pův. *-iē* (stupně vyššího) v sing., a *-i* pův. *-ī* (stupně nižšího) v du. a plur., analogie však uvedla *-i* také do sing.; je tedy impt. 2. pl. *torp-i-te* tvar stejný jako *véd-i-te*, 2. du. *torp-i-ta* jako *véd-i-ta* atd., ale 2. a 3. sing. *torp-i* proti stsl. *věždō* č. *věz* = pův. *véd-jb* jest novotvar vzniklý podle du. a plur.

4. Imperativ tvaru *kažate* vyskytá se jen ve stsl. a tu jen v plur. sloves třídy I. 7 a V. 2: *pujate*, *kažate* atp., vedle *-ite*. Srov. Mikl. I³ 135 a 140 sl., III² 90, Wiedem. 27—30. Výklad mu podává Leskien v Jag. Arch. 4, 148 (z analogie podle berete: *ē* znělo dial. jako *a* a podle toho změněno *kažite* v *kažate*, srov. stč. impt. *plačēm*, *slepčemy*, *žebřete* atp.), Jagic v Cod. Mar. 448 (podobně), Oblak t. 10, 148 sl. (*-a-te* prý konjuktiv za starší *-ē-te*, srov. ř. *λβ-η-τε*; proti tomu Brugm. II, 1314: pro analogii *λέγ-η-τε* měly by býti také příklady v tř. I. 4 *ζβž-a-te* atp., a těch není). V češtině imperativů takových není. ^{4. 5.}

19. V češtině vyvíjejí se pak dále některé změny a zvláštnosti, dílem všeobecně, dílem jen dialektické nebo jen v některých třídách nebo při některých slovesích.

1. Změny hláskové vykonávají se ovšem podle svých pravidel: imperativy *puji*, *kryji* atp. stahují se v *pí*, *kry* atd., nč. *pij*, *kryj* atd. jsou novotvary; kmenová souhlásková tvrdá měkne od následujícího *-i*, *-ě*, na př. *tisknu*-*tiskni*, *tiskněte*; z *-ě* je sklesnutím jotace *-e-*, stč. *mřete*, *tiskněte*

atp., nč. mřete, tisknete; za -i bývá v době přehlásky *u-iu-i* zvrtnou analogií -*iu*, srov. I. str. 216 sl., na př. *otpuťtu mi remitte* ŽWittb. 38, 4, *vzrzyu videas* t. 127, 6, *flozyu* je *depone* t. 58, 12; atd.

2. Koncové -i v 2. a 3. os. jedn. zaniká, kdekoli vyslovení koncovky *i* bez něho je snadné. V impt. *uměj, dělaj, laj, kupuj* atp. stalo se to již v době předhistorické. V impt. *vedi, beři, teši, trpi, prosí* atp. bývá -*i* ještě v textech stč., na př. tolikéz (svědkův žalovaný) *wedy* Rožmb. 134, *neotzowy mnc ne revoces* ŽWittb. 101, 25, v svéj zemi *fedy* DalČ. 67, *nakloni* ucho své *inclina* ŽWittb. 85, 1 atd., *ale* jen *zřídka*; již v stč. je *valnou* většinou a v nč. pravidlem *ved, beř, teš, trp, pros* atd.; t. j. -*i* zaniklo, kde vyslovení koncovky bez něho nebylo nesnadné, ale zachováno v impt. *puj, mři, tiskni, bdi, eti, pomsti, pozvi* atp., poněvadž by tu vyslovení bez -*i* bylo obtížné nebo nemožné. Proto také zůstává -*i* z pravidla, když je k imperativu připojeno enklitické -*ž*: *vediž, prosíž* atd. vedle *ved, pros; ved-ž, pros-ž* atd. bylo by těžko vysloviti. Když v enklitickém -*že* samohláska je zachována, je výslovnost snadnější a imperativní -*i* může odpadnouti: *nemilez-ze ne sileas* ŽWittb. 34, 22, podže Suš. 122, synečku *prijďže* t. 405. Míra snadnosti jest ovšem nestejná, a proto vyskytují se také v této věci nestejnosti, na př. jest impt. *polehči, obměkči* Us. a také *lehč, mňkč, lehez* sobě Ben. Ex. 23, 21, *obmiekcž* úmysl Vít. 61^a atd., jest *pař* a *patři, šetř* a *šetři, polepš* a *polepši* atp. Us. K *mýliti* jest impt. *myl, mylte*, aniž se v tom starosta myl VšeH. 133; ale v ob. *mejli* je skupina -*jl-*, a proto impt. -*i*: *nemejli* se Us. ob. Podobně -*mkouřiti*: impt. *zamluř* oči Us. a *zamlouři* Us. ob. (skup. -*uř-*). V nářečích východních bývá -*i* častěji přes míru západní, na př. *přijdi* ke mně Kulda Poh., *zas sem přidi* Dobš. Poh., *pusti* chřta Koll. Zpěv., *hned mi listok odpiši* t., srov. Dušek, ve Věstn. kr. Č. Spol. nauk 1890, 34; a naopak bývá přes touž míru vynecháno, na př. *nežeň* m. *nežni* BartD. 2, 174 (han., brn.), *sedň* se t. 202 (han., třeb.).

3. Paralelní výrazy *ved-vediž, pros-prosíž* atp. jsou podnětem, aby se -*i* přidávalo — zvrtnou analogií — také tam, kde po právu být nemá; totiž k imperativům *věz, viz, jez, z* pův. *vědj* atd., když mají enklit. -*ž*: *věziž, viziž, jeziž* Us.

4. Rovněž tak a v týchže mezích jako nahoře v č. 2. t. j. pokud výslovnost nebrání, vynechává se -*ě*. -*i-* v impt. du. a plur.: *nesta* m. *nesěta, neste* m. *nesěte, trpta, prostu* m. -*ita, trpte, proste* m. -*ite* atp. Vynechávání toto mělo podnět a podporu v impt. sing. *nes, trp, pros* atp.: k singularu tomuto přivěšuje se příslušná osobní přípona pro du. a plur., a výsledkem jest tvar bez samohlásky, tvar se samohláskou na pohled vysutou. Při tvarech *s-ě-*, pokud sem patří, je změna tato vykonána již v době nejstarší, příkladu pro du. *nesěva, nesěta* pl. *nesěny, -ěne, nesěte* atp. nemáme; doklady 1. pl. -*ēm*: *budēm, vřzēm, plačēm, boha-dle pilni* budvem Štít. uč. 137^a, *wrziēm* sě Hrad. 89^b, *placziēm* ŽWittb. 94^b, 6, *nepatři* sem, poněvadž by

tu bez -ě- bylo vyslovení nemožné. Pro tvary pak s -i- jsou doklady ještě v stol. XIV a XV: pojděte i zatratimy jě disperdamus ŽWittb. 82. 5. vczinimy věži sobě faciamus Ol. Gen. 11, 4, pohanyme confundamus BibliH. Gen. 11, 7, sěmo przystupyte a u mnc masti cupyte Mast 270 sl., obratite súd a k bohu sě nawratite Hrad. 52^b, przyhotowyte pokrm Otc. 137^b a j., ale většinou a takofka pravidlem jsou tvary bez -i- již ve stol. XIV.

5. V impt. vz. III. 2. *trpěti*, IV. *prositi* a V. 2. *tesati* je v du. a plur. náležitě -i-: *trpíte, prosíte, *tešíte* atp., a mělo by se tu držeti, kde vůbec pro snadnou výslovnost nedávalo se samohlásko vypadávati, mělo by býti na př. *bdíte, čtíte, žebříte* atp.; ale za náležité -i- bývá tu -ě-, analogií podle impt. *jděte, rcěte, pněte, mřěte, tiskněte* atp., kde -ě- je po právu. Změna tato vykonala se ve vz. V. 2. *tesati* již v době předhistorické, příkladu pro žádané *tešíte* nemáme a již v stě. jsou tu doklady s -ě-: *placziem* ŽWittb. 94^b, 6. *šlepziemy t. 34, 25, zebrziete* a *vyvrzení budte* ŽKlem. 91^b, *veselte sě a rzehczete* Pror. 79^b atp. Ve vzorech pak III. 2. *trpěti* a IV. *prositi* jest tu -ě- již v textech stě. mnohem hojnější, než -i- a skoro pravidlem: *nešpiemy ale hdyemy* Koř. 1. Thess. 5, 6, *wiprazdniemy* ŽGloss. 136, 7, *uprazdnyete* sic ŽKlem. 46. 1, *welbiete t. 33, 4, cštietez* jej Hrad. 115^a, *zahanbyete sě* Pror. Isa. 26, 11, *kupcziete* *negotiamini* Ol. Gen. 34, 10, *spatrzietez t. 1. Reg. 23, 33 atd.*, ně. *bděme bděte, ctěme ctěte atd.* Us., *mýliti ob. mejliti* impt. *nezmejlome, nezmejlete* se Us. ob.

6. V nářečích, nejvíce ve východních, vznikají zase imperativy plur. -íme, -íte za spisovné -ěme, -ěte n. -eme, -eto tím, že se sing. -i bře za základ a přípony pluralové mechanicky k němu se připojují. Na př. v nář. chodském: *pnite, třite, pošlite* *chod.*, *začnime* *chodhan. 44, sednite t. 159* a j., *sednite, vezmite si chleba* Šemb. 15 (domažl.); v nář. mor. *sednime si, padnite na kolena, pošlite t. 35* (obecně mor.), *pošlite, zavrite, sednime si* BartD. 1, 34 (mor.-slov.), *zavřime, zavřite t. 77* (val.), *pnime, pnitě, třime, třitě, padnime, padnitě t. 125 sl.* (laš.), *sednite, lehnite, zavřite, utřite atp. t. 2. 224* (třeb.), *t. 239* (kunšt.), *t. 245* (žďár.), *t. 103* (lctov.), *t. 145* (slavk.), *dite t. 139* (rožn.), *džiče t. 132* (laš.) a j.; dial. mor. doklady tomu jsou již z 2. pol. XV v Comest.: *przecztite* *lid 100^a*, a v OlMüllB: *každý poklaknite na svá kolena 618, klaknite na svá kolena t. 620*; v nář. slc. *pnime, trime, trhnime pl. -ite.* Hatt. 118 sl. — V nář. laš. bývá tu -ij m. -i (a vedle -i): *pnij, pnijmy, pnijtě* BartD. 1, 125, *třij, třijmy, třijtě t.*, *padnij, padnijmy t. 126 atd.*; jako v sousední polštině a v maloruštině, srov. pol. *pnij plur. pnijcie, mrzyj mrzyjcie. dźwignij, ciagnij atd.*, *mrus. lemk. dvignij, tjagnij atd.*

7. V nářečích bývá za -i příslušná střídnice, na př. tři pl. *třite, lehnť* pl. *lehnite* BartD. 2, 274 (jemn.), *tře t. 52* (han., přer.) atd. K sing. *sedň* atp. jest i plur. *sedňte, lehnťte t. 202* (han., třeb.), *táhnťte t. 182* (han., tišň.) atd.

3. 8. Kmenová souhláska se od -i, -ě náležitě měkká, v. nahoře č. 1, a měkkost trvá i když samohláska -i, -ě byla zanikla; na př. veď, plať, pl. veďte, plaťte atp. V nářečích jsou tu některé zvláštnosti.

Zejména bývá -jě, -jě za -ě, -ě, srov. I. str. 534; na př. vejď m. veď, plať m. plať, chod. 52, a podobně bujď, svijď, krojť t., pojeď domů chodHan. 231, bujď pochváleno t. 64. tak si vejď svou t. 229, nechojď t. 105, zaplať t. 65, chyjť se t. 53, plur. hlejďte t. 262, poraďte t. 197, vyřiďte t. 237; — z plur. hlejďte, plaťte atp. vynechává se -ě, -ě a jest -jě-, na př. hlejte, plaťte BartD. 2, 129 (zábf.), t. 112 (jev.), pojte, vrajte t. 208 (třeb.) atd.; tím způsobem vznikl i plur. chojte a k němu pak sing. choj BartD. 41 (hroz.).

Jinde bývá ztvrdlé -d, -t místo -ě, -ě, na př. pojed pl. pojedte BartD. 2, 233 (kunšt.), zaplat-zaplatte, vrat-vratte t. 166 (brn.); a z toho dále v plur. -te místo -tte (-tte), -dte (-dte), na př. zaplat pl. zaplate, pojed pl. pojete t. 105 (letov.), pote, nechote t. 166 (brn.). Zvláštnost tato vyvinula se trvám tak: v plur. jedte, plaťte atp. změnilo se ě, -ě vlivem následující hlásky tvrdé v d-, t-, a z jedte, plaťte atd. dávají se pak i sing. jed, plať atd. i plur. jete, plate samy sebou. Rovněž tak vzniklo české ob. pust, pustme a puste m. pusť-.

Sem patří také pozoruhodná zvláštnost nářečí doudlebského, kde v impt. IV. tř. kmenové z, s, zď, zn, st, sl se mění v ž, š, žď, žň, št, šl, na př. voziti-vož, kaziti-kaž, nositi-noš, mysliti-myšli, raziti-raž, uraž, zaraž, brousit-bruš, nabruš, hasit-haš, dusit- jen se nezaduš, míšiti, mjšiti-mjši, prosit-proš, věsit-pověš, pověšte, jezdit-ježdi, brázdit (= všetečně se v něčem přebírat) -nebražď, opozdit se -neopozď se, bláznit-neblažni, práznit-pražni (sprázněte to s toho stolu, pražni se = apage!), čistit-čišť, mastit-mašť, klestit-oklešť, pustit-pušť, puště, postit-pošť, poště (pořekadlo: svěť svátek, pošť pátek, nepude ti statek na zmatek), sprostít-sprošť, myslit-myšli, jen si nemyšli Kotsm. 16 (a sdělení soukromé); taktéž je v Moravě jihozápadní: proš, nenoš, nekaž (kaziti), nevož BartD. 2, 250 (žďár.), t. 269 (jemn.), t. 279 (dač.); — staré doklady té zvláštnosti jsou u Husa: duš, haš, noš, HusOrth. 181 (uvedeny jako příklady pro znění -š); dále: powiefs (pověsiti) LékB. 47^a, fmieffyz (smiesiti) t. 4^b a j., pufft z žily t. 185^a a j., wpufft t. 45^b; pufft MudrC. 96^b; — porůznu pak vyskytuje se změna tato také jinde, na př. raziti impt. ražte, odražte. Havlěp. 16, sražte Neruda Feuill. 3 (1877), 74, jen se nepřeražte t. 168. — Stejněho způsobu zdá se býti změna, kterou nastoupilo c na místo f v impt. mor. mlac pl. mlacte BartD. 2, 166 (brn.), plac, vrac, chyc, mlac t. 268 (jemn.), svéc pl. svěcte t. 249 (žďár.); tu pak bývá c za f také v I. tř.: pletu impt. plec, plecte t. 2, 166 (brn.), metu impt. vemec (vymet) t. 186 (tišň.). — Na pohled jsou to změny, jaké způsobuje souhláska -j, a proto mohl by se podobný zdátí výklad, že tu jsou nějaké stopy nahoře vyloženého druhu impt. věz psl. věďj; ale výklad

ten byl by zajisté nesprávný, odchylné souhlásky imperativů zde uvedených vznikly bezpochyby dílem lokálními změnami hláskovými, dílem analogií. Podobná zvláštnost je v hluz., kde k inf. vozyč, nosyč atp. jest nejen 1. sg. praes. vožu, nošu, ale také imp. vož, noš, a krom toho též praes. 3. pl. voža, noša, part. praes. vožacy, nošacy a impf. vožach, nošach Mikl. 3^a 498.

19. V imperativě mění se někdy kvantita slabiky kořenné. Jednak totiž slabika jinde t. j. kromě imperativu dlouhá se krátí, na př. vrátiti imp. vrať, vraťte, obrátiti - obrať, ráčiti - rač, račiž, vážiti - važ, vzdáliti - vzdal, souditi - suď, sloužiti - služ, kouřiti - kuř, mhouřiti - zamhuř oči, soužiti - suž, slábiti - sláň, blížiti - blíž, nížiti - níž, výšiti - zvýš, myřiti - nemyl se, tázati - taž se, vázati - važ, kázati - kaž atp.; při slovesích s -i- z -ie- bývá krácení staré (k stč. -ie-) v -ě-, -e-, nebo nové (k nč. -i-) v -í-, a někdy oboje, na př. svítiti stč. světiti imp. stč. svěť nč. svěť a také svěť, navštíviti stč. navšćieviti - navšćev a navšćiv, měřiti - měř m. měř, říditi - říd m. řed atd. Někdy naopak slabika jinde krátká v imp. se dluží, na př. stojím - stáň, stč. staoj, stój, dial. stój BartD. 1, 40 (hroz.), bojím se - dial. běj se stč. buoj se, bój se, voliti - stč. vuol, vól, rostu - dial. rěst, růst jablunko z široka Suš. 435, vřci - vřz, vřz to přeč LékB. 182^a, hrnouti - dial. hrň BartD. 1, 40 (hroz.).

O jednotlivostech a jiných drobnostech sem hledících viz doleji při třídách a slovesích jednotlivých.

Aorist.

20. Aorist je v indoevropštině dvojitý: silný neb jednoduchý, a slabý neb složený.

Slabý má kmenotvornou příponu -s, na př. skr. 1. sg. a-tāut-s-am z koř. tud- tundere, a-dik-s-am m. a-diš-s-am z koř. diš- monstrare, a-nāi-š-am z koř. nī- ducere, ř. εδειξα = ē-deix-σ-α, ē-lv-σ-α, stsl. 1. sg. pę-s-ъ, 2. pl. pę-s-te, 1. sg. pi-ch-ъ (-ch- z -s-, srov. I. str. 306), ved-o-ch-ъ, 2. pl. pi-s-te, vedo-s-te, stč. pi-ch, vede-ch, pi-s-te atd.

Naproti tomu aorist silný nemá kmenotvorné přípony té nebo takové, na př. skr. 1. sg. a-budh-am praes. bōdh-āmi z koř. beudh- = slov. bŕd-, bdíti, a-lip-am praes. limp-āmi z koř. lip- ungere, ř. ε-λιπ-ον, ē-qvy-ον, ē-λαβ-ον praes. λείπω, ᾠερω, λαμβ-άν-ω atd.; o aor. silném ve slovanštině viz v § násl.

Rozdílnost obojích těchto aoristů jeví se tedy v kmenech. Jejich přípony osobní jsou stejné a jsou vyloženy nahoře v §§ 7—14; kde jsou přípony tyto rozdílné, totiž silnější a slabší, tu má aorist ovšem slabší, na př. sg. 1. -m (proti praes. -mŕ), 2. -s (proti -sŕ) atd.

Aorist silný (jednoduchý).

21. Aorist tento, jak právě povéděno v § předcházejícím, nemá přípony -s (v slov. po případě -ch), která je v aor. slabém. To je známka jeho všeobecná. Podle známek jiných jsou v něm opět rozdíly: bývá z kmene slabého, proti praesentu, jenž je kmene silnějšího, na př. skr. a-*budh-am* praes. *bōdh-āmi* (z *beudh-*), ř. *ē-qvγ-or* praes. *qēbγ-ω*, *ē-λπ-or* praes. *λείπ-ω* atd.; bývá z kmene bez souhlásky nosové, proti praes. se souhláskou tou, na př. skr. a-*lip-am* praes. *limp-āmi*, ř. *ē-λαβ-or* praes. *λαμβ-άτ-ω* atd.; bývá z kmene souhláskového (souhláskou zakončeného) a někdy ze samohláskového, na př. skr. a-*budh-am* a a-*dū-m*, ř. *ē-qvγ-or* a *ē-δω-v* atd.

V slovanštině mohly by býti a snad jsou tvary aoristu silného a kmene samohláskového 2. 3. sg. *da* dedisti dedit = skr. a-*dā-s*, a-*dā-t*, ř. *ē-δω-ς*, *ē-δω*, a *bē* z pův. *bhū-ē-s*, *bhū-ē-t*, Brugm. II. 1189, k čemuž by se ještě *sta* = skr. a-*sthā-s*, a-*sthā-t*, ř. *ē-στη-ς*, *ē-στη* připojit mohlo; tvary ostatní, sg. 1. -*chō* atd., jsou ovšem z aor. slabého a mohly k vytčeným tvarům silným býti časem přidělaný. Ale je tu možný také výklad, že i 2. 3. sg. *da* atd. jsou tvary aoristu slabého, jehož žádané koncovky 2. sg. -*s-s* a 3. -*s-t* podle pravidla slovanského se odsuly, sr. Brugm. II. str. 1188 a 1345,

Také aor. sg. slov. 1. *sěd-ō* 2. 3. *sěd-e* atd. proti praes. *sēd-* není druhu zcela stejného se skr. *lip-* a *limp-*, ř. *λαβ-* a *λαμβ-* atd.; *sēd-* jest ovšem bez souhlásky nosové, ale zdlouženo, pův. *sēd-*, kdežto v skr. *lip-*, ř. *λαβ-* atd. zdloužení není.

Tvarů stejných s tvary kmenostupnými skr. aor. *budh-* proti praes. *bōdh-*, řeck. *qvγ-*, *λπ-* proti *qēvγ-*, *λείπ-* atp. v slovanštině není. Na pohled hlásí se sem tvary jako stsl. aor. 3. sg. *vōz-bōd-e* (inf. vyzbznati expergeri) z pův. *budh-e-t* koř. *beudh-*, *u-sz-p-c* (inf. usznati obdormiscere) z pův. *sup-c-t* koř. *suep-*, stč. aor. 3. sg. *hbe* = *gōb-e* atp.; ale tu proti aoristu stupně oslabeného není praesens stupně vyššího, jako v skr. aor. *budh-* praes. *bōdh-* (z *beudh-*) atd., nýbrž stupeň oslabený je tu ve všech příslušných tvarech slovesných: praes. -*bō[d]-nq.* -*sō[p]-nq.* *gō[b]-nq.* inf. -*nq-ti* atd.

Tvar, který v mluvnicku slovanské za aorist silný se bře, byl původně t. zv. injunktiv, t. j. tvar stejný s imperfektem bez augmentu, bráný ve významu rozmanitěm, a v slovanštině zejména vzatý za aorist, srov. Brugm. II. 1276 sl.; slovanský aor. sg. 1. *pekō* 2. *peče* 3. *peče* atd. shoduje se co do tvaru a mimo augment úplně se skr. impf. sg. 1. a-*pač-a-m*, 2. -*a-s*, 3. -*a-t* atd., ř. 1. *ē-πεσσ-ο-ν*, 2. -*ε-ς*, 3. -*ε-(τ)* atd., = pův. 1. -*pek-a-m*, 2. -*e-s*, 3. -*e-t* atd.

Tento pak slovanský t. zv. silný aorist tvoří se jen ze základních kmenů souhláskových (souhláskou zakončených) třídy I. vz. 1. *ved-*

aor. stsl. 1. sg. *vedā*, 2. a 3. *vede* atd., stč. *ved*, *vede* atd., vz. 2. *nes-* aor. stsl. *nesā*, *nese* stč. *nes*, *nese* atd., vz. 3. stsl. *grebā*, *grebe*, stč. *hřeb*, *hřebe* atd., vz. 4. stsl. *pekā*, *peče*, stč. *pek*, *peče* atd., a tř. II. vz. 2. *dvīg-*, *tisk-* aor. stsl. *dvīgō*, *dvīže*, stč. *vzdvih*, *vzdviže*, *tisk*, *tišče* atd. Ze sloves jiných hlásí se sem! na pohled jen aor. 3. sg. *-tore*: otěre Zogr., Mar., Supr., Sav., sčtore Supr. Wiedem. 87, Lesk. Handb.² 123 a 124, Mikl. Gramm. III: 106; v češtině dokladu tomu podobného není, a v stsl. je to bezce vši pochyby novotvar jako 3. pl. *-pároše*, *opároše* Ostr. Mikl. III² 106.

Kmen tohoto aoristu tvoří se příponou *-o*, *-e*, a jest tedy *ved-o*, *ved-e*. Kmen *-o* je v 1. os. sing., stsl. *vedā* stč. *ved* duxi z **-o-m*; v 1. os. du., stsl. *ved-o-vē* (v stč. není dokladu); v 1. os. plur., stsl. *ved-o-mā*, stč. *ved-o-m*, *jid-o-m*; a v 3. os. plur., stsl. *vedā* z *-o-ni*, stč. *vedū*; kmen pak *-e* je v osobách ostatních: 2. sg. stsl. i stč. *ved-e* z **ved-e-s*, 3. *ved-e* z **ved-e-t*, 2. du. stsl. i stč. *ved-e-ta*, 3. stsl. *ved-e-te* stč. *ved-e-ta*, 2. pl. stsl. i stč. *ved-e-te*.

Přízvuk byl tu v psl. bezpochyby na slabice kořenné: sg. 1. *vēdā*, 2. 3. *vēde* atd. Tím lišily se i tvary jinak stejné od praesentních, kde přízvuk býval na příponě; na př. 2. pl. aor. *vēdēte*, praes. *vedēte*. Srov. I. str. 576. Svědectvím pro přízvuk aor. *vēd-* atd. je v stč. zdĺoužení, které je v slabikách těchto doloženo a nejspíše přízvukem se vyvinulo. Příklady a doklady jeho uvedeny jsou doleji na svých místech při I. tř. vz. 1. *jīdu* aor. 3. sg. *jīde*, *vedu* aor. 3. sg. *vēde* zůž. *vīde* duxit, vzoru 2. *lezu* aor. 3. sg. *nalēze*, *vlēze* zůž. *vīze*, vz. 4. *sahu* aor. 3. sg. *přisīeže* zůž. *přisīže*, v tř. II. *zdvīhnu* aor. 3. sg. *povzdvīže* atp.

Stejně zdĺoužení jest doloženo několika příklady při aor. slabém, v. § 23.

V případech, kde zdĺoužení toto je písmem naznačeno, bylo zajisté také u výslovnosti; ale generalisovati tu trvám nelze, při známé kolísavosti kvantity nelze tvrditi, když písař některý má na př. aor. *vēde*, že by se tak bylo říkalo všeobecně a že bylo bývalo pravidlem také *vīlāde*, *hīde*, *plēte*, *nēse*, *hřebē* atd. Nestejnost a kolísavost, kterou tu předpokládám, je dosvědčena doklady pro aor. *tāže* (*tāhnuti*), *ztāže* cum *extendisset* Kladr. Ex. 14, 27, a *těžē*, (král) na pomoc pryztieže Troj. 145^b t. j. *-tēže* (z dlouhého *-tieže* bylo by v Troj. *-tīže*) a dále korekturou v EvZimm., kde bylo napsáno *pāde*, paade k nohām mým 34, a druhé a v paade pak vyškrabáno.

V příkladech: chlap zznide* Jid. 111 a vyšed odtud ten sluha y ne-nalezee jednoho EvTřeb. Mat. 18, 28 je zdĺoužena přípona kmenová.

Aorist silný byl v době psl. Do doby historické dochoval se plně v stsl., a v dokladech dosti hojných také v stčestíně, v. § násl. Jinde zachována z něho jen 2. 3. os. sg. tím, že tvar ten přejat do časování aoristu slabého, v. § 23, b) 2 a § 24.

Tvary jeho pokládal Dobrovský v Institutiones 1822 str. 564 za *zkráceniny*, *praeterita contractiona*; v 1. sg. je *prý* v stsl. *odsuto* *-ochoz* a v 3. pl. jest *-u m*. *-oša*; že by tvary stejné byly také jinde ve slovan-

štině a zejména též v střeštině, Dobrovský nepraví. Kopitar v Glagolita Clozianus 1836 str. 9 má tvary aor. jednoduchého za chyby; v Ilesychii glossographi discipulus 1839 str. 43 opravuje se a má je za zkráceniny, shodně s Dobrovským. Taktéž s Dobrovským se shoduje Vostokov v Opisaniu rukopisej v Žurn. min. nar. prosvěšč. 1842 a v Ostromirovu evangeliu 1843. Miklosich v posudku o Boppově Vergl. Grammatik, v Jahrbücher für Litt. CV (1844) str. 65, srovnává aor. stsl. *idъ* se skr. *adām* a klade tvar 2. 3. sg. *ide* správně k tvarům 1. sg. *idъ* a 1. pl. *idomъ*, ale ve Vitae Sanctorum 1846 str. 50—51 myslí, že aor. *tekъ* je z *tekъ-sъ* a že tu *-sъ* prý odsuto jako v *pénikъ* z *phoenix*. Šafařík v Počátcích mluv. stě. 1845 str. 108 spatřuje v tvarech aoristu tohoto příklady smělého zkracování, podle Dobrovského; ale již 1847 v ČČMus. I str. 160 sl. podává jich výklad celkem správný srovnávaje stsl. 1. sg. *padъ* se skr. *a-pat-am* a ř. (dor.) *ē-pet-ov* atd.; nesprávně klade *padъ* také za tvar 2. a 3. sg., sveden chybným dokladem, a *pade* za tvar 2. a 3. du. Čelakovský ve Čteních o srov. mluv. 1853 str. 333 sl. souhlasí opět s Dobrovským, tvary aor. silného jsou prý zkrácené a přistřižené. Miklosich ve Vergl. Gramm. III. 1856 str. 90, určitěji v 2. vyd. 1876 str. 76, přijímá výklad Šafaříkův a opravuje jej, kde bylo třeba. Ale ještě potom vyskytuje se zastaralý výklad stahováním a zkracováním přece, zejména u Vostokova v Gramm. 1863 str. 70 sl. a u Sreznevského, Drevnie glag. pamjatniki 1866 a Drevnie pamjatniki jusovago pisma 1868, srov. Mikl. III² 77.

22. V češtině vyskytuje se aorist silný v textech starých v do-
kladech hojných, ale přece měrou jen obmezenou, je tedy již v střeštině archaismem.

Pro 1. os. sg. je dokladů jen několik; zejména *jid*, *jid*: priedgid pracveni ŽGloss. 118, 147, priedzid ŽWittb. a ŽBrn. tamt., *vrácu se v dóm mój otk(a)dъ winid unde exivi* EvA. Mat. 12, 44, *przijidu k tielu a êkъ zvziediehu* že atd. *veni ad corpus et ut scivi quoniam* etc. Hlah. Sap. 8, 20; — *pad*: i řekl sem: nynie popad nunc coepi ŽKlem. 76, 11 (překladatel omylem místo coepi rozuměl cepi, ale pro tvar aor. silného *pad* je to doklad jistý i přes ten omyl); — *lez*, *léz*: *nenalez non inveni* ŽWittb. 68, 21, *nalez Davida sluhu mého inveni* ŽPod. 88, 21, *nalez kroniku u Boleslavi DalC.* úv. 3 (v jiných rkpech na témže místě: *nalezceh n. nalezl sem*); — *moh*: *nemoh j'mu jmene zvéděti non potui* AlxV. 897; — *táh*: *prztyah duch attraxi* ŽWittb. 118, 131; — *zdvih*, *zdvih*: a *pozdvihъ vino i podachъ kralovi levavi vinum* Hlah. Nehem. 2, 1.

Pro 2. os. sg. je dokladů málo; mám jen tento: *ty do cizie země przygyde* Kruml. 104^a. Byl tu zajisté vůbec tvar *-e*, t. j. tvar stejný jako pro 3. sg., *vede* n. *věde* *duxisti* jako *vede* n. *věde* *duxit* atp., neboť tvary pro 2. a 3. os. sg. aor. jsou v slovanštině všeobecně znění stejného.

Pro 3. os. sg. je dokladů bez počtu; neboť příležitost pro ni vyskytuje se velice hojně, a tvaru jiného pro ni není. Tedy vede, védc duxit atd., na př. (Ježíš) véde je BiblB. Mark. 9, 2, (had) ihned vzpyčstie (t. j. vzpíště) a jí z úst wyluze OtcA. 380^b, wyleze OtcB. 138^b (stejně místo) atd.

Pro 1. os. du. byl beze vši pochyby tvar -ově, -ova, tedv vedově, vedova atd. ale dokladu pro něj nemám.

Pro 2. os. du. byl zase tvar -cta. vedeta atd., stejný se 3. du., ale dokladu opět nemáme.

Pro 3. os. du. jsou doklady jideta, jideta: když (Josef a Maria do Jeruzalema) przigideta, bned u boží chrám wyndeta, tu j'ho (Ježíše) střed mistrów uzřęsta Hrad. 71^b, když (Telefus a Achilles) przigideta Troj. 98^a; — bodeta: když Klitus s Artofilem bodeta na sę kopíma, wznydu dřízhy mezi nima, zatiem lye potkasta sama atd. AlxV. 1576 sl.

Pro 1. os. plur. jsou doklady jidom, jidom: tu v umění prospěvše jednemu čarodějníkui sę prikázachom, a když ho falešného seznachom, pryč od něho gidō Pass. 291; když wgydom v klášter ingressi sumus OtcA. 121^b; kdy gydom ot sv. Apollonie nagydom sled jęštera jednoho t. 124^a sl.; gydom tam, a když opatríchom a nikdež nic nenie. jęsto by bylo k užitku lidskému, chtieć opatríti i pogydom dále t. 298^b sl.; — sem patří také doklady psané omylem -em m. -om: když do jeho domku wnydem ochotně nás přiję cum venissemus OtcA. 100^a; když pogydem k nim, poběžęchu cum appropinquaremus t. 148^a; do města przygydem t. 298^b; — sędom, psáno týmž omylem -em: pátý den wfiedem na moře: . až do města jęsto slove Carthago przygydem tamt.; — omyl -em m. -om vznikl zajisté matením s 1. plur. praes. vedem atd. a je svědectvím, že tvaru -om v stol. XV již dobře nerozuměno.

Pro 2. os. plur. byl zajisté tvar -ete, vedete, vedete duxistis atd., ale dokladu pro něj nemám.

Pro 3. os. plur. není dokladů tolik, jako pro 3. sg., poněvadž zde vedle tvaru aor. silného byl k dispozici také tvar aor. slabého; ale je jich přecć hojnost, na př. vedú duxerunt: když jeho svázána powedu lidę počęchu řeći Pass. 14, i přijęchu Ježíse i wywedu EvZimn. 44; nesú tulerunt: učenníci jeho tělo pochopivše na koráb wznefu, tu sú anděla vuodci júněli Pass. 353; atd.

O dloužení slabiky kořenné v stč. aor. véde, jide, léze atd. viz v § předešlém. X

Aorist slabý (složený).

23. Aorist tento má příponu kmenotvornou -s, a tou liší se od aoristu silného, na př. 1. sg. stsl. pę-s-ъ, 2. pl. stsl. i stč. pi-s-te atp., v. § 20.

s bývá změněno v *ch*: 1. sg. stsl. *pi-ch-ъ* stč. *pi-ch*, stsl. *plu-ch-ъ* atp., 1. pl. *pi-ch-omъ*, *plu-ch-omъ* atd., proti 2. pl. *pi-s-te*, *plu-s-te* a ř. *ελυ-σ-α*, *επλευ-σ-α* atd.; stran změny té viz I. str. 306.

ch pak je dále změněno v *š* v stsl. 3. pl. *pi-š-e*, *vedo-š-e* atp.; *koncovka -š-e* je z **-ch-unt* a toto z pův. *-s-nt*. Ke *koncovce -š-e* ukazují také tvary *srbchorv. -še*: *piše*, *pletoše* atp., *a strus. -šja*, *-ša*: *vedošja*, *vedoša*, srov. Sobol. Lekc. 209 a 268. V češtině je naproti tomu *koncovka -chu*: *pichu*, *vedechu* atd., v srbštině *lužické též -chu*: *hluž. pichu*, *njesechu* atd., a v stpolštině *-chq*: *bychq*, *kradziechq* Kal. 264 a Brückner v Jag. Arch. 11, 477; *dlužno* tu tedy pro slovanštinu západní předpokládati tvar *-chq* vzniklý z **-ch-o-nt*. Má tedy slovanština v 3. pl. aoristů těchto tvar dvojí, *-š-e* a *-chq*. Ale tvar *-chq*, jakkoli starý, je bezpochyby novotvar, vzniklý podle *-chq* 3. pl. impf. Svědčí tomu jednak theorie, která zde předpokládá pův. *-s-nt* a tedy žádá pro slovanštinu *-š-e*, a dále ta okolnost, že tu také v struštině časem tvary *-chu* (z *-chq*) vstupují na místo tvarů starších *-šja*, *-ša* (ze *-š-e*), srov. *vedošja* Sobol. Lekc. 268, *pridoša* t. 210 a *privedochu* t. (z r. 1339), *pridochu* t. (r. 1409) atd.; co se v ruštině děje v době historické, moho se v západní slovanštině vykonati v době předhistorické.

V stč. bývá vedle 2. 3. du. *-s-ta* a 2. pl. *-s-te* také *-š-ta*, *-š-te*; o tom viz doleji § 27.

Tvary *s-s* jsou sigmatické, tvary pak *s-ch* chiatické, a druhdy bývá tento aorist vůbec nazýván sigmatickým nebo chiatickým.

Původ přípony *-s* není znám, Brugm. II, 20. Možná že i tento aorist, jako se to poznává při imperfektu, v. § 25. vznikl z nějakého výrazu perifrastického, v němž bylo sloveso finitní *bŕiti* koř. *(c)s-*, a že toto *(e)s-* při dalších obměnách výrazu skleslo v příponu.

V slovanštině jeví se aorist tento v podobě několikařez. rozdílné podle toho, jak se končí kmen základní, zda-li totiž samohláskou či souhláskou a jakou, pak jak přípona *-s* ke kmenu základnímu je připojena, a je-li *-s* či vzniklé z něho *-ch*.

a) Když kmen základní se končí samohláskou, je přípona *-s* k němu připojena bezprostředně; a je změněna v *-ch*, následuje-li opět samohláska, před souhláskou pak zůstává *-s*. Na př. z kmene základního *pi-* je aor. 1. sg. stsl. *pichō* (*-z* z pův. *-o-m*) stč. *pi-ch*, du. 1. stsl. *pi-ch-ov-ě* stč. *pi-ch-o-vě*, *-va*, 2. stsl. i stč. *pi-s-ta*, 3. stsl. *pi-s-te* stč. *pi-s-ta*, pl. 1. stsl. *pi-ch-o-mъ* stč. *pi-ch-o-m*, 2. stsl. i stč. *pi-s-te*, 3. stsl. *piš-e* z **pi-ch-unt* a stč. *pichu* z **pi-ch-o-nt*.

Kmen je tu tedy jednak *pi-s-*, v tvarech *pis-ta* a *pis-te*; jednak má ještě kmenotvornou příponu další *-o* a jest *pi-ch-o-*, v 1. sg. *pichō* z **-om*, 1. du. stsl. *pich-o-vě*, stč. *-o-vě*, *-o-va*, 1. pl. stsl. *pich-o-mъ* stč. *pich-o-m*; týž kmen je také v západoslovanském tvaru 3. pl. *pichq* stč. *pichu* z **pich-o-nt*, kdežto v stsl. *piš-e* z **pich-unt* jest *-unt* z býv. *-nt*, srov. § 14. Tvary 2.

a 3. os. sg. jsou *pi*, stč. i stsl. atd.; koncovky 2. sg. *-s-s* a 3. *-s-t*, které by tu býti měly, jsou podle pravidla v bláskosloví slovanském obecně platného odsuty, srov. I. str. 319 a Brugm. II. 1188. Jako aor. sg. 1. *pichā* č. *pich* 2. 3. *pi* atd., tak jest ovšem také *krychā* č. *krych kry*., *uměchā* č. *uměch umě*., *prosichā* č. *prosich prosī*., *tesachā* č. *tesach tesa* atd.

S délkou slabiky kořenné v psl. *krychъ*, *pluchъ*, *pichъ* atp. srovnati jest zdĺoužení v ř. *ē-lō-sa* a vyšší stupně v *ē-plēv-sa* a skr. *a-nāi-šam* z koř. *ni-ducere*.

b) Když kmen základní se končí souhláskou, může slabý aorist býti dvojit.

1. U několika sloves připojuje se přípona *-s* přímo ke kmenu. Kmen bývá z pravidla zdĺoužen anebo stupně vyššího, a souhláska kmenová namnoze zaniká. Na př. *ved-ducere*, zdĺouž. *vēd-*, aor. stsl. *vēsā* duxi z **vēd-s-oni*. Zdĺoužení není tu náhradou za vysutou souhláskou, nýbrž od původu, jak svědčí stupně vyšší ve stejných tvarech skr. *a-tāut-s-am* z koř. *tud-*, ř. *ēdēša* z koř. *dik-* atp., srov. Jag. Mar. 452 a Wiedem. 104. Aoristové *-s-* mění se tu někdy v *ch* analogií podle bi-*ch-ъ* atd., a jest na př. stsl. 1. sg. *jachā* místo žádaného *jasā*, 1. pl. *jachomā* vedle *jasomā*, 3. pl. *jašē* (*-š-* z *-ch-*) vedle *jašē*; v du. 2. 3. a 2. plur. jest ovšem vždycky *-s-*, poněvadž také aor. *bichā* má tu vždycky koncovky *-sta*, *-ste*.

Aorist tento mají jenom kmeny souhláskové třídy I. vzoru 1. až 6., a to nikoli všechny. Příklady jeho vyskytují se nejhojněji v stsl., ale již tu jsou to namnoze vzácné archaismy vedle obyčejnějších tvarů jiných. V následujícím přehledě ukazujeme, jak se tento aorist tvoří ve kterém vzoru t. j. při kterém druhu kmenů souhláskových, a které jeho tvary jsou tu v nejstarších textech stsl. doloženy (podle Wiedem. 88—102).

Ve vzoru 1., při kmenech se souhláskou *-d*, *-t*: souhláska kmenová se odsouvá a jest na př. aor. *vēs-* z **vēd-s-*. — Tvary zde doložené jsou z kmene *ved-ducere* sg. 1. *vēsā*, přivěšъ Zogr. (k jednotlivým tvarům uváděn tu doklad jen některý); sg. 3. *vē*, otvčē Ass.; dn. 3. *vēste*, přivěste Mar.; plur. 1. *vēsomā*, vřvēsomъ Zogr.; pl. 2. *vēste*, vřvēste Zogr.; pl. 3. *vēse*, přivěse Zogr.; — z kmene *bljud-* observare sg. 1. *bljusā*, sřbljusъ Mar.; pl. 3. *bljusē*, sřbljusē t.; — z kmene *bod-* pungere pl. 3. *base*, probasē Zogr.; — z kmene *cvst-* pův. *kyeīt-* florere pl. 3. *cvisē*, procvisē Cloz.; — z kmene *čst-* pův. *kcīt-* legere pl. 3. *ēisē* Zogr.; — z kmene *ēd-*, *jad-* edere sg. 3. *ē*, izčē Supr., a *ēstā*, *jastā* (s koncovkou *-stā* přijatou podle praes.), *ēstā* Zogr., sřnēstā t., *jastā* Supr.; pl. 1. *ēsomā* Mar.; pl. 3. *ēsē* t.; a vedle toho analogií tvary s *-ch-*: sg. 1. *jachā* Supr., pl. 1. *jachomā* Zogr., *ēšē* t.; — z kmene *mēt-* turbare sg. 1. *mēsā*, sřmjesъ sję Psalt.; pl. 1. *mēsomā*, sřmjesomъ t.; pl. 3. *mēsē*, sřmjesē sję t.; a vedle toho analogií tvary s *-ch-*: pl. 3. *mēsē*, sřmjesē sę Mar., semjesē sję Psalt.

Ve vz. 2., při kmenech se souhláskou *-s, -z*: sykavka kmenová je z bývalé hrdelnice palatální, na př. *nes-* z pův. *nek-*, srov. I. str. 305, a ta s aoristovou příponou *-s* dává *-s*, tedy aor. *nēs-* z **nēk-s-* atd., srov. Schmidt v KZ XXV, 120 sl. — Tvary zde doložené jsou z kmene *nes-* ferre sg. 1. *nēs*, vřznēs Psalt.; du. 3. *nēste*, vřznēste Ass.; pl. 3. *nēsę*, prinēsę Zogr.; — z kmene *verz-* ligare sg. 1. *vřēs*, otvřēs Psalt.; du. 3. *vřēste*, otvřēste se Zogr.; pl. 3. *vřēsę*, otvřēsę se Mar.; — z kmene *tręs-* movere pl. 3. *tręsę*, sřtręsę se Mar.

Ve vz. 3., při kmenech se souhláskou retnou: souhláska kmenová se odsouvá a jest aor. *grēs-* z **grēb-s-*. — Tvar zde doložený jest jen z kmene *grēb-* sepelire pl. 3. *grēsę*, pogrēsę Mar.

Ve vz. 4., při kmenech se souhláskou *-k, -g*: souhláska kmenová je hrdelnice velární a ta s aoristovou příponou *-s* dává psl. *-ch*, na př. *rek-*, aor. *rēch-* z *rēk-s-*; v tvarech *-sta, -ste* (2. 3. du. a 2. pl.) je *-st-* z pův. *-kst-*, jako mistus v. mixtus; srov. Lesk. Handb.² 12 a 36, Brugm. I, 340, Schmidt v KZ XXV, 120 sl. — Tvary zde doložené jsou z kmene *rek-* dicere sg. 1. *rēch* Zogr.; du. 3. *rēste* t. a také *rēsta* t.; pl. 1. *rēchom* Cloz.; pl. 2. *rēste* Mar.; pl. 3. *rēsę* Zogr.; — z kmene *lęk-* incurvare sg. 1. *lęch*, sřlęch se Euchol.; pl. 3. *lēsę*, sřlęšę Psalt., nalęšę t.; — z kmene *tek-* currere sg. 1. *tēch* Psalt.; du. 3. *tēste* Zogr.; pl. 3. *tēsę* Zogr.; — z kmene *velk-* trahere pl. 1. *vlęchom*, oblęchom se Euchol.; pl. 3. *vlēsę*, oblēsę Zogr.; — z kmene *žeg-* urere pl. 3. *žēsę* (nezdlouženo), vsžēsę Psalt.

Ve vz. 5., při kmenech se souhláskou *-n, -m*: souhláska kmenová splývá s předcházející samohláskou v nosovku a jest na př. aor. *pēs-* z *pēn-s-*, *pen-s-* (*ēn* před souhláskou se krátí v *en*, Brugm. II. 1189) atd. — Tvary sem patřící jsou především 2. 3. sg. *-ę* a 2. 3. du. i 2. pl. *-sta, -ste*, jež tu jsou z pravidla a bez výjimky; pro ostatní pak osoby jsou tvary zde doložené z kmene *čen-* (praes. *čēn-*) incipere sg. 1. *čēs*, načęs Psalt.; pl. 3. *čēsę*, načęs Mar.; a vedle toho analogií tvar s *-ch-*: pl. 3. *čēsę*, načęsę Zogr.; — z kmene *jēm-* (praes. *jēm-*) prehendere sg. 1. *jēs*, pojęs Mar., přijęs Assem.; pl. 1. *jēsom* Mar., vřzēsom t., přijēsom Assem., sřņēsom Euchol.; pl. 3. *jēsę* Zogr., vřzēsę Mar., přijęs t., obęsę t.; a vedle toho analogií tvary s *-ch-*: sg. 1. *jęch*, pojęch Zogr., vřzęch Supr., pl. 1. *jęchom*, přijęchom Zogr., vřzęchom t., pl. 3. *jēsę* Zogr., vřzēsę t.; — z kmene *klen-* (praes. *klen-*) iurare sg. 1. *kļēs*, kļjęs sję Psalt., a vedle toho analogií tvar s *-ch-*: pl. 3. *kļēsę*, prokļjęs Supr.; — z kmene *pen-* (praes. *pēn-*) tendere tvary s *-ch-*: pl. 1. *pęchom*, raspęchom Supr., pl. 3. *pęsę*, raspęsę Zogr.

Ve vz. 6., při kmenech se souhláskou *-r, -l*: tu jest aor. pův. na př. *mēr-s-*, *mer-s-* (*ēr* před souhláskou se krátí v *er* Brugm. II, 1189), a z toho pravidelné stsl. *mrēs-* a *mrēch-*, toto v sg. 1. *mrēch*, du. 1. *mrēchovę*, pl.

1. *mrěchomā* a 3. *mrěšg*, ono v osobách ostatních: du. 2. *mrěsta*, 3. a pl. 2. *mrěste* a 2. 3. sg. *mrě* (z koncovky bývalé v os. 2. -s-s a 3. -s-t odsuto). Vývoj etymologický žádá tvarův *mrě-*, a za ně bývaly tvary *mrě-*: stsl. umrě i umrě Zogr., a stč. zemřieti ukazuje taktéž ke staršímu *mrě-*; tu všude je *mr-* místo *mr-* podle praesentu.

Do češtiny jsou z toho dochovány tvary následující:

ve vz. 1. z kmene *j-ěd-* (praes. bezpříznaké *jiem* atd.) aor. 3. sg. *jě*: (chrůst) *zzie* vešken plod země comedit ŽWittb. 104, 35 t. j. *zě*, *zzie* ŽGloss. taunt., (chrůst) *zzie*[dl] vše seno ŽWittb. taunt. (-dl připsáno později), (Eva) vzě toho ovocě i fnye a Adam také fnye Ol. Gen. 3. 6 t. j. *sně* ze **sən-ě*; du. 3. *jěsta*; když tu giefta i piifta Troj. (rkp. knih. Strah. kn. 7); pl. 3. *jěchu*, analogií s -*ch-* místo -*s-*: když pogiechu cum comedissent Ol. 1. Reg. 28, 25, ani pichu ani gechu Trist. 94. kobylyk fiechu vešcek plod ŽKlem. 104, 35, poslal na ně mšicě i fniechu jě t. 77, 45 atd.; srov. § 56, b);

ve vz. 4. z kmene *rek-* aor. 1. sg. *řech*, *řech* (s jotací skleslou): rzech Zlomk. Táb. I. 20.; du. 3. *řěsta*, *řěsta*: ona (dva synové Soběslavovi) rzefta DalC. 70; pl. 3. *řěchu*, *řechu*: páni rziechu DalH. 8, rziechu židové EvZimn. 35, rzechu ŽKlem. 77, 19, DalC. 1 a j.. Hrad. 27^b a j., EvZimn. 35 a j., Pass. 139 atd.; srov. § 77, b);

ve vz. 5. sg. 2. na př. *pě* psl. *pę* m. **pes-s*, 3. *pě* psl. *pę* m. *pęs-t*, du. 2. a 3. *pěsta* z *pęs-ta*, pl. 2. *pěste* z *pęs-te*, z pravidla tak; k tomu analogií s -*ch* m. -*s*: sg. 1. *pěch*, du. 1. *pěchova*, pl. 1. *pěchom*, 3. *pěchu*, psl. *pęch-* z **pen-s-*, rovněž tak z pravidla; srov. opět § 86;

ve vz. 6. sg. 1. na př. *mřěch*, du. 1. *mřěchova*, pl. 1. *mřěchom*, pl. 3. *mřěchu*, z **mers-o-*; a sg. 2. *mřě* z **mers-s*, 3. *mřě* z **mers-t*, du. 2. 3. *mřěsta* z **męrs-ta*, pl. 2. *mřěste* z **męrs-te*; vše pravidelně srov. § 94.

Kmeny aoristu tohoto jsou tedy dílem -*s-*: v 2. a 3. sg. stsl. *pę* a *m(b)rě* atp., stč. *pě* a *mřě* atd., z **pęs-s*, **męrs-s* a **pęs-t*, **męrs-t*; v 2. a 3. du. a 2. pl. stsl. *pęsta* a *pęste*, *m(b)rěsta* a *m(b)rěste*, *rěsta* a *rěste*, stč. *pěsta* a *pěste*, *mřěsta* a *mřěste*, *řěsta* a *řěste* atd., z **pęs-ta* a **pęs-te*, **męrs-ta* a *męrs-te*, *rěks-ta* a *rěks-te*; v 3. pl. stsl. *pęę* z **pęs-nt* (přv. -*yt*); — dílem -*so*, t. j. kmen utvořený z kmene -*s* kmenotvornou příponou další -*o*: v stsl. sg. 1. *pęsō* z **penso-m*, du. 1. *pęso-vě* a pl. 1. *pęso-mā*; — dílem -*ch*: v pl. 3. stsl. *pęęę*, *m(b)rěęę*, *rěęę* z **-ch-nt*; a -*cho*: v sg. 1. stsl. *pęchō*, *m(b)rěchō*, *rěchō* stč. *pěch*, *mřěch*, *řěch* z **-cho-m*, du. 1. stsl. *-cho-vě* (-*va*) stč. *-cho-vě* (-*va*), pl. 1. stsl. *-cho-mā* stč. *-cho-m* a pl. 3. stč. *-chu* z **-cho-nt*; v tvarech stsl. *pęch-* stč. *pěch-* atp. jest -*ch-* místo staršího -*s-* a vzniklo analogií podle *pich-*, v tvarech stsl. *m(b)rěch-* stč. *mřěch-* atp. vzniklo pravidelnou v slovanštině změnou z -*s-*, a v tvarech stsl. *rěch-* stč. *řěch-* atp. je z bývalého -*ks-*.

2. Všeobecně pak mají slovesa sem patřící, t. j. slovesa kmene sou-

hláskového, příponu připsati ke kmenu rozšířenému příponou další jednak -o, jednak -e; na př. *ved-* ducere aor. stsl. 1. sg. *ved-o-ch-s* 2. pl. *ved-o-s-te* atd., stč. 1. sg. *ved-c-ch* 2. pl. *ved-e-s-te* atd.

Původ aoristového tvaru tohoto vykládán rozdílně. Výklad velmi rozšířený jest, že tvar *ved-o-ch-s* atp. je střídny se skr. *abōdh-i-šam* atp. a že tu jsou t. zv. spony, skr. -i- a stsl. -o-, obě za původní -ə-; srov. I. str. 23. Brugm. I, 105. Jagić v Arch. 10, 175. Fortunatov tamt. 11, 569. Uhlenbeck tamt. 17, 629. Podle výkladu toho byl by aor. *vedochs* atp. z doby prajazykové. Ale naproti tomu je na pováženou, co ukazuje Wiedem. 109 a 110, že totiž aorist tento v některých z nejstarších textů stsl. nemá dokladů nijakých, zejména v Cloz., Cod. Mar. a Psalt. sin., v jiných pak jen poměrně málo, zejména v Euchol. sin. 5, v Ass. 26 atd. Wiedemann soudí z toho, že aorist tento vznikl teprve po rozštěpení jazyků slovanských, „im Sonderleben der einzelen slavischen Sprachen“, a zakládá na tom svůj výklad další; podle toho vzniklo jihoslovanské a ruské *vedochs* z **veds-chs* (srov. *priobrétschz* Zogr. Mat. 25, 20) a toto z aor. silného *veds* připojením -chs podle *dachz* atp., západoslovanské pak *vedech* vzniklo tím, že k 2. 3. sg. aor. silného *vede* připojeno stejnou analogií -ch. Brandt v Russk. filolog. věstn. 11, 166 vykládá *vedo-* ve *vedochs* atd. kratěji podle 1. os. du. *vedo-vě* a pl. *vedo-mz*. A podobný jest výklad u Brugm. II. 1190; k sg. 2. 3. *děla* byly tvary sg. 1. *dělachz*, pl. 1. *dělachomz*, 2. *dělaste* atd., utvořeny tedy k sg. 2. 3. *vede* (aoristu silného) také tvary sg. 1. *vedech* pl. 1. *vedechom*, 2. *vedeste* atd. (v slovanštině západní); jinde (v slovanštině jižní a východní) pronikl vliv aoristu silného du. 1. *vedově* pl. 1. *vedomz*, a bylo du. 1. *vedochově*, pl. 1. *vedochomz*, a podle toho pak i sg. 1. *vedochz*, pl. 2. *vedoste* atd.

Kmen, který se v tvarech tímto způsobem vzniklých na pohled jeví, jest dílem *vedos-*, *vedes-*, na př. v 2. pl. v stsl. *vedoste* stč. *vedeste*; dílem *vedoch-*, v 3. pl. stsl. *vedošę*; a dílem *vedocho-*, *vedecho-*, na př. v 1. pl. stsl. *vedochomz* stč. *vedechom*. Kmeny jsou vůbec grammatické abstrakce; při těchto vidí se to tím více, poněvadž vylíčený vznik tvarů zřetelně ukazuje, že na př. tvar 1. os. sg. *vedochz*, *vedech* nevznikl z kmene abstrakcí podávaného **vedocho-*, **vedecho-*, nýbrž způsobem jiným, nahoře naznačeným.

V češtině bývá kořenná slabika tohoto aoristu zdloužena, na př. *jíti* aor. 3. pl. *jídech*, *jěti* aor. 3. pl. *jídech*, *jédech* atp., doklady viz doleji na svých místech. O stejném dloužení v aor. silném v § 21.

24. Přehled aoristův a poznámky k nim.

1. Byl tedy aorist původně dvojí: slabý, s kmenotvornou příponou aoristovou -s, a silný, bez přípony takové.

Silný byl ze základního kmene samohláskového, na př. skr. *a-dā-m*,

ř. *ě-δω-ν*, nebo z kmene souhláskového, na př. skr. *a-budh-am*, ř. *ě-qvy-or*. V slovanštině mohly by býti a snad jsou aoristy silné kmene samohláskového a tedy reflexy z doby prajazykové 2. 3. sg. *da*, *sta*, *bě*, ale jisto to není. Aoristů silných kmene souhláskového a shodných se skr. *a-budh-am* (proti praes. *bōdh-* z *beydh-*), *a-lip-am* (proti praes. *limp-*), ř. *ě-qvy-or* (proti praes. *qvy-*), *ě-λαβ-on* (proti praes. *λαβ-*) v slovanštině není; byly v době prajazykové, ale do slovanštiny se nedochovaly. Slovanský t. zv. aorist silný shoduje se co do tvaru (mimo augment) se skr. a řeck. imperfektem, srov. *veds* (-ъ z *-om) *dux* a skr. *a-bōdh-am*, ř. *ě-qvy-or*, 3. sg. stsl. a stč. *peče* a skr. *a-pača-t*, ř. *ě-πισσε* z býv. *[e]-peke-t* atp., a jest tedy po stránce tvarové původu prastarého; ale funkcí, totiž významem aoristovým je to zvláštnost slovanská.

Aorist slabý je co do tvaru stejný v skr., řečt. a slovanštině a je tedy prastarý, srov. Brugm. v Curtiových Studien IX, 313. Je rovněž ze základního kmene dílem samohláskového, na př. skr. *a-nāi-š-am*, ř. *ě-πλει-σ-α*, *ě-λῶ-σ-α*, dílem souhláskového, na př. skr. *a-tāut-s-am*, ř. *ě-δεικ-σ-α*.

Při kmenech samohláskových dochován tento aorist z doby prajazykové také do slovanštiny a je zde pravidlem, pokud se aorist vůbec drží. Na př. aor. stsl. *pi ch-š* (-ш z *-o-m) stč. *pich* je tvar podobný a většinou shodný se skr. *a-nāi-š-am* a ř. *ě-λῶ-σ-α*, a stsl. *plu-ch-š* stč. *pluch* shoduje se ř. *ě-πλει-σ-α* také etymologicky a (mimo augment) hláska za hláskou.

Při kmenech souhláskových dochovány z doby prastaré do slovanštiny tvary jako jsou v tř. I. vz. 1. stsl. *vēs-* ze základního kmene *vel-* ducéře, 2. stsl. *nēs-* z *nes-* ferre, 3. stsl. *grēs-* z *greb-* sepelire, 4. stsl. *rěch-*, *rēs-*, stč. *řech-*, *řēs-*, 5. stsl. *pēs-*, *pēch-*, stč. *pěch-*, *pēs-* z *pen-* tendere, 6. stsl. *m(b)rěch-*, *m(b)rēs-*, stč. *mřech-*, *mřēs-* z *mer-* atp. Tvary tyto dílem jsou již v nejstarší slovanštině archaismy a zanikají brzo úplně, zejména *vēs-* z *ved-*, *nēs-* z *nes-*, *grēs-* z *greb-* atp.; dílem jsou pravidlem obecným a drží se celkem, pokud kde aorist trvá.

Naproti tomu vzniká v slovanštině novotvar aoristu slabého. stsl. *vedochs* stč. *vedech* atd. Novotvary jsou tu jen v sg. 1. a dále v du. a plur.; tvary 2. a 3. os. sg. *vede* atd. jsou z t. zv. aoristu silného.

2. V stsl. je také novotvar aor. sg. 1. *mračs* 2. 3. *mrs* atd. t. j. *mřchs* atd., na př. požrčhs Supr., požrč tamt.; patrně podle aoristu kmene samohláskového sg. 1. *pichs* 2. 3. *pi* atd., srov. Wiedem. 92 sl. a 103; a jsou dále novotvary sg. 3. -tře a pl. 3. -prošę, o kterých je zmínka nahoře. V češtině toho není. O novotvarech českých v tř. II. *tisknuch*, I. vz. 5. *pach* a III. *slyšach* atp. za starší *tišech*, *pěch*, *slyšech* atd. viz na svých místech doleji; vyskytají se v době, kdy aorist zaniká. V téže době vzniká neumělostí také novotvar chybný *pověch* m. *povědech*, podle praes. *poviem*; o tom viz při slovese *věděti* § 132.

43. Některé aoristy jsou defektivní a doplňují se podle potřeby tvary

aoristu jiného. Na př. k aor. stsl. *rěchъ* stč. *řech* není tvaru stejného pro sg. 2. a 3., proto běže se za něj tvar aor. silného stsl. *reče* stč. *řeče*.

204. Slovesa kmene souhláskového mají většinou aorist silný a slabý zároveň, na př. stsl. *vedъ*, *dvigъ* a *vedochъ*, *dvigochъ*, stč. *ved*, *zdvih* a *vedechъ*, *zdvizechъ*. Někdy tu bývá ještě o tvar více, na př. v stsl. je z *ved-* mimo *vedъ* a *vedochъ* také ještě aor. *věsъ*, z *rek-* je stsl. *rěchъ*, *rekъ* a *rekochъ*, stč. *řech*, *řek* a *řezech* atd.

205. V transkripcích jest obyčejem psátí aoristy stč. *jěch*, *pěch*, *mřech* atp. skrátkým *-ě-*; že je to správné, vysvítá z dokladů, kterých jest hojnost a v nichž nikly není slabika označena za dlouhou a nikdy není příkladu bezpečného s *-ě-*, které by zúžením z *-ie-* bylo vzniklo a proniklo, jako na př. v impf. z *-i-še* vzniklo a proniklo *-íše*, v. doleji § 26 č. 5. Ale vedle toho transkribuje se obyčejně *řiech* a *řech*, s dlouhým *-ie-*, *-é-* (tak i v této Mluvnici I. str. 202); a to je nesprávné, neboť jednak analogie s právě uvedeným *jěch*, *pěch*, *mřech* atp. žádá, aby bylo rovněž tak krátké *řech*, *řech* atd., a jednak doklady staré textů přísných svědčí, že jotace tu byla velmi záhy sklesla, což bylo v slabice krátké snazší nežli v dlouhé. Původně byly tu slabiky ovšem dlouhé *ěds-*, *pěns-*, *měrs-*, *rěks-*, ale bývalá délka zanikla a v sčestíně je tu *-ě-* krátké.

206. Samohláska *-o-* v du. 1. *pichově*, *vedechově*, *-va* a pl. 1. *pichome*, *vedechome*, *-my* atp. bývá druhdy vynechána a jest du. 1. *pichvě*, *vedechvě*, *-chъa* a pl. 1. *pichme*, *vedechme*, *-chmy*. Na př. bychwie Hrad. 125^a, uzrziechwa Krist. 106^b, abychwa GestKl. 222, abychme ŽKlem. 88^a, poczechme Otc. 308^b, bychmy Všek. 262^b atd. Srov. totéž v impf. § 26 č. 8.

7. V 2. a 3. os. du. jsou vedle sebe koncovky *-sta* a *-šta*, a v 2. os. plur. *-ste* a *-šte*; o tom viz v § 27.

8. V češtině, jako namnoze také jinde v slovanštině, aorist časem zaniká, spolu s imperfektem; o tom viz opět § 28.

Imperfektum.

25. Slovanské imperfektum vzniklo v době psl. a dochovalo se beze vsí pochyby nejvěrněji v stsl.

Vzniklo z bývalého výrazu perifrastického. Ve výraze tomto byl, jako ve všech slovesných perifrásích, nějaký tvar jmenný, a při něm sloveso určité.

Sloveso určité, které tu bývalo, bylo imperfektum slovesa *býti* koř. *cs-*, pův. 1. sg. *ēs-o-m* (z *c-csom*, s augmentem *e-*), 2. *ēs-e-s*, 3. *ēs-e-t* atd. Z toho je náležité stsl. sg. 1. *-jachъ*, 2. *-jaše*, 3. *-jaše*, du. 1. *-jachově*, 2. *-jašetu*, 3. *-jašete*, pl. 1. *-jachoma*, 2. *-jašete*, 3. *-jacha*. Srov. Wiedem. 124—126, Brugm. II, 863 a 910. V slabice *-ja-* proti pův. *ē-* jest *j-* hiatové;

od něho změněno -ē v -a, jinak bylo by tu vzniklo -ē (o možném -j-ěchz atd. viz v § násl. č. 4). Ve sprěženinách hotových j- často opět zaniká a je na př. stsl. *děla-achz*, *děla-aše* atd. proti stč. *děla-jiech*, *děla-jieše* atd. Tvary du. 2. -*šeta* a du. 3. i pl. 2. -*šete* vyskytují se v stsl. jenom v textech nejstarších; texty mladší mají za to -*sta*, -*ste*; v Zogr. a Cloz. jest jenom -*šet*-, v Cod. Mar. 25krát -*šet*- a jednou -*st*-, Supr. 5krát -*šet*- a 36krát -*st*-, v Sav. jenom -*st*- atd., srov. Wiedem. 112, a z toho vysvitá, že -*st*- ovládlo teprve během času a patrně je přejato ze signatického aoristu. Srov. Wiedem. 113; jinak Brugm. II. 910. O stejných nebo střídných koncovkách jinde ve slovanštině v. § 27.

Když od impf. stsl. *veděachz*, *uměachz*, *pjaachz*, *prošachz*, *dělaachz* atp. odepneme koncovku -*achz*, která, jak právě vyloženo, je z impf. *jachz* = pův. -*čsom*, zbývá nám *vedě*-, *umě*-, *pja*-, *proša*-, *děla*- atd.; a v tomto zbytku je reflektován tvar jmenný, který byl v perifrasi, z níž imperfektum se vyvinulo. Jde o to, co tento tvar jmenný byl.

Koncovky ve *vedě*-, *umě*- atp. mohly vzniknouti z býv. -*ē*; k témuž ukazuje také stejnost tohoto tvaru s lat. -*ē* ve *vidē*-bam, *ferē*-bam atp.; také lat. imperfektum vzniklo z býv. perifrasy; v té bylo sloveso určité pův. *fū-ām* = eram, změněné v -*bam*, a byl tvar jmenný, jenž se reflektuje v tom, co po odpětí koncovky -*bam* zbývá, tedy ve *vidē*-, *ferē*- atd., v. Brugm. II. 867 a 1272; vyvozujeme tedy slov. -*ē* ve *vedě*-achz atd. z býv. -*ē*; členové bývalé perifrasy sráželi se záhy těsně k sobě, jmenný tvar -*ē* nebýval tedy na konci slova, nýbrž u prostředku, a proto se měnil v -*ē* a nikoli v -*i*.

Rovněž tak ukazují k pův. -*ē* koncovky v *pja*-, *proša*-, z býv. *pjē*-, *prosjē*-, stran *prosjē*- atp. srov. lat. *capiē*-bam Brugm. II. 1272.

Koncovky pak v *děla*- atp., shodné s lat. -*ā* v *plantā*-bam atp., ukazují k pův. -*ā*. Brugm. tamt.

Byl tedy v perifrastickém výrazu, ježž pro slovanské imperfektum předpokládáme, tvar jmenný -*ē*, -*ā*, a ten vysvětluje se jako sing. instr. příslušného jména dějového (nomen actionis), kmene jednak -*o*, jednak -*a*, srov. Wiedem. 126, Brugm. II. 627 sl., 1267 a 1272.

Kmen pak imperfekta slovanského je sprěženina, jejíž člen první je tvar jmenný -*ē*, -*ā*, a člen druhý pův. *ěso*-, *ěse*- stsl. *jacho*-, *jaše*-; a přípony osobní sg. 1. -*m*, 2. -*s* atd. jsou dílem reflektovány v koncovce, na př. 1. sg. -*jachz* z -*čso-m*, dílem odsuty, na př. 2. sg. -*jaše* z -*ěse-s* atd., o čemž v. §§ 7 až 14.

Jinak vykládá slovanské imperfektum Jagić v Cod. Mar. 455 a 459 a v Arch. 6, 293 a 10, 175, totiž z optativu; tu bylo by -*ē* z pův. -*oi*, k čemuž poukazuje impf. chorvatské *pecih* z *pečēchz* (-*ci*-, -*cē*- z *koi*-, proti stsl. *peča*- z *pekē*-). Podle Sobolevského pak bylo by slovanské impf. původem svým signatický aorist sloves durativních kmene -*aja*-, -*ēja*-, v.

Žurn. min. narod. prosvěš. CUXCIX, 84—93 (Zubaty v Streitb. Anzeigru VII, 163). Přehled výkladů jiných a zvláště starších podává Wiedem. 117 až 128. — Imperfektum je tvořeno z 2. 3. du. praesentis a přípony -jachъ.

To platí o tvaru imperfekta v jeho etymologickém počátku a vznikání. Později, když tvarů dostatek byl po hotově a viděl se v nich vzorec -ě-jachъ, -a-jachъ, tvořila se imperfekta podle vzorce tohoto, a není tedy třeba ani lze při každém imperfektu jednotlivém ukazovati jeho tvar původní -ě-ě-s- nebo -ā-ēs-, zejména ne tvar původní členu prvního -ě, -ā.

První v imperfektu obsažený člen -ě, -a má podobu, jakoby byl zesílený (zdloužený) kmene praesentní: impf. vedě-, peča- (z -ě) proti praes. vede-, peče-. Proto pokládáno imperfektum za tvar praesentní, t. j. z kmene praesentního nebo na jeho základě utvořený, na př. stsl. veděachъ stč. vediech. Vedle toho pak jsou ovšem mnohá imperfekta, která ze základního kmene infinitivního se tvoří a jsou tedy tvary infinitivní, na př. č. tesách. Někdy jsou tvary oboje, na př. stsl. besědujachъ a besėdovachъ Mikl. III² 93 a 95, stsl. berěachъ a stč. brách, nebo stč. zoviech a zvách atp.

26. O imperfektu v češtině jest ještě všeobecně připomenouti, co zde následuje.

1. Za nejstarožitnější a poměrně nejvěrnější reflex imperfekta psl. máme imperfektum stsl., v. § 25. Odchyly od tohoto, které jinde v slovanštině se nalézají, dlužno tedy podle možnosti vykládati pravděpodobnými změnami pozdějšími, třeba že mnohdy velmi starými. A tak vykládáme následující odchyly české.

a) V slovesné třídě IV, vz. prositi, jest impf. stsl. prošaachъ, prošaše... a podobně nositi-nošaachъ..., voziti-vožaachъ..., rađiti-rađdaachъ..., vrađiti-vrašaachъ atd., srb. gašah, vožah..., strus. chožachъ (2. 3. du. chožasta Sobol. 115)..., hluž. nošach, vožach atd.; souhlásky -s-, -ž-, -žd-, -št- atp. jsou tu z býv. -sj-, -zj-, -dj-, -tj- atd. Podle toho mělo by býti také v češtině prosiech, prosieše..., nošiech..., vožiech..., rađiech..., vrađiech atp., a je pravidlem prosiech, prosieše..., nosiech..., voziech..., rađiech..., vrađiech atd. Čeština se tu patrně odchýlila od pravidla obecného, a to analogií podle imperfekt vzorů jiných, zvláště vzoru trpěti, se kterým vzor prositi v tvarech t. zv. praesentních vůbec se shoduje: jako v nesu nesě-nosiech..., vezu-veziech..., vedu-vediech..., pletu-pletiech..., visěti praes. visí-visiech..., vězěti-věziech..., viděti-vidiech..., ležěti-ležiech atd. zůstává -s-, -z-, -d-, -t- atd., tak necháno i v prosiech, prosieše..., voziech..., rađiech..., vrađiech atd. Také v stsl. dala analogie vzniknouti tvarům takovým: rađěachъ Supr., prichoděachъ t. m. -ždaachъ Mikl. III² 117; a taktéž v strušt.: mysljašta, čudjašta sja Sobol. 115, choděchutsъ vedle chožaše t.² 145 atd.

V češtině příklad bezpečný se souhláskou způsobem náležitým změněnou, prosiech atp., v textech XIII. a XIV. stol. se nevyskytuje. Na pohled

zdá se býti tvarem toho způsobu *púziestu*, dva puziezfta (sic) deset fugarent ŽWittb. Deut. 30; ale to není impf. k *puditi*, nýbrž k *púžeti*, srov. dva puzala deset ŽKlem. tamt. a Listy filol. 1884, 73; — v Mat. 36 čte se *kršćieše*, svatý Jan kršćieffe; to by mohlo býti od *krštiti*, ale také od *kršćeti* stsl. *kršćati*, tedy doklad nejistý, srov. Listy filol. 1884, 71; — v ŽWittb. Hab. 16 psáno Svziech, na pohled impf. *súziech* od *súđiti*, v pravdě však omyl místo *slyšech*, ve Vulg. andivi.

Doklady zřetelné sem hledící mám až ze stol. XV: *myslěch*, *mišlechu* cogitabant Hlah. žalm 34, 20 a 40, 8. (on) na pomstu myšleše Baw. 179; *hyždiech* inf. *hyžditi*, mnozí tu válku hyždiechu t. 180; *kleštiech* inf. *kleštiti*, z eunuchův ještě kleštiechu mladé Comest. 44^b; *syciech* inf. *syťiti*, (král) káza lvóm mnoho masa dáti a když *se nafycziechu*, tehdy ty (soky Danielovy) vpusti v jámu tamt. 188^b sl. Mohly by to býti tvary starožitné, dochované z doby, kdy čeština v této věci se srovnávala s pravidlem psl. a obecně slovanským; ale poněvadž v češtině tu není dokladů z doby před stol. XV a nelze tedy tvrditi, že by se dotčené pravidlo bylo drželo z doby psl. až do prvních století historické doby stěeské, proto podobá se, že imperfekta tuto doložená *myslěch* atd. jsou útvary nové: impf. je v XV stol. již valně pokleslé, v. § 28, mezi klesáním jeho vyvíjejí se různé tvary odchylné, a mohly se vyvinouti také tvary *myslěch* atd., podle tvarů praes. 1. sg. já *myšlī* atp., které podle výkladu v § 7 toho času ještě dosti byly známy.

b) Podobně jest v slovesné třídě V. 2, vz. *tesati*, impf. stsl. *tešaachš*, *tešaše*... a podle toho mělo by býti české *tešiech*, *tešieše*...; ale jest *tesách*, *tesáše* atd., t. j. imperfektum utvořené z kmene infinitivního *tesa-*, jako v srbchory. a srbštině lužické. Se stsl. *tešaachš* shoduje se ojedinělé impf. *sopciech*, parný dým z nich (býkův) *sopcieffe* Troj. 26^b, inf. *soptati*, a je to tedy zase tvar na pohled starožitný; ale naprostý nedostatek příkladů takových v době starší svědčí opět, jako v odstavci předešlém, že to je novotvar; bylo praes. *nesu* neseš impf. *nesiech*..., utvořeno tedy, když impf. bylo v úpadku, také podle praes. *sopei*, *sopceš* impf. *sopciech*, místo obecně užívaného *soptách*.

c) O impf. *brěsiech* vedle *brách* ve vz. V. 3. viz v § 182.

d) Konečně je stejný rozdíl a stejný výklad při impf. stsl. *kupujaachš* a stč. *kupovách*. Tvar *-njaachš*, *-ujachš* Mikl. III² 93 a 125 vyskytuje se jen v stsl.

e) V dobách historických české imperfektum dále upadá, a za tohoto úpadku vznikají další novotvary odchylné od starého pravidla a ustrojené mechanickou analogií.

K inf. *dělati* part. *dělal* bylo impf. pravidelné *dělách*, *-áše*..., k inf. *trpěti* part. *trpěl* taktéž impf. pravidelné *trpiech*, *-ieše* atd., v případech velice hojných; v případech těch zdá se imperfektum utvořeno tím, že za koncovku inf. *-ati*, *-ěti* a part. *-al*, *-ěl* je položena koncovka *-ách*, *-áše*..

a *-iech*, *-ieše*...; toto zdánlivé pravidlo vedlo k tvarům správným, když se praktikovalo v těch třídách slovesných, se kterých bylo snato; ale bylo praktikováno mechanicky také jinde, a tu vedlo k tvarům ovšem nesprávným. Srov. Listy filol. 1879, 232 sl. Na př.:

ke *-ěnu* inf. *-čieti* bylo impf. *náležitě -čniech*, *-čnieše*, ale podle inf. *-čieti* zůž. *-čiti* utvořeno impf. mechanické *-čích*: *drzywe nez fwyet fyc poczyfe az* (ty, Marie) *fwe dyelo wydysfe* Lvov. 9^a;

ke *stanu* inf. *stāti* bylo impf. *náležitě staniech*, a podle inf. *stāti* a part. *stal* utvořeno mechanické *stách*: když *włtafyc* s modlitby EvOl. 258^a, *bíše* modlitba silná tak že *nezołtafyc* síla při něm t. 125^b;

v II. tř. ku praes. *-nu* inf. *-núti* part. *-(nu)l* bylo impf. *náležitě -niech*, a za to pak mechanické *-nuch*: kdy *horkem prahnuffyc* EvOl. 27^b, (balsám) *plynuffe* Troj. 153^b (taktéž v 1. vyd. Troj.; v rkp. Strahovském z r. 1437 je za to korekturou *plynyšfe*, ale korektura provedena písmem bledším, tak že hývalé *plynuffe* zřetelně zůstalo; v rkp. ČMus. z r. 1468 *plynyšfe*). (král) *rukú pokynúše* DalJ. 95 (v. 24. z vyd. Ješínova); srov. *dluž*. impf. 1. sg. *šěgnuch*, 2. 3. *šěgnušo* (tęg-) m. a v. *šěgnjech*, *šěgnješo* atp. Mucke 547;

ke *jdu* bylo impf. *jdiech*, a Blahoslav uvodí *jíše* = *abibat*, *discedebat*. utvořené patrně podle inf. *jiti* a prý archaismus, jehož se jest vystříhati Blah. 176; — k *dāti* pak a *vzieti* praes. *vezmu* bylo impf. *dadiech* a *vezmiech*, a Philomates 1533 uvodí *dách* a *vzách*, utvořené patrně podle part. *dal* a *vzał*, a zahrnuje ty tvary, nikoli pro nesprávnost, ale jako prý zbytky z „té vetché češtiny“; — tvary *jíše* a *dách*, *vzách* nejsou odjinud doloženy, jsou to bezpochyby novotvary, které uvedení theoretikové sami si ustrojili. ovšem vedení týnných pravidlem mechanickým, o kterém zde je řeč; — z doby nové je tvar takový v básni, kde čtou se prý tajné runy staročeské: předsudkův vlada vítězná. jejčž ruka *spíáše* všecky stavy do pút tuhých (Koubek, Sebr. spisy II, 9); tu je *spíáše* patrně podle part. nř. *spial*, jako *děláše* podle *dělal* atd.

Poznam. V Troj. psáno *otdaffe* 106^a a v Otc. *wzdaffie* 120^a; ale to nejsou imperfekta sem patřící, nýbrž omyly, mají tu býti participia *otdavše*, *vzdavše*. —

O příslušné tvary jiné opírají se dále imperfekta novotvarů:

dajiech zůž. *dajích*, místo *dadiech* a podle praes. 3. pl. *dají* (m. *dadí*). inupt. *daj*: jenž nedagycfie hřiešným vzhuoru Otc. 45^b;

zdajiech sě videbar, vedle obyčejného *zdiech* a *zdách* a podle novotvarého praes. 3. pl. *zdají*: (ona) dosti blízko fyc *zdagieffe* Kruml. 358^b, (ona) všech věcí hbitieyfie sie *zdagieffe* tamt.;

mnějiech zůž. *mnějích*, místo *mniech* a podle novotvarého praes. 3. pl. *mnějí* part. *mnějic* atd.: on *mnyegieffe* Mill. 15^a, když *mnyegyfyc* ROIB. 94^b, všichni *mniegychu* putabant GestM. 43 (40); a podobně

chtějích zůz. chtějích, místo ctiech a podle impt. chtěj a novotvarého prac. 3. pl. chtějí, part. chtějíc- (adj. chtějící): muž svatý nechťiegisse OpMus. 18^a;

půščejiach, o tom viz zde doleji v č. 3.

3. V 2. a 3. os. du. jsou vedle sebe koncovky -šta a -sta, a v 2. os. plur. -šte a -ste; o tom viz doleji v § 27.

3. Podle koncovky je typus imperfekta v stsl. trojí:

a) -ěachš, ve vzorech I. 1. veděachš, 2. nesěachš, 3. greběachš, 5. pněachš, 6. třěachš, II. miněachš, III. 1. uměachš, 2. trzpěachš, V. 3. berěachš;

b) -(j)aach t. j. s předcházející souhláskou palatální ve vzorech I. 4. pečjaachš, 7. kryjaachš, III. 1. slušaachš, 2. stysaachš, IV. prošaachš, V. 1^b saždaachš, 2. tešaachš, 4. lajaachš, VI. kupujaachš; a

c) -uachš s předcházející souhláskou tvrdou ve vzoru V. 1^a dělaachš. Tytéž pak typy jeví se také v impf. českém, a většinou stejné ve stejných vzorech. Totiž:

a) -iech ze staršího -iách za stsl. -ěachš, ve vz. I. 1. vediech, 2. nesiech, 3. hřebiech, 5. pniech, 6. třiech, II. miniech, tiskniech, III. 1. umiech, 2. trpiech;

b) -(j)iech ze staršího -(j)ách za stsl. -(j)aachš, ve vz. I. 4. pečiech, 7. kryjiech, III. 1. slušiech, 2. stysiech, V. 1^b sáziech, 4. lajiech;

c) -ách ve vz. V. 1^a dělách.

Rozdíl mezi stsl. a češtinou je tu ve vzorech: IV. stsl. prošaachš a č. prosiech, V. 2. stsl. tešaachš a č. tesách, V. 3. stsl. berěachš č. brách (vedle beriech), a VI. stsl. kupujaachš a č. kupovách; vyvinul se analogickým novotvořením v češtině, jak vyloženo v č. 1. paragrafu tohoto.

Krom toho je však ještě rozdíl ten, že v češtině vedle tvarů kratších III. 1. umiech a V. 1. dělách, souhlasných se stsl. uměachš a dělaachš, jsou ještě také tvary delší umějích a dělajích. V stsl. jich není, zněly by to umějaachš a dělajaachš; ale jsou tu imperfekta týmž způsobem tvořená kupujaachš, kryjaachš, tešaachš atp. Oboje opírají se o prac. a zejména o jeho kmen -(j)e, jenž tu je zdloužen v -(j)a: imp. č. umějích = *uměja-achš z prac. uměje, jako kryjích = *kryja-ach z kryje- atd.

Na pohled zdá se, jakoby i tvary delší umějích, dělajích i kratší umiech, dělách byly původu stejného, oboje totiž z *umějachš, *dělajachš, reflektovaného v stsl. uměachš, dělaachš, a jakoby kratší byly vznikly stažením, kdežto v delších stažení neprovedeno. Ale proti tomu jest namít-
nouti: proč tu a v témž tvaru někdy stahováno a někdy nestahováno? a zvláště, proč je volno nestahovati jenom zde a ne také ve stejných případech jinde? proč je za stsl. uměachš a veděachš, tedy za stejný typus -ěachš, v češtině umiech a také umějích, a naproti tomu jenom vediech a nikdy vedějích? Atd. Hledě k tomu ke všemu mám za to, že v případech

zde vytčených máme tvary ne změnou hláskovou, ale původem rozdílné. Doklady tvarů delších jsou staré a dosti hojné; ale připomenouti k nim jest, že v tř. V. I. jsou známy příklady jenom pro vz. *dělati*, nikoli též pro vz. *sázeti* (mimo jediný příklad až ze stol. XV: měšťáci to město opu-
fliczgiechu Lvov. 92^a, který je bezpochyby novotvar). Ještě buď dodáno, že tvar stejný s č. *umějciech* je dluž. impf. *humjejach* Mucke 570.

5. 4. Imperfektum končí se po souhláskách tvrdých *-ách*, *-áše* atd., po měkkých *-iech*, *-ieše* atd. Podle výkladů zde předešlých a podle impf. stpol. *mołwiah*, *mołwiasze*, *wychadzasze* atd. Kal. 461 sl., dluž. *bijach* *bijašo*, *humėjach* *humėjašo*, *chwalach* *chwalašo* atp. a *hluž*, *bijach* *biješo*, *chwalach* *chwalešo* atd. předpokládáme také v češtině koncovku původní *-ách*, *-áše* atd. i při souhláskách měkkých, z níž se stalo *-iech*, *-ieše* přehláskou. Přehláska *-ie-* měla by tu ovšem býti jenom v těch tvarech, kde také slabika následující jí žádá, t. j. jen v 2. a 3. sg. a 2. pl., a mělo by tedy býti na př. v sg. *pečách*, *-ieše*, *-ieše*, v du. *pečáchově*, *-ásta*, *-ásta*, v pl. *pečáchom*, *-ieste*, *-áchu*, a rovněž tak *sázách* *-ieše*, *umějách* *-ieše* atd.; ale žádané *-ách* atd. se nevyskytuje, je za ně vždycky *-ie-*: *pečiech*, *sáziech*, *umějciech* atd. K tomu přispěla zajisté analogie: podle *pečieše* je také *pečiech* atd., srov. I. str. 100. Ale možná že tu byla příčina ještě jiná, kterou by se také *hluž*, *njesech* *njesese* atd. vysvětlovalo: mohlo totiž v jistých případech z původního *-ěsom* bývati *-ěchš*, bez hiatového *j-* anebo *s j-* teprve po změně *ě-* v *é-* přibylým, srov. I. str. 95 sl., a tedy 1. sg. **ncse-ěchš* nebo **ncse-jěchš* atd. a z toho pravidelně stě. *nesiech* atd.

5. Že stě. *-iech*, *-ieše*..., *-ách*, *-áše*... bylo dlouhé, svědčí zúžením z *-iech*, *-ieše* atd. vzniklé *-ích*, *-íše* atd., o kterém v čísle násl. je řeč, a kromě toho také doklady, v nichž délka v písmě starém naznačena: p'kazowaffe BiblB. Mark. 7, 36, peczowaaffe Štít. ř. 163^a, chtieffe BiblB. 7, 24, mygieffe t. 7, 25, profieffe t. 7, 26, mlczijeffe Štít. ř. 131^b, prawijeffe t. 14, flyfijeffa t. 76^b, prawijeffa t. 72^a, diwijeffa sě 76^b, bieffta BiblB. Mark. 9, 4, mmijechom Štít. ř. 70^a, fedijechom t. 239^b, zehraachu t. 114^b, ohlaffowachu BiblB. Mark. 7, 36, mygiechu t. 7, 37, flyfijecha Štít. ř. 76^a, prawijechu t. 76^b, sě nadiegijechu t. 121^a atd.

V possicewaffee OtcA. 10^a je psána dlouze také koncovka *-še*, nesprávně.

6. Z *-iech*, *-ieše*... je dále jednak ztrátou jotace *-ěch*, *-ěše* atd., srov. I. str. 202 sl., na př. *mozefye* t. j. *možěše* AlxV. 164, *lezefye* t. 1177, *gmygefyte* t. 355 a j., (lotr) *profefte* Hod. 49^a, (Ježíš) *fe blyzefyte* EvTřeb. Luk. 19, 41, pověst po všem království *byczzeflie* GestBř. 2^b, *wodeffe* Troj. 115^a, *profechu* EvTřeb. Mat. 7, 32 atd., a podle I. str. 196 ovšem pravidelně *-lěch*, *-lěše* atd., *diábel bydlceffe* Pass. 457, *ješto sě welcefechu* Pror. 17^a atd.; — jednak je zúžením *-ích*, *-íše* atd., srov. I. str. 190 sl., na př. *král myfye*

ženu AlxV. 71, když budyſſye cum factus esset EvVíd. Luk. 2, 24, thucyſſye t. 18, 13, leziffie EvOl. 47^b, ovčička kleknyſſie t. 58^b, zbudyſſie ſie...žádostí ſe pohnyſſie zplamenyſſie a zazzyſſie t. 57^b, Darius gezydijſſie Alxp. 54, točiffie t. 118, nemožyſſie t. 95, blaznyſſie Troj. 233^a, nelyſſie t. 107^a, feczyſſie t. 122^b, žena lodiffie GestM. 73 (56), drak lezyſſie t. 75 (57), nechtiffie t. 150 (110), učinil biſſie t. 132 (95), obě (Eva a Maria) biſſta naze ode vſeho hřichu t. 120 (83, v GestBř. byeſſta naze), větrové dmychu EvOl. 60^a, tepijchu Alxp. 88, mnicgijchu t. 95, (strážie) okolo města lezychu t. j. ležichu GestM. 140 (106) atd.

5. 7. V os. 2. 3. sg. místo *-še* bývá *-š'*, odsutím. Příkladů toho je známo jenom několik pro impf. *bies'*: *bies tu také ober jeden AlxB. 4. 30* (verš 8 slab.), *jěž (masti) bies připravila k tomu Hrad. 29^a (též)*, *jenž byeſſ kniež z Kappadocie JiřBrn. 18 (též)*, *kdy byes Ježůš v pátém létě DětJcž. 6^a (též)* atd., *a jeden pro impf. jmies'*: (Maria Magd.) již *gmies* bolestí přemnoho *Hrad. 30^a* (verš 8 slab.). Srov. I. str. 152 a dole impf. *býti* § 100.

5. 8. *Samohláska -o-* v du. 1. *vediechově*, *-chova* a pl. 1. *vediechome*, *-chomy* atp. bývá druhdy *vynechána*, na př. *miegychme Otc. 341^a* atp.; srov. totéž v aor. § 24 č. 6.

9. V textech staropísmých bývá nesnadno rozeznati impf. a aor. v těch tvarech, které jen kvantitou se liší, poněvadž tu kvantita nebývá znamenána; na př. psanč: (oba synové) česky málo vmyeſta DalC. 70 muže se bráti za impf. *umieſta* (v DalJ. je na témž místě z rkp. *Z umějeſta*), i za aor. *uměſta*, a rovněž tak může psané *umyech*, *dyelach* pl. 3. *umyechu*, *dyelachu* atp. býti impf. *umiech*, *dělách*, *děláchu* i aor. *-ěchu*, *-achu* atd. V nesnázi takové nabýváme poučení někdy ze smyslu a souvislosti, v překladech (z lat.) pak z originalu.

10. Imperfektum časem zaniká, spolu s aoristem; o tom viz § 28.

Koncovky aoristu a imperfekta

2. a 3. os. du. *-sta* a *-šta* a 2. plur. *-ste* a *-šte*.

27. Koncovka 2. a 3. os. du. impf. a aor. je *-sta*, a 2. os. plur. *-ste*; a vedle toho bývá také *-šta* a *-šte*. V písnič starém ovšem mnohdy se nerozeznává *-st-* a *-št-*; ale v některých textech rozeznává se to přece a někdy podává rým jisté svědectví, a z dokladů takových vysvítá bezpečně, že vedle *-st-* bývalo tu skutečně také *-št-*. Doklady takové zde následují:

du. 2. 3. *-sta*: kdež Kaifáš a Annáš bieſta Hrad. 82^a (rým: města); počesta prositi Hlah. Tob. 12, 5 (písmem hláh.); — *-šta*: *býſta Jid. 53* *zzyliubiſta t. 54* (*-sta* bylo by zde psáno *-zzyta* nebo *-zta*); (ona dva) tu *zmyrt wzieſta AlxB. 3, 29*; *nemiegyeſta Pass. 323*, *powiedyeſta t. 337*,

wnydeřſta t. 411; abyřſta ſiedla Krist. 81^a; dařta Hlah. vid. 2^b (písmem hlah.); když přigideřta ŠtitOp. 351, modliřta se t. 352. řgideřta se tamt.; abiřta Hlah. Tob. 7, 9, ostrziehařta s. t. Est. 2, 21, ruce kapařta mirrú t. Cant. 5, 5, (dvě) křídle ztahovařta s. t. 3. Par. 3, 11, (dva cherubiny) przikriwařta t. 2. Par. 5, 8, (dva králové) ſedeřta t. 3. Par. 18, 9, (Tobiáš a anděl) jideřta t. Tob. 5, 22 a j.; dvě ženě Lamechově řlowieřta Ada a Solla Kruml. 47^b; (dva lvové) nakloniřta řye y pogideřta OtcB. 252^a a j.; dva čápy hnyezdyeřſta . . a řye kupaiřta GestBř. 6^b, byeřſta dva bratry t. 25^a, weceřſta oba t. 34^a a j.; brařta se Baw. 102; znagicřſta Troj. 130^b, bogowařſta tamt., hnařſta t. 131^b, zbodeřſta tamt., poczeřſta t. 133^a a j. (v Troj. skoro vřdycky -řſta, t. j. -řta);

plur. 2. -řte: příkladř pro 2. os. pl. je vřbce málo, a dokladu zřetel-ného a bezpečného pro koncovku -řte nemám; ale z toho nevyplřvá, ře by nebyla bývala; — -řte: byřſte Apř. 137; abyřſte Pass. 417; jeřto prawieřſte ŠtitOp. 301; biřte Illah. Nehem. 1. 9, abiřte srozuměli t. Est. 16, 10, abiřte nepadli t. Sir. 2, 7; plakařſte Ol. Deut. 1, 45, pořpiechařſte t. Deut. 1, 41 a j.; abyřſte GestBř. 45^a a j.; abyřſte se řtali Ben. 4. Reg. 1. 3, abyřſte milovali t. Jos. 22, 5 a j.; byřſte mohli Alxp. 104, byřſte se vzdali t. 137, nemohli byřſte t. 104 a j.; abyřſte Iláj. 392^a a j.; abyřte mne římali Blah. 204 (v rkp. bezpochyby abyřſte); abyřſte nepřisařali Br. NZák. 14^a, abyřſte viděli t. Br. Isa. 42, 18 a j.; byřſte Nudoř. 56^b a j.; byřſte byli Drach. 84; abyřſte řali KolEE. 306^b (1661); řli byřſte Doleř. 86; abyřſte Nitsch 107, t. 142, t. 144 atd.; poradiřte, vypudiřte DalJ. 55 podle rkp. P., potázařte t. podle rkp. Cor., vyvržeřte t. podle rkp. řř, vzeřte t. podle rkp. L a řř; koncovka -řte řřžela se v byřte do XVIII stol., nynějši hyste je novotvar z by-(j)řte, srov. I str. 482 a zde dole ř 234.

Jde o výklad rozdiřného -řta, -řte a -řta, -řte. V čeřtině měniřva se řt v řř, srov. střl. řastovica ř. wlařſtowice Br. Jer. 8. 7 a ob. řařtowska apořtol z apostolus atp. Náchylnost k této změně řpřívála bezpochyby k tomu, aby také -řta, -řte v aor. a impř. se uřímalo a řřřilo místo -řta, -řte, ale k výkladu změny ve -řta, -řte, jak jsem jej podával v I. str. 482, přece nestači. Neboť je tu -řta, -řte již v textech čeřských nejstarřích, kdeřto příklady jako wlařſtowice atp. teprve později se vyskytuji: wlařſtowice MVerb., wlařſtowicze NRada 1651 atd.; je řále -řta, -řte v textech starřích velice rozřřřeno, na př. v Hlah. je vedle jediného počesřta pravidlem -řta, -řte, kdeřto změna řlášková řt-řř jen sporadicky se vyskytuje; je -řta, -řte jen v koncovkách aor. a impř., a nikdy v praes. řta, řte (m. řřta, řřte); je také v aor. a impř. řluř. 2. 3. řu. -řtaj n. -řtej, 2. řl. -řće, a řluř. 2. 3. řu. -řtej, 2. řl. -řće Mucke 536 a j.; a bývaji v severoruských památkách XIII a XIV řt. v impř. (nikoli téř aor.) vedle koncovek řejných jako v střl. -řta, -řte a -řřta, -řřte také jeřřě -řřa, -řřte n. -řřta, -řřte: idjařta, idjařřta, řtařřte, řtařřřte atp. Sobol. Lekc. 115 a 210. Vřhledem k tomu ke všemu

nelze trvat jinak než přijmouti výklad tento: byly v impf. psl. koncovky -šeta, -šete; dochovány jsou do doby historické v stsl. a strušt.; v strušt. oslabily se časem v -šeta, -šete a dále ve -šta, -šte; a tak vzniklo beze vší pochyby také -št- v koncovkách stč. a luž.-srh.; z impf. pak přejala se tyto koncovky také do aor., jako naopak koncovky aoristové -sta, -ste vnikaly do impf.

Aorist a imperfektum vyhynuly.

28. V nové češtině aoristu a imperfekta, praeterit jednoduchých již není, zanikla během času.

O tom, jak toto zanikání postupovalo, máme především svědectví v starých textech. M. Opatrný (r. 1881) a V. Ertl (r. 1897) ohledali v té příčině texty Alx. a DalC. a V. Ertl našel zejména toto:

1. V Alx. je praeterit jednoduchých 1047 a opsaných 432 (v tom i perifrasi jako *byl jsem nesa* atp.), tedy poměrně 71% a 29%; poměr není ve všech zlomcích Alx. stejný, a jsou tu extremy: v AlxVíd. je praeterit jednoduchých 36 a opsaných 5, nebo-li 88% a 12%, v AlxBM. naproti tomu jednoduchých 39 a opsaných 71, nebo-li 35% a 65%; v souhláskových částech zlomků AlxH. a AlxV. je 100 praeterit, v nich pak 86 shodných a 14 neshodných, a v mladším AlxV. jest o 8 praeterit jednoduchých více nežli v starším AlxH. V DalC. pak je praeterit prostých 2276 a opsaných 320, nebo-li 88% a 12%.

2. Stejný celkem poměr vidí se, když se hledí k slovesům jednotlivým; ale při některých je praeteritum jednoduché proti opsanému v převaze mnohem větší, než jaká tato převaha v textě příslušném vůbec jest. Na př. sloveso *jěti* (prosté i složené) má v Dal. pro praet. jednoduché dokladů 56 a naproti tomu pro opsané jenom 2; a podobně *jíti* v Dal. 239 jedn. proti 13 ops.; *čieti*, *čnu* v Alx. 18 proti 1, v Dal. 68 proti 1; *jieti*, *jmu* v Dal. 163 proti 1; *státi*, *stoju* v Alx. 23 proti 4, v Dal. 24 proti 0; *zřieti* v Alx. 12 proti 1, v Dal. 25 proti 0; *mluviti* v Dal. 25 proti 2; *kázati* v Alx. 42 proti 2, v Dal. 79 proti 9; *vecěti* v Alx. 10 proti 0, v Dal. 38 proti 0.

3. Hledíc pak k jednotlivým osobám nalézá se v 1. sg. v Alx. pro praeteritum jednoduché dokladů 10, proti 15 dokladům praeterita opsaného. a v Dal. 5 proti 21; v 2. sg. v Alx. 0 proti 15, v Dal. 0 proti 18; v 1. du. v Alx. 0 proti 2 (v Dal. není příkladu); v 3. du. v Alx. 11 proti 3, v Dal. 50 proti 9; v 1. pl. v Alx. 0 proti 1, v Dal. taktéž; v 2. pl. v Alx. 0 proti 4, v Dal. 0 proti 6; pro 2. du. není v Alx. a Dal. příkladu; a v přechojných dokladech 3. sg. a 3. pl. je v Alx. i Dal. praeterit jednoduchých asi 4krát tolik co opsaných (ve vydání DalJ., v němž spojeno textů rukopisných několik, je podle Opatrného praeteritum jednoduché 3.

sg. 1878krát, 3. du. 58krát a 3. pl. 920krát, a naproti tomu v osobách ostatních jen 10krát, totiž v 1. sg. 7krát a v 2. pl. 3krát).

Z podrobného tohoto ohledání Alx. a DalC. vyplývá: a) praeterita jednoduchá zanikají ovšem s postupem času, ale krom toho také subjektivní záliba a umění spisovatelův k tomu přispívá, že tvarů těch je ve stejné době tu více tu méně; a b) praeterita jednoduchá drží se déle v těch případech, které se častěji vyskytují a tím v usu více jsou zakořeněny, než jiné; tedy častěji v osobách třetích než v prvních a druhých, a častěji při slovesích nahoře vytčených a v praxi hojně užívaných než při jiných; usus zužuje vládu praeterit jednoduchých tím, že je omezuje víc a více na slovesa jenom některá a na osoby třetí. Totéž potvrzují také texty jiné. Ilus ve svých spisích má praeterita jednoduchá skoro jen v citatech biblických; jinde velice zřídka, a i tu to bývá nějakou reminiscencí z bible nebo skládání nějakého staršího, srov. K. Novák v programu akad. gymn. 1894 str. 28—34. Totéž platí v celku o Chelč. V kron. Troj. z r. 1441 jsou praeterita obojí. jednoduchá i opsaná, ale obmezení vidí se v tom, že nikdy není imperfektum slovesa perfektivního, t. j. jeden důležitý syntaktický druh imperfekta již není znám. V GestBř. r. 1443 bývá mnohdy perifrasy, kde GestMus. z r. 1473 má tvar jednoduchý, na př. v Bř. 37^b zzechlo, 114^a učinil geft, 115^a myel jíti, 129^a bylo napsanie, a v Mus. na stejných místech je za to zzišfe, učinil bišfe, miegyšfe jíti, bišfe napsanie. V Mill. a Comest. jsou opět praeterita jednoduchá i opsaná. V Ka b. ok. r. 1500 jsou pravidlem praeterita opsaná, a taktéž u L o b k. z r. 1515 a ve V š e h K. z téhož roku. V kronice H á j. 1541 jest vedle pravidelných perifrasi jen velmi zřídka některý aorist, přejatý bezpochyby ze staršího pramene: Sftyr wfede na výborný kuoň 52^b. Libuše budící věci popfa 9^b. U B e c h. v 2. pol. XVI je praeteritum jednoduché ještě dosti často. Ale to jsou již jen archaismy, a i ty tou dobou již přestávají.

Další svědectví o hynutí a vyhynutí jednoduchých praeterit podávají staří theoretikové a upravovatelé textův. Korrectoři bible Benátské 1506 vymýtili z textu *bieše* a *biechu*, začož je kárá Roh Domažlický v předmluvě k NZák. bratra Lukáše, vydanému v Bolesl. 1525, neboť prý *bieše* jest = erat a *byl* = fuit; bratr Lukáš v dotčeném NZák. 1525 vytiskované *biše* opět uvedl Blah. 177. V Grammatice 1533 Beneš Optat a Petr Gzel vytýkají slova „z té vetché češtiny“ prý „hrubá, jimiž se mnozí bez potřeby zanepražňují tak v mluvení jako v psaní“, mezi nimi zejména také aorist a imperfektum, a Václ. Philomates v Etymologii při téže mluvnici píše, že „ten neboli bišfe, obojího jsa pohlaví a rozličných stavův, divné věci pñ-fobijšfe“. Blahoslav 1571 Philomatesovi odporuje: *bieše* prý do nedávna se psalo i mluvalo Blah. 57, jest tvarem temporis praeteriti imperfecti t. 107. dobře se hodí pro rozdíl od perfekta t. 57, a nesluší se zavrhovati všecho staré t. 101—103; ale ujímá se tu právě jen imperfekta *biše* a na jiném

místě sám zavrhuje tvary *patřich*, *patřiše*, *odjidech* t. 176, ano i *vecc*, jež prý je = dí tamt. Vydavatel postilly Husovy r. 1563 mění *stáchu*, *bichu*, *mluvichu* ve *stáli*, *byli*, *mluvili* atd., Tomsa Veränderungen der čech. Sprache 1804, 41.

A konečně jsou svědectvím o úpadku aoristu a imperfekta příklady, ve kterých je patrné, že tvarům těmto již nerozuměno. V Comest. 240^a psáno: tu kdež bieffe Jan krztieffe prwe, t. j. *bieše křtieše*, = lat. doslovně *erat baptizabat*; výraz takový, perifrasy obsahující dvě verba finita, není možný; původce jeho mohl jej napsati jenom v domnění, že *křtieše* je nějaké participium jako *křtil*, tedy *bieše křtieše* = *bieše křtil*; ale právě toto domnění je svědectvím, že pisatel Comest. tvaru *křtieše* nerozuměl, že jej nesprávně pokládal za participium. že tedy správné povědomí o imperfektu bylo v tomto případě již zaniklo a vůbec že bylo v úpadku. Totéž svědectví obsahují příklady: byeffye Gezyff chtyeffe diábla vypuditi EvVíd. Luk. 11, 14 a Bieffe J(cžíš) chtyeffe vyhnati běsa EvSeitst. tamt. erat cji-ciens, rzkaw (sic) to zawola geft EvTřeb. Mat. 13, 8 (geft připsáno později), není nepilné jímž s' nás tuto napomanul ale geftos bieffe tam řekl dříve ŠtítBud. 173 (-s v geftos připsáno později, ale písmem stejným jako je v ostatním textě, tedy v XV stol.). A totéž dále vyplývá z příkladu DalJoš. 41: když byl kněz Oldřich lovieše, kdež je zase nemožná perifrasy *byl (jest) lovieše*. V příkladech Mand. 87^a: biechu se przitowarzišta (sic) dva bratřie, a Troj. 157^a: když dva měsiece biechu minušta, jsou opět nemožné perifrasy *biechu přitovarišta* a *biechu minušta*; jejich původcové mohli je napsati jenom v domnění, že *přitovarišta* a *minušta* jsou participia jakási jako *přitovarišila* a *minula*, a v tom domnění je zase svědectví, že původcové těchto perifrasí aoristům *přitovarišta* a *minušta* již dobře nerozuměli. že tedy správné povědomí o aoristu bylo tou dobou již pokleslo. Stejně svědectví vyplývá dále z příkladu Otc. 144^b: aby jej (strážce poutníka) wedl a potřebu jemu dadieffe. kdež je nemožná perifrasy *aby dadieše* m. *aby dal* (kondicional) a tedy impf. *dadieše* pokládáno za participium. Analogie k tomu jsou v příkladech stsl. pozdních a dialektických (rusk.): béchъ napisachъ Mikl. IV. 789, okrastavéchъ bychъ tamt., ašče by uméchъ tamt., a dále v příkladech: azъ (os. 1.) tu stojaše (os. 3.) tamt. 763. onъ (os. 3.) poklonichъ sja (os. 1.) tamt., strusk. bé vzloži Kolosov Očerк istorii 159. to ne byli orli slétěšasja Buslajev Opyt istor. gramm. II (1858) 147 (z Mamajeva pobořiše), my obrětochъ Sobol. Lekc. 210 (XVI stol.). my otvratiša t. 211 (z r. 1644) atp.; také tu podává se vysvětlení jen tím, že tvarům aor. a impf. již se nerozumí a že se berou za nějaká participia. A sice bylo ve všech těchto a podobných příkladech zajisté domnění, že aor. a impf. jsou participia stejnoplatná s part. -l. K tomu domnění vedl vývoj a usus jazyka: říkalo se: (on) *křtieše*, a vedle toho ve stejné platnosti: (on *jest*) *křtil*; říkalo se: (ona dva) *minušta*, a vedle toho ve stejné platnosti: (ona

dva) *minula* atd.; bylo tedy v praxi *křtieše* = *křtil*, *minušta* = *minula* atd., a z této stejnoplatnosti praktické vyvinulo se domnění theoretické, že aor. a impf. jsou vůbec stejné s part. -l a že mohou bývat na místě tohoto. Tím vysvětluje se také chyba (není-li to omyl písecký): poslas d(u)cha tvého misisti Hlah. Judith 16, 17; aor. 3. sg. *posla* byl = poslal (misit), bral se za stejný s tímto participiem, a proto utvořena i 2. sg. *poslas*.

Ještě v jiném případě máme důkaz, že se jednoduchému praeteritu nerozumí. Aorist 3. sg. *vecě* je = dixit. Drží se archaisticky dosud, ale již v XV a taktéž v XVI stol. běže se ve významu nesprávném, v Brig. za plur.: *wece* a lidé dělní 78^a, a taktéž v Hád. r. 1539: psi srozuměvše se wece 34^a, vlci opravivše se wece taut., k nížto wece sestry jiné 41^b, v Koř. pak vzato za praesens: *wiece* Pilat ait Mat. 27, 67, a taktéž je u Blahoslava = dí Blah. 176.

Úhrnem vyplývá z toho ze všeho, že praeterita jednoduchá jsou v češtině na ústupu již v XIII a XIV stol.; potom zanikají víc a více, zejména v stol. XV; tu jsou texty, ve kterých výrazy jednoduché ještě mají přednost, ale v jiných mají zase převahu nebo výhradně jsou v užívání výrazy perifrastické; v stol. XVI vyskytují se praeterita jednoduchá již velmi zřídka, a tu i vymírají; poslední spisovatel, který v těchto archaismech má ještě patrné zálibení, je pokud vím Bechynka v 2. pol. XVI. U Doležala 1746 str. 221 uvedené *bíše, diše, sta se, nalezech* nejsou příklady z jazyka živého, nýbrž reminiscence ze čtení staročeského, a v textech na zač. našeho století se vyskytující *svěřich* Nové básně. vyd. Puchmajer, V. (1814) str. 98, *slibovachu* t., *měch* t. 101, pak *přebíraech, vytáhnuch, patřich, viděch* v konceptu listu Hankova 1817, v. ČČMus. 1881. 212, jsou tvary nově a uměle ustrojené a pro chronologii jazyka živého bez významu. Skutečný zbytek z doby staré jest aor. *bych*, přešlý ve význam kondicionální, v. § 233, pak *vece* druhdy dosud se vyskytující, v. § 156; a stopa po bývalém aoristu je v -ch ve výrazech dial.: sg. 1. věděch Suš. 371, litačch BartD. 1, 133 (laš.), žech to nevěděť t., jach niesol Hatt. slc. 147, do peklach se dostala Suš. 22, na jiněhoch čekana BartD. 47 (lhot.), pl. 1. dychmy se slubovali Suš. 497 atp., srov. § 24 č. 6 a § 229.

Futurum sigmatické *byšu.

29. Futurum sigmatické tvořilo se kmenotvornou příponou -s-jo-, -s-je- n. -s-jo-, -s-je-. Na př. z koř. *dō-* dare skr. 3. sg. *dā-sja-ti* z **dō-sje-ti*, lit. 1. sg. *dū-siu* ř. *đō-σω* z *dō-sjō*; z koř. *bhey-* fieri lit. *bu-siu* ř. *qē-σω* atd. Brugm. II, 1090 sl., 1094.

V slovanštině měl tento tvar koncovky 1. sg. -ša, 2. -šeš, 3. -šet atd. (-š- z pův. -s-j-), a bylo tedy na př. z koř. *bhey-* psl. 1. sg. *by-ša* 2.

by-šeš 3. by-šeš atd., srov. Šafařík v ČMus. 1847. I. 167 sl.; z toho bylo by v češtině 1. sg. byšu 2. byšeš atd.

Avšak do slovanštiny historické nedochoval se tento tvar plný, nýbrž jen nepatrný jeho zbytek: totiž

v stsl. v part. byše futurus (kontaminací také běše m. byše). slož. byšqšte-je a též byšešte-je αὐτὸ μὲλλον Mikl. III² 89 a 538, Etym. Wtb. 26; a

v češtině v adjektivu probyšúcný, neprobyšúcný = utilis, inutilis, utvořeném z probyšúci, jako je na př. všemohúcný zc všemohúci atp., a založeném tedy na part. fut., jež i pro češtinu třeba předpokládati, *probyš; *probyšúc = stsl. -byše, -byšqšl. Doklady mi známé adjektiva tohoto jsou: ač kto všem nemóž býti probyšúcn (sic), ale hlédá, aby těm pomohl, ješto ŠtítOpat. 229; neprobifuczny Apat'f'r. 143^b; (flegmatikus) máť ty zvláštnosti, že jest walowiti, zpanliwy. ne probifuczny, w swe myśli plny a barvy blednaté rkp. lók. z r. 1542 (vypsal mi p. Bečák; otisk celého kusu je v ČMat. Mor. 1880, 160).

Infinitiv.

30.

1. Infinitiv má ve slovanštině koncovku -ti; na př. psl. a stsl. nes-ti. nosi-ti, pi-ti atp., č. nés-ti, nosi-ti, pí-ti atd. stsl. pešti č. pěci z pek-ti atd.

Vznikl zo substantiva, utvořeného příponou pův. -ti, slov. -tu. Příponou tou tvořila se jména podstatná, feminina, významu vlastně dějového (nomina actionis), druhdy ovšem pozměněného, jako jsou na př. stsl. zavisti č. závist z -vid-tu pův. -ucid-ti-, stsl. věstb č. věst z věd-tu pův. -uoid-ti-, stsl. datb donum lit. dūtis ř. δῶτις z pův. dō-ti-, stsl. žiti vīta avest. džitiš vīta z pův. gī-ti- atd., srov. Brugm. II, 227 sl. a 286 sl. Těchto substantiv některý pád je slovanský infinitiv. Podle koncovky -ti a podle významu syntaktického mohl by to býti sg. gen., dat. nebo lok.; v těchto pádech má substantivum -tu koncovku -ti, a z těch pádů některý mohl syntakticky bývati na místě našeho infinitivu, mohl býti základem, z něhož se vyvinula ustrnulina, kterou nazýváme infinitivem. V tomto smyslu vykládá Miklosich III² str. 72, že infinitiv je pravděpodobně dativ, ale IV str. 844 dává přednost výkladu, že je to lokál; Brugm. II, 613 a 1413 pokládá výklad z lokálu za pravděpodobný; atd. Mám za to, že tu splývají tvary původu několikerého. Zřejmě a jisto jest, že to jsou tvary kmene vytčeného -tu. Bylo na př. subst. *pitb, kmene pi-tb-, příponou stejného se skr. pī-ti-action de boire (Burnouf); smysl a vazba syntaktická žádaly někdy jeho lokálu, piti = „in bibendo“, ἐν τῷ πίειναι; na př. ve větě jako je č. budu píti (smysl: býti v čem); jindy žádaly jeho dativu, piti = τῷ πίειναι, na př. ve větách jako jsou č. chci píti (vazba: chtíti čemu), učím se píti (vazba: učiti se čemu); a jindy genitivu, piti = τοῦ πίειναι, na př. ve větách jako je č. přestaň píti (vazba: přestati čeho, tu svého díla přestachu DaC. 1,

když Ježíš té řeči přesta DětJež. 4^b, Athonius přesta chodu Otc. 406^a atd.). S počátku drželo se povědomí, čím který tvar *-ti* jest, kde a kdy totiž v daném případě je sg. lok. nebo dat. nebo gen.; ale povědomí toto časem zanikalo, a tvar původem i významem trojí splynul v jeden, v ustrnulinu *-ti*, v níž bývalé rozdílnosti ani etymologicky ani syntakticky více nepoznáváme. Ustrnulina taková hodí se pak k užívání absolutivnímu, t. j. k tomu, aby se kladla bez patrné kongruence syntaktické, i do takových výrazů a vazeb, kde podle významu neměl by býti ani lokál, ani dativ, ani genitiv a kde tedy tvar s koncovkou *-ti* vůbec neměl by míti místa; na př. do vět jako jsou č. *loupiti není koupiti* (inf. *-ti* v platnosti sing. nom.), *slyším mluvit* (inf. *-ti* v platnosti sing. akk.) atp. —

2. Prvotné t. j. z kořenů tvořené kmeny s pův. *-ti*, slov. *-to*, bývají z kořene oslabeného; na př. z koř. *kley-* je subst. skr. *šru-ti-š* auditus km. pův. *klu-ti-*, z koř. *mer-* je skr. *mr-ti-š* lat. *mors* z **mr-t(i)-s* slov. *sš-mor-to*, vše z km. pův. *my-ti-* atd. V slovanském infinitivu, který je téhož kmene, čekali bychom stejného oslabení, pokud ho kořen je schopen. Ale nenalézáme ho, nýbrž máme tu v slabice kořenné většinou stupeň zřejmě vyšší, na př. v inf. *sluti* č. *slouti* (podle skr. *šru-ti-š* čekali bychom *sloti*), stsl. *m(b)rěti* č. *mřiti* z psl. *mer-ti* (podle skr. *mr-ti-š* a subst. *sš-mor-to* čekali bychom *mrti*), stsl. *vlěsti* č. *vlěci* z *velk-ti* (místo žádaného *valk-*), stsl. *žešti* č. *žěci* ze *žeg-ti* (proti *žog-* v impt. *žuzi* č. *žzi* a praes. *žhu*), stsl. *suti* č. *sūti* m. *sup-ti* (proti *sap-* v praes. *sapa* č. *spu*), stsl. *čisti* č. *čisti* m. *čit-ti* (proti *čst-* v praes. *čstq* č. *člu*), stsl. *cvisti* č. *kvisti* m. *kvit-ti* (proti *cvst-*, *kvst-* v praes. *cvstq* stč. *klvu* m. *kvlu*) atd. Někdy ovšem podobá se, že máme kořen oslabený také v inf. slovanském, ale tu bývá z pravidla možný také výklad z kořene neoslabeného; na př. inf. *dati*, *pěti* atp. může býti z oslabeného **dzm-ti*, *pen-ti* (podle lit. inf. *pinti*), a také z neoslabeného **dom-ti*, **pen-ti* (podle analogického inf. psl. **mer-ti*), srov. I. str. 49. Jenom inf. *břisti*, pravidelný v stč. (proti stsl. *brestī*), hlásí se zřetelně a jistě ke kořenu oslabenému *brəd-*. Úhrnem nelze pochybovati, že slov. infinitiv s kmeny pův. *-ti*, k nimž jinak všecek patří, se shodoval také ve věci zde vykládané; neshody, která se tu nyní jeví, dlužno vykládati rušivou analogií, vlivem těch příslušných tvarů slovesných, které mívaly stupeň neoslabený právem. Srov. Leskien v Jag. Arch. 5, 497 sl., Wiedem. 143—145, Brugm. II, 277 a 286 sl.

3. Když od infinitivu odepneme koncovku *-ti*, zbývá infinitivní kmen základní. Ten pak jest ve slovanské podle různých přípon a koncovek šesterý.

I. U některých sloves nemá nijaké přípony kmenotvorné, na př. *nes-* v inf. psl. *nesti* č. *nésti* z koř. *nes-*, — *ved-* v inf. psl. *vesti* č. *věsti* z *ved-ti* koř. *ved-*, — *kry-* v inf. psl. *kryti* č. *krýti* z koř. *kry-* atd.

II. U jiných má příponu kmenotvornou psl. *-na* č. *-nu*, na př. *mi-na-*

č. *mi-nu-* v inf. psl. *minati* č. *minuti* z koř. *mi-*, — *tis(k)-nq-* č. *tisk-nu-* v inf. stsl. *tis(k)nati* č. *tisknutí*. — Původ této přípony je temný. Stran výkladů starších srov. Mikl. II, 429, Jagić v Arch. 6, 288 sl., Wiedem. 151. Novější jest od Brugmanna II, 985 a 992: byly kmeny praesentní a) *-no* a b) *-ono*, tedy psl. 1. sg. a) *virg-nq* a b) *virg-onq*, z **virg-onq* vyvinul se inf. **on-ti*, **virg-q-ti*, a vlivem praesentu *virg-nq* vznikl z toho tvar kompromisní *-n-q-ti*, *virg-n-q-ti*; — a od Johannsona v Indogerm. Forschungen II, 297 sl.: slovesa s kmenovou příponou praesentní *-no*, *-ne* mají praes. 1. sg. *-nq* a 3. pl. *-nq-tb*, a podle těchto tvarů vznikl novotvarý inf. *-nq-ti*; výklad tento má analogii a tedy oporu v podobném zjevu českém, kde podle praes. *pnu pneš* . . , *jmu jmeš* . . atp. rovněž tak vznikl novotvarý inf. *pnouti*, *jmouti* atp.

III. U jiných opět sloves kmen řečený má příponu kmenotvornou pův. *-ē*, z níž je v slovanštině po palatalkách *-a*, ostatně *-é*; na př. *sluš-a-*, *slýš-a-* a *um-é-*, *trp-é-* v inf. psl. *slušati*, *slýšati* (z býv. *-šeti* z *-ch-ē-ti*) a *uměti*, *trpěti*, č. před přehláskou *slušati*, *slýšati*, po přehlásce *slušeťi*, *slýšeťi* (part. *slušal*, *slýšal*, *-šav* atd.), po zániku jotace *-šeti*, a *uměti*, *trpěti*. — Přípona pův. *-ē* je táž jako v lat. *-eo* z *-ē-iō*, na př. *im-pleo*, *taceo*, *albeo* atd. Brugm. II, 1086 a j.

IV. U jiných dále příponu kmenotvornou psl. *-i*, na př. *pros-i-* v inf. *prosiiti*. — Je to totéž *-i*, které tu jest i v kmenu praesentním a o jehož původu v. § 17 č. IV.

V. U jiných příponu kmenotvornou, nebo-li koncovku psl. *-a*, jindy *-ja*, na př. psl. *jagra-* v inf. *jagrati* stsl. *igrati* č. *hřáti*, *děla-* v inf. *dělati* č. *dělati*. — *tes-a-* v inf. *tesati*, *bir-a-* v inf. *birati* č. *bráti*, — psl. a stsl. *vonja-* v inf. *vonjati* č. *voněti* přehlas. *voněti*, psl. *sađa-* v inf. *sađjati* stsl. *sažđati* stč. *sázati* přehlas. *sázěti* nč. *sázeti*. — *la-ja-* v inf. psl. a stsl. *lajati* č. *staž. láti*. — Co do původu jest toto *-a*, *-ja* dílem vlastní přípona kmene jmenného, z něhož je sloveso utvořeno, jako na př. *jagra-*, *vonja-* jsou kmeny substantiv *jagra* ludus, *vonja* odor; dílem přípona jmenná analogií obměněná, na př. *děla-* z km. jmen. *dělo-*; dílem zvláštní přípona kmenotvorná sloves sem patřících, na př. *tes-a-*, *bir-a-*, *la-ja-*; srov. Brugm. II, str. 1107, 1108, 1110, 1137.

VI. A u jiných konečně sloves infinitivní kmen základní má příponu kmenotvornou *-ov-a-*, na př. *kup-ov-a-* v inf. *kupovati*. — Původ tohoto *-ov-a-* objevuje se srovnáním s příslušným kmenem praesentním *-u-je-*: slabiky *-ov-* v inf. a *-u-* v praes. *zajisté* souvisí; obě jsou z pův. *-eu-* nebo *-ou-*, které se do slovanštiny mění před samohláskou v *-ov-*, před souhláskou v *-u-*, srov. I. str. 19 a 21; v příponě *-ov-a-* jsou tedy kmenotvorné přípony dvě, *-ov-* a *-a*; srov. Brugm. II, 1110 a 1133.

Z některých kořenů jsou infinitivy všech těchto kmenů. Zejména: z koř. *sed-* je I. stsl. inf. *sěsti* praes. *sěda*, č. inf. *siesti* praes. *sadu*,

II. stč. *sadnúti* ze *sędnęti*, III. stsl. *sěděti* stč. *seděti*, IV. *saditi*, V. stsl. *sědati* č. *sědati* a psl. *sadjati* stsl. *saždati* č. *sázati*, *sázěti*, *sázeti*, VI. č. (vy)-*sazovati*;

z koř. *leg* je I. stsl. inf. *lešti* praes. *legg*, č. inf. *léci* praes. **lahu*, *ležeš*, II. slc. *lahnutí* č. *lehnouti*, III. stsl. *ležati* č. *ležati*, *-ěti*, *-eti*, IV. *-ložiti*, V. stsl. (po)*lagati* a č. *lehati*, VI. č. (po)*lehovati*;

z koř. *věz-* je I. stsl. *věsti* stč. *viezti*, II. č. *vážněti* z *vęznęti*, III. stsl. *vęzěti* č. *vězěti*, IV. č. *věziti*, V. stsl. *vęzati* č. *vázati*, VI. stsl. (s)*vęzovati* č. (s)*vazovati*. — > b. l.

31. O infinitivu v češtině třeba ještě připomenouti, co následuje.

1. Místo *-ti* bývá *-tiu*: notáhle sta se przitulityu Pass. 278, počč radtytu (-u radováno) t. 282, almužnu káža datytu t. 284, chemy péču myetytu t. 284, jejie syny káža zbitytu t. 285, káža jemu hlavu styetytu t. 295, čtyřie umrzyetytu maji t. 414, má trpietytu t. 421, aby nám pomohl fwityzezytytu t. 435, budete hledatytu t. 457, počč chtyetytu tomu slovu rozumicytu t. 469; odchylka vznikla zvratnou analogií: v době přechodu *iu-i* měněno naopak také i v *iu*, srov. I. str. 217 sl. — V Mill. nalézá se *-tie* m. *-ti*: wfytie jim kážal 106^m m. vsieti; opět analogií zvratnou z doby úžení *ie-i*, srov. I. str. 225.

2. Za *-ti* (*-ě*) bývá *-f* a *-t*.

Tvar náležitý *-ti* drží se jako pravidlo v jazyku starším a dosud v jazyku spisovném, ovšem že s mnohými výjimkami; a místy zachovává se i v nářečích: robiti, obracati, zveděti Pastrn. 111 (slc., místy), nositi, choditi, utierati Šemb. 72 sl. (homo-váž.), řeci BartD. 2, 377 a 378 (val. a laš., ustrnulina vkládaná do řeči adverbialně), moce t. 219 (třeb., až nebodo moce dělat), *-ti* podkrk. 50 (v Pasekách a Sklenářicích), dělati, hádati Šemb. 32 (prý místy u Hrubé Skály a Volyně).

Tvar *-f* vznikl vynecháním samohlásky a je pravidlem v některých nářečích: lát, volat Bernolák Gramm. slc. (1790) 85, biť t. 275 a j., niest, horeť, držat, kupovat atp. Hatt. slc. 114, 126, 138 a j., niest atp. Pastrn. 111, dorážat, pršat, čuf Šemb. 62 (slc.), v nářečí slc. většinou a z pravidla tak; počítat Blah. 189, chodit, nosit, nést, umřít, zavřít atp. Šemb. 50 (vých.-mor.), BartD: 1, 35—39 (mor.-slc.), nést, pást, téct, dřít, mlet, biť, ryt, hrát, okřět, přít, hořet, dójit, volat, krájet t. 77—79 a j. (val.), nýst, chodit, volat, učít atp. Btch. 422 a 432 (dol.-beč.), volat BartD. 1, 106 (laš.), t. 135 (sev.-opav.), volat, běžet, mklát t. 2, 70 (han., olom.), myst, biť, chodit, volat t. 93 (han., nezam.), volat, hořet, kuť, nyst t. 40 (han., přer.), nést, dat, byť t. 4 (nap.), žalovat, nést podkrk. 50, hadat, dělat Šemb. 32 (podkrk.). Někteří uváděli tento tvar také do jazyka knižního. Zejména Kollár a Sušil (z dialektu), a také Čelakovský (z theorie), jenž na př. píše: odvrátit Čelak. cit. (1852) 515, vidět t. 516, vyznat t. 518, modlit

se ČelMudr. (1852) 8, ztratit 26, rozpalovat Čel. 1830, 23, odvrátit t. 32, popisovat t. 66, básníkem slaut t. 151, mluvit t. (ale většinou tu -t: číhat 10, vstávat 20, zdobit 25, vidět 38, soužit 70 atd.) atd.; také v době naší vyskytuje se druhy pokus takový.

Tvar -t není supinum vzaté za inf., sice by bylo sázat, ležat, žat atp. m. sázet atd.; ale jeho tvrdé -t ovšem vzniklo vlivem supina, srov. Oblak v Jag. Arch. 17, 468 (zjev stejný v bulh.). Vyskytuje se záhy v textech starých a v nč. velice jest rozšířen v nářečích, dílem i v jazyku knižném. Na př. muži těsto kynuti nechce Hrad. 136^b (verš 8slab., m. kynúti dlužno čísti kynút'), poznaty nepřitele svého AlxV. 558 (též, m. poznati dlužno čísti poznat'); má odpowiediet List. JHrad. z r. 1388; ale hybiet bude člověku HusPost. 87^a, protože hybiet jim (t. jest) od ran mnohých tamt.; dořtat ChelčP. 158^b (tu snad jen tento příklad), návěští dawat Iláj. 108^b (též), mluwit nesmí Koc. 58 (též); Beneš. Gramm. 1577 má v paradigmatech -ti a -t pospolu, viděti et vidět atp., a taktéž v připojených překladech žalmů; nemohau beyt Lomn. Nauč. 66, děkowat budeš t. 175, bude mijt t. 88 a j.; pořlauchat neškodí Papr. Ob. 2, nesluší pořlauchat t. 4, náleží uvažovat a učinit t. 4 a j. (tu často); Nudož. má v paradigmatech -ti, chowati 49^a, činiti 59^a a j., ale zmiňuje se také o tvarech s odsuvkou, milowat 49^b; Rosa má trhati vel trhat 145, činiti vel činit 148 atd., a učí, že samohláská koncová se může podle libosti vynechávati a může se říkati: trhat, trhnaut. 164; v KolEE. je složit 65^a (1681), platit 339^a (1681) atp., ale pravidlem -ti; Dolež. 85 uvádí inf. -t jako zvláštnost západočeskou; Tomsa má volati oder volat 254, a tak veskrze ve své mluvnici; rovněž tak Tham. 103, 108 a j.; Dobr. Lehrgeb.¹ 316 a 242 konstatuje, že se říká -t volně vedle -ti, ale dává přednost tvaru -ti; Čelak. v Básn. 1830 má -t velmi často: číhat 10, stíhat t., lahodit t., vstávat 20, zdobit 25, trhat 35, vidět 38, soužit 70, zavěsit 79 atd., a v Básn. 1847: zpívat, večerět, snídat 149 atd.; v Nebesk. Protich. je valnou většinou -t atd., a také u mnohých spisovatelů nynějších má převahu a je téměř pravidlem; Palacký, Tomek a j. mívají -t, když se setkávají infinitivy dva, na př. kolik ho (království Uherského) nebudou chtít míti Pal. 5, 2, 511, musila se snažit zachovati vážnost TomP. 1, 43, měli se dát nalézti t. 90, bude náležitosti jednat o nich t. 100, bude musit kleknouti a prosit t. 4, 454 atd. V nč. nářečích pak je -t pravidlem na území západním, a dosti bojně také na východním: past. skubst Šemb. 73 (slc., hornováž.), pisat. vynášat t. 75 (slc. střední), nést, pít, chodit BartD. 1, 11 a 35 (mor.-slc.), vědět t. 26 (zlin.), hrát t. 30 (pomor.), klečat t. 38 (lip.), vedet t. 45 (lhot.), vézt, péct, házat, snášat, zabíjat t. 53 a 55 (dol.), dřimat, litat, štipat, bdět, znět, nyst, tyct, vizt, hrát, stát Neor. 6 a 7 (han., bohysl.), nyst. volat BartD. 2, 69 (olom.), volat, sedět, chodit t. 94 (nezam.), volat, hořet, nyst t. 40 (kojet.), volat, kupovat t. 38 (krom.), mět, chtět t. 245 (žďár.), týct, výst. kvýst, hřít t. 3

(saz.), vychádet, utrátět Šemb. 39 (záp.-mor.), dát. věřit Kotsm. 26 (doudl.), vydávat chod. Han. 80. dívat t. 81, dovedět t. 82, nechát t., vidět t. 83, převzít t. 84, scházet t. 85 atd., bít, tisknout, umět, prosit, dělat, kupovat atd. Us. ob. v Čechách mimo podkrk. Úhrnem tvar -t jest dosvědčen již ve stol. XIV, má ovšem v textech starších dokladů po skrovnu, ale na skl. XVI je již velmi rozšířen, drží se v nářečích místy na území východním, je pravidlem na území západním, a vniká odtud do jazyka knižního víc a více.

3. Za -ti, -t je dial. -ci, -c, -é, -ě; změnou hláskovou, o níž viz I. str. 388 sl. Na př. ftaczi AlxBM. 1, 23, polkyfci t. 4, 22, hnuczi AlxB. 2, 12, dozdaczy t. 6, 26, vczynyczy Sequ. 356, wyedzyeczi DialBoh. 337, zaplacziczi t. 345, nefczy AdmontB. 136^b, chtieczy Kat. 48, obklicziczy t. 30, mlczeczi t. 34, zrzczy t. 44 a 46, zrzyeczy t. 46, uzrzyeczy t. 142, fluzyczi t. 60, netuzyczi t. 62, poczieczy t. 96 a 104, otlucziczy t. 100, leknuczy t. 158, umrzyeczy t. 190, zwefcy R0tcPetr. 25, zaplaczycy t. 211, nawraczyczy t. 212, plakaczi Tkadl. 26^a, oblewiczi t. 19^b, nechaczi t. 38^a a j., ftaczczyzy EvOl. 132^b, vchowaczy Lvov. 22^a, obdrzyeczy t. 17^a, sladce mluwyczy a radyczy t. a j., czticzi ŠtítMus. 29^a, wraticzi Mill. 5^a, sprofticzi t. 10^a, budu tyefliczy GestaKl. 198, nechceš dbaczi Pís. taj. I. 10, daczy OlMüllB. 618, odpufticzy t. 620; Blah. 274 zaznamenal, že okolo Evančie se říkalo dáci, nyní není dosvědčeno, že by se tam tak říkalo, srov. Jag. Arch. 12, 209; nemám se kdy bavici Šuš. 13; — povězdec BartD. 1, 171 (mor.-slc.), vjęce t. 1, 42 (hroz.), chodzie t. 1, 43 (těž), robic, ušmercie. spac Pastrn. 132 (slc., šariš); — prošić, šednúć, šedać BartD. 1, 106 (laš.), jeć t. 1, 135 (sev.-opav.), padnúć t. 137 (těž), priznać, povedać Pastrn. 133 (slc., sev.-záp. trenč.); — utrocać (utráceti) BartD. 1, 101 (laš.), nošić, šić (šíti i síti) t. 107 (těž), kłašć t. 123 (těž), muvjć Šemb. 55 (opav.-ostrav.), povjadać, priznać Pastrn. 133 (slc., sev.-trenč.).

4. V infinitivech nč. I. 5. píti (pnouti) stč. pieti, 6. tříti stč. třieti, 7. diti (dím) stč. dieti, III. 1. młiti stč. młėti, 2. bđiti stč. bđieti, V. 4. diti se (ději) stč. dieti se atp. je zúžení *ie-i*. — V I. 5. stč. pieti psl. pęti atp. je přehláska z -iá- psl. -ę-; v III. 1. slušeti stč. slušėti psl. slušati, 2. slyšeti stč. slyšėti psl. slyšati a V. 1^b sáseti stč. sázeti psl. sadjati atp. přehláska z -a-; a v dial. přit stč. přieti psl. prjati z -iá-; srov. I. str. 100 sl. a 112.

5. O kvantitě českého infinitivu. Srov. I. str. 602 sl. Tu ovšem nehledíme k nářečím, která mají slabiky jenom krátké, jako je zejména nář. lašské a severoopavské.

a) Infinitivy dvojslabičné mají slabiku první z pravidla zdloženou. Na př. kladu-klásti, dal-dáti, bral-bráti, rostu-rásti, nesu-něsti, vnešti, vedu-věsti, zvěsti, jedn-jěsti, sněsti stč. jiesti, sniesti, chtěl-chtěti stč. chtieti, vzal pl. stč. vzěli-vzěti stč. vzieti, žal-žiti stč. žieti, mřel-mřiti stč. mřieti, čtěl-

ctíti, mstít-mstíti, pít-píti, kryti-kryti, skryti, čiji-číti stč. čaju-číti, zaji-zouti, hnul-hnouti atd. Us.; — doklady z textů starších: vltíti (vstanu) BiblB. Mark. 8, 31, chtíteti t. 8, 35 a j.; wlaafy Štít. ř. 134^b, weefy t. 191^b, pleefy t. 203^b, kwijfy t. 134^a, zezijfy t. 132^a, gijefy t. 152^b, neofy t. 98^b, trzijefty t. 231^b, pleety t. 72^a, rzeeczy t. 8^a, Itrzijeczy t. 12^a, sprzije-czy t. 98^b, gijty t. 13^a, kaaty t. 232^b, kaati t. 179^b, plaaty t. 108^b a j.; kaaty Pror. 67^a; fwésti HusPost. 170^a, réci t. 179^a; giésti Ol. Ex. 12, 20; smysla zbayty Chir. 9^a, zbayti t. 17^a; čijfti VšekK. 122^a, weefti t. 38^a, fneefti t. 55^b, mftijti t. 38^a, práti t. 205^b, klaati t. 1^b a j.; rayti Lact. 190^a, 227^a; — svědectvím proti délce není psané ctíti Háj. 163^a, zbiti t., giti 164^b, byti t., wzyti t. 165^b, fluti t. 168^a, wezti t. 169^a, wefti VelKal. 167, fnefti t. 333 a j., poněvadž v těchto textech vůbec kvantita se neoznačuje důsledně a také slabiky bezpečně dlouhé tu bývají bez označení délky.

Z pravidla toho vyjímají se v jazyku spisovném jenom slovesa moci, vrci, jěti, pěti (pěji), spěti (spěchati). Ale i tu bývá délka žádaná, dílem v dokladech starých, na př. wrci HusPost. 46^b a 171^b, pijeti žaltář (t. j. picti) HrubPetr. 28^b, několik páterův pijti ChelčP. 181^a, očenáš řpijti VšekK. 55^a, dílem v dialektických, na př. mót Bartl. 1, 42 (hroz.), móct t. 61 (val.), mūct t. 2, 163 (hrn.), t. 183 (tíš.), jěť, vjět t. 80 (rozn.). Slovesa pěti a spěti jsou jen v jazyku knižném a jsou tu přijata v době nedávné, jejich odchylky v kvantitě nevyvinuly se samy sebou, nýbrž jsou zaviněny neumělostí.

Některá pak sem patřící slovesa mívají v téměž nářečí slabiku někdy zdloženou, někdy nezdloženou, zejména -íti a -ěti, na př. smíti stč. smičti a směti Us. audere, má-li vražedník řmijety tělo božie přijímati Štít. ř. 76^a, něco řmijeti učiniti Hrub. 380^a, řmijeti se pokusiti t. 157^a, čniti a čněti, pněti a pněti, lpěti a lpěti, chvěti se a chvěti se, zněti a zněti Us., řhměti a řhměti, měti a měti, budou měti splatiti TomP. 3, 516. U sloves vz. I. 5. pieti (puu) a I. 6. mřěti stč. mřietti (kromě mlěti) kolísání toho není.

Vše totéž platí, když infinitiv tento má koncovku dialektickou -ě, -t místo -ti (a je tedy jednoslabičný), na př. slc. niest, piet, piat, hriat, mor. pást BartD. 1, 39 (such.), hrát t. 77 (rozn.), róst t., něst t. 1, 39 (such.), t. 93 (kel.), jít t. 65 (val.), plíct t. 82 (hran.), hrýzt t. 44 (břez.), hrát t. 1, 9 (zlin.), pást t. 25 (zlin.), t. 2, 240 (kunšt.), krást t. 2, 139 (han., zábř.), zābst t. 218 (třeb.), t. 274 (jemn.), růst t. 1, 25 (zlin.), řhūct t. lézt t. 25 (zlin.), věct, kvěct t. 32 (pomor.), něst, plěst t. 36 (bystř.), liězt t. 46 (lhot.), lézt, lízť, něst t. 2, 38 (kroměř.), hníst, přit, smít se t. 3 (saz.), plíst, lízť, vlíct, řict t. 260 (hrn.), nýst, píct, lízť t. 277 (dač.), bejt t. 281 (dač.), víst, nýst, píct, mřit, pít, krejt, hnout, pnout, mít, chtít, ctít, hrát, brát, tát, přát atp. Us. oh.

Ale vedle toho bývá v nářečích často slabika nezdložená: slc. biť,

tref, mlef, braf, draf, zvať, stlať Hatt. slc. 119, 120, 135, 137 a j., mor. krast, přast, lhat, dat, psat, kut, dut BartD. 1, 9 (zlin.), plet, set, vět, smět, plut (plíti), plut t. 25 (zlin.), chceť, vref t. 39 (súch.), pluť, plůť t. 77 (rožn.), krasť t. 36 (blat.), t. 37 (straň.), krasť prjasc (přísti), trjasc, vzjac, mleć, vrec, chceć, jesc t. 42 (hroz.), plesť plect, kvest, kvest, nest, vect, vezt, lezt t. 56 (dol.), klast, krasť t. 2, 80 (olom.), klast, krasť, kracť t. 2, 194 (tišň.), dat, lhat, psat, spat, klast, krasť t. 244 (žďár.), t. 229 (kunšt.), t. 274 (jemn.), rost t. 258 (žďár.), t. 274 (jemn.), duť, kuť, pluť, pluť t. 2, 28 (han., hol.), t. 52 (přer.), kut, plut, zut t. 246 (žďár.), mleť, hrězt t. 2, 80 (olom.), vezt, nest, lezt t. 103 (letov.), t. 145 (slavk.), t. 160 (brn.), t. 194 (tišň.), t. 244 (žďár.), pit, bit, ryt, myť, hryzt t. 1, 11 a 25 (zlin.), biť, myť, ryť, hryzt t. 77 (rožn.), nyst, vyst, tyct, hryzt t. 2, 60 (olom.), t. 100 (drah.), t. 157 (slavk.), t. 218 (třeb.), t. 230 (kunšt.), bit, piť, šit t. 245 (žďár.), myť, kryť t. 281 (dač.), pletst, vedst, lezt, pect, tect, mřet, třet, mřet, mět, chtět Šemb. 36 (mor.), hnat, dat, psat, nyst, tyct, vizť, bdět, znět Neor. 7 (bohysl.), nest, vect, řect, pect chod. 36, nest, vest (vezu), vect (vedu), mect, rost, tect, pect atd. vedle sict Kotsm. 7 (doudl.).

V některých nářečích je rozdíl: infinitiv sem patřící má kořennou slabiku dlouhou, když před *-ti* je souhláska, jindy krátkou. Tak zejména v nář. dolnobeč. číst, hníst, míst, nýst, víst, pást, příst, týct, sict, vlíct, říct, hrýzt vedle brať, cpať, žať, hřmět, chtět, seť, biť, bniť, křtiť, žit, šit, čuť, duť, kuť, byť, kryť, myť, ryť, tyť atp., s odchylkami: jest (jísti), dřít, mřít, vřít Btch. 444—447; podobně v nář. křižanovském (mor. horsk., podle rozpravy p. Fr. Antraty): dat, psat, lhat, zvat, hnat, stlat, brat, chtět, piť, myť atd. vedle nýst, pást atd., ale odchylkou také klact (kladu), kracť.

Někdy je v témž nářečí kolísání; na př. sict, vlíct vedle pect, nest atd. chod. 36, sict vedle pect, tect a j. Kotsm. 7 (doudl.), a ovšem při slovesích *-titi*, *-ěti* nahoře vytčených: čnít i čnět, pnít i pnět, lpít i lpět, znít i znět, mít i mět, hřmít i hřmět atd. Us.

Kde je délka etymologická, tu většinou zůstává, na př. stát (*-á-z -oja-*), bát sa (*těž*), lát (*-á-z -aja-*) BartD. 1, 9 (zlin.), přít (*-í-z -nja-*) t. 7 (zlin.), smít sa (*těž*) t. 25 (zlin.) atp. vedle lhat, dat, psat, pit, šit t. 9, bát se, stáť, táť, přít (práti), smít se Btch. 446 sl. (dol.-beč.) vedle brať, cpať, zvať, biť, křtít, žit, kryť, myť atd. t. 444 sl.; ale někde krátí se analogií také tu: přit t. 2, 124 (zábř.), prjac t. 1, 42 (hroz.), smit se t. 2, 99 (vyšk.), smjac sa t. 1, 42 (hroz.) atd.

Doklady posledně uvedené přít, smít se, prjac, smjac sa atp. svědčí, že krácení nastalo teprve v době pozdější: bylot tu původně *-nja-*; samohláska z toho vzniklá byla dlouhá *ía*, přehlas. *ie*, zůž. *-i*, srov. I. str. 559; krátkost mohla tu nastati teprve podružně, je tedy až z doby pozdější. Totéž svědectví obsahují také dial. doklady nyst, vizť, tyct Neor. 7 (han.,

bohul.). nyst, vyzt, tyct, BartD. 2, 100 (drah.), dřít, mřít t. 44 (přer.), sict, tyct, pyct, plict, vlict t. 200 (han., třeb.) atp.; tu je také blásková změna kvalitativní (zúžení), která mohla vzniknouti jen za bývalé délky, a výklad tu možný jest jenom tento: původně bylo také v těchto nářečích něsti, vězti, těci, dřěti, mřěti atd., vše typu - ы, pak nastalou délkou způsobené zúžení nýst(i), výt(i), týc(i), dřít(i), mřít(i), a potom teprve zkrácení nyst, vyzt, tyct(t), dřít, mřít atd.

Uhrnem nalézáme tedy, že infinitivy sem hledící v nářečích nynějších mají většinou typus - ы; nalézáme též typus dosvědčen také v jazyku starším od stol. XIV počínajíc; typus ten byl v češtině původně pravidlem snad všeobecným; zajisté mívá tu kdysi i v dialektch více platnosti, než jí má nyní, jak dokazují změny kvalitativní, způsobené bývalou délkou a zjevně i v dial. infinitivech krátkých výt, nyst, přít (přáti) atp.; krácení nastalo tu a pokračovalo teprve časem; odchylky v jazyku knižném, jako jsou na př. zlezti hrad Pal. 4, 1, 201 atp. jsou z vlivu dialektického.

b) Když infinitiv dvojslabičný je složen s předložkou, s vy-, u- nebo s ne- a tím jest učiněn víceslabičný (trojslabičný atd.), tedy je slabika kmenová někdy zdloužena, někdy nezdložená. Pro přehled je tu třeba rozeznávati několik případů.

a) Když infinitiv dvojslabičný má základní kmen zavřený a tedy před -ti souhlásku, tedy délka zůstává. Na př. pásti-napásti, krásti-vykrásti, něsti-přiněsti, věsti-dověsti, čísti-přečísti, růsti-vyrůst, nerásti, těci (z tek-ti)-utéci. tlouci-roztlouci, hrýzti-uhřýzti atd. Us. Doklady toho z doby starší: napaafti Štít. ř. 125^b (pasu), dorěci HusPost. 141^b, dowěfti Br. Jer. 52, 11, uwěfti t. Num. 14, 6, nalezti t. Oz. 2, 6, přiněfti t. Dan. 5, 2, roztlaucti Beck. 1, 173 atd. V ně. ob.: napást, ukrást, přinýst, dovíst, vyčíst, vyrůst, utýct, roztlouct atd.; dial. ukrást, utěct BartD. 1, 39 (súch.), popást sa t. 252 (val.), přiroust t. 356 (dol.), pomúct t. 2, 174 (han., brn.). Vedle toho čte se také: přywefti Háj. 165^a, nalezti t. 161^a, naklafti Háj. herb. 287^b, umefti t. 155^b, utecy t. 169^b, odnefti VelKal. 137, přivefti t. 229, wywefti t. 304 atd.; donefti Br. Gen. 37, 32, přivefti t. Jer. 6, 15, zawefti t. Isa. 27, 8, uwefti t. Deut. 9, 28, nagefti se masa t. Num. 11, 18, nalezti t. Jer. 29, 14, vtecy t. Ex. 21, 13 atd.; odchylky tyto jsou dílem snad jsou zaviněny písařem nedostí bedlivým, většinou však a zejména v bibli Br. jsou z dialektu. O to se opírajíce píš spisovatelé pozdější dílem nebo i z pravidla také, ale kvantita jazyka živého proniká rovněž a jest pak kolísání: okrafti, vkrafti, pronefti, provefti Tomsa 250 a Wtb. (1791), vkrafti vedle wypáfti, zatráfti Dobr. Lehg. 1 315, vkrafti, wylezti, nalezti, přewleci t. 137, 141 a 241, vkrafti v. wypáfti, přebřjfti Nejedlý Gr. 296, přivěsti, převěsti v. přivesti, rozvesti atp. Jg., přinesti Pal. 1, 1, 375, vynesti t. 3, 2, 363, přednesti t. 4, 2, 493, povznesti t. 4, 1, 76, navesti t. 4, 2, 512, dovesti t. 3, 2, 413, přivesti t. 4, 1, 12, provesti

t. 4, 1, 41, uvesti t. 3, 2, 372, nevesti t. 4, 2, 187, vylezti t. 3, 2, 393 atd. vedle povzněsti t. 4, 1, 410, uvěsti 5, 1, 40; povzněsti Malý Amer. 5, 249 a vyněsti t. 6, 28, nalezti t. 5, 251 a nalězti t. 6, 182 atd. Při typu ~ ~ ~ trvá nyní jen sem tam některý spisovatel nebo časopis, jako pravidlo obecně ujal a ustálil se v jazyku spisovném typus ~ ~ ~.

g) Když infinitiv dvojslabičný má základní kmen otevřený a tedy před -ti samohlásku, tu rozeznáváme opět případy, jaká to je samohláska a jak se tedy infinitiv dvojslabičný končí: zda-li -áti, či -íti stě. -íti, či -iti stě. -ieti, či -ýti, či -úti.

Když infinitiv dvojslabičný se končí -áti a -á- má délku jen fonetickou (part. -al atd.), má infinitiv víceslabičný krátké -ati. Na př. dáti (part. dal atd.) — podati, vydati, přidati, zadati, prodati, zaprotati, vyprodati, nedati, neprodati, nezaprotati...; státi (stanu) — nastati, přestati, ostatí, povstati...; spáti-zaspati, přespáti, nespáti...; hnáti-vyhnáti...; znáti-poznáti, vyznáti, uznáti, rozeznáti, neznáti, nepoznáti, nerozeznáti...; bráti-sebrati, vybrati, pobráti...; zváti-pozváti, vyzváti, sezváti...; dráti-vydráti...; žráti-sežráti...; stláti-ustláti...; dbáti-nedbáti; hráti-vyhráti, zahráti atd. Je-li však v -áti délka etymologická (part. -ál atd.), tedy zůstává; na př. státi (stojím, ze stojáti, part. stál atd.) — vystáti, postáti, nestáti...; báti se (z bojáti) - stě. ubáti se, nebáti se...; láti (z lajāti) - vyláti, naláti...; táti (tajāti) - roztáti...; káti se (kajāti) - pokáti se...; zráti-uzráti...; křáti-okřáti, přáti-dopřáti...; hřáti-ohřáti...; smáti se - vysmáti se atd. Odchyly odtud: nedáti se tisknouti TomP. 10, 216, t. 217, usnesli se nedáti k odpovědi t. 270, m. nedati; že by nic nemohlo se udáti žádoucnějšího než kdyby národové křesťanští mohli spojení býti Pal. 4, 2, 266 m. udáti (srov. událo se, stě. udieti se); hráti-zahráti atp. při časování podle vz. V. 4 (braju, hraješ, zahráti, proti V. 1^a hráám, hráš, zahrati atd.); ssáti-vyssáti Jg. a Us. (též, v. § 185 a 196).

Když infinitiv dvojslabičný se končí ně. i stě. -íti (part. -il atd.), má infinitiv víceslabičný krátké -iti. Na př. bíti (part. bil atd.) - zabíti, píti-vypíti, nepíti, hníti-uhníti, liti-nalíti, víti-zavíti, žíti-užíti, ctíti-uctíti, mstíti-pomstíti, mdlíti-umdlíti, křtíti-pokřtíti, lstíti-přelstíti atp. Us.; zabít, vypít, nepít, užít, pomstít atd. Us. ob.; zabít BartD. 2, 259 (žďár), uctít t. 1, 347 (rožn.); zabiti Br. Jer. 40, 15, t. Ex. 2, 5, wyliti t. Am. 9, 6, wypiti t. Num. 5, 26; užiti Tomsa (1782) 251, pokřtiti t. pocťiti t.; zabiti Dobr. Lehg.¹ 315; pobiti, propiti, uctiti, pokřtiti Nejedlý Gr. 298, zabiti, vypiti, zaviti, užiti, použiti, uctiti, pomstiti, pokřtiti, přelstiti atd. Jg.; zabiti Pal. 4, 1, 313, užiti t. 135, pomstiti t. 4, 2, 41 atd. Ale je tu dosti odchytek analogií tvarů dvojslabičných -iti, a odtud kolísání, na př. nahjiti Nejedlý Gr. 298, uhníti Jg., nalíti v. naliti Jg., použiti Pal. 4, 2, 323, přibíti TomP. 3, 510, t. 552, zabíti t. 4, 295, pobíti TomŽ. 67, pomstíti t. 129, vmstíti TomP. 10, 225, stav městský hleděli páni zemdlíti t. 327. Stále pak

jest *-i-* ve složeninách s *jíti*: *dojíti, přijíti, vyjíti, zajíti* atd., mimo dial. *dó-jít* atp., o čemž viz doleji.

Když infinitiv dvojslabičný se končí *-íti* stč. *-ietí* (part. *-ěl, -al* atd.), má infinitiv víceslabičný dlouhé *-íti*. Na př. *mříti stč. mřietí* (part. *mřel stč. mřěl* atd.) - *umříti, příti stč. přietí* (praes. *pru* part. *přel stč. přěl*) - *opříti, vříti stč. vřietí* *claudere* (praes. *vrū* part. *vřel stč. vřěl*) - *zavříti, otevříti. tříti* (part. *třel*) - *utříti, číti stč. čietí* (praes. *čnu* part. *čal*) - *počíti, žíti stč. žietí* (*žnu* part. *žal*) - *požíti, příti stč. přietí* (praes. *přiu* part. *přel stč. přěl*) - *zapříti, vříti stč. vřietí* *fervere* (part. *vřel stč. vřěl*) *zanevříti, díti stč. dieti* - *nadíti se stč. nadieti* *sē* atd. *Us.*; *umřít, opřít, zavřít, otevřít. sctřít, počít, požit, zapřít, zanevřít, nadít se* atd. *Us. ob.*; *umřít, zavřít* BartD. 1, 36 (blatn.), *začít, utít, zapít* (pnu) t. 2, 10 (záhor.), *začít, hutít, zapít* t. 240 (han., tiš.), *začát, zaját, zapát* (= stč. *-ietí*) t. 85 (stjick.); *prygiety* Štít. ř. 39^b, *přigéti* Ol. Lev. 26, 23, *popijeti* Alxp. 44; *umříti, utříti. utřít* Tomsa 252, *umříti, utříti, zavříti. podepříti. zapříti, začíti, vyžíti, nadíti se* atd. *Jg.* Doklady jako: *kázal jim odgiti životy Háj. 161^a, toho přigyti nechceš t. 161^b, umřyti t., nevříti* Nitsch 75 atp. nemají váhy, tu prostě kvantita správně neoznačena. Kolísání ovšem jest, kde i infinitiv dvojslabičný mívá *-ěti* vedle *-íti*; na př. *zaznāti i zazněti, zachvāti se Jg. a zachvēti se, zahřmāti a zahřmēti, zardāti se Jg. a zardēti* *sē* *ib.*, *omdlāti* (part. *omdlel*) a *omdleti*, *pomnāti a pomnēti, zachtāti se a zachtēti* *se*, *nechtāti a nechtēti, pobdāti Jg. a pobdēti, zastkvāti se Vel. Jg. a zastkvēti* *se Jg.*, *nesmāti VelJg. a nesmēti Jg.*, *pomāti Jg. a pojməti Jg.*, *semłāti Jg. a semleti* *ib.*, *vyplėti Jg. vyplāti* *ib.* a *vypleti, vypleti* *kacírství* Pal. 4. 2, 318, *zaznāt i zaznět, zahřmāt i zahřmēt, nechtāt i nechtēt, semłāt i semlet* *Us. ob.* Ke krátkému *jeti stč. jēti, pěti, spēti* jest ovšem též krátké *vyjeti. přijeti. , zapēti, přispēti* atp.; ale dial.: *jéf, vjéf a vyjéf* BartD. 1, 80 (rožn.). Nesprávné jest: *Ludvík spěchal zavřít mír TomP. 4, 402* (stč. inf. *zavřietí, sup. zavřiet*), *umřiti* t. 1, 505, *MalýAmer. 4, 79 a j.* (Karel) mohl se podpory *naditi* TomP. 1, 537 (se *naditi* t. 3. 407).

Když infinitiv dvojslabičný se končí *-ýti*, měl infinitiv víceslabičný v době starší *-yti*: ukryti Br. Jer. 49, 10 atd. Svědectví tomu bezpečné je také v ŽerKat., kde za dvojslabičné *býti* je vždycky *bejti*, ale nikdy víceslabičné *dobejti, odbejti* atp. Svědectví bezpečné není v přybyti Háj. 159^b atp., poněvadž tu také jinde je většinou a skoro z pravidla *y* místo *ý*, na př. na listě 44^a: *byti* (m. *býti*. 2krát), *mlyny, hlubokych. flynych, Wyffsehradsky. opatryny* atd.; a totéž platí o mnohých textech jiných, na př. v KolČČ. *psáno odbyti 99^b (1548), dobyti 425^a (1577), wybyti 243^a (1556), wymyti t. 116^a (1549) atd.*, ale také *byti* (m. *býti*) 126^a (1550), 81^a (1547) a j. (velmi často. a nikdy *býti*); taktéž v KolEE.: *odbyti 414^b (1653), wybyti 438^a (1718) a bude moci byti t. 19^a (1670) atd. Za starší *-yti* vyvíjí a ujmá se časem *-ýti*: *dobýti, příkrýti, umýti, vyrýti, umýti, roztyti, za-**

výti. ob. dobejt, přikrejt, umejt, vyrejt atp. Nejstarší toho příklad mi známý je v Solf. (r. 1600, předmluvy stránka poslední): mohau prokuratorové nemalých užiteků nabyti; Jg. cituje ukryti z Mudr. a porýti z Rosy. Staré -yti je hájeno tradicí, nové pak -yti je podporováno živým usem, zvláště v nář. záp., a nastává nestejnost a kolísání. Na př. ztracenou věc zase nabyti Nitsch 2 (1709), 95; — nabyti, uhýti, pobýti, dobytí, přibýti v Probe des Lexici Procopiani (v kopii korresp. Dobrovského a Rybajlo, v listě ze dne 4. ún. 1787); — dobytí, nabyti, přikryti, odkryti, vyryti atp. Tomsa Wth. (1791, ale tu je také: donesti, pronesti, provesti, dopeci, propeci atp.); — dobytí, umyti, zakryti vedle ob. dobeyt, umeyt, zakreyt Dobr. Lehg. (1819) 241 a 242 (ale tu je také: ukrasti 241, vylezti 137, nalezti t., uteci 136, převleci 141 atp.); — pobýti Květy 1834, 29, t. 36, t. 148, odbýti t. 76, t. 150, omýti t. 119, zakryti t. 128, t. 231, ukryti t. 174, nabyti t. 1843, 12, ukryti t. 1843, 36 atd.; — Jg. Sl. má: dobytí, nabyti, odbyti atd.; pokryti, odkryti atd., a také pokrýti, přikryti, ukryti; omyti, umyti atd.; unýti; pferyti, vyryti atd., a také porýti, podrýti, přirýti, prorýti, vyrýti (s. v. uryti IV, 782); utyti atd. a také otýti, podtýti, roztyti; navyti, povyti a předvými, zavýti; vůbec je patrné, že Jg. se snažil provést -yti jako pravidlo, ale živý usus nutil jej k hojným concessím s -yti; — odbýti ČČMus. 1887, 72 (list Tytlův z r. 1844), pozbyt Nebesk. Protich. 12; — dobytí Pal. 3, 2, 393, vybytí t. 378, zakryti t. 4, 1, 355, nebytí t. 4, 2, 203 atp., a také: odkryti t. 4, 1, 244, nebyti t. 75 atp.; — hradu dobytí TomP. 1, 103, dobytí t. 3, 406, jmění nabyti t. 1, 52, přibýti t. 3, 406, ukryti t. 1, 101 atp., a také: zakryti t. 4, 244, podrýti t. 6, 272, nebyti t. 3, 295, t. 4, 440, TomŽ. 103 a j.; — nabyti MalýAmer. 4, 168 a ukryti t. 147; — dobytí Zikmund Skladba (1863) 160, t. 474, ubýti t. 117, pozbyti t., omýti t. 117 atp.; — odbýti Smolík Mathem. v Čechách (1864) 79, odkryti t. 109; — dobytí Týn Časoslovo (1866) 40 a vytýti t. 117 (tu je také: donesti 38, dovesti t. vedle dovězti 39); — dobytí Brandl Tovač. (1868) 31, t. 132 a j., odbyti t. 4, t. 84, t. 128 a j., a také: dobytí t. 163, t. 171, odbýti t. 118; — umýt Ner. Feuill. 3 (1877), 134, ukryti Ben. Třeb. far. (1886) 13, odkryti t. 75 v. ukryti t. 9; atd. Tvar -yti má oporu jednak v pravidelném dvojslabičném -yti, dobytí jako býti atd., jednak a namnoze v živém usu obecném, dobytí ob. dobejt atd., proto šíří se víc a více a není pochyby, že pro žádoucí v jazyku spisovném stejnost ovládne úplně.

Když konečně infinitiv dvojslabičný se končí -outi, má infinitiv více-slabičný též -outi. Na douti-vydouti, nadouti Jg.; novotv. pnouti-napnouti, jmouti-zajmouti, dmouti-nadpnouti Us.; plouti-vyplouti Us.; zouti-obouti Us.; v II. tř. hnouti-pohnouti, schnouti-uschnouti, dechnouti-nadchnouti, mknouti-zamknouti, usnouti, zesnouti atd. Us., pohnout, uschnout, zamknout, usnout atd. Us. ob.; nadmauti Har. 1, 259, proslout Nebesk.

Protich. 19. přikout t. 24 atd. Tak bylo bezpochyby také při stě. čůti: učůti podle ně. učiti vulg. učouti Jg. Odchyly: uměl vyzuti se Pal. 4, 1, 390, kdybychom vyzuti se dali t. 5, 2, 14, musel prosluti t. 4. 2, 362, ufnuti nelze Nitsch 11; dial. obuť Btch. 445 (dol.-beč.).

Kde v nářečí infinitiv dvouslabičný (bez -i jednoslabičný) je krátký, tu jest krátký ovšem i vznikající z něho víceslabičný. Na př. mest-zamest BartD. 2, 218 (han., třeb.); jat-najat, tat-uřat, začat t. 1, 25 a 26 (zlin.), mřet-umřet t. 39 (súch.). Dokladů mám zde jen po skrovnu. v dialektologických k této stránce dosud velmi málo hleděno. —

V nář. mor. bývá typus - ~ za žádaný trojslabičný ~ ~ [~], zejména v tř. IV a V. Na př. za spisovné honiti, dupati atp. je hónit, bójit, strójit, dójit (dojím). zvónit Btch. 446 (dol.-beč.), hnójit, kójit, klónit, rójit, strójit, zvónit, cénit, ménit, pénit, ženit, vínit, ulúvit, nútít, křmit, přnit, rúbit. dúpat, třkat, vízat atp. BartD. 1, 8 (zlin.). — V nář. stjick. je ten typus přijat ve složeninách s -jíti: dójit (dojdu), nájit, prójit, zájit t. 1, 85.

6. Na konec buď ještě poznamenáno, že J. Kollár tvořil také inf. perf. -še-ti (z part. s-ovýho), = lat. -isse: aniž lituji věk svůj ztrávišeti Slávy Dc. r. 1832 zn. 323, r. 1862 zp. III. zn. 59 atd. = vitam degisse. viděvšeti podle listu Jungmannova ze 3. led. 1828 otišť. v ČČMus. 1880, 58.

Supinum.

32.

1. Supinum má ve slovanštině koncovku -tā, č. -t, připojenou k inf. kmenu základnímu; na př. psl. a stsl. nes-tā, nosi-tā, špa-tā atp. česk. nes-t, nosi-t, špa-t atd., stsl. peštā č. pec z pek-tā atd.

Vzniklo ze substantiva, utvořeného příponou pův. -tu. Příponou tou tvořila se jména podstatná, většinou masculina významu dějového (nomina actionis); akkusativ sg. takových substantiv, pův. -tu-m = slov. -tā, stal se v soustavě tvarů slovesných v skr. infinitivem, v lat., lit. a slov. supinem. Na př. v latině subst. sg. nom. sta-tu-s, sg. akk. a spolu sup. sta-tu-m, psl. sup. sta-tā. Srov. Brugm. II, 304 sl. Se stránky syntaktické je to akkusativ cílový.

2. Prvotné t. j. z kořenů tvořené kmeny s pův. -tu měly ve skloňování přízvuk rozdílný, a podle toho v slabice kořenné samohlásky stupně rozdílného; bylo na př. z koř. ei- ire jednak ei-tu-, jednak i-tu-, z koř. kļu- audire jednak kļu-tu-, jednak v kļu-tu-, dochované v skr. inf. (pův. sg. akk.) ē-tu-m, šrō-tum a gerund. (pův. sg. instr.) i-tv-ā, šru-tv-ā atp., srov. Brugm. II, 305 sl. /Slovanské supinum má tedy v těchto případech v slabice kořenné právem samohlásku stupně středního, na př. stsl. i-tā č.

*j-i-t z éj-tu-m, stsl. slu-to č. slu-t z *kléu-tu-m, stsl. žę-to č. ža-t ze žen-to, stsl. mrěto z mer-to, stsl. vlěsto č. vlec z velk-to atd.*

33. O supinu v češtině dodati jest ještě následující poznámky.

1. Zdloužení fonetické, které podle § 31 č. 5 je pravidlem v infinitivech dvouslabičných, v příslušných supinech jednoslabičných není. K inf. spáti je tedy sup. spat. a podobně je věsti-vest, nésti-nest, péci-pec, žiti (žnu) stě. žieti-žat, píti-pít, slouti-slut, mříti stě. mřieti-mřět (podle stsl. mrěto), křítiti-křít, ptáti-ptat, bráti-brat atp. Odchyłka bývá vlivem infinitivu; na př. (Ježíš) všel gřest chléba HusPost. 165^a, m. jěst.

V inf. láti (z lajati), státi (ze stojati) atd. je délka etymologická; pro supinum není tu dokladu, ale bylo bezpochyby též dlouhé: lát atd.

K inf. složeným *při-něsti, u-mříti, na-píti, se-brati* atp. supina není, netvořilo se z perfektiv.

Ostatně je kvantita v supinu táž, jako v infinitivě; na př. inf. sádit sup. sádit, přijde soudit živých i mrtvých Us., slúžiti-slúžit, tálati-tálát, brániti-bránit, sbíratí-sbírat, vyšli někteří zbýrat Br. Ex. 16, 27, zabýjati-zabýjat atd.

2. Kde v infinitivech jest stě. *-ieti, -ěti* přehláskou ze staršího *-áti (-iáti), -ati*, v § 31 č. 4, tu je supinum ovšem bez přehlásky a tedy *-at*. Na př. I. 5. inf. *žieti* sup. *žat*, zat chodila Manda CisMus. Rozb. 188, někda mě má máte posláše zat na pole Pass. 293, já poslal jsem vy zat EvZimm. Rozb. 709; inf. *ležeti* sup. *ležat*, jíti ležat Vel. Jg.; inf. *večeřeti* inf. *večeřat*, vjedu k němu woczerzat Alb. 28^a; inf. *zabýjati* sup. *zabýjat*, (starosta) byl vyšel zabýyat mudrcův Pror. Dan. 2, 14; ale vlivem infinitivu bývá přehláska odchylkou i v supinu: *pověde* (vola svého) napagiet Koř. Luk. 13, 15 m. *napáijat*. (Zuzana) chodila do sadu procházet se ŠtitV. 61 m. *procházat*. Sába přijde pokuffet jeho Comest. 157^a m. *pokúšat*, nepuojdet Lazar maczet prstu u vodě ChelĚP. 170^a m. *máčat*.

3. Supinum časem zaniká. To jeví se jednak na stránce syntaktické, o čemž viz na svém místě ve skladbě a jednak na stránce tvarové. Tu pak nalézá se, že usus od supina upouští a klade na místě jeho infinitiv. Příklady toho jsou již v době staré: král šel zžpaty Pil. d (rým: znáti), když přideš suditi ŽKlem. 141^b, odtad přichoz jest suditi živých i mrtvých t. 136^a, jide na púšči modlyty syc Alb. 64^a, (Kristus) jest přišel wolaty nespravedlivé Kruml. 462^b, (Maria) přišla widieti hrob EvSeitst. Mat. 28, 1, jiti-li jest boyouati Ol. 3. Reg. 22, 4, přišli sú obrziezowati dietě Koř. Luk. 1, 59, přišli sme klanieti syc jemu t. Mat. 2, 2, almužny ciniti přišel sem eleemosynas facere t. Skutk. 24, 17. Ježíš přišel hřešné spaseny uciniti salvos facere t. 1. Tim. 1, 15, aby šel nawšftiewowati mnichuov Otc. 37^a, jide na zahradu dielati t. 365^b, kázal jim jíti zobati t. 432^b atd.; — ve VšehJ. je pravidlem infinitiv za žádané supinum, jen 2krát je tu (v tisku)

supinum: (komorníci) pohánět jedú 131 a jezdití upominat 330, ale to je bezpochyby změna vydavatelova, rukopis VšeHk. (r. 1515) má i zde infinitivy: (komorníci) pohanietí jedú 78^b, vpominati jezdití 218^b; — v NZák. bible Br. je veskrz infinitiv místo supina Dobr. Lehrg.² 316. — Vodle toho jsou ovšem hojně doklady s náležitým supinem v XV a XVI stol.: v Lit. jdu lowit ryb Jan 21, 3, jdeme boyowat t. 1, Mach. 5, 57 a j.; v Ol. šel Saul hledat Davida 1. Reg. 23, 25, vyšel lupit t. 13, 17, jda radyt fy e t. 9, 9, dcery výdú vody naczerat Gen. 23, 13, šed s ním rubat drev Deut. 19, 5 atd.; v Otc. aby šel spat 367^b, (mnich) vyjide potřeby kupowat t. 166^a, ani sem přijela lidí ohledowat 213^b atd.; v Comest. že jsem přišel odluczowat chudých od pyšných 206^a, (Jason) jede k králi pokuffowat 206^a a j.; v ChelčP. pán přišel wolat hříšných 58^a. (král) poslal svého sluhu wolat zvanych 248^b a j.; u Háj. (král) šel konšeluov sadit 455^a, šel worat 470^a. táhli Náchodu retowat 403^b a j.; aby mohli jezdití buď worat neb hnoge wozit KolČČ. 73^a (1546); wyjel worat Štelec. Jg. Úpadek úplný a zaniknutí supina nastalo během stol. XVII a XVIII. Pelzel² (1798) str. 196 zná je jen z textů starých a odporoučí, aby bylo zachovááno podle příkladu starých biblí, Hájka atd. — V jazyku živém drží se již jen sup. *spat* ve rčeních: půjdu spat, jdi spat atp.; v knižném pak jest reminiscence z doby starší: přijde soudit živých i mrtvých. — Druhdy a dosti často vyskytají se příklady supina opět u spisovatelův nových: vydal se *vyzkoumat* světa Jungm. Ztrac. ráj. (1811) 1, 205; šli *podat* svědectví Pal. 4, 1, 164; pan Kostka pravil, že nepřišel *soudit* se s nimi, ale *vzkázat* svědectví t. 170; knížata nechválili *odkrývat* oумыsl svých t. 3, 2, 386; jdou *zabit* markýze MalýAmer. 4, 287, přicházejí *zabit* markýze tamt. atd. Jsou to pokusy vesměs strojené a namnoze nesprávně ustrojené, a pravdivě praví Th. Vodička v ČČMus. 1894, 154 v pozn., že toto kříšení a nové uvádění supina do jazyka spisovného je bez ceny a bez potřeby.

4. O stč. vyraze *ze-spatu*, upomínajícím na sup. *spat*, viz III. 1. str. 334.

Participium praes. act. -nt.

34.

1. Participium praesentis activi, n. přechodník přítomný, tvoří se příponou -nt; proto je můžeme také nazývatí krátce participiem -nt. Na př. stsl. *bery* sg. gen. *berašta* z. **bero-nt-ja* ř. *qéow* sg. akk. *qéow-nt-a*, skr. *bharan* sg. akk. *bhara-nt-am*, kmen pův. *bhero-nt-*; stsl. *vezy* sg. gen. *vezašta* z. **vezo-nt-ja*, lit. *vežas*, z. **veža-nt-s*, skr. *vahan* sg. akk. *vaha-nt-am*, kmen pův. *uegho-nt-* atd. Srov. Brugm. II, 370 sl.

2. Přípona -nt připíná se ke kmenu základnímu, v slovanštině ke kmenu praesentnímu -o nebo souhláskovému. Tak v stsl. *nesy*, *bery* atp., sg. gen. *nesašta*, *berašta* atd. z. **neso-nt-ja*, *bero-nt-ja* atd. jest -nt připato ke kmenu praes. *neso*, *bero*- atd.; taktéž v stsl. *tešc*, *uměje* atp., sg. gen.

-(j)ásta z *-(j)o-nt-ja; v stsl. *trape*, atp. sg. gen. -ešta, psl. *torpe* sg. gen. *torpetja* jest připato ke kmenu souhláskovému: tu bylo po souhláscce pův. -nt-, a z toho psl. -int-, tedy *torp-int-* a *torp-et-*, srov. Jos. Horák, Z konjugace souhláskové str. 48 sl. (jinak Brugm. II, 1006 a Lorenz v Jag. Arch. 18, 102—103; rozdíl u výkladu týž, jako při 3. plur. *torpetu* atp. nahoře v § 14); stsl. *prose* atp. sg. gen. -ešta, psl. *prose* sg. gen. -etja atd. jest utvořeno analogií podle *torpe* atp.; v stsl. *vědy* a *věde*, *jady* a *jade*, *dady* a *dadę* (nedolož.), *sy* a *se* jsou tvary -o-nt a -nt pospolu.

3. V některých tvarech jest při příponě -nt ještě kmenotvorná přípona další, a to slov. -jo z pův. -jo v masc. neutr. a slov. -i, -ja z pův. -i, -ie ve fem.; na př. stsl. masc. neutr. sg. gen. *nesqšta* dat. *nesqštu* atd. je z kmene *neso-nt-jo-*, fem. gen. *nesqšte* dat. *nesqšti* atd. z kmene *neso-nt-ja-* atd.

Z kmene -nt. bez kmenotvorné přípony další, jest sg. noni. masc. neutr. stsl. *nesy*, *bery*, *teše*, *trape* atp., č. *nesa*, *bera*, *teša* přehlas. *tešě* nč. *teše*, *trpa* přehlas. *trpě* atd. Býval z kmene toho také nom. plur., který podle toho by měl zníti psl. **nesqte*, **berqte*, **tešqte*, **torpete* atd., a snad také sg. akk. masc. který by tedy byl psl. **nesqtb*, **berqtb*, **tešqtb*, **torpetb* atd.; ale -tj-, které bylo v tvarech km. -nt-jo-, -nt-ja-, přeneslo se analogií také sem a jest tu v slovanštině historické, ovšem pravidelně změněno v stsl. -št-. č. -c- atd.: pl. nom. stsl. *nesqšte*, *berqšte*, *tešqšte*, *trapešte* č. *nesúce*, *berúce*, *tešúce*, *trpíce* atd., sg. akk. masc. stsl. *nesqštb*, *berqštb*, *tešqštb*, *trapeštb* č. *nesúc*, *berúc*, *tešúc*, *trpícc* atd.

Z kmene -nt rozšířeného příponou další jsou všechny tvary ostatní: stsl. sg. gen. masc. neutr. *nesqšta* z km. -nt-jo-, fem. *nesqšte* z km. -nt-ja- atd. Fem. sg. nom. měl příponu další slov. -i z pův. -i, a byl by měl zníti psl. **nesqti*, **berqti*, **tešqti*, **torpeti* atd., srov. skr. *bharanti*; ale tu přeneslo se -tj-, které bylo po právu v tvarech km. -nt-jo-, -nt-ja-. opět také sem a jest tedy, s náležitou změnou hláskovou, fem. sg. nom. stsl. *nesqšti*, *berqšti*, *tešqšti*, *trapešti* atd., č. -ci.

Srov. III. 1. str. 294, Leskien v Jag. Arch. 3, 211 a Brugm. II, 733.

4. Jako z kmene praes. *neso-* jest utvořen kmen part. praes. act. *neso-nt-*, tak je z kmene futurního *by-sjo-* utvořen kmen part. fut. *by-sjo-nt-*, z něhož je stsl. part. fut. *byše* atd. a stč. adjektivum *probyšicný*; viz o tom § 29.

5. Podle rozdílné koncovky kmenové a) -qt a b) -et jest toto participium v slovanštině dvoje: a) z kmene *nesqt-* atp. je sg. nom. masc. neutr. stsl. *nesy* a k tomu gen. *nesqšta* atd., č. *nesa*, *nesúc*, a b) z kmene *torpet-* atp. je sg. nom. masc. neutr. stsl. *trape* a k tomu gen. *trapešta* atd., č. *trpa* přehlas. *trpě*, *trpícc*-. Stsl. *uměje*, *teše*, gen. -qšta atd., č. *uměja*, *teša* přehlas. -ě gen. -úc- atd. patří ovšem též do druhu a); koncovka sg. nom. -e

může tu býti analogií podle druhu b), anebo přehláskou z býv. *-(j)o-nt-s*, jako v pl. akk. stsl. *konje* z **-jons*. srov. I. str. 45 a 49 a III. 1. str. 9.

Jde o koncovky sg. nom. masc. neutr. v druhu a): stsl. *nesy* č. *nesu* atd.

Koncovka *-y* je střídnicí koncovky původní, která byla jednak *-o-nt-s*, jednak *-on*. Brugm. II, 371; z obojího vyvíjí se do slovanštiny náležité *-y*, srov. I. str. 320: pl. akk. *války* z *-o-ns* a sg. nom. *kamy* ř. *ἀμυν*. Zachovala se však jenom v stsl.: *nesy*, *grědy*, *bery* atd., a vlivem stsl. také v několika starých dokladech srbskoslov., Danič. istor. obl. 347 sl. Také v stč. EvZimn. je psáno *wftany* a *zalkny*: A *wftany* dnee vyšed (Ježíš) i *jdieše* u pusté miesto str. 27 *facta autem die egressus ibat* Luk. 4, 42, A *wftany* ot večerě str. 41 *et coenā factā* Joan. 13, 2, (Ježíš) *zalkny* sě duchem i zamúti sě str. 34 *infremuit spiritu* Joan. 11, 33; ale to nejsou participia *-y*, nýbrž *wftany* je = *v-stání*, a *zalkny* jest omyl m. aor. *zalknu*, v. Listy filol. 1884, 262.

Vedle *-y* bývá tu v stsl. také koncovka *-ę*: *nesę*, *grędy* s gen. *-ąšta* atd., analogií podle jiných part. *-ę* a zvláště podle *tešę*, *uměję* gen. *-ąšta* atd., srov. Wiedem. 129. Tvary s tím shodné jsou stsrb. *-c*: *moge*, *hude*, *kove*, idc. *grede* Danič. I. c. 348; stpol. *-ó* (= *-ę* i *-ą*): *przydó*, *rzkó*, *wstanó* Kal. 453 (srov. part. *czynió*, *wchodzó* a j. tamt., *powiszaió* *exaltans* ŽFlor. 3, 3, *otwarzaió* *aperiens* t. 37, 14, *wznaszaió* *erigens* t. 112, 6 atd.); a *hluž* *-o*, *plecó* z **pletę* atd., srov. *džěco* z *dětě* Mikl. I² 554.

Koncovka *-a* je v češtině a ruštině. Vyskytuje se také několikrát stpol. *rzeka* *dicens*, vedle *rzekó* a *rzkó*, tvar ojedinělý; ale to je buď *homemismus* (podle Brücknera), anebo výraz skleslý v adverbium: výrazy takové inění se snadno na stránce hláskové, a zvláště snadno mohlo tu místo kolísavého znění stpol. *-ó* nastati *-a*. Máme tu tedy *-a* najisto jenom v češtině a ruštině, t. j. jenom v těch jazycích, ve kterých je za bývalé *-ę* střídnicí *-a*, *-ia*. A ta okolnost svědčí, že *-a* není z doby staré. psl., nýbrž že se vyskytlo a ujalo až na půdě české a ruské, a to analogií: za psl. *trępe*, *tešę* atp. bylo stč. *trpa*, *teša* (před přehláskou, do XII stol.), odtud přejala se koncovka *-a* a utvořilo se *nesa*, *veda*, *peka* atd. Přejetí to bylo mechanické, souhláska na př. v *peka* se nezměkčila, jak by se byla změkčiti musila, kdyby tu bylo *-kę* původní; srov. stejné neměkčení v stsrb. part. *moge*, srhchorv. *ruka* gen. *ruke* (mechanicky podle gen. *duše* z *dušę*), nebo neměkčení v dial. (stjick.) pl. lok. o *vojákech*, *ženichech*, na *brěchch*, na *rukch* atp. BartD. I, 88 (mechanicky, *-ech* z pův. *-echę*). Dialekticky vyskytuje se také *-a* se žádaným změkčením souhlásky: *veđa*, *iđa*, *budā*, *pleđa*, *međa*, *sedňa*, *lehňa*, *utňa*, *nažňa* (jen při souhl. *-d-*, *-t-*, *-n-*) atp. BartD. I, 15 a 26 (zlin.), t. 53 (dol.), t. 80 (rožn.), t. 2, 16 (han., hol.), t. 150 (han., slavk.), t. 166 (brn.), a j., shodné s part. *seđa*, *chođa*, *mľađa*, *pusta*, *hoňa* atd. týchže nářečí. V ruštině je taktéž *iđa*, *nesa* a *iđa*, *nesja*,

ono starší a toto mladší Sobol. Leks.² 232 sl. a Jagić v Arch. 15, 520; ano bývá tu také *rekja*, *rekja*, *powęrgja* Sobol. tamt. (XIV stol.), kdež opět *-ja* jen mechanicky přivěšeno. — O stáří měkkého *veda* atd. v češtině nemáme dostatečných svědectví; ale není pochyby, že je mladší než tvrdé *veda*, rovněž jako v ruštině, neboť kdyby se bylo v stč. ujal měkké *veda* atd., byla by měkkost zůstala a bylo by z toho později *vedě* atd., srov. *seđa* přehlas. *sedě* z pův. *-dę* atd. — Byl tedy vývoj a postup v češtině tento: tvar *žádaný -y* se nedochoval; již v době předhistorické vznikl a ujal se tvar *nesa*, *veda*, *peka* atd., mechanickým přejetím koncovky *-a* z tvarů měkkých *trpa*, *teša* atp.; časem pak vznikl u sloves se souhláskou *-d-*, *-t-*, *-n-*, pokud sem patří, také dialektický tvar měkký, na př. *veda*, *pleša*, *sedňa* atp., podle *seđa*, *pusta*, *hoňa* atd. (Jinak J. Zubatý, srov. III. 1. str. 9. a Sobolevskij v Žurn. min. nar. prosvěšč. CCXCIX, květen 91—92, podle Zub. v Streith. Anzeigru VII, 163. Doklady stol. rzeka dicens uvodí Brückner v Pracích filolog. III. seš. 3. a Sobol. I. c.)

6. Participium toto jsouc ve funkci atributivní nebo v zastoupení substantiva přijímá sklonění složené, na př. stsl. *сѣдеи хадѣроу* Cod. Mar. Luk. 22, 69 a *сѣдеи о хадѣроу* t. Jan 9, 8, prosvětiti *сѣдештеје емоуауаи тоіѣ хадѣроу* t. Luk. 1, 79 atd., — v češtině *nesúci* později *-auci*, *-ouci*, *tešúci* přehlas. *-íci*, *trpieci* zůz. *-íci* atd., na př. lev rzewuci ŽKlem. 21, 14, studnicě tekucye Pass. 331, na buducyem světě OtcB. 86^a, potupímy wftawaguczy na ny insurgentes ŽWitth. 43, 6, *hlas wolagiczzy* Pass. 280, kam se děl miluyuczy Hrad. 37^a, všechny miluyuczye t. 34^a, zahynugieim pereuntibus Koř. 1. Kor. 1, 18, přibližzigiciemu sě Ol. žalm 118, 14, opufftigicich zákon t. žalm 148, 14, oplaciugiucim pl. dat. ŽKlem. 3^b, otpust krzyzygyczym mě Modl. 50^a, nenawidieci (pl. nom.) ŽGloss. 118, 150, v zvonečkách wzniecich ŽWitth. 150, 50, všem wyezricziem Kat. 112, jiným okolo sebe stogicym Háj. 19^a, smutieciez tribulantes ŽWitth. 105, 11 (pl. akk.), ot schodieczich v jezero a descendantibus t. 29, 4 atd., užíváno vždycky a dosud.

35. O participiu tomto v češtině ještě zvláště.

1. Tvary jeho jsou jenom v sing. nom. masc.: *nesa*, *teša* přehlas. *tešě* nč. *teše*, *trpa* přehlas. *trpě*; — fem. *nesúci*, *tešúci*, *trpieci*, později *nesauci*, *nesouci*, *tešící*, *trpíci*, odsutím koncové samohlásky *-c*; — neutr. v jazyku starším jako masc., nyní jako fem.; — v sing. akk. masc. stč. *nesúc*, *tešúc* přehlas. *tešíc*, *trpiec* zůz. *trpíc*; — v plur. nom. pro všechny rody stč. *nesúce*, *tešúce*, *trpiece*, později *nesauce*, *-ouce*, *těšíce*, *trpíce*; — a v du. nom. tytéž tvary *-ce*, t. j. plural brán také za dual; — srov. III. 1. str. 294—298.

2. V měkkém sg. nom. *teša*, *trpa* atp. nastalo přehlasování a jest stč. *tešě* nč. *teše* (klesnutím jotace), stč. i nč. *trpě* atd. V nářečích vých.

je tu *-a*, dílem od prvopočátku nepřehlasované, a většinou zrušením přehlásky bývalé, srov. I. str. 119—120. K oporám výkladu, že *-a* bývá zrušením přehlásky za starší *-ě*, *-e*, uvedeným na místě ukázaném, patří dále moravská part. *kleča, leža, seča, stoja* atd., s nimiž tu zároveň jsou výrazy adverbialní *f-kleče, v-leže, f-sedě, f-stoje* atd. (v nář. křižanovském, podle p. Fr. Autraty). Věci té nelze vysvětliti jinak než takto: bylo také na Moravě part. přehlasované *kleče* atd., jako v češtině západní; ustrnulo a utvořeno z něho výraz adverbialní *v-kleče, f-kleče* atd., opět jako v češtině západní; ve výrazech *f-kleče* atd. zachoval se tvar starší *-e*, samotné pak *kleče* atd. přijalo podle part. *nesa* atp. koncovku *-a*, či jak jinak pravíme: přehláska se zrušila. Doklady starší pro dialektickou tuto změnu jsou: Ermolaus před ním stogya Lvov. 82^b, welmi bnewaga fye t. j. linévaja sě t. 70^b; doklady z nářečí nynějších: mláťa, seča, leža, hořa, špa, syňa, loňa, živa, krma, stoja, uměja, voľaja, púščaja, kázaja, kupuja BartD. 1. 26 (zlin.), věďa t. 80 (rožn.), pušťa, střlaja t. 79 (těž), choďa, zawoľaja t. 77 (val.), běža, kleča, mláťa, hraja, maľuja t. 2. 55 (přer.), óněja, dělaja, kácěja, kópőja t. 81 sl. (olom.), seďa, kleča. choďa. stoja, vstávaja, líhaja t. 106 (letov.), t. 107 (jev.), leža, choďa, viďa t. 150 (slavk.), leža, seča, kleča t. 176 (han., brn.), seča. vráťa, zaplaťa, napija se. dívaja se. zavolaja t. 197 (tišň.). seča, leža, kleča t. 240 (kunšt.), choďa, seča, kleča, stoja t. 273 (jemu.); kleča, leža, stoja, choďa Kotsm. 7 (doudl.).

3. O part. dial. *veďa, buďa, pleta, meťa, sedňa. utňa* atp. (s koncovkou měkkou) za obyčejné *veda, buda, pleta, meta, sedna, utna* atd. (s koncovkou tvrdou) v. § předcházející č. 5. Vedle toho vyskytují se v nářečích také part.: *moža* BartD. 1. 78 (rožn.), *nemuža* t. 2, 176 (ban., brn.), *pomuža* t. 197 (nezam.), *pověža* t. 1, 26 (zlin.), t. 195 (val.), *jěža* (jísti) t. 26 (zlin.), t. 2, 32 (holeš.), t. 53 (přer.), *sněža* t. 1, 347 (zlin.), t. 2, 176 (brn.), *neježa* t. 1, 195 (val.), *najěža* se, *pojěža* t. 2, 119 (jev.), *půježa* t. 197 (tišň.), *viza* t. 53 (přer., praes. vizu vizeš m. vidím. -iš) atd.; *tvary tyto vynikají* odchylnou souhláskou kmenovou a odchylka vznikla patrně tím, že se tu přejala souhláska tvarů jiných, které ji mají právem nebo obyčejem: *moža, pomuža* z praes. ob. můžu, můžec-, *viza* z praes. dial. vizu. *pověža* a *jěža* z impf. *pověs* a *jez* atd.

4. Sing. nom. byl v masc. a neutr. stejný: *nesa, veda, těšě. trpě* atd.; teprve časem přijímá se pro neutrum tvar fem.: nč. *nesouc, vedouc, tešic, trpic* atd. Čteme tedy v textech starých: děťátko kameníčkem hrá bychagie po ʹfrowie Pass. 340, děťátko ručičkama čpíraše hledagye u matere pokrmu t. 338, dietě u své matky lezye zavola t. 377, zjěvi sě děťátko nefa ovoce Vít. 90^b, vše tělo hera ustalo AlxV. 1851, slunce stojí počna činiti dluhé noci Troj. 182^a, (slunce) se obražeje blesk činí Háj. 344^b atd., t. j. běhaje za nč. bchajíc atd.; ve Vít. bylo napsáno: (dietě) hýbáše sě hledagicz zahřienie mateřina 106^b, ale starý opravovatel učinil z toho hle-

dagie; nejstarší mi známé příklady novoty zde vytčené jsou: (vojsko) bičeš vyšlo k boji hluczziecz Ol. 1. Reg. 17, 20, břicho gfuczy u prostřed těla Hrub. 465^b, ucho žahadlem závisi bodeno sutzy řeklo Zrc. Múdr. 692; o dalším pak postupu, jak se tu šířilo nové *-ci, -c*, poučují tato data: Šimon Hájek (1547, podle Včelínova opisu z r. 1631) učí, že při neutru může býti part. masc. nebo fem., na př. hovado tyje leže nebo ležeci Háj. Šim. 205; v bibli Br. je ještě: všeliké tělo aby flyffe hlas Boha živého mělo živo býti Deut. 5. 26, ale pravidlem je pro neutr. již tvar fem., na př. zavrženo gfucy Ezech. 22, 16; Drach. (1660) konstatuje, že někteří mají po neutr. tvar stejný s masc., jiní s fem. str. 132, uvodí neutr. ffaukage 97, sedě 114, hnige i huigje 106, jinde fem. a spolu neutr. gfaucy i gfauc 84 a praví, že neutrum idem est cum masc. et fem. 126; Nudož. (1603) má v paradigmatech veskrze tvar fem. také pro neutr., zná také způsob starší: slunce vzházaje atd., ale pokládá jej za chybný 54^a; Rosa (1672) má tvar fem. také za neutr., a neutr. weda pokládá za chybu str. 136, semeno padna v evang. Jan. 12. 24 je prý errore positum; Dolež. (1746) má neutr. wołagic, miługic, pigic. buduc 100, 102, 108, 112 a j.; podle mluvniče Tomsovy (1782) je tvar sem patřící volaje, někdy volajíc str. 259, v paradigmatech wolage 256, leže 281, hyna 313; podle Chládkovy (1795) trahjic neb trlhaje str. 88; podle Thamovy (1801) wolagic neb wolage str. 100, hynauc neb hyna 110. podle téhož Neueste Methode (1811) je neutr. leže, chodě, uče, flyffe str. 57; v Dobr. Lehrgr.¹ (1809) str. 320 a ²(1819) str. 245 sl. konstatuje se kolísání; v Nejedlého Gr. (1804) str. 246 je nesa, bera, miluje, píše atd. masc. i neutr., a na str. 247 konstato-váno kolísání; Pelzel (1798) str. 87, 95 a j. má neutr. jako fem.: nefauc, wolagje atd.; tak také Šmitt ve své mluvniči (1816), a na tom usus zůstal.

5. V sing. nom. fem. je koncovka náležitá *-ci*: *nesúci, tešúci, trpíci* atd.; ale vedle *-ci* vyskytá se od XIV stol. také *-c*, a toto je v nč. pravidlem: *nesouc, tešic, trpíc* atd. Srov. III. 1. str. 295—296.

6. V plur. nom. je pravidlem koncovka *-ce*: stč. *nesúce, tešúce, trpíce* atp., nč. *nesouce, tešice, trpíce* atd. Někdy však bývá také zde odsutím samohlásky *-c* m. *-ce*, na př. anděli sú mě utieffyeec mněli Hrad. 39^b, židé rzkucz Vít. 38^b, (žáby) biechu zadagic Baw. 64 atd. Usus nč. (spisovný) zachovává *-ce*. Srov. opět III. 1. str. 298.

7. V nč. *nesouc-, tešic-, trpíc-* atp., stč. *nesúc-, tešúc-, trpíec-* atd. je knienová koncovka dlouhá, jak svědčí hojně doklady ze všech dob jazyka českého, na př. nalezuucz Pass. 16, slihuigijcz t. 455, bohu sč modleecz t. 57, lzijcz Štít. uč. 45^b, fnefvvez Štít. ř. 138^a, vprvvez t. 71^a, ponuknvvez t. 132^b, rozvmyegijcz t. 47^a, przyfluffegijcz t. 74^a, magijcze t. 7^a, czakagijcz t. 25^a, klekagijcz t. 165^a, pleeffijcz t. 37^a, wzdyffijcz a ftonijcz t. 70^a, obrzezijcz t. 38^b, newtrziijcz t. 148^b, mylugijcz t. 43^b, pamatugijcz t., 168^b, flyffijcz t. 4^a, flyffijecze t. 79^a, zrziecz t. 13^b, zrziecez t. 25^a,

obratijecz sě t. 12^b, wyerzijecze t. 79^a, chwalcecz t. 93^a, mylleccecz t. 76^b, rzkúce BiblB. Mark. 8, 16, t. 8, 28, gmagíce t. 8, 18, chodýce t. 8, 24, mluwíce t. 9, 4, nefuvcz Pror. 21^b, rzkuvcz t. 5^a, rzkuvcze t. 5, prodadaucz KolČČ. 256^a (1558), gfuocz (sic, m. -úc) t. 68^a (1549), przigmuocz (též) t. 73^a (1546), pocznuocz (též) t. 3^a (1545), na časy buduocy (též) t. 44^a (1549), gfauc Br. Isa. 37, 27, gfauce t. 56, 6, wftanauce t. Gen. 35, 3, vflyfjce t. Deut. 21, 21, warugjce fe t. Gen. 14, 7, fpalugjcy t. Deut. 9, 3, zahubugjcy t. Ex. 12, 13, náležjcy t. 29, 5, náležgjcý t., budauc budance Dolež. (1746) 97, wołagjc wołagjce t. 100, ležjc ležjce t. 104 atd., n. nesouc-, tešíc-, trpíc-, slc. nesúc, bijúc, tešúc, umějúc, horiac, držiac, činiac atd. (jen po slabikách dlouhých krátké -uc, -ac: písuc, chválc Hatt. slc. 111, srov. I. str. 609). Alc druhdy tu bývá také slabika krátká. Ve Štít. uč. (1376) psána podle ohledání p. V. Krtla na př. slabika dlouhá žic vždycky zyc (v 511 dokladech), výjimka je na pohled jen v tomto part. v dokladech: blyzeczy fe 152^a, polozecz 58^b, przylozcz 44^a, fluzecz 50^a, newazecz 47^a; když však povážíme, že slabika krátká žě tu je již skleslá v že a psána ze, tedy uznáme, že se tu má rozuměti zkrácené blížeci se, položec atd. Rovněž tak psáno tu dlouhé čic vždycky czyc (v 69 dokladech); vedle toho je part. psané vzecz 58^b (doklad jediný), tedy = učec. Jiné doklady sem patřící jsou: fedeczy Ben. Gen. 21, 16, wažecz (vážití) t. Num. 7, 79, bogeczy fe t. Gen. 27, 42; Libuše flyficy Háj. 9^b, Vlasta flyficy t. 15^a, Budeslavka flogcy řekla t. 19^b, profocy t. 19^a, žena bogecy fe t. 39^a, křičecy t. 101^a, na loži ležecy usnula 99^b, trvala pánu Bohu slaužecy t. 341^a, na cestu se flogecy t. 69^a atd.; vedle proflyce t. 116^a, flogice (t. j. -íce) t. 132^b atd.; řkucý Br. Ezech. 35, 12, (žena) wygducy odešla t. Deut. 24, 2, widucy t. Gen. 3, 6, obrácena gfucy t. Jer. Pl. 1, 8, zavrženo gfucy t. Ezech. 22, 16, žena gduc t. Gen. 19, 26, gfuc zbavena t. Lev. 26, 43, žena počnuc porodí t. 12, 2, (duše) smilnila poštupugicy po nich t. Lev. 20, 6, magic t. Jer. 3, 3, proměňugic t. 2, 36, opaušřegic t. 2, 17, po-hrdagic t. Ezech. 16, 31, roztahugic t. 16, 25, loměcy rukama Br. Jer. 2, 37, ozdóběcy fe t. Oz. 2, 13, prawěcy t. Gen. 39, 19, trpěc nátisk t. Isa. 23, 12 atd., vedle gfauc, warugjcc, vflyfjce atd., jak uvedeno nahoře; Nudož. (1603) 54^b má činěci a činíc atd. a učí, že při koncovce -ci je slabika předcházející krátká, při -c' dlouhá; Rosa (1672) má sg. neutr. weduc i wedauc 151, fem. weducy i wedaucy t., neutr. činic a fem. činěcy 148, neutr. wołagic, milugic 149 atd.; Dolež. (1746) má pro sing. fem. krátké -ucy, -uc, -ecy, -ec a pro plur. všech rodů dlouhé -auce, -auc, -íce, -íc str. 91, na př. buducy, buduc, gfucy, gfuc a budance, budauc, gfauce, gfauc str. 97, wołagocy, wołagic a wołagjce, wołagjc str. 100, ležecy, ležic a ležjce, ležjc str. 104 atd.; panna (manželstvím) přivázána gfucý nemá hledat rozvázání Nitsch 87; Tham (1801) má sg. fem. wołagjcy a wołagjc, neutr. wołagjc, plur. wołagjce n. -jc str. 100. a později (1811)

má sg. fem. ležic, chodic, učic, flyffic a plur. běžje, křičje, -jce str. 57; u Dobr. je pravidlem vždy *nesouc-*, ~~tešic-~~, *trpíc-* atd., krátké fem. -uci, -ěci, na př. nefuci, magici, spēci, choděci, profeci připomíná se jako archaismus Lehrig.' (1809) 320, ²(1819) 245; ona nelyffeci Květy 1834, 137; dial. děkujic BartD. 2, 258 (žďár.) a také chtic, nechtic t. 119 (han., litov., zkrácením novým). Úhrnem: kmenová slabika, vzniklá z býv. -atj-, -etj-, byla v češtině vždycky dlouhá a je dlouhá dosud: nesúc-, tešúc-, trpiec- atp., později nesauc-, nesouc-, tešic-, trpíc- atd.; vedle toho bývalo však druhdy také krátké nesuc-, tešic-, trpēc-, ležec- atp.; krátké ležec atp. je dosvědčeno již ve XIV stol., příklady krátkého nesuc-, tešic- objevují se v stoletích pozdějších; theoretikové, vidouce tvary takto rozlišené, vymýšlejí jim pravidla, vesměs bez podstaty; kolísání v jazyku knižném učiněn konec Dobrovským, v ně. jest, mimo několik odchylných zvláštností z 1. pol. našeho století, pravidlem dlouhé nesouc-, tešic-, trpíc-

8. Místo náležitého -ic- v *tešic-* atp. (přehlas. z -úc-) bývá -iec-, -ec-, zvratnou analogií: v době úžení *ie-i* bývalo vedle novějšího *trpíc-* také starší *trpiec-* atd., a podle toho přidělováno pak i k *tešic-* atp. domněle starší *tešiec-* atd., a také zkrácené *tešec-*. Doklady: gmagijecze Štít. ř. 73^b, kazyeczye (kázati) EvVíd. Luk. 9, 6, srdečně mylugecz Kruml. 394^a, taziecze Mill. 106^a, nechagiecz t. 48^b, płačecy Br. Jer. 31, 15, koza odešla lagecy Papr. Ob. 33, Jani Joštova chudě opatrujeci Bř. 16, wołagecy, miługecy Rosa 134 a 149, miługec t. 152, spłajeci Lab. 19, 5, miłujeci Jandit 70, wołagecy Dolež. 100, miługecy t. 102, pigecy t. 112 atp., očkėwageci Květy 1834, 26, ljtagecj t. 235. Oporu nějakou měla tato odchylka také v tom, že příslušné masc. (neutr.) mělo koncovku -e: k masc. miłuje druží se fem. miłujeci atd. Dosud zachována ta zvláštnost v dial. říkajec BartD. 2, 258 (žďár.)

9. Naopak nalézá se -úc- místo náležitého -iec- v dial. nechťuc BartD. 1, 77 (val.), vtuci (= chťuci) t. 122 (laš.), analogií podle *nesúc* atd. Na pohled zdá se, že sem patří také adjektiva *trpáci, prošáci, -úci* atp., na př. boyuci ŽKlem. 8^a, trpiuci t. 73^b, voda bieziucie t. 42^b, sediucim sedentibus t. 88^b, czynyucieho t. 25^b, ot czynyucich t. 43^a atp.; ale adjektiva tato nejsou utvořena z part. -iec-, nýbrž způsobem jiným. v. zde doleji č. 12.

10. Místo *trpě, prošě* ně. *prose*, -iec- ně. -ic- atp. bývá odchylkou -ěje, -ějic. Na př. seděje, pravěje, spēje Drach. 127—128 (vedle sedě atd.), *trpěje* křivdu Beck. 2, 351, bdíš spēje dormiens t. 2, 26, k Bohu se modlege t. 1, 86, prodavač diwěge se tomu t. 1, 260 (u Beck. z pravidla tak) atd. Je to odchylka téhož způsobu, jako v 3. plur. *trpějí, prosejí* atp., o kteréž viz nahoře v § 14, A, c); odchylná 3. pl. -ějí m. -í dala odchýlnému participiu -ějě m. -e podnět.

11. Participium má se se substantivem, k němuž jako doplněk se táhne, shodovati v rodě, čísle a pádě; ale od toho jsou v jazyku kleslém

mnohé odchylky, ve známých vazbách absolutivních atd. O obém viz na svém místě ve skladbě. V nářečích zanikla povědomost o náležitě v této příčině pravidelnosti docela a pokud se participium vůbec zachovalo, tu z tvarů kdysi rozmanitých zachoval se obyčejně jen jeden, ustrnulý a bráný absolutivně. Na př. tvar *-a*: pija viděl sem, nedaja se pobízet, ona vezma šátek... (oni) pohledná naň odejdú Šemb. 35 (obecně mor.), a takéž doudl. choda. stoja, leža, seda, kleča Kotsm. 7; rovněž tak užívá se dial. tvaru -úci, počnuci BartD. 1, 77 (val.) a slc. -úc, -iác: nesúc, nosiac, písuc, chváľac (pro všechny rody a čísla) Hatt. slc. 111. Některé takové ustrnuliny jsou i v jazyku knižném. Na př. řka, mluvě atp.: řkúc pravdu, kto nedrží smiernosti, nenie bohu mil ŠtítV. 203. po lidsku mluvě zatracovati jí nelze Pal. 4, 1, 10, náni buoh, pravdu mluwiece, dáva darmo volím více Hrad. 115^a; já jsem ho říkajíc do naha svlíkla Květy 1834, 237; — tako-řka, jako-řka atp.: nezbylo takřka nic Us., zdraví naše co dále jako řka vždy větší zmenšení běře ŽerKat. 265; — soudě, -íc: dle jmen soudíc byli oba Čechové TomP. 3, 547; — vyjma: dal mi všechno vyjma tři stromy Kott; — vůčihledě: počet stoupenců množil se vůčihledě ib. atd. — Krok odtud dále jest, že mechanickým napodobením a přejímáním koncovek nenáležitých vznikají výrazy, které se na pohled podobají participiím, v skutku však jsou adverbia. Zejména výrazy:

-a: chca BartD. 1, 26 (zlin.);

-ja: chceja BartD. 1, 80 (rožn.), kópovaja t. 2, 83 (olom.), poděkovaja t. 89 (téz);

-ci (*-jaci, -jeci, -jec*) budaci BartD. 1, 83 (hran.), budaci, přindaci, sednaci t. 93 (kel.), budaci, idaci t. 122 (laš.), řeknaci, kleknaci t. 2, 27 (hol.), buďaci, lehnaci t. 1, 90 (stjick.), vyjdacy, idacy, vozňacy t. 349 (rožn.), seřaci t. 77 (val.), možaci, vadňaci t. 78 (téz), veřaci, idaci, ščepujaci t. 80 (téz), melaci, zavoľajaci t. 77 (val.) atp., řikajec t. 2, 258 (žďár.), *-ac-* proti náležitěmu *-íc-, -úc-* v part.; v týchže nářečích jest také: hořaci, ležaci, klečaci, seřaci, stojaci, chodaci atp., s koncovkou *-ac-* na pohled starožitnou a shodnou se stě. trřpac-, prořac- (před přehláskou), ale v skutku jsou to zajisté rovněž tak mechanické novotvary, jako budaci, buďaci atd.;

-úca dial. *-óca*: dóca, sóca BartD. 2, 119 (han., jev.), dóca, řkóca, vědóca t. 2, 197 (tiš.);

-úceji, -auceji: gľauczegi dožádán (táhne se k podmětu sing. nom. masc.) od pana rychtáře na spatření škody na vinici, przigdauczegi na tu vinici tak se jest vynašlo Lún. var. 1654 (list rychtářův), vgdauczegi oni (k podmětu pl. nom.) od vrchnosti sau do vězení vzati Lún. reg. 1564.

12. S tvarů nesúci, -auci, -ouci, tešúci, -ici, trřpieci, -ici atp., vyloučených v č. 6. § předešl., abstrahuji se koncovky, tu kratší tu delší, připínají se mechanicky ke kmenům jiným, a tím vznikají různá adjektiva nová. A to adjektiva:

-cí, s koncovkou, která se vidí ve všech adjektivěch prvé vytčených; koncovka ta připíná se ke kmenu infinitivnímu a vznikají adjektiva, jež máme ve výrazech: hící hodiny, šící stroj, honící pes, visící zámek, řezací stroj, potvrzovací list atp.; ve stojací Us. Jg., vjisací Kotsm. 7 jest -a-dílem podle řezací atp., dílem podle dial. part. stoja atd. (doudl.);

-ící, -aucí, -oucí; koncovka ta přejata od adj. part. nesící atd. dala vznik adjektivním tvarům novým, utvořeným jednak ze kmenů jmenných, na př. divící, divy sem viděl dywuczie Otc. 76^b. nč. div divoucí, pravda pravdoucí, hanba hanboucí, stč. bělící nč. běloucí; — jednak ze kmenů slovesných: stč. vrící, horící, sf(ł)víci, žádící pozd. -aucí, -oucí, stč. také strádící, já straduczy egenus ŽKap. 96. 6, straduczieho t. 81, 4, straducziem t. 81, 3, ke slovesům vřieti, hořěti, stvięti sę, žadatı, stradatı; — v stč. jsou tu zejména hojně tvary hledící k slovesům vz. trpěti a prosięti: na př. běžící, voda bieziucie ŽKlem. 42^b; bojící (sę), bogiuci tebe t. 101^b, bogiucich sę tebe t. 100^b; bydlící, všickni bidliuci t. 22^a, mnohých bidliucich t. 20^b; čínící, czynyuczi divy t. 68^a, czynyuczieho nepravost t. 25^b, anjeli czynyuci t. 82^a, ot množstvie czynyucich t. 46^a, protiv czynyucim zlost t. 75^b, rozpudil všęckny czynyuczie zlost t. 79^b, s czynyucimy zlost t. 108^a; dińící, diwiucich sę t. 109^b; dojící, doyuczieho lactentem ŽWittb. Deut. 25; hlasonóśící, -nośící, obět hlaffonofficiu ŽKlem. 17^b; końící, ot honuczich mne ŽWittb. 141, 7; hořící, oheń horzuczzy EvOl. 109^b; hřěśící, zákon dá hrzieffuczym ŽWittb. 24, 8, hrzieffuczim ŽBrn. tamt.; choďící, přęchoďící, přichoďící, sechoďící, vychodźící, chodiuci ŽKlem. 79^b, ot potřeby prfichoďiucie t. 73^b, prfichoďiuczu t. 127^b, (s) sechodiuciemy cum descendantibus t. 87, 5, duch swaty wychodyczu (sic) ŽWittb. Athan. 226^a; chozící, otchozící, přichozící, wchozící (podle 1. sg. chozu), všickni chozuczzy transeuntes ŽWittb. 88, 42 (glossa), otchoziuci ŽKlem. 61^b, narozenie prfichoziucie t. 15^a, wchozuczziech EvOl. 287^a; kviľící, quiluczzy ŽWittb. 34, 13, leľící, od střęly letiucie ŽKlem. 73^b; mluvící, vymľívící, usta mluwiucich t. 62, 12, vimluwyucie ŽGloss. 77, 4; nenávidící, nenawiducich de persequentibus ŽGloss. 118, 84, nenawidyucie mne ztratil si ŽKlem. 11^b; okľívící, okľiucziuci okľívčili sů mě ŽKlem. 97^a; plodící, vzraduje sę plodiuci t. 47^a; plvící (plvęti), plwucie učiní ję liquefaciet t. 147, 18. -pojící, opojící, strast opogiucie t. 15^b; přibľížící, przyblyzzuczzy EvOl. 197^a; protiďící, všęckny protiwiucie adversantes ŽKlem. 3, 8, protiucich sę tobę t. 51^a; rodící, bolesti rodiucich t. 35^a; rozraźící n. -źící, hlas rozrazyuczzy ŽWittb. 28, 8; sedící, sediuci nad domem ŽKlem. 107^a, sediucym ve tmách t. 88^b; slavící, slawiucim t. 50^a; slyśící, člověk nefľiffiuci t. 27^b, buďte uři tvoji ľľiffiuci t. 109^b; stojící, stogiucie biechu nohy t. 106^a; škodící, suď ľkodiucie mnę ŽKap. 23^b; ťlačící, potľacźící, dal v rúhotu potľacziucie mě conculcantes ŽKlem. 56, 4; trpící, trpiuci budń ŽKlem. 74^b, křivdu trpiucim t. 120^b; učící, nade všę ucziucie t. 102^b; vęřící, nevęřící, lid ne-

wierzeczy KatBrn. 203, Tomáš jenž slovieše newyerzuczy EvOl. 238^b. nad newierzuczym pohanstvom Kat. v. 2918, wyerzuczy credentes EvOl. 241^a, kteřížto newyerzuczy (sic) byli t. 138^a, jenž všě wierzuczye usdravuje Marg. 26, wierziucim ŽKlem. 133^a, všech wierzucuczých Kat. 98; veselúci, wesseliucich sě ŽKlem. 69^a; vznúci, v zvonciech wzynucich t. 123^a; — v nč. jsou toho příklady v mor. ležúci, zdalo se Ranoši na loži ležucej Snš. 186, sedúci, moja najmilejší v komůrce seduci t. 206; — sem patří také tvary -íci v textech, ve kterých této koncovky nelze vykládati zúžením z -ieci a kde ji tedy nutno bráti za přehlásku z -úci, na př. s czynnymy ŽWittb. 124, 5, vraždili chodiczye t. 105, 7, ot šípa leticzioho t. 90, 6, krívdu trpyczym t. 145, 7, smolu horzyczzy Pror. 25^a, všem wyerzyczom Kat. 122; — o part. spiúci, (žena) jednu byla nezzpiuczi Jid. 159, v. v § 132; —

-ějúci přehlas. -ějící, opět u sloves vz. trpěti a prositi a tedy místo -ieci, s koncovkou přejatou od adj. part. umějúci, sázějúci přehlas. -ějící: na př. bdějúci, bdyegyczy Alb. 86^b; bydlejúci, bydleגיעניו Ol. Mich. 1. 12, ot bydleגיעיח t. 2, 23, bydleגיעצym Pror. 7^a; čínějúci, czynyegyczym pokoj EvOl. 158^a; držějúci, nádržějúci, držėjících MC. 71, s jinými jie (Vlasty) sě nadrzyegyczymy PulkL. 16; hořějúci, ohně horzyegiczioho EvOl. 136^a; chtějúci, mně chtieגיעניו Koř. Řím. 7, 21, nechtyegyczýy nolentes Pror. Isa. 30, 9; chválejúci, úst chwaleגיעיח EvOl. 114^b; ležějúci, náležějúci, věcí náležėjících Pref. 11, náležėjící nč. Us; pálejúci, (ohně) paleגיעיח EvOl. 32^a; ranějúci, raneyeguczym lhářom EvOl. 169^b; sedějúci, ledyegyczyho Pror. Isa. 28, 6, ledyegiczioho Ol. Num. 22, 25; slyšějúci, ucho flyfyegiczio Ol. Prov. 20, 12; světějúci, světlost fwytyegyczie EvVíd. Jan. 5, 35; trpějúci, nad trpieגיעימי Kruml. 10^a; — také v part. bývá u sloves těchto odchylkou -ěje m. -ě, srov. zde napřed č. 9. ale v dokladech pozdějších a řidších; —

-ujúci přehlas. -ující, s koncovkou přejatou od adj. part. kupujúci, -ující (tř. VI. vz. tvrdého): tepugúci, já hospodin tepugiczi tě percutiens Ol. Ezech. 7, 9, tělo mé dal sem tepugyczym percutientibus Pror. Isa. 50, 6, tělo mé dal sem tepugicym Koř. 166^b; přechoduující, přezchodugicich perambulantium Ol. Žalm. 67, 22 (podle zřetelného napsání -choduující, nikoli -choduující); letujúci, dóm letugyczy domus ruitura Hymn. Opav. 177^b;

-(j)ujúci přehlas. -ijící, s koncovkou přejatou od adj. part. pracujúci přehlas. pracijící (tř. VI. vz. měkkého): na př. bydlujúci, město bidligyczie civitatem habitationis ŽWittb. 106, 7, před lidem bydligiczim Ol. Bar. 1, 4, s bidlygiczymy ŽWittb. 82, 8; činujúci, czinigiczi Ol. Gen. 1, 11, czynygyczyemu Pror. Jsa. 6, 5, proti czynygyczyemu zlost ŽKap. 93, 16; hyřujúci, hyrzigiczi praevaricans Ol. Ezech. 14, 13; choduující, schoduující, zvířat chodyגיעיח Ol. Sap. 19, 10, schodyגיעימי descendantibus ŽKlem. 117^b; chozující, přichozující, schozující, vchozující, vzchozující (podle

1. sg. *chozu*), chozygyczy transiens Pror. Isa. 34, 10, tě przychozygyczyego súdci Modl. 18^a, przychozygicieho advenam Ol. Ezech. 22, 7, všelikému chozygicziemu t. 16, 25, všickni chozygyczy Pror. Jer. Lament. 2, 15, (všickni) schozygicy ot meče cadentes Ol. Ezech. 32, 26, przychozugycye qui venitis Pror. Jer. 13, 20, wchozygyczych ingredientium t. 44, 28, noh wzchozvgicich introeuntium Pror. Ol. epist. Jer. 16, s chozugyczymy (m. s-schoz-) cum descendantibus ŽWittb. 87, 5; *chwálující*, z úst chwaligiczych Ol.-Pror. 27, 21, nad chwaligicziemi Ol. 1. Par. 25. 3; *mluvující*, ústa mluvygyczych pravdu Hod. 6^a; *modlující*, pro nás modlijicie Kar. 100; *mstující*, bůh mstigiczi ulciscens dominus Ol. Nahum 1, 2; *pálující*, ohně paligiciego Ol. Joel 2, 5; *plačující*, plačte s placigycimi Koř. Řím. 12, 15; *plážující* n. ¹ *plažu-*, všemu tvorů plazigicziemu Ol. Gen. 1, 26; *svěcuující*, nazývati bude ten den swyczugyczy EvOl. 151^a; *treskující*, trefkigiciego corripientem Ol. Am. 5, 10; *vařující*, hrnec warzigiczy Ol. 4. Reg. 4, 39; *věřující*, lid newyerzygyczy Pulk. 31^a, národe newierzigicy Krist. 61^a, každému wyerzigicziemu Koř. Řím. 1, 16, aby byli wyerzigici t. Jan 6, 65, spaseny učiniti wyerzigicie t. 1. Kor. 1, 21, všech wyerzigicich t. Řím. 4, 11, wierzigiczim (pl. dat.) Kruml. 224^b; — *žalostující*, mužův zaloftigicich EvOl. 2^a;

atd., srov. Listy filol. 1887, 367 sl. ✕

Participium praes. pass. -mъ.

36. 1. Přípona původní tohoto participia jest ve slovanštině a litěvštině -mo, na př. lit. *veža-ma-s*, stsl. *vezo-mъ*, pšlv. *uegho-mo-s* atd. V slovanštině je z toho sg. nom. masc. -mъ, fem. -ma, neutr. -mo atd. Jinde vyskytá se přípona stejná v superlativech, na př. lat. *summus* ze **sup-mo-s*, *prīmus* z **pris-mo-s*, nebo v jiných tvarech jmenných, na př. ř. *āve-mo-s* lat. *ani-mu-s*, skr. *dhū-ma-s* ř. *ov-mó-s* lat. *fū-mu-s* lit. *du-mai* (pl.) stsl. *dy-mъ* atd., srov. Brugm. II. 156 a 1428.

2. Kmen základní, k němuž tato přípona v slov. part. je připojena, je kmen praesentní -o (tvrdý): stsl. *vezo-mъ*, *vedo-mъ*, *vědo-mъ*, č. *vědo-m*, *vid-om* atd., nebo -je (měkký): stsl. *bije-mъ*, *znaje-mъ* č. staž. *zná-m*, u sloves třídy III. 2 a IV. kmen -i: stsl. *trapi-mъ*, *prosi-mъ*, č. *drži-m* atd.

3. Jsouc ve funkci atributivní nebo v zastoupení substantiva participium toto přijímá sklonění složené, na př. stsl. naricajemъ Cod. Mar. Luk. 19, 2 *καλοῦμενος* a vъ градъ naricajemyi Nainъ t. 7, 11, Marija naricajemaja Magdalini t. 8, 2 ἡ καλουμένη atd., — v češtině: *vědomý*, *známý* atd.

4. Adjektiva stsl. *lakomъ* cupidus, *pitomъ* cicur, č. *lakomý*, *pitomý* atd., shodují se v koncovce s part. -mъ, jsou také utvořena z kořenů slovesných *lak-* esurire a *pit-* nutrire a mohla by tedy býti původem svým participia praes. pass., srov. Mikl. Et. Wtb. s. v. *pit-*; ale poněvadž jiných

tvář slovesných s km. *lak-o-*, *pit-o-* není, proto je podobnější výklad, že adjektiva řečená vznikla analogií, totiž přijetím koncovky *-omš*. abstrahované s tohoto participia.

37. V češtině je těchto participií jenom několik, zejména:

vědom stsl. *vědomš* notus atd., z téhož kmene *věd-o-*, jenž je také v part. *vědatj-* stsl. *vědašt-* č. *vědúc-*;

vidom stsl. *vidomš* visibilis atd., opět z kmene *vid-o-*, jenž je také v part. *vidatj-* stsl. *vidašt-* č. *vidúc-*;

znám staž. ze *znajem* stsl. *znajemš*, z km. *z(o)nu-je-*;

držim stsl. *dražimš*, z km. *drž-i-*: boj se žalářem drzym býti GestKlem. 295; neutr. *držimo*, a k tomu kompt. *držimějie* a *držimějše*: víceť ještě o pravém obrácení chci pojměti řeči, aby v paměti bylo drzzymyegije Štít. ř. 54^b, aby to v paměti bylo drzzymyegije t. 218^a, bývát cos buď u paměti drzmyeyffe Štít. uč. 149^b; to pak přetvořeno v adj. *držemný*: bývá u příkladech drzemmyeyffe pamět Kruml. 338^a, by nám to bylo v paměti drzemmyeyffe t. 338^b, trh se k držemné pevnosti nehned sejde VšehJ. 163, aby ta věc drzemna a stálá byla KolAA. 104^a (1515).

Participium perf. act. -lā. $\overline{f}$

38. 1. Přípona původní tohoto participia jest *-lo* v masc. a neutr., *-lā* ve fem. Jindy tvoří se jí nomina agentis a instrumenti, na př. masc. ř. *τὸ-λο-ς* hrb slov. *tylš*, z koř. *teu-* tumere, fem. ř. *θη-λή* ženský prs z koř. *dhe-* sugere, lak. *illa* lat. *scilla* m. *sed-lā* slov. neutr. *sed-lo* stsl. *selo* z koř. *sed-* atd. V slovanštině stala se pravidlem pro tvoření tohoto participia; tu připíná se k infinitivnímu kmenu základnímu: *nes-lo-*, *nosi-lo-* atd., a jest sg. nom. masc. *-lā*, fem. *-la*, neutr. *-lo* atd. Stran původu přípony srov. Brugm. II, 186 sl., 199 sl. a 1421; jinak vykládá ji Mikl. I^a 226 a II, 94 (z býv. *-tlo* skr. *-tra*) a 313 (české *tkadlec* prý z part. **tkadl*, tedy z býv. *-dlo*).

2. Slovesa kořenná, která jsou schopna kmenostupu, mívají v tomto participiu stupeň nižší. Na př. stsl. *čelō* z *čst-lā* č. *četi* z koř. *keit-*; č. *kvetl* z *kvotlā* koř. *kueit-*; stsl. *umrālō* č. *umrlý* stč. *unrl*, *zmrl*, bratr jest vmrl i ožil jest Krist. 66^a, otcové vaši zmrlí jsú t. 57^a, zmrlý gfu DětJež. 5^a, biechu ľudie jako zmyrly AlxŠ. 5, 14; dobytkuov zmrlých Háj. 109^a atd., z koř. *mer-*; stsl. *sātrālō* č. *otrlý* stč. *strl*, *potrl*, kako Svatopluk Uhry potrl DalC. 57, nebo sě jim řebříe ztyrly AlxŠ. 5, 13, z koř. *ter-*; stsl. *požrālō* z koř. *ger-*; č. *nevrlý*, srov. zanevřiti na koho, z koř. *ver-*; stč. *skvrl*, jako vosk rozfquirly cera liquescens ŽWitth. 21, 15, inf. *škwřzieti* se fervere Lact. 200^a stsl. *raskvrēti*, z koř. slov. *skver-*; stsl. *oblākō* z koř. *velk-*. Srov. Wiedem. 130—132.

3. Jsouc ve funkci atributivní nebo v zastoupení substantiva participium toto přijímá v češtině a j. skloněcí složené, na př. *shnilý*, *shnilé* drvo proti stsl. *szgnilo drvo*, *gnili glagoli* Mikl. Lex.

39. O participiu tomto v češtině ještě zvláště.

1. V sg. nom. masc. -*l*, fem. -*la*, neutr. -*lo*, du. nom. masc. -*la*, pl. nom. fem. -*ly*, neutr. -*la* atd. bylo tvrdé *l*, naproti tomu v du. nom. fem. neutr. -*le* a pl. nom. masc. -*li* netvrdé *l*, atd. podle známého pravidla, o němž viz I. str. 353 sl. V nářečích vých. zachoval se rozdíl bývalý namnoze dosud, na př. třel, třela atp. BartD. 2, 52 (přer.) a j. V nář. chrom. vyslovuje se -*l* v sg. nom. masc. s důrazem a zní jako -*lo*, přišel^z (přišel) BartD. 2, 126. — Mnohde v nářečích vých. se „obaluje“, t. j. *l* se mění ve *v* neb *u*, srov. I. str. 364 sl.; na př. vouau (vořať) BartD. 1, 35 (raděj), t. 36 (bystř.), dau t. 30 (pomor.), umreu, byu, smau sa t. 46 (lhot.), ušiu t. 66 (val.), t. 136 (sev.-opav.), začau t. 351 (hodsl.); čekaua, pravvua, robyua t. 47 (lhot.), muatiua t. 135 (sev.-opav.), pásua t. 47 (súch.); mrzeuo t. 352 (stjick.), byuo t. 162 (laš.); (sliny) natekuy t. 351 (stjick., hodsl.); sedu si (sedl) t. 33 (pomor.), kleku, spadu t. 36 (bystř.); kvitnú kvitnuť t. 39 (súch.); lehnu, zapnu, spadnu t. 136 (sev.-opav.); byva (byla), zdravy t. 111 (laš.); stvořiu, nebyu, podvedua, odvedua Suš. 61; dau, biu, videu, padnú (padnul) Pastrn. 139 (slc.). — S obalováním souvisí také změna dialektických participií sg. masc. nom. -*l* v -*iuť*, -*juť*, na př. buť fem. biť, puť-piť, mluvuť-mluviť, vařuť-vařiť, nošuť-nosiť, višuť-viseť, mlotuť-mlotiť, hňuť-hniť, žuť-žiť, dojuť-dojiť BartD. 1, 103 (laš.): z biť bylo biu, a to vlivem fem. biť-a atd. změněno v buť atd.; srov. I. str. 365. — Dále souvisí s obalováním snad také dial. sg. masc. nom. -*žu* m. -*ž*: spadžu, zavedžu, uvadžu, lehžu, vylezžu BartD. 1, 93 (kel.), a řeklu sem, řeklus, řeklu, padlu, jedlu, lehlu, zapísklu, doslechlu t. 281 (dač., ze staršího -žu), je-li tu totiž bývalé -*ž* změněno v -*u* a potom podle fem. -*la* atd. znovu přidáno.

2. V sg. nom. masc. bývalé -*lo* dalo do češtiny souhlásku -*l*, i když základní kmen infinitivní se končil souhláskou, a bylo tedy na př. stč. jednoslabičné *nesl* z *nesla*, jako *pil* z *pila* atd. Vlivem tvarů dvojslabičných fem. *nesla*, neutr. *neslo* atd. mění se časem také jednoslabičné *nesl* ve dvojslabičné a vyslovuje se *ne-sl* atd. Na př. by *mohl* té cesty poznati AlxV. 15 (verš 8slab., tedy *mohl* v něm 1slab.), by toho *nemohl* dosieci t. 200 (těž) atd., ve verších stč. velmi často a z pravidla tak, proti nč. *mo-hť* atd., srov. I. str. 59 sl. Změna v -*l* není však až z doby nové, nýbrž je dosvědčena již ve XIV stol., na př. zda by se *mohl* dočísti Vít. 75^b (verš 8slab., *mohl* v něm 2slab.).

3. Kde -*l* při kmenech souhláskových trvalo jako souhláska, tu bylo na konci slova skupení souhlásek dvou nebo i více, na př. *nesl*, *tiskl* atd.,

a tedy vyslovení obtížné. Proto odsouvá se *-l* a jest *nes', tisk'* atd.; a odsutí trvá, i když mezitím v jazyku pozdějším a v nářečích ně. byla pronikla změna souhlásky *-l* v samohláskové *-i* a obtíž u vyslovení tedy byla přestala. Na př. nalez jej invenit ŽKlem. 128^b, wiwrh národy eiecit t. 77, 54, wywed Israhele eduxit ŽWitth. 135, 11, to bieše rzek Pass. 198. nalez fem Alb. 12^b. Ol. Ekkl. 7, 28. fik vřech EvOl. 280, aby nevpad t. 104, když jest fyed cum sedisset Koř. Mat. 5, 1, vítr řtrh fe Ben. Nunn. 11, 31. vpoflech t. Ex. 7, 22, aby řhled bojovníky Háj. 81^a. aby wohlech t. 90^b, aby nes tělo t. 379^b, že by krad t. 455^a atd.; spad für spadl, zamk für zamkl, vyrost für vyrostl, usch für uschl Dohr. Lebrg.¹ 310 atd.; já sem řek, nes, vod, tisk atd. Us. ob.; jed BartD. 1. 80 (rožn.), nés, vléz. věd t. 77 (val.), t. 83 (hran.), t. 85 (stjick.), rust fem. rostla t. 351 (laš.), pomuh t. 358 (též), odvez t. 363 (též), ňos (nesl) t. 137 (sev.-opav.), nes, pek, ved, sněd, pad, sek, utek t. 2, 106 (letov.), pad, sek. utek, jed, sněd. ved, sed, plet, nes t. 227 (řřeh.), t. 232 (kunřt.), leh, sed, přiběh, nastoup. ukrad, zbled, utrřh, utek t. 274 (jemn.), t. 281 (dač.) a j.; nespád, utiek, pribieg Pastrn. 149 (slc., místy) atd. Vedle toho jsou nářečí, ve kterých *-l* se drží pravidelně; na př. nesl. mohl atd. Břch. 428 (dol.-beč.), vědř, BartD. 1, 8 (řlin.), vedř, tahř t. 2, 27 (hol.), lekl se, snědl t. 127 (zábř.), spadl, hotekl, nesl, jedn t. 197 (řiřř.), nesl, pletl t. 248 (řřđár.), sedl, vedl, lehl, řekl t. 274 (jemn.) atd.

4. Do masc. sg. nom. *nesl* atp. (nikoli řěž do jiných tvarů), když před *-l* je souhláska, vkládá se samohláska mřrnící, totiž pohybně *e, y, o, a*, a jest tedy koncovka jeho:

-el, na př. nefel Pass. 302, mohel, lehol, lekel se, spadel, zavedel, snědel BartD. 2, 127 a 140 (han., zábř.), věděl, nésěl, pásěl, pěkěl t. 1. 62 a 67 (val.), spáděl, pásěl, piekěl t. 44 (břez.), rosteu, páseu, tráseu, hrýzeu, utrřeu t. 46 (řhot.) a j.; mohěl, zdvihěl Pastrn. 110 (slc., místy), nésel, padel Hatt. 113 (slc., podle Bernoláka); —

-yl, na př. spadyl, sedyl BartD. 2, 127 (prý tak bývalo místy v nář. han.-zábř.), čtyl, padyl, pásyl, mákyl t. 247 a 248 (řřđár.), vedyl, pletyl, květyl, prádyl, kladyl, rostyl, nesyl, pásyl, lozyl, pekył, sekyl, tekyl, vlekył, řekyl, mohyl t. 258 sl. (též); podle toho bývá i fem. nesyla t. 248 (řřđár., místy); sem ovřsem nepatří stě. *-il* v textech, které tak mřívají psáno za řřádané nebo předpokřádané *-l*, na př. tahl AlxR. 2, 12 atp.; bývalé řřslab. táhl přecházelo řřž ve řřslab., při *-l* vyvinulo se řřřvodné *-i-* atd., srov. I. str. 289 a 293; —

-ol v nář. slc., na př. niesol, padol Hatt. slc. 113, spádoł, zjędoł, rvóstoł, ňósol, pásoł, trjásol, hrýzoł, vjęzoł, pękoł, vłjękoł, mołoł BartD. 1, 40 a 43 (řroz.); stiahou Pastrn. 110 (slc., místy); —

-al v nář. slc. místy, podle Pastrn. 110.

5. Z jiných dialektických změn v koncovkách tohoto participia jsou

ještě tyto: sg. neutr. *-lo* změněno v *-lò*, *-lû*: vozèlò, dělálò atd. BartD. 2, 82 (han., bystř.); přselû, belû pěkně t. 182 (han., tišň.); — pl. nom. masc. *-li* změněno v *-le*, *-lè*, *-lè*, *-lè*, *-lè*, *-lè*, *-lè*: dale. vzalc, vázale t. 146 (han., slavk.), belè t. 161 (han., brn.), třelè, krèřè t. 52 (han., přer.), dalè, toèelè t. 141 (han., zábř.), balè (byli) dvá bratři t. 143 (han., chrom.), poslòchalè t. 126 (tèž), spadl', nesl', tlòkl' t. 127 (tèž), chlapi bel' proti fem. belè t. 181 (han., tišň.), zaplatèl' zme, to bel' všeci zlodèji t. 201 (han., třeb.); — pl. nom. *-ly* změněno v *-le*, *-lè*: krave dojile t. 201 (han., třeb.), povídalè tò matkè t. 230 (han., kunšt.).

6. V participiu tomto bývá konečně různá kvantita, zejména bývá zdloužena slabika jinde krátká. Slabiky etymologicky dlouhé, na př. *stál* fem. *stála* (*-á- staž. z -oja-*), *přál* plur. *přáli* stč. *přielì* (*-á- z -bja-*) atp. sem tedy nepatří. Případy sem hledící jsou rozmanité, a pro přehled je rozkládáme takto:

a) Zdroužena jest slabika kořene souhláskového sloves třídy I. a II.: *vědì* atp. Zdroužení to bývá někdy ve všech tvarech, někdy jen v sg. masc. (totéž platí o případech v b) a d) následujících, ale v popisích dialektů není k té věci dostatek dat). Na př. muohl KristT. 2^b; tloukl fem. *tloukla* atd. Us. proti praes. tluku; pásì, pásìla, síkl, síkla Us. v Čechách sev.-vých., vedle toho místi pas, pasla, sek, sekli sme seno; nésì, vèdì, pèkl BartD. 1, 8 a 26 (zlin.), vyvèdli t. 341 (tèž), vèdì, nésì, vèzì, pèkl, sékl t. 33 (pomor.). t. 36 (blatn.), t. (borš.), t. 77 (val.), t. 83 (hran.), t. 93 (kel.), t. 2, 5 (kvas.); přìdl t. 106 (han., letov.); neuhòdls t. 150 (han., slavk.); rùstì, mùhl t. 163 (han., brn.), t. 183 (tišň.), t. 205 (třeb.); vèdu, pèku t. 1, 28 (pomor.), t. 36 (bystř.); přàdla t. 29 (pomor.), tókla t. 171 (val.), tóklo t. 176 (mor.-slc.), nésìla t. 355 (dol.), přìnésìla t. 352 (kel.), pýk fem. pýkla, sík f. síkla t. 2, 240 (han., kunšt.); ñsòl fem. ñésìla, spàdòl, vjèdòl, vjèzòl, pèkòl t. 1, 40 a 43 (hroz.); muh fem. mohla, rust fem. rostla t. 1, 103 (laš.); spàdèlt 45, (břez.), spàdòl t. 39 (hroz.); nésel slc. (Bernolák), niesol, viedol, hriebol, piekol fem. nesla atd. Hatt. slc. 113 sl.

b) Zdroužena jest slabika kořene samohláskového, nebo koncovka kmene samohláskového. Na př. *-ýl*, dial. *-èl* atd.: vlk wayl RokycMus. 593^a, pes wayl Háj. 161^a, (vlci) wayli t. 252^b, diabel weyl Lomn. Kup. 44^b, wlcý weyli Lomn. Kanc. (1595) 425, vzdychali a wijly (výli) BílD. 466, skrýl se VesB. 37^b; mejl, krejl Šemb. Dial. 16 (domažl.), býl, rýl, krýl Btch. 446, býl BartD. 1, 16 (zlin.), býu t. 351 (stjick., hodslav.), omèl, zakrèl t. 2, 70 (han., olom.), t. 111 (han., letov.), bèl, zbèl, homèl (umyl), zakrèl t. 182 (han., tišň.), t. 206 (han., třeb.); býl fem. byla, krýl f. kryla t. 1, 85 (stjick.), krýl pl. kryli t. 61 (val.); — *-il*, dial. *-èl* atd.: aby shnijl Hrub. 253^b, shnijlo t. 292^a, fhnijli t. 405^b, zhnijl BílD. 220; bìl fem. biła, píl f. piła BartD. 1, 26 (zlin.), t. 61 (val.), Btch. 446 (dol.-beč.); píl BartD. 2, 184 (han., tišň.), t. 165 (han., brn.); muýl VesA. 45^a, sotva se rozednjlo

t. 71^a a j., hodíť fem. hodiťa BartD. 9 a 26 (zlin.), t. 91 (kel.), pustíť f. pustíťa t. 79 (val.), vodíť pl. vodili f. 85 (stjick.), chybiť t. 86 (též), chodíť, vodíť fem. -íťa Btch. 446 (dol.-beč.); chodíť BartD. 2, 1 (saz.), t. 5 (kvas.); ¹⁸⁹⁷ chodíť, mláť t. 165 (brn.); vozéľ, zarazéľ, noséľ t. 161 (brn.), noséľ, proséľ, vozéľ t. 104 (letov.), noséľ, vozéľ, kořéľ se, modléľ se t. 155 (slavk.), hospodařéľ, zblázňéľ se, hoďéľ, mláťéľ, proséľ, kazéľ, vozéľ, dojéľ t. 206 (třeb.), strčéľ, položéľ, patřéľ, vařéľ, vozéľ t. 63 (kojet.); — -icl, zúžením -il, sklesnutím jotace -el, analogií -ál: tu každý spíjel některý páteř Lobk. 84^a, newidiéľ Ben. Deut. 28, 68; opřil, habych se vopřila chod. Han. 237; humíľ (uměľ), trpíľ chod., vědíľ fem. vědíľa, vidíľ f. vidíľa n. vidíľo Šemb. Dial. 16 (domažľ.); třeľ pl. třeľi BartD. 1, 8 (zlin.); běžéľ, sedéľ, ležéľ fem. -eľa atd. Btch. 446 (dol.-beč.), běžéľ, sedéľ BartD. 1, 33 (pomor.), t. 91 (stjick.), umřéť t. 36 (hlatn.), běžéľ t. 2, 5 (kvas.), pověděľ, nevidéľ, chtéľ t. 151 (slavk.), sedéľ, běžéľ, hořéľ t. 165 (brn.), homřéľ, sedéľ, běžéľ t. 184 (han., tišň.), sedéľ, hořéľ t. 206 (třeb.); měu t. 1, 351 (stjick., hodslav.); hledáť neutr. hledáľo t. 1, 349 (rožn.); — -ál dial. -oľ atd.: (země) vziwáľa VřehK. 260^a, zuoftáľ Ben. Gen. 7, 23; voláľ chod.; voláľ fem. voláľa BartD. 1, 8 (zlin.), t. 61 (val.), t. 85 (stjick.), zapáľ fem. zapáľa t. 26 (zlin.), držáľ fem. držáľa t. 345 a 346 (ľhot), vo oľ f. voláľa, vzól f. vzáľa, ľol f. ľáľa t. 101 (ľaš.), dáť, bráť, vzáť, voláť, běháť fem. -aľa Btch. 446 (dol.-beč.); voláľ, dáľu BartD. 1, 33 (pomor.), voláľ t. 45 (břez.), zavoáľu t. 86 (stjick.), voláť t. 2, 2 (saz.), t. 5 (kvas.), žáľ, hoťáľ (uťáľ), zapjáľ, vodpočáľ, rozáľ t. 106 (letov.), ptáľ se, pospícháľ t. 151 (slavk.), dáľ, voláľ, kupováľ t. 165 (brn.), začáľ, najáľ, napjáľ, vzáľ, hoťáľ, žáľ t. 174 (též), půťkáľ, vůľáľ, psáľ t. 184 (tišň.), voláľ, dáľ t. 206 (třeb.), začáľ, zapjáľ, žáľ, huťáľ t. 240 (kunšt.); — -il, dial. -ól atd.: zoul, oboul chod. 58, oboul Šemb. 16 (domažľ.), vobůľ a vobůť BartD. 2, 165 (han., brn.); ľlůľ Hrub. 260^b, ně. slul i sloul Us.; připlaul VelKal. 303, plaula t. 142, plůľ i plůľ BartD. 2, 165 (brn.), ně. plul i ploul Us.; kůľ plur. kuli BartD. 1, 8 (zlin.), t. 61 (val.), kůľ t. 2, 1 (saz.), kůľ i kóľ t. 2, 165 (han., brn.); dóľ (dul) t.; nejľojnějši jsou tu příklady part. tř. II. -nůľ: nehynaul ľaš. (z list. z r. 1698 Hauer v Česk. Mus. řilol. 1897, 206), minoul chod. ohnoul, prásknoul Šemb. Dial. 16 (domažľ.), vehnůľ (vyhnul), sehnůľ BartD. 2, 165 (han., brn.), usnůľ t. 150 (slavk.), lehnůľ fem. lehnůľa t. 1, 91 (stjick.), lehnůľ, sednůľ t. 78 (rožn.), ľnagnůľ fem. -ůľa atd. (vždy -ůľ) t. 66 (val.), ľahnůľ t. 45 (břez.).

c) Zdlouženo jest part. šel v šěľ. Je z býv. šu(d)ľz, ľľási se do a) i do b), a proto klademe je zde zvláště. Zdloužené šel změněno dále v šiel, srov. I. str. 144, zúžením šil, zkrác. šil. Doklady jsou tu ľojně z nářečí nynějšich i z doby minulé: posľeľ Jid. 34, póľhon řiel t. j. ššěľ Rožmb. 22, řiel Zrc. 12^a, aby řiel HusPost. 192^a, neřľiel VřehK. 14^a, (mnohý) ľďa mimo mne před se šil Star. Skľád. 5, 128 (z rkp. XV stol.), řiel Ben. Gen.

37, 30, wyffél i ffyel t. Súd. 5, 4, ffyel t. Deut. 19, 5, odffél Háj. 73^a, šél BartD. 1, 24 (zlin.), t. 2, 151 (slavk.), šíl t. 184 (tišň.), šil t. 65 (olom.) atd. Viz také doleji § 59.

d) Zdloužena jest v sg. masc. samohláska vložena: *veděl* atp. Tak místy ve sl.: *prepaděl*, *nohél*, *zdvihél*, *prevjadól* Pastrn. 110.

e) Zdloužena samohláska kořená i vložena: *véděl*. Na př. *nésěl* fem. *nésla*, *véděl* f. *véďla* BartD. 1, 61 (val.); *véděl*, *nésěl*, *pásěl* vedle *véd* atd. t. 77 (též), *bóděl* vedle *bód* fem. *bódla*, *móhél* v. *móh* f. *mohla* t. 78 (též), *véděl*, *plétěl*, *nésěl*, *pásěl*, *pékěl*, *tékěl* t. 37 (stráň.), *vliékěl*, *piékěl*, *niésěl* fem. *niésla*, *triásěl*, *ruostěl*, *spáděl*, *sáděl* si (sednouti) t. 45 (břez.), *néséu*, *tráséu*, *lézéu*, *spádéu* t. 38 (stráň.), t. 39 (súch.) atd.

Participium perf. act. -zs.

40. Participium perf. act. je v slovanštině dvoje: jedno s příponou *býv. -zs*; na př. stsl. *vedš* fem. *vedšši* č. *ved*, *vedši*, druhé s příp. *býv. -lo*, na př. stsl. *velš* m. *vedlš* č. *vedl* atd. Miklosich a j. nazývají ono participium perf. act. prvním, toto druhým; Dobrovský ono transgressivem minulým činným, toto přičestím (Mittelwort) činným Lehrg.¹ 294 a j. (název transgressivus t. modus má předtím již Rosa 139, 146 a j.: trhage modus transgressivus praes., trhaw praet.); po Dobrovském ujal se toto pojmenování v mluvnicích českých; pro stručnost užíváme také názvů kratších: *vedš* fem. *vedšši* č. *ved*, *vedši* je part. -zs nebo -s, -(e)s-ové, a *velš* č. *vedl* je part. -lš neb -l, -(e)l-ové. —

Ude jde o part. -s.

1. Přípona jeho vyskytuje se v jazycích indoevropských v několika stupních: *uōs* v ř. masc. *eiδ-ōs*; *-uos* v ř. neutr. *eiδ-ōs*; *-ues* ve fem. nom. *-ues-ī*, v ř. *-tia* vedle *-vīa*; *-us* v skr. sg. gen. fem. *vid-uš-jās* ř. *iδ-v-ia*; atd., srov. Brugn. II, 412. Různé tyto stupně vyskytují se tu v tvarech různých podle rodu a pádu; ale analogii přejímají se některé z nich také do tvarů nenáležitých. Ve slovanštině zejména stupeň *-us*, změněný náležitě v psl. -zs, ovládl všeobecně a je tu příponou pro všechny tvary tohoto participia.

2. Přípona psl. -zs jest jen při kmenech souhláskových, na př. stsl. *vedš*, *nesš*... č. *ved*, *nes*... z *býv. -zs*; slovesa, jejichž infinitivní kmen základní se končí samohláskou, mají příponu *-všs*, na př. stsl. *děla-vš*, *umě-vš* č. *děla-v*, *umě-v* atd., z *býv. -všs*. Souhláska *-v-* je tu bezpochyby reflex z těch stupňů této přípony, kde se mohla vyvinouti právem; tak na př. stupeň původní neutr. *-uos* dával do slovanštiny příponu **-vo*, ta byla ovšem vytištěna stupněm *-zs* z *pův. -us*, ale její *-v-* udrželo se v part. *děla-v-š(s)*, *umě-v-š(s)* atd. Srov. Brugn. II, 414; Miklosich II, 328 má

-v- za hiatovou vsuvku. Obojí pak přípona, -*as* i -*vas*, připíná se k infinitivnímu kmenu základnímu: *nes-as(s)*, *nosi-vas(s)* atd.

3. V stsl. jest ve IV. třídě vedle participia s příp. -*vas* také tvar bez -v-: *prošb* vedle *prošiv* atd.; jenom slovesa -*jiti*, mají vždycky tvar s koncovkou -*iv*. Tvar *prošb* vznikl z kmene *prosi-* a přípony -*as*; bylo tedy **prosi-as*, a z toho stalo se náležitými změnami hláskovými *prosj-bs* a dále *prošb*. Tvar *prošb* je pravidlem v textech nejstarožitnějších, tak zvaných pannonských, a tvar *prošiv* šíří se časem; na př. v CodMar. je 186 příkladů tvaru onoho a jen 1 tvaru tohoto, v Supr. pak je participií oněch 117 a těchto 598 atd., srov. Wiedem. 134. Mimo stslovenštinu jsou příklady tvaru *prošb* také v textech stsrb.-slov., vlivem stsl., pokud to nejsou zcela palaeoslovenismy jako na př. obrašt; v. Daničić, Istor. obl. 372. Na pohled mohlo by se zdáti, že tvarem takovým je také stč. -*choz*; přichoz, výchoz, vchoz; ale to je jméno kmene -*jo*, *chod-jo-*, nikoli z **chodj-as-*, jak svědčí příslušné fem. stč. -*chozě*, nikoli -*chozši*.

4. V některých tvarech je při příponě -*as* ještě kmenotvorná přípona další, a to slov. -*jo* z pův. -*io* v masc. neutr. a slov. -*i*, -*ja* z pův. -*i*, -*iē* ve fem.; na př. stsl. masc. neutr. sg. gen. *nesšša* dat. *nesššu* atd. je z kmene *nes-as-jo-*, fem. gen. *nesšše* dat. *nesšši* atd. je z kmene *nes-as-ja-* atd.

Z kmene -*as*, bez kmenotvorné přípony další, je sg. nom. masc. neutr. stsl. *nesš*, *prošb* atp., č. *nes* atd. Býval z kmene toho také nom. plur., který by podle toho měl zníti psl. **nesšsc* atd., a snad také sg. akk. masc., který by tedy byl psl. **nesšs* atd.; ale -š- (z -*sj-*), které bylo po právu v tvarech km. -*as-jo-* a -*as-ja-*, přeneslo se analogií také sem a jest tu v slovanštině historické: pl. nom. stsl. *nesšše* č. *nesše* atd., sg. akk. masc. stsl. *nesšb* atd.

Z kmene -*as* rozšířeného příponou další jsou všechny tvary ostatní: stsl. sg. gen. masc. neutr. *nesšša* z km. -*as-jo-*, fem. *nesšše* z km. -*as-ja-* atd. Fem. sg. nom. měl příponu další slov. -*i* z pův. -*i*, a byl by měl zníti psl. **nesšsi*; ale tu přeneslo se -š-, které bylo po právu v tvarech km. -*as-jo-*, -*as-ja-*, opět také sem a jest tedy stsl. *nesšši* č. *nesši* atd. (jinak Brugm. I. 414: -*šši* z **-sch* pův. -*šši*). Srov. III. 1. str. 299, Leskien v Jag. Arch. 3, 211 a Osthoff, Morphol. Untersuchungen IV.

5. Slovesa kořená, která jsou schopna kmenostupu, mají v tomto participiu stupeň nižší; na př. ř. *πε-qv-ως* z koř. *bheq-*, fem. *id-via* vedle masc. *id-ως* a perf. *oid-a* z koř. *uejd-*, skr. ča-kr-vas z koř. *ker-* atp., srov. Brugm. II. 410 sl. To proniká i do slovanštiny v dokladech, jako jsou: stsl. izvľkъ CodMar., oblъkъ tamt. a j. z koř. *velk-*; oтвръгъ tamt., повръгъ tamt. a j. z koř. *verg-*; oтвръзъ tamt. a j. z koř. *verz-*; роцъръ tamt. a j. z koř. *čerp-*; бръгъше Supr. z koř. *berg-* inf. brěšti curae esse; роцътъ Supr. česk. čet fem. četši z koř. *kejt-* (Brugm. II, 1039); č. *kvet* fem. *kvetši* Us., ze staršího kvъtъ, z koř. *kuejt-*; stsl. *šьdъ* č. *šed* fem.

šedši z koř. slovanského *ched-* (stupňovaného v *chod-*); stsl. *рѣнь*, (j)em⁷ atp., stč. *pen*, (j)em⁷ fem. *penši*, (j)emši atd., z koř. slov. *pen-* (stupň. *pon-*), (j)em- (zdlouž. v *jēm-* v stsl. *jama* č. *jáma*) atd.; stč. *dem* fem. *demši*, nademffe sě Ol. Deut. 1, 43, ze staršího *dēmъ*, z koř. *dom-*; stsl. *мѣнь* atp. z koř. *mer-* atd.; stsl. *бывъ* č. *byv* z pův. *bhu-u-*, z koř. *bheu-* (stupeň oslabený *bhu-*, zdloužen v *bhū-*, jako v skr. part. *ba-bhū-vas-* Brugm. II, 410). Ale analogií vniká sem také stupeň neoslabený a jest na př. stsl. *извлѣкъ* Zogr. česk. *vlek* fem. *vlekši* (z *vlěk-*), stsl. *брѣгъ* Supr. atd. Srov. Wiedem. 130—132.

6. Jsouc ve funkci attributivní nebo v zastoupení substantiva participium toto přijímá sklonění složené, na př. stsl. pl. nom. *pristrasni byvъše* mŕněachъ *duchъ* viděte *ἐμφοβοι γερόμενοι* Luk. 14, 37 a jakože předaše namъ *byvъše* iskonl samovidce *οὐ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπαι γερόμενοι* t. 1, 2 atd. V češtině tvarů takových v textech doby starší není. V DialBoh. psáno: přebzaná šlechtnost wybychffa z přiebytka všeho světa a postupywffy ffwyeczkych wyeczzi wraczila fye geft 18^a; ale to není tvar *vyběhšá*, nýbrž omyl m. *vyběhši*, jak svědčí smysl a kontext, v. Listy filol. 1896, 326 sl. V PassKlem. zase psáno: ona na korab wfyedffye 140^a, Kristina wzemffye 143^a, Savina na zemi padffye 196^a; ale opět to není tvar sem hledící *-šie*, nýbrž odchylka místo *-ši* (v. v § násl. č. 3), jak zase svědčí kontext příslušných míst a dále ta okolnost, že písař PassKlem. také jindy psává *ye* místo *i*, na př. wflyeczkye m. všickni omnes 92^a, o něm fye pyesse m. piše 188^a a j. Teprve v nové češtině spisovné vyskytují se tvary sem patřící, šťastným napodobením slovanštiny ostatní, kde tvary takové jsou, zvláště ruštiny, na př. (milec drahocenný) *byvši* slíben od té ženy A. Marek (v básni „Kajicná“ 1814, v. Jakubec: Ant. Marek 161), rodičů nepomyšlivších Květy 1834, 128. úkazem objevivším úlohu t. 255, vrátivši se majitelé Pal. 3, 2, 374, poslové od krále Kazimíra přišedši t. 4, 2, 569, při zmáhavších se pŕtkách t. 386, hrad náleževši rodu (Slavníkovu) TomP. 1. 37, všemi v té krajině stávavšími t. 32 atd.

41. O participiu tomto v češtině ještě zvláště.

1. Tvary jeho v češtině jsou jenom sg. nom. masc. *nes*, *nosiv*; fem. *nessši*, *nosivši*; neutr. stč. jako masc., nč. jako fem.; plur. nom. *nessše*, *nosivše* pro všechny rody; a v du. nom. totéž, t. j. plural brán také za dual; srov. III. 1. str. 299 sl. A jsou dále tyto tvary jenom v češtině knižné; v jazyku obecném nezachovalo se z tohoto participia nic, a také spisovné nářečí slc. ho nemá Hatt. slc. 112.

2. Sing. nom. byl v masc. a neutr. stejný: *nes*, *nosiv* atd.; teprve časem přijímá se pro neutrum tvar fem.: nč. *nessši*, *nosivši* atd. Čteme tedy v textech starých: slunce v svém západě poŕfed připřelo sě bě u břeha t. j. poŕed AlxRM. 7, 3. Ikalo srdcem mnohé družě zbyw svého milého

mužé AlxV. 806, to rzek dieté i zmisalo Pass. 360, biczaw dieté Ol. Num. 11, 27, ty věci vflyšew všeco množstvie svatých vece Nikod. 75^b, kniže tohoto světa přišlo jest na mně židuov popudi ChelčP. 149^a atd.; mezitím proniká v neutr. novota -ši a čteme na př. semeno zrostši učinilo užitek mnohý Háj. Šim. (1547) 205; Drach. (1660) má fem. bywšfi a neutr. bywšfj 85, fem. seděwšfi a neutr. seděwšfj 114 atd., a učí vůbec, že fem. je -šfi a neutr. -šfj 130, t. j. má neutr. stejné s fem., ale chce je lišiti libovolným rozdílem v kvantitě; v tom ho následuje Tham (1811), jenž má fem. špatiwišfi, chytiwišfi, padšfi, řekšfi a neutr. špatiwišfj, chytiwišfj, padšfj, řekšfj 57 a 58, ačkoli předtím (1801) má fem. a neutr. stejné woławšfi 100 atd.; jiní grammatikové od stol. XVII počínajíc mají neutr. jako fem., na př. Nudož. (1603) má fem. i neutr. woławšfi 56^a, dawšfi 57^b, činiwšfi 59^a atd., Rosa (1672) woławšfi, činiwšfi 136, Dolež. (1746) woławšfi 100, miłowawšfi 102 a j., Pelzel (1795) woławšfi 107, Nejedlý (1804) nesšfi, piwšfi atd. 209 sl. a 247, Dobr. (1809) bywšfi, řekšfi 293 atd., a tak jest i v usu nynějším.

3. V sg. nom. masc. (neutr.) tvaru *nes* bývá někdy zdĺoužení: komorník feed i pojme komorníka od toho úřadu Rožmb. 29, (spasitel) pogém jě (učedlnsky) HusPost. 37^a, *wze^m* odpuščenje svD. 75, člověk ho (hada) *wze^m* JidDrk. 104.

4. Místo -i ve fem. -ši je zvratnou analogií psáno -yu, (Maria Magd.) člověka newidywšfju Pass. 342, — a -ye, Savina na zemi padlye PassKlem. 196^a a j., srov. č. 6 § předcházejícího; — výklad těmto odchýlkám je stejný jako v infinitivech psaných trpietyu m. trpěti Pass. 421, wlyetie m. vsietí Mill. 106^b, v. § 31 č. 1.

5. V plur. je krátké -(v)še. V PilC. je -vše: uzzlyšfiewšfe^a, wzwydywšfe^a; srov. stejné zdĺoužení téže koncovky v pl. nom. zeměné atp.

6. Přípona -v- má býti jen při infinitivních kmenech samohláskových, souhláskovým náleží přípona bez -v-, v. § předcházející č. 2. Ale analogií přejímá se -v- také do participií utvořených z kmenů souhláskových a místo *nes*, *nessi* atd. bývá *nesv*, *nesvi* atd., ano i *nesev*. Na př. dotkw Štít. ř. 85^a, wztahw t. 87^a, czetw t. 72^b, wzdyhwšfe t. 91^b a j.; poklekw PassKlem. 89^a, rzekw t. 90^a, podwrhw t. 88^a, nalezw t. 218^a a j.; zawrhw EvOl. 9^a; wztahw BenLev. 9, 22, ohledw fe t. Ex. 2, 12 a j.; vpadew Háj. 53^b, padew na zemi umřel t. 13^a; Háj. Šim. 203 sl. učí, že part. toto je pozdvih, přines, nalez atd., že je však někteří matou s part. zdvihl' m. zdvihl atp., a tedy prý pro srozumitelnost může se přidávati -v neb -ev a býti: pozdvihv, přinesv, nalezv atd. n. *pozdvihev* atd.; ulekw fe Háj. herb. 69^b; nefw, nefwšfi, nefwšfe, v nes, nesšfi, nesšfe je prý -v- elidováno, aby nebylo tvrdosti Nejedlý Gr. '247 sl., '209 sl.; pad, nes, vez Dobr. Lehg. '180 a '132 s připomínkou, že se vyskytá také přišedw, padw a padew; padew Jg. Atala 53 a j.; přečetew Květy 1834, 89 a j.; *svedv* bitvu Pal.

3, 2, 430, svedv plnomocníky t. 439, přivedv t. 4, 1, 308 a j. Vedle těchto odchylek s -v, -ev jsou však vždycky pravidlem tvary náležité nes, nesci atp., a toho pravidla šetří se nyní v jazyku spisovném všeobecně. X

Participium perf. pass. -nō, -tō.

42. 1. Přípona původní tohoto participia je dvojí: -to pro masc. a neutr., tā pro fem. a -no, -cno pro masc. a neutr., -nā, -enā pro fem. Oboje vyskytují se také ve jmenných kmenech jiných; na př. v adjekt. lat. ap-tu-s, lit. geł-ta-s stsl. žloto ze žl-to-, brada-tō, žena-tō atd., subst. f. pio-ro-s, pio-rý lit. fem. gyva-ta stsl. živo-tō, skr. vrt-tu-m neutr. stav a stsl. vrōs-ta fem. z koř. uert-, lit. pirsz-ta-s stsl. pras-tō (skr. sprš-ta-s dotčen) z koř. perł-, strpus. akk. gei-ta-n stsl. ži-to z koř. gei- žiti, vra-ta psl. vor-tu z koř. ver- claudere, pe-ta a pq-to z koř. pen- tendere atd., adjekt. skr. pūr-na-s lat. ple-mu-s lit. pil-na-s stsl. plā-nō z pův. pl-no fem. -nā z koř. pel-, subst. lit. sap-na-s lat. som-nu-s pův. suop-no-, skr. svap-na-s z pův. sup-no- nebo suop-no-, a ř. fx-ro-s stsl. sžnō m. sžp-nō z pův. sup-no-, stsl. strana ze stor-na z koř. slov. ster-, suk-no ze suk- atd. Srov. Brugm. II, 206 sl., 223 sl. a 423. Zvláště pak bývají tyto přípony v kmenoch participia perf. pass., na př. skr. hi-ta-s, ř. se-rō-s, lat. ab-di-tu-s, lit. dē-ta-s z pův. dho-to-, got. bund-an-s atd. Brugm. II, 1420. A tak jest i ve slovanštině. Tu připínají se k infinitivnímu kmenu základnímu: vi-to-, da-no-, tesa-no-, nes-eno-, prosi-eno- atd., srov. Lesc. Handb. 2116, a jest sg. nom. masc. -tō, -nō, -enō, fem. -ta, -na, -ena, neutr. -to, -no, -eno atd.

2. Příponu -to atd. mívají slovesa kořená -n, -m: stsl. pets č. pat z koř. slov. pen-, stsl. jetō č. jat z koř. jem-, stsl. dqts č. dut z koř. dom- atd.; dále slovesa kořená -r: stsl. požrāts z koř. žer-, prostrāts z koř. ster-, stč. trt, netrtee cesty budú rovné asperae EvZimm. 24, netrte Koř. Luk. 3, 5, z koř. ter-, *mrt v subst. verb. úmrtie z koř. mer-; sloveso vi-: stsl. vito č. vit, v č. také pit, bit, lit, šit, kryt, myt, ryt, z-ut a j. Příponu pak -no, -eno atd. mají slovesa ostatní, totiž kořená souhlásková: stsl. nesenō č. nesen z koř. nes-, stsl. vedenō č. veden z koř. ved- atd., někdy také stsl. žrenō vedle žrāts ze žer-, črenō vedle črāts stč. trt, dōmenō vedle dqts; i samohlásková: stsl. bijenō, bijenō (vedle bīts) z bi-, zabavenō z by-, sžkravenō z kry-, izmavenō z my-, otšravenō abruptus z ry- (Mikl. Lex. 530), šivenō z pův. siū-, obuvenō (m. *obovenō) z u- (pův. ou-, lit. pracs. av-iu, lot. au-ju Brugm. II, 1074), odēnō č. odēn z dē-; dále slovesa s příp. -nq: stsl. dvignovenō častěji než -nq-tō, v č. -nov-en nikdy; s příp. -a, -ja, stsl. dēlanō, tesanō, buranō č. -án, stsl. sáždanō stč. sážán pl. sážení; s příp. -ova: stsl. kupovanō č. -án; s příp. -ē: stsl. umēnō, trpēnō č. uměn, trpěn atd.; s příp. -i: stsl. prošenō č. prošen (z *pros-j-en,

*prosi-en-) atd. Srov. Wiedem. 135—142. Druhdy vyskytá se vedle sebe participium s příponou tou i onou, jedno patrně starší a druhé novotvaré, vzniklé analogií. Tak jest stsl. *daťo* (vedle *peťo* atd.) patrně starší a *domens* mladší atd.; o podobných duplikátech českých viz v § násl. č. 2.

3. Slovesa kořenná, která jsou schopna kmenostupu, mívají v tomto participiu při obojí příponě stupeň nižší. Na př. stsl. *čtenъ* č. *čten* z koř. *kejt-*; stsl. subst. verb. *cvetenije* stč. *ktvenie* m. *kotenie* z *kvten-*, koř. *kvejt-*; stsl. *tlāčena* č. *tlučen* z *tolčena*, koř. slov. *telk-*; stsl. *oblāčena* z *vblāčena*, koř. *velk-*; /č. -*rčen*, vyrčen, narčen, z *rečena*, koř. *rek-*; stsl. *žbžena* stč. *žžen*, koř. *žeg-*; stsl. *prostrata*, koř. *ster-*; *požrta*, koř. *žer-*; *trata* stč. *trt*, koř. *ter-*; **mrt* v subst. č. *úmrť*, koř. *mer-*; a podle toho podobá se, že také part. stsl. *peťo*, *daťo* atp. č. *pat*, *duť* jsou z býv. *pun-to-*, *dām-to-*, z koř. *pen-*, *dom-*. Srov. Wiedem. 135—142.

4. Jsouc ve funkci atributivní nebo v zastoupení substantiva participium toto přijímá sklonění složené; na př. stsl. *rečenoje to ѡгнѣнъ* Zogr. Mat. 1, 22, jako Isusa *propetaago išteta* *Ἰησοῦς τὸν ἱστανωμένον* t. 28, 5, č. *řečený, krytý* atd. V českých nářečích východních je tvar sklonění složeného většinou a pravidlem místo spisovného jmenného, jenom sg. neutrum -o bývá tu také; výklad zevrubnější o tom náleží do skladby. — V stsl. jsou z tohoto participia krom toho ještě adjektiva s příponou další -*eno*: *neizrečenoŋs* ineffabilis z *rečena*, *prijetno* iucundus z *prijetъ* Wiedem. 139 a 142. V češtině jsou subst. *učenník*, *mučenník*, pro které je třeba předpokládati adjektiva -*nný*; ale ta lze vykládati jinak, než vysvětlené právě tvary stsl., srov. I. str. 375.

43. O participiu tomto v češtině ještě zvláště.

1. V několika dokladech jeho psáno -*m* místo -*n*; vznímlem fem ŽKlem. 68, 9, *vczynyem* t. 58, 17, *nepofkwrnyem* t. 17, 24, an jest velmi *pořkwrnem* Pass. 397 (v otisku Legovu v List. filol. 1885, 306 je za to *pořkwrneni*), já *krzieltiem* fem t. 623, podoben jsem *vzinyem* Fl. Kn. 14 (ze skl. XIV stol.), jakožto poznám jsem EvOl. 106^b (1. Kor. 12, 12, Osvěta 1896, 894). Psané zde -*m* není ze zvláštní snad přípony tohoto participia, nýbrž odchylkou, která se vyskytuje také jinde, zejména v adj. *pamatem* fem byl ŽKlem. 76, 4, *pořluffem* budeš t. 80, 9, *neposřuffemřtwym* Fl. Kn. 14 (ze skl. XIV). Připomenouti k tomu jest, že starý opravovatel ŽKlem. na třech místech v dokladech právě uvedených (17, 24; 68, 9; 80, 9) škrábáním měnil -*m* v -*n* a dal tím na jevo, že -*m* pokládal za nesprávné, neboli že -*m* bylo odchylkou. Jde však o výklad této odchylky. Vyskytuje se několi-kráté a to částečně v případech stejných, proto jí nelze vykládati omylem pouze nahodilými. Pro adj. *památem*, *poslušem* a subst. *neposlušemstvie* ukazují na č. adj. *tajný* a *tajemství*, stsl. adj. *tainъ* t. j. *tajně* a *tainъ* t. j. *tajně*; rozdíl -*n*-, -*m*-, který se zde vidí a viděl, byl napodoben

a tudy vzniklo památem, poslušem atd. místo -n. Podnět podobný pro part. -n a změnu jeho v -m mohl býti dílem v případech analogických právě vytčených, dílem v part. praes. pass. -m, pokud se v jazyku ještě drželo; tedy na př. part. poznám v EvOl. m. poznán mohlo vzniknouti podle part. znám (známý), učinem m. učiněn podle part. učinim (srov. stč. držim) atd. Srov. Listy filol. 1886, 290.

2. Jako jinde, v § předcházející č. 2, tak jsou i v češtině duplikaty tohoto participia, s -t a -n zároveň. Na př. vedle staršího nebo náležitějšího part. -n je spolu mladší -t: jěn a jět, by na lov giēn(o) Pil b (rým: viděno), ujetá cesta Us.; hřiēn a hřát, pocestný jest ohrziēn Ol. Job. 31, 20, nč. ohřát Us.; sěn a sět, sát, novo lyene plémě Pass. 596. siēmē jest wfieto ŠtítOp. 219, semeno musí feto býti Beck. 1, 424, wsát jest BrNZák. 33*; ván a vát, wano jest ventilatum est Pror. Isa. 30, 24, nč. zavátá cesta Us.; dēn, diēn a dět, odyen světlostí ŽWitb. 103, 2, odín Vel. Jg., starosty odyetee u pytle opertos Ol. 4. Reg. 19, 2; dán Us. a dat, čest data AlxV. 1948, subst. verb. škoda mého vydatá Suš. 472; mēn a mlet, chleb mlen bude Pror. Isa. 28, 28, mlet Us.; třiēn, třiēn Us. a třět, česty trzete planas vias EvVíd. Luk. 3, 5 atd. Hojnější toho příklady jsou v nářečích východních: hnatý za náležité hnán, mečem prohnatého Suš. 117, rozehnatý BartD. 2, 380; datý za dán, vydatá céra, zadatý byt t. 1, 80 (rozn.) a j., nenadatý (komu nelze dost dáti) t. 2, 348 (záp.-mor.); odřetý za -dřen, koza vodřetá t. 241 (han., kunšt.); otřetý, zavřetý, pohřetý za třen, -vřen, -ž(h)řen t. 218 (han., třeb.); jinde zavřítý, podepřítý, prostrřítý t. 1, 26 (zlin.) atd. Naopak je part. -n místo -t u Kollára, patrně chybou: pistolky k boku připnéne m. připatě Sl. Dcera 1862 str. 341. Víc o tom při slovesích jednotlivých.

3. Konečně bývá v tvarech tohoto participia různá kvantita.

Zejména je zdĺoužení v slabice kořenné v dial. nēsen atp. za spisovně nesen atd.: nēsen; pāsen, lézeu BartD. 1, 38 (velick.).

Slabika vzniklá stažením je z pravidla dlouhá; tedy na př. stán ze stojans, sán ze séjans a podle toho i sát, nic olatého Br. Jer. 35, 9 atd.

V případech jiných, mimo stažení, je v participiích tvaru -t samohláska před souhláskou příponovou z pravidla krátká: pat, bit, kryt, zut, ohnut atp. Ale v nářečích bývá tu zdĺoužení: zavřítý, odřítý, podepřítý, prostrřítý (č. zavřen atd.) BartD. 1, 26 (zlin.), zapítý (pnu), utítý (tnu) t. 93 (kel.), zapíté, hotíté, požité, začíté, vzíté t. 2, 106 (han., letov.), 179 (han., tišň.) a j., zapjítýj, požitýj, vzítýj t. 274 (jemn.); a toto dialektické -ít místy opět zkráceno: začito, otito, vzito, požito t. 218 (třeb.), načité, otité, vzité, požité t. 200 (též), začité, hutité, zapité t. 240 (kunšt.), utité, začité t. 52 (třeb.) a j. — V participiích pak tvaru -n bývá samohláska před souhláskou příponovou tu dlouhá, tu krátká, jak ukazuje následující přehled:

a) Tvary sklonění jmenucho.

Když před *-n* jest *-a-*, je koncovka vždycky dlouhá: *-án*, *-ána*, *-áno* atd.; na př. dán, dělán, tesán, kupován atd., stě, též slyšán (III. tř.), sázán (V. 1^b) atd.

Když před *-n* jest *-e-*, v třídě I., II. a IV., je koncovka krátká *-en* atd.: stě, i ně, nesen, veden, zahřeben, pečen, tištěn, tažen, prošen atp. Ale někdy a zvláště dialekticky bývá také *-én* zůž *-ín*. Na př. v tř. I. a II.: jak je zapražino tak bude i svezino Vav. 32, zametyno Kotsm. 8 (doudl.), zametyno, upečino atd. Us. (místy), posečino BartD. 2, 274 (jemn.); — v tř. IV. zprošťijén Štít. ř. 9^b (doklad ojedinělý), wyerzino Brig. 4^a, býti naplnynu t. 139^b; aby wěrino bylo MudrC. 29^a, vpaléna Ben. Gen. 38, 13, byl obwinijn Háj. 294^b, list jest vpeczetijn KolČČ. 268^b (1568), Anna winijna byla t. 320^b (1561), tvář nebude špatřjna Br. Ex. 33, 23, špatřjn bude t. Deut. 16, 4, špatřijn VelKal. 321, špatřjna t. 336, špatřjino t. 84, špatřjini t. 27, špatřjiny t. 149 atd. (v jazyku starším je v této třídě zdloužení velmi zřídka, nejčastěji v part. *spatřín*), podojino, nakrmíno, pokropino, namočino Kotsm. 8 (doudl.), sklídino, zvrťino, vymlácino, zaplácino BartD. 2, 258 (žďár.), zaplatino, vymlátino, vyhodino t. 274 (jemn.), t. 281 (dač.). — Vzniklé tu zúžením *-i-* (*-ý-*) bývá dialekticky opět zkráceno: vedyno, přečtyno, pletyno, zametyno, vodvezino, zanesino, napečino, posečino t. 218 (han., třeb.), hodino, zaplatino, vemlátino t. 208 (tčž).

Když před *-n* jest *-ě-*, a to ze staršího *-e-* v tř. I. (*třén*, *-děn*, *oděn* atp.) a III. (*uměn*, *trpěn*) nebo z *-a-* v tř. V. 1^b (*sázen-*), je koncovka krátká *-ěn* (po zániku jotace *-en*): třén stě, třén, uměn, trpěn, sázen atp. Us. Ale také bývá dlouhé *-ien*, zůž *-ín*; otewrzyno ĚvOl. 274^a, (nebesa) otewrznyna t. 97^a, aby pozzrrzyno bylo t. 163^a, fliffyn (křik) t. 129^b; odeprzieno VšeblK. 248^a, když jsú (desky) zawrzieny t. 150^b, aby cesta otewrznyna byla t. 189^b, kterak ta slova mají rozuměna býti t. 303^b, widieno t. 12^b, powiedieno t. 27^a, hledieno t. 258^b, má trpieno býti t. 11^b, nemají trpieni býti t. 81^a a j.; widijen Ben. Ex. 34, 3, widijeno t. Lev. 23, 12, powiedijeno t. Gen. 15, 23 a j.; snáffijena Hrub. 293^b, snáffijeny t. 377^b; prostrzijen Háj. 61^a, list byl otewrijn t. 173^b, zawrijno t. 23^a, domnij jest svatý t. 342^b, trpijno t. 349^a, powiedijno t. 37^b, widijn t. 283^a, widijna jest t. 312^b, mohlo býti widijno t. 380^a, jsú widijni t. 199^a, světa widijna jsú t. 353^b a j.; (dům) židům dopaufstijn býti nemá KolČČ. 288^a (1559); zawrzijno VelKal. 78, widijn t. 105, widijna t. 68, widijno t. 169, widijni t. 304, widijny t. 325 a j.; odjn Br. NZák. 17^b, otewřjno t. 132^b, gmjni t. 151^a, domijn byl t. 114, powědjno t. 8^a, zwědjno t. 26^a, byli widjni t. 54^b, po-kauffjn byl t. 9^b, obrácyno t. Ex. 29, 27, přenáffjno t. Num. 36, 7, pauffstijn býval t. Ezech. 32, 25, smáčjn byl t. Dan. 4, 12, smáčjno t. 5, 4, stříbro přiwážjno bývá t. Jer. 10, 9, by vyhážjni byli t. Jer. 22, 28, dítky rozrážjny budau t. Isa. 13, 16 a j.; zavřjno, otevřjno Us. místy a Kotsm. 8 (doudl.);

půvědinů BartD. 2, 180 (tišň.). Vzniklé tu zúžením *-t-* bývá dialekticky opět zkráceno; vótěvrinó BartD. 2, 119 (han., jev.), vetrpino t. 219 (třeb.), povědino t. 220 (též).

b) Tvary sklonění složeného mají samohlásku nezdloženou: volán-volaný, zavřínó-zavřený atd. Us., dial. posečínó a žito je posečený BartD. 2, 274 (jemn.), vymlátínó a vymlátěný t., zaplatínó a zaplatěnej t. 278 (dač.) atd.

Substantivum verbale.

44. Substantivum verbale, podstatné jméno slovesné, nazývá se v mluvnicki slovanské jméno významu dějového, nomen actionis, neutrum, tvořené z participia perf. pass. příponou kmenotvornou psl. *-bje*, která dává do stslovenštiny sg. nom. *-bje* nebo z. toho vzniklé *-ije*, a do češtiny stažením *-ie* a zúžením *-í*; na př. part. *pěta*, *nesenā*, subst. verb. stsl. *raspětbje*, *nesenbje* n. *-ije*, stč. *rozpětie*, *nesenie* nč. *-í*, dial. zkrác. *-i* atd., pokušení BartD. 2, 43 (han., přer.), pozdvihováň t. 1, 6 (zlin., *-ň* slabikotvorné, srov. I. str. 301). Přípona *táž* je také v subst. stsl. *ostrbje* č. *ostrie*, *-í* z adj. *ostrz*, *kamenije* č. *-ie*, *-í* z km. *kamen-* atd., a je z pův. *-ijo*; substantivum slovanské sg. nom. *-bje* souhlasí tedy se subst. skr. *-ija-m*, ř. *-io-v*, lat. *-iu-m*, na př. skr. *dūt-ija-m* poselství z *dūta-s* posel, ř. *đović-io-v* ptáček, lat. *augur-iu-m* atd., srov. Brugm. II, 119—124.

45. Při substantivu tomto v češtině dlužno ještě promluvit o jeho kvantitě, zejména o kvantitě jeho slabiky předposlední, která bývá tu krátká tu dlouhá, na př. pítie a lánie, chténie a diénie, dělání a kázanie, nč. zvaní a pozvání atd. Srov. I. str. 604. Nalézáme tu v celku pravidlo, jak následuje.

I. Substantiva *-t-ie* (z part. *-t-*) mají řečenou slabiku vždycky krátkou: pítie, napítie, krytie, přikrytie, stétie, dutie, hnátie, polnutie atd.; jenom v novotvarech, kde *-t-* přijato analogií místo *-n-*, bývá přejata i odchylná kvantita, na př. nč. zavátí Jg. (zavěji) vedle zavání stč. za-víenie.

II. U substantiv *-n-ie* (z part. *-n-*) bývá tu však kvantita různá.

a) Když řečená slabika vznikla stažením, je vždycky dlouhá. Na př. lánie z *lajanjje*, lánije HrubPetr. 41^a, lánijm Hrub. 23^b, lání Us.; stánie ze *stojanjje*, w stánij Hrub. 426^b, stání (stojím) Us.; smání stč. *smíenie* ze *smijanjje*; stč. *síenie* pozd. sání ze *sějanjje*, čas k feenij Lact. 88^a, sání obilí Puch. 125^b; -kříenie, -křání z *-krějanjje*, okrzíjenie Hrub. 45^b, okřání Jg.; stč. *díenie* z *dějanjje*, dobrodijenije Štít ř. 5^b a j., Hrub. 410^b atd. V odchylném nč. dobrodíní je zkrácení z doby pozdější, jak svědčí kvalita samohlásky, pro kterou třeba předpokládati starší dlouhé *-ie-*:

-dienie zúženo v -díní, a toto zkráceno v -díní. V *osénie* nč. *osení* je základem part. *sé-n* stsl. *sé-nz* z koř. *sé-*, a tedy kvantita správná.

b) V případech ostatních, mimo stažení, nalézáme toto:

1. Když slabika předposlední má samohlásku kvalitativně *jinou než -a-*, je z pravidla krátká. Jest tedy substantivum verbale

-enie v slovesné tř. I, II a IV: vedenie, tišenie, prošenie atp., nč. -ení; odchylkou dial. -ění: tlučení BartD. 1, 184 (val.), okamžení t. 356 (dol.), modlení, dopuštění t. 344 a 345 (lhot.), chození, dovolení t. 8 (zlin.), složení t. 179 (val.), modlení t. 2, 1 (saz.), při sečení t. (mal.) atd.;

-ěnie v tř. I, III a V 1^b: třenie, pěníe, uměníe, trpěníe, sázěníe, nč. -ění a -ení; zřídka odchylkou -ienie, -ění: w pění HusŠal. 145^b, dial. ležění, bžžění, slyšení, mlčení, hučení, křičění, krájení, házění, sázění (val. mistry, sděl. dra. J. V. Nováka).

2. Když slabika předposlední má samohlásku *-a-*, tu je rozdíl mezi substantivy těmito dvouslabičnými a víceslabičnými.

Dvouslabičná mají v usu nynějším většinou krátké *-a-*, tedy koncovku *-aní*: brání, cpaní, drání, hraní, lhaní, prání, psaní, ptání, rvání, řvání, spaní, stlání, zvaní, žraní, žvaní a j.; psaní, spaní (vedle spání) má již Vel. Jg. — Ale vedle toho jest také *-á-*: dání, lkání, stání (stanu), znání Us., dáníje VšeHK. 113^b (2krát), dáníe t. 5^b, při wdáníj t. 108^b a j., lkáníje Hrub. 272^a, lkánj Br. Žalm 79, 11, wtdáníje z mrtvých Hrub. 293^b, znáníje VšeHK. 108^b; — jest dosvědčeno *-á-* v jazyku starším také v substantivech nyní krátkých bránie: braaníje VšeHK. 300^a, t. 214^b, toho bráníje t. 126^a, při bráníj t. 10^a, o bráníj t. 9^a a j. (ve VšeHK. vždycky bránie), bránj Br. Deut. 24 (nápis); řváníe: řwánj Br. Isa. 5, 29, t. Zach. 11, 3, t. Ezech. 19, 7, řwánj VesV. 162^b, velikým řwánjm t.; psaníe: pfánj Br. Dan. 5, 7 a j.; — jest *-á-* v týchže substantivech z pravidla v Slovníku Jungmannovu: brání, cpání, drání, hrání, lhaní, prání, psání, ptání, rvání, řvání, spaní, stlání, zvaní, žraní, žvaní a j. (při příslušných slovesích, odtud také v slovníku Kottovu: brání vedle brání atd.) a často v textech z doby nedávné: rychlého pfánj Květy 1834, 158, vlasů rwánj t. 126 a j.; — a jest *-á-*, když substantiva tato složením s předložkou mají tři nebo více slabik: sebrání, vycpání, rozedrání, vyhrání, selhání, vyprání, sepsání, vyptání, vyrvání, zarvání, vyspání, ustlání, pozvání, vyžraní atd.; — a tím vším činí se pravdě podobno, že *-a-* v nynější výslovnosti brání, cpaní, drání atd. vzniklo krácením v době pozdější, krácením, které podle uvedených dokladů již v XVI stol. se jeví, ale teprve v usu nynějším silněji proniká a pravidlem se stává.

Substantiva verb. o více než dvou slabikách mají v usu nynějším z pravidla dlouhé *-á-* a tedy koncovku *-ání*. Na př. mazání, kárání, řezání, rozplétání, tčkání, utíkání, švihání, střihání, motání, srůstání, dupání, koupání, sypaní, stýkání atp.; kupování atp.; sebrání, vycpání, rozedrání, vy-

hrání, selhání, vyprání, sepsání, vypsání, vyrvání, zařvání, vyspání, ustlání, pozvání, vyžrání atp.; podání, zalkání, povstání, poznání atd.; dial. také v tř. III. a V. 1^b: slyšání, sázání, házání, snášání, krájání (val. místy, -ání v řeči venkovské, -ení v městské, sděl. dra. J. V. Nováka).

V jazyku starším proniká tu však pravidlo poněkud jiné, podle slabiky třetí od konce: a) když tato je krátká, následuje dlouhé -*anie* na př. *mazanie*, a b) když je dlouhá, následuje krátké -*anie*, na př. *kázanie*, tak že poslední tři slabiky těchto substantiv mají rhytmus dílem a) bacchijský: *mazanie* ~ - -, dílem b) antimacerský *kázanie* - ~ -. Do třídy a) patří také tvary tohoto druhu, které vznikly složením z dvou-slabičných: na-dáníe, po-znáníe, se-bráníe atp.; mají, pokud kvantitu jejich pozorovati lze, vždycky rhytmus ~ - -, a proto můžeme k nim zde dále nehleděti. Doklady (z textů, ve kterých kvantita aspoň celkem pečlivě a správně se udává, a srovnány abecedně podle samohlásek slabiky třetí od konce, na které tu záleží): z *Ben.* a) po^zehnaⁿanie Deut. 15, 10, ^{li}to^wáníe Ex. 25, 17, ^{ku}po^wáníe Gen. 42, 5; b) ^{pr}zi^kázanie Deut. 21, 18, ^{ro}zkázanie Num. 9, 23, ^{za}wázanie Deut. 24, 6, ^{zb}ieraⁿij Lev. 25, 5 a j.; ze *Všeh K.* b) ^{pr}zi^kázanie 53^b, k ^okázanie 42^a, ^{ro}zkázanie 26^a, po ^ukaázanie 42^a, ^očeka^{aw}anie 5^a, ^uwázanie 34^b, ^wwázanie 5^b, s ^uwázanie 8^b, ^odházanie 14^b a 47^a, k ^odhaázanie 41^b, ^zachowázanie 17^a, ^{pr}odlówanie 56^b, ^pri ^{na}lózanie 163^a, ^{wt}ijekanie 71^b, ^{pr}zi^{gi}máníe 102^b; z *Hrub.* a) ^{cz}ekanie 198^a, ^{ge}dnáníe 386^b, w ^{ge}dnání 379^a, w ^{ge}dnáních 444^b, ^{le}káníe 275^a, ^obrzezanie 117^b, k ^odzezanie 121^b, ^{tro}ftkáníe 176^b; w ^{ko}nání 444^b, ^{sko}náníe 469^b, ^odchowáníe 349^b, ^zachowaanie 11^b, ^zachowáníe 4^a, k ^odwołání 169^b, ^frownanie 422^b, ^frownáníe 424^a, ^{ne}frownáníe 437^a, ^{bo}yowáníe 502^a, ^{mi}lowáníe 418^b, ^{pa}nowanie 395^a, ^{po}sluhowanie 370^a, ^{wa}rowanie 380^b, ^zprawowanie 5^a atd.; wyhráníe 157^a, ^zwykáníe 461^b, ^wzdycháníe 176^b atd.; b) k ^{da}wanie 410^a, ^{ha}adanie 488^a, w ^{ha}danij 449^a, k ^{ha}danij 169^b, ^{ha}adanie 490^a, ^{ha}danij 121^a, ^{ha}danij 121^a, ^{na}bádanie 498^b, ^{na}bádanie 182^b, ^{opa}asanie 171^b, ^{po}tákáníe 382^b, ^{pr}zedkládanie 15^b, ^wykládanie 499^a, ^{pr}zemáháníe 502^a, ^{za}adanie 317^a, ^{za}danij 428^a, ^{ka}zanie 173^a, na ^{ka}zanij 472^b, ^{ro}zkaazanie 380^b, ^{ro}zkázanie 378^b, ^{ro}zkázanie 363^b, ^{pr}zi^{ka}azanie 507^a, ^{pr}zi^{ka}azanie tamt., ^{ta}zanie 96^a, ^{ta}zanij 356^a, ^{ota}azanie 279^b, k ^{da}wanie 410^a, ^{ro}zdaawanie 109^a, ^{ro}zdáwanie 117^b, w ^{pr}odávanie 341^b, ^pri ^wydávanie 417^b, w ^{ro}zeznávanie 37^a, ^wylhédawanie 487^a, ^odwoławanie 394^b, ^zachowawanie 5^a, ^zachowawanie 14^b; ^wyléwanie 499^a; w ^odpowjedanie 402^b, ^otwijeranie 487^b, ^{po}spijechanie 396^a, ^{sp}ijewanie 422^b, ^{sp}jewanie 467^b, w ^wybijeranie 433^b, ^{za}tmiewanie 169^a; ^{cz}ijtanie 409^a, w ^{za}czijnanie 402^b, ^{di}wanie 157^a, 439^b, ^{li}janie 440^a, ^{sp}omijanie 422^b, ^{na}pomijanie 353^b, k ^{na}pomijanie 430^a, ^wzijwanie 407^b, ^{pr}zi^{gi}máníe 92^b, po ^{ro}zgi^{ma}nij 498^b, ^wzijwanij 431^b; ^{po}mlówanie 435^a, ^{ro}zmlówanie tamt., ^{po}slúchanie 369^a, ^{po}slúchanie 69^a, s ^{rw}hanij 488^b; ^{do}bý-

wanije 434^a, w dobývaniu 433^b, k obýwanij 412^a, przebýwanije 407^a, dotýkanije 172^a atd. Z dokladů tuto předložených vysvítá trvám bezpečně, že pravidlo na začátku tohoto odstavce vyslovené kdysi v platnosti bylo. Ale neudrželo se. V bibli *Br.* je platnost jeho (v pentateuchu a žalmích, podle ohledání p. V. Pracha, a bezpochyby i v knihách ostatních) poněkud obmezena: v třídě a) je vytčena pravidelnost typu ~ - - zachována: mazánj Lev. 24, 44, lekánj Ex. 15, 16, obřezánj Ex. 4, 27, žehránj ž. 18, 16, dělánj Ex. 5, 7, chowánj Ex. 22. 10, putowánj Gen. 37, 1, šfwhánj ž. 39, 11, šwitánj ž. 119, 147, wzdychánj ž. 102, 21, pohrdánj ž. 107, 40 atd.; ale v třídě b) jest obmezení v tom směru, že typus ~ - - jest jen tehdy, když samohláska slabiky třetí od konce jest -á-: dáwanj Ex. 35 (nápís), podáwanj Lev. 25 (marg.), nařtáwanj ž. 65, 9, očekáwanj ž. 9, 19, přepáfanj Ex. 28. 8, příkázanj ž. 119, 15, Deut. 27, 1, Dan. 9, 4 a j., rozkázanj ž. 119, 40, Lev. 10, 7, Isa. 36, 21 a j., vkázanj Gen. 18. 19, Ex. 3 (nápís), chwátanj Ex. 12, 11, Deut. 16, 9, Dan. 6, 9, nakládanj ž. 149, 9, předkládanj ž. 78 (nápís), zlámanj Lev. 24, 20, špomáhanj Ex. 40, 23 atd. (v dokladech velmi hojných, odchylek velmi málo, na př. očekáwanj ž. 29, 4 a 42, 6); když však slabika třetí od konce má samohlásku jinou než -á-, třeba byla dlouhá, tedy je přece koncovka -ání a tedy typus - - -: pléfánj ž. 45, 9, Isa. 16, 10 a j., prodléwanj Ex. 32, 3, Deut. 24, 13, špoléhánj ž. 62 (nápís), hřmánj Ex. 19, 16, ž. 29, 3, nařjkánj ž. 144, 14, Ex. 2, 24, počjnánj Gen. 3, 16, k ořtřhánj Num. 4, 32, pořpjchánj ž. 116, 11, utjkání ž. 56, 9, Num. 21, 29, užjwánj Deut. 20, 6, zpjwánj ž. 42, 5, blýřkánj Ex. 20, 18, ž. 77, 19, přebýwánj Lev. 13, 46, Deut. 32, 51, t. 14, 24, t. 26, 2, příkrýwánj Ex. 37, 16, ž. 54, 9, umýwánj Ex. 30, 18, dýchánj Gen. 7, 22, wzywánj Gen. 7, 26, wyřtrauhánj Lev. 14, 43, daufánj ž. 119, 42, pořtauchánj ž. 49 (marg.), rauhanj ž. 42 (nápís) atd., v dokladech velmi hojných. — Obmezení ukázané v bibli *Br.* proti *Hrub.*, *VšehK.* atd., časem pokračuje, a v usu nynějším jest, jak nahoře pověděno, pravidlem -ání, budiž slabika třetí od konce a její samohláska jakákoliv; a kvantita tří posledních slabik je tedy v třídě a) ~ - - *mazání* atd., v třídě b) ~ - - *kázání, spoléhání, nařikání, wzyvání, rouhání* atd. Ze způsobu staršího zachoval se archaismus *kázání* Kotsn. 8 (doudl.), BartD. 1, 61 (rožn.), Pal. 3, 2, 354 a j., proti *kázání* TomP. 3, 296, t. 300 a j., *pak snídání* Jg., k snídaňo BartD. 2, 168 (brn.); a napodobením způsobu toho jest hádaní atp. vo spisích nč., na př. hádaní Pal. 3, 2, 362, t. 4, 1, 170, namáhaní t. 5, 2, 342, nanáhaním t. 343, odbývaní t. 2, 2, 70, podávaním t. 53, spívaním t. 3, 2, 354, vypínaním t. 4, 1, 464, přijímaním t. 4, 2, 4, najímaní t. 564, rozjímaní t. 579, odpíráním t., nevšínaním t. 50, připomínaním t. 5, 2, 314 atd. (vedle zmáhání t. 4, 1, 464, rouháním t. 166).

V nářečích jsou tu ještě zvláštnosti jiné. Valašské ležení, slyšení n. slyšání, křičení atd. bylo připomenuto již nahoře. Tutěž je místy: ka-

šlaní, klekaní BartD. 1, 11 (rozn.). V nář. zlínském bývají typy $\sim - -$ a $- \sim -$, i když samohláska slabiky předposlední je jiná než $-a-$, tedy $-e-$: mítování, malování, stavění, dovolení, chodění, lešení, proti kázání, pálení, trápení ČMatMor. 1878, 4 a BartD. 1, 8.

Co bylo podnětem, aby se kvantita slabiky předposlední měnila, není zjevné. Snad působila kvantita rozdílná v příslušném participiu a jeho sklonění složeném, na př. brán a brány, slyšeno a slyšené atd., že nastávalo tu krácení, na př. stř. bránie ně. brání, tu dloužení, na př. slyšení a dial. slyšění atd.

Měnou kvantity vznikají duplikaty, a ty berou na sebe časem rozdílný význam. Na př. je psání ve významu *το γράφειν* a psaní epistola (v nář. zlínském a j. rozdílný opáčný BartD. 9), a podobně stláni a stlaní (toto = stelivo), snídání (das Frühstück) a snídaní (das Frühstück) atp.

Rozřídění sloves

46. Slovesa dělí se v třídy. Dělení toho je třeba, když časování má býti vykládáno soustavně a přehledně. V mluvnicích českých dějí se o to pokusy od XVI stol. počínajíc. Dělidlem jest nejprve koncovka praesentiu. Matouš Benešovský (1577) rozeznává konjugace podle samohlásky 2. (a 3. atd.) os. praes.: 1) mám máš má . . ., 2) chřadnu chřadneš . . ., 3) vidím vidíš . . ., a k tomu dále dvě copiosiores: 4) *chápnám* spolu s *chopím* a 5) *sklonuji* spolu se *skloním*. Nudožerský (1603) rozeznává podle 1. os. sg. praes. konjugace 1) *-ám*, vzor *volám*, 2) *-ím*, vz. činím, 3) *-u*, vz. *nesu*. 4) *-í*, vz. *šiji*. Drachovský (1660) má konjugace 1) *-á*, faukám 2. sg. *-áš* atd., 2) *-e-*, vz. *hniji*, tresci, *blednu*, 2. sg. *-eš* atd., 3) *-i-*, vz. *sedím*, 2. sg. *-íš* atd., jako Benešovský; a Rosa (1672) 1) *trhám*, 2) *činím*, 3) *miluji*, 4) *vedu*, zase jako Nudožerský. U Doležala vyskytuje se poprvé dělení podle infinitivu: 1) *volati*, 2) *milovati*, 3) *ležeti*, 4) *učiti*, 5) *píti*, 6) *hrnouti* (Grammatica slavico-bohenica 1746 str. 100—111; k tomu anomali, mezi nimi: jím, jsem, chci, mohu, řku, vím str. 91, a jinde: báti se, būsti, dmouti. jíti jmu, hausti, másti, míti, moci, nésti, péci, spáti, vzíti, žíti žnu, plésti, hrýzti, jíti jdu, hřáti, káti, láti, lámati, řezati, kázati, lízati, psáti, žráti, zváti, řváti a j. str. 113 až 117). Doležala následuje Tomsa (1782) a j.

Zkusnou touto cestou vyhledána tedy dvě dělidla pro třídění sloves: praesens a infinitiv. Zdokonalení další stalo se tím, že se místo tvarů praes. a inf. vzaly za dělidla jejich kmeny, tedy kmen praesentní a kmen infinitivní (základní), a že se obě tato dělidla kombinují, druhdy pak ještě některá známka jiná za dělidlo se přijímá. Slovesa, která se tím způsobem ve skupiny spojují, shodují se z pravidla také ve svých tvarech, ve svém časování, a shodné časování ukazují se na *uzorech* (paradigmatech).

Roztřídění jest ovšem rozdílné podle toho, která dělidla se volí a jak se kombinují. Máme nyní dvojce, jedno od Dobrovského a Miklosiche, druhé od Schleichra a Leskieny.

47. V roztřídění Dobrovského (Lehrg. 1809 § 160 a Institutiones linguae slavicae dialecti veteris 1822 § 54), přijatém a v dělení na vzory podle kmenů praesentních prohloubeném od Miklosiche (Gramm. III, 1. vyd. 1856 str. 105 sl., 2. vyd. 1876 str. 79 sl.); rozdělena jsou slovesa nejprve podle kmene praesentního (v. nahoře § 16): ten totiž

A) dílem má svou zvláštní kmenotvornou příponu, na př. v 2. pl. *nes-e-te* (z koř. *nes-*, s příponou kmene praesentního *-e*),

B) dílem je bez přípony takové, na př. v 2. pl. stsl. *jes-te* č. *js-te* (z koř. *jes-*, bez přípony kmenotvorné).

Přípona je tu příznakem kmenů A) naproti kmenům B), a proto bývají nazývány ony příznakové, tyto bezpříznakové. Ježto pak každá přípona kmenů těchto se končí samohláskou a kmeny praesentní, které přípon takových nepřijímají, vesměs se končí souhláskou, jsou v A) slovesa s kmeny praesentními samohláskovými, v B) pak se souhláskovými.

Sloves A) je nesmírná většina a dělí se ve skupiny menší: nejprve podle kmene infinitivního (základního), jenž jest ve slovanštině šesterý (v. nahoře § 30 č. 3) a podle něhož tedy slovanské sloveso se dělí v šestero tříd; a dále opět podle kmene praesentního, někdy také podle hlásky, kterou se kořen končí, ve skupiny se zvláštními vzory. Kostra pak roztřídění tohoto, nemnoho pozměněná a přizpůsobená zejména pro sloveso české, jest [v závorkách hranatých připojuji, která je příslušná třída v roztřídění Leskienovu v § násl.]:

A) Slovesa s praesentním kmenem příznakovým, samohláskovým. Dělí se podle kmene infinitivního (základního) v šestero tříd: třída I., kmen infinitivní je slabika kořená, nemá *nijaké přípony* kmenotvorné a končí se souhláskou [= Lesk. I, A. a)]

1. zubnou *-d*, *-t*,
na př. *ved-*, vzor: stsl. inf. *vesti* praes. *vedq*,
č. inf. *vésti* praes. *vedu*;
2. sykavou *-z*, *-s*,
na př. *nes-*, vz.: stsl. inf. *nésti* praes. *nesq*,
č. inf. *nésti* praes. *nesu*;
3. retnou *-b*, *-p*, nebo retozubnou *-v*,
na př. *greb-*, vz.: stsl. inf. *gre(b)(s)ti* praes. *grebq*,
č. inf. *hře(b)sti* praes. *hřebu*;

4. hrdelnou *-g, -k*,
na př. *pek-*, vz.: stsl. inf. *pešti* praes. *peką*,
č. inf. *pěci* praes. *peku*;
5. nosovou *-n, -m*,
na př. *pen-*, *pın-*, vz.: stsl. inf. *pęti* praes. *pnuą*,
č. inf. *pietí* praes. *pnu*;
6. jazyčnou *-r, -l*,
na př. *ter-*, vz.: stsl. inf. *tręti* praes. *truą*,
č. inf. *třieti* praes. *tru*;

nebo

7. samohláskou [srov. Lesk. I, A. b) 2. a III, 1. A. a)],
na př. *kry-*, vz.: stsl. inf. *kryti* praes. *kryją*,
č. inf. *krýti* praes. *kryju*;

třída II., kmen infinitivní má příponu kmenotvornou psl. *-nu*
č. *-nu* [= Lesk. II];
před tou příponou jest

1. samohláska,
na př. *mi-ną-* č. *mi-nu-*,
vzor: stsl. inf. *mingti* praes. *miną*,
č. inf. *minúti* praes. *minu*;
2. souhláska,
na př. *tis(k)-ną-* č. *tisk-nu-*,
vzor: stsl. inf. *tisnąti* praes. *tisną*,
č. inf. *tisknúti* praes. *tisknu*;

třída III., kmen infinitivní má příponu kmenotvornou pův. *-ē*,
z níž je v slovanštině po palatalkách *-a*, ostatně *-ě*;
na př. psl. *sluš-a-*, *slyš-a-* a *um-ē-*, *trrp-ē-* v inf. stsl.
slušati, *slyšati* (z býv. *-šeti* z *-ch-ē-ti*) a *uměti*, *trrpěti*,
č. *slušati*, *slyšati*, po přehlásce *-šeti*, po zániku jotace
-šeti, a *uměti*, *trrpěti*; — kmen praesentní je tu dvojí
a podle toho jsou v této třídě dvě oddělení, dva vzory:

1. kmen praes. jest utvořen z infinitivního příponou
-je (-jo):
psl. a stsl. *sluša-je-*, *umě-je-*, č. staž. *sluša-*, *umie-*,
vzor: stsl. inf. *uměti* praes. *uměją*, *-ě-je-ši*,
č. inf. *uměti* praes. *uměju*, *-ieš*,
[= Lesk. III, 2. A. b)];
2. kmen praes. jest *-i*:
psl. *trrpi-*, stsl. *trępi-*, *slyši-*, č. *trpi-*, *slyši-*,
vzor: stsl. inf. *trępěti* praes. *tręplją*, *-piši*,
č. inf. *trpěti* praes. *trpju*, *-piš*,
[= Lesk. IV, B)];

třída IV., kmen infinitivní má příponu kmenotvornou *-i*, na př. *pros-i-* v inf. *prositi*;

vzor.: stsl. inf. *prositi* praes. *prošq*, *-siši*,

č. inf. *prositi* praes. *prošu*, *-siš*,

[= Lesk. IV. A)];

třída V., kmen infinitivní má příponu kmenotvornou neboli kmenotvorku *-a*, jindy *-ja*, — na př. *děla-* v inf. stsl. *dělati* č. *dělati*, *tes-a-* v inf. *tesati*, *bur-a-* v inf. stsl. *burati* č. *bráti*, — *sadja-* v inf. psl. *sadjati* stsl. *saždati* č. *sázati* přehlas. *sázeti* po zániku jotace *sázeti*, *la-ja-* v inf. psl. a stsl. *lajati* č. staž. *láti*; — kmen praesentní má přípony jednak *-e* (*-o*), jednak *-je* (*-jo*), a tvoří se dleem ze základního kmene infinitivního, dleem ze základu jiného; podle toho rozeznávají se v této třídě čtyři oddělení hlavní:

1. kmen praesentní utvořen z infinitivního příponou *-je* (*-jo*), na př. psl. *děla-je-*, *sadja-je-* [= Lesk. III, 2. A. a)];

v češtině je tu ještě rozdíl mezi slovesy s kmenem infinitivním 1^a tvrdým *děla-* a 1^b měkkým *sadja-*, poněvadž se při kmenu měkkém vyvíjejí hláskové změny jiné než při tvrdém, na př. v praes. 2. os. sg. jest v 1^a z býv. *dělajesh* stč. i nč. *děláš*, kdežto v 1^b z býv. *sadjajesh* je *sázáš* a dále *sázješ* a *sázíš*; proto rozeznáváme vzory:

1^a stsl. inf. *dělati* praes. *dělajq*, *-a-ješi*,

č. inf. *dělati* praes. *dělaju*, *-áš*, a

1^b stsl. inf. *saždati* praes. *saždaq*, *-a-ješi*,

č. inf. *sázati*, *-ěti*, *-eti* praes. *sázěju*, *-ieš*;

2. kmen praesentní i infinitivní zakládají se na společném kmenu základním, zakončeném souhláskou, na př. *tes-*; z toho utvořen kmen infinitivní příponou *-a*: *tes-a-*, a kmen praesentní příponou *-je* (*-jo*): *teše-* z *tes-je-*; tedy vzor:

stsl. inf. *tesati* praes. *tešq*, *-eši*,

č. inf. *tesati* praes. *tešu*, *-eš*,

[= Lesk. III. 1. B. b)];

3. kmen praesentní i infinitivní utvořeny jsou přímo z kořene, na př. z koř. *ber-*, *koy-*; a to kmen infinitivní příponou *-a*: *bur-a-*, *koy-a-*, kmen pak praesentní příponou dleem *-e* (*-o*): *ber-e-*, dleem *-je* (*-jo*): *ku-je-*; jsou tu tedy vzory:

- 3^a stsl. inf. *berati* praes. *berq*, -eši,
 č. inf. *bráti* praes. *beru*, -eš, a
 3^b stsl. inf. *kovati* praes. *kujq*, -eši,
 č. inf. *kovati* praes. *kiju*, eš,
 [srov. Lesk. I. A, b) 1. a I. B];

4. kmen praesentní i infinitivní zakládají se na společném kmenu základním (kořenu), jenž se končí samohláskou, na př. *la-*; z toho utvořen kmen infinitivní příponou *-ja*: *la-ja-*; a kmen praesentní příponou *-je* (*-jo*): *la-je-*; tedy vzor:
 stsl. inf. *lajati* praes. *lajq*, -ješi,
 č. inf. staž. *láti* praes. *laju*, -ješ,
 [srov. Lesk. III. 1. B. a)];

třída VI., kmen infinitivní má příponu kmenotvornou *-ov-a*, na př.
kup-ov-a- v inf. *kupovati*;
 vzor: stsl. inf. *kupovati* praes. *kupujq*, -ješi,
 č. inf. *kupovati* praes. *kupuju*, -ješ,
 [= Lesk. III. 2. B];

- B) Slovesa z praesentních kmenů bez příznakých, souhláskových, jsou jenom *dad-*, *jes-*, stsl. *jad-* č. *jěd-* z *j-ěd-*, *věd-* (mimo některý ojedinělý tvar sloves jiných, jako je na př. stsl. 2. sg. *vostasi*, *obrěsi* Mikl. III² 127) [= Lesk. V].

48. V rozřídění Schleichrova (Formenlehre der kirchenslavischen Sprache 1852 str. 287 sl.) je dělidlím vyšším kmen praesentní, nižším pak kmen „druhý“ t. j. infinitivní (základní). V rozřídění pak Leskienovu (Handb. 2. vyd. 1886 str. 101—111; stručněji a dle jinak v 1. vyd. 1871 str. 48—49) je dělidlím vyšším též kmen praesentní a rozeznává se podle něho patero tříd: kmen praes. jest utvořen příponou I. *-o*, *-e*, II. *-no*, *-ne*, III. *-jo*, *-je*, IV. *-i* (třídy I—IV = kmeny praes. samohláskové), nebo V. jest bez přípony a končí se souhláskou kořennou (třída V. = kmeny praes. souhláskové); dělidla pak nižší jsou: kmen „druhý“ t. j. infinitivní (základní), prvotnost nebo odvozenost slovesa, kvalita kořenné samohlásky a kvalita kořenné souhlásky (koncové). Kostra pak rozřídění tohoto pro stsl. jest [v závorkách hranatých zase připojuji, která je příslušná třída a po případě i který vzor v rozřídění Miklosichovu v § předcházejícím]:

třída I.: kmen praes. má příponu *-o*, *-e*.

A) kmen druhý je kořen:

- a) kořenná slabika se končí souhláskou [= Mikl. I, 1—6]
 a má samohlásku: 1. *-e-*, inf. *vesti* praes. *vedq*,
strěšti *sterg-*; 2. *-e-*, *trěšti* *tręsq*, (*sěšti*) *sedq-*;

3. -b- (z -e-), *pěti pnaq, m(l)rěti mnaq, vrěšti vrəqə verg-, tlěšti tləqə telk-*; 4. -o-, *bosti bodəq, vlasti vladəq vold-*; 5. -q-, *gəsti gəqəq*; 6. -š- (z -o-), *dəti dəmaq*; 7. -ž- (z -ě-), *jadəq vehor, šěšti šəqəq*; 8. -a-, *klasti kladəq, pasti pasəq*; 9. -b- (z -i-), *cvisti cvitəq, čisti čitəq*; 10. -i-, *žiti živəq, strišti strivəq*; 11. -š- (z -u-), *suti šəpəq*; 12. -y-, *gryzti gryzəq*; 13. -u-, *bljusti bljudəq*;

b) kořená slabika se končí samohláskou [srov. Mikl. I, 7]:

1. -u, *sluti slovaq, rjuti řevaq*; 2. -i, *biti bjəq*;

B) kmen druhý jest utvořen z kořene příponou -a [srov. Mikl. V, 3]:

a) kořená slabika se končí souhláskou

a má samohlásku: 1. -e-, *bərati bəq, (gə)mati ženəq*;
2. -i-, *žədati židəq* (v. *židəq*), *iskati iskəq*; 3. -š-,
šəsatı šəq, təkati təkəq;

b) kořená slabika se končí samohláskou

a má v slov. praes. samohlásku: 1. -ə-, -b-, *rəvati řəvəq, plivati plivəq*; 2. -o-, *zəvati zovəq, kovati kovəq*;

třída II.: kmen praesentní má příponu -no, -ne [= Mikl. II.],

kmen druhý pak příponu -naq nebo žádnou: *dvignəti dvignəq part. dvignə, statı stanəq*;

třída III.: kmen praesentní má příponu -jo, -je; slovesa sem patřící jsou

1. prvotná a buď

A) nemají kmene druhého s příp. -a. slabika pak kořená končí se

a) samohláskou: *sěti sėja, kryti kryjəq* ... [srov. Mikl. I, 7];

b) souhláskou: *mlěti mləjəq* [srov. Mikl. I, 6 a V, 2],
žəti žənjəq [srov. Mikl. I, 5 a V, 2],
k(š)latı koljəq [srov. Mikl. V, 2]; nebo

B) mají kmen druhý s příp. -a (-ja), slabika pak kořená končí se

a) samohláskou: *kovati kujəq, blivati blivəq* [srov. Mikl. V, 3 a I, 7],
lajati lajəq [= Mikl. V, 4];

b) souhláskou: *tesati tešəq* [= Mikl. V, 2];

2. odvozená a

A) mají kmen druhý

a) -a: *dělati dělajəq* [= Mikl. V, 1];

b) *-ě, -a z -ě: uměti umějā, slušati slušajā* [= Mikl. III, 1];

B) mají kmen druhý *-a*, kmen praes. základní *-u*:
kupovati kupujā [= Mikl. VI];

třída IV.: kmen praesentní má příponu *-i*;

kmen pak druhý má příponu

A) taktéž *-i: chvaliti* [= Mikl. IV],

B) nebo *-ě, -a z -ě: trápěti, drážěti* [= Mikl. III, 2];

třída V.: kmen praesentní se končí souhláskou:

jes-, věd-, dad-, jad- [= Mikl. B].

49. Roztřídění Miklosichovu lze vytýkati dva nedostatky. První, že vzory v V. třídě nejsou dost symmetricky srovnány; vhodnější srovnání jejich bylo by na př.:

a) kmen praes. utvořen příponou *-e (-o): ber-e-*;

b) kmen praes. utvořen příponou *-je (-jo)*, a to

z kmene prvotného, zakončeného

souhláskou: *tes-je-*;

samohláskou: *la-je-*;

z kmene infinitivního: děla-je-, sadja-je-.

Druhý pak недостаток jest, že do některých vzorů se berou slovesa, která tam původem svým nepatří. Na př. do třídy I. 7. patří a) kmeny praes. *kry-je-, ču-je-* atp., s příp. *-je (-jo)*, a nepatří tam b) kmeny praes. *bj-e-, pj-e-* atp., poněvadž tu je přípona *-e (-o)*; avšak časování vyvinulo se v a) a b) stejné, proto neradno b) od a) odtrhovati, a obé se spojuje, když vezmeme za známku ne rozdílnou kmenotvornou příponu *kry-je-* a *bj-e-* atd., ale stejné zakončení praesentního kmene *kryje-* a *bj-e-* atd. Totéž opakuje se ve vz. V. 4. do něhož patří a) kmeny inf. *la-ja-* atp., s příp. *-ja*, ale nepatří b) kmeny inf. *smj-a-* atp., s příp. *-a*; časování vyvinulo se v a) a v b) opět stejné a záleží opět hlavně na tom, že obojí kmen infinitivní má stejnou, třeba že nestejně vzniklou koncovku, *laja-* a *smja-* atd.

Roztřídění Leskienovo vyniká nad Miklosichovo dílem dědily podrobnějšími, dílem provedením důslednějším. Správnost jeho potvrzuje se také tou okolností, že rozdílnost tříd jeho se shoduje namnoze s rozdílností bývalého přízvuku; srov. Boyer, De l'accentuation du verbe russe 1895, 6—8. Nejistota a kolísání zůstává ovšem také v některé části jeho; ale to jsou případy, kde věc je vůbec nejasna nebo výklad různý je možný.

Přidrží se roztřídění Miklosichova, z příčin praktických: jest u nás zobecněle a v grammatikách slovanských vůbec je více rozšířeno, než Leskienovo, a je prostší proti složitějšímu Leskienovu. Změny, které jsem

provedl třídění ve skupiny nižší a místy v charakteristice známek rozze-
znávacích, dojdou trvám souhlasu. 10/2

Slovesné tvary podle jednotlivých tříd a vzorů.

50. Třídy a vzory rozumním podle roztržidění Miklosichova, vyloženého a poněkud rozvedeného a pozměněného v § 47 [v závorkách hranatých ukazují na příslušné místo v roztržidění Leskienovu, o němž v. § 48].

Poznam. V paradigmatech uvozují z pravidla jen ty tvary, které jsou v jazyku spisovném nebo ze kterých tvary spisovné pocházejí, a uvozují je v podobě a znění, jež měly ve stol. XIII a XIV, hlavně v době okolo r. 1500. Tvary dialektické jsou konstatovány v paragrafech, které po paradigmatech následují a podávají výklady a do-
klady jednak k jednotlivým tvarům, jednak k jednotlivým slovesům. Všeobecné a přo-
hledné jsou tvary oboje, spisovné i dialektické, vypsány a vyloženy v předcházejících
výkladech o příponách a kmenech v §§ 5 až 45; k těm odkazují všeobecně, aby ne-
musil být odkaz při každém tvaru jednotlivém.

A.

Tvary sloves s praesentním kmenem příznakovým, samohláskovým.

51. Podle kmene infinitivního (základního) dělí se tato slovesa v še-
stero tříd (srov. § 30, 3 a § 47).

Třída první.

52. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní (základní) je slabika kořenná a nemá nijaké zvláštní přípony kmenotvorné; koncovka infinitivní *-ti* přistupuje tu přímo k slabice kořenné, na př. v inf. psl. a stsl. *nesti* č. *něsti* z koř. *nes-*. Tato pak slabika kořenná končí se dílem souhláskou 1. zubnou *-d*, *-t*, 2. sykavou *-z*, *-s*, 3. retnou *-b*, *-p*, *-v*, 4. hrdečnou *-g*, *-k*, 5. nosovou *-n*, *-m*, 6. jazyčnou *-r*, *-l*, dílem 7. samohláskou, srov. § 30 č. 3, I. a § 47; a podle toho rozeznává se zde sedm oddělení, sedm vzorů [vz. 1—6 = Lesk. I. A. a); vz. 7. srov. Lesk. I. A. b) 2. a III. 1. A. a)].

Některá slovesa této třídy mají v různých tvarech různé stupně samohlásky kořenné. Na př. v inf. *j-i-ti* psl. *i-ti* je kořenná samo-
hláska stupně středního *i* z pův. *e_i*, kdežto v praes. *j-đu* psl. (*j*)-*b*-*da* je samohláska stupně nižšího *b* z pův. *i*, vzniklá oslabením z *i* z pův. *e_i*. Po-
dobně je z koř. *rek-* v inf. č. řeci stsl. *rešti* atd. kořenná samohláska *pluá*,
v imp. č. *rci* z psl. *rci* atd. oslabená; a rovněž tak je z koř. *žeg-* inf.

č. *žeci* stsl. *žešti* atd. z býv. *žegti*, a impt. č. *žzi* z býv. *žozzi* stsl. *žozzi*; je z koř. *velk-* inf. č. *vlěci* stsl. *vlěšti* atd. z býv. *velk-ti*, a stsl. part. *vlěklo* z býv. *volklz*; atd. Kdysi bývala u věci té zajisté nějaká pravidelnost, t. j. jisté tvary měly v slabice kořenné samohlásku plnou, jiné pak oslabenou; ale časem vnikají samohlásky plné i oslabené také do tvarů nenáležitých, analogie ruší a zastírá bývalé tu pravidlo, jehož nyní zřetelně již nepoznááme.

Poznañ. Slabikou kořennou rozumíme tu, která se do slovanštiny vyvinula z bývalého kořene prostého, na př. *nes-* z pův. *nek-*, *bz-* a *by-* z pův. *bhey-* atp. Někdy však běře se za kořennou slabiku, ve které analýse hlubší vedle kořene ještě také reflex nějaké bývalé přípony poznává, na př. *vlad-* psl. *vold-* = *vol-d-*, v. § 16 č. I pozn.

1. vzor *vésti*, *vedu*.

53. Sem patří slovesa třídy první s kořennou souhláskou zubnou -d-, na př. *ved-*, *plet-*. Kmen infinitivní slovesa vzorového jest *ved-*, kmen praesentní *ved-o-*, *ved-e-*. Tvary jeho jsou:

praesens indik:

sg. 1. <i>vedu</i>	du. 1. <i>vedevě, -va</i>	pl. 1. <i>vedem, -me, -my</i>
2. <i>vedeš</i>	2. <i>vedeta</i>	2. <i>vedete</i>
3. <i>vede</i>	3. <i>vedeta</i>	3. <i>vedú, -au, -ou</i> ;

imperativ:

sg. 1.	du. 1. <i>jděvě, -va</i> <i>vedově, -va</i>	pl. 1. <i>veděm, jděm, -me, -my</i> <i>vedme</i>
2. 3. <i>vedi</i>	2. 3. <i>jděta</i> <i>vedta</i>	2. 3. <i>jděte</i> <i>vedte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>vediech</i>	du. 1. <i>vediechové, -va</i>	pl. 1. <i>vediechom, -me, -my</i> ,
2. <i>vedieše</i>	2. <i>vediešta, -sta</i>	2. <i>vediešte, -ste</i>
3. <i>vedieše</i>	3. <i>vediešta, -sta</i>	3. <i>vediechu</i> ,

-ie- ze staršího -iá-;

aorist silný:

sg. 1. <i>ved</i>	du. 1. <i>vedově, -va</i>	pl. 1. <i>vedom</i>
2. <i>vede</i>	2. <i>vedeta</i>	2. <i>vedete</i>
3. <i>vede</i>	3. <i>vedeta</i>	3. <i>vedú</i> ;

aorist slabý *jěch* stsl. *jasz*, *jachsz*:

sg. 1. <i>jěch</i>	du. 1. <i>jěchově</i> , - <i>va</i>	pl. 1. <i>jěchom</i>
2. <i>jě</i>	2. <i>jěsta</i>	2. <i>jěste</i>
3. <i>jě</i>	3. <i>jěsta</i>	3. <i>jěchu</i> ;

aorist slabý *vedech* stsl. *vedochsz*:

sg. 1. <i>vedech</i>	du. 1. <i>vedechově</i> , - <i>va</i>	pl. 1. <i>vedechom</i> , - <i>me</i> , - <i>my</i>
2. (<i>vede</i>)	2. <i>vedesta</i> , - <i>šta</i>	2. <i>vedeste</i> , - <i>šte</i>
3. (<i>vede</i>)	3. <i>vedesta</i> , - <i>šta</i>	3. <i>vedechu</i> ;

tvary jmenné:

inf. *vésti*, sup. *vest*;

participium

- nt*: *veda*, *vedúc*;
- mz*: *vidom*, -*a* atd.;
- ls*: *vedl*, -*a* atd.;
- zs*: *ved*, *vedši*, *vedše*;
- nz*: *veden*, -*a* atd.;

subst. verb.: *vedenie*.

K tvarům jednotlivým.

54. Praesens. Sing. 1. *vedu*, psl. *vedq*; dial. -*o*, -*ó*, -*ô*; -*em*, -*ym*, -*iem*. — Sing. 2. *vedeš*, psl. *vedešb*. — Sing. 3. *vede*, psl. *vedetb*. — Du. 1. *vedevě*, -*va*, stsl. -*vě* (později také -*va*), na př. budewye bohata Mast. 106, poydewie na trh Hrad. 124^b; -*ma*, vlivem 1. plur., zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *vedeta*, stsl. 2. *tu*, 3. -*te*, na př. wyndeta dvě olivě DalC. 7, DalStrah. tamt., at má syny fyedeta Koř. Mat. 20, 21. — Plur. 1. *vedem*, -*me*, -*my*, psl. -*mz*, -*me*, -*my*, na př. budem mieti hosti Mast. 195, na rúcie (koně) wfyedem Pror. 22^a, weideme ŽKlem. 131, 7, vedem, vedeme Us., poydemce (sic) i my EvZimn. 48, nebudemy Hrad. 86^a, poveděmy t. j. -*ďemy* Suš. 40; dial. -*mě* za -*me*, a dále -*mě*, -*mě*, -*mz*, -*mb* za *my*; slc. místy -*mo* z psl. -*mo*; krom toho dial. -*ma*, přejaté z dualu. — Plur. 2. *vedete*, psl. -*te*; dial. -*tě*, -*tě*, -*te*, -*će*, -*cě*, -*če*, -*to*, -*čo*. — Plur. 3. *vedú*, z psl. *vedqtb*, na př. (hříšní) poydú Pila, ti buduú tázati Pass. 408, spaduv a zetřieni buduv Pror. 6^a, wygdv anděle Štít. ř. 10^a, ješto podroftv t. 82^a, vedú BartD. 1, 38 (lip.), t. 53 (dol.), bodú t. 77 (rožn.), slc. vedú; z -*ú* je později -*au*, -*ou*: vedau, vedou; a dial. laš. -*u* (zkrác.), han. -*ó*, -*ö*, -*õ*, a na přechodu k polštině -*um*, -*om*, -*on*.

Koncovka *knene praesentního -de-, -te-* je dial. změkčena v *-de-, -te-* atd. (v nářečích vých.), a dále změněna v *-do-, -to-* atd. (v nář. sev.-opav.), v. § 17 č. 2 a 7: na př. *veděš, vedě, veděme, veděť BartD. 1, 45* (mor.-slov., břez.), *vedzěš atd. 2. pl. vedzěče t. 42* (hroz.), *kladžeš, kladžeče t. 122* (laš.), *vedoš, vedo atd. t. 135* (sev.-opav.), *pletěš, plečeš, plečeš t. 123* (laš.), *pletětě, plečoče, plečeče t., plotoš, pločoš, plototo, pločočo t. 135—136* (sev.-opav.). V opav. roscu m. rostu BartD. 1, 108 proniklo *-c-* analogií také do 1. sg.

55. Imperativ. Sing. 2. 3. *vedi, veď*, z psl. *vedi*; na př. *pohuaný tolikěž (svědkův) wedy Rožmb. 134*, brzdi Bel. 166^b, ráno ktwi floreat ŽKlem. 89, 6, stč. i nč. *jdi, čti*; *mščénin též právo wod Rožmb. 116*, gyed s bohem DalC. 44, zmyet jej (chléb) AlchAnt. 45^a, wzrost učenje mé concrescat ŽKlem. Deut. 2, růst jablunko Suš. 435, lyed na pravici méj ŽKlem. 109, 1, fiedyz brzo Krist. 67^a, wfeď na kuon Háj. 66^a, polkyt ŠtítOp. 170^a; nč. *veď, vediž*. — Du. 1. *jděvě, -va atp.*, na př. *gdieuie tam Ol. 1. Reg. 9, 6*, *wygdiewa ven t. Gen. 4, 8*; *žádané veděvě, -va atp.*, podle stsl. *veděvé (-va)*, *nedochováno a je za to veděvé, -va*, na př. *poyduie přede-n AlxBM. 1, 15*, *podwazz Ol. 1. Reg. 9, 9*, *podwa domów Koř. Dan. 13, 13*; *-ma*, vlivem 1. os. plur., na př. *wygdiewa ven* (praví Kain Abelovi) bibl. Kutn. Gen. 4, 8, *podma napřed Ben. Tob. 11, 3*, *podma pryč t. 1, Reg. 26, 11*, *déma, podma Philomates (1533, vytýká)*. — Du. 2. 3. *jděta atp.*, na př. *gdiet a povězta EZimn., 3, gdietaz Pass. 598*; *žádané veděta atp.*, z psl. *veděta*, *nedochováno a je za to veděta atd.*, na př. *budta tvá voly Hrad. 109^a*, *budta uši tvoji posluchayuczy ŽWitth. 129, 2*. — Plur. 1. *veděm*, z psl. *veděms*, na př. *boha-dle pilni budym Štít. uč. 137^a*; *jděm, -me, -my atp.*, na př. *poydym DalC. 2, Ol. Deut. 13, 2*, *poydiemez Ol. Gen. 35, 3*, *pocztyem Pass. 277 a 279*; *podiemy u modlu ŽWitth. 94^b, 6*; *veděme atd.*, na př. *ofiedmy zemi Comest. 125^b*, *podme Br. Deut. 13, 6*; *jděm, veděme, pojďme Us.*; dial. *-mè atd.*, jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. *jděte atp.*, na př. *gdiete Pass. 34*, *poydyete DalC. 22*, *weidiete ŽKlem. 99, 2*, *dyete Pass. 354*, *zaktwiete (sic) florete Kladr. Sir. 39, 19*; *žádané veděte atp.*, z psl. *veděte*, *nedochováno a je za to veděte atp.*, na př. *tuto fiedte a vizte Hrad. 50^a*, *ponížení výše wladte Dět. Jež. 4^b*, *podte sém Hrad. 137^a*, *rofte crescete Štít. ř. 124^a*, *Ol. Gen. 1, 22*; dial. *-te atd.*, jako v praes. indik. Za náležitě *-ě-* bývá dial. *-i-*, vlivem sing. *-i-*, na př. *przeczтите lid Comest. 100^a*, *dite chod. Han. 205*, *BartD. 1, 349* (rožn.), *dziće t. 132* (laš.) atd.; srov. § 19 č. 6.

Od *-i-, -ě* měkčí se kmenové *-d-, -t-* v *-d-, -t-* atd. a jest na př. *veď, pleť*, dial. *vedz BartD. 1, 43* (hroz.), *vedž t. 106* (laš.), *vedžče t., kladž, kladžmy, kladžče t. 123* (laš.), *pleč t., pleč t.* Někde změkčené *-d-, -t-* zase ztvrdlo: *ved, vedme, vedte BartD. 1, 46* (lhot.), *pod, podme, pote z podte*

t. 33. (pomor.), byd, byďte t. 2, 233 (kunšt.), pojed, pojeťe z pojedte t., pote chodHan. 68 a j.

Souhláskové skupení *-dt-*, *-ft-*, které tu v pl. 2. vzniká, méně se dial. v *-jt-*, na př. veď pl. vejte, pleť pl. plejte chrom. 286, jejte, uplete BartD. 2, 128 a 129 (zábf.), pojte, pojeťe t. 2, 208 (třeb.), pojtě, jejtě t. 112 (jev.), pojčě t. 1, 41 (hroz.); a podle toho je pak i dial. sing. poj m. poď t. 1, 41 (hroz.).

56. Imperfektum vediech, veděch, -ieh atd.; ze staršího -iách atd.. v. § 26 č. 4; stsl. *veděachs* atd. Sing. 1. vediech, na př. giediech manducabam ŽWittb. 101, 10, negiediech ŽKlem. 105, 5, když ješče roztiech podtal mě t. j. rostiech t. Pzech. 12. — Sing. 2. vedieše, na př. s cizoložci diel tvój kladiessie ponebas ŽWittb. 49, 18. — Sing. 3. vedieše, na př. o svatých ctyessie Pass. 404, David hudyessie Ol. 1. Reg. 18, 10, hudšefe Kladr. tamt., hvězda gdiessie Hrad. 68^a, on poydyessie DalC. 95, (matka) wedieše Kat. v. 125. Monsteus jej (Troila) wedšefe Troj. 115^a, — Du. 1. vediechové, -va; nedoložen. — Du. 2. 3. vediešta, -sta, na př. když spolu gdiesta Hrad. 126^b, dva gdiessie EvZimn. 46, dva muže gdyessie GestKlem. 297. — Plur. 1. vediechom, na př. když brziediechom Otc. 157^b. — Plur. 2. vediešte, -ste; zde nedoložen. — Plur. 3. vediechu, na př. (Čechové) mečem dosti dobudyechu DalC. 79, páni k nim (lovčům) na čas wygydyechu t., když (tři králi) przigiediechu Hrad. 120^b, giediechu comedebant ŽKlem. Deut. 38, gdiechu na jitřni Hrad. 26^a, gdiiechu Macedonští Alxp. 65, nmoži ňkytiechu veliké dary Otc. 386^b atd.

57. Aorist.

a) Aorist silný: ved psl. vedz. V č. bývá slabika kořenná často zdloužena: *jíd-, pád-, róst-, véd-* zúžením *vid-*. — Sing. 1. ved, psl. vedz: priedgid praeveni ŽGloss. 118, 147, prziedgid v čas zralý ŽWittb. tamt., ŽBrn. tamt., vrácu se v dóm otk(a)dž winid unde exivi EvA. Mat. 12, 44, przijide k tělu veni Hlah. Sap. 8, 20, nynie popad nunc coepi (překladatel .rozuměl cepi) ŽKlem. 76, 11. — Sing. 2. 3. vede, psl. vede, na př. Ježíš véde je BibIB. Mark. 9, 1 (ve Vulg. ducit, v překladu českém rozuměn bezpochyby aorist), děvečku máťe przywyde OtcA. 48^a t. j. *prívíde* z *-véde*, (poustevník) proti ňemu (starci) wynyde a do pelcšě jeho wyde OtcA. 307^a t. j. *vide* zúž. z *véde*, do pelcšě jej vweđe OtcB. 108^a (místo stejné s předešlým), on ji (Ivici) popad i wyde ji do kláštera OtcA. 184^b t. j. *vide* z *véde*, sv. Eustachius přěs řeku przibrzyde Pass. 569, Darius czyte z jitra do noci Alx. V. 1111, (Josef) příjem list i czite jej, a když przeczite listek pochváli boha Nikod. 48^b, Apollon vzeťe húsle i hude Apoll. 136^a, gíede každý PiIB. Zdirad pryč odgyde DalC. 50, (žena) otgýde BibIB. Mark. 7 30, p'gíde hlas t. 9, 7, ženich przygijde Štít. ř. 230^a, (Mojšies) wzníde na horu Ol. Ex.

34, 4, když stařec snijde OtcB. 52^a, (Ježíš) przygijde i naléze Ben. 11, 17, když przygijde t. 1. Par. 17, 16, když pogijde t. 1. Reg. 17, 23 a j. (tu často), sv. Prokop gide do jěskyně Hrad. 12^a, když snhide sv. Václav DalH. 31, když dlůho leseu gyde DalC. 2, když odtud gide Mat. 53, když záře wzgide Troj. 24^b, Alexander gide Alxp. 7 atd., prokwite pět ořečův DalStrah. 5, tu sě most propade a mnoho dobrých v řěku upade DalC. 89, pa(a)de k nohám mým EvZimn. 34 (litera v závorkách škrabána), pade na svůj obličej Alb. 56^b, ruoste to dietě crevit Comest. 31^a, kněz podle něho fide Hrad. 144^b, jeden wyfkyte ruku ven Ol. Gen. 38, 27. — Du. 1. vedově, -va, stsl. vedově (-va), nemá dokladu. — Du. 2. 3. vedeta, stsl. 2. -ta, 3. -te: (Maria a Josef) když tam przigideta, hned u boží chrám wnydeta Hrad. 71^b; když (Klitus s Artofilem) bodeta na sě kopína, vznidú dřiczhy mezi nima AlxV. 1576; kdy (Telefus a Achilles) przigideta Troj. 98^a. — Plur. 1. vedom, psl. vedom: když ho (čarodějníka) falešného seznachom, pryč od něho gidō Pass. 291 t. j. jidom n. jidom; gydom tam, a když opatřichom a nikdež nic nenie, ješto by bylo k užitku lidskému, chtiee opatřiti pogydom dále OtcA. 298^b sl.; když gydom od s. Apollonie, nagydom sled ještera jednoho t. 124^a sl., když wgydom v klášter ingressi sumus t. 121^b. Opisovatelé tvaru archaistickému -om nerozumějí a píší -em, v. § 22. — Plur. 2. vedete, psl. vedete, nemá zde dokladu. — Plur. 3. vedú, posl. vedq, na př. odtad jej (Ježíše) wedu k Annašovi Pass. 192, když jeho svázána powedu t. 193, přijěchu Ježíše i wyvedu EvZimn. 44, ani (= a oni) šesti poslóm oči zbodu AlxV. 2080, (Čechové) řěku pryzebrzydu DalC. 47, když toho slova doczytu Pass. 381, lodí przigiedu DaH. 31, když sě na snem všickni fnyedu a přěd Libuši przigiedu DalC. 3, przigiedu tře králi Hrad. 120^b, jedyžto przigiedu AlxH. 1, 7, vězni (z žaláře) winhidu DalH. 31, Čechy przigydu DalC. 77, t. 88, židie k sv. Jakubu gidu Pass. 352. všeecka obec gidu na horu Hrad. 12^b, když ho nenadgidu velni ráno zasě jidu do Jerusálémě t. 71^b, když do Říma wnydu Pass. 403, (panny) když gjdív kupovat ženich przygijde Štít. ř. 230^a, potom przygijdu druhé panny Štít. ř. 230^a, učenníci padu na svú tvář a báchu sě EvZimn. 20, když popadu židé Ježíše Alb. 20^a, umyvše sě fyedu k stolu Hrad. 76^a, (rodice s Kateřinou) do Alexandrie sě brachu i fedu na tom hradu Kat. v. 77, a oni hůbu plnú octa poskytu ústóm jeho obtulerunt EvZimn. 45, (Amazonské panie) sú poručily mužóm orání a sami zemiú wladu DalC. 10.

b) Aorist slabý stsl. věsz duxi, jasz edi, novotvar jachsz, pl. 2. jaste, atd.; v č. jen při slovese jíestí: aor. jěch pl. 2. jěste atd.; srov. § 23, b) č. 1. — Sing. 1. jěch, zde nedoložen. — Sing. 2. 3. jě, na př. (chrúst) zzie comedit ŽGloss. 104, 35 t. j. zě, chrúst zzie vešken plod země ŽWittb. tamt. (chrúst) zzie(dl) t. (dl připsáno později), (Eva) vzě toho ovocě i fnye a Adam také fnye Ol. Gen. 3, 6 t. j. sně ze **son-ě*, fnie comedit Otc. 309^b. — Du. 1. jěchově, -va, nedoložen. — Du. 2. 3. jěsta: když tu gielta i pi-

řla Troj. rkp. Strah. kn. 7. — Plur. 1. jěchom, nedoložen. — Plur. 2. jěste, též. — Plur. 3. jěchu, na př. gyechev manducaverunt Koř. Mat. 14, 20, ani pichu ani gechu Trist. 94 (tak v rkp.), když pogiechu cum comedissent Ol. 1. Reg. 28, 25, i pogiechu spolu gustaverunt Otc. 226^a, (kobytky) fiechu vešek plod zeině ŽKlem. 104, 35, poslal na ně mšičě i fniechu jě t. 77, 45, psi jeho tělo fnyechu DalC. 98, ptáci fnyechu jě comederunt Koř. Mat. 13, 4, fniechu OtcA. 381^b.

c) Aorist slabý vedech stsl. vedochā. V češtině bývá slabika kořenná někdy zdloužena: věd-, jūd-, jied- (vehí). — Sing. 1. vedech stsl. vedochā, na př. když jeho hledajíc gidech, otšedši opět przigidech Hrad. 39^a. — Sing. 2. 3. vede jsou tvary aor. silného. — Du. 1. vedechově -va stsl. vedochově (-va), nemá zde dokladu. — Du. 2. 3. vedesta, -šta, stsl. 2. vedo-sta, 3. -ste, na př. oba se s koni sbodeřta Troj. 116^b, na jednu horu przygydeřta DalC. 53, (dva kněže) fye rozgydeřta t., Tym a Komon przygydeřta t. 26, wynydeřta dva kněže t. 28, když do krěmy gideřta Hrad. 124^b, przigideřta k hrobu EvZimn. 49, Paris a Deifebus otgideřta Troj. 55^b. — Plur. 1. vedechom, stsl. vedochomā, — a plur. 2. vedeste, -šte, stsl. vedoste, zde nedoloženy. — Plur. 3. vedechu, stsl. vedošg, na př. když p'citechu (list) Koř. Skutk. 15, 31, mužie pogiedeche Ol. 1. Reg. 25. 10, králi otgédeche (sic) t. Gen. 14, 11, do města wgiedeche Troj. 226^a, tu celý den gideche Hrad. 71^b, (panny) gjideche kupovat Štít. ř. 231^b, (panny) wgiedeche na svatbu t. 230^a, t. 231^b, przigideche EvTřeb. Luk. 2, 6, vojska gideche k lodím Troj. 59^b, oni przygideche Alxp. 109, (třie králi) s koni fnyedeche Hrad. 68^b, fiedeche Trist. 78.

58. Tvary jmenné.

a) Infinitiv věsti, psl. vesti; na př. ostrohami bofti Comest 217^a, musil by hlínu myeřty DalC. 76 atd., nč. věsti, plěsti Us.

Slabika kořenná je dlouhá: jiné weeřty Štít. ř. 191^b, pleeřty fye v svět t. 203^b, (ěrt) wlaařty f bude myřl t. 134^b, zczijřty nemóžem počtu svých hřiechóv t. 132^a, bude kwijřty tvá spravedlnost t. 134^a, řwěřty HusPost. 170^a, weeřty VřehK. 38^a, čijřty t. 122^a atd., nč. věsti, dověřty, uplēřty, ukrářty atp. Us., dial. plieř (slc.), ruoř BartD. 1, 44 (břez.), přiruoř t. 356 (dol.), růř t. 25 (zlin.), krář, plēř t. 36 (bystř.), krář, věř t. 38 (lip.), ukrář t. 39 (súchov.), viēř t. 44 (břez.), vyēř t. 46 (lhot.), výř t. 2, 27 (hol.), plīř t. 160 (brn.); také krátce vyslovované infinitivy vyř t. 2, 100 (olom.), plīř t. 124 (zábř.) a dále plīēř t. 1, 123 (laš., z plīēř) a pluēř t. 136 (sev.-opav., z plōēř, plēřti) atp. svědčí kvalitou samohlásek v slabice kořenné, že tu bývala délka. — Vedle toho bývá však řečená slabika v nářečích také krátká, na př. krař BartD. 1, 36 (blatn.), t. 77 (val.), pleř t. 56 (dol.), jeř t. 39 (súch., jīřti), jeř t. 2, 83 (olom.), jeř t. 220 (třeb.). — Srov. § 31 č. 5.

/-dt-, -tt- vzniklo -st- a je věsti, plésti atd., srov. I. str. 309 sl.
Vlivem tvarů jiných a zvláště praes. vniká sem kmenové d, t opět a jest
-dsti, -tsti a z toho -cti; na př. krádfiti, wedfti, kládfiti, metfti Rosa 163
(potvrzuje, že někteří tak píší), podlahy klacztj KolEE. 108^a (1681), od-
wedfti t. 113^a (1729), wedfti BILC. 55, nawedfti t. 159, wedfti n. wecti
Nejedlý Gr. 263 (zavrhuje), vect, kráct, kláct Šemb. Dial. 22 (stř.-česk.),
vect chodHan. 112, přivect t. 162, vyvect t. 198, vést, pléct BartD.
1, 14 (zlin.), t. 32 (pomor.), véct, bóct, břéct, hňéct t. 77 (rožn.), výct, plíct t.
82 (hran.), hűct, véct t. 90 (stjick.), plíct, výct t. 2, 266 (jeimn.), kract,
plíct t. 218 (han., třeb.) atd.

Místo *-ti* bývá *-t* a dial. *-t, -ci, -c, -č, -č.* Na př. *vést, víst* Ůs., *vést,*
plést BartD. 1, 36 (borš.) atd.; *véct, pléct* t. 93 (kel.) atd.; *poškyczi*
AlxBM. 4, 22; vjęsc, prjasc, rvósc BartD. 1, 42 (hroz.) atd.; *klaśc, pleśc*
t. 123 (laš.) atd.; klaśc, pleśc t. Srov. § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum *vest, psl. vestā.* Příklad sem hledící jest: než vzejde
na horu gíeft ad vescendum Ol. 1. Reg. 9, 13 t. j. *jěst*, když wgide w duom
geft chleba Lit. Luk. 14, 1, (židé) jdíechu geft Comest. 204^b; s odchýlnou
kvantitou: (Ježíš) bieše všel gíeft chléba t. j. *jíest* HusPost. 165^a.

c) Participium *-nt: veda, vedúć-, psl. vedy, vedatj-.* Na př. David
bolest Saulovu na žáltář huda utišoval Kruml. 43^a, v hudby huducz Ol. 2.
Reg. 6. 5, cztyvcz Štít. ř. 240^b, kladucz Pror. 55^a, naweducz t. 62^a,
przaducz AlxH. 11, 39 atd., nč. veda, pleta, -ouc, -ouce Ůs.

Koncovka *veda, pleta* atp. je tvrdá v stč. i nč.; a taktěž v nářečích:
buda, přinda BartD. 1, 93 (kel.), *buda t. 122 (laš.), veda t. 2, 27 (holeš.),*
vida t. 80 (olom.), boda t. 197 (tišň.). Někde je však měkká: *veđa, prađa*
BartD. 1, 26 (zlin.), pleta, meťa t. 15 (těž), buđa t. 53 (dol.), t. 90 (stjick.).
ida t. 80 (rožn.), přijđa t. 195 (val.), buđa t. 2, 32 (hol.), veđa t. 27 (těž),
v. § 34 č. 5.

d) Participium *-mz: vědom, vidom, -a, -o psl. vědomz, vidomz,*
z kmenů sem patřících *věd-o-, vid-o-.*

e) Participium *-lš: vedl, -a atd., stsl. volz, -a atd.* Na př. ty fi
zcztel ŽKlem. 155^b, obfiedl t. 138, 13, rada obfiedla mě t. 21, 17 atd.,
nč. vedl, vedla atd., vedl, vedla, vedlo BartD. 1, 83 (hran.) a j.

-l v sing. masc. se mnohdy odsouvá, na př. i *wiwed* Iuď svůj *eduxit*
ŽWitth. 104, 43, nebo wywed Israhele *eduxit t. 135, 11, aby nevpad* EvOl.
104, když jest fyed cum *sedisset* Koř. Mat. 5, 1, že by krad Háj. 455^a,
vyrost für vyrostl Dobr. Lehg. '310, já jsem *ved, plet* Ůs. ob., *ved* BartD.
1, 122 (laš.), plet t. 123 (těž), ved t. 2, 106 (let.), čět, sněd t. 119 (jev.)
atd. Srov. § 39 č. 3.

Tvrďe *l*, kde tu býti má, udrželo se v některých nářečích, na př.
vedl, vedla, vedlo BartD. 1, 83 (hran.), t. 2, 27 (holeš.) a j. Z něho bývá
 t. zv. obalováním *u*, na př. *vědu* z *vědl* BartD. 1, 28 (záhor.), *podvedua*

z. -vedľa Suš. 61, vedeu z vedel BartD. 1, 33 (pomor.), rosteu z rostel t. 46 (lhot.) atp.; a kontaminací znění masc. *vedť* a *vedu* vzniklo *vedľu*, *vedľu*, na př. zavědľu t. 1, 93 (kel.), vedľu, jedľu t. 2, 281 (dač.). Srov. § 39 č. 1.

Do koncovky *-dl*, *-tl* v sing. masc. vkládá se v nářečích mírníci samohláska *-e-*: vedel, četel, snědel BartD. 2. 125 a 127 (zábř.), veděl t. 1, 77 (val.), kvetěl t. 349 (rožn.), vedeu t. 33 (pomor.), rosteu t. 46 (lhot.) atp., — nebo *-o-*: vjędöl, rvöstöl t. 43 (hroz.), padöl Hatt. slc. 113, — nebo *-y-*: vedyl, pletyl BartD. 2, 258 (žďar.) Srov. § 39 č. 4.

Krátká samohláska slabiky kořenné bývá v nářečích zdloučena, a někde je zdloučena také vložená samohláska mírníci; na př. vplětl jest Ben. Job. 18, 8, vědľ BartD. 1, 8 (zlin.), vědu t. 28 (záhor.), zavědľu t. 93 (kel.), vyvědľi t. 341 (zlin.), vjędöl, rvöstöl t. 43 (hroz.), bód, bódľa, bódľo t. 78 (val.), — věděl, plětěl t. 37 (straň.), věděl, t. 60 (val.), bóděl t. 78 (těž, vedle bód), ruöstěl t. 45 (břez.), květěl t. 349 (rožn.). Srov. § 39 č. 6.

f) Participium -zs: *ved*, *vedš-*. psl. *vedš*, *vedšš-*. Na př. král przygyed do Čech DalC. 100, král u velikú nemoc upad smrti neujde t. 97, ta saň sie rozfiedšfy Pass. 355, przebrzedšfe Jordan Ol. Jos. 2, 23 atd.. nč. ved, plet, -ši, -še.

Mylnou analogií bývá *vedv*, *vedev*, v. § 41 č. 6; na př. odwedw své mlazšie řekl jim Štít. ř. 117^a, chcít se k tomu přimluviti jakžt czetw o tom zde i onde t. 72^b, przygedw Pulk. 149^a, uvedw Har. 1, 217, svedw bitvu Pal. 3, 2, 430, přívodw t. 4, 1, 308 a j., sfedew s koně Háj. 82^b, padew Jg. Atala 53 a j., přčtetew Květy 1834, 89 a j.

g) Participium -nš: *veden*, *-a* atd., psl. *vedenš*, *-a* atd. Na př. ktož je boden Mast. 164, pánu Kristovi žluč byla poškytena Mand. 2^a, popadeny buďte Žklem. 58. 13, veden, pleten atd. Us., bodený BartD. 1, 78 (val.) a j.

de-, *-te-* zméněno podle místních pravidel hláskoslovných v nářečích slovenských v *de*, *te*: zaveděný BartD. 1, 44 (břez.), ukraděný t. 87 (stjick.), slc. vedený, pletený (vysl. -dě-, -tě-). V nář. sev.-opav. je *-te-* zméněno dále v *-čo-*: pločony BartD. 1, 137. V nář. laš. je *-dze-*, *-ce-*: vedzeny, kładzeny, ukradzeny, zapleceny, vymeceny t. 108; podle hláskosloví lašského žádali bychom *-dže-*, *-če-*, odchylka je bezpochyby vlivem stejných participií třídy IV: narodzeny, mlaceny atp. t. 128.

Slabika *-en-* zdloučila se v **én*; z toho je zúžením *-ín* psané *-ýn*, a opětným zkrácením *-yn*. Na ř. zametýno Kotsm. 8 (doudl.), snědýno, zametýno Us. ob., vedýno, předýno, zametýno, pletýno, přečťýno BartD. 2. 218 (třeb.), snědýno t. 220 (těž), upřadzyny (sg. masc.), ukradzyny, zamecyn t. 1, 103 (laš., frýd.). Srov. § 43 č. 3.

h) Substantivum verbale vedenie nč. *-í*, psl. *vedenije*. Na př.

vpadenye ruina ŽKlem. 143, 14, ve dskách zmietenie příčini NRada 717 atd., nč. vedení, pletení atp.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

Pořádkem abecedním.

59. *bladu. blésti, z bled-. O přehlásce *blad- (nedolož.), bled- srov. I. str. 104. — Praes. sg. 1. *bladu 2. bledeš atd.: co bleděš Hod. 83^b, jako ze sna bledes Tkadl. 44^b, slova řeci neunějíc jedno ž' bledete prokysle Kat. v. 2146. — Impt. bled': mlč Tkadlečku, nebled Tkadl. 17^b. — Inf. blésti: kmošku neroď tolik blešty DalC. 34, (vlk) poče blesti Baw. 38. — Part. *bladl, bledli: Jezu Kriste, daj aby smysl jich (mistrův) zhlúpěl, jakž by všickni bledly a svůj křivdy nedovedli Kat. v. 1584. — Zaniklo. bođu, bósti, psl. boda atd. Praes. trnie bode ŠtítBud. 148, bodau a řeží Háj. herb. 221^a. — Impt. neboť koně Smil přísl.; boď, boďme, boďte BartD. 1, 77 (rožn.). — Impf. meč jejie srdce bodieffe Hrad. 91^a. — Aor. sil. vytaže meč i probode jej Alb. 31^b, du. 3. bodeta a pl. 3. bodú v. § 56; slab. oba se s koní sbodeffta Troj. 128^b. — Inf. boſti HusPost. 36^b, buoſti Kruml. 486^a, Iact. 223^c, jichž nelze probosti Har. 2, 234, bócf BartD. 1, 61 (val.), búct t. 90 (stjick.), boct t. 123 (laš.). — Part. kopím boda AlxV. 1676, boducz Troj. 88^b, bođa BartD. 1, 78 (rožn.); řezali se nožni a špicemi bodli incidebant Ben. 3. Reg. 18, 28, bód n. bódél fem. bódla neutr. bódlo BartD. 1, 78 (rožn.); kdož je boden Mast. 64, mnoho mužův zbodených noží DalC. 11, rány v těle bodene Modl. 83^a, proboden Us. — Subst. verb. bodenj v očích Háj. herb. 326^b. — Je významem durativum, srov. bodli = incidebant, bodení = nč. píchání; časem zaniká a nahrazuje se iterativem bodati.

bředu. břísti, z bred- (stupň. brad-); stupeň oslabený brəd-. Praes. brdu (1slab.), břdu atd., z brəd-: beránek ji (řeku) przebrzde Štít. uč. 78^a; pak-li pŕvod (při očistě vodou) przebrde, tehdy pohnaný má za ním břísti, a przebrzde-li také, tehdy jest jeho (pŕvoda) prázden Řádpz. 69; analogií bředu: ať (já) przebrzedu Ben. Súdc. 12, 5, bředu Us. — Impt. brdi atd., z brəd-: brzdi Bel. 166^b; analogií břed'. — Impf. brdiech atd., z brəd-: čím dále v řeku brdyeffe Pass. 360, čím déle v tu vodu brzdieffe OpMus. 14^a; analogií břediech: když brziediechom Otc. 157^b. — Aor. sil. bříd-, bříd-, z brəd- (zdloužením): sv. Eustachius přěs řeku przibrzyde Pass. 569, přěs řeku przebrzyde PassKlem. 235^a, (Čechové) tu řeku przebrzydu DalC. 47, slab. przebrziedechu DalV. tamt. — Inf. břísti, z brəd- (zdloužením): pŕvod má do vody brzyſti, pohnaný má za ním brzyſti Řádpz. 69, slon nemŕž jic (řeky) przebrzyſty Štít. uč. 78^a, mějšie brzyſti Otc. 12^b, (ženy jaté) v blátě břísti musily WintObr. 2, 411 (z r. 1556); analogií

podle praes. *brd-* inf. *brst* ŠembDial. 73 (slc., dol-orav.); jinou analogií podle *bred-* inf. *brěsti* Otc. 253^b, mohl-li bych jej (Jordan) přebřesti Pref. 51, břect BartD. 1, 77 (rožn.) a 90 (stjick). — Part. (mužie) przebrzidli Ol. 2. Reg. 19, 17, bředli ně., slc. zabdol, vybrdla Duš. verb. 103; prziebrzied řeku Otc. 284^a, przebrzedffe Jordan Ol. Jos. 2, 23; (vody) nemožiechu przebrzedeny býti t. Ezech. 47, 5. — Sloveso toto známo ještě v jazyku knižném, zaniká a nahrazuje se reflexivem *broditi se*.

bud-, z *bqd-*, v tvarech praesentních slovesa *býti*. Z jeho kořene *bhu-* oslabeného v *bhu-* bylo praes. **bhu-onō*, s příponou kmenotvornou *-ono*, *-one*; k tomu přibyla časem a analogií kmenotvorná přípona další *-dho*, *-dhe*, n. *-do*, *-de*, a bylo praesens **bhu-on-dhō* n. **bhu-on-dō*; z **bhuondh-* i **bhuond-* je psl. *bqd-*, a z toho dále praes. *bqdq*. Srov. zde § 16 č. 1. pozn. a Brugm. II, 992 a 1054. Poněkud jinak Friedr. Lorentz v Jag. Arch. 18, 92 a 96. Podle něho přistoupila k oslabenému kořenu *bhu-* přípona kmenotvorná *-nd-*, slabika **bhund-* měla přízvuk střídný s litevským t. zv. *taženým* (schleifend), a za toho změnilo se *bhund-* v *bqd-*. — Místo *bud-* bývá *byd-*, vlivem tvarů z *by-*: *býti*, *byl* atd. — Praes. *budu* atd.; odchyl.: *búdefs* Ben. Lev. 25, 3, slúti *búde* t. Deut. 25, 10; *jemu málo přibýde* ŽerKat. 14, nabydeme Beck. 1. 353, nabyde Bıld. 285, dobydu, nabydu Nejedlý-Gran. 255 (konstatuje), přibýde, ubyde Us., přibýde vám Bart. NPís. (1882), 183, zbyde BartD. 1, 153 (slavk.). — Imp. *budi* atd., pl. 1. *budēm*, bohadle pilni budvem Štít uč. 137^a; *byď*, *byďme*, *byďte* BartD. 1, 35 (raděj.), t. 54 (dol.), t. 80 (rožn.) a j., *byď* t. 131 (laš.), *byjď* t. 2, 275 (jemn.), *beď* t. 147 (slavk.), *beď* t. 176 (brn., z *byď*), *beď* t. 71 (olom.) atd. — Impf. *budiech*: ten uzdraven budieffe Krist. 64^a, když budieffe pozdě Otc. 78^b, (Čechové) mečem dosti dobudyechu DalC. 79, páni v útěšě pobudyechu tant.; spasení budeyechu Mat. Rozbor 742 m. budiechu. — Part. praes. act. *buda* atd.; *buďa* BartD. 2, 39 (kroměř.), *beda* t. 197 (tišň.), *zbyda* atd. — Analogií pak je z *bud-* i tvar infinitivní: jimiž (praky) město do-budeno *bude* Mill. 91^a. — V stsl. patří sem také injunktiv pl. 3 *bqdq* = *sunto*, o němž v. Wiedem. 37 sl. a Brugm. II, 1278; v č. tvaru takového není. —

čtu, *čisti*, z *čt-*, *čit-*: *čit-* v inf. je stupně středního, pův. *kejt-*, *čt-* pak v praes. stupně oslabeného, pův. *kit-*, srov. Brugm. II, 1039 a Wiedem. 143 sl. — Praes. *čtu* atd., z pravidla tak; analogií odchylně *čitu*: o žádném se noccito MudrA. 1^a, czíte se t. 7^a, o mnohých cziteme t. 25^b; a jinou analogií, podle *četl* atp., také *četu* atd.: *četu*, *četeš*, *četo*, *četeme*, *četete*, *četó* chrom. 286, BartD. 2, 139 (zábrf.) a j., co vy to četete Suš. 125. — Imp. *čti* atd., *poczytem* Pass. 277 a 279, *čtēm*, *čtēte* Us.; odchyl. *przectite* lid Comest. 100^a, *mechanicky* podle sing. *čti*, v. § 19 č. 6 a § 55; jinou odchylkou: *čef* pl. *čefte* a z toho *čejte* BartD. 2, 129 (zábrf.) a chrom. 286, z praes. *četu*, jako je plet z pletu. — Impf. *čtiech*, o svatých najraději

cztyeffie Pass. 404. — Aor. čít-, čít- (buď z inf., nebo spíše zdĺoužením, jako bříd- z bříd-): (Darius) chtě zvěděti, lida co je, czyte z jitra až do noci AlxV. 1111, jakž Valerianus przeczyte Pass. 597, (Mojžíš) vzem knihy czyte legit Bibla. Ex. 24, 7, Ol. tamt., zczyte je recensuit t. 2. Par. 25, 5, (Josef) přijem list i czyte jej, a když przeczyte listek, pochváli boha Nikod. 48^b, (Mojžíš) poczite lidské hlavy Comest. 87^b, přijem Didynus list čžite a hnedky odepsa Alxp. 102; pl. 3. když toho slova doczytu, tak inhd s. Marta duši pustila Pass. 381, když p'citechu (list) Koř. Skutk. 15, 31, pocztyechu množstvie Comest. 88^a. — Inf. čísti, rač wiczyfty Mast. 132, zczyfty nemóžem počtu svých hříechów Štít. ř. 132^a, zczyesti lid m. zčísti Ben. 2. Reg. 14, 10; zštifti ŽKlem. 89, 12 t. j. žtísti, změnou hláskovou ze zčísti, srov. I. str. 494 a 521. — Part. čta atd., cztywez Štít. ř. 240^b, nč. čta, čtouc-; analogií: czyta sobě onoho mudree Mudr. 8^a; četi pl. čtli atd., ty si zcztel ŽKlem. 155^b, zeczti fu kosti mé t. 21, 18, ste czztli Ol. 2. Par. 34, 24, čtli Háj. 363^b, mnoho sem czztla Kruml. 293^b atd., shodné s pravidlem jerovým, srov. I. str. 168; odchylka analogií: Ezechiáš vzal listy i cztl je Pror. Isa. 37, 14, poczetla se býti MamA. 20^b, čtl BartD. 2, 174 (brn.) a j., četla atp.; čten atd., (radosti) nemohú poczteny býti Kruml. 96^a, nč. též; odchyl. čtén: (levité) dvakrát jsú cztieni Comest. 87^b, čténj svatá Seel. 205 (mag.); jinou odchylkou dial. četen podle praes. četu atd., jako pleten podle pletu: četené chrom. 286, četené BartD. 2, 139 (zábr.), subst. verb. četení t. — Dial. je místo čtu atd. také praes. čnu BartD. 1, 128 (laš.), inf. čnúť t. a 78 (rožn.), čnúť t. 32 (pomor.), subst. verb. čnutí t. 123 (laš.). — Sloveso toto zaniká a nahrazuje se svým iterativem: slc. čítať, podobně jinde ve slovanštině; v nář. chodském vyvinulo se iterativum nové čtát, podle čtu atd.: nemůžeš to přečtát chod. Han. 243, já to čtal t. 97, nečtalá t. 151.

dad-. Z tvarů slovesa tohoto patří sem imperfektum a part. -nt. Tvary ostatní jsou dílem z kmene bezpříznakového, v. § 213 sl. dílem ze samohláskového da-, v. tř. I. vz. 7 § 105. — Impf. dadiech: jemu i jeden vody nedodadieffe Hrad. 91^b, nedodadieffe t. 142^b, (Soběslav) sto hřiven dadyeffe DalC. 67, nedadyefe jim (Ježíš ďáblům) mľuviti Koř. Mark. 1, 34, ano nám nedadiefe vietr prohibente vento t. Skutk. 27, 7, tě hrdině páchnúti jim nedadyefta DalC. 97, (Němci) sě na běh otdadyechu t. 93, že jemu neda- diechu vsiesti na kuoň Troj. 114^a; — novotvar dajiech, analogií podle dáti, dal atp.: jenž nedagyffie hříešným vzhuoru Otc. 45^b; to zvláště při složeném zdáti sě za starší zdiati sě videri, kde význam da- = dare je zastřeu a tím odchylka analogií stala se snadnější: (ona) blízko lye zdagieffe Kruml. 358^b, (ona) hbitieffie lie zdagieffe t., srov. § 107; — rovněž tak vyskytuje se novotvar dách jenom při zdáti sě videri, v. § týž; jinde nedosvědčen; v Otc. psáno: s. Apollonius s svú bratří z toho (že jim andělé nanosili chleba) chvalu wzdafie gechu lie toho skrovně požívati 120^a, omylem m.

vzdavše; v Troj.: vyrojí se jiezdní a otdaffe se s kopími proti Trojanským sbodů mnohé 106^a, onylem m. otdavše; v BiblBosk.: (Ježíš) vzem chléb rozlomi i podafye jim porrigebat Luk. 24, 30 (Osvěta 1896, 892), omylem opisovatelovým m. podáváše, jak dosvědčují místa stejná: podawaše v bibli Ol. (z r. 1417), v bibli Tábořské (knih. univ. Pr. 17. A. 10), Pernštýnské (t. 17. A. 7, z r. 1471), Kladrubské, podawaše v NZák. Koř. (z r. 1425), podawaše v bibli Dlouhoveské (kn. un. Pr. 17. A. 37, z r. 1475), Hodějovské (t. 17. A. 30), podawaše v bibli Tahnberské (t. 17. A. 28) atd. — Part. dada, -úe-: dada DalC. 21, KolČČ. 418^a (1566), nedada svých noh umývati llrad. 77^a, daduc se tělesné libosti ŠtítOp. 351^b, prodadaucz KolČČ. 256^a (1558), nedaduče AlxII. 11, 40 atd., nč. dada, dadouc-. Novotvar daje atd., podle tvarů da-: (kníže) vzal je pod svú ochranu dage Přibyslavským to znamenie za erb Přib. 21^a, wyprodagicz fe KolČČ. 253^b (1557), daje dajíc dajíce Nudož. 57^b (vedle dada), dajíc ČernZuz. 88, ŽerKat. 49 a j., daje (vedle dada) Rosa 185, Eleonora Heynczowa dagycze Annu Rakovou obeslati Lún. var. 1718, podívání nedající se popsati Malý Amer. 3, 221, daja BartD. 1, 26 (zlin.), t. 194 (val.), t. 2, 151 (slavk.), slc. dajúc. V Kat. 44 psáno: chválu zdayucz mně bohu; nikoli novotvar zdajúc, nýbrž omyl, smysl a míra veršová (8slab.) žádají zdávajúc.

hnetu, hněsti a hñetu, hñěsti, z gnet- a gñet-: Praes. hnetu, hñetu atd.: hneteš Baw. 85, sg. 3. hnete-li vás svědomí Br. Jak. 5, 16, střevíc hnete Reš. Jg., tak šie hñetu ŠtítPř. 121^b, těsto sválej a hñetu Mill. 124^a; dial. hnetu BartD. 2, 52 (přer.) a j., hñetu t. 27 (holeš.) a j., nás botečky nehněť Suš. 433. — Inf. hněsti, hñěsti, dial. hnyšt BartD. 2, 52 (přer.) a j., húst a hñest t. 145 (slavk.). — Part. hnetl, hñetl: noha se neodhnětla Br Deut. 8, 4, aby fye whnyetla Umuč. 2^b, mládencečky hñetla šie v životě Ol. Gen. 25, 24, hnetl BartD. 2, 41 (kojet.) a j.; — hneten, hñeten: hñeten Us., hnetené BartD. 252 (přer.) a j.

hudu, hústi, z ggd-: Praes. hudu atd.: potom náma diábel fhude Mast. 111; mor. který lép zahudem Suš. 794; slc. hudiem. pl. 3. hudú Duš. verb. 103. — Impf. hudiech: David hudveffe OL 1. Reg. 18, 10 a 19. 9, hudieffe Kladr. t. — Aor. hud-, húd-: Apollon vzem húsle i hude Apoll. 136^a. — Inf. hústi, počal hústi Suš. 794, slc. hústi Duš. verb. 103. — Part. na žaltář huda Kruml. 43^a, v hudby huducz Ol. 2. Reg. 6, 5; když David hudl před Saulem Štít. uč. 54^a, David jest hudl t. 70^b, David húdl na húsle Ben. 2. Reg. 6, 14, (David) haudl t. 1. Reg. 16, 23, slc. húdol, húdla Duš. verb. 103; na varhany bylo hudeno WintCírk. 860 (z r. 1560); subst. verb. hudenye Hrad. 97^a. — V čest. záp. v usu ob. zaniklo.

jdu, jíti. Z koř. pŕv. ei- je slovanské *i-* v inf. *i-ti* č. *j-ti* (s hiatovým *j-*), v. § 103. Z kořene pak oslabeného pŕv. *i-* je slovanské *j-u* (opět s hiatovým *j-*) v praes. jŕda atd. V kmenu praesentním jŕdo-, jŕde- je přípona kmenotvorná vlastně *-do-, -de*, v. § 16 č. I. pozn. — V složeninách

otz-jed- atp. proniká. jerové *-e-*: *otejdu*, *vzejdu* atd., srov. I. str. 171. V složeninách s býv. *sən-*, *vən-* souhláska *-n-* zachována: praes. *sendu* ze *sən-ləḡ*, *vendu* z *vən-ləḡ*, inf. *sniti* ze *sən-iti* atp.; podle toho pak vkládáno *-n-* také jinde: *přindu*, *zandu* atd., srov. I. str. 308 a 379. Za *jd-* hývá *d-*, na př. praes. *du m. jdu* atp., srov. I. str. 536. V nář. vých. jest naopak *id-* za *jd-*, vlivem infinitivního *i-*. Za *ji-* v inf. je dial. *í-*, srov. I. str. 535, a také *hi-* a *j-*. To vše jsou změny hláskové, ale buď k nim ukazováno také zde a v dokladech následujících. Proti tvarům praesentním *jd-* jsou aoristové *jid-*, *jid-*. V několika dokladech psáno *gid-*, *gyd-* také v tvarech praesentních; pokud to není omylem nebo zvláštností píseckou, jsou to novotvary. — Praes. *jdu* atd. Sg. 1. *gdu* k otci, kam poidu ŽKlem. 138, 7; 2. *ty gdes* Hrad. 32^a, *pršeydes* ŽKlem. 67, 8, *wendoff* DalC. 19; 3. (tcn) *pršeyde* ŽKlem. 89, 6, *buoh de před tebu* BrigF. 7; du. 1. poydewie (na trh) Hrad. 124^b; 3. wyndeta dvě olivě z něho tě *wendeta* do království nebeského DalC. 7, DalStrah. t.; pl. 1. tak *pogdem tam* Hrad. 73^a, *poydenec* (sic) i *my* EvZimn. 48, *weideme* ŽKlem. 131, 7; 2. všichni *jenž gdete* Hrad. 75^a, *když weydete t.* 75^a; 3. i v manželstvu *nadeydu* (naleznou) práci Štít. uč. 41^a, (*hvězdy*) du na zemi Kat. v. 988, má slova *du do srdce* BrigF. 34. Nč. *jdu*, *dojdu*, *najdu*, *nadejdu*, *obejdu*, *odejdu*, *pojdu* a *přjdu* (s významem rozlišeným), *podejdu*, *předejdu*, *přejdu*, *přjdu*, *projdu*, *sejdu*, *ujdu*, *vejdu*, *vzejdu*, *zajdu*, 2. os. *jdeš*, *dojdeš* atd.; a vedle toho ob.: du a pudu (z *pjdu*), *deš* atd. (nikoli též *přidu*, kdež není *-j-* odsuto, nýbrž *-ijt-* staženo v *-i-*), *du*, *pudu* atd. BartD. 1, 83 (hran.), t. 2, 18 (hol.) a *j-*; *dondu*, *vyndu*, *přindu*, *nandu*, *obendu* t. 1, 14 (zlin.), *odyndu* (*odendu*) t. 103 (laš.). *dóndô* t. 2, 89 (olom.) atp. V nář. břez. je sg. 1. *puojdēm* 2. *puojdēs* atd., a vedle toho také stažené sg. 1. *puóm*, 2. *puoš*, 3. *puo*, pl. 1. *puome*, 2. *puotē* BartD. 2, VIII. — Dial. *id-* na území východním: *idu*, *ideš* atd. ŠembDial. 35 (ob.-mor.), *idu*, *ideš* atd. BartD. 1, 11 (zlin.), t. 2, 27 (hol.) a *j-*, *idu*, *idžes* t. 132 (laš.), *idem* t. 1, 36 (borš.), *idēm*, *idēs* t. 39 (súch.), *idžēm*, *idžēs* t. 43 (hroz.), atd. Kontaminací tvarů *jd-* a *id-* jest dial. *ijdu* atd. BartD. 1, 91 (stjick.). V Kunh. psáno: *ten gide* (praes.) 149^b, omylem *m. jde*, jak svědčí verš, v němž slovo to je jednoslabičné. V Mat. psáno: *ty gydeff ke mně* 38; ale tu bývá i *jindy gi-*, *gy-* místo *j-*. V AlxV. jest: wynydu zle všiteci roci, když božie nenie pomoci 2269; buď odchylkou syntaktickou aorist místo praes., buď odchýlný, snad dialektický novotvar praes. místo *vyjdú*. — Impt. *jdí*, *dí*, *pojď* atd. Sg. 2. 3. *gdi* Pass. 342, *jdíž* Br. NZák. 46^b; *gdíž satane!* HusPost. 41^a, zdloženo *emfasi*; *di kvapně* BrigF. 32; *prigdi* království tvé HomOp. 152^a, *výgdi* HusPost. 130^a, *wyndi* mistr tě *zové* Hrad. 31^b, *weydy* v shozie svého pána t. 115^a, *poydy veni* Otc. 201^a, *poydy* nebeské radosti *doydy* Kat. v. 3422 sl.; pojď Us., pod na súd t. j. poď DalC. 64, *pod* a *opatř* Otc. 80^a, protož poď Br. Gen. 31, 44; *wyd ven egredere* Lit. 3. Reg. 2, 30; wyndy z krajě svého egredere

AlxV. 903, wynyd odsúzen exeat ŽKap. 108, 7, t. j. vyniď, novotvar m. vynďi, iď Hatt. slc. 145; iď a iďž BartD. 132 a 362 (laš.); ně. jdi Us., di Us. ob., BartD. 1, 11 (zlin.) a j., dži t. 132 (laš.), přijdi t. 16 (zlin.), přiď t. a Us. ob., pojď Us. a poď Us. ob. a BartD. 1, 11 (zlin.) a j., pój t. 40 (hroz., z plur. pojte); — du. 1. gdieuie tam Ol. 1. Reg. 9, 9, wygdicwa ven t. Gen. 4, 8; poyduie přěde ň AlxBM. 1, 15, podwa domów Koř. Dan. 13, 13, podwazz Ol. 1. Reg. 9, 9; wygdiena ven bibl. Kutn. Gen. 4, 8, podma napřed Ben. Tob. 11, 3; 2. 3. gdiet EvZimn. 3, gdietaz Pass. 598; — plur. 1. podeydyem pod tu horu DalC. 2, poydyem Ol. Deut. 13, 2, poydiemez t. Gen. 35, 3, podiemy u modlu ŽWittb. 94^b, 6, podiem t. 94^b, 1, jděme, děme, -m Us.; dial. dime, přijdime BartD. 1, 349 (rožn.), podle sing. jdi; podme Br. Deut. 13, 16; pojďme Us., poďme Us. ob., z toho pojťme chodHan. 63, pojťme t. 79; widme egrediamur Comest. 145^b; 2. 3. gdiete Pass. 84, Hrad. 12^b a j., gdyete Štít. uč. 15^a, jděte BrNZák. 21^b; dyete Pass. 354; wediete ŽKlem. 99, 2, poydiete ŽWittb. 65, 5, poydyete DalC. 22; jděte Us., děte Us. ob.; dial. dite, přijдите BartD. 1, 349 (rožn.), dite chodHan. 205; podte sēm Hrad. 137^a, přidte Ben. Gen. 45, 18; pojďte Us., pojďte Us. ob., z toho pojte BartD. 2, 128 (zábř.) a j., pote chodHan. 205 a j. — In pf. jdiech, diech atd.: sg. hvězda nad zemí gdieffe Hrad. 68^a, hospodin gdieffe s nina EvZimn. 46, Alexander gdieffe Alxp. 5, děšť dyeffe DalC. 39, když dyeffe Durink s hradu t. 21, (Anna) z chrámu ven dieffe Hrad. 70^b; on poydyeffe DalC. 95; hospodin przeddieffe je Bibla. Ex. 13, 21; odchyl. když zlý duch wynydyeffe EvVid. Mus. 12, 43, winidieffe EvA. tamt., jíše abibat discedebat Blah. 137 (neumělosti); — du. když spolu gdiefta Hrad. 126^b, dva z učedníkův gdiefta EvZimn. 46; — plur. gdiechu na jitrní všě bratřie Hrad. 26^a, gdiechu Macedonští Alxp. 65, diechu spolu AlxH. 3, 24, dievky u boj dyechu DalC. 15; odchyl. i gídiechu po ňem Mat. 56 (v Mat. bývá gi, gy za j). — Aor. jid-, jid-, zdloužením z jid, jako břid- z brěd- atp. Aor. silný sg. 1. jid., jid., doklady sem patřící v. § 56, a); sg. 2. 3. jide, jide, v. tamt.; bude-liť, že chlap zwnide Jid. 111; v Kat. v. 2648 psáno: když jiej (Kateřiny) ciesář zazře okem | ana tak veselým krokem | předě ň gde i tak čile | jakoby atd., gde omylem m. jide, jide, jak svědčí verš nedoměrný; du. 2. 3. jideta, jideta, doklady sem patřící v. § 56, a); pl. 1. jidom, jidom a 3. jidú, jidú, v. tamt.; v Kat. v. 185 psáno: tu jim na hrad ukázachu | tamž y gdu podle rady | atd., omylem jidú m. jidú, jak svědčí verš nodoměrný. Aor. slabý jidech, jidech atd.: když jeho hledajíc gidech otšedši opět przigidech Hrad. 39^a, když do krěmy gidefta Hrad. 124^b, wynydefta dva knězě DalC. 28, Paris a Deifebus otgidefta Troj. 55^b, tu cělý den gidechu Hrad. 71^b, (panny) gijdechu kupovat Štít. ř. 231^b, (panny) wgijdechu na svatbu t. 230^a a 231^b, všeka vojska gidechu k lodím Troj. 59^a. — Inf. jíti: po bohu gijty Štít. ř. 13^a, by směl gijty t. 170^b atd., ně. jíti Us., jít Us. ob.; dial. jít BartD. 1, 65 (val.) a j., jít t. 2, 84

(šternb.) a j., prójiť, výjiť atp. t. 1, 349 (rožn.), dójiť t. 29 (pomor.), dójiť, prójiť, zájiť t. 85 (stjick.); dial. jť atd. m. jít-; najť, odejt t. 1, 355 (dol.), uje (ujíti), veje (vejíti) t. 43 (hroz.), předejé t. 132 (laš.); dial. i- m. jít-: ít t. 1, 26 (zlin.), íť t. 35 (alenk.) a j.; z toho dále hi-, hi-: hít t. 2, 187 (tišň.), hit t. 210 (třeb.) a j.; s d-, jd- podle praes.: vydiť t. 1, 65 (val.), dojdít t., vydiť t. 132 (laš.), vyjdiť t.; dial. *jísti podle praes. idu atp., jako je vésti k vedu: musíš se mnú jísti Suš. 100, z toho světa íst muscla t. 90. íst BartD. 1, 38 (lip.) a j., íst t. 36 (borš.), ísc t. 43 (hroz.), ísc t. 356 (laš.), ísc t. 107 (těž), íst Hatt. slc. 144; nájišť (najíti) BartD. 1, 34 (mor.-slov.), najšť slc., najšc, odejšc BartD. 1, 163 a 364 (opáv.); dial. (j)dout podle praes. (j)du, jako je minout, dial. pnout k minu, pnu: zadjout, přijdout Semb. 28 (částečně v Čechách sev.-vých.), vodejdout, přídout mýt. 341. — Part. -nt: gda k niej Kat. 1066, král da na vojnu DalC. 98, sám odeyda Hrad. 79^b, wenda v tu zahradu t., Maria gduczy t. 71^a, wegducze rcčtež t. 75^b, gducze DalC. 67, na vojnu duce t. 79, nč. jda atd.; novotv.: tehdy Alexander wnyda (rým: Mida) vzpodejma (kola) i pusti níže AlxV. 1159, on (Alexander) jich mysl vida (s) svými lidmi u město wnyda wogyem dobře otpočinu AlxV. 2140 a AlxVíd. tamt. — Part. -l: šcl, v. doleji pod záhlavím šed-; novotv. -jdl ke jdu, jako je vedl k vedu: kterýž by pacholek od mistra odeidl (z Artikulů cechů Jindř.-Hradeckých, rkp. z r. 1476, excerpt J. Orth), už sem to najdla (v řeči dětské). — Part. -s: šed, šedši, viz doleji pod záhlavím šed-. — Part. pass. se při slovese tomto, podle povahy jeho významu, jen zřídka vyskytuje a nestejně vyvíjí; ku přechodnému najíti jest obyčejně part. slovesa naléztí, nulezen; v psl. bylo part. či adj. šusta, ze šudta, z čehož je č. subst. verb. přístie atp., stsl. prišstije adventus, šustije iter atd., v. doleji šed-; — původu pozdějšího jest parf. jden, ku praes. jdu jako veden k vedu, a part. jít, k inf. jíti jako kryt ke kříti atd.; na př. jden (zvláště v textech a nářechích mor.): by jinú cestú mohlo gdno býti Rol. 26^b, (země) obcydena Pror. Ol. Amos 3, 14; z divův dogdených v jeho životě EvOl. 92^b, bude-li to najdeno List. 1568 Pras. 19, po mnohém uvažování najdeno Koz. 404, vyjdený, zajdený (zašlý) BartD. 1, 196 (rožn.) a j.; — a jít: přigito jest ventum est Kladr. 2. Mak. 8, 20, aby s té appellací sgito býti mohlo KolČČ. 126^a (1550), aby nebezpečnství předjito bylo WintObr. 2, 207 (z r. 1582), sjitej, zajitej podkirk. 250, věkem přejítý BartD. 1, 255 (rožn.); — krom toho vznikl také novotvar šen, k part. šcl, jako je slyšen k slyšel: předejdiž, aby (ty) nebyl przedffen Hug. 187. — Subst. verb. -štie ze šustije, v. doleji pod záhlavím šed-; jdenie: na wydeny Israhel z Egypta in exitu ML. 35^a, v tom feydeny Pulk. 105^a, w fendeny neb sbžení (t. bitovním) t. 9^a, po odeydeny od města Mill. 92^b; odchyl.: k przygydeny k vám EvOl. 99^b; jítie: k němu przigitim ŠtítMus. 128^b, tvé wgítie ingressus Ol. 1. Reg. 16, 4, královo zagítie profectio t. 2. Mach. 13, 26, aby učinili przegitye Phasc t. Num. 9, 4,

fnitie neb zahynutie Tkadl. 11^b a 39^b, ostanúce slibu wgitie introeundi Koř. Žid. 4, 1, těžké gytie PulkL. 427, (gleit) k přijítí a odejítí WintObr. 2, 235 (z r. 1560), to gitj VesB. 186^a. — Ve složení s *při-* jsou č. tvary slovesa *jdu, jiti* dilem *při-jd- z při-jd-*, dilem *při-jí-, při-jí-*, srov. I. str. 557; v obojích případech bývá stahováno a jest tedy praes. *přijdu*: przigde hodina EvZimn. 51, přijde Br. NZák. 20^b, přijdu Us., a *přidu*: přidu a zjěviu sě ŽKlem. 41, 3, když přides t. 153^b, przide ten den Hrad. 89^a, nepokoj przyde Štít. uč. 72^b, národové přidu ŽKlem. 85, 9, přidu Us. ob.; — impt. *přijď* Us., a *přid* (zkrác.): přid smrt ŽKlem. 54, 16, přid Br. NZák. 20^b. Us.; — aor. *přijid-, přijid-*: když przigidu AlxH. 1, 7, prfigide koturniks ŽKlem. 104, 40, kněz przygyde DalC. 78, Tym a Komon przygydeta t. 26, Čechy przygydu t. 77, nemocný przigide Hrad. 19^a, když tam przigideta t. 71^b, przigide Maria EvZimn. 46, ženich przygijde Štít. ř. 230^a, potom przygijdu panny t., pğide hlas BiblR. Mark. 9, 7, przigide Jezus Mat. 38, przigidechu EvTřeb. Luk. 2, 6, przygidechu Alxp. 109, a *přid-*: když lesem gyde, k velikému hvozdu przide DalC. 2, když przide velký čtvrtěk když bieše Ježíševi jatu býti Hrad. 75^a, když przide ta chvíle vztáza t. 101^b, když by večer przidu apostoli t. 76^a; — inf. *přijíti*: przygyty DalC. 12, przygyty Štít. uč. 36^a, přijíti Us. atd., a *příti*: aby ráčil prziti Hrad. 49^a, bychom mohli tudiez prziti t. 48^b, móż k tomu prziti Štít. uč. 72^a; — part. *přijda*: przigduce EvZimn. 46, přijda Us., a *přida*: przida k tobě Hrad. 49^a, svódnice prziducz t. 101^a, przyducz Štít. uč. 73^b, prziducze EvTřeb. Mark. 16, 1; — subst. verb. *přijítie*: k němu przigitim ŠtítMus. 128^b, a *přítie*: jehožto na svět przytye Pass. Klem 59^a.

jěd-, jiesti. V *jěd-, j-ěd-* jest *j-* hiatové, a kořen *ěd* z býv. *ěd-*, zdlouž. z *ed-*, srov. I. str. 20, 42 a 95 sl.; ve složení. když první člen se končí souhláskou, hiatové *j-* nebývá, a je tedy na př. stsl. *sn-ěsti* č. *sn-iesti*. a podobně stsl. *iz-ěsti* (m. *izo-*) č. *z-iesti* dial. zest BartD. 1, 16 (zlin.). part. zedl t., zedeny t. 80 (rožn.) atd. — Praes. *jien* a impt. *jěz* v. u kmenů bezpříznakých § 216 sl. — Impf. *jědiech*: negiediech ŽKlem. 105, 5, popel jako chléb giediech manducabam ŽWittb. 101, 10, jenž giedieffe chleby edebat t. 40, 10, giediechu comedebant ŽKlem. Deut. 38, lidé mrchu ľudskú gyedyechu DalC. 94. — Aor. *jěch, jě* atd., doklady sem patřící v. nahoře § 56 b). — Inf. *jiesti*: giěfti Ol. Ex. 12, 20, David měl gijefty chléb Štít. ř. 152^b, kus (chleba) fnyefti Hrad. 77^a atd., ně. jísti Us., jíst Us. ob., BartD. 2, 266 (jemn.) a j.; zkrác. budem jist chodHan. 17, hajť nám dají jist t. 23; zkrácením jiným, z nezúčeného *jiesti*, je dial. jest BartD. 1, 9 (zlin.) a j., jest t. 2, 34 (hol.) a j. — Sup. *jěst, jest*: nož vzejde na horu gieft ad vscendnm Ol. 1. Reg. 9, 13, když wgide w duom geft chleba Lit. Luk. 14, 1, (židé) jdiechu geft Comest. 204^b; odchylkou: když bieše všel Ježíš gieft chléba t. j. jiest HusPost. 165^a. — Part. *-nt jěda*: gyeda Pass. 424,

píce gieducze Hrad. 133^b, když kněžě gyducz uzříte edentem DalC. 4, gieducieho comedentis ŽKlem. 41, 5, gieduczieho ŽWitth. 105, 2; podle praes. 3. pl. jědie atd. vznikl i novotvar jědě: gydyczye a pygycze EvVíd. Luk. 10, 7, negedjce a nepigjce Beck. 1, 353; Nejedlý Gr. 209 vedle jeda, -ouc doponští jedě, -ie pro rozdíl od jedu-jěda; dial. je také jeza, se -z- podle impt.: jeza, sněza BartD. 1, 26 a 342 (zlin.). nejeza t. 195 (val.); — part. -l: giedl Pass. 280 atd., nč. jedn. Us., BartD. 2, 177 (brn.) atd.; zjědoł BartD. 1, 43 (hroz.), jeděl fem. jedla t. 80 (val.); v chod. je ji-, podle inf.: co sem jid chodHan. 48, snid sem kus chleba t. 75, jako bychom jidli t. 165; — part. -s: gied hi piv PilD., giedlfe Jid. 153, Judáš fnyed počě sě třiesti Hrad. 77^a; — part. -n: chlěb nebude geden Ol. Ex. 12, 15, fnyedeno bývá ŽKlem. 154^b atd., nč. jeden, sněden atd.; dial. najezený BartD. 1, 339 (val.), jedzený t. 80 (rožn.), jedzený t. 131 (laš.), zedzený t. 30 (pomor.), se -z-, -dz- podle impt. a podle part. IV. tř. rađiti - razen atp.; — subst. verb. giedenis Hrad. 3^a atd.; dial. na dobrým pojedzeu BartD. 1, 251 (laš.).

jědu, jěti. Z koř. ě, který jest i v j-ě-chati. V j-ě jest j- hiatové. V kmennu praesentním j-ě-d-o-, j-ě-de- je přípona kmenotvorná^a vlastně -d-o, -de, v. § 16 č. I. pozn. V j-ě klesá jotace a jest je-. — Praes. jědu atd. — Impt. gyeđ s bohem DalC. 44, pl. jeđte, dial. jejte BartD. 2, 128 (zábr.), pojejte pánové pojejte vy se mnó Suš. 36 a j. — Impf. páni na čas wygyodyechu DalC. 79, když (králové) przigiediechu Hrad. 120^b. — Aor. je a) z jěd- a b) z jě-; — a) z jěd- aor. sil. jěd-, jied-: giede každý kdež kto kak chtěl vóliu majě PilB; mezi tiem sě to uda, ž wýnyede Pilat Jid. 62, (Břetislav) do kláštera gýede a klášter vybi DalC. 42, Zderad prýč odgyede t. 50; v DalC. také několikrát odchylkou -dye m. -de: (Svatopluk) gyodye 24, Svatopluk wynyedye 62^f, gyedye knieni proti otci 42, (ciesar) pogyedye k mostu 39; když to tělo nesiechu, lodí przigiedu (přějědu) DalH. 31, když sě na sneum všickni fnyedu a před Libuši przigiedu DalC. 3, páni po koniu pogyedu až Bieliny fěky dogiedu t. 5, dievky gyedu bránit svého dvoru t. 11, když Maria syn^a porodi, przigiedu třie králi Hrad. 120^b, když przigiedu třie králi t. 68^a, (rádcové) učinichu potázanie, giedu tam s velikú pýchú Kat. v. 215; — a aor. slabý jědech, jiedech: (dva kněze) na horu przygyedesta DalC. 53, fye rozgyedesta t., mužie pogiedechu Ol. 1. Reg. 25, 20, králi odgédech t. Gen. 14, 11, do města wgiedechu Troj. 226^a; — b) z jě- jest aor. jěch, v textech většinou pozdějších: pak ot ní (královny) otgiech Troj. 223^b, jakž (Přemysl) Libuši dojě, Libuše jej za muž pojě DalJ. 7 (v rkp. všech mimo DalC., a také rýmem žádáno), (oba kněžě) na horu přiješta DalJ. 53 var. J., kniežetě sě rozjesta t. rkp. V., tam przygechu Růž. 1. — Inf. jěti, krátký a tím lišen od inf. jieti capere: kudy chcem ugyety DalC. 44, nč. jeti Us., jet Us. ob., BartD. 2, 151 (slavk.) a j.; zdloužen nově v dial. jěť, vyjěť atp. t. 1, 80 (rožn.); dial. také ject,

vyject Us. (místy), podle vedu inf. dial. vect. — Part. -nt: jěda, jěduc-, nč. jeda, -ouc-; — part. -l: Oldřich (na hrad) byl wnyel DalC. 39, nč. jěl, jela atd., dial. zdlouž. jěl, jěla BartD. 1, 68 (val.), t. 80 (rožn.) a j., jinde v masc. dlouhé a ostatně krátké: jil (z jeř) fem. jela t. 134 (sev.-opav.), přijil fem. přijela t. 100 (laš.); — part. -s opět dvoje, jako aor.: a) jěd, na př. kněz wnyed u Bavyry DalC. 89, král przygedw do Čech t. 100, dojed jich jě sě s nimi bíti DalJ. 109, přijed na mé věno tu mi vzal člověka Půh. 2, 201; k hoře jedné przygedw Pulk. 149^a; (Petr) nevěru jim učinil odjed od nich TomP. 6, 148; a b) jěv, na př. wygyew na lov DalC. 39, kněz vjev u Bavyry Dal. 89 rkp. VZ, král přijew do Čech t. 100 rkp. VLZ, dogiew s. Prokopa Hrad. 15^a, otgewffe pryč Ol. 2. Par. 24, 25, gew domów Nikod. 103^a; — part. -n: by na lov gien(o) PilB. (rým wiedyeno, ale napsání nezřetelné a proto nejisto, srov. Listy filol. 1893, 376); -t: ujetá cesta Us., jětý, jětá, jété BartD. 1, 80 (rožn.); — subst. verb. jetí Us.

kladu, klásti, psl. kladq atd. V kmenu praesentním kladu-, klade- je přípona kmenotvorná vlastně -do, -de, v. § 16 č. I. pozn. Kořen slovanský je tedy kla-, srov. lit. klo-ju anglosas. hla-de něm. la-de Brugm. II. 1047. S tím shodovalo by se part. klat: czeř twu klat fi ŽKlem 49, 18; ale je to spíše omyl pisecký, m. kladl. — Part. kladl, dial. kłod (z kládř) fem. kladla BartD. 1, 123 (laš.).

kradu, krásti, psl. kradq atd. Part. kradl, dial. krod (z krádř) fem. kradla BartD. 1, 123 (laš.).

ktwu, kwetu, kvísti, z kwit-, kwit-; kwit- v inf. je stupně středního pův. kwet-, kwet pak v praes. stupně oslabeného, srov. Leskien v Jag. Arch. 5, 512 a Wiedem. 143 sl. Psl. kwit- tvarů praesentních dávalo č. kwit-, a toto přesnykováno ve ktw-, někdy ve tkw-; později bývá za to kwet-, analogií podle part. kwetl atd.; kwet- pak měnčno zase ve kwět-, podle subst. kwět. — Praes. ktwu atd.; sg. 3. člověk jako květ polský otektwe ŽWitth. 102, 15, otektwe ŽKlem. tamt., wzektwe swatost má effloreat ŽWitth. 131, 18, ŽKlem. tamt., pihva ne kwetwe ŽWitth. 27, 7, smysl tvój ktwe múdrostí Alxp. 80, království České ktwe Háj. 269^a; kvítí tkve Rvač. Jg.; pl. 1. když jako ktwem v své mladosti ŠtitMus. 126^a; pl. 3. wzektwu ŽWitth. 71, 16, ŽKlem. 91, 14, zektwu t. 71, 16, dvakrát léta ktwu osěnie AlxV. 616, (hyliny) ktwau Háj. herb. 11^b, nč. hody dou. jabka kvou (m. ktvou) SborHoř. 74, archaismus zachovaný v kolední písni; kwetu atd. Us., kweto BartD. 2, 174 (brn.) a j., kftu t. 2. 52 (přer.); kwětu atd., kwětau Beck. 1, 146, Kon. 960, kwětu Us. ob., kwěto BartD. 2, 27 (hol.). — Impt. ktwi atd.: ráno ktwi floreat ŽKlem. 89, 6, jako lilium ktwi Kruunl. 466^a, zaktwiete florete Kladr. Ekkles. 39, 19; kwetl atd. Us. — Impf. ktwiech: jěž (Katerína) v drahéj krási ktwiefie Kat. v. 191, vína ktwyechu AlxV. 687. — Aor. kwit-·kwit- (buď z inf., nebo spíše zdložením jako břid- z brad-): prokwite pět ořečhów DalStrah. 5; kwet-: prokwete DalJ. tamt. (v rkp. jiných, podle

part. kvetl atp.). — Inf. *kvísti*: juž jest počal *Mazanec* quifty Mast. 131, mój rod bude kwifty DalC. 6, bude kwifty tvá spravednost Štít. ř. 134^a, kwijfti Háj. herb. 82^b; kwiefti Jeron. 38^b a Troj. 141^b m. -í-; analogií *kvěsti*: Pal. 5, 2, 4 a j., kvěsti Us.; kvěst BartD. 2, 174 (brn.) a j., kvěst t. 145 (slavk.); a podle praes. *ktvu* také *kwietli*: bude ktwyety jako lilium Pror. 25^a, fík nebude ktwieti florebit Ol. Hab. 3, 17. — Part. *ktva*: ktwa florens Pror. Dan. 4, 1, ktuuci florens Kunh. 146^b, květe ktwuczy Hrad. 55^a, pannu jakžto rózi ktwuczy Kat. v. 2807 a j.; ženy tkwaucj Eus. Jg., tkwaucj hrách Kouble Jg.; *kweta* Us.; part. *kwetl* fem. *kwetla* (in. *ketla*) atd.: aby nekwetl ŠtítMus. 80^b, otka jest wzkwetla DalC. 6, wzkwetlo jest tělo iné ŽKlem. 27, 7, wzkwetlo ŽWitth. tamt., kwetl Us.; *kwětl*: wzkwyetl květ KristD. 1^b, (růže) zkwietla jest Otc. 415^a, Hory kwietly Háj. 299^a, kwětl Beck. 1, 286, květl Us. ob., květýl BartD. 2, 259 (žďár.); — subst. verb. *ktwencie*, *kwetenie*: čas ktvení Puch. 67^b, vzektvenie DalJ. 6 rkp. Ff, P, J, vzkvetenie t. rkp. LS, vzekvetenie t. rkp. V, té suché otky wzektwyenye DalC. 6

matu, *miesti*, z *mět*-. O přehláscce *mat*-, *mět*- srov. I. str. 106 sl.; přehláška se časem ruší a v nč. je *mat*- skoro ve všech tvarech. — Praes. sg. 1. *matu*, 2. *měteš* atd., ješčež mi se mycte ž' neviziu mého družete LMar. 28, v tom se nic nepomyete AlxV. 1070, (súsěd) zmyete obilé Rožmb. 280, pak-li zmyete přísahu Řádpz. 89, t. 65, ktož zmyete ten ztratí ODub. 22, že se všecko sem i tam mēte Gryl Výb. 2, 1683; nč. *matu*, *mateš* atd. — Imp. stc. *měť*, zmyet jej (chléb) AlchAnt. 45^a, wmyet ten prášek (v) vuosk t. 56^a, nč. *mať*. — Impf. *mětiech*, (Ježíš) když hlínu myetyeffe ML. 50^a. — Aor. 3. sg. *měte*, *miete*, před ním všichni běháchu, až jemu knieže se namēte, tudíž jím Tandariáš ihned bláto zamēte Tand. 68. — Inf. *miesti*: musil by hlínu myesty DalC. 76, póhon kaž zmyesty Rožmb. 75, ktož zmyefti má ODub. 119, větrové (se) počnú myesty Vít. 9^a; nč. másti Us., dial. zmjást BartD. 2, 206 (třeb.), mact t. 1, 77 (rožn.), mñact t. 14 (zlin.). — Part. *mata*, -*úc*; — *mátl*, *mietli* atd.: přísahu zmátl Řpz. 89, žena vzemši mŭky i rozmatla Ol. 1. Reg. 28, 24, co sú řeč českú zmietli HusE. 1, 134, Němci nám řeč zmítli Blah. 285; odchyl.: aby se nic nemyetlo Trist. 119, snad se j' mietlo t. 349; nč. *mátl*, *mátli* dial. pometl se, zmet se = spletl se Duš. jihoč. 2, 10; — *měten*, aby lidé zmietení šli k té večeri HusPost. 119^a; za Blah. je zmčeno mor., zmateno česk. Blah. 274; *maten* Us.; má pomatený smysle Duš. jihoč. 2, 10; — subst. verb. *mětenie*, ve dskách zmietenie přičini NRada 717. nč. *matení* Us., *zmčtení* v jaz. knižném.

metu, *městi*, psl. *metq* atd. Part. *metl*, dial. *změtl*, *změtla* BartD. 1, 300 (val.).

padu, *pásti*, psl. *padq* atd. Praes. *padu*: pade sníh ŠembDial. 14 (záp.-česk., = *padá*), na těch věcech kteréž *padu* MudrA. 40^b (= nč. *padají*),

fpaduv i zetrěni budú Pror. 6^b. — Aor. sil. pad-, pād-: 1. sg. nyní popad nunc coepi (překladatel rozuměl cepi) ŽKlem. 76, 11; 3. sg. pa(a)de k nohám mým EvZimn. 34 (druhé -a- škrabáno), pade na svůj oblíbený Alb. 56^b, tu lyc mošt propade mnoho dobrých v řeku upade DalC. 89, učenníci padu na svou tvář a báchu se EvZimn. 20, když popadu židé Ježíše Alb. 20^a. — Inf. pásti: v hřiech upašti Pass. 3, chtílec jeho v něčem popafty ML. 91^a, (bůh) pěti městům dal se propafty Štít. uč. 62^b, dolův spásti DalJ. 21 rkp. V., nč. dial. spasť BartD. 2, VIII (laš.). — Part. pada, adj. jako lev popaduci ŽKlem. 21, 41; padl, trās popadl je apprehendit ŽWitth. 47, 7 atd., padl Us.; dial. pádlo to chodílan. 19, napádlo mu t. 111, jak to dopádlo t. 192, spádoš BartD. 1, 39 (hroz.) a j.; odchyl. abychom nepali Brig. 5^a (bezpochyby omylem); paden, popaden comprehensus ŽWitth. 9, 17, popadeny budete ŽKlem. 58, 13, zpropadený Us.; subst. verb. padenie, vpadenye ohrady ruina ŽKlem. 143, 14. — Je významu durativního, srov. pracs. dial. snih pade, stč. věci padú; časem zaniká a v nč. je skoro veskrze nahrazeno iterativem padati: snih padá, věci padají atd. Tvary jednoduché aor. sil. 3. sg. pade, 3. pl. padú, pokud jsou významu perfektivního, patří vlastně k inf. padnúti.

pletu, plésti, psl. pletq atd. Part. pletl; vplétl jest v siet nohy své Ben. Job. 18, 8, plétěl BartD. 1, 37 (stráň.), plit, plitla t. 100 (laš.). V nář. sev-op. je změnami hláskovými plo- a plu-: pracs. plotu, plotoš n. plocoš atd., impt. pluč, pluemy, inf. plošč, plušč t. 1, 135 a 136 atd.

prádu, přiesti, z před-. O přehláscce prád-, před- srov. I. str. 107; pravidelnost její se časem ruší a dílem nastává kolísání, dílem ovládají tvary před- nebo tvary před-. — Pracs. sg. 1. prádu 2. předěš atd., předěš jako všes Smil. přisl. Výb. 1, 841, (lilic) ani prádu EvVid. 6, 28, lilia polská nedělají ani prádu Koř. tamt.; já prádu Suš. 541, abecede kočka předě (dětské pořekadlo); prádu i předě, předěš i prádeš atd. Us.; v nář. chod. veskrze před- chod. 34; prádu BartD. 2, 10 (holeš.), předě t. 9 (těž). — Impt. předl, nč. předl i prádl. — Inf. přiesti nč. přisti, přist Us., BartD. 2, 122 (zábr.), přist t. 9 (holeš.), přist t. 107 (jev.), přist t. 52 (přer.) atd.; budu-li přást Suš. 703, přást BartD. 2, 174 (brn.), přást t. 145 (slavk.), přást t. 1, 44 (břez.), prjasc t. 42 (hroz.), prast t. 36 (borš.) atd. — Part. práda, (vědi) po tmě przaducez AlxH. 11, 39, nč. práda i předa Us.; — prádl, předli atd., rei muži by przadl Hod. 81^b, prziadla vlnu Otc. 468^a, (ženy) naprzadly postavečov Ol. Ex. 35, 25, nč. prádl i předl, předli i prádli atd. Us.; prádl, předl BartD. 2, 9 (holeš.); zdlouž. prádl, přidl atd.: prádl t. 1, 36 (blatn.), prádla t. 29 (pomor.), přidl, přidla chod., (dívky) to konopí spřidly ŽerKat. 13, přidl BartD. 2, 106 (letov.), přidl t. 41 (kojet.) atd.; — předēn, nč. předēn i práden Us., prádenej BartD. 2, 258 (žďár.) atd.; — subst. verb. předenie, nč. předēn i práden.

rostu, růsti, stsl. rastq atd. Za rost- bývá zdlouž. růst-, ruost-, růst-.

Praes. rostu, dial. rustu, rusteš BartD. 2, 44 (kojet.), růsto, růsteš t. 163 (brn.). — Impt. rostl, plur. rostte, wzrost učenje mé concrescat ŽKlem. Deut. 2, rostte a ploďte se Štit. uč. 124^a, rostte crescite Ol. Gen. 1, 22, rostte crescite Comest. 5^b; růst jablunko Suš. 425. — Impf. když ještě roztiech podtal mě ŽKlem. Ezech. 12. — Aor. rost-, růst-: ruofte to dictē crevit Comest. 31^a. — Inf. růsti, růst Us., růst BartD. 1, 25 (zlin.), růst t. 61 (val.), ruost t. 44 (břez.), růst t. 2, 27 (hološ.), rust t. 44 (kojet.) atd. — Part. rostl Us.; (kořen) by rofl Orl. 63^b, aby jeho žádost rofla t. 42; růstl atd.: že by úroci zruostli Tovač. 172, frufl AlchAnt. 104^a, což frufl t., jako by se spolu frufl t. 68^b, uróstel BartD. 1, 61 (val.), ruostel t. 45 (břez.), rvostol t. 43 (hroz.), růstl t. 2, 27 (hološ.), rustl t. 80 (olom.), neporůstlo t. 1, 181 (zlin.), (rohy) narůstly t. 342 (též) atd.; a -u- (-ů-) zdlouženo později opět v -ou-: přiroustla t. 356 (dol.).

sadu, siesti, psl. sędą, sęsti. Tvary praesentní jsou z pův. sęd-, infinitivní z pův. sęd-. V praesentních je přehláška sad-, sęd-, jejíž pravidlo se časem ruší; srov. I. str. 108. Význam je perfektivní, sadu = nč. sednu atd. — Praes. sad-, sęd-, ze sęd-: sg. 1. sadu: s hříšnými neřadu non sedebno ŽWittb. 25, 5, neřadu ŽKlem. a ŽBrn. tamt., když již řadu v jeho domu AlxV. 1006, řadu v jeho domu t. 1022, kde já řadu Hod. 86^a; (já) řyedu v popele Alb. 60^b, ať na kuň wfedu Háj. 46^a; sg. 2. sędeš: když řyedeš za stól Modl. 107^b, t. 181^a, wfyedeš na kniežčci stolici Pul. 4^b, nečli k večeri ředels Léka. 24^b; sg. 3. sęde: řiede hospodin sedebit ŽKlem. 109, 1, svódnice přídúc k některéj paní řiede s ní Hrad. 101^a, ten čas ještě syn člověčí řiede na stolici veoslavensvie svého Krist. 63^b, řiede člověk sám o sobě Alb. 34^b, k súdu řyede Pror. 118^b, když král řede na trůně OD. 484, tu bůh jako wfyede na vůli člověčí a bude ji spravovati Štit. ř. 201^a, onť řede na mé stolici sedebit Ben. 3. Reg. 1, 13; du. 3. sędeta: ať má syny řyedeta Koř. Mat. 20, 21; pl. 1. sędem: na růčie (konč) wfyedem Pror. 22^a, když za stolem sędem Podk. Výb. 1, 947; pl. 2. sędete: když řiedete postquam sederitis ŽKlem. 126, 2 a ŽWittb. tamt., vy ředete na dvanáste stoliciech Pass. 634, tu řiedete i vy Krist. 63^b, vy zde řiedete sedebitis Ol. Num. 32, 6, vy zde ředete Comest. 103^a; pl. 3. sadú: synové jich řadu na stolici tvřej ŽKlem. 131, 12, (tiši) ofadu zemi slíbenú Alb. 11^b, ti najblíže u boha řadu t. 10^a, Sadú synové tvoji sedebunt Ol. 4. Reg. 10, 30, oni ofadu dědičstvo t., tu také ať jiní řadu NRada 507, (dcery) dědičstvie otcé svého ofadu ODub. 107; (diábli) v tvě srdce řiedu NRada 1901 (rým: povedú), když páni ředú v plném súde Řpz. 127, synové tvoji ředau sedebunt Ben. 4. Reg. 15, 12. — Impt. sędi, sęď atd., ze sęd-: řied na pravici méj ŽKlem. 92^b, řiedyz brzo Krist. 67^a, wfyed na kuň Pul. 4^b, řed dolów Tand. 3, poseď výše ChelčP. 235^b, wfed na kuň Háj. 66^a, pod a řed za stól Dr. NZák. 144^a; ofiedmy zemi Comest. 125^b; tuto řiedte a vizte Hrad. 50^b. — Impf. sędiech, ze sęd-: když na kampna wfiedyessé Mast. 5^a. —

Aor. sil. *sěd-*, *sied-*, *ze sěd-*; sg. 2. 3. Mathiáš jest dosáhl stola na němž zziède ApŠ. 71, kněz k němu přijde a podle něho fyede Hrad. 144^b, vy-
letě črt i fyede na strěšě Pass. 313, (Jaromír) fyede na potřebný věci
DalC. 36, ciesař u Prazě na súde fyede t. 59, rytíř Syede s koně svého
AlxV. 1787 (ssěde), Maria s uoslíka ssěde a pod palmů sěde ML. (Výb. 1,
401), i fiede lid sedit Ol. Ex. 32, 6, (Jakub) fiede na loži t. Gen. 48, 2,
ješter sě na dvě rozfede Otc. 126^b, David sstúpiv i fiede na zemi Comest.
144^a; pl. 1. pátý den wfiedem na moře až do města przygydem Otc. 298^b
(místo náležitého vsedom, přijidom chybně -em, opisovatel tvaru -om již
dobře nerozuměl, srov. § 22); pl. 3. umyvše sě fyedu k stolu Hrad. 76^a.
(král a králová) do Alexandrie se brachu i sedu na tom gradu Kat. v. 77;
— aor. slabý *sědech* atd., *ze sěd-*: wfyedechem OtcB. (místo souhlasné se
wfiedem OtcA. 298^b), (třic králi) s koní fyedechem Hrad. 68^b, hosté fiedechem
Trist. 78. — Inf. *siesti* a z toho *sěsti*, *sisti*, *ze sěd-*: za stuol fiefy Pass.
345, na zemi fiefy DalC. 23, kažte všem lidem fiefy Krist. 54^b, (Ježíš)
káza zástupu fiefy Koř. Mat. 14, 19, za stuol fiefy NRada 503, sfiefy
s koně ODub. 79, když chce řemeslník mistrem fiefy Pr. pr. 254, böh má
srdec ofiefy Štít. ř. 239^b, sfiefy s koně Troj. 141^b, s koně sfiefy VšehK.
94^b, zasěsti Tovač. 35, t. 80, na osla wfyfety EvOl. 71^b. — Part. *sada*,
sadíc-, *ze sěd-*: poslúchaj mne tuto fíada AlxV. 202, (Alx.) vznluvi k svým
lidem fada t. 694, nefíada s koně AlxŠ. 2, 13, wfada s kým t. lbo jědiž
Pass. 608, Ježíuš fada najednom úporu vece Hrad. 78^b, (sladovník) hrabe
neufada t. 133^b, vezmi list a sada napiš padesát EvZimn. (Výb. 1, 1065),
faducz Ol. Deut. 21, 13; odchylkou -ě-: pak wfyeda na ně (dobyčce) bude
je zpravovati Štít. ř. 212^b, potom fieducz k tomu stolu jedie Mill. 110^a,
(žena) v lázni seducz ChirB. 232^a, zasedúc Tovač. 77 a j.; — part. *sěd*,
ze sěd-: (Ctirad) fyed s koně pannu rozvázal DalC. 13, t. j. ssěd, sfed
s koně Háj. 72^b, ta saň sě rozfiedffy Pass. 353, potom spolu fiedffe počesta
kázati Krist. 16^b; sfedew s koně Háj. 82^b; — part. *sědl* atd., *ze sěd-*:
obfiedl si ledvie mé ŽKlem. 138, 13, rada neobfiedla mě t. 21, 17, (kůžě)
sě rozfyedla Modl. 56^b, sfiedlo fie firdce jich ŽWittb. 118, 70, abyffta
fiedla tato dva syny má Krist. 81^a, býkové obfiedli mě ŽKlem. 21, 13,
stien skály wfyedlee Pror. 23^a atd.; — part. *sěden*, *ze sěd-*: pofiedeny
(pl. nom. masc.) Pass. 469; — subst. verh. *sědenie*: jako rozfyedenye ždi
Pror. 22^a. — Zaniklo, v nč. je za to *sědnouti*.

skytu, *skýsti*, *ze skyt-*. Praes. *skytu* atd.: já skytu Jg. (z Bočk. exc.),
wyfkyteff fy nebezpečnství velikému ŠtítVyš. 110^b; pofkyteffs pravice Ol.
Job. 14, 15, když pofkyte böh toho Štít. uč. 137^b, svět fkyte nějaká po-
chotenstvie ŠtítMus. 4^b, žádost toho ještě svět fkyte ŠtítBud. 157, böh
fkyte pomoc t. 160, kdež zkytu hrále AlxII. 8, 24, druží fkytu hrále AlxV.
2031, kterýž (dar) nám bohové fkytu Troj. 64^a. — Impt. *skyť*: udeří-li tě
kto v líce, pofkyť jemu i druhého ŠtítOp. 170^a, neskyť mi se Baw. 69. —

Impf. *skytiech*: (druh) pod meč šíji skytieše Pass. 498, mnozí ſkytiechu veliké dary Otc. 386^b. — Aor. *skyt-, skýt-*: jeden vykſyte ruku ven protulit Ol. Gen. 38, 27 a Comest. 45^a, Tristram poskyte jeho (pitie) také panné Trist. 89, oni húbu plnú octa poskytu ústóm jeho obtulerunt EvZimm. 4. — Inf. *skýsti*: chtě se v smrt poskylczi AlxBM. 4, 22, nemóž-li smilstva poskyľty komu Štít. uč. 43^a, když se poče len z země zkysti Baw. 61. — Part. *skyta*: bych postúpil za se zkyta před se vás kterého AlxB. 1, 20, nám jest přiekazen svět, se všech stran ſkyta příčiny k rozličnému žádaní Štít. uč. 30^b, stál ſkyta jemu ruku Otc. 249^b; — *skyten*: čtyři (epistolý) sú poskytene Lit. předml. k Pavl., pánu Kristovi žluč byla poskytena Mand. 2^b, když bylo poskyteno zboží MudrC. 77^b. — Stč. *skytu* atd. (nesložené) je významu durativního; časem zaniká a v ně. je nahrazeno iterativním *skýtati, poskytorati*; durativní bylo tedy také na př. part. stč. *skýtl*; v ně. je významu perfektivního, patříč k inf. *skytynouti*.

svad-, inf. svajšć (sic) BartD. 2, VIII (laš.), v. *svadnutí* v § 117.

šed-, z. *chel-*, stupň. *chod-*. Z kořene tohoto, oslabeného v *šed-*, jsou participia *šel-, -šen* (novotvar), *šed* s novotvarem *šev*, a subst. verb. *-štie*. — Part. *šel* fem. *šla* atd., stsl. *šelo m. šed-ls*; tvar č. náležitý byl by *šedl* a je snad dochován v dokladech ojedinělých: kněz bieše šedl do města Kar. 19, proč s' newšfedl Otc. 427^b, ale jisto to není; pravidlem jest šel stč. i ně., šel BartD. 1, 55 (dol.) a j., šel t. 2, 10 (kromčř.), šeu t. 1, 28 (záhor.), šol t. 43 (hroz.) atd.; zdĺouženo v *šél* a z toho změnami dalšími *šiel, šíl* (zúž.), *šil* (zkrác.); doklady jsou tu hojně z doby minulé i z nářečí nynějších: *pošfe*¹ Jid. 34, *póhon šfeel* t. j. *ššél Rožmb.* 22, *šfeel Zrc.* 12^a, aby šel HusPost. 192^a, *neffiel* VšekK. 14^a, mnohý jda mimo mne před se šil (rým: zježil) Star. Sklád. 5, 128 (z rkp. XV stol.); abych neffél Ben. 1. Reg. 25, 33 a j., *pošfél* jest t. 14, 19 a j., *odffél* t. Súdč. 1, 26 a j., *przyšfél* t. 1. Reg. 30, 21 a j., *šfeel* t. Gen. 37, 30, *wšfeel* t. 7, 13; *wyšfél* i *šfyel* po krajinách t. Súdč. 5, 4, *odšfyel* t. Súdč. 9, 1, *przešfeel* miješto t. 3, 26, *rozšfyel* fe lid t. 3. Reg. 12, 16, *všfyel* jest t. 1. Reg. 18, 11, *wšfyel* jest t. Tob. 5, 10, *wyšfyel* t. Súdč. 3, 24, *šfyel* t. Deut. 19, 5, *przyšfyel* t. 32, 44, *odšfyel* t. Num. 23, 4 atd.; *odšfél* Háj. 73^a; *šěl* BartD. 1, 24 (zlin.) a j., *šiel* t. 45 (břez.), *šieu* t. 45 (lhot.), *přišiel* t. 174 (mor.-slc.), *přišél* t. 67 (val.), *šél*, *vyšél* t. 349 (rožn.), *šél* t. 2, 2 (saz.), *šél*, *našél* t. 151 (slavk.), *přišíl* t. 161 (brn.), *šíl* t. 184 (tišň.), *šil* t. 10 (holeš.), t. 65 (olom.), t. 142 (zábř.), *šuoł* t. 1, 134 (sev.-opav.) atd.; — v nářečích, která mají praes. *id-*, přejímá se i také sem a jest *išel* atp.: *išeu* BartD. 1, 38 (lip.), *išél* t. 37 (straň.), *išeu* t. 39 (súch.), *išiel* Hatt. slc. 144, *išoł* BartD. 1, 43 (hroz.), *išieu*, *išiou*, *ušou* Pastrn. 110 (slc., místy); — když *klesalo pravidlo o přehlásce slyšal - slyšeli* atp. (v. § 118), bývalo vedle sebe stejnoplatné *slyšal* a *slyšel* atp., a podle toho také k *šel* přiděľáno *šal*: čas *przyšfal* AlxV. 1498, *przyšfal* čas *trudný* t. 2068, mnohý *dofšal*

núžé t. 1643, by neſſal na vojnu t. 2239, by ſě s královú neſſal t. j. neſſal Trist. 254 (rým: nenechal). — Analogií podle part. *viděl* pass. *viděn*, *slyšel* - *slyšen* (v době pozdější) atp. přiděláno také k *šel* part. pass. *šen*: předejdiž, aby (ty) nebyl předsen Hug. 187. — Part. *šed*, psl. *šedz*: odfeš DalC. 39, dále wofſſedfeš Lobk. 88^a, nč. *šed*, *šedši*, *šedše*; zdloučeno v *šed*: komorník ſed i pojme komorníka Rožmb. 29; analogií podle *viděl* - *viděv*, *slyšel* - *slyšov* (v době pozdější) atp. vznikl také k *šel* novotvar *šov* m. *šed*: prziſſew k nie Lobk. 70^b, *prziſſewſſe* t. 84^b, *prziſſewſſy* Lún. ort. 1586. — Subst. verb. psl. *šestaje*, č. -*štić*, -*šti*, stč. zvratnou analogií také -*šćie*, srov. I. str. 512; na př. *wiſtie exitus* ŽWittb. 163, 33 a j., hospodin oſtriehej weſtie twého i wiſtie twého introitum et exitum t. 120, 8, *prfiſtie adventus* ŽKlem. 139^a, *prziſſezye* syna božieho Krist. 84^a, podle weſſezye brány iuxta introitum Pror. Jer. 19, 2, *wyſſezye* twého ŽPod. 120, 8, nč. *příſtí*.

vedu, *věſti*, psl. *vedq* atd. — Impt. *vedi*, *ved*: pohnaný tolikéž (ſvědkův) weſy Rožmb. 134, *wed* t. 116. — Aor. ſil. *ved*, *wéd* atd.: sg. 3. (pouſtevník ſtarce) do peleſe wweſe OtcB. 108^a, (Ježíš) wéde jě duxit BiſlB. Mark. 9, 2, (pouſtevník) když upatři ſtarce jdúce, inhed proti ſnemu wynde a do peleſe jeho wyde OtcA. 307^a (t. j. víde zúž. z *wéde*), on ji (lvici) popad i wyde ji do kláſtera t. 184^b (též), (mátě) dèvečku przywyde OctA. 48^a, pl. 3. jakžto s. Pavel domluvi, tak jeho na ſmrt powedu Pass. 301, když ju na rozhranie przyweſu, počě proſiti t. 322, i přijěchu Ježíſe i wyweſu EvZimn. 44, ji (Kateřinu) z žaláře wyweſu Kat. v. 2644 atd., čaſto. — Part. *vedl*, dial. *wédl* BartD. 1, 8 (zlin.), *wédla* t. 60 (rožn.) atd.

wéd- psl. *wéd*-. Z kořene tohoto jsou particiſia *wéda*, *wédúć*- a *wédom*; viz o nich při ſlovese *wéděti* v § 132.

wid- psl. *wid*-. Z kořene toho jsou zase part. *wida*, *widúć*- a *widom*; v. při ſlovese *widěti* v § 132.

wladu, *wláſti*, ſſl. *wladq*, psl. *woldq* atd. V kmenu praesentním *woldo*-, *wolde*- je přípona kmenotvorná vlastně -*do*, -*de*, v. § 16 č. I. pozn. — Praes. zle ſvým rozumem wladneſſ Kat. v. 1244 (omylem v. vladeš, rým: kladeš), jimiž jeſtě mladost wlede AlxV. 346 (omylem m. vlade, rým: rytierſtvo mladé). — Impt. ponížení výſe wladte Dět. Jež. 4^b. — Impf. Bracislaw wladieſe DalJ. 74 z rkp. V. — Aor. (Amazonské panie) ſú poručily mužóm oránie a ſauwy zemiú wladu DalC. 10. — Inf. ſotně ſobú wlazſzty moha ApŠ. 147, wlaſty ſobú AlxV. 1584, wlaſti budeš ŽKlem. 67, 15 a j., budeš wlaſty ŽWittb. 2, 9 marg., bude wlaſty dominabitur t. 71, 8 a j., bychom wlaſty mohli Pass. 307, ti budú zemij wlaſty Krist. 38^a, bude wlaſty DalC. 4, (črt) wlaaſty bude myſlí Štít. ř. 134^b, člověk bude jím (koňem) wlaaſty t. 135^a, kto jinými móž wlaſti Kruml. 277^a, údy ne bude moci wlaſty Chir. 228^b, mečem wlaſti Háj. 114^a. — Part. wlada všiem židowſtvem Jid. 38, ve všem wlada t. 131, pojide ſebú newlada AlxV. 1709. — Subst. verb. lidem, kterýž hospodin dal tobě k wladení Kar. 87.

— Časem sloveso toto zaniká a nahrazuje se durativem *vládnúti*, obecným již v stě.

2. vzor nésti, nesu.

60. Sem patří slovesa třídy první s kořenovou souhláskou sykavou -z-, -s-, na př. *vez-*, *nes-*. Kmen infinitivní slovesa vzorového jest *nes-*, kmen praesentní *nes-o-*, *nes-e-*. Tvary jeho jsou:

praesens indik.

sg. 1. <i>nesu</i>	du. 1. <i>nesevě, -va</i>	pl. 1. <i>nesem, -me, -my</i>
2. <i>neseš</i>	2. <i>neseta</i>	2. <i>nesete</i>
3. <i>nese</i>	3. <i>neseta</i>	3. <i>nesí, -au, -ou;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>nesvě, -va</i>	pl. 1. <i>nesme, -my</i>
2. 3. <i>nesi, nes</i>	2. 3. <i>nesta</i>	2. 3. <i>neste;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>nesiech</i>	du. 1. <i>nesiechově, -va</i>	pl. 1. <i>nesiechom, -me, -my</i>
2. <i>nesieše</i>	2. <i>nesiešta, -sta</i>	2. <i>nesiešte</i>
3. <i>nesieše</i>	3. <i>nesiešta, -sta</i>	3. <i>nesiechu;</i>

-ie- ze staršího -iá-;

aorist silný:

sg. 1. <i>nes</i>	du. 1. <i>nesově, -va</i>	pl. 1. <i>nesom</i>
2. <i>nese</i>	2. <i>neseta</i>	2. <i>nesete</i>
3. <i>nese</i>	3. <i>neseta</i>	3. <i>nesú;</i>

aorist slabý:

sg. 1. <i>nesech</i>	du. 1. <i>nesechově, -va</i>	pl. 1. <i>nesechom, -me, -my</i>
2. (<i>nese</i>)	2. <i>nesesta, -šta</i>	2. <i>neseste, -šte</i>
3. (<i>nese</i>)	3. <i>nesesta, -šta</i>	3. <i>nesechu;</i>

tvary jmenné:

inf. *nésti*, sup. *nest*;

participium

-nt: *nesa, nesúc*;

-mā: — —;

-lā: *nesl, -a atd.*;

-ās: *nes, nesši, nesše*;

-nā: *nesen, -a atd.*;

subst. verb.: *nesenie*.

K tvarům jednotlivým.

61. Praesens. Sing. 1. *nesu*^{a, l.}, psl. *nesq*; dial. -o, -em atd., jako v § 54. — **Sing. 2.** *neseš*, psl. -šb. — **Sing. 3.** *nese*, z psl. *nesetb*. — **Du. 1.** *nesevě, -va*, stsl. -vě (-va). — **Du. 2. 3.** *neseta*, stsl. 2. -ta, 3. -te, na př. ruce se wztrzeffeta Štít. ř. 70^a. — **Plur. 1.** *nesem, -me, -my*, psl. -mā. -me, -my; dial. -mè atd., jako v § 54. — **Plur. 2.** *nesete*, z psl. -te; dial. -té atd., jako v § 54. — **Plur. 3.** *nesú*, psl. -qtb, na př. ktož nefvv práci Štít. ř. 62^a, jižto pafuv lid mój Pror. 71^a a j., nesú BartD. 1, 36 (blatn.) a j.; slc. nesú; z -ú je později -au, -ou: nesau, nesou, a dial. -ó, -um atd., jako v § 54.

Koncovka kinene praesentního -se, -ze je změkčena v nář. laš. v -še, -že (psáno též -sě, -zě): něšeš, vežeš, něše, veže, vezemy, vezeco BartD. 1, 106, pašeš, paše, pašemy, pašeco t. 124, něšě, vezěš atd. t. 98.

62. Imperativ. Sing. 2. 3. *nesi, nes*, z psl. *nesi*; na př. spassy mě ŽWittb. 21, 22; Spasyz ny PisHosp., ně. nesi-ž atp.; otnes ote mne rúhotu ŽKlem. 118, 22, nes Us. — **Du. 1.** *nesěvě, -va*, 2. 3. *nesěta*, žádané podle stsl. *nesěvě (-va)*, *nesěta*, nedochováno; za to bývalo 1. *nesvě, -va*, 2. 3. *nesta*, alc také zde nedoloženo. — **Plur. 1.** *nesém*, z psl. *nesēmā*, nedochováno; za to je *nesme* Us.; dial. -mè atd., jako v praes. indik. — **Plur. 2. 3.** *nesěte*, z psl. *nesěte*, nedochováno; za to opět *neste*: przinefte ŽKlem. 28, 1, svoji se psi hryzte DalC. 85 atd., neste Us.; za -te je dial. -te atd., jako v praes. indik.

Od někké přípony kinenové, potom zaniklé, změkčena v nář. laš. kmenová souhláska: něš, vez BartD. 1, 106, paš pl. 1. pašmy 2. pašce, pašce t. 124.

63. Imperfoktum *nesiech, -éch, -ích* atd.; ze staršího -iáek atd., v. § 26 č. 4; stsl. *nesěachš* atd. Na př. kat je (dva syny) na trzišče nesieše DalV. 56, paní se hořem trzieffieffe Hrad. 141^b, (on) jablečka hryzeffe Otc. 308^a, Hektor štít nefyffe Troj. 107^a, země se trzefyffe Alxp. 84; kteráž (dva muže) dřevo nefeffta GestU. 297; Čechové na zed lezyochu DalC. 47, lidé trgyfyechu fye Pror. 116^b atd.

64. Aorist

a) **Aorist silný:** *nes* psl. *nesz*. V č. bývá slabika kořenná někdy zdloužena: *nés-, lész-*, a zúžena: *nys-, líz-*. — **Sing. 1.** *nes*, psl. *nesz*: nalez kroniku u Boleslavi invení Dal. úv. III (v jiných rkp. nalezech a nalezl sem), nenalez non invení ŽWittb. 68, 21, nalez Davida sluhu mého invení ŽPoděbr. 83, 21. — **Sing. 2. 3.** *nese*, psl. *nesc*, na př. nalezte to dievčie

rada DalC. 14, (lvice) vzešši jedno své koté i wynyše je velni tiše OtcA. 399^b, przigijde i naléze Ben. Jan. 11, 17, káza jemu do peci vlézt i an inhed nic nepomeškaw wlyze w pecz OtcA. 314^b, an nic nepomeškaw do peci wleze OtcB. 111^a (místo stejné s předešlým), inhed wzpyłtne ten had a jį z úst wlyze OtcA. 380^b, (had) jie z úst wylze OtcB. 138^b (místo stejné s předešlým), potrzieffe sę zemé skály sę počechu sędaci Hrad. 92^a atd. — Du. 1. nesové, -va, stsl. nesové (-va), — du. 2. 3. neseta, stsl. 2. -ta, 3. -te, — plur. 1. nesom, psl. nesomъ, — a plur. 2. nesete psl. nesete nemají v č. dokladu. — Plur. 3. nesú, psl. nesú, na př. dievky nalezu jednu radu DalC. 13, když sę koráb roztroskota tu najį jedni přievozníci nalezu Pass. 291, když bochnec przynesu svatý Petr vecě t. 296, anděli to tělo vzechu i nefu je na tu horu Kat. v. 3464, všichni údi sę wztrzasu Hrad. 145^a, (Čechové) z Polsky sto wóz zvonów wywezu, jiných klenotów mnoho odtud przywezu DalC. 43 atd.

b) Aorist slabý, střídny se stsl. nész tuli, z pův. něk-s-om, v č. není.

c) Aorist slabý sing. 1. nesech, stsl. nesochъ, na př. nalezech invení Ol. Cant. 3, 4, nalezech DalJeš. úv. III, já fie złtrzezech Nikod. 74^a; — sing. 2. 3. nese jsqu tvary aoristu silného; — du. 1. nesechové, -va, stsl. nesochové (-va), nemá zde dokladu; — du. 2. 3. neseta, -šta, stsl. 2. nesosta, 3. -ste, též; — plur. 1. nesechom, stsl. nesochomъ, těž; — plur. 2. neseste, -šte, stsl. nesoste, těž; — plur. 3. nesechu, stsl. nesošę, na př. tu sę strachem třesechu ŠtítV. 147 atd.

65. Tvary jmenné.

a) Infinitiv nésti, psl. nesti; na př. bude je hryztí červ ŠtítOp. 420, kaž jablek natrsiezty Jid. 80 atd., ně. nésti, vézti atd. Us.

Slabika kořená je dlouhá. Na př. by mohl neefty Štít. ř. 98^b, by bylo lehkó neefty briemě t. 100^a, chtiec napaafti svú vůli t. 125^b, přiněsti, dovězti atd. Us., nést, vézt BartD. 1, 53 (dol.), nést t. 76 (val.), niést t. 44 (břez.), slc. niést (= niést), ńesc BartD. 1, 42 (hroz.), nýst t. 2, 160 (brn.), nýst, vízt, přinýst, dovízt atd. Us. ob.; také krátce vyslovované nyst BartD. 1, 82 (hran.), niés t. 100 (laš.) atp. svědčí kvalitou svých samohlásek v slabice kořené, že tu bývala délka. — Vedle toho bývá však řečená slabika v nářečích také krátká, na př. nest chod., nest BartD. 2, 100 (drah.), pašć, pašć t. 1, 124 (laš.). — Jako v § 58 a).

-zt- mění se spodobou v -st-: vězti vysl. věsti; a tak bývá i psáno; nechtiac sę hryfti Štít. ř. 136, hryfti ovoce Ol. Prov. 1, 31.

Místo -ti bývá -t' a dial. -t, -ci atd., jako v § 58 a).

b) Supinum nest, psl. nestъ, v č. nedoloženo (doklad: brali sú se past stád, ve Star. Sklád. I. str. XXVI, bez udání pramene, není jistý).

c) Participium -nt: nesa, nesúc, psl. nesy, nesąti-. Na př.

strachem trzafa fie Pass. 342, nefuvcz zbožie svá Pror. 21^b, pokojné bydló nalezuucz Pass. 16, hryzucze fe Štít. uč. 116^b atd., nesa, veza, -ouc, -ouce Us., nesa BartD. 1, 26 (zlin.) a j.

d) Participium -mā, stsl. nesomā; v č. nedoloženo.

e) Participium -lā: nesl, -a atd., psl. neslā, -a atd. Na př. nefl ſ ŽKlem. Moys. 13, spafl si ny ŽWittb. 43, 8, trfafla fie země ŽKlem. 10^a atd., nč. nesl, nesla atd. Us., nesl BartD. 2, 127 (chrom.) a j.

-l v sing. masc. se mnohdy odsouvá, na př. nalez jej invenit ŽKlem. 128^b, nalez fem Alb. 12^b, Ol. Ekk. 7, 28 a j., aby nes tělo Háj. 379^b, já sem nes, přines atp. Us. ob., nes BartD. 2, 106 (letov.), nés t. 1. 77 (val.), přínés t. 352 (stjick.), přinis t. 361 (frýd.), zaños t. 135 (sev.-opav.) atp. Srov. § 39 č. 3.

Tvrďé ž, kde tu býti má, udrželo se v některých nářečích, na př. nesl BartD. 2, 127 (chrom.), nés t. 1. 26 (zlin.), nésla t. 1. 60 (val.) a j. Z něho pak bývá t. zv. obalováním u, na př. nésu z nés t. 1, 28 (záhor). neseu z nesel t. 33 (pomor.), néséu z nésel t. 39 (súchov.), páseu fem. pásua t. 47 (lhot.) atp.; a kontaminací znění sing. masc. -ž a -u vzniklo -lu, -lu: vyléžlu t. 93 (kel.), páslu t. 2, 282 (dač.). Srov. § 39 č. 1.

Do koncovky -sl, -zl v sing. masc. vkládá se samohláska mírnící -e-: tu s' těžkú práci nefel Pass. 302. zvláště v nářečích vých.: nésel BartD. 1, 62 (val.), nišel t. 45 (břez.), neseu t. 33 (pomor.), hryzeu t. 46 (lhot.) atp., — nebo -o-: hrýzoť t. 43 (hroz.), slc. niesol, — nebo -y: pásyl BartD. 2, 247 (žďár.). Srov. § 39 č. 4.

Krátká samohláska slabiky kořenné bývá v nářečích zdlouzena, a někde je zdlouzena také vložená samohláska mírnící; na př. někdo by tam vlíz chodllan. 29, nésł. BartD. 1, 26 (zlin.), nésla t. 60 (val.), nésli, nésly t. 349 (rožn.) atd., — nésel t. 62 (val.), néséu t. 39 (such.) atd. Srov. § 39 č. 6.

f) Participium -ās: nes, nesš-, psl. nesz, neszš-. Na př. (Aldenburk) nalez horu je sě hradu stavěti DalC. 39, nes, nesši, nesše Us. spis. — Mylnou analogií přidáno -v, -ev: nalezw milost Štít. ř. 215^a, srov. § 41 č. 6.

g) Participium -nā: nesen, -a atd., psl. nesenā, -a atd. Na př. wnefena Br. Lev. 10, 18 atd., nešen. vezen Us. spis., nesenej chodllan. 26, nesený BartD. 1, 15 (zlin.) a j.

O nošen, vežen m. -s-, -z- v. § 66.

Slabika -en- zdlouzila se v -én-; z toho je zúžením -ín- a opětným zkrácením -in-. Na př. byl nešin ČernHeřm. 267, zanesino, napasino, vodvežno BartD. 2, 218 (třeb.). Srov. § 43 č. 3.

h) Substantivum verbale nesenie nč. -i, psl. nesenije. Na př. hryzenie Pror. Isa. 13, 7, trzyceny t. 24^a, nesení, vedení Us. spis., pa-sení, lezení Us. atd.; dial. zdlouz.: z unešení BartD. 1, 188 (val.).

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

66. hryzu, hrýzti, psl. gryzą atd. Praes. hryzu, hryzeš atd.: Shrízel-li (ovoce) Adam. Kap. 15, (zvíře) chrtalky hryze ŠtítOp. 65, svědomí je hryze Orl. 137^b, (svědomí) tě hryze Ben. 3. Reg. 2, 24, (ichneumon) chytí hada a zahryze Har. 2, 241, (svědomí) tebe hrýze VesB. 97^a, črvie mě hryzu Alxp. 157, wobhryzau Háj. herb. 47^b, hryzau VesB. 97^a; (já) hrezo BartD. 2, 174 (brn.), on hreze t. 139 (zábř.), všeci sa se mnú hryzú t. 1, 216 (zlin.). — Impt. hryz atd.: svoji sě psi hryzte DalC. 85. — Impf. hryziech atd.: (an) jablččka hryzeffe Otc. 308^a. — Inf. hrýzti: nechťec sě hryfty Alb. 18^b, kryzty maso Štít. ř. 136^b, bude ji hryzti červ ŠtítOp. 420, budú hryfti ovoce Ol. Prov. 1, 31; hrýzt BartD. 1, 46 (hot), hryzt t. 25 (zlin.), hryzt t. 77 (rožn.), hryzc t. 42 (hroz.), hrezt t. 2, 174 (brn.). — Part. hryza atd.: hryza svá rty mordens Ol. Prov. 16, 30; — hryzl atd.: čie kleščě liška ohryzla DalC. 92, uhryz mě pes BartD. 1, 216, vyhryzli ho z domu t.; — subst. verb. hryzenie: sžerú jě ptáci hriffenym (sic) přětrpkým ŽKlem. Deut. 24, hryzenie Pror. Isa. 13, 7, hryzenj svědomí VesB. 67^b. — Zaniká v č. západní a nahrazuje se iterativním hrýzati

jes-. Slovesa tohoto náleží sem jenom part. -nt: sa, jsa, -úc-, psl. sy, sątj-, ze staršího s-o-nt a s-o-nt-j-. V slovanském jes- jest j- hiatové a kořen es-; v part. je kořen stupně nižšího g-, analogií js-. Více o té věci v §§ 219—221. V českém sg. masc. neutr. sa, jsa jest koncovka -a analogií, jako v nesa atd., viz o tom v § 35. Doklady: mlád zza LMar. 13, zztuy zza t. 20 (t. j. s túj-sa m. s túj-sa, srov. psaní jáj-sem atp., m. já-jsem v § 223), zmutnay zzuczi t. 22 (podobně), člověk sa ŽKlem. Athan. 32, z galiley zzucze svD. 3 (t. j. z Galilé j-súce), živi lúce ŽKlem. 54, 16 atd., jsa, jsouc-, nejsa, nejsouc- Us., súc, nicsúc sle.; sunc Šemb 121 (slez., místy); adj. jsoucí Us., dial. súcí = schopný, on je súcí to udělat BartD. 1, 26 (zlin.). — O praes. jsem v. v §§ 222 sl., o tvarech pak sem hledících z bad- č. bud- a bě-, by- v §§ 59 a 100.

kys-, dial. novotvar inf. kysť BartD. 2, 336 (mor.-slc.) m. kysati

lezu, lézti, psl. lęzą atd. Aor. sil. sg. 1. lez, lěz a 2. 3. leze, lēze v § 63 a); pl. 3. leží, lēží: dievky nalezu jednu radu DalC. 13, když koráb sě roztroskota tu nají jedni přievozníci nalezu Pass. 291, jakž ju rozvázachu tak ji ihned zdrávu nalezu t. 457, oni na tu horu šedše nalezu jednu san t. 355 a j., často. — Part. lezl Us.; zdlouč. lězl: někdo by sem vlíz chodHan. 29, kam zalíz t. 169, vyléz BartD. 1, 351 (hodsl.), lēzcu t. 1, 38 (vel.).

mlzu, *mlěsti, stsl. mlōzā, mlěsti mulgere, z koř. melz-; odtud i subst. mleziwo, mleziwa, mlezina. Praes. dzecko mlze BartD. 1, 231 (mor.-slc.,

= sse, ssaje), cela (tele) mlze t. — Inf. mlze t., m. mléztí, novotvar podle praes.

nesu, nésti, psl. nesą atd. Aor. sil. sg. 2. 3. nese, nése, v. § 63; pl. 3. nesú, nésú: matku živu pržinefu Pass. 287, když do ulicě jdiesta proti nima s. Martina tělo ponefu t. 591, učenníci jeho tělo pochopivše na koráb wznefu t. 354 a j., anděli to tělo vzechu i nefu je na tu horu Kat. v. 3464 atd. — Part. nesl Us.; zdlouz. nést BartD. 1, 8 (zlin.), nést, nésta t. 77 (val.), nésu (z nést) t. 28 (záhor.), přiňes t. 352 (hodsl.), néseš t. 37 (stráň.), néseu t. 38 (vel.), néseu t. 39 (súch.), niésel, niésa t. 45 (břez.) atd. — Part. nesen, v. § 65 g). Naproti tomu má Us. ob. nešen, a to bývá také v jazyku knižném: nešeno TomP. 1, 110, přiňeseno t. 8, usnešení t. 130, přiňesené Pal. 3, 2, 381, vynešené t. 375 a j., a také v textech starších (se zřetelně psaným -š-): doneffen Beck. 2, 575 a j. (vždy tak), neffen Háj. 409^a atd., pržineffen KolČČ. 429^a (1565), wneffen t. 184^a (1553) atd. (často), wneffen VelKal. 111, přeneffen t. 291, zaneffen t. 264, neffen t. 150, přieneffen Br. Dan. 6, 17, přieneffen t. Isa. 24, 20 a j.; podle toho je pravdě podobno, že i v stě. pržyneffen Pass. 44 atp. čísti jest -š-; doklady s písmem nedosti zřetelným jsou tu ovšem nejisté, na př. v psaném otnesen ŽKlem. 108, 23 může býti -s- i -š-. Sem patří také adj. vznešený, nikdy -s-. Ovládla tu tedy odchylka a výklad jí jest: tvar náležitý byl nesen, jenž teorií gramatickou se drží dosud; vedle toho vzniklo záhy nešen; to stalo se vlivem příbuzného nositi-nošen v tř. IV, neboť -š- nevyskytá se ncho aspoň nerozšířilo se u sloves, která nemají své příbuzné v tř. IV, a neřiká se na př. pašen m. pasen atd.; v nář. vých. je nesen-: nesený BartD., 1, 15 (zlin.), zanesino t. 2, 218 (třeb.), nesyny (z nesény) t. 103 (laš.), slc. nesený, vedle nešen-: nešené BartD. 2, 148, vodnešené t. 218 (třeb.), zanešino t.; tu bývá i ve IV. tř. nosen- místo náležitého nošen- atd., podnět ke změně nesen-nešen nebyl tu tedy tak obecný, jako v češtině západní. Rovněž tak se vyvinulo a jest při vezu part. vežen v. vezen, v. doleji.

pasu, pásti, psl. pasą atd. Part. pásl Us. a místy též pasl; pás, pást BartD. 1, 77 (val.), pas, pasla i pos, posla (-o- z -á-) t. 124 (laš.), pásau, pásua t. 47 (lhot.), pásau t. 39 (súch.). — V koř. pas- pascere je spolu význam custodire, servare (srov. stsl. pastva pascnum a salus, Mikl. Lex. a Et. Wtb. 233), a ten je v popředí ve složeném

spasu, spásti salvare stsl. sąpasą atd. Praes. spasu, spaseš: lidi a skot špafels salvabis ŽBrn. 35, 7, špaffesi ŽWitb. tamt., hospodin pokorné špaffe salvabit ŽWitb. 33, 19, (hosp.) špaffe jě salvabit t. 36, 40, meč mój ne-špaffe mne non salvabit t. 43, 7. — Impt. spasi, spas: špaffy mě t. 21, 22, Spasyz ny PísHosp. — Part. spasl (spásl?): špafl jsi duši mú salvasti ŽWitb. 30, 8, špafl si mě t. 29, 4, špafl fi ny t. 43, 8; — spasen: nebude špaffen non salvabitur ŽWitb. 32, 16, špafena mě učiň salvum t. 3, 7,

spaffena t. 6, 5, nč. spasen; — subst. verb. spasenie: spaffenie ŽKlem. 97, 3, nč. spasení. — Zaniká a nahrazuje se denominativem spasiti: lidi spafylf salvabis ZPod. 35, 7, jenž se spafylf salvaris Ol. Deut. 33, 29, spafylf je ŽPod. 105, 8, (ruka tvá) aby spafila mě ŽBrn. 118, 137; dosud však zachováno spasen a spasení (od spasiti bylo by spašen-).

třasu, třísti, z tres-. O přehlásce třas-, třēs- srov. I, str. 110 sl.; pravidelnost její se časem ruší a dílem nastává kolísání, dílem ovládají tvary třas- nebo tvary třēs-. — Praes. sg. 1. třasu 2. třēsē atd.: triefie hlavy conquassabit ŽKlem. 109, 6, (duše) se trziefie Alb. 35^b, země trziefie se Ben. 4, Esdr. 6, 16, ruce se wztrziefieta Štít. ř. 70^a, prach otrziefem s sebe t. 222^a, (z)ztrsazzu se hory PilC. (lidé) wztrzafu sie ŽKlem. 103, 7, skály potrzafu se Pror. Isa. 54, 10, slúpové trzafú se Ben. Job. 26, 11; (já) otrziefu s sebe prach hřiechův Štít. ř. 132^a, (pekla) trziefu sie HymnOpav. 7^b, (skutkové) trziefu se Ben. 3, Esdr. 4, 36; nč. třasu a také třesu, třeseš a také třeseš Us.; chod. veskrze třes- chod. 34; celé se zatřasu Suš. 217, já jich natřesu t. 385, až se ruka třese t. 178, srdečko se třase t. 452 a j.; třasu BartD. 2, 27 (holeš.), třesô t. 80 (olom.), třasa t. 389, (val.). — Impt. třēs atd.: wytrzief moč effunde frameam ŽWittb. 34, 3, vitrzef ŽGloss. tamt., otrzyes se z prachu Pror. 39^b, vytřēs měsíc Pam. 3, 128, prach s svých noh otrziefte Krist. 50^a, nč. třes Us., votřaj se (z otrás-se) BartD. 2, 282 (dač.). — Impf. třēsiech atd.: paní se hořem trziefie sie Hrad. 141^b, země se trziefyfe Comest. 60^b, Alxp. 84, trfiefiechu sie ŽKlem. 52, 6, lidé trziefyechu sie Pror. 116^b atd.; až se vošken trásiech Výb. 1, 931. — Aor. sil. 3. třēse: potrziefie se země skály se počēchu pukati Hrad. 92^a, centurio uzřē že se země potrzyefie ML. 106^b atd.; zatřafie sie wladarz Comest. 269^a; pl. 3. třasú: doňadř ščēpów neotrsazzu přihodi se toho času věē Pilat na scēpy zřiefi Jid. 73, všichni ůdi v űnem se wztrzafu Hrad. 145^a. Aor. slab. třēsēch atd.: já sie ztrziefech Nikod. 74^a, tu se strachem třēsēchu ŠtítV. 147. — Inf. třiesti: kaž jablek natrsiezty Jid. 80, kde se každý musil trziefy AlxH. 5, 26, země trziefeti sie bude ŽKlem. 145^b, Judáš počē sie trziefeti Hrad. 77^b, země trziefy sie bude Štít. ř. 231^b, trziefeti Ben. 4, Esdr. 3, 18, Lact. 188^a, (kolena) třiefi se budú Háj. 10^a atd.; trzafeti Lact. 202^a; nč. trásti Us. spis. i ob., trást BartD. 1, 25 (zlin.), t. 2, 41 (kojet.) a j., tráfť t. 1, 39 (súch.) a j., slc. triast; tříst chod., Duš. jiohoč. 2, 11, BartD. 2, 122 (zábř.), tříst t. 107 (jev.) atd. — Part. třasa, třasíc-: trzafa sie Pass. 342, se otrzafa Krist. 107^a, trzafuci fe Pass. 336, trzafuce sie Ol. Sap. 17, 9 atd.; třesa se Trist. 122, trziefucz sie NRada 594; nč. trása, třesa Us.; — třásl, třiesli: sing. by se trzafzsl AlxH. 2, 1, inhed som se potrzaf Pass. 463, země trfafila sie ŽKlem. 75, 9, sie trzafila ŽWittb. tamt., trfaflo se jest srdce ŽKlem. 118, 161; du. wztrfafila fta sie rty má ŽKlem. Hab. 16; pl. masc. (lidé) sú sie potrzyefly Pror. 100^b, jakž se trziefly Kat. v. 13, trziefli se Ben. 4, Reg. 19, 26,

fem. potrzyaľly sú sě kosti mě Pror. 71^b, trzǎľly se všec̣ky věci Ben. 4. Esdr. 13, 3, neutr. bydlíščě jich potrzyaľla ľyc Pror. 98^a, (kolena) jsű se trzǎľla Ben. Job. 4, 4; odchyl.: Trziľľ se bratr EvOl. 44^b, trzǎľli se všickni Ben. 4. Esdr. 15, 29; nč. trǎľľ, trǎľľi Us.; trűs f. trűsľa BartD. 1, 101 (laš.), trǎľľěľ t. 45 (břez.), trǎľľěľ t. 43 (hroz.) atď.; trűs, trűsľa chod., Šemb. 16 (domažľ.), Duš. jihoč. 2, 11, BartD. 2, 106 (ľetov.), trűs t. 258 (žďár.), trűsľ t. 200 (trčb.) atď.; — *trǎľľ*, *trűsľi*, stč. nedoloženo; nč. trǎľľ, trǎľľi Us.; — *trűsen*: trsti potrzyeffeno arundinem quassatam Kof. Mat. 12, 20; nč. trűsen Us., trűsneľ BartD. 2, 258 (žďár.); votrčěsně t. 218 (trčb., podle nečěn-); — *subst. verb. trűsenie*: trziefenyec ŽKlem. 105, 30, posěďlo jest trziefenyec ľicoměrnľky Pror. 24^a, trűsení Us.; potrzyaffenyec hlavy ŽKap. 43, 15.

vazu, viezti, z věz-. O přehlásce *vaz-*, *věz-* srov. I. str. 111. — *Praes. sg. 1. vazu, 2. vězeš; pl. 3. vazű*: (ľilic) ani dělǎľi ani přǎďű ani wazu neque laborant neque nent EvSeitst. 6, 28; *za to neporozumněním vazi*: ani wazy EvVíd. tamt., (nopřǎťelě) vǎm teneta wazij, chovǎťcě sě jich, to vǎm razi PulkLit. 124^b (v předloze bylo *vazű*: *razu*). — *Inf. viezti*: vwiezti irretire SlovKlem. 16^b. — *Part. vazu, vazűc-*: což matka božie svýma rukama šijic a wazucz vyděľala Krist. 28^a; matka božie wazucz a šijic domovite potřěby dobývǎšcě t. 32^a; — *vězen*: opona wiezena conopacum Kladr. Judit 13, 19, v-wiezene zǎstěře in conopaeo t. 10, 19, abych pravil wiezěnym odpušćenie HusPost. 10^a; odchyl. *vazen*: (omirǎľ) ze ľnu biěľého wazeny Ol. Ex. 39, 2, věc ze ľnu biěľého wazenu retorta t. 36, 37, *wazene* rukavicě acu picta SlovKlem. 27^b, mǎzdřice wazena z žil Sal. 775, jestiř (mǎzdřice) ľwazena z žil t. 774; — *subst. verb. věsenie*: wiezenyec captivitas ŽKlem. 52, 7, (Soběslav uprchľého Belu) ĵal jest a v tom wyezeny do Uher posľal zasě (svǎzǎnǎ, spoutǎnǎ) Pulk. 123^a, (vlasy) zwyczenym ĵďűce zasě Kat. v. 2372 (byvšcě při bičovǎnǎ svǎzǎny, spleteny), nč. vězení. — *Zaniklo, až na subst. verb.*

vezu, vězti. Aor. sil. sg. 2. 3. *veze, věze*; pl. 3. *vezű, vězű*: zatiem powezu pardusy AlxB. 5, 21, (Čechově) z Polsky sto vóz zvonów wywezu, jiných klenotów przywezu DalC. 43, tu na vóz vľožívšcě těľo svatě po cěstě sě powezu Pass. 355. — *Part. vezľ, dial. vězľ* BartD. 1, 8 (zlin.), vězľa t. 348 (rožn.), vǎľzoľ t. 43 (hroz.), vóz t. 91 (stjick.); — *vezcn* Us. spis., odvezino BartD. 2, 218 (trčb.); *vežen* Us. ob., veženě BartD. 2, 148 (slavk.), vovčezěně t. 218 (trčb.) a ĵ., podle voziti-vožen, vznik a výklad týž jako nahořcě při nesu part. nesen-nečěn.

3. vzor hřěsti, hřebu.

67. Sem patří slovesa trďdy první s kořenou souhláskou retnou *-b, -p* n retozubnou *-v*, na př. *greb-, tep-, živ-*. Kmen infinitivní slovesa vzorověho jest *greb-*, kmen praesentní *greb-o-, greb-e-*. Tvary jeho jsou:

praesens indik:

sg. 1. <i>hřebu</i>	du. 1. <i>hřebevě, -va</i>	pl. 1. <i>hřebem, -me, -my</i>
2. <i>hřeběš</i>	2. <i>hřebeta</i>	2. <i>hřebete</i>
3. <i>hřebe</i>	3. <i>hřebeta</i>	3. <i>hřebí, -au, -ou;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>hřebvě, -va</i>	pl. 1. <i>hřebme, -my</i>
2. 3. <i>hřebi, hřeb</i>	2. 3. <i>hřebta</i>	2. 3. <i>hřebte;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>hřebiech</i>	du. 1. <i>hřebiechově, -va</i>	pl. 1. <i>hřebiechom, -me, -my</i>
2. <i>hřebieše</i>	2. <i>hřebiešta, -sta</i>	2. <i>hřebiešte, -ste</i>
3. <i>hřebieše</i>	3. <i>hřebiešta, -sta</i>	3. <i>hřebiechu,</i>

-ie- ze staršího *-íá-*;

aorist silný:

sg. 1. <i>hřeb</i>	du. 1. <i>hřebově, -va</i>	pl. 1. <i>hřebom</i>
2. <i>hřebe</i>	2. <i>hřebeta</i>	2. <i>hřebete</i>
3. <i>hřebe</i>	3. <i>hřebeta</i>	3. <i>hřebí;</i>

aorist slabý:

sg. 1. <i>hřebech</i>	du. 1. <i>hřebechově, -va</i>	pl. 1. <i>hřebechom, -me, -my</i>
2. (<i>hřebe</i>)	2. <i>hřebesta, -šta</i>	2. <i>hřebeste, -šte</i>
3. (<i>hřebe</i>)	3. <i>hřebesta, -šta</i>	3. <i>hřebechu;</i>

tvary jmenné:

inf. *hřésti*, sup. *hřest*;

participium

-nt: *hřeba, hřebúc-*;

-mš: —;

-lš: *hřebí, -a atd.*;

-šs: *hřeb, hřebši, hřebše*;

-nš: *hřeben, -a atd.*;

subst. verb.: *hřebenie*.

K tvarům jednotlivým.

68. Praesens. Sing. 1. *hřebu*, psl. *grebu*; dial. -o, -em atd., jako v § 54. — Sing. 2. *hřebeš*, psl. -*š*e. — Sing. 3. *hřebe*, psl. *grebete*. — Du. 1. *hřebevě*, -va, stsl. -*vě* (-va). — Du. 2. 3. *hřebeta*, stsl. 2. -*ta*, 3. -*te*; na př. (Hektor a Achilles) vražedně se tepeta Troj. 127^b. — Plur. 1. 1. *hřebem*, -me, -my, psl. -*m*o, -me, -my, na př. súsedy ven vyplwemy Pulk. 13^b; dial. -*m*e atd., jako v § 54. — Plur. 2. *hřebete*, psl. -*te*; dial. -*te* atd., jako v § 54. — Plur. 3. *hřebú*, z psl. -*g*te, na př. v ňemžto (rově) mě pohrzebu Hrad. 108^b, (ženy rúcho) piestem tepvv Štít. ř. 67^a, slc. hrebú; z -*ú* je později -au, -ou; tepau, tepou, a dial. -*ó*, -um atd., jako v § 54.

69. Imperativ. Sing. 2. 3. *hřebi*, z psl. *grebi*, nedochován; *spi*, z psl. *sopi*, na př. prozpi kurencóm MVerb., rospi jej (popel) Ol. Ex. 9, 8; *hřeb*; pohrzeb mrtvého Ol. Gen. 23, 6. — Du. 1. *hřebevě*, -va, stsl. *greběvě* (-va), nedochován; *spěvě*, -va, stsl. *sopěvě* (-va), zde nedoložen. — Totéž platí o du. 2. 3. *hřeběta* z psl. *greběta*, a *spěta* z psl. *sopěta*. — Plur. 1. *spěm*, z psl. *sopěmš*, zde nedoložen; žádané *hřeběm* atp. z psl. *greběmš*, nedochováno a je za to *hřebme*; tepme Ús.; dial. -*m*e atd., jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. *spěte* z psl. *sopěte*; popel rospiete Pass. 374, ofpiete mě jablky Ol. Cant. 2, 5 a j.; žádané *hřeběte* atp., z psl. *greběte*, nedochováno a je za to *hřebte*; pohrzebte mě Comest. 52^b; za -*te* je dial. -*te* atd., jako v praes. indik.

70. Imperfektum hřebiech, -ich atd.; ze staršího -iách atd., v. § 26 č. 4; stsl. *greběacho* atd. Na př. Dobeš hrzebyesse mrtvé Alb. 20^a, t. 50^a, (Protoslav) Trojanské tepisse Troj. 107^a, (Čechové) Vlachy tepyechu DalC. 15, netopyřové tepijchu rytieře v tvář Alxp. 88.

71. Aorist.

a) Aorist silný. Sing. 1. *hřeb*, psl. *grebš*, nemá zde dokladu. — Sing. 2. 3. *hřebe*, psl. *grebe*, na př. tudiež Maria pohrzebe svůj duch Hrad. 43^b. — Du. 1. *hřebově*, -va, stsl. *grebově* (-va), — du. 2. 3. *hřebeta*, stsl. 2. -*ta*, 3. -*te*, — plur. 1. *hřebom*, psl. *grebomo*, — a pl. 2. *hřebete*, psl. *grebete*, nemají v č. dokladu. — Plur. 3. *hřebú*, psl. *grebu*, na př. pohrzyebu ju (Libuši) ve vsi DalC. 8, na Vyšehradě pohřebú jeho DalJ. 68.

b) Aorist slabý, střídny se stsl. *grěso*, z pův. grěh-s-om, v č. není.

c) Aorist slabý *hřebech* atd., stsl. *grebocho* atd.: du. 3. tepesta Troj. Jg., a pl. 3. jej pohrzebechu Trist. 32, pohrzebechu jeho t. 385.

72. Tvary jmenné.

a) Infinitiv. Jako byl k nes- inf. psl. nes-ti, tak byl zajisté též

ke *greb-* infinitiv původní *greb-ti*. Ale do doby historické nastala tu rozmanitost některými změnami hláskovými:

1. odsutím souhlásky kořenné vzniklo stsl. *greti, suti, teti*, a rovněž tak stč. *čřieti* z *čřep-ti* pův. *čerp-ti*, na př. vody nacrzziety Krist. 52^b, a *siti* m. *sup-ti*, na př. se pofuti prachem IlusPost. 52^a;

2. ve skupení *-bt-* proniklo mechanikou mluvidel mimovolně *s*, srov. I. str. 487 a ČCMus. 1872, 283—284; bylo tedy **grebsti*, a z toho jest odsutím souhlásky kořenné inf. stsl. *gresti*, stč. *hřesti, skústi*, na př. zahrseztzy ApŠ. 38, pohrzefti Hrad. 92^b, vlasly fkufty Pass. 326 atd.;

3. v případech, kde mimovolně *-s-* proniklo, souhláska kořenná někdy se přece zachovala, na př. v stsl. *zēbsti* č. *zīēbsti, zābsti*; někdy pak, kde byla vysuta, analogií opět se obnovila, na př. ve *hřēbsti, skūbsti*; pohrzebsti mrtvé Lact. 182^a, vlasly skūbsti PassB. 503 a j.; mohlo by se zdáti, že i tu je *-bst-* od původu a tedy starobylejší než *-st-*; ale v textech starších vyskytuje se jen *hřēsti, skústi*, kdežto *hřēbsti, skūbsti* bývá až v textech pozdních, proto vykládáme zde *-b-* analogií: bylo *hřēsti*, ale podle praes. *hřebu* part. *hřeba, hřebi* atd. obnoveno *-b-* kdysi odtud vysuté a bylo opět *hřēbsti*.

Místo *-ti* bývá *-t* a dial. *-t, -ci* atd., jako v § 58 a).

Slabika kořenná je dlouhá: pohrzeibfti Lact. 209^b, zābsti dial. zībft Šemb. Dial. 21 (stř.-česk.), slc. hriebst, zīabst; také krátce vyslovované dial. zībst BartD. 2, 52 (přer.) a j. svědčí kvalitou samohlásky v slabice kořenné, že tu bývala délka. Srov. § 31 č. 5.

b) Supinum *hřest*, stsl. *gre(s)to*, nedoloženo.

c) Participium *-nt*: *hřeba, hřebúc.*, psl. *greby, grebatj-*. Na př. nebiče kto hrzeba ŽWittb. 78, 3, tepvce AnsOp. 3 atd.

d) Participium *-mā*, stsl. *grebomā*; v č. nedoloženo.

e) Participium *-lā*: *hřebi, hřebi* atd., psl. *greblā, -a* atd. Na př. kto by pohrzebl ŽKlem. 78, 3, tuž j'ho pohrsebli ApŠ. 114 a j.

f) Participium *-as*: *hřeb, hřebš.*, psl. *grebā, grebāš-*. Na př. chovali jeho nepohrzebsse BohDial. 352.

g) Participium *-nā*: *hřebe, -a* atd., psl. *grebenā, -a* atd. Na př. pohrzeben Mast. 340, již jsů tuto pohrzebeny Jiř. 35 a j.

h) Substantivum verbale *-hřebe, -ie* nč. *-i*, psl. *grebenije*. Na př. za mého ziwenty Hrad. 38^b.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

73. Uvodím zde slovesa všechna, která některými tvary svými sem hledí; namnoze mají tvary jiné podle vzorů jiných a z kmenů jiných.

čerp-. Slovesa tohoto patří sem inf. *čřieti*, vzniklý z *čerp-ti*, v. § 72 a). Praes. nč. *čerpu, čerpeš* je novotvar, vzniklý ze staršího *čerpām* atd.,

jako *lámu* z *lámám* atp., srov. § 148; v stč. není doloženo, je tu za ně z pravidla *čru*, *čřeš* atd. podle I. 6, a stsl. *črępa*, uvedené v Mikl. Ět. Wtb. 34 a v Lesk. Hand.² 103, nemá v Mikl. Lex. dokladu.

hřebu, *hřešti*, psl. *grebę* atd. Praes. *hřebu*, *hřešeb* atd., 3. pl. v němžto (rově) mě pohrzebu Hrad. 108^b, nč. dial. kůň nohů hřebe Suš. 175 (opav.), slc. hřebiem atd. — Impt. *hřeb* atd.: pohrzeb mrtvého Ol. Gen. 23. 6, pohrzebte mě Comest. 52^b, slc. hreb. — Impf. *hřebiech* atd.: Dobeš hrzebyeffe mrtvé Alb. 20^a a j. — Aor. sil. sg. 2. 3. *hřebe*: tudíž Maria pohrzebe svůj duch Hrad. 43^b. (Mojžíš) pohrzebe ho Comest. 54^b; pl. 3. *hřebú*: pohrzebu ju ve vsi DalC. 8. Aor. slabý *hřebech*: pohrzebechu jeho Trist. 32, za živa je pohrzebechu DalJčš.² 15. — Inf. *hřešti*: nenie co zahrseztzy ApŠ. 38, káza jej pohrzefty DalC. 31, pohrzefti DalH. tamt., kúpichu tělo pútníkóm hrzefti Hrad. 89^b, pohrzefti tělo t. 92^b, pohrzefty AusOp. 13, Štít. uč. 138^a, zahrzefty AlxV. 448, t. 2065; *hřebsti* atd.: pohrzebfti mrtvé Lact. 182^d, t. 220^b, pohrzebfti t. 209^b, slc. hriebst. — Part. *hřeba*: nebieše kto hrzeba ŽWittb. 78. 3; — *hřebi*: kto by pohrzebl ŽKlem. 78. 3, aby mě pohrzebl Ans. Op. 13, by pohrzebl otce Štít. uč. 51^a, tuž j'ho pohrzebl ApŠ. 114; slc. hriebol; — *hřeb*: za tři dni chovali jeho nepohřebsse BohDial. 352; — *hreiben*: pohrzeben Mast. 340, Štít. uč. 10^a, Alb. 49^a, pohrzebeno jest ŽKlem. 43. 25, jsú pohrzebeny; slc. hreibený. — *Zauiká* v čest. záp. a nahrazuje se *denominativem* *(po)hřbiti*.

jeb-. Praes. *jebu* atd.: solve quod debes. zaplať, co se jebeš WintObr. 1. 750 (z r. 1547), dial. jebe ho zimnice mor. (Jg.). — Impt. *jeb* atd.: však jsi ty jeho odsoudil, jeb se s ním jak chceš! (praví rychtář purkmistrovi) WintObr. 2. 876 (z 2. pol. XVI stol.), jebte se mi z řeky! t. 2. 531 (z r. 1545). — Impf. *jebiech* atd.: (já. rytíř na útěku) se z těch hab nevyjebích, až atd. Hanuš Osterspiele 101 doklad nejistý (v orig., rkp. knih. univ. Pr. 17. E. 1 z XV stol., fol. 216^a, je to psáno zkratkem: ne wyge^{eh}). — Part. *jeben*: zvyjebený zloději! ČLid 1. 64 (z 2. pol. XVI), zvyjebenej zrádce WintObr. 1. 162 (z r. 1564), že mu zwygebenegch gebaku nadal KolC. 509^b (z r. 1588) a j. — Srov. rus. jebú 3. sg. jeběť, srb. jebsti praes. jebem atd. Jiné tvary jsou v tř. V. *jebati* atd.

plevu, *plěti*, stsl. *plěva* *plěti*. Praes. *plevu* atd.: orač ji (rolí) pleve a trati v nie býlé ŠtítV. 56, (bób) jich kořen z země wyplewe Kruml. 82^a, súsědy ven wyplewemy od nás Pulk. 13^b, to kaciefstvo zkazie a wyplewu Rol. 82^a, všeckny zlé činy wyplewu sie extirpantur Otc. 337^b; *novoty*. *pleji* atd.: pleji eradico Drach. 102, (ženy) plejí Voln. 10, *pleju* atd. Us, toho sa nesplějš BartD. 1. 267. — Impt. *plev* atd.: náhle plewny zlé siemě Baw. 60; *novoty*. *plej* atd.: wypley všelikého krále exterminet Kladr. 2. Esdr. 6. 33, *plej* atd. Us. — Aor. *plech*: když wyple z země Němcě DalC. 46. — Inf. *plěti*: ten bude plety zemi svú Pror. Isa. 28. 24, počne pleety nehodné a saditi hodné Štít. ř. 72^a, když kopřiv nemož wyplety

DalC. 32, nč. pléti, plíti Us., ob. též plejt (podle pleju). — Part. pleva: zahradníci ofic. kopajíc, branami drhnúc, plewuvcz nepřestávají klidiee zahrady Štít. ř. 189^a; novotv. pleje atd.: bludy ven plegice HusPost. 31^b, pleje, plejic- Us.; — plél: vyplel Pulk. Jg., nč. plél atd. Us., plél BartD. 2, 180 (tíšň.); — plen: (člověk) vypln bude Kladr. Ex. 30, 33, dušě wi-plena bude z obcě exterminabitor Koř. Skutk. 3, 23, vyplena bude duše Kladr. Num. 9, 13, aby vypleno bylo kacířství Pal. 4, 2, 498; plet: nebudú zlostní vypleti Pis. z r. 1529 Jg. — V tvarech praesentních je tedy plév-, v infinitivních plé-; ono je ze staršího pelv-, srov. Lesk. Handb.² 102, toto z pel-; podle rus. praes. polju inf. polotě, pol. pielę n. pełę, plec atd. je kořenem slovesa tohoto pel-, a praes. stsl. plęta č. plevu atd. jsou tedy vlastně novotvary s hiatovým -v-, srov. Mikl. Etym. Wtb. 235; ale jsou prastaré a hlásí se svou koncovkou do vzoru tohoto; v češtině, jakož i jinde ve slovanštině, časem zanikají a jsou za ně novotvary opět jiné, plej- ustrojené z infinitivního ple- a podle vz. I. 7.

skubu, skústi, stsl. skubę atd. Obměněno ve sklub-, škub- a šklub-, slc. šklb-. Praes. skubu atd.: tu j'ho pozzkube JidDrk. 34, ofkube hospodin hlavy jich ŠtítOp. 16, až ofkubete jeho peří Háj. 117^b, nč. šklubu, šklubeš Us., koňa vrány šklbú Duš. verb. 112 (slc.). — Impt. skub: nešklbte Duš. verb. 112 (slc.). — Inf. skústi, skúbsti, stsl. skubsti: počě s své hlavy vlasy fkufty Pass. 326, počě s své hlavy šediny fflufty PassKlem. 131^a, počě s sebe vlasy fflufty t. 235^b; v Pass. tištěných je za to skúbsti: skúbsti PassB. (z r. 1495) 503, t. 933: skúbst Hatt. slc. 115. — Vedle toho jsou tvary podle tř. V. 1 a V. 2.

spu, suti, psl. sępę, suti. Praes. spu, speš atd.: (já) prospu na tě unáhlenie effundam Ol. Ezech. 21, 31, rozefpes je dissipabis ŽKap. 143, 6, žeřavie sespeš na jeho hlavu Hlah. Prov. 25, 22, řeřevie seřpels Ol. tamt., (sladovník) ofpe jej (svůj slad) Hrad. 133^a, bývá to někdy. že někdo sbie-raje jahody nebo češe vísně uzří jich několik na některé nesnadné větvi aneb na přfkré skále. chtě jich dosieci brzo ty rozfpe, ješto j' měl dřeve Štít. uč. 45^a, padne jda k nim i rozfpe ty (jahody) ŠtítMus. 9^a, některá pójde túlat se po odpustciech i rospe hotová svatost t., (muž) prospe jej (popel) Ol. Num. 19, 9, wyfpe se popel t. 3. Reg. 13, 3, (hlava) se ofpe LékB. 176^a, rozefpe Kladr. Num. 16, 37, když se brada fpe VšeHk. 161^b, kdy se fpe brada pubes Lact. 134^b, wyfpe se popel Ben. 3. Reg. 13, 3, potom se rozefpe Háj. herb. 15^b, ospe se dietě Lék. 1544 Jg., chtiee odpustký vy-túlati rozfpu snad hotové Štít. uč. 45^a, (prodavači) ukrojie neb vřpu toho, což mají t. 96^b, (vody) fye rospu a zemi ofpu Vít. 7^b, hory dolóv se řpu Ol. Job. 14, 18, to všecko zařpu prstí Mand. 76^b. — Impt. spi, spěte: prozpi kurencóm MVerb., pospi se prachem HusPost. 52^a, rospi jej (popel) Ol. Ex. 9, 8, wespi ten prach LékB. 222^b, przifpiz oleje t. 204^b, wespi prach Sal. 434, přispi (révu) zemi WintObr. 2, 366 (XVI stol.), pospi jej (žlutek)

solí Reg. Zdr. Jg., naspi do hrnce dobré země Štěp. Jg.; popel rozspiete Pass. 374, popel rozespiete PassKlem. 152^a, ofpiete mě jablky stipate Ol. Cant. 2, 5, ospěte Hlah. tamt., vespietezz soli Ol. 4. Reg. 2, 20, wespiete Kladr. tamt., pospěte hlavu popelem Solf. Jg. — Impf. spiech atd.: (lidé) wyfpiechu peniezě offundebant Ol. 2. Par. 24, 11, (země) se dnieše a wzhuoru se spiese Baw. 70. — Aor. such: knieni němečskými mniškami kněžě ofu a prostořecě se na ň profu DalC. 45, milost v ústech se jie rofu, ke všem Cuostem kak fye profu Vít. 3^a, když se rozfu vojsko Ol. Súd. 15, 9, vojsko rozysu se Hlah. tamt., obfuchu mužě dievčie střěly DalC. 10. (mnišky) se na ň (na kněze) osuchu a prostořece se prosuchu DalV. 45, kopec na pamět ssuchu DalFf. 68, když obilé wyfuchu Ol. Gen. 42, 35. — Inf. suti: když by kto dčdinu směnú přijal, žádný nemož jeho sfuti Řádpz. 70, má fie pofuti prachem HusPost. 52^a, zástavu sfvti a splatiti VšeK. 136^a, koráb pšenice nafuti Apoll. 132^b, do nich (soch mčděných) nafuti uhlě Alxp. 77, v každý (dutý sloup) pět set zlatých wfuti t. 94. — Part. spa, spúc: (sladovník) wyspa svůj slad na hromadu ospe jej jako zahradu Hrad. 133^a, rútu ztluciž nafpa soli LékB. 217^b, horúcie uhlě prospucz Pass. 134, wyfpucz peniezě Ol. 4. Reg. 12, 10; novotv. suje, podle inf.: tam ji kamením zafugc pochoval Froz. 107, nebe se prolomující a zflugjý t. 51; — sul atd.: hospodin proful hněv efudit Pror. Jer. Lament. 4, 11 a Isa. 42, 25, syn Katonów živého uhlě sobě v hrdlo nasul Tkadl. 1, 34, ten se rosul Hlah. Tob. 3, 4, wyful se jest popel Ol. 3. Reg. 13, 5, Ísrahel se poful t. 22, 17 a j., roful ChelCP. 157^b, (dům) zaful děti své Ben. Job. 1, 19, o němž (kolu) se všeckno osulo Tkadl. 1, 17, již se množství wyfulo VelKál. 80, kamením by nás ofuli Ol. Ex. 8, 26; nč. -sul, skála se sesula Duš. verb. 112; — suw: popela na svú nafuw hlavu Štít. ř. 205^b, pofuw se popelem Ol. 1. Reg. 4, 12, (zemí) popelem pofuwffe Pass. 381; — sut: onen klevet jako nafut ŠtítOp. 356, ostatek toho kostela zafuto rumem Pref. 39, ot vrchu do pát ofuty jsne mnohými hřiechy Štít. ř. 132^a, lid rozsuti Hlah. Esth. 13, 4, obilé sfute ODub. 72, ofutu mieru Koř. Luk. 6, 38, profuteho popela Ol. Lev. 4, 12. — Kořen je seyp- = slov. sup-, stupeň jeho oslabený sup- = slov. sop-; infinitiv je ze sup- pŕv. seyp-, v psl. suti je -p- vynecháno, srov. Í. str. 19 a Brugm. II, 929; z infinitivního su- (bez -p-) jsou pak také ostatní tvary infinitivní: aor. suchs part. suls atd.; tvary praesentní jsou ze sap- pŕv. sup-. Jednoduché spu. sapa je významu durativního. Sloveso to většinou zaniklo a nahrazeno iterativem sypati: stč. spu, vyspu = nč. sypám n. sypu, vysypu; bývalé iterativum sypati, zastupující zaniklé durativum suti, přijalo i význam durativní, a pro význam iterativní ujalo se -sypati ob. -sejpati, srov. vysypati a vysypati ob. vysejpati. Z rozsuti part. rozsul je známé přijmení Rosulek (mylně Rosálek). tepu, stsl. tepa inf. teti. Praes. tepu, tepeš atd.: (já) potepu se Ben. Súd. 16, 20, že mě tepeff Mast. 387, proč mě tepef AnsOp. 3, jenž tě

tepe t, lchččjie t tepe dievčie ruka DalC. 4, až je potepemy DalC. 10, (ženy rúcho) piestem tepvv Štít. ř. 67^a, nech tepú se Ben. 2. Reg. 2, 14, nč. tepu atd. Us. — Impt. *tep* atd. nč. Us. — Impf. *tepicch* atd.: (Protoslav) Trojanské tepifse Troj. 107^a, mužie jě (dívky) tepyechu DalC. 15, netopýřové tepijchu rytieře v tvář Alxp. 88. — Aor. vraždělně se tepesta Troj. Jg. — Part. *tepu*: mních ztepa všě kniežata DalC. 40, ani tepa ani rány dávaje ChelčP. 173^b, tepvce AnsOp. 3. tepucz Troj. 106^b, tepácze v cymbaly Ben. 1. Par. 16, 42, tepauce Br. NZák. 155^b, nč. tepa atd. Us. — *Tvary inf. jsou z tepati, tepám.* V EvOl. 10^b je také novotvar podle V. 2: part. *tepicze* jeho.

zabu, ziebsti, ze zeb-. O přehlásce *zab-*, *zěb-* srov. I., str. 112. Praes. sg. 1: *zabu* nedoloženo; 3. sg. *zebe* Us., dial. též *zabe* BartD. 1, 7 (zlin.), t. 2, 174 (brn.) a j. (přehláska zrušena podle part. záhl atd.); pl. 3. nohy mě zebou Us., m. zabou; v nář. jest i zdlouž. *zihe* (podle inf. *zibst*): *ozíbe* mne t. 1, 7 (zlin.), a z toho opět zkrác. *zihe*: *ozíbe* mě t. 83 (hran.). — Inf. *ziebsti*: *zibst* chod., ŠembDial. 21 (stř.-česk.), Duš. jihoč. 2, 11. BartD. 2, 122 (zábr.) a j., zkrác. *zibst* t. 52 (přer.) a j.; s přehláskou zrušenou *zábsti*, *zábst* Us., *zábst* BartD. 2, 174 (brn.) a j.; *ziabst* Hatt. slc. 115. — Part. *záhl* Us., *záblo* BartD. 2, 174 (brn.), *záblo* má t. 1, 29 (pomor.), a vlivem tvarů přehlášených také *zěblo* t. 2, 174 (brn., vedle *záblo*), *zíblo* chod., Duš. jihoč. 2, 11, *zíblo* BartD. 2, 52 (přer.) a j., zkrác. *ziblo* t. 200 (třeb.) a j.

živu, žiti, psl. živa atd. Kořen pův. je *gei-*, = sl. *ži-*; z toho jsou některé tvary infinitivní; tvary jiné jsou z koř. *ži-v-*, rozšířeného příponou *-v-* Brugm. II, 881 a 883; ty zanikají časem a na jejich místo vstupují novotvary, ustrojené ze *ži-* podle I. 7: nč. praes. *žiji* atd. — Praes. *živu* atd.: sg. 1. já tebe poživu Koř. Fil. 1, 20; sg. 2. zlým uzywes toho Mast. 428, zlým vzines toho t. 377, poziwols svého kvasu NRada 1370, masa nepozyuefs Ol. Deut. 12. 27, zlým toho zaživeš Lah. 19, 2; sg. 3. smrt zziwe jě t. j. zžive depascet ŽKlem. 48, 15, jeden jich (odpuštěkův) vzywe Štít. uč. 147^a, dobytek toho co je dělal neužive ŠtítV. 65, an příjem (věc odcizenou) i zywe (užívá jí) Rožmb. 142, on tu škodu (t. ukradenou věc) příjem i zywe ODub. 26, ať zase oziwe Mart. 30^a, mrtvý neobžywe Ben. Job. 14, 14, tato práce od Vaší Milosti ochrany vžiwe Har. předml., nevžiwe síly své Br. Am. 2, 14; pl. 1. opět obžyweme Ben. 4. Esdr. 14, 35; pl. 2. tak své práce uživate ŠtítV. 65; pl. 3. (popravcové) i obilé vše wyziwu NRada 1268, ti někdy oziwu ŠtítOp. 379, lakomí ničehéhož nevžywú Ben. Job. 20 (nápis), ať ožiwau Br. Ezech. 37, 9. Novotv. *žiji* atd.: mnohý zyge dědiny násilím držě NRada 1287, odmenu (sic) vžigels Papr. Ob. 38, žigi Rosa 190, nč. žiji ob. žiju atd. Us., dial. tam se dobře žije chodHan. 125, nezežijú BartD. 1, 298 (val.). — Impt. *živ* atd.: ta strana toho poživ Všek. 14^a, což paní ukáže dskami, toho

poživ Pálh. 1, 205, co s' viděl, uživ toho Lab. 53, 1, zzywme sbožie fruamur Ol. Sap. 2, 6, uživte mé rady Pam. 3, 107. Novotv. žij, ží atd. Us., hužij BartD. 2, 165 (brn.). žíte s náma chodHan. 65, uží BartD. 2, 2 (saz.), uží t. 15 (kroměf.) atd. — Impf. živiech atd. nedoloženo. — Aor. 3. sg. žive: (Eliáš) zavola ku pánu bohu y oziwe to dietě Comest. 160^b, srov. stsl. ožive ἀνέζησε Zogr. Luk. 15, 24, t. 32 a j., a poží Supr. 446, 5 (Wiedem. 103). — Inf. žíti: kto bude tvé sbožie zity Hrad. 145^b. — Part. živa atd.: (člověk) jest zloděj boží živa zle jeho zbožie HusE. 1, 213, rozumně fiuuce Kunh. 151^b, (králové) berni zzywucze berú jiné pomoci t. j. zživúce Hrad. 106^b; odtud adj. živúci: kteréžto věci duostojny jsú vždy zywucie paměti Troj. 1^a, nč. živoucí Us.; — žil atd.: sv. Prokop klášterského nic je nezyl Hrad. 9^a, bratr tvój byl jest umrl i ožil Krist. 66^b, nč. žil atd., abychom žili chodHan. 38; — part. živ: buoh rady pozYW i rozloživ Kat. v. 1890; — živen nedoloženo, žit Us.; — subst. verb. živenie: za mého ziwenge Hrad. 38^b, uložil dušiu má k ziwenyu ŽKlem. 65, 9; žitie: když žaluje z zytye Rožm. 141, nč. žití.

4. vzor péci, peku.

74. Sem patří slovesa třídy první s kořennou souhláskou hrdelnou -g, -k (pro -ch není č. příkladu), na př. mog-, pek-. Kmen infinitivní slovesa vzorového je pek-, kmen praesentní pek-o-, peč-e-. Tvary jeho jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>peku</i>	du. 1. <i>pečevě, -va</i>	pl. 1. <i>pečem, -me, -my</i>
2. <i>pečeš</i>	2. <i>pečeta</i>	2. <i>pečete</i>
3. <i>peče</i>	3. <i>pečeta</i>	3. <i>pekú, -au, -ou;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>rcěvě, -va</i> <i>pecvě, -va</i>	pl. 1. <i>rcěm, -me, -my</i> <i>pecme, -my</i>
2. 3. <i>peci, rci</i>	2. 3. <i>rcěta</i>	2. 3. <i>rcěte</i>
<i>pec</i>	<i>pecta</i>	<i>pecte;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>pečiech</i>	du. 1. <i>pečiechově, -va</i>	pl. 1. <i>pečiechom, -me, -my,</i>
2. <i>pečieše</i>	2. <i>pečiešta, -sta</i>	2. <i>pečiešte, -ste</i>
3. <i>pečieše</i>	3. <i>pečiešta, -sta</i>	3. <i>pečiechu,</i>

-ěie- ze staršího -ěá-;

aorist silný:

sg. 1. <i>pek</i>	du. 1. <i>pekově, -va</i>	pl. 1. <i>pekom</i>
2. <i>peče</i>	2. <i>pečeta</i>	2. <i>pečete</i>
3. <i>peče</i>	3. <i>pečeta</i>	3. <i>pekú;</i>

aorist slabý *řech* psl. *řechъ*:

sg. 1. <i>řech</i>	du. 1. <i>řechově, -va</i>	pl. 1. <i>řechom</i>	<i>řechom</i>
2. —	2. <i>řesta</i>	2. <i>řeste</i>	<i>řeste</i>
3. —	3. <i>řesta</i>	3. <i>řechu;</i>	

aorist slabý *pečech* stsl. *pekochъ*:

sg. 1. <i>pečech</i>	du. 1. <i>pečechově, -va</i>	pl. 1. <i>pečechom, -me, -my</i>
2. (<i>peče</i>)	2. <i>pečesta, -šta</i>	2. <i>pečeste, -šte</i>
3. (<i>peče</i>)	3. <i>pečesta, -šta</i>	3. <i>pečechu;</i>

tvary jmenné:

inf. *peči*, sup. *pec*;

participium

-nt: *peka, pekúc-*;

-mъ: —;

-lъ: *pekl, -a* atd.;-s: *pek, pekši, pekše*;-nъ: *pečen, -a* atd.;subst. verb.: *pečenie*.

K tvarům jednotlivým.

75. Praesens. Sing. 1. *peku*, psl. *peką*, o ob. pečů v. zde doleji; dial. -o, -em atd., jako v § 54. — Sing. 2. *pečeš*, psl. *pečeš*. — Sing. 3. *peče*, psl. *pečetъ*. — Du. 1. *pečevě, -va*, stsl. *pečevě (-va)*, na př. já poznach (praví duše tělu), že lezewye dnes spolu v hrobě Hod. 86* (= uleh-neme). — Du. 2. 3. *pečeta*, stsl. 2. -ta, 3. -te; na př. (Eneáš a Antenor) przifie-zeta město zraditi Troj. 194* (praes. za aor.). — Plur. 1. *pečem, -me, -my*, psl. -mъ, -me, -my; dial. -mě, -ma atd., jako v § 54. — Plur. 2. *pečete*, psl. -te; dial. -te atd., jako v § 54. — Plur. 3. *pekú*, psl. -ątъ, na př. mohú

Štít. uč. 74^a. nemohvv Štít. ř. 81^a, jižto rzkuv Pror. 3^a, vlast vaši fezhuv t. 1^a atd.; o ob. pečou v. zde dále; z -ú je později -au, -ou: pekau, pekou a dial. -ó, -um atd. jako v § 54.

Koncovka kmene praesentního pův. -ke -gc je v době psl. změkčena v -če, -že: sg. 2. pečeš, vržeš, 3. peče, vrže atd. A odtud přejímá se -č-, -ž- také do sg. 1. a plur. 3. a jest ob. peču, můžu atp. m. peku, mohu atd., a pečou, můžou atp. m. pekou, mohou atd. Doklady toho jsou až z doby pozdější: co já žádati můžu ČernZuz. 264, mohu alii můžu dicunt Rosa 84, (já) nemůžu Beck. 1, 547, můžu Bíld. 363, ať můžu PísWaldšt. 8, můžu Bíld. 363, můžau Seel. 38. já uteču Pís. z r. 1798 (Athen. VIII, 50), kde koláčův nepečau t., peču, pečou atd. Us. ob.. Nejedlý Gr. 264, Kotsm. 6 (doudl.). nemůžu chodHan. 13, peču, možu, pečú, možú BartD. 1, 25 (val.), pečo, mužo, tlučo t. 2, 218 (třeb.), sečou t. 1, 92 (kel.) atd. Jenom sg. 1. řku dial. řeku zůstalo bez této změny: já-řku Us., řku BartD. 1, 196 (zlin.), řeku t. (pomor.). V sg. 1. možem t. 1, 36 (borš.), můžem. pečiem atd. (slc.) je přejato z tvarův ostatních i kmenové -e, -ie. — Také se vyskytuje pl. 3. -í: (oni) sečí nevinnc VšeHJ. 120, toto račte věděti, ti lidé od svého předsevezetí že jsú nepřestali a jednají jako můží ustavičným psaním a poselstvím a což sami nemohú zjednatí, to ten z Vídně dorazí ArchČ. XI, 146 (list z r. 1511); jest sg. 2. tešeš 3. teše atd. a k tomu pl. 3. teší, ustrojen tedy také k sg. 2. sečeš, můžeš, 3. seče, může atd. pl. 3. sečí, můží.

76. Imperativ. Sing. 2. 3. peci, rei, psl. pci, rpei; na př. Strziesi custodi ŻGloss. 85, 2, Strzieszy ŻWitb. tamt., böh oftrfieszi AdamKap. 13, rei duši méj ŽKlem. 34, 3. rzczy Pass. 2, rei Us. spis., zzy ledvie mé t. j. žzi ŻWitb. 25, 2, böh-pomozi BartD. 1, 78 (rožn.) a j.. peciž. pomoziž Us. spis.; pec: oblecz fe v ručo Ben. 2. Par. 18, 29, oblec fe Háj. 10^b, oblez obside civitatem Kladr. 2. Reg. 12, 28, pomoz mi Ben. Jos. 9, 3, wypřez voly Háj. 10^b, košťál wyrwz Háj. herb. 66^a, zawrz je Br. Jer. 7, 29, pec (chléb) t. Ezech. 4, 12 atd.. pec, pomoz Us. spis., a místy též ob., pomoc mně (m. pomoz) SborHoř. 81, pec, utec (v Král. Městci. sděl. Zubatý), zřcz (m. střez) BartD. 1, 17 (zlin.). — Du. 1. pečěvé, -va, žádané podle stsl. pcēvē (-va), nedochováno; za to bývalo pcēvé, -va, ale také to zde nedoloženo. — Totéž platí o du. 2. 3. pečěta, stsl. pcēta; za to bývalo pecta: da pomocničky odprzyfiozta Rožmh. 69, vieččē naše teczta vodami Pror. 59^a. — Plur. 1. pečēm atd., stsl. pcēm: wrziem sē o ni (sukni) Hrad. 89^b, rzczyem Štít. ř. 217^b, rcyemy Krist. 11^b, rčceme RokycKl. 65^b, rcem, rceme Us.; pecme: vteczme Ben. 2. Reg. 15. 14, wrzme losy Br. Jon. 1, 7, utecme t. Ex. 14, 23, pecme, pomozime Us. spis.; dial. -mē atd., jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. rcēte: rrczyetez Hrad. 75^b, rciete ŽKlem. 65, 2, rzcete Ben. Jos. 9, 1, rcete Us. spis., jmúce jeho vzzyete Pass. 374

t. j. užžete; *pecte*: vteczte Ben. 2. Reg. 19, 9, *zaprzente* wuoz Ben. 4. Reg. 9, 21, oblecte fe Háj. 17^b, odwrzte (zlost) Br. Isa. 1, 16, *pecte* t. Ex. 16, 23, utecte t. Jer. 48, 6, otlucte listí t. Dan. 4, 11, wlecež jej t. Ezech. 33, 20, *pecte*, *pomozte* *Us. spis.* a místy též ob.: utecte SborHoř. 81; dial. -fe atd., jako v praes. indik.

Místo náležitého -c-, -z-, vzniklého tu z -k-, -g- (srov. § 18 č. 1), bývá -č-, -ž-, podle praes. indik. *peče*-, *může*- atd. Odchyłka tato je do-
svědčena doklady zřetelně psanými v době minulé: pomozz hospodine Štít. ř. 53^b, pomoz sobě HusPost. 38^a, priewrż t. 220^b, spomozz Ol. Fsth. 14, 14, przifiezz t. 1. Reg. 30, 15, przifieżte t. Jos. 2, 12, przemozz EvOl. 101^b, odwrzzmy diela temnosti t. 94^b, obleczzny fye t., tłuczte t. 274^b, przewrż Alxp. 112, strież se Baw. 43, złcho se strież t. 45, seć rytieře t. 128, spomoż Beck. 2, 415, zawrż t. 1, 345, vteče t. 3, 155 a j., pomoż BílD. 421, uteč t. 135, odwrżme t. 184, fwleče šaty t. 314, *tlučte* BílQ. 2, 164 a j.; je konstatována v grammatikách XVIII a z poč. XIX stol.: peč JanDit 87, Tomsa 342, tłuč Pelzel 98, teč Tomsa 342, peč, teč, tłuč Tham 135 atd.; a ovládla skoro veskrze v nářečích obecných: peč, tłuč, uteč, pl. -čto atd. *Us. ob.*, Kotsm. (doudl.), mýt. 332, chrom. 286, pomůž mně bože Suš. 14, peč, pečme, pečte, uteč BartD. 1, 26 (zlin.), t. 2, 239 (kunšt.) a j., *pomož*, *pomožme*, *pomožte* t. 1, 77 (rožn.), peč, pečme, pečte Hatt. sle. 116.

77. Imperfektum *pečiech*, -*é*ch, -*í*ch atd.; ze staršího *pečách* atd., v. §. 26 č. 4; stsl. *pečaachs* atd. Na př. jáz zwzleczech ŽWitb. 34, 13 (omylem m. vzwlečiech); (Drahomíř) křestana przyemozyeffe DalC. 27., kněz bradáčě fyczyeffe t. 42, kněz Boršovi sbozie zzyeffe t. 85, (syn) režný (chléb) powrzyeffe MastDrk. 174, nikte nemozefye AlxV. 1153, Thoas nemilostiwě fecziffie Troj. 122^b, potok tečiffie Alxp. 118, jeden druhého nemozyffie widěti GestU. 99, krev teczyffie t. 147; tělem hnůti nemozyechu DalC. 27, (Čechové) svého kněze strzeczyechu DalC. 64, krvaví potoci teczyechu t. 74 atd.

78. Aorist.

a) **Aorist silný.** Sing. 1. *pek* psl. *pekō*: nemoh j'mu jmene zvěděti non potui AlxV. 897. — Sing. 2. 3. *peče* psl. *peče*, na př. zlý sě se zlym zzpriesie neb sen hi on by posošen Jid. 49, hospodin pomoze mi adiuvit ŽWitb. 93, 7, král tu p'fizee iuravit Koř. Mark. 6, 23, (on) najposlede przyfyzie t. j. přísíže z přísieže OtcA. 440^b, (některaký) přišel i obleczze fye v jeho (cisařovo) rúcho GestBř. 37^b, oblyczze GestM. 43 (40) t. j. *oblče* (zůž. z *oblče*, místo stejné s předešlým), kněz wrze v Dunaj zlato DalC. 76, (hrabie) zezze vše liudi t. 39. — Du. 1. *pekově*, -*va*, stsl. *pekové* (-*va*), nemá v č. dokladu. — Du. 2. 3. *pečeta*, stsl. 2. -*ta*, 3. -*te*: ta dva mužě zrádna lefeta před vozem AlxBM. 1, 37, podwrzeta deiecerint MamV. (bez kontextu). — Plur. 1. *pekōm*, psl. *pekōmō*, — a plur. 2. *pečete*, psl.

pečete, nemají v č. dokladu. — Plur. 3. *pekú*, psl. *peką*: hrdličátcě ještě se wylehu v háji Vít. 22^b, počěchu jeho hlodati ale nikde nemohu jeho naléztí ML: 54^b, sv. Petr chléb jim poskyte a psi uteku ihned Pass. 296, rytíři s něho rúcho fwleku t. 201, zazhu město Bawoři si zcuntin an DalC. 89 atd.

b) Aorist slabý *řech* pl. 2. *řeste* atd., sklesnutím jotace *ře-*, stsl. *řechō* atd.; v č. zde jen při slovese *řeci*; srov. § 23 b) č. 1. — Sing. 1. *řech*: (já) rzech: „paní, jáť toho nemyslím sobě“ Táb. I. 20. — V sing. 2. 3. tvarů zde není, jsou za ně tvary aor. sil. — Du. 1. *řechově*, *-va*, nemá dokladu. — Du. 2. 3. *řesta*: ona (dva synové Soběslavovi) to zvěděsta, že jich otec velni nemože (nemocen jest), rzefta: „snad bez najf umřieti nemóže“ DalC. 70. — Plur. 1. *řechom* — a plur. 2. *řeste* nedoloženy. — Plur. 3. *řechu* stsl. *řěšę*, na př. páni rziechu DalH. 8, rziechu židové EvZimm. 35, rzechu ŽKlem 77, 19, páni rzechu DalC. 8, rzechu t. 34, t. 46, t. 77, t. 83, rzechu Hrad. 27^b, t. 80^b, poslové rzechu Pass. 139, rzechu Krist. (tu velmi často) atd. — Výklad, proč tu jotace poměrně záhy klesla, v. I. str. 202.

c) Aorist slabý sing. 1. *pečech*, stsl. *pekochō*, na př. tehdy já do-fyezech s hlávky rúbka mého Vít. 54^a; — sing. 2. 3. *peče* jsou tvary aor. sil.; — du. 1. *pečechově*, *-va*, stsl. *pekochově* (*-va*), nemá zde dokladu; — du. 2. 3. *pečesta*, stsl. 2. *pekosta*, 3. *-ste*: zaprzificzefta oba sobě Ol. Gen. 21, 31, dva ščíty (rody) se nemozefta opravití DalC. 73, (oba synové) řečesta DalJeš. 70; — plur. 1. *pečechom*, stsl. *pekochomō*, — a plur. 2. *pečeste*, stsl. *pekoste*, zde nedoloženy; — pl. 3. *pečechu*, stsl. *pekošę*, na př. (poslové) rzeczechu Kat. v. 194, t. v. 198, rzieczzechu Otc. 59^b a j., fprzifezechu se židé Comest. 240^a atd.

79. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *peči*, stsl. *pešti* z pův. *pek-ti*.

Slabika kořená je dlouhá: fprzijeczy se Štít. ř. 98^b, nechtiac se ftrzijeczy t. 12^a, chci to rzeczy t. 8^a, nevím co říci ČernZuz. 125. ně. péci, upéci, říci, odříci Us. spis., řic, síc ŠembDial. 32 (podkrk.), pec, téc BartD. 1, 36 (blatn.), pjéc, vījéc, tuc t. 42 (hroz.), slc. piect, pýc, řic, síc, týc BartD. 2, 27 (holeš.) atd. Nezdlouženy jsou z pravidla infinitivy *moci* a *vrci*; ale někdy bývá zdloužení také tu: *móc* BartD. 1, 42 (hroz.), *móct* t. 77 (rozň.), *muct* t. 2, 163 (brn.), *móct* Hatt. slc. 117, *wrczi* HusPost. 171^b, *wrci* t. 46^b. Místy je naopak slabika vytčená v některých infinitivech nebo veskrze krátká: pec, tec, tuuc ŠembDial. 56 (opav.), pec, sec t. 67 (slc. bělohorsk.), řect chod., ob. pect Nejedlý Gr. 233, pect, vlact, sect BartD. 2, 180 (tišň.), t. 226 (třeb.) t. 244 (žďár.). Tu nastalo zkrácení beze vší pochyby teprve časem, jako v dial. pycť, řicť, tyctť, vlicť BartD. 2, 52 (přer.), sict, řict, vlicť, pyct, tyct t. 200 (drah.) a j., kde kvalita samo-

hlásky, vzniklé zúžením, dokazuje, že tu dříve byla délka; a nastalo dilem analogií, na př. chod. řect a ob. pect podle part. řekl, pekl atd., dilem dialektickou náchylností ke změně této. Srov. § 31 č. 5.

Infinitivy sem hledící *péci*, *moci* atd. jsou z pův. *pek-ti*, *mog-ti* atd., srov. I. str. 449 a 455. Koncovka -ti, která je v infinitivech všech, je v nich také. Ale její souhláska zastřena změnou, která se tu byla vykonala; proto zdá se, jakoby v *péci* proti *nésti* atd. bylo o -t- méně. a toto -t- se pak přidává a jest *pécti*, *moceti* atd. Doklady toho jsou některé již z doby starší, zvláště pak jsou hojné v nářečích nynějších. Na př. jakož *moceti budu* List. z r. 1445 Jg., řicti, vrceti Blah. 267 (uveďeno tu jako Us. v Plzni a Klatovech), co řjct ráčí Lomn. Nauč. 46, *mocet* nebo *nemocet* ČernZuz. 158, řicti ČernHeřm. 246, *pomoceti* t. 257, *wrceti* t. 260, *sobě pomocztj* KolEE. 34^b (1665), *moceti*, *pécti*, *técti*, *tlaucti*, *wlécti*, *pýcti*, *týcti*, *wlýcti* Rosa 194, a také *tecfti*, *wlecfti*, *zatlaucfti* t. 164 a *pýcfti*, *týcfti*, *wlýcfti* t. 194, řjcti mohu Froz. 5, *moceti* Beck. 1. 2, *pomoceti* t. 37, *přemoceti* t. 19, *oblecti* t. 66, *odwrceti* t. 361, *roztlaucti* t. 173, chce Luter se wztýcti t. 399, bude *mocztj* KolEE. 230^b (1705), chce řjct BílA. 16, *pécti* BílD. 69, *oblecti* BílQ. 1, 24 a j., *tlauct* VesA. 208^a, *mocet*, *pect*, řjct, *tlauct* Ňejedlý Gr. 233 (z Us. ob.), *píct*, *říct*, *síct*, *utýct*, *pomocet* atd. Us. ob., budeš-li *mocet* chodHan. 216, *mušim* to řect t. 30, *chceš* hutect t. 174, *tlouct* t. 74, *voblíct* t. 382, *poď* mi z vody *pomoceti* Suš. 154, *nebudu* *mocet* robít t. 119, *mocet*, *séct*, *téct*, *péct*, *thúct* BartD. 1, 25 (zlin.), *síct*, *wléct*, *pýct* t. 2, 180 (tišň.). *péct*, *téct*, *mocet* t. 1, 37 (stráň.), *pect*, *wlect*, *mocet* t. 226 (třeb.), *síct*, *řict*, *týct*, *pyct* t. 200 (těž) a j., slc. *piect*, *môct* atd.

Tudy vzniklé -et bývá pak změněno v -st: di vypríst koně chodHan. 286 (stč. vypřieci), *pomozt* (t. j. -st) t. 35, t. 45, *pest*, *šíst*, *mošt*, *tlust* BartD. 1, 125 (laš.).

b) Supinum pec, stsl. *pešth*. Doklady sem patřící jsou: vyjda lecz sěna CisMus. (inf. sieci), jdiž s tiem lecz IečB. 223^b (inf. léci), nechodiec na posteli lecz Trist. 260, *byl* šel Laban štrzicz ovec Ol. Gen. 31, 19 (inf. stříci), svekr šel ovcí štrzicz t. 38, 13, gide Abfolon owecz štrzyecz Comest. 144^b.

c) Participium -nt: *peka*, *pekúe-*, psl. *peky*, *pekąty-*. Na př. rzka ŽKlem. 104, 11, rzkuvez Pror. 5^a, rzkuvezce t., uč. *peka*, *pekouc*, *pekouce* Us. Místy bývá -ča, -ža místo -ka, -ha, se souhláskou kmenovou jako je v pracs.: seča BartD. 1, 77 (val.), moža t. 78 (rožn.), pomuža t. 2, 92 (nezam.), nemuža t. 178 (brn.); z toho pak adverb.: sečaci t. 1, 77 (val.), možaci t. 78 (rožn.), srov. § 35 č. 3 a 11.

d) Participium -mš, stsl. *pekomš*; v č. nedoloženo.

e) Participium -la: *pekl*, -a atd., psl. *peklš*, -a atd. Na př. mohl svD. 20, mohlo to býti PilB. atd., *pekl*, *pekla* atd. Us., mohl, mohla, mohlo BartD. 1, 26 (zlin.), t. 78 (rožn.) a j.

-l v sing. masc. se mnohdy odsouvá, na př. rzek böh ŽKlem. 37^a. on jest rzek t. 32, 9, wiwrh národy a rozdělil zemiú ciecit t. 77, 54, v krásu jsi sě oblek ŽWittb. 103, 1, v krásu oblek s' sě ŽKap. tamt. atd., já jsem pek, řek, moh atd. Us. ob., pek BartD. 2, 116 (letov.), řek, mōh, tlók t. 119 (jev.) a j. Srov. § 39 č. 3.

Tvrde ž, které tu býti má, udrželo se v některých nářečích, na př. mohĭ, mohĭa, mohĭo BartD. 1, 26 (zlin.), t. 78 (rožn.) a j. Z něho pak bývá t. zv. obalováním -u, na př. peku z pekĭ, lehu z lehĭ t. 1, 28 (záhor.), pékĕu t. 39 (súch.), (sliny) natékuy t. 351 (hodslav.) atp.; a kontaminací znění sing. masc. -ž a -u vzniklo -lu, -lu: řeklu t. 2, 281 (dač.). Srov. § 39 č. 1.

Do koncovky -hl, -hl v sing. masc. vkládá se v nářečích východních samohláska mírníci -e-: mohel BartD. 2, 140 (zábř.), mohel t. 1, 140 (laš.), pékel t. 77 (val.), pyĕku t. 46 (Ihot.), pékĕu t. 39 (súch.), — nebo -o-: pékoĭ t. 40 (hroz.), mohoĭ t. 43 (též), piekoĭ, mōhoĭ slc., — nebo -y-: řekyl t. 2, 247 (žďár.). Srov. § 39 č. 4.

Krátká samohláska slabiky kořenné bývá zdloužena, a někde je zdloužena také samohláska mírníci; na př. tloukl, vlíkl (vedle vlekl), síkl (v. sekl, durat.) Us., pékl BartD. 1, 8 (zlin.), pékel t. 77 (val.), tékla t. 183 (dol.), téklo t. 176 (mor.-slc.), natékuy t. 351 (hodslav.), slc. piekoĭ, mōhoĭ, pékĕu t. 39 (súch.), piekel t. 44 (břez.), pékoĭ t. 40 (hroz.). Srov. § 39 č. 6.

f) Participium -as: pek, pekš-, psl. pekš, pekš-. Na př. rsek to by rozpat na křížiu ApŠ. 139, rzek Pass. 280, rzekšfy J. 337, rzekšfe t. 338, dořah DalC. 24, przyřychšfe Comest. 36^a atd., nĕ pek, pekši, pekše Us. spis. Mýlnou analogií přidáno -v, -ev: rzekw to zavolá Štít. ř. 110^b, odrzekwšfe se Štít. uĕ. 25^a, przemohw závist . . przemohw lakomstvo . . przemohw lakotu . . przemohw lenost . . przemohw smilstvo t. 98^b, mohwšfe Štít. ř. 97, t. 218^a, povrhev Blah. 272 (zavrhujce), lehv Har. Erb. I. 214, pomohv t. 235 atd., srov. § 41 č. 6.

g) Participium -as: pečen, -a atd., psl. pečenš, -a atd. Na př. (žalovaný) poprzyřezcen Rožmb. 69, zazzena ohněm ŽKlem. 79, 17 atd., pečen, přemožen Us.

Slabika -en- zdloužena v -én-; z toho je zúžením -in- a opětným zkrácením -in-. Na př. spomožino, napečino Duš. verb. 113 (česk., místy), napečino, potločino, posočino BartD. 2, 218 (třeb.). Srov. § 43 č. 3.

h) Substantivum verbale pečenie nĕ. -í, psl. pečensje. Na př. v dóm utečzenie ŽKlem. 30, 3, Iprzyezeniye Štít. ř. 99^b atd., pečení, přemožení Us.; se zdloužením: při sečěniú BartD. 2, 1 (malen.), s tým thučením t. 1, 184 (val.).

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

80.*) **lahu, léci*; tvary praesentní z *leg-*, infinitivní z *leg-*. O přehláscce *lah-*, *leh-* v tvarech praesentních srov. I. str. 106 a 95; místo žádaného *lah-* bývá z pravidla *leh-*. — Pracs. sg. 1. lahu nedoloženo, za to lehu; oblehu Jerusalem circumvallabo Pror. Isa. 29, 2, na něhož nalehu tako jakž mne nezbude nikako AlxV. 1314, (já) nelehu podlé toho muže Trist. 102; — sg. 2. ležeš, 3. leže atd.: když lezeš Alb. 41^a, aže lezeš Vít. 33^b, lezeš u blátě t. 32^a var., prvé než lezeš Pass. 614, když lezeš na smrtelné posteli Kruml. 168^b, když ležeš nebo vstaneš HusE. 1, 53, když lezeš před městy obsederis Ol. Deut. 20, 19, s tebu lezie jedna (lehne) Trist. 327, já (duše) poznach, že lezewye dncs spolu v hrobě (ulehneme) Hod. 86^a; pl. 3. lahú nedoloženo, za to lehú; na zemi lehu iacebunt Pror. Jer. 25, 33, lehu zlí iacebunt Ol. Pror. 14, 19, marchy lehu iacebunt Kladr. Num. 14, 32, ve třech nedělech wylehu se z vajec kuřence Mand. 18^b, uši zalehu žeť slyšeti nemohú LókB. 187^a. — Impt. lez: oblez obside civitatem Kladr. 2. Reg. 12, 28, oblezte město Comest. 116^b. — Aor. sil. sg. 2. 3. leže: (král) přilezie k betfuram aby gi dobyl Comest. 208^b, (Rebeka) prostrzowfe kuože i leže na nich t. 34^b; du. 3. ležeta: král Darius sedieše na vozě, tdy ta dva mužé zrádná sen hi on před vozem padna ležeta ničé AlxBM. 1, 37; pl. 3. lehú: tu k nim nalehu najviece AlxV. 1798, hrdlitčátce ješto sě wylehu v háji Vít. 22^b; v Dal. vyskytuje se také *lahú*, o tom v. při *lehnu* v § 117; — aorist slabý ležech: muže oblezechu veškon dóm Comest. 28^b. — Inf. léci: mój úmysl miení uleczy Hrad. 43^a, tu j' mu (nepoc bohatcovi) nedadieše uleczy t. 142^b, (had) chtěl leczy JidDrk. 103, když by bylo leczy spáti AlxV. 592, proti jim j'mu bieše leczy t. 1131. jmámy wleczy u Pražě Štít. list. 1373, neroď zámutku podleczy Vít. 72^a var., chtě obleczy Jerusalem Comest. 177^a. — Sup. lec, doklady v. v § 79, b). — Part. leha: sv. Jan wzpoleha na jeho (Kristově) lóně počé prositi Hrad. 77^a; — aby (oblehatel) odchl od nich Comest. 191^a; — ležen, obležen Us.; — subst. verb. lezenie: na ohledanie porodu a fcezeníje jejieho VšekK. 86^a, oblečení Us. — Sloveso toto časem zaniká a nahrazuje se příbuzným lahnutí, lehnúti.

**lahu, léci, z lek-*. O přehláscce *lak-*, *lek-* srov. I. str. 106 a 95; místo žádaného **lak-* je *lek-*. — Pracs. sg. 1. laku nedoloženo, za to leku: (Vlasta) krásným sě káza líčiti řkúc: tiemto mužóm poleku DalC. 9, polekv DalHr. tamt.; pl. 3. lakú nedoloženo, za to lekú: poleku jemu osidla sluhy

*) Ve Fl. Kn. 14 uvodí se také doklad pro sloveso *prý bieci, běhu*: zlí duchové zabychu atd. Modl. Petr. 57^b; je to omyl pisecký, v Modl. univ. kn. Pr. je na stejném místě 35^a; zlí duchové zabyehnu atd.

jeho Comest. 173^b. — Inf. léci: zvěři poleczy Trist. 248, zalecy bližnímu osidlo ChelčP. 241^a, jinému polecy t. 236^b. — Part. lákl je v adj. proláklý; jindy lékl: (Antikrist) polekl jest ji (vrši) v noci ChelčP. 252^b, provaz polekli v uosidlo ŽKap. 139, 6. — Zaniklo až na tvary, které lze spojovati s inf. léknouti.

mohu, moci, psl. moga atd. Pracs. sg. 1. mohu Us. spis., dial. můžu atd. v. § 75; 2. můžeš, nemozes bdieti Hrad. 80^a, můžeš Us.; 3. může, tvá moc všechno mose LMar. 25, nemose ApD. a. moze dáti ŽKlem. 77, 20, rozmoze se muž roborabatur ŽWittb. Ann. 9. ižádný mne nemoze utěšiti Hrad. 37^a, (dva synové) zvěděsta, že jich otec velmi nemoze, řesta: snad bez nají umřieti nemoze DalC. 70, pokoj, jehož svět dáti nemoze Štít. uč. 73^a atd., může Us.; pl. 1. můžem atd., nemozem Mast. 212, mozem veseli býti DalC. 45 atd., můžeme Us.; 2. můžete, mozete Mast. 72, mozete-ly z té čiešě píti DalC. 45, nemozete sněsti EvVid. Jan. 16, 12 atd., můžete Us.; 3. mohou Us. spis., dial. můžou atd. v. § 75. — Místo indikativu sg. 2. 3. kladl se optativ psl. možb, v. § 18 č. 2; z toho je v češtině 3. sg. můž; a podle tohoto tvaru přidělány novotvary také pro jiné osoby pracs., zejména doloženy jsou mimo sg. 3. také du. 2. 3. a pl. 1. a 2. Na pf. sg. 3. můž: to nemof býti Túl. 72^a, pomoz jim hospodin adiuvabit ŽWittb. 36, 40, kto moz učiniti ŽKlem. 155^a, když mos JidDrk. 34, moz-ly to přijti Mast. 13, nemoz to tak býti DalC. 63, muoz to každý slyšeti t. 5 a j., pán nemoz vrátiti jeho Hrad. 94^b, nie nemoz učiniti Alb. 27^a a j., což býti moz Nřada 189, žádnému to nespomoz t. 190, aniž to komu řpomoz VřehK. 40^a, (král) muož sobě lidi do rady přijti Tovač. 12 a j. (tu z pravidla tak), každý moz mě vysvoboditi GestM. 97 (71), že nemuoz Háj. 2^b, pomáz-li jemu pán bůh t. 62^b, nie Čechuom nelpomuož t. 117^b, že je přemuož t. 359^b, když rozmůž se nepravost t. 96^b a j., (on) svládnúti nemož KolČČ. 7^a (1542), ať mi pomůž Br. Nřák. 131^b, můž se zpívati Voln. 13, můž bejt Us. místy, nemůž BartD. 1, 78, pomůž t. 2, 174 (brn.), mož t. 240 (kunšt.), pomoz t. 258 (žďár.) atd., slc. nemuoz Koll. Duř. verb. 114 (z Koll. Zpiev.); du. 2. 3. můsta: jen čistie oči mozsta viděti krále nebeského Štít. ř. 79^b; plur. 1. můžmy, můžme: nemozme otděkovati Hod. 63^b (2), mozme-li věděti Koř. Act. 17, 19, muozmy VřehK. 262^b, slc. nemuozme sa vidief Duř. verb. 114 (z Koll. Zpiev.); plur. 2. můžete: nemozte mne vypuditi DalC. 76, nemozte slůžiti Alb. 31^b, Koř. Mat. 6, 24, nemozte EvTřeb. Jan. 7, 34, nemuofte sněsti EvSeitst. Jan. 16, 12, muozte-ly mi radu dáti Kat. v. 1424, můžete rozuměti ŠtítV. 154, nemůžete-li t. 65, mozte věděti GestM. 50 (41), nemozte rovni býti Baw. 187, muozte učiniti Háj. 325^a, muozte rozuměti t. 362^b, můžete promluviti Konáč (1547) 85^a, co muzte nejspíše KolČČ. 135^b (1548), co můžete Beck. 2, 359, slc. můžete banovat Duř. verb. 114 (ze Šaf.). — Impt. moz atd.: řpomoz ŽKlem. 36, 40, řpomozte t. Deut. 38, pomoz mi Ben. Jos. 9, 3, pomozýž nám t. 2. Par. 14,

11; *mož*: v. § 76. — Impf. *možiech*, v. doklady v § 78. — Aor. sil. sg. 1. *moh*: nemoh j'mu jmene zvědět, non potui AlxV. 897; sg. 2. 3. *može*: milosrdie tvé pomoze mně adiuvabat ŽWitth. 93, 18, hospodin pomoze mi adiuvit t. 93, 17, roznemoze se kněz DalC. 45, na to jej němečská rada przymoze, že Rudoltovici k říši pomoze t. 96, nikte neosta u něho, nikte jemu nepomoze Hrad. 56^a, když dítě břeše v sedmi letech, máte jeho roznemozze lye GostBř. 84^a; — du. 2. 3. *možeta*: dva mocná ščity (rody) moravská v boji zahubi, až se více nemožeta opravit, neb bez mála tu všichni bychu zbiti DalJ. 73 z rkp. V (doklad nejistý, starší text DalC. má tu nemozefta, pisatel rkp. V možná že se tu zmýlil nebo že tu rozuměl praecens); — pl. 3. *mohi*: za malečko pomoškachu, przymohu jě bez vše brani AlxV. 484, k tomu mu někteří pomohu DalC. 97, počěchu jeho hledati, ale nikde nemohu jeho nalézt ML. 54^b; — aor. slab. *možech* atd.: dva ščity se nemozefta opravit DalC. 73. — Inf. *moci* Us., *moc* Us. ob., *moc* BartD. 1, 76 (val.), *pomoc* t. 38 (lip.) atp., s kořennou slabikou krátkou, v. § 79 a); v nář. vých. slabika ta místy analogií zdloužena: *móct* BartD. 1, 61 (val.), *mūct*, *pomūct* t. 2, 163 a 174 (hrn.), *muct* (z *mūct*) t. 67 (olom.) a j. — Part. *mohl* Us.; *móhl*: *muohl* KabK. 2^a, *nemuohl* t., *móh* BartD. 1, 61 (val.), *móhéč* fem. *mohla* t. 78 (rožn.), *nuh* t. 103 (laš.), *muhla* t. 362 (frýd.), *mūhl* t. 2, 183 (*tišň*) atd.; — *možen*: lučišče prfienozeno jest ŽKlem. Ann. 4, přemóžen Us.; — subst. verb. *moženie*: w nemozenyu jeho ŽKlem. 40, 4, podlé moženie našeho secundum possibilitatem Kladr. Nehem. 5, 8. — Samohláska slabiky kořenné je z pravidla dlouhá v tvarech praec. kmenc *móže*:- *mohu*, *móžeš*, *móže* atd.; o dělce v part. *móhl* v. § 79 f); vlivem krátkého *mohu* atd. bývá dial. také krátké *može*:- *možeš*, *može* BartD. 1, 9 (zlin.), 2, 35 (holeč.) a j.

peku, *péci*, psl. *peką* atd. Impt. *pec*, ob. *peč*, v. § 76. V stsl. je v impt. *peci* atd. kořen oslabený; v č. toho není. — Part. *pekl* atd.; dial. *pékl*: *pékl* BartD. 1, 8 (zlin.), *pék* t. 77 (val.), *pýk*, *pýkla* t. 2, 240 (kunšt.), *pjekoł* t. 1, 43 (hroz.) a j., slc. *piekol*, *pekla*.

přahu, *přieci*, z *preg-*. O přehlásee *přah-*, *přeh-* srov. I. str. 107; pravidelnost bývalá se časem ruší. — Praes. *přahu*, *přěžeš* atd.: sg. 3. *neřpřeze-li* se s ním (člověk s Kristem) ChelčP. 54^b, pl. 3. *pak-li jě* (voly) zapřizahu Pass. 354; já zapřežu čtyry koně Duš. verb. 115 (z Erb.), zapřeže se potah, zas zapřežou Duš. jihoč. 11. — Impt. *přěz*, *přež* atd.: vpřez vůz Kladr. 3. Reg. 18, 44, *wypřez* voly Háj. 10^b, dvě krávé vpřieztež u vůz Ol. 1. Reg. 6, 7, *zapřežte* Kladr. tamt., *zaprežte* vůz Ben. 4. Reg. 9, 21, *zapřežte* bibl. Vol. tamt., *zaprežtež* vůz Ben. 1. Reg. 6, 7. — Aor. sg. 3. *přeže*: zlý se se zlým bŕzro zŕpsiese Jid. 49, je (býky) v pluh spřeže Troj. 26^b a j. — Inf. *přieci*: *zapřiezcy* jieh (volův) nemoci budú Pass. 354, *pochotnějie* by bylo, *milostí jako jhem řpřiezcy* se s Kristem, nežli se *milostí řpřiezcy* s tímto světem Štít. ř. 98^b, (koně) *vypřici* z vozu

WintObr. 2, 480 (z r. 1558), zapříci do jha Vel. Jg., di vypríst koně chodHan. 255. — Part. přaha, odchyl.: vprzieha vóz sjědiž Ol. 3. Reg. 18, 44; — práhl, přiehl: kdyby przyprzahl sě k němu Štít. ř. 100^a. aby jej s ním sprzahl ChelčP. 54^b, ješto sú sě sprzyehly milostí s tiemto světem Štít. ř. 99^b, tak jě (kola) byechu sprzychly Kat. v. 2782, (kněží) jsú se s světem sprziehli ChelčP. 219^a; zapráhl, zapráhli Us.; zapříh chod., zrovna sem vypříh chodHan. 286, zapříhl BartD. 1, 345 (lhot.) a j.; — práh, přiehl: mečě na ně oprzychffe Pass. 626, uprzyehffe t. 355, sprziehffe se ChelčP. 190^a; (duha) sě rozprzahl Kat. v. 2351; — přěžen: naprezenimi silami intentis viribus HomOp. 151^b, sú zprziczena AlxH. 7, 35, abychom s ním jako ve jhu milosti jedné sprzyezeny byli Štít. ř. 99^b, pochtotno j' s ním sprzyezenu býti t., spřežen Us.; zapražěn, vypražěn Us.; — subst. verb. spřezenie: pochtotné t jest sprzyezenije se mnú Štít. ř. 99^b, spřežení Us.; zapražení Us. — Zaniká časem a na místo jeho vstupuje zapráhnúti.
řku, řeči, stsl. reką atd. Kořen rek- je v stsl. imp. raci oslaben v rk-; v č. jest toto oslabení také v praes., v part. -nt, a dílem též v aor. a v part. -lъ a -nъ. Bývalé v těchto tvarech rac-, rač- dává do češtiny dílem ře-, ře-, dílem rc-, rc-, srov. I. str. 345; za býv. rk- pak je č. řk-, zřídka řik-, srov. I. str. 208. — Praes. řku, řečeš n. řčeš atd.: sg. 1. hi rsku to svD. 39, rzku já ŽKlem. 44, 2, slávu rz(i)ku t. 17, 50 (i škrabáno), když vem rzku DalC. 72, protož řku Štít. uč. 65^a, já-řku Us. (ustrnulé), chodHan. 43, BartD. 1, 196 (zlin.), já-řko t. 2, 178 (brn.) a j.; sg. 2. rčeš, 3. rče, pl. 1. rčeme, pl. 2. rčete Dobr. Lehg.¹ 325, neužíváno; sg. 2. rceš, 3. rce, pl. 1. rceme, 2. rcete NejedlýGr. 265, chybě; pl. 3. (oni) rzku ŽKlem. 34, 25, jižto rzkuv Pror. 3^a, řkou Us. Jg.; praes. řeku, řčeš atd. je původu pozdějšího, -e- v něm obnoveno podle řekl atp.: sg. 1. řeku BartD. 1, 196 a j. (vedle starožitného já-řku t.), reku t. 43 (hroz.) a slc., sg. 3. pak-li co hospodář řeče | tož se hned čeledín vzteče WintObr. 2, 404 (z r. 1585, odchylka pro rým), un (on) řeče Suš. 468 (laš.), slc. co mi žena doma řeče Duš. verb. 115 (z Koll.). — Imp. řci, rci: sg. 2. 3. rczy Pass. 2, Ben. Jos. 20, 1, rczi Ol. Ex. 6, 6, rci duši méj ŽKlem. 34, 3, rczyz Pass. 73, nerczy proč onino prázdnie Štít. uč. 97^b, rci Us.: nerci-li a-rci Us. (ustrnulé); pl. 1. rcziemy Pass. 181, rcyemy Krist. 11^b, rczyem Štít. ř. 217^b, rczeme RokycKl. 65^b, rceme, rcem Us.; pl. 2. rczycete Pror. 79^b, rcziete Ol. Gen. 45, 9, rciete ŽKlem. 65. 2 a j., Koř. Mat. 26, 18, rczycetoz Hrad. 75^b, rczete Ben. Jos. 9, 1, rcete Us. Dial. s obnoveným -e-: řeci BartD. 1. 81 (val.), t. 133 (laš.) a j. (ustrnulé, s významem = takřka), slc. roče Duš. verb. 115 (z Koll. Zpiev.). — Impf. řečiech nedoloženo. — Aor. sil. sg. 2. 3. řeče, rče: jakž to dorzecz DalC. 44, když to Ježíš dorczce, zamúti sě Krist. 89^b, oderczce se své vůle renuntiavit Otc. 483^a; pl. 3. řekú: Alexander tu (u Troje) sě stavi, v tu dobu, jenž s ním tu biechu..rzeku: dojdem-těž strasti AlxV. 839; — aor. slabý řech: doklady v.

v § 77 b); — aor. slabý *řecech* šíří se až v textech pozdějších a bývá tu často za aorist jiný textů starších: du. 3. (oba synové) *řecesta* DalJeš. 70 (v DalC. rzefta), páni *řecechu* DalJ. 8 rkp. I. (v DalC. rzecchu), všichni *řecechu* DalJeš. 49 (též), *rze^{ce}chu* Rúd. 14^b (předěláním ze rzechu), (poslové) tajně rzeczechu k jejic mateři Kat. v. 198 (pro verš dlužno předpokládati 2slab. řechu), (poslové) rzeczechu k sobě: nikte živý t. v. 194 (též), rzyeczyechu EvVíd. Jan. 9, 12, t. 9, 34 a j., rzieczechu Otc. 59^b, t. 128^a, t. 248^a a j. (tu často). — *Inf. řeci*: novie kak rfechzi komu AlxBM. 6, 36, rseczi ApD. a rzeczi ŽKlem. 86, 5 a j., poče rzeczi syn boží Štít. ř. 122^b, řici Us., řic BartD. 2. 27 (hol.), řéct t. 1, 10 (zlin.) atd. — *Part. řka*: rska Jid. 92, rskucz t. 172, rzkucze Pror. 5^a, rzkuvcz t.; zda by otpieral a rzika Rožmb. 19; s obnoveným -e-; něchcel se přiznač řeka Šemb. Dial. 172; — *řekl, řekla* a *řkl, řkla* atp.: rzekl ŽKlem. 93, 18. Ol. 2. Par. 2, 11, on jest rzek ŽKlem. 32, 9, ale rzek bōh t. 49, 16 atd., řekl, řek, řekla Us., řekl BartD. 2, 207 (třeb.), řek, řekla t. 1, 125 (laš.), řekyl, řekla, řeklo t. 2, 258 (žďár.) atd.; dobře je to vyřeklo pismo ŠtítV. 145, przirzekl Kola. 1512, przirzekli t., aby se održekli t. 1514, przirzekla jest KolČČ. 94^a (1548); nerzkli by byli non dixissent Hrad. 39^b, wyrzkl Kola. 1515. przirzkli Kola. 1513. vyřkl, vyřkla, nařkl, nařkla atp. Us.; byt byl prorok rzkl Ol. 4. Reg. 5, 13, rzkl GestMus. 22^a, rzkla jest Dalila Ol. Súd. 16, 13, jako s' rzkla t. 3. Reg. 17, 13, i rzkli sú t. Súd. 18, 2; bylo tu kdysi neslož. *řekl řekla* a slož. *vy-řekl vy-řekla* atp.; -řkl vzniklo trvám dříve ve složeninách: *vy-řkl, vy-řkla* atp., a potom také v part. nesložených; — *řek, řekši*, doklady v. v § 79 e); rzekw to zavola Štít. ř. 110^b, odrzekwffe se Štít. ut. 25^a; rzkaw to zavola EvTřeb. Mat. 13, 8, chyba neuměním; — *řečen, řčen, rčen*: rzeczeno jest ŽKlem. Athan. 25, EvTřeb. Mat. 5, 21, řečeno Us.; ortel nemá rzcen býti Pr. pr. 246, kak to pravda rczena Hrad. 34^b, vyřčeno jest ŠtítV. 118, rzčeno VšeH. 52^a; určen Us., a k tomu ustrojeno pak sloveso nové *určiti*; nařčen Us.; — subst. verb. ke rzčzenij VšeH. 145^a, zpuosob oderzczenije t. 8^a, rčení Us. spis.

sahu, sieci, ze *sgg-*. O přehlásce *sah-, sěh-* srov. I. str. 108; pravidelnost bývalá se ruší. — Praes. sg. I. *sahu*: jáť przisahu Ol. Gen. 21, 24 t. j. *přisahu* iuro; slovo toto stalo se rčením často užívaným a při tom skleslo u významu: zapomínalo se, že je to verbum finitum a zejména praes. sg. I. slovesa přísieci iurare, a bralo se za pouhé zvolání; se změnou takovou z pravidla dostavují se i mimořádné změny hláskové; zde zejména z *přisahu* stalo se *přisau*, a vedle toho také *sau* ze *sahu*, na př. *přisau já Valento tobě* Pam. 3, 119, *přisau*, bratří, podme k němu t. 124, i *přisau* věř mi t. 120, *přisau* můžeš mi věřiti t. 131, *přisau*, podme, jestiž čas t. 116, *přisau* nevyhraje t. 118; dial. *přisá*, dnes *přisá* nebude přšet BartD. 2, 373 (val.), je bezpochyby také z *přisau*; ze rčení *přisahu bohu*, *sahu bohu* stalo se *přisau bohu*, *sau bohu*: Valento *sau bohu* Pam. 3, 131;

z přísau stalo se dále přisám, tím, že místo staršího sahu a přisahu se ujalo sahám, přisahám, na př. sahám bohu Svěd. (Zikm. Skl. 74); výrazu pak přisám rozumí se neprávě, jako by to bylo = při sám, a nesprávně toto pojetí má za následek chybné výklady a chybnou fraseologii: že prý se má říkati a psáti při sám a nikoli přisám, prý se má říkati při sám bůh a nikoli přisám bohu, přisám čas Mour. v Libuši 22, I. 303, a že prý se má rozuměti: při (mně) sám bůh (stůj), při (mé, dat. k nom. pře, = mému sporu) sám bůh (pomáhej), při (nou) sám bůh (podporuj). při (impt. k inf. příti, prý = sud) sám bůh (mylných těchto výkladů sbírka je v Kottovu Sl. I, 107); srov. Listy filol. 1883, 127 sl.; — sg. 2. sěžeš 3. sěže atd.: ty mi pryzezeš Troj. 21^b, tehda odpryzeze se ten Rožmb. 117, (Eneáš a Antenor) przifiezeta Troj. 194^a (praes. za aor.); — pl. 3. sahú: svědkové pryzeze na kříži ODub. 15. — Impt. sěz. sěž: na tom mi przifiez Pass. 345. przifiez mi t. 505, póvod pryzyfiez Rožmb. 172, póvod popryzyfiez sám t. 117, przifiez Ol. Gen. 21, 23, przifiezz mi t. 1. Reg. 30, 15 a 24, 22, pryzež mi Comest. 31^a, t. 32^b a j. prífez mi Kladr. 1. Reg. 24, 22, dva pomocníky odpryziezta Rožmb. 69, przifiezta mi Ol. Jos. 2, 12. — Aor. sil. sg. 2. 3. sěže: když mu przifieze, tehda se s. Apolinariš pomodlil Pass. 345, král tu přieze iuravit Koř. Mark. 6, 23, Josef pryzeze Comest. 50^a, pústenník dofieze jedné deščky Kat. v. 641, Tristram po svój meč sěze Trist. 221; saže: (Tristram) koně dosaže t. 357, kohož dosaže, inhd jeho přetěl t. 383; pl. 3. sahú nedoloženo; sěhú: ne tak brzo vesl dofyehu, až běchu blíže při břehu AlxV. 575, odchyka pro rým; — aor. slabý sězech atd.: dofyzech rúbka (šátku) Vít. 54^a, zaprzifiezefta oba sobě Ol. Gen. 21, 31, przifiezechu se židé Comest. 240^a. — Inf. sieci atd.: póvod má pryzyfiezcy Rožmb. 22, niče nemóž ohliecz jeho velikosti Kat. v. 1361, jmá přiséci Půh. 1, 205. dosíci Us. spis. — Part. sáhl, sichli atd.: Mathiáš jest dozzahl stola ApŠ. 332, prifihl ŽKlem. 94, 11 a j.; zménou hláskovou přisál: prifíal sem ŽKlem. 88, 4, t. 88, 36, hospodin pryzeal jest Ol. Num. 32, 10; abyste dofyehly toho Štít. ř. 106^a. nespravedlivě jsú Řekové na nás fiehli Troj. 58^b, všichni na tom přisěhli Trist. 160, aby přisěhli VJp. 56, kniežata przifihli sobě Comest. 191^a, mnozí jsú se spři-fihli proti tobě t. 199^b; tmy sú jie (světlosti) neofahli Koř. Jan. 1, 6; odchyl.: že sem dofiehl Troj. 208^a, (páni) přisáhli VJp. 63, ně. dosáhli, přisáhli atd.; — sáh, siehši atd.: mnich dofah meče DalC. 42, paní dofiehlly klíčův Trist. 372, pryzyfiehly mezi sebu Comest. 36^a; odchyl.: svých vlasův dofahly Kat. v. 3436. ně. sáhši, sáhše Us.; — sěžen: je nevinen, z ňehož popryziezen Rožmb. 69, královstva sú mořem ofyzeza Mand. 82^a a j.; odchyl.: má saženo býti OD. 513, ně. sažen Us.; — subst. verb. sěženie: spryzezenie Comest. 268^b; odch. ně. dosažení atp. Us. — Praes. impt. a part. praes. zanikly a nahrazují se střídnými tvary slovesa -sahati a -sáknúti; rovněž tak inf. jenž se jen v jaz. knižném udržel.

sěku, sieci, psl. sěka atd. Praes. *sěku, sēcš atd.*, nč. sg. 1. seču a pl. 3. sečou Us. ob., v. § 75. — Impf. sēc, seč v. § 76. — Impf. sēcšech: kněz bradáčě fyeczyeffe DalC. 42. — Aor. sil. pl. 3. sěkú: tak sě sta tomu člověku, jehož potom rozflyeku AlxV. 2114, Božěje tu inbed rozsěkú a všicku jeho čeled zsekú DalJ. 56 (v DalC. není). — Inf. sieci atd.: fyeczy sě bratry chtiesta DalC. 53, síci Us. spis., sict Us. ob., sec BartD. 1, 99 (laš.), síc t. 2, 27 (holes.), sěct t. 1, 25 (zlin.), sict t. 2, 160 (brn.), sict t. 200 (třeb.). — Sup. sēc v. § 79. — Part. sěkl atd.: sekli sme seno Us. u Bělohr.; síkl, síkli sme seno Us., síkla sem jeteličku chodHan. 68, nasik sem votavy Duš. verb. 116 (z Erb.), sík, síkli BartD. 2, 240 (kunšt.); v Usu ob. je síkl durativum a patří k inf. síci, kdežto sěkl je perfektivum a patří k inf. seknouti; — sěčen nč. sečen; — subst. verb. sěčenie, sečení Us., při sečěnú BartD. 2, 1 (malen.).

střehu, střeci, stsl. stręga v. stręga inf. stręšti, z koř. serg-. Kořen jest oslaben v psl. *surg-*, začěž je stsl. *stręg-* (t. j. *strę-*) a č. *strę-* v impf. *stręzich*. — Praes. střehu, střěžeš atd.: oštrfiezies ny ŽKlem. 11, 8, toho se štrzezef Štít. uč. 112^b, štrfiefie hospodin custodit ŽKlem. 33, 21, když štrzezete se Štít. uč. 46^a, příkré krmě štrzehu sě lidé t. 61^b, kupci se lúpeže wyštrzehu t. 110^a atd., nč. střehu, střěžeš Us. spis. — Impf. střězi, střěz, střěž atd.: Strziezi custodi ŽGloss. 85, 2, Strziezy ŽWitth. tamt., nás böh oštrfiezí AdamKap. 13, štrziez conservet dominus ŽGloss. 40, 2, ŽWitth. tamt., štrfiez mne ŽKlem. 16, 8, štrzyez fy DalC. 44, každý fy štrzyez Pror. 58^b, štrzez se té lšti Štít. uč. 112^b, střěž se Daw. 43, zlého se střez t. 45. Buoh oštržež KolČČ. 368^b (1563); štrzyente sě Štít. uč. 95^b, wyštrzente t. 152^a; nč. střez se, střěž se Us.; spisovné *střez* obráží se také v dial. zřez BartD. 1, 17 (zlin.); k impf. *střěz* přiděláno pak sloveso *střežiti*, srov. Jag. Arch. 3, 208. — Impf. střěziech atd.: nepřítelě štrzieziechu dušě mé custodiebam ŽWitth. 70, 10, štrfieziechu ŽKlem. tamt., (Čechové) svého kněze štrzyezyechu DalC. 64; z kořene oslabeného *stręziech*: ja štrziech rúcha custodiebam vestimenta Koř. Act. 22, 20, (probošt) štrfiefie města custodiebat t. 2. Kor. 11, 32. — Aor. sil. pl. 3. střěhú: někteří Šváby oštrěhú DalJ. 100. — Inf. střieci: rač oštrfieci ny ŽKlem. Ambr. 26, nechtiac sě štrzijeczy Štít. ř. 12^a a j., nč. střici Us. spis. — Part. střěha atd.: štrzeha se zlého Štít. uč. 113^a, štrzyehucz Pror. 117 a j.; střahúc Ben. Jg., srov. part. *střáhl*; — střiehl, střiehlí atd., střehl, střehli: co j' buoh wyštrzyehl koho Štít. uč. 105^a, wyštrzyehl nás buoh t. 105^b, aby sě hřiechu štrziehl t. 123^a, aby nás oštrziehl od zlého, abychom štrzyehly sě hřiechu Štít. ř. 182^b, abyšte štrzihly zákona Comest. 116^a; psané ve Štít. uč. -ye-, -ie- svědčí, že slabika byla dlouhá, a totéž dosvědčeno zúženým štrzihly v Comest. a novým *střáhl*; doklady tohoto jsou: štrzáhl Puch. 481^b, střáhly t. 578^b, aby se střáhli Ben. Vel. Kom. Jg., kteří střáhli zvonu Háj. 407^b, proto se toho nevštráhl t. 154^a; odchylka střáhl m. střiehl

vznikla mylným napodobením: byl přehlasovaný plur. *siehl*, přadli atp. a vedle toho nepřehlasovaný sing. *sáhl*, přadl atd., později také plur. *sáhl*, přadli atd., proto a podle toho ustrojeno také *střáhl* a *střáhl* vedle *střiehl* a *střichli*; a podle toho vzniklo i part. praes. *střáhúc* nahore dotčené; — *střěžen*: ostrzyezen Modl. 24^a, tvá duše bude ostrzyzena Comest. 137^b. — Sloveso toto drží se již skoro jen v jazyku knižném.

stříhu, *stříci*, psl. *striig* atd. Praes. *stříhu*, *střížeš* atd.: já strzyhu ovce Ben. 2. Reg. 13, 24, jenž strzize tondens Koř. Skutk. 8, 22, kdož jej stříže Br. NZák 228^b, (pastýři) strzihu stáda Ol. 1. Reg. 25, 7, strzyhú Ben. tamt. — Impt. *stříz*: wyrzryz jemu šest vlasuov ROIC. 260^a, žena ostrzyz sě tondeatur Koř. 1. Kor. 11, 6, (v květnu) ovce strziz rkp. r. 1520 ČČMus. 1853, 424. — Impf. *střížicich*: vlasy strzizieffe Ol. 2. Reg. 14, 26, strzizicchu stádo t. 1. Reg. 25, 2. — Aor. *střížech*; ostrzicchu jej totonderunt Comest. 46^a, omylem m. ostrziczechu. — Inf. *stříci*: ovce stříci ZS. 352. — Sup. *střic*: doklady v. v § 79 b). — Part. *stříhl*: jimiž (noži) prziestrzyhl vše Hrad. 131^b, když jej (beránka) strzyhly Štít. uč. 47^b, kteříž stříhli ovce jeho Br. Gen. 38, 12; — *střížen*: aby žena byla ostrzizena tonderi Koř. 1. Kor. 11, 6, přestřížen atp. Us. — Je durativum; zaniká a nahrazuje se svým iterativem *stříhati*; part. nč. *stříhl* patří k inf. *stříhnouti* a má tedy význam perfektivní, kdežto stč. v dokladech uvedených je významu durativního.

tah-, z *tęg-*. V třídě této není tvarů slovesa tohoto: tafe ducit v MVerb. je glossa padělaná; tiezefs v Comest. 147^a, proč tiezefs vyvrátiti mateř měst, v orig. lat. quare quaeris evertere matrem civitatum, je překlad lat. quaeris, tedy z tázati praes. *tiežu*, *tiežeš* atd.; a tahuucz ve Štít. ř. 141^b, k tomu vždy tahuucz aby všichni vešli v jeden sbor, jest omyl m. táhnúc.

teku, *téci*, psl. *teką* atd. Impt. *tec*, *teč*: viečće teczta vodami Pror. 59^a, vtecze Ben. 2. Reg. 15, 14, vteczte t. 19, 9, nč. *tec* Us. spis, *teč* Us. ob., v. § 76; v stsl. je v impt. *teci* kořen oslabený, v č. toho není. — Impf. *tečicich*: krvaví potoci teczyechu DalC. 74. — Aor. sil. sg. 2. 3. *teče*: potecze krev Hrad. 88^b atd.; pl. 3. *teků*: cisúc jich pod zed teku AlxH. 8, 28, pobitých dvě stě povleků, avšak za vše pod zed poteku AlxV. 2049, když k šturmu poteku t. 460 a j. — Part. *tekl* atd.; dial. *těkl*: utékl BartD. 1, 343 (zlin.), *tékel* t. 37 (stráň), (voda) *tékla* t. 171 (val), *téklo* t. 176 (mor.-slc.); — *tečen*; — subst. verb. *tečenje*: v dóm uteczenie ŽKlem. 30, 3, nč. *utečení*.

tluku, *tlouci*, stsl. *tląka*, *tlęsti*. Kořen je *telk-*, odtud stsl. inf. *tlęsti*, z *telk-ti*; vedle toho jest oslabené *tolk-*, a odtud zase stsl. praes. *tląka* t. j. *tląka*, z býv. *toląka*; v č. jsou tvary všechny z *tlk-* = býv. *tolk-*: slc. *tlciem* inf. *tlčt*, stráň. *tlčt* BartD. 1, 39, a změnou *l* v *lu* č. *tluku* inf. *tlouci* atd., srov. I. str. 66 a 296. — Pracs. sg. 1. *tluku*, volám i *tluku* Modl.

10^b, pl. 3. *tlukú*, v. ně (ruce) hřeby tluku t. 55^b; tluku, -kou Us. spis., tlučn, -čou Us. ob. — Impt. *tluc*, Us. spis., *tluč* Us. ob., srov. § 76. — Part. *tlúkl*, vždy dlouhé: *tloukl* Us., *tlókl* BartD. 2, 34 (holeš.), *klókl* t. 198 (tišň., o změně tl- v kl- srov. I. str. 393) atd.

trh-, v. při *trhnúti* § 117.

vleku, *vléci*, stsl. *vlěka*, *vlěšti*, part. *oblěklz*, *oblěkz*, *oblěčenz*. Kořen je *velk-*; z něho jsou tvary stsl. *vlěk-*; někdy jest oslaben ve *volk-*, z čehož je stsl. *vlk-* v part. *vlěklz* atd.; v č. jsou tvary všechny z *vlek-* z býv. *vlěk-* = psl. *velk-*; jinde, na př. v srbschorv. praes. *vučem* inf. *vući* atd. zase všechny z *vlk-* = psl. *volk-*. — Impf. *vlěčicich*: jáz wzwleczech žínici i pokoriech dušiu mů ŽWittb. 34, 13 (omylem m. vzwlečiech, induebar cilicio). — Impt. *vlec* Us. spis., *vleč* Us. ob., srov. § 76. — Aor. sil. sg. 3. *vleče*, *vlěče*, v. § 77 a); pl. 3. *vlekú*: rytieři s něho rúcho fwleku Pass. 201, pobitych dvě stě powleku AlxV. 2048, pohanové... swleku s něho vše rúcho Hrad. 89^b a j. — Part. *vlekl* a *vlěkl*, v Usu ob. s rozdílem u významu: ono spojujeme s inf. *vléci*, toto s *vlěknouti*.

vrhu, *vrći*, stsl. *vręga* inf. *vrěšti*. Kořen je *verg-*, odtud stsl. inf. *vrěšti* z *verg-ti*; z něho jest oslabené *vęrg-*, a odtud zase stsl. *vręga* t. j. *vręg*, z býv. *vęrga*; v č. jsou tvary všechny z *vrę-* = býv. *vęrg-*. — Praes. *vrhu*, *vržeš* atd.: (já) neb tu pět (grošův) prowruhu, nebo dřevních osm wywrrhu Hrad. 125^b, (já) zawruhu vás Br. Jer. 7, 15, když ji na zem powrzęł Háj. herb. 346^a, zawrzęte modły své Br. Isa. 31, 7, nechať tę opowrhuv Štít. ř. 123^a. — Impt. *vrz*, *vrž* atd.: sg. 2. 3. uřež ji (ruku) a zawrz od sebe Koř. Mat. 18, 8, wrz jím s vozu Ben. 4. Reg. 9, 26, odwrz břemena t. 4. Esdr. 14, 14; zdłouž.: wřz to přeč Lékl. 182^a; přiewrz HusPost. 220^b, na své myslí przerwř Alxp. 112, zawrz Beck. 1, 345; pl. 1. (žoldnéři) ve-cěchu: *wrrziem sę o ni* (sukni) Hrad. 89^b, odwrzme jho jich ŽKlem. 2, 3, wrzme łosy Br. Jon. 1, 7; odwrzmy diela temnosti EvOl. 94^b, odwrzme BílD. 184; pl. 2. wrzte los Ben. 1. Reg. 14, 42, odwrzte (zlóst) Br. Isa. 1, 16. — Impf. *vržiech*: (syn) rezný (chléb) powrzęesse MastDrk. 174, (vóz) více než deset (mrtvol) v dól uwrzęesse DalC. 94. — Aor. sil. sg. 3. *vrže*: kněz wrze v Dunaj zlato DalC. 76, du. 3. *vržęta*: podwrzęta deiecerint MamV., pl. 3. *vrhú*: tiemž přęsta złę smýšlenie, (Řekové) zawruhu všę strachy AlxV. 2430; aor. slabý *vržęch*: v ty muky jeho uvržęchu Hlah. vid. 1^b. — Inf. *vrći*: semena v zemi wvrzcy Štít. uč. 53^b, złę peníze wywrczi VřehK. 243^a; semeno wrzcy KolČČ. 367^b (1563); slabika kořenná z pravidla krátká, srov. § 31 č. 5 a); ale i dlouhá: jinam sę mohli wręzi HusPost. 171^b, (chléb) wfci psóm t. 46^a. — Part. *vrha*; odchylka z neumělosti: (kněz mezi službami božími) třikrát čtyřikrát vornát s sebe svrže na faru pospíchal WintCírk. 912 (z r. 1598). — Inf. zanikl a je za něj *vrhnouti*; praes. *vrhu*, impt. *vrz* a part. *vrha* drží se jen v knihách, v jaz. ob. jsou za ně střídne tvary slovesa *vrhnouti* n. *vrhati*.

žhu, žěci, stsl. žbga v. žega, inf. žešti. Kořen je žeg-; tvary některé jsou z něho, jiné z oslabeného žbg-. V stsl. v textech nejstarších je žbg- vždycky v impt., krom impt. je pravidlem žeg- a zřídka žbg-, Wiedem. 59—61; v češtině naproti tomu je žeg- jen v inf. V časování vzniká tu častěji skupení žž, žz, na př. praes. žže, impt. žži; to pak měnívá se mezi samohláskami v -jž-, -jz-, na př. praes. se-jžc, impt. u-jži atp., srov. I. str. 516; tudy vzniklé -j- přijímá se pak i do tvarů, kde by býti nemělo, a jest na př. praes. sg. 1. zajžhu m. zažhu. — Praes. sg. 1. žhu: zajžhu Pass. 503; rožu. mýt. 341, já ti rožžu svíčkočku Suš. 187; sg. 2. žžeš 3. žže atd.: sám se nēzazžēš Hlah. Sir. 8, 13 (m. -žžes, chybně transkribováno z předlohy české), slunce neozze ŽKlem. 126, 6, když (bóh) fie rozze v hněvě t. 2, 13, zaizze se hněv tvój t. j. zajže t. 78, 5, diábel rozeyze žádost Štít. uč. 45^b, (hněv) se zažže ŠtítV. 122, když sě jistha zajže t., duom nezaizze se Kruml. 184^b, vžzem tě t. j. užžem incendemus Ol. Súd. 14, 15, jejie tělo vyzžeme t. j. užžeme ML. 23^b, fežžete t. j. sežžete comburetis Ol. Ex. 12, 10; pl. 3. žhú: vlast vaši fezhuv Pror. 1^a. — Impt. žži, žžete: hospodine zzy ledvie mé ŽWittb. 25, 2, ŽBrn. tamt., uzzi t. j. užži ŽKlem. tamt., vzzy Alb., 91^b, zazzy oheň t. j. zažzi Hod. 9^a, rozczzy mé srdce t. j. rozežzi Modl. 30^a, rozzy kahanec m. ro(z)žzi Vrat. 4^a, roffy sviečičku tamt.; roži mýt. 341; lid bohatý vgzy t. j. ujzi ML. 60^b, feyzzy sě ohněm skrušenie Štít. ř. 189^a; jmúce jeho uzzyete t. j. užžete Pass. 374. — Impf. žžiech atd.: kněz Boršovi sbožie zzyosse DalC. 85, uhlík zajžése se ŠtítV. 71, zazziffe fe EvOl. 57^b, zziffe GestMus. 41^b, ti Havlovi zzyechu DalC. 85, (moššenné pány) fezzyechu DalC. 93. — Aor. sil. sg. 3. žže: (hrabie) zezze vše liudi DalC. 39, Saul chudé vgze a bohaté sobě ostavi t. j. ujže ML. 60^b, Alb. 91^b; pl. 3. žhú: tehdy město zazghu všady AlxH. 8, 41, zazhu město Bavoři DalC. 89, zajžhú DalJ. tamt. z rkp. Z. — Inf. žěci: chtěvše j'ho zzseczi t. j. sžeci ApŠ. 108, jáz budu zeczy DalC. 42, uzecy jě chtěl Pass. 413, káza všecky zzecy t. j. sžeci t. 330, dadie sě vzeczy Alb. 19^b. — Part. žha, žhúč-: ciesar zha Chlumcě dojde DalC. 64, adj. žhoucí Us.; síry potrava zžaucý Nitsch 72, chyba neuměním: — žehl (ze žbglō), žhla atd.: oheň rozžehl fie jest ŽKlem. Deut. 22, rozžhlo fie srdce mé t. 38, 4, zazhli sú svatyniu t. 73, 7, zhlo GestKl. 35, aby zazhli Alxp. 98, žehl, rozžehl Us. spis., rožihl Duš. verb. 117 (jihoč.), rožžehl BartD. 1, 83 (hran.), rožek t. 2, 52 (přer., vysutím -h-), rožek t. 1, 26 (zlin.) a j.; — žeh (ze žbglō), žehši (ze žbglōši) Us. spis.; svicci rozzew a ke zdi přilepiv ML. 134^b t. j. rozžev z roz-žeh-v; — žžen: zazzena ohněm t. j. zažžena ŽKlem. 79, 17, oheň zaizzen jest t. j. zajžen t. 77, 21, v obětech žženich Hlah. 2. Par. 35, 14; — subst. verb. žženie: zazzenye ŽKlem. 140, 2, frozenym t. 65, 15. — Sloveso toto většinou zaniklo a běře se za ně žhnu, žhnouti, o čemž v. v § 117.

5. vzor *pieti* nč. *pnouti*, *pnu*.

81. Sem patří slovesa třídy první s kořenovou souhláskou nosovou *-n*, *-m*, na př. *pen-*, *jem-*. Kmen infinitivní slovesa vzorového jest *pen-* n. *pnn-*, kmen praesentní *pnn-o-*, *pnn-e-*. Tvary jeho jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>pnu</i>	du. 1. <i>pněvě</i> , -va	pl. 1. <i>pnem</i> , -me, -my
2. <i>pněš</i>	2. <i>pněta</i>	2. <i>pněte</i>
3. <i>pně</i>	3. <i>pněta</i>	3. <i>pně, -au, -ou</i> ;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>pněvě</i> , -va	pl. 1. <i>pněm</i> , -me, -my
2. 3. <i>pně</i>	2. 3. <i>pněta</i>	2. 3. <i>pněte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>pněch</i>	du. 1. <i>pněchově</i> , -va	pl. 1. <i>pněchom</i> , -me, -my
2. <i>pněše</i>	2. <i>pněšta</i> , -sta	2. <i>pněšte</i> , -ste
3. <i>pněše</i>	3. <i>pněšta</i> , -sta	3. <i>pněchu</i> ,

-ie- ze staršího -iá-;

aorist:

sg. 1. <i>pěch</i>	du. 1. <i>pěchově</i> , -va	pl. 1. <i>pěchom</i> , -me, -my
2. <i>pě</i>	2. <i>pěšta</i> , -šta	2. <i>pěšte</i> , -šte
3. <i>pě</i>	3. <i>pěšta</i> , -šta	3. <i>pěchu</i> ,

-ě- ze staršího -iá-;

tvary jmenné:

inf. *pieti*, ze staršího *pāti*, zúž. *píti*; *pnouti*; sup. *pat*;
participium

-nt: *pna*, *pníc-*;

-mš: —;

-lš: *pal*, -a atd.;

-šs: *pen* atd.; *pav* atd.;

-tš: *pat*, -a atd.;

subst. verb. *pětie* ze staršího *pátie*.

K tvarům jednotlivým.

82. Slovesa sem patřící mají ve svých kořenech dílem 1. *-en-, -em-,* dílem 2. *-om-.* Druhu 1. jsou na př. kořeny *pen-, jem-,* které jsou základem sloves *pnu* a *jmu*; druhu pak 2. jest kořen *dom-,* slovesa *dmu.*

Kořenné *-en-, -em-, -om-* je v psl. a stsl. v některých tvarech — zejména v praes. *impt., impf., part. -nt* a *part. -ns* — oslabeno v *-en-, -em-, -om-,* a je tedy praes. *pna, jma, dma,* *impt. pni, jmi, dmi,* *part. pny, jmy, dmy,* *impf. stsl. pñeachŕ, jměachŕ, dměachŕ* atd. V tvarech pak ostatních je tu v psl. a stsl. v druhu 1. *-e-,* v 2. *-q-,* na př. *inf. pēti, jēti, dēti,* *aor. pēsŕ, jēsŕ, dēsŕ* pozd. *pēchŕ, jēchŕ, dēchŕ,* *part. pēŕ, jēŕ, dēŕ* atd.

Postupem na půdu českou a podle známých pravidel hláskových v tvarech prvních *-b-* a *-z-* zanikly, poněvadž v slabikách následujících byla vždycky samohláska plná, a je tedy praes. *pnu, jmu, dmu,* *impt. pni, jmi, dmi,* *part. pna, jma, dma* *impf. pniech, jmiech, dmiech* atd.; v tvarech pak druhých jsou za *-e-* a *-q-* náležité střídnice české a jest na př. *inf. pieti, jieti, dēti,* *aor. pēch, jēch, dēch,* *part. pal, jal, dal* atd.

Časem vznikají novotvary:

tvary praesentní *pnu, pni, pna...* shodují se se střidnými tvary třídy II. *tisknu, tiskni, tiskna* atd., přidělaný k nim tedy podle třídy této také tvary ostatní: *inf. pnūti* podle *tisknūti,* *part. pnul* podle *tisknul* atd.; a podobně ke *jmu, dmu* atd. přidělaný *inf. jmūti, dmūti,* *part. jmul, dmul* atd.;

tvary infinitivní *dūti, dul, dul...* shodují se zase se střidnými tvary tř. I. vz. 7. (*obūti, -ul, -ul, krjūti, -yl, -yt* atd., přidělaný k nim tedy i tvary ostatní téhož způsobu: praes. *duju,* *impt. duj,* *part. duje,* podle *obuju, obuj* atd.

Vůbec a úhrnem: vedle náležitých tvarů infinitivních vznikly novotvary, ustrojené podle tvarů praesentních; a vedle náležitých tvarů praesentních vznikly novotvary, ustrojené podle tvarů infinitivních. Prvé stalo se skoro veskrze; druhé v několika případech, nejhojněji při *dmu* a *klnu.* Slovesa tato se tím zdvojnásobila, za bývalé sloveso jedno praes. *dmu* *inf. dūti* jsou potom dvě: praes. *dmu* *inf. dmouti* atd. a praes. *duju* *inf. douti* atd.; a rovněž tak je za stě. *klnu, klēti* nč.: *klnu, klnouti* atd. a *kleji, klēti* (ob. *klejt*) atd.

Krom toho vyskytují se novotvary ještě jiné. Podle *part. pal, pial* atd. vznikl a v nářečích východních se ujal *inf. -ati, -āti* za náležité *-īti* a starší *-ietī:* *pāt, začat* BartD. 1, 25 (zlin.), *pjāt, žāt, začat* t. 2, 26 (holeš.), *pāt* t. 1, 97 (příbor.), *napāt* t. 61 (val.) a j., slc. *pjāt* atd. Podle téhož participia vznikl a v XV stol. se rozšířil *aor. pach* atp. místo star-

ših *pěch* atd.; aorist a part. -I, hlavní člen perifrastického perfekta, byly syntakticky a tím psychologicky sdruženy. srov. Listy filol. 1879 str. 231, a jako byl k part. volal aorist volach, tak utvořeno podle *pal* také *pach*. Atd.

Z novotvarů sem hledících ujal se některé také v jazyku spisovném. když je doporučely jednak usus všeobecný, na př. mnu-mnouti-mmil atd., jednak žádoucí zřetelnost, na př. pnu-pnouti, jmu-jmouti atp.; kde důvodu takového není, tu zachovává se z pravidla tvar náležitý, na př. inf. *vzíti* a nikoli *uzmouti*, part. přijal nikoli přijmul atd. Srov. § 87 a).

83. Praesens. Sing. 1. pnu, psl. pnaq; dial. -o, -em atd. jako v § 54. — Sing. 2. pneš, psl. pnešb. — Sing. 3. pne, psl. pnetb. — Du. 1. pnevě, -va, stsl. pnevě (-va). — Du. 2. 3. pnetā, stsl. 2. pnetā, 3. -te. — Plur. 1. pnem, -me, -my, psl. pnemā, -me, -my; dial. -mē atd. jako v § 54. — Plur. 2. pnete, psl. pnete, dial. -te, atd. jako v § 54. — Plur. 3. pnū, psl. pnaqb, na př. mnozí pocznv slúžiti Štít. ř. 100^b, když jej przigmv t. 71^b, rozepnūv Pror. 57^b; z -ū je později -au, -ou: pnau, pnou, a dial. -ó, -um atd. jako v § 54.

Koncovka kmene praesentního -ne (ta jest u většiny sloves sem patřících) mění se v nářečích východních v -ně: pněš, pněmy, pnětě BartD. 1, 125 (laš., vysl. pne-), slc. pneš, pne atd. (vysl. pne-); v nář. slc. je kmen -ně přejat také do 1. sg.: pnem atd.; v nář. sev.-opav. je -ně změněno v -ňo: sg. 2. pňoš, 3. pňo atd. podle BartD. 1, 137.

84. Imperativ. Sing. 2. 3. pni, psl. pni, Us. stč. i nč. — Du. 1. pněvě, -va, stsl. pněvě (-va); zde nedoloženo. — Du. 2. 3. pněta, psl. pněta; též. — Plur. 1. pnēm, -me, -my, psl. pnēmā, -me, -my, Us. stč. i nč.; dial. -mē atd., jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. pněte, psl. pněte, Us. stč. i nč.; dial. -te atd., jako v praes. indik. — V nářečích bývá podle sing. pni také plur. pněme, pněte atd., a v nář. laš. bývá tu ij za i: pnij, pnijmy, pnijte atd.; o obém v. § 19 č. 6.

85. Imperfektum pněch, -ích atd.; ze staršího -iách atd., v. § 26 č. 4; stsl. pněachā atd. Na př. wezmyeffie DalStrah. 2, ktož snopek vzyneffe MI. 52^a, klynechu maledicebant ŽWittb. 61, 5, Hod. 31^a, (měštěné vládkám) hlavy fetnyechu DalC. 93, lidé zzynechu Ol. 1. Reg. 6, 13, jímžto fye dmyechu t. Súdč. 8, 3, větrové dmyechu EvOl. 6^a. — Novotvar podle inf. -ietī, -iti: drzywe nez fwyet fye poczyfe, až (ty) své dielo s ním vidíše Ivov. 9^a.

86. Aorist.

1. S kořeným -g-: *pěch* atd.; ze staršího *pach* atd., srov. I. str. 113; psl. *pēsā*, v. § 23 b) č. 1. — Sing. 1. *pěch* stsl. *pēsā* později *pěchā*. —

Sing. 2. pč. psl. pę: ty poczie otkládati Hrad. 126^b. — Sing. 3. pč. psl. pę, na př. (dívka) pochzie synem PiID., wchzie Pilat na ščěpy zřieti Jid. 73, bróza Boleslava pogie DalH. 30, Job zakle svůj den Ol. Job. 3, 1, (had) przypie fie k ruce Comest. 270^b, (mnich) przetye štít DalC. 24 atd. — Du. 1. pčhově, -va, stsl. pechorě (-va, za starší *pes-), nemá zde dokladu. — Du. 2. 3. pčsta, -šta, stsl. 2. pčsta, 3. pčste: (ona dva) tu zmyrt wziefsta AlxB. 3, 29, Aquila a Niceta procziefta tázati Pass. 290, ta pány gyefta fye jěžditi DalC. 85 a j. — Plur. 1. pčhom, stsl. pechomā a starší pesomā, nemá zde dokladu. — Plur. 2. pčste, -šte, psl. pčste: vzěste lítého (kněze) DalJ. 55 podle rkp. Vid., vzešte t. podle rkp. L. a Ff. — Plur. 3. pčchu, stsl. pešę a starší pešę, na př. jakž sě wchziechu diviti svD. 51, židové Ježiúšę giechu Hrad. 81^a, dievky tu koňov podpyechu a svá luczyfte napyechu DalC. 13, jim oběma hlavu ftiechu Pass. 353 atd. — K tomu dvoje novotvary, pach a pnuch.

a) Novotvar pach, ustrojen podle part. pal atd. Sing. 1. pach, na př. v zach s ním známost Kar. 12, poczach sě modliti Lvov. 90^b; — sing. 2. 3. pa, na př. (peníze Jidášem vrácené) wza jedno kniežę Vít. 52^a, on poczza bíti EvOl. 229^a, (Petr) vta ucho jeho t. j. ufa Koř. Jan 18, 10 a j.; — du. 1. pachově, -va nemá zde dokladu; — du. 2. 3. pasta, -šta; na př. pomoc s násilím se sniasta Baw. 31, (panic a Viklefce) sě objašta Pís. XV stol. ve Feif. LL. 670, dva z kniežat vpafsta jemu dvě ostroze Troj. 186^b; — plur. 1. pachom — a plur. 2. paste, -šte nemají zde dokladu; — plur. 3. pachu, na př. poczzachu mluviti EvOl. 229^a, wynyachu kuklu t. 41^b, yachu sě bíti Mill. 54^a a j. — Aorist pach atd. je na pohled starožitný a zdá se, že v něm zachováno nepřehlasované -a-, vzniklé z psl. -ę- v pes-. Ale zdání to je mylné. Neboť kdyby tu bylo -a- starožitné, měli bychom je zajisté v dokladech starých a nejstarších; ty však mají z pravidla a bez výjimky aoristy s -ę-, kdežto aoristy s -a- se vyskytují v textech až pozdějších.

b) Novotvar pnuch vznikl zase podle novotvarého inf. pnuti part. pnul atd., a vyskytuje se ovšem také až v době pozdní: du. 3. upnušta jemu dvě ostroze Troj. Jg.

2. S kořenem -q-: duch, psl. dachę; nemá zde dokladu.

87. Tvary jmenné.

a) Infinitiv.

1. S kořenem -ę-: psl. pęti, z toho stč. pāti, přehlasované v pieti: mohu tě na kříži rozpieti Hrad. 87^b, král káza větrníky rozpyeti AlxV. 531, urozením se nepyeti Štít. uč. 55^a, (Alexander) káza most kožemi popijeti Alxp. 44, co máš wzijety Štít. ř. 97^b, ráčil křest przygijety t. 39^b, pogieeti KřižB. 76^b, t. 78^b, (pšenici) zyety ML. 52^a, dól wytyety Apš. 26 a j.; — sklesnutím jotacé -ęti: pak-li chcete przigęti recipere Ol. Lev. 26,

23, abychom jemu odpustili roli přijeti List. z r. 1458 (Česk. Mus. filol. 1897, 202, z nář. lašského). pustinu jsme dopřeli (dopřáli) přijeti tamt.; — zúžením píti: rač je na milost přijíti Let. 285, (král) kázal jíti toho Fantina t. 539, některého hraběte dceru pogijti Háj. 103^a, to na se přijiti musil t. 227^a, hlavu utíti Blah. 293, hrdlo sobě odgiti Koc. 42, za vděk přigiti t. 74, nechce pogiti mne Br. Deut. 25, 7, rozkáže wynjti kamení t. Lev. 14, 40, takovou summu przigiti KolEE. 32^b (1631), grunt vgitj t. 286^a (1679), giti capere, pogiti, fpiti coniungere, zapiti, počiti incipere, žiti metere Rosa 163 a 193—195, giti (jmu), počiti, tjiti, žiti (žnu) Dolež. 113, obgiti, odgiti, přigiti (jmu) Tomsa 331, giti (jmu), počiti, žiti (žnu) Chládek 98, zapíti (pnu), zajíti (jmu) Tham. 113, čiti (čnu), píti (pnu), jíti (jmu) Jg. atd., -čiti (čnu), vzíti, žíti (žnu), klíti, títi Us., začít, vzít, utít atd. Us. ob., pít (pnu), žít chod. 34, vzít BartD. 1, 25 (zlin.) a j., zapít (pnu), začít, hotít, žít t. 2, 106 (letov.), zapít, utít atd. t. 1, 32 (hrau.), zkrác. zapít, otít, žít t. 2, 119 (jev.), tiť, vzít, žít t. 80 (olom.). — K tomu dvoje novotvary, pnúti a páti atd.

Novotvar pnúti, vzniklý podle praes. pnu atd., má doklady jdoucí od stol. XV a šíří se časem víc a více. Na př. bych uměl tě klnúti Tkadl. 1, 29, jedni nad druhé chtě se pnúti Let. 121 (k r. 1440), připnauti, upnauti, zapnauti Vel. Jg., že jest jeho pacholeti zdraví ugmauti jměl Kolř. 37^b (1676), zapnauti, zagmauti Rosa 195, začnauti vel začít t. 210, dogmauti, nagmauti Rosa v Slovníku (v ČMus. sign. 1. D. 30, s. v. jmu), bolavé zuby vyjmouti Zíbrt Listy 18 (z r. 1722), přigmauti Nitsch 72, přigmauti Froz. 50, Seel. 195, t. 63, obegmaut, odegmaut, přigmaut Tomsa 331, napnauti, nagmauti, setnauti Dobr. Lehg.¹ 296, nagmauti, zagmauti t. 124, zapnauti, zagmauti Tham. 113, počnauti, začnauti Chládek 121, přigmaut Gallaš Muza mor. 48, gmauti Kollár (1821) 55, pnouti, čnouti, jmouti atp. Jg., pnouti, zajmouti atd. Us., pojnauti Pal. 3, 2, 398, t. 4, 1, 19, t. 4, 2, 32 a j., přijnauti t. 3, 2, 417, t. 4, 2, 32, t. 4, 2, 170 a j., odejnauti t. 3, 2, 418 atd., přijnauti TomP. 1, 91, t. 103, t. 192 a j., zajmouti t. 120, t. 130 a j., odejnauti t. 149 atd.; přijmout, zajmout, najmout, mnout, zapnout, připnout, utnout atp. Us. ob.; pnout, tnout, jmout, žnout, načnout mýt. 341, pnout, začnout atd. podkrk. 54, začnout, pnout, žnout BartD. 2, 226 (třeb.), jmút t. 1, 77 (rožn.), chrom. 285, zapnőt BartD. 2, 52 (přer.), pnőt, přemőt, najmőt t. 80 (olom.), zapnőt t. 139 (zábf.), hōtnőt t. 119 (jev.), začnuć, najmuć, tnuć t. 1, 125 (laš.), zetnuć t. 365 (opav.), klnuć Šemb. Dial. 16 (opav.).

Novotvar páti, páti, vzniklý zase podle part. pál atd., vyvinul a ujal se v nářečích východních: gati, klati, čati, spíati, fati, žati Dolež. 113 (vedle jíti, klíti atd.); žaf metere, fat scindere, wzaf accipere, počaf, zapať atp. Bernolák Gramm. (1790) 91—92; piat Hatt. slc. 118; co mám počati

Květy 1834. 220 (Trnka, po moravsku), kati co mja majú státi Suš. 779, dala sem ju katom státi t. 90, co si počat mám t. 664, rač ho vzáti t. 663, nedajťe mě vzat t. 451, (smrt) pána vzač se strojí t. 13, kázali otec a máti zelené trávy nažati t. 190, pujdemy žat t. 539, nemohu řa nažat t. 287, řat, řat, začat, uřat, řat BartD. 1. 25 a 26 (řlin.), řaf, řat atd. t. 44 (řrez.), t. 77 (řožn.), t. 93 (řel.), řat, řjat, začat, řat t. 2, 26 (holeš.), řjac, začac, ucjac, vzjac t. 1, 42 (řroz.), řapát, řačat, řaját, řát, uřat, řat t. 85 a 90 (řtjick.), řát, řat, řačat, řat t. 97 (u Přibora), řačoč, řajoč, řzoč, řoč t. 101 (řaš.. -oč z -řt). — Na pohled zdá se, jako by v tvarech těchto dochováno bylo starožitné, nepřehlasované *-a-*, jež bylo kdysi v stč. řáti z psl. *peti*. To však mohlo by býti jenom v slc. V nář. mor. byla tu přehláška jako v češtině západní, srov. I. str. 118 sl.; potvrzují toho i zřetelné doklady staromoravské: *wpyecz w puto compedire t. j. vpiec (stč. v-pieti) Boh. 25^a, wypiecz expedire (stč. vypieti), roli přijeti List. z r. 1458 (řaš., v Česk. Mus. filol. 1897, 202, stč. přijeti), pustinu přijeti t. (těž); moravské infinitivy řati atd. jsou zajisté novotvary.*

Infinitivy tohoto vzoru stč. *čieti* (praes. čnu), *jieti* (jmu), *mieti* (mnu), *pieti* (pnu), *žieti* (žmu a žnu) změnily se zúžením, hlavně v XV stol., v *čiti*, *jiti*, *miti*, *piti*, *žiti*. Ale rovněž tak zněly a zní infinitivy sloves *čiji* (*čiti*), *jdu* (*jiti*), *mám* (*miti*, stč. *jmám*, *jmieti*), *piji* (*piti*) a *žiji* stč. *živu* (*žiti*). Z toho byla mnohdy nezřetelnost. Pro uvarování její dávala se přednost novotvarům *-íti* nahore vyloženým a říkalo se na př. *pníti* m. *píti* (pnu), *přijmíti* m. *přijíti* (-jmu) atd. Ten způsob zachoval se dosud, ustálil se také v jazyku spisovném jako pravidlo a říká i píše se *pnouti*, *jmouti* atp. Ale ovšem jen potud, pokud je třeba vyhýbat se nezřetelnosti, jako v příkladech právě uvedených; kde nezřetelnosti není, zůstává tvar náležitý *-iti*, na př. *vziti*, práci *počiti*, žito *žiti* atp. Spisovný tento usus jest ustálen. V nedávných letech stal se násilný pokus, vytisknouti odtud tvary vytčené a uvéstí na jejich místo novotvary z nářečí východních: *přijati* místo *přijmouti* atp.; pokus neoprávněný.

2. S kořeným *-q-*: psl. *dqti*, z toho č. *děti*, na př. v uši duty Pulk. 62^b, ně. douti Us. — Novotvar *dmíti* atd.: nadmauti Har. 1. 259, dmauti Rosa 190 a 195, Dolež. 113, Tomsa 314, nadmauti Chládek 121, dmouti Jg. a Us. —

Ve všelikých těchto tvarech bývá také *-t* a dial. *-t*, *-ci* atd. místo *-ti*, jako v § 58 a). Stran kvantity jejich srov. § 31 č. 5.

b) *Supinum řat*, psl. *petz*. Doklady sem patřící jsou: někda mě má máte posláš řat na pole t. j. řat Pass. 293, já poslal jsem vy řat řvZinn. (Rozb. 709), řat chodila Manda CisMus. (Rozb. 188), řdau řat Cis. z r. 1614, řla vzat řalatu list. z r. 1678 (v Česk. Mus. filol. 1897, 203, řaš.).

c) Participium -nt-: pnā, pnūc-, psl. pbnuy, pbnqtj-. Na př. potom wyžďma proced Háj. herb. 34^a, klnucze ŻPod. 36, 22 atd., nč. pna, pnouc-Us., utna BartD. 2, 46 (kojet.), vezna t. 297 (tišň.), slc. pnūc; dial. též utňa, nažňa, vezňa (vzřiti), najňňa BartD. 1, 26 (zlin.), hotňa t. 2, 166 (brn.), srov. § 34 č. 5.

d) Participium -mā, stsl. pbnomā; v č. nedoloženo. *

e) Participium -lā.

1. S kořeným -e-: pal, pal atd., psl. pelā. V stč. je tu přehláska: sing. masc. pal, fem. jala, neutr. palo, du. masc. jala, fem. neutr. pēle, plur. masc. pēli, fem. paly, neutr. jala, srov. I. str. 113. Na př. lučišče své napal ŽKlem. 7. 13, hřešníci napieli fu lučišče t. 10, 3, ruce moji rozpiele gfta nebesa ProrOl. Isa. 45, 12; prřiyal ŽKlem. 29, 2, pravicē prřiyala t. 17. 36, prřiyalo t. 68, 30, prřigielī sū mē t. 16, 12; poczal Comest. 17^a, poczely časové t. 4^b; zpodyal sem duši ŽWittb. 142, 8, ta dva vieru sta przygala ML. 87^b, zpodyaly řěky hlas mój ŽWittb. 92, 3, prřigielī acceperunt svD. 62; atd. Pravidelnost přehlásky klesá a nastává kolísání: kdes' jej wzel GestM. 50 (41), mistři yaly se na hvězdy patřiti t. 97 (71), ješto (panny) wzely své lampady Štít. ř. 230^a. (Vespasian) poczel kralovati Mart. 22^a, zaczali sme zpievati Lobk. 74^b, poczale sta dvě dceři Ol. Gen. 19, 36 atd. A na konec ovládá všude -a-: poczala oba plakati Ben. Tob. 3, 10 a (obě) yale fe plakati t. Ruth 1, 14, přřipal Br. Ezech. 17. 7 a přřipali Br. Ex. 39, 16 atd., nč. pal, začal, přřijal, vzal, stal atd. plur. -ali Us. spis. i ob.; dial. zdlouž.: začál, zapjál, žál, hořál BartD. 2, 106 (let.). Místy a částečně ovládlo -e-, z býv. plur. -ěli: vzēl, začēl, zatēl, -a, -o, plur. vzēli atd. chod. 34 (jen u těchto sloves), začel, -a, vzēl, -a, zapēl si kazajku, utēl větēv, žel obilī, žēla trávu. žīla Duš. jihoč. 2, 11—12, začel BartD. 2, 119 (jev.); anebo -i-, -i-, podle inf. pīti atp.; pīl (pnu) BartD. 2, 165 (brn.), důžīl (dožal) t. 195 (tišň.), zapīl t. 259 (žďár.), zetīl t. 41 (kojet.). — K tomu dvoje novotvary, pnul a (za)pl atp.

Novotvar pnul, vzniklý podle novotvarého inf. pnūti; na př. aby se nezepnula moc tvá Ol. Sir. 6, 2, sv. Vavřinec byl wepnul (záponu) Brig. 189, počnul Rosa 185, řepnul, zřetnul t. 190, zapnul, pojmul Jandit 95, abyeh obegmul Secl. 150, zrádce Krista obegnul BílQ. 2, 14, zapnul, najnul Dohr. Lehg.² 100 a 222 (vedeny jako tvary ob.), zapnul, zajmul, Tham. 113, popnul Pal. 4, 2, 230, Čechové pnuli mlaty Vqcel 143, pnuly t. 100, vtнул t. 123, protнул Vinař. 151, pnul, tnul atd. Jg., pnul, tnul, mnul, žnul, načnul mýt. 341 (vedle -al), podkrk. 54, žnul, žnuła BartD. 1, 111 (laš.), začnul, najmul, tnuł t. 125 (též), začnuł t. 1, 78 (rožn.), zapnól t. 2, 174 (brn.) atd.

Novotvar -pl fem. -pla atd., vzniklý z téhož novotvarého inf. pnūti,

pnouti a podle tisknouti part. tiskl atp.; bývá jen v usu obecném, na př. zap si kabát. fem. zapla, ut mn ruku, fem. utla, nenáč chleba, fem. nenáčla mýt 341, Sbor. Hoř. 81, bych to přím chodHan. 266, děvčata si začly t. 111, rozepl, rozepla, rozeplo Btch. 241 (dol.-beč.), (začal) fem. začla neutr. začlo BartD. 1, 105 (laš. místy), (žal) fem. žla t., zapl, zap t. 2, 139 (zábr.), zapl t. 136 (slavk.), napla t. 195 (tišň.), zatl t. 150 (slavk.), otl t. 218 (třeb.), hutl t. 274 (jemn.), (žal) fem. žla t. 1, 105 (laš.). nažla t. 2, 195 (tišň.).

2. S kořeným -g-: dul, psl. dalō; na př. (bohatý) dul se Lab. 24, 3, dul Us. — Novotvar dmul Rosa 185, t. 195, Us. ob., podle novotvarého inf. dmouti. —

-l jest odsuto v novotvarém zap, ut atp., ze zapl atd. — Tvrdé ž, které tu býti má, udrželo se v některých nářečích, na př. ufať BartD. 1, 83 (hran.). pjal t. 43 (hroz.), najmuť, tnuť t. 125 (laš.) a j. Z něho pak bývá t. zv. obalováním u, na př. zapau t. 46 (lhot.), zapnu (m. zapnuu z -nuť) t. 136 (sev.-opav.). — Srov. 39 č. 1 a 3.

Samohláska slabiky kořenné bývá dial. zdloužena, na př. začál, zapjál, žal BartD. 2, 106 (letov.), přijáli t. 1, 97 (příbor.); píl t. 2, 165 (brn.), důžil t. 195 (tišň. podle inf.).

f) Participium -zs: pen, penš-, psl. pnoō, pnoōš-. Na př. fpen rucě Pass. 390, rozpen rucě Hod. 33^b, rozpen stany Ol. Gen. 33, 17, napenffe lučišče ŽKlem. 77, 9; pochzen se šcedr Jid. 17, fnem s své ruky prsten Pass. 330, kněžna poczenffy porodila t. 337, žena v svůj dóm ji przygemffsy potřebu jiej dáváše t. 287, židé poczenffe cestu Štít. ř. 172^b, przigemffe ChelčP. 225^b, nademffe se Ol. Deut. 1, 43, wzemffe Ben. 4. Reg. 10, 7 atd. — K tomu dvoje novotvary: pav a pnuv, dmuv.

Novotvar sing. masc. (neutr.) pav fem. pěvši plur. pěvše atp. utvořen podle part. pál plur. pěli: k slyšal pl. slyšeli bylo part. slyšav pl. slyšěvše atd., a podle toho přiděláno také k pál pl. pěli part. pav pl. pěvše atd.; na př. statka sobě wzaw Pass. 321, wynyaw meč EvOl. 253^a, napaw lučišče Ol. 3. Reg. 22, 34, na kříži tě rozpyewffe Kruml. 101^a, utyewffe jich rucě Ol. 2. Reg. 4, 12, počevši synem pannú byla ŠtítV. 315, počevše t. 258 atd. V pav-pěvše je pravidelná přehláska, srov. I. str. 113. Časem ruší se tato pravidelnost a bývá sg. masc. neutr. -ěv místo -av, a fem. -avši plur. -avše místo -ěvši, -ěvše; na př. poczíaw Comest. 228^a a pocziew t. 224^a; plátna rozpiewffe Troj. 37^a a plátna rozpawffe t. 30^b; wyníaw meč Apoll. 144^a, wyniewffy t. 137^a a fniew svůj plášť Mart. 12^b, nayawffe sobě koně Lobk. 75^a; ftiew zuby Otc. 410^a; ftiew ruce Comest. 99^a atd. A na konec ovládá všude -a-: poczawffy Ben. 2. Reg. 11, 5, poyawffe t. 4. Reg. 11, 9, napaw Háj. 379^a a protíawffe t. 11^b, vzav, vzavši, javše Br. NZák.

34^a 59^b, 65^b atd., nč. napav. -avši, -avše atp. Us. Novotvar tento jest ovšem jen při slovesích, která mají part. -al psl. -elъ.

Novotvar pnuv. dmuv. -uvši -uvše jest ustrojen podle novotvarého part. -ul inf. -úti: k inf. minúti. part. minul je part. minuv. minuvši. minuvše atd., přiděluje se tedy k (novotvarým) inf. pnúti, dmuúti a part. pnul, dmul atd. také part. pnuv. dmuv. -uvši, -uvše; na př. připnuvši se rybička k lodi HrubPetr. Jg., (Ruth) namnuwšy z klasův (zrní) t., se pnuvše Vocel 156 atp. (v novějším jazyku knižném).

Tvar pen drží se do poč. stol. XVI, novotvar -av vyskytuje se v dokladech známých od XIV, -uv od poč. XVI.

g) Participium -ts.

1. S kořeným -e-: pát, pat. -a atd., psl. petъ, -a atd. V stč. byla pravidelná přehláska -u-, -ě-, srov. I. str. 113; na př. budu opat koží Ol. Job. 19, 26 a zapieti jsú v páta t. Naum. 3, 10, naiat conductus MVerb. a jsme wynyety Štít. uč. 102^b, vtata ruka AlxV. 1761 a pták má-li křídle vtvetve ŠtítVyš. 77^b atd. Pravidelnost tato klesá a jest kolísání; na př. kterak jest priget od krále Raw. 268, od toho postu mdlí jsú wynaty Štít. ř. 209^a atd. A na konec ovládá všude -a-: počati jsúce Ben. Job. 3, 16, prziyati jsú t. 4. Esdr. 6, 20, palce vtat Háj. 19^b, hlava ftata t. 97^b, tři prstové vtíati t. 165^a atd., nč. zapat, stát atd. pl. -ati Us., part. fat, najat mýt. 341, podkrk. 54, zapjatej Kotsm. 6 (doudl.), pjatě Btch. 241 (dol.-beč.), spátý BartD. 1, 267 (val.) a j., slc. piaty. Místy a částečně ovládlo -e-, z býv. plur. -ěti; začeto léta Páně chodHan. 296, pivo je načety, zapětej kabát, (strom) potětej, načety ječmen Duš. jihoč. 2, 12. Jinde -i-, zkrác. -i-, podle inf. -íti: zapitý, utitý BartD. 1, 93 (kel.), vzitý t. 255 (zlin.), zapitý, utitý. požitý t. 83 (hran.) atd. — Novotvar -ut, podle novotvarého infinitivu -úti: páchy przipnutee Lact. 50e, sukničky zapnuté Háj. 341^a, rukávy vpnuté t., zrní wymnutého Br. Lev. 23, 14, krčiny od Jana ugmute KolEE. 283^a (1737), přignuté Seel. 363—364, zapnut, najmut Dobr. Lehg. 100 a 222, jmut, tnut, pnut Jg. (v. jat atd.), kapitula byla vyjmuta TomP. 1, 76, byli vyjmuti t. 83, roucho uznuté t. 4, 6, zapnut atp. Us., pnut, tnut, najmut mýt. 341, podkrk. 54, zapnuté chrom. 286, zapnutej BartD. 2, 226 (třeb.), zapnoté t. 174 (brn.) atd.

2. S kořeným -a-: duť, -a atd., psl. datъ, -a atd. Na př. dva sduta voly Ol. 4. Reg. 17, 16 atd., duť Us., adj. dutý. — Novotvar dmut, podle novotvarého inf. dmuúti: nádra rozdmutá Čel. 1830, 45. —

V stsl. je tu také part. -nъ: raspъnenъ, dъmenъ atp., Mikl. III² 104; v č. toho není.

h) Substantivum verbale.

1. S kořeným -e-: pětie, psl. petije. Na př. na kříži rozpětie ChelčP.

179^a. gietie ŽKlem. 67, 19, poczietie Ol. Gen. 25, 21. utětí Blah. 197, početi, rozpětí, přijetí, na nebesa vzeti atd. Us. S přehláskou zrušenou: po matky boží na nebesa vzati List. r. 1454 v ČČMus. 1887, 118, po přijatý té summy Beck. 531 (neumělostí, podle přijat); žatj Dolež. 257, žatí, štatí Bernolák 99. — Novotvar pnutí atd., podle novotvarého part. pnut: s napnutím všech sil Puch. r. 1554 v ČČMus. 1878, 434, k odegnutj masa Seel. 174, přigmutj t. 183, pnutí, tnutí, jnutí Jg. (v. pětí atd.), napnutí Pal. 4, 1, 6, o přijmutí t. 141, odejmutí t. 5, 1, 265, slavnost přijmutí TomP. 1, 50, přijmutí t. 43, t. 4, 359, najmutí Jg. Sl., sejmutí, napnutí Us. ob. přijmutí atd.

2. S kořeným -a-; duťie, psl. datje; na př. duťie flatus Pror. Isa. 30, 33, duťi Us. — Novotvar dmutí Us., podle novotv. part. dmut.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

88. čnu, čieti, psl. čnag, četi, z koř. čen-. — Impf. čniech; novotvar čích, v. § 85. — Aor. čech atd.: ty poczie odkládati Hrad. 126^b, (dívka) pochzie synem PilD., wchzie Pilat na ščěpy zřieti Jid. 73, (dítě) wczie sě radovati Hrad. 65^a, voj sě pocze hotovati AlxV. 425, Aquila a Niceta pocziešta tázati Pass. 290, poczyešta sě raditi DalC. 62, pocziechu sě raditi t. 49^a, (obří) věži činiti poczechu AlxV. 635 atd.; — novotvar čach: poczach sě modliti Lvov. 90^b, poczzechu mluviti EvOl. 148^a, poczzechu plvati t. 254^a, počachu bohu chválu vzdávati Dor. v ČČMus. 1859, 24 z rkp. Lvov. — Part. čal pl. čeli atd.: poczal DalH. 30, poczieli Pass. 480; (král) počel plakati Alxp. 8, zaczali sme zpievati Lobk. 74^b; -čal, -čali Us.; začel, začeli chod. 34, nezačel sem chodHan. 199, nezačela t. 41; — novotv. čnul a -čl v. § 87 e). — Part. čen pl. čenše: pochzen sě ščedr Jid. 17, poczen ot vrcha AlxV. 1166, poczen kázati Hrad. 85, pochzenšfi JidDr. 17, poczenšfi dievkú ostala Hrad. 64^a, kněžna poczenšfi syna i porodila Pass. 337, poczenšfi Vít. 83^a, žena poczenšfi urodila Ol. Gen. 38, 3, jiní pochzenšfe sě u milosrdí AlxH. 6, 1, židé poczenšfe čestu Štít. ř. 172^b, poczenšfe ŠtítVys. 113^b; — vedle toho je známou hláskovou čem-, srov. I. str. 373: poczem svatú mšiu pěti ApŠ. 27, řeč poczem mluviti Jeron. 131^b, Anna poczemšfi porodila Krist. 2^b, dievka poczemšfi ŠtítOp. 93, poczemšfi Vít. 83^a var., válka počemši Snēm ř. 1471 ve Výb. 2, 850, počemši Kladr. Gen. 38, 4, počemše t. 24, 54; — novotv. čav pl. čevše atd.; poczewšfi Vít. 83^a var., pocziaw Comest. 228^a a pocziew t. 224^a, poczzew od Mojžiše EvOl. Luk. 24, 27, poczyew EvVid. tamt., poczawšfi Ben. 2. Reg. 11, 5. — Part. čat pl. četi atd.: poczat conceptus ŽWittb. 50, 7, (úrody) sú poczaty offěrovati Ol. 2.

Par. 31, 11, nacziety sú ŽKlem. 105, 28, nč. -čat, -čati; začeto chodĭan. 296. — Subst. verb. *čētie*: počētie Ol. Gen. 25, 21, počēti Us.

dmu, dūti, psl. *dъmъ, dъti*, z koř. *dom-*. Zdvojnásobeno přibytím novotvarů. — Praes. *dmu*: vietr dne ŠtítOp. 49: novotv. *duji*: kdo se duje Dolež. 272. — Imp. *dmi* fla Prešp. 1159, vody tē odmiete Comest. 89^b; novotv. *duj* Us. — Impf. *dmiech*: (země) se dmieše Baw. 70, jímžto fye dmyechu tunebant Ol. Súdč. 8, 3, větrové dmychu EvOl. 60^a. — Inf. *dūti* a novotv. *dmouti*, v. 87 a). — Part. *dma*: (vody) fye dmucze Ol. Jos. 3. 16; novotv. *duje* Us. — Part. *dul*: podul duch tvój flavit ŽWittb. Moys. 10, duch podul jest Pror. Isa. 40, 7, (bohatý) dul se a chlubil Lab. 24, 3, dul Rosa 170, řeka se zdula VelKal. 207, moře se vzdulo Pref. 80, vzduli sú sē vsi Ol. 1. Reg. 5, 6; novotv. *dmul* Rosa 195 a Us. ob. — Part. *dem*: nademfe sē pýchú Ol. Deut. 1, 43, Lit. tamt.; — novotv. *duv*: naduv fye tumens Ol. Gen. 31, 36, řeka zdumffl se Koc. 376, naduv se Us. spis.; — novotv. *dmuv*. — Part. *dut*, novotv. *dmut*, v. § 87 g); — subst. verb. v. tamt. h).

jmu, jieti, psl. *jъmъ, jъti*, z koř. *j-em* (*j-* hiatické). — Aor. *jěch*: hróza Boleslava pogie DalH. 30, Libuše jej za muž pogye DalC. 7, otgie povětie ŽKlem. 77, 26. (Ezau) pogie sobě ženu Comest. 37^a, (Ezau) wze dary t. 41^b. Tristran je rytieřov sto Trist. 287, ta pány gyefta fye jězditi DalC. 85, Božěj a Mutyně gyefta sē mysliti t. 54, židové Ježiúšě giechu Hrad. 81^a, yechu sē tázati DalC. 5, wzyechu t. 82; — novotv. *jach*: wzach s nim známost Kar. 12, (peníze vrácené) wza kniežě Vít. 52^a, (Šimon) wza jej na své ruce EvVít. Luk. 2, 28, (Mojžíš) wzza metlu EvOl. 120^a, (Orestes) wza svú ženu Troj. 231, (matka) wza to děfátko Mart. 22^b, (císař) wza veliké zkrúšenie t. 38^a, (král) wza sto hřiven t. 54^a a j. (tu často), pastýř wza náději sobě Baw. 93, což ona newza t. 31. (Judas) wza sobě ženu Comest. 44^b, (Ježíš) p'ya jě t. j. přija Koř. Luk. 9, 11, (Asa) odgia nečistoty Comest. 159^a, (panic a Vikleřice) sē objašta Pís. XV stol. ve Feif. LL. 670, pomoc s násilím se suiasta Baw. 31, wynyachu kuklu EvOl. 41^b, kopími yachu sē bítí Mill. 54^a, přigachu k sobě mnoho kniežat Mart. 52^b, přijachu se mile Tand. 33, wzachu Comest. 33^b. — Inf. *jieti* zůž. *jíti*, novotv. *jmouti*, *jati* atd., v. 87 a). — Part. *jal* pl. *jeli* atd.: wzeli fmi vel přigeli fmi accepimus HomOp. 152^a, obglieli possederunt ŽGloss. 104, 44, křest wzeli svD. 61, duch prsigieli t. 62, přifyal ŽKlem. 29, 2, pravice tvá přifjala t. 17, 36, přifjalo t. 68, 30, přifgieli fu mě t. 16, 12, zpodyal sein levavi ŽWittb. 142, 8, zpodyaly řěky hlas mój t. 92, 3, (židé) sú sē fnyeli Hrad. 74^a, ta dva vieru sta przygala ML. 87^b, aby těla ukřižovaných fnyely t. 120^a, aby oheň fnal rez Štít. ř. 226^a, wynal jest svój meč t. 236^b atd.; pána mého jsú přeč wzali Hrad. 44^b (pro rým: fchowali) (panny) wzely své lampady Štít. ř. 230^a, wzel toho syna GestM. 67 (52),

mistři yaly se na hvězdy patřiti t. 97, 71; jal, jali atd. Us.; vzal, vzela, vzelo, vzeli chod. 34, de bych vzal peníze chodHan. 54, vzela s' t. 175, pání vzeli t. 53; — novotv. *jmul*, v. § 87 e). — Part. jem, jém pl. jemše: tělo jeho wzemšfe a s velikú chztetu prsigemšfe Apš. 116 sl., wzem otpuščenje svD. 75. člověk ho (hada) wzem JidDrk. 104, gemšfe AlxH. 7, 7, gemšfe jej DalC. 10 a j., przygoem Pass. 49, za ruku jeho ugem t. 393, žena przygoemšfy t. 287, chleba wynem jim (psům) poskyte t. 296, fnem s své ruky prsten t. 330, srdce z něho wynemšfe t. 467, šlojief fnemšfi Ans. 1, fnyemšfy svůj šlojěřek ML. 104^b, tělo s kříže fnyemšfe Hod. 52^a, (spasitel) pogém jě (učedlníky) HusPost. 37^a, wynem meč Kruml. 26^a, wynem dva peníze Koř. Luk. 10, 35, wyniem Comest. 264^a, wyňemšfe OtcB. 133^b, (Alexander) zavola Filipa i obgem jeho vece Alxp. 43, Alexander wzem nápoj poče hleděti t. vzemše příčinu Sněm 1471 (Výb. 2, 851), vzemše to před se t. (852), vzemše potaz WintCírk. 699 (z r. 1496), wzemšfe ChelčP. 59^a, przigemšfe t. 225^b, wzemšfe Ben. 4. Reg. 10, 7; — s přidáním -v, srov. § 41 č. 6: wzemwfi Ev. Třeb. Luk. 12, 3; — novotv. jav pl. jěvše atd.: statka k sobě wzaw Pass. 321. wynyaw meč EvOl. 253^a, wyniaw meč Apoll. 144^a, wyniewšfy dcky své t. 137^a; fniew plášť Mart. 12^b, vgew jeho za pravici Alxp. 54, pogew koně Troj. 229^a, nayawšfe sobě koně Lobk. 75^a; jav, javše atd. Us.; — v HymnOpav. jest i pt. -jam: divné přirození przyyam assumens 7^b, hřiecha przyyam tvorničku 112^a; podobá se, že je to slovo vzniklé kontaminací ze staršího -ein a novějšího -av. — Part. jat pl. jěti atd.: naiat conductus MVerb., synové jsmý zpodgětli HomOp. 152^a, budú wzieti ŽWittb. 57, 9. jsú-li wynyety od postu Štít. ř. 209^a, jsmę wynyety t. 102^b; kterak jest přiget od krále Baw. 268, od toho postu mdli jsú wynaty Štít. ř. 209^a; ně. jat, jati atd. Us.; — novotv. *jmut*: krěmy ugmute KolEk. 283^a (1737), přigmuté Seel. 263—264, jmut Jg., kapitula byla vyjmuta TomP. 1, 76. byli vyjmuti t. 83, roucho uzmuté t. 6, najmut mýt. 341, podkrk. 54. — Subst. verb. jětie: gietie ŽKlem. 67, 19, přigietym člověčstva t. Athan. 33; s přehláskou zrušenou jati a novotv. *jmuti* v. v § 87 h). — Třeba vytknouti ještě některé zvláštnosti při složeninách tohoto slovesa; jsou to zvláštnosti hláskové, ale budiž na ně upozorněno také zde.

V pri-jm- stahuje se -i-jb- v -i-, a vedle příjmu atp. je tedy také přínu atd.: przymes obět Alb. 76^a, neprzymem AlxV. 429 atp.

Ve wzieti praes. *wczmu*, psl. *wz-ęti* praes. *wz-ęmę*, je část kořenná bez hiatového *j-*. Naproti tomu je wznięti praes. *wczmę* z **wzъ-ęti*, **wzъ-ęmę*, s hiat. *j-*. Jsou to slova etymologicky stejná, ale hiatové *j-* způsobilo znění rozdílné, a s rozdílem tím spojen také rozdíl u významu: *wzeti* accipere, *wzjeti* n. *wznięti* suscipere, *wznięti* sē exardescere atp. Příklady tohoto: (ohoň) sē wzęymę ŽWittb. 38, 4, od těch (stavitelů věže) babylon-

ské) fyw wznzechu rozlični nawi DalC. 1, oheň sě wznał ŽWittb. 17, 9, poslal sluhy aby wzyali plod t. j. vzjaly EvZimm. 23, (ty jsi) wzuala tu swádu Kat. v. 1605, nč. oheň se vzejme, se vzňal Us. — Za vezmu je dial. veznu, v. I. str. 444; — někdy uzmu, uzmonti: mylnou dekomposicí ve-zmu dostalo se sloveso *zmu, a z toho slož. u-zmu, na př. roucho uzmuté TomP. 4, 6, uzinu, uzmonti Kott. s. v.; — a nejhojněji praes. venu: přece ho venu ČernZuz. 166, venu sobě příležitost BílA. 71, venu, vemeš atd. Us. ob., venu, vemeš, veme, vemém, veméte, vemý BartD. 1, 349 (rožn.); impt. vem: vem kde vem Dač. 2, 209, ČernZuz. 205, vem ji Sajfr. 17, 33, wemme Nitsch 63, wemte t. 15, BílA. 53, wem, wemte Dobr. Lehrgr. 1 313 (uvedeno jako niedrig), vem, wemte Us. ob., to si wemte Rusk. knih. 12, 297 (Jar. Hrubý); sotva sem patří wemi LékB. 49^a, podle zachovaného -i je to spíše omyl písecký m. vezmi; v Čern. Nem 15 psané wozm, wezm lajno atd., není-li to též omyl, mohlo by býti přechodem od vezmi k vem; — tvary další shodují se většinou se spisovnými, tedy inf. vzit, part. vzal atd., ale místy je také inf. vemůl BartD. 1, 349 (rožn.), part. vemůt t. a remutý t.; — a konečně jako je veznu místo vezmu, tak je také venu atd. m. venu: praes. venu, vemeš BartD. 2, 259 (Žďár.), impt. veň, veně t. 218 (třeb.) a j. — V nár. slc. je místy také vež-, vež-: praes. já vežnem, každý vežne Duš. verb. 119, impt. vež me šuhaj budem tvoja tamt., mě se (si) ty vož Suš. 378. Změkčení z v ž, ž vzniklo tu trvám v impt. vezni; odtud přejato také do praes.; impt. pak vež, vež, vznikl zkažením nosovky.

Jako vezmu a vzejmu atd., tak bylo v stč. také otmu inf. otieti vedle otejmu inf. otnieti; ono z ot-lma, ot-eti, toto z otz-jma, otz-jeti. Bývalé otmu inf. otieti je zachováno jenom v několika dokladech starých: praes. otmu, nižádný neotme mi jich EvTřeb. Jan. 10, 28, někdy jeho (pokrmu) odme ŠtítPař. 117^a, (člověk) otme-li sic lakomé mysli ŠtítMus. 63^b (m. neotme-li sě, ŠtítV. 132). sbožný otme sic lakomstvu t. 64^a, kterýž sic neotme tomu (smilstvu) t. 65^b, kdož neotme sic jemu (lakomstvu) t. 64^a; impt. otmi: otmiem sic lenosti t. 63^a; part. otal z *ot-elo: aby otiele ji (duši) ut auferant ŽWittb. 39, 15 t. j. otěli (nč. odňali).

Složením se sən- bylo praes. sənma inf. sənŕti č. senmu, snieti, na př. ať senne tvé poskvrny Štít. nč. 153^a atd., srov. I. str. 308. K tomu bylo part. psl. sən-tmō stč. sneŕ fem. sneŕši atd., s tvrdým -n-; ale vlivem tvarů jiných. inf. snieti, part. sňal pl. sňeli atd. změněno také bývalé a náležité part. sneŕ ve sñem atd. Doklady v. zde výše. — Skupení -nm- v senmu přesmýkuje se a je praes. senmu impt. senni atd., na př. bób senne s ňeho (tělesnú libost) Štít. uč. 78^b, senniote helmy BrigF. 79, srov. I. str. 545.

V senmu, snieti, ze sən-, jest -n-, -ñ- etymologicky oprávněno, srov. I. str. 308 a 377. Analogií pak vkládá se také do složenin jiných sem

patřících a jest zejména vynieti part. vyňal atd. Us. místo vy-jieti, vy-jal, a k tomu v jazyku starším také praes. wynnu, vyňmu: winnu eripiam ŽWittb. 90, 15, newynmeš ChelčP., 186^b, wyňme Comest. 247^a, ať tě wyňme VšekK. 153^a atd., impt. vynmi, vyňmi: wynmi meč Kladr. Súdč. 9, 54, srdce z něho wynmieme GestMus. 50 (41), wynmiete tollite ŽWittb. 95, 8, part. vynma, vyňma: ty osoby wyňma VšekK. 176^a atd., srov. I. str. 380; a přesmýknutím -nn- místo -nm-: praes. nechat wynnu drástku FvTřeb. Luk. 6. 42; impt. wynny břevno z svého oka tamt., prach wynni AlchAnt. 13^b, wynmiete bratry z chrámu Comest. 82^a; — a jest dále dial. přinnu místo přijmu, inf. přinnout, přesmýkem přinnout: přimnúť Šemb. Dial. 17 (domažl.), přinnout chod. 46 a 53, to nemůžem přinnout chod. Han. 266; a jako je k inf. padnouti part. padl, pad, tak vyvinulo se také k přinnout part. přim (m. přiml): vod něho sem to přim chodHan. 104. habych to přim t. 266.

klnu, klěti, psl. klnag, kleti, z koř. klen-. V stě. kl- jest *l* souhláska, tedy praes. klnu, impt. klni atp. jednoslabičné; odtud dial. knů atp. BartD. 1, 111 (laš.). Místo žádaného kla- za kľe- bývá kľe-, srov. I. str. 95. — Praes. klnu atd.; ty kľeš Tkadl. 5^b, člověk wze kľne ŠtítOp. 19, i wze kľnu lidé Štít. uč. 86^b atd., klnu atd. Us. spis. — Impt. klni, kľň atd.: poď a pokľny Ol. Num. 22, 6, volaj, klni jakž chceš Tkadl. 75, pokľnyete maledicite Ol. Súdč. 5, 23, klňte Comest. 119^b; pokľň lid tento Br. Num. 22, 17; kľň, kľňte Us. spis. — Impf. kľnicch atd.: kľnyechu maledicebant ŽWittb. 61, 5, když jeho kľnyechu Hod. 31^a. — Aor. kľech: Ezdráš pokľe kniežata Ol. 1. Esdr. 10, 5, t. 3. Esdr. 8, 97, Job pokľe svůj děn t. Job. 3, 1. — Inf. klěti zůž. klěti: Petr sě počě kľeti Hrad. 84^b, budu vy kľety ML. 17^b, sv. Vojtěch musí zemi zakľety DalC. 32 atd., ně. klěti Us. spis. — Part. kľna: klncze jeho ŽPod. 36, 22, kľna, klncuc- Us. spis. — Part. kľal není: za to kľel, kľěl: jenž své srdce zakľel Alb. 101^a, ti zakľeli je Krist. 106^a, hospodin pokľel maledixit Pror. Jer. Lament. 2, 7 atd. (často), kľel atd. Us. — Part. kľen nedoloženo; novotvar kľav není, poněvadž také není part. kľal; za to kľev podle kľel: sv. Prokop zakľew ducha vyhna jej Hrad. 11^b, biskup zakľew zemi DalC. 75, otkľew t. 32, pokľewšfe jeho židé řekli Krist. 70^b, kľev Us. spis. — Part. kľet pl. kľeti, zřídka kľat-: ktož by byl nevinně kľet Štít. uč. 18^a, kľet býti musil DalJ. 43 z L, Ff, P, prokľeto DalC. 94, prokľeti jižto ŽKlem. 118, 21, kľeti budú oni t. 108, 28, (ti) kľety běchu DalC. 43; tvé božství jest zakľato KatBrn. 385, jenž jsú kľaty pravú kľatbú Alb. 90^b; — pravidelně kľat-, kľet- jeví se jistou měrou v adjekt. kľatý plur. kľeti: to kľate dítě PiD., siemě prokľate Hrad. 12^a, sbožice kľate t. 128^b, již sě bránie mrzkosti kľatey t. 73^b, město prokľate AlxV. 317, Apollon prokľaty JiřBrn. 116, ty jsi zakľaty KatBrn. 342, s prokľatim budeš prokľati NRada 1849, zakľate věci Ol. Jos. 7, 11, (město) prokľaté Ben. Súdč. 1, 17, prokľateho nepřitele Koc. 287, prokľatý Br.

Deut. 7, 26 atd.; svoji kletye rucě Vít. 24^a, jděte prokletý u věčný oheň Alb. 41^b, vy klety lidé Modl. 170^a, diáblí prokletý JiřBrn. 118; panošě klete Kat. v. 2333 jest odchylka písecká m. klaté, jak svědčí rým (:svaté), a rovněž tak v NRadě svině prokleta 1133 m. proklatá (:nestydatá); odchylky skutečné jsou kletu vodu ML. 45^a, (město) prokleté Ben. Jos. 6, 17, prokletú přísahu Háj. 71^a, prokletým jazykem tamt. a j., srov. III. 1. str. 555; ně. proklátý plur. proklati. — Subst. verb. *kletie* Comest. 89^a, w prokletj Br. Num. 5, 21, prokletí Us. spis. — K tvarům praesentním *klm-* přidělaný též takové infinitivní, a k infinitivním *kle-* dial. *klaté* též takové praesentní. Sloveso se tím zdvojnásobilo a jsou vedle tvarů náležitých novotvary: praes. *kleju* Us. ob., BartD. 1. 135 (laš.), *klaju* t. 78 (rožn.); impt. *klej* Us. ob.; part. *kleje* též; inf. *klnutí*: bych uměl tě klnutí Tkadl. 1, 29, *klnouti* Us. spis., *klnúť* BartD. 1, 125 (laš.), *klnot* t. 2, 105 (lctov.); part. *klnul*: jiní *klnuli* Lab. 13, 3; pak *láli*, *klnuli* t. 18, 13, *klnul* Us. spis., ta mě zaklnula Suš. 143 atd.; part. *klnuv* Us. spis.; part. *klnut*: zaklnutý zámek Kulda 1, 149; subst. verb. *klnutí* Us. spis. — Jiné ještě novotvary porůznu se vyskytující jsou: inf. *klejt* Us. ob., podle novotvarého praes. *kleju*; impt. *kleň*, *nekleň* milá *nekleň* Suš. 343, kontaminací; part. *klen*, (Hus) za kacíře proklen byl Royko, Hist. sněmu Kostnick. 1785 (v předml. k II. dílu, překl.), podle *kleju*; subst. verb. poklenye maledicta Pror. Dan. 9, 11, bezpochyby omyl.

mnu, *mieti*, psl. *mna*, *męti*, z koř. *men-*. Slabika *ma-* za *mę-* byla původně měkká, srov. *pa-* za *pę-* v odstavci následujícím. — Praes. *mnu*, impt. *mni*, part. *mna* atd. Us. stč. i ně. Tvary t. zv. infinitivní skoro vesměs zanikly, jsou za ně novotvary, a časování je tudíž jako v tř. II. Na př. inf. *mieti*: slc. *mjati* Jg. (*mnu*); novotv. *mnouti* Us.; — Part. *mal* pl. *měli*: slc. *mial* Dolež. 114, *rozmial* t. 10; novotv. *mnul* Us.; — part. *men* nedoloženo; novotv. *mav* pl. *měvši*: (Ruth) *namnyewffy* sobě zrn Ol. Ruth 2, 14 (m. *naměvši*, změnou hláskovou *mě-mě*, srov. I. str. 226); novotv. *mnuv*: (Ruth) *wymnuwffy* z *klasuov* (zrn) Ben. Ruth tamt., *mnuv* atd. Us.; — part. *mat* pl. *měti* nedoloženo; novotv. *mnut*: zrní *wymnutého* Br. Lev. 23, 14; *matením* se vzory jinými jest i *mněn*: nového obilí rukú *wymnieného* Comest. 164^b.

pnu, *pieti*, psl. *pna*, *pęti*, z koř. *pen-*. Slabika *pa-* za *pę-*, kde se vyskytuje, byla původně měkká. *pa-*; měkkost v č. západní zanikla, trvá však v proniklé jotaci v nářečích východních, srov. I. str. 418; dílem vlivem východním, dílem podle tvarů *pę-* = *p'e* přijímá se jotace od sklonku stol. XVI také do jazyka spisovného a psává se *pia-*, v době novější méně správně *pja-*; obecně *pa-* trvá vedle toho a vyvíjí se tu nějaký rozdíl u významu: *pa-* klade se o věci všední, *pia-*, *pja-* o vznešenější, na př. *upatý* kabát a *upiatá* mysl; vlastněji řečeno: ve rčech všedních zacho-

vává se staré *pa-*, kdežto *pia-*, *pja-* jenom do nově vznikajících nebo obnovených rčení knižných se dostává. — Praes. *pnu* atd., Us. stč. i nč. — Impt. *pni* atd.: lepný ŽKlem. 31, 9; lepný t. 144^b se vsutým -t-, srov. I. str. 397. — Impf. *pniech*. — Aor. *pěch*, novotv. *pach* a *pnuch*, doklady v. v § 86, 1. — Inf. *pieti* zůz. *píti*, novotv. *pníti* a *pati*; doklady v. v § 87 a). — Part. *pál* pl. *pěli* atd., doklady pro dobu starší v. v § 87 e); nč. pal pl. pali Us. spis. i ob.; zapal BartD. 2, 226 (třeb.) atd.; zapál t. 1, 83 (hran.), pjał t. 43 (hroz.), t. 2, 27 (holeš.), páł fem. páła t. 1, 101 (val.), zapál fem. zapála t. 26 (z lin.), pót (z páł) fem. páła t. 125 (laš.) atd., slc. pial fem. piala; připál Br. Ezech. 17, 7, spiał Rosa 163 a 183, piał Dolež. 113, spiał t. 208, fpal oder spiał Pelzel 316, pial, zapial Tham 113, atd., pial, pial melius quam pal Jg., přepiali ulici TomP. 3, 398, které (řetězy) upiali t. 4, 21 atd.; — novotv. *pnuł* a -*pł*, doklady v. v § 87 e). — Part. *pen* pl. *penše*, doklady v. v § 87 f); se změnou hláskovou pem: Spemfy svoji ruce Kat. v. 918, srov. čem m. čen nahoře při slovese čnu; — novotv. *pav* pl. *pěvše* atd.: na kříži tě rozpyewffe Kruml. 101^a, napaw lučište Ol. 3. Reg. 22, 34, napiewffe Kladr. žalm 77, 9, rozpaw Comest. 37^a. Jazon fpaw ruce Troj. 18^a, (Řekové) plátna rozpiewffe vrátichu se t. 37^a, počnú plúti plátna rozpawffe t. 30^b; péro sobě připaw Vinař. I.V, piav Us. spis.; — novotv. *pnuv*: připnuvši se rybička k lodi HrubPetr. Jg., pnuvše Vocol 156. — Part. *pat* pl. *pěti* atd., na př. na křížiu rozpat ŽKlem. 157^a, budu opat koží Ol. Job. 19, 26, všichni zapieti jsú t. Naum. 3, 10, rucě k dřevu sta przypyete (m. -tě) Ml. 7^a, pat pl. pati Us., zapatej BartD. 2, 226 (třeb.), spatý t. 1, 267 (val.), piatě t. 2, 27 (hol.) a j., zapiatý Rosa 194, rozpiatě ruce Seel. 150, rozpatý Tomsa 20, zapiat Dobr. Lehrg.² 6, piat Jg., rozepiat TomP. 4, 107, očima upiatýma t. 6, 285 atd.; zapítý BartD. 1, 93 (kel.) a j.; — novotv. *pnuł*, v. § 87 g). — Subst. verb. *pětie*: na kříži rozpietie ChelčP. 179^a, nč. rozpětí, napětí atd.; místo napětí bývá nyní v knihách napjetí, neprávem; — novotv. *pnułi*, v. § 87 h).

tnu, *tieti*, psl. *tnę*, *tęti*, z koř. *ten-*. Aor. *těch*: (Boleslav) vthie ucho sv. Václavovi DalH. 30, vtye DalC. tamt., (innich) przetyete štít t. 24, Petr Malchovi vtye ucho Krist. 95^b, Ml. 110^a, jim oběma hlavu ftyechu Pass. 355, (bok) na dvě roztichu Comest. 70^a (m. roztěchu); — novotv. *fach*: (Petr) uta ucho jeho Koř. Jan. 18, 10, Petr vta Malchovi ucho OpMus. 80^b, (Tandariáš levharta) mečem przieta Tand. 173^b, (vlk) wta zuby v maso jeho Baw. 39, Hektor fta hlavu jeho Troj. 123^a, Achilles fta hlavu jeho t. 178^a, Palamides bedro jeho odtia od třiesla t. 166^a. — Inf. *tieti* zůz. *títi*: dól wytyety ApŠ. 26, hlavu ftyety DalC. 35, hlavu fjtji Koc. 44, stíti Vinař. 209; — novotv. *tnouti* a *fati* atd., v. § 87 a). — Part. *tal* pl. *těli* atd.: úško jež byl vtał DalH. 31 atd.; tal pl. tali Us., utáł BartD. 1, 45 (břez.)

a j.; zatěl, zatěli chod. 34; — novotv. *tnul* a *-tl* v. v § 87 e). — Part. ten pl. tenše: hlavy jina stenfte Pass. 377; stienffe jemu hlavu Koř. 1. Par. 10, 9 a Lit. tamt., t. j. tenše m. tenše, *-t-* přejato z tvarů, kde bylo právem, jako part. *fal*, *těli*, *fav* atd.; — novotv. *fav* plur. *těvše* atd.: vtyewffe jich rucě Ol. 2. Reg. 4, 12; žalostí ftiew zuby Otc. 410^a. Balach ftiew ruce Comest. 99^a, dřeyo protiawffe Háj. 11^b, nč. *fav* pl. *favše*. — Part. fat pl. tėti atd.: pták má-li křídle vtyetye ŠtítVyš. 77^b, palec vtiati Háj. 19^b, hlava ftiaata t. 97^b; prstové vtiati t. 165^a, nč. *fat*, *fati* Us.; utítý BartD. 1, 93 (kel.) a j.; — novotv. *tnut* v. 87 g). — Subst. verb. *tětie*: při ruky vtietij VšeH. 94^a, ruky vtietij Háj. 186^b a j., stětí, utětí, roztětí Us.; o vtiati Bel. 182^b, podle part. *fat*; — novotv. *tnutí* Us. ob.

žmu, *žieti*, psl. *žmą*, *žeti*, z koř. *žem-*. *Ja ž* bývá většinou *žď*, srov. I. str. 409. — Praes. *žmu* atd., *ždmu* Pelzel 102. — Impt. žmá: vyžmi vodu LékB. 223^b, vymiz vodu t. 48^a, zdmyz ranky (rány) t. 203^b, wyzdmí Sal. 356, vyžmi to Us. mistry (Česk. filol. Mus. 1896, 461). — Inf. *žďieti* nedoložen; novotv. *ždmouti* Us. Jg. s. v. *žďimati*. — Part. žma: wyzdma Rhas. 12, t. 190, potom wyzdma proced Háj. herb. 34^a. — Part. žďal pl. žďěli atd.: kněz žďal ten měchýř až ty jahody (v měchýři uschované) tekly WintCírk. 660 (z r. 1554), by ji (houbu) vyžďal Vel. Jg., wyžďal rosu (z rouna) Br. Súdč. 6, 38 Jg., wyžďala a vytiskla plst Čern. tamt., žďal Pelzel 102; — novotv. *žmul* Sbor. Hoř. 81. — Part. žem nedoloženo; — novotv. *žďav* pl. *žďěvše* atd.: wyzzdaw rúno expresso vellere Ol. Súdč. 6, 38, wyzdaw Lit. tamt., wyzďiaw Kladr. tamt., wyžďaw Ben. tamt., wyzdaw MamB. 54^a, wyzdyaw MamD. 300^a, wyzďiaw rosu Comest. 120^a, ji (Juditu) k srdci přizav Čelak. (Růže XLVII, napodobením jazyka starého). — Part. žďat pl. žďěti atd.: tuk buď skrze rúchu wyzďiat Rhas. 61; adj. *žďutý*: kmín žvaný a skrze rúchu zdyaty Rhas. 59, tuk wyzďiati t. 100, tuk wyzďaty t. 102. — Subst. verb. *žďětie*: po wyzďieti múky s vodú smiešené Sal. 388. — Zaniklo téměř a nabrazuje se svým iterativem žďimati.

žnu stč., *žnu* nč., *žieti*, psl. *žną*, *žeti*, z koř. *žen-*. Tvary praesentní jsou v stč. z kmone *žbn-jo-*, *žbn-je-*, tedy podle vz. *tesati* V. 2; taktéž bylo v stsl. a dosud jest v srbechorv., sln. a dílem v polšt.; bylo tak tedy i v psl., a podle skr. han-já-tě Brugm. II, 1061 je tu dochován kmen prajazykový *ghen-je-*; tvrdě *žnu* atd. je novotvar. — Praes. sg. 1. *žnu* nedoloženo; 2. *žněš*: znes kde si nesál Koř. Mat. 25, 24 (čtení nejisté, ale podobné v textě tomto); 3. *žně*: jenž zne ŽWitb. 128, 7, jenžto znye ŽKlem. tamt., jenž znye Krist. 53^a (2), ktož znye t., ktož znie EvTřeb. Jan. 4, 36; pl. 1. *žněme* nedoloženo; 2. *žněte*: když feznyete sěnie Ol. Lev. 23, 10; 3. *žnú* přehlas. *žní*: doňadž zny Ol. Ruth. 2, 21, jední dřieve a druží posléz zniž Comest. 106^b; — novotv. *žnu*, *žněš* atd. Us.; doklady toho z jazyka staršího: já pozzni demetam Lit. 3. Reg. 16, 3, auiž (ptáci) znu

EvVid. Mat. 6, 26, (ptáci) nesejí ani znu EvTřeb. tamt., nesčí ani znu Koř. tamt., ještě znu ječmen Ol. 2. Reg. 14, 30, ti ještě žnú t. Job. 4, 8 a j. — Impt. *žni* pl. *žněte* stč. i nč.; — novotv. *žaj*: *žaj srpečku žaj Suš.* 556: jako je volati-volal impt. volaj, tak k inf. žati (dial.) part. žal ustrojen i impt. žaj. — Impf. *žniech*: ktož snopek uznýeš ML. 52^a, lidé zznýechu Ol. 1. Reg. 6, 13. — Inf. *žieti*: ti zieti budú ŽKlem. 125, 5, Josef káza ji (pšenici) zýety a všicknu chudým wyzyety MI. 52^a, nebylo co na polích žyti Háj. 119^b; — novotv. *žnouti* a *žati* v. v § 87 a). — Sup. *žul*, v. tamt. b). — Part. stč. *žně*, *žnúc*:- což svýma rukama vydělal kopajě, *ščě*, *znye*, *tiem* chudě krmil Pass. 312; nč. *žna*, *žnouc*- Us. — Part. žal pl. *želi* atd.: Jilješ oves pozal CisMus., sěli sú pšenici a zýely trnie Pror. 61^b, abyšfte zieli to ještě jste nesčeli Krist. 53^a; nč. žal pl. žali Us.; huž sme požili chodHan. 63, tys hužila t. 44 atd.; — novotv. *žnul* a *-žl* v. § 87 e). — Part. žen pl. *ženše*: šzenšle snopy Ol. Gen. 41, 47 (Vulg. nemá); — novotv. *žuv* pl. *žévše* nemá zde dokladu. — Part. žat pl. *žeti* atd., nč. žat, žati Us.; — Subst. verb. *žétie*: žietie Ol. Gen. 8, 22, při šzetij luk VšeK. 94^a, žetí Us. ✓

6. vzor *třieti*, *tru*.

89. Sem patří slovesa třídy první s kořenem souhláskou jazyčnou -r-, -l, na př. *ter-*, *mel-*. Kmen infinitivní slovesa vzorového je *ter-*, kmen praesentní *ter-o-*, *ter-e-*. Tvary jeho jsou:

praesens indic.

sg. 1. <i>tru</i>	du. 1. <i>třevě</i> , -va	pl. 1. <i>třem</i> , -me -my
2. <i>třeš</i>	2. <i>třeta</i>	2. <i>třete</i>
3. <i>tře</i>	3. <i>třeta</i>	3. <i>trú</i> , -au. -ou;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>třevě</i> , -va	pl. 1. <i>třem</i> , -me, -my
2. 3. <i>tři</i>	2. 3. <i>třeta</i>	2. 3. <i>třete</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>třiech</i>	du. 1. <i>třiechově</i> , -va	pl. 1. <i>třiechom</i> , -me, -my
2. <i>třieše</i>	2. <i>třiešta</i> , -sta	2. <i>třiešte</i> , -ste
3. <i>třieše</i>	3. <i>třiešta</i> , -sta	3. <i>třiechu</i> ,

-ie- ze staršího -iá-;

aorist:

sg. 1. <i>třech</i>	du. 1. <i>třechově, -va</i>	př. 1. <i>třechom, -me, -my</i>
2. <i>tě</i>	2. <i>třesta, -šta</i>	2. <i>třeste, -šte</i>
3. <i>tě</i>	3. <i>třesta, -šta</i>	3. <i>třechu;</i>

tvary jmenné:

inf. *tříti*; sup. *třít*;

participium

-nt: *tra, trác-*;

-mō: —;

-lō: *třěl, -a* atd.; *trl, -a* atd.;-s: *třev, třevši, třevše*;-nō: *třen, -a* atd.; *trt, -a* atd.;subst. verb.: *třenie, trtie*.

K tvarům jednotlivým.

90. Slovesa sem patřící mají ve svých kořenech *-er-*, *-el-*: *ter-*, *mel-* atd.

Kořenné *-er-* je v psl. a stsl. v některých tvarech oslabeno v *-or-* a jest na př. praes. *torā*, impt. *tori* atd. V tvarech pak jiných jest neoslabeno, na př. v psl. inf. *ter-ti*. V tvarech těchto, s neoslabeným *-er-*, začíná se přípona vždycky souhláskou a je tedy hláskové skupení vzorce *tert*, které se v č. a jižní slovanštině mění v *trět*, srov. I. str. 26 sl. Z psl. inf. *terti* bylo tedy č. a jihoslov. **trěti* atd. Podle toho jsou tvary náležité na př. praes. *setru* rozedru, impt. *setři*, rozedři atd. s jerovým *-e-*, a inf. *rozdrīeti*, part. *rozdrěl* atd. bez *-e-*; avšak analogií přejímá se *-e-* také do tvarů, kde by býti nemělo, a jest na př. inf. *setřiti*, rozedřiti, part. *setřel*, rozedřel atd., hojně a u mnohých případech ustáleně již od doby stč. Stejnou analogií vzniklo stsl. *torě-* m. *trě-*, dosvědčené doklady starožitnými jako na př. uměreti Cod. Mar. Mat. 26, 35 a j. (vždycky tak, v. Jagićův glossář při vydání tohoto textu s. v. umirati), a podle toho lze se domnívati, že analogické *torě-* atd. počalo se a bývalo dílem již v psl.

Kořenné *-el-* jest jenom v *mel-*. Tvarů s náležitým oslabeným *-ol-* tu není, jsou za ně tvary z km. *mel-jo-*, *mel-je-* podle tř. V. 2, v. § 96. V tvarech ostatních mělo by bývati *mlě-*: inf. *mlěti*, part. *mlěl* atd. Ale dlužno tu opět předpokládati *mlě-*, žádá toho jerové *-e-* v č. *se-mleti* = *ss-mlěti* atd.; *mlě-* m. *mlě-* vzniklo analogií podle *torě-* m. *trě-* atd.

V češtině *o* v *-or-*, *-ol-* zaniká, *-č-* pak klesá v *-e-*, a jest tedy na př. pracs. *tru* z *torq*, part. třel ze stč. třěl za býv. *torēls* atd.

91. Pracsens. Sing. 1. *tru*, psl. *torq*, na př. (já) wydru NRada 714, neumru ŽKlem. 117, 17, rozprostru obuv mojiu t. 59, 10, (já) zetru jě t. 17, 39, otewru ústa má t. 77, 2, *tru*, mru atd. Us. spis.; ob. *třu*, *-ř-* přejato ze *třeš* atd.: (já) pozhrů Beck. 3, 379, umřu-li Voln. 23, nevnu BřlA. 70, roztrů síť BřlD. 51 a j., vtrů VcsA. 7^b, trů, mřu atd. Us. ob., trů, dřů, mřů BartD. 1, 25 (zlin.), t. 2, 27 (holčš.) a j.; dial. *-o*, *-em* atd., jako v § 54. — **Sing. 2. *třeš*, psl. *trešh***, na př. zprostrzes hněv tvój ŽKlem. 84, 6, zetrczes lodie tarské t. 47, 8, otewrzef ŽGloss. 103, 28 atd., třeš, mřeš atd. Us. — **Sing. 3. *tře*, psl. *treto***, na př. bůh zetrfe zuby jich, čeliusti lvové zetrfe hospodin ŽKlem. 57, 7, moč mój sczrze devorabit ŽKlem. Deut. 42, země požře je Br. Num. 16, 30, tře, mře atd. Us. — **Du. 1. *třevě*, *-va*, stsl. *trēvē* (*-va*)**, zde nedoloženo. — **Du. 2. 3. *třeta*, stsl. *trēta*, 3. *-te*, též**. — **Plur. *třem*, *-me*, *-my*, psl. *trēmō*, *-me*, *-my***, na př. pro tě mrzemo ŽKlem. 43, 22, třeme, mřeme atd. Us.; dial. *-mē*, atd., jako v § 54. — **Plur. 2. *tře*, psl. *trete***, na př. vy zemrzete ŽKlem. 81, 7, třete, mřete Us.; dial. *-te* atd., jako v § 54. — **Plur. 3. *trú*, psl. *torqth***, na př. rovové se otewruu Pas. 9, že se trú zástupové Štít. uč. 83^b, ryby zemruv žiczi Pror. 38^a, proroci sč prostruv t. 53^a, všichni mrvv Štít. ř. 43^a, když se strany seprv VšekK. 42^a, neb se tu páni a vládkové trú t. 42^b atd.; z *-ú* je později *-au*, *-ou*: saně jelena požrau Lucid. 12^a, trou, mrou atd. Us. spis.; ob. *třou*, *-ř-* přejato ze *třeš* atd.: otewřau Kou. 383, všichni vmřau BřlA. 27, zetřau t. 84, otewřau t. 26 a j., zawřau se oči Seel. 335, třou, mřou atd. Us. ob., (rodiče) dřou jako koně Rais Bez.; dial. *-ó*, *-um* atd., jako v § 54.

Koncovka kmene pracsentního *-re* je zinkčena v *-ře*: sg. 2. *třeš*, 3. *tře* atd., a *-ř-* vniká také do sg. 1. a pl. 3.: *třu*, *třou* atd., doklady toho v. v odstavci předcházejícím. V slc. měkčení toho ovšem není: sg. 2. *třeš*, 3. *tře* atd.; tu zase přejat kmen *-re* také do sg. 1. *trem* atd.

92. Imperativ. Sing. 2. 3. *tři*, psl. *tori*, Us. stč. i ně. — **Du. 1. *třevě*, *-va*, stsl. *trēvē* (*va*)**, později sklesnutím jotacc *třevě*, *-va*, nemá zde dokladu. — **Du. 2. 3. *třeta*, psl. *trēta*, pozd. *třeta*, též**. — **Plur. 1. *třēm* atd., psl. *trēmō* atd., pozd. *třem* Us.**; dial. *-mē* atd., jako v indik. — **Plur. 2. *tře*, psl. *trete*, pozd. *tře***: otewrfiete vrata ŽKlem. 23, 9, t. 117, 4, otewrziete Krist. 107^a, zawrziete brány Ol. 2. Esdr. 13, 19, zawrziete claudite Koř. Dan. 13, 17, rozedrziете srdce vaše Alb. 44^b, rozprostrzietez sieti Krist. 34^b atd., ně. třete, mřete atd. Us.; dial. *-te* atd., jako v indik. — V stč. byl rozdíl mezi indik. třeme, třete a impt. třěme, třěte atd.; rozdíl ten sklesnutím jotace zanikl a v ně. zní tvary tyto stejně.

V nářečích bývá podle sing. tři také plur. třime, třite atd., a v nář. laš. bývá tu *ij* za *i*: tříjmy, tříjtě atd.; o oběm v. § 19 č. 6.

93. Imperfektum *třiech*, *-ěch*, *-ích* atd.; ze staršího *triách* atd., v. § 26 č. 4; stsl. *torěachō* atd. Na př. (syn) když vino uzříče, na vodu oka ne-prodrzyče Mast. 122, mnoho lidí mrzyče DalC. 92, když (učedníci) pražmu trzziechu Kruml. 127^b, mnozí mrzijechu Alxp. 122.

94. Aorist *třech* atd., stsl. *torěchō* atd., psl. *trěchō*, z býv. *tersō*. v. § 23 b) č. 1. Za *tře-* je později sklesnutím jotace *tře-*. Na př. biskup rozodrzie na sobě rúcho Hrad. 83^a, (Eufemian) rozodrzie na sobě rúcho Pass. 326, (Kaifás) rúcho na sobě rozodrzie Krist. 97^b, tehdy vmrzye kněz DalC. 64, jak s. Apolinaris vnde tak ta nemocná vmrzie Pass. 344, stud-niče wywrzie fíe fons erupit Otc. 37^a, žena pijíci tu vodu i pozrzie toho hada t. 380^b, hrabie z jiných se wywrze Trist. 87^b, v žaláři jej zawrziechu Pass. 389, otewrzicchu se ústa t. 276, rozodrzyechu mi mēch Mast. 86 atd. — V stě. byl sing. 3. aor. *tře* a praes. *tře*; později, když jotace zanikla, tento rozdíl přestal.

V stsl. je vedle aor. *torěchō* také aor. *trěchō* (t. j. *tychō*, jako *pichō* atd.), na př. sg. 3. otrě *і́ѣмаче* Zogr. Jan 12, 3, a aor. silný *tors* (jako vedř atd.), na př. sg. 3. otrě *і́ѣмаче* Zogr. Luk. 7, 44 a j., srov. Wiedem. 87, 92 a 103; v češtině tvarů takových není.

95. Tvary jmenné.

a) **Infinitiv** *třieti* zůž. *tříti*, z býv. *terti*, *tréti*, *toréti*. Na př. odreti cutem detrahere MVerb., wydrsiety PilC., rozdrsiety ApŠ. 51, chci Potřín pavlakú przystrzyety DalC. 92, krev setrzycty Pass. 295, rány vápnem zetrzycty t. 454, (Neronovi) živú žabku pozrzycty dachu t. 310, požřijti Háj. herb. 370^a, tříti, třít atd. Us., dřít, mřít BartD. 1. 25 (zlin.), dřít, mřít t. 77 (rožn.) a j.; zkrác. třít, dřít, mřít t. 2, 52 (přer.), mříc, vříc t. 1, 126 (laš.), podle part. třel atd. také mřec, vřec t. (vedle -ic), umret t. 38 (lip.), umref t. 44 (břez.), umrec t. 42 (broz.), mret slc. — Stran -t a dial. -t, -c atd. místo -ti srov. § 31 č. 2 a 3. stran kvantity § týž č. 5.

b) **Supinum** *třěl*, z býv. *terto*, *trěto*, *torěto*, v č. nedoloženo.

c) **Participium -nč**: *tra*, *trúc*-, psl. *torę*, *toratę*-. Na př. sen mra vřal zuby v trávu AlxV. 1754. rány ot hřebuov probité se drucz rozšířichu ML. 111^b a Krist. 100^b, smysl vprvvez Štít. ř. 71^a, mruce ŽKlem. 48, 11, mra, mrouc- Us. spis., trúc slc.; také *třa* atd., s -ř- podle tvarů jiných: vřa hubu vzdechł BłD. 511, abychom zemřauce náději života zachovali Kon. 313, třa BartD. 2, 52 (přer.), póděpra t. 88 (olom.); Secl. 144 utvořil si i adj. vřaucý, a Tomša 328 dřejý, neuměním.

d) Participium *-mā*, stsl. *tvromā*; v č. nedoloženo.

e) Participium *-lā*:

1. trl, psl. *tvrlā*, z kořene oslabeného. Příklady v. v. § 96 při slovesích *mřieti*, *skvřieti*, *třieti*, *vřieti*.

2. *třěl*, sklesnutím jotace *třel*, z. býv. *terlā*, *trělā*, *tvrelā*. Na př. rád by sbožie wydrziel Hrad. 107^a, zprostrfiel fem rucē ŽKlem. 142, 6, zetrfiel t. 3, 8, bych to vše pilū przietrziel Hrad. 131^b, tłustost widrziela fye erupit ŽGloss. 140, 7, dva bratry vmrziela Pass. 414, uprifieli ŽKlem. 16, 11, aby nezprostrfieli rukū svū t. 124, 3 atd.; (pán) aby svých nedrzel Štít. uč. 84^b, *třel* pl. *třeli* atd. Us. Dial. zdloženo: abych se vopřila chodHan. 237, *třěl* fem. *třela* BartD. 1, 91 (kel.), *třel* pl. *třeli* t. 26 (zlin.), umřel t. 2, 152 (slavk.), umřel t. 1, 36 (borš.); z -ř zase zkrácením -ř: umřel fem. umřela pl. umřeli t. 99 (laš.), utřel fem. utřela t. 100 (laš.); a z toho laš. -uř (fem. -eřa atd.): trul, mluł t. 103, zavřul fem. zavřela t., trůł fem. třela t. 125, mřul, vřul t. 126 atd., srov. I. str. 216 a 365.

O -l, -ř tohoto part. srov. § 39 č. 1.

f) Participium *-as*: *třev*, *třevš* atd., sklesnutím jotace *-e*. Na př. rozprostrzyew sē na zemi Pułk. 27^a, jeho nohy svými vlasy utrziwffy Pass. 334, rucē prostrziwffy t. 410, potrzywffe t. 290, žid vdrzew rúchu Ml. 101^a atd., *třev* pl. *třevše* atd. Us. spis.

České *třev* atd. je novotvar podle part. *třel* atd.; tvar psl. byl *tvras* pl. *tvrase* a je dochován ve stsl.

V stsl. je také tvar *trvaz* t. j. *tr-vā*, se samohláskovým *-r-* a tedy novotvar podle *pi-vā* atd., v. Mikl. III^a 106; v č. tvaru takového není.

g) Participium *-tā* a *-nā*.

1. trt, psl. *tvrtā*, z oslabeného *tvr-*. Příklady v. v. § 96 při slovesích *mřieti* a *třieti*.

2. a) Stsl. *tvrenā*, z téhož oslabeného *tvr-*; v č. není. — β) Č. *třen*, pozd. *třen*, je novotvar podle part. *třel* atd. Příklady jeho: *odrzyen* DalC. 58, drakové měli jsú ústa rozedrzena Alxp. 84, *zetrzyen* EvVíd. Mark. 12, 11, osídlo *zetrfieno* jest ŽKlem. 123, 7, *zetrfieny* sú hory t. Hab. 6 atd., *třen* pl. *třeni* Us., *vodřený* BartD. 2, 242 (kunšt.) a j., slc. *trený*. *Bývalé -ěn* zdloženo v *-ien*, *zůž. -in*, srov. § 43 č. 3; na př.: bude *otewrzyjen* smysl Štít. ř. 72^b, nebesa *otewrzyjena* t. 28^b, (duše z těla) *wydrzijena* t. 124^b a j., *otewrzyjena* jsú ústa má a nejsú *zawrzyjena* Ben. 4, Esdr. 14, 41, *otewrzyjeno* Hrub. 20^b, *rozprostrzyjeno* t. 371^a a j., byli *gfu rozeftrzyeny* Comest. 95^a, *zetrzyjn* ChelčP. 48^a, (lidé) *zawrzyjni* jsúce t. 96^a, *potřjn sem* Br. Jer. 8, 21, brána *otewřjna* bude t. Ezech 46, 1, *fewřjni* byli t. Naum 3, 10, knihy *otewřjny* byly t. Dan. 7, 10, *otewřjna* byla nebesa t. Isa. 1,

1 atd., otevřino, zavřino, prostřino. Us. místy, zemlino BartD. 2, 218 (třeb., zkrác. z -ino) atd.

Za starší tvar *-n* vyskytuje se porůznu v textech pozdějších a v nářečích novotvar *-t*, ustrojený podle part. *-l*. Na př. třen a třet, stč. mlen a nč. mlet atp., čehož doklady v. v § 96; ob. a dial.: brána otevřítá mečem podepřítá Erb. 81, vymřeté BartD. 1, 126 (laš.), otřetý, zavřeté t. 2, 218 (třeb.); zdlouženo: zawřjtě a v skrytě Secl. 360, podepřítý, prostřítý, zavřítý, odřítý, přemřítý (zimou) t. 1, 26 (zlin.); a opět zkrác.: zavřito t. 2, 281 (dač.).

b) Substantivum verbale *-tie, -nie*. z *-taje, -nje*.

1. **trtie, úmrtie*, stsl. *trztije, umrätije*, z. psl. *tır-taje, -mır-taje*, z. oslabeného *tır-, mır-*.

2. a) *tır-enbje* z part. *tır-enš*, v č. ovšem není, poněvadž tu není ani příslušného participia. — A β) stč. *třenie* nč. *tření*, z novotvarého part. *třen*, na př. žření v žaludku Háj. herb. 5^b, tření Us.

Krom toho vzniká příslušné subst. verb. také z novotvarého part. *-t*, na př. zawřetj KolEE. 64^b (1681), po při zavřetí Slav. 49, mletí Us.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

96. čru, čřieti. Přešlo sem ze vz. 1, 3: z koř. *čerp-* byl inf. pův. *čerp-ti*, pak *čřeti* stč. *čřieti* atd., a k tomu utvořeny pak také praes. *čru, čřeš*, impt. *čři*, part. *čra* atd., podle vzoru *třieti* praes. *tru, třeš*, impt. *tři*, part. *tra* atd.; srov. §§ 72 a) a 73. Souhlásková skupina *čř*, která tu jest, mění se v *čřf, šřf, třf, střf, čstřf*, srov. I. str. 395 sl. — Praes. sing. 1. *čru*; 2. *čřeš*: studnice z *niežto czrřfes* Rúd. 30^a, *naczrzefs* řěky Ol. Ex. 4, 9; 3. *čře*: *naczrze* krve Ol. Lev. 4, 5, *člověk wycztrze to t.* Prov. 20, 5, *vičtrze* Hlah. tamt., *ten natrzie spasienie Hlah.* Prov. 8, 35; pl. 1. *čřeme*; 2. *čřete*: *naczrzete* vody *haurietis* ŽWittb. Isa. 3, *naczrete* (sic) ŽGloss. tamt.; 3. *črú*; — dial. *načriem, načrieš* atd. Duš. verb. 121 (slc.). — Impt. *čři* atd.: *naczrzy* mi z toho (pramene) Modl. 175^b, *vodu nařtrzi* sobě Hug. 80, *nařtrzi* neb *navaž* vodu tamt., *naczrziete* nyní a neste starému svatu EvZimn. v Rozb. 706; dial. *načři*, pl. *načrite* Duš. verb. 121 (slc.). — Aor. *čřech* atd.: *mužie naczrziechu* vody Ol. 2. Reg. 23, 16. — Inf. *čřieti*: *nemáš čím vody naczrziety* Krist. 52^b, *naczřrzyeti* Rúd. 30^b, dial. *načrieti* Duš. verb. 121 (slc.), *načrec* = *načerpati* BartD. 233 (mor.-slc.). — Part. *čra* atd.: *naczra* *hauriens* Ol. Lev. 16, 12, (vody) *naczrucze* t. Deut. 2, 6; — *čřěl* atd.: (muž) *nacztrzel* vody Ol. Ex. 2, 19, *natrzal* nápoj z kamene EvOl. 48^b, *aby vody nařtrziel* t. j. *nařřěl* OtcB. 54^a, *ty jsi žbel* v *ňemžto* *nařřelo* *človčie* *přirozenie* vody *živé* Kar. 126, (sluhy) *biechu* *naczřřieli*

vody EvZimn. 10; — *čřev* atd.: nacrzew krve Ol. Lev. 8, 15; — *čřěn* atd.: nacrzveno vody málo Pror. Isa. 30, 14, nacrzieno ProrOl. tamt. — Dochováno jenom dial. ve slc.; jinde zaniklo a nahrazuje se svým iterativem *čerpati*.

dru, *dřieti*, psl. *dra*, *derti*, z koř. *der-*. Praes. *dru*, *dřeš* atd.: (já) krávy i ovce wydru NRada 714, dre excoriat MVerb., (*berčí*) wydru *wiece* než jim kázáno Štit. uč. 86^b; ob. sg. 1. *dřu*, pl. 3. *dřou* atd., v. § 91. — Imp. *dři*, *dřeće* atd.: prodrzi sobě oko ChelčP. 185^b, rozdrzyete srdcě vašě Alb. 44^b. — Impf. *dřiech* v. § 93, — aor. *dřeč* § 94, — inf. *dřieti* § 95 a). — part. *dra* § 95 c); — part. *dřel* atd.: rozdrziel sé mých ŽKlem. 29, 12, aby tě črt rozdrziel Hrad. 144^a, *ručcho* rozdrziel Pass. 460. když sé je opona rozdrzyela ML. 39^b a j., nč. *dřel* atd.; — part. *dřev* atd.: žid vdrzew *ručhu* ML. 101^a, ústa svá rozdrsiwfi ApŠ. 92, *děrou* se wedrzwfse ChelčP. 79^a, nč. *dřev* atd.; — part. *dřen* v. § 95 g). — Je stejného kořene se slovesem *deru*, *dráti* v tíf. V. 3^a, ale tvaru je jiného. V nář. slc. jsou také k *uderit* novotvary sem hledící: praes. *udrem*, imp. *udri*, part. *udrel* atd. Duš. verb. 122.

melu stč., *melu* nč., *mléti*, psl. *melja*, *melti*, z koř. *mel-*. Tvary t. zv. praesentní jsou podle vzoru *tesati* V. 2; přehláška. kde tu v koncovce byla, časem se ruší a je na př. praes. sg. 1. nč. *melu* za starší *melí* atd. Stran jerového -e- v zemleti -*zmelu* srov. I. str. 174. — Praes. *melu* přehlas. *meli*, *meleš* atd.: když *meles* Hrad. 113^b, ať tebe mój kyj nezmele MastDrk. 228, mlýni klepaní lépe *melyu* t. j. *meliú* DaC. 72, *ženy* ještě *meli* otiosae erunt molentes Lit. Ekkles. 12, 3, *ešto* v žernech *meli* Hlah. tamt., ještě *melij* Ol. tamt., *melí* Kladr. tamt. (Adzamští) ječmen v žernoviech *meli* KabK. 6^a, mnoho mlýnuov kteříž *melij* Háj. 24^a, kde se slady *melí* WintObr. 2, 275 (z r. 1580), *melí* ho Jg. z exc. Dobr.; nč. *melu*, *meleš*, pl. 3. *melou* Us., *cosi* sa *zmele* BartD. 1, 298. — Imp. *mel*, *melte*. — Impf. *mléch*: roztrhováše rzietiezi a púta zemleffie EvOl. 284^a, novotvar podle inf. a j. — Aor. *mlech*. — Inf. *mléti*, *mlíti* Us., *mlet* BartD. 1, 25 (zlin.), *mlet* t. 44 (břez.) a j. — Part. *mele*, *melúc-*, *melicze* Comest. 246^a, *melúc* Hatt. slc. 121; nč. *mele*, *melíc-*, ztvrdlé *mela*, *melouc-* Kott s. v.; — part. *mlet* Us.; — part. *mlev* Us. spis.; — part. *mleu*: chleb *nileu* bude Pror. Isa. 28, 28, *semleu* budeš Ben. 4. Esdr. 15, 61. *namlené* pohanky t. 2. Reg. 17, 28, *mauka* *zemlená* Háj. herb. 86^a, což má *zemleno* býti Fagif. 30^b, *semleu* dva strychy žita WintObr. 2, 261 (příběh z r. 1602), *mlenýho* *sladu* Zíbrt piv. 15 (1. pol. XVIII stol.); *zdlouž. -in*, a z toho zkrác. dial. *zemlino* BartD. 2, 218 (třeb.); novotv. *mlet* Us., *zemletý* BartD. 1. 26 (zlin.) a j.; — subst. verb. stč. *mlenie*, zde nedoloženo, nč. *mletí* Us.

mru, *mřieti*, psl. *mbrq*, *merti*, z koř. *mer-*. Praes. *mru*, *mřeš* atd.: sg. 1. *neumru* ŽKlem. 117, 17, 3, když Brětislaw vmrze po něm bude

v zemi kniežč Spytigneus Pass. 315, pl. 3. ryby zemruv žiezí Pror. 38^a, mru, mrou Us. spis., mfu, mřou atd. Us. ob. — Aor. *mřech* atd.: tehdy vmrže kněz Vladislav DalC. 64. jak sv. Apolinaris vnide tak ta nemocná vmrzíe Pass. 344. — Part. mřel atd.: dva bratry vmrzíela Pass. 414, již vmrzela jej zakla Longin RDubr. 54^a atd., když chceš vmrzyć, leho živíš t. 49^b, mřel Us., umřel BartD. 2, 152 (slavk.), umřet t. 1, 36 (blatn.) a j.; — *mrl* z oslabeného *mr-*: bratr tvůj byl jest vmrl i ožil jest Krist. 66^b (vedle toho: syn tvůj vmrzíel byl i ožil tamt.), otcové vaši jědli mannu i zmrlí jsú t. 57^a, (Abraham) jest umřel ano proroci zmrlý jsú t. 79^b, zmrlý jsú DěťJež. 5^a; adj. biechu liudie jako zmryly AlxŠ. 5, 14, dobytkuov zmrylych Háj. 109^a, umrlý Us.; — part. *mřen* atd.: jak by byla umřena Suš. 85; novotv. *mřet*, *mřit*: všecko bylo vymřete BartD. 1, 126 (laš.), umřetý t. 196 (těž), přemřítý (zimou) t. 26 (zlin.); — z kmene oslabeného **mrt*, v subst. verb. -*mrtie*; — subst. verb. *mřenie*, nč. mření Us.; novotv. *mřítí*: do vmřítý Beck. 3, 529; — *-mrtie* z oslabeného *mr-*: úmrtí Us., stsl. umřatije.

nru, nřieti, psl. nbra, nerti, z koř. ner- (stupňovaného v *nor-, nořiti*). Doložen jenom impt. *nři*: winrzi scatecat ŽGloss. Hab. 16; v ŽWittb. je na téměř místě: vendi huój a pode mnú vmrzy, za lat. ingrediatur putredo et subter me scatecat, vmrzy patrně chybou n. vynfi, již stč. opisovatel slovu tomu nerozuměl.

pru, přieti, psl. pra, perti, z koř. per- fulcire, claudere (stupň. *por-* v *pod-pora* atd.). Praes. *pru, přeš* atd.: když se strany seprv VšehK. 42^a, *pojepru, podeprou* Us. spis., *pojepřu, podepřou* Us. ob. — Part. *pra, přie-*: vprvvez v to mysl Štít. ř. 72^a, smysl v ně vprvvez t. 71^a, upra, uprouc-Us. spis.; — *přel* atd.: podepřiel sč Pass. 390, upřieli sú ŽKlem. 16, 11, nč. podepřel, dial. upřel sa BartD. 1, 282 (mor.-slc.); — *přev* atd.: podepřiew sč Pass. 317, zapřiew (t. dām) zežče ohněm vše liudi DalC. 39, podepřev atd. Us. spis.; — *přen* atd., *podepřen* Us., novotv. *podepřítý* BartD. 1, 26 (zlin.) a j. — Vedle toho bylo v tř. III, 2 *pru, přieti*, stsl. *purja, purėti, z koř. per-* contendere, negare, viz doleji v § 132; tvary t. zv. infinitivní byly v češtině při obou těchto slovesích stejné: infinitiv obou byl *přieti*, part. obou *přel* atd.; z toho vycházel podnět, aby také tvary ostatní byly stejné; vzniklo tedy na př. sg. 3. *při* m. *pře*: ač se neprotiví neb neoprzy si non resistat Lit. Hier. Paul. 4, a častěji naopak *pře* m. *při* atp.: nč. kdo mě zapře Us., za stč. ktož mě zapřijí ChelčP. 15^b; a rovněž tak pl. 1. ať sč neprzyem AlxV. 747 m. nepřin, part. zapra sebe NRada 1971 m. zapře atd.; *pru, přeš* atd. a *přu, přim. přiš* atd. se tedy mátló, a výsledek toho jest, že bývalé *pru, přim, přiš* atd. zaniklo a nahrazuje se tvary *pru* (ob. *přu*), *přeš* atd., slovesa kdysi dvě *přieti-pru* a *přieti-přu* splynula v jedno. Podobně bývá někdy stsl. *pra, poreši* místo

porjā, poriši, v. Mikl. Lex. s. v. *prēti*, a o stejném splynutí sloves *vrieti* - *vru* claudere a *vrieti* - *vru* fervere v. zde doleji.

skvru, skvrieti, psl. *skvura, skverti*, z koř. *skver-* (stupň. *skvor-*, zdlouč. *skvar-* ve *skvařiti*, srov. I. str. 78). Za *sk-* bývá *šk-*, a za *skver-* přesmykem *skvr-*, srov. I. str. 484 a 547. — Doklady sem hledící mám pro inpf. *škrviech* m. *skvriech*: *škrzwieffe sie frixit* OtcC. 52^a; — inf. *škvrieti*: *škrwzieti se* fervere Lact. 200^a; — part. *škrva, škrva* m. *skvru*: poče státi na velikém vedře a tu *škrzwa sie frixit corpus suum* OtcA. 163^a, a tu *škrwa sie* OtcB. 43^b; adj. vosk *škrwiczy cera liquescens* ŽPod. 21, 15, odchyl. m. -*úci*; — part. *škrvěl* atd. m. *skvrěl*: *rozeškrzwela jest země liquefacta est* ŽWittb. 74, 4, *rozeškrwyla se* ŽPod. tamt., *rozeškrzwiela se* země Hlah. tamt., duše má *rozeškrzwiela se* Hlah. Cant. 5, 6, duše má *rozeškrzwiela se* Ol. tamt., *rozeškrzwiela se* jest Kladr. tamt., *rozškrzwieli* jsú se Jeron. 45^b; adj. vosk *rozeškrzwieli* Hlah. žahn 21, 5; — *skvr* z oslabeného *skver-*: vosk *rozškrwyla cera liquescens* ŽWittb. 21, 15; — subst. verb. *skvrénie* m. *skvrénie*: pro *škrzwienie propter stridorem* Comest. 80^a. — Zaniklo.

stru, strieti, psl. *stura, sterti*, z koř. *ster-*. Doklady tvarů jednotlivých v. v §§ 91 sl.

trū, trieti, psl. *tura, terti*, z koř. *ter-*. Doklady tvarů jednotlivých v. v §§ 91 sl. — Vedle part. *třěl* atd. je také *trl*, z oslabeného *tor-*: jako Svatopluk Uhry potrl DalC. 57, nebo se jim febřice ztyrly AlxŠ. 5, 13, adj. otrlý; — vedle part. *třen* atd. je novotvar dial. *třet* adj. *třetý*: *trzyete (stezky) rectas semitas* EvVid. Luk. 3, 4, *cěsty trzyete planas* vias t. 3, 5; — a je *trt* adj. *trtý*, z oslabeného *tor-*: *netrte aspera* Koř. Luk. 3, 5. *netrte* *cěsty* budú rovné EvZimn. 24.

vru, vrieti, psl. *vura, verti*, z koř. *ver-* claudere (stupň. *vor-* v *závora* atd.). Praes. *vru, vřeš* atd.: *otewru ústa má* ŽKlem. 77, 2, *otewrzef ruku tvú* t. 144, 16, *ač otewrzefs* ŽGloss. 103, 28, *rovové se otewruv* Pass. 9 atd., *otewru, otewrou* Us. spis., *otevru, otevrou* Us. ob. — Impt. *vři, vřeše* atd., v. v § 92; dial. *votepř, votepře* vých.-česk. a BartD. 2, 144 (chrom.), a z toho dále *votěr* t. 113 (jev.). — Doklady tvarů jiných v. v § 94 sl. Jiné je

vru, vrieti, z koř. *ver-* fervere (stupň. *vor-*, zdlouč. *var, vařiti*). Podle stsl. *vrja, vrěti*, srb. *vrim, vreti*, rus. novotv. *vrěju, vrějati* atd. bylo původně v tř. III, 2; mělo tvary t. zv. infinitivní stejné se *vru, vrieti* claudere, a to bylo podnětem, že také vedle náležitých tvarů ostatních vznikaly novotvary podle vzoru tohoto; novotvary tyto staly se pravidlem, za žádané praes. *vru, vřiš* atd. je již v stč. vždycky *vru, vřeš* atd., *slovesa* kdysi dvě *vrieti* praes. *vru, vřeš* a *vrieti* praes. *vru, vřiš* splynula v jedno:

vřieti praes. vru, vřeš atd. O stejném splynutí sloves přieti, pru fulcire a přieti, pru contendere v. zde nahoře; rozdíl je jen v čase: vřieti claudere a fervere splynulo v době předhistorické, přieti fulcire a negare teprve v pozdější době historické. — Praes. vru, vřeš atd.: wrzech každému srdce t. j. vřeť DalH. 41 (v DalC. tamt. omylen wrzech), krev z masa wyrze Štít. ř. 193^b, když wrze hrnc sewrze se nečistota t. 193^a, hrnc wrze Nikod. 98^a, velikým horkem slunce wrze ta zelina Mill. 115^a, kdyby vajce v potok vložil, velmi dobře vwrze (t. vodou od slunce horkou) t., když na ň (na divokého vepře) wywru láji (t. psův) AlxV. 1622, pak-li na ň wywru psy vuadné t. 1628, ještě (věci) wruv jako hrnci s masem Štít. ř. 186^a, masti wrů bulliunt Ben. Job. 41, 22, maso rychle uwře Háj. herb. 85^a, ve mně to vře Us., vojna zevře jak v hruci voda BartD. 1, 298 (val.). — Impf. vřiech atd.: v jeho kuchyni kašě vždy wrzyeffe DalC. 99, jiej srdce u božě vřieše Pass. 54, v nich (jamách pekelných) wrzieše čistec a olovo Hlah. vid. 2^a. — Aor. vřech: u nohů studnicě dobrá wyrwzie sie fous ebulliens erupit OtcA. 37^a, Royal hrabie z jiných se wyrwze Trist. 87^b. — Inf. vřieti: by kotlu, když vra klokce, pohasil oheň, an by ihned vřieti přestal ŠtítV. 193, zelice stoje u ohně ani wziewrzieti (může) Otc. 134^b, vřiti Us. — Part. vra, wrúc-: když (kotel) vra klokce Štít. 193, voda wyrwucz Comest. 50^b; adj. wrúc-: z toho wrucieho hrnce Nikod. 98^b, wroucí Us.; chybně: wřaucý kotle Seel. 144, neuměním; — part. vřel atd.: tučnost země wiwrziela sie jest ŽKlem. 140, 7, (Kateřina) srdcem wrzela v tůhách Kat. v. 550, (Jezobabel) na svého syna wrzyela Pulk. 24^a, přistavi (zelice) k uohni aby wrzielo Otc. 134^b, vřel, zanevřel Us.; adj. vřelý, vřelý Us.; — a vedle toho wrl v adj. nevrlý z oslabeného wor-; — part. wřen: wyrwzienny z pekla ohaři Hrad. 106^a; — subst. verb. wřenic, wření Us.

žru, žřieti, psl. žbrq, žerti, z koř. žer-. Za žádané žř- bývá žř-, žhř-, zhř-, zdř-, hř-, rž-, srov. I. str. 408, 465, 517 a 518. Praes. žru, žřeš atd.; meč můj sewrze masa devorabit ŽKlem. Deut. 42, v hněvě požrze je Hlah. žalm 57, 10, když někdo (krmě) nepozrze Hug. 89, oheň pozrze Ol. 2. Reg. 22, 9, nechť celá zrna požře Háj. herb. 370^a, země požře je Br. Num. 16, 30, než jednu (věc) požrzem CholčP. 124^b, saně jsau tak veliké že jelena požrau Lucid. 12^a; slc. sg. 1. sožrem, pl. 3. požrů Duš. verb. 123; — doudl. poržu, poržeš atd. Kotsm. 13; ob. pozřu atd. Us. a Duš. verb. 123; v sg. 1. za žru je později ob. žřu, a z toho dále zhřu: (já) pozhřu Beck. 3, 379; a vedle toho také žřím podle III, 2: (já) tebe pozhřím RZvřf. (1814) str. 107. — Impf. žři atd.: požrziz Ben. 4. Esdr. 8, 4, pozři Us. ob., pohři BartD. 2, 218 (třeb.). — Aor. žřech atd.: (žena) pijici tu vodu i pozrzie toho hada Otc. 380^b. — Inf. žřieti: (Neronovi) živú žabku pozrziety dachu Pass. 310, požřijti Háj. herb. 370^a, (kost) pozhřijti Beck. 2, 427, t. 3, 47, pozřít Us. ob., BartD. 1, 254 (laš.), pozrec t. (mor.-slc.),

pohřít t. 2, 187 (tišň.), pohřít t. 218 (třeb.). poržít t. 140 (zábf.), poržít Kotsm. 13 (doudl.). — Part. *žra, žruc-*: (krokodil) požra člověka pláče Har. 2, 235; — *žřěl* atd.: jenž je jest pozřiel ŽKlem. Moys. 7, (země) pozřiel Datán t. 105, 17, požrzela Hlah tamt., snad by voda pozřela ny absorbuisset ŽWittb. 123, 4, by mé sbožice pozřiel Hrad. 144^a, aby (diábel) pozřel tě Marg. 392, země je pozřela Pulk. 24^a, abych požřel slinu Ben. Job. 7, 19, (ryba) aby jej požřela t. Tob. 6, 2, země požřela je Br. Deut. 11, 6, velryb jej požřel Har. 1, 119; požřel Kotsm. 13 (doudl.); (země) požřela ty muže Beck. 3, 123; požřel Us. ob.; požřel BartD. 2, 218 (třeb.); — *žřev* atd.: (země) pochytila je vše posrsiewlfi Apš. 93, požzew ChelčP. 201^b; — *žřen* atd.: děti požřených (od krokodila) Har. 2, 235, aby pozdřenj nebyli BílQ. 2, 24, požřen Us. ob.; dial. *-t*: pohřeté BartD. 2, 218 (třeb.); — subst. verb. *žřeníe* atd.: žrenij v žaludku Háj. herb. 5^b, žrenij střev t. 113^a, proti žrenij t. 163^b a j., žčení (v břiše) BartD. 2, 429 (třeb.). — Je stejného kořene se *žeru, žrati* v tř. V, 3^a, ale tvaru jiného.

7. vzor *kryti, kryju.*

97. Sem patří slovesa třídy první, jejichžto kmen infinitivní se končí kořenennou samohláskou; na př. *kry-, pi-, ši-, plu-, ču-* a j. v inf. *kry-ti, pí-ti, ši-ti, plú-ti, čú-ti* atd. Kmen praesentní má příponu dílem *-je (-jo)*, na př. *kry-je, ši-je, ču-je*, dílem *-e (-o)*, na př. stč. *pic- z pěj-e- pŭv. pei-e-, plov-e- z pŭv. pleu-e-*.

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>kryju, -i</i>	du. 1. <i>kryjevě, -va</i>	pl. 1. <i>kryjem, -me, -my</i>
2. <i>kryješ</i>	2. <i>kryjeta</i>	2. <i>kryjete</i>
3. <i>kryje</i>	3. <i>kryjeta</i>	3. <i>kryjú, -í;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>kryvě. -va</i>	pl. 1. <i>kryme, -my; kryjme</i>
2. 3. <i>kry; kryj</i>	2. 3. <i>kryta</i>	2. 3. <i>kryte; kryjte;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>kryjjech</i>	du. 1. <i>kryjjechově, -va</i>	pl. 1. <i>kryjjechom, -me, -my</i>
2. <i>kryjješe</i>	2. <i>kryjješta, -sta</i>	2. <i>kryjješte, -ste</i>
3. <i>kryjješe</i>	3. <i>kryjješta, -sta</i>	3. <i>kryjjechu,</i>
-jie- ze staršího -já-;		

aorist:

sg. 1. <i>krych</i>	du. 1. <i>krychově, -va</i>	pl. 1. <i>krychom, -me, -my</i>
2. <i>kry</i>	2. <i>kryšta, -šta</i>	2. <i>kryšte, -šte</i>
3. <i>kry</i>	3. <i>kryšta, -šta</i>	3. <i>krychu;</i>

tvary jmenné:

inf. *krýti*, sup. *kryt*;

participium

-nt: *kryjě* ze staršího -ja, *kryjúc-*;

-mš: — —;

-lš: *kryl, -a* atd.;

-šs: *kryv, kryvši, kryvše*;

-tš: *kryt, -a* atd.;

subst. verb.: *krytie*.

K tvarům a slovesům jednotlivým.

98. Slovesa sem kladená lišíme dále podle samohlásky, jakou se končí slabika kořenná (kmen infinitivní základní). Je to samohláska:

-y, na př. *kry-* v inf. *krýti* stsl. *kry-ti*;

-i, na př. *pi-, ši-* v inf. *píti, šíti* stsl. *pi-ti, ši-ti*;

-a, na př. *sta-* v inf. *státi*, praes. (*stanu*) stsl. *sta-ti*;

-ě, na př. *spě-* v inf. *spěti* stsl. *spě-ti*;

-u, na př. *plu-, ču-* v inf. *plúti, čúti* stsl. *plu-ti, ču-ti*.

99. Slovesa s kořenným -y, na př. *kry-*, inf. *krýti* atd. Jejich kořeny byly pův. -ey, srov. stupň. *kron* a I. str. 73 sl. V tvarech praesentních jest -ey oslabeno v -u, z čehož je psl. -š, tedy *krš-* v praes. býv. *krš-ja* atd. V tvarech pak infinitivních je z toho zdložením -ū = psl. -y, tedy *kry-* v inf. *kry-ti* č. *krý-ti* atd. Bývalé v tvarech praesentních -šj-

změno časem v *-yj-*, a je tedy praes. *kryjā* ze staršího *krajā*; změna *-aj-* v *-yj-* je známá změna hlásková, jako stsl. změna *-bj-* v *-ij-*, a mohla mít podporu v infinitivním *-y*. Srov. Wiedem. 70 a 71 a Leskien v Jag. Arch. 5, 528.

Za *-y-* je dial. (han.) *-e-*, a za *-yj-* tedy *-ej-* atd., s *-e-* v různých odstínech; na př. inf. krět praes. krěju BartD. 2, 44 a 52 (přer.), inf. krět praes. krějō t. 80 (olom.) atd. Jiného původu jest *-ej-* v obecné češtině západní v praes. *kreju*, *meju*, *reju*, jihoč. také *veju*, a impt. *krej*, *rej*, *mej*; o tom v. zde doleji při impt.

Jinde bývá *ýj* za *yj*: mýju BartD. 1, 8 (zlin.), umýj, zakrýj t. 33 (pomor.) atp.

Praesens. Sing. 1. *kryju*, -iu, přehlas. -i, psl. -ja. Na př. umygiu rucě moji ŽKlem. 25, 6, vmygi ŽBrn. t., *kryji* Us. spis. — Analogii podle vedu atd. opět -u: *kryju* Us. spis. (vedle -i), *kreju* Us. ob., dial. -o, -em atd. jako v § 54. — Sing. 2. *kryješ*, psl. -ješb, ob. krejoš. — Sing. 3. *kryje*, psl. -jetb, ob. kreje, pes věje Duš. jihoč. 2, 61. — Du. *kryjevě*, -va, stsl. *kryjevě* (-va), zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *kryjeta*, stsl. 2. -ta, 3. -te, též. — Plur. 1. *kryjem*, -me, -my, psl. -jemz, -me, -my; dial. mē atd., jako v § 54. — Plur. 2. *kryjete*, psl. -jete; dial. -te atd. jako v § 54. — Plur. 3. *kryjú*, -iú, přehlas. -i, psl. -jāt: (národové) znigu ŽGloss. Hab. 12, kdož krygij sě světa Štít. ř. 44^a, *kryjí* Us. spis.; analogii podle vedou atd. také -ou: *kryjou* Us. spis. (vedle -i), *krejou* Us. ob., dial. -ó -um atd., jako v § 54.

V nář. sev.-opav. je koncovka kmene praesentního -je změněna v -jo: sg. 2. *kryjoš* 3. *kryjo* atd., jako bijoš, bijo atd. BartD. 1, 136.

Imperativ. Sing. 2. 3. *krý* stč. stažením z býv. *kryji*, nebo i ze staršího ještě *krají*; na př. fkri mě ŽKlem. 155^b, obmy mě t. 50, 4 atd., *krý*, *mý* atd. Pelzel 99, *zakrý*, *umý*, *rý* BartD. 1, 33 (pomor.), t. 2, 2 (malen.), t. 12 (nezam.), zkrác. *zakry*, *umy*, *zry* t. 1, 33 (pomor.), t. 2, 147 (slavk.), t. 224 (třeb.) a j.; — analogii podle praes. *kryji* atd. vzniká časem také *kryj*: příkryg LékB. 201^a, omyg EvVíd. Jan. 9. 7 atd.; to je pravidlem v nč. spisovné, a vyskytuje se místy také v nářečích: *mýj*, *zakrýj* BartD. 2, 268 (jemn.), *zakrýj* t. 1, 8 (zlin.), *umýj* t. 32 (pomor.), *umýj*, *zakryj* t. 2, 35 (hološ.); — náležitě a starožitně *krý* změnilo se mezitím také v *kraj*: fkray se Ben. Súdč. 9. 32, tiem sě luhem may Chir. 274^b atd.; — a z *kraj* jest dále *krej*: fkrey se Br. Isa. 2. 10, vždy sě rád moy NRada 1636 atd., *krej* Us. ob., *zakrej*, *umej*, *zrej* BartD. 2, 227 (třeb.), t. 247 (žďár.), t. 277 (dač.); — další dialekt. varianty mají -ě, -ěj atd., vzniklé dílem z -ý dílem z -yj, na př. *zakré*, *homé* (umýj), *ré* t. 2, 165 (brn.) a j., *zakré*, *umě*, *zře* t. 147 (slavk.), *zakře*, *homě*, *rě* t. 111 (jev.), *zakrěj*, *rěj* t. 35 (hološ.) atd. — Du. 1. *krývě*, -va a 2. 3. *krýta*, zde nedoloženy. — Plur. 1. *krýme*, -my stč.; -ý- téhož původu jako v sing.,

a méněno dále, jako bylo právě ukázáno při 2. 3. sg., tedy na př. kryjme Us. spis., krejme Us. ob., kréme BartD. 2, 174 (brn.) atd.; dial. -mě atd., jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. kryjte stě., -y- opět téhož původu jako v sg.; na př. zde se skryto DalC. 32, neryte na sě ŠtítMus. 32^b, umýte BartD. 1, 31 (pomor.) a j. zkrác. zakryte t. 54 (dol.) a j.; — změnami stejnými jako v sg. je dále kryjte Us. spis., — krajte: krayte sě v horách Comest. 112^a, — krejte: skryte se Br. Jer. 49, 30, vmejte se t. Isa. 1, 16, krejte Us. ob.; kréte BartD. 2, 174 (brn.) atd.; — dial. -te atd. jako v indik.

Imperativy krej, mej, rej, jihoč. též vej, plur. krejte atd., zavdaly v obecné češtině západní příčinu, že se vyvinulo také praes. kreju, meju, reju, veju, 2. os. kreješ atd. Zvláštnost tato jest jenom při slovesích tuto uvedených a nikoli na př. také při týti, nýti; slovesa tato nevyskytují se v usu obecném, proto nebylo při nich dost příležitosti ke změnám, jako jest v impt. krý-krej a praes. kreju.

Imperfektum kryjích, -ěch, -ich atd.; ze staršího kryjách atd., v. § 26 č. 4; stsl. kryjaach atd. Na př. (sv. Prokop) sě lidské chvály krigieffe Ilrad. 17^a, (Alexander) mýsy stříbrné v lóně krygieffe GestU. 65, stromové jie (země) od horkosti slunečné krygiechu Troj. 52^b, když to tělo mygyechu Vít. 37^b, rybník v němžto migiechu ovce Ev. Třeb. Jan. 5, 2, vlcie wygiechu OtcB. 176^b, mygichu tu kost vodú GestU. 80.

Aorist krych atd., psl. krychn atd. Na př. (Kochan) sě v zemi skry, pohřbiechu ten sě tu vry DalC. 34, Pilat vmy rucě ML. 103^b, (Pilát) umi rucě Koř. Mat. 27, 24.

Infinitiv krýti, psl. kryti. Na př. příkriti ŽKlem. 103, 9 atd., ně. krýti, ob. krojt, dial. kryt, ryt, myt, byt BartD. 9 a 25 (zlin.) a j. kryt, ryt, myt, byt t. 77 (rožn.) a 2, 28 (holeš.) a j. kret, met, ret t. 2, 158 (slavk.), krět, mět, rět t. 44 (přer.) atd. — Stran kvantity srov. § 31 č. 5, stran -t, -l atd. místo -ti § 31 č. 2 a 3.

Supinum kryt, psl. krytā; zde nedoloženo.

Participium -nt: kryjě, kryjúc-, -iúc-, přehlas. -íc-, psl. -je, -gajj-. Na př. (Otakar) lože na Křivoklátě a tygye DalC. 78, (žena) před mužem krygycz bromazdí sobě Štít. uč. 56^b, krygijcz sě Štít. ř. 42 atd., kryje, -íc Us. spis., kryja BartD. 2, 28 (holeš.) atd.

Participium -mā, v č. nedoloženo.

Participium -lā: kryl, -a atd., psl. krylā, -a atd. Na př. příkritl ŽKlem. 68, 11, umyl t. 72, 13 atd., kryl Us., kryl BartD. 2, 28 (holeš.), krel, rel, mel t. 2, 158 (slavk.), zakrāl t. 126 (chrom.), zakrāl t., krāl t. 139 (též) atd.; — zdlouž. kryl atd.: aby vlk wayl RokycMus. 593^a, pes wayl Háj. 161^a, (vlci) wayli t. 252^b, dábel hrozně weyl Lomn. Knp. 44^b.

oni jako wlecy weyli Lonin. Kanc. (r. 1595 str. 425), dial. zakryl, ryl BartD. 2, 147 (slavk.) kryl plur. kryli t. 1, 61 (val.), byl fem. byla t. 85 (stjick.), byl pl. byly t. 349 (rozn.), krel fem. krela t. 2, 174 (brn.) atd.; laš. kruł, muł, ruł, vuł, buł fem. kryła, myła, ryła, vyła, była t. 103, srov. § 39 č. 1 a I. str. 281.

Participium -os: kryv, kryvš-, z kryvš, kryvšš-. Na př. ten den byw hi minu AlxBM. 6, 39, ta noc bywffi hi otjide t. 5, 32, bywffe svD. 74, nč. kryv atd. Us. spis.

Participium -tš: kryt, -a atd., z krytš atd. Na př. skrita (pl. nom.) ŽKlem. 43, 22, wyriti byli by t. 157^a atd., dobyt, kryt atd. Us., krytš (masc.) BartD. 2, 28 (holeš.), kretš t. 174 (brn.), zakretš t. 139 (chrom.). — Part. -nš, střídné se stsl. kravenš, mavenš, ravenš Mikl. 3e 108, v č. není, ačkoli tu je subst. verb. -nie.

Substantivum verbale -tie, z -tšje, krytie atd. Na př. obmytie všech hřiechów ŠtítMus. 149^a, w skritiu ŽKlem. 138, 15 atd., krytí, vytí atd. Us.; — -nie, z -nšje, stč. vynie: s velikým wynym PassKlem. 189^b, srov. stsl. -nynie, unynije Mikl. 3e 108.

100. Slovesa jednotlivá kmene inf. -y.

by-, býti. O tvarech praesentních bud- psl. bŭd- viz v § 59. Kořen původní je bheu-; z něho jest oslabením bhu- = psl. bš-; a z toho dále zdlužením bhū- = psl. by-. Sem, ke vz. kryti, patří vlastně jenom tvary by-; ale uvedeme zde zároveň také tvary vzniklé z bš-.

a) Tvary vzniklé z by- jsou:

aor. bych, dílem ve významu samostatném = fui, factus sum, dílem v perifrasis plusquamperfecta, perfecti pass. a kondicionalu; na př. sg. 1. bych: bych rzekl dřeve dixeram Štít. uč. 11^a, rzekl bych dixeram Brig. 53^b, bych lúpil Hrad. 144^b, řekl bych atd. Us.; sg. 2. by: by ty byl syn boží, pomohl by sobě MJ. 117^b; sg. 3. by: potom by knězem syn jeho DalC. 16, pro nuž (manželku) mu by ta nádejě AlxM. 2, 13, (apoštol) svatý křest by množě svD. 167, (Darius) tak sě by wiprawil AlxH. 2, 2, jakož by przikazal hospodin praeceperat OL Ex. 7, 13, řekl by atd. Us.; v stsl. je bystš, s koncovkou -šta podle praes. jestš atp.; že by tak bylo vysvětliti také byst ve rčení slovenském „byst-u bohu, prabohu“ Hatt. slc. 110, nepodobá se; — du. 1. bychově atd.: bychwie myslila AlxBM. 1, 13, a bychwa vesela byla GestaKl. 222; — du. 2. 3. bysta, -šta: jakž náhle v řeči býřta Jid. 53, (oči) abřta neviděle ŽKlem. 118, 37 atd.; — plur. 1. bychom atd.: bychomy zlého ostali Hrad. 17^a, bychomy sě zpoviedali ŽWittb. 105, 47, riekate: bychome byli za těch dní našich otców, nebyli bychom jich tovařišie Krist. 83^b, abychmy přirovnali Hug. 14, jįžto (čestú) bychmě šli Pror. Jer. 42, 3 a j., nč. bychom Us., bychune Us. ob., abychmy BartD. 2, VIII

(laš.), bechme t. 2, 222 (třeb.) a j.; — plur. 2. *byste*, -šće: byšfte se bohu vzdali ApŠ. 137, kdy byšfte mohli vyjítí Alxp. 104. abyšfte se ptali Ben. 4. Reg. 1, 3 a j., abyšfte Háj. 392^a a j., abyšfte viděli Br. Isa. 42, 18 a j., byšfte Nudož. 56, byšfte byli Drach. 84, abyšfte dali KolIE. 306^b (1661), abyšfte Nitsch 142 a j.; nč. byste je novotvar; — plur. 3. *bychu*: bychu všichni bez nádeje AlxV. 464, Čechové neprázdní bychu hrady činiece DalC. 82, když v Alexandří bychu Kat. 15, nepřítelé ještě jej (Krista) bychu oštipily Brig. 23^a, rybářie bychu odesly descenderant EvVid. Luk. 5, 2, všickni bychu zbyty DalC. 73, vévoda i biskup od papežé bychu pohnany Pulk. 46^a, tu bychu ctně přivítání Trist. 283, abychu šli do svých vlastí Hrad. 121^a; — při perifrastických výrazech kondicionalu klesá povědomost o aor. *bych*, flexe jeho náležitá upadá a vyvíjejí se tvary nové; o tom při kondicionalu v § 233 sl.; —

inf. *býti*: mohlo to býti PilB. atd.;

sup. *byt*, nedoloženo;

part. *byl*, stč. i nč.; dial. také *bul*, dvojího původu: a) jednak změnou hláskovou -yľ v -uľ, *bul* fem. byla jako kruľ-kryľa atd. BartD. 1, 103 (laš.), v. § 99; b) jednak analogií podle praes. *budu* atd. (jako jest naopak praes. *bydu* m. *budu* zase analogií podle inf. *býti* atd., v. § 59), na př. když ste zde *buly* Třeb. Lobk. z r. 1517, nebulo-li Třeb. Častolar. z r. 1557, *bul* tam jinéj chodHan. 67, to nebula tvá (žena) t. 198, vo to by nebulo t. 51, *bul* Šemb. 30 (podkrk.), Hatt. slc. 142 (v nář. slc. místy); vedle *bul* jest obyčejné slc. *bol* Hatt. tamt., *zabol* BartD. 1, 32 (hroz.), bezpochyby jen obměna hlásková z *bul*; srov. I. str. 81; — part. *byv* atd., v. v § 99; — part. *byt* atd., též; — subst. verb. *bytie*: právě samému o sobě *bytyc* Alb. 33^a, důstojné *bytie* dignam habitationem Ol. Sap. 13, 15.

b) Tvary vzniklé z *bā-* jsou aorist *běch*, stsl. *běchā* plur. 3. *běše*, a impf. *biech* zůž. *bich*, stsl. *běachā* plur. 3. *běacha*. Byl kdysi aor. pův. sg. 2. *bhu-ē-s*, 3. *bhu-ē-t*; z těchto jeho tvarů vyvinulo se náležitými změnami hláskovými psl. *bē*; a k tomu přidělaný potom analogií také tvary ostatní: sg. 1. *běchā* atd.; v. nahoře § 21. Imperfektum pak *běachā* je patrně novotvar k aor. *běchā*; byl aor. *torpěchā* a k němu impf. *torpěachā* atd., utvořeno tedy také k aor. *běchā* impf. *běachā*. V češtině liší se oba tyto tvary kvantitou: aor. má krátké *bě-* a impf. dlouhé *bie-* později zúžené v *bi-*; a krom toho v sg. 2. 3. také koncovkou: aor. *bě*, impf. *bieše*. Jelikož však v textech staropísmých kvantita důsledně označována nebývá, býváme často v nejistotách, máme-li před sebou aor. *bě-* či impf. *bie-*. Někdy smysl dává nám na ruku, pro které pojetí se rozhodnouti máme. V příkladech následujících uvedený jsou nejprve doklady bezpečné nebo aspoň pravděpodobné, a potom nejisté. Tvary, o které nám tu jde, vyskytují se dílem samostatně, dílem v perifrásích.

Bezpečné doklady aoristu jsou pro sing. 2. 3. *bě*; na př. jí (ženě) bie ne do veselé Jid. 152, (Anna) bie dci ysakarowa IMar. 18, nebo bie velblúd vysoký AlxB. 3, 1, (Philotas) bye u velikém potě AlxV. 1699. (Jidáš) wyffel bie sobě Jid. 90, juž bie prissel ten čas JidDrk. 27, (měsíc) vnuž krův bie obli(t) AlxH. 10, 22, taký bye hluk stvořen AlxB. 2, 27, což mu bie na čele psáno AlxV. 899, orlice bye powyeffena t. 1247 atd.

Bezpečné doklady imperfekta jsou pro sg. 1. *biech*; biejch řekl Štít. ř. 67^b, t. 70^b; — pro sg. 2. 3. *bieše*; ty s Ježíšem Galilejským byefe eras Koř. Mat. 26, 69, byeffe erat ŽGloss. 123, 2, že t mu nebieffe do smiecha Hrad. 141^b, Mikuláš biejefe král té vlasti Alxp. 7, pobodl bieffe svého koně AlxB. 2, 29, (orlice) byefye chytře wymyflena AlxV. 1248, Kristus byeffe rzekl Štít. uč. 32^a atd., v příkladech vělice hojných; — odsutím koncové samohlásky *bieš*: bies tu také ober jeden AlxB. 4, 30, jenž prvé byes obránce AlxV. 1931 (přvodně bylo tu *bieše*, jak žádá míra veršová), ješte byes ruky neotrlh t. 1690, již bief umřěla Hrad. 29^a, zapomanula bies sebe t. 31^a, masti jež bies připravila t. 29^a, tak bies přišla t., bies otjata t. 43^b, tak mu byes otec kázal DalC. 99, DalFf. tamt., jenž byeff knieže z Kapadocie JifBrn. 18, kdy byes Ježůš v pátém létě DěťJež. 6^a, jenž v Pražě byoff tehdy Pulk. 178^b, srov. nahoře § 26 č. 7 (příklady impf. sg. 2. 3. -š m. -še jsou řídké, proto uvozují všechny, které mám; nejčastěji je to *bieš*); — zúžením *biše*: jemůž (ďáblu) poddán biffe GestM. 4 (2), mnoho zlého učinil biffe t. 132 (95); — du. 2. 3. *biešta*, -sta: jež nejlepší byesta AlxB. 3, 30 (impf. podle významu trvajícího, jehož žádá kontext), (Jindřich a Beneš) bezpečna nebyesta DalC. 100 (též), (Eva a Maria) byeffta naze ode všeho hříechu GestBř. 105^b (též), byeffta naze GestU. 265 (též), byeffta dva bratry t. 56 (též), byeffta dva lékaře t. 209 (též); — zúž. *bíšta*, -sta: (Eva a Maria) bišfta naze GestM. 120 (83) (též); — pl. 2. *biešte*, -ste: ješto biefte v tom čase eratis Koř. Efez. 2, 12.

Doklad nejistý je na př. du. 2. 3.: tak se tvrdě seffla byesta AlxV. 1582; možno to brátí za *bě-* i za *bie-*.

V stsl. je z kořene oslabeného *bhu* = slov. *bā-* také opt. *bimb*, *bimz*, jehož výklady novější podávají Jagić v Cod. Mar. 451 a Arch. 10. 74, Wiedem. 33—36, Brugni. II, 1082, a dále konj. aor. *bq*, o němž v. Wiedem. l. c.; v č. tvarů takových není.

kryju, *krýti*. Praes. *kryju* atd.: fkrigiu obličej můj ŽKlem. Deut. 20, krigeff tegis ŽWittb. 103, 2, ten se kryje světa Štít. uč. 49^b atd., kryji atd. Us. spis., kreju, kreješ atd. Us. ob. — Impf. *krý*: fcri mě ŽKlem. 155^b, tak toho kry Krist. 39^b, fkrýz se Ol. Ruth. 3, 3, przikryz LékB. 185^b, krý Pelzel 99, zde se fkrýte DalC. 22; — novotv. *kryj*: przikryg LékB. 201^a, odkryg ji (hlavn) VšehK. 55^a, kryj, kryjte Us. spis.; — změnami hláskovými *kraj*, *krej*: krayte se v horách Comest. 112^a, fkray se Ben-

Súdc. 9, 32, príkraj (vejce ztlučené) Háj. herb. Zíbrt Listy 11, škrey fe Br. Isa. 20, 10, škreyte fe t. Jer. 49, 30, príkreyte nás t. Oz. 10, 8 a j., krej, krejte Us. ob. — Doklady tvarů jiných v. v § 99.

myju, mýti. Praes. *myju* atd.: umygiu rucě moji ŽKlem. 25, 6, vymygi ŽBrn. tamt., obunyges mě ŽKlem. 50, 9, myge fie Vít. 45^b atd., myji atd. Us. spis., meju, meješ atd. Us. ob. — Imp. *mýj*: obmy mě ŽKlem. 50, 4, ML. 10^a, promy (oči) Krist. 70^a, vmy mě Modl. 25^a, wymy AlchAnt. 80^b, mý Pelzel 99; — novotv. *myj*: omyg EvVíd. Jan. 9, 7, umyg EvOl. 236^b, tvář tvů umyg Koř. Mat. 6, 17, myj, myjte Us. spis.; — změnami hláskovými *maj, mej*: tiem sě luhem may Chir. 274^b, mayz sobě hlavu t. 274^a, vymayz jím (vínem) tu ránu t. 19^a, vmayz tu bolest (bolavé místo) t. 137^a, zmay jej Léklb. 198^b, vyber a zmag AlchAnt. 100^b; vždy sě rád mey v lázni NRada 1636, smey AlchAnt. 65^a, obmey Br. Jer. 4, 14, vmeyte fe t. Isa. 1, 16, mey Pelzel 99, mej, mejte Us. ob.; smuog nečistotu AlchAnt. 8^b, omyl písecký; dial. zme AlchAnt. 15^a, umc BartD. 147 (slavk.) atd. — Part. *myl*: umyl sem ŽKlem. 72, 13, obmyl sem Ol. Cant. 5, 3 atd., myl Us.; — *myt* Us.; — subst. verb. *mytie*: obmytie všech hříchův ŠtítMus. 149^a, k obmyti Ol. 3. Esdr. 4, 23. — Viz také v § 99.

nyju, nýti. Praes. *nyju* atd.: závist nyge v ciziem prospěšenství Štít. uč. 101^a, pl. 3. zniğu ŽGloss. Hab. 12, *nyji, nyješ* atd. Us. spis. — Part. *nyl*: (Kain) nyl srdcem závidě bratru Štít. uč. 138^b. — V nč. jen v jaz. knižném.

ryju, rýti. Praes. *ryju* atd.: krt rád ryje AlxV. 54, kdež čeled na se ryge Štít. uč. 64^b atd., nč. ryji, ryješ atd. Us. spis., reju, reješ Us. ob. — Imp. *rýj*: wyrý to Br. Isa. 30, 8, rý Pelzel 99, neryte na sě ŠtítMus. 32^b; — novotv. *ryj, ryjte* Us. spis.; — změnami hláskovými: *raj*, zde nedoloženo; a z toho dále *rej*: wyroy Br. Ezech. 4, 1. — Aor. *rych*: (Kochan) fye tu (v zemi) wry DalC. 34. — Part. *ryt*: wyrity byli by ŽKlem. 157^a. — Viz také v § 99.

tyju, týti. Praes. *tyju* atd.: závistivý (z) zloby tyge AlxV. 56, vlk leže netyge Vít. 73^b var., *tyji* Us. spis. atd. — Part. *tyjě*: (Otakar) leže na Krivoklátě a tygye DalC. 78, tyje, tyjíc- Us. spis.; atd.

vyju, výti. Praes. *vyju* atd.: vlk rád wyge AlxV. 55, léní v psotě wyge Vít. 73^b var., (ti lidé) nemluví ale wygy a blekcí Mand. 61^a, vyji atd. Us. spis.; pes veje, vejce jako vlk Duš. jihoč. 2, 61. — Imp. *vyjiech*: wlcye wygiechu OtcB. 176^b. — Part. *vyl* Us.; *vyl* a z toho *vajl, vejł*: aby vlk wayl RokycMus. 593^a, pes wayl Háj. 161^a, (vlci) tu wayli tak hrozně t. 252^b, ďábel hrozně weyl Lomn. Kup. 44^b, oni jako wlcý weyli Lomn. Kanc. (1595) str. 425. — Subst. verb. *vytí* Us.; stč. *wynie*: s velikým wynym PassKlem. 189^b. — Viz také v § 99.

101. Slovesa s kořenným -i.

Slovesa taková jsou dvojce:

a) jedna mají v tvarech praesentních -*bj-*, a příponu kmene praesentního -*o*-, -*e*-, tedy praesentní kmen -*bj-o-*-, -*bj-e-*-, na př. *pi-*, inf. psl. *pi-ti* č. *pí-ti*, praes. psl. *phj-q*, *phj-e-šb* atd., staž. v stč. *piú*, *pieš* atd.;

b) druhá pak mají -*i-* také v tvarech praesentních a příponu kmene praesentního -*jo*-, -*je*-, tedy praesentní kmen -*i-jo*-, -*i-je*-, na př. *ši-* inf. psl. *ši-ti* č. *šiti*, praes. *ši-ja*, *ši-je-šb* atd., č. *ši-ju*, *ši-je-š* atd.

102. Slovesa s -*bj-* v praes. atd. jsou *píti*, *bíti*, *hníti*, *liti*, *víti*. Jsou z kořene pův. -*ei*, který je v odvozeninách stupňován v -*oj*: *ná-poj*, *boj*, *hnój*, *loj*, *zá-voj* a j. V tvarech praesentních následuje samohláska, a tu je pův. -*ei* změněno v slovanské -*bj*, na př. v kmenu praesentním *phj-e-* z pův. *pej-e-*, part. *phj-ont-* z *pej-ont-* atd., srov. I. str. 71 sl. V tvarech pak, kde následuje souhláska, jest -*i*, na př. v inf. *pi-ti*, aor. *pi-cha*, part. *pi-lš*. Toto -*i* může býti z původního -*ei*, a také z oslabeného kořene -*i* = slov. -*u* a pak zdloženého v -*i*; na př. *pi-* v inf. psl. *pi-ti* může býti z *pej-*, jako je inf. psl. *mer-ti* z kořene neoslabeného *mer-*, a může býti také zdložením z kořene oslabeného *pi-* = slov. *pu-*, jako je inf. *kry-ti* z *kr-* a jako je v litevštině v inf. *vī-ti* kořen oslabený a zdložený, proti neoslabenému v praes. *vej-u*. Věc není jasná a bezpochyby je slovanské -*i* v těchto případech původu tu toho, tu onoho. Srov. Wiedem. 40 sl. a 71, Brugm. I. 39, 41 a 111.

V tvarech s -*uj-* děje se v češtině stahování: z býv. praes. sg. 1. *pjuju* (za psl. *phjq*) je stč. *pú*, s jotací proniklou *piú*, z býv. *phješb* je *pieš* atd. Časem pak vznikají vedle těchto tvarů nové s -*i-j-*, patrně vlivem těch, které mají -*i* právem, a jest tedy na př. sg. 1. *pi-jí*, 2. *pi-ješ* atd.; novotvary tyto ovládají a jsou v nč. pravidlem.

Dialekticky bývá *íj* za *ij*: *bíju*, *bíj* atp. BartD. 1. 8 (zlin.) a j.

Kořenem svým patří sem také sloveso *jíti* ire, koř. *ei*, srov. I. str. 72; ale patří sem jenom jeho inf. (a sup.).

Praesens. Sing. 1. *pí*, s jotací proniklou *piú*, stažením ze staršího *pjuju* psl. *phjq*; na př. já zabyu ŽKlem. Deut. 39 atd.; — z toho přehláskou *pí*: (já) svým tě mečení zabi Pass. 484, pak-li já tě zabij a přemohu Alxp. 90; — vedle toho vznikl novotvar *piem*, podle sg. 2. *pieš* 3. *pie* atd.: jako k sg. 2. *vieš* 3. *vie* atd. byla sg. 1. *viem*, tak přidělena k sg. 2. *pieš* 3. *pie* atd. také sg. 1. *piem*, srov. § 7 A) č. 4; na př. vodu jižto *piem* Hrad. 7^a, já pójdu a zabyem Hismahel Pror. Jer. 40, 15, ať se napíjem t. j. -*piem* Ben. 3. Reg. 17, 4 atd.; — z toho zase zúžením *pím*: jím-li pým-li GestM. 89 (65), já připijm Konáč (1547) 101^a, mor. (já) pím Blah. 172, zabím BartD. 2, 259 (žďár.), pím Šemb. 57 (opav); — a novotvar s *pi-*: *píji*, na př.

daj mi vody at se napygy EvOl. 113^b, piji Us. spis.; — z něho obnovením koncovky nepfehlasované piju Us., analogií podle vedu atp.; a dial. -o, -em atd. jako v § 54. — Sing. 2. pieš z psl. piješ, na př. leč pyeš leč jieš Alb. 68^b, svú krev piešs Apoll. 131^b, co hniešš hriešná duše t. j. hnieš Štít. ř. 96^b, počneš syna a powyešs Ml. 44^a atd.; — zúž. pís: když pijšs Černý Nem. 440, nezabijšs Háj. 141^a, zabíšs BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. piješ: ač zabygešs ŽPod. 138, 19, nezabigesss EvOl. 119^a atd., piješ Us. — Sing. 3. pie z psl. pijetb, na př. chléb se snie a pivo wypye Štít. uč. 37^b, zabie jě ruka má ŽKlem. Moys. 9, to dřevo nehnie Mand. 3^a atd.; — zúž. pí, na př. ktož pí krev mú HusK. 3, 159, ktož koho zabí Háj. 51^b atd., (on) zabí BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. pije, na př. ktož jie a pige EvOl. 132^a, zabyge je ruka má ŽPod. Moys 9 atd., pije Us. — Du. 1. pievě, -va, 2. 3. pieta, z psl. pije-, nemá zde dokladu. — Plur. piem, -me, -my, na př. (my) wypyem tu čiešku DalC. 30, napijeme se t. j. -pieme Ben. Num. 29, 19, nezabyemy tebe Pror. Dan. 14, 28; — zúž. pím, -me, -my: (my) vypím DalJeš. 30, vypíme DalZ. t., vypíny DalP. tamt.; — novotv. pijem, -me, -my, na př. zabygemy tě EvOl. 127^b, at nehnygemy Lvov. 42^a, pijem, pijeme Us., dial. pijemy BartD. 1, 90 (stjček.) atd., jako v § 54. — Plur. 2. piete z psl. pijete, na př. leč pyete leč jieste Alb. 68^b, zbyete-li jě DalC. 86; — zúž. píte, zde nedoloženo; — novotv. pijete, na př. tolikéž pohan pobygete AlxV. 1070 (za starší pobiete, jehož tu žádá 8slabičný verš), zabigete EvOl. 211^b atd., pijete Us., dial. -te atd., jako v § 54. — Plur. 3. piú, s jotací proniklou piú, stažením ze staršího piju, psl. pijato; na př. ženy když se zapyv Mast. 373; — přehlas. pi, na př. že se zpíjí lidé Štít. uč. 96^b, když se lidé podpij Krist. 36^a a j.; — novotv. pijú, pijí, na př. zpígiu se inebriabuntur ŽBrn. 35, 9, zpygy se ŽWitb. tamt., zapygy se ŽPod. tamt., ti ješto pygy bibentes Pror. Isa. 21, 4 atd., pijí Us. spis.; anal. -ou: pijou Us.; dial. -ó, -um atd. jako v § 54.

Imperativ. Sing. 2. 3. pí, z psl. piji, na př. krve si žádal krev py DalC. 10. by každá bratra svého t., zabij mě Ben. 1. Par. 10, 41, pj Pelzel '99, pí BartD. 2, 15 (hol.) a j.; — zkrác. pi SborHoř. 81, Us. podkrk., napi se BartD. 1, 54 (dol.) a j.; — novotv. pij, na př. big HusPost. 95^b, pyg EvOl 132^a, raději zabig inne TandZ. 178^a atd., pij Us. spis. — Rovněž tak v osobách dalších du. 1. pievě, -va: bywa se sama PulkI. 46; — du. 2. 3. piíta, zde nedoloženo; — pl. 1. píme, -my: podbymy pod se ty bradaté kozly DalC. 8, píme BartD. 2, 15 (hol.) a j.; — zkrác. píme SborHoř. 81, Us. podkrk. a j.; — novotv. píme, -my: bygmy jej EvOl. 129^a, (wipigmi DalH. 30 je -pímy, nikoli -pijmy, srov. psané tamt. družig = druží), pijme Us. spis., vypijmy BartD. 1, 76 (val.) a j., slc. bijme; — dial. -mè atd. jako v indik.; — pl. 2. 3. píte: pite Hrad. 76^a, pítež a opjte se Br. Jer. 25, 27, píte BartD. 2, 15 (hol.) a j.; — zkrác. píte SborHoř.

81 a Us. podkrk., nebite BartD. 2, 54 (dol.) a j.; — novotv. pije: pygte EvOl. 174^a, pijte Us. spis., — dial. bijtě BartD. 1, 126 (laš.). slc. bijte t. j. -te, napiječ sa BartD. 1, 34 (mor.-slc.), -tě atd. jako v indik.

Imperfektum piech atd., stsl. *pijaach* atd., z psl. *pja-*. Na př. z jednoho slova žena muže zabiješ DalJ. 11 podle rkp. VLFf, když tu piešta Troj. 66^b, piechu víno ŽKlem. 68, 13, pyechu bibebant ŽWittb. Deut. 38, když na vojně med wypyechu, beze cti sě vždy vrátiechu DalC. 79; zůž. *piech*: že jemu noha lnyffie Otc. 365^a, (zpytáci) s břěha nakloňmo pichu DalJ. 82 z rkp. Z; — novotv. pijiech, -éch, -ích atd., na př. každý pygyessye Pror. Dan. 5, 1, bigieš Baw. 10^b, pygyechu víno a chválěchu boha Pror. Dan. 5, 3, jediechu a pigechu Ol. Deut. 38, pygyechu všichni EvOl. 103^b.

Aorist pich atd., psl. *pich* atd. Na př. Maria powy syna MI. 46^a, i bi jě percussit Ol. Gen. 14, 15. (dva) sobě pryzbiſta DalC. 3, ta pány kněžě pobytſta t. 85, hrnec kvasnic v ſe (těsto) nalichu Ilrad. 136^b atd.; — v sing. 2. 3. bývá zdloužené *pi*: Saul kněží zbij Comest. 129^a, sta se, že (Josue) pobij je všecky t. 114^b, (David) zabij toho obra a vzal jeho klenoty Mart. 1^a, (Antipater) wlij jej (jed) v konvici Alxp. 141 atd.; a z toho zvratnou analogií — srov. I. str. 224 — také *pie*: když poje a napie se Comest. 36^b, (Kain) zdviže se proti Abelovi a zabie jeho t. 14^b, Lamech proto jej (Kaina) zabie y zbie mládence t. 16^a a j.

Infinitiv piti, psl. *piti*. Na př. piti budu ŽKlem. 79, 13 atd., píti Us., pit BartD. 1, 11 (zlin.) a j., piť, biť, liť t. 2, 81 (zlin.), slc. biť atd. Stran -t, -l atd. místo -ti srov. § 31 č. 2 a 3, stran kvantity § týž č. 5.

Supinum pit, psl. *pit*. Doklady: běda vám, jižto vstáváte ráno túlat sě po opití a pyt až do večera Alb. 29^b, když by ovce přišly pit Ol. Gen. 30, 38.

Participium -nt: *pie*, *piuc*-, *piuc*-, *pie*-, psl. *pije*, *pijatj*-. Na př. ani pie ani jěda Pass. 127, více jeda neb pye než slušie Štít. uč. 101^b, zabiucz UmR. 164, zabijcz Štít. uč. 150^a, pijcz a jedúc t. 96^a atd.; — novotv. pije, *pije*-, na př. ani jěda ani pygie Koř. Mat. 11, 18, nejeda ani nepige Mand. 23^b, pygycze mú krev Modl. 20^a, bigicz EvOl. 62^a, bygycze t. 258^b, pigijcze Ben. 1. Par. 12, 39 atd., nč. pije, pijic- Us.

Participium -mš, psl. *pijemš*, stsl. *pijemš*, v č. nedoloženo.

Participium -lš: *pił*, -a atd., psl. *piłš*, -a atd. Na př. zabil nevinného ŽKlem. 9, 26 atd., pił Us.; zdlouž. -ił: bił fem. biła atd. BartD. 1, 26 (zlin.), lił t. 2, 240 (kunšt.). Změnou hláskovou dial. masc. -iul za -ił: puł fem. piła atd. BartD. 1, 103 a 126 buł f. biła, hnuł f. hniła (laš.). Srov. § 39 č. 1 a I. str. 281.

Participium -as: *piv*, *pivš-*, psl. *pivš*, *pivšš-*; na př. opiw lye ŽGloss. 77. 65, svatú krev proliw Pass. 458 atd., *piv*, *pivše* Us. spis.

Participium -tš: *pit*, *-a* atd., psl. *pišs*, *-a* atd.; na př. prolit ŽKlem. 21. 15 atd., *pit* Us. — Part. -nš, střídne se stsl. *bijen* Mikl. 3^a 108, v č. *není*.

Substantivum verbale -tie, psl. *-tije*, *pitie* atd.; na př. medové napitye PulkL. 22, *krve* prolytie Pass. 73 a j., *pití* Us.

Přehled tvarů, které se tu v češtině zvláště měnily, od nejstarších do nynějších spisovných, jest tedy:

praes. indik.:

sg. 1. *piú*, *piú*, *pí*; *piem*, *pím*; *piji*, *piju*;

2. *pieš*, *píš*; *piješ*;

3. *pie*, *pí*; *pije*;

du. 1. *pievě*, *-va* . . ., nedoloženo;

2. *pieta* . . ., *těž*;

3. *pieta* . . ., *těž*;

pl. 1. *piem*, *-me*, *-my*; *pím*, *-me*, *-my*; *pijem*, *-me*, *-my*;

2. *piete*, *píte*; *pijete*;

3. *piú*, *piú*, *pí*; *píjů*, *-jíů*, *-jí*, *-jou*;

imperativ:

sg. 2. 3. *pí*; *píj*;

du. 1. *pievě*, . . . *-va* .;

2. 3. *pítá* . . .;

pl. 1. *píme*, *-my*; *pějme*, *-my*;

2. 3. *píte*; *píjte*;

imperfektum:

sg. 1. *piech*, *pích*; *píjích*, *píjích*;

2. *pieše*, *píše*; *píjěše*, *píjěše*;

atd.;

part. *-nt*: *pie*, *piúc-*, *piúć-*, *pie-*; *píjě*, *píjűć-*; *píje*, *píjěć-*.

103. Slovesa jednotlivá kmene inf. -i a koř. -ej. Pro různanost tvarů sem patřících a pro chronologii uvádím příklady hojnější.

biú, *bíti*. Praes. sg. 1. *biú*: já zabyu ŽKlem. Deut. 39, nepotupí ani zabyu jazyka svého DalC. 63; — přehlas. *bí*: (já) svým tě mečem zabi Pass. 484, jakžto ten mák Řeči zobí, tak vašeho krále poby AlxV. 1081, pak-li já tě zabij a přemohu Alxp. 90, Darius slíbil jest mi svú dceru dáti jestliže tě zabij t. 46; — novotv. *biem*: i tě i jeho zabyem Pass. 596, zabiem lid vešken BiblA. Ex. 23, 27, já pójdu a zabyem Hismahelo Pror. Jer. 40, 15, zabyem tě t. 15. 6, ač tě zabyém t. 38, 16, zabyem saň t.

Dan. 14, 25. zabíem bratra Ol. Gen. 27, 41, zabíem Comest. 193^a, zabíjem t. j. -bíem Ben. Ex. 4, 23, t. 4. Reg. 19, 7 a j.; — zúž. *bím*: svým tě mečím zabím PassB. 803, zabím Blah. 172 (uvedeno tu jako moravská zvláštnost), zabím vepře Pam. 3, 115, zabím BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. *biji*, *biju*: ja zabígy ŽPod. Deut. 39, *biji*, *biju* Us.; — sg. 2. *bíš*: že kněz pobyeff, jeho ludi všecy zbyeff DalC. 18, spravedlivého nezabíeff Bibla. Ex. 23, 7, nevinného nezabyeff Pror. Dan. 13, 53, ty mě zabyeff t. Jer. 38, 15, nezabíeffs Comest. 139^a; — zúž. *bíš*: nezabíjfs Háj. 141^a, zabíš BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. *biješ*: nezabígefs EvOl. 119^a, ač zabygeff si occideris ŽPod. 138, 19, *biješ* Us.; — sg. 3. *bíe*: zabíe jě ruka má ŽKlem. Moys. 9, nefabíe-li mne jiný DalH. 39, nezabye-ly DalC. tamt., an zbie šlechticiev mnoho Hrad. 100^a, když mě bíe nepřítel ŽKap. 42, 2, ten zabíje t. j. -bíe Štít. ř. 92^b, meč zabye jej Pror. Isa. 31, 8, zabye tě hospodin t. 65, 15, každý zabíe Comest. 14^b, muž lva zabíe Comest. 14^b, ktož koho zabíe Mand. 75^a, že mne nezabíje t. j. -bíe Ben. 3. Reg. 1. 51; — zúž. *bí*: ktož koho zabíj Háj. 51^b, nezabí-li mne kto jiný t. 105^a, ktož-kolivěk zabíj Božeje 157^b, kéž ho hrom zabí Pam. 3, 145, (myslivec) zabí Voln. 35, zabí BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. *bíje*: zabyge je ruka má ŽPod. Moys. 9, zabyge EvOl. 122^b, *bíje* Us.; — plur. 1. *bieme*, -*my*: nebo tě zabyeme Pror. Dan. 14, 28, nezabyemy tebe Pror. 89^a, zabíeme-li bratra Ol. Gen. 37, 26, zabíjome tebe t. j. -bíeme Ben. Súd. 15, 13; — zúž. *bíme* podle BartD. 2, 259 (žďár.); — novotv. *bijeme*, -*my*: zabygemy tě EvOl. 127^b, *bijeme* Us.; — pl. 2. *bíete*: zbyete-li jě DalC. 86, dokad nezabíete Pass. 273, vy jízto syna božského zabíete Krist. 72^a, zabyete-li mě Pror. Jer. 26, 15; — novotv. *bijete*: tolikéž pohan pobygeto AlxV. 1070 (předloha měla tvar starší pobíete, v. § 102), zabígete EvOl. 211^b, *bijete* Us.; — pl. 3. *biú*: sto jich jednú se zdi zabyu AlxVíd. 2046 (rým: hrabiú); — přehlas. *bí*: pak-li (lidé) ho zabí Hrad. 94^b, tehdy poddadie vás v truchlost a zaby vás Krist. 84^b, jimiž (hovady) dělávše potom je zabý Štít. uč. 62^a, (syn člověka) bude bičován, zabíj jej a třetí den opět vstane Štít. ř. 113^b; — novotv. *bijí* atd.: pakli jeho zabygy rkp. ze skl. XIV (varianta při Hrad. 94^b), sto jich jednú se zdi zabygy AlxV. 2046 (předloha měla tvar starší -biú přehlas. -bí, jak toho žádá veršová míra a rým: hrabí, a do-svědčuje dochované tu zabyu v AlxVíd.), oni zabígi EvOl. 220^b, zabygy jej Koř. Mark. 9, 30, když se s nepřátely bygi Mill. 45^a, vola nezabígi t. 109^b, mě zabígi Comest. 158^a atd., *bijí* Us. spis., *bijou* Us. — Impt. sg. 2. 3. *bí*: by každá bratra svého DalC. 10, mú levice przybij hřebíkem Štít. ř. 166^b, zabí bratra occidat Ol. Ex. 32, 27, zabíj mě Ben. 1. Par. 10, 41, bj Pelzel 99, bí BartD. 2, 123 (zábr.) a j.; — zkrác. *bí*, v. v § 102; — novotv. *bij*: zbyg nepřátely EvOl. 112^a, big HusPost. 95^b, raději zabig mne TandZ. 178^a, dobíj mě Ben. Súd. 9, 54, přibíj VesB. 151^b, *bij* Us. spis.; — du. 1. *bívé*, -*va*: bywa sé sama PulkL. 46; — plur. 1. *bíme*, -*my*: pod-

bymy pod sě ty bradatě kozly DalC. 8; — zkrác. *bime*, v. v § 102; — novotv. *bijme*, -*my*: bygmy EvOl. 129^a, *bijme* Us. spis.; — pl. 2. 3. *bíte*: přivedúc telec zabytez Krist. 66^b, nebyte jeho Ml. 78^b, zabíte ji Ol. 2. Par. 23, 14, zabijte gi t. j. -íte Ben. 4 Reg. 11, 15, *bijte*, *zabijte* t. j. -íte Háj. 15^b, *zbjte* Br. Jer. 50, 27 a j.; — zkrác. *bíte*, v. v § 102; — novotv. *bijte*: *wybygte* prach s noli vašich EvOl. 129^b, *bijte* Us. spis.; — při slovese *zabití* vyvinul se krom toho novotvar podle tř. IV: jako je ku *prositi* *impt. pros. prosme, proste*, tak utvořen v jaz. obecném také k *zabití* *impt. zab, zabme, zabte*: hrom ho zab Pam. 3, 118, raději zab jej hned TomP. 3, 356, *zabte* si mne Rusk. knih. 21, 161, *zab, zabme, zabte* Us. ob., *zab* ho, *zabte* ho Šemb. 14 (česk. ob.), *zab, zabte* BartD. 2, 259 (žďár.). — Imp f. *biech* atd. atd.: z jednoho slova žena muže *zabieše* DalJ. 11 podle rkp. VI.f, až je Čechové pobiechu t. 51 podle rkp. V; — novotv. *bijiech*: *bigiefe* Baw. 10^b, Čechové Němcě *bijiechu* DalJ. 104 z rkp. I., *těmi* (meči) sě *bygiechu* Mill. 84^a. — Part. *bie*, *biuc*- přehlas. *bic*:- *zabiucz* UmR. 164, aby čeleď izrahelská *vezmúc* beránka obět, *zabijcz* jej, učinili Štít. f. 150^a; — novotv. *bijě. bijíc*:- *byge* EvOl. 284^b, *bigicz* t. 62^a, *bygycze* t. 258^b, *zabigijcz* Ben. 2. Esdr. 6, 2; adj. u místě *bigicziem* ŽKap. 43, 20, *tělo mé dal bigyczyem* EvOl. 130^a. — Doklady tvarů jiných v. v § 102.

hniú, hniiti. Pracs. sg. 1. *hniú*, s jotací proniklou *hniú*, přehlas. *hni*, nedoloženo; — novotv. *hniem*: jenž hnyem v hřiešech Modl. 25^a; — novotv. *hniji, hniju* Us.; — sg. 2. *hnieš*: *co hniješ hřiešná duše* t. j. -ieš Štít. f. 96^b; — novotv. *hniješ* Us.; — sg. 3. *hnie*: šrám se rozlhnye té rány jež jest byla zalčena Štít. uč. 129^a, té rány šrám rozlhnye se opět t., jméno zlých *hnie* HusPost. 111^a, s tím jenž *hnie* v závisti Hlah. Sap. 6, 25, to dřevo *nehnie* Mand. 3^a, *tělo hnye* GestKl. 28; zúž. *hni*: (*tělo*) *všecko hnij* GestMus. 15^b; — novotv. *hnie*: *hřiešný zhnyge* ŽPod. 111, 10, *hnyge* jho Pror. Isa. 10, 27, *pás tvój hnyge* Hug. 214, *lóno zhnyge* Ol. Num. 5, 27, *tělo hnygye* GestBř. 13^b, *hnije* Us.; — plur. 1. *hnieme* atd., nedoloženo; novotv. *hnieme* atd.: *ať nehnygemy* Lvov. 42^a; — plur. 3. *hniú, hniú, hni*, nedoloženo; novotv. *hnijí*: *hnygy* (sic) *ryby computrescent* Pror. Isa. 50, 2, *hnygij lati* Ol. Ekkl. 10, 18, *jablka hnygi* Mand. 18^b. — Impt. *hni* atd., *hnj* Pelzel 99; novotv. *hnij* Us. spis. — Impf. *hniech, hních* atd.: *tehdy snad zhnyech tunc forte periissem* ŽWittb. 118, 92 (není-li to mylný opis m. zhyniech), potom sě sta že jemu noha *hnyffie* Otc. 365^a. — Part. *hniit*: *kobzole zhnite* BartD. 1, 196 (laš.), *ohnitý peň* t. 344 (mor.-slc.).

jiti. Sem patří ze slovesa tohoto jenom inf. *jíti* a sup. *jít*, obě z koř. *ei*-, srov. inf. lit. *ei-ti* a skr. *etum*. Supinum není doloženo. O infinitivu pak v. v § 59, kde jsou také tvary ostatní téhož slovesa, vzniklé z *jed-* a *šed-*, *šed-*.

liú, líti. Za žádané *lie-* je podle známého pravidla *lé-*, tedy na př.

praes. sg. 2. *lěš* proti *pieš*, impf. *lěch* proti *piech* atd.; srov. I. str. 196 a 198. — Pracs. sg. 1. *liú*, s jotací proniklou *liú*: wylíu modlitvu effundo ŽKlem. 141, 3; — přehlas. *li*: prolyy na ně zlé své effundam Pror. Jer. 14, 16; — novotv. *lém*: proleem ducha mého Pror. Isa. 44, 3, at já svú krev wylém Háj. 69^b; *zúž. lém*: wylím Šemb. 57 (opavsk.); — novotv. *lije*: wyligi effundam Br. Ezech. 7, 8; — sg. 2. *lěš*: což veň wlefs Hug. 59, flefs fundes Ol. Ex. 26, 19. wyléfs VšeK. 30^a, Ben. Num. 16, 22; — novotv. *liješ*: sligefs Ben. Ex. 26, 19; — sg. 3. *lé*: otec stvořě duši i wle v to swatě tělo Pass. 185, kto krve neprolee Štít. ř. 29^a, böh skrze rozumn wlec své světlo t. 151^a, böh (člověku) wlé milost t. 46^a, nesahaje wína nerozle piva t. 51^b, boží oheň ješto srdce zčistí a flece v jednotu Štít. ř. 196^a, srdce rozpustí se, rozlee v milosti až do nepřátel t. 196^a, (böh) wle svú milost Alb. 70^b, což ve ň wle Hug. 229, (böh) wile své milosrdie Hlah. Eccus. 18, 9, (Níl) rozlee se po údolích KabK. 33^b, wylee Ben. Lev. 4, 30; — novotv. *lije*: wylige Ben. Lev. 4, 34, lije Lomn. Jg. Us. spis.; — plur. 2. *lěte*: vdově neučiníte protivenstvie ani krve nevinné prolete Pror. 56^b; — pl. 3. *liú, liú, li*: když wíno nové wly v nové sudy, vyklokce ŠtítVyš. 101^b; — novotv. *lijé*: jeho krev prolígij Ol. Lev. 1, 11, do hrdla lijí Pam. 3, 150. — Imp. t. *li, líme, líte*: wly hněv tvój effunde ŽWittb. 68, 25, t. 78, 6, wili ŽKlem. 34, 3, böh milost na tvú hlavu wlij Kar. 85, co wostane na lžici, paliž to a fly Chir. 280^b, té (krve) nalij Černý Nem. 255, wylj hněv svú Br. Jer. 10, 25; wylite srdce vašě ŽWittb. 61, 9, wilit ŽKlem. tamt., krev prolyte Pass. 101, nenávisť z srdce wylíte t. j. -íte Štít. ř. 75^b, nalíte Jg. z Dobr.; zkrác. *li*: nali BartD. 2, 165 (brn.); — novotv. *lij, lijme, lijte*: lygz Comest. 164^a, polygmy EvOl. 115^b, lij BartD. 2, 274 (jemn.). — Impf. *lěch* atd.; tu (vlhkost) wyleffe od sebe Comest. 84^a, wody lěchu se fluebant Ol. Jos. 4, 18. — Aor. *lich* atd.: (žena) příněšši (kwasnicě) i nali puol diežě Hrad. 136^b, jak se to sta inhed jiej slza przyly Kat. 54, (Priamus) mnoho slží v žalostech wylí Troj. 196^a, (Antipater) jide k jednomu lékaři, kúpi od něho nápoj jedovatý i wlij jiej v konwici železnú Alxp. 141, hrnce kwasnic v ňe (těsto) nalichu Hrad. 136^b. — Inf. *liti*: rozkoš v dušu unliti Kunh. 150^a atd., líti, lít Us., lít BartD. 2. 28 (holeš.), líť t. 1, 82 (hran.). — Part. *lé, líc-, liú-, líc-*: tehda svú krev prole ke mně přijdeš Pass. 38, křstíti móż každý člověk druhého pohrúze jiej u wodě aneb wle naň vody řka atd. Štít. uč. 115^a, umýž jiej (sud) a wyle z něho wodu postawiž jiej OtcA. 273^b (v OtcB. wylege), ani osob v hromadu flycz Štít. uč. 11^a; — novotv. *liješ* atd.: (my) polygyczye (m. -ce) slzy Alb. 65^b, lije, lijíc Us. spis.; — part. *lil, -a* atd.: svú krev prolil Jid. 22, mnoho mučedníkův krev prolilo Pass. 427, aby závisť z něho (srdce) wylily Štít. uč. 63^a atd., lil, -a atd. Us.; — part. *liv, livš-*: swatú krev prolíw Pass. 458, wody nalyw Ml. 97^a, Krist. 89^a, lyw (olej) na hlavu Ol. Lev. 8, 12, krev prolíwfly Pass. 40 atd., liv atd. Us. spis.; — part.

lit, -a. atd.: jako voda prolit sem ŽKlem. 21, 15, krve prolyte Pass. 93 atd., lit atd. Us.; — subst. verb. *litie*: krve prolytie Pass. 73 a j., ku prolitu krvi ŽKlem. 13, 3, lití Us. — Sloveso toto, praes. *liú* inf. *liti* atd., je z bývalého praes. *lajg* inf. *liti*. Vedle něho je v tř. V. 4. pracs. *leju* inf. *lěti* atd., z bývalého praes. *lējg* inf. *lujati*. Oboje je z koř. *lei-*. Ten je reflektován v psl. *lej-* a *li-* v praes. tř. I. 7 *lej-q*, v inf. V. 4. *lej-ati* a inf. I. 7. *li-ti*; v pracs. V. 4. *lēj-q* je zdložený, *lēj-* z býv. *lěi-*. Srov. Leskien Handb.² 11.

piú, *piti*. Praes. sg. 1. *pú*, *piú*, *pí* nedoloženo; — novotv. *piem*: vodu jižto *piem* Hrad. 7^a, newypiem-li pitie tvého t. 95^a, leč pijem leč jiem t. j. *piem* Štít. ř. 68^b, jiem neb *piem* ŠtítOp. 358, jiem-li pyem-li GestBř. 79^b, svú krev *piem* Apoll. 131^b, ať se napijem t. j. -iem Ben. 3. Reg. 17, 10; — z toho zúž. *pím*: jím-li pym-li GestM. 89 (65), já připijm Konáč (1547) 101^a, (já) připím Masop. 151, pím Blah. 172 (uváděno jako moravské), (já) pím Šemb. 65 (opav.); — novotv. *piji*, *piju* atd.: daj mi vody ať lye napygy EvOl. 113^b, (já) připigi Konáč (1547) 102^a, *piji* Us. spis., *piju* Us.; — sg. 2. *pieš*: leč pyeš leč jieš Alb. 68^b, tak mnoho jieš a piešs Alxp. 101, pitie jímž se opiešs Mill. 79^b, svú krev piešs Apoll. 131^b; — z toho zúž. *píš*: když pijš Černý Nem. 440; — novotv. *piejš* Us.; — sg. 3. *pie*: jenž jie i pie Hrad. 76^b, krčmář pie t. 114^b, ktož se napie té vody Krist. 52^b, jenž se napie této vody t., jenž pie mú krev t. 57^a, kto pie mú krev t., chléb se snie a pivo wypye Štít. uč. 37^b, kto jie neb pyc vice t. 134^a, když člověk tak se zapye t. 107^a, gye pyc když chce Alb. 28^a, (Běl) tak mnoho jie a pyc Pror. Dan. 14, 5, podpye se země t. Isa. 34, 7, potom pie opilec HusPost. 50^b, když gye a pyc EvOl. 132^a, t. 152^b, dobytek téj vody nerad pie Mill. 20^b a j., ktož se napie Mand. 55^a a j., ktož se napije t. j. -ie Lobk. 65^a, víno kteréž se pije t. j. -ie t. 68^b, (král) pije a spij t. j. pie Ben. 3. Esdr. 4, 10 atd.; — zúž. *pí*: kto pí mú krev HusL. 3, 159, kto pij mú krev Háj. 370^b, ktož jí a pij nehodně, saud sobě jí a pij Hád. 100^a; — novotv. *pije*: ktož gye a pige EvOl. 132^a, pige-li je (víno) kto Mill. 19 atd., pije Us.; — pl. 1. *pieme* atd.: (my) wypyem tu čiešku DalC. 30, když jieme neb pijeme t. j. *pieme* Štít. ř. 47^b, gieme a pieme HusPost. 112^a, vodu pieme Alxp. 101, napijeme se t. j. -ieme Ben. Num. 29, 19; — zúž. *píme* atd.: (my) vypíme DalJ. 30 podle rkp. Z, vypímny t. podle P, vypím t. podle Ješ., píme Blah. 268; — novotv. *pijeme* atd. Us.; — pl. 2. *piete*: leč pyete leč jiete Štít. uč. 62^b, leč pijete leč jiete t. j. *piete* Štít. ř. 54^b, leč pyete leč jieste Alb. 68^b; — novotv. *pijete* Us.; — pl. 3. *piú*: ženy když se zapyv Mast. 373; — přehlas. *pí*: (mužie) zapyi t se na každú noc DalC. 8, krčmáři rádi vidie když se zpji lidé Štít. uč. 96^b, mnozí v svátky propij tak mnoho t. 33^a, (lidé) když se zpji Štít. ř. 84^b, t. 85^a, když se lidé podpij Krist. 36^a, pak-li

sě čeho jedovatého napij nebude jim to škoditi t. 22^b, pak-li co smrtedlného wypij nic jim to neuškodí t. 111^a; — novotv. *pijiú* atd.: zpigiú sě ŽBrn. 35, 9, zpygy sě ŽWittb. tamt., zapygy sě ŽPod. tamt., ti ještě pygy Pror. Isa. 21, 4, když jedie a pigi ŠtítOp. 34, pohané vína nepigi Mand. 27^b, Turci vína nepigij Pref. 15, (mohamedáni) víno kradmo pigij Lobk. 176^b, ať napigij se Ben. 4. Reg. 6, 22, jedí a pigij Háj. 135^b, pijí Us. spis., pijou Us. ob. — Impt. *pi* atd.: krve si žádal krev py DalC. 10, chce-li sě komu píti pijz t. j. pí-ž Krist. 59^b, nejz ani pij t. j. pí Ben. Tob. 4, 18, krve si žádal krev pij t. j. pí Háj. 17^a, pj Pelzel 99 atd.; wipigmi tu čiešu t. j. -pímy DalH. 30 (psané -ig- = -í-, srov. družig = druží tamt.); pite všickni ŽKlem. 74, 9, pite Hrad. 76^a, pjteč a opjte se Br. Jer. 35, 27, pí, píme, píte BartD. 2. 15 (holc.); — zkrác. *pi* atd., v. § 102; — novotv. *pij* atd.: pyg EvOl. 132^a, pygte t. 174^a, pij, pijme, pijte Us. — Impf. *piech* atd.: když tu piešta Troj. 66^b, jižto piechu víno ŽKlem. 68, 13, ŽWittb. tamt., ŽKap. tamt., piechu víno ŽKlem. Deut. 38, pycchu ŽWittb. tamt., když na vojně med wypycchu beze cti sě vždy vrátiechu DalC. 79, (zpytáci) s břeha nakloňmo piechu DalJ. 82 podle rkp. V; — zúž. *pích*: (zpytáci) pích DalJ. 82 podle Z; — novotv. *pijiech*, *-jích*, *-jích* atd.: každý pygyeffe Pror. Dan. 5, 1, pygyechu víno Pror. Dan. 5, 3, vodu pygiechu Pnlk. 2^a, gediechu a pigiechu milie Baw. 204 (odchytkou opisovatelovou n. piechu, verš má býti 8slab.); jédiechu a pigiechu Ol. Deut. 38; pygychu všickni EvOl. 103^b. — Part. *pie*, *piúc-*, *pic-*: ani pie ani jěda Pass. 127, ani jeda ani pie Mat. 32, pye a jeda pořiedně Štít. uč. 30^b, viece jeda neb pye než slušie t. 110^a, jeda a pie Mat. 32, EvOl. 295. sedmý opye fye i chce vesel býti Vít. 42^b; nejědúc ani pycz Pass. 8, pijcz a jedúc Štít. uč. 49^a, t. 96^a, tak mnoho sehltati pycz neb jedúc t. 110^a, picze jědúce Hrad. 133^b; — novotv. *pijě*, *pijíc-*: ani jěda ani pygie Koř. Mat. 11, 18, prorok putoval nejeda ani pige Mand. 23^b, pygycz píti budu Pror. Jer. 49, 12, pigijcz z kalicha Hád. 2^b, pygycze mý krev Modl. 20^a, jedúce a pigiecze EvOl. 303, pigíce HusPost. 42^b, pigijcze Ben. 1. Par. 12, 39, pigijce Háj. 272^b atd., pije, pijíc- Us. — Doklady tvarň jiných v. v § 102. —

viú, *viú*. Praes. sg. 2. *viěš* 3. *vie*: počněš dceru a tu powyeff a v rok to zvieš ML. 42^a, počněš syna a powyeff jemu jmě Ihesus powieš t. 44^a, dievka počnúc powye syna t. 43^b, t. 45^a, dievka což powie prospěšno bude LékB. 19^b; — novotv. *viji*, *-u*, *viješ* atd. Us. — Impt. *vi*: wj Pelzel 99, novotv. *vij* Us. spis. — Aor. *vich* atd.: Maria powy syna ML. 46^a, ta panna odwy hlavu t. 134^b. — Part. *vie*, *viúc-*, nedoloženo; — novotv. *vijě* atd.: wyguczi rukama plakáše Boh. 352.

104. Sloveso, které má *-i-* také v tvarech praesentních — proti *-aj-* sloves *piti* atd., srov. § 101 —, jest

šiti. Kmen jeho ši- je z pův. siū-, srov. Lesk. Handb.² 106 a Brugm. II, 919, a je v tvarech ve všech, také v t. zv. praesentních: praes. šiji, na př. co dnes vřfifi Hug. 392, švec šfife ŠtítMus. 120^b, šiji, šiju, šiješ atd. Us.; — inf. šiti atd.; dial. novotv. šijat BartD. 1, 13 (zlin.), vzniklý jako séjat, v. § 106; — part. šijě, na př. což matka šfificz vydělala Krist. 28^a, vazúc a šfificz t. 32^a, šije, šijic- Us.; — part. šil Us., šuť fem. šila BartD. 1, 103 (laš.); — part. šil Us. atd. — Bylo tedy praes. psl. šija t. j. ši-jā atd., proti paj-q atd. Impt. ši, przišlyzz LékB. 197^a, vyložiti jest zmčnou hláskovou ze šij, *ši-ji, jako píti z přijíti atp., srov. I. str. 557. Ruské praes. šiju, šiješ atd. shoduje se s paju, paješ atd. a vyvinulo se bezpochyby podle vzoru tohoto.

Dále hledí sem také sloveso něcké

žiti. Kmen jeho inf. ži- je z pův. gei-, a tvary z něho utvořené patří vlastně ke vz. píti. Ale vedle těch jsou tvary jiné ze ži-v-, jež jsou v tř. I. vz. 3: part. živu, impt. živ, part. živa atd. Ty pak časem a většinou zanikají a jsou za ně novotvary praes. žiji, impt. žij, part. žije atd. Srov. § 73. Tvary staré z km. ži- s novotvary žij- dávají pak sloveso nč., které se do této zvláštní skupiny hlásí.

V stsl. patří sem také brijā briti tondere a vapijā vāpiti ululare. V č. je pro bríti, briji doklad u Jg.: jeden myje druhý Marka brije (z Kroka), doklad nejistý; a proti stsl. vāpiti jsou tu dvě denominativa: úpěti v tř. III. 1 a úpiti v tř. IV.

105. Slovesa s kořeným -a.

Sem patří tvary infinitivní sloves dāti a stāti (praes. stanu).

Dāti. Inf. dāti: chce daaty Štít. f. 115^b, jmá daati Pr. pr. 262 a j., dāti Us., dat BartD. 2, 67 (olom.), dať t. 34 (holeš.), slc. dať. — Aor. dach atd., o jehož původu v. v § 21; na př. i da jemu (Boleslav Václavovi) virh(l)ba mečem DalH. 30, to mně mé dietě da znáti Hrad. 65^a, vsčd na koráb da sě na běh Apoll. 132^b, (Ščepán a Vladislav) rok sobě dafita DalC. 62, pokojě sobě nedachu AlxH. 8, 39, wzdachu chválu bohu AlxV. 570 atd.; v sg. 3. zdložením dá: když to povědě, jeden (sluha) daa zášijek Ježíšovi EvZimn. 43. — Part. dal: dal jest list. Iitoměf. atd., dal Us.; — part. daw: daw pravě přiezni stvrzenie AlxV. 931, nedawšfe ApD. d atd., dav f. davši Us. spis.; — part. dān: daan příklad Štít. uč. 54^a, každému peniez daan bude Štít. f. 109^b, aby byl daan Pror. 88^a, nemá pečet daana býti i žádnému Pr. pr. 225, (slovo) židóm prodano Ostr., málo dano jest Kunh. 148^b, město daano v pustinu Pror. 76^a atd., dān atd. Us.; dat, -a atd. v dial. datý: můj potáček je zlaté od mýho tatička daté Suš. 762, vydatá dcéra, nevdatá (vdaná, nevdaná) BartD. 1, 80 (rožn.), cera vydata t. 1, 130 (laš.); — subst. verb. dānio: dānije VěhK. 113^b, při wdānij

t. 108^b, dání Us.; dial. *datie*: škoda mého vydatá (provádání) Suš. 472. — Tvary ostatní jsou dílem z kmene bezpříznakého, v. § 213 sl., dílem podle vz. vedu, v. § 59.

Státi (praes. stanu). Inf. *státi*, na př. musí zzie to zztaty Píld., ze sna wftaaty Štít. ř. 66^a, svú rukú sě musíš oběsiti, neb na téjto skále ftaty a dolów skočiti DalC. 21, nikdy przyestaty Alb. 63^a atd., státi Us.; novotv. stanúti, podle pracs., na př. przestanutí káži cessare Ol. Ezech. 30, 10, chtěli stanouti po straně císařově Pal. 4. 2, 494. — Aor. stach, o jehož původu v. § 21; na př. jako z mrtvých wftach Mast. 311, (Judáš) cěstujě neprsiezzta Jid. 45, Sta tma až do času devátého Hrad. 92^a, to dietě wfta z mrtvých Ml. 50^a, orel fta před králem NRada 19, i fta sě Koř. Mat. 15, 53, Athonius prziefta chodu Otc. 406^a, tehda volové ftachu (zastavili se) Pass. 355, tu svého diela przyestachu DalC. 1. — Part. stal: (sv. Duch) zztal tělesně svD. 94, král toho skutka neprzieftal Apoll. 130^a, již jest má útěcha ftala Hrad. 142^a, takž zzie zztalo Píld., již jest ftalo mé jědenie Hrad. 142^a, ciuzi wftaly proti mně ŽWittb. 53, 5, aby všichni před ním ftali NRada 6, stal, vstal, přestál atd. Us.; dial. zdlouž. *stát*: to by se z Vojty stál chalupník chodílan. 44, haby se na dvůr dostál t. 82, co se stálo t. 37, dostáli se do nebe t. 18 a j., dostál BartD. 2, 150 (slavk.), ostál neutr. ostało t. 1, 12 a 341 (zlin.); novotv. stanul: Pizzaro přistanul v Seville Malý Amer. 4, 108, truchlivá jistota jim před očima stanula t. 1, 269, ráno stanuli šli do lesa Kulda 1, 77, kteří na tom ustanuli Historie o těžk. protiv. 1880 str. 280. stanul (= vstal) Šemb. 56 (opav.); — part. stav: z mrtvých wftawffe Pass. 240, vstav f. vstavši atd. Us. spis.; novotv. stanuv Us. spis.; — part. stán: bylo přestáno Us.; — subst. verb. stanie: pójdu tam bez ftanie Hrad. 44^b, bez przieftanie NRada 1593 atd., stání, přestání atd. Us. — Tvary ostatní v. v tť. II § 117.

106. Slovesa s kořeným -ě.

Slovesa taková jsou dvoje: při jedněch je slabika kořená zároveň kmenem inf., na př. *spě-*, inf. stsl. *spě-ti* č. *spěti*; při jiných pak tvoří se kmen inf. zvláštní příponou -ja, na př. *vě-*, inf. stsl. *vě-ja-ti* stč. *vieti* ně. *váti*. Ona patří sem, do I. 7, tato do tť. V. 4.

Některé z těchto kořenů mají tvary infinitivní obojaké, podle I. 7 a spolu také podle V. 4; na př. *sě-*, part. stsl. *sě-lz* stč. *sěl* ně. *sel* a stsl. *sě-ja-lz* č. staž. *sál*, srov. Mikl. 3^a 109.

Kmeny a tvary praesentní z kořenů těchto tvořené jsou stejné v I. 7 i v V. 4, na př. praes. pl. 2. *spě-je-te* a *vě-je-te* atd.; rozdíl býval tu nějaký bezpochyby v přízvuku, ale ten je v č. setřen. Srov. § 197.

Rozmanitým působením analogie vznikají ovšem také zde mnohé tvary nové a odchylné.

Praesens spēju, spēješ atd.: donidž nedofpiegefs vším dielem Ol. 1. Par. 28, 20, mé srdce tam fpyege AlxV. 855, prospiege nepřictel ŽKlem. 88, 23, chvátaj k věčnemu životu ještof všichni věrní spiegi NRada 1515 atd., spěji, -u, spēješ atd. Us.; — dial. zdloučeno: hrěju, hrěješ atd. BartD. 1, 25 (zlin.) a j.; — novotvary s -i- místo -ě-, podle tvarů, které mají -i-, -i- zůž. z -ie-, a podle píti- piju atd.; na př. hrījō, hrīješ atd. BartD. 2, 99 (vyšk.), dije se t. 2, 196 (tišň.), siju, siješ t. 160 a 167 (brn.) atp., podle inf. hříti dial. hřif atd.

Imperativ spēj atd.: pospiey festina ŽKlem. 69, 2, prospici t. 16, 2 atd., spěj, spējte Us.; — v době, když se vykonává přehláška aj-ej, bývá zde zvratnou analogií -aj m. -ej (-ěj), na př. přioďaj m. -ďěj, prosaj m. -sej, v. § 107 a srov. I. str. 137; — dial. -ěj a -é m. -ej: hrěj BartD. 2, 35 (holeš.), enom sa zehřějte t. 1, 340 (zlin.), hrě, hrěte t. 2, 184 (tišň.), t. 31 (holeš.) a j.; — novotv. s -i- místo -ě-, jako v praes. a spolu zkrácením slabiky hři, hřite t. 2, 99 (vyšk.) a j.

Imperfektum spējich atd.: co sě diegieffe Hrad. 21^b, jenž piegieffe OtcB. 114^a, mysl chwiegieffe se Troj. 21^a, dřeve než Němci dofpyegyechu, až jě Čechové potepiechu DalC. 51, když piegiechu Pass. 331 atd.

Aorist spēch atd.: dyech dixi ML. 107^a, hnul se i die k nim dixit Griz. 153^b, Maria odye je (dítě) rúškami ML. 135^b, (konvrši) przyfpyechu DalC. 42, mistři v hromadu pospyechu Kat. 82, sukní odyechu ho Koř. Mat. 27, 28 atd.

Infinitiv -ietī zůž. -itī: ty se nemóžeš fhrziety Štít. uč. 38^a, zahřjti Br. Ag. 1, 6 atd.; pĳjeti žaltář Hrub. Petr. 28^b, několik pátořuov pĳiti ChelčP. 181^a; dĳti se, chvĳti se atd. Us.; zkrác. chvĳti se, spēti, pěti Us., hřif BartD. 2, 43 (kojet.), hřit t. 107 (jev.) a j. — Koncovka -ietī sloves sem patřících je z -ěti, zdloučením, jaké je pravidlem v infinitivech dvouslabičných, srov. § 31 č. 5; ale zde zůstává totéž zdloučení také v tvarech víceslabičných: odĳeti ně. odĳti. zahřĳeti-zahřĳti atp. — Stran -t, -f atd. místo -ti srov. § 31 č. 2 a 3. — U sloves, která vedle tvarů podle vzoru I. 7 mají také tvary podle V. 4, může inf. -ietī bývati z -ěti i z -ějati, na př. sietī. — Vedle toho jsou dial. novotvary hřet (žďár. a j.), hřét (stjick.), hřejt, sejt (vých.-česk.) a sĳat (zlin.). Opírají se vesměs o praes. sg. 1. příslušných nářečí hřeju, dial. hrěju, sĳu atd.: hřet je podle hře-ju; hřét podle hrě-ju; hřejt, sejt podle hře-ju, se-ju; a sĳat zvratnou analogií podle krájat: k inf. krájeti dial. krájat jest praes. dial. kráju, podle toho utvořen také k sĳu inf. sĳat.

Supinum spēt, z býv. spēta; zde nedoloženo.

Participium spējě, spējúc-: nevědieše co zdyegye AlxV. 1431 atd., spēje, spējě- Us.

Participium *-ma*, v č. nedoloženo.

Participium *-lō*: *spěl* atd., prfispjel mi ŽKlem. 39, 2 atd., spěl atd. Us.; zdloуж. *odiel*, *odil* atp. podle inf. *die-*, *dī-*, v. v § 107.

Participium *-ās*: *spěv* atd., dospěv hradem káza DalC. 39. -spěv atd. Us.; zdloуж. *odiev*, *odiv* atp., podle inf. *die-*, *dī-*, v. v § 107.

Participium *-nō*: *vzděn*, *toť* jiej jmě *wzdyeno* Krist. 4^a a j., *vzděno* Us.; zdloуж. *odien*, *odín* atp., podle inf. *die-*, *dī-*, v. v § 107; — *-tō*: *hřět*, podle inf. zdloуж. *hřiet* atd., v. tamt.

Substantivum verbale *-nie* z *-nōje*: *pienye* mé ŽKlem. 70, 6, *pění* Us.; zdloуж. *hřenie* atp. v. v § 107; — *-tie* z *-tōje*: *slova* božieho *nefietie* HusPost. 35^b, *seť* Us.

V part. *-lō*, *-ās*, *-nō*, *-tō*, někdy také v subst. verb., bývá místo *krátkého -ě-* dlouhé *-ie-* nebo zúžením z tohoto vzniklé *-i-*. Na př. *oděl* a *odiel*, *odāl*; *oděn* a *odien*, *odín* atd. V dokladech staropísmých bývá většinou nesnadno rozhodnouti, je-li v nich napsáno *-ě-* či *-ie-*. Původní a náležité je tu *krátké -ě-*, jež se namnoze i do ně. dochovalo; vedle něho je však také *dlouhé -ie-* (*-i-*) na jisto dosvědčeno; pro vznik jeho nevidím výkladu podobnějšího, než jo *délka infinitivu přejata jest také sem*.

107. Slovesa jednotlivá s kořeným *-ě-*.

děju, *dieti*, ponere, facere, dicere, stsl. *děja*, *děti*, z koř. *dě-*, pův. *dhē-*. Význam původní *ponere* dochován v skr. *dhā-* praes. *dadhāmi*, f. *adha-* praes. *adha-* atd. Z toho vyvinul se do slovanštiny a do češtiny význam *jednak facere*, *operari*, *jednak dicere*. Dále vyvinuly se v češtině některé zvláštnosti ve flexi, jiné při významu *facere*, jiné při významu *dicere*; proto je záhodno, rozdělití podle toho také následující výklad. Doklady podávám hojnější, poněvadž sloveso časem zaniká.

a) *dieti* *facere*; slož. *nadieti* infligere, *odieti* vestire, *podieti* ponere, *prodieti* perforare, *sdieti* spodobou *zdieti* conficere, *perficere*, *udieti* conficere, *vdieti* imponere, *nzdieti* (jmě) imponere (nomen), nominare, appellare a j.

Praes. sg. 1. *děju*, *-i*: (já) *ldyeyu* Mast. 5, *zdyegiu* agam ŽKlem. 11, 6, *odiegiu* induam t. 131, 18, *toť* rád *ldiegy* Hrad. 131^b, *což* sobě *snutná ldiegy* t. 40^a, kam-li *pójdu* neb co *ldiegy* t. 37^a, kam se *podiegy* kde budu ML. 3^b. (já) *nezdiegi* meškání NRada 385 atd., kam se *poději*, -u Us., *proději* ucho *jehlou* Us. Jg., *oději*, -u Us.; — sg. 2. *děješ*: co tu *děješ* Rosa Jg., *več* se *oděješ* Ctib. Jg., kam se *podiegefs* Hrad. 85^a, *wdiegefs* Jan jmě *jemu* Otc. 86^b, *syna* *jemužto* jmě *wzdyeges* Jan Pass. 275; *kam se poděješ*, čím se *oděješ* Us.; — sg. 3. *děje*: jakž se *dyege* PilB., (svědnice) *diege* trh o *hříšnéj* *kúpi* Hrad. 101^b, *zvod* se *děje* takto Tovač. 120;

člověk mnoho slibuje jako ve sta děje Ben. Jg., v tisíce děje VelJg. (= dělá, srov. doleji doklad v pl. 3); bůh je přioděje Br. Jg., (hlíza) se prodyge Rhas. 98, kdež se mi čest zdegye (sic) AlxV. 856, (posel) poselství zdegie Kruml. 182^b, to tobě více prospěje a tvaou cestu lépe zděje RZvíř. Jg., korunu wzdyge na hlavu Ol. Lev. 16, 14, co se to děje Us.; chybně dí: dí se Kom. (Dobr.) Jg. (prý = děje se, doklad nejistý); — pl. 1. dějeme: poselství dějeme Br. Jg., čím se odyegem Koř. Mat. 6, 31, nového člověka na se wzdygem Alb. 46^b, wzdiegem Kruml. 173^b, kam se podějeme, čím se odějeme Us.; — pl. 2. dějete: kam se podějete, čím se odějete Us.; — pl. 3. dějá, -í: kam se ti peníze dyeyú Jid. 138, archandělé poselství dyeggy od boha Štít. uč. 95^a, veliké (dsky) jsou pro bohaté pány a zemany, kteříž w tificze diegij a veliká zboží mají VšeH. 180^b, (hosté) vzmú orudie, z něhož pijí, a diegi je kam chtějí Troj. 54, kdež se kteří trhové dějí Tovač. 33; ať odiegu se operiantur ŽWittb. 108, 29, tuť mnozí svú vůli zdiegi NRada 885, kam se podějí, čím se odějí, divné věci se dějí Us., se dějou Us. — Impt. děj: oděj tělo jeho Br. Jg., zdyey své chtěnie NRada 588, wdyey meč v nožnicě Hrad. 81^b, ML. 100^a, tomu městu Praha vzdějte Pulk. Jg.; děj se co děj, uaděj mi jehlu Us. Jg., odějte se se Us.; v době přehlásky aj-ej je zvratnou analogií -daj m. -dēj: przywoday lic dobře Chir. 296^b. — Impt. dějích atd.: co se dyegieffe Pass. 276, Ol. 2. Reg. 11, 2, co se diegieffe Hrad. 21^b, OtcB. 148^a, to se diegisse OtcA. 4^b, ještě (věci) se diegiechu Krist. 72^b, vyhnal všechny jižo trh dyegycchu ML. 90^b; když jeho odiegiechu rúchem cum operiretur Ol. 3. Reg. 1. 1. — Aor. děch atd.: Maria odye je (dítě) rúskami ML. 135^b, pavalčtým rúchem odyechu jeho Hod. 29^b, sukní odyechu ho chlamydem circumdederunt ei Koř. Mat. 27, 28; kam se (člověk) podye živ nevědě AlxV. 908, kam podyechu tvé dietě Vít. 53^b; (muž) wyniem gehlu prodie rány Baw. 82; Lučanóm se tu zle zdye, Styr Vlášlavovi hlavu stě DalC. 20, slyš co ten Durink zdye, děťátku hlavu stě t. 21, Gawin zdie to poselství TandZ. 165^b, chcec jej osočiti, jakož i zdyechu a řkúc Kat. 4; (Ježíš) wzdie jim jména imposuit eis nomina Koř. Mark. 3, 17, (Mojžíš) wzdye zástěru na obličej posuit Ol. Ex. 34, 34, (hradu) vzdyechu Vyšehrad DalC. 11, terna Němci ména przyewzdyechu t. 69. — Inf. diety zúž. děti, můžu býti z děti I. 7 i z dějati V. 4; na př. kam 'jě (peníze) Jidášem vráčené) chcemy diety Hrad. 88^a, jáz musím otcě mého vůli dieti t. 72^a, co ta žena mohla sdiety jiného nežli pláč dieti t. 31^a; nadieti Lact. Jg.; v nevěrný plášček se odyety DalC. 15; kam chceš plecháčě (mnicha) podyety Růž. 2; když se chce co zdyety t. j. sdiety Jid. 74, zdyety AlxBM. 6, 2, co je nám sobě fdyety Mast. 240, nevědúc co tomu zdyety DalC. 10, co by mohl svým mečem zdyety t. 50, co sobě zdijti mám Hád. 4^a, zdíti Vel. Jg.; kak by jemu (král synovi) wzdyety kázal PilD., vzdíti Jg.; co se má díti, čím se mám odíti, kam se mám podíti, prodíti neštovici atp.

Us. a Jg. — Part. praes. dějě, dějúc-: viděl sem dějice stohy portantes acervos Hlah. Nehem. 13, 15, adj. dobře čiň svým zle diegiczim Kruml. 119^a, služebníkům poselství dějícím Br. Jg.; nevědicše co živ zdyegye AlxV. 1431, zdiege svú vůli NRada 1373; rúcho wzdiegyez na se Otc. 466^a, wzdiegiec věrnému křestanu kacieř HusPost. 29^a; děje, dějíc- Us. spis. — Part. děl, zdlouž. diel a zůž. dil, -a atd., z býv. děl-: některé příklady jsou nezřetelné. na př. staropísmé dyel může se bráti za krátké nebo za dlouhé, staropísmý plur. masc. dyely může býti *děli* nebo *zdlouž. dieli* podle I. 7, a také *dieli* z *dějali* podle V. 4, a totéž platí o pozdějším a dial *dil, -a atd.*; kde vedle dlouhého *diel, dil* je ve stejnoplatných rčeních zřetelně krátké *děl*, tu možno i dlouhé *diel, dil* bráti do vz. I. 7. Příklady: *děl, diel, dū*: kam se diel milující Hrad. 37^a, kamo se jest potom dyel Kat. 112. kam se jest dyela má útěcha Krist. 102^a, kam ste svúj smysl dyely Štít. uč. 82^a, kam by se dělo, kam se to dělo Us. kam s' te, milé, koně děl Suš. 610, dělo se BartD. 2, 196 (tišň.); bry se díly Hrub. Jg., bylo by se dijlo Melantr. Jg., co se dílo chodHan. 117, dílo se BartD. 2, 151 (slavk.) a j.; *oděl, odíel, odil*: jenž odíel ju Hrad. 99^b, kterýž tě přioděl Br. Jg., oděl Us.; odíel jsem tě Bon. Jg., abych jej přiodíjľ Háj. 144^a. přiodíľa s' je Br. Jg., přiodíľi ho BrNZák. 68^a; *poděl*: že s' se byl kams ot nás podiel Hrad. 72^a. kam ji (sůľ) podiel KolI. 22^b (1603). kam by se (mastidlo) podielo t.. kam ste múdrost svú podieli Hrad. 51^a, kam ste vieru i čest svú podieli Troj. 191^b, kam sú tu rybu poděli Háj. Jg., kam se s' poděl, poděla atd. Us.; *proděl*: pak-liť sě jest ten nežit prodyel, talov od ňeho jde LékB. 192^b; *zdlouž. prodľ*: samo se to prodľo Rosa Jg.; *rozděl*: i rozdiela fie jest voda divisa est Ol. Ex. 14; 21, (smrt) tělo s dušľ rozdiela Trist. 36; *sďěl, zďěl, -iel, -il*: co s' nám milý synu sďiel Hrad. 72^a, ty s' tak sďiel t. 45^a, bratr náš dobře nám jest zdyel DalC. 66, dobře s' zdyel Pass. 339, to jest proto zdiel Trist. 2, proč to sďiela Hrad. 31^a. (žena) to jest byla proto zdyela DalC. 20. aby (ty) z nás všěcko zdiela (rým: chtěľa) TandZ. 169^a, tělo ješto nikdy hřiechu nezdyelo Modľ. 53^b, co svě zdyela AlxBM. 1, 17 (rým: domněľa), co-li jste sďieli Hrad. 25^b, jakož zdyely byechu AlxV. 501, (hosté) svú vůli zdieli NRada 536, že jsú k nccti nic nezdieli TandZ. 166^a a j.; když byšte všěcko dobře zdijeli Hrad. Jg., dobře-li jsem zďil poselství Solf. Jg., poslové zďili své poselství Vel. Jg.; *vděl*: (Rachel) wdíela jmě tomu synu Benoni Ol. Gen. 35, 18; *vzděl, vzdíel, vzdil*: abych na vy osídlo wzdyel Štít. uč. 41^a, aby (Jeremiáš) wzdyel na hrdlo řetěz Štít. ř. 206^a, (Boleslav) tomu synu wzdhíel bieše Strachkvas DalH. 30, na jeho hrdlo provaz wzdieli Krist. 96^a, tomu lesu Strahov wzdyely DalC. 30 atd., vzděl Us. spis.; (člověk bohu) chváľu odjal a na se ji wzdiľ ChelĚPost 115^b. — Part. děv, diev, dív: (Alexander) to sďyew káza vojem vstáti AlxV. 703, oděv se všel do domu Br. Jg., wzdyew na ruku rukavici DalC. 83, jměna nám jiná wzdyewšfe Pass. 291; vzděv, oděv se Us. spis.; odijw je Háj. 229^a, zdijwšfe poselství

t. 82^a. — Part. dén, -a atd. z býv. dén-; na př. odén: odyen jest ŽKlem, 92, 1, odyen světlostí amictus ŽWittb. 103, 2, odiény buďte operiantur t. 70, 13 atd.; adj. člověka měkkým rúchem odieného Hus'ost. 9^a; odén, oděný Us.; odien, odín: odu byl Jel. Jg.; udén: koláči dobřě udiény Hrad. 137^a; vdén: wdjena buď na ně uzda Jel. Jg.; vzdén: toť jiej jině wzdyeno Krist. 4^a a j., vzděno Us. spis.; vzdien, vzdín: vzdjna buď uzda na ni Hrub. Jg. — Part. -td, novotvaré: nadět, nadětý, zdlouž, nadít, nadítý Us. a Jg.; starosty odyetee u pytle opertos Ol. 4. Reg. 19, 2, prostěradlo kterým oděta byla Lomn. Kup. 42^b, jsouce odité Iláj. herb. 14^a (zkrác. z dít-), bilym ruchem odzita Suš. — Subst. verb. děnie: odyenie arma Prešp. 2024 atd.

Místo tvarů žádaných z dě- bývají tvary z da-, dá-. Ale jen v jistých případech: na př. k složenému u-dálo se jest inf. u-dáti se, ale k nesloženému dálo se není inf. dáti se, nýbrž díti se stč. dieti se; k téměř u-dálo se je praes. (fut.) u-dá se, a k dálo se není praes. dá se, nýbrž děje se; atd. Rovněž tak bývá při tvarech žádaných z býv. dě-ja- v tř. V. 4. na př. nadáti se vedle nadíti se stč. nadieti se stsl. nadějati se sperare. Ve všech případech sem hledících je spolu záměna významu: místo facere je položeno dare. Totéž je v pol. zdać się hluz. zdać so videri atd., a v stsl. zdanije sententia Mikl. Lex. z Men.-Vuk.; v pol. a luž. zda- je spolu svědectví, že české da-, dá- není hláskovou obměnou z dá-, vzniklého stažením z děja-. — V češtině bývá tu v některých tvarech krátké da-: pl. 3. stč. zdaďie se nč. zdají se, impf. zdajiech se, part. zdaje se; v jiných dlouhé dá: praes. zdám se atd., impf. zdáše se, part. zdálo se, událo se a j.; o aoristu není dokladu pro tuto věc zřetelných, mohlo býti na př. udá se podle part. udál, ale mohlo také býti a spíše bylo uda se. — Význam výrazů nesložených je vždy imperfektivní, na př. dálo se liebat proti dálo se datum est. V těchto případech není tedy č. dá- z da(d)-, jako v praes. dám, dáš atd., nýbrž z iterativního daja-; a když je nesložené dá- z daja-, tedy je téhož původu ovšem také složené u-dá- atd. Bývalé nesložené dáti z daja- v V. 4 zaniklo; v tvarech zde míněných přešlo ke vz. V. 1^a: pl. 3. udají se ob. udaj se (v V. 4 bylo by ob. -ou) atd.

České da-, dá- je tedy dílem za stsl. dě- I. 7, dílem za děja- V. 4. Ale rozdíl tento nejví se v češtině historické ani na stránce tvarové, ani na významové, na př. perf. dálo se může býti i za dělo se i za dějalo se atd.; proto nelze tvarů sem hledících lišiti podle této stránky a uvozuji je tedy pospolu. Patří

k dieti facere, stsl. děti i dějati: part. dál, -a atd., na př. (posel) poselství své daal jest v tato slova Troj. 10^b, v téj cti ještě j' jemu daala se Štít. ř. 147^b, by se pravda dala ODub. 95, by se škoda nedaala KolČČ.

276^b (1557), ještě se j'mu ve sně dalo AlxV. 768, to se nám nikdy nedalo Krist. 106^a, bohďaj bychom též s niú (Marií) dali, chválili čiuš hospodina Hrad. 66^a, ty věci ještě se daaly Štít. ř. 39^b atd., křivda se dála, dálo se Us.; —

k nadieti se sperare, stsl. nadējati se; praes. nadám se (-ju nedoloženo) atd., na př. (duše) se nadagj Kon. 324, nadám se, ani se nenadáš Us.; inf. nadáti se Vel. Jg. a Us.; part. nadál se -a atd., na př. nenadal sem se ŽKap. 118. 81., velmi jsem se nadala by jeho vypravili ML. 102^b, nenadal jsem se atp. Us.; —

ke sdieti, zdieti facere, conficere, stsl. sďěti componere: part. sďál, zďál, -a atd., na př. anděl zďal poselstvie Štít. ř. 245^b, neb sem nemúďřē zďal Ilah. 1. Par. 21, 8, jáť jsem zle zďal t. 21, 17, jestli kto z nás zďal jenž by k jeho necti řtalo TandZ. 166^a; part. sďáv, zďáv: když Gabriel zďaw poselstvie bieše otšel Hrad. 64^a; —

ke sdieti se, zdieti se videri; o tom viz zde doleji; —

k udieti se vydariti se, cf. koláči dobře udiení Hrad. 137^a, a stsl. udējati se fieri: praes. udá: chléb (i když se nevydarí) sě snie a pivo vypie, ale běda komužž sě žena nenda Štít. uč. 37^b; pak-li sě to vĩa AlxV. 249 a j., udá se Us.; aor. udach (o kvantitě v. zde výše): až se mu uda pod ten hrad podjiti DalC. 39 a j., když sě j'mu tu da býti t. j. tu 'da m. tu uda ApŠ. 79; part. udál, -a atd.: byť sě tu vdalo býti AlxV. 11, 97, komu sě tu dalo býti t. j. tu 'dalo m. tu událo AlxH. 1, 28, vdalo se mu do města jěti Pass. 330 atd.; udáti se, udá se, událo se atd. Us.

Jiná zvláštnost sloves těchto je praes. -dí- místo -děje-. Je v dial. pl. 2. podíte = podějete BartD. 1, 126 (laš.), k inf. poděti nč. poditi stsl. poděti ponere; — v stč. sg. 3. nadí m. naděje: ano crčie krvavé struby. kdež se hlozie v hlavu nady, div že se leb nerozřady, . . any krví shořaly vlasý Modl. 54^a, k inf. nadieti stsl. naděti infligere; — a v stč. sg. 3. sďí se, zďí se videtur a pl. 2. zďíte se videmini, o němž viz také v odstavci následujícím. Jsou to vesměs novotvary podle vz. III. 2: k inf. trpěti, bdieti nč. bđiti atp. je praes. sg. 3. trpí, bđí, pl. 2. -íte atd., a podle toho utvořeny také k stč. nadieti a sdieti (se) tvary sg. 3. -í a pl. 2. -íte, a k nč. poditi tvar dial. pl. 2. -itě (= spis. -íte).

Sloveso sdieti se, spodobou zdieti se videri, žádá povšimnutí ještě zvláštního. Má tvary náležité podle I. 7: praes. pl. 3. zďěji se, aor. zďech se. Má dále novotvary právě připomenuté podle III. 2: praes. sg. 3. sďí se, zďí se a pl. 2. zďíte se; k těm druží se také impf. zďiech se atd. A má tvary s da-, dá- s praes. sďá se, zďá se videtur, zďadie se a zďají se videntur, part. zďálo se atd. K těm pak jest impf. nikoli zďadiech se, nýbrž novotvaré zďách se a zďajicch se; význam da = dare byl tu zastřen a tím byla také zatlačena povědomost, že by impf. mělo býti -dadiech, srov. dad-,

v § 59. Kromé tvaru pak žádá zde povšimnutí také význam. Ve *sdieti se*, *zdati se* je předpona *s-*. Oboje mělo by tedy býti významu perfektivního, ale jest imperfektivum v češtině staré jako v nové: *stě. sdi se, sdá se, zdá se* = nč. *zdá se* = videtur, nikoli videbitur. Výklad tomu podobá se mi tento: původní *s-**dě-* bylo perfektivum, jak toho žádá pravidlo a jako je dosud *zději, zděješ* atd.; časem vznikl mechanický novotvar praes. *sdi-, sdi se* atd. podle III. 2; v tom není patrné, že by *-di* bylo m. *děje*, a proto také není patrné, že by tu byla předpona *s-*, není patrná ta věc, která by zde perfektivnost způsobovati měla; novotvaré *sdi-* zdálo se býti slovesem jednoduchým jako *bdi-* atp., bralo se tedy za imperfektivum jako je *bdi-* atp.; a podle toho pojatý pak do významu imperfektivního všechny tvary, které při tomto slovese byly nebo se ještě vyvinuly: pl. 3. *zdejší se* videtur (proti *zdejší* facient), *zdá se* videtur, *zdaďie se* a *zdať se* videtur atd. — Následují některé příklady. Praesens pl. 3. *zdejší se*: mnozí blázni, slyšieće slověc výborná, ješto se jim zdiegy dvorná, letie jako na otržen k nim Hrad. 99^a, (města) fie zdiegy jako ostrovové OtcA. 354^b. Sing. 3. *sdi se, zdi se* a pl. 2. *zdiťe se*, novotvary podle III. 2: ni co jiného myslí (Matí Magdalena), jedno tebe (t. Krista, jenž se jí byl zjevil) jiná na myslí a proto snad nedomní se . . . i sdy se, že již vůň z uma vyňata Hrad. 41^b (rým nedomní se: *sdi se*), neb kakž mnoho viež bě ve zdi, však se jemu (Alexandrovi) nic to nezdy AlxH. 8, 16, však se jemu ničse nezdy AlxV. 2021, *zdy mi se* Alb. 78^b, když se nám *sdi*, bychom sotně potřebu měli Kruml. 127^b, *zdi mi* fie t. 206^b, protože mi se *zdi* (rým: na *zdi*) Trist. 272, zevnitř *zdyte* se spravedliví paretis Mam. Jg. Tvary s *da-*, *dá-*: *sdát* mi se ežť (panie) ondono stojie Mast. 225, nezda mi se AlxM. 3, 16, Hrad. 100^b, *zdaa se* Štít. ř. 50^a, ač se *lda* Kruml. 279^b; pl. 3. oni *zdaďie se* pěkní Brig. 69^a, (obrazové) *zdaďie* se živi býti Lobk. 7^a, (obrazové) se *zdaďie* jakoby živi byli t. Výb. 2, 117, kteříž se sobě uměli býti *zdaďi* Blah. 124, těch (slov) jenž se jakaus zvláštní ušlechtilost míti *zdaďi* t. 231, (obfiení hrobové) se *zdaď* zevnitř krásni BrNZák. 55^b (Mat. 23, 27) a j.; *jižto se* *zdaď* zevna lidem krásni Krist. 83^b, *zdaď* fie Brig. 104^b atd.; *zdam se* atd., pl. 3. *zdať se* Ůs. — Impf. *zdiech se* atd.: každému se *nevěra* *zdyeffe* DalC. 44, mnohým se *nevěra* *zdieše* DalJ. 103, *zdyefe se* jemu AlxV. 735, *poslóm se* to *zdyefe* za veliký div Kat. 12, (podkoní) mi se *dvořák* *zdieše* PodkJir. 41 z rkp. 1409. Tvary s *dá-*: tak se *zdaffe* AlxH. 1, 38, Polanóm se za nimi sto ořov *zdaffe* DalC. 36, každému se *nevěra* *zdaše* DalJ. 44 podle rkp. Ff a Z, Němcóm se to spfle *zdaffe* Hrad. 26^b, *veždy* se j'mu spfle *zdafe* t. 143^a a j., *tako se* mu *zdafe* AlxV. 304 a j., *zdafe* se jim Kat. 14, *brozno se* jim *zdafe* t. 156 a j., *zdaffe se* jemu za podobné Kruml. 47^a, (podkoní) mi se *dvořák* *zdaše* PodkJir. 41 rkp. 1459, *kobyľky* se *zdachom* *videbamur* Ol. Num. 13, 34, mnozí ješto se *stateční* *zdaachu* Štít. ř. 120^b; (ona) *blízko se* *zdaďieffe* Kruml. 358^b, (ona) *všech věcí*

hbitieyffe sie zdagieffe t. — Aor. zděch se atd.: kdaž mi mój otčík pohynu, zde (sic) mi fye v noční hodinu, myslěch AlxV. 862. — Inf. zdieti se stč.: s dá-: zdáti se Us. — Part. zdějě se, zde nedoloženo; s da-: zdaje se Us. — Part. zděl se, zde nedoloženo; s dá-: nezdalo mně se hubeněj Hrad. 53^b, (Vršovicóm) fye nezdalo DalC. 35, to mi sie vse zdalo zrudněno tvú krví Kruml. 272^a atd., zdál se atd. Us. — Subst. verb. zdanie: zdánije Hrub. 340^a a j., zdaanij t. 432^b atd., zdání Us.

b) dicti dicere; slož. dodieti, podieti a snad ještě jiná. V praes. je sg. 2. dieš, 3. die atd. až pl. 2. dicte, impf. diech atd., proti stsl. praes. děje-, impf. dējau-. To vykládám I. str. 556 sl. stažením; ale vzhledem ke zvláštnostem při slovesu dě- vůbec se vyskytujícím a zde pod a) právě vysvětlovaným bude tvárn výklad podobnější, že tvary die- sem patřící vznikly napodobením tvarů stažených třídy III. 1. umie-: praes. sg. 2. umieš 3. umie atd., impf. umiech (v. umějích) atd., a že se tato zvláštnost při dicti dicere pro rozdíl od dicti facere ustálila.

Praes. sg. 1. děju, -i, zde nedoloženo; za to je novotvar diem: jako bylo sg. 2. vieš 3. vic atd. a k tomu 1. viem, tak i k sg. 2. dieš 3. die atd. přiděláno 1. dicm; na př. když dijem někomu Štít. ř. 131^a; zúž. dím: krátce díím Troj. Jg., ať i toho nedodím Rozml. Petr. Jg., díím Us. Sing. 2. dieš, zúž. díš: a zda dies Hrad. 139^a, ty diješ Štít. ř. 143^a, tak dyeš dies Ol. Ex. 3, 14. t. 2. Reg. 7, 8, vezmeš přísloví a díš Ben. Jg., díš Us. Sing. 3. die zúž. dí: dye hospodin ŽKlem. 11, 6, dye vešcek ľud dicet t. 105, 48, die vešken ľud ŽWittb. tamt., zloděj die Hrad. 131^b, dije sv. Augustin t. j. die Štít. ř. 3^a, král dye dicet Koř. Mat. 25, 40, atd., dí Us. Nestažené děje je snad v Tand.: pannu zbav všie roboty a sám buď robotník jejie, čiň to, což kolivěk děje 46. má-li to býti = dicit, a je to v tom případě odchylka pro rým. V dokladech: vě sta děje Ben., v tisíce děje Br. je děje = facit. v. zde napřed. Du. 1. dievě, -va, 2. 3. dicta, zde nedoloženo. Plur. 1. dicme zúž. díme: opět dijeme t. j. dieme Štít. ř. 22^b, zda-li nedijeme právě ež s' ty Samaritan t. 143^a, co dyeme dicemus Koř. Rom. 4, 1 atd., díme Us.; 2. diete zúž. díte: diete toho dne dicetis ŽWittb. Isa. 4, diete ŽKlem. tamt., tak dycte duši mé t. 10, 2, vy dycte BiblB. Mark. 8, 29 a j., to diete dicetis Comest. 49^a, tak jemu díte dicetis BrNZák. 148^b, díte hospodáři dicetis t. 153^b, díte dicitis Us.; 3. dějú, -iú, -i: Mohan řěč dyeyú Čiha pak dyeyú potoku dicunt Pila., dieyu dicent ŽWittb. 51, 8, kak ti dyeyu pravé jmě Mast. 5, dyeyu ni Rubín t. 8, kako tobě dyeyu Pass. 383, jiežto (řěč) Mozella dyeyu t. 330, všickni diegiu chválu ŽKlem. 28, 9, jižto diegiu t. 136, 7, tomu znameníú kříž dyegy DuC. 19, Prokop mi diegy Hrad. 6^b, téj vsi jmě Chotún diegy t. 1^a, když dyegyy k vám Pror. 6^b, dijegij lékaři Štít. ř. 98^b, a dějif vám BrNZák. 144^b, dějí Us.; chybně die,

dí: nesmyslní *dye* LékB. 293^b, konšelé *dí* WintObr. 2, 352, artikule literátů *dí* WintCírk. 974. — *Impf. děj, dějte*: zdieg voca MamV. — *Impf. diech* atd.: ač *diech* si dicebam ŽWittb. 72, 15, *ta paní dieffe Hrad.* 103^b, Ježíš *dieffe* Krist. 57^b, ten ještě *dijesse* t. j. *dieše* Štít. ř. 155^b, (dva pacholiky) *diešta* DalJ. 56 podle rkp. Z. *jemužto* (dvoru) *diechu* *getzemany Hrad.* 79^a, druhému Přemysl *dyechu* DalC. 69, *jemuž* *Přima dyechu* t. 38 atd.; *zřídka dějiech*: *jemuž* *diechu* *Sichem* a synovi *diegiechu* *Emos Kruml.* 143^a. — *Aor. děch* atd., na př. avšak *dyech*: *můj synu ML.* 107^a, když tento hlas *jie* *dodye*, tato slova *dopovědě*, *inheď* atd. *Kat.* 192, i *podie* *Judith dixit* *Hlah.* *Judith* 13, 13, (*Dobeš*) *podie dixit* t. *Tob.* 2, 20, *tá* *prosbů* *hnuť* se i *die* k nim *Griz.* 153^b, *služebnice* *podiechu* *jí* *nuntiauerunt* *Hlah.* *Ľsth.* 4, 4. — *Inf. dieti*, *zůz. diti*, *Us.* — *Part. děje, dějúc-*, *žádané* a *shodné* s *nahofe* *uvedenými* *tvary* *praes. pl. 3. dějí* a *impf. děj*, *zde* *nedoloženo*; *Jg.* *uvodí* *tvár dě*: *sv. Pavel* *píše* k *Efezským* *dě* *RZvíř.* 6, *což* *jest* *patrně* *chybný* *novotvar*; *rovněž* *novotvar* *je* *nč. spis. díc*: *nedíc nic* o *koste* *TomP.* 3, 207, *nedíc* o *Plzni* t. 4, 620. — *Part. děl*: *tak děl* *anděl* *Ztrac.* *ráj* *Jg.* a *Us.* — *Part. दें, subst. verb. देंी* *Jg.*

hřeju, hřieti, stsl. *gręja, gręti* (vedle *gręjati* *Mikl. Lex.*, bez dokladů rozhodujících pro I. 7 nebo V. 4) *calcificare*. V č. jsou z doby starší doklady rozhodné jenom pro vzor I. 7; tvary infinitivní *hřá-*, ukazující do vz. V. 4, jsou až z doby novější a patrně novotvary podle *přeji-přáti, přál* atp.; v tom smyslu poopravití *jest* *udání* v I. str. 100, že by *hřá-* bylo přímo z *gręja-*. — *Příklady*: *praes. hřeju* atd., *hřeji, hřeješ* atd. *Us.*, *hřeju, hřeješ, hřeje* *BartD.* 1, 25 (zlin.); *novotv. hřijo* atd. t. 2, 180 (tišň.) a j.; — *impf. hřeěj* atd., na př. *hrzyeyte* sě *Koř. Jak.* 2, 16, *hřeěj* *Us.*, *hře* *BartD.* 2, 184 (tišň.) a j.; *novotv. hřij, hři* t. 2, 92 (nezam.), *zkrác. hři, zehři* se t. 165 (brn.), t. 104 (letov.) a j.; — *impf. hřejiech* atd., na př. (ty) sě *hrzyegyesse* *Vít.* 39^a, *Petr* sě *hrziegieffe* *Hrad.* 83^b, *chudí* na *slunci* sě *hrziegiechu* *ML.* 75^a; — *aor. hřeč*: *jehožto* (synáčka) *matka* *přituli* a *řhrzie* *svými* *prsmi* *Vít.* 106^b, *tak* sě *jiej* *nohy* *zahrziechu* *Pass.* 23; — *inf. hřieti* atd.: *ni j'ho* (zlí *dobrého*) *mohú* v *srdeci* *řhrziety* *Hrad.* 51^b, *ty* se *nemůžeš* *řhrziety* *Štít. uč.* 38^a, *chtě* sě *řhrzieti* u *téhož* *ohně* *Lobk.* 118^a; *zůz. zahřiti* *Br. Ag.* 1, 6, *ohřiti* *vodu* *Vel. Jg.*, *hřiti* *Beck.* 1. 108, *hřít* *chod.* 34, *krkon.* 54, *BartD.* 1, 25 (zlin.), *hřít* t. 92 (kel.) a j.; *zkrác. hřit* t. 2. 107 (jev.), *hřit* t. 43 (kojet.) a j.; *novotv. podle praes.*: *hřejt. řejt* *Us.* *podkrk.*, *řejt* *Kotsm.* 6 (doudl.); *zehřět* *BartD.* 1, 90 (stjick.), *hřet* t. 2. 259, (žďár.); *novot. podle V. 4*: *hřáti, hřát* *Us.*, *hřat, hřoć* (ze *hřáti*) *BartD.* 1. 130 (laš.), *hřiat* t. 44 (brez.) a slc.; — *part. hřečl, zdlouž. hřiel* atd.: *řhrzyel* sě *jest* i *řekl*: *řhrzyel* *sem* sě *Pror. Isa.* 44, 16, *neřhrziel* *sem* sě *ML.* 124^a, *až* sě *den* *ohrziel* *Ol.* 1. *Reg.* 11, 11, *řhrřel* se *Kladr.* *Isa.* 44, 15, *zahřel* t. 1. *Reg.* 11, 11, *rozahřel* t. *Ezech.* 24, 11, *nezahřel-li* se t. *Job.* 31, 20, *až* se *zahřel* *Br. Jg.*,

bych se zahřil Pam. 3, 148; by tvá rozněta (roznícení) mě k dobrotě shrzycla Rúd. 11^a, ohřela se hůlka v rukou Přisl. XVI. stol. v ČČMus. 1829, 4. 71; (srdce) rozhrzelo lye concaluit ŽGloss. 38, 4, rozhrzielo se ŽWittb. tamt.. Shrzielo se ŽKap. tamt., když slunce se ohrzielo Ol. Ex. 16, 21, shrzielo se jest tělo t. 4. Reg. 4, 34, (slunce) se zahřelo Kladr. Ex. 16, 21, zahřelo se Ben. Jg.; by se shrzyely calefiant Pror. Isa. 47, 14, to miesto kdež sú se shrzieli Lobk. 117^b, když sme se pohřjli Har. 2, 186, tak se hřili a potili Lab. 15, 3; tak se jemu nohy shrziely Pass. 517. nohy rozhrzyely sú se Pulk. 22^a; hřil, hřila chod. 34, podkrk. 54, hřil BartD. 2, 179 (tišň.), hřil t. 1. 7 (zlin.), zehřila t. 340 (těž); zkrác. hřil t. 2, 200 (těb.) a j.; novotv. podle praes.: zařel Kotsm. 7 (doudl.), zahřel BartD. 2, 259 (žďár.), zahřel sa t. 1. 84 (stjick.); novotv. hřeřl, zahřeřl sa t. 52 (dol.), těž podle praes.; novotv. hřál, hřáti Us., BartD. 2, 259 (žďár.) a j., hřař. hřot. -a atd. t. 1, 130 (laš.), hřař t. 43 (hroz.), slc. hřial; — part. hřév. zdlouž. hřiev: (ono) rozhrziely sie hynieše Hlah. Sap. 16, 27; novotv. hřáv Us. spis.; — part. hřén zdlouž. hřien zůž. hřin: když (pocestný) jest ohrzien Ol. Job. 31, 20, ohrziens Hlah. tamt.; ty věci stydnú, leč budú zahřeny Rhas. Jg.; zahřin Jg.; stč. hřet. zdlouž. hřit a opět zkrác. hřit: (olej) móż shrzet býti Sal. 572, vosku shrzeteho u ohně t. 406, zařetej Kotsm. 7 (doudl.), zahřito bylo srdce Beck. 2, 406, hřítě BartD. 2, 179 (tišň.) a j., zehřítý t. 1, 7 (zlin.) a j.; novotv. hřát: rozhrátý Beck. 1, 372. zahrát, uhřát Us., hřaty, hřoty BartD. 1, 130 (laš.), slc. hřiaty; — subst. verb. hřenie, hřenie: hledají zahrzienie materina Vít. 106^b; hřání Jg. a Us.; -tí: hřeti Jg.

chvěju, chvieti, chvěti, stsl. chvěja se (inf. chvějati se Mikl. Lex. bez dokladů rozhodných) moveri: praes. chvěju (se), chvěješ atd., na př. (ty) se chvěješ jako trest na bahně Troj. Jg., povětrí plachty chvěje t., pták chvěje křídloma Kom. Jg., (lvům) se hřivy chwiegy Otc. 411^b; jenž se chvěje ČechNezn. 54. chvěje se Vrchl. Bar.-K. 289; chvěji, chvěju se. chvěješ se atd. Us.; — impf. chvějích se, na př. mysl Medce chwiegiffe se Troj. 21^a; — inf. chvieti se, chvět se BartD. 1, 77 (rožn.), zůž. chviti se Br. Jg., a nezdouž. chvěti se Us.; — part. chvěj-se, adj. titino větrem se chvějící Vrchl. Bar.-K. 288; chvěl se a podle inf. zdlouž. chviel se zůž. chvít se, na př. jiní se chvěli Kom. Jg., třáslí se a chvíli Streyc. žalm. Jg. — Odchytky spisovatelů některých: (já) se chvím ČechNezn. 20, (tušení) myslí zbožnou chví t. 17, (duše) v nadšení se chvíc t. 70, ty se chvíš Vrchl. BK. 332, struna chví se Majer. fys. Kott.

pěju, pieti, pěti recitare. Podle praes. stsl. pojā rus. poju atd. bylo v slabice kořenné -oi; v praesentním poj- patřilo tedy j ke kořenu, nikoli ku příponě. V tvarech infinitivních začínala se přípona vždycky souhláskou, bylo tedy -oi- téžeslabičné a měnilo se v -ě-, srov. I. str. 20, na př. v inf. stsl. pě-ti č. pě-ti atd. V češtině tvary praesentní poj- se nedochovaly,

jsou tu za ně tvary *pě-j-*, patrně novotvary podle inf. V č. *pě-j-* patří *j-* ovšem ku příponě a sloveso je tedy všecno v tř. I. 7. — Na př. praes. *pěju* atd.: Spiegelfi jej (páter) Pass. 453, *zapicge kokot Hrad. 79^a*, mnišie pyegyu DalC. 24, jak v první hodinu ve dne pyegy Štít. uč. 125^b; „děti pějau páter“ Moravci říkají Blah. 185; pěji, -u, pěješ atd. Us.; — imp. *pěj*: páter jeden spicy Pass. 483, spyej toliko páterów Štít. uč. 139^a, pěj Us.; — impf. *pějiech* atd.; jenž piegieffe OtcB. 114^a, když piegiechu Pass. 331; — inf. *pieti*, *píti*: pijeti žaltář HrubPetr. 28^b, několik páteruov pijti ChelČP. 181^a, otčenáš spijti VšeH. 55^a; *zkrác. pěti* Us., pro rozdíl od *píti-piji*; — part. *pějé*: pyegycze své hodiny Štít. uč. 125^b, když (Petr) kokota slyšel pyegycze Hod. 41^a, pěje, pěje Us.; — part. *pěl* zdlouž. *piel*: peli su cecinere t. j. pěli ŽGloss. Joh. b. 7, tu každý spijel některý páter Lobk. 84^a, pěl Us.; — part. *pén* Us.; — subst. verb. *pénic*: pienye mé ŽKlem. 70, 6, péní Us.

sěju, sieti, stsl. *sěja, sěti*, serere, seminar. Tvary infinitivní jsou také *ze sěja-* ve vz. V. 4, v. t. — Praes. *sěju* atd.: ten jenž siege Krist. 53^a, ktož siegiu ve slzách ŽKlem. 125, 5, sieyu ŽWittb. tamt., (zahradníci) fyegij Štít. ř. 188^b, (ptáci nebešči) nelyegi Koř. Mat. 6, 26 atd., *seji*, -u, *seješ* Us.; novotv. *siju*, *sijěš* BartD. 2, 160 a 177 (brn.) a j. — Imp. *sěj* atd.: sieyte pole Ol. Gen. 47, 23, t. 4. Reg. 19, 29, atd., *sej*, *sejte* Us., *sěj* BartD. 2, 156 (slavk.), *nasé* t. 184 (tišů.); novotv. *sij*, *sí* zkrác. *sí*: *nasí* t. 104 (letov.); v době přehlásky *aj-ej* je zvratnou analogií *saj*: ztluc skořepiny na prach a proflay čistě Chir. 39^a, zetrřiž to spolu a proflay čistě t. 171^a, (piesek) ztluc a proflay t. 271^b. — Aor. *sěch* z byv. *sěchs*; doklad: přišed nepřítel i nafie kúkole KvZimn. 12 může se bráti za *nasé* podle I. 7 i za *nasie* podle V. 4. — Inf. *sieti* může býti ze *sěti* I. 7 i ze *sějati* V. 4. Příklady: v jich myšli rač wfšfety siemě věčného života Pass. 39, (Jason) měl zuby na pole wfieti Troj. 5^b, (moukou) komnětu posieti Trist. 181; dědinu ovsem ofeti KolČČ. 1746 (1552); *zůž. sieti*: (úhor) se zafyti jmá KolČČ. 174^b (1552), aby počal vorati neb fytiť t. 270^b (1587), ofyti semenem KolEE. 2^a (1652), *síti* Us., *sić* BartD. 1, 130 (laš.) a j.; v dial. *set* BartD. 1, 25 (zlin.), *sěl* t. 39 (súch.), *sejt* t. 2, 245 (žďár.) a Us. podkrk. a j., jakož i *sějat* BartD. 1, 13 (zlin.) jsou novotvary podle praes. *seju*, *sěju* utvořeně. — Part. *sějé* atd.: siemě wfiegicz Ol. Deut. 11, 10, wfiegycz Otc. 299^b, siegiuce sěmena svá ŽKlem. 125, 16 atd., *seje*, *sějic* Us. — Part. masc. *sěl*, sklesnutím jotace *sel*; zdlouž. *síel*, *zůž. síl* a z toho opět zkrác. *síl*; fem. *sěla* atd.; v dokladech staropísmých často nelze poznati, mají-li slabiku krátkou či dlouhou. Příklady: ještě s' wfšiel Pass. 596, aby fyel ut serat Pror. Isa. 28, 24, (rataj) by fiel Kruml. 246^a, což jsi fiel Comest. 171^b, Isák posiel tu dědinu Ol. Gen. 26, 13, (Jason) rozfiel je (zuby býkův) na poli Troj. 27^a, kdo by fyel ji (zemi) Ben. 4. Esdr. 16,

25; orať i fel Otc. 105^b; ktož řijel KolA. 1512, aby wořijel t. 1521; by kdo řyl Háj. herb. 375^a, nasřl Blah. 274 (prý inepte a mor.), aby wořyl KolČČ. 270^b (1587), řyl Nudož. 66^a; doklady plur. masc.: obřeli sů dědiny seminaverunt ŽKlem. 106, 37, řyely pole ŽWittb. tamt., řeli ŽGloss. tamt., jeřto řte vy neřeli Krist. 53^a; viet řeli a vicher budů řieti Lit. Hler. Paul. obs., řeli Kladr. řalm. 106, 37, kdy ř sů ři (zemi) pořeli oračkové Otc. 132^b atp. mohou se bráti za řeli I. 7 i za řieli V. 4; co řte neřely Otc. 437^a, podle I. 7; bychom neofyli KolA. 1515, aby rolí wořyli KolČČ. 307^a (1560) = řili, zůř. ze řieli, a snad řiž zkrác. řili; ně. řel, řeli Us., řil, řili Us. místy; mor. řel BartD. 2, 177 (brn.), řel, -a, -o t. 1, 139 (rořn.) a ř. — Part. řen řsl. řenř; rač řijieti novo řyene řlémě Pass. 596, slovo jeřto jeřt bylo wřieno řit. Mark. 4, 15; řet řsl. řetř MikřLex., řklesnutím jotace řet, a také řdlouř. řiet, řit: na obilí řyeten řád pz. 54, řiemě (jeřt) wřieto řtitOp. 219, rolí nebude-li pořieta t. 25, wřieto bude řrig. 62^b; děřina ofeta KolA. 1512, jak ř děřida wořeta bude KolČČ. 111^a (1554), řemeno musí řeto býti řeck. 1, 424; (děřina) ofijeta KolA. 1515, na rolí ofýtém Háj. herb. 150^b, země neofytá řuch. 298^a, wořyto bylo KolČČ. 56^a (1545); řet řs. — Subst. verb. řenie; ofřenie řenimina řGloss. 64, 11, ofřyene řulk. 154^b t. ř. osěnie, ně. osení řs.; řsané řyene řegetem řl. řeut. 16, 19, můře býti řenie podle I. 7 i řenie podle V. 4; řetie: slova bořieho neřietie řusPost. 35^b, děřiny s ofetijm KolČČ. 245^a (1556), na ředno ofetj KolEE. 2^b (1635), řeti řs.

řměju, řmieti audere, v. v řř. III. 1, ř 125.

řpěju, řpěti properare, koř. řpě- z řřv. řpě- řrugm. II, 1060. řvary řeho a doklady viz nahore v ř 102.

Kromě toho řsou tu v ně. novotvary řkleji atd. za řřv. řknu atd., v. ř 88. a řpleji atd. za řřv. řlevu atd., v. ř 73.

108. Slovesa s kořenným -u.

Řsou dvojě: a) ředna řají -u- řen v tvarech řnfinitivních, a naproti tomu v tvarech řraesentních -or- a řpřiponu řkmene řraesentního -o-, -e, na řř. řlu-, řnf. řsl. řlu-ti ř. řlu-ti, řraes. řsl. řlov-ř, řlov-e-ř atd., ř. řlov-u, řlov-e-ř atd.; b) řruhá řak řají -u- také v tvarech řraesentních a řpřiponu řkmene řraesentního -jo-, řje-, na řř. řu-, řnf. řsl. řu-ti ř. řu-ti, řraes. řsl. řu-řj, řu-řje-ř atd., ř. řu-řu, řu-řje-ř atd.

Řruhu zde řyloženého a) řsou slovesa řplůti řraes. řlovu, řsl. řpluti, řplov-ř, a řslůti řraes. řlovu, řsl. řsluti, řlov-ř, z koř. řřv. řpleu- a řkleu-. Kořenné -eu- řává do řlovanřtiny řřed řouhlářkou (těžeslabičné, v tvarech řnfinitivních) -u, na řř. řnf. řsl. řpluti, řsluti, ř. řplůti, řslůti atd.; a řřed řamohlářkou (řřznoslabičné, v tvarech řraesentních) -ov, na řř. řraes. řsl. řplov-ř, řlov-ř, ř. řlovu, řlovu atd., řrov. I. řtr. 19 a řrugm. II, 915. řle

časem vznikají analogii novotvary a jest na př. podle inf. *plu-*, *slu-* také *praes. plu-je-*, *slu-je-* atd. Doklady tomu zde následují.

plouu, *plúti* fluere, a odtud navigare. *Praes. sg. 1. plouu*, 2. *plóves* n. *ploveš* atd.: řeka plowe PiA., vosk jenž plowe ŽKlem. 57, 9, ta voda (řeka Sázava) pod klášter plowe Ilrad. 4^b, z jejie hrobu plowe olej Kat. 196, kdež je (místo) řeka oplowe t. 4, z trojicě osoba pluowe Vít. 17^b, pluowe t. 3^b, odkad plowete . . do Konstantinopoli ploweny . . tak právě poplowete Pass. 481, poplowu vody fluent aquae ŽKlem. 147, 18, (moře) po němž plowu pútníci k božému hrobu AlxV. 606. *Novotv. pluji*, -u, *pluješ* atd. *Us. spis.*, *pluju* BartD. 2, 53 (přer.) a j. *Impf. plov* atd.: plow jako rosa mluva má fluat ŽKlem. Deut. 2, Ol. tamt., *plowte na levo*, *tady neplowte* Pass. 481; *novotv. pluji* *Us. spis.* — *Impf. ploviech*: (žena) přes moře plowieffe Pass. 287, plowieffe t. 481, plowyeffe t. 218, t. 402, hory jako vosk plowiechu fluxerunt ŽKlem. 96, 5, krvavi potoci plowiechu DalC. 27, vody v pusté moře plouiechu Ol. Jos. 3, 16, plowiechu zase remigabant Kladr. Jon. 1, 10. — *Aor. pluch*: Achilles a Patroclus przypluchu Troj. 80^a. — *Inf. plúti*: káza jejie do Konstantinopoli pluti Pass. 481 atd., *nč. plouti* *Us.*, *plut* BartD. 1, 6 (zlin.) a j. — *Part. plovera* atd.: na moři plovera navigans Otc. 298^a, otdach se na moře a šťastně plovera kázach atd. Troj. 222^b, krev po kopí plowuczy k Longinově rucé přijide ML. 120^b, *matka za moře plowucz utonula* Pass. 289, tu sme plowucze viděli mnoho delfinuov Lobk. 24^b. *Mylnou analogii plově, -ie-*: pes po vodě plowe (sic) ukruch masa v ústiech jmějieše Baw. 43 (rým: slově), plowycz Brig. 50, plovie DalJ. 105 z Lup., ploviec Troj. Jg. V Ol. Sap. 16, 22 čte se: (sníh a led) nepluce różno non tabescebant; chyba. *Nč. plovera*, *plovouc-* a *novotv. pluje*, *plujie-* *Us.* — *Part. pluł, plұл*: krev pluła jest MI. 6^b, srdce se rozplulo t. 8^a, *pluli* sme Lobk. 28^a, *plauli* sme t. 27^b (2), Pref. 77, t. 79, *připlaul* VelKal. 303, *plaula* t. 142, *odplul* MalýAmer. 4, 83, *vyplul* t. 82, *plúl*, *plól* BartD. 2, 164 (brn.) a j. — *Part. pluv*: otec za ní pluv viac se nevrátil Pass. 289, *vpluwffe šest mil* Lobk. 155^a. *Part. plut*, z něhož *subst. verb. plutie*: plutie nečistoty fluxus Ol. Lev. 15, 30; a **ploven*, z něhož *subst. verb. plovenie*: na przyeploweny Armona in transcessu Pror. Isa. 16, 2. — V usu ob. sloveso toto namnoze zaniká a náhrazuje se slovesy významu příbuzného *téci*, *plavati*, *plaviti se*: stč. řeka plove nč. *teče* *Us.*, stč. part. pes plowe (m. -a) ukruch masa jmějieše nč. *plavaje*, stč. *plowete* (na lodi) nč. *plujete* *Us. spis.* atd. — *Z praesentního plov-* a kontaminací s *plavati* *praes. plavám* a *plavu* atd. (v. § 166) vzniklo novotvaré *plovera*: *inf. plovati*, *praes. plovám* a *plovu*, part. *plovera* atd., s význ. = *natare*; na př. ryba plove *Us.* — *Diál. plyvu*: hlava po Dunaju plyve Suš. 129, *je z plývati*.

slovu, *slúti* nominari, clarum esse. *Praes. sg. 1. slovu*, 2. *slóves* n.

sloves atd.: (já) nevěstí flowu Kat. 4, (ty) flowes svět AlxV. 1949, (sv. Jakub) zflowe veliký ApD. d, ta voda Sázawa flowe Hrad. 4^b, fluowe Vít. 3^b, t. 17^b, tě obě hoře floweta Sinai Mand. 24^a, my wfloweme ŽKlem. 19, 8, těch ještě serafin flowu Štít. uč. 67^a; mylnou analogií také pl. 3. -i: kteříž křesťané flowj Klekl. 2; novotv. *sluji* atd.: ještě fluge dnuh wodná BrigF. 68, jest a sluje místodržící Vel. Jg., jak to město sluje neb slove Rosa Jg., Byzant fluge Beck. 1. 379. já sluji Ahasver Vrchl. BK. 289. *Impt. slovi* atd.: aniž slovte mistři EvZimn. Rozb. 708. *Impf. slovicech* atd.: lovec Hovora flowyeffe DalC. 85, ten člověk Menna flowieffe Hrad. 9^b, Elifar zlowieffe AlxB. 3, 32, dvě ženě Lamechově flowieffa Ada a Sella Kruml. 47^b, jiní jako bozi flowyechu Hod. 84^a, *Inf. slúti*: chtěli sú flvty mistři Štít. ř. 135^b, flvty t. 84^b, *Part. slul, slul* atd.: Adam flul člověk Kat. 116, jeho chvála flula spofe t. 4, město Nikosia flulo t., ostrov flaul Leukas Pref. 8, flaul Beck. 1, 3, VelKal. 6 a j., flaula t. 200 a j., flaulo t. 105, *flauli* t. 17 a j., flauly t. 115 atd. — Nč. pracs. slovu, -eš i novotv. *sluju*, -eš, *impt. sluj*, *inf. slouti*, *part. slova*, -ouc-, *part. slul* Ůs. spis.

řevu, řúti, stsl. *řevq, rjuti* rugire. V stč. jsou tvary slovesa tohoto dvojje: *jedny řev-* (v pracs. a j.) a *řv-a-* (v inf. a j.), druhé *řu-j-* a *řu-*. Sloveso je tün zdvojnásobeno: je na př. pracs. *řevu* a také *řuju*, a jest aor. *řuch* a také *řvach*. Dvojnásobnost tato není však odevždy a jest otázka, které z tvarů těch jsou původní, a které podružné. O tom poučují nás doklady, z nichž vysvítá, že pracs. bylo *řevu*, a naproti tomu že *řuju*, *říji* je pozdní novotvar. atd. Bylo tedy i v č. původně pracs. *řevu* inf. *řúti*, jako bylo stsl. *řevq* a *rjuti*, a sloveso náleží tedy do tř. I. 7, jako *plovu-plúti*. Na pohled hlásí se *řevu-řvati* (*řvati*) do tř. V. 3^a k *zovu-zvati* (*zvati*), ale tu bylo by nesnadno vyložiti pouhou analogií tvary *řu-*; proti dominence pak, že by bylo bývalo nejprve *řuju-řvati* podle vz. V. 3^b *kujukovati*, svědčí doklady a svědčí *řva-* (místo **řeva-*, vedle *kova-*). — Jde ještě o výklad stč. *řva-* v inf. *řvati*, aor. *řvach* atd.; pro ně byl vzor v slovesích *zovu*, *beru*, *deru* atp.: podle *zovu-zvati* (*zvati*), *beru-brati* (*bbrati*), *deru-drati* (*drati*) atd. vyvinulo se také *řevu-řvati* (*řvati*) atd. — Odtud dostává se *řv-* časem také na místo náležitého *řev-* a jest na př. za starší pracs. *řevu* později *řvu*; a naopak dostává se *řev-* na místo náležitého *řv-* a jest na př. za č. inf. *řvati* dial. *revat* (slc.), *řivat* (ze *řev-*, jenn.). — Pracs. sg. 1. *řevu*, 2. *řeveš*, *řeveš* atd., pl. 3. *řevú*. Na př. aj (já) rzewu srdcem žádaje se obinúti smrti Štít. uč. 149^b, když v lese zařevu vseecky je (zvířata) rozženu RZvřf. (lev.); zarzeve zvuk Hlah. Job. 37, 4, zarzewe Ol. tamt. lev ústavně rzewu Ol. Sir. 27, 11, lev když rzewu Koř. Zjev. 10, 3, která kráva mnoho řeve Smil. přisl. v ČČMus. 1827, II. 70 (ve Výb. 1, 842 řve, mylně), hovado zřeve Trist. 278, (diábel) rzewu GestBř. 67^a, (dáběl) jako lev rziwe RokycMus. 667^b, rzewu nebe hromobitím

Troj. 212^b, lev když rzyéwe Ben. Zjev. 10, 3, kto uslyšel osla an rzijewe Blázn. 156^a, slon rziwe Roh. 181^a, osel rzywe t., (osel) říve Vel. Jg.; potčkové rzewu Pass. 87, lvové rzewu Modl. 76^a, štenci rzewu ŠtitOp. 382, rzewu rugiunt Ol. Bar. 6, 31, kola řevú Smil. přisl. ve Výb. 1, 842, rzewu jedni po druhých ChelčP. 142^b, rzewú křičíce Ben. Jg., když (kněží) žalny své rzewú Blázn. 171^b, krávy neřewau Hořek. 18^b, řewau křičíce Vel. Jg. Dosud tak v nářečích: to dítě řeve Duš. jihoč. 2, 32, kráva říve BartD. 2, 182 (tišn.), říve t. 267 (jemn.), revem Hat. slc. 134. Analogií řvu atd.: řvu Br. Jg., Rosa 194, ržwu Drach. 103, diábel jakžto lev rzwe a řpula řve RoIB. 11^a, Novotv. řuju, řiji: dobytek rzyge Pass. 615, ohari řiji Smil. přisl. ve Výb. 1, 842. — Impt. řevi atd., nedoložen: řvi, řvete n. řvete Us. — Impf. řeviech: velmi rzewiech rugiebam ŽKlem. 37, 9, ŽKap. tamt., rzewyech ŽPod. tamt., rzeviech Hlah. tamt., zviečata řeviechu DalJ. 105 podle rkp. Z; novotv. řujiech: velmi rzugiech ŽWittb. 37, 9. — Aor. řuch atd.: Vlasta wzryu jako nedvědicě DalC. 15, Vlasta vzfi DalJ. tamt. podle rkp. V a j.; novotv. řvach: Vlasta zeřva DalJ. 15 podle rkp. L, zařva tamt. podle Ff. (Ježíš) zarzwa duchem infremuit Kof. Jan 11, 33, jeden obraz (modla) zerzwa Comest. 164^b. — Inf. řúti, zde nedoložen. Novotv. řvátí: počč rzwati Pass. 610, hospodin rzwati bude rugiet Pror. Jer. 25, 30, máš rzzwati Kruml. 323^b, kde by měl skot řvátí tu kola řevú Smil. přisl. ve Výb. 2, 842, řvátí atd. Us.; jiný novotv. v nářečích podle praes. řev-: revat slc. (praes. je tu revem), řivat BartD. 2, 267 (jemn., praes. je tu řivu, m. řívu ze řévu). — Part. řeva, řevúc-: jako lev rzewa ŽWittb. 21, 14, ŽPod. tamt., lev počč rzewa sém i tam běhati Pass. 352, rzewa t. 532, jako lev rzewa Kat. 176, hospodin rzewu rzwaty bude Pror. 25, 30, lev rzewa obcházie Hug. 256, (nepřítel) chodí rzewa t. 258, štenec rzewa rugiens Ol. Súde. 14, 5, jako lev rzyewa ExOl. 154^a, jako lev rziewa Otc. 5^a, lapaje a rzewa Kladr. žalm 21, 14, (lev) náramně rzewa Ben. Súde. 14, 5, král (Václav) zařewa upadne v šlak Žíd. v ČČMus. 1827, IV. 92, jako lev lapaje a řeva Vel. Jg.; ščeňata lvoví rzewucze ŽWittb. 103, 21, mláďata rzewucz ŽPod. tamt., ščenci rzewucz ŽKap. tamt., ščenci rzewuce Hlah. tamt., zviečata řevúce ploviechu DalJ. 105, když se vracovali rzewucze Adam 200^b, krávy rzewuce Hug. 175, (krávy) rzewucz mugientes Ol. 1. Reg. 6, 12, řewuc Kladr. tamt., rzewúce Ben. tamt.; slc. revúc; mylnou analogií -íc: rzeuice rugitus emittunt Ol. Job. 39, 3; adjekt. jako lev rzewuci ŽKlem. 21, 14, rzewuczy ŽKap. tamt., hlas rzewuczi Lit. 2, předml. k evang., hlas zviečat rziewucich Hlah. Sap. 17, 18, lvové rzewuczij Ol. Sof. 3, 3, zviečat rzewuczich t. Sap. 17, 18, lev rzewuczy Troj. 96^b, lva rzewuczého t. 33^a, rzewúčijého Ben. 4. Esdr. 12, 31, lev řewaucý Cis. z r. 1614. Analogií řva, řvúc-: lev řvúci (vyps. Jos. Truhlář z KřižA. 136), lva rzwuczého HymnOp. 177^b, řvauci Vel. a Kom. Jg., řva, řvouc-, řvouci Us. Novotv. řujě atd.: lev velni rzygie počč ocasem v zemi bítí Pass.

535, ščenci lwowe rziugincz ŽKlem. 103, 21, ot hlasu rzygyczych bojovníkuov Pror. Jer. 8, 16. Part. řuđ: (zvěr) řfula AlxB. 5, 26, Maxenc zarzyl jako ze vzteklého ducha Kat. 182; novotv. řval: rzwal sem Kruml. 420^a a j., řval Us. Part. řuv nedoloženo; řvav: zarzwaw pohan Vít. 90^b, (Ježíš) zarzwaw duchem ingemiscens Koř. Mark. 8, 12, Apollon zarzwaw Apoll. 147^b. Part. řván: řváno Us. Subst. verb. řvánio: řvánj Br. Isa. 5, 29, t. Ezech. 19, 7, t. Zach. 11, 3; řvaní Us.

Druhu nahoře vyloženého b), v němž kořenné -u- je v tvarech nejen infinitivních, nýbrž i v praesentních, a knen praesentní má příponu -jo, -je, jsou:

čuju, číti. Praes. sg. 1. čuju přehlas. čiji, 2. čuješ, čiješ atd.; na př. chziuyu to po tvém vzdýchaní Jid. 164, hospodina na sě sě hněvajice neczygyu Pass. 465, já czigi NRada 928, zda neczygefs Otc. 433^b, (had) když sě plodem sbožen chziuge LMar. 63, Priamus czige že se to úkladně dje Troj. 202^a, pak-li král poczyge že jeho vzkázáním polrdáte t. 11^a, (kůň) z daleka czige boj Ben. Job. 39, 25, na tobě to chzugem AlxBM. 6, 26, pro své hříechy czygemy pomstu Modl. 8^b, jste zemdeni aniž czygete kterých pomocníkuov Troj. 192^a, ani znají ani czygyy Pror. 33^b, czzygij smyslové moji Ol. Reg. 19, 35 atd., čiji, čiješ atd. Us. spis. Bez přehlásky: čuju, čuješ Us. Jg. Ze stč. sg. 2. čuješ, vkládaného do vět bez jiného připojení a skleslého tu ve význam adverbialní, vyvinulo se stč. příslovce čúš, číš, v. Listy filol. 1880, 295 sl. — Impt. čuj atd.: tak czug sentiat ŽWittb. Athan. 226^b, o pánu bohu czígte v dobrotě Kruml. 351^a, čij Us. spis., ob. čuj. — Impf. čujiech atd.: (MMagdalena) již neczygieffe Hrad. 30^b, jejie srdéčko čigieše že syn jejie má přijeti Baw. 290. — Aor. čuch atd.: rozczyuk m. rozčiuch Kat. v. 1700 (srov. Listy filol. 1882, 309), vczych vóni Brig. 22^a, (žena) poci na těle sensit Koř. Mark. 5, 29. — Inf. číti atd.: nemůžeme czijty té drahé manny Štít. ř. 91^a atd., číti Us. spis., bylo čout o vojně Hněvk. Jg., čut BartD. 1, 7 (zlin.), čuf t. 205 (val.), čof t. 2, 81 (olom.), slc. čuf. — Part. čujě atd.: v žalosti sebe neczygucz Pass. 287, (MMagdalena) czigiczy již nečujieše Hrad. 30^b atd., čije, čijie- Us. spis. — Part. čul atd.: neb sem tebe (sv. Ducha) nepoczil Krist. 112^b, poczyl na sobě ránu Ben. 2. Par. 26, 20, by uczyli ŽKlem. Deut. 29, abychoim czyly tvú vóni Modl. 34^a atd., čil Us. spis.; aby jej čul Br. Jg., počul BartD. 1, 192 (mor.-slc.), učula t. 180 (těž), nečú (m. ne-čul) t. 86 (stjick.). — Subst. verb. čutie: czytym Rúd. 31^a (sg. instr.), číti Us. spis.

chruju, chrúti. Praes. chruju, -i, chruješ atd., impt. chruj, inf. chrouti, -t, part. chrul atd. Us.; dokladů starších nemám.

-uju, -úti (ob- atp.). Praes. -uju atd.: řzuge třéví Ol. Deut. 25, 9, obuji atd. Us. — Impt. -uj: obug lye Koř. Skutk. 12, 8, obuyte nohy Hug. 210, szug střevíc Ben. Jos. 5, 16, obuj atd. Us. — Aor. -uch: ta panna

řzv obuv ML. 134^b, jenž (obuv) řzu Ol. Ruth. 4, 8, sluhy obnaživše ji i řzuchu Kat. 3016. — Inf. *-úti*: obouti Us. slc. obuť atd. — Part. *-ujě*: (sv. Václav) tomu škorně řzugye utieráše DalC. 27, obuje, *-íc* Us., hned pujdu obuja čižmičky Suš. 673. — Part. *-ul*: szul člověk střevíc Ben. Ruth. 4, 7, když jsú je wobuli t. 2. Par. 28, 15, obul Us., zoul, oboul chod. 58, Duš. jihoč. 2, 55, obúl BartD. 2, 147 (slavk.) a j. — Part. *-ut*: obut atd. Us.

Kromě toho jsou tu některé novotvary, zejména: novotvary praesentní těch sloves, jejichž tvary infinitivní na pohled sem ukazují, na př. praes. *duji* impt. *duj* part. *duje* atd. místo *dmu-dmi-dma*, srov. § 88, praes. *pluji* impt. *pluj* part. *pluje* atd. místo *plovu-plov-plova*, viz v první části tohoto §; a naopak novotvary infinitivní těch sloves, jejichžto zase tvary praesentní sem ukazují, na př. praes. *kuju* inf. *kovati* part. *koval* atd. a novotv. inf. *kouti* part. *kul* atd., srov. § 192.

Třída druhá.

109. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní má příponu kmenotvornou psl. *-nq* č. *-nu*, na př. *mi-nq-* č. *mi-nu-* v inf. psl. *minqti* č. *minúti* z koř. *mi-*, srov. § 30 č. 3, II [= Lesk. II].

Přípona *-nq* č. *-nu* bývá dílem 1. ve všech tvarech t. zv. infinitivních, tedy v inf. na př. *mi-nú-ti*, sup. *mi-nú-t*, part. *mi-nu-l*, *mi-nu-v*, *mi-nu-t* a subst. verb. *mi-nu-tie*, dílem 2. jen v inf. a sup., na př. *tisk-nú-ti*, *tisk-nú-t*, kdežto infinitivní tvary ostatní bývají bez něho: part. *tisk-l*, *tisk*, *tišč-en* nč. *tišč-en*, subst. *tišč-enie* nč. *tišč-ení*. Podle toho dělí se slovesa této třídy ve dvě skupiny:

1. Skupina první, vz. *minúti*, *minu*, kmenotvorná přípona *-nu* psl. *-nq* je v infinitivních tvarech ve všech. Sem patří především slovesa třídy II., jejichžto slabika kořenná, jdoucí před *-nu*, se končí samohláskou, na př. *mi-* v *mi-nú-ti* stsl. *mi-nq-ti*, *du-* v *du-nú-ti* stsl. *du-nq-ti*, *plu-* v *plu-nú-ti* stsl. *plju-nq-ti*, *ply-* v *ply-nú-ti*, *mę-* v *po-na-nú-ti* stsl. *po-mę-nq-ti*. Také sem patří slovesa, která tu původně měla souhlásku, ale ztratila ji, na př. *to-nú-ti* z býv. *top-nq-ti*, *tr-nú-ti* z býv. *trrp-nq-ti*, *chr-nú-ti* z býv. *chrzm-nq-ti* a j. Z těchto některá ztratila i kořennou samohlásku, zachovala z kořene jenom (přední) část, která srostla s *-nu* v slabiku takorůzka nerozdílnou, na př. *hnu-* ve *h-mi-ti* z býv. *gwb-nq-ti*, *snu-* v *u-s-nú-ti* z býv. *u-szp-nq-ti*.

2. Skupina druhá, vz. *tisknúti*, *tisknu*, kmenotvorná přípona *-nu* psl. *-nq* je jen v inf. a sup. Tak bylo a je z pravidla; ale odchylkou a časem uvádí analogie slabiku *-nu* také do infinitivních tvarů ostatních, o čemž

doleji. Sem patří ostatní slovesa třídy II., zejména všechna, která před -nu mají souhlásku.

1. vzor *minúti, minu.*

110. Kmen praesentní slovesa vzorového jest *mi-no-, mi-ne-*. Kmen jeho infinitivní jest *mi-na- č. mi-nu-*; přípona *-na č. -nu* drží se v tvarech infinitivních veskrze.

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>minu</i>	du. 1. <i>minevě, -va</i>	pl. 1. <i>minem -me, -my,</i>
2. <i>mineš</i>	2. <i>mineta</i>	2. <i>minete</i>
3. <i>mine</i>	3. <i>minetě</i>	- 3. <i>minú, -au, -ou;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>miňvě, -va</i>	pl. 1. <i>miňme, -my</i>
2. 3. <i>miň</i>	2. 3. <i>miňta</i>	2. 3. <i>miňte;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>miniech</i>	du. 1. <i>miniechově, -va</i>	pl. 1. <i>miniechom, -me, -my</i>
2. <i>miniče</i>	2. <i>miniešta, -sta</i>	2. <i>miniešte, -ste</i>
3. <i>miniče</i>	3. <i>miniešta, -sta</i>	3. <i>miniechu,</i>

-ie- ze staršího -iá-;

aorist:

sg. 1. <i>minuch</i>	du. 1. <i>minuchově, -va</i>	pl. 1. <i>minuchom, -me, -my</i>
2. <i>minu</i>	2. <i>minusta, -šta</i>	2. <i>minuste, -šte</i>
3. <i>minu</i>	3. <i>minusta, -šta</i>	3. <i>minuchu;</i>

tvary jmenné:

inf. *minúti*; sup. *minút*;

participium

-nt: *mina*, *minúc*;

-mā: —;

-lā: *minul*, -a atd.;-ās: *minuv*, -vši, -vše;-tā: *minut*, -a atd.;subst. verb.: *minutie*.2. vzor *tisknúti*, *tisknu*.

111. Kmen praesentní slovesa vzorového je *tisk-no*, *tisk-ne*. Kmen jeho infinitivní je *tisk-nu*. Přípona *-nu* psl. *-na* je v inf. a sup.; v infinitivních tvarech ostatních z pravidla není, ale analogií dostává se tam také.

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik:

sg. 1. <i>tisknu</i>	du. 1. <i>tisknevě</i> , -va	pl. 1. <i>tisknem</i> , -me, -my
2. <i>tiskneš</i>	2. <i>tiskneta</i>	2. <i>tisknete</i>
3. <i>tiskne</i>	3. <i>tiskneta</i>	3. <i>tisknĕ</i> , -aŭ, -ou;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>tiskněvě</i> , -va	pl. 1. <i>tiskněm</i> , -me, -my
2. 3. <i>tiskni</i>	2. 3. <i>tiskněta</i>	2. 3. <i>tiskněte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>tiskniech</i>	du. 1. <i>tiskniechově</i> , -va	pl. 1. <i>tiskniechom</i> , -me, -my,
2. <i>tisknieše</i>	2. <i>tiskniešta</i> , -sta	2. <i>tiskniešte</i> , -ste
3. <i>tisknieše</i>	3. <i>tiskniešta</i> , -sta	3. <i>tiskniechu</i> ,

-ie- ze staršího -iá-;

aorist silný:

sg. 1. <i>tisk</i>	du. 1. (<i>tiskově, -va</i>)	pl. 1. (<i>tiskom</i>)
2. <i>tišče</i>	2. (<i>tiščeta</i>)	2. (<i>tiščete</i>)
3. <i>tišče</i>	3. (<i>tiščeta</i>)	3. <i>tiskú</i> ;

aorist slabý:

sg. 1. <i>tiščeč</i>	du. 1. <i>tiščečově, -va</i>	pl. 1. <i>tiščečom, -me, -my</i>
2. (<i>tišče</i>)	2. <i>tiščesta, -šta</i>	2. <i>tiščeste, -šte</i>
3. (<i>tišče</i>)	3. <i>tiščesta, -šta</i>	3. <i>tiščeču</i> ;

aorist s -nu-:

sg. 1. <i>tisknuch</i>	du. 1. <i>tisknuchově, -va</i>	pl. 1. <i>tisknuchom, -me, -my</i>
2. <i>tisknu</i>	2. <i>tisknusta, -šta</i>	2. <i>tisknuste, -šte</i>
3. <i>tisknu</i>	3. <i>tisknusta, -šta</i>	3. <i>tisknuchu</i> ;

tvary jmenné:

inf. *tisknúti*, sup. *tisknút*;

participium

-nt: *tiskna, tiskníc*;

-mō: —;

-lō: *tiskl, -a* atd.; *tisknul, -a* atd.;

-ns: *tisk, tiskši, tiskše; tisknuv, -vši, -vše*;

-nō: *tiščen, -a* atd.; -tō: *tisknut, -a* atd.;

subst. verb.: *tiščenje; tisknutie*. —

Z *tišče-* je změnou hláskovou pozdější *tište-*, srov. I. str. 521.

K tvarům jednotlivým.

112. Praesens. Sing. 1. *minu, tisknu*, psl. -q; dial. -o, -cm atd., jako v § 54. — Sing. 2. *mineš, tiskneš*, psl. -šb. — Sing. 3. *mine, tiskne*, psl. -tb. — Du. 1. *minevě, tisknevě, -va*, stsl. -vê (-va). — Du. 2. 3. *mineta, tiskneta*, stsl. 2. -ta, 3. -te, na př. oba vpadneta Štít. ř. 223^a. — Plur. 1. *minem, tisknem, -me, -my*, psl. -mō, -me, -my; dial. -mē atd., jako v § 54. — Plur. 2. *minete, tisknete*, psl. -te; dial. -te atd., jako

v § 54. — Plur. 3. *minú, tisknú*, psl. *-qtb*, na př. nepřítel zahynuv Pror. 9^b a j., ti hlúbe padnvv Štít. ř. 78^a a j.; z *-ú* je později *-au, -ou*, a dial. *-ó, -um* atd., jako v § 54.

Koncovka kmene praesentního *-ne* mění se v nářečích východních v *-ně*: padněš, padně atd. BartD. 1, 126 (laš.), sadněš atd. t. 42 (hroz.); slc. trhněš vyslov *-něš* atd., minieš atd. (zdlouž.), a přejato také do sg. 1.: trhnem, miniem; v nář. sev-opav. je toto *-ně* zneněno dále v *-ňo*: sg. 2. padňoš 3. padňo pl. 1. padňomy 2. padňoto BartD. 1, 137.

113. Imperativ. Sing. 2. 3. tiskni, mini, miň, psl. *-ni*: othyrni amove ŽGloss. 38, 11. zahiň dispereat t. 108, 15, rozpomen syc t. 136, 7, ftan fie fiat t. 105, 48, myn tu řeč Kat. 72 atd., tiskni, miň Us. — Du. 1. tiskněvě, -va, psl. *-ě-*, zde nedoloženo; miněvě, -va nedochováno a je za to miňvě, -va: odpoczynwa tuto Pass. 473, vece mládence k panně: Saro, vftaňva ŠtítV. 43; -ma: Saro, wftanma ŠtítOpat. 352. — Du. 2. 3. tiskněta, psl. *-ěta*, zde nedoloženo; miněta nedochováno a je za to miňta: wftanta a sě nelekajta Kat. 142. — Plur. 1. tiskněm, *-me, -my*, psl. *-ěmō* atd., Us. stč. i nč.; miněm atd. nedochováno a je za to miňme atd.: dial. *-mē* atd. jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. tiskněte, psl. *-ěte*, Us. stč. i nč.; miněte nedochováno a je za to miňte Us. stč. i nč.; dial. *-te* atd. jako v praes. indik. — V nářečích bývá podle sing. tiskni také plur. tisknime, tisknite atd., a v nář. lašském bývá tu *ij* za *i*: padnij, padnijmy atd. BartD. 1, 126; o obém srov. § 19 č. 6. Jinde pak jest *ń* za *ni*: sedń se, sedńte s' BartD. 2, 202 (třeb.).

114. Imperfektum miniech, tiskniech, -ích atd.; ze staršího *-jách* atd., v. § 26 č. 4; stsl. *-bachō* atd. Na př. ciesařovna tuhú schnyeffe DalC. 39, ten wladnyefe Kat. 2, když zpomieniechom Siona ŽWitb. 136, 1. (kněží) obiniechu archu Comest. 87^b, kteříž sě ho dotknyechu Pass. 327 atd. — Novotvar podle inf. *-núti* part. *-nul* atd.: kdy horkem prahnuffe EyOl. 27^b. (balsám) z osudie ústavně kapáše a do hlavy Hektorovy (t. mrtvoly) bez přestánie plynuffe Troj. 153^b (taktéž v tisku z r. 1468 a v rkp. Musejním z r. 1468; tak bylo i v rkp. Strah. z r. 1437, ale opravovatel změnil to inkoustem bledším v plynuffe), (král) rukú pokynúše DalJ. 95 z Ješ.; srov. § 26 č. 1. c) a Listy filol. 1879, 230 sl. — O novotvarém impf. *-stáše* místo *-stanieše* v. tamt. a doleji v § 117.

115. Aorist.

Ve vz. *minúti* jest aor. *minuch* atd., na př. mynuch transivi ŽWitb. 36, 36, zapomanuch AlxV. 885, když odtad plynuch, pryzplynuch na miesta plná nebezpečenstvie Troj. 224^b, když dvadecí let mynu LMar. 15, pryzplynuchme Troj. 225^a, si zhynuchu AlxH. 7, 16 atd.

Ve vz. *tisknutí* jest aorist trojí: silný *tisk*, slabý *tiščech*, a s -*nutisknuch*.

Aor. silný: *tisk* psl. *tiskǫ*. V češtině bývá slabika kořenová někdy zdĺoužená: *dvih-*. — Sing. 1. *tisk*: pro než sobě tak velmi štek až zapo-
manuch sám sebe AlxV. 884, prýťah duch attraxi ŽWittb. 118, 131, a (já)
pozdvih vno i podach kráľovi ľavavi vinum Hlah. Nehem. 2. 1; — sg.
2. 3. *tišče* psl. *tišče*: oheň zhase Hlah. vid. 1^b, on té řěči malé dotchze,
an ho inhed mečem protchze t. j. -tče (inf. -tknúti) Jid. 99 sl., on se
lecze Hrad. 144^a, náramný boj wznicze Troj. 117^b, jakž brzo Jezus dffe,
to dietč zdeffe t. j. dše, zdeše (inf. dchnúti, zdechnúti) ML. 49^b, potom
búře se wtrze Troj. 223^a, když hrom ty pohany pobí i smrtí poľtyze, tak
sě kráľová přeč wzdwyze Kat. 164, powzdwyže oči Ježús HusPost. 50^b, tu se
štefcze čeledi jeho DalStrah. 2 t. j. stešče, tu se štefte čeledi jeho DalC.
tamt. t. j. stešte, v tom sobě tak zatefcze Pass. 190, Maxencovi se zatefcze
Kat. 136. (Menelaus) sobě zatefcze Troj. 69^b atd., v dokladech velmi
hojných; — du. 1. *tiskově*, -*va*, stsl. -*ově* (*va*), — 2. 3. *tiščeta*, stsl. 2. -*eta*
3. -*ete*, — pl. 1. *tiskom*, psl. -*omǫ*, — a pl. 2. *tiščete*, psl. -*ete*, nemají
v č. dokladu; — pl. 3. *tiskú*, psl. -*ǫ*: jehož ho snadno odyzzyku AlxBM. 4.
37, čtyřie ulchu DalC. 5, (dievky) na mužě wynyku DalC. 10, ti všichni
k tomu ponuku NRada 110 atd., v dokladech velmi hojných.

Aor. slabý sg. 1. *tiščech*, stsl. -*ochǫ*: otdud ku přistavadlu prytiežech
Troj. 222^b; — sg. 2. 3. *tišče* je z aor. sil.; — du. 1. *tiščechově*, -*va*, stsl.
-*ochově* (-*va*), nemá v č. dokladu; — du. 2. 3. *tiščesta*, -*šta*, stsl. 2. -*osta*
3. -*oste*: tak že se lezczefta Ulixes a Diomedes Troj. 197^b; — pl. 1. *tiščechom*,
stsl. -*ochomǫ*: když tam wnyzczechom Mand. 87^b, velmi se lezczechom
tamt.; — pl. 2. *tiščeste*, -*šte*, stsl. -*oste*, zde nedoloženo; — pl. 3. *tiščechu*,
stsl. -*ošǫ*: jej (Tandariáše) oskočichu, tuž jej prytifftiechu k skále t. j.
-tiščechu TandZ. 167^b, proroci sobě šteftechu Pass. 172, wzdwyzzechu jeho
ML. 104^b, odyzzechu (ruku) i roztyzzechu jeho tělo tamt., lečechu se
všichni Koř. Luk. 9, 44, inhed wnczechu všickni Nikod. 7^b atd. Doklady
pro plur. 3. jsou zde pozdější a řidší, než v aor. silném.

Aor. *tisknuch* atd.: ctný knet potaknu j'mu AlxBM. 6. 33, (Ježíš)
zalknu se duchem EvZimn. 34, (Ježíš) zalknu se v sobě tamt., nižádný
neztahnu ruku na něho EvTřeb. Jan 4. 30, Ježíš dotknu se jich t. Mat.
17, 7, (služebník) kleknu t. Mat. 18. 29, když omrknu OtcC. 59^b, padnuchu
EvZimn. Rozb. 703, jejie prsi pronz(n)uchu Kat. 170, ponuknuchu EvTřeb.
Luk. 5, 7, když večer omrknuchu Otc. 178^a atd.

116. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *minúti*, *tisknutí*, psl. -*natí*: wzpodwihnuti ŽKlem. 74,
6, przywynuty Štít. uč. 138^a atd.; -*núti* se měni později v -*nauti* ně. -*nouti*

minouti, tisknouti atd. Us. Dial. padnút BartD. 1, 76 (val.), padnuť a padnuť t. 126 (laš.), tahnót t. 2, 28 (hol.) a j., slc. minút, trhnút. Stran -t dial. -t a také -ci atd. místo -ti srov. § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum minút, tisknút, psl. -nqt-; zde nedoloženo.

c) Participium -nt: mina, tiskna, -núc-, psl. -ny, -nqtj-: chrzadna strachem ŠtitMus. 55^a, ponuknvcz Štit. ř. 132^b, hynuce ŽKlem. 36, 20. atd., nč. mina. tiskna. -ouc, -ouce Us.; dial. vádná BartD. 1, 78 (rožn.) a j., slc. -núc. — V EvZimn. psáno: wftany dnee vyšed (Ježíš) i jdicše str. 47 (Luk. 4, 42), wftany ot večerě str. 41 (Jan. 13, 2—4), (Ježíš) zalkny sě duchem i zamúti sě str. 34 (Jan. 11, 33), a toto wftany, zalkny pokládáno za zbytek starožitého part. -ny. Neprávem; wftany jest = v stání, a zalkny jest omyl m. aor. zalknu, v. Listy filol. 1884, 262.

d) Participium -mš, v č. nedoloženo.

e) Participium -lš: minul, -a atd., tiskl, tisknul, -a atd., psl. -(ng)lš, -a atd. Na př. rozpomanul ŽKlem. 118, 41, že sem sě s tobú minula Hrad. 55^a, zhinule sta oči moji ŽKlem. 68, 4, aby nátsky minuli ODub. 86, minul, -a atd. Us., minol BartD. 2, 219 (třeb.) a j.; — fik vŕŕechl Štit. ř. 133^b, dušě wibrkla jest ŽKlem. 123, 7, zamekl Alb. 49^b, (Aman) jest drzl ruku ztáhnúti Ol. Fsth. 8, 7, spłákl sem krev Br. Ezech. 16, 9, abych ho neŕhlédł t. Jer. 23, 24, tiskl, zamkl atd. Us., spadł BartD. 1, 93 (kel.) a j., spádoł t. 1, 31 (hroz.), slc. tŕhol atd.; — (král) drznul jest ausus est Ol. 2. Mach. 5, 15, pak-li dotknul by t. Lev. 5, 3, dotknul sě jich Koř. Mat. 17, 7, tahnuli ŠtitBud. 3, (ovcě) v blátě zwaznuly Brig. 84 atd., bohatnul (vedle bohatl) Drach. 102, puknul (v. pukt) Dolež. 86, král pokleknul Pal. 3, 2, 425, tisknul (vedle tiskl) Us., mýt 311, sednul, čisknul Šemb. 56 (opav.), sadnul BartD. 1, 43 (hroz.) a j. — V některých nářečích je dlouhé -núl: minút, vinút BartD. 1, 91 (kel.), vádnút, -a, -o t. 1, 78 (rožn.), vyhnút se t. 2, 152 (slavk.), vehnól se t. 2, 165 (brn.), vinoul, minoul chod. 58, já bych se nehnoul chodHan. 43, dlouho sem nehusnoul t. 108, husnoul sem t. 177, minoul rok, ani se nehnoul Duš. jihoč. 2, 55.

O part. -hl, -sl atp. místo -hnul, -snul atd. v. v § 117.

-l v sing. masc. tiskl atp. se mnohdy odsouvá a je tisk atd., v. *haz* § 39 č. 3.

Tvrďe ť, kde tu býti má, udrželo se v některých nářečích, na př. spadł BartD. 1, 93 (kel.) a j. Z něho pak bývá t. zv. obalováním u: sedu ze sedł t. 28 (záhor.), spádeu t. 38 (velick.); a kontaminací sing. masc. -lu: lehlu t. 93 (kel.). Srov. § 39 č. 1.

Do masc. sg. nom. tiskl atp. vkládá se v nářečích samohláska mírníci a jest pak jeho koncovka -el, -él, -ol, -yl, v. § 39 č. 4.

Krátká samohláska slabiky kořenné part. tiskl atp. bývá v nářečích

zdloužena: spádeu BartD. 1, 38 (velick.). spádět t. 45 (břez.), spádol t. 39 (hroz.), slc. třhol atd.; srov. § 39 č. 6.

f) Participium -ās: minuv, tisk, -ši, -še, psl. -nqṽ a -s atd.; tisknuv atd. Na př. rozpomanuv ŽKlem. Magn. 54, obinuw ChelčP. 152^b, obynuwlly Comest. 219^b, tak se rozpomanuwlly Pass. 216, minuwlly Apš. 103 atd., minuv, -ši, -še Us. spis.; ztaah ruku věc EvZimn. 18, Priamus zatefk sobě velice zaplaka Troj. 193^b, zamekffe dřvi zapečetili Krist. 105^b, vpoſlechffe Háj. 230^a, roztrhffe raucha Br. Jer. 41. 5 atd., tisk, -ši, -še Us. spis.; padnuw aneb kleknuw EvTřeb. Mat. 18, 26, wzhlednuw t. 15, 15, wzhlednuwlly t. Mark. 16, 4 atd., tisknuv, -ši, -še Us. spis. — Odchylyky zvratnou analogií: zapomenuow Comest. 13^b, ztahnou ruku t. 82^a, srov. I. str. 263. — Mylnou analogií v part. tisk přidáno -v, -ev: fklefw ruce řevu Štít. uč. 149^b, odtrhwffe se t. 76^b, dotkw se toho Štít. ř. 85^a, ztahw ruku t. 87^a, dcery chodily wzdwyhwlly hrdla t. 91^b, člověk hřešiti obykw BrigF. 30, pán ohledew se Háj. 452^b, wtrhw VelKal. 104, zaſtiyh t. 213, zdwihw t. 142, zabodw t. 125, nenalezw t. 339, oblehw t. 279, oblekw t. 219, uwrhw t. 116, oflepw t. 47 a j., padw, padew Dobr. Lehn. 132, padew Jg. Atala 53 a j., srov. § 41 č. 6.

g) Participium -nā, -tā: minut, tiščen, -a atd.; tisknut, -a atd. Na př. napomanut Pass. 400, v plénky obinut Kruml. 317^b, zapomanuto budeš Pror. 16^b; minute věci Tkadl. 2, 24 atd., minut, -a atd. Us.; nebyl tiščen Hug. 79, by mohl k tomu (offěrování) przytyštyen býti t. j. -šten Štít. uč. 139^a, (meč) wetčen v nožnice MamV., roztyezen (táhnúti) Modl. 144^b, od ješterky uſtípen Háj. herb. 360^a, tělo roztyezeno Alb. 44^b, údi tvoji v lisicích tyšfczeny ML. 7^b atd., tištěn, -a atd. Us., tržen, tištěn mýt. 341, tiščenej BartD. 2, 259 (žďár.), taženě t. 53 (přer.), slc. tržený; wdechnutí inspirati Koř. 2. Petr. 1, 21, písmo bohem vdechnuté ŠtítV. 4, písmo od boha wdechnute Koř. 2. Tim. 3. 16, v smlauvě dotknute KolČČ. 296^b (1559), mandaty vytisknuty vyšly Slav. 46 atd., tisknut, -a atd. Us., trhnut, tisknut mýt. 341, tahnutý BartD. 2. 28 (hol.) a j. — Dial. také tisknen: nepřitiskněna ani přinucena Koz. 394, (věnec) nezvědněny Suš. 376; srov. subst. verb. tisknienie a pol. part. ciśniony subst. ciśnienie. —

V stsl. je také tvar -novens: dr̃znoveñ, otr̃rinovent̃ atd. Mikl. 3² 112; v slabice -nov obráží se přípona kmenotvorná skr. třídy V. (vz. čī-nō-mī), pův. -neu, -nu, srov. Indogerm. Forſchgen 2, 317. V češtině tvaru takového není.

h) Substantivum verbale minutie, tiščenie, tisknutie; nč. -i. Na př. nenie vpadenye ani minutie ŽKlem. 143, 14, w hinutyu t. 141, 4 atd., pominutí, zahynutí atd. Us.; dotczenie Hug. 77, bylo veliké rozgizenij Háj. 409^b, sv. ducha wdeffenym Pass. 137 atd., tištění Us.; ot wdechnutí ŽKlem. 17, 16, k oblehnuty Mediolana PulkR. 113^a, rozprchnutie Kruml.

67^a, tyfknutie Koř. 158^a, podlé fwiknutie t. Skutk. 26, 5. ponuknutie ŠtítMus. 6^a, wladnutie twého t. 41^a, potknutie Brigf. 117, oka mehnutie t. 47, božím wdechnutým t. 97, wyrzknutije Pr. pr. 242, o saahnutij na konšely t. 245, k wladnutij KolČČ. 3^a (1547), dchnutij Br. Dan. 10, 17 atd., tisknutí, dechnutí atd. Us. — Dial. také *tiskňenie*: po zaniknieni takového warunku Perw. 14 (list. slez. XVI stol.); srov. part. *tiskňen*.

Některá slovesa jednotlivá třídy této.

117. *běhnu, -núti.* Aor. sil. sg. 2. 3. *běže*: liška vbíče do pústek t. j. uběže (vběhla) Hrad. 129^a, bratr wybieze Pass. 382; pl. 3. *běhú*: již viděchu mne ven wibiehu ote mne fugerunt ŽKlem. 30, 12, (dievky) mne svázány odbyehu DalC. 13, Vršovici se rozbyehu t. 34, Čechové na Prahu wzbyehu, Poloné s hradu fbyehu t. 36, dřéve než (dívky) na hrad przybyehu, mužie na most po nich wzbyehu t. 15, v ten čas lidie pobiehu Pass. 327, sluhy jeho se rozbyehu ML. 80^a a j.

blesknu, -núti. Aor. sil. sg. 3. *bleskú*: nepřítelě sobě steskú, když supovic křídle bleskú Pís. při DalJ. str. 238.

buchnu, -núti. Aor. sil. 3. sg. *buše*: Simon na zemi buffe Pass. 298.

-ctnu, -núti se, z tjt-, srov. stsl. *oštutiti se* in mentem redire. Part. *ocetl se* fem. *ocetla* atd.: *se ocetl* Hrub. 246^a, *ocetla* atd. Us.; podle fem. *ocetla* atd. jest pak i masc. *ocetl* Kom. Jg. a Us.; nynější knižné *ocitnouti se* ustrojeno nedávno podle *cititi, ocitovati se*, u Jg. *ocitnu* ještě není; naopak je zase dial. *proctnu* za spisovné *procitnu*: inf. *proctnót*, part. *proctla* BartD. 2, 203 (třeb.).

-česnu, -česnúti. Impt. *-česni*: ani rozczesny na mě jáma úst svých urgeat ŽKap. 68, 16. — Part. *-česl*: rozczesl skálu dirupit ŽKlem. 104, 41, velblúd rozcziesl se KabK. 8^a, rozczesli sú proti mně čelisti své aperuerunt ora Ol. Job. 16, 11, kráva se rozčesla libun. 373; drakové měli jsú ústa rozedřena a rozčesla Alxp. 84; — rozceffy t. j. rozčesši Pass. 320, t. 321, zvířata rozceffe ústa chtiechu jeho sežrati Otc. 36^a; — subst. verb. *-česenie*: rozczesenie MamD. 312^a; *-česnutí*: kráva rozčesnutím k ourazu přišla ŽerKat. 219.

-činu, -núti. stsl. *počingti a počiti* requiescere. Praes. létati budu i odpoczynu ŽWittb. 54, 7, kto odpoczine ŽKlem. 14, 1; impt. odpoczynwa Pass. 473; inf. odpoczynuti requiescere ŽWittb. 73, 8; part. země se trásla i odpoczynula ŽWittb. 75, 9. odpoczinuwffe Krist. 29^a atd.; podobně spočinúti atd.: nč. praes. odpocínu, impt. odpociň, inf. odpocinouti, part. odpocinul, odpocinuv atd. Us. spis. — V jaz. ob. dochováno v *odpočinu*, a tu podoba znění praes. *-činu* a *-čnu* incipere atd. byla podnětem, že na místo

tvářů -činu vnikly tvary -čnu: praes. odpočnu si, impt. odpočni si. inf. odpočnout si, part. odpočnul si a odpočal si, dial. inf. odpočít BartD. 2, 106 (letov.), part. když sobě odpočali Suš. 138 atd.

dchnu, dechnu, -núti, stsl. dŕchnŕti. O -e- za -o- srov. I. str. 169. Na př. praes. dchnu: nadchnu Ús., a dechnu: (člověk) nezdechne ChelčP. 164^a, (pronásledovani) oddechne ChelčP. 111^a. — Aor. silný sg. 1. dech z dŕchŕ, nedochován; — sg. 2. 3. dše z dŕše: (Anna) wzedlŕe LMar. 45 (z vŕzŕ-dŕše), jakž brzo Jezus dŕfe ML. 49^b; deše: Simon zdeŕfe Pass. 298. to dietě zdeŕfe ML. 49^b, wzdeŕfe EvTřeb. Mark. 7, 34, Tristram vzdeše Trist. 301. — Part. dechl: abych otdechl ŽKlem. 38, 14; dech. dechši: wzdechŕy Kat. 68; dšen: nadšen Ús.; subst. verb. dšeníc: nadšení Ús., a dešeníc: ducha svatého wdessenym Pass. 137. Part. dechnut: duchem svatým wdechnuti Kof. 2. Tím. 3, 16, písmo od boha wdechnute t. 2. Tim. 3, 16; subst. verb. dechnutie: ot wdechnutie ŽKlem. 17, 16. — Ve složeninách rozhoduje o -e- mnohdy také předpona: končí-li se souhláskou, je dech-, jindy dch-; na př. na-dchnu na-dšen na-dšení pro-dechnu ve-dechnu .. od-dechnu, v-dechnu atd., ovšem vedle vy-dechnu atd. — K dŕsch- je zdĺoužením iter. dychuti, dýchati, a z toho opět v této třídě dychnu, dýchnu: aor. mistr užas sě i wzdyŕfe ML. 53^b.

drznu, -núti, stsl. dŕznŕti audere. Praes. drznu: toho činiti ndrznemy Hanka Sbirka sl. (z Pass. mladšího), jehož jiní světí prositi ndrznou Krist. 22^a a RoI. 147^b; — impf. drzních: když Maximin přistúpiti ndrznýeffe Pass. 342; — part. drzl: (Aman) jest drzl ruku ztáhnúti ausus est Ol. Esth. 8, 7; drznul: král drznul jest vjíti do chrámu t. 2. Mach. 5, 15; — subst. verb. drzeníc: pak-li sě kte (kdo) u podrzeny nás kterému protivil Kat. 122. Zaniklo.

dunu, -núti, stsl. dunŕti spirare, srov. Mikl. Lex. a Gramm. 1^a 79. Praes.: dune duch jeho ŽKlem. 147, 18; part.: dunul duch tvój t. Moys. 10. Zaniklo.

-dvihnu, -núti, stsl. dvignŕti, v č. jen ve složení s předponami vz-, po- atd. Na př. praes.: wzdvihnu rucě levabo ŽWittb. 62, 5, wzpodvihnu ŽKlem. tamt. atd., zdvihnu Ús.; — impt.: chval i nadwzdvihny jeho ŽWittb. Puer. 83, nadwzhniete jeho superexaltate t. 55 atd., zdvihni, -ěte Ús.; — aor. silný: sg. 1. a (já) pozdŕhŕ vino i podachŕ kralovi levavi Hlah. Nehem. 2, 1; sg. 2. 3. tak sě králová preč wzdwyže Kat. 164, pozdwyže oči Ježíš HusPost. 50^b; pl. 3. (Čechové) sě wzpodwyhu DalC. 45, tehdy wzdwihu židové kamenie EvZimn. 37, když wzdwihu jeho Ans. 2 atd.; — aor. slabý: když wzdwyzechu ML. 104; — inf.: wzpodvihnuti ŽKlem. 74, 6 atd., zdvihnouti Ús.; — part.: wzdvihl sem duši ŽWittb. 24, 1, wzdwyhly hlavu t. 82, 3; wzpodvih mē i porazil si mē elevans ŽKlem. 101, 11, wzdwyhŕffe Štít. ř. 91^b; podwizena jest ŽKlem. 8, 2; subst. verb.: wzpodwizenye rukú

mú t. 140, 2 atd.; zdvihl a zdvihnul, zdvih a zdvihnuv, zdvižen a zdvihnut atd. Us. — Někdy vynechává se kořenné -h a je praes. *zdvínu*: zdwynu rucě moji Hod. 6^a, a podle toho také part. *zdvíl*: zdwyl jsem oči t. 14^b, wzdwyly sú t. 5^b; někdy pak bývá ve složení (*v*)*s-dviih-* vynecháno *d* a je *zvih-*: nad-zvihnete ŽWittb. Puer. 88, zvihnu atd. Us. ob., zvižno atd. BartD. 2, 174 (brn.), zvihl t. 155 (slavk.) a j., srov. rus. *dvinuto* vedle *dvignuto* a dluž. *zvinus* Mikl. Etym. Wtb. 53; za *zvih-* je dále dial. *zbih-*: zbihni to BartD. 2, 209 (třeb.) a j. V písni u Suš. 21 čte se: Lazar k bohu oči pozdvížel, snad pro rým (: uslyšel). Nesprávné praes. sg. 3. *dviže*: zdá se, že (abatyše) klečíc zvolna od půdy se *dviže*, že se vznáší ČechNezn. 69.

hlédnu, -nůti, z glěd-. O přehlásce *glád-, gléd-* srov. I. str. 105 a 95. Místo žádaného *hlád-* je *hléd-*: pohlédnu atd. Us., nahlédnime BartD. 2, 151 (slavk.) a j.; slc. pohliadnúť. Stč. aor. sil.: o to se ty sluhy *hledu* a tu královú *wyvedu* před město Kat. 168.

hnu, hnůti, stsl. gōnqti movere, z gōb-. — Impf. *hniech*: anděl tů vodů hnieffe Krist. 64^a. — Aor. silný sg. 3. *hbe*: (fud) by rád utekl, sotně sě hbe nohy vleka AlxŠ. 1. 5, srov. stsl. *usape* k *usnqti*: Lazarě usape Zogr. Jan. 11, 11; — aor. slabý *hnuch*: (Darius) hnu sě AlxH. 1, 25, (Alexander) hnu zástupem t. 2, 7, král hnu sě s vojmi AlxV. 1194, jedyžto juž *hnuchu* vozi AlxH. 1, 30. — Part. *hnul*: země hnula sě jest ŽWittb. 67, 9, všicki sě pohnuly t. 52, 4 atd., *hnul, -a* Us. Vedle toho také novotvar *hl*: k *tisknouti* je *tiskl* atd., a podle toho také ke *hnouti* utvořeno dial. *hl*; na př. *hl, hla* BartD. 2, 195 (tišň.), *nahl si* t. 89 (olom.), ani se nehl t. 219 (třeb.), *ohla, zahla, pohla* t. 1, 78 (val.), nevěsta sě s vozu nahla Suš. 82, maličko se sešla t. 32, tato láska pohla matku Kollár Sl. Dc. IV. 62. — Part. *hnut*: nebudu hnut ŽWittb. 61, 3, základové pohnuty jsú t. 17, 8 a j., *hnut, -a* Us. — Subst. verb. *hnutie*: nedaj w hnutie nohu tvů ŽKlem. 120, 3.

-hřaznu, -nůti, z gręz-. O přehlásce *hřaz-, hřěz-* a jejím rušení srov. I. str. 105. — Praes. sg. 1. *hřaznu* 2. *hřezneš* atd.: dobré v němž (člověk) vešken vhrzezne Štít. uč. 106^a, tvorče, napoj žiezné, jichžto panost mēlcě hrzyene (omylem m. *hřezne*, jak žádá i rým: *žiezné*) Rúd. 41^b, (oheň, nemoc) whrziezne v tělo Sal. 386. — Aor. sil. sg. 3. *hřeze*: sedm (volův) wihricze z řěky (omylem m. *vyhřeze*) BiblF. Gen. 41, 3. wyhrziece bibl. Leskov. tamt. (sic, v. ČCMus. 1890, 454 pozn.), wyhrzize (sic) Ol. tamt.; pl. 3. *hřazú*: ludé zahrzazu v onom piesce AlxV. 2184. — Part. *hřazl, hřezli*: uhrzazla noha ve krvi ŽKlem. 67, 24, vyprost mě z bláta aby ch neuhrzazl t. 68, 15; aby kámen potonul a zahrzezl Štít. ř. 181^a, pěsti (dítěte v matce) su whrzezly v duolky očí Sal. 210 *Zaniklo*. — Z *gręz-* stupňované *gręz-* je v č. *po-hrúziiti*, a kontaminací tohoto se *hřaz-, hřěz-*

je nč. *pohříziti* Jg. nebo též ob. *pohřízit*. *ʹ hrúzíti* jest opět dial. *hrúznút*: vůz hrúzne (zapadá do země), zahrúznút BartD. 2, 319 (val.).

hrnu, -*núti* z *gort*-, srov. I. str. 52. Aor. *hrnuch*: (sv. Prokop) shrnu se při skále Hrad. 4^b, rytieřstvo se řhrnu AlxV. 1410 atd. Part. *hrnul* Us.; novotv. *hrl*, vzniklý jako zde výše uvedený novotv. *hl*: panna odhřla loktušku BartD. 1, 362.

hynu, *hynúti*, stsl. *gybnąti* perire; z *gyb*-, zdloženýho z *gōb*-, nezdložený *gōb*- je v č. *z-hebnouti* perire. part. *z-hebl* z *gōblō*. — Praes. *hynu*: hyneme ŽKlem. 89, 9, nezahnete t. 2, 12 atd., stč. i nč. — Imp. *hyn*: zhinte ŽKlem. 70, 13 atd., stč. i nč. — Aor. *hynuch*: země zhynu AlxV. 158, si zhynuchu AlxH. 7, 16. Part. *hynul*: zhinule řta oči moji ŽKlem. 68, 4. — Subst. verb. *hynutie*: w hinutyu t. 141, 4.

chřadnu, -*núti*, stsl. *chrenąti* esurire, z *chred*-. O přehlásce *chřad*-, *chřěd*- a jejím rušení srov. I. str. 105. — Praes. sg. 1. *chřadnu* 2. *chřědneš* atd.: chrzyednefs attenuaris MamA. 15^b, proč tak chrziednefs Ol. 2. Reg. 13, 4, srdce chrzyedne Rúd. 26^a, jímž by měl vesel býti (člověk) tiem chrzedne Štít. uč. 101^a, (země) vchrziedne Ol. Am. 9, 5, chředne Kladr. Job. 30, 16, lidé chřadnu strachem Krist. 84^a, zchřadnu hory tabescent Pror. Isa. 34, 3 atd.; proč chřadnefs Ben. 2. Reg. 13, 4, uchřadne duše má Pror. Lament. 3, 20; — part. *chřadna*: chřadna strachem ŠtítMus. 55^a; — part. *chřadl* pl. *chřědli*: bych z závisi chřadl Modl. 44^b, (děti) sú chřadly Pror. 105^a, (oni) vchřzyedly sú extabuerunt Pror. Jer. Lament. 4, 9; *chředla* jest duše má Kladr. Judith 13, 29 atd.; srdce chřadle (sic) *tabescens* Ol. Naum. 2, 10. — Nč. veskrze -a-: *chřadnu*, *chřědneš*, *chřadl*, *chřadli* atd. — Změnou hláskovou *křad*-. srov. I. str. 461: *křadl* Kon. 134, *křadla* BartD. 2, 221 (třeb.) atd.

kleknu, -*núti*, z *klek*-. O přehlásce *klak*-, *klek*- srov. I. str. 106 a 95. — Praes. *kleknu* atd. stč. i nč.; — impf. *klekniech*: (tři králi) když přijědiechu, všichni kleknyechu Hrad. 120^b; — aor. sil.: sg. 2. 3. *kleče*: anděl všed tam klecze přěd ní Hrad. 61^b, (sv. Václav) klecze na prazě DalH. 30, DalC. tamt.; pl. 3. *klekú*: pokleku všichni Hrad. 68^b; — part.: *klekl*: poklekl Hod. 37^a atd., stč. i nč.; — *klek*: ten děkováše poklek Hrad. 22^a, na kolení klekffe ML. 33^b. — Dial. praes. každý klaknete MüllB. 618 (staromor.), imp. klaknite t. 620, klaknué BartD. 1, 98 (laš.), klaknué t. 42 (hroz.), slc. *kľaknúť*. —

klenu, -*núti*, z *klep*-n-. Part. hospodin zaklenul jě ŽKlem. Deut. 30, pevnost svú zaklenuli sú t. 16, 10.

křadnu, -*núti*, stč. i nč. Tvary infinitivní bez -*nu* jsou v tř. I. 1, v. § 59.

-*křanu*, -*núti*, z *o-křáti* nově utvořeno. Přidáním -*h*- jest *o-křah*-:

okráhnu Jg. z Reš., by okráhl Nitsch 114, vokráhne Duš. jihoč. 2, 35, vokráhnu vokráhni vokráhl BartD. 2, 275 (jemn.).

křěnu, -núti, z křep-n-, stl. zkrěnutí stsl. iskrěpnuti obrigescere:
vozataj biše zkrzienul Otc. 423^a. Přidáním -h- nč. zkrěhnouti.

křiknu, -núti. Aor. silný sg. 3. křiče: sv. Petr krzicze Pass. 297, Mazeus krzycze AlxV. 1595; pl. 3. křikú: (zeměně) krzikv DalHr. 3, (dievky) krzykn DalC. 10, židové krziku Hrad. 86^b, v tu dobu apostoli pokrzyku MI. 110^a, apostoli pokrziku Krist. 95^b a j.; — subst. verb. křičenie: okrzyczenym Krist. 38^b; křiknutí Us.

kynu, -núti, z kyp-n-: těsto kynuti nechce Hrad. 136^b atd.; — z kyv-n-, kdež kyv- je z iter. kyvati, proti stsl. kyti part. kajášte Mikl. Lex.: aor. král rukú kynu NRada 33 atd.; o impf. pokynúše v. v § 114.

lehnu, -núti, z leg-. O přehlásce lag-, leg-, srov. I. str. 106 a 95. Místo žádaného lah- je leh-: praes. lehnu atd. — lah- je dochováno v stč. aor. pl. 3. lahú; mužie v Libici lahú sě tajiee DalJ. 11 z rkp. V (sotva je to praes. I. 4 místo aor.); pak v dial.: inf. lahnúc praes. lahněm lahněš atd. BartD. 1, 42 (hroz.), lahnúť t. 44 (břez.) a j., lahnuť t., ulahňo t. 98 (laš.), slc. lahnúť.

leknu sě, -núti, z téhož lek-, co následující zde léknu. O přehlásce lak-, lek- srov. I. str. 106 a 95. Místo žádaného lak- je v č. lek-. — Aor. silný: on sě lecze Hrad. 44^a. v městě sě všichni leku AlxV. 461, u městě sě nic neleku t. 2029, jasno božie osvieti jě i leku sě velikým strachem EvZimn. 6 atd.; — aor. slabý: tak sě lecezefta Ulixes a Diomedes Troj. 197^b, velmi sě lecezechom Mand. 87^b, lecechu sě všichni Koř. Luk. 9, 44 atd.; — part. lekl se Us. — Dial. lakuť sa slc.

léknu, -núti, z lek- O přehlásce lak-, lek- srov. I. str. 106 a 95. Místo žádaného lak- je lek-: praes. léknu zůž. líknu atd. — Tvary infinitivní bez -nu jsou v I. 4, v. § 80.

-manu, -manúti, stsl. po-menati meminisse, z mę- O přehlásce ma-, mě- srov. I. str. 106; pravidelnost její se časem ruší. V nč. je -menu -menout, a me- bývá již v dokladech starých. Je to myslím sklesnutím jotace, které po souhláskách retných vůbec a v slabice mě zvláště záhy a často se vyskytuje, srov. I. str. 198 sl.; podle prof. Zubatého bylo psl. -menę shodné s lit. menu, srov. Jag. Arch. 15, 497. Příklady staré s me- za žádané mě- nebo ma- uvozují všechny, které mám po ruce; jest jich s počátku proti dokladům s pravidelným mě-, ma- velmi málo, ale množí se časem. — Praes. sg. 1. -manu: nezpomanu non meminero ŽGloss. 136, 5, (já) nezapomanu ŽKlem: 118, 116 a j., rozpomanu ŽWitth. Ezech. 15, když sě rozpomanu AlxV. 800, včěně já jich zapomanu NRada 773 atd.;

když se rozpomyenu Modl. 4^a; sg. 2. *-ménéš*: rozpomienes ŽKlem. Hab. 2, když se rozpomyeneff Modl. 181^a; wzpomeneff Pass. (část mladší) 81; když se rozpomaneff Modl. 107^b; sg. 3. *-mēne*: zapomyene bōh ŽWitb. 76, 10, on nezapomyene Modl. 110^a, člověk minoho zapomyene ale bōh nezapomyene Alb. 53^b, na muky zapomyene t. 61^a atd.; (člověk) wzpomane Hrad. 139^a (pro rým: ukane), člověk dětī ni donu zpomane AlxV. 597 (pro rým: dostane), sám sebe zapomane Alb. 37^a, toho buoh zapomane NRada 735 (pro rým: dostane); zapomene buoh Pass. (část mladší) 175, kdož se zapomene NRada 1914 (v rkp. B je zapomane, rým: stane); pl. 3. *-manū*: rozpomanu sic všickni ŽKlem. 21, 28, (nepřítelē) zapomanu ŽWitb. 58, 12, když jinī tebe zapomanu Modl. 110^a. — Impt. *-mēñ* atd.: rozpomyen se ŽKlem. 143^b (2), rozpomien t. 24, 6, t. 88, 48, rozpomyen se ŽWitb. 136, 7, wzpomyn na ně t. 24, 7, wzpomyn Hrad. 35^b, Modl. 25^b, wzpomyn na mě t. 144^a, zpomyen t. 104^a, t. 175^a, zapomyeny Alb. 105^a, ty spomyen na mě ML. 35^b atd.; rozpomañ fe Kladr. Deut. 9, 27; rozpomen fye ŽGloss. 136, 7, rozpomen sic ŽKlem. 142^a, zpomen ROld. 137^a a 142^b. — Impf. *-mēniech* atd.: když zpomieniechom Siona cum recordaremur ŽWitb. 136, 1. — Aor. -manuch atd.: sg. 1. až zapomanuch sám sebe AlxV. 885; 2. 3. kněz fye rozpomanu DalC. 76, císař rozpomanu se Pass. 570, král své šlechticē upomanu AlxV. 1475; kněz Oldřich vzpomenu DalJ. 40 podle rkp. L, Kurvenal zapomenu Trist. 37; pl. 3. zapomennchu JM. ve Výb. I, 403. — Inf. *-manūti*: neroď zapomanuty ŽWitb. 102, 2, jest vzpomanuty hrozno Modl. 55^b, chci zpomanuty Alb. 77^a atd.; napomyenuty ŠtítV. 4^b; zapomenuty DalC. 92, připomenūti ŠtítV. 31, napomenūti t. 70, se rozpomenūti Trist. 26. — Part. *-mana* atd.: rozpomana Hrad. 48^b, každý na svůj rod spomana AlxV. 1494, abych vás napomana u vieřē potvrdil Pass. 238, zapomana svého trudu Modl. 54^b atd.; na svú moc se rozpomena NRada 709 (nesprávně opsáno m. -mana, rým: pána), vzpomana ŠtítV. 147; — *-manul* atd.: rozpomanul sem ŽKlem. 118, 41, rozpomanul jest t. 97, 3, t. 77, 39, t. 102, 14, rozpomanuli su t. 77, 35, zapomanuli jsú ŽWitb. 77, 11 atd.; zapomyenuly lid (adj.) Modl. 104^b; zapomenuli sú ŽWitb. 77, 7, nezapomenul Pass. (část mladší) 138, nezapomenul Štít. uē. 33^b, aby wzpomenuly t. 200^b, vzpomenul ŠtítV. 6, t. 19, zapomenul Tand. 47; — *-manuv* atd.: rozpomanuw ŽKlem. Magn. 54, DalC. 40, ta se rozpomanuwff Pass. 216 atd.; rozpomenuv DalJ. 40 z I, zapomenuvši Trist. 73; — *-manut* atd.: napomanut Pass. 400, t. 422, Řpz. 99, zapomanutaa Pror. 16^b, zapomanuto budeš Tyre město t., pl. nom. napomanutí i nenapomanutí VJp. 64 atd.; napomyenut/ jsa Koř. Mat. 2, 22; — subst. verb. *-manutie*: zapomanutie ŽKlem. 87, 13, napomanutie Řpz. 99 atd. — Doklady s -men-, v stol. XIII a XIV velice řídce, šíří se v XV, dosahují pak vrchu a jsou v nč. pravidlem: pracs. *-menu*, impt. *meñ*, part. *-mena*, *-menul*, *-menut* atd. Us., zapomenu BartD. 2, 61 (kojct.),

impt. zpomeň si t. 96 (nezam.), inf. zapomenúť t. 1, 43 (hroz.), slc. upomenúť atd.

minu, minúti, stsl. *minęti*; tvary slovesa tohoto a doklady v. v §§ 112 až 116. — Výraz chybný: když dva měsíce biechu minúšťa Troj. 157^a; o tom v. v § 238. — Adj. *minúci* = pomíjející: bude dáno za mynuczye panstvie nemynuczye kralovánie Kat. 168.

mknu, mknúti, stsl. *-mъknęti*. Part. masc. *mekl z mākla*, fem. *mkla* atd.: zamekl Alb. 49^b, později i masc. -mkl. podle fem. atd., srov. I. str. 173; vedle toho ovšem také -mknul atd. Ús.

mlknu, -núti, stsl. *mlъknęti* conticescere. Aor.: ihned vmlezechu všickni Nikod. 7^b; inf. zmlknuti ŽKlem. 68, 4; part.: zmlkli fu ŽKlem. 68, 4 atd.

mrknu, -núti, stsl. *mrъknęti* obscurari. Aor.: jakž brzo noci mrcze Kat. 170, (mnich) na cestě omrcze Otc. 169^a; (bratři) večer omrknuchu t. 178^a. Part.: tehda po všem světu smrklo Ml. 117^a, po všem světu mrklo sě jest Hod. 47^b, nč. smrklo se Ús.

-niknu, -núti, stsl. *niknęti* ascendere. Aor.: (Kateřina) wnycze v oblečení Kat. 54, boj wznicze Troj. 117^b, dievky na mužě wnyku DaIc. 10, Pražné wnyku t. 34; když tam wnyzechme Mand. 87^b. Part.: z mrtvých wznyk Hrad. 42^b, (mistři) wznykše Kat. 84. Atd.

-nuknu, -núti. Aor.: Petr ponuce Klimentovi Pass. 291, ponuce tomu Petr innuit Koř. Jan. 13, 24, ti všichni ponuku NRada 110; tehdy oni ponuknuchu Nikodemovi Čtenie Nikod. (vyd. Hanka 1860) 238. Part.: (diábel) bieše židům ponukl Krist. 99^a, Pass. 199.

-nznu, -nznuťi, z koř. nez-, oslab. nъz-, srov. stsl. nъzъ, nъsti penetrare a I. str. 83. Impt.: (w)enzny [trvám m. sezni] bázníu tělo mé confige ŽKlem. 118, 120. Aor.: jejie prsi pznuchu ostrými kostny t. j. pronznuchu Kat. v. 3017. Part.: wenznuty sú národové infixae sunt ŽKlem. 9, 16, ŽKap. tamt., střěly tvě wenznuty sú u mě ŽKlem. 37, 3, dva rzetiezby biešťa weznuta (sic) Comest. 74^a, v tom (firmamentu) wenznuty totišf wfazeny jsú hvězdy t. 3^a, z mnohých závor tak wenznutych t. 70^b. Zaniklo.

padnu, -núti. Aor.: (židé) padnuchu na zemi EvZimn. Rozb. 703. Part.: padnul BartD. 1, 126 (laš.) a j., spadnul t. 91 (stjick.), spadnuty t. 126 (laš.) atd. Tvary infinitivní bez -nu jsou v tř. I. 1, v. § 59.

plinu, -núti, stsl. *plъnęti* spuerе. Part.: jakž sem ji (krov) vyplynul Otc. 224^a, otec plynul na jejie tvář Comest. 93^a; (Ježíš) plynuw na zemi Krist. 70^a, plinuw v oči jeho Koř. Mark. 8, 23 atd.; — subst. verb.: plynutie človčěi Comest. 12^b.

plynu, -núti. Praes.: list jeho nēplyne non defluct ŽWittb. 1, 3, (Nil) pline z ráje skrze egyptskú zemi Mand. 16^a, koráb plyne z Benátek

KabK. 2^b, (cestovatelé) plynu do jednoho města Mand. 83^a; — impf. *plyniech*, novotv. sg. 3. *plynúše* v. v § 114; — aor.: když odtad plynuch, prziplynuch na miesta plná nebezpečenství Troj. 224^b; — part.: když deset dní bieše plynul Apoll. 134^a, zloději byli prziplynuli k městu t. 145^a; novotvar podle tř. I: její vlasy po Dunaji plyly Suš. 89.

-*pomanu* v. -*manu* zde napřed.

přáhnú, -núti, z přeg-. O přehlásce *přáh-, přieh-* záž. *přih-* srov. I. str. 107 sl.; pravidelnost její se časem ruší. V nč. ovládlo *přáh-*: praes. -*přáhnú, -přáhneš* atd., impt. -*přáhni*; dial. *přih-*: *zapřihnout*, *zapřihnul* Duš. jihoč. 2, 11, *zapřihnúť* BartD. 1, 78 (rožn.) a j. Tvary infinitivní bez -*nu* jsou v tř. I. 4, v. § 80.

prchnu, -núti, z koř. perch-. Praes.: až flzye prchnw z očí Růž. 8. Aor. sil. sg. 3. *prše*: rozpršfe sě lid Ol. Ex. 5, 12, rozpršfe fe MamV., (Alexander) rozťě kola až všě prchu AlxV. 1167; — aor. slabý *pršech*: (kniežata) rozpršfechu fe Comest. 178^a.

prnu, -núti, z koř. per-. srov. Jag. Arch. 10, 559. Praes.: jakž se vlk k stádu prziprne AlxV. 1422, člověk oprne sě jemu resistet Ol. Sir. 16, 22, oprnē se Hlah. tamt.; — aor.: rytčerstvo k nepřátelóm poprnu AlxV. 1411, (čert) vyprnu sě jim z očí Podk. v. 225; — inf.: ižádný nebude sě smieti oprnuti resistere Ol. Lev. 26, 27, aby sě mohl oprnuti zlěnu myšlení Otc. 168^a. — Zaniklo.

řehnu, -núti. Praes.: wirzehnu eructabo ŽKlem. 144, 7; part.: wirzehu srdce mé slovo t. 44, 2.

řeknu, řknu, -núti. Impf.: když vzdvižena byla škříně, rzeknyeffe Mojžíš, a když pak složena bieše škříně, rzeknyeffe dicebat, aiebat Ol. Num. 10, 35 a 36. — Aor. *řknuch*: a on potknu sě dále jíti finxit se longius ire Koř. Luk. 24, 28 (*omylem m. pořknu*). — Tvary infinitivní bez -*nu* jsou v tř. I. 4, v. § 80.

řiežnu, -řiznu Us., z *řez-*; z toho dial. *řnúti* (srov. pol. *rząć*): part. řnuť s ním o zem BartD. 2, 379 (laš.), a při tom novotv. -*řl*, vzniklý jako nahoře při *hnúti* uvedené *hl*: uřli t. 1, 111 (laš.).

sadnu, -núti, ze sed-. O přehlásce *sáh-, sieh-* (záž. *sih-*) a jejím rušení srov. I. str. 108. Praes. sg. 1. *sadnu*, nedoloženo; 2. *sědneš*: Siednes Hrad. 121^b atd. Impt. *sědni*: Siedni a sčítaj HusPost. 179^a. Inf. *sadnúti*, nedoložen; sednuti Pr. pr. 248. Part. *sadna*: *sadnůce na zemi HusPost.* 134^b. Nč. *sednu sednouti, sedna atd.*; dial. *sadnúc* (inf.) BartD. 40 (hroz.), *sadnuť* t. 43, slc. *sadnúť*.

sáhnú, -núti, ze seg-. O přehlásce *sáh-, sieh-* (záž. *sih-*) a jejím rušení srov. I. str. 108. — Praes. *sáhnú, siehneš atd.*: zbožie dosiehnefs NRada 1476 B, toho dosiehnefs Troj. 19^a; což dofyehne DalC. 20, když

(mesiac) rohem hor doľehne AlxV. 2403, ktož jemu (ďablu) povolí tohoť on mocnô ofiehne NRada 1925, když dievka let doľehne Troj. 15^b; sotné málo na loket ľyehnem Alb. 83^b, chvály doľehneme Troj. 90^b; doľehnete víťežstvie t. 171^a atd.; af (chlap) k ménu pítí viac nefahne Hrad. 95^b (rým: táhne), nedofáhne BrNZák. 30^a. — Impf. siehni atd.: doľehni ži-vota Koř. 1. Tim. 6, 12, fehny pak dále Nliada 569 atd.; przyfahnieteż Ben. Jos. 2, 12. — Impf. siehníech atd.: dosiehníeše DalJ. 20 podle Ff. — Inf. sáhnutí: dofahnuty Alb. 83^b atd.; aby na mě siehnúti mohli ZS. 347. — Part. sáhna atd.: král kopie dofahna zřo AlxV. 1473 atd. — Nč. praes. sáhnu sáhneš atd., impt. sáhni atd. Us. spis. a ob., veskrze sáhn-; dial.: dosíhnout, síhni, síh na to Duš. jihoč. 2, 11, síhnút BartD. 2, 1 (malen.). síhnót t. 200 (třeb.). — Tvary infinitivní bez -nu jsou v tř. I. 4, v. § 80.

sáknú, -núti, ze sek-. O přehlásce sák-, sick- (zúž. sík-) srov. I. str. 109; pravidelnost její časem se zrušila: voda v zemi wfakne Mand. 42^b, m. vsiekne. V nč. je veskrze jednotejné sák-; sík- je v dial. vsíknút BartD. 1, 7 (zlin.), vsíknót t. 2, 43 (kojet.).

schnu, schnúti, stsl. sochnąti siccari. Praes. schnu, sechnu: zfechnu are scent ŽWitb. 36, 2 m. zeschnú. — Impf. schni, sechni: zefchny are sciat ŽWitb. 89, 6, zfechny ŽKlem. tamt. — Impf. schníech: ciesařovna tuhú fchnyesse DalC. 39. — Aor. silný sech ze sacha: pl. 3. čtyři (oreši) ufchu DalC. 5. — Part. sechl, schli atd. ze sachl-: fik vfechl Štít. ř. 133^b. jazyk žiezí vfechl aruit Pror. Isa. 41, 17, wyfechl Ben. 3. Reg. 17, 17, ufchla jest ŽKlem. 21, 16, wifchlo jest t. 105, 9, inhed mu rucě víchle ML. 25^a; zfechla jest moc má ŽWitb. 21, 16, kosti mé zfechly t. 101, 4, wyfechly Ben. Jud. 7, 11; uschl, uschla atd. Us.; — schnut: vfechnute Comest. 274^a. — O jerovém -e- v sech- proti sch- srov. I. str. 176.

-snu, -snúti, usnúti, stsl. usznąti obdormiscere, ze súp-n-. — Praes. -snu: zlí zefnú a dobří se vzdíriemi Štít. ř. 231^a atd., stč. i nč. — Aor. -snuch: (Kateřina) padši i vřnu Kat. 40, když lidé zefnuchu t. — Part. -snul: abych nevřnul ŽWitb. 12, 4, ani (apoštolové) zefřnuli ML. 123^b, (panny) zefřnuli sú dormierunt Koř. Mat. 25, 5 atd., usnul, -a Us. Novotv. sl: k tisknouti je part. tiskl, a podle toho také k usnouti utvořeno dial. uřl. fom. uřla = usnula BartD. 1, 111 (laš.). — Subst. verb. -snutie: vřnutye Alb. 104^b, usnutí Us.

sopnúti, srov. stsl. sop-, sopiti n. sopsti praes. sopą flare Mikl. Lex. Part. sopl: zerfiewie rozfopło fie carbones succensi sunt ŽKlem. 17, 9, zerziewie rozfopło sě ŽKap. tamt.

stanu stsl. staną. Praes. stanu atd.: (já) stanu na súdě Štít. uč. 151^b, zřtane sě Piic., milost řtane neb jest nebyla ustavična Štít. uč. 25^b, (řemeslník) až stár bude neřtane za nic t. 94^a, obě straně proti sobě řtaneta Řpz. 83, když řtanete na modlitbě Alb. 62^b, tēm jeřto hřiechów neořtanu

Štít. ř. 236^b atd., vstanu, ostanu, stanu se. -staneš atd. Us. — Impt. *staň* atd.: diábel stan na pravici jeho ŽKlem. 91^a, Saro vstaňva ŠtítV. 43, Saro wftanma ŠtítOp. 352, wftanta a se nelekajta Kat. 142. wftante ŽKlem. 126, 2 atd., vstaň atd. Us. — Impf. *staniech* atd.: komu se nedoftanyeffe DalC. 2, tak se ftanyeffe Pass. 293, což oftanyeffe t. 323, střela u povětrí oftanyeffe t. 363, ftanyefe se vláštie škoda Kat. 130, když vycházieše Mojžes wftanyeffe všěcka osada Ol. Ex. 33, 8. (mnich) když z modlitev wftanieffe Otc. 128^b, (Čechové) na vojnu wftanyechu Dal. 79, (bičové) oftanyechu u masě Kat. 134. když ftanyechu cum starent Ol. Ezech. 1, 24. (Israelští) oftanyechu na témž místě Ol. Ex. 40, 35 atd.; novotv. -*stáše*: bíše mdloba silná tak že nezoftaffye síla při něm EvOl. 125^b, když wftaffye s modlitby t. 258^a. — Part. *stana*: wztana svD. 29, wftanvvez z mrtvých Štít. ř. 171^a atd.; o domnělém part. wftany v EvZimn. v. § 116. — Tvary infinitivní pravidelné jsou bez -*nu*, tedy v tř. I. 7: inf. státi, aor. stach, part. stal atd.; ale vyskytují se také novotvary s -*nu*: inf. stanúti, part. stanul atd. O tom v. v § 105.

stihnu, -*níti*, stsl. *stignati*. Aor.: když hrom ty pohany pobi i smrti poftyze Kat. 164. Part. stihl, dial. stah, stahcu BartD. 1, 193.

střělnu, -*níti*, ze *sz-rét-*, srov. I. str. 395. Praes. *střělnu* atd.: posel strzyetne posla obviám veniet Pror. Jer. 51, 31, (poslové) strzetnu se s jejie mateří Kat. 12. — Aor. sg. 3. *střěle*: tu jej matička postrziete Hrad. 121^a, (muž) strziete krále Ol. 2. Reg. 19, 25, postrzete ji rytier Kat. 138. — Part. *střěll* atd.: (Absolon) strziel sluhy Ol. 2. Reg. 18, 9, milosrdie a pravda postrzielci se obviaverunt sibi ŽKap. 84, 11; — *střět* atd.: strzyet mě jeden vece Pís. XV. stol. ČČMus. 1882, 45.

swadnu, -*níti* (imperfektivum), stsl. -*svenati* iter. -*svedati* marcescere, ze *sved-*, příbuzno s' *ved-*, ale nikoli = *sz-ved-*. O přehlasce *śwad-*, *śvėd-* a jejímu rušení srov. I. str. 109. — Praes. *swadnu*, *śvėdneš* atd.: swadnu exspiro Veleš. (člověk) swyedne a páli se v hrdosti Štít. ř. 96^a, list vřwiedne Otc. 412^a, květ jenž neposwyedne Kruml. 96^b; ten vřwadne Alb. 74^a, jenžto vřwadne Pror. 39^a, siemě vřwadne t. Isa. 19, 7. — Impt. *śvėdni*: přifwiedni jazyk k dařnom adhaereat ŽKlem. 136, 6. — Aor. silný sg. 3. *śvėde*, odchyl. *swade*: (bohatce) div že hořem neufwiede Hrad. 144^b; jinoch bezmál hořem neufwade t. 102^a (rým: upade), ona všěckerna tůhú zřfwade t. 72^b (těž); — slabý *swadech* (m. *śvėd-*): (sěmena) vřwadechu Koř. Mat. 13, 6; a *swadnu*: žila vřwadnu Comest. 41^a. — Inf. *swadniti*: lidé swadnuti budú Koř. Luk. 21, 26, jeho mysl poče fwadnuti Otc. 443^a, hřiesník zuby fkrzipieti a fwadnuti bude KřižB. 102^a. — Part. *swadl*, *śvėdli* odch. *swadli*: by to dřěvo vřwadlo Krist. 77^b, abychom milošćemi fwadly Modl. 34^b, (vrásky) byly zzwadly Apš. 151, (děti) sú vřwadly hladem Pror. Jer. Lament. 2, 19. — Zaniklo; zbytek je v novotvarém inf. *śwajśe* BartD. 2, VIII (laš.).

svetnu, -núti, stsl. svnati, ze svbt-. Z part. masc. *svetlo* bylo stč. *svetl*, a odtud přijato *svet-* m. *svt-* také do tvarů jiných. — Praes. *svetnu* atd.: až t ráno i vřvetne dunu *illucescat* Ol. 1. Reg. 14, 36, dříve než ráno vřvetne t. Súdč. 6, 31, vřvetne MamB. 54^a. — Part. *svetl*: když vřvetlo cum *illuxisset* Ol. 1. Reg. 20, 27, Lit. tamt., dřiev nežli vřvetlo Comest. 180^b, nežli by vřvetlo t., když jest vřvetlo jitro cum *illuxisset* dies Kladr. 1. Reg. 20, 27. — Subst. verb. *svetnutie*: w swetnutie primo diluculo Kladr. Dan. 6, 19. — Zaniklo.

táhnú, -núti, stsl. tagnati. Slabika kořenná bývá tu dlouhá, tu krátká; na př. part. táhl a tažen Us., táhnú Us. a tahnu BartD. 2, 28 (hol.) atd. O přehlásce *tah-*, *táh-* a *těh-*, *tieh-* (zúž. *tih-*) a jejím rušení srov. I. str. 110. — Praes. *táhnú, tiehneš* atd.: kudy potyehneš Nřada 1475, sladkost ještě duši tyehne Alb. 86^b, (pravice) lučíte tiehne Ben. 4. Esdr. 16, 30, přitáhne veliká moc Řekuov na pomoc Troj. 115^b, ženská žádost se od jednoho muže k druhému tíhne t. 15^b, srdce k bohu ztyehnemy Alb. 83^b, vytyehnem jeho k nám Pror. 5^b, běda ještě tyehnete nepravost t. 4^a, (lidé) potáhnú člověka ŠtítV. 166 atd.; až mu provaz hrdlo stáhne Hrad. 95^b (rým: sáhne), jíž (žádostí) se tahne od boha Štít. uč. 35^a, ež se žádost naše tahne k hříechu Štít. ř. 148^b, všickni potiehnú DalJ. 108 L. — Impt. *tiehni* atd.: líci jich stiehný constringe ŽWittb. 31, 9, ztiehný ruku Krist. 54^a, Mat. 199, ztyehni ruku svú Koř. Mat. 12, 13, ztiehni ruku Ben. Job. 1, 11, wztiehni dva prsty Háj. 114^b, tyehnyewye oba za jednako Mast. 109, protože k tomu tyehnyeme se Štít. ř. 173^b, tiehnieme k tomu zámku Háj. 466^a, sberauce se téhněme k ráji Solf. 40 a j.; tahny mě po sobě Modl. 44^b, každý tahny aby činil šlechetné skutky Štít. ř. 234^b, netáhni Ben. 2. Reg. 5, 23, vztáhni tu ruku BrNZák. 30^a, tahnyemez k tomu povýšení Štít. ř. 234^a, tahnyete se k královstvu nebeskému t. 223^b; ztáhni i ztíhni ruku Blah. 275. — Impf. *tiehniech* atd.: hvězda k Betlemu tyehnyeffe Hrad. 68^a, (Přemysl) kamenie tyehnyeffe DalC. 76, když veliká vojska tyehnieffe Pass. 90, Jezus krátké dřevo tyehnyeffe ML. 52^b, jehož tyehnyechu čtyře koni GestU. 25 atd.; když cesař s svými lidmi táhnieše Pass. 247, když měsíc na západ tahnieffe Troj. 64^b, tahnyechu AlxV. 2275 atd. — Aor. silný sg. 1 *tah* (kvantita nejista): ústa má otvořich i prytah duch attraxi ŽWittb. 118, 131; sg. 2. 3. *těže*: Judáš potyese na se osídla Jid. 146, rovný k rovnému se tyese t. 50, kněz wytyeze DalC. 28, (Alexander) tam před se potýcze AlxV. 710, tu na ň wytyeze jinoch t. 1647, Jezus dřevo tiehnieše až prytyeze krátké k dlhému ML. 52^b, Petr wytyeze meč t. 100^a, i ztyeze ruku Koř. Mat. 12, 13, (Kateřina) do komnaty jide své v níž se vtieze Kat. 16, tu tieze Dětfich až do Romanie Mart. 35^a, sestra toho rytieře (z vězení) wytieze TandZ. 179^a, Paris s lidem prztieze Troj. 120^a, Trojanským na pomoc prytieze král Odemon t. 145^b atd.;

pl. 3. *tahú*: když vytahu vojě AlxB. 7. 32, když v šíři korábi potahu AlxV. 545; — *ztáze* (sic) cum extendisset Kladr. Ex. 14, 27, przitazze Josafat Ol. 2. Par. 20, 25, (Ježíš) wztaze ruku Koř. Mark. 1, 41. (oni) ottiehu (ruku) Ans. 1, Ostrověné sě ostrěhú a ze vsí vytěhú DalJ. 108. — Aor. *těžech* atd.: odtud przytiezech Troj. 222^b, roztyezzechu jeho tělo ML. 104^b, odtyezzechu ji (ruku) tamt., tyzechu jeho ruku Hod. 47^a, Řekové ten kón uvázavše tiezechu k bráně městské Troj. 202^b atd.; tzechu nohy dolóv Hod. 47^a, tzechu k městu Troj. 167^b, Trojanští ten kón do města wtzechu t. 202^b, Řekové przytzechu t. 130^b atd. — Inf. *táhnúti* Us.; tyehnuty Pulk. 105^a. — Part. *táhna*: on svůj meč vytahna i stě jejie hlavu Kat. 192, k tomu vždy tahuucz (m. táhnúc) Štít. ř. 141^b. — Part. *táhl, tiehli*: netahl toho dořéci až ta paní vecě Pass. 340, hříšníci natiehly lučišče ŽWittb. 10. 3, když za provazy tyehly Kat. 156, (králi) prztiehli sú Ol. Gen. 14, 7 atd.; nepřítel przytyehl (pro rým: střehl) AlxV. 944, kak by (dva zrádcové) té zrady dotyehla AlxBM. 2, 17 (pro rým: střěhla), že pohani przytahly AlxV. 1385 (pro rým: náhlý). — Part. *táh, tiehši* atd.: ztaah ruku na své učedníky vecě EvZimn. 18, dotekl jeho ztahw svú ruku Štít. ř. 87^a, jeho rucě roztyehffe Pass. 202, Krist. 100^b, ML. 116^b atd.; svú šíji ztahly Kat. 192, ztahly t. 132, kosti vytahffe sě Modl. 55^b. Part. *těžen*: roztyezen Modl. 144^b, ML. 12^b, ruka jeho ztyezena extenta Pror. Isa. 14, 26, t. 14, 27, tělo rozpato a roztyezeno Alb. 44^b, ramení jenž sta roztyezzenye (na kříži) Rúd. 32^b, ramenem svým ztyezenym Pror. Isa. 14, 26, t. 14, 27, místa vytiezenych vlasóv železem přižzi Rhas. Jg. atd.; v lokti zatazenem ŽWittb. 135, 12 (m. vz-. braccio excelso), s roztazenymy žilami Modl. 52^a atd. — V příkladech starých přehláška žádaná nebývá nejčastěji ve rčení ustáleném: *netáhněš co učiniti, až...*, na př. netahnes ot něho (od kováře) jěti, až t mrcha (t. kůň, ježž kovář okoval) počne klécěti Hrad. 132^a. Pilat rozkáza Judě ssiesti...netaseygmú řéci býrse až sě Judás přes zed wýrse Jid. 81, (liška) toho řeci netaze až ji čbán k sobě przitaze Hrad. 131^a, netaze vstáti ona až hned ručí oblak vznide Kat. 162, (vy dvě pěstounky) netahle fta sě přituliti až sv. Jan sě poklonil Pass. 278; o tom srov. I. str. 110. V nastalém kolísání mezi *táh-* a *tieh-* atd. dosáhlo v XVI stol. vrchu *táh-*, *tah-*, a bývalé *tieh-* zůz. *tíh-* drží se jen v dial. *tíhnout* (táhnouti) Duš. jihoč. 2, 11, tíhnót, impt. tíhni BartD. 2, 107 (litov.), tíhli pryč t. 229 (kunšt.), a v knižném *tíhnouti* = někam se chýlíti.

tesknu, *-núti*, stsl. *tesknąti* angí. O -c- za -s- srov. I. str. 179. — Praes. *tesknu*: (já) netefknu sobě ŽKlem. 29, 13 atd. — Impt. *teskni*: netefkni sobě Kat. 90 atd. — Aor. silný sg. 1. *tesk*: pro něž sobě tak velmi ftefk, až zapomanuch sám sebe AlxV. 884; 2. 3. *tešče* a z toho *tešte*: tu sě ftefcze čeledi jeho DalStrah. 2, ftefte DalC. tamt., v tom sobě zatefcze

Pass. 190, v tom myšlení sobě velmi zatefcze Krist. 94^b, Maxencovi sě zatefcze Kat. 136, nejeden sobě steftye AlxV 1813, Menelaus sobě zatefftie Troj. 69^b, všichni viděchu i stesku sobě EvZimm. Rozb. 708, nepřítelě sobě stesku Pís. při DalJ. str. 238; — aor. slabý *tešdech* atd.: když proroci sobě steftechu Pass. 172. — Part. *teskna*: nic sobě netefknucz Kat. 192 atd.

tisknu, -*núti*, stsl. *tisnati* z *tisk*-; tvary slovesa tohoto a doklady v. v §§ 111 až 116.

-*tknu*, -*tknúti*, stsl. *toknati* *figere*. O jerovém -*e*-, na př. vtekl fem. vetkla atd., srov. I. str. 179. — Praes. *tknu*: vetknu Us.; ptákové pyštek wteknú Comest. 196^a. — Impt. -*tkniech*: kteříž sě ho dotknyechu Pass. 327. — Aor. silný sg. 2. 3. -*těe*: on té řeči dotchze an ho (Jidáš Rubena) inhed mečem protchze Jid. 99 sl. (Zefora) dotcze se, noh jeho Comest. 56^a; pl. 3. -*tkú*: jakož se jeho dotku DalC. 5. — Aor. -*tknuch*: žena přijde i dotknu sě rucha tetigit Koř. Mark. 5, 27. — Part. -*tekl*, -*tkla* atd.: nedotekl sě jich oheň Pror. Dan. 3, 50, dotekl se archy Ben. 2. Reg. 6 (nápis), ruka božie dotkla mne ŽKlem. 144^b; abyste huol wteky v hrob Otc. 179^b; *vetkl*, -*a* Us.; — *-tknul*: pak-li dotknul by Ol. Lev. 5, 3, dotknul sě jich Koř. Mat. 17, 7, -*tknul* Us. — Part. -*tek* Us.; dotkw sě toho Štít. ř. 85^a; -*tknuv* Us. spis. — Part. -*tčen*: (meč) wetczen v nožnice MamV.; topořište bylo wteczeno Comest. 69^a atd.; — *-tknut*: dluh nahoře podotknuty KolEE. 185^a (1732), wteknut Comest. 43^a; — subst. verb.: dotczenie Hug. 77, takové wtczenije VšehK. 61^b, -*tčení* -*tknutí* Us.

tonu, -*núti*, stsl. *tonati* *immergi*. Praes. *tonu*: jeho myšlenie v túhách tone Baw. 100 atd.; toneta oči moji flzuv (omylem m. impt.) deducant lacrimam Pror. Jer. 14, 17; — aor. *tonuch*: těch lidí na tom poběžě tu flonu v hlubokém břěze AlxV. 1820, obě lodičce bez nuále tonuffta Krist. 35^a, (Alexander) ztrati lidu třetinu jež v tom piesce flonuchu AlxV. 2189; — part. *tona*, *tonul* atd. Us. stč. i nč.

trhnu, -*núti*, stsl. *tragnati*. Impf. *trhnicch*: tu jě (vlas) wytrhnyechu Kat. 134. — Aor. silný sg. 2. 3. *trže*: (matka) stryze s sebe své zavítie LAl. d. Oldřich koně potrrze Hrad. 6^a, ona wytrrze kostky jemu t. 126^a, čbán ji (lišku) na dno wtrze t. 131^a, wztrze sě vietr AlxV. 532, búře se wtrze Troj. 223^a; pl. 3. *trhú*: obrátivše se svá meče wytrhu, hnachu proti sobě Trist. 382; — aor. slabý *tržech*: rúchu s něho strzyechu Hod. 45^b. — Part. *trhl*: przietirhl ŽWittb. 77, 13, potrhł ŽKlem. tamt. atd.; -*trh*: odtrhwffe se světského nepokoje Štít. uč. 76^a. — V ŽGloss. 34, 3 čte se vitrzef, a v ŽWittb. tamt. wytrzell meč svůj, a to se vykládá za *vytržes*, tedy praes. *trhu* atd. Výklad mylný. Překladatel původní přeložil impt. effunde imperativem *vytržes*; to bylo napsáno (v době, kdy jotace v písmě ještě se ncoznačovala) bez jotace, a opsáno bez jotace také v ŽGloss. a ŽWittb.; opisovatelé těchto dvou textů možná že rozuměli *vytržes*; opis

v Ol. má za to Uytzriž, možná že podobným neporozuměním = vytříž. Srov. Listy filol. 1884, 273.

trnu, -núti, z trp- rigere. Imperf. trniech: most (podrubaný) ledva strnieše DalJ. 89 podle rkp. Z a P. — Aor. trnuch: ten ztyrnu AlxB. 4, 6, (kopie) vtrnu u březě AlxV. 582. — Subst. verb. trnutie: strnutý spasmsus Vocab. Mus. 184^a, ztrnutie Sal. 492, a také trpenie: přivýčené utrpenie rigorem Otc. 55^b

tuchnu, -núti, stsl. po-tuchnŭti quiescere. Aor.: když ohňové potuchu Kat. 40.

vadnu, -núti, stsl. vĕnŭti marcescere, z vĕd-. O přehláscce vad-, vĕd- a jejím rušení srov. I. str. 111. — Praes. vadnu, vĕdneš atd.: srdce v tůbách wyedne Rúd. 26^a, (oni) zwadnu arcscent ŽKlem. 36, 2; bude vyvržen jako ratolest a vwadne Krist. 91^b, (oni) zwiednu ŽKap. 36, 2. — Impf. vĕdních: wiedniech tabescebam ŽGloss. 118, 158, ŽBrn. tamt., wiednyech ŽWittb. tamt. — Aor. sg. 3. vĕde, zde nedoložen; vade: (král) na všem těle jako zvade Trist. 201. — Part. vadl atd.: uwadl sem ŽKlem. 101, 12 atd. — V jazyku pozdějším veskrze vad-, dial. vad-: vādnuť BartD. 1, 16 (zlin.); slc. vādnŭť.

vāznu, -núti, z vĕz-, jako vazu, vĕzti v § 66. O přehláscce vāz-, vĕz- (zůž. vĕz-) a jejím rušení srov. I. str. 111 sl. — Praes. vāznu, vĕzneš atd.: v němžto (hřiechu) sám waznu Rúd. 9^b; uwĕzne-li trn v noze Štít. uč. 66^b, Vuičzne v osídle Ol. Job. 18, 9, noha tvá nevĕzne Kladr. Prov. 3, 33, (krokodil) na ten hák zawjzne Har. 2, 236; ti waznu jako ptáci na otržni Štít. uč. 84^a; u blátě vwicznu (pl. 3.) Mill. 125^b. — aor.: (Absolon) vwieze za hlavu u duba Ol. 2. Reg. 18, 9, vwicze na větvi hlava jeho Comest. 146^a, mnoho sto koní vwazu v onom piesce AlxV. 2183. — Part. vāzl, vĕzli atd.: veliká moc ryb v sieti zwazla Krist. 110^b; vwiczl Kladr. žalm 68, 3, vwijczl Ben. Súd. 3, 22, vwjzlo Háj. 142^b; — (ovce) v blátě zwaznuly Brig. 84 atd. — Nč. vāznu vāzneš atd., vāzl vāzli atd. Us.; dial. vĕz-: vwjzl VesB. 4^a, abyste nevĕyzly BřlQ. 1, 70, huvĕznout huvĕz huvĕzla chod. 34 a Šcemb. 16 (domažl.), huvĕznót BartD. 2, 229 (kunšt.), vĕznu vĕzneš t. 154 (slavk.) a j.

vĕnu, -núti, z vĕ-. Praes.: vĕtr powyene Štít. uč. 25^a, vĕcher wĕne ChelčP. 160^a atd.; — inf.: který nás vĕcher muoŭ powienuti convellere Otc. 29^b; — subst. verb.: vĕtrné powienutije Alxp. 65. — Podle vāti, vāl atd., za starší viēti, vāl-viēli atd., změněno vĕnuti v nč. vanūti: wanauti Kom. Jg. a Us., kvítek líbau vūni wane Rosa Jg.; vĕ- zachováno dial.: ovĕnúť, ovĕnulo BartD. 1, 244 (val).

vinu, -núti, z vi-; srov. vīti v tř. I. 7 § 103. Aor. vinuch: liud sč o rově zzwinu ApŠ. 37, (lev orla) k sobě przywynu NRada 27 atd. — Part. vinul: král obynul sč jest pytlem Pror. Isa. 37, 1 atd.; vinuv: tělo

v prostěradlo obynuwfle Krist. 103^b; *vinut*: pokolenie mé jest fwynuto convoluta ŽWittb. Ezech. 12; atd., nč. vinu, vinul atd. Us., obinué BartD. 1, 110 (laš.).

vládnú, -núti, z vlad-, vold-. Pracs. zwladnes jimi ŽKlem. 2, 9, impt. wladnieme t. 82. 13 atd., dosud tak. Tvary infinitivní bez *-nu* jsou tř. I. 1, viz § 59.

vyknu, -núti, stsl. vyknaŕi discere. Aor. pl. 3. *vykú*: když se dievky fwiku na koních jězditi obiku jěchu se země pleniti DalHr. 10, fwyku, obyku DalC. tamt. — Part. *vykl*: jakž jest obykl Štít. uč. 83^a atd.; — *vyk*: obykwfle hřešiti Štít. uč. 113^a; — *vyčen*: przywyczene utrpenie rigorem solitum Otc. 55^b, obyczene consueta arma t. 4^a, dobytek k sušeným rybám (místo píce jiné) jest zwyčzeny a zučeny Mill. 124^a; — subst. verb.: podle fwyknutie Koř. Skutk. 26, 5. — Nč. také part. zwyknul, zwyknuv atp.

zábnu, -núti, ze zęb-. O přehlásce *záb-*, *zieb-* zůž. *záb-* a jejím rušení srov. I. str. 112. Nč. zábnu, zábneš atd. Us., dial. zíbne mně BartD. 2, 174 (brn.), ozibnót t. 43 (kojet.).

zinu, -núti, stsl. zinaŕi hiscere, srv. *zěju, zieti* v tř. V. 4. Part.: by voda pozinula ny ŽKlem. 123. 4, obzinůl = ulovil BartD. 1, 238 (val). Většinou zaniklo.

žasnú, -núti, stsl. žasnati stupefieri. O přehlásce *žas-*, *žēs-* a jejím rušení srov. I. str. 98. Místo *ž-* bývá *ř-*: uřas-, uřēs- atd., srov. I. str. 519. Slabika kořená je krátká, někdy dlouhá. — Pracs. *žasnú, žēsneš* atd.: vzieffnet se nebožátko Hrad. 135^a, lviče neuzyefne se non pavebit Pror. Isa. 31. 4, zžafnuv se kniečata t. j. zžasnů t. 31, 9. — Impt. *žēsni* atd.: vžefniete fe Kladr. Isa. 29, 9. — Impf. *žēsniech*; *žas-*: vžafnyefe MI. 91^a. — Aor. silný sg. 2. 3. *žēse*: (Něro) se usięczze ApD. c, (Břetislav) nic se neužese DalJ. 44 z P, (král) velmi se vziefe Trist. 141, fe vžefe Kladr. Esth. 7, 6; Pilat vřzefe se Hod. 45^a; Nero uzafe se Pass. 300, to Pilat uslyšav vzafe se Krist. 100^a; pl. 3. *žasnú*: všichni se uzařfu Hrad. 25^b, tu prokní se uzařfu t. 145^a, všickni lidie se vzařfu Pass. 322, všedše uzřěchu jinocha i uzařfu se EvZimm. 46, až se všickerni vzařfu Kat. 174. — Aor. slabý *žēsēch* atd.: velmi se vziefechu EvTřeb. Mat. 17, 6, množí se vžefechu Apoll. 130^b; Trojanští vzařfechu se Troj. 200^b. — Part. *žasl*, *žēsli* atd.: Malchus vzařl se Pass. 365, paní vzařla bieše Hrad. 141^b, peklo se vzařflo MI. 27^b, zloději se vzieřly Pass. 34, (bratřie) se zzieřly byli t. j. zžēsli Ol. Gen. 42, 35, biechu zzyefli se Koř. Mark. 9, 5; kak jsů se vřzeřly Hod. 53^b, strážní se vřzeřly t.; (apostoli) se vzařli Krist. 109^b; užařl se Vcl. Jg.; — *žasnul* Us.; Jura se toho uřisnul Kulda 1, 64. — Part. *žas*, *žēsši*: Němec sta vzas se DalC. 67, mistr vzařl se i vzdyše MI. 53^b, vzařl se padl na svů tvář Pror. 119^b, vzas se Ol. Gen. 28, 17, (Sara) vzieřfi se t. 18, 15, se zzieřfe t. 43, 18, vzeřfe se EvTřeb. Luk. 2, 48, zžēřfe se Kladr.

Ex. 20, 18 atd.; (Tristram) užes se Trist. 155, matka uzasľfi Krist. 27^b. vzaľfi. (sic) fe Kladr. Gen. 18, 15, oně vzaľfe se vecěsta Pass. 362, se vzaľfe Pass. 272, se vzaľffe Krist. 60^b atd.; — *žasnuv* Us. spis. — Part. *žesen*: vzeľeno strachem panstvie mé Nikod. 74^a. — Subst. verb. *žesenie*: mládenec tiem vzeľfenim umře Mand. 9^a; vzaľene pavor HomOp. 154^a; — *žasnuti* Us.

žhnu, -nůti, ze žhg-. Sloveso *žhu, žéci* tř. I. 4 většinou zaniklo, v. § 80, a na místo jeho a jeho složenin vstoupilo *-žhnu*; zejména na místo staršího *roze-žhu* přišlo *roze-žhnu*, s vypuštěním jerového *-c-* *roz-žhnu*; na př. rozžhni svíčku Duš. verb. 117 (z Erb.), rozžhnul BartD. 1. 357 (laš.). Z tohoto pak *rozžhnu* spodobou i splynutím *-zž-* vzniká *rožhnu* a *vynecháum -h-* dále *rozžnu, rožžnu, rožnu*: praes. rožnu BartD. 1. 25 (zlin.), impt. rožni t. 17 (těž), inf. rožnůt t., rožnót t. 2. 17 (holeš.), rožhnůt t. 1. 375 (palk.) atd. A tudy vzniklé praes. *-žnu* bere se pak za sloveso vzoru *pnu* tř. I. 5 a má tvary charakteristické utvořeny podle něho: part. *-žal*, rozžal Rosa 195, žena rozžala svíci BílC. 1, rožal BartD. 2. 10 (holeš.) a j.; part. *-žat*, rozžatý Rosa 195, rozžatau pochodeň Beck. 1. 29, světla rozžatá Seel. 211, s rozžaton svíci VrchlProk. 108, rožat mýt. 341, rožatý BartD. 2. 3 (sazem.), rožatej t. 259 (žďár.) atd.; part. *-žav, -žev*, svíeci rozzew ML. 134^b. —

Do tř. II. hlásí se také novotvary, vzniklé v tř. I. 5: inf. *pnouti*, part. *pnul, pnuv, pnut*, subst. *pnutí* atp.

Třída třetí.

118. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní má příponu kmenotvornou *páv, -ě*, z níž ve slovanštině po palatalkách (starých, *ž, š, č, j* psl.) jest *-o*, ostatně *-ě*, na př. *sluš-a-, slyš-a-* a *um-ě-, trpě-ě-* v inf. psl. *slušati, slyšati* (z býv. *-šeti* z *-ch-ě-ti*) a *uměti, trpěti* (z *-ě-ti*), srov. § 30 č. 3, III.

Psl. *umě-, trpě-* atp. dalo do češtiny *umě-, trpě-* atd., a *-ě-* zůstalo tu dílem dosud, na př. v inf. nč. *uměti, trpěti*, dílem zaniknutím jotace skleslo v *-e-*, na př. v nč. *-duřeti, hořeti* ze stč. *-řěti*.

Psl. *sluš-a-, slyš-a-* atp. drželo se také v nejstarší době české a byl tedy na př. inf. *slušati, slyšati* atd. Změna tu nastala v XII stol. přehláskou a v *ě* a vykonána v mezích pravidla, o němž v. I. str. 101 a Listy filol. 1874, 253—256. Podle toho pravidla jest *-ě-, -ie-* za býv. *-a-, -á-*: v praes. sg. 1. *slušeju, 2. slušies . . .*, pl. 3. *slušejú*; — v impt. *slušeť* atd.; — v impf. tvaru *slušiech, slyšiech* atd. (jakož i v impf. *slušejiech* atd., bylo-li); — v aor. sg. 2. 3. *slušě, slyšě*, pl. 2. *slušěste, slyšěste*, a podle toho i sg. 1.

-šech atd.; — v inf. slušeti, slyšeti, proti sup. slušat, slyšat; — v part. -nt: slušějč, slušějúc; — v part. -lō: plur. masc. slušeli, slyšeli, du. fem. neutr. slušele, slyšele, proti sing. masc. slušal, slyšal, fem. -ala, neutr. -alo, dn. masc. -ala, pl. fem. -aly, neutr. -ala; — v part. -os: sg. fem. slušěvši, slyšěvši, plur. (du.) slušěvše, slyšěvše, proti sg. masc. neutr. slušav, slyšav; — v part. -nō: plur. masc. slyšěni, slyšieni proti sg. masc. slyšán atd., jako v part. -lō; — v subst. verb. bujenie, slyšenie atd. — Sklesnutím jotace bývá ovšem -c-, -é- za -č-, -ie-, na př. praes. sg. 1. slušaji 2. slušěš . . ., inf. slušeti, slyšeti, part. pl. masc. slušeli, slyšeli atd. — Bývalá tu pravidelnost ruší se analogií: vlivem tvarů s náležitým -a- vniká táž hláska do tvarů, kterým náleží -č-, -c-, a naopak. Na př. před tím bylo part. náležité sing. masc. slušal, slyšal a plur. masc. slušeli, slyšeli, nebo zaniknutím jotace -šeli; to drželo se i potom, ale odchylkami způsobenými analogií bylo také sg. masc. slušěl, slyšěl n. -šel a pl. masc. slušali, slyšali atd. Z toho je kolísání a v XV stol. jsou sing. slušal, slyšal a spolu -šel, a plur. slušeli, slyšeli a spolu -šali atd. skoro stejně oblíbeny. Na konec ovládá v jazyku knižném a některých nářečích všude -c:- sg. slušel, slyšel jako plur. -šeli, a rovněž tak slyšen. slyšev atd., v jiných pak nářečích všude -a:- sg. slyšal pl. slyšali atd. — Vše jako v tř. V. 1^b, v. § 150.

Kmenotvorná přípona této třídy pův. -ē mění se, jak uahore pověděno:

a) po starých, psl. palatakách *j-* (k *j-* patří i spojení psl. *nj-* atp., pokud jsou v starých odvozeninách -ěti. na př. v stsl. *monjati* minui), *ž-*, *š-*, *č-* v -a; příklady toho jsou tedy kmeny *buja-*, *stoja-*, *leža-*, *sluša-*, *slyša-*, *tinčā-*, *mlča-* atp. v stsl. inf. *bujati, stojati, ležati, slušati, slyšati, tinčati, mlčati* atd., dochované také v stč. part. *bujal, stál* (ze *stojal*), *ležal, slušal, slyšal, tenčal, mlčal* atd.;

b) všude jinde, kromě po souhláskách vytčených, změněno jest pův. -ē v psl. -é a z toho je č. -ě; tedy na př. po *r-* v inf. stsl. *osirěti, gorěti* č. *osirěti, horěti* a rovněž v part. stsl. -*rěš* č. -*rěl*, — po *l-* v stsl. *cěliti, velěti* č. *cěleti, veleti* part. -*lěl* (m. -*lěl*), — po *n-* v stsl. *zeleněti, zviněti* č. *zeleněti, črněti, zniěti* part. -*něl*, — po *d-* v stsl. *graděti, sěděti* č. *hrděti, seděti* part. -*děl*, — po *t-* v stsl. *bogatěti, letěti* č. *bohatěti, letěti* part. -*těl*, — po *z-* v stsl. *vězěti* č. *vězěti* part. -*žěl*, — po *s-* v stsl. *visěti* č. *visěti* part. -*sěl*, — po retnicích v stsl. *uměti, slaběti, trapěti* č. *uměti, slaběti, trpěti, šedivěti* part. -*měl, -běl, -pěl, -věl*. V tvarech těchto jest později souhláska tóż měkká, na př. *ñ* v *zeleněti* vysl. stč. -*ňě*- nč. -*ňe*-; ale měkkost tato vznikla teprve později, není to palatalnost z doby psl., srov. I. str. 370.

Avšak časem dostává se -a- analogií do sloves druhu b) a jest zejména part. osiřal, hořal, cělal, črnal, sedal, leřal, věřal, řisal atd., a part.

osiřav, vězav atd. V některých nářečích bývá *-a-* také v praes., na př. ruka má mrtvá BartD. 2, 343 (val.), snih potná t. 253 (též, bobtněti), hrach pučná t. 81 a 234 (hran.), zkameňáte, zdřevěňáte Suš. 41, (stěny) mokrajú BartD. 2, 343 (val.), a v inf. na př. vyzelenat t. 1, 166 (val.), zeleňat sa t. 24 (žnít), žlutat sa t. 15 (též), modřat sa t. 14 (též), modřat se t. 2, 16 (hořet) atd.; v nářečích těchto jest *-a-*, *-á-* také ve vz. V. 1^b, na př. praes. zbúzáš BartD. 1, 297 (val.), odnášá t. 239 (též), inf. sázat t. 25 (též) atd., a tato okolnost byla zajisté rovněž podporou, aby se *-a-*, *-á-* usazovalo také ve vytčených případech místo *-ě-*, *-ie-* v tř. III.

Kmen praesentní sloves této třídy je dvojí: dilem má příponu kmenotvornou *-jo-*, *-je-*, dilem jest *-i-*; a podle toho rozeznávají se zde dvě oddělení nižší, dva vzory: 1. *uměti, slušati*, č. *uměti, slušěti*, s km. inf. *umě-*, *sluša-*, praes. *-jo-*, *-je-*; a 2. *trpěti, slyšati*, č. *trpěti, slyšěti*, s km. inf. *trpě-*, *slyša-*, praes. *trpi-*, *slyši-*.

1. vzor *uměti, uměju*.

119. Sem patří slovesa třídy třetí, jejichžto kmen praesentní jest utvořen z infinitivního příponou kmenotvornou *-jo-*, *-je-*, na př. z kmene inf. *umě-* kmen praes. *umě-jo-*, *umě-je-*, z kmene inf. *sluša-* kmen praes. *sluša-jo-*, *sluša-je-* [= Lesk. III. 2. A. b)].

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik:

sg. 1. <i>uměju</i> , <i>-i</i> ; <i>-iem</i>	du. 1. <i>umievě-</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>umiem</i> , <i>-me</i> , <i>-my</i>
2. <i>umieš</i>	2. <i>umieta</i>	2. <i>umiete</i>
3. <i>umie</i>	3. <i>umieta</i>	3. <i>umějú</i> , <i>-í</i>

-ie- z býv. *-ě-je-*;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>umějvě</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>umějme</i> , <i>-my</i>
2. 3. <i>uměj</i>	2. 3. <i>umějta</i>	2. 3. <i>umějte</i> ;

imperfektum:

tvár delší

sg. 1. <i>umějiech</i>	du. 1. <i>umějiechově</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>umějiechom</i> , <i>-me</i> , <i>-my</i>
2. <i>umějieše</i>	2. <i>umějiešta</i> , <i>-sta</i>	2. <i>umějiešte</i> , <i>-ste</i>
3. <i>umějieše</i>	3. <i>umějiešta</i> , <i>-sta</i>	3. <i>umějiechu</i> ,

-jie- ze staršího *-já-*;

tvar kratší

sg. 1. <i>umiech</i>	du. 1. <i>umiechově, -va</i>	pl. I. <i>umiechom, -me, -my</i>
2. <i>umieše</i>	2. <i>umiešta, -sta</i>	2. <i>umiešte, -ste</i>
3. <i>umieše</i>	3. <i>umiešta, -sta</i>	3. <i>umiechu,</i>

-ie- ze staršího -iá-;

aorist:

sg. 1. <i>uměch</i>	du. 1. <i>uměchově, -va</i>	pl. 1. <i>uměchom, -me, -my</i>
2. <i>umě</i>	2. <i>uměsta, -šta</i>	2. <i>uměste, -šte</i>
3. <i>umě</i>	3. <i>uměsta, -šta</i>	3. <i>uměchu;</i>

tvary jmenné:

inf. *uměti*; sup. *umět*;

participium

-nt : *umějě* ze staršího -ja, *umějúč-*;

-mš : — ;

-lš : *uměl, -a* atd.;-šs : *uměv, -vši, -vše*;-nš : *uměn, -a* atd.;subst. verb. *uměnie*.

Tvary slovesa *sluščiti*, vzoru pro kmeny, které byly palatální již v psl., v. v §§ následujících.

K tvarům jednotlivým.

120. Praesens. Sing. 1. *uměju, slušěju, -iu, -i*, psl. *umějā, slušajā*; na př. jáz pohrdiegiu despiciam ŽKlem. 117, 7, (já) urozumyegiu t. 72, 17, jáz neumyegi Hrad. 43^a, já rozvmyegy Štít ř. 14^b atd.: — novotvar *umím, sluším*, podle § 7, A) č. 4; na př. (já) nevmijem Štít ř. 68^b, (já) rozumyem t. 15^b atd.; — z -iem pak ztrátou jotace -ém a zúžením -ím: což sám vmím GestM. 95 (71) atd., *umím, sluším Us*. — Sing. 2. *umieš* stažením atd. z psl. *uměješb, slušieš* přehláskou ze *slušáš* a toto stažením z psl. *slušaješb*, a z -ieš dále -ěš a -lš; na př. hrzies despiciš ŽKlem. 9, 1 (12), nenavratitedlné zzeleš GestBr. 72^b, zelyš GestMus. 81 (61) atd., *umíš, slušíš Us*. — Rovněž tak sg. 3. *umie, slušie, -é, -í*, z *umějeto* a *sluša-jeto*, na př. kto rozumie ŽKlem. 18, 13, tě fluffie chváliti t. 64, 2, bóh vmije Štít ř. 36^b, což fluffije t. 9^a, (milost) mdlee t. 93^b, zapolee sě měsiec

Pror. 17^b, (duše) zhrzy ChelčP. 275^a atd., umí, sluší Us. — Rovněž tak du. 1. *umievě, slušievě, -va* atd., stsl. *umějevě a slušajevě (-va)*; toho selewye AlxBM. 1, 21. — Rovněž tak du. 2. 3. *umieta, slušičeta*, stsl. 2. *umějeta, slušajeta* a 3. *umějete a slušajete*: této dvě věci przyfluffyeta Alb. 76^a, o niž (krajinu) dvě království waleta Štít. uč. 29^b. — Rovněž tak pl. 1. *umiem, slušicem, -me, -my*, z *umějems a slušajems, -me, -my*; tvar *-iem* jen dotud, dokud nebyl vznikl stejně znící novotvar pro sg. 1., o němž viz zde nahoře; z *-iem* jest dále *-ém-* a *-im-*; na př. až frozvmijeme Štít. ř. 71^b atd., umíme, slušíme Us.; dial. *-mè* atd. jako v § 54. — Rovněž tak pl. 2. *umiete, slušičete, -éte, -íte*, z *umějete a slušajete*; na př. wzhrzyete mým zákonem Comest. 87^a atd., umíte, slušíte Us.; dial. *-te* atd. jako v § 54. — Plur. 3. *umějú, slušějú, -iú, -í*, z *umějátb a slušajátb*; na př. hory dymiegiu ŽKlem. 102, 32, ty věci przyfluffogy Štít. uč. 50^a atd., *umějí, slušějí* Us. spis., *uměj', slušej'* Us. ob.; dial. *-ó, -um* atd. jako v § 54. Analogií zvratnou bývá pak dialekticky a druhdy z neumělosti také pl. 3. *umí, sluší* atp.; o tom v. § 14, A) c). Krom toho pak bývají tu v nářečích moravských koncovky, které na svém místě jako dial. střídnice za knižné *-ějí a -í* (z *-ie*) vytčeny jsou: *-iú, -ijó, -ijou, -iá, -iú* atd., v. § 14, A) d).

Místy bývá v koncovce zkrácené *-i-*: umim, umíš, umi atd. BartD. 1, 127 (laš.), t. 2, 53 (přer.) a j. — V nář. slc. je tutéž nezúzené *-ie-*: umiem, umieš, umie, umieme, umiete; plur. 3. *umejú*. — Jinde pak jsou tu dial. novotvary s *-á-*: ruka mu mrtvá BartD. 2, 343 (val.), snih potná t. 253 (těž). brach pučná t. 81 a 234 (hran.), (stěny) mokrāju t., zkameňáte, zdřevěňáte Suš. 41; o tom srov. § 118.

121. Imperativ. Sing. 2. 3. *uměj, slušej* atd., na př. vrozumiey voláníu mému ŽKlem. 5, 2, howey Mast. 105 atd., *uměj, slušej* Us., *uměj* BartD. 1, 127 (laš.) a j., slc. *umej*. — Du. 1. *umějvě, slušějvě, -va* a 2. 3. *umějta, slušějta*, zde nedoloženo. — Plur. 1. *umějme, slušějme, -my*, na př. zzeleyme své neviny Štít. ř. 221^b atd., *umějme, slušejme* Us., *umějmy* BartD. 1, 127 (laš.) atd., slc. *umejme*; dial. *-mè* atd. jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. *umějte, slušějte*, na př. rozumieyte ŽKlem. 2, 10, zieleyte Hrad. 50^b atd., *umějte, slušejte* Us., slc. *umejte*; dial. *-te* atd. jako v praes. indik. — Slabika *-ěj-* (*-ej-*) je z býv. *-ěji-*, *-aji-*, srov. § 18 č. 1, b). Její souhláska *-j-* se někdy vynechává a zbylá samohláska bývá pak zdloužena, srov. I str. 538; na př. gmie t. j. jmie m. jměj Ev. Třeb. Mat. 18, 17, rozomyez tomu t. j. *-ie-ž* Hod. 82^b; *myewa tento mlyn spolu* Pass. 536, *gmyeny* Alb. 100^a, *rozumyete intelligite* ŽWittb. 93, 8 atd., *umjé, umjéme* (*-my*), *umjéte* BartD. 2, 29 (holeš.), *homjé, homjéte* t. 175 (brn.).

122. Imperfektum. Tvar delší *umějích, -ějích, -ějích* atd., ze staršího *-ějách* atd.; tvar kratší *umiech, slušiech, ze staršího *umiách,**

slušách atd., stsl. *uměachъ, slušaachъ*; srov. § 26 č. 3 a 4. — Na př. *umějích atd.*: (Oldřich) cōsty nevmygyeffe DalC. 38, (ciesar) neunmyegieffe řeci Kat. 78, (Kateřina) nerozumyegieffe t. 32, nefniegieffe mluviti EvTřeb. Jan. 4, 18, (lékař) péči gmięgieffe Štít. uč. 43 (snad omyl m. -jiese), jenž řiši gmyęgieffe GestU. 3, (Kaifáš a Annáš) sneu gmięgiefta Hrad. 82^a, nerozumějichom ŠtítV. 174, velikú radost myęichu GestU. 105; — *umiech, slušiech atd.*: (člověk) dělati neunmyefe Hrad. 22^b, jich (kol) nikte nemožěše rozebrati ni vmyeffe AlxV. 1153, ten mi fluffieffe ŽKlem. 100, 6, (Maria Magd.) mdleffe Hrad. 29^b, Nero zieleffe Pass. 298, v Šalomúna fluffiechu in ditione sua erant Ol. 3. Reg. 4, 21, ješto bugijechu na světě Štít. ř. 123^b a j. —

123. Aorist *uměchъ atd., slušěch* ze staršího -*šach atd.*, stsl. *uměchъ, slušachъ*. Na př. *všěcka země oblenye* DalC. 17. (Václav) v svém úřědě rozlenye t. 95, (ucho) przczyelo k hlavě t. 31, wzupiechu Ol. Súdč. 19, 30. — Novotvar *slušach atd.*, podle part. *slušal*; zde nedoložen; ale možná že býval, jako bylo *slyšach*, o čemž v. v § 130.

124. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *uměti, slušěti*, psl. *uměti, slušati*. Na př. rozumieti ŽKlem. 35, 4, fluffieti Hrad. 109^a atd., *rozuměti, slušeti, -t* Us., *umět* BartD. 1, 25 (zlin.) a j., *umět* t. 2, 29 (holeš.) a j., slc. *umot*; dial. *-ati* atd., podle § 118: *slušať* slc., *vzelenat* BartD. 1, 166 (val.), *zelenat* sa t. 14 (zlin.), *zlufat* sa t. 15 (těž), *modřat* sa t. 14 (těž). — V inf. dvouslab. bývá podle § 31 č. 5 slabika první zdlouzena: *jmieti, tlěti* ně. *míti, tlěti atd.*, a zdlouzení druhdy zůstává, i když infinitiv se stane složením trojslabičný: *setlěti* vedle *setleti* a *pojměti*. Dial. bývá zdlouzení také jinde: *humit* chod. 57, *můžeš* rozumit chodHan. 29. — Stran *-t*, dial. *-t* a také *-ci* atd. místo *-ti* v. § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum *umět, slušať*, psl. *uměto, slušato*; zde nedoloženo.

c) Participium *-nt*: *uměje, slušěje* ze staršího *-ja*; *-ějje*; psl. *umėje, slušaје, -jajj-*. Na př. velmi truchlegie Hrad. 120^a, *bolegucz* t. 72^a, *rozvmyęijcz* Štít. ř. 47^a, k bohu *przyfluffęijcz* t. 74^a atd., *umėje, slušeje, -ejje* Us.; dial. *umēja* BartD. 1, 26 (zlin.) a j., slc. *umejuc*. — Chybně *-ic* místo *-ěje*: *rozumycze* EvOl. 117^b, *nerozumjczm* Seel. 81, *přiřluffjczý* pocta t. 46 a j., podle III. 2 a IV.

d) Participium *-mъ*, v č. nedoloženo.

e) Participium *-lъ*: *uměl, -a* atd., *slušal* plur. *slušeli atd., osiřel* novotv. *osiřal atd.*, z býv. *umělъ, slušalъ, osiřělъ, -a atd.*, se změnami hláskovými podle § 118. Na př. *urozumiel* fi ŽKlem. 138, 3, *rozumieli* fu t. 81, 5, *hrad opuřtyel* DalC. 39, *Morava tu knieřat opuřtyela* t. 73, *láška*

zštudenýela jest Orl. 49^a, atd.; by fluffal k bohu Štít. uč. 69^b, by k spa-
sení neprzyfluffal Štít. ř. 192^b, dŕczalo jest pluit ŽKlem. 77, 27, jakž fluffalo Pass. 343, kak by sě fluffalo Štít. ř. 188, tak ztenczalo bŕicho jejie ML. 135^b, (mužové k bohu) fluffely Štít. uč. 69^a, (oblakové) aby nedŕŕczely Pror. Isa. 5, 6 atd.; adj. krále opieffaleho Troj. 33^b; ofŕrzel Preŕp. 2087. ofyrzela Štít. uč. 52^a, proč bych ofyrzela byla Ol. Gen. 27, 45, aby (mast) nezwyettrzyela Mast. 161, toť smy po tobě ofyrzieli Hrad. 21^b atd.; ofyrzaly (-ý) Ol. Gen. 43, 14, takoví siroteci zde ofyrzaly jsou KolT. 52^b (1626), ofyřalý VelKal. 178, nám osiřalým Pam. 3, 42 atd.; rány zaczelely biechu DalC. 31 a ucho zacelalo Háj. 75^a, abychy pozelel ŽKlem. 157^b a by kto zielel ŽKap. 68, 21, barva mého obličeje jest ŕczyrnyela Orl. 17^a a kůže má žčrňiala na mně Hlah. Job. 30, 30, přemoženými nepohrdiel ŽKlem. 68, 34 a nepohrdyal ŽTom. tamt. atd.; uměl, slušel, osiřel fem. -a atd., veskrze -el, -cl Us. spis.; uměl, -a, -o BartD. 2, 29 (holeš.) a j., slc. umel; zkameňal Suš. 42, zkameňala t. 120, všecko očerňalo t. 147, (pata) zčerňala BartD. 2, 58 (kojet.), chłapi bújali si t. 297 (val.); zdlouženo: uměl BartD. 1, 91 (kel.), humíl chod. 57, nehumíla sem chodHan. 101, nerozumíla sem t. 91, rozumíli ste t. 75, jak slušílo t. 80, umíl (z -íl) fem. uměla BartD. 1, 127 (laš.), a z umíl pak další změnou dialektickou uměť t. Srov. § 39 č. 1 a 6, pak I. str. 365.

f) Participium -as: *uměv* atd.; *slušav.* -čvši, -čvše; *osiřev* atd.; z býv. *uměvš, slušavš, osiřevš*, -vši, -vše, se změnami hláskovými podle § 118. Na př. wzupicw zástup Ol. Num. 14, 1, złu myew radu Pulk. 123^a, zhrziw to Ol. Gen. 48, 19, spilewŕŕc jím Hrad. 86^a atd.; *uměv, slušev, osiřev*, -vši, -vše Us. spis.

g) Participium -as: *uměn* atd., z *uměns*. Na př. aby bylo vmieno Kruml. 304^b, aby bylo pospyleno Alb. 29^a, uměno atp. Us., homjeńc BartD. 2, 175 (brn.) atd.; zdloužením -ien, -ín: *ciesar* rozumín býti muoř ChelčP. 267^a, aby (řeč) frozumina byla t. 7^b, wyrozumijno Háj. 8^a, aby rozumjno bylo Beck. 1, 117, mohú rozumijni býti lidé ChelčP. 68^a, suchá místa mohú rozumijna býti t. 92^b, esli ste srozumíni chodHan. 285 a j., srov. § 43. — Pro tvary -án atd. nemám příkladu.

h) Substantivum verbale *uměnie, slušenie, -í* z *uměnje, slušanje*. Na př. vmienye tvé ŽKlem. 138, 6, pravého pokojě gnyenye Alb. 104^b, pospylenye ŽKlem. 39, 5 atd., *umění, slušení* atd. Us.

Některá slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

125. Mezi slovesy sem patřícími mnohá jsou utvořena z kmenů jmených a znamenají = tím se stávají, tím býti n. v tom býti, co příslušné

jméno vyslovuje. Na př. bohatěti divitem fieri. z kmene adjektiva bohatý. proti bohatiti divitem facere; rovněž tak čeleti proti cěliti, črněti proti črněti, běletí proti běliti n. bíliti, leněti proti leniti, mdlěti proti mdliti, oněměti proti oněmiti, zpitoměti proti zpitomiti, truchletí proti truchliti atd.; a podobně uměti, boleti, žčletí a j. z kmenů substantiv um, bol, žel atd., slušěti z km. subst. sluch (= slušnost) atd. K nim hlásí se také většina těch, která zde následují. V nč. tvary -čti (-eti) a -iti, z pův. -čti a -iti, oboje denominativa, někdy se matou, a zejména bývá -iti za -čti; na př. inf. truchliti m. truchletí, impt. truchli m. truchlej, part. truchlil m. truchlel, dítě sílilo m. sílelo atp. Někdy pak tvar -čti mívá při sobě nadbytečné sč, na př. zelenat sa BartD. 1, 14 (zlin.): zeleněti je významem podobno k zeleniti sč, a odtud přejímá se sč dial. sa také onam.

bčleju, bčletí. Praes.: (oni) snčem obiclegiu nive dealhabuntur ŽKlem. 67, 15.

boleju, boleti. Praes. boleju atd.: až mě bology kosti MastDrk. 244, bology t mě hnáty Vít. 39^b. — Part. bolejš atd.: jáz i otec tvój holeyucz hľadachom tebe Hrad. 72^a, přitecle t jest i bologycz chovati Štít. uč. 25^a; adj. já sem chudý a bologyczy ŽKap. 68, 30, (duši) bologyczy dolentem Hod. 56^a. — Part. bolel Us., novotv. bolal: když to dítě pobolalo Pís. svatokup. 25. — Vedle toho bylo také boleti v tf. III. 2. praes. boļu atd., v. § 132.

bujěju, bujěti, búj-, stsl. bujati sacvire. Praes. bujěju atd.: já bugyem Modl. 41^a, (lid) přielišně bvgije HrubLobk. 70^b, zlí zde na světě bugiegi Kruml. 295^a. — Impf. bujích: ještě bugijochu Štít. f. 120^b a 123^b. — Inf. bujěti: kacíři bugyety nesměli Pass. 389, že vás bóh nechá zde na světě bugety Štít. uč. 75^b, menšiet jest zlé bugeti v světě než klášteře t. 77^a, bugeti ŠtítBud. 188, baugeti Reš. Jg. — Part. bujějš: vól bugoge lasciviens Kladr. 1. Par. 13, 9, pobugiegyez Pass. 379, bvgiegyeze HrubLobk. 58^a. — Part. bujal: proč bych buyal Štít. uč. 71^b, jej trápč protivenstvím aby nerozbuyal t. 31^a, (tělo) aby nebuyalo Štít. ř. 173^b. — Nč. bujím, bujel atd. Us. a Jg.; dial. bújať BartD. 1, 202 (val. a laš.), chlapi bújali si t. 1, 297 (val.), a podle toho také novotvaré praes. sg. 3. bujá t. 202 (val.).

bydleti v. bydliti v § 139.

cčleju, cčletí, stsl. cčlěti sanari. Praes. cčleju atd.: zda t (bolest) začyccoc si sanetv Pror. Jer. 58, 8; — aor. cčlech: (ucho) prziczyele k hlavě DalC. 31; — part. cčlel, cčlal: rány vše začcelely byechu DalC. 31, ucho zacclalo Háj. 75^a.

črněju, črněti, v. v § 124.

dščěju, dščieti, stsl. dščěditi plucro. Impt. dščěj: oblaci dzzeczzyte

spravedlivého EvOl. 204^b. Part. dšcal pl. dščeli: dšcalo jest na ně maso pluít ŽKlem. 77, 27, aby (oblaci) nedščyzely ne pluant Pror. Isa. 5, 6.

-duřěju, -duřěti. Part. -duřel: jestliže otok naduřel Sal. Jg.; jste pychů nadurzali (-í) Alxp. 103.

dýměju, dýměti, srov. stsl. dymiti se fumare. Praes. dýměju atd.: (hory) dymyegiu fumigant ŽKlem. 103, 32.

haněju, haněti, z hana stněm. hôn, srov. I. str. 91. — Praes. haněju atd.: (já) ji hanyem Kat. 46, ktož j'ho hanye Mast. 63, lid boha hanye Alb. 89^a, chudí boha hanyegy ML. 57^b, šestí hanyegy boha Alb. 90^a. — Impt. haněj: vezří na pyšné a pohaníe je confunde eos Kladr. Job. 40, 7, nehaníe ChelčP. 154^a, nehaníe KabK. 26^b. — Inf. haněti: vinný je sě Libušě hanyety DalC. 3. — Part. hanějě: mne nehaníegye DalC. úv. 4, co s' chtěl hanyege jej GestBř. 12^b, hanyegice Hrad. 52^a, Krist. 97^b, haníegice gey Kladr. Sap. 15, 14. — Part. haněl: ani jeho hanyel Alb. 14^a, proč by hanyel Pulk. 66^b, já sem nehanýela Kat. 72, oni hanyely jej Štít. uč. 15^a atd., haněl Us., haňel BartD. 2, 35 (holeš.). Vedle toho je v tř. IV haniti, v. § 139.

hověju, hověti, stsl. gověti venerari. Praes. hověju atd.: (lid) již třmi dny howie ani má co jiesti EvSeitst. Mark. 8, 2, všechno showie tobě Baw. 86, páni chudině zle howicgy Hrad. 109^a, hovada howiegijet jemu m. hovějí Ben. Jud. 11, 5. Impt. hověj: howyey lópe svému pánu Mast. 105, howiey hosti tomu 1897, poshověj mi BrNZák. 45^a, howieite EvOl. 245^b atd.; hověj a hov Us., pozhovte BartD. 1, 254 (val.) a j.

hrděju, hrděti, stsl. grāděti superbire. Praes. hrděju atd.: jáz pohrdiegiu nepřátely (instr.) despiciam ŽKlem. 117, 7, doňedž (on) nepohrdie nepřátclý svými t. 111, 8. Impt. hrděj: nehrdyey Hod. 20^b. Part. hrděl: nebo jest pohrdiel jimi ŽKlem. 52, 6, pohrdiel t. 77, 62, nepohrdiel t. 68, 34, wzhrdiclo oko mé t. 53, 9; analogií: nepohrdyal ŽTom. 68, 34. — V nč. má převahu hrdati.

hrzěju, hrzěti, z komparativního hrz-, hrzí, srov. Listy filol. 1884 441 a 442. — Praes. hrzěju atd.: já dostojenstvím wzhrzyegy Pulk. 32^a, (já) pohrzíem Kladr. žalm 39, 8, hrzies despiciš ŽKlem. 9, 1 (12), poníženého nepohrrzies non despicias ŽKap. 50, 19, ktož pohrzye tú libostí Štít. uč. 124^b, (lid) pohrzye Ben. Esth. 13, 4, wzhrzyte mým zákonem Comest. 87^a. — Impt. hrzěj: pohrziey ŽKlem. 26, 9, bože nepohrziey t. 50, 19, nepohrzyey tiem Modl. 38^a, nelrzyeg izádného Otc. 231^b. — Inf. hrzěti: nepohrzyety Modl. 45^a, wzhrzeti Mill. 110^b, bohem pohrzeti ChelčP. 54; můžeš jím rád newhzrzaty (sic) Růž. 3 (m. -vzhrzěti, rým: jmiěti). — Part. hrzějě: věcmi zemskými zhrzyegye Pulk. 22^b, jinými zhrzege ChelčP. 211^a. — Part. hrzěl: newhzrziel jich prosbú non sprevit ŽKlem. 101, 18, ani wzhrzriel ŽKap. 21, 25, whriziel (sic) t. 77, 59, nezhrziel Kladr. žalm.

21, 25, jímžto jsú pohrzyeli exprobraverunt Koř. Mat. 21, 42; hrzal: vévoda wzhrzal jím jest PulkR. 20^b, PulkL. 45, (Břetislav) radami wzhrzal jest PulkR. 49^a, pak-li by (ty) zhrzal Ol. Ex. 9, 2. — Part. hrzév: zhrziew to renuens Ol. Gen. 48. 19. — Part. hrzén: aby byl pohrzen ChelčP. 142^b, pohrziena Kladr. Gen. 39, 13; hrzán: (žena) jest zhrzana repudiata Ol. Lev. 21, 7, (ženu) zhrzanu t. Gen. 39, 13. — Part. hrzal mohli by býti z *gōrdjals (inf. *gōrdjati z -ěti), z kompt. gōrdj-, srov. stsl. *manjati* z kompt. *manj-*; ale poněvadž pro hrzěl jsou doklady starší, proto podobá se mi, že hrzal vzniklo později, analogií. Totéž platí o part. hrzán proti hrzén.

jímám, jímieti, stsl. iměti habere. Kořen slovesa toho jest *em-*, *jem-* (s hiat. *j-*), oslabený v *jim*; týž. co ve *jmu*, *jiěti*, stsl. *ima*, *jei* v § 88. Z něho je kmen *jim-a-*, utvořený příponou *-a*, o níž v. v § 16 č. V; a kmen *jim-ě-*, s příponou třídy této. Z km. *jima-* je v češtině praes. a part. *-nt*, tvary ostatní jsou z *jimě-*; ale analogií bývá kmen tento místo onoho, a naopak. Tak jest i jinde ve slovanštině. Z náležitého *jm-* stává se odsutím *m-* a za *jímám, jímieti* atd. je pak *mám, mieti* atd. — Praes. sg. 1. *jímám*, psl. *jima-ma*, s osobní příponou vlastní jako v *jes-ma* atd., v. § 7; na př. gmaam pěči Pror. 89^a, (já) mám ŽKlem. 154^b atd., mám Us.; — sg. 2. *jímáš, máš* Us.; ^{ed.} sg. 3. *jímá*: prorok jenžto gmaa sen a ten jenžto maa řeč Pror. 72^a, má Us.; — du. 1. *jímávě, -va*; (Jan se mnú) gmawie túhu ukrutnú Hrad. 56^a, mawie stkvúcie věncě Pass. 598, va oba máva příčinu Gest. (Vyb. 2, 922); — du. 2. 3. *jímáta*: má stífcě velikú čest gmata Mast. 409, (manžely) máta schovati milost pravú ŠtítV. 47; — pl. 1. *jímáme, -my*: na to svědka gmamy Kunh. 148^b, vody negmamy svD. 60, gmamy DalC. 2 atd., máme Us., mámy BartD. 1, 133 (laš.); — pl. 2. *jímáte, máte* Us.; — pl. 3. stsl. *imato* z **jima-nto*, km. *jima-*; v č. však novotvar *imajíu*, ovšem že z téhož km. *jima-*: pohanstvo za to gmayu AlxH. 2, 18, gmagiu ŽKlem. 134, 16, magiu tamt., ješto gmaggy přijíti Pror. 111^a, přijíti maggy t. 33^a, mají Us.; mají BartD. 1, 25 (zlin.), majó t. 2, 53 (přer.) atd.; maj' Us. ob. (o maj' býti v ArchČ. 14, 196 viz nahoře v § 14). — Impf. *jměj* atd., nč. *měj* Us. Odsutím a zdložením *jmie-* m. *jměj*: myewa tento mlýn spolu Pass. 536, gmyemy Alb. 100^a, dial. *mjé* BartD. 2. 29 (holeš.) a j.; ve rčení zvláštním: *jměj ho děk* = *měj* toho dík, jež přešlo ve *měj-ho-děk, mie-ho-děk* a *mi-ho-děk* a skleslo ve význam interjekce = euge! Zvratnou analogií *miaj*, srov. I. str. 137: *miajž* se dobře, ArchČ. 14, 367 (z r. 1528). Novotv. *maj* Duš. verb. 198 (slc.). — Impf. *jmějiech* a *jmiech*, z čehož několikerymi zněnamí hláskovými se vyvinuly tvary znění rozmanitého; zejména jest *jmějiech, mějiech*: (baba) gmiegieffe psa Hrad. 103^a, gmyegieffe ŽKlem. Ann. 5, Pass. 280, dietě na čele gmyegieffe ránu GestBř. 60^a, (Kaifáš a Annáš) snem gmiegiefta Hrad. 82^a,

gmiegiechu ŽKlem. Deut. 37, gmyegyechu jej za pána Kat. 146; viece miegieffe Iuda pšieho AlxH. 3, 41, (baba) myegyeffe pastorka DalC. 19. tu sě dobřě gmyegyechu t. 58 atd.; *jmějěch, mějěch*: (Alexander) otčíka neyinyegfye AlxV. 124, gmyegeffe Kremsm. 92^a, mějěše Trist. 189 atd.; *jmějěch, mějěch*: zbožie kterěz gmiegieffe Otc. 1^b, rytieř ženu miegyffe GestM. 150 (110), miegychu pomluru mezi sebú Otc. 320^a a j.; *jmiech, miech*: anjelík imyefe lokti Příp. Svatojiř., (orlicě) gmieffe křídla AlxH. 3, 11, gmieffe DalH. 41, gmyeffe DalC. 2, (Alexander) myefye mistra AlxV. 126, Maria radost myeffe MI. 34^b, (Přemysl a Smil) jiesti nemyeřta DalC. 76; *jmích, mích*: (král) myfye ženu AlxV. 71. — Aor. *jměch* atd.: (Zavišě) gmye jěti DalC. 93, (Jachym) neygmie plodu LMar. 21, když mie Bryseida ssěsti s koně Troj. 141^b, oba bratry dvě sestře myeřta Pulk. 119^b (bez-pochyby aor.) atd. — Inf. *jmieti* atd.: gmieti za to Kunh. 148^b atd., míti, mít Us., mět BartD. 1, 25 (zlin.) a j.; novotv. *mať*: budeme mať zimovisku Suš. 681. — Part. *jmajě* atd.: negmage ŽKlem. 37, 15, magyucz AlxH. 3, 21, gmaiuce Kunh. 151^a, magijcze Štít. ř. 7^a atd.; gmagijecze t. 73^a je m. -íce; *maje, majic-* Us.; novotv. *měja* BartD. 1, 26 (zlin.) a j. — Part. *jměl* atd.: gmiel ŽKlem. 118, 163, miel fem t. 118, 113, gmieli PilB. atd., *měl, -a* atd. Us.; zdlouč. *míl*: třeba to míl chodHan. 42, dyby mla přijet t. 199, dybychom mli t. 203, mjel BartD. 2, 177 (brn.) a j.; novotv. *maľ*: len jedneho syna mala Suš. 157, maľ BartD. 1, 45 (břez.), máu (z máľ) t. 39 (súch.); v řeči laskající: tu maľ, tu mala Ner. Malostr. 123. — Part. *jměv* atd.: zlu myew radu Pulk. 123^a, *měv* atd. Us. — Part. *jmien*: ten za pána gmien má býti Hug. 369, (dušo) nenie gmiena za čistú t. 148 a j., *jmín* Us. spis. — Subst. verb. *jměnie*: pravého pokojě gmyenye Alb. 104^a atd., *jmění* Us.; novotv. *ímanie* slc. — Složeniny *pojměti, přějměti, přijměti* mají *jmě-* veskrze: praes. -*jměji*, -*jměješ* atd. podle I. 7, impt. -*jměj*, inf. -*jměti* atd., *na př. (já) pogmyegi své vóle* Štít. ř. 106^b. ŠtítOpat. 27, tesknosti *pojměješ* Pís. br. Jg., tělo rozkoši *pojmiege* Kruml. 266^a, (rodiče) mnoho práce *przegmyegy* Štít. uč. 25^a; inf. *moseji* *pogmyeti* práce Štít. uč. 67^a; part. *poymyewffy* Hrad. 59^b, *poymyewffe* práciu DalC. 10; *nč. pojměji, -ju, -ješ* atd. Us., sg. 3. *pojnëje* BartD. 1, 80 (rožn.) a také *pomá tamt., impt. přiměj bo ku práci* Us.

leleju, leleti fluctuare. Praes. *leleju, lelěš*: moře řekli sme vrtké srdce ješto se le le (sic) i sem i tam jako voda t. j. lelé ŠtítMus. 70^b, (*země*) *nelelee fye* i sēm i tam jako voda ŠtítBud. 217. Part. *lelejě*: ano je moře uneslo *lelegie fye* i sēm i tam OtcB. 168^a. Subst. verb. *lelenie*: *lelenye* fluctus Vocab. 176^a a rkp. knih. univ. 1. D. 32 l. 172^a sloupec 2. Zaniklo. — Srov. strusk.: (větr) *leléjuči* korabli na sině mori Igor ed. Erben str. 10, mrus. *lelju, leleš* Jag. Arch. 16, 15, stpol. *leleyal* szya *titubabat* *pedibus* Jag. Arch. 10, 381, srb. *lelejati* se fluctuare, *leleja* se žito Vuk.

leněju, leněti. Praes. leněju atd.: která (ruka) oblenye, bude poddána v robotu remissa est Ol. Prov. 12, 24. Aor. leněch: pro knězě (Neklana) všěcka země oblenye DalC. 17, (Václav) v svém úřadě rozlenye t. 95. Inf. leněti: lenieti torpere SlovKlem. 25^a, leněti Lact. 201^d. Subst. leněnie: kterým obleniením Kruml. 325^b.

mdleju, mdlěti. Praes. mdleju atd.: (já) neomdlegiu ŽKlem. 25, 1, (já) milostiú mdlegy Hrad. 40^a, že mdle ta rota AlxV. 1681, (milost) mdlee Štít. ř. 93^b, (oni) zemdleyu ŽKlem. 9, 4, tu zemdlyegy všickni údi AlxV. 1794, zemdlegj ruce mé Br. Sof. 3, 16 atd., mdlím pl. 3. mdlejí Us. Impt. mdlej: zemdleyte ŽWittb. 70, 13; neomdli Us., matením se mdlěti tř. IV. Impf. mdlěch: (Maria) mdleffe Hrad. 29^b. — Aor. mdleeh: když pomdle moc jich krále a když přiběhú křičiece AlxV. 1796. Part. mdlejě: (Hester) pade mdlegicz Comest. 201^b. Part. mdlel: země mdlela Pror. Isa. 24, 4, koleně moji zemdlele fta ŽKlem. 108, 24, omdleli fu t. 26, 2 atd., omdlel Us.

musěti, v. musiti v § 139.

mysleti, v. mysliti v § témž.

-poleju sě, -poleti sě, z pol-, stupňovaného z koř. pel- ardere; odtud je také poleti, poļu ve III, 2, v. § 132, jakož i pláti, planůti, v. v § 196. — Praes. -poleju sě atd.: zapolee sě měsíc erubescet Pror. Isa. 24, 23, obličej hanbú sě zapolee t. 29, 22, (nepřietelé) zapolegiu fie ŽKlem. 6, 11. Impt. polej: zapoleite fie a styďte sě ŽKlem. 34, 26. Inf. poleti: (čelo) něchtělo sě zapolety Pror. 52^a. Zaniklo. —

-pustěju, -pustěti. Praes. -pustěju atd.: každé královstvie v sobě rozdělené opuťie HusPost. 48^b, (královstvie) opuťie tamt. — Inf. -pustěti: dám zemi sníti a opuťietí Ol. Ezech. 15, 8. — Part. -pustěl: tak ten brad byl opuťbiel DalH. 39, opuťtyel DalC. tamt., tehdy Morava tu kniežat opuťtyela DalC. 73, opuťtyely sú cěsty dissipatae Pror. Isa. 33, 8, města sú opuťtyela t. Jer. 33, 10; adj. opustělý: opuťtyely Jerusaleme Alb. 68^b, opuťtyely Jerusaleme Kruml. 194^b.

rděju sě, rdieti sě, srov. stsl. raděti sě v III. 1 (tu někdy také bez sě) a dílem III. 2. Praes. rděju sě atd.: (ruože) rdiegie se m. rdějí se Troj. 220^a. Part. rděje: toť jě vizii fye rdiegucze UmR. 259, rdějící se vody Br. Jg. — Přenaší se do III. 2: praes. pl. 3. rdí se Kom. Jg., impt. zardi se Kollár Předzp. k Sl. Dc., rdící se víno Br. Jg.

slušěju, slušěti, stsl. slušati; tvary slovesa tohoto a doklady v. v § 120—124.

směju, smieti n. směti, stsl. směti audere Mikl. Lex., lépe səm- podle Cod. Mar. atd. Praes. směju, smieš atd.: (já) omlůvati neuměji jejie bludu ani smiegy Hrad. 43^a, (já) ncmfyegy zjěviti t. 103^b, ač to řeci smyegi Kat.

46; já smyem přistúpiti Modl. 25^a, nefmyem řeci Štít. ř. 192^a; hospodář nefmye rozkázati Štít. uč. 59^a, kto smije to vzpomenúti t. j. smie Štít. ř. 164^a, když ny naši ľudé vaditi smyegy DalC. 50, vida Alexander že jeho rytieri nefmiegiij na most Alxp. 44 atd., smín pl. 3. smějí Us. — Impt. *směj*: smyey aude Štít. uč. 22^a. směj nesměj Us. — Impf. *smějiech*: nefmiegeiffe Pass. 283, Troj. 227^a, nefmyegyeffe Modl. 54^a, nefmiegeiffe EvTřeb. Jan. 4, 13, Vlaši nefmyegyechu DalC. 47; *smiech*: nesmieše ijeden Němec do Čech se oddati DalJ. 67 z rkp. P. — Aor. *směch*: že se smye králem nazývati Hrad. 97^a, Neklan počē se báti i nefmye na vojnu vstáti DalC. 18, Vršovici přimluviti se nefmyechu DalC. 40 (bezpochyby aor.). — Inf. *smieti*, *smíti*: má-li vraždělník smijety tělo božie přijímati Štít. ř. 76^a, něco smijeti učiniti Hrub. 380^a, smijeti se pokusiti t. 157^a, oni se nebudú smijiti potkati Háj. 137^b, smíti Us.; nezdolouž. směti, smět Us., v. § 31 č. 5 a). — Bývá kladeno do tř. I. 7; ale v č. patří sem, jak svědčí pl. 3. ob. směj, v I. 7 bylo by -ou.

spileju, *spileti*, *špíl-*, ze stněm. *spil* žert, *spiln* žertovati. Praes. *spileju* atd.: *jáz t spilegy* Hrad. 130^b, jenž bohem pospyle t. 95^b, (kostečníci) svatými spilegy t. 115^b, třetí spilegy ŠtítOp. 398. Inf. *spileti*: počechu jím spileti Hrad. 88^b. Part. *spilejě*: jako spylegie vece ioculariter Otc. 184^a. Part. *spilel*: (kupec) by nespilel Štít. uč. 112^a, aby (ty) nespylel tamt., potupil i pospylel Alb. 29^a. Part. *spilev*: spilewffe jím Hrad. 86^a. Part. *spileno*: bylo pospyleno Alb. 29^a. Subst. verb. *spilenie*: pospylenye ŽKlem. 39, 5 atd. Zaniklo.

studeněju, *studeněti*. Part. *studeněl*: láska mezi lidmi zstudeneyela geft Orl. 49^a.

tleju, *tlěti*, psl. *tlěti* corrumpi. Praes. *tleju* atd.: pomoc jich zetle ŽKlem. 48, 15, všickni zetlegiu t. 101, 27. Part. *tlel*: milost tlela Rád. 25^b. zetleli sú jiezvy ŽKlem. 37, 6 atd.; dial. tlet BartD. 2, 11 (holeš.), klet t. 128 (zábř., dialektickou změnou tl- v kl-, srov. I. str. 393); odchyl. praes. tlu, tleš t. 1, 126 (laš., podle I. 6), cosi kleje t. 2, 128 (zábř., = tlí), v plápol (popel) stlete m. zetlejte Koll. Slávy Dc. I. 9, tlící stel ČechNezn. 43 (tlející stlaní)

truchleju, *truchleti*, z *trachl-*, *drachl-*, srov. stsl. *dręchlō* tristis, *dręchnovenije* tristitia, *dręselō*, *dręslō* morosus. — Praes. *truchleju* atd.: (já) truchlegy Hrad. 40^a, mnozí truchlejí ŠtítV. 283 atd. — Impt. *truchlej*: netruchley sobě Modl. 167^a, protož truchlejme ŠtítV. 283. — Inf. *truchleti*: (člověk) by měl truchlety Štít. uč. 101^a, proč jest truchlety Alb. 15, velmi truchleti ŠtítV. 283 (3krát). — Part. *truchlejě*: jinoch jide velmi truchlegie Hrad. 102^a. — Part. *truchlel*: David truchlel ŠtítV. 283 (2krát) atd. — Mate se s truchliti tř. IV: impt. netruchli Us. m. netruchlej, part. truchlící rodina Us. m. truchlející atd.

uměju, uměti, stsl. *uměti*; tvary slovesa tohoto a doklady v. v §§ 119—124.

úpěju, úpěti, denominativum z km. subst. *vep* gen. *úpu*. stsl. *vъpъ clamor*, srov. I. str. 429; vedle toho jest *úpiti* v tř. IV, v. § 139, a stsl. *vъpiti* a *upiti* praes. *vъpijъ, -eši* v tř. I. 7, srov. Mikl. 3² 108. — Praes. *úpěju* atd.: ana (žena) upie Hrad. 126^a, bohatec vpij ChelčP. 169^b, kněží volají vpiegy RokycKlem. 134^a, (žebráci) úpějí WintObr. 2, 126 (z Rokyc. Post.). Impt. *úpěj*: vpieyte Ol. Oz. 5, 8, plačte, vpěgte Hořek. 13^a. Aor. *úpěch*: Ezau wzeupye irrugiit Koř. Gen. 27, 34 (z *vъzъ-vъpě*), wzupiechu Ol. Súdč. 19, 30. Inf. *úpěti*: počěchu upi^{ti} (sic, opravou starou) Hrad. 130^a. ta jistá ma vpieti na súsědy Řád pz. 88. vpyety bude ululabit Pror. Isa. 16, 7, počě vpieti Otc. 221^a. Part. *úpějě*: vpiegie oplakovati budu svú biedu Kruml. 230^a, vpiegicze clamantes Ol. Súdč. 10, 10, vpiegicze utekli Ben. Súdč. 7, 21 a j. Part. *úpěl*: by upi^l (sic, opravou jako v inf. v témže rkp.) k živu bohu Hrad. 132^b. že jest neupiea Ol. Deut. 22, 24, vpieli ste Ol. Súdč. 10, 12. Part. *úpěv*: wzupiew zástup Ol. Num. 14, 1, zúpiew Saul plakal jest Ben. 1. Rog. 24, 17 atd. Nč. *úpím* pl. 3. *úpějí* atd. Čs. *Zaniká*.

válcju, váleti, denominativum z **vale*, přejatého ze stněm. (wale fem. a wal masc. = bojiště) a zdrobnělého ve *válka*. Praes. *váleju, válěš*: (kán) často wale Mand. 68^a, krajina o niž dvě království waleta Štít. uč. 29^b, (črti) walegi proti lidem Kruml. 63^b, ten lid ... často walegi se žoldánem Mand. 24^b, křesťané s nimi walegy t. 77^b. Impt. *válej*: ten waley s Čechy DalC. 78, waley s námi pugna Ol. Súdč. 11, 6. Impf. *válěch*: waleffe Ol. Jos. 24. 9. Part. *válejě*: walegicze Ol. Súdč. 11, 23. Part. *válel*: (král) walel t. 11, 25, ten ústavně walel Mand. 84^b, on s nimi walel t. 25^a, prosíce aby s nimi newalel Alxp. 13, wáleli gíu proti Kannaneovi Ben. Súdč. 1, 9. *Zaniklo*.

vodněju, vodněti. Part. *vodněl*: vody rozvodnieli inundaverunt Kladr. Gen. 7, 6, adj. rozvodnielych vod t. Job. 22, 11; *vodňal*: adj. vod rozvodnielych t. Isa. 28, 2.

želeju, želeti, rus. *žalěto*, stsl. *želěti*, *želějъ* lugere. Praes. *želeju* atd.: zloděj zzele že jⁱ kradl Štít. uč. 128^b, člověk zyele Alb. 16^b, toho selewye AlxBM. 1, 21, jsú ještě zzelegy že jsú zle činili Štít. uč. 128^b. Impt. *želej*: ty nezeley že máš umřieti, ale zeley ež Štít. uč. 150^a, viz a zieley mne Ans. 2, zzeleyme své viny Štít. ř. 221^b, zieleyte mého syna Hrad. 50^b. Impf. *žělěch*: Nero zieleffe Pass. 298. Part. *želejě*: Petr zaplaka zielegie Pass. 289. potřěsc sě země zielegyczy Hrad. 92^a. zelegicze ChelčP. 57^b. Part. *žělel*: abych pozelel ŽKlem. 157^b, Nero zielel Pass. 299, mudřec želel Troj. 197^b; odchyl.: by kto spolu zielal qui contristaretur ŽKap. 68, 21, srov. dialekt. *želati* desiderare. Nč. *želím* pl. 3. *želejí*, impt. *želej* atd. Jiné jest *žěliti* v tř. IV.

2. vzor *trpěti, trpu*.

126. Sem patří slovesa třídy třetí, jejichžto kmen praesentní jest *-i*, na př. psl. *trp-i*- stsl. *trp-i*- č. *trp-i*, *slyš-i*- atd. Kmen infinitivní je *trpě-*, *slyš-a-* atd. [= Lesk. IV. B].

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>trpu</i> , <i>-i</i> ; <i>-ím</i>	du. 1. <i>trpívě</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>trpím</i> , <i>-me</i> , <i>-my</i>
2. <i>trpiš</i>	2. <i>trpíta</i>	2. <i>trpíte</i>
3. <i>trpí</i>	3. <i>trpíta</i>	3. <i>trpie</i> ;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>trpívě</i> , <i>-va</i> <i>trpvě</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>trpím</i> . . . , <i>trpme</i> , <i>-my</i>
2. 3. <i>trpi</i> <i>trp.</i>	2. 3. <i>trpíta</i> <i>trpta</i>	2. 3. <i>trpíte</i> <i>trpte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>trpiech</i>	du. 1. <i>trpiechově</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>trpiechom</i> , <i>-me</i> , <i>-my</i>
2. <i>trpieše</i>	2. <i>trpiešta</i> , <i>-sta</i>	2. <i>trpiešte</i> , <i>-ste</i>
3. <i>trpieše</i>	3. <i>trpiešta</i> , <i>-sta</i>	3. <i>trpiechu</i> ,

-ie- ze staršího *-iá-*;

aorist:

sg. 1. <i>trpěch</i>	du. 1. <i>trpěchově</i> , <i>-va</i>	pl. 1. <i>trpěchom</i> , <i>-me</i> , <i>-my</i>
2. <i>trpě</i>	2. <i>trpěsta</i> , <i>-šta</i>	2. <i>trpěste</i> , <i>-šte</i>
3. <i>trpě</i>	3. <i>trpěsta</i> , <i>-šta</i>	3. <i>trpěchu</i> ;

tvary jmenné:

inf. *trpěti*, sup. *trpět*;

participium

-nt: *trpě*, *trpiec-* ze staršího *-iá*, *-iác-*;

-mž: *držím*, *-a* atd.;

-lž: *trpěl*, *-a* atd.;

-žs: *trpěv*, *-vši*, *-vše*;

-nž: *trpěn*, *-a* atd.;

subst. verb.: *trpěníe*.

Tvary slovesa *slyšeti*, vzoru pro kmeny, které byly palatální již v psl. v. v §§ následujících.

K tvarům jednotlivým.

127. Praesens. Sing. 1. trpju, slyšu, -iu, -i, psl. trpǫ, slyšǫ. Tvar psl. *trpǫ* atp. vznikl z kmene praes. *trpi-* a koncovky *-ǫ*, přijaté bezpochyby analogií podle *nesǫ* atd., srov. § 7 č. 1; z *trpi-ǫ* stalo se *trpǫ* a z toho dále *trpǫ*. Jako v *trpǫ* starší *-pj-* změněno v *-p-*, tak změněno ve stejných případech jiných: *bj, vj, mj* v *ǫ, ǣ, ǡ*; *rj, lj, nj* v *ǣ, ǣ, ǡ*; *tj, dj* v stsl. *št, žd* a č. *c, z* a dále *z*; *sj, zj* v *š, ž*; viz o tom na svých místech v hláskosloví. Změny stejné, ale příklady hojnějšími užíli zde doložené jsou v praes. sg. 1. třídy IV, viz proto § 134. Bylo tedy stč. *trpěti-trpju*, *veletj-velu*, *viděti-vizu*, *visěti-višu* atp., jak dílem v dokladech zde následujících je dosvědčeno, dílem na jisto předpokládati smíme; a bylo dále s proniklou jotací *-iu* a přehláskou *-i*. Na př. (já) se bogu Túl. 30^b, boiv se DalHr. 8, já jenžto tuto ftoyu Pass. 458, proto se boyu t. 310, jakž wyzu Boh. 353, k nimž (městóm) przyfezu Rožmb. 19; což vizu PilC., zlyšsiu Pila., mylechziu o jiném PilD., jímž se zzhzyziu LMar. 30, nezbogiu se ŽKlem. 15^b, násilě trpiu t. 124^a, uflissiu jej t. 74^a, uzrsiu t. 4^b, vzryzu DalC. 63, wyzyu t. 34; *neoffpi-li* prvé než smrtí sejdu ŠtítOp. 193 (ospati), wizy Kat. 18, já nenauizy Ol. Zach. 8, 17, vizi Trist. 312 (rým: přibliži) a j., vizi t. 317 (rým: cizí), hlezy na jeho rány Modl. 170^a, když hlezy Kat. 58, Kruml. 422^b, na té hlezy t. 429^b, (já, fem.) se hřiošna pobzy Pass. 451, sebe sám ncfzyzey Rúd. 43^a, (já) veli Trist. 328 (rým: posteli), t. 352 (: milý) atd. K tvarům *-zu, -ziu, -zi* je sg. 2. *-diš* 3. *-dí* atd., a odtud přejímá se *-ď-* také do sg. 1. místo *-z-*: bože k tobě bdy ŽKlem. 62. 2, k tobě bdy ŽWittb. tamt., ncfzydy (bez kontextu) AnsW. 2^b, (já) se ncfzydy Pass. 452, já nescedi (ščěděti) Baw. 69, t. j. (já) bdiu m. bziu atd. Tak bývalo bezpochyby také při souhláskách jiných, ale pro ty nemám dokladů. Novoty. *trpím*, podle § 7, A) č. 4; na př. neprzym Hrad. 33^b, ncftrpym Štít. uč. 19^b, wolym t. 38^a atd., *trpím, slyším* Ůs. — Sing. 2. *trpíš, slyšíš*, psl. *-išt*: se domnýš Jid. 169, pomnýš t. 170, vzrzijš Štít. ř. 9^a atd., dosud tak. — Sing. 3. *trpí, slyší*, psl. *-it*: jehož se ncfdomný Jid. 117, nepomný t. 118, lešj Enos AlxB. 4, 24, ělověk widij Štít. ř. 3^b atd., dosud tak. — Du. 1. *trpívě, slyšívě, -va*, stsl. *-ivě (-va)*: vě trrpiwie Hrad. 90^b. — Du. 2. 3. *trpita, slyšita*, stsl. 2. *-ita* 3. *-ite*: (vy dva) mnyta Pass. 283, oči hledita ŽKlem. 65, 7, oči vzrzyta Pror. 81^a, wydyta oči moji Kat. 184. — Plur. 1. *trpím, slyším*, psl. *-im*, zde nedoloženo, ale mohlo bývati, dokud nebylo novotvaru *-im* v sg. 1.; *trpíme, slyšíme, -my*, psl. *-ime, -imy*: widijme Štít. ř. 8^a a j., wydymy DalC. 15.

slyffymy Pass. 464. *stogymy* Modl. 15^a atd., *trpíme*, *slyšíme* Us. *běžimy* BartD. 1, 76 (val.); dial. *-mè* atd. jako v § 54. — Plur. 2. *trpíte*, *slyšíte*, psl. *-ite*: *trpijte* Štít. ř. 20^b, *drzzijte* t. 29^b, *newidíte* BiblB. Mark. 8, 18 atd., dosud tak; dial. *-te* atd. jako v § 54. — Plur. 3. *trpie*, *slyšie*. přehláskou ze staršího *-iá*, psl. *-etb*; *uzrisie* PilC, *ti vzrzije* Štít. ř. 4^a, *neradi* vydije t. 14^b, (královstva) *stogije* t. 9^b, *jesto* *slyffije* t. 14^a atd.; zaniknutím *jotace -é*: *jedni hořee* v boží milosti ŠtítOp. 317, *lapy horže* KabK. 20^b, *zvieřata krzicze* t. 4^b; *zážením -i*: *trpí*, *slyší* Us. spis.; *novotv. -ěji* ob. *-ěj*, *-ej*, podle III. 1: *některí mnyegi* EvOl. 205^a, (věrní) *stpiegi haňenie* HusPost. 57^a, *wydiegy* Brig. 72^a, *kterížto mněji* Čtv. 3, 7, (lidé) *wiději* ČernZuz. 254, *at hleději* t. 308. (přidavky zapsány) *stogegy* KolEE. 400^b (1643), *seděgy* v. *sedj* Drach. 107, *widěgy* t. 108, *mnozi držegi* Beck. 1, 154, *slyffegi* t. 1, 57. (tři stolice) *stogegi* t. 285 a j. (u Beck. z pravidla), *neshoregy* BílA. 26, *vlyffegi* BílC. 197 a j., *trpěgy* Seel. 331, *stogegy* t. 299, *widěgy* t. 76 a j. (velmi často); tvar *-ěji*, *-ej* byl se do skl. XVIII. stol. i v jazyku knižném velice rozmohl, ale ustoupil v písemnictví novočeském zase tvaru náležitěmu *-i*; ob. *-ěj*, *-ej*: *trpěj*, *slyšej* atd. Us. ob.; dial. *jednak -iá*, *-á*, *-ia*, *-a*, *-ā*, *-ū*, *-u*, *-um*, *-om*, *jednak -ěju* (*-eju*), *-ijú*, *-ijou*, *-ijou*, *-ijó*, *-iju* a *jednak -ijá*, *-ija*, podle § 14, A).

Za kmenové -i bývá v době přehlásky *ú-iú-i* zvratnou analogií *-iú*: tentž jest ještě mezi dveřmi sedy Pass. 324, srov. § 17 č. 4; a v době úžení *ie-i* bývá za ně opět zvratnou analogií *-ie*: *widies* MudrC. 79^b, *klášter lezzije* Lobb. 69^b atd., srov. § 17 č. 5. V nynějších pak nářečích bývá totéž *-i* změněno, jak ukazují příklady: *slyšm*, *slyšes* BartD. 2, 28 (holeš., změna v *-ě* bývá v han. zejména po souhláskách sykavých a *l-*, *ř-*, srov. I. str. 214), *bežejm*, *pršej*, *klečejte* t. 52 (dol.), *lězim*, *létim*, *hlědim* t. 85 (stjick.).

128. Imperativ. Sing. 2. 3. *trpi*, *slyši*, psl. *trpi*, *slyši*; na př. Němče v svéj zemi sedy DalC. 67, *trpi-ž*, *slyši-ž* Us. Za -i bývá v době přehlásky *u-i* zvratnou analogií *-iu*, srov. § 19 č. 1; na př. vzrzju videas ŽWitth. 127, 6. Odsutím *trp*, *slyš*: fyed DalC. 23 atd., Us. Jen kde snadnější výslovnost toho žádala, necháno -i: *pomni atp. stč. i nč.*; ale i tu jest odsutí v stč. wzezrz na ň Alb. 105^a, uzrz PassKlem. 55^b proti nč. vzezři, uzři Us. — Du. 1. *trpivě*, *slyšivě*, *-va*, stsl. *trpivě*, *slyšivě* (*-va*), zde nedoloženo; vynecháním samohlásky *trpvě*, *slyšvě*, *-va*: *stójvě* a *nechodvě* Ol. 1. Reg. 14, 9. — Du. 2. 3. *trpita*, *slyšita*, psl. *-ita*: když se oba vdáta, tehda se právem oba dědiny drzyta Rožmb. 253 (mohlo by býti též indik.); *trpta*, *slyšta*: *slyšta* komorníky (du. vok.) Rožmb. 248, *oči drzta* póst Štít. ř. 208^b; analogií *-ěta*, v. § 19 č. 5, zde nedoloženo. — Plur. 1. *trpim*, *slyšim*, *-me*, *-my*, psl. *-imš*, *-me*, *-my*, zde nedoloženo; vynecháním samohlásky *trpme*, *slyšme* Us.; *-my*: *Stuoymy* MastDrk. 321,

drzmy sě NRada 1248; dial. *-mè* atd., jako v indik.; analogií *-ém* atd.: nefpiemi ale bdyemi Koř. 1. Thess. 5, 6 atd., pomněm, bdēm, *-me* Ůs. — Plur. 2. 3. *trpíte, slyšíte*, psl. *-íte*, nedoloženo; vynecháním samohlásky *trpte, slyšte*: Slyšte attendite ŽGloss. 77, 1, trpte, slyšte Ůs.; analogií *-ěte*: pomnyete Hrad. 96^a, t. 119^a, zrzyete AlxV. 695, bdyete Ol. Num. 18. 5, wezrziete Otc. 264^a atd. pomněte, bděte Ůs.; za *-te* je dial. *-le* atd., jako v praes. indik. — Novotv. *mněj* atp v. v § 132.

O dloužení impt. *stój, bój* sě proti praes. *stoju, boju* sě v. § 19 č. 9 a § 132.

129. Imperfektum *trpiech, slyšiech, -ěch, -ích* atd.; ze staršího *-iách* atd., srov. § 26 č. 4; stsl. *trápěachŭ, slyšaachŭ* atd. Na př. newiediech ignorabam ŽWittb. 34. 11, ŽKlem. tamt., nzyech tabescebam ŽWittb. 138, 21; ač (ty) uzrzyeſſe zlodějě, biezieſſe s ním si videbas currebas t. 49. 18; (ty) wydyſſe Lvov. 9^a; list v svéj rucě dyrzyeſſe Pass. 326, Mojžieš mlczijieſſe Štít. ř. 131^b, zda-li srdce nehorzijeſſe t. 72^a, bledyeſſe GestU. 111, krzyczyeſſe t. 226, jenž fedyeſſe t. 116; pověst byezzeſſie GestBř. 2^b; vepř byezyeſſe GestU. 228, jenž mnyſſe t. 47 a j., drak lezifſe GestM. 75 (57), (žena) fedifſe t. 73 (56); (král) fedifſe Alxp. 5, Alexandr (hřl) držyſſe t. 8; bratry (dva) proti sobě ſtogyeſta DalC. 53, (Štěpán a Vladislav) newyedyeſta t. 62, sě bogieſta Pass. 156, ješto ſlyſſieſta Štít. ř. 76^b, z toho sobě s obú stranú zawidyeſſta GestU. 209; mnijechom Štít. ř. 70^a, v Egyptě ješto fediechom nad hrnci masa t. 239^a; ſlyſſijechu t. 76^a, ktož ſtogyechu GestU. 33; všickni se bogichu t. 26, jenž okolo ſtogichu t. 34, všichni mnychu t. 87, (strážě) okolo města lezichu GestM. 140 (106). Novotvar *-ějich* atd. podle III. 1: on mnyegieſſe Mill. 15^a, jenž chtiegieſe Otc. 4^b, všickni mniegychu GestM. 43 (40) atd. —

130. Aorist *trpěch, slyšěch* ze staršího *-šach* atd., psl. *trpěchŭ, slyšachŭ* atd. Na př. wzdrziech distuli ŽKlem. Dent. 27, welech Hrad. 126^b; ty (Jidáš) v čest zzie tyſchzie JidDrk. 21, prvú radost tehdy s' měla, když (ty) uſlyſſye Hrad. 119^b; Prokop nechtiě rád opatem býti t. 8^a, wzzchotye sě jemu ovocě Jid. 78, (Maria) zalſlyſſye tvého hlasu Hrad. 120^b; druhý po pannu trže (běžel) Trist. 116; wzrziechwa jednoho Krist. 106^b; bieziechomy Hrad. 27^b; atd. V Comest. je několikrát pl. 3. psáno *-ichu* m. *-ěchu*: wzrzichu 260^a, zkrziczichu 266^a, pobiezichu 143^b; nesprávně a snad napodobením zúženého imperfekta: proti dlouhému *-iech* v impf. bylo krátké *-ěch* v aor., ustrojen tedy také k impf. *-iech* aorist *-ieh*. — Novotv. *ſlyšach*, podle part. *ſlyšal*: kdyžto vſlyſſach Brig. 22^a, obdržach Hanuš Ostersp. 101 (z rkp. knih. univ. Pr. 17. E. 1, fol. 216^a. z XV stol.), ona když to vſlyſſa EvOl. 239^a.

131. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *trpěti, slyšeti*, psl. *trpěti, slyšati*. Na př. *powiedvety* svD. 81, *trpieti* ŽKlem. 58, 7, *flifyeti* Túl. 24^a, *račte flifiethi* DalH. 41 atd., *trpěti slyšeti*, -t Us., *hořet* BartD. 1, 7 (zlin.), *bežet* t. 78 (rožn.) a j., slc. *trpeť, horeť*. Dial. -ati atd. po palatalkách starých a dílem i po novějších, měrou místně rozdílnou: *bečati, kvičati* Suš. 679, *budu ležat* t. 183, *běžat, křičat* BartD. 1, 25 (zlin.), *křičat* t. 84 (stjick.), *běžac* t. 42 (hroz.), slc. *držat*; *budu visat* Suš. 99, co se *budem domrzał* BartD. 2, 61 (koj.), *hořat* t. 1, 29 atd., doklad takový z doby starší je v Koz. 398: že nás *budú moci stavovati i těžati* (v ArchČ. II. vytištěno: *tiezati*). — O kvantitě dvojslabičného *mnieti* nč. *mníti* a trojslab. *pomněti* atp. v. v § 31 č. 5. Druhy bývá zdloženo -*ět*- v -*it*- také v tvarech delších, na př. *odpowěditi* Br. Dan. 3, 16, *vypověditi* Pal. 3, 2, 371, *pověditi* TomP. 1, 121, *půvědit* BartD. 2, 180 (tišň.), *trpít chod* 57, *nebude pršít chod* Han. 183, *mušel sedít* t. 124, *mrzít* t. 126 a j., *vedle ležet* t. 224, *slyšet* t. 42, *vidět* t. 18 atd. Stran -*t*, dial. -*ť* a také -*ci* atd. viz § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum *trpět, slyšet*, psl. *trpěto, slyšato*. Na př. přijde Maria *wydiet* hrobu EvZimn. Rozb. 709, *jíti ležat* Vel. Jg.

c) Participium -*nt*: *trpě, slyšě, -iec-*, ze staršího -*ia, -iác-*, psl. *trpę, slyšę, -ętj-*. Na př. bogie sě *timens* ŽWittb. 14, 4, (potok se stéká s řekou) velmi *giechzie* PiLA., (Ježíš) *mlczie stojieše* Hrad. 82^b, *miloval* Hospodina *přjdrže* se jeho Br. Deut. 30, 20, *nyczyczy* (sg. fem.) Pass. 321, (Maria) *blŕstieczy* sye *candens* Ol. Num. 12, 10, *krziczeczy* GestBř. 23^b; sě *hogyecze* DalC. 11, *mnyecze* ApŠ. 35, *zrzijecz* Štft. ř. 13^b, *flyffijecz* t. 4^a, *zrzijecze* t. 25^a, *flyffijecze* t. 79^a, *majce* ChelčP. 153^b atd., *trpě, slyše, -ic* Us. Dial. -*a*, *ustruhina*, srov. § 35 č. 11: *seďa, leža, kleča* Kotsm. 26 (doudl.), *seďa* při *večeři* Suš. 231, *hleďa* BartD. 1, 21 (zlin.), *hořa* t. 78 (rožn.) atd.; slc. *držiac, horiac*. — Novotvar -*ęje*, podle III. 1, jednak u sloves jen některých, jednak až v době pozdější, na př. *bdyegycze* ML. 36^b, *fkripiegicze* MamV., někteří *mnyegice* Koř. Fil. 1, 14, *chtiege* Háj. 260^b, Br. Jer. 37, 11, *sedęje* Drach. 128, *trpęge* *křivdu* Beck. 2, 351, *bďiš fpęge* *dornuens* t. 2, 26 a j. — O novotvarých adjektivech *trpůci, slyšůci, -ęjůci* atd. v. § 35 č. 12.

d) Participium -*mo*: *trpim, slyším, -a* atd., psl. *trpimę, slyšimę, -a* atd. Doloženo v češtině při slovese *držeti* tvarem sg. *maśc, držim*, neutr. *držimo* kompt. *držimějie* a *držimějše*; na tom pak založeno i adj. *držemný*. Doklady viz v § 37.

e) Participium -*ło*: *trpěl, -a* atd., psl. *trpěło, -a* atd.; *slyšal* pl. *slyšěli* atd., psl. *slyšało* pl. *slyšali*; a *hořel* anal. *hořal*, psl. *gorěło*; změny hláskové podle § 118. Na př. *trpiel* ŽKlem. Athan. 36, *widiel* t. 54, 10, *wydyela* Modl. 156^a atd.; *zaflyssal* Pass. 493, *fliffal* sem ŽKlem. 61, 12,

fliffala hora t. 96, 8, flifalo jest ucho t. 9, 38, co sta flyffala ML. 87^b, což sme fliffieli t. 77, 3, hluší flyffyli Pass. 332; (hřiešníci) nefliffali sú ŽKlem. 105, 25, vflyffel GestM. 147 (108), flyffela t. 105 (76); sv. František kleczal Štít. uč. 28^a, srdce gyczalo Pass. 415, krzyčzal Ben. 2. Par. 22, 18, kržyczeli t. 1. Reg. 17, 52; wzhorziel ŽWittb. 105, 18, horziela Hrad. 29^a a horzal Pass. 336, horzala Modl. 117^b, horzialo KabK. 26^b, vyhořali VelKal. 71; fediel Hrad. 75^a, fedyel Pass. 423 a fedyal Pror. 64^b, Ol. 3. Reg. 8, 20, fedial Háj. 76^b a j.; fmrziel ChelčP. 235 a fmrzial t. 168^b; letyel Pass. 351 a j. a letyal Pror. 3^a, oba sta letyala t. 95^a, letyalo t. 15^a, přiletiala maucha Háj. 233^b; když se wrtial Ben. 3. Reg. 18, 45 atd.; trpěl, viděl, seděl, letěl, hořel, slyšel, ležel, mlčel, -a atd. Us., slyšeť BartD. 2, 29 (holeš.), běžel t. 87 (olom.), slc. horel; držal, ležal, hrčal, lefal, sedal krk. 54, bežal, klačal BartD. 1, 43 (hroz.), zadržala t. 1, 345 (hot.), držali t. 340 (zlin.), bežali t. 155 (mor.-slc.), držal, držali slc. — Zdlouženo: trpijela Štít. ř. 22^a, ješto smrt trpijely t. 32^b, wydijela t. 124^b; trpil chod. 57, hledil chodHan. 117, nechtíl t. 18, nechtíla sem t. 175, mrzíl t. 176, mñc zamrzílo t. 167, ležilo t. 239, mlčila t. 175, hlava bolila t. 104 atd., vedle viděl t. 81, viděla t. 40, slyšel t. 30 a j.; běžet, běžela BartD. 1, 61 (val.), běžet fem. běžela t. 91 (stjick.), běžel, hořel, t. 2, 165 (brn.), viděli t. 222 (třeb.), klečít (z -íř) a klečuť (z -iř) fem. klečeť t. 1, 100 a 103 (laš.), višul f. višela, hleduť f. hleděla t. 103 (tčž). — Srov. § 39 č. 1 a 6, pak I. str. 365.

f) Participium -as: trpěv atd.; slyšav, -ěvši, -ěvše; hořev atd.; z býv. torpěvš, slyšavš, gorěvš, -vši, -vše; se změnamí hláskovými podle § 118. Na př. uzrsiew PilD., widyew t., chtyewšfe Apš. 108 atd.; uflyssaw Pass. 344, matka uflyssyewšfy t. 329, uflyssiewšfe t. 364; biezaw t. 419, bieziewšfy t. 348, bieziewšfe t. 382; uflyssawšfe Pass. 593 (část mladší), leziewšfe t. 480 a lezawšfe t. 293; uflyssiewšfe Koř. Mat. 22, 33 a uflyssawšfe t. 22, 22; vflyssaw Ben. 1. Reg. 4, 14, vflyssewšfy t. Esth. 4, 4, vflyssewšfe t. 1. Reg. 14, 22 a vflyssew t. Esth. 7, 6, vflyssawšfe t. 1. Par. 14, 8; vflyssaw Br. Isa. 37, 9 a flyssew t. Jer. 20, 1, vflyssawšfe t. 26, 10; wiewaw Pass. 396; wzwyedyew Pass. 354, wzwyedyewšfe PilC. a zwiediaw Háj. 22^b, zwiediawšfe t. 461^b, pohlediaw t. 89^a, pohlediawšfe t. 125^b; letyew Pass. 222 a fletiaw Troj. 200^a atd.; trpěv, slyšev, hořev, -vši, -vše Us. spis.

g) Participium -as: trpěň, -a atd., z torpěňš; slyšán pl. slyšěni, ze slyšans pl. -ani; srov. § 118. Na př. trpyeno Alb. 79^a, trpěňy Rosa 170, trpěň, -a Us., trpěni TomP. 4, 93, trpěňy BartD. 2, 274 (jemn.); hlas flyssan jest Pass. 304, t. 403, uflyssana jest prosba t. 275, vflyssanu učiní hospodin chválu Pror. 22^b, pak-li to bude vflyssano ML. 121^b, flyssyeny sú hlasi Pass. 314, uflyssyeny jsú hlasové t. 162, ež jsme byli vflyssyeny Štít. ř. 232^b, nebyli flyssieni Kladr. žalm 18, 4; póst kak drzzan

má býti Štít. ř. 205^b, jsú některá oblehčenie obdržana Štít. uč. 73^b, (hřechové) zadrženi sú Koř. Jan. 20, 23, (Němci) za hosti držijeny byli Pr. pr. 242; hlasové ufliffany jsú Pass. 590 (část mladší), mnozí nebudú vlyffany Alb. 62^a; slib bláznivý nemá držien býti Husk. 1. 266; wyflýffána řau slova Br. Dan. 10, 12. držánu býti Br. NZák. 217^a a wyflýffáni budou t. 16^b, zadržáni řau t. Jer. 3, 3; uzřzien ŽGloss. 83, 8, uzřřien ŽKlem. 83, 8, prziezřřiena Štít. uč. 56^a. wypowiedien Troj. 210^a, zapowedyena Štít. nč. 87^a, viedyeno PilB. atd.; trpčn, slyšen, držen, zamičen, uzřren, viděn, -a atd. Us., v usu knižném též archaisticky slyšan, držán, -a. — V koncovce bývá zdloužení: trpčn- má trpieno býti VšehK. 11^b, nemají trpieni býti t. 11^b, trpijno Háj. 349^b, trpín fem. -ína n. -íno Rosa 170; widřen jest HusPost. 64^a, widijeno Hrub. 175^b, widijeny t. 184^b, widijn Háj. 52^b, jsú widijni t. 199^a, powyedijeno Štít. ř. 34^b, powiedijeno Hrub. 232^a, przedpowiedijn ChelčP. 137^a, powiedijna t. 100^a, věci powiedijny jsú t. 106^a, powiedijno Háj. 37^b, bylo sedijno Kold.² 17^b; obezřřyna EvOl. 81^b, fliffyn (křik) t. 129^b, flýřřyn Rosa 170; trpín, zapovėdín, zvláště neut. -íno, druhdy v usu knižném; povėdino, vetrpino BartD. 2. 219 a 220 (třeb.). Srov. § 43 č. 3.

h) Substantivum verbale *trpěnie, slyšenie, -í, z býv. trpěnoje, slyšanoje*. Na př. utrpieny ŽKlem. 61, 6, utrřpieny Hrad. 5^a, t. 4^b. t. 3^b, ŽKap. 9, 19, trřpieny Hrad. 57^a, zlého trpienie Kruml. 284^b, bdieny ŽKlem. 76, 5, k ufliffeny ŽKlem. 102, 20 atd.; *trpěni, slyšení* Us. — V nářechách bývá slabika předposlední zdloužena: držění BartD. 1, 208 (zlin.), slyšení, mlčení, křičení, běžení atd. (val., sdělení dr. J. V. Nováka); zřídka -ání: slyšání (též); doklad tomu starší: k wydijnij Brig. 34^b.

Některá slovesa jednotlivá tohoto vzoru.

132. boju se, báti se, stsl. bojati se timere. Kmen infinitivní *boja-* stahuje se v č. *bá-* (vždycky dlouhé); stažení to je z doby předhistorické; když potom nastalo přehlasování *a-ě*, slyšal pl. slyšeli atd., nebylo ve staženém již *bá-* podnětu, který přehlásku tu způsoboval. a je tedy part. *bál* pl. *báli* proti slyšal pl. slyšeli, inf. *báti* proti slyšeti atd. Srov. zde doleji *stoju, státi*. — Praes. *boju se* atd.: sg. 1. *se* bogu Túl. 30^b, *boiv se* DalHr. 8, *se* boyu Pass. 310. t. 359, *bogyu se* DalC. 8, *nezbogiu se* ŽKlem. 15^b; protože *se* bogim Apoll. 139^a; pl. 3. již *lie* bogie ŽKlem. 21, 26. ŽWittb. 21, 24 atd.; *bojím se* atd. Us. Impt. *boj se* atd.: *boy* *lie* ŽKlem. 21, 25, *boite* *lie* 66, 8, *boj se* Us., *neboj se* BartD. 2, 125 (zábř.) a j.; bývá zdloužen: *se* nebuoy Levšt. 150^b, *bůj se* Suš. 89, *se* nebůj t. 22, *neboj se* BartD. 2. 104 (letov.), *nebůj sa* t. 1, 85 (stjick.) a j., srov. § 19 č. 9. Impf. *bojiejch se* atd., podle praes.: *město se* bogyeffe DalC. 47, *Neklan se* bojiejše DalJ. 17 z rkp.

VI.Ff, tak sě králová bogyefe Kat. 104, sě bogiefta Pass. 156, všickni sě bogiechu Pass. 329, lidé bogyechu sě Pror. 116^b; a bách sě atd., podle inf.: Neklan sě baffe DalC. 17, sě baffe Pass. 367, (Judas) sě baffe Ol. Gen. 38, 11, (řecká země) nepřátel sě nic nebafye AlxV. 85. Aor. bách sě atd.: Pilat sě wzbaa EvZimm. Rozb. 704, (král) toho sě vba AlxV. 2227 (rým: hrubá), wzbachu sě timuerunt Koř. Mark. 4, 40. Part. bojě sě: bogye sě timens ŽWitb. 14, 4. fye bogyecze DalC. 11 atd., boje se atd. Us.; o adj. bojúci v. § 35 č. 12. V EvOl. 83^a psáno: muž boyaczy boha; buď omylem m. -úci, anebo z part. utvořené adverbium -aci, o němž v. § 35 č. 11. Part. bál sě: bal fie jest ŽKlem. 63, 10, baaly sú sě Pror. Isa. 39, 13 atd., bál se Us. Part. báv sě: lidí sě vbaw Krist. 100^a, báv se Us.

bzu 2. os. bdiš atd., bdieti. stsl. bōdiēti vigilare. Praes. bzu atd.: sg. 1. (já, fem.) sě hřišna pobzy Pass. 451; (já) k tobě bdyu ŽKlem. 62, 2, k tobě bdy ŽWitb. tamt.

běžu, běžeti. stsl. bēžati fugere. Praes. běžu atd.: sg. 1. jáz byezu Mast. 1 atd., běžím Us.; zdlouženo: já t bijezzijm Štit. ř. 106^a, bieżím Us. podkrk. běžím, běžíš BartD. 1, 83 (hran.), t. 86 (stjick.) a j. Impf. běžiech: (ty) bieziefie currebas ŽWitb. 49, 18, ŽKlem. tamt. Aor. běžech: bieziechomy Hrad. 27^b. Part. běžě atd.; adj. běžúci v. § 35 č. 12. Part. běžul pl. běželi: biezal fem ŽKlem. 113, 5, otec biezal Pass. 356, zvěř biezala t. 357. že yfi biezalo ŽKlem. 113, 5, dva lvy byezala Pass. 89, aby biezely ŽWitb. 95, 6 atd.; běžel Us.; bežal BartD. 1, 43 (hroz.), bežali t. 155 (mor.-slc.); běžěl, běžěla t. 61 (val.) a j. — Part. běžav pl. běžěvše: biezaw Pass. 419, Petr byczaw i schova sě ML. 101^b, bieziewffy t. 348, bieziewffe t. 382 atd., běžev atd. Us. spis. Subst. verb. běžénie: ku biezeny ŽWitb. 18, 6. běžení Us.

blšcu sě, blšcieti sě, stsl. blōštati se nitere; z blōsk-, tedy stč. -l- souhláskové; -šc- mění se v -št-. Praes. blšcu atd.: obraz problšti se Hlah. předml. k Job. 3, smysl tvooj poznáním se blšftij Alxp. 160, (kámen) se blšti jako plamen Baw. 37. forma blšftij se Zrc. Múdr. 692, panny svaté fye blštie Kruml. 394^b. Inf. blšcieti: bude sě blšftieti světlo Ol. Job. 22, 28, blšcti se budeš Kladr. Tob. 13, 13 (-l- souhláskové, vynecháno). Part. blšče atd.: slunce blšftie fye svými paprsky oslepuje oči refulgens Ol. Sir. 43, 4, (Maria) blšftieczy fye candens Ol. Num. 12, 10, blštiece micantes MamV.; (slunce) blštiege fe Kladr. Sir. 43, 4 (-l- vynecháno). Part. blščal pl. blščeti: tak sě jest blščezal Lit. Sir. 50, 7, blščtal Hlah. tamt., blščtal Kladr. tamt., světlost jeho blščzala Dět. Jež. 1^b; Hory Kutny stříbrem se blščtiely Háj. 278^b. Zaniklo. *blščet* ?

bluču, blučeti. Part. blučal: (sup) by byl více bluczal NRada 775.

boļu, boleti, stsl. bolēti, bolja aegrotare. Praes. boļu atd.: sg. 1. věz že t (já) srdcem boly Kat. 140; 3. boli ju zzyrdcze Jid. 155, (Maria) kře-

stánským zatracením byly Levšt. 151^a. často po něm (lazebníkovi) boli že té uráže Hrad. 134^b, hlava mě bolij Ben. 4. Reg. 4. 19 atd., hlava bolí Us. Vedle toho bylo také *boleti*, *boleju*, v. § 125.

brěču, *brěčěti*, stsl. *brečati* sonare. Praes. nechaf jiný kto chce brzeczy ty mlč a znamenaj řěči NRadaB. 619; kde tvé stříbro, zlato brzyeczy, kde tvých mečův ostré seči Ilod. 87^a. Nč. *brečeti*.

čpieti v. *ščpieti*.

dřežu, *dřežěti*, *drž-*, stsl. *drožati* tremere. Part. *dřežal* pl. *dřežěli*: držala země Mam. Jg., všecko pohanstvo drzezalo Kat. 158; aby (ty) ruce bčel a v lenosti tak ne držezel Baw. 84. Zaniklo.

držu, *držěti*, stsl. *dražati* tenere. Part. *držim*. -a atd., v. v §§ 37 a 131 d). Part. *držal* pl. *držěli*: držal fi ŽKlem. 72, 24, držala jě pýcha t. 72, 6, nedostatečenství držalo mě t. 118, 53, obdrželi fu t. 72, 12; dyrzal Pass. 275, ještě s' mi syna obdyrzala t. 340. jenžto fta obdržala t. 305, abyste ho ndrzyeli t. 298, abyste u pokoře sě drzyeli t. 315 atd.; byste (vy, dívky) byly k nám vieru drzyely od nás byste (nevěry) neohledaly DalC. 15 (drzyely chybným opisem, rým žádá držaly); drziali a vládli KolČČ. 101^b (1546); držel atd. Us., zadržalý (plat atp.) Us. archaist.; držal pl. držali BartD. 2, 244 a 260 (žďár.), držál, zadržala t. 1, 345 (lhot.), slc. držal. Part. *držav* pl. *držěvše*: nic neobdržav Krist. 34^a. Part. *držán* pl. *držěni* atd.: (póst) drzzan býti má Štít. ř. 205^b, aby bylo drzano Hrad. 17^a, některá obleženie obdržana od papežův Štít. uč. 73^b, (hříchové) zadrženi sú Kof. Jan. 20, 23. Němci za hosti držijeni byli Pr. pr. 242; zadržáni lau Br. Jer. 3, 3, slib bláznivý nemá držien býti HusE. 1, 266; adj. z úroků zadržanych Řádpz. 91. při držanych saudech KolEE. 14^a (1725); držen Us.; někdy držán, archaist. v jaz. spis. Subst. verb. *drženie*: držení Us.; při drzani saudu KolEE. 38^a (1695). anal. podle držán. — Složené *přidržěti* sě u významu imperfektivním *adhaerere* mívá tvary podle III. 1, na př. (zvířata) se přidržejí Koll. Jg., Petra přidržegice se Háj. 202^a, jiní jich se přidržegicy t. 287^b, ale též: miloval Hospodina přidrže se jeho Br. Deut. 30, 20; délka *pří-* je dosvědčena dokladem a odůvodněna významem u Jg. s. v. Významu imperfektivního je také *nádržěti*: otce sě nadrzy a matky neopuffczye ROIB. 31^a; ale tu nemám dokladu ani pro tvary III. 2 ani pro délku *ná-*. Srov. *pří-ležeti* a *ná-ležeti*.

hlezu, 2. *hledíš*, *hleděti*, stsl. *gleděti* videre. Praes. *hlezu* atd., příklady v. v § 127. — Impt. *hled* Us. stč. i nč.; s enklit. -ž: *hledíš*, *hledž*. Slovo to klesalo v interjekci = *ecce*, na př. hledte teď t jest *ecce* hic est Ol. 1. Reg. 9, 12, a měnilo se pak na své stránce hláskové ve výrazy: *hle*, *hlehle*, *hlele*, *hlehleď*, *hleč*, *heď* atp., z nichž opět pro plural utvořeno: *hlelme*, *hlelelme*, *hleledte*, *hletr*, *hlejte*, *hlečte*, *hečte*, *heďte* atp. — Part. *hleděl*: abych bledyl GestBř. 127^a; analogií *hledal*: hledial Lobk. 7^b, Mart.

65^a, hledal GestM. 147 (108), hledala jest Kladr. 4. Reg. 9, 30 atd., hleděl Us. — Part. *hleděv* Us.; pohlediaw Háj. 89^a, pohlediawffe t. 125^b. — Part. *hleděn* a subst. verb. *hleděnie*, *-í* Us., hledenie Baw. 284 atd. *Odchylkou* bývá tu *-z-*: k pohlezenj Beck. 1, 197, na pohlezenj t. 2, 440, a *-ž-*: všetečné *pohlezenj* Kon. 375, jediným *pohlezenjm* t. 850 a j., matením se slovcem *-hlěžeti*, *-hlізeti*, *-hlіžeti* v tř. V. 1^b.

hmyžeti scatere (sr. stsl. *gъmyzati*, *-žq* repere). Praes. *hmyžu* atd.: prsi jeho *hmizie* črvy Brig. 35 a j. Impf. *hmyziech*: (Job) črvy *hmizieše* vermbus scatebat Hlah. Job. předml. II. Zaniklo.

hořu, *hořěti*. stsl. *gorěti* ardere. Part. *hořel*: wzhorziel sě oheň exarsit ŽWittb. 105, 18, horziela Hrad. 29^a, abyste vínem horzyely Alb. 29^b; v AlxV. 825 psáno: (ohrada) deset let horzala, ale rým (: diela) svědčí, že tu bylo původně *hořěla*; analogií *hořal*: duom horzal Pass. 336, horzala mysl má Modl. 117^b, město horzalo Pass. 311, města *horzala* jsú Pror. 51^a, keď horzal a nehorzal Ol. Ex. 3, 2; srdce horzalo ChelčP. 108^a, srdce horzelo t. 111^b, horzalo KabK. 26^b a j., vyhořali VelKal. 71 atd.; *hořel* Us., *hořel*, *hořěla* BartD. 1, 78 (rožn.) atd., slc. *horel*. — *Vedle part. hořě* atd., *horzyeeze* Ml. 18^b, nč. *hoře*, *hořic*, jest *adj. horící* nč. *horoucí*, a podle něho jakož i podle stsl. part. *gorąšte* v. *goręšte* Zogr. Luk. 12, 32, Cod. Mar. Luk. 12, 35, Mikl. 3² 114 mohlo by se zdáti, že bylo sloveso tř. I. **gor-ti* praes. *gorą* atd.; ale jinde vidíme, že adjektivní (part.) tvary *-úci-* vznikají analogií, jak vyloženo v § 35 č. 12, a tím vyložití lze i stsl. part. *gorąšte*, č. adj. *horúci* atd. V nář. lašském jest ovšem praes. *horu*, *horeš*, *hore* BartD. 1, 107, ale to je původu nového a nikoli tvar třídy I. **gorą*; tu ovládlo totiž vůbec *-r-* v tomto slovese a toto přeneseno do tř. V. 2: praes. *horu*, *horeš* atd., inf. *horać*, part. *horał* BartD. 1, 107 a 127, jako je v témže nářečí praes. *paru*, *parcš* atd. (n. *páru* atd.), inf. *parać* (*páratí*) t. 107.

hřbu, *hřbieti*, *hřeb-*, z **grъbъti*. Praes. *hřebu* atd.: svatých těla tam *hrziebie* Otc. 298^a, tu kdež *hrziebie* kosti sv. Alžběty t. 492^a. — Impf. *hřebiech*: pohřebechu ji, kdežto starosty *hrziebiechu* in monumento patrum Otc. 77^a. — Part. *hřebel*: (tělo) v *hrobě* *hrzbyelo* Mast. 352. — Zaniklo.

chcu, *chocu*, *chtieti*. stsl. *chotěti* někdy *chotěti* praes. *choštą* atd. V češtině jsou tvary s *chot-*, *choc-* a tvary s *cht-*, *che-*. Tvary s *choc-* mají v dokladech doleji uvedených slabiku kořenovou v praes. sg. 2. a 3. zdloženou, *chóc-*; srov. s tím praes. sg. 1. *mohu* a 2. 3. *móž*. Tvarů *chot-*, *choc-* je však jenom několik, valnou většinou jsou tvary s *cht-* a *che-*, *che-* je po právu v praes. sing. 1. *chcu* atd., podle pravidla tohoto vzoru; dále tutěž v sing. 2. a 3., v du. a v plur. 1. a 2., podle výkladu zde doleji při praes. položeného. Všecky tvary ostatní mají z pravidla a v češtině spisovné dosud veskrze *cht-*, a taktěž skoro veskrze v nářečích západních;

v nářečích východních vniká *che-* také do tvarů, kterým náleží *cht-*, tu více tu méně, v nář. slc. je *che-* v tvarech těchto ve všech. Krom toho dějí se ve skupinách *cht-* a *che-* několikeré změny: za *cht-* bývá *kč-*, za *che-* pak *kc-*, *hc-*, *sc-*, *zc-*, *c-* a také *cht-*. Tím a analogií nově a nově tvořící vznikají zde tvary velmi hojné a podobou i zněním velmi rozmanité. — Praes. sing. 1. *chcu*, *-iu*, *-i*. Na př. (já) *chcu* DalH. 30. Hrad. 117^a, *nechcu* DalH. 39, DalHr. 3, *chczu* ApD. b, *chczy* Růž. 5, *nechczy* Hrad. 102^a atd.; *chci* Us, *chcu* Šemb. 32 (krk.). BartD. 1, 26 (zlin.) a j., *chcô* t. 2, 81 (olom.) a j.; *kczy* pověděti AlxV. 394; *hczy* EvVíd. Luk. 5, 21, *czhy* (sic) přijíti MastDrk. 150; (já) *zcu* Šemb. 42 (*mor.* podhor.), *scu* BartD. 1. 30 (pomor.) a j., *sco* t. 2, 175 (brn.) a j., *sci* t. 281 (dač.); *czy* vem něčso říci AlxV. 1063, *chy* ř pověděti t. j. ci ř Růž. 5; (já) *nechti* jeho bít t. j. *chti* ze *chci* Kruml. 243^b, *Nechtit* se kochati v rozkošech t. 347^a, *znamenaj chtit* to pověděti t. 265^b, *já vinen nechti býti* Perw. 13 (list. XVI stol.); — novotv. *chcem* podle *chceš* atd.: *chcem* BartD. 1, 43 (hroz.) a j. a slc.; — *chocu* atd.: *ač wchoczy jiesti* *esuriero* ŽKap. 49, 12. — Další tvary měly by zde býti sg. 2. **chtiš* 3. **chti* atd. až pl. 2. **chtíte*, *ale není* jich. Místo indikativu sg. 2. 3. kladl se optativ **chotjē*, srov. § 18 č. 2; *z* toho bylo by č. *choc*, se samohláskou oslabenou **chec* (s jerovým *-e*) = **chotjē*; tvar ten není dochován, ale dochovány jsou novotvary z něho vzniklé: k **ch(e)c* přivěšují se totiž koncovky abstrahované s jiných tvarů a jest sg. 2. *chceš* atd. Na př. *chceff* Kat. 28, *wzechceff* t. 18, *chfczeffly* VstúpDrk. 47, *kohož thes* (sic) Kunh. 151^b, *kam cheff* t. j. *ceš* Růž. 2, *necheff-ly* t., *cheff-ly* jej přemoci Kremism. 94^b, *chtes-li zóstat* t. j. *chťeš-li* Baw. 273 atd., *chceš* Us., *kceš* Pastrn. 146 (slc., místy), *sceš* BartD. 2, 187 (tišň.) a j., Pastrn. 146 (slc., místy); v Růž. na str. 2. psáno: „*chczf-ly* jeho (s) *sebu* pojiati“ (verš 8slab.), buď omyl, anebo mechanicky utvořené *cheš* podle pl. 1. *chcmc* 2. *chcte* atd.; tamtéž str. 4 jest také: „*Chczely*, králi, posla jmiati“, s opravou patrně nedostatečnou. — *chóceš*: *zchóceš-li* penize Us. Bosk. Jg. — Sing. 3. *chce* atd.; na př. *chce* CisMnich. 98^a, *chcze* Jid. 74, Mast. 216, Hrad. 6^b atd., *jenž wzecze* ŽKlem. 111. 1, *wzechcze* mu se *jiesti* Pror. Isa. 9, 20, *píti* jim se *zechce* Troj. 224^b atd., *chce* Us., BartD. 1, 80 (rožn.) a j.; *sce* t. 1, 359 (frýd.); *kto cze býti* AlxV. 846, *ano mi fye c*he* MastDrk. 152; *chtie-ly* *kto vody míti* t. j. *chťe-li* Mill. 94^a, *že chtie radějš* *umříti* než *živa* *ostati* Mand. 53^b; — *chóce*: *jenž wzchocze* *mnoho* *volet* ŽWittb. 111. 1, *newfchoce* *sě* *jemu* *píti* Krist. 52^b, *když* *se* *jim* *wzchuce* *píti* t. j. *wzchúce* Mill. 44^a. — Du. 1. *chcvě*, *chcva*: *kdy* *sě* *chczwie* *na* *trh* *bráti* Hrad. 124^b, *viina* *chczwa* *býti* Pass. 355; *chcvě*, *chcva*: *chczewie-l'* *jíti* Hrad. 124^b, *chcwa* *věriti* Pass. 337. — Du. 2. 3. *cheta*: (Tym a Komon) *ju* (Lidmilu) *chczta* *zabiti* DalC. 26, (uši) *jie* (pravdy) *slyšeti* *nechczta* Štít. uč. 25^a. — Plur. 1. *chczmy* atd.: *co* *chczmy* *sdiati* Hrad. 74^a, *nechczmy* t. 115^a, *chczmy* DalC. 34, Ol. 2.

Mach. 1, 18, chceme vstáti Růž. 3, nechceme EvTřeb. Jan. 10, 33, chceme Ol. 2. Reg. 21, 4, Lit. 2. Mach. 11, 23, Sal. 50, Hilar. 19^b, Ben. 4. Reg. 7, 3, KabK. 25^a, t. 31^b, Tovač. 10 a j., Let. 598, Háj. 15^b, t. 145^b, nechceme t. 9^a a j.; v Šaf. Poč. 24 je také *chem*, bez dokladu; *chcemy* atd.: co chcemy učiniti Hrad. 2^a, na které chcemy lesy jíti, kde chcemy loviti počieti t. 5^b, nechczem meškati DalC. 3, chcem Háj. 384^a atd., *chceme*, *chcem* Us., *chcemy* BartD. 1, 133 (laš.), *chcáme* t. 80 (rožn.); *že chtiem* prakuov nadělati t. j. *chtem* Mill. 91^a; z toho i *chtim* Perw. 10 a j. (list. slez. XVI stol). — Plur. 2. *chcte*: ač *chczte* ApD. d, *nechczte*-ly po naší vóli býti DalC. 72, *chczte*-li to viděti Pass. 80, *nechczte* EvTřeb. Jan. 5, 40, *nechfte* t. 8, 43 (2krát), co *chcte* mi dáti HusPost. 37^b, co mi *chczte* učiniti Trist. 111, co *chczte* t. 116; *chcete* atd.: kto *chcžete* rádi slyšěti Mast. 133, čso *chcžete* Hrad. 10^b a j., *hcžete* EvVíd. Jan. 5, 47 atd., *chcete* Us., *chcété* BartD. 1, 80 (rožn.), *chcété* t. 85 (stjck.), *kcete* Pastrn. 146 (slc., místy). — Plur. 3. *chtie*, *chti*: jižto *chtie* ŽKlem. 39, 15, (Čechové) sě *nechtye* modliti DalC. 44, *dietky chtie* hladem zemřieti Hrad. 124^a, *chtie*-li (páni) lakomstvo přemoci ŠtítV. 86, zvaní *chtie*-li vezmú to orudie a ději je kam *chtiye* Alxp. 54, (lidé) *chtiy* ChelčP. 14^a, *že chti* sobě opatřiti pána Let. 432, *že svoliti nechti* t. 431, *nechtiy* Ben. Isa. 2, 6 a j., *chti* Us. spis., *že držeti se chti* Pal. 4, 1, 77, *zda-li se chti* přidržeti TomP. 3, 481, *kozlové chti* hlodati t. 4, 16 atd.; — novotvar *chtěji*, podle III. 1: již *chtiagi* mému zlému Hlah. žalm. 39, 15, *věděti chtiagy* EvOl. 107^b, *zemané chtiagi* Griz. 158^a, *že se chtiagi* cicsaři dáti Baw. 177 (verš má 9 slab. místo 8, tedy m. *chtie*), *kteríž ve ň nechtiagi* slušeti t. (též), (mnozí) *chtiagij* ChelčP. 33^a, *jej míti chtiagij* Háj. 153^a, *chtiěgij* Puch. 141^b, *chtiěgij* Br. Isa. 58, 2 a j., *chtiěgij* Papr. Ob. 19 a j., oni *nechtiěgi* Beck. 1, 15 atd., *chtiěji* Us. spis. *vedle chti*, *litovati chtiěji* Pal. 4, 1, 127, *chtiěji* státi TomP. 3, 537 atd.; — jiný novotvar *chcú* atd., hlavně na území východním, utvořený podle *chcu*, *chceš* atd.: *děti chcú* chleba Suš. 51, *chcú* BartD. 1, 26 (zlin.) a j., slc. *chcú*, *chcú* chodit k nám Suš. 245, *voni chcou* Šemb. 32 (krk.), *chcou* BartD. 2, 259 (žďár.), *zcou* Šemb. 42 (mor., podhor.); — *kontaminací tvarů *chti*, *chtěji* a *chcú**, *scú* vzniká dále *scí*: *rodiče scí* BartD. 2, 281 (dač.); *chceji* tamt.; a *zeji* Šemb. 42 (mor., rychmb.). — Impf. *chtiěch* atd.: *chtiy* neb *nechtiy* ŠtítOpat. 26, *chtiějte* neb *nechtiějte* Br. Jg., *chtiěj* Us.; novotvar *chci* atd., podle praes.: *chci*, *chcime*, *chcite* BartD. 1, 80 (rožn.), *nesci* t. 2, 167, *chcij*, *chcijmy*, *chcijte* t. 1, 132 (laš.), slc. *chci*; *kontaminací tvarů *chtiěj* a *chci** je *chcej*: *chcé* BartD. 2, 208 (třeb.) a j. — Impf. *chtiěch* atd.: *kněz rád chtiěffe* pomeškati Hrad. 145^a, *chtiěffe* t. 10^a, *nechtiěffe* t., (opat) *chtiěffe* umřieti Otc. 359^b, *chtiijffe* Alxp. 8, *nechtiisse* GestM. 150 (110); — novotvar podle III. 2 *chtiějich* atd.: *jeuž chtiěgife* Otc. 4^b, *chtiěgiffio* t. 4^a, *nechtiěgiffe* OpMus. 18^a. — Aor. *chtiěch* atd.: *Prokop nechtie* rád opatem býti Hrad. 8^a; — *chotěch*

atd.: wzzchotye sě jemu oyocě Jid. 78, potom sě jemu wzchotye jiesti Mat. 46. — Inf. chtieti atd.: co by chtijety měla Štít. ř. 55^b atd., chtíti, chtít Us.; někdy zkrác. chtět Us., BartD. 1, 26 (zlin.), t. 2, 125 (zábrf.) a j.; s *chc-* atd.: chcēt slc., chcēt BartD. 1, 91 (stjick.) a j., chcēt t. 1, 80 (rožn.), chcēt t. 56 (dol.) a j., chcīt t. 2, 208 (třeb.), scēt t. 1, 38 (lip.), t. 2, 187 (tišň.) a j. — Part. chtě atd.: král zamysli chtye jěti lovit PilB., tet j'ho chtye mužiti vsadí v olej vrúci ApŠ. 4, lna a ktye svým pomoci AlxV. 1683, (tento) chtie ChelčP. 27^a, (já) chtě Háj. 260^b, šírost zempná chtyeczi sě vydřicti z kořen PilC., kteráž chtiacy Háj. 65^b, vrábata z hnízda chtyecze LMar. 43, chtyecze DalC. 8, přijiesti sě rádi chtyecze AlxV. 1417 (opravou z kch-), chtjc Let. 441, nechťice Háj. 35^b, chtjce Br. Jon. 1, 13, chtjce Beck. 1, 6, chtě, chtíc Us. spis., nechťic TomP. 3, 461, chtíce t. 3, 511 atd., dial. nechťa BartD. 1, 26 (zlin.) a j.; — novotvar podle III. 2 chťěje atd.: chťiege ChelčP. 33^a, Háj. 260^b, Br. Jer. 37, 11, chťěge Beck. 1, 10 (přednl.), nechťiege Háj. 235^a, chťiegic t. 13^b, chťiegicze KolA. 1513, nechťiegijce Háj. 307^a atd., chťěje, chťějic Us. spis. (vedle chtě), chťěje Pal. 4, 1, 165, chťějice t. 45, chťěje je trestati TomP. 3, 633 atd., dial. chťějic BartD. 2, 90 (olom.); — o adj. chťějící v. § 35 č. 12; — dial. novotvar *-úci*, *-úci*: nechťuc BartD. 1, 77 (val), vťuci (sic) t. 122 (laš.); — dialektické stě. *chciec* a nč. vých. *chca*, *chceja*, s *chc-* přejatým z praes.: *chczicz* jej osočiti Kat. 4, *chca* BartD. 1, 26 (zlin., vedle *chťa*), t. 2, 29 (holeš.) a j., *chceja* t. 1, 80 (rožn.), *nechceja* t. 2, 196 (tišň.) a j.; slc. *chcúc* Hatt. slc. 145, *chcejúc* Pastrn. 130 (slc.). Za lat. non deus volens iniquitatem tu es žalm 5, 5 je stě. ne bůh chtye nepravednosti ty jsi ŽPod.; naproti tomu v ŽWittb.: bůh nechceze křivdě ty jsi, a v ŽKlem. i ŽKap.: bůh nechce zlosti ty jsi; v žaltářích Wittb., Klem. a Kap. zajisté tu není rozuměno part. nýbrž indik., ovšem v neshodě s textem lat. — Part. chtěl atd.: chtyel PilD., Ktyel-li bych to vše klásti AlxV. 667, komorník wzechtel by hledati Rožmb. 28 atd., chtěl Us., chtěl BartD. 2, 53 (přer.), chtěl t. 1, 26 (zlin.), chťil (z -il a toto z -ěl) fem. chťěla t. 1, 134 (sev.-opav.), chťul (z -il) fem. chťěla t. 133 (laš.); chcel atd.: chcel slc., BartD. 2, 208 (třeb.), chcěl, nechcěl t. 177 (brn.), chčíl (z -il a toto z -ěl) a něchcúl fem. něhcěla t. 1, 100 a 103 (laš.), scel t. 2, 250 (žďár.), scěl t. 167 (brn.) atd. — Part. chťev: chtyewffe j'ho sžeci ApŠ. 108 atd., chťev pl. chťěvše Us. spis. — Part. chťén a subst. chťénie, *-í* Us. stě. i nč.; s *chc-*: *chcenie* Hatt. slc. 145.

jěču, jěčeti, stsl. jěčati gemere. Praes. jěču atd.: srdce gyczy Modl. 57^a, ana (Maria) již negěczy velikú teskností Kruml. 307^a, Part. jěče atd.: jenž (potok se řekou) sě stieče . . velmi giechzie PilA., viac jošťe geczcocz ML. 4^b, (duchovč) geczcyczco a luhlyczy ROIB. 130^a; jěčal atd.: v takém náboženství srdce gyczczalo Pass. 415. Subst. verb. jěčénie: gieczienye

svatých gemitus ŽKap 78, 11, ta žena poče geczenie z sebe vypuščovati Jeron. 99^b. Nč. ječím, ječeti atd.

kleču, klečeti, stsl. klečati, z. klek-. Part. klečal atd.: sv. František kleczal Štít. uč. 28^a. Nč. klečím, klečeti atd. V nářečích vých. drží se v slabice kořenné nepřehlasované -a-: klačat atd. slc., klačac BartD. 1, 42 (hroz.). klačat t. 43 (těž), klačím, klačíš t. 45 (břez.) atd.

kříču, křičeti. Praes. křiču atd.: krzyczyu LAl. h. Aor. křičech: takým bitím na ně krziczechu bacchati sunt Ol. Súd. 20, 25. Part. křičě atd.: ani té (pomoci) můž kto vyplakati dřeve nežli krziczcz'e vpieg'e oplakowati bude svú biedu Kruml. 230^a, vrábata krsichziecze vzdvihujjú sě LMar. 43, všady běžie ženy děti a krzyczyecze AlxV. 2062; křičal atd.: matka krzyczala Pass. 411. Nč. křičím, křičeti, křičel atd.

lecu 2. letíš, letěti, stsl. letěti volare. Part. letěl a letal v. v § 131. e); letčv a letav tamt. f); adj. letící v § 35 č. 12.

ležu, ležeti, stsl. ležati iacere. Sup. ležat: jíti ležat Vol. Jg. — Part. ležě atd., leže, ležíc- Us; adj. ležící v. v § 35 č. 12. — Part. ležal pl. leželi: gdyž lesal ApD. a, jako by lezal Alb. 7^b, ta svatá mučenníky spolu v hrobě lezala Pass. 403, jichžto těla v zemi sú lezala t. 273, jakež smy v jěskyni lezieli t. 370 atd., ležel, -a Us. — Part. ležav pl. ležěvše: leziewffe Pass. 480; lezawffe t. 293; ležev Us. spis. — Part. ležán: buď ležáno leč neležáno VJp. 62; leženo Us. — Sem patří také náležeti, záležeti, přiležeti, přináležeti: stč. praes. sg. 1. ležu, 2. ležíš atd., nikoli podle III. 1, na př. v té věci zalezý pokání pravé Štít. uč. 121^a, v tom zalezý nálepšie rada t. 152^a, ustavenie té svatosti zalezý u přijímání t. 124^a, v nichž (slovích) zalezzij plnost svrchování Štít. ř. 250^b, duchu svatému przilegy milost Krist. 8^b, bohu otei moc vláščie przilezy tamt.; pl. 3. ležíe už. leží, na př. které pokuty konšelóm przilezije Pr. pr. 246, kterčžto (země) sěm przilezie Mand. 46^b, dobrým odplaty náleží Hořek. 65^a, ostatní (peníze) Janovi přžinalozj KolEE. 42^b (1718); part. leže, adj. ležící, na př. země k koruně přležící Let. 432, (dědiny) k městu nalezijczy KolČČ. 80^b (1547), plášť nálezijcy pod náramník Br. Ex. 29, 5 atd. Ale časem vznikají a ujímají se zde novotvary podle III. 1: pl. 3. ležejí, na př. przilezegij KřížB. 79^a, (peníze) Hartuňkovi nalezegij KolA. 1514, (peníze) nalezegij pánuom KolČČ. 9^a (1545), przylezegij BenEx. 9, 4; part. ležeje, adj. ležející: (dědiny) k Pašiněvsi nalezegijczy KolČČ. 80^b (1547), věcí k jídlu nalezegijčých Pref. 11. V usu nč. spis. jsou tvary tyto oboje, v ob. jen pl. 3. ležejí, lezej'.

lšču sě, lščieti sě, stsl. lščati sě splendere, z. lšak-; -šč- mění se v -šč-. Praes. lšču sě: nellstij sě světlo Ol. Job. 25, 3, smysl tvooj uměním se lftij Alxp. 160. (evangelisté) jakožto jiskry lftie fie Lit. Hier. Paul. 7. Impf. lščiech sě: země sě lftcieffe splendebat Ol. Ez. 43, 2, kříž lftieffe

fe Krunl. 20^b. Inf. lšćieti se: nebude se lšftieti Ol. Bar. 6, 23. Subst. verb. lšćenie: ke lšftieny ad fulgendum Ol. Ezech. 21. 15. Zaniklo.

měu, mčieti, stsl. mšćati iactare, z msk-, smýkati. Praes. měu atd.: já tě prziemczym transferam Otc. 143^a, prach jehož fenczy vietř quem proicit ŽWittb. 1, 4, fenczy ŽKap. tamt., fenczci Ol. žahn. 1, 4, nesczcy-li jich Pror. Jer. 49, 20, užrechom dva ana se po nás mczyta Otc. 398^a, diábli jenžto se przyemczcie discurrunt Otc. 23^a. Impf. mčiech atd.: kako jeho zlí duchové mczechu do muk ducebant Otc. 272^a, mcziechu Otc. (na stejném místě). Aor. mčech: tehdy se zástup z města pomczie Hrad. 80^b, člunek przymczie se k němu t. 10^a a j. Inf. mčieti: (král) káza pohany na popravu mczyty KatBrn. 181. Part. mčal pl. mčeli: Hovora vsedl na kón i mczal se do Prahy Pulk. 37^b, (tělo) se na svět przymczalo Hod. 80^a, anděli duši v nebe mcieli KatBrn. 319, anděli dušě na nebesa mczyly t. 157. skrze les jsú se mčeli Trist. 215 (mezieli v rkp. Strah.); daleko by zamčela taková libost ŠtítOp. 51. Zaniklo.

mlašću, mlaščěti, z mlašk-. Part. mlaščě atd.: (vepř) mlaštie i výše sebu pošinu Trist. 120, štenci potekú mlaštyczce AlxV. 1416. Zaniklo.

mľeu, mľěti, stsl. mľěati tacere. Part. mľeal pl. mľěli: mľczal ŽKlem. 49, 21 a j., Alb. 32^b, nezamľczal Pass. 346, (Kristus) mľczal jest, júnž se j' znal, abychem mľczyly také jeho zľeho, jesto j' pravda Štít. ř. 144^a; mľczal Ben. 4. Reg. 18, 36 a mľczel t. Job. 31, 34 atd.; mľel Us. Part. mľčav pl. mľčěše: zamľczaw Kat. 172, pomľczaw NRada 602; mľčev atd. Us. spis. Part. mľčan: zamľczano Alb. 32^b; zamľčeno Us., -áno archaist.

mňu, mňieti, stsl. mňěti putare. Praes. mňu atd.: na mě se domnyřf Jid. 169, jehož se člověk nedomnyř t. 117, všichni mnye Štít. uč. 109^b. Impf. mni: pomni na mě ŽKlem. 24, 7; pomnycte Hrad. 96^a a j. Impf. mniech: liška mnyfco Hrad. 130^a, všichni mnyechu putabant GestBř. 37^b. Part. mňe atd.: mnyczce ApŠ. 35, mnijce ChelĚP. 153^b. — Novotvary podle III. 1: pl. 3. mňějí, na př. ti jesto mniegi ŠtítPař. 41^b, kteřížto mnygi Koř. 2. Kor. 10, 2, kteříž mňějí Čtv. 3, 7 a j. (křesťané) mňiegi ChelĚP. 240^b; impf. mňěj, na př. pak se domnyci člověk existimet Koř. 1. Kor. 4, 1; impf. mňějiech: ou mnygiefco Mill. 15^a, mnygiefco ROIB. 94^b, mniegiechu ĚvTřeb. Mat. 20, 10, všickni mniegychu putabant GestM. 43 (40); part. mňěje, na př. ona umygyczyz vecě ĚvVíd. Jan. 10, 15, mnygici Koř. tamt., někteří mnygieco Koř. Fil. 1, 14, mniegieczyz ChelĚP. 153^b. Novotvary tyto bývají nejčastěji při nesložném mňieti a drží se tu dílem dosud: praes. pl. 3. mni a mňějí, part. mňe, mňic- a mňěje, mňějic- Us. — V nářečích obecných vyskytují se nejčastěji složeniny za-po-mňěti, vz-po-mňěti, roz-po-mňěti se, a tu slyší se často -mě- místo -mňe-: za město říká se ob. mństwo, změněno tedy analogií zvratnou -po-mňěti v -po-měti atd.; na př. zapomněl BartD. 1. 339 (val.) a j., habych nezapomil (zdlouž. z -ěl)

chodHan. 19. esli se nezapomílo t. 162, vzpomíl sem t. 85, baby se rozpomíl t. 267 atd., a odtud pak jest -m- místo -mn- také v praes.: hajť nezapomíš t. 135, pán nezapomí t. 293 atd.

mřu, 2. mřízí, mřezí, stsl. mřezěti abominari. Praes. mřžu atd.: co mě mřzís Mand. 41^b, zlý skutek mřzy mě Štít. uč. 142^b, duši měj mřzy život můj Alb. 37^b, (kostečníci) mřzie všem lidem Hrad. 115^b, ještě cizie berú mřzye bohu Vít. 33^a; novotv. pl. 3. mřžěji: ústa dvojieho jazyka mřzeji mě Hlah. Pror. 8, 13, jeho mřzegij myšlenie zlá ChelĚP. 114^b. Impt. mřz: nemřz se Us. Inf. mřžeti: jednomu bude mřzieti druhý Krunl. 241^b, mřzeti Us., mřzat BartD. 1, 29 (pomor.). Part. mřžel, zde nedoloženo; mřzal: omyrzala jej dĕdina ŽWittb. 105, 40, omirzala ŽGloss. tamt., mřzala jej slepota Štít. ř. 119^b, všecko mě mřzalo Modl. 109^b atd.; mřzel Us.

mžu, mžicti, stsl. mžati praes. mžę oculos claudere, z. mog-. Part. mžě: zamžicze oči Troj. 79^a, zamženýma očima Troj. Jg. Dial. omžít sa BartD. 1, 241 (mor.-slc.), zamžít oči t. 294 (val.), oka sem nezamžet t. 25 (zlin.); s -ř- ze -ž-: zamřet oči, zamři t. 294. Zaniká.

niču, ničeti, stsl. ničati pronom esse; z nik-, srov. adj. stsl. ničъ stě. ničъ pronus. Praes. niču atd.: nyczys pod nohú mladé dievky Pass. 321. Impt. ničiech: kdy klečē k zemi nyczieffe Pass. 454 a j. Part. ničē: an nyczie bohu sē modlí Pass. 596, nyczeczyz t. 321; ničal pl. ničēli: sv. Dominik na modlitbách nyczal t. 414; ničav pl. ničēvše: matka dlúho nycziewffy počē tázati t. 291. Zaniklo.

nžu, 2. nžíš, nžieti tabescere. Impt. nziech: na tvé nepřátely nžijech ŽWittb. 138, 21, dušē nzieffe t. 106, 26. Inf. nžieti: nžieti sē kázala milost tvá ŽKap. 118, 139. Zaniklo.

plču, plčeti, z plv-. Praes. plču atd.: vosk jenž pllwy fluit ŽKap. 57, 9, jako pllwy vuosk fluit t. 67, 3. Impf. plviech: krev plwyeffe po jeho líci AnsOp. 9. Part. plvě, nedoloženo; adj. plúčí v. § 35 č. 12. Part. plvěl: pllwiel jím mannu pluit ŽKap. 77, 24, pllwiel na ně maso t. 77, 27. Zaniklo.

pžu, pžieti, z pvn-. Praes. pžu atd.: an na kříži pny Krist. 101^b. Impf. pniech: (zloděj) na kříži pnyeffe ML. 49^b. Inf. pniecti: na kříži pnyeti Hrad. 59^a. Part. pně: Ježíš na kříži pnye promluvi ML. 3^b; pněl: bych na kříži pnyela Hrad. 59^a. Zachováno jen v jazyku knižném.

polu, poleti, stsl. polěti ardere; z pol-, stupňovaného z koř. pel-, odkudž i za-poleti sē v tř. III. 1. v. § 125 s. v. poleti. Praes. polu atd.: ot horkosti vše poly AlxV. 2159, vše tĕženie ohněm poly t. 2298. Impt. pol: zapol fye Sidon Pror. Jer. 23, 4. Part. pole: Joachym jide přič se zapole Levšt. 150^a. — Některé tvary se mohou bráti sem i do tř. III. 1; zejména aor. polech, na př. kniežē fye zapole DalC. 23, part. polel: na nich (v ohni mučených) rúcho neopolelo Kat. 126. — Zaniklo.

pru, přieti, stsl. porēti contendere. Praes. pru atd.: já zaprzijm jeho ChelčP. 18^b, zapřím ho i já Br. NZák. 26^b, nezapřím tebe t. 64^a; co przis? Hrad. 84^b, že mne třikrát zaprzis t. 79^a, třikrát mě zaprzyš ML. 101^a. Krist. 96^b, zapřiš Br. NZák. 64^a, t. 155^b; pōvod jnā ukázati oč sě przy Rožmb. 242, přide-li na súd a zapři úmysla ŠtítV. 83, ktož mě zaprzij ChelčP. 15^b; przye i vždy sū přeli tvého jmcne Kat. 90, (lidé) skutky jeho (boha) přie Mat. Rozb. 743, (lidé) zaprzij ChelčP. 88^a. Impt. při: zaprzy sám sebe BiblJ. Mat. 16. 24. Impf. prieč: (ty) przyeš sě svého mistra Vít. 39^a. Inf. přieti: což mnich mluvies ciesař jě sě przyety DalC. 24. Part. pře, přiec-, zde nedoloženo; přel: zapřel Štít. ř. 89^a. Splynulo se přieti, pru, jak vyloženo v § 96.

rdietí sě, v. § 125.

*sču, scāti, stsl. socrati, praes. sčę mingere. sč- měni se v šč-, št-, a sc- někdy v ch-; vlivem tohoto bývá někdy chč- místo šč-, a šč-, št-, chč- bývá pak nejen v praes. sing. 1., nýbrž v celém praes., impt. a part. praes. — Praes. sg. 1. sčtjm Rosa 189; 3. (pes) sčti Comest. 137^b, ktož sčty se krví Chir. 235^b, ktož fie sčty na loži t. 234^a; pl. 3. ktož nemohú moče držeti tak že sčtie ve spaní Chir. 235^a; štím, štíš atd. Us.; odchyl. štiji Jg.; ob. chčiju, chčijes (místy, Kott). — Impt. ten (zákolník) przešty Chir. 249^b. — Tvary sca- jsou podle vz. V. 1^b, v. § 156.

sezu, 2. sediš, seděti, stsl. sēdēti sedere. Praes. sezu atd.: k nimž (městům) przylezu Rožmb. 19, já ve tmách sezi Lit. Tob. 5; 12, sedím Us., jižto sedie ŽKlem. Zach. 79 atd. Impt. sedí atd.: Němče v svéj zemi sedy DalC. 67, sed Us. Part. sedě: Sedie ŽKlem. 49, 20, sedye Pass. 387, sedyecy t. 419, sedyce t. 411; o adj. sedinici a sedějici v. v § 35 č. 12. Part. seděl: sediel ŽKlem. 9, 5, Hrad. 75^a a j., sedyel Pass. 409, t. 423, Pror. 65^a, nefedyel Pror. 64^b, tam sme sedieli ŽKlem. 136, 1 atd.; sedul: fedyal Hrad. 122^b (část pozdější), fedyal Pror. 64^b, t. 71^a, fedyal sem Ol. 3. Reg. 8, 20, nefedial Kladr. Mark. 11, 2, fedial Háj. 76^b atd.; seděl Us., seděl BartD. 1, 11 (zlin.) a j. — Part. seděn, subst. verb. seděnie: fedienie sessio ŽGloss. 138, 2, fedienye ŽWittb. tamt., truon toczyz fedyenye králové ML. 29^a, k fedieny ad sedendum Ol. Ezech. 27, 20 atd., seděno, sodění Us. granum. Za to bývá sezen, sezenie podle tř. IV: k súdu který zasezen léta 1480 Tovač. 59, aby zasezeno bylo (v soudě) t. 34, před zasezením puohonuov t. 33, sezení, posezení Us., srov. pol. siedzenie.

sipū, 2. sipiš, sipěti, Praes. had sipi Illah. předm. k Esdr.; part. (had) pusti sě na ň velmi zzipie Jid. 2. hadové sipěli Vel. Jg.; inf. sypieti sibilare Lact. 204^a; subst. fypienym hadovým Ol. Sap. 17, 9. Zaniká.

skřipū, skřipěti, skřip-, škř-. Praes. skřipū atd.: ta tvář skrzypy a jočí Mand. 87^a, co skrzypite zuby Nikod. 24^a, nepřátelé skrzypj zuby Br. Jer. Pl. 2, 16. Impf. skřipiech: skrzypiechu zuby stridebant dentibus

Koř. Act. 7, 54 a j. Inf. *skřipěti*: fkrzypieti Otc. 427^a a j. Part. *skřipě*: (kuaň Heliodora) fkrzypie zuby na zemi potlačil Kruml. 36^a, zuby fkrzypie Ben. 3. Reg. 21, 4, fkrzypiece zuby Nikod. 23^b. Subst. verb. *skřipěnie*: *fkrěpieńie zubóm* HusPost. 23^a.

slyšu, slyšěti; tvary tohoto slovesa a doklady v. v §§ 127 až 131.

smrzu, smrděti, stsl. smrzděti foetere. Impt. *smrd* atd.: smrđ Kladr. Zjev. 22, 11. Part. *smrděl* atd.: (Lazar) v hrobě smrđiel ChelčP. 235^a; *smrdal*: (Lazar) smrđial hy t. 168^b. Nč. smrđim, smrděti atd.

snábu, 2. snábdiš, snábděti, stsl. snabzděti a nabzděti praes. -*bzđq* servare, custodire, imperfektivum (odchyly jako snabdym considerabo Ol. Deut. 32, 20 jsou řídké). Pro kmen je třeba předpokládati nějaké jméno, suad subst. **sš-na-bšda*, srov. stsl. *nabđja* m. *nabžda* cura, vzniklé z koř. *bšd-* pův. *budh-*, který jest i ve *bdieti* stsl. *bzděti*; přímo z *bzděti* předponami *sš-na-* utvořeno bylo by *snabzděti* č. *snábděti* perfektivum. — Praes. *snábu* atd.: snabdím intendo MamA. 25^b, snabdym Ol. Deut. 32, 20, ten ještě t snabdiť tvé duše Štít. ř. 186^b, bůh vidí nepravosti a snabdi considerat Ol. Job. 11, 11, kto mŭ pokoru snabdi t. 17, 15. Impt. *snábdě*: snabdi řeči mé ausculta Hlah. Prov. 4, 20, snabdy investiga MamA. 27^a. Snabdi Alxp. 80. Part. *snábdě*: já tajně snabdie Otc. 340^a. — Tvary praesentní jsou často podle III. 1.: praes. (hospodin) ne snabdie non considerat Ol. Job. 22, 14; impt. snabdiei Hlah. Sir. 28, 30, t. Job. 34, 16, Snabdiey toho Kruml. 48^a, snabdiey cest jeho ŠtítPař. 104^b, snabdyey ausculta Ol. Num. 23, 18, snabdiey investiga t. Job. 8, 8, snabdyeyte t. Job. 34, 2 atd.; part. snabdyeye Ol. Prov. 7, 7 atd. — Zaniklo; již Blahoslav poznamenal, že „staří říkali *snábděti*“ a za jeho času že se za to říká „drží stráž“ Blah. 175.

spŭ, spáti, stsl. szpati dormire praes. *szplja*. Praes. sg. 1. *spŭ* a z toho *špu, -iu, -i* (změnou celé skupiny *sp-* od následujícího *-j-*): neoffpi li prvé než smrti sejdu ŠtítOp. 193 (inf. *ospati*, srov. *ospalyj*); novotv. *spim*: spym ŽKlem. 153^a; sg. 2. *spiš* 3. *spí* atd.: jenž ſpi ŽKlem. 40, 9; pl. 3. *spie*: jenžto ſpie NRada 942. ani ſpie ižádné péče nemajíce Troj. 203^a, oni zase spí Br. NZák. 64^b; novotv. *spějí*: spējí Blah. 251 (zavrhuje), poněvadž ho (život lidé) přespějí Lab. 25, 1. Impt. *spi* atd.: ſpieuie s ním dormianus Ol. Gen. 19, 32, nespiemi Koř. 1. Thess. 5. 6. Part. *spě, spiec-*: každý jako ſpye ležieše Kat. 126, (člověk) spē nemá vůle svobodné ŠtítV. 137. že by neměl ižádného viděnie spē t. 227, ſpieczy Ol. 3. Reg. 3, 19, ſpiece ŽKlem. 87, 6, nemluviece ani ſpiece Hrad. 79^b. V Jid. čte se: (žena) jednu byla nezſpieczy 159 (rým: vzdýſſieczy); t. j. *nespiěci*, novotvar místo *nespieci*: bylo *kapati* praes. *kapu* part. masc. *kap*: a k tomu fem. *kapieci*, a podle toho také ke *spáti* praes. *spu* part. masc. *spě* utvořeno fem. *spieci*. — Nč. praes. *spím* atd., pl. 3. *spí* Us. *spis*, *spá* BartD. 1, 77 (val.) atd.,

slc. spia, spěj' Us. ob., spějó BartD. 2, 29 (holeš.) atd., impt. spi, spěte Us., spíte slc. a j.; part. spě. spíc- Us. spis., spa Bart. 1, 26 (zlin.), spiac slc. — Tvary spa- jsou v tř. V. 1^a, v. § 148.

stoju, státi, stsl. stojati stare. Kmen infinitivní stojā- stahuje se v č. stā- (vždycky dlouhé); stažení to je z doby předhistorické: když potom nastalo přehlasování a-ě, slyšel plur. slyšeli atd., nebylo ve staženém již stā- podnětu, který tu přehlásku způsoboval, a je tedy part. stál plur. stáli proti slyšel pl. slyšeli, inf. státi proti slyšeti atd. Srov. zde nahoře boju sě, báti sě. — Praes. stoju atd.: já t stoyu Pass. 276, t. 458, jáz stogyu Mast. 209, nastogiu adstabo ŽKlem. 5, 5 atd.; duch neostogi ŽKlem. 102. 26, (oni) nepodf ogie t. 39, 11 atd.; stojín, stojíš atd. Us.; sg. 1. stójím BartD. 1. 8 (zlin.), stójim t. 2, 73 (šternb.). 3. stójí t. 1, 187 (podluž.), stójí t. 81 (hran.), pl. 3. stojá t. 32 (pomor.). stójí tamt. — Impt. stój atd., zdloužen: Stój přede dveřmi Ol. Súd. 4, 20, jdi a stuoý v bráně Pror. 66^a, na svém stuoý VšeHK. 4^a, neftuoý Ben. 1. Reg. 20, 38 a j., stůj Drn. 66 (119); Stuoyniy MastDrk. 321; stoyte Koř. Efez. 6, 14, neftoyte GestBř. 16^a; ftuoýte BiblA. Ex. 14. 13, neftuoýte Ben. Jos. 10, 19, neftuyte GestM. 19 (19), ftůgte Br. Ex. 14, 13; stůj, stůjte Us., stój BartD. 1, 40 (broz.), stuj t. t. 2, 146 (slavk.) a j., srov. § 19 č. 9; nezdlouženě stoj atd., vlivem krátkého praes. stoj-: stoj BartD. 2, 39 (kroměř.) a j., nestojte t. 1, 174 (val.), slc. stoj. — Impf. stojiech, atd., podle praes.: Giezius stogieffo Hrad. 82^b, (hrabie) stogyeffe DalC. 39, konvrš stogieffe t. 42, bratry (dva) proti sobě stogyelta DalC. 53. Čechové stogyechu DalC. 36, mnozí stogiechu Štít. ř. 191^a, kteří stogiechu Troj. 93^b; stách, podle inf.: dievka stafe DalH. 41, staffe DalC. tamt., sv. Prokop staffe Hrad. 25^b, země u míře stafye AlxV. 84, ana tu stafe Kat. 94, proč Čechy (Čechové) za lidi stachu DalC. 84, všichni ktož tu staaclu Štít. ř. 111^b, bratřie stachu vně stabant Koř. Mat. 12, 46. — Aor. stách: anděl staa vedle nich EvZinn. 6, Staa Ježíš EvA. Mark. 10, 49, Polené na Čechy žalovachu a na ně v Římě právo vřtachu DalC. 44. — Inf. státi: neftaaty po tělesných žádostech Štít. ř. 13^b, státi Us. — Part. stojě: podstogie subsistens ŽKlem. Athan. 30 atd., stojc, stojc- Us. O adj. stojáci v. § 35 č. 12. — Part. stál: před ním Ježíš staal Pass. 96, kto by oštaal proti kniežatóm temnosti Štít. ř. 71^b, ať by (Maria) za naši potřebu zaštaala Štít. ř. 85. — Part. stán: aby stano bylo ut stetur Pror. Isa. 10, 32, nemóž stano býti stari non potest Kladr. 1. Esdr. 9, 15.

stůu, stvieti, z pravidla reflexivum, zřídka bez sě; ze svot-, stsl. svotěti (sg) lucere; za žádané svt- je stv- a dále stkv-, sktv-, skv- a kstv-, srov. I. str. 546 sl. Vedle tvarů praesentních náležitých jsou novotvary podle III. 1. — Praes. stůu atd.: stwým sě candeo Veleš., stwic fie svatého křížě znamenie Pass. 488, světlo fyie stkwi rutilat Ol. 2. Reg. 23, 4, slunce

ťtkwi sě Ol. Súdč. 5, 31, ano sě jich tváři ťtwie Pass. 374, všiudy sě ťtwye štíti zlatí AlxV. 2024, Kristovy rány sě ťtkwie Krist. 111^b; — novotv. stvěji atd.: nad ním sě hvězda ťtkwic Krist. 21^a, (ctnost) krásné ťtkwye ťye Alb. 116^b, kříž sě ťtkwye PulkL. 47, když kto ani svatými fie ťtkwie nrawy HusPost. 209^b. (oči) sě ťtkwyeta Modl. 54^b, že se ťkwijemy HrubLobk. 66^a, lanky se stvějí Eus. Jg.; — nč. skvím se atd., pl. 3. skví se a skvějí se Us. — Impt. stvi atd.; — novotv. stvěj atd.: ťtkwye sě Hod. 9^a, tak sě ťkwicyte Ol. Súdč. 5, 31; — nč. skvi se, skvěj se atd. — Impf. stwiech atd.: jeho sě tvář ťtwieffe Pass. 326, (dictě) ťkwieffe sě Trist. 315, ten ťye kťtwyefe Marg. 339, sieň ťkwieffe se Alxp. 66, (Xerxes) štěstím se ťtwiffe t. 59, kdežto sě korůhvi ťtwyechu AlxV. 1540, hvězdy ťtwiechu Kat. 56; — stvějích atd.: mnoho ovoce ťkwiegiffe se Troj. 91^b, (skutky) sě ťkwycgiechu PulkR. 30^b. — Aor. stvěch atd.: Filota na Mazea pomieni an sě ťtwye v zlatém oděni AlxV. 1607, zaťkwie sě obličej resplenduit Koř. Mat. 17, 2. — Inf. stvieti atd.: (lidé) ťueti (sic) se budú HomOp. 154^a, jako blskem ťkwyety se budem Štít. uč. 124^b, učení budú se ťtwyety jako hvězdy t. 77^b, budú sě ťtkwiety Krist. 49^b, spravedliví budú sě sktwietij Průp. ve Fejfal. Stud. 6, 243 (XV stol.). nebude se kťtwietj Pror. Ol. Isa. 13, 10 atd., stkvíti se, skvítí se Us., stkvěti Čech Nezn. 8. — Part. stvě atd.: krmě by ve skle se stwiecy Baw. 80, (chot) ťkwiecz ťye Kruml. 358^b, se stkvíce Br. Jg.; — stvějě atd.: ctnostni ťtwyegye sě PulkR. 40^b, ctnostni se stkvějíce Br. Jg., skvěje se, skvějíc- Us.; — stvěl atd.: brada ťkwieľa se krví BrigF. 61^a, skvěl atd. Us.; — subst. verb. stvěnie atd.: Stwienye jeho splendor ŽKlem. Hab. 4, t. 89, 17, kterak zbledělo tvú líčků ťkwyonye Plankt. 170^a, w ťtwieny zlatém ŽTom. 67, 14, bleskni ťkwienyn fulgura coruscationem Ol. žalm 143, 6 atd., skvění, stkvění Us. — Ve Štít. uč. 139^a se čte: světu a ťkwyczy marnosti jeho, t. j. adj. stkvíci ze staršího stkvíci, srov. trpíci atp., v. § 35 č. 12. — Vedle toho jest adj. stč. i nč. stvěci, -ouci atd., na př. bydlo zztwěci^o Pila., ťtwuczye světlosti Kat. 144, ťtwuczych vlasův t. 192, té ciesařové kstwucie Baw. 139, kstwúci rúcho Hanuš Osterspicle 80 (z XV stol.) atd., stkwouci, skvouci Us.; vzniklo patrně analogií, zejména přejetím koncovky -úci atd., která je právem v adj. part. vedúci atp., o čemž v. tamt. — Podobným způsobem vyvinuly se zde novotvary ještě zvláštní, zejména pracs. stkvu, stkveš atd.: ťkw ťye candeo Anon. 2^a, stuol se ťkwe KabK. 3^a, ty ještě fie ťkwu svatostí ŠtítBud. 171, a part. skvetl; brada jeho fie ťkwetla krví Brig. 25. Vznikly podle slovesa kvisti pracs. ktvu part. kvetl: vedle inf. kvisti vyvinul se podle pracs. ktvu také inf. ktvieti, v. nahoře str. 135, a to jakož i jakási podobnost u významu, splendere a florere, vedlo k tomu, že slovesa tato se vůbec sdružovala a že podle ktvu, kvetl atd. také novotvary stkvu, skvetl se ustrojily. — Sloveso toto drží se skoro jen v jázyku knižném a tu vyskytávají se také novotvary skvěju se, skvěješ atd. — 2

styzu sě, 2. stydiš sě, stydětí sě, stsl. stydětí sg. Praes. sg. 1. styzu sě atd.: jímž sě zsthyziu LMar. 30, jehož sě řeci nezsthyziu AlxBM. 5, 37, nepostiziu fie ŽKlem. 24, 2, t. 30, 18, žebrati sě ztyzy Krist 67^a, tiem vice le styzi Kruml. 261^a; (já) toho sě nestydy Pass. 452. Part. styděl: stydyel lye Ol. 2. Par. 33, 23 atd.; stydal: syn zaftydal sě Pulk. 66^a, vftidyal fi fe Lit. 2. Par. 34, 27, (král) sě poftydyal Ol. 2. Par. 36. 12; nč. styděl Us.

svrbu, svrběti, z koř. sverb-, z něhož i svrab stsl. svrabz pruritus ze sverb-. Praes. svrbu atd.: zwirbi prurit MVerb. atd. Nč. svrbím, svrběti atd. Za svr- bývá sr-, a proto i svrběti m. svrběti: (osutost suchá) nebo řbí nebo nřbí Rhas. 84, srbí chod.; srov. I. str. 439.

ščezu, 2. ščediš, ščedětí, ště-, stsl. štędęti parcere. Praes. sg. 1. sebe sám nęczyzey Rúd. 43^a; já nęcedi života svého Baw. 69. Zaniklo.

ščpu, ščpieti, ze ščop-, srov. I. str. 526. Ze ščp- je ščp-, čp-, šp-. Praes. ščpu: ano jinak sadá (svrbí) jinak štpý jinak bolí udeřenie Štít. uč. 156^a, (lék) najprvé špij Sent. phil. Jg., špij Háj. herb. X^a, křen čpí do očí Rosa Jg. — Inf. ščpieti atd.: (voda do oka puštěna) bude špiety Chir. 281^b; (mast na oku) bude tč špiety t. 285^a, čpíti, čpět Us. Subst. verb. ščpěnie atd.: špěnij Háj. herb. 142^b, čpění Vel. Jg. a Us.

šumu, šumětí, přehlas. šim-, stsl. šumęti resonare praes. šumlęq. Praes. šumu atd.: ano veliký hluk u povětří flyni Pass. 433, hluk u povětří flymy PassKlem. 172^b, moře šimij OtcB. 168^a; přehláska zrušena: hory šumí po skalínách Pis.; novotv. pl. 3. šumějí, part. šumějící Ztrac. Ráj. Jg.

tču, tčeti, z tčk-; za tč- bývá č-. Praes. tču atd.: na púšti ješto dotczy Saracenuov contigua est Otc. 286^a, duotczij OtcB. (na místě stejném), ta krajina dotczy té púště Otc. 299^b, komu tčie vzhóru ranena Postavy (Výb. 1, 960). Impf. tčiech: kopie tčieše (omylem za lat. hastam fixam in terra) Kladr. 1. Reg. 26, 7, v sv. Jana húní šipi tczyechu DalC. 34. Part. tčē atd.: kopie tczziecze v zemi hastam fixam Ol. 1. Reg. 26, 7. Part. tčēal pl. tčēli: v hrdle čála tobě prosba tvá HusPost. 180^b, dvě ratolístky jako dva praporečky ven vynikaly a čály Varvaž. 273^b; dokud neuzří v jeho rukú jiezvy a šněti prstem v to miesto. ješto hřebové tczali, dotad neuvěři Krist. 110^a. — Zaniklo.

tčzu, tčžeti, stsl. tčžati opus facere. Praes. tčzu atd.: ktož kupečsky tyezye, povinni jsú atd. Štít. uč. 85^b. Inf. tčžeti: aby jim (dětem) mohl ztravicě utiezieti Hrad. 124^a, chtě utieziety ztravy t. 135^a, utyezety zisku Štít. uč. 151^a, lépe jest tčžeti maudrostí než tčžeti stříbrem Br. Jg.; dial. tčžati Koz. 398. Part. tčžal pl. tčžēli: ktoby dal komu svú rolí aby jí tyezal Štít. uč. 85^a, tiezal jimi (hřivnami) operatus est Koř. Mat. 25, 16, tiežal jest Kladr. tamt. atd.; (služebník hřivnami) tčžel Br. Mat. 25. 16. Part.

těžán, zde nedoloženo; těžen, adj. těžený: s obú stranú sú země tiezene Mand. 15^b, netiezenu zemí t. 16^b. Subst. verb. těženie: vše tyezenye ohňem polí AlxV. 2298, tyezenie negotium Prešp. 1299. Změněno v nč. těžiti s významem = dobývati atp.

tišću, tiščeti, stsl. tištati premere praes. tišta, z. tišk-; -šč- se mění v -šl-. Praes. tišću atd.: (bojovníci) se ke zdi tyštye AlxV. 2038 (rým: z mraveniště). Impf. tiščiech: když sie tyščieffe srdce mé ŽKlem. 60, 3, jenž na Hektora tišťtisse Troj. 119^b, (vévoda) k druhému tišťtisse t. 121^a, (Trojští) tišťtichu na Řeky t. 65^a. Řekové na Trojanské tišťtichu t. 174^b. Aor. tiščech: král tišťtie na Hektora Troj. 113^b, Ajax tišťtie na Hektora t. 122^b a j. Part. tiščě, tiščieci-: když již mní kto, by byl zíšče, všakž ho strach bude odyščfchzie AlxBM. 5, 27. Zaniklo.

tkvím, tkviti, jenom v nč. knižné; přežato z polštiny: tkwić = we-tkanym być, part. tkwił a tkwiał Linde V. 674^b.

trpu, trpěti, stsl. trpěti. Tvary slovesa tohoto a doklady v. v §§ 126 až 131. Vedle part. trpěti a subst. verb. trpěnie bývá častěji -pe-: trpen Us., utrpenie mého ŽKlem. 15. 5, utirpenye mé ŽWittb. 70. 5 a j., utrpení Us.; slov těchto nelze odvozovati od trniti z *trp-nati, je tu tedy -pe- místo -pě- sklesnutím jotace, častým po retnicích, srov. I. str. 199—201.

tryšću, tryščeti, z. trysk-, asi = páchati. Part. tryščal pl. tryščeli: což se jest trífczalo Hrad. 60^a, to jste vše tryfczieli t. 52^a; tryščav pl. tryščěvše: vše jiné zlé trífcziewffe Hrad. 60^a. Zaniklo.

tržu, tržěti, z. trzg-, odkudž i trhniti atd. Praes. tržu atd.: jež (žádost) ho trzy Štít. uč. 60^b. když ho (člověka) trzy mysl po rozkošné chuti t. 100^b, jež (snažnost) mysl trzij t. 122^a, milosti hnutie k nim (nepřátelům) netrzy nás t. 26^a, těm jichž mysl trzye rozličné žádosti dobré t. 122^b, v žádostech ještě trzzie mysl člověčí ŠtítMus. 70^a atd. Inf. tržěti: kdy tebe těch věcí nebude trzzety žádost Štít. ř. 244^a, stud bude trzeti člověka v mysli ŠtítMus. 81^b. Part. tržal pl. tržěli: by k tomu svá libost netrzala Štít. uč. 90^b, aby nás trzalo to dobré t. 106^b atd. — Totěž tržěti ve významu = táhnouti, jíti: druhý s prospěchem pro pannu trže (aor.) Trist. 116, (Přemysl a jeho druzi) ku Pražě trzyechu Pulk. 131^b. — Zaniklo.

tšću, tščieti, stsl. toštati urgere, z. tošk-; tščieti se stsl. toštati se appetere, studere. Part. tščal pl. tščeli: ž' sem se jinam ne tščzala I. Mar. 76. Zaniklo.

věděti stsl. věděti. Praes. viem atd. viz v časování kmenů bezpříznakých v § 210 sl. Impf. věz atd. viz tamt. Impf. vědiech atd.: jeho newiediech ignorabam ŽKlem. 34, 11, ŽWittb. tamt. Aor. věděch atd.: kněz powiedhie DalH. 31. V EvTřeb. čte se: odpowie jemu Ježíš i vece respondit Jan. 13, 7, t. 18, 8, odpowiechu jim panoše t. 7, 46; t. j. novotvar věch

atd.: bylo praes. *umiem, umieš* atd. a k tomu aor. *uměch*, a podle toho také k *viem, vieš* atd. utvořeno *věch*. Srov. stejný novotvar stsl. *powěchsz* pl. 3. *powěsz* Míkl. Lex. a Gramm. 3² 114. — Inf. *věděti* atd.: powiedyety svD. 81, mohla bych wiediety Kat. 32 atd., věděti, věděť Us., věděť BartD. 2, 6 (kroměř.) atd.; zdloužehě: wypowiediti t. j. -íti KolČČ. 402^a (1566), odpowědjeti Br. Dan. 3, 16, powědjeti BílC. 56 a j., vypowěditi Pal. 3, 2, 371, powěditi TomP. 1, 121, powědít Us. místy, půvědít BartD. 2. 180 (tišň.) atd., vědit z -ít t. 200 (třeb.) atd. V DalJ. je také inf. *viesti*: sluší tobě viesti 23; nikoli tvar skutečný, nýbrž mylná konjektura vydavatelova. Také v Dobr. Gesch.² 99 praví se, že místo *zvěděti* bylo „ehedem auch zwēfti“, ovšem taktéž mylně. — Part. *věda* podle tř. I. stsl. *vědy* atd.: wieda PilC., newiedu(ce) svD. 4, to powieda dobrým budeš proponeus Koř. 1. Tim. 4, 6, Malchus newědieše co jim odpowieda Pass. 367, odpowiedauce ČernHeřm 243; slabika kořená zdloužena: wijeda co j' to Štít. ř. 129^b, spasitel wijeda že atd. t. 114^a; věda, vědouc- Us., poyěda atd. Jg.; novotv. *vědě*: písař má opatren býti wyedye koho psáti ODub. 63 (sotva adverb.), newědiece HusPost. 7^a, dovědiece se Beck. 1, 130, napovědě Květy 1834, 127; novotv. *-ějic*: připovědějic Slav. 17; novovotv. *věza*, pověza v hanáčtině sev.-záp. (podle pís. rozpr. p. Al. Lisického). — Part. *vědom* podle tř. I. stsl. *vědomsz*, stč. i nč. — Part. *věděl* atd.: wiediel ŽKleim. 39, 10, Hrad. 75^a, powiedyel Pass. 356 atd.; *vědal*: wiedial Kladr. Mark. 9, 29, powydial (sic) Hrad. 122^b (část pozdější), odpowiediala Kladr. 1. Reg. 19, 17; nč. věděl Us., věděl BartD. 2, 24 (holeš.) a j.; zdlouž.: věděł, věděła BartD. 1, 80 (rožn.) a j., věđuł (z -ił a toto z -ił, -ěl) fem. věděła t. 131 (laš.). — Part. *věděv*: to král wzwiedyew Pass. 354, wzwiedewsse* PilC. atd.; zwiediaw Háj. 22^b, zwiediawffe t. 461; nč. věděv atd. Us. spis. — Part. *věděn* zdlouž. *-ien, -ín*: kdež mnoho zvěř wiedyeno PilB., to móż býti propowyedyeno Alb. 32^b, má zapowyedyena býti Štít. uč. 87^a, druhé dvě powyedyjeno Štít. ř. 34^b, škody mají býti opowyedyeny ODub. 16, jest pouyedyeno Ol. Num. 31, 14, powiedijeno Ben. 4. Reg. 12, 8, zapowiedijeny jsú (věci) t. Jos. 6, 18, przedpowiedijn ChelČP. 137^b, bude-li prawda powiedijna t. 100^a, powiedijny t. 106^b, Antenor byl wypowiedien Troj. 210^a, powiedijno Háj. 37^b, powiedjno KolČČ. 70^b (1554), zapowědino Br. Jg., kteréž (věci) jsou powědjny VcsB. 177^a, zapowědno TomP. 281, powědno, -dino Us., půvědinu BartD. 2, 180 (tišň.); v Koř. psáno: kto newie, bude newieden ignorabitur 1. Kor. 14, 38, omylem m. -dén; adjekt. *věděný, zapověděný* atd.: abychom se báli zlého zapowyedyeného Modl. 141^b, s dřeva zapowiedieného ŠtítPař. t. 45^b, zapouiedyenu věc Ol. Lev. 20, 21, jablka zapowiedyeného GestBř. 66^a, z dřeva zapowiedieného Adam. 203^b, zapověděného dřeva Hád. Jg., zapověděných knih Rulík 33, pověděný Us., zapověděný Us. spis. (někdy). — Subst. verb. *věděnie*: wiedenye ŽKleim. 72, 11, wypowěděnj obywatelůw Rulík 33 atd. — *Vedle toho vyvíjí a šíří se*

v některých složeninách tvar part. -vězen, adj. -vězený, subst. verb. -vězení: pro vypovězení ŽerKat. 252, t. 266, aby válka opovězena byla Pal. 5, 2, 237, vypovězen t. 3, 2, 381 a Us., zapovězená jablka Us., zapovězené zboží Jg., povězeny BartD. 1, 131 (laš.), vypovězenec Jg. vedle vypověděnc t. Jsou to tvary jakoby podle tř. IV, srov. raditi part. razěn atp.; vedle inf. -věděti byl oblíben inf. zdložený -věditi, a ten trvám zněním svým vedl k domněn. že je to tř. IV. a že tedy má býti part. -vězen atd.

veľu, veleti stsl. velēti. Praes. veľu atd.: dědina s níž se velys pohoniti Rožmb. 44, Mark weli križ nésti CisMn. 97^a, hospodin wely ŽWittb. 28, 10, (mnichové) wele Hrad. 109^a; novotr. podle III. 1. pl. 3. velegij: (knězie) welegij ChelĚP 195^b, ta slova mnoho welegi t. 29^b, když starší tak welegij Háj. 307^a a j. Aor. velech: velech Hrad. 126^b. Part. vele atd.: welec Hrad. 109^a; novotr. velege atd.: welege Háj. 415^b, welegice t. 88^b. Part. veleč: milost jiej welela státi Hrad. 28^b. Dochováno jen v usu spis.

věžu, 2. věžiš, věžěti, stsl. vezēti prehendi. Praes. věžu atd.: panna wyezy (jest vězněna) Kat. 148, vězim atd. Us. Part. věže: hýbal se wieze na dubě Ben. 2. Reg. 18, 14, věze, věžíc- Us. Part. vezěl. zde bez dokladů stč.; věžal: kdežto jsem já wiezal Pass. 393, (Daniel) ve lvovéj oboře wyezal Kat. 150 a j.; nč. vězel atd. Part. věžev, zde bez dokladů stč.; věžav: sv. Petr v okovách wiezaw Pass. 396, nč. vězev atd. Us. spis. Běře se také za transitivum: věžíme ho detinemus cum Br. Jg. atd., a k tomu významu pak nově přiděláno věžiti: v pútech jiej věžiti Brikc. Jg.

vizu, 2. vidíš, viděti, stsl. vidēti. Praes. sg. 1. vizu atd.: wyzu Boh. 353, viziū PilC., wyzyu DalC. 34, wizy Kat. 18, já nenauzy Ol. Zach. 8, 17, vizi Trist. 317 (rým: cizi); v několika dokladech zdloženo: wízi BiblB. Mark. 7, 24, již wijzy Štít. ř. 17^b, wijzy psáno t. 87^b, wijzy nobesa otevrěna t. 27^b, wijzy t. 96^b, srov. právi a rázi v § 139; novotr. vidím. Sg. 2. vidíš 3. vidí atd.: ty widis ŽKlem. 9, 34, (oni) newidie t. 113, 5 (13). Nč. vidím, vidíš atd. Us., BartD. 2, 3 (sazem.), t. 155 (slavk.) a j. V nář. mor. zachovalo se staré sg. 1. vizu a jest k němu také 2. vizeš 3. vize atd. pl. 3. vizou, analogij podle vezu- vizeš atp.: vizu, vizeš atd. Šemb. 48 (han.), vizu BartD. 1, 93 (kel.), t. 2, 3 (sazem.), t. 16 a 29 (holeš.), t. 53 (přer.), vizó t. 81 (olom.), vizeš, vize, vizou t. 93 a j. — Impt. viz, stsl. vižďb, pl. vidíte, jako věz atd., v. § 18 č. 2; na př. Viz že každý Jid. 6, wiz ŽKlem. 118, 153, protož wyzz každý Štít. ř. 54^b, powiz o svých dietkách Hrad. 124^a; du. manžely vizta ŠtítV. 47; plur. wyzmyz Hrad. 28^b, wizte ŽKlem. 16, 2, vizte Ol. Ex. 14, 13 atd., viz, vizme, vizte Us. Vedle toho mají doklady staré také pl. 1. vidme: mluvm a wydme spolu videamus Pror. Isa. 41, 23, pl. 2. vidíte, viďte: okuste a wydite kako sladký jest gustate et videte ŽWittb. 33, 9, všichni nevidomí uidte videant Dět. Jež. 4^b, nenawidte zlého ŽKlem. 96, 10, ŽWittb. tamt., tvary náležité,

starožitné, srov. § 18 č. 2, b); naproti tomu tvary sg. viď a v textech pozdějších také plur. -viďte jsou podle vzoru trpěti nově utvořeny, na př. newyd ML. 131^b, zkus a povídi mne proba et tenta me Hlah. žalm 25, 2 (proti powiz v Hrad. 124^a); nezáviď, nezáviďte Us. — Impf. vidiech: widyeffe sě jemu Pass. 475, jenž newawidieffe ŽKlem. 54, 13. — Part. vīda, vidūc- podle tř. I., a vidě, vidiec- podle vzoru tohoto, srov. stsl. vidāšte Mikl. 3^a 114 a Jag. Arch. 17, 469 vedle vidę pl. vidęšte. Na př. wida: wida ŽKlem. 72, 3, widuce t. 47, 6, wyduucz Štít. uč. 48^b atd.; zdlouž. sg. masc.: také zabylstvo wijda Štít. ř. 122^b; vidě, zvláště a z pravidla ve složeninách záviděti a náviděti: chudý to widie chytil se ocasu drakova GestKl. 264, widiec ŠtítOp. 61, widiece Zrc. 5^a, vidiece HusPost. 42^a, vždy jej widije Pref. 75, král v tváři vyzáblého widije Barl. 1, 2, Náchor widije otázku nehodnou odpovědi býti t. 2, 10, nevidíce Pal. 4, 2, 118; zauidye svému bližnímu odio habens Ol. Deut. 19, 11, adj. nenauidieci persequentes (pl. nom.) ŽGloss. 118, 150, nenauidyczym odientibus Ol. Deut. 7, 10 atd., závidě, nenávidě, adj. -ící Us.; newawiducieb de persequentibus ŽGloss. 118, 84 jest = nenávidící, nikoli nenáviděcí, srov. newawidyucie ŽKlem. 11^b a § 35 č. 12. Dial. mor. vīza podle dial. praes. vīzų, vīzeš atd.: vīza BartD. 2, 29 (holeš.), t. 53 (přer.), t. 81 (olom.) atd. — Part. vīdom, podle tř. I., stsl. vidomъ i vidimъ Mikl. 3^a 114 a Wiedem. 81: proč slovo jest newydomo ML. 53^b atd., adj. vidomý. — Part. viděl: widiel ŽKlem. 54, 10, newawidiel t. 49, 17, wydyel Alb. 84^b, wydyela Modl. 156^a, co jsta widiela EvZimm. 3 atd.; vidal: aby wydal ut videat ŽKap. 52, 3, což bieše wydyał AlxV. 918, abych hříecha newawydal Modl. 8^a, widial Hug. 97, Lobk. 43^a, t. 55^a a j., newidial KabK. 7^a, jakž by fe widialo KolČČ. 146^a (1551), widiali sme Lobk. 41^a; ně. viděl Us., viděl BartD. 1, 82 (hran.) a j.; zdlouž. -iel: by wydijela Štít. ř. 124^b, viděl BartD. 1, 10 a 23 (zlin.) a j. — Part. viděv: widyew PiLD., viděv atd. Us. spis. — Part. viděn, -ien, -ín: viděn Us., vidien jest HusPost. 64^a, widijen Ben. 3, Reg. 6, 18, widijeno t. 4, Esdr. 6, 2, Hrub. 175^b, widijn Háj. 52^b, jsů widijni t. 199^a, widjn Rosa 170 atd.; adj. -ěný: proměnú newidyenů svD. 98; subst. verb. -ěnie: z newawidienio ŽGloss. 58, 13, po widyeně svD. 92, k widienyu ŽKlem. 105, 5 atd., vidění Us.

višu, 2. visiš, visěti, stsl. visěti pendere. Part. visěl: jenž s' wyfyel na kříži Modl. 52^a, wyffel si s lotrem t. 62^a; visal: (Jidáš) wizzal ApŠ. 48, jenž na kříži wyfal Modl. 132^a, (osudí) aby wifalo Ol. Ezech. 15, 3; (meč) wifal Ben. 2, Reg. 18, 9, wifali gfů t. Jos. 10, 26, křížkové wifeli t. 3, Reg. 7, 29, wifal Háj. 455^b, wifala t. 191^a, wifalo t. 75^a, wifal VelKal. 175; šaty wisały Blah. 274 (zavrhuje); visol Us.

vrču, vrčěti, stsl. vrščati sonum edere. Praes. vrču atd.: ano jedni diábli řevů, wrczye Pass. 646, (jeptišky) na sě wrczye GlossA. (vločka

mezi l. 109 a 110), jedni vyjí druzí wrćie Baw. 7^a. Part. *wrće* atd.: (židé) wrćiece Nikod. 23^b, adj. wrćiezieho tumultuantem. Subst. verb. *wrćenie*: (lev) indlým wrćením svú strast pravi Bav. 68 atd. Ně. wrćim, wrćeti atd.

wrcu, *wrtěti*, stsl. *wrotěti* circumagere. Praes. *wrcu* atd.: Vavřinče czo rzyeczy y lyem y tam wrtyřf PassKlem. 171^a, wrtyřf Pass. 429, pochybenie nemalé u mēm lye srdci wrti Kruml. 416^b, co mezi vámi powyest wrtyte řkúce EvOl. 110^a. Impt. *wrt* atd.: wrte se m. wrće vacillate Pror. Isa. 29, 9. Impt. *wrtiech*: vězňové se sem i tam wrtyechu Baw. 281. Part. *wrtě* atd.: mnich často fie wrtie i sem i tam migrans Otc. 367^a, wrtie očima t. 424^b, (stojíš) wrtie očima na vše strany Kruml. 385^b. Part. *wrtěl* Us.; *wrtal*: když se wrtial sem i tam Ben. 3. Reg. 18, 45. Ně. wrtím, wrtěti atd.

**wřu*, *wřieti*, stsl. *wwrěti* fervere, přešlo do tř. 1. 6, v. § 96.

vzňu, *vznieti* v. *zvňu*, *zvnieti*.

zřu, *zřieti*, stsl. *zwrěti* spectare; za *zř-* bývá *zdr-*, srov. I. str. 408. Praes. *zřu* atd.: uzřiu nebesa ŽKlem. 5, 5, vzrzu t. 153^a, uzřie mnozí t. 39, 4; uzřím podkrk. 51, vzdřj Bíla. 16, vzdřjme t. 33, neuzdrzjite mne ChelčP. 123^b. Impt. *zři* atd.: wzezři ŽKlem. 21, 10; tu uzrz kto druha přemóže t. j. uzř PassKlem. 55^b; zrzyete AlxV. 695 atd.; pozdři BartD. 1. 65 (val.). Impf. *zřiech*: ač (ty) uzrzielše zloděj si videbas ŽWittb. 49. 18. Aor. *zřech*: (král) wezrsie na hvězdy PilC. Inf. *zřieti* atd.: oblak lehko jest zrzijety Štít. ř. 170^a atd.; pozdřit chod. 46, pozdřic BartD. 1, 110 (laš.) atd. Part. *zře* atd.: zřioce ŽKlem. Ezech. 14 atd.; v-oča-zdřa BartD. 1, 110 (laš., srov. v-ůči-hledě Us.). Part. *zřel*: przizrziel ŽGloss. 39, 2, fezrziena t. 84, 12 atd. Part. *zřen*: uzrzien videbitur ŽGloss. 83, 8, przezrziena Štít. uč. 56^a, obezrzyna EvOl. 81^b. Subst. verb. *zřenie*: zrzienie ŽKlem. 72, 4.

zvňu, *zvnieti*, stsl. *zwněti* sonare. Z koř. *zven-*, stupňovaného ve *zvon-*; podle toho je skupení souhlásek náležitě *zvň-*, ale to dochováno v dokladech velmi řídkých (zde dále ve dvou příkladech impt. z nář. slezského); ze *zvň-* jest jednak dial. *zuněti* atd., jednak a z pravidla přemknutím *vzň-*, srov. I. str. 547, a z toho odsutím *zň-*. — Praes. *zvňu*, *vzňu* atd.; pl. 3. novotv.: žalostiví hlasy wznyegy Modl. 168^a, slova neznyegy Ol. Job. 34, 35, jakž registra znięij KolČČ. 256^b (1557). Impt. *zvní*: zazwny varhanným zpiewaním HymnOpav. 158^b, vy křestané zwnyete točíš vzdávajte chválu Sequ. 360; *vzni*: wzni tvój hlas sonet Ol. Cant. 2, 14, zni Us. Part. *zvně* atd.: v zvonečkách wznioczich ŽWittb. 150, 5, wzniecich ŽGloss. tamt., weypis takto zniczy KolČČ. 191^b (1552), zničich Drn. 53 (71) a Us.; novotv. wznyeyucz Kat. 66, znięijcz Ben. 1. Par. 15, 19, (psaní) znięiczzyho v tato slova KolČČ. 424^a (1567), znějících Drn. 99 (149); o adj. *vzniúci*, v zvonciech wznyucich ŽKlem. 150, 5, v. § 35 č. 12.

Part. *zvňěl, vzněl*: řeč wznýela Kat. 90. zněl Us. — Dial. *zuněti*: bude nám zuněti v uších Naše Doba V. (1897) 43, zunia zvony slc Kott. s. v. *zvuču, zvučěti, ze zvək-*. Part. *zvučal* pl. *zvučeli*: pozwuczal hlas Pass. 278, wczewuczal ŽKlem. 10^a, zwuczali sú vody t. 45, 4, nepřietelé zwuczeli sú t. 82, 3 atd. Nč. *zvučím, zvučeti, zvučel* atd.

Třída čtvrtá.

Vzor *prositi, prošu*.

133. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní má příponu kmenotvornou *-i*, na př. *pros-i-* v inf. *prositi*. Kmen praesentní jest rovněž *pros-i-*. Srov. § 30 č. 3, IV. a § 47 [= Lesk. IV. A].

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indic.:

sg. 1. <i>prošu, -i; prosím</i>	du. 1. <i>prošívě, -va</i>	pl. 1. <i>proším, -me, -my,</i>
2. <i>prošíš</i>	2. <i>prošita</i>	2. <i>prošite</i>
3. <i>prosí</i>	3. <i>prosita</i>	3. <i>prosie;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>prošivě,</i> <i>prošvě, -va</i>	pl. 1. <i>proším, -me, -my,</i> <i>prošmc, -my</i>
2. 3. <i>prosi</i> <i>pros</i>	2. 3. <i>prošita</i> <i>prosta</i>	2. 3. <i>prošite</i> <i>proste;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>prosiech</i>	du. 1. <i>prosiechově,</i> <i>-va</i>	pl. 1. <i>prosiechom,</i> <i>-me, -my</i>
2. <i>prosieše</i>	2. <i>prošicšta, -sta</i>	2. <i>prosiešte, -šte</i>
3. <i>prosieše</i>	3. <i>prosiešta, -sta</i>	3. <i>prosiechu,</i>

-ie- ze staršího *-iá-*;

aorist:

sg. 1. <i>prosich</i>	du. 1. <i>prosichově,</i> <i>-va</i>	pl. 1. <i>prosichom,</i> <i>-me, -my</i>
2. <i>prosi</i>	2. <i>prosista, -šta</i>	2. <i>prosiste, -šte</i>
3. <i>prosi</i>	3. <i>prosista, -šta</i>	3. <i>prosichu;</i>

tvary jmenné:

inf. *prositi*, sup. *prosit*;

participium

-nt: *prose*, *prosiec*-, ze staršího -ia, -iác-;

-mō: —;

-lō: *prosil*, -a atd.;

-ās: *prosiw* -vši, -vše;

-nō: *prošen*, -a atd.;

subst. verb.: *prošenje*.

K tvarům jednotlivým.

134. Praesens.

Sing. 1. *prošu*, -iu, -i, psl. *prošę*. Tvar tento vznikl z kmeně praes. *prosi-* a koncovky -ę. přijaté bezpochyby analogií podle *nesę* atd. srov. § 7 č. 1; z *prosi-ę* stalo se *prošę* a z toho dále *prošę*. A jako v *prošę* č. *prošu* z kmenového -s spojením s j. jest -š, tak mění se zde podle známých pravidel hláskoslovných také souhlásky jiné.

Při kmenovém -j nejeví se změna nijaká, na př. *napojiti* praes. sg. 1. *napoju* atd.

Rovněž tak při palatalkách starých (psl.) -ž, -š, -č. Na př. *blížiti* -bližu atd., jáz t se blisiu ApŠ. 138; *těšiti*-těšu; *učiti*-uču atd.

Při -l pak, -r a -n není změna v češtině historické vedle jiných tvarů stejného slovesa patrna. Na př. ve *chváliti*-*chválu* atd., (já) chvalu DalC. 11, (já) se tobě ne miliu Jid. 165 (l střední a ě měkké splynuly, srov. I. str. 359); *věřiti*-*věřu* atd., ač sám sobě wiersiu ApD. a (z *věriti* a *věru*, v obojím vyvinulo se stejné -ř-); *činiti* vysl. *činiiti*-*činu* atd., učinu faciam EvA. Mat. 10, 51 (opět jednotejné -ň-).

Při retnicích -b, -p, -v, -m nastala změna v -b, -p, -v, -m, zjevná zvláště tím, že hlásky tyto mají pak moc přehlasovací. Na př. *drbíti*-*drbu* atd.: (já) se v to dyrbu uvázati DalC. úv. 1; *tupiti*-*tupu* atd.: jáz potupyu ŽWitb. 117, 7. (já) nepotupy jazyka svého DalC. 6; *zbaviti*-*zbaúu* atd.: jáz tě zbaww života t. j. zbávu DalH. 40, jáz tě zbawyu DalC. tamt., (já) zbawu jej Alb. 40; *praviti*-*práúu*: co vem prawiu ApD. 6, to vám prawyu DalC. 10, (já) prawi NRada 950 atd.; *staviti*-*stáúu* atd.: poštawyu stolec mój aedificabo ZGloss. 88, 5, poštawi ŽWitb. tamt.

Souhlásky pak ostatní mění se spojením s -j, jak následuje:

-z v -ž. Na př. *raziti*-*ražu* atd.: poraziu ŽKlem. Deut. 39, neporazi non percütiam Ol. Gen. 18, 29. To však platí jen o -z původním. Pro -z.

vzniklé ze staršího -z, na př. k inf. *nuziti* (z nůza pův. -dja), *vítěziti* (z vitég-) nemám příkladu. Je-li *nuziti* z doby dosti staré, tedy byl inf. -*djiti* a k němu praes. sg. 1. -*dja* (srov. *napojiti-napojā*) = č. *nuzu*; a za nč. *vítěziti* bylo v jazyku starém bezpochyby *vítěžiti*, srov. stč. *vítěžný*, *vítěžství* v dokladech se zřetelně psaným -*ž*-: oběti vítěžné Hlah. 2. Par. 7, 1 a j., vítěžství t. 1. Par. 29, 11 a j., vytiežství HusPost. 217^a, a dále obdobné *peněz-zpeněžiti* atd., tedy také praes. sg. 1. *vítěžu*.

-s v -š. Na př. *prošiti-prošu* atd.: prošty tebe ŽKlem. 143^a, prošty Pass. 331, (já) zprošty ŽWittb. 29, 9, prošty Hrad. 52^a, DalC. 70, prošty tebe ML. 1^b, já neproši Trist. 226; *hlásiti-hlášu* atd.: ohlašty divy tvé ŽWittb. 70, 17, *musiti-mušu* atd.: musly řeči ApD. a, již musly visěti DalC. 21 a j.; *kvasti-kvašu*: quasfu convivo MVerb.

-sl v -šl. Na př. *mysliti-myšlu* atd.: pomysly o mém hříšě ŽKlem. 28^a, jáz pomysly ŽWittb. 37, 19, co já mysly Pass. 295, (já) řeči prázdné mysly ukřátiti avšak smysl celý mysly položiti DalC. úv. 4.

-d v -z. Na př. *hoditi-hozu* atd.: jáz se hozy Mast. 2; *chladiti-chlazu* atd.: (ať se) prochlazu ŽGloss. 38, 14, prochlazu ŽWittb. tamt.; *choditi-chozu* atd.: jáz chozu Mast. 210, proč smuten chozi ŽKlem. 31^b, před jehož otima chozi Ol. Gen. 24, 10; *ploditi-plozu* atd.: tu t tvů čest plozy Mast. 210, rozplozy GalDI. 1^a, já tě rozplozy Ol. Gen. 12, 2; *raditi-razu* atd.: (já) razu Hrad. 130^b, razu DalC. 10, razi NRada 818, rázy t Ben. Súdč. 18, 25; *saditi-sazu* atd.: poslazu ponam ŽWittb. 131, 11, posazy tě ponam Ol. Gen. 17, 1; *škoditi-škozu* atd.: ani vřkozy nocebo ŽWittb. 88, 34, jáz tobě neskozy Hrad. 11^a.

-zd v -žž a toto v -žd. Na př. *hromazditi-hromazdžu, hromazdu* atd.: shromazdzu concregabo ŽMus. Deut. 23, shromazdy ŽWittb. tamt.

-žd v -žž a toto v žd. Na př. *drážditi-dráždu* atd.: já rozdráždu jě ŽKlem. Deut. 21.

-t v -c. Na př. *mlátiti-mlácu* atd.: kosti v tobě zmlaczu Mast. 430; *mítiti-mácu* atd.: nebo se mucz ŽWittb. 68, 18; *nutiti-nucu* atd.: radím i nuczy každého Modl. 95^a; *platiti-placu* atd.: čso zaplaczu ŽWittb. 115, 12, otplaczu t. Deut. 41, otplaczu jim t. 40, 11, oplaczu ŽKlem. 3^b, čím se oplaczu Modl. 10^a, pobověj mi vše t rád zaplaczu Štít. uč. 35^a; *syťiti-sycu* atd.: našiciu se ŽKlem. 9^b; *vrátiti-vrácu* atd.: se obrachu Tůl. 30^b, tě przyewraczu Mast. 429, wraczu pomstu vrahóm mým ŽWittb. Deut. 41, wraczu tobě sľuby mé t. 65, 13, nawraciu ŽKlem. 14^b, obraczi-li se, budú mi se lidé smieti Štít. uč. 19^b, (já) wraczi se k tobě Ol. Gen. 18, 14, již se k své řeči nawraczy NRada 80. Analogií podle tvarů jiných jsou odchylky s -f- místo -c-: (já) vkrati řeči NRada 1790, (já) tě ukroti Trist. 342 (rým: soti), mutyu se ŽKlem. 68, 18, zamuty turbabo Pror. Isa. 13,

13, dokad neuzří v jeho rukú jiezvy a sšmyety svým prstem v to miesto... a sšmyety svú rukú v jeho bok Krist. 110^a, (já) traty svá syny milá Pass. 99, když sě wraty cum rediero EvVíd. Luk. 10, 35, t. j. (já) ukrátí m. ukrátí atd. Podobně bývalo bezpochyby také při souhláskách jiných, ale pro ty nemám dokladu. Srov. *bdiati* praes. sg. 1. *bziu*, *bzi* a za to i *bdiu*, *bdi* atp. v § 127.

-st v -šč a toto v -št. Na př. *pustiti-pušču* atd.: zuby zvierěcie vpufczu na ně ŽWitb. Deut. 24, (já) váma odpufczy Pass. 296, já sě toho viec nedopufczi Krist. 30^a, opuľtyu ŽKlem. 141^a; *mstíti-mšču* atd.: já sě nad váma pomfczy Pass. 284, (já) sě pomfczy t. 111, t. 249 a j.; *proštiti-prošču* atd.: (já) zprofczyu tě ŽWitb. 49, 15, wiprošťiu ŽKlem. tamt. a 90, 15; *krštiti, křtíti* (srov. I. str. 349) -*křšču* atd.: já tě kirfti Pass. 349, já tě krzřty t. j. křšti t. 149, já tě krzty t. j. křti PassKlem. 143^a; *čštíti-čšču* atd.: já běsa nejním ale czty otcě mého t. j. čti (ze čšti atd.) EvZimm. 35.

Novotvar *-ím*, podle § 7. A) č. 4. Na př. *prossym* Hrad. 130^b, *radym* t. 52^a, *otworzym* GalDl. 1^a, *radym* a. *nuczy* Modl. 95^a, *mrtwym* a *trudym* tělo své Alb. 43^b, až sě pomodlym t. 56^b, *swalyym* Pror. 13^b, at je obratijm Štít. ř. 10^b, *súd* uczynijm t. 154^a atd., *prosím* Us.

Sing. 2. *prosiš*, psl. *-išb*: *cynis* divón mnoho Kunh. 147^a, *chinifs* HomOp. 152^a, co ne zzkutýřf PilD., *profijřf* Štít. ř. 10^b, *myřijřf* t. 16^b, ty sě bohu lijbijřf t. 8^b atd., *prosiš* Us.

Sing. 3. *prosí*, psl. *-itb*: ten násilě chzinř Jid. 95, *ktož* co rachzi t. 97, *matka* profy Krist. 22^a, *únysl* zlý neprzedczy Štít. uč. 78^b, *poklamává* aneb sřkodij t. 92^b, co se lijbij bohu co nelijbij Štít. ř. 4^a, *hněv* wztoczij člověkem t. 4^b, *buoh* nespafy jich Pror. 35^b, *prawyy* hospodin t. 14^a, *jenžto* czynýy t. 70^a atd, *prosí* Us.

Du. 1. *prosiwě*, *-va*, stsl. *prosiwě* (*-va*): *mufywy*e odsud pryč jíti Mast. 214.

Du. 2. 3. *prositā*, stsl. 2. *prositā* 3. *-ite*: 2. *myenyta* Pass. 291. *vczynyta* t. 283, *poľtupita* t.; 3. (měsíc a slunce) sě otmíta PilC., (dvě olivě) řo místo oflawita a všiu zemiū obranyta DalC. 7, *powolijta* sobě Štít. ř. 94^a, *jeřtoř* mluunita loquuntur Ol. Ex. 16, 27.

Plur. 1. *prosím*, dokud nebylo novotvaru *-ím* v sing. 1; na př. *prořim* bože tvě milosti (= rogamus) Kunh. 150^b, *prořim* tebe tamt. a 149^b, *tobě* věrni býti muzzim i s tobú všeho pokuffim AlxBM. 6, 21 a 22, *řechu*: dořtupym všie škody nepřímem-li své hospody AlxV. 429; *proříme*, *-my*: *vcziníme* BilB. Mark. 9, 5, *nořijme* Štít. ř. 19^b, *wyerzijme* t. 157^b, *prořyme* Kremsm. 93^a, *mufimi* HomOp. 153^a, *prořimyy* DalHr. 3, *prořymy* DalC. tamt., *řlawimy* Pass. 279, *nepořtupiny* t. 284 atd., *proříme* Us., *mľátimyy* BartD. 1, 76 (val.) a j.; dial. *-mě* atd. jako v § 54.

Plur. 2. *prosite*, psl. *prosite*: borzujte Štít. ř. 36^a, pocztijte jeho t. 29^b atd., dosud tak; dial. -*te* atd. jako v § 54.

Plur. 3. *prosie*, přehláskou ze staršího -*iá*, psl. *proseth*: zzwiedchzie proroci svD. 42, co tito prawyce EvZinn. 17, ani finynlye Štít. uč. 109^b, jedni bludije Štít. ř. 13^b, jako ctne ženy czynije t. 12^a, prietelé profie Brig. 157^b, praniec dicunt Ol. 1. Esdr. 4, 11, osudové hrozije Alxp. 5 a j.: bez jotace -*é*: ženy bydle Pass. 104, dni se neprodlee Pror. 10^b, rozliční se daalee světa, Štít. ř. 42^a a j. (v kostele) kněžie hroze Hod. 82^b, úředníci nose hole (sic) KabK. 25^a, (všichni) muse se utéci t. 21^a; zůžením -*i*: prosí Us. spis.; — novotvar -*ějí* atd.: druzí hagiagi HusPost. 29^a, (vojáci) loupějí ČernZuz. 61, (lidé) pravějí t. 64, pravěgj, mluvěgj Drach. 108, kacíři bauřegi Beck. 1, 78, mnozí se honofegi t. 145, věgj t. 265, ctěgi Boha t. 537, hřeřfegi t. 3, 67 a j. (tu z pravidla), djwěgj se BILA. 12, nemřtěgi se BILD. 342, páfoběgj t. 268 a j., wykroćegi Kom. 208, nawrătěgj t. 563, choděgj Seel. 39, věgj t. 83 a j. (velmi často); -*ějí*, -*ěji* bylo se do skl. XVIII stol. i v jazyku knižném velice rozmohlo, ale ustoupilo v písemnictví novočeském zase tvaru náležitěmu -*i*; ob. -*ej*: proseg atp. Us. ob.; dial. jednak -*iá*, -*á*, -*a*, -*ä*, -*ü*, -*u*, -*um*, -*om*, jednak -*ěju* (-*cju*), -*ijú*, -*ijou*, -*ijú*, -*ijou*, -*ijó*, -*iju*, a jednak -*ijá*, -*ija*, podle § 14, A).

Za kmenové -*i* bývá v době přehlásky *ú-ü-i* zvratnou analogií -*in*: hrzyeffyuff DalC. 37, toho buoh vtyeffyu Pass. 420 atp., srov. § 17 č. 4; a v době úžcní *ie-i* bývá za ně opět touž analogií -*ie*: hrzeffieffs ŠtítSázav. 143^a, moře se toćzie Troj, 225^a atp., srov. § 17 č. 5. V nynějších pak nářečích bývá totéž -*i* změněno, jak ukazují příklady: prošem, prošes BartD. 2, 30 a 12 (holeš. vůbec v han. po souhláskách sykavých a *l*-, *r*-, srov. I. str. 214), skocejm, nosejš, nosejme, vozejme t. 1, 52 (dol.), prosim, prosiš t. 2, 53 (přer.) a j.

135. Imperativ.

Sing. 2. 3. *prosi*, psl. *prosi*; na př. ofueti se tvé jmě sanctificetur HomOp. 152^a, promeni život mutet vitam t. 202^b, Rachi hriechy otpustiti, rachi zloby v nás umniti Kunh. 151^b, rachi s tobú ny sjednati, rachi s námi býti t. 152^a, zamuty fye commoveatur ŽGloss. 95, 9, zamuty fie ŽWitth. tamt., zaplati otplatu pyšným redde retributionem t. 93, 2. zaplati ŽGloss. tamt., naklony ucho tvé inclina ŽWitth. 85, 1, nakloni ŽGloss. tamt., králi raczy svým ludem toho popřieti AlxŠ. 8, 6, z chlapieho řáda ijednoho v čest newoly AlxV. 213, Němće po světu nefledy DalC. 67, Vršovici se nefluppy (nepodpírej), kdež móžeš, tu jě tupy t. 36, ty neleny Kat. 192, v tom mi wierzy t. 166, vezmi majky a vczyny jako dřieve LékB. 47^a; to miľli meditare Túl. 85^b; tiemto se právě vgiťy DalC. úv. III, pomřti mne Br. Jer. 15, 15, siemě Jakob welbi jej ŽKlem. 14^b atd., cti, mřti atp.

Us.; v době přehlásky *u-iu-i* bývá zvrtnou analogií *-iu* za *-i*, srov. § 19 č. 1; na př. *otpuſtyu mi remitte* ŽWittb. 38, 14, *ſlozyu jě depone* t. 58, 12. — *pros*, koncové *-i* odsuto podle § 19 č. 2: *pros* Pass. 371, Koř. 1. Tim. 5, 2 atd., *pros*, *svět*, *měň*, *rač*, (r)muť, *plaf*, *kloň*, *vol*, *ſleď*, *ſlup*, *tup*, *leň*, *věř*, *čič* atp. *Us. stč. i nč.*; kdekoli tu je v *stč.* *-i* nad *usus* nynější, jest archaismus; v *jazyku* starším byly bez *-i* také imperativy sloves *bydliti*, *mysliti*, *modliti se*, *krásliti* a bezpochyby také jiných podobně zakončených: *bydl*, *mysl*, *modl se*, *krásl*, *z. býv.* *bydli* atd.; *-l* tvarů těch bylo souhláskové, a tedy *bydl* atd. jednoslabičné; na př. *bydl ochotně s svú družinú* NRada B. 515 (verš 8slab.), *bydl* Ben. Gen. 20. 15, t. 3. Reg. 2, 36 a j., což t se koli zdá sobě vymysl Pass. 14, *modl se* ŽKlem. 25^b, *modl se* Br. Jer. 37, 3, *okraſl lože své Jeron.* 163^b a j., doklady hojnější v. v § 139; *us. nč.* má za to opět tvary s *-i* analogií obnoveným: *bydli*, *mysli* atd.; nesnadnost vyslovení, která *-i* měla chrániti, je relativní, a proto vyskytují se také příklady jako jsou tyto: *pofylň se* Br. Ag. 2, 5, *vmenſs pokrmu* Sal. 526, *polepſs svého života* Kruml. 348^a, *nedrazd jich* Ol. Sir. 31, 30, *nedražď Kladr. tamt.*, *pomrſſt ho* BrigF. 21^a, *lehez sobě* Ben. Ex. 23, 21, *obmiekcž úmysl* Vít. 61^a, *obmiekcž je* Sal. 536, *obměkč srdce* Kon. 509, *ſſetř času* Beck. 3, 136 atd. m. *posilni*, *umění*, *polepši*, *nedráždí*, *pomrſti* atd. — Dial. *nosé*, *kazé* atd. BartD. 2, 82 (olom.), novotvar podle III. 1.

Du. 1. *proſivě*, *-va*, stsl. *proſivě (-va)*, *zde nedoloženo*. *Vynecháním samohlásky proſvě*, *-va*: (my dva) puſtwyc ten hněv na stranu Mast. 104, *stójvě a nechoduie* Ol. 1. Reg. 14, 9, *czczynuie mužsky* agamus Ol. 1. Par. 19, 13; *nebydlwa tuto* Pass. 472, *vtwrdwa mezi sobú* ſlib ineamus foedus Ol. Gen. 31, 44. to tré ſhromazdwa BrigF. 36, *poproſwa Otc.* 254^a, *wratwa se t.* 166^b, *ſlibvaž vieru sobě* Tand. 8; *-ma* vlivem plur.: *rozmluwma spolu* Ben. 2. Ksdr. 6, 10.

Du. 2. 3. *proſita*, psl. *proſita*, *zde nedoloženo*. *Vynecháním samohlásky prosta*: (ty a Aron) mluwta k skále loquimini Ol. Num. 20, 8, *wratwa se* dceři moji Varš. Ruth 1, 11.

Plur. 1. *proſim*, *-me*, *-my* psl. *proſimz*, *-me*, *-my*: (Vršovici mluví:) dohubym kniežecí plod, tiem činem bude náš ſlovuten rod DalC. 34 (spíše impt. než indik.), *poſtawymy věži sobě t. 1.* tu řeč poruczmy bohu t. 97. pokusimy čsoť mohú učiniti DalJ. 8 podle rkp. V, *pojďte a zatratimy jě* disperdamus ŽWittb. 82, 5, *uczynymy* faciamus t. 73, 8. *wezimimy sobě věži* faciamus Ol. Gen. 11, 4, *fehltymy jeho* deglutiamus t. Prov. 1, 12, *sejděm k nim a tu jich hlalol* pohanyme confundamus BiblH. Gen. 11, 7, *otočmy je* zedmi a utvrdime tvrzeni roboremus Hlah. 2. Par. 14, 7, *po-chwalymy hospodina a bohu buď dieka* Hod. 25^a (v kontextu je svědectví, že je to impt.), t. 27^a, t. 28^a, *fkúce: alleluja* chwalymy boha t. 26^a (též).

Vynecháním samohlásky *prosmę, -my*: modlme sě adoremus ŽWitb. 94^a, 6, wymyflme nčjakau chytrost Br. Jer. 18, 18, pokufmy DalC. 8, otočmy je zedmi vallemus Hlah. 2. Par. 14, 7, modlmy sě Ol. Tob. 8, 4 atd., prosmę Us., mlatmy BartD. 1, 128 (laš.). Analogií -ēm atd.: my nemftiem sebe Ol. Jud. 8, 26, modlem sě adoremus ŽKlcm. 94, 6 atd., modlcme se, nstěme, ctěme, posilněme, ndrazžděme, polehčěme, obmčkěme atd. Dial. -mē atd., jako v praes. indik.

Plur. 2. 3. *prosite* psl. *prosite*: poftawite jej a chwalte ŽKlcm. 89^b, wzwelhyte hospodina magnificate ŽWitb. 33, 4 marg., sěmo bliže przy-
stupyte a u nne-masti cupyte Mast. 270 a 271, poprofflíte boha Hrad. 20^b, obratite súd, obratite súd a k bohu sě nawratite t. 52^b, jenž v manželství přebýváte, veždy v čistotě bydlíte, tak sě bohu přiblížíte t. 119^b, neuwalite sě v hřiech ne involvamini Ol. Num. 16, 26, przyhotowyte pokrm prae-
parate Otc. 137^b, modlyte sě orate t. 195^a. Vynecháním samohlásky *proste*:
trubte huccinate ŽGloss. 80, 4, ŽWitb. tamt., ani sě dyute že zlí prospěch
jmajú Túl. 12^b, wyerfte Mast. 47, pušte (pustiti) t. 40; modlte sě ŽKlcm.
18^a, modlte se Br. NZák. 15^a, pomyfflíte na to AlxV. 1325, pomyfflíte Háj.
445^b, bydlte s námi Ol. Gen. 34, 10, tu bidlte Koř. Mat. 10, 11; pofylíte
sebe Háj. 52^b, pofylíte je Br. Zach. 8, 9, málomocné ciftte Koř. Mat. 10,
8, wyczyfflíte Ben. 2. Par. 29, 5, očifflte se Br. Isa. 52, 11, ani sebe draždte
řečí ŠtítOp. 373, shromazďtež Ben. 1. Reg. 14, 38, shromazďte se Br. Isa.
48, 14, křepčte t. Jer. 46, 9, polepfflte cest svých t. Jer. 7, 3, poffctřte
t. Jer. 2, 10, opatřte se Drn. 62 (313), popatřte Br. Isa. 51, 6, má slova
jim wygadrzte BrigF. 132 atd.; trubte, divte se, věřte, pusťte, posilíte
(v. -ětc), polepšte (těž), šetřte, patřte atp. Us. Analogií -ěte, -ete: wiprazd-
niete exinanite ŽGloss. 136, 7, wyprazdniete, wyprazdnyete (sic) ŽWitb.
tamt. (-ěte bylo tedy již ve společné předloze těchto dvou žaltářů), uprazd-
nyete sic ŽKlcm. 46, 11, welbiete hospodina t. 33, 4, czftietez jej Hrad.
115^a, modlete sě t. 79^b, ŽKlcm. 95, 9, bydlíte v zeni a služte Pror. 90^b,
vizte a zahanbyete sě t. Isa. 26, 11, kupcziete negotiamini Ol. Gen. 34,
10, spatrziectez a vizte t. 1. Reg. 23, 23, mrtwyete údy vašě mortificate
Koř. Kol. 3, 5, zatnyete sic oči jich obscuratur t. Řím. 11, 10, zahanběte
se Br. Ezech. 36, 32 atd., ctěte, prázdňěte, zahanběte, mrtvěte atd. Us. Za-
-te je dial. -te atd., jako v praes. indik.

O imperativech dial. *prosi*-proš, *voziti*-vož, *pustiti*-pušť, *jezditi*-ježdi,
mysliti-myslí atp. místo pros, voz, pušť, jezdi, myslí atd. v. § 19 č. 8.

V imperativech této třídy bývá dále často změna kvantity v slabice
kořenné. srov. § 19 č. 9. Jednak bývá krátká proti dlouhé v jiných
tvarech téhož slovesa. Na př. *vrátiti*-vrať, *pokoj* navratíž se k vám Br.
NZák. 25^a, obratíž tvář Br. Num. 6, 26, vrať, vraťte Us.; *chraniti*-chraň,
chraniž Bůh Us.; *chváliti*-chval Us.; *krátiti*-zkrat Us.; *brániti*-braň Us.;

páliti-pal Us.; dáliti-vzdal Us.; ráčiti-rač., račiz Us.; hájiti-haj Us.; řiditi stč. řiediti-řěl, veď a zřěď lid můj ŠtítV. 85, zřěď dům svůj Br. Isa. 38. 1 a nč. řiď, zřiď, vyřiď atp. Us. (řěď, řěd je krácením starým t. j. vykonaným v době staré, kdy se ještě říkalo řiediti, a naproti tomu řiď je krácením novým t. j. vykonaným nově v době, kdy se již říkalo řiditi; totéž platí vůbec o případech sem patřících s -i- ze stč. -ie-, zejména také o šesti slovesích následujících); křisiti stč. křiesiti-křēs, mrtvé křeste Br. NZák. 24^b; kvělit stč. kviekiti-kvěl, v. v § 139; mísiti stč. micsiti-mēs, smiefyž LékB. 178^b (v rkp. tomu znamená ie krátké ē); spíšiti stč. spiešiti-pospēs Us., pospěšiz Br. Gen. 19, 20; navštíviti stč. navšcieviti-navštēv, nawšitēw mne Br. Jer. 15, 15, navštiv mne Us.; svítiti stč. svietiti-svět, olvět Br. Num. 6, 26, rozsvět Us., a také sviř Us.; nižiti-niž, ponižte se Br. Jer. 13, 18; siliti-sil Us.; libiti-līb, zalib se tobě Br. Deut. 33, 11; souditi-sud Us.; blouditi-blud Us.; broušiti-brus Us.; stoupiti-stup Us., sťupiz jako děšť Br. Deut. 32, 2; koupiti-kup; rmoutiti-rmuť Us.; kouřiti-kuř Us.; bouřiti-buř Us.; výšiti-zvyš Us.; mýliti-nemyl se, zamhouřiti oči- zamhuř Us. spis. (ob. nemejli, zamouři, viz § 19 č. 2) atd. Jak příklady tu uvedené spolu ukazují, bývá kořená slabika krátká i při tvaru sg. 2. 3. -i(ž): pospěšiz, sťupiz, obratiz atp.; v usu nč. vyvíjí se tu odchylka a bývá slabika nezkrácena, zejména když tu je samohláska -ou- neb -y-: stup-vstoupiz, přistoupiz, kup-koupiz, nemyl se-nemýliz (ob. nemejli) se. — Naopak je kořená slabika zdloužena v stč. voliti-vól, wuol ze dvěho Kat. 152, neb to wuol t. 180, protož wuol sobě Gesta Bř. 49^a (ale tu bývá často psáno wuo za žádané vo). Mnohé na pohled sem patřící příklady jsou v jazyku kleslém stol. XVIII, jako: objl mne BílQ. 1, 35, laud BílC. 136, rozlaudte BílD. 361, smjřte se Kon. 629, powážme t. 299 atd.; ale na kvantitu, jakou naznačují tito spisovatelé neumějí, nelze spolčati. V nář. mor. je zdloužení v impt. dojiti-dój BartD. 1, 40 (hroz.), poduj t. 2, 67 (olom.) a j., strojiti-struj t. 44 (kojet.), krojiti-ókruj t. 110 (jev.) atd.

136. Imperfektum prosiech, -éch, -ích atd.; ze staršího prosách atd.. v. § 26 č. 1 a 4; stsl. prošachъ atd. Na př. přichodiech ŽKlem. 100, 2, pokorziech dušiu mů ŽWittb. 34, 13, myflech AlxV. 863, dalech sě hluku Brig. 45; když (ty) vychodieffe ŽWittb. 67, 8, když mi ty prospěch činieše Baw. 89 (praví člověk kolčavě); honieše persequabatur ŽGloss. Dent. 30. Petr prawijeffe Štít. ř. 14^a, jehož zaloštijeffe t. 112^a, kterýž profyeffe GestU. 258, Sokrates chodyeffe t. 119; diábel bydleeffe Pass. 457, když se modleffo GestU. 214, když to myleffo t. 94; (lotr Krista) professe Hod. 49^a; (buoh) sudieffo EvOl. 38^a, (had) bydlieffo GestU. 38, straka mluwille t. 235, každý profyffo t. 217, král diwille se Troj. 222^b, Darius gezdijieffo Alxp. 54; (dva prorádce) radyeffa zie AlxBM. 1, 3, když sama

dva mluvyeffta DalC. 62. ona dva mlazšie prawijeffta Štít. ř. 72^a, dywijefta sě oba t. 76^b, když spolu mluwieffta GestU. 211, dva čápy hnyezdyeffta GestBř. 6^b, dva čápy hnyezdyffta lye GestU. 11; nevěriechom ŠtítV. 174; kniežata profiechu Pass. 281, anděli nosiechu t. 341, (Čechové doby pozdější) beze cti z vojny sě wratyechu DalC. 79, množi gezyechu GestU. 99, (mistři) vczyzechu GestBř. 85^a, všichni sě truchlechu Pass. 537, ti jěšto sě weffecechu Pror. 17^a, (mistři) vczechu GestM. 96 (71, stejné místo s vczyzechu GestBř. 85^a).

O imperfektech mysliti-myšlěch, hyzditi-hyždiech, sytiti-syciech, klestiti-kleštiech atp. v. § 26 č. 1.

137. Aorist *prosiech* atd., psl. *prosiechz*. Na př. musich vstáti DalJ. 29 podle rkp. P, když tvój mlazší bieše nepříteli uťal uchu, ty jej uzdrawy svým dotčením Štít. ř. 164^a, (král) zamyzzli PilD., (král) wzmluwi t., že sě dvě hoře štupyfta Alb. 49^b, minopuſtichom praeterinisimus Gloss. Jer., (dievky) všiu silu zratyechu, hanbú sě wiewratyechu DalC. 14, profyechu Ol. Ex. 12. 35 atd. — Odchytkou: když přijedechu, král takto k nim promluwie učiniv rukú mlčenie Troj. 31^a a j.; v době úzení bývá zvratnou analogií *ie* místo *i*, a podle toho také místo *i*.

138. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *prosiſi* atd., psl. *prosiſi*. Na př. *proſiſi* inusimy rogare HomOp. 153^a, *proſiſi* t. 152^a, *cztiſi* Štít. ř. 46^a atd., *prosiſi*, *ctíti*, -t Us., *mlátiſi* i -ſ BartD. 1, 76 (val.) a j., *mlácie* t. 42 (hroz.), *mlócié* t. 101 (laš.). — Stran délky ve *ctíti* atp. v. § 31 č. 5. Místy bývá slabika kořená zdloučna, proti krátké tvaru spisovného: *čenít*, *hójit*, *hnójit* BartD. 1, 8 (zlin.), *mlívit*, *strójit*, *hónit*, *křmit* t. 2, VII (těž), *chódit* t. 85 (stjick.) a j. — O -t, dial. -ſ a také -ci, -c atd. v. § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum *prosiſt*, psl. *prosiſt*. Na př. chtě jěti lowit PilB., vynědě Pilat kratyt chvíle Jid. 63, téj krásě dhiuit sě jezdiechu DalH. 42, (dievky) jědú branyt svého dvoru t. j. bránit DalC. 11. na horu modlyt sě chodil Alb. 33^b, přide fudyt živých i mrtvých t. j. súdit t. 49^a, (Kristus) přide brozných hněvuov budyt sem živých i mrtvých fudyt Kat. 114, sám Ježíš přide fudit NRada 2050, jdúce fluzyt bohóm t. j. slúžit Ol. Deut. 17, 3, jda radyt lye Ol. 1. Reg. 9, 9, vyšedše lupit t. j. lúpit t. 13, 17 atd. Stran kvantity *súdit* atp. v. § 33 č. 1.

c) Participium -nt: *proseſ*, *prosiec*-, ze staršího -ia, -iác-, psl. *proseſ*, *proseſtj*-. Na př. což prozie řeči prodlił AlxBM. 3, 33, *proſſye* daru Hrad. 100^b, *proſie* obsecrans Mama. 31^a, budeš mienye PilD., bude zzudy svD. 41, šla vpieczy Ben. 2. Reg. 13, 19, *proſſyecze* Hrad. 89^b, *wyerzijekze* Štít. ř. 79^a, *neviete* co *proſieczy* Krist. 81^a, boha draho *wazzijekz* Štít. ř.

2^a. obratijecz sě t. 12^b, svět potupijecz t. 169^b; bohu sě modleecz Pass. 57, tak myfleecz Štít. ř. 76^a atd.; prose. prosíc- Us. Odchylkou v sg. masc. (neutr.) koncovka zdloužena: sv. Bernart mluwije.. die Štít. ř. 20^b, sv. Matěj mluwije.. praví t. 170^a, tak sě odchylš ode zlého dobré chwalee t. 90^a, následováše jeho chwalce boha EvZimm. 14. Dial. -a, adverbium, srov. § 35 č. 11: chođa Kotsm. 26 (doudl.), BartD. 1, 77 (val.), mřáta, žíva, hoňa, nastroja se BartD. 1, 26 (zlin.) a 2, VIII (těž) atd.; slc. činiac. — Novotvar -ěje, podle III. 1: prawěge vedle prawě Drach. 128 (jako prý je plur. 3. prawěgj v. prawj). k Bohu se modlege Beck. 1, 86, diwěge se tomu t. 260 a j. — Adjekt. -ieci, -ici: přikryly vody smutiecie tribulantes ŽWittb. 105, 11, smutiecie ŽGloss. tant., ot fchodieczich v jezero a descendentibus ŽWittb. 29, 4 atd., prosící Us. — O novotvarých ze sloves této třídy utvořených adjektivech -úci, -ějuci, -ujuci atd. viz § 35 č. 12.

d) Participium -mā: *prosim*, -a atd., psl. *prosimā*, -a atd., nemá v češtině dokladu jistého.

e) Participium -lā: *prosil*, -a atd., psl. *prosilā*, -a atd. Na př. prošil sem ŽKlem. 20, 5, (král) zliubil PilD. atd., prošil Us., abys nechodil chodHan. 62, mřátiš BartD. 1, 91. (kel.) a j. Dial. -uť z -iť: vařuť fem. vařila, nošuť-nošila, mřotuť-mřotila, mřuťuť-mřuřila BartD. 1, 103 (laš.), ztracjuť Suš. 684 atd.; srov. I. str. 365. Zdlouženo: položil KolA. 1517, večinił t. 1518, vyplnił KolA. 1522 a j., prošil BartD. 1, 26 (zlin.), chodiť t. 8 (těž). chodil t. 2, 147 (slavk.), pářil, vařil, kóřil, černil t. 181 (tišň), prošel, nosel, vozěl t. 104 (letov.), položel, patrěl, vařel t. 63 (přer.) atd., srov. § 39 č. 6. O krztiel Kof. Mark. 1, 9, nerodiel t. 15, 23 srov. I. str. 221.

f) Participium -ās: *prošiv*, -vši, -vše. Na př. zazluřiw t. j. zaslúřiw AlxBM. 8, 43, vyplenyw AlxB. 7, 17. kwielywłfy Krist. 102^a, smutiwši Baw. 125, flawiwše Hrad. 71^b, otprawiwše t. atd., prošiv atd. Us. spis. — Tvaru *proš*, shodného se stsl. *proša*, v češtině není; srov. § 40 č. 3.

g) Participium -nā: *prošen*, -a atd., psl. *prošenā*, -a atd., a

h) substantivum vercale *prošenje*, -i, psl. *prošenhje*.

Part. *prošenā* vzniklo z kmeně *prosi-* a přípony -eno atd., srov. § 42 č. 1, a z tohoto dále příponou -ěje subst. *prošenhje*. Z *prosi-en-* stalo se *prosjen-* a z toho dále *prošen-*. A jako v *prošen-* z kmenového -s spojením s -j jest -š, tak mění se zde podle známých pravidel hláskoslovných také souhlásky jiné, stejně jako bylo vyloženo při praes. sing. 1. os. v § 134.

Při kmenovém -j nejví se změna nijaká, na př. *napořiti* part. *napořen* subst. *napořenie* atd.

Rovněž tak při palatalkách starých (psl.) -ž, -š, -č; na př. *nížiti*-*nížen*, *těšiti*-*těšen*, *učiti*-*učen*, subst. *níženie* atd.

Při *-l* pak, *-r* a *-n* není změna v češtině historické vedle jiných tvarů stejného slovesa patrna; na př. ve *chváliti-chválen* (ze staršího *chválenъ*, *l* střední a *l* měkké splynuly, srov. I. str. 359), *věřiti-věřen* (z *věřiti* a *věrjen-*, v obojím vyvinulo se stejné *ř*), *činiti-činěn* vysl. *činiti-čiňen* (opět jednotejné *-ň-*), subst. *chválenie* atd.

Při retnicích *-b*, *-p*, *-v*, *-m* nastala změna v *-b*, *-p*, *-v*, *-m*. Změkčené *-b* atd. změnilo se většinou zase v *-b* atd., na př. v *zahanbiti* part. *zahanben*, *koupiti-koupen*, *loviti-loven*, *krmiti-krmen* atp., subst. *-ie*. Někde však pronikla měkkost v jotaci, na př. v dokladech psaných: *zahanbien* EvOl. 73^a, těla jsú pohrzbiena Ol. Sir. 44, 14, pohrzbiena jest t. Jud. 16, 28, pohrzbyen t. Job. 11, 18, vikupyenye JirBrn. 214, na nebe wftupyenye t. 217, (poslové) obelhaweny PulkR. 56^b, obnowenyym listem ListVrat. 1406, *ymrtwicneho* Rhas. 38, k krmiení ad cibum Ol. Num. 11. 22, wykrmieny Lact. 64^b; w zlomyenem zrcadle Kruml. 447^a, zatměn Us. (proti stč.: zatmen HusPost. 7^b, zatmeni sú smyslové Koř. 2. Kor. 3, 14, všecko zatmenye Kruml. 383^b); ve ŠtítOp. je měkkost označena tečkou: dievku priftavenu (nájemnou) 39^a. V nář. val. je part. ustanovený BartD. 1. 65.

Souhlásky pak ostatní mění se spojením s *-j*, jak následuje:

-z v *-ž*. Na př. *voziti-vožen*, subst. *-ie*, *-i*, Us. stč. i nč.; *hroziti-hrozen*: nemůdré hrozenie Kruml. 320^b, tvého hrozzenye Ol. 2. Par. 36 atd., ohrožen Us.; *kaziti-kažen* stč. i nč., odchyl.: kazenj kostela Beck. 2, 563; *raziti-ražen* stč. i nč., odchyl.: porazená t. 173. — Při *-s* vzniklém ze staršího *-z* platí, co pověděno při *praes. sing. 1. v § 134*. Tedy na př. *nuziti-nuzen*: fnuzon NRada 207 (rým: *súzen*), a možná že je míuěno *-s* také v dokladech psaných *fnuzenie* ŽKlem. 31, 4, Otc. 29^b, *fnuzenye* Štít. uč. 155^b, *przynuzen* bude cogetur Ol. Lev. 24, 10 atp., ale i tu proniklo *-ž-*: *fnuzzenye* Brig. 66^a, *fnuzenie* Kladr. Ekklos 1, 17; *meziti-mezen*: obmezeno jest KolČČ. 13^a (1542), zamezen Tovač. 168, *obmezen* Us.; ze stč. *vítěžiti* bylo ovšem *vítěžen*, na př. *svitieženie* i *něsviticženie* Hlah. Sir. 25, 21, kdežto z novočeského t. j. nově utvořeného denominativa *vítěžiti* jest *vítězen* Us.

*-z*l v *-žl*. Tak mělo by býti, ale není pro to dokladů zřetelných; nč. odchyl.: *rozmazlen* atp. Us.

-s v *-š*. Na př. *prositi-prošen*, *hlásiti-hlášen*, *kusiti-kušen*, *hasiti-hašen*, *věsiti-věšen* atd. Us. stč. i nč.; odchylkou *-sen*: aliqui dicunt zkusený Rosa 166, zhaffený vel zhafený t. 167, zawěšenj obrazové Beck. 1, 194.

-sl v *-šl*. Na př. *mysliti-myšlen*, *-krásiti-okrášlen* Us. stč. i nč.; odchyl. *myslen*: smyflfený vel fmyflfený Rosa 167, všecchna myflfenj Seel. 21.

-d v *-ž*. Na př. *buditi-buzen*, *súđiti-súzen*, *lúđiti-lúzen*, *hoditi-hozen*, *ploditi-plozen* atd. Us. stč. i nč.; *raditi-razen*: razeno consulaturo Kladr. 4,

Reg. 1, 6, křivé razenie Kruml. 320^b, odchyl.: bylo poradieno t. 250^a, radění Us.; voditi-vozen: budete wozeny před rozličné soudě Krist. 50^b, k wozeny tanców ad ducendos choros Koř. Jud. 21, 21 a doprowoďená Beck. 1, 44, nč. voďen Us.; vaditi-vazen: wazenie certamen MamV., nechte toho vazení WintObr. 2, 441 (z r. 1516). nč. vadění Us.; kaditi-kazen: kazeny incensum Ol. Lev. 21, 6, k zakazení in incensum t. 23, 13, ku podkazený t. 7, 25, k kazenj Br. Num. 16, 40, odchylkou: zakadieno bude Ol. Lev. 2, 11, kadění Us.; broditi-brozen: tělo v své krvi zbrozene Hlah. Judith 14, 4, uzič mrchu v své krvi ubrozeniu t. 14, 14; truditi-truzen: jsúce utruzeni Hlah. Judith 7, 22, vtruzeni Kladr. tamt., truzenie Kladr. Ekkles. 3, 10; škařediti-škařezen: tvář offkarzezena Kruml. 367^b; lahoditi-lahozen: jeho ruky lahozením Hlah. Job 26, 13, lahozením Kladr. Tob. 11, 9; skravaditi-skravazen: Skrawazenie (m. -zenie) obijurgatio Kladr. Sir. 21, 5; blúđiti-blúžen: svého zabluzenie t. Sap. 12, 24, blouzení a bloudění Us.; svoboditi-svobozen Us. stč. i nč., odchyl.: my wyfwohodyeny jsme Hod. 15^a: cúđiti přehlas. ciditi-cižen: czyzeno purgatum ŽKap. 11, 7, czyzenye Alb. 55^b, zpověď jest czizenie naše duše Kruml. 182^a, odchyl. nč. cidění: děđiti-děžen nedoloženo, příděđeno Tovač. 123, děđen Us.; roditi-rozen Us. stč. i nč., někdy také rodzen: przyrodzenye CatoP. 3^a, svého zrodzení Lún. I. 1666, srov. I. str. 400; tvrditi-tvrzen Us. stč. i nč., dial. potvrďenie Koz. 402; hladiti-hlazen Us. stč. i nč., odchyl.: fhladen bude delebitur Kladr. Num. 15, 31; hraditi-hrazen: měst hrazených Br. Jer. 4, 15, města hrazená t. Lev. 25, 29 atď., ohrazen atď. Us. spis., ale ode dáwna a hojně také hražen: což vyhraženo nenie Všek. 71^a, nahraženo t. 163^a, vyhraženo KolČČ. 354^b (1563), měst hražených Br. Dan. 11, 15, města byla ohražena t. Deut. 3, 5, po wynahraženj ztráty KolEE. 228^b (1689), chlív přehraženy t. 53^a (1743), zdmí ohražen Pal. 3, 2, 393, byl nahražen TomP. 1, 114, ohražen atp. Us.; saditi-sazen: fazezenye tvého plantationis Pror. Isa. 17, 11; odchyl.: řadyzenye věrné t. 17, 10; sazen, sazení Us.; dial. sažen: saženě (= sazený) BartD. 2, 130 (zábr.); řiditi-řižen Us., odchylky: řád zřižený Secl. 3, den zřižený t. 16 jsou chyby z neumělosti.

-zd v -žž (= žďž) a toto v -žď. Na př. hyzditi-hyžžen a hyžden: ty vícš hyzďzenie mé ŽKap. 68, 28, hyzďzenye čakalo srdce mé t. 68, 4, hyzďzenie Kruml. 320^b, královstwie jsú ohizďena Hlah. Esth. 16, 7, nebude ohizďena t. Sir. 22, 5, ohyzzďzenye Ol. 3. Reg. 8, 38, ohizďyen t. žalm 118. 163, zhyzďďiena LékB. 29^b, hyžďieno Troj. 155^b; pozđiti-požžen a požden: zpožďďené Lis. (han. sev.-záp.), zpožďen Us.; hrazđiti-hražžen a hražden: zahražďďené Lis. (han. sev.-záp.); brázđiti-brážžen: pole ne-bývá bražďieno HusŠal. 38^a; hromazđiti-hromažžen: vše fhromazďzenye ŽWitth. 55, 6, fhromazďzeny jsú bičové t. 34, 15, fhromazďdeny býti Modl.

92^b (vše doklady z textů na jotaci přísných, tedy psané -de- = *de*); *jěz-diti-jězden*, ježděno Us.; *zđiti-zđen*: města oždiena muratas Hlah. 2. Par. 17, 12, města oždyena Ol. 2. Par. 11, 5, t. Deut. 9, 1, dvě městě ozždyeny t. 2. Par. 8, 5, (okna) jsau zaždiena KolČČ. 288^b (1560), dvíře též zaždienec tamt., zaždienij týchž dveří t. 279^b (1588); *odchyl.*: *zazđen* Us.

-*zdn* v -*zđň*. Na př. *prázdniti-prážđen*: aby (srdce) nebylo zanepráždнено Hug. 168, vypráždniena Kladr. Sir. 2. 8, vypráždnieny Iact. 31^d, z dalšího zanepráždnenj KolEE. 323^b (1638), zanepráždnen Us.; *odchyl.*: zaneprázdnieni Hlah. 2. Par. 35, 19, vyprázdnen Us.

-*žd* v -*žž* (= *žđž*) a *toto* v -*žđ*. Na př. *drážditi-drážžen* a *drážđen*: podráždžené Autr. (křížan.), drážđen Us.; *hmožditi-hmožžen* a *hmožđen*: pohmožžené Lis. (han. sev.-záp.), pohmožđen Us.

-*t* v -*c*. Na př. *nutiti-nucen*, *mlátiti-mlácen*, *platiti-placcn*, *vrátiti-vrácen* atd. Us. stč. i nč.; *klátiti-klácen*: trest větrem klacena Koř. Mat. 11, 7, klácen Us.; *mýtiti-mýcen*: aby vymýceno bylo PavlEp. 19; *řítiti-řúcen*, kamením obrícen Kladr. Ex. 21. 28; *syťiti-sycen* Us., *odchyl.* nasytyeno GestKl. 334; *cútiti* přehl. *cítiti-cicen*: to jež mōž býti kterým čichem vyczyceno Štít. uč. 106^b, proczyczenye Rozk. 2071. *odchyl.* *cílen*: procitienie Lvov. 90^b, *cítěn* Us.; *poltiti-polcen*: (dítě) buď rozpolczeno Comest. 151^a; *blátiti-zabláčen* Us., *odchyl.* *bláten*: vblatieneho kola Háj. 113^a; *hlítiti-hlacen* Us., *odchyl.* *hlčen*: pohlieny Kruml. 410^a, (oni) sohlstieni Hlah. Job. 4, 8; *šlechťiti-šlechcen*: offlechczeno (připsáno v Troj. 39^a in marg. z textu staršího), *odchyl.* *šlechčen*: Kassandra byla offlechtiena Troj. 39^a; k *pachtiti* doloženo jen *odchylné pachten*: pachtyeny Štít. uč. 39^b, w pachtieni ŠtítMus. 81^a, *upachtěn* Us. a k *pečetiti* jen *pečelen*: zapeczetzen Pass. 369, list zapeczetyeny Pror. Jer. 32, 11, zapeczetyeny řeči t. Dan. 12, 9, k studnici zapeczetene Kruml. 8^b, (listové) zapeczetyeny byli Ol. Esth. 8, 8, zapeczetien Pr. pr. 251, (list) jest zapeczetijn KolČČ. 268^b (1568) atd., *zapečetěn* Us.

-*st* v -*šč* a *toto* v -*šđ*. Na př. *čistiti-čiščen* a *čišten*: ocizfczena Pass. 135, ocizfczenie t. 187, ocizfczen ŽKlem. 18, 14, ocizfczen Krist. 68^a, ocizfczena Alb. 96^a, stříbro žcizfczeno jest Hug. 248 atd., očiščen Us.; *pustiti-pušecn*, *pušten*: otpusczeny Pass. 255, otpusczeny jsú tobě hrieši Krist. 48^a, pušten Us.; *postiti-pošcen*, *pošten*: pro posczeny postu EvOl. 56^a, jsú ustanovena posctienie ChelčP. 81^b; *jistiti-jiščen*, *jišten*: vgiffcen Kruml. 149^a, vgiffcen KolČČ. 413^b (1568), ujistěn Us.; *odchyl.*: mōž býti jistieno Hlah. předml. k 3. Esdr.; *prostiti-prošcen*, *prošten*: zprofczzen ŽKlem. 27, 7, zprofczzen Pass. 286, zprofczzenie t. 146, wyprofczzen GalDI. 2^b, nenie zprofftien Štít. ř. 9^b atd., zprošten Us.; *drastiti-draščen*, *drašten*: vlasý zdraczena AnsOp. 5, vlasý zdraštiene ML. 101^b, uši zdraštiene Hug. 234, jako vepř zdraštieny Háj. 300^a; *mstiti-mščen*, *mšten*: vše po-

mšczeno bude Krist. 83^b, pomšceno Koř. Skutk. 22, 5, hrozné pomšczenie Kruml. 174^b, pomašceno Hlah. Sir. 23, 30, budem pomšceny GestBř. 93^a, pomšctieno ChelčP. 49^b, mšctěno Br. Isa. 34, 8, pomšctěn Us., odchyl. pomšctěn Jg.; lštiti-lšcēn, lšctēn: nejsem pršlšczen ŽKlem. 76, 3, olšczen sem Lit. 2. Mach. 14, 7, diábelským przyłšczenym Modl. 80^a, nejsú prziolšctieni Hlah. žalm. 77, 29, pršlšctien Kruml. 4^a, nejsem fšlšctien Ol. Gen. 48, 11 atd., pršlšctěn Us., odchyl. pršlšctěn Jg.; krštiti-kršcēn, kršctěn a dalšími změnami hláskovými křšcēn, křšctēn, křcēn, křctēn: by(li) pokrřczeni svD. 64, pokrřczen Pass. 282, pokrřczen Krist. 35^b, krřczenye Pass. 229, pokrřcten t. 249, nekrřctyena t. 229, krřctyten Štít. uč. 115^a, (dietky) krřctyteny tamt., pokrřctieni Kruml. 308^a, ktož krřczen bude Kat. 112, aby pokrřczen byl Koř. Mat. 3, 13, mám pokrřczen býti t. 3, 14, krřceni ste t. 1. Kor. 1, 13, pokrřceni sme t. Řím. 6, 3, křctěn Us.; čštiti-čšcēn, čšctēn a dalšími změnami čcēn, čcctēn (m. čšctēn, srov. dět- m. dšt- I. str. 113), čctēn: poczřczena Hrad. 54^b, uczřczenu býti Alb. 63^b, czřczenye a chvālenie Hrad. 56^a, budeš pocřczen Alb. 54^b, poczřczen FvOl. 135^a, aby poccen byl Koř. 1. Petr. 4, 11, aby czceni byli t. Mat. 6, 2, k božímu pocřczeny Alb. 102^a, ty czřcten jsa Hrad. 140^b, potřctenie Kruml. 235^a, bude učctien Hlah. Sir. 21, 31, czctien Ol. Fsth. 6, 9, poczctien magnificatus t. Ex. 15, 21, poczctieny honorabilis t. 12, 16, bez vczctienye t. Jud. 1, 11 atd., odchyl.: ctēn Us.

-sn v -šň a -stn v -štñ. Tak mělo by býti, ale není pro to dokladu zřetelného; nč. odchyl.: objasněn, přivlastněn Us.

Změna kmenové souhlásky jeví se tedy nejpatrněji při souhl. -z, -s, -d, -t a při spřežkách tyto souhlásky obsahujících. Při týchže hláskách a spřežkách jeví se pak také nejpatrněji odchylky, které tu bývají.

Odchylky tyto vznikly analogií: místo náležitého a bývalého vozen utvořeno bylo a ujal se nově vođen, podle tvarů *voditi, vodil, vodim* atd., ve kterých ve všech je -d- (-di- vysl. -di-), a rovněž tak ve všech případech jiných. Krom toho bývá někdy vedle slovesa také příslušné substantivum, jehož analogie tu spolupůsobí a souhlásku chrání, aby znižené náležité nepodlehlo, jako jest na př. part. *vyobrazen* podle inf. *vyobraziti* atd. a spolu podle subst. *obraz*. *rozumyem, rozumem, rozumem* atd.

Odchylky tyto vznikají porůznu již v době staré, jak ukazují příklady nahoře položené, a množí i šíří se časem víc a více. Šíření to je nestejné, v nářečích východních mnohem větší nežli v západních.

Na území západním jest odchylek ujatých poměrně nemnoho, a je jich méně v jazyku obecném nežli v knihách. Na př. v TomP. čte se: *hoděn* do ohně 4, 194, *jezdění* 3, 528. *uškodění* 2, 63, obecně však říká souhlasně s pravidlem starým: *hozen, ježdění, uškození* (odchylky v Pal.: *aby*

stříbro do země vozeno nebylo 5, 1, 197, k hasení ohně 4, 1, 173 atp. jsou z nář. val.).

Naproti tomu v nář. mor. a slc. jsou odchylky všude a čím dále na východ tím hojnější. V nář. han. je ještě dosti shody s pravidlem: prošené BartD. 2, 30 (hol.), vyhozené, převrácené t. 233 (kunšt.), s odpuštěním t. 61 (přer.), vedle vozené t. 82 (olom., voziti), prosené t. 53 (přer.), hoděné, braděné t. 208 (třeb.) atp.: v nář. zlin. a val. není změny žádané při -z, -s, -d: vozený, pokazený, vyprosený, ohraděný, osloboděný, vycúděný t. 1, 15 a 64; v nář. pak mor.-slc. a slc. je tu neměnění vůbec pravidlem: zarazený, vyprosený, oběsený, naroděný, odsúdněný, nasaděný, zakrútěný, obrátěný, vymlátěný, vysvětěný t. 30 a 34, atd.; Doležal ve své slc. mluvnici 1746 má za pravidlo part. zkusený, pustěný atd., a v nynějším slc. nář. spisovném jest po pravidle jenom stopa v adjektivech uroděný a zatracený ve významu ingenuus a condemnatus, pak v odvozeném subst. myšlienka, kdežto participia příslušných tu sloves jsou bez té stopy: uroden, zatraten, myslen Hatt. slc. 130. — K chronologii odchylek zde vytykánych jest připomenouti, že v moravských textech starých ještě nemají vrchu ani zvláště nevynikají a že v knize Tovač. jest úplný souhlas s pravidlem: nucen Tovač. 72, placen 187, nasyceni 129, puštěn 192, súzen 78, osazen 192, zřízeno 48, škozeno 309, potvrzen 223 atd. —

Za -en je v několika dokladech -em; o tom v. § 43 č. 1.

-en bývá zdĺouženo v -ien zúž. -én; na př. zproffstijen Štít ř. 9^b, býti naplnynu Brig. 139^b, Anna winijna byla KolCC. 320^b (1561), fpatřjn bude Br. Deut. 16, 4, pokropino, namočino Kotsm. 8 (doudl.), zaplacino ^{šiaž.} BartD. 2; 258 (žďár.), zaplatino t. 274 (jemn.) atd., srov. § 43 č. 3.

Dial. bývá zdĺoužením také subst. verb. -ení, když slabika předcházející je krátká: dovolení, choďení BartD. 1, 8 (zlin.) vedle pálení, trápení atd. tamt.

Některá slovesa jednotlivá.

139. Slovesa sem patřící jsou skoro vesměs denominativa, na př. bohatiti z adj. bogats, mysliti ze subst. mysl atd. Vedle nich jsou denominativa také v tř. III. 1, na př. bohatěti z téhož adj. bogats, uměti ze subst. umě atd. O poměru a někdy matení obou promluveno na začátku § 125. —

bydlu, bydliti, Praes. bydlu atd., pl. 3. bydlé: tu kdež bydle Hřekové DalC. 1, jižto bidle ŽKlem. 32. 14 atd.; bydlejí podle III. 1: sluhy bydlejí Ol. 2. Reg. 11, 11, bydlejí Troj., Vel. Jg., kteříž bydlejí Br. Isa. 8, 16 a j.; bydlí a -ejí Us. — Impt. sg. bydli z doby staré nedochován; pl. bydlíte: veždy v čistotě bydlíte, tak se k bohu přiblížíte Hrad. 119^b; bydl,

bydlte (-l souhláskové): wzbidl ŽKlem. 36, 27, nebydlwa tuto Pass. 472, byl rozkošně Štít. uč. 108^b, Bydl ochotně s svú družinú NRadaB. 515 (verš 8slab.), byl Ben. 2. Reg. 15, 19, bydlte t. Jos. 22, 19; nové bydlí Us., bydlete: bydlete v zemi a služte Pror. 90^b, Us.; bydlej podle III. 1: bydlej v Jeruzalemě a nevychoď odtud Comest. 150^b, bydlej Br. Jg. — Inf. bydliti: bidliti ŽKlem. 29, 6, bydlity Ol. Deut. 12, 10, bydliti Ben. 4. Esdr. 16, 43, Br. Jer. 50, 39; novotv. bydleti: bydlety DalC. 72, Ol. Deut. 12, 10 (spolu s bydlity), bydleti Ben. Jud. 5, 14, Br. Jer. 49, 33 atd.; bydliti i bydleti Us. — Part. bydle: bydljce Br. Ezech. 38, 11 a Us.; novotv. bydaje Troj. Ben. Vel. Jg. O adj. bydliúci, bydliúci atd. v. § 35 č. 12. — Part. bydlil: bidlil ŽKlem. 119, 5, bydlil Pass. 87, aby bydlili Br. Jer. 32, 37; novotv. bydlel: kde by bydlel Koř. Jan. 1, 39, bydleti Ben. 4. Esdr. 3, 25, Br. Oz. 2, 18; bydlil i -el Us.

drbu, drbiti, ze sthném. durfan. Praes. drbu atd.: proto se sám v to dyrbu uvázati DalC. úv. 1, dirbu z rozličných (kronik) jednu shledati tamt. úv. 2, dirbi dirfieti debet tenere Túl. 25^b, zlý člověk to drby býti DalC. 4, drbyte za kněz silného mužě jmieti t. Part. drbil: dirbři bych to zrušiti DalH. 42, rod mój dirbyl by škodu vzieti DalC. 10. Zaniklo.

haňu, haniti, stejného původu jako haněti v tř. III. 1, v. § 125. Praes. haňu atd., pl. 3. lidé hanye boha ML. 59^a. Aor. hanich: (mužie) mnoho dievek pohanychu DalC. 14. Inf. haniti: pohanyti ŽKlem. 118, 13, vyhanyt DalC. 11. Part. haně: sebe nehanyecze Kat. 80; hanil: pohanyl fi ny ŽKlem. 43, 10, uhanyl fi t. 43, 8; haňen, subst. haňenie: hanenye a tryzn Hrad. 59^b.

hromazďu, hromazditi. Vedle toho jest v tř. V. 1^b iterativum hromazďěti. Vlivem tohoto a mimo to také vlivem part. hromazditi-hromazđen a býv. praes. sg. 1. hromazďu, -iu, -i bývá v tvarech slovesa hromazditi také tam -ďi-, kde by právem mělo býti -zd-. Začátky toho jsou již v době staré, jak příklady následující ukazují, a časem pronikla změna tato všeobecně, bývalé hromazditi zaniklo a jest za ně hromazďiti, hromazďiti. V textech staropísmých mnohdy nelze rozeznati, má-li se čísti -zd- či -ďd-, není-li při tom známek jiných. — Praes. sg. 1. hromazďu: fhromazdyu congregabo ŽWitb. Deut. 23; novotv. -zdím: nefhromazdym non congregabo t. 15, 4 (v textě tomto je -zditi také jinými tvary dosvědčeno); -ďdím Us.; — sg. 2. -zdíš n. -ďdíš, 3. -zdí n. -ďdí atd.: ty fhromazdis Hrad. 113^b, hromazdis thesaurizas Koř. Řím. 2, 5, ktož fhromazdy Alb. 28^b, každý hromazdy peníze Štít. uč. 74^b, jeden-li fhromazdi sbožie ŠtítOp. 32, (ktož) hromazdy Ol. Prov. 28, 8, (kněz) hromazdi sobě ChelčP. 179^b, kterýž hromazďi Ben. Jg., druží hromazdye Štít. uč. 74^b. — Impt. hromazdi, hromazď, -ďd atd.: fhromazd je congrega Pror. Jer. 12, 3, hromazd sobě poklady NRada 1444, shromazď Kladr. Num. 21, 16, fhromazď ChelčP. 73^b,

shromažďte Ol. Gen. 1, 9, ChelčP. 58^a, shromažďtež Ben. 1. Reg. 14, 38, shromáždi, shromážďete Us. — Inf. *hromazditi*, *-žďiti*: shromazdity Krist. 83^b; shromážďiti Us. — Part. *hromazdě*, *-žďě*: shromazdye vody congregans ŽWitb. 32, 7; shromážďiec Hug. 17, shromážďe Us. — Part. *hromazdil*, *-žďil*: shromazdyli fut sě vody ŽWitb. Moys. 8, aby mnoho nahromazdyl Štít. nč. 66^b, abychom odpłatu hromazdyli Štít. ř. 191^b, nahromazdyl sem Ol. Ekkł. 2, 8, aby shromazdil Ol. Gen. 41, 35, shromáždil Us. — Part. *hromažden* a subst. verb. *hromažďenie*: shromazdeny jsú ŽWitb. 34, 15, stříebro bude hromazdzieno Ol. Job. 22, 25, (rúcha) byla shromazdyena t. Ex. 39, 19 atd., wffe shromazdenye ŽWitb. 55, 6, malé shromazdenye Modl. 42^a, w hromazdzieny sbožie Ol. Sir. 31, 3; nč. shromážďen, shromážďení Us. může býti odtud i z iterativa *shromážďěti*.

-koliti, *skoliti*, novotvar za staré *kláti* praes. *kołu*, viz toto v tř. V. 2, § 169.

krášlu, *krášliti*. Impt. *krášl* atd.: okrafl lože své Jeron. 163^b, *okraľte* kopie Pror. Jer. 46, 4. Part. *krášlen*, okrášlen stč. i nč. Odtud vniká *-šl-* také do tvarů jiných a jest *krášliti*, *krášlím* atd. Us.

kršću, *krstiti*, z *krst-*. Praes. sg. 1. *kršću* atd., v. § 134; novotv. *krstím* atd.: já tě krzřtým t. j. křtím Štít. uč. 115^a, t. 115^b, křtím Us. Part. *kršćen* atd., v. § 138; *-m*: já krzieřtyem sem Pass. 623, v. § 43 č. 1.

kšu, *kšiti* (nikoli *kšiti*), z *koch-*, srov. *kýchati*. Praes. *kšu* atd.: ktož křfy PassKlem. 97^a. Part. *kšě*: (lidé) křfiec neb zievajíc Pass. 251, křfyecz PassKlem. 97^a, Part. *kšil*: křfyl Pass. 251, PassKlem. 97^a, xil HusOrth. 175, *křfילו* jest (dietě) Ol. 4. Reg. 4, 35, MamB. 74^a. Zaniklo.

kvielū, *kvieliti*, *kwēl-* lamentari. Podle stsl *cviliti* flere a *cvileti*, *cvilja* lamentari, proti *cviliti* affligere, vlastně facere ut quis lamentetur Mikl. 1^a 137, byla snad také v češtině kdysi slovesa stupněm samohlásky kořenné a významem podobně rozdílná, a rozdíl ten se zastřel a slovesa původně rozdílná splynula v jedno. Praes. *kvielū* atd.: sg. 3. že kwiely AlxH. 6, 3, proč kwili (rým: chvili) Hrad. 32^a; pl. 3. kdež pláčí a kwiele NRada 1737, novotv.: zvířata kwielegi KabK. 4^b. Impt. *kwēl* atd.: kwiel plange Ol. Joel. 1, 1, *plačiz* a *kwiel* NRada 1931, křič a kwēl Br. Ezech. 21, 12, kwelte ululate Pror. Isa. 13, 6, kwēlte a křičte Br. 48, 20 atd., kwēl Jg.; kwilte (krácením novým) Vel. Jg. Inf. *kvieliti*: Joachim jě sě kwelyty ML. 41^a, kwelyty budú Pror. Jer. 47, 2 atd., kwiliti Vel. Jg. Part. *kwiele*: kwile a pláče Br. Jg., o adj. *kwitúci* v. § 35 č. 12; *kvielil*: že buoh kwielil Krist. 21^a atd., kwilil Jg.; *kwieliw*: kwielywffly Krist. 102^a.

-mčěti, *zamčěti*, dial. = zamknouti: praes. *zamčim* BartD. 2, 53 (přer.), impt. *zamči* si ho Suš. 335, inf. *zamčěť* BartD. 2, 53 (přer.), part. *zamčěl* t., *zamčěti*, *zamčím* Duš. verb. 203 (domažl.).

mdlŭ, mdliti = mdlým činiti; part. mdlil: (lid) fye vmdlil Ol. 1. Reg. 14, 28; proti tomu malleju, mdléti v tř. III. 1, v. § 125.

modŭ sě, modliti sě, stupň. z modl-. Praes. modŭ sě: wzmodliu fie ŽKlem. 5, 4 atd. Impt. modl sě atd.: modl fie ŽKlem. 36, 7, modlte fie t. 28, 2, modl se Br. Jer. 37, 3, modlhne sě ŽWitth. 94^b, 6, modlmy sě Ol. Tob. 8, 4, modlte se t. NZák. 15^a; modlem fie ŽKlem. 94, 6, modlete fie t. 96, 7 a j., modlem, -ete se Us.; v stě. modl jest -l souhláskové a proto snadno se odsouvá: modlte fe Kladr. Luk. 22, 40.

mušu, musiti. ze sthněm, muozan, Za mus- bývá mos-, srov. I. str. 259. Za cizí -s- pak bývá -š-: muším, mušet atd. Us. (místy), srov. I. str. 485. — Praes. sg. 1. mušu atd.: plakati mufu AnsJist., mufiu řeči ApD. 104, muffyu visěti DalC. 21, žalovati musyu LAl. c, moffy přivěsti ovcě KvVíd. Jan. 10, 16, muffy o tom mluviti Alb. 88^a, pověděti muffy NRada 1002 (rým: uši), daně dáti muši Tkadl. 1, 20, já zahynúti mufy Orl. 87^b, já mufy zůstati Háj. 300^b, (já) nemušu Suš. 497; novotv. musím: vypraviti mufym Alb. 88^a atd., musím Us., muším Us. (místy), Frb. Pís. 227; sg. 2. musíš 3. musí atd.: muffylys jmieti utrpenie Hrad. 3^b, v některém (stavu) mofy býti každý Štít. uč. 35^b, mufywyie pryč jíti Mast. 214, prositi mufimi HomOp. 153^a, tobě věrni býti muzzim AlxBM. 6, 21 atd., musíš, musí atd. Us., muší- Us. (místy), BartD. 2, 210 (třeb.); pl. 3. musie: slepice (churavé) mufie pomazány býti Hug. 119, (oni) mufý Puch. 71^a, dluhy placeny býti mufy KolEE. 182^b (1690), musí Us.; novotv. musejí: mufegij býti Štít. ř. 69^a, mufegij trpěti t. 207^a, mufegy lidé pracovati ŠtítOp. 334^a, mufegy t. 267^a, mufyegi kacieřstva býti Koř. 1. Kor. 11, 19, mufegij VšehK. 145^a, mufegj Br. Jer. 10, 5 a j., nemufegj Har. 1, 221 atd., musejí Us., dial. mušej. — Impf. musiech: (Alexander) drz býti mufyefye AlxV. 369. — Aor. musich: (Libuše) vinného mufři snútiti DalHr. 3, (Paris) muffy otdad jěti AlxV. 765, muzzichuygnu nápoj dáti ApD. b. — Inf. musiti Us.; novotv. museti Us., mušet BartD. 2, 210 (třeb.) — Part. musě: mufycze dáti KolEE. 338^b (1687), muse, music- Us. — Part. musil: muzzil šě rozdřieti ApŠ. 51, muzzil sníti Jid. 20, by moffyl umfieti Štít. uč. 4^b, mufyl trpěti Alb. 89^b, styděti se mufyl Br. Isa. 23, 9, fci mufyli t. Jer. 10, 18, musil Us.; novotv. musel: Řekové utiekati muffeli Troj. 114^b, mufeli Puch. 28^a, mufeli KolČČ. 11^b (1542), muffel KolEE. 329^a (1693), mufela t. 438^a (1718), musel Us., mušel Us. (místy), BartD. 2, 210 (třeb.). — Part. mušen, subst. mušenje: tvě muffenie ChelčP. 279^a, mušení Us.

myšŭ, mysliti, stsl. mysliti cogitare, denominativum ze subst. mysl cogitatio. Praes. myšŭ atd.: (já) pomyfliu ŽKlem. 37, 19, pomyflyu ŽWitth. tamt., wzmyfliu t. Ezech. 14, co já nynie myflyu Pass. 295, (já) řeči prázdné jelikož mohu myfly ukrátiti DalC. úv. IV atd., myslím atd. Us. — Impt. mysli atd.: to (ty) na každý den mifli, aby mohl atd. Túl. 85^b; —

mysl atd.: pomysl memento ŽKlem. Deut. 7, Priemysl t. 35, 11 a j., což t se koli zdá vymysl Pass. 14, pángu mysl o sobě spíše Hrad. 143^a (verš 8slab., tedy mysl 1slab.), pomysl, pomysl, kaká by to radost byla Štít. uč. 158^a, pomysl, pomysl, rozumný člověče Štít. ř. 216^a, mysl cogita Ol. Sir. 8. 16, t. 1. Reg. 25, 17, to mysl cogitet Koř. 2. Kor. 10, 11, ani co mysl LékB. 38^b, pomysl Ben. Deut. 32, 7, t. 1. Par. 21, 12 a j.; wymyslme nějakou chytrost Br. Jer. 18, 18; pomyslte na to sami AlxV. 1325 (verš 8slab., -mysl 2slab.), pomyslte Ben. Súd. 19, 30, Háj. 445^b; — novoty. myslí pl. myslete Us. — Impf. myslých, v. § 26 č. 1 a); myslých: když to myšleffe GestU. 94 atd. — Aor. myslich: král zamyzlil PilB. atd. — Inf. mysliti: obmyslyty Štít. uč. 104^a, pomyslyty t., pomysliti Hrad. 97^a atd., mysliti Us.; mysleti, myslet Us. ob. Jg. — Part. mysle: myšleccz Štít. ř. 76^a, coš sobě vymyšleccz t. 210^a atd., mysle, myslíc- Us. — Part. myslil: abych myslil Alb. 11^a atd., myslil Us.; myslel Us. ob. Jg. — Sem patří také stč. smysliti intelligere, sapere, nesmysliti = nerozumné mysliti u. jednati, denominativum ze subst. smysl intellectus, rozdílné od složeného s(σ)-mysliti, od něhož se liší také významem imperfektivním. Praes. smyslu atd.: nemyšlis dospěle, slúžíš diáblóm Kat. 78, já muím, že ty smyslyš věkem t. 76, smysliš jehož my neviemy intelligis Ol. Job. 15, 9, nemyšlis toho non sapis Koř. Mark. 8, 33, nemyšlis tomu co je božie vuole Comest. 235^b; jenž smysly intelligit ŽWittb. 40, 2, smysli ŽGloss. tamt., málo mládenec smyslij Blázn. 136^b; ktož zle smysle (pl. 3.) Comest. 65^b, starcové nemyšlec a bláznie Hrub. 137^a. — Impf. mysl atd.: ani více rozuměj a smysl než to Ol. EkkI. 7, 17, všmysl sobě erudire Br. Jer. 6, 8; my všichni spolu smyslme a rozumějme HusE. 3, 134; blázni, někdy smyslete sapite ŽWittb. 93, 8 (stran -le- srov. impf. modlete se Hrad. 79^b, ŽKlem. 95, 9, bydlete Pror. 90^b), nemúdí. všmyslete někdy! ŠtítMus. 124^a, t. 124^b. — Impf. smyslých: mluvích jako malický, smyslech jako malický sapiebam ŠtítMus. 117^a. — Inf. smysliti: toliko jsi smysliti mohla ChelčP. 85^b, blázniti a němysliti Blázn. 137^a, kdyby člověk usiloval smysliti t. 151^b; smysleti (jako mysleti, bydleti, m. -iti): (bylo jemu) jako volu nemyšleti a jako volu seno jiesti KrumI. 130^b, Rudoltovici smysleti nechtiechu, že když porazili kterého (jezdce s koně), nechali choditi jeho a ten jim škodicše DalJ. 107 z rkp. V, smysleti sapere Lact. 226^d. — Part. smysle: to sem, nesmyslec slíbila ŠtítV. 18. — Part. myslil: když jsem byl malický smyslil sem jako malický sapiebam Koř. 13, 11, (věžňovi) aby bylo kladau přituženo, aby sobie všmyslil KolL. 582^b (1603); myslel (jako myslel, bydlel, m. -il): ač sem smyslel si sentiebam ŽWittb. 130, 2, smyslel ŽGloss. tamt., lubo smyslely a rozuměli utinam saperent ŽWittb. Deut. 29. — V ŽKlem. psáno: blázni, něka umysloite sapite 93, 8, proti smyslete v ŽWittb. tamt. a všmyslete ve ŠtítMus. 124^a a 124^b; není-li to omyl, tedy to je = usmyslejte, tvar podle III. 2.

pravu, praviti dicere, stsl. praviti dirigere. Praes. sg. 1. pravu atd.; zdlouž. (já) právi: praa-vy-li t vám pravu, proč mi nevěříte Štít. ř. 143^a, prawy t vám dico t. 207^b, mládče, tobě právi (tak v rkp.), vstaň HusPost. 163^a, učíň což t (já) právi Kladr. Přísl. 6, 3; srov. sg. 1. raditi-rázi a viděti-vízi. Part. pravil Us.; z toho prál: prál Us. ob. (místy), Dobr. Lehg.¹ 323, matka prála chodHan. 46, práł. práli BartD. 1, 65 (val.). Inf. praviti atd. Us.; z toho prát BartD. 1, 80 (val.). Z. praví n. praví do věty nespojitě vkládaného vyvinulo se také adv. praj. prej, prý; srov. I. str. 138, 437 sl. a 564.

pušću, pustiti. Praes. sg. 1. pušću atd. v. § 134. Part. puščen v. § 138. Impt. pust; za plur. pustle vyslovuje se jen puste: puŕte Mast. 40, Ben. Esth. 6, 5, odpuŕte BůC. 54, a tudy vzniká pak i sing. pust Us. ob., v. § 19 č. 8.

razu, raditi. Praes. sg. 1. razu atd. v. § 134; zdloužené rázi: nemluv tak více rázy t cave ne ultra loquaris Ben. Súdč. 18, 25, srov. sg. 1. praviti-právi a viděti-vízi.

smyšlu, smysliti sapere, v. nahoře při mysliti.

-spu, -špu, -spiti, uspiti, stsl. uszpiti sopire. Aor. uspich: ona všpy jej dormire fecit Ol. Súdč. 16. 19. Inf. uspiti: všpiti lid ChelčP. 94^b. Part. uspil: mráz vody vspil bičeš Baw. 48, Všpiliť sú sen svůj Kladr. žalm 75, 6. Part. uspen, ušpen: Olofernes ležieše opitím všpen Comest. 196^b, všpien sopitus Kladr. Judit 13, 4 a j. Zaniklo.

úpu, úpiti, z vep gen. úpu. Praes. úpu atd.: každý wzupi Hrad. 137^b. Inf. úpiti: buďeš upiti t. 130^b, mohli byste zaupiti t. 35^b. Part. úpě: křičě, vpye oplakovati budu svůj škodu Alb. 104^b, šla vpieczy Ben. 2. Reg. 13, 19. Part. úpiv: zaupivše jechu se plakati Hlah. Job. 2, 12. Zaniklo. Vedle toho bylo a zachovalo se úpěti v tř. III. 1, v. § 125.

vari. Je vlastně interjekce, ze stněm. subst. war = pozor, nebo slovesa waru = pozor mít, a zejména jeho impt. war. S interjekcí -á, která se v stněm. k subst. a impt. přivěšovala, bylo ward! Toto je přejato do polštiny, na př. wara, wara na strone! czy nie widzisz kto idzie? Jag. Arch. 17, 106 (ze XVII stol.), wara = aufgeschaut! hute dich! atp. Linde s. v. V češtině je za to vari, a spolu pošinut význam: nejen = pozor! ale také = vyhní se, jdi s cesty, jdi! Na př. vari tam habo! Wint. 521 (z r. 1591), vari halěři ať groš sedne Přísl. Jg. Rozdílná koncovka, č. vari proti něm. ward, mohla se při interjekci vyvinouti snadno. Interjekce vari! má platnost imperativu, a tedy běre se za imperativ. Když platí osobě jedné, běre se za sing., a podle potřeby tvoří se také plur. varime, varite atd.: warite oči Přísl. XVI stol. v ČCMus. 1829, IV. 56, varte se konského zadku Přísl. Jg., wari plur. warne, warte Dobr. Lehg.¹ 313. A dalším doplňováním přibýly tvary ještě jiné, zejména inf. variti, na př. varyti = ustou-

piti Šemb. 53 (val.), odvaryl BartD. 1, 240, a part. varil: odvaryl od ní = odstoupila tamt., laň s toho hrobu nevaryl až se tam samým řvaním roztrhla Kulda 1, 166. — V nář. laš. je varati: varaf = uhnouti, praes. varam, varaš, impt. varaj BartD. 1, 133 a 284; nikoli iterativum k variti. nýbrž jen znění ku pol. wara a něm. warā bližší. — Rovněž tak je z germ. přejato stsl. variti praecedere, antevertere, praecoccupare Mkl. Lex., praevenire Zogr. Mark. 6. 33, z got. warjan Uhlenb.; ale přejetí je v č. a stsl. samostatné, č. vari a stsl. variti nesouvisí.

vařu, vařiti, stsl. variti. Part. vařě atd.; adj. vařeí, dial. vařoucí BartD. 2, 259 (žďár.), kontaminací s adj. vroucí atp.

věziti, novotvar k transitivu vězěti, vzatému ve významu transitivním, v. § 132; part. vězen Us. místo žádaného -žen, ze starého vězěti.

vítěziti, vítěžiti, v. § 138 g) h).

výšu, -siš, výsiti = vysokým činiti, stsl. vysiti elevare. Praes. výšu, výsiš atd.: blázen visi svůj hlas Hlah. Sir. 21, 23. Inf. výsiti: nerod sě visiti t. Sir. 10, 29. Part. výsil: Krzistus povisil jest moci jeho t. Sir. 47, 13, povisil mne t. žalmu 26, 6, povisili t. Judit 1, 7, zvisil čest svého lida t. Sir. 47, 6, když sú sě zvisili t. Sap. 10, 5, ty si všecky przievisila Prov. 31, 29. Doklady jsou z textu hlah., hláska -s- tedy jistá. Zaniklo a nahrazeno denominativem z km. komparativního: výšiti = vyšším činiti.

žěšu, žěsiti, stsl. žasiti terrere. Part. žěšen: strachem byl prziežesěn Hlah. 1. Par. 21, 30; jsa prziežesen t. 2. Par. 20, 3. Zaniklo.

-žitčiti, požitčiti v póžčiti, pójčiti, pňjčiti atd., o tom viz I. str. 516.

Třída pátá.

140. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní má koncovku -a (nikoli však -ov-a s praes. -u-je), jindy -ja, na př. jugra-, děla-, tesa-, hura-, vonja-, sadja-, laja- v inf. psl. jugrati, dělati, tesati, birati, vonjati, sadjati, lajati č. jhřáti, dělati, tesati, bráti, voňati (-něti), sázati (-zěti, -zeti), láti. — Koncové -a, -ja je dilem zvláštní přípona, kterou kmen tento ze základu jiného jest utvořen, na př. v tes-a- z koř. tes-, bur-a- z koř. ber-, la-ja- z koř. la-; dilem přípona kmene jmenného, z něhož je sloveso utvořeno, na př. v jugra-, vonja- v subst. jugra ludus, vonja odor; dilem přípona jmenná analogií obměněná, na př. děla- z kmene jmenného dělo-. Srov. § 30 č. 3. V. — Kmen praesentní má přípony jednak -e (-o), jednak -je (-jo), a tvoří se dilem ze základního kmene infinitivního, dilem ze základu jiného; a podle toho rozeznávají se tu čtyři oddělení nižší, čtyři vzory: 1. dělati č. dělati s km. inf. děla-, praes. děla-je-, 2. tesati s km. inf. tes-a-, praes. tes-je-, 3. birati č. bráti s km.

inf. *bír-a-*, praes. *ber-e-*, 4. *lajati* č. *láti* s km. inf. *la-ja-*, praes. *la-je-*. Srov. § 47.

1. vzor a) *dělati, dělaju*, b) *sázěti, sázěju*.

141. Sem patří slovesa třídy páté, jejichžto kmen praesentní utvořen jest z infinitivního příponou kmenotvornou *-jo-, -je-*, na př. z kmene inf. *děla-* kmen praes. *děla-jo-, děla-je-*, z kmene inf. *sadja-* kmen praes. *sadja-jo-, sadja-je-* [= Lesk. III. 2. A. a)].

V češtině je tu ještě rozdíl mezi slovesy s kmenem infinitivním a) tvrdým *děla-* a b) měkkým *sadja-*, poněvadž se při kmenu měkkém vyvíjejí hláskové změny jiné, než při tvrdém; proto rozeznáváme vzory 1^a *dělati* a 1^b *sázěti*.

1^a *dělati, dělaju*.

142. Tvary vzoru tohoto jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>dělaju, -i; -ám</i>	du. 1. <i>dělávě, -va</i>	pl. 1. <i>dělám, -me, -my</i>
2. <i>děláš</i>	2. <i>děláta</i>	2. <i>děláte</i>
3. <i>dělá</i>	3. <i>děláta</i>	3. <i>dělájú, -í;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>dělajvě, -va</i>	pl. 1. <i>dělajme, -my</i>
2. 3. <i>dělaj</i>	2. 3. <i>dělajta</i>	2. 3. <i>dělajtc;</i>

imperfektum:

tvary delší

sg. 1. <i>dělajiech</i>	du. 1. <i>dělajiechově, -va</i>	pl. 1. <i>dělajiechom, -me, -my</i>
2. <i>dělajieše</i>	2. <i>dělajiešta, -sta</i>	2. <i>dělajiešte, -ste</i>
3. <i>dělajieše</i>	3. <i>dělajiešta, -sta</i>	3. <i>dělajiechu,</i>

-jie- ze staršího -já-;

tvary kratší

sg. 1. <i>dělách</i>	du. 1. <i>děláchově, -va</i>	pl. 1. <i>děláchom, -me, -my</i>
2. <i>děláše</i>	2. <i>dělášta, -sta</i>	2. <i>dělášte, -ste</i>
3. <i>děláše</i>	3. <i>dělášta, -sta</i>	3. <i>děláchu;</i>

aorist:

sg. 1. <i>dělach</i>	du. 1. <i>dělachově, -va</i>	pl. 1. <i>dělachom,</i> <i>-me, -my</i>
2. <i>dělu</i>	2. <i>dělusta, -šta</i>	2. <i>dělaste, -šte</i>
3. <i>děla</i>	3. <i>dělasta, -šta</i>	3. <i>dělachu;</i>

tvary jmenné:

inf. *dělati*; sup. *dělat*;

participium

-nt: *dělajě* ze staršího -ja, *dělajúc-*;-mš: *znám, -a* atd.;-lš: *dělal, -a* atd.;-šs: *dělav, -vši, -vše*;-nš: *dělán, -a* atd.;subst. verb.: *dělánie*.

K tvarům jednotlivým.

143. Praesens. Sing. 1. *dělajm, -iu, -i*, psl. *dělajq*; na př. na život ti odpovídaŕi i o dceři t ničs netbaŕi DalH. 39, na vaše dary netbayu ale odplaty od Jezukrista czakayu Pass. 455, netoliko nezadayu, ale juž na to nic netbayu a juž světské chvály nehledayu, přěd ničímž nebiehayu t. 467, wzpowiedagiu sě tobě ŽKlem. 11^b; schowagi sě observabo me ŽWittb. 17, 24, *jáz hledagy* . . zadagy DalC. úv. 1, hledagy Hrad. 36^b, dawagy jej v ohřeb Rožmb. 262, *jáz nezadagy* Pass. 457, jehožto já posielagy Krist. 89^b, (já) závary železné zlamagy Pror. Isa. 45, 2, já nepřistúpaji ani dávaji Trist. 137, já to znaji (rým: králi) t. 128 atd.; — *novotvar dělám*, podle § 7, A) č. 4; na př. hledam Hrad. 36^b (vedle hledagy tamt.), poznám Alb. 84^a, *vziědu a porubaam* Pror. 27^b, na život ti odpovídaŕm i o dceři t nic netbám DalJ. 39 podle rkp. I. a Ff atd., *dělám* Us., volám slc. — Sing. 2. *děláš, stažením atd. z psl. dělaješb*; na př. znamenaa ŽGloss. 90. 8, osvēcijes a zachowawaaf Štít. ř. 168^a, karaaf t. 137^a atd., *děláš* Us., voláš slc. — Sing. 3. *dělá, z dělajeto*; na př. jenž sě wzywá PiLa., jenž nepomní ani tbā Jid. 119, jenž zehnaa Pass. 23, královna o mne netbaa t. 43, jenžto lyekaa Pror. 8^a, jenžto upomynaa t. 17^a, ktož poslučaa Pror. 9^b, wolaa prorok t. 232^a atd., *dělá* Us., volá slc.; — *novotvar podle V. 4 dělaje*, zřídka: z bláta wzdwihage chudého elevat ŽKlem. Ann. 8, ona j'mu laje a 'n ot nie přeč uplakage JidDrk. 62, přide druhý (žalovaný)

ptajě jeho (konšela za obhájce), a když sě jeho doptage, bude řeci atd. Hrad. 128^a, poczynage fie o trogiech stawiech ŠtítSázav. 28^a, poczynage fie o osmeru blahoslavenství t. 223^b. — Du. 1. dělávě, -va, stsl. dělajevě (-va), zde nedoloženo. — Du. 2. 3. dělátā, stsl. 2. dělajeta 3. dělajete: když dva fedata Štít. uč. 8^b, když spolu jsta oplzle vzhledāta na sě ŠtítV. 23. — Plur. 1. dělām, -me, -my, z dělajemā, -me, -my; tvar ām jen dotud, dokud nebyl vznikl stejně znící novotvar pro sg. 1., o němž viz zde napřed; na př. co meffkamy svD. 59, nezadamy Mast. 337, masti nehledamy t. 338, dělāme Us. stč. i nč., volāme slc., volāmy BartD. 1, 76 (val.) a j.; dial. -mě atd. jako v § 54. — Plur. 2. dělāte z dělajete, na př. jižto hledaate hospodina Pror. 38^b atd., dělāte Us., dial. -te atd. jako v § 54. — Plur. dělajū, -iū, -i, z dělajātū; na př. (zloději) vradaiu HomOp. 177^a, z chlapōv šlechtici bíuaiu a šlechtici syny chlapy gmíeuiui DalH. 41, z jich rodu nemoci gmíeuiui, druží sě wzthiekaiu t. 30, jemužto (městu) rziekayu Troja Pass. 328, jižto dyelagiui zlost ŽKlem. 8^a, (lidé) wzpomynagyu DalC. 20, (lidé) rzyekagyu tamt., ješto vffagyy v modly Pror. 31^b, ti ješto rozštyeragyy siet t. 14^a atd., dělājī Us., volājū slc.; dělaj Us. ob., tvar významný pro vzor tento na rozdíl od vz. I. 7 a V. 4 (o příkladech tomu podobných z doby starší viz v § 14, A, a); dial. -ó, -um atd., jako v § 54.

V nář. laš. jest -a-, -o- za -á-, a také -um za -ám, srov. I. str. 123; tedy: sg. 1. volām n. -om n. -um, 2. volāš n. -oš atd. BartD. 1, 101 a 128.

144. Imperativ. Sing. 2. 3. dělaj; netbay na to Jid. 119, NRada 77 atd., volaj BartD. 1, 7 (zlin.) a j., volaj slc.; přehlas. -ej: dělci Us. — Du. 1. dělajvě, -va; nedajva DalJ. 28 podle rkp. Ff. — Du. 2. 3. dělajta: netbayta a sě nelekayta Kat. 142. — Plur. 1. dělajme, -my: zlamaymy okovy dirumpamus ŽWittb. 2, 3 atd., volajine, volajmy BartD. 1, 90 (stjick.), volajme slc.; dial. -mě atd. jako v praes. indik.; přehlas. -ejme: dělejme Us. — Plur. 2. 3. dělajte: onamo dojíti zadayte HomOp. 154^a, nedotikaite fie jich ŽKlem. 156^a atd., volajte BartD. 1, 90 (stjick.) a j., volajte slc.; dial. -te atd. jako v praes. indik.; přehlas. -ejte: dělejte Us. — Slabika -aj- je z býv. -aji-, srov. § 18 č. 1, b). Souhláska její se někdy vynechává, a zbylá samohláska bývá pak zdlouzena, srov. I. str. 538; na př. utiekaj človeče a zpowyeda dobrū zpověd t. j. zpovídā m. -aj EvOl. 107^b, odpoczywaz t. j. odpocívāž m. -vajž PassKlem. 157^a, pochowaz jeho t. 91^a, znamenaz Pulk. 42^b, t. 157^a a j., vbieraz (oleje) tolle Lit. 4. Reg. 4, 11, nemefkaz synāčku Baw. 287, ktož sě chce zpoviedati rozpomynaz a rozgymnaz v svém srdci OlMüllD. 716; rovněž tak v přehlasovaném -ej:- nesmeké synečku Suš. 223, zavolé, voléte BartD. 2, 165 a 175 (brn.) a j., počkě, deléte Austr. (křižan.) atd. — Zvratnou analogií podle známé změny y-aj-ej bývá zde naopak y za aj neb ej, srov. I. str. 138; na př. nedāwy

m. nedávaj ŽWittb. 26, 12, nedý m. nedaj v Pass. tišť. v leg. o rytířích v. 272 a 311, poŕluchite JiřBrn. 1, poŕluchyte t. 60, tak dyely m. dělaj AlchAnt. 13^b, daymy (dýmati) t. 61^a, dymy t. 99^b, nechy t. 12^b, ohledy t. 11^b, przidaŕy t. 56^b, ŕchuowy t. 14^a, wybyry t. 9^b atd., enom se mně milá dobře chový svůj zelený vínek nepromrhý Suš. 376, zavoŕy BartD. 2, 92 (nezam.), poŕlúchýte t. 95 (těž); z toho dále -yj: dělŕj, dělŕjme, dělŕjte t. 268 (jemn.). — V nář. laš. bývá -oj (z -áj): zavoŕoj, voŕojce BartD. 1, 101 a 128.

145. Imperfektum. Tvar delší dělajiech, -ajech, -ajich atd., ze staršího -ajách atd.; tvar kratší dělách atd., z -ajach stsl. dělaach; srov. § 26 č. 3. Na př. dělajiech atd.; czekagiech jeho ŽKlem. 54, 9, v něhožto uffagiech t. 40, 10, chowagiech EvZimm. 39, (Vojtěch) cti netbagyeffe DalC. 32, srdce v těle hragiefe Kat. 61, (Filoktet) hvězd běh znagiffe Troj. 8^b, neb se oba dobře znagieffa t. 130^b, chowagiechu ŽKlem. 98, 7, nezna-giechu t. Deut. 17, židové hledagiechu ho EvZimm. 36, Němci nic netba-giechu Hrad. 26^a, lidé se na ň ptagiechu Krist. 44^a; dělách atd.: Prokop všechny przygymaffe Hrad. 9^a, (Přemysl) tbaŕfe DalC. 76, (město) se znaŕfe AlxV. 411, slunce ybraŕfe Leg. Schwatz. 1, sv. Pavel wolaffe Štít. uč. 35^b, on tu ŕedaffe Kat. 174, dyelaffe GestU. 172, líčci zelenafra pravým studem Kat. 130, když tak rozmluwaŕfa GestBř. 61^b, ješto se zapalafte ŠtítMus. 52^b, slov jeho pozzluchachu svD. 48, té (dcery) v klášteřě chowachu a klášteřu (Sviní) Brod rzyekachu DalC. 42.

146. Aorist dělach atd., psl. dělach. Na př. kak to dosti ŕpach Mast. 310, (ty) przykaza Štít. ř. 164^a, jim koŕist odola AlxV. 1848, po-kazachom correximus GlossJer., židé zeymachu ženy ceperunt Ol. Num. 31, 9, zgymachu bydłitele t. 21, 32 atd.

147. Tvary jmenné.

a) Infinitiv dělati atd., psl. dělati. Na př. zŕpaty PilD. atd., dělati, -at Us., volat BartD. 1, 25 (zlin.), volat t. 44 (břez.), volat slc. atd. Zdlouž. volat chod. 57; ostatně stran kvantity v. § 31 č. 5. Strany pak -i, dial. -f a také -ci atd., v. § 31 č. 2. a 3.

b) Supinum dělāt, psl. dělato. Na př. (dělník) najprvé uveden dyelat Štít. ř. 110^a, böh zóve dyelat, pracowat do své vinnice t. 106^a, kázal jim dyelat do své vinnice tamt., vstáváte ráno tulat se po opití Alb. 29^b, při-jide žena naczierat vody EvZimm. Rozb. 709, přišli sú naczyerat a nena-lezli sú vody Pror. 63^a, dcery vyjdú vody naczerat Ol. Gen. 24, 13, vyšli naczerat vody t. 1. Reg. 9, 11, (Maria) šla hospodina hledat Alb. 34^b, jdiž hledat oslic Ol. 1. Reg. 10, 14, šel Saul hledat Davida t. 23, 35, (odešli jsme) hledat oslic Ben. 1. Reg. 10, 14, nechodiž ŕbijerat klasuov t. Ruth.

2, 8, šed rubat drev Ol. Deut. 19, 5, počte obyedwat Krist. 110^b, šli do školy zpívat CisMus. Rozb. 187, šel daru dávat tamt. atd.; jdi spat Us.

c) Participium -nt: dělajě ze staršího -ja, dělajúc-, psl. dělaję, dělajętj-. Na př. tkagye sě Mast. 411; Pnychagiuci Pass. 341, sě kochayuczi Hrad. 71^a, hledagiuci ŽKlem. 5^a; bŕwayucze svD. 71, dawagiuce poličky Hrad. 86^a; czakagijcz Štít. ř. 25^a, klekagijcz t. 165^a atd.; dělaje, dělajíc- Us.; dial. čekaja Suš. 438. klepaja na okno Šemb. 35 (mor.), dělaja BartD. 2, 82 (olom.), volajúc slc.; adv. říkajec BartD. 2, 258 (žďár.), srov. § 35 č. 11.

d) Participium -mō: znám, -a atd. stč. i nč., ze znajemō, -a atd.

e) Participium -lō: dělal, -a atd., psl. dělalō, -a atd. Na př. zzylychal svD. 25 atd., dělal Us., volal BartD. 1, 37 (stráň.) a j., volal slc. Zdlouženo -ál: volál chod. 57, habych nedbál chodHan. 266, nečekál t. 82, čekáli sme t. 160, vychováł sem t. 293, vychováli t. 84, poznál t. 97, poznála t. 190, poználi ste t. 232 a j. (ale tu také: dělal 29, huďělal 12, staral se 208, starala se t., žehnal 296 atd.). volál fem. volála BartD. 1, 61 (val.), volol (z -ál) f. volála t. 101 (laš.), volál t. 2, 147 (slavk.). Srov. § 39 č. 1 a 6.

f) Participium -ōs: dělav, -vši, -vše, psl. dělavz, -všši, -všše. Na př. zegmaw jě Ol. Deut. 21, 11, ani jich wídawŕŕŕe svD. 23 atd., dělav, -vši, -vše Us. spis.

g) Participium -nō: dělán, -ána atd., psl. dělanō, -a atd. Na př. vkaraan Štít. ř. 144^a, by dievka králem poznana PiID. atd., dělán Us.

h) Substantivum verbale děláníe, kázáníe, -í, z -anŕje. Na př. wolanye ŽKlem. 9, 13 atd., dělání Us. O kvantitě slabiky předposlední v. § 45.

Některá slovesa jednotlivá tohoto vzoru.

148. dělaju, dělati, stsl. dělati. Part. dělu Us.; z dvojího tu -l- se první vynechává a jest dial. děál, děála, děálo pl. děáli BartD. 2, 128 (zábř.), 144 (chrom.), 232 (kunšt.), 248 (žďár.) a j.

-dolaju, -dolati, odolati, uđolati Us.. zđolat slc. Doklady nejstarší a nejhojnější jsou při odolati. Praes. odolaju atd.: tiem odolafs mnohé vojně NRada 499, kto mně v smutčě viec odola LAl. e, vašě moc všemu odolaa AlxM. 1, 16, jehož (Kristova) moc všemu odola Kat. 184. ať po-hanstvo odola t. 160, odolot tobě nilost má EvOl. 105^b, lidé tomu odolagi NRada 1671 atd. Impt. odolaj atd.: odoľey vždy zlobě NRada 1097. Aor. odolach atd.: vztřěstěchu osy i kola (vozův) nebo jim kořist odola AlxV. 1848. Inf. odolati: abychem mohli odolaty VstúpDrk. 48, proti diáblu mámy

odolaty Kruml. 65^b, nepřátelóm nemohli odolati Mart. 44^a atd. Part. *odolajě* atd.: aby odolagycz korunováni byli ML. 59^a; part. *odolal* atd.: aby neodolal Alb. 9^a, aby odolaly (-li) Ml. 59^a atd. Nř. praes. odolám, impt. odolej, inf. odolati, part. odolal plur. odolali atd. Jg. a Us. spis. Sloveso *odolati* drží se v jazyku spis. a dílem i v ob.; ale nerozumí se mu vždycky, a z nedostatečného porozumění vznikají pak odchylky *oddolati* a *odvolati* v. ČCMus. 1896 str. 225 sl. — Kořenná slabika *dol-* je také v stč. subst. *odol*, sg. instr. *odolí* = nucením Marg. 158, Kat. 68, KatBrn. 392, a dále v slovesích příbuzných ale jiného tvaru *obdoleti*, nemožu to obdolet = nestačím sám na všecko BartD. 2, 350 (laš.), *zdoliti*, toho já nezdolím = nezmohu t. 420 (stjick.), stsl. *odoljati* praes. *odoljaję* a *odolěti* praes. *odolěję* rus. *odoljats*, *odolěts*, *odolits*, pol. *zdolać* atd.

hryzati, stsl. *gryzati*, *gryzaję*. Praes. *hryzaję* atd.: (závist) hryza a kufa ŠtitOp. 70^b. Jest iterativum ke *hrýzti* tř. I. 2 a vstupuje na místo jeho, v. § 66. Přechází do vz. V. 2: pes něco hrýže Us., hryž to Černý Nem. 9., dial. praes. sg. 1. hřežo BartD. 2, 174 (brn.), pl. 3. hrěžō t. 124 (zábř.).

-chaju, *nechaju*, *nechati*, stsl. *chajati*, srb. *hajati* *curare*. V stsl. je při vz. V. 4 Mkl. Lex. V češtině dochováno jen ve složení s *ne-*, u významu pošinutém = sinere, a má tvary rozhodující podle vz. V. 1. — Praes. *nechaju*, *-ám* atd.: že vás bůh necha bújěti Štit. uč. 75^b atd., plur. 3. nechají, ob. nechaj (proti -jou ve vz. V. 4). — Impt. *nechaj* atd.: mého nechay DalC. 28, juž nechay sluhy své ŽWittb. Sim. 29, o tom nechayny pravenie Trist. 117, nechayte své řeči Štit. uč. 120^b; přehlas. nechey Br. Oz. 4, 17, nechej mě na živě Suš. 138 a Us.; odchyl. *nech* atd.: nech sobě přiepisu VšehJ. 109, ponech jeho Háj. 150^a, zanech ŽerKat. 280, nechme lidí Vel. Jg., ponechte Háj. 154^a, *nechte* Br. Ezech. 2. 5 atd., *nech*, *nechte* Us. Z imperativů *nechaj*, *nech* vyvinula se adverbia: *nechajž*, *nechajť*, *nechajšť*, *nechaž*, *nechať*, *nechašť*, *nechj*, *nechž*, *nechžť*, *nešť*. postupem tím. že imperativ *nechaj*, *nech* klesal z významu svého vlastního ve význam adverbia hortativního a spojoval se se spojkou *ať* a s enklit. *-ž*, *-ť*, srov. Listy filol. 1884, 66. — Part. *nechal*, inf. *nechati* Us. V dial. inf. nechát BartD. 2, 184 (tišň.) a part. nechál, nechála tamt., nechál, necháta t. 1, 29 (pomor.) může býti délka etymologická, *-á-* z pův. *-aja-*.

jebati atd., k praes. *jebu* atd.; v. § 73.

jemaju, *jmáti*. Z koř. *jem-* je stsl. *imati* m. *jmáti* praes. *jemlję*, se stupni *jem-* a *jem-*, jako je *stbl-* a *stel-* ve *stblati* praes. *stelję*. Totéž můžeme předpokládati pro češtinu: byly tvary infinitivní *jem-* a praesentní *jem-*, inf. *jmáti* a praes. *jemaju* atd.; ale analogií přibýly na obou stranách novotvary. Krom toho jsou v češtině tvary skoro vesměs v tř. V. 1^a. Praes. *jemaju* atd.: zgyemam je Pror. 93^a. Impt. *jemaj*: zgemayž lid bo-

hatý Alb. 91^b; novotv. jmaj: zeymayte proroky Ol. 3. Reg. 18, 40. Aor. jmach: bavorščí zloději i veliké pány gmachu, panie i také panny brachu DalC. 89. židé zeymachu ženy ceperunt Ol. Num. 31, 9, zeymachu bydlitele t. 31. 32. Inf. jmáti: chtíe je (židy) všěcky zeymaty DalC. 86, zejmati tamt. podle rkp. P a Z. Part. jemě, jenuic-, podle vz. V. 2: Řiměnc ny zgemucze zvíeží Hrad. 74^b, (měšćeně) zgemucze jě (pány) z nich duši vypudiechu DalC. 93. Part. novotvaré jemal: již biechu zgemaly ceperant ŽWittb. 105, 46, zgemaly Štít. uč. 87^b. Part. jmay: zgemaw je Ol. Deut. 21, 11; novotv. jemaw: zgyemaw všěcky dcery královny Pror. Jer. 41, 10. Part. jmán: budete zgemany abducemini captivi Ol. Bar. 6, 1, (nalezli ženy své) zgemany captivas t. 1. Reg. 30, 3; novotv. jemán: tak zgemany jsúc Pulk. 115^a, (sluhy) býly zgemany t. 41^b. Zaniklo.

jhraju, jhráti nč. hra-, stsl. igrati, je patrně denominativum, ze subst. jhgra stč. jhra, a patří tedy sem. Praes. jhraju, -ám atd.: já hram Kruml. 379^a, hraff-li s ním Ol. Sir. 30, 9, co dobudeš to vše proyhras Hrad. 126^b, an skáče a hrá Kladr. 1. Par. 15, 29 atd., hrám, bráš atd. Us. Impt. jhraj atd., nč. hrej atd. Us. Impf. tvaru delšího jhrajiech atd.: srdce jiej v těle hragiele Kat. 61, lvové s ním ghragijechu ML. 52^a, hragiechu v húsle Ol. 2. Reg. 6, 5; tvar kratší jhrač atd.: slunce yhrasse Leg. Schwatz. 1. Aor. jhrach atd.: král s swými panici na mieč hra Apoll. 134^b. Part. jhrajě: hragyucze DalC. 94; hral atd. Us. — Vedle toho vznikly a jsou v obyčejí také novotvary podle vz. V. 4: praes. hraju, hrajes atd. Us., hraje se v slova Rosa Jg., hraje BartD. 2, 263 (žďár.), pl. 3. ob. hrajou (v V. 1^a bylo by hraj); impt. hraj, hrajte Us. (v V. 1^a přehlas. hrej atd.); part. hrál pl. hráli Us., prohrál, obehrála BartD. 1, 340 (zlin.), sedláky vobehrál chodHan. 19, dyž prohráli t. 53 (v V. 1^a hral pl. hráli).

kúšati. Praes. kúšaju atd. Sg. 1. již to na mě věz, již t (já) také kúsaji jako jiní psi Tkadl. 2, 1; 3. (zvěř) hryza a kufa vše ŠtítOp. 70^b, hryze a kufa ŠtítMus. 76^a; pl. 3. kteříž kufagí svými zuby HusPost. 7^b. Impt. kúšaj nč. kousej atd. Us. Part. kúšajě: jako zuby kufagíc ŠtítMus. 74^a, kufagic ŠtítOp. 63^a. — Později novotvaré praes. kouši ob. -u, -eš: vždy mne svými řečmi kaušete Br. Jg., pes kouše Us.

mietaju, mietati v. v § 178.

mizaju, mizati v. v § 156.

obědvaju, obědvati, ze subst. obědš. km. ob-ědš-. Praes. obědvaju atd., obědvám atd. Us. Impt. obědvaj atd., obědvej atd. Us. Aor. obědvach: obiedwach" refecerunt Ol. Judith 6, 20. Inf. obědvati: chcecie obiedwati Hrad. 136^a, obědvati Us. Sup. obědvat: poďte obyedwat Krist. 110^b. Part. obědval: aby obědval Br. NZák. 133^b, aby obyedwaly Štít. uč. 125^b, když obyedwaly ML. 77^a, kteříž obědvali Br. Jg., obědval Us., zme poobědvali

BartD. 1, 174 (val.) atd. Vedle toho je později také obédovati, oběduju, v. § 208 a srov. pol. *obiedować, obiadwać* i *-ować*.

pálaju, pálati, stsl. *palati ardere*. Praes. *pálaju* atd.: žádost jako oheň pala Ol. Sir. 9, 9, Hlah. tamt., nyní se zapalate EvOL 158^a, srdéčko pala a hoří exuritur Otc. 37^a, moře ohněm pála tekutým Ráj Jg. Impt. *pálaj*: zapalajte se Hlah. žalm 34, 26. Impf. *pálách*: ješto se zapalaste před nemůdrých posmívaním ŠtítMus. 52^b. Inf. *pálati*: pro své záviny se zapalaty Štít. ř. 232^a, oheň pálati bude Br. Jer. 15. 14 atd. Zaniká.

plavaju, plavati, stsl. *plavati navigare*. Za to bývá *plovati*, vlivem slovesa *plúti* praes. *plovu fuere*.

-přáhaju, -přáhati, z preg-. Za to bývá dial. *-příhati*, zapříhat BartD. 2, 41 (kojet.) a j., podle *-příehne, -přihne* atd., v. § 117.

sáhaju, sáhati, ze seg-. Za to bývá *síhati*, dosihat BartD. 1, 7 (zlin.), dosihat t. 2, 10 (kojet.) a j., podle *síehne, síhne* atp., v. § 117.

spu, spáti, stsl. *spati dormire*. Tvary ze *sapj-*: praes. *spu*, impt. *spi*, part. *spě* jsou v tř. III. 2, v. § 132. Zde jsou tvary *sapa-*, t. j. tak zv. tvary infinitivní a s nimi imperfekum. — Impf. *spách*: když spaffe Pass. 544 a j. — Aor. *spach*: dosti spach Mast. 310. — Inf. *spáti*, Us. stč. i nč. — Sup. *spat*: jide spat Ol. Ruth. 3, 7, než spat jidechu t. Gen. 19, 4, když jí kázachu spat jíti Otc. 455^a atd., zachováno dosud: jdi spat atp. Us. O výrazu ze *spatu*: dokud ze *spatu* nevstanu Pass. 536, ze *spatu* vstav t. 32 a j., viz v díle III. 1. str. 334. —

tbaju, tbáti, dba-, z tšba-. Praes. *tbaju* atd.: (já) netbáju DalH. 39, netbám DalJ. tamt. podle L a Ff, tbať na něho ŽGloss. 143, 3, ani tba Jid. 119, vy netbate na mé kázanie Hrad. 26^a, (ti) netbagy o krásném loži t. 118^a atd., dbám atd. Us. Impt. *tbaj* atd.: netbay na to Jid. 109, netbayta Kat. 142. Impf. tvaru delšího *tbajiech* atd.: (Kateřina) netbagiefe Kat. 10, (král) o tom nedbagyefye AlxV. 556; tvar kratší *tbách*: (Přemysl) tbaſſe na to DalC. 76 atd.

tepati v. v § 73.

tkaju, tkáti, slož. potkati, utkati atp.: Rubine kde se tak dlouho tkas Mast. 80, (tkáče) nikde nejná domu, ledno tka se Rožmb. 60, (Prkoš) Šasicov nerodil utkaty i dal se jim v zemi tkaty DalC. 44 atd. — Jiné je *tkáti, tku texere*, v. § 185.

úfaju, úfati, z u-přav-ati, srov. I. str. 440. Praes. *úfaju* atd.: (já) ufagi NRada 43, doufám Us.; impt. *úfaj*: vřfay do mne Hrad. 46^a atd.; impf. tvaru delšího *úfajiech*: vřfagiech ŽKlem. 40, 10, kratší *úfách*: bohatec uffaffe Hrad. 142^a atd. Dial. novotv. praes. *zúfu* BartD. 1, 79 (rožn.).

znaju, znáti, ze zpnati, srov. lit. *žinoti* a I. str. 181 a 305, je v č. při vzoru tomto. Praes. *znaju* atd.: (já) znayu Pass. 325, ya znagiú ŽKlem.

50. 5, já znaji Podk. Výb. 1, 945, Trist. 137; tehdy poznám Alb. 84^a; on zna ŽKlem. 43, 22, (my) znami Kunh. 148^b, poznagiu všickni ŽKlem. 13, 4; znám, znáš atd. Us., pl. 3. znají, ob. znaj' (ve vz. I. 7 a V. 4 bylo by ob. -jou). Impf. tvaru delšího znajicch atd.: nelnagiesse ŽKlem. 80, 6, znagiesse Pass. 334, znagisse Troj. 8^b, neb se oba znagiessta t. 130^b, nezna-giechu ŽKlem. Deut. 17 a j.; tvar kratší znách: ten je(nž vše) znasie AlxII. 9, 17, (město) u velikéj sě moci znafye AlxV. 411. Aor. znach: poznach Hod. 86^a, když ho (čarodějníka) falešného seznachom Pass. 291. Part. znám psl. znajemz: znamo mi učih ŽKlem. 38, 5, znaama učiniti slova má Pror. 72^a atd., znám, -a atd. Us.

Také sem patří několik sloves -cati; bacati, drcati, kecati, plácati a j. Jsou vesměs z doby novější, původu většinou onomatopojického, dilem snad přejatá, a jejich -ca- jest ovšem tvrdé. K nim druží se také, ale jiného jest původu cucati, vzniklé obměnou láskovou ze ssati stsl. ssati.

Některá slovesa s kmenovou souhláskou retnou, která v jazyku starším k tomu vzoru se hlásí, odstupují časem odtud a tvoří praes. indik., někdy také imp. a part. podle vz. V. 2 nebo V. 3. A stejné odchylování vidí se v nářečích, zvláště východních v rozdílech, které se tu nalézají od češtiny západní a knižné. Podávám několik takových příkladů.

cpáti. Praes. cpaju, cpám atd.: každý břich svůj na jiného czpa Hug. 322, któ ohyzdu na té czpa Otc. 262^a, až se zaczpa Háj. herb. 222^a, když studnicě zaczpate Ol. 4. Reg. 3, 19, když czpate Otc. 9^a, jesto czpagy krmí na krmí ŠtítOp. 34, když se žily zaczpagi LékB. 182^b, králové zacpagj ústa svá Br. Isa. 52, 15; novotv. cpu, cpeš atd. Us. Imp. cpaj atd. uši jeho zacpey Br. Isa. 6, 10; novotv. cpi, zacpi atd. Us. Part. cpajě atd. uši zaczpage ChelčP. 223^b, czpagicze t. 248^a, do sebe cpajice Lab. 10, 7 a dosud tak, ale spolu novotv. cpouc- Us.

chápati. Praes. mysl sě chaapaa Štít. ř. 204^b, (Antikrist) chapa fie HusPost. 55^b, nč. praes. -ám a častěji -u.

klapati. Praes. klapaju, -ám atd.: (nemoudří) jedno ústy klapagij ChelčP. 131^a; novotv. klapu, něco klapě Us.

kopati. Praes. kopaju, -ám atd., stsl. kopaja: lidé rudu z země kopagy Alb. 78^b atd.; novotv. kopu, -eš pl. 3. kopou Us.

sápati. Praes. sápaju, -ám atd.: wlcizj fápagij ChelčP. 117^b atd.; novotv. sápu, -eš Us.

sipati. Praes, had 'fypa AlxV. 217, nemocný fípa LékB. 202^b; nč. sípám, -áš a sípu, -eš Us. Jiné je sipěti, v. § 132.

skřipati. Praes. kolo fkrzipa AlxV. 216; nč. skřípám, -áš a skřípu, -eš Us. Jiné je skřipěti, v. § 132.

šlapati. Praes. fľapáme Háj. herb. XI^a, šlapu, -eš Us.

tápati. Praes. (já) tapam Modl. 44^a, ješto tapagi na moři Kruml. 210^b atd., nč. tápám i tapu, -eš Us.

chovati. Praes. chovám atd. Us.; dial. impt. chuow fye AlchAnt. 4^a (tutéž jest i impt. zkrag m. zkrájej; text je dialektický, mohou to tedy býti zvláštnosti dialektické).

kývati. Praes. kywagi annuunt ŽWittb. 34, 19 atd., kývám, -ej, -aje Us.; (on) hlavú kýwe Ben. 4. Reg. 19, 21, (jezdec) hlavú kywe KabK. 30^a, kývu, -eš Us.

plavati. Praes. plavaju, -ám atd., stsl. plavaję: ten jenž plawaa natans Pror. Isa. 25, 11, plawagy na moři Alb. 81^b atd.; novotv. plavu atd.: ryby připlawu Mand. 60^a, (ryby) přeč plawu t., plavu. -eš Us.

úfati. Praes. úfaju atd., novotv. dial. úfu, v. na str. 326.

dýmati. Praes. dýmám atd. Us.; dymess confias Veleš., dýmu. -eš Us.

klamati. Praes. klamaju, -ám atd.: já oklamam Kladr. 2. Par. 18, 20, Ben. tamt., sám sebú klamař Pulk. 75^a, on klama Ol. Pror. 3, 34 atd.; novotv. klamu atd. Us. Impt. klamaj atd.: neklamey bohem ŠtítJes. 15^b atd., neklamejme se Us.; novotv. klam, neklam se, neklamte se Us.

lámati. Praes. lámaju, -ám atd.: všěcky rohy zlamayu confringam ŽWittb. 74, 11, zlamař confringes t. 17, 39, zlamas ŽKlem. 2, 9, zlama lučišče t. 45, 10, zlama confringet ŽWittb. 28, 5, (dna) kosti lama ChelčP. 44^b, lamagij tamt.; novotv. lamu, -i atd.: (já) zláni huol Ben. Lev. 26, 26, zlámi hůl Br. Ezech. 4, 16, lidi zlaměř ŽPod. 55, 8, zlame t. 28, 5, t. 57, 7, vľny mnoho lodí lamy Mill. 101^b, kamenie jenž lamy ze skály t. 71^a, když polámj ratolesti Br. Jer. 11, 16 atd., lamu, lámeš, lámou Us. Impt. lámaj atd.: zlamaymy okovy dirumpamus ŽWittb. 2. 3 atd.; novotv. lam atd.: o to hlavy nelam Vel. Jg. a Us. Part. lámajě: adj. hlas lamayuczi ŽWittb. 28, 5 atd., lámaje Us.; novotv. lámě: (vietr) skalé lámie conterons petras Ben. 3. Reg. 19, 11. —

O kolísání jiných sloves, s kmenovou souhláskou jakoukoliv. je řeč na svých místech jinde, zvláště při vz. V. 2.

1^b sázěti, sázěju.

149. Tvary vzoru tohoto jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <u>sázěju</u> , -i; -iem	du. 1. <u>sázievě</u> , -va	pl. 1. <u>sázíem</u> , -me, -my
2. <u>sázieš</u>	2. <u>sázieti</u>	2. <u>sáziete</u>
3. <u>sázie</u>	3. <u>sázieti</u>	3. <u>sázějú</u> , -í,
-zě-, -zie- ze staršího -za-, -zá-;		

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>sázějvě</i> , -va	pl. 1. <i>sázějme</i> , -my
2. 3. <i>sázěj</i>	2. 3. <i>sázějta</i>	2. 3. <i>sázějte</i> ,
-zěj- ze staršího -zaj-;		

imperfektum:

sg. 1. <i>sáziech</i>	du. 1. <i>sáziechově</i> , -va	pl. 1. <i>sáziechom</i> , -me, -my
2. <i>sázieše</i>	2. <i>sáziešta</i> , -sta	2. <i>sáziešte</i> , -ste
3. <i>sázieše</i>	3. <i>sáziešta</i> , -sta	3. <i>sáziechu</i> ,
-zie- ze staršího -zá-;		

aorist:

sg. 1. <i>sázěch</i>	du. 1. <i>sázěchově</i> , -va	pl. 1. <i>sázěchom</i> , -me, -my
2. <i>sázě</i>	2. <i>sázěšta</i> , -šta	2. <i>sázěšte</i> , -šte
3. <i>sázě</i>	3. <i>sázěšta</i> , -šta	3. <i>sázěchu</i> ,
-zě- ze staršího -za-;		

tvary jmenné:

inf. *sázěti* ze staršího -zati; sup. *sázat*;

participium

-nt: *sázějě* ze staršího -zaja, *sázějúc*;

-mš: —;

-lš: *sázal* pl. *sázěli* atd.;

-šs: *sázav*, *sázěvši*, *sázěvše*;

-nš: *sázvin* pl. *sázěni* atd.;

subst. verb.: *sázěnie* ze staršího -zanie.

K tvarům jednotlivým.

150. *Z* psl. *sadja-* atp. vzniklo č. *sáza-* atd., a bylo tedy na př. sup. *sázat*, inf. *sázati*, part. *sázal* plur. *sázali* atd. Změna tu nastala v XII stol. přehláskou *a* v *ě*, a vykonána v mezích pravidla, o němž v. I. str. 101 sl.

Podle toho pravidla jest *-ě-*, *-ie-* za bývalé *-a-*, *-á-* (v našem slovese vzorovém byla do řečené přehlásky spolu také starší měkká assibilata *-z-* místo pozdějšího obojetného *-z-*, poněvadž by jinak *-a-*, *-á-* bylo zůstalo nezměněno, srov. I. str. 92): v praes. sg. 1. *sázěju*, 2. *sázies* ⁴¹, pl. 3. *sázějú*; — v imp. *sázěj* atd.; — v impf. tvaru kratšího *sázíech* atd. (a v delším *sázějích* atd., bylo-li); — v aor. sg. 2. 3. *sázě*, pl. 2. *sázěste*, a podle toho také v sg. 1. *sázěch* atd.; — v inf. *sázěti*; proti sup. *sázat*; — v part. *-nt*: *sázějš*, *sázějúc*; — v part. *-lš*: plur. masc. *sázěli*, du. fem. neutr. *sázěle*, proti sg. masc. *sázal*, fem. *-ala*, neutr. *-alo*, du. masc. *-ala*, plur. fem. *-aly*, neutr. *-ala*; — v part. *-as*: sg. fem. *sázěvši*, plur. (du.) *sázěvše*, proti sg. masc. neutr. *sázav*; — part. *-nš*: plur. masc. *sázěni* proti sg. masc. *sázán* atd., jako v part. *-lš*; v subst. verb. *sázěnie* atd. — Sklonsnutím *jotace* bývá ovšem *-e-*, *-ě-* za *-ě-*, *-ie-*, na př. praes. sg. 1. *sážeji* 2. *sázěš*., inf. *sázeti*, part. pl. masc. *sázeli* atd. — Bývalá tu pravidelnost ruší se analogií: vlivem tvarů s náležitým *-a-* vniká táž hláska do tvarů, kterým náleží *-ě-*, *-e-*, a naopak. Na př. před tím bylo part. *náležité* sg. masc. *sázal* a plur. *sázěli*, nebo zaniknutím *jotace* *-zeli*; to drželo se i potom, ale analogií bylo mezitím vzniklo také sg. masc. *sázěl* n. *-zel* a plur. masc. *sázali* atd. Z toho je kolísání, které se končí uniformováním: v jazyku knižném a některých nářečích ovládá všude *-e-* a jest tedy part. sg. *sázal* pl. *sázeli* atd., v jiných pak nářečích (zvláště východních, pokud tu bylo přehlasováno) ovládá zase *-a-* a jest tedy sg. *sázal* a také plur. *sázali* atd. — Vše jako u sloves *sluša-*, *slyša-* v tř. III, v. § 118.

151. Praesens. Sing. 1. *sázěju*, *-iu*, *-i*, ze staršího *sázaju*, psl. *sadjaję*; na př. (já) bohu se poruczyeyu Pass. 339, (já) porucziegiu ŽKlem. 30, 6, (já) poruczyegy Pass. 306, porúceji Trist. 112 a 146 atd.; — *novotvar sázíem*, podle § 7, A) č. 4; na př. (já) odpusťtyem Štít. uč. 34^b, v tvoji rucě poruczijem mů duši Štít. ř. 164^b, propúštyem Trist. 322; — z *-iem* pak ztrátou *jotace* *-ém* a zúžením *-ím*; sázím Us. — Sing. 2. *sázies* ze staršího *sázěš*, vzniklého stažením ze *sázaješ* psl. *sadjajesh*; z *-ies* pak ztrátou *jotace* *-ěš* a zúžením *-iš*; na př. ješto se fwelczies Pass. 299, co mě fwuczysz Hod. 88^b, padesát koláčiev nawales Hrad. 137^a, co se fwarzysz Hod. 84^b atd., sázíš Us. — Rovněž tak sing. 3. *sázie*, *-é*, *-í*, ze *sázá* atd.; na př. člověk kraczije Štít. ř. 15^a, málo jich przychazije t. 158^b, diábel osídla leeczije t. 19^b, böh některé věci przepusťtije t. 9^b, člověk ncobmysslee súdu božieho t. 68^a, neduh zadusse člověka t. j. zadúše LékB. 188^b atd., sází Us. — Rovněž tak du. 1. *sázíevě*, *-va* a 2. 3. *sázíeta*, zde bez dokladů. — Rovněž tak plur. 1. *sázíem*, *-me*, *-my*, ze *sázám* atd.; tvar *-iem* jen dotud, dokud nebyl vznikl stejně znící novotvar pro sing. 1., o němž viz zde nahoře; z *-iem-* je dále *-ém-* a *-ím-*; na př. (my) bohu jě porucztyem súditi DalC. 98, pokusťtyemy Pass. 321, przyczynyemy Štít. ř. 232^b.

všecko fnaffeme t. j. snášeme Alxp. 101 atd., sázíme Us.; dial. -mè atd. jako v § 54. — Rovněž tak plur. 2. *sáziete, -ête, -íte, ze sázďte* atd.; na př. *zabigiete* šie ŽKlem. 61, 4, *prziekazyete* Modl. 21^b, *lecete* pekelné muky t. j. *lécete* Hod. 87^b atd., *sázíte* Us.; dial. -*te* atd. jako v § 54. — Plur. 3. *sázějú, -iú, -í* ze staršího *sázajú* a to ze *sadzajęte*; na př. jižto šlawiegiu ŽKlem. 126, 1, všichni se šlawyegy Štít. uč. 58^a atd., *sážejí* Us. spis., *sázej'* Us. ob.; dial. -*ó, -um* atd. jako v § 54. Zvratnou analogií bývá dialekticky a druhdy z neumělosti také pl. 3. *sází* atp.; o tom v. § 14, A) c). A krom toho bývá tu mor. dial. -*ijó*: *kácijó* BartD. 2, 54 (přer.) a j., srov. § 14, A) d).

Místo -*i-* bývá po *č-* obměnou dialektickou -*é-*, -*ě-*; na př. *máčém, máčěš* atd., pl. 3. *máčejó* Btch. 248 (dol.-beč.), *kráčēm, -ěš* atd. pl. 3. *kráčijó* BartD. 2, 12 (holeš.). — V slc. a některých jiných nářečích východních je v koncovce -*a-*, -*á-* dílem staré nepřehlasované, dílem analogií opět uvedené; slc. *vraciam, -iaš, -ia, -iame, -iate, -aju, sháňam, -aš* atd. Hatt. slc. 131; *kácám, kácáš* atd. BartD. 2, 30 (holeš.), *střílám t. 1, 25* (zlin.), *zbúzám t. 297* (val.), *odnášá t. 239* (též), *šak sa dorozpráváme t. 169* (též), *vyvádáte t. 176* (též), *stávajú t. 25* (též). V nár. dol.-beč. slovesa sem patřící některá mají náležitě -*i-* (-*é-*), -*e-*, jiná pak -*á-*, -*a-*, patrně analogií nově přivedené; na př. *praes. krájím, -íš* pl. 3. *krájijó, inf. krájeť. part. krájeja, krájeť, krájené* atd., *máčém, -ěš* atd., a vedle toho *praes. zabijám, -áš* atd. pl. 3. *zabijájó, inf. zabijať, part. zabijaja, zabijaľ* fem. *zabijaľa, zabijané* atd. Btch. 248. Příklady tomu z doby starší jsou: (já) *póručzam* OlMüllB. 618 (2), *odpuśczam* našim *vinovatým* (v Otčenáši v témž rukopise, v němž jest i OlMüllB., *vyps. Jos. Truhlarř*), (*tmy*) *zachazagy* Orl. 75^a, kteříž tobě *przekazagy* t. 98^a.

152. Imperativ. Sing. 2. 3. *sázěj, ze staršího sázaj*, na př. *nezabigiey* jich ŽKlem. 58, 12, *neščaziey* s tohoto hradu Pass. 27; *sklesnutím jotace -ej*; tiem sč *nefweliczey* Krist. 107^a, *sážej* Us. — Du. 1. *sázějwé, -wa*, zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *sázějta, -ejta*, ze staršího *sázajta*, na př. *neztracietya* Pass. 100. — Plur. 1. *sázějmc, sázějme, -my*, ze staršího *sázajme* atd., na př. *sázějme* Us.; dial. -*mè* atd. jako v *praes. indik.* — Plur. 2. 3. *sázějte, -ejte*, ze staršího *sázajte*, na př. *zabigieyte* ŽWittb. 61, 4, *druh družč nezabigieyte* Hrad. 119^a, *neřmuczeyte* Štít. uč. 4^b, *neruffseyte* t. 26^b atd., *sázajte* Us.; dial. -*te* atd. jako v *praes. indik.* — Slabika -*ěj-* (-*ej-*) je ze staršího -*aj-*, a toto z pův. -*aji-*, srov. § 18 č. 1, b). Její souhláska -*j* se někdy vynechává a zbylá samohláska bývá pak zdloužena, srov. I. str. 538; na př. *hájé* *hajé* čerto *mladé* Suš. 410, *kácé, kácěme, kácěte* BartD. 2, 31 (holeš.), *kácěte* t. 82 (olom.) a j. — V slc. a některých jiných nářečích východních je v koncovce -*a-* místo záp. -*é-*, -*e-*; je téhož původu, jako v *indik.*, srov. § 151. Na př. *střilaj, střilajme, střilajte*

BartD. 1, 79 (val.); příklady toho z doby starší jsou; nepufczay toho i pamyeczy R0tcP. 370, na cestu neodchazayte a do měst newchazeyte BiblJ. γ Mat. 10, 5, vespi (ztlučený alún) do vína pak puftayz to sobě do hrdla Chir. 169^b, potom puftay krev t. 255^b, to (víno a chléb) spolu myeffay t. 255^a, wonay k tomu t. 262^b a j.

153. Imperfektum. Tvar delší byl by sázějích atd., ze staršího sázajách atd., ale nemám pro něj jistého dokladu; příklad mi známý púščěti-púščějích: měšťáci to město opufcziegiechu Lvov. 92^a, je z doby velmi pozdní a bezpochyby novotvar podle praes., srov. § 26 č. 3. — Tvar kratší sáziech, -éch, -ích atd., ze staršího sazách stsl. saždauchō, srov. § 26 č. 3 a stpol. wychadzasse (ŽPul.) Kal 461. Na př. oblacziech fie induebar ŽKlem. 34, 13, krajčí plášć kragieffe Hrad. 113^b, (sv. Václav) svú dušiu bohu poruczeyffe DalC. 30, z nichžto (houslí) sladký hlas pochazyffe GestU. 115, dva puziezfta (sic) fugarent t. j. púziesta ŽWittb. Deut. 30, pziefta (sic) tamt., wibigiechu mě ŽKlem. 119, 7, z niežto (propasti v pekle) dým a smrad vychazieše a odkavadžto také jedni lidé vzchazi(echu) a diábli jě opěť v propast zasě vražiechu Hlah. vid. 2^a atd. —

154. Aorist sázěch atd., ze staršího sázach, psl. sadjachō. Na př. weczeh Kruml. 482^a, fkonczye svůj život Libuš DalC. 8, (Ježíš) šed svú modlitvu fkonczie Hrad. 80^a, bieše hrozná jeho (bohaticova) práce an se tamo sěmo kaczye života j'mu se ukraczye t. 143^a, wecye Pass. 310, wecyeffta t. 384, mistři weciechu t. 310, židě obiecechiechu Hrad. 74^b, odweczeriechu Pas. 365, fmych walechu námi subsannaverunt nos ŽWittb. 79, 7. — Novotvar sázach atd., podle part. sázal, zde nedoložen, ale možná že býval jako bylo pach a slyšach, srov. §§ 86 a 130.

155. Tvary jmenné.

a) Infinitiv sázěti ze staršího sázati, psl. sadjati. Na př. mygieti ŽWittb. 103, 26, pobygyety DalC. 10, obchaziety Pass. 276, prziekaziety t., nabiezeti Hrad. 76^a, chtiec na ň luczety Krist. 79^b, fmiffeti Comest. 185^a atd., sázeti, sázet Us., kácej BartD. 2, 10 (holeš.) a j. V slc. a některých jiných nářečích východních je dílem nepřehlasované, dílem analogií opěť uvedené -a-: vracat slc., sázat BartD. 1, 25 (val.), snášat t. 55 (dol.), zabijat t. 2, 99 (vyšk.) a j., jdi se do lesa věšati Suš. 118, nemožu pijat t. 522, bude-li večerāt t. 200 a j.; doklady tomu z doby starší jsou: ftrzelati aby nsměl Perw. 14 (list. slez. ze XVI stol.), zvykli jsme práva rozmnazatt t. 13 (též; ale nepatří sem doticati v ŽKlem. 84^b, jež čísti jest dotýkati, nikoli dotýcati, znění -ca- bylo by tu psáno cza). Strany -t, dial.-t a také -ci atd. místo -ti viz. § 31 č. 2 a 3.

b) Supinum sázat, psl. sadjatō. Na př. vejdu k němu weczertzat

Alb. 28^a, (starosta) byl vyšel zabýyat mudrców babylonských Pror. Dan. 2, 14. Odchylkou -ět, -et, vlivem infinitivu: jdu pokušiet jich HusPost. 116^a, povede (vola) napagiet Koř. Luk. 13, 15, (Zuzana) chodila do sadu procházet se ŠtítV. 61, (Saba) přijide pokuffet jeho Comest. 157^a.

c) Participium -nt: sázějě, sázějúc-, ze staršího sázaja, sázajúc-, psl. *sadzaję, sadzająćj-*. Na př. porucziegie Pass. 557, wznaffiegie t. 298, aby kleciegie nezablúdl Koř. Žid. 12, 13, klaniege sě jeho tělu NRada 64, pobiezege Ben. 1. Reg. 17, 16, (Eva) da Adamovi a snad przimluwiegiczy fe Comest. 11^b, wznaffiegycz Pass. 402, leczegycz chytré řeči t. j. lécejíc Štít. uč. 79^b, porucziegucze Hrad. 8^b, stawiegiuce ŽKlem. 117, 22, stawye-gicze ŽPod. tamt. atd., sážeje, sážejíc- Us.; káceja BartD. 2, 31 (holeš.). V slc. a některých jiných nářečích východních je dílem nepřehlasované, dílem analogií opět uvedené -a-: vracájúc slc., střlaja BartD. 1, 79 (rožn.), rozhánaja t. 346 (lhot.) atd.; příklad tomu z doby starší: wchazagycze v duom pozdravujete BiblJ. 7 Mat. 10, 12. — Chybně sázě, sázic-, podle III. 2 a IV: prchazicze ke křtu EvOl. 209^b, rozdělili rúcho jeho pufszicze losy t. 255^a, (Ježíš) viděl dva bratry pufszicze siet do moře t. 307^a, spauzýce se Beck. 1, 469, střilicých BílD. 102, nabjzýce Seel. 111 a j., nedopaufftě je (české jméno) překrucovati Květy 1834, 65 atd.

d) Participium -mz, v č. nedoloženo.

e) Participium -lō: sázal plur. sázeli, atd., ze staršího sázal pl. sázali, psl. *sadzalō pl. sadzali*. Na př. pufczal Hrad. 135^a, aby neprzipufftyala Štít. uč. 39^b, nebe pokrm spufczalo Pass. 49, nepufszieli t. 585 atd.; otpufczyel Modl. 26^a, by sě domyffnel AlxB. 8, 16, bych co zamyffnel t. 8, 17, sv. Jan kněžě zaflanyel DalC. 34, zlost jich pokufftyela Hod. 76^a, ciesar střzielol Lobk. 61^a, Konstantin je (nepřátely) porazel t. 67^a a j. (v Lobk. již všude -e-), aby zabjgel Br. Fzech. 21, 10, otec nepjgel t. Jer. 22, 15 atd., sázel pl. sázeli Us.; věšal krk. 54, kácał BartD. 2, 30 (holeš.), roznášala t. 1, 341 (zlin.), házało t. 178 (val.), vypožčali t. 166 (val.), zhaňali t. 343 (zlin.), že stě mne bijali Suš. 119, vracal, vracali slc. Zdlouženo: střlál BartD. 1, 79 (rožn.), dobíjál t. 2, 305 (val.), rozdonášal t. 1, 170 (těž). Srov. § 39 č. 1 a 6.

f) Participium -sz: sázav, -ěvši, -ěvše, ze staršího sázav, -avši, -avše, psl. *sadzawō atd.* Na př. dokonczaw tu mšiu ApŠ. 28, skonczaw svú modlitvu Hrad. 80^a, skoncziewffy Pass. 106, t. 203 atd.; sázev, -evši, -evše Us. spis.

g) Participium -nō: sázán plur. sázěni atd., ze staršího sázán pl. sázani atd., psl. *sadzaniō*. Na př. kvietim obwieffan Pass. 87, octem napagan Modl. 57^b, Kristus oblaczan jest Kruml. 477^b, aby nebyla pufczana Pass. 480, střiebro przepufczano ŽWittb. 11, 7, víno mělo býti pokuffano Comest. 69^a; pro plur. masc. sázěni nemá dokladu starého; odchyl.: jeho

ručě a nožě byly probyganye ML. 123^b, biechu kamenny wstupny pro bláto vřawany Otc. 477^a, bude kragino LegVít. 49^a (m. -áno. rým přikázáno), pasów drabých pobigenych Baw. 215 (místo -aných, rým: přejímaných) atd., sázen pl. sázena atd. Us.; dial. stílaný BartD. 1, 80 (rožn.), kácáně t. 2, 30 (holeš.) atd. Za -žen- zdložené -ien- a zúžené -in-: snášijena Hrub. 293^a, snášijeny t. 377^b, (dům) židům dopauštijn býti nema KolČČ. 288^a (1559), smáčjn Br. Dan. 4, 12, smáčjno t. 5, 21 atd., srov. § 43 č. 3.

h) Substantivum verbale sázēnie, nč. sázení, ze staršího sázanie, psl. sadzanie. Na př. zabygyenye veliké Pror. 24^b, sázení Us. S -a- m. -ě-, jako v part. a jinde: w opravanyu in directione ŽGloss. 118, 7; dial. stavjanje BartD. 1, 42 (hroz.), sadzanie slc. Slabika předposlední je proti obyčejí dlouhá ve val.: sázání, házání, snášání, krájání (Us. venkovský), sázení, házení, snášení, krájení (Us. městský, podle zvláštního pozorování a sdělení dr. J. V. Nováka).

Některá slovesa jednotlivá tohoto vzoru.

156. Slovesa sem patřící jsou valnou většinou iterativa k slovesům jiným, nejvíce k slovesům tř. IV: na př. sázeti iter. k saditi. V koncovce jejich kmenové, č. sázē- ze sáza- psl. sadja- atd., pojí se souhláska kmene základního s -j, a mění tím spojením podle známých pravidel hláskoslovných, stejně jako to bylo vyloženo v tř. IV při praes. sing. 1. os. v § 134 a part. -nъ v 138. g). Změna ta také zde časem se ruší a analogií vrací se souhláska slovesa nebo kmene základního, na př. prováděti vedle provázeti (k voditi), káčet BartD. 2, 278 (třeb.) v. káceti atd.; odchylky tyto vyskytují se porůznu na území západním, a v nář. mor. a slc. jsou čím dále na východ hojnější.

Některá ze sloves sem patřících tvoří praes. indik., někdy také jiný tvar praesentní, podle vz. V. 2; na př. lécěti praes. lécěju a také lěču, diábel osídla lecye t. j. lécie ŠtitBud. 178, kto osídlo jiným lechze t. j. lěče AlxII. 7, 23, střieleti, váleti, kúleti praes. -leju nč. -lím a dial. -ly, -leš atd. BartD. 1, 79 (val.) atd. Odchylky tyto, valnou většinou novotvary z doby teprve pozdější, vyskytují se zřídka v češtině západní, hojněji v nářečích východních.

Některá slovesa jiná.

-biezěti, iterativum ku -biediti. Inf. Ježíš počě apostolów nabiezieti Hrad. 76^a. Part. pobiezege Ben. 1. Reg. 17. 16. Nč. pobízím, -bízeti, -bízeli atd.; dial. pobízaf BartD. 2, 10 (holeš.), pobizál t. 145 (slavk.).

bijěti, k bíti. Praes. sám zabigie Hrad. 98^b, zabigiete fie ŽKlem. 61, 4. Impt. nezabigiey Hrad. 98^a, nezabigieyte t. 119^a. Inf. wybigiety Pass. 7,

budú smiech pobygyety DalC. 10. Sup. v. § 155, b). Part. pobiyal si ľud ŽKlem. 45, 3, kradl sem i prziebigal, žehl sem svú rukú; wybiyal Hrad. 109^a, by zbyyal obět Pror. Jer. 33, 18, byste mne nezabygieli Pass. 406, proč tě zabygyely Modl. 132^a, častokrát se bigeli Háj. 454^b. Part. byl pobigan Mart. 26^b, obět zabiganu Ol. Ezech. 40, 42; rucě a nožě byly probyganye ML. 123^b. Subst. zabygyenye veliké Pror. 24^b. Nč. -bījím, bījeti, bījel Us., (kněží) své manželky bījeli WintCírk. 646; dial. zabījāt BartD. 1, 7 (zlin.), dobījāl t. 2, 305 (val.), zabijali t. 1, 186 (tčž), že stě mne bijali Suš. 119.

-búzeti, k buditi. Praes. co nás wzbuzije k rytieřství Štít. ř. 125^b. Part. kto by nás wzbúzal tamt. Nč. probouzíní, -bouzeti, -bouzel atd.; dial. zbúzat, co zbúzáš BartD. 1, 297 (val.).

-cláněti v. -sláněti.

-činěti, k činiti. Praes. netolik sě dopustilého nekajem ale i více przyczynyemy Štít. ř. 232^b. Impt. nepříčinieyž ničehož Kladr. Přísl. 30, 6. Part. některde ujímaje a některde przyczynyege Štít. uč. 99^b. Part. aby nemnoho prykryyce prziczinál LékB. 204^b.

-dářeti, k dariti. Praes. záře jenž podarzye slunečnú nádějí Perw. 2 (pís. XIV stol.).

-dieleti, k dělití. Part. (sv. Prokop) co svýma rukama vydělal, toho ješče chudým udielal Hrad. 9^a, chudým ščedře udielal t. 16^b. Nč. udílím, udíleti, udílel atd.

-dúšeti, k dušiti. Praes. ten neduh jest nebezpečen a zaduffe člověka LékB. 188^b, kašel mne zadouší Koll. Jg.

-háněti, k honiti. Praes. othanyes modlitvu mú ŽKlem. 87, 15. Impt. zahániey Ben. 3. Reg. 8, 37. Part. Hektor jako vztekly haniege a tiekaje Troj. 128^a a j. Nč. zaháním, -háněti, -háněl; dial. odháňám BartD. 1, 250 (zlin.), odháňáme t. 2, 10 (holeš.), odháňat t., rozháňaja t. 1, 346 (lhot.), oháňál t. 172 (mor.-slc.), zháňali t. 32 (pomor.) atd.

-hášeti, k hasiti: uháseti Us. Jg.

-házeti, k hoditi. Praes. často sě nahazye Štít. uč. 7^b. Part. sě przyhazalo Pass. 25, by sě hazieli t. 363. Nč. házím, házeti, házél atd. Dial. hazat BartD. 1, 7 (zlin.), házaja, házeja t. 2, 31 (holeš.), házał, házeł t., házali t. 1, 213 (val.) atd. V nářečích slc. -dz- m. -z-: hádzat slc., BartD. 1, 64 (val.). Jinde -d- m. -z-: hádět BartD. 2, 208 (třeb.), t. 233 (kunšt.), t. 269 (jemn.), t. 1, 108 (záp.-mor.), part. háděl t. 2, 208 (třeb.); praes. pak je jako při hoditi: hádim, -iš pl. 3. hádíj ó. Novotvary podle V. 2: praes. hážu, hážeš atd. pl. 3. hážú BartD. 1, 25 (zlin.) a 125 (val.), já ten chodníček kamením zahážu Suš. 361 a 290, hážeš t. 305, nadarmo hážeš prstencčkem t. 296, háže milá věncem t., hážú t. 474. impt. háž,

hážce BartD. 1, 40 (hroz.), nahaž jim (slepičkám) pšeničky Suš. 162, hádžem Hatt. slc. 133; doklad z doby starší: (já) háží Drach. 104. A kontaminací je pak i part. hážené m. házený BartD. 2, 187 (tišín.).

-hlézeti, -hlízeti, ke hleděti. Praes. hlýzým Rosa 212, nahlýzým t., (rodiče) přehlýzegi Beck. 3, 95, prohlýzegi t. 3, 492. Inf. vyhlijzeti Rosa 484. Part. přehlýzege Beck. 2, 528. Part. aby vrchnost prohlýzela t. 2, 466. Subst. verb. ohlýzenj t. 1, 109. Taktéž v nář. zábrežském: praes. vohlízí se, part. vohlízel se BartD. 2, 130. Za náležitě zde -z- vyvinulo se časem odchylné -ž-: -hlížeti, -hlízím atd. Us., dohlížet BartD. 2, 204 (třeb.).

-hrázěti, k hraditi. Odchylnou -ž- m. -z-: zahrázeti Jg., vyhrázám si BartD. 1, 156 (val.), ohražat t. 240 (laš.).

-hromážďeti, k hromazditi. Inf. ti jižto hromazdyety budú Pror. Isa. 62, 9. Part. ač by kto jiné hromazdal šlechtynosti, bez pokory ztratil by všecky Štít. ř. 147^b. Srov. hromazditi v § 139.

-hrúžěti, k hrúžiti: pohroužeti Jg.; dial. vyhružané boty BartD. 2, 415 (val., = vymočené a vyschlé).

-cházěti, k choditi. Praes. nebezpečnostvie prychazije Štít. ř. 19^b. Impt. neschaziey s tohoto hradu Pass. 27. Inf. obchaziey Pass. 276; wchazijety Štít. ř. 80^a. Sup. v. § 155, b). Part. obchaziegie Pass. 54, nedochaziegicz t. 510, obchaziegycze t. 591. Part. aby newychazal Štít. uč. 124^b, (radost) prychazala t. 18^a, tělo vcházalo Spor Výb. 1, 364, kak sú se obchazieli Pass. 318, aby sě měsččné schaziecy t. 46, aby prychazala pokušenje Štít. ř. 125^b atd. Nč. -cházím, -cházeti, -cházet atd. Dial. tny zachazagy, nové světlo vychaze Orl. 75^a, slunko vycházá BartD. 1, 81 (hran.), přicházat t. 2, 10 (holeš.). S. -d- m. -z-: vychádět, vychádím t. 2, 278 (dač.) a j., slunečko zachádí Suš. 333.

chrleti, k chrliti. Part. kamením chrlege Ben. 2. Reg. 16. 13.

chyběti, k chyliti. Part. ně. chyběl atd. Us.; dial. chybało BartD. 1, 127 (laš.). Srov. pol. chybíac, praes. chybía es fehlt Linde s. v.

-jičěti v. -žičěti.

-jiežděti, jížděti, k jězditi. Nč. -jízdim, -jížděti, -jížděl. Dial. vyjízďžám BartD. 1, 79 (rožn.), vyjízďžat t. 15 (zlin.). když ze dvorka vyjízďžali Suš. 83, ježďat BartD. 1, 33 (pomor.), přijízďžali t. 2, 151 (slavk.).

kácěti, ke kotiti. Nč. kácím, káceti, kácel atd. Dial. kácám, -áš pl. 3. -ajó, kácat, kácal, kácáné BartD. 2, 30 (holeš.) a j., a kácím, -iš pl. 3. -ijó t. 2, 82 (olom.); kátět atd. t. 278 (třeb.).

-kájěti, ke kajiti: odkájeti, ukájeti atd. Jg.

káletí, ke kaliti, stsl. kaljati inquinare. Praes. lidé ústa kaley Alb. 30^a. Part. aby nezkalel své duše t. 6^a, by tebe bláto nezkalelo UmR. 313.

-*kázěti*, ke *kaziti*. Praes. przięzyete Modl. 21^b. Impt. neprzięzyey Pass. 321. Inf. przięzyety t. 276. Part. aby neprzięzyal t. 345, kdež nic neprzięzyalo DalC. 2, neprzięzyieli Pass. 524. *Nč. překážím, překážel atd.*

kláčěti, ke *klátiti*: skláceti, zakláceti, překláceti Jg., příjm. *Klácel*.

klaněti, ke *kloniti*. Praes. všecko se klanýe Hod. 83^b. Impt. neklanýey se Ol. Ex. 34, 14, jemu se klaníeyte Ben. 4. Reg. 17, 36. Part. klaníey se NRada 434, klaníeyjczy se Ben. Jos. 22, 17. Part. abych se klanal tvým bohóm Jiř. Kap. 4, newzklanal non direxit ŽKlem. 100, 7. *Nč. klaním se, klaněl se atd.; dial. klanám sa BartD. 1, 8 (zlin.).*

klěčěti claudicare, z *klěk-*. Praes. (kón) klecíe Hug. 414, často manželky na cti klěcejí Tkadl. 2, 83, (lidé) kleczeji na obě straně ChelčP. 10^b. Inf. mrcha (kůň, nově okovaný) počne kleczyeti Hrad. 132^a, klíceti Reš. Jg. Part. aby klecíegie nezablúdíl Koř. Žid. 12, 13. Part. ten plášť nebyl žádné paní vhod, jedno té, jež podlé cti neklěcala, a každé té, ježto jest na cti klěcala, ten plášť krátek a nevhod byl Tkadl. 1, 14. V češtině záp. zaniklo. Dial. novotv. podle V. 2.: kráva klěče BartD. 1, 221 (val.).

klicěti, z *klik-*, stsl. *klicati*, *kličę* clamare. Part. podle V. 2.: srdečným plácem kliczucze UmR. 93.

-*klúzěti*, ke *kluditi*. *Nč. -klízím, uklízeti, uklízel atd.; dial. poklízat, poklúzat BartD. 1, 7 (zlin.), odpoklúzáť t. 168 (mor.-slc.); klidět t. 2, 225 (třeb.).*

koláčěti vedle *kolátati*: ano se kolácij leccos na mysli RokycKlem. 133^b.

-*končěti*, ke *končiti*. Praes. já fkonczyeyu Pass. 316, (oni) fkonczyeyu hladem ŽWitth. Deut. 24. Aor. v. v § 154. Part. zzconchzal jest ApŠ. 66. Natalia fkonczala Pass. 482, jiní svatí fkonczyieli t. 480. Part. dokonchzaw tu mšiu ApŠ. 28, fkonczaw svú modlitvu Hrad. 80^a, fkonczyewšfy Pass. 203 a j. Subst. verb. O fkonczyeny sv. Prokopa DalC. 66. Zaniklo.

koťáletí, kutáletí, při- atd. Jg.

-*kráčěti*, ke *krátiti*. Aor. života j'mu se ukraczye Hrad. 143^a. Zaniklo.

kráčěti, ke *kročiti*. Praes. ktož kracziye Štít ř. 15^a. Part. aby krokem kraczal t. 114^a. *Nč. kráčin, kráčeti, kráčel atd. Dial. kráčám BartD. 1, 8 (zlin.) a j., kráčaf t. 79 (rožn.) a j. Novotv. podle V. 2.: praes. kráču BartD. 1, 79 (rožn.).*

krájěti, ke *krojiti*. Praes. kragics Hrad. 113^b atd. *Nč. krájím, krájeti. krájel atd. Dial. krájat BartD. 1, 15 (zlin.). Novotv. podle V. 2.: praes. kráju, -eš pl. 3. krájú BartD. 1, 25 (zlin.), impt. ukraj, ukrájte BartD. 1, 129 (laš.), a příklad tomu z doby starší v dial. AlchAnt.: zkrag je tence 88^b (tu jest i impt. chuow fye 4^a, v. § 148). Toto dial. *kráju* atd. je na pohled podle vz. V. 4, a proto vyvinuly se podle téhož vzoru novotvary*

další: inf. krať BartD. 1, 83 (hran.), krať, krać, kroć t. 130 (laš.), part. krať fem. kraľa a kroľ fem. kroľa t.

krápěti, ke kropiti: pokrápěti Us.; dial. pokrápá BartD. 1, 8 (zlin.).

křščěti, ke krstiti, stsl. krōštati. Impf. svatý Jan křsczieffe Mat. 36. Zaniklo.

krúcěti, ke krútiti: rozkrouceti a j. Jg.; dial. krúćám (prádlo) BartD. 1, 156 (val.).

krvácti Us., z krvot-, srov. subst. krvútka Jg.

kúleti, ke kuliti, Us. Dial. kólať BartD. 2, 10 (holeš.), chlapi kúlajú t. 1, 161 (mor.-slc.). Novotv. podle vz. V. 2: praes. kúlu, -oš atd., jabučko po zemi sa kúle BartNPís. 90 (hroz.).

-kúšěti, ke -kusiti. Praes. (já) pokušŕeyu Pass. 417, pokušŕemy t. 321 atd. Part. pokušŕal ŽWittb. 16, 3, ohněm si nás škušŕal ŽKlem. tamt., z čeho by bratřie pokušŕal Pass. 416, často toho pokušŕieli t. 468, kdež jsú pokušŕiely mne otci vaši ŽWittb. 94, 9, škušŕieli sú boha ŽKlem. 77, 18. Jiné tvary ještě v. v § 135. Nč. po-kouším, -koušeti, -koušel atd.; dial. zkušat BartD. 1, 55 (dol.).

lěčěti, z lěk-; stsl. lęcati, lęćę illagucare. Praes. diábel ofiđla leeczije Štít. ř. 19^b, nepřítel leeczije osídla t. 20^b, vy (čerti) lecete pekelné muky Hod. 87^b, (diáblové) leeczgy osídla Štít. uč. 107^b, licegij na nedvědy Háj. herb. 299^b, kteříž lécegy stavějí osídla Br. Jer. 5, 26, na toho v bráně lécegy t. Isa. 29, 31. Part. tisknúc prostnějšie od jich pravdy leeczgycz jim chytré řeči Štít. uč. 79^a. Part. tkaje pavúk sietky letzal Čtv. Rozb. 694, ze lstí ještě jsú nepřítelé leeczly Štít. uč. 89^a; dluho na otce lecel Háj. 156^a. Novotv. podle V. 2: praes. lěču, kto osídlo jiným lechze AlxH. 7, 23. Sloveso lěceti zaniká, na jeho místo vstupuje neporozuměním vzniklé lěčiti: lěčiti na ptáky atp. Us.

lučěti, k lučiti. Inf. židé po chopichu kamenie clitiec na ň luczety Krist. 79^b. Part. lučejie proti městům sudlicemi iactans Hlah. Sir. 46, 3. Zaniklo.

máčěti, z mak-, makati. Praes. když jej (kámen) omaczić Rhas. Jg., (řezník) dobytčátko zmaczye Hrad. 135^a, (řezník) bravy maczie t., lékař domace le kosti lebné Sal. 211. Inf. mnoho o božských věcech maceti RokycKl. 56^a. Part. lékař macege na to nedomáci se lbi Sal. 210. Part. sú ji (hustou tmou) rukama maczeli Alxp. 109. Part. pomaczaw jeho (Jakuba) vece Izák EvOl. 116^b. Zaniklo.

máčěti, k močiti. Praes. jenž fmacie HusPost. 107^b. Part. slzami fmacala jest nohy jeho BiblJ. 7 Luk. 7, 47 atd. Nč. -mácím, -mácel atd. Dial. máčat BartD. 1, 25 (zlin.). Novotv. podle V. 2: praes. máču pl. 3. máčú t.

-mářěti, k mořiti. Praes. jenž umarzie hladem družcě Hrad. 98^a; dial. zmářám, zmářalo BartD. 1, 156.

miešěti, k miesiti. Impt. myeffey Chir. 31^b; s -a-: myeffay t. 27^b, t. 124^a, t. 255^a. Impf. miešiech miscebam Hlah. žalm. 101, 10. Aor. (voj Dariův) sém hi tam sě mieffie AlxBM. 2, 19. Inf. kto chtěl víno mijsfeti (t. vodou) Pref. 6, smiffeti Comest. 185^a. Part. ty vody smijsfegge Háj. herb. 309^a. Part. (židé) siemě své miffeli Comest. 198^b. Dial. míšaf BartD. 1, 79 (val.), všecko by sa zmišalo t. 339 (val.); novotv. podle V. 2: praes. mišu t. 79 (val.), mišu pl. 3. mišú t. 25 (zlin.).

mijěti, z mi- minouti. Praes. mygie člověk pertransit ŽWittb. 38, 7. Inf. lodie mygieti budú t. 103, 26. Part. mījěě. adj. věci mygyegyczye Modl. 47^b. Dial. impt. mijaj BartD. 2, 341 (laš.) atd.

mizěti, z miz- stsl. *mizati, mizaję* nutare. Praes. dým jenž zmyzye Alb. 78^a, člověk na životě mizye LékB. 176^a, ta voda zmyzye t. 205^b, nebesa zmizegj Br. Isa. 51, 6. Impt. mizěj, odchyl. zmiz Us. Aor. čert ihned zmyze Mart. 58^a. Part. zmizal diábel Adam 200^a, člověk zmyzal ROIC. 275^b, nepokoj zmyžal jest LékB. 174^b, zmizala Kladr. 1. Reg. 2, 33, dětátko zmyzalo ROIC. 277^a. Nč. praes. mizím pl. 3. mizejí, impt. odchyl. zmiz, part. mizel atd. Podobného významu a znění bylo stč. *misati*, o němž v. v § 172. Vlivem jeho měnilo se *mize-* v *miza-* a jest na př. praes. žily často zmyzagy LékB. 179^b, impf. mizach tabescebam Hlah. žalm 118, 158, aor. (Kristus) zmizja od jich očí Comest. 248^a, zmiza Kladr. Judit 6, 21, subst. verb. znamenává sě zmyzanye na životě toho člověka LékB. 169^a, od zmyzanye všeho těla t. 172^b. Srov. také *mzieti* zde doleji.

-mlúvěti, k mluviti. Part. (Eva) da Adamovi przymluwiegiczy fe slovy radnými Comest. 11^b.

-mnážěti, ke nnožiti; zvykli sme práva rozmnazatt Perw. 13 (list. slez. XVI stol.).

-múcěti, k múiti. Praes. co sě smuczycs Hod. 88^a, ande jiu (paní) neznámot smuczye AlxV. 1893. Impt. nic sě nsmuczcyte Štít. uč. 4^b. Part. an ju zzmúczał JidDrk. 47, aby sebe nsmuczala ML. 1^b.

mýcěti, z myk- Praes. sém i tam se mýcím oberro Reš. Jg., inf. sem i tam se mýceti t., umýcet si oděv Us., subst. Acheron to jest mýcení Lucid. Jg. Příbuzné *mykati* praes. *myču* viz v tř. V. 2 § 175.

-mýšleti, k mysliti. Praes. (on) zamýšlle sobě Pass. 368. Part. ež sem neobmysľlal Štít. uč. 105^b, ktož by rozmysľlal Štít. ř. 226^a, by przemyšľely Štít. uč. 152^a; by sě domysľnel AlxB. 8, 17, bych co zamysľnel t. 8, 17. Nč. -mýšlim, -mýšlel atd. Dial. co si vymýšľáš Suš. 499, pl. 3. znyšľajú o tebe BartD. 2, 429, nezmyšľaj si t. 1, 300 (mor.-slc.). zmyšľaf t. 301 (též), neroznejšľaf t. 353 (kel.).

mizeti, k témuž *mag-* jako *mizěti*, v. zde napřed. V dial.: inzí tam cosi = tíl BartD. 2, 344 (zábř.), zanzel mu kabát, trámy omzely = otlely t.

-nášěti, k *nositi*. Praes. jenž otnaffie ŽKlein. 75, 13, všecko fnaffeme t. j. snášeme Alxp. 101. Part. sě wznaffiegie Pass. 298, wznaffiegyz t. 402 atd. Part. aby nepronnaffal t. 405, aby nepronnaffyli t. 314 atd. Nč. -náším, -nášel atd. Dial. odnášá BartD. 1, 239 (val.) a j., snášat t. 55 (dol.), roznášala t. 341 (zlin.), popřinošali t. 361 (frýd.).

-návěti, k *-noviti*, srov. stsl. *obnavljati* renovare. Praes. jehož nám David ponauie UmR. 172 (vydavatel mění to v „napovic“, neprávem). Dial. odnávat = obnovovati BartD. 1, 239 (laš.).

-núčěti, k *nutiti* (nikoli z *nuk-*; *ponuknutí* váže se s dat.). Praes. (já) ponuciegi Pass. 416, všecko nás ponúcie k pláči NRada 1940 (rkp. A ponutic, B ponuczuge). Impt. ponuczey je exhortare Ol. 2. Reg. 11. 25. Impf. když (Absolon) ponuczieffe cum cogeret t. 13, 25. Inf. počěchu mudrě ponucziety Pass. 80, snadno ponuczety AlxV. 422, poče ponuceti hortatus est Hlah. Tob. 8, 4. Part. ponucziegie Pass. 557. Part. zlý duch ponuczal JiřDrk. 48, Marta sestru k službě ponuczala Pass. 378, aby ho s křížě ponucyli Krist. 100^b. Zaniklo.

oběcěti v. *věcěti*.

-pájěti, k *-pojiti*. Inf. račiž uy napagyety Modl. 35^a. Sup. v. § 155, b). Part. (voda) jej napayala Kruml. 91^b, napagieli fu mé octem ŽKlein. 68, 22. Part. žlučí a octem napagan Modl. 57^b, pitie jímž jsi napayan RDubr. 49^a; napagyenemu Modl. 52^a. Nč. napájím, napájel atd.; napájat BartD. 1. 166 (mor.-slc.).

-páletí, k *-poletí* ardere § 132. Inf. zapalety sú sě neuměli crubescere Pror. Jer. 8, 11.

-piccěti, *opiccěti*, k *opěti*: oplát mu to, sice ti to bude pořád opiceti Us. Jg.

píjeti, k *píti*. Part. napigal sě vody Hrad. 5^a, by sě neopigal t. 134^a, (staří) sú malvazie pigeli VšeHk. 275^b; Machomet sě opygel Mand. 98^a. z kteréhož (koffiku) pigel sv. Václav Háj. 478^a. Subst. verb. vzdržeti sě od pygyonye ŠtítVyš. 70^a. Nč. -píjím, píjeti, píjel Us.; dial. upíjám BartD. 1, 79 (val.), popíjat t. 55 (dol.), nemožu ju (vodu) pijat Suš. 522.

-plácěti, ku *platiti*. Impt. ani mně otplaczey Modl. 38^b. Inf. poplaczety DalC. 26. Nč. -plácím, -plácel atd. Dial. splácáte BartD. 2, 10 (holeš.), oplácát t.; vyplátět t. 278 (dač.) a j. — Jiné je *plácěti* = plátati sarcire: (rúcho) zplaczano Pass. Klein. 253^b, v tom zplaczenem rúše Mart. 53^b, hdraví pláceti Jg.

-prášěti, ku *prositi*. Inf. kto bude mšě zaprosfyceti (omylem m. za-

prášěti) PassKlem. 107^a. Drží se dial.: odprášám BartD. 1, 8 (zlin.), t. 156.
— Jině ku prášiti: dial. oprášám t. 156.

právěti, ku praviti. Praes. proč připravies Hrad. 41^b. Impt. oprawyey svú přěslicu Mast. 384. Inf. przygoowyeti DalC. 26, oprawyety t. 27. Part. aby (ty) to znamenal a jiným také rozprawal t. j. rozprávál Hrad. 71^a, kdyby (dělník na vinnici) nechajě vína opravál plěšky Štít. uč. 95^a, kak by rostlo obilě, kdyby buoh jeho dobrým počesím neopravál t. 32^b, (Drahomiř) zemiú opravala DalC. 27, kdy s' ty se tak pripravala ŠtítOp. 17, oni tak rozprawiely jak byli naučeni Ml. 121^b. Part. nižšie skrze vyššie má zpořiczeno a prawano býti Štít. uč. 67^a, dřeve jsú některá lékařstvie rozpravana ŠtítVyš. 28^b. Subst. verb. w opravanyu in directione ŽGloss. 118, 7. Nč. rozprávím, -věl atd. Dial. vyprávám BartD. 1, 8 (zlin.), vyprávál sa na jarmark t. 2, 416 (val.) a j., selka jednomu pacholkovi poprávjala (přilepšovala) a druhému nepoprávjala Kulda 2, 90.

-ptýleti, ku -ptýliti. Praes. rozptylém dispergam Kladr. Lev. 26, 33. Impt. rozptyley pyšné Ben. Job. 40, 6, rozptyleyte se Kladr. 1. Reg. 14, 34. Part. rozptylel t. Deut. 30, 1, rozptylél Ben. Tob. 3, 4. Zaniklo.

púšćeti, k pustiti. Praes. (já) otpufczygy Modl. 6^b, jáť tobě odpufstyem Štít. 34^b, otpufczyeff Modl. 8^a, krěmář prziepućcie smilstvo Hrad. 114^a, někteří odpufstygy Štít. uč. 34^b. Impt. nedopufczyey Pass. 570, neopufczyey mne ŽKlem. 70, 18, neopufstiey mne t. 27, 22, pufcieyte Koř. Mat. 7, 6; s -a-: pufstay sobě krev Chir. 258^b, pufstayz sobě (vína) do hrdla t. 169^b, pufstayz jie (vody) sobě v oči t. 281^a, pufstayz t. 282^a. Impf. opúšćějiejch, v. v § 26 č. 3. Inf. odpufstyety Štít. uč. 34^b. Part. pufczyegycz Pass. 9, pufczyeyucze mittentes ŽWittb. 77, 9, pufczyegiuce ŽKlem. tamt. Part. pufczal Hrad. 135^a, (bóh) jim pokrm na zemi spufczal Krist. 20^a, ež jest dopufstyal toho Štít. ř. 221^a, aby neprzipufstyla Štít. uč. 39^b, aby odpufstyely t. 34^b, nepufczili Pass. 585, upufstili t. 143. Part. aby (krěstanka k uvězněným) nebyla pufczana Pass. 480, stříebro prziepućczano probatum ŽWittb. 11, 7. Nč. poušťím, pouštěl atd. Dial. púšćat BartD. 1, 55 (dol.) atd.

púžeti, k puditi. Praes. málo sršňov mnoho much zapuzye a jeden jastřáb mnoho vran wzpuzye DalC. 44. Impf. dva puziezta defiet tuficzow fugarent ŽWittb. Deut. 30, p(u)ziešta ŽGloss. tamt. Part. dva puzala defiet tyuflicuz ŽKlem. tamt. Nč. po-pouzím, -pouzel atd.

-ráběti, k robiti: vyráběti Us., dial. vyrábám, zarábat BartD. 1, 156 a 295 (laš. a j.).

-rázěti, k roditi. Impt. viec sě na tobě ovoce nevraziey Krist. 77^b; nikdy se z tebe ovoce nenarazai Koř. Mat. 21, 19. Part. nikda sě wiecezly neurazal Pass. 281, lépe by bylo jemu, by sě byl nenarazal Hrad. 76^b, by

sě byl nenarazal Alb. 52^b, lépe by mi se bylo stalo, bych se byl nenarazal Štít. uč. 151^a; když (Adlička) se jest narážela Tkadl. 1, 14. Zaniklo.

-rážěti, k raziti. Part. pláště kříži vyrazany Pass. 399. Nč. vy-rážím, -rážem atd.; dial. vyrážám, vyrážat BartD. 1, 79 (rožn.) atd.

řučěti, k řutiti. Praes. nebť se na mě ryba rziczie Lit. Tob. 6, 3, (ryba) řicie fe na mě Kladr. tamt. Zaniklo.

-rúčěti, k ručiti. Praes. (já) bohu vás poruczyeyu Pass. 315, (já) porucziegiu ŽKlem. 30, 6, v tvoji rucě poruczijem mů duši Štít. ř. 164^b, (ktož) poruczye Alb. 18^a. Part. porucziegie Pass. 557, porucziegycz t. 312, porucziegucze Hrad. 8^b. Part. poruczal Pass. 331, Alb. 18^b. Nč. poroučím, -četi atd.; dial. poročat BartD. 2, 10 (holeš.) atd.

rušěti, k rušiti. Praes. (ti) rušiegyu svá čsná ložě Hrad. 118^a. Impt. neruffepte pořadu Štít. uč. 26^b. Inf. (čistoty) neruffiety Hrad. 62^b. Part. čelosti děvojstva neruffegie Krist. 12^a. Part. rušal, dochované v příjm. Roušal. Dial. rušat se = hýbati se BartD. 1, 263 (laš.).

sázěti, k saditi. Part. pro-ň-ž svůj život pozzazal Apš. 141, aby (ponožka) jiné ptáky pořazala Hrad. 99^a. Part. (sv. Pavel) v žalář sazan Pass. 302, v téj vinnici by pořazano bylo Štít. ř. 168^a atd. Nč. sázím, sázel, sázen atd. Dial. sázat BartD. 1, 25 (zlin.), sázał t. 2, 31 (holeš.); sážené t. 187 (tišň.), t. 234 (kunšt.); sádět t. 2, 208 (třeb.), t. 278 (dač.), sáděnýj t. 274 (jemn.); podle V. 2: sážu, sážěš pl. 3. sážú BartD. 1, 25 (zlin.), t. 79 (val.), t. 264, sádžem Hatt. slc. 133.

scáti, ze *sok-*, stsl. *socati* praes. *socę* mingere. Praes. a impt. jsou v tř. III. 2, v. § 132. Sem patří tvary *sca-*. Za *sc-* bývá ob. *chc-*. Přehláška, která by v některých z tvarů sem patřících býti měla, není nikde. Inf. scáti Us. Part. scal: pak-li by kto sfczal krwy Chir. 236^b, scal Us. Srov. I. str. 102.

sláněti, cláněti, ke sloniti. Praes. (čstnostní) tvěj pravici se flanygy acclinantur Rúd. 18^b, jáz se jím (bohem) flanyegi Marg. 171. Part. sv. Jan kněžě zaflanyel DalC. 34. Nč. zacláním, -ěti atd.

smřčěti, ke smrtiti. Part. (syny) zfmircieyucich ŽGloss. 78, 11 (fmirtieyucich ŽWittb. tamt.). Zaniklo.

-spářěti, ke spořiti t. j. sporým činiti. Praes. sbožie ač se přisřparzie divitiae si affluant ŽKlem. 61, 11, tiem i odpłaty nám viera przysřparzye Štít. uč. 27^b. Part. Achilles je stíhá zabitych k zabitym přisřparege Troj. 108^a, przisřparziegicz augens Ol. Ezech. 16, 31. Part. abyste rozkoší przysřparzyely Pror. Isa. 66, 11.

stavěti, ke staviti. Praes. jižto stawiegiu ŽKlem. 126, 1. Part. stawiegiuce t. 117, 22. Part. podlé něho biechu vítězi stawany (m. stavěni, rým: strany) AlxV. 1456, biechu kamenny wřupny pro bláto wřawany Otc.

477^b. Nč. stavím, stavěti, stavěl, stavěn atd.; dial. stavám BartD. 1, 25 (zlin.), staváj t. 7 (též), stavát t., stavál t. 169 (vál.), stavjanje t. 42 (hroz.).

stříleleti, ke *střeliti*. Praes. (oni) utrzieleyu jej ŽWittb. 63, 6. Part. aby ftrzieleli t. 10, 3. Nč. střílím, střílel atd. Dial. střílám Bart. 1, 25 (zlin.), střílat t. 2, 159 (brn.) a j., střílál t. 79 (rožn.), ze sta ručnic vystřílali Suš. 83; doklad z doby starší: ftrzelati aby nesměl Perw. 14 (list slez. XVI stol.). Novotv. podle V. 2: střílu, stříleš atd. BartD. 1, 79 (rožn.).

-stúžěti, ke *studiti*: ostouzeti atd. Us.

svárěti se, ke *sváriti se*: co se fwarzels se mnú Hod. 84^b.

táčěti, k *točiti*. Part. táčel sem se po moři Troj. 225^a. Nč. o-tácím, -táčel atd.; dial. oves sa táčá BartD. 1, 307 (vál.), stáčet t. 156.

-tápěti k *topiti* calefacere: zatápěti atd.; a *topiti* immergere: potápěti atd.

-trácěti, k *tratiti*. Part. by neztraczał Štít. ř. 220^a, vtraczala t. 74^a, vtraczalo t. Nč. z-trácím, -trácel atd. Dial. utrácá BartD. 2, 4 (napaj.), utrácát t. 1, 55 (dol.), vytrácali sa t. 346 (lhot.); utrátím, utrátět t. 2 278 (dač.).

-trpěčěti, k *-trpěti*. Part. svatého obtirpcziely exacerbaverunt ŽWittb. 77, 41. pokúšeli i otirpcziely jsú boha t. 77, 56, odrtpczely (sic) ŽRod. tamt. Zaniklo.

trúčěti, ke *trútiti*. Part. rukama o dřvi truceze Lit. 1. Reg. 21, 13. Zaniklo.

-túleti, k *tuliti*. Part. (Ježíš dítky) pritulege Kladr. Mark. 10, 16.

-tvárěti, ke *tvoriti*: vytvářeti atd. Us.

-tvřzěti, ke *tvrditi*. Part. komón svú podkovú cěst potwirzal AlxH. 1 34, potwrzal AlxV. 1203. Zaniklo.

-účěti, k *učiti*: učíte se tomu čemu byste se měli odnaúčeti Jel. Jg. Dial. praes. poučám BartD. 1, 156, podúčat sa t. 251.

-úzěti, *obúzěti*, k *obuditi* = osočiti, nařknouti. Praes. kto koho obuzye, zlodějem Rožmb. 227, že jeho obauzjme KolT. 162^a (1626), nepřátelé nás obauzejí Akta z r. 1547 Jg. Impt. nepomlouvej a neobouzej jiných Pr. Jg. Inf. utrhavými slovy obauzeti Cyr. Jg., když (žalovaný) konšely zobouzeti směl WintObr. 2, 684 (ok. r. 1600), obouzeti koho Us. Jg. Part. vězte že jest zle žaloval, súsěda listivě obuzal Hrad. 117^b, kteříž židy nepravými zprávami při dvoře obauzeli Plác. Jg. Zaniká.

-váděti v. *-vázěti*.

váleti, k *váliti*. Praes. padesát koláciev z toho (těsta) nawales Hrad. 137^a, anjelík jenž v blati ze vale Příp. svatojirsk. Part. nádobie se roz-walelo Otc. 186^a. Nč. válím, válel atd. Dial. válat BartD. 1, 25 (zlin.),

húsata se vála^{jú} t. 325 (val.), povála^t t. 178 (val.); novotv. podle V. 2 praes. sg. 1. válu pl. 3. válu t. 25 (zlin.).

-váněti, k voněti: zaváněti atd. Us.

-vářěti, k vařiti: zavářeti atd. Us., dial. vyvářat, vyvářám BartD. 1, 79 (rožn.), zvařani t. 328 (val.).

-vářěti, otvářěti, k otvořiti. Praes. jenž duchovníe věci otwarzye. tělesné zakrývá Alb. 86^b. Zaniklo.

-vázěti, k vaditi. Praes. mně týž věci nic nezavážeji ŽerKat. 61. Part. aby to jinejm nezavázelo t. 296. Zaniklo.

-vázěti, k voditi. Praes. v starém suchém člověku nesnadně se zavazie natrápenie nemoci LékB. 210^a. Inf. provázeti atd. Us. Odchyl. -váděti: zaváděti, prováděti a j. Us., s významem jiným než jest ve -vázeti.

-vázěti, k voziti: svázeti atd. Us. Dial. svážat BartD. 1, 7 (zlin.), svážajou t. 92 (kel.), svázali t. 2, 10 (holeš.) atd.

rěcěti, stsl. věštati loqui, ze subst. vicec stsl. věšte consilium Mikl. 2, 455. Za věcě- bývá předčasným klesáním jotace vecě- a vece-; o tom v. I. str. 200. Má tvary jen t. zv. infinitivní. — Aor. věcěch, vecěch, vecech atd.: sg. 1. weczec Kruml. 482^a, Comest. 258^b, vecech jemu Nikod. 52^b; sg. 3. kněz vicezie DalH. 41, Boleslav viceze t. 30, dci vecie t. 42, kněz Oldřich vecze t. 40; (Šárka) weczyc DalC. 13, kněz wecze t. 76 a j.; weczie ait (perf., v bibli Br. řekl) ŽWittb. Deut. 20; když bōh weczyc: Adame, co s' učinil? Adam weczyc: Eva ně připravila! Eva weczyc: had mě přelstil Alb. 91^a, tu jemu jedna wecyc Krist. 96^a; wiece Pilat ait, ἐπε Koř. Mat. 27, 65; wecze AplD. b, PilD., Jid. 109, svD. 32; du. 3. (dva pústenníky) wecyesta Pass. 284, ona nevinná wecyesta t. 354, ta dva anděly weciesta Krist. 108^a, weczesta Bel. 190^b; pl. 3. mistři weciachu Pass. 310, wecziechu Hrad. 89^b, MI. 76^a, weciachu BiblB. Mark. 8, 5, weczecchu Ans. 3, ChelčP. 88^b, Bel. 155 a j. — Part. což sme vám wzuiecieli constituimus Ol. 1. Mach. 13, 38. — Part. odweczeno jemu bude EvOl. 152^b. — Zaniklo a zbyl jen archaismus vece dixit v dikci biblické a odtud i jinam přejímaný, na př. wece kocour Květy 1834, 80 (v bajce novodělané), (čížek) odwece t. 81 (též), odwece stařeček t. 89. Archaismu tomu nerozumí se a běfe se jednak za plur. dixerunt: weczie i lidé dělní Brig. 78^a, psi srozuměvše se i wece Hád. 34^a, vltci opravivše se i wece t., k nížto wece sestry jiné t. 41^b; dilem za praes. dicit: wece mu pán prý = dí mu pán Blah. 176, wece prý = er sagt Nejedlý Gr. 279, wece Herodotos Prášek Kambyses 4. — Ze složenin slovesa tohoto třeba vytknouti zvláště oběcěti stsl. oběštati polliceri: aor. (švec) obieczyc Hrad. 115^b, (židé) obiecziechu t. 74^b, part. jakož jest obieczal promisit Ol. Deut. 10, 9, part. čistota má bohu obyeczana MI. 42^b, adj. v téj rozkoši obieczaney ApŠ. 16, obyeczany hlaholem Hod. 22^b

a 23^b; drží se dial. u významu = věnovati: inf. obecat slc., obecat BartD. 2. 350 (mor.-slc.). občēt t. (jev.), praes. hať občim, moc na děti občci t. (jev.), part. obraz na Častochov občěný Suš. 41, co mi pánbůh zaoběcal to mně němině t. 280.

večeřěti, ze subst. večeřa. Aor. odweczerziechu Pass. 365, prvé než doweczerziechu Ml. 97^a. Inf. weczerziety počěchu Krist. 89^a. Sup. vejdu k němu weczerzat Alb. 28^a. Part. když bieše weczeral Pass. 386, Jan jest s tobů weczeral Hrad. 55^b a j. Part. weczierzaw Krist. 95^a, Ml. 109^b, král spal neweczierzaw Pror. Dan. 6, 18, newečeraw Kladr. tamt. Nč. večerím, večeřel, -ev atd. Us.; dial. večerám, -áš pl. 3. večerájó BartD. 2, 54 (přer.) a j.; večerāt t. 2, 145 (slavk.) atd.

-veličěti, k veličiti. Praes. jáť se nefwelicziegy Pass. 299; ješto sě fweliczies tamt., jazyk wzwelyczie ŽWitth. 11. 5. Inf. (Šimon) počě sě fweliczieti pyšnú řěč mluvě Pass. 296. Part. fwelicziegycz t. 104. Part. jenžto sě fweliczal Krist. 107^a, bych sě fwelyczal Štít. ř. 154^b; bych sě fwelicziel Pass. 486. Zaniklo.

věšěti, k visěti. Inf. vieššety Pass. 425. Part. wyeffyegycz t. 482. Part. kvietim obwieffan t. 87. Nč. věším, věseti, věšel, věšen atd.; impt. věš, nevěš Us., odchylkou m. věšej a vlivem věsiti impt. vės. Dial. věšám BartD. 1. 79 (rozn.), věsat t. 2, 99 (výsk.), věšal, věšali t. 351 (hodslav.), nevěšejte mne Suš. 91. — Jako je místy impt. věš podle věsiti - vės, tak vyvinulo se jinde věšiti m. vēsiti: věšit, věšil BartD. 2, 159 (brn.). A naopak vzniklo k viseti nové iterativum dial. visati, s kmenovou souhláskou nezměněnou: haluze ovisájú t. 308 (val.).

-vījěti, k vi-, vīti. Part. proč sem pouigan Ol. Job. 3, 12. powígan Kladr. t. Nč. povījím part. povíjen atd.; dial. proč se nerozvíjáš Suš. 221, dovíjā t. 22, jak sem já víjāla t.

vláčěti, ke vlačěti. Inf. ani rúcha na sě zwlaczeti Comest. 86^a. Nč. vláčím, vlácel atd. Us.

voněti, ze subst. voň č. vůně, srov. Mikl. II, 455. Praes. newonyegiu non odorabunt ŽKlem. 103, 6 (14), newonyegy ŽPod. tamt. Impt. powoníey k oběti Comest. 138^a; s -a-: wonay k tomu (koření) Chir. 262^b, wonay t. 294^b. Part. adj. balšám wonyegiczi Ol. Sir. 24, 20. Part. kterak jest wonyal Kruml. 412^b. wonial LékB. 208^b. Part. buď obět powoniena Comest. 138^a. Nč. voním, voněl atd.. impt. odchyl.: voň, přivoň'si, přivoňte si Us.; dial. voňat BartD. 1, 557 (mor.-slc.), cěrky voňájú t., impt. ovoňaj i ovoň t. 26 (zlin.) atd.

vracěti, k vrátiti. Inf. wywraczyety Štít. ř. 193^a. Part. Ježíš mēnníkové stoly zprziewraczal Krist. 76^b, zprzewraczal jich stoly Štít. ř. 212^a, v niejž (zemi) si sě obraczal vērsatus es Ol. Gen. 21, 23, by (vy) toho neobraczyely Štít. ř. 188^a. Part. obraczan Pass. 110. Nč. vracím, obracím, -el

atd. Us. Dial. vracat BartD. 2, 10 (holeš.), vracat sa t. 1, 348 (rožn.), obrazy se obracaly Suš. 4; převratět BartD. 2, 208 (třeb.).

-*zváněti*, ke *zvoniti*: vyzváním, vyzváněl atd. Us., dial. vyzvaňš BartD. 2, 418 (laš.).

-*žičěti*, *požičěti*, ku *požičiti*. O původu z *požitěti*, subst. *požitek*, a dále o změnách hláskových v *póžč-*, *pojč-*, *pojič-*, *půjč-*, *puč-* viz v I. str. 394 a 516, 539. — Praes. ten ještě pozyczye t. j. požičie foenerator Pror. Isa. 14, 2, kak se sbožným dušiem duch svatý poziczie Krist. 102^a, slituje se a požičie Hlah. žalm 35, 26, jenž poyczye t. j. pójčie commodat ŽWittb. 111, 15, mnozí nepochičieji Hlah. Sir. 29, 10, když pro lichvu lidé pogyczegy Štít. uč. 142^b. Impt. poičei Hlah. Sir. 29, 2. Part. nepozyczal sem non feneravi Pror. Jer. 15, 9, nepoyčal sem Kladr. tamt. Part. nádoba nemá poyczana býti Hug. 9. Nč. dial.: inf. požěčat BartD. 2, 43 (kojet.), požčat t. 1, 11 (zlin.), pojičat, pojčat t. 108 (laš.), praes. požčom, -aš t. 2, 344 (laš.), impt. požčaj mi šátečka Suš. 130, part. vypožčali si BartD. 1, 166 (val.) a j.

Iterativa tvoří se ve slovanštině stále a nově, a tudý vyskytují se také v č. nářečích východních iterativa sem patřící, na území západním a v jazyku starším neznámá. Na př. mor. -*něti* k -*núti* tř. II: zahýnám, vymínám, vyhínám atp. k *hynúti* atd. BartD. 1, 155; — *-dřžeti* k *držeti* tř. III: zadržám tamt.; — *blížeti* ku *blížiti* tř. IV, praes. ublížám BartD. 1, 156; -*cizeti* k *cíditi*, inf. vycizat t. 1, 287 (val.); -*dájeti* k *dojiti*: nadávám t. 1, 8 (zlin.), udájet t. 2, 146 (zábr.); -*dráběti* ke *drobiti*; předrábám t. 1, 8 (zlin.); -*drážeti* ke *dražiti*: dobytek podrážá t. 1, 156; -*hláseti* ke *hlásiti*: ohlašám tamt.; -*hnájeti* ke *hnojiti*: vyhnám tamt.; -*hrážeti* ke *hroziti*: vyhrážám tamt.; -*křčeti* ke *krčiti*: skřčám sa tamt.; -*lážeti* k *laziti* a dial. *loziti* (srov. I. str. 87): rozlážám sa. odlážám tamt.; *mřížděti* ke **mřčžděti* stč. *břěžděti* se *lucescere*: až se bude mříždět t. 2, 343 (zábr.); -*pátřeti* ku *patřiti*: kdy mě zaopatřali t. 1, 156 (laš.); -*prášeti* ku *prášiti*, v. nahoře; *ráněti* k *raniti*: ráňat ovoce = srážeti (se stromu) BartD. 1, 259, a také podle V. 2. pl. 3. ráňu t. 314 (val.); *stáčeti* ke *stačiti*: jak stáčí t. 156; -*strájeti* ke *strojiti*: odstrážám t. 1, 8 (zlin.) a 156; -*stráštěti* ke *strašiti*: odstrášám t. 1, 8 (zlin.) a 156; *tláčeti* ke *tlačiti*: tláčám t. 1, 156; -*vřžeti* k *vřžiti*: nedovířat (nedůvěrovati) t. 1, 91 (stjick.), dovířám t. 156; *vrceti* k *vrtěti*: navrcana muka t. 1, 127 (laš.); podle slc., ze slovníku Bernolákova, uvodí Jg. také: -*hláseti* při vy-hladiti, -*chláseti* při vy-chladiti, *káseti* při s-kositi, -*krouceti* při roz-kroutití, *mláseti* při mladiti, *rouceti* při routiti, hroutití, -*sáceti* při u-sotiti, *šijeti* při šíti a j.

2. vzor *tesati, tešu*.

157. Sem patří slovesa třídy páté, jejichžto kmen praesentní i infinitivní se zakládají na společném kmenu základním zakončeném souhláskou, na př. *tes-*, *řepät-*; z toho utvořen jest kmen infinitivní příponou *-a*: *tes-a*, *řepät-a* č. *rept-a*, a kmen praesentní příponou *-je* (*-jo*): *teše-* z *tes-je*, stsl. *řepšče* č. *repce* ze *řepät-je* [= Lesk. III. 1. B. 6]).

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>tešu</i> , -i \	du. 1. <i>teševě</i> -, -va	pl. 1. <i>tešcm</i> , -me, -my
2. <i>tešěš</i>	2. <i>tešeta</i>	2. <i>tešete</i>
3. <i>teše</i>	3. <i>tešeta</i>	3. <i>tešú</i> , -í ;

novotv. podle V. 1^a: *tesám*, -áš atd.;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>žebřěvč</i> , <i>tešvě</i> -, -va	pl. 1. <i>žebřěm</i> , <i>tešme</i> -, -my
2. 3. <i>těši</i>	2. 3. <i>žebřěta</i> , <i>tešta</i> .	2. 3. <i>žebřěte</i> , <i>tešte</i> ;

novotvar podle V. 1^a: *tesaj* atd.;

imperfektum:

sg. 1. <i>tesách</i>	du. 1. <i>tesáchově</i> -, -va	pl. 1. <i>tesáchom</i> -, -me, -my
2. <i>tesáše</i>	2. <i>tesášta</i> -, -sta	2. <i>tesášte</i> -, -ste
3. <i>tesáše</i>	3. <i>tesášta</i> -, -sta	3. <i>tesáchu</i> ;

aorist:

sg. 1. <i>tesach</i>	du. 1. <i>tesachově</i> -, -va	pl. 1. <i>tesachom</i> -, -me, -my
2. <i>tesa</i>	2. <i>tesasta</i> -, -šta	2. <i>tesaste</i> -, -šte
3. <i>tesa</i>	3. <i>tesasta</i> -, -šta	3. <i>tesachu</i> ;

tvary jmenné:

inf. *tesati*; sup. *tesat*;

participium

-nt: *tešē* ze staršího -ša, *tešúc-*, -íc-;novotv. podle V. 1^a: *tesaje*, *tesajíc-*;

-mō: —;

-lō: *tesal*, -a atd.;-ōs: *tesav*, -vši, -vše;-nō: *tesán*, -a atd.;subst. verb. *tesanie*.

K tvarům jednotlivým.

158. Praesens. Sing. 1. *tešu*, -iu, -i, psl. *tešg*. Na př. (já) vem kazyu DalC. 7, *teši* Us. spis. Analogií podle *vedu* atd. opět -u: *tešu* Us. spis. (vedle -i) a ob.; dial. -o, -em atd. jako v § 54. — Sing. 2. *tešēš*, psl. *tešeš*. — Sing. 3. *teše*, psl. *tešetb*. — Du. 1. *teševē*, -va, stsl. *teševē* (-va), zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *tešeta*, stsl. 2. -ta, 3. -te, též. — Plur. 1. *tešem*, -me, psl. *tešemō*, -me, -my; dial. -mē atd. jako v § 54. — Plur. 2. *tešete*, psl. *tešete*: dial. -te atd. jako v § 54. — Plur. 3. *tešú*, -iū, -í, psl. *tešatb*: všickni pyššuv Pror. 92^b, a'ni kazyu Pass. 407, pššij a ššelij listy mezi sebu Štít. ř. 95^b, (děti) ššepcij Štít. uč. 108^b, ústa která lzý t. 61^b, bohové wiklij se Alxp. 22 atd.; analogií podle *vedú* atd. také -ú atd.: *co semen ptáci wyzobu Troj*. 54^a, pššlau kronikári Seel. 237, ruce se wážau t. 296, *tešou* Us.; dial. -ó, -um atd. jako v § 54

Slabika kořená bývá v některých tvarech starých dlouhá, proti krátké tvarův jiných; o tom viz doleji při slovesích jednotlivých.

Novotvary podle V. 1^a *tesám*, -áš atd.; na př. země se hyba Hug. 373, *vzmisa tabescet* Hlah. žalm. 111, 10, že wrtrate Ol. Num. 16, 11, pl. 3. již se hibagiu ŽKlem. Puer. 79, jenž sebu nehibagi Hug. 277, *žáci tázagi se ho Beck*. 1, 303 atd., *tesám*, *tesáš* atd. Us. (vedle *tešu*, -eš). — Dial. vyskytuje se také novotv. -ím, -iš atd.: to kura pekne krákoří Koll. Zpiev. 2, 50, kón rží Dobš. Poh. 3, 83, Duš. Věstn. 1890, 26, vrána kváčí někdo kráčí Erb. Pís. 77 (z klat., odchylkou pro rým).

159. Imperativ. Sing. 2. 3. *teši*, *teš*, z psl. *teši*; na př. (ty) přikazi AlxBM. 3, 8, *treškcí* ŽKlem. 37, 2, *paffy se mečem accingere* ŽWitth. 44, 4, *newrtzi* Ol. EkkI. 10, 20, *wyťefs dvě dšté t.* Ex. 34, 1, *otiez interroga* ŽWitth. Deut. 7, *otiez skota* Štít. ř. 246^a. — Du. 1 *žebřevē*, -va, zde ne-

doloženo; *tešvĕ*, -*va*: placzwyez oba Modl. 16; 2. 3. *žebřĕta*, zde nedoloženo; *tešta*: wzplaczta oči Vít. 20^b. — Plur. 1. *žebřĕm*, *tešĕm*, *tešme*, -*my*: placziem ploreinus ŽWittb. 94^b 6, *šlepcziemy* jej t. 34, 25, *tešme* Us.; dial. -*mĕ* atp., jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. *žebřĕte*, *tešte*: zebrziete a vyvrženi budte ŽKlem. 91^b, trefkcie Koř. 1. Thess. 5, 14, veselte se a rzechzete a Pror. 79^b, tlefczte rukama plaudite ŽWittb. 46, 2, czefte t. j. češte DalC. 4, *tešte* Us.; za -*te* je dial. -*te* atd., jako v praes. indik. — Kořenná slabika bývá krátká, proti dlouhé tvarů jiných, srov. § 19 č. 9; na př. *kázati-kážu-kaž*, *pláču-plač*, *otázati-otaz* stč. *otěž*, ale *otijez* Štít. ř. 246^a atd.

Novotvary podle V. 1^a *tesaj* atd.: na př. nehybay mne ŽWittb. 35, 12, *napisaj* Trist. 145, nehibaite mnú ŽKlem. 35, 12, kolebayte se Pror. Isa. 29, 4, *neštyfkayte* sobě ML. 61^b atd., *tesej*, *tesejte* Us. (vedle *teš*, *tešte*).

160. Imperfektum *tesách* atd., proti stsl. *tešaachš* atd., v. § 26 č. 1, b). Na př. oraffe muž veliký DalC. 5, (Soběslav Němce) k sobě přivesti kazaffe a nos jemu urzyezaffe t. 67, mazaffe Pass. 334, Judáš wrtraffe Krist. 75^a, zehraffe zástup Štít. ř. 115^a, pacholičky (du. nom.) žalostně plakásta DalJ. 56, wrtrachu susurrabant ŽKlem. 40, 7 atd. — O novotvaru *sopciech*, dým z nich (býkův) *šopcieffe* Troj. 26^b, v. § 26 č. 1, 6).

161. Aorist *tesach* atd., psl. *tesachš* atd. Na př. otázach je ŠtítV. 29, ptáček na zemi se svaliv i zmyša Pass. 314, (Marcellus) sv. Petru se prikaza t. 297, (dva učedníky) sv. Petru se prikazafta t. 289, sv. Petru se prikazachom t., rytieři na něm toho potazachu Kat. 146 atd.

162. Tvary jmenné.

a) **Infinitiv** *tesati* atd., psl. *tesati*. Na př. *missati* tabescere ŽKlem. 104^a atd., *tesati* Us. Místo -*ti* bývá -*t* a dial. -*f*, -*ci* atd., jako v. § 58 a). — Inf. dvouslabičný je dlouhý -*áti*: psáti, lháti atp., vedle trojslab. *na-psati*, *vy-lhati* atd., a ovšem také psát, lhát atp. proti *na-psat*, *vy-lhat* atd., srov. § 31 č. 5; dial. odchylka: poslat chodHan. 29, t. 234, nehumím to vypsát t. 236, vlivem příslušných tvarů jednoduchých a dlouhých.

b) **Supinum** *tesat*, psl. *tesatš*. Na př. tělo, jehož mazat přišla Hrad. 41^a, ona k rovu jde plakat Krist. 73^b, (Abraham) přišel plakat Tkadl. 2, 22, (apoštolové) sú se rozešli kázat ŠtítV. 184, šel pyšat CisMus. Rozb. 188, šel orat t. 187 atd.

c) **Participium** -*nt*: *tešĕ*, ze staršího *teša*, a *tešúc-*, -*iúc*, -*ic*-, z psl. *tešĕ* a *tešatj-*. Na př. viesie cépy Jid. 102, tyezye se Pass. 303. tebe tiezuczy Hrad. 44^b, (*žena*) byla jako ze sna vzdýffnuczi Jid. 160, vieru

kazucze Kat. 112, sě potyezyucze AlxV. 2137, Izijcz na tē Štít. uč. 45^b, wzdyflijcz a ftonijcz Štít. ř. 70^a, pleeflijcz nohami t. 37^a, abychem trpěli newrtrzijcz t. 148^b atd., teše, tešíc- Us.; dial. pša, ořa BartD. 1, 26 (zlin.) a j., tešúc slc. — Novoty. tesaje, -íc: wzdychagie Hrad. 22^b, dychagycze Modl. 31^a, hybagicz Ol. Jud. 13, 6, hlodagicze Comest. 83^b, nekolobagicze fe Chelč. 175^b atd., tesaje, -íc. Us. — O novotvarech adjektivních -*ijící*, *pláčijící*, *treskijící* atp., v. § 35 č. 12.

d) Participium -*mš*, v č. nedoloženo.

e) Participium -*lš*: *tesal*, -*a* atd., psl. *tesals*, -*a* atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, e).

f) Participium -*šs*: *tesav*, -*vši*, -*vše*, psl. *tesavs* atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, f).

g) Participium -*nš*: *tesán*, -*ána* atd., psl. *tesans*, -*a* atd., na př. kupaan Pass. 31, pšaan Pror. 65^b atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, g).

h) Substantivum verbale *tesanie*, -*i*, z -*anije*, jako při vz. V. 1^a v § 147, h). O kvantitě slabiky předposlední v. § 45.

Slovesa jednotlivá tohoto vzoru.

163. V praes., *impt.* a part. -*nt*. (v stsl. také v *impf.*) spojuje se souhláska kmene základního se souhláskou *j*- přípony praesentní a vzniká:

-*š*-, -*j*-, -*ih*- z -*bj*-, -*pj*-, -*mj*-;

-*ř*-, -*ř*-, -*ň*- z -*rj*-, -*lj*-, -*nj*-;

-*ž*-, -*š*- ze -*zj*-, -*sj*-;

-*ž*-, -*š*-, -*č*- z -*gj*-, -*chj*-, -*kj*-;

-*z*-, -*c*- z -*dj*-, -*tj*-.

A podle této souhlásky dělíme slovesa sem patřící zde dále v několik skupin.

Tvary ostatní hláskové změny právě vytkené nemají, a jsou jako ve vz. V. 1^a: aor. *tesach*, *impf.* *tesách*, inf. *tesati*, part. *tesal*, *tesán*, *tesav*, jako *dělach*, *dělách*, *dělati*, *dělal*, *dělán*, *dělav*. Odtud pak vychází podnět, aby také místo náležitých tvarů praesentních byly novotvary podle V. 1^a, a jest pak praes. *tesám*, *impt.* *tesej* atd.; novotvary tyto znáhami se časem víc a více, zvláště v češtině západní, pronikají ve všech skupinách sloves těchto a mnohdy vytlačily tvary náležité docela, na př. říká se ještě *plá-kati-pláči* ob. *pláču*, ale nikoli již *pyči* n. *pyču*, nýbrž jen *pykám*.

V §§ následujících jde tedy jen o praes., *impt.* a part. -*nt*, po případě o jejich novotvary; jenom někdy je potřebí výkladů a dokladů také pro tvary jiné.

164. Inf. -bati, praes. -bu atd. *by sčesna zvěst*

Na př. *hýbati*, stsl. *gybati*. Praes. *hýbu*, -iu, -i atd., stsl. *gyblja* atd.; čsož se hibe ŽWittb. Puer. 79, jím se hýbem ChelčP. 242^a, ani (hadové mědění) se jako živí hibi t. j. hýbí Pass. 293, ti sěm i tam sebu hiby Hug. 277, jižto se nehybij Ol. Bar. 6, 41, živočichóm ješto se hýbí na zemi Kladr. Gen. 1, 28. moci světské fie hybii Hilar. 15^b, hybij fe a trzefú fe Ben. 3. Esdr. 4, 36, drahé perly myslí hýbí Jel. Jg., vida je ani se nehaybý Háj. 52^b, zubové se cheybi (sic) Lún. ort. 1586; zrušením přehlásky sg. 1. hýbu, pl. 3. hýbou Us.; novotv. podle V. 1^a: země se hyba Hug. 373, ješto se hyba Ol. Lev. 11, 44, jenž se od větru hiba Koř. Jak. 1, 6, již fie hibagiu ŽKlem. Puer. 79, jež hybagy se Hod. 7^a, ti jenž sebu nehibagi Hug. 277 atd., hýbám, -áš atd. Us. — Impt. *hybi*, *hyb*, zde nedoloženo; novotv.: nehybay mne ŽWittb. 35, 12, nehibajte mnú ŽKlem. tamt., nehýbey sebu Jel. Jg., *hýbej* atd. Us. — Part. *hýbě*: (lidé mocní) činie nepokoj veliký na světě hybijcz světem jako vietr mořem Štít. ř. 142^a; novotv.: rty jedva hybagicz Ol. Jud. 13, 6, hýbaje, hýbajíc- Us.

Podobně

dlabati: (tesař) dlabе Ol. Sap. 13, 13, Lit. tamt., dlabě Hlah. tamt.; dlabu, -eš atd. Us.; novotv. praes. dlabám, impt. dlabej, part. dlabaje Us. — *dlabati* je z *dolb-*, z koř. *delb-*; z tohoto, oslabeného v *dolb-*, je stsl. *dlabsti* praes. *dlabg* a č. *dlub-* v *dlubati* praes. *dlubu* Us.; *dlub-* a *dlab-* jsou duplikaty významu nyní stejného, ale stupně rozdílného.

drbati: já se drbi Blázn. 131^b, nedrb Kom. Jg., drbu, -eš atd. Us.; podle V. 1^a: praes. (nemocný) ty strupy drba LékB. 202^b, drbám, impt. drbej, part. drbaje Us.

hrabati: (sladovník) hrabe neusada Hrad. 133^b, muž hrabe popel Ol. Num. 19, 1, (Řekové) se vždy ke zdi hrabyu AlxVíd. 2048, se hraby AlxV. tamt., že s něho seno shrabí WintObr. 2, 42 (r. 1620), hrabu, -eš atd., impt. shrab to Us.; impt. shrabej to, part. hrabaje Us.; dial. *hřebati*: kura hřebe = hrabe BartD. 1, 216; *hřebati* = donlouvati, káratí koho BartD. tamt. (val.): auředníci nám nehřebau Kom. Jg.

klobati, *klubati*, z *klvati* praes. *kluju*: pelikán nosem se v prsi klube Vel. Jg., ptáci se klubou Us.; se klubají Us. Jg. U Jg. též *klabati* = klubati, praes. klabi, bez dokladu.

kolébati: (třítina) se kolebe moveri solet Ol. 3. Reg. 14, 15, mysl sem i tam se koleebe Jel. Jg., (lidé) fe kolebij ChelčP. 108^b a 232^b; kolebayte se fluctuate Pror. Isa. 29, 9, nekolebagicze se ChelčP. 175^b. Nč. kolébu, -eš atd.; praes. kolébám, impt. -ej, part. -aje.

skubati, *sklubati*, *škubati*, *šklubati*: pl. 3. tu (vlnu) s nich skluby Mand. 64^b, mnozí lichvami bližního šklubí WintObr. 2, 206 (r. 1600), ptáci

nás (sovy) ošklubí RZvíř. (1814) 139, (Hester) fkubycz je (vlasy) s sebe modlila se bohu Štít. ř. 205^b. Nč. šklubu impt. šklub atd. Us.; praes. šklubám, impt. -ej, part. -aje Us.

střebati: (já) střebi Drach. 101, (diábel) wyftrziebe řčku absorbebit Ol. Job. 40, 18, psi na běhu z Nilu nestřebí Jel. Jg. Nč. střebu, -eš atd., (bolesti) ducha střebou Čech Nezn. 19; střebám, -ej, -aje Us.

škrabati, škrábat: škrábu, neškrab Us.; neškrábej, škrábaje Us.

zobati: praes. padne-li to slovo na cestě, tu je ptactvo zzuobe ChelčP. 198^a, jelikož ho (máku) zrn zzobete AlxV. 1068, ten mák Řeci zoby t. 1080, žáci víšně zoby Pass. 70; co semen ptáci wyzobu Troj. 54^a; impt. zobyz hrozny Lit. Deut. 23, 24, zobiz Ol. tamt., zobte, moji Řeci AlxV. 1062. Nč. zobu, -eš Us.; zobám, -ej, -aje Us.

Krom toho je v usu ob.: ďobati, ďubati a hloubati praes. -bu i -bám, impt. -bej; a dial. hřibati hrýzti praes. sg. 3. hříbe BartD. 1, 216, -zibati -ozíbu, ozíbe t. 2, 29 (holeš), rubati- vyrábem Duš. verb. 293 (slc.), šibati švihati-pošibe koně t. (těž). O -bu za náležité -bám atd. v. str. 327.

165. Inf. -pati, praes. -pu atd.

Na př. kapati stsl. kapati. Praes. kapu, -iu, -i atd., stsl. kapljā atd.: (já) vám tyto řeči jako na hlavu kapi RokycKl. 337^b, wzkape mój hněv stillabit Ol. 2. Par. 34, 25, klí padá a kape t. Ezech 27, 19, rtové kapí myrrú HusŠal. 102^b; kapu, -eš Us. Impt. kapi, kap: kap po svých = klič se BartD. 1, 221; kapej Us. Part. kapě: adj. krópe kapuczie ŽWittb. 71, 6, kapiucie ŽKlem. tamt.; kapaje, kapajíc- Us.

čerpati, čerpu atd., v. § 73.

drápati: ruce drápí Kom. Jg.; drápu atd. pl. 3. drápu Us.; drápám, drápej, drápaje Us.

chrápati, chrópati, chrůpati, chroupati Jg.: ktož chrůpe Ben. Jg., part. jeden panoš lezieše a chrapye AlxV. 2442; chrápu, chrůpu, -eš atd. Us.; chrápám, -ej, -aje Us.

klepati: smrt kosu klepe Hod. 85^a, klepu, -eš atd. Us.; (Johanka nadávala Vondráčkovi) klepící mu k nosu WintObr. 2, 29 (z r. 1510); klepám, -ej, -aje Us.

kúpati: on se rád kaupe Háj. 142^b, impt. kup se a drže se břehu SmilPřísl. (Výb. 1, 842); part. kupye se v nepřítelských vodách DalC. 50, mníš se kupye u Vltavě tamt., v téj vodě kupye se Pulk. 62^b. Nč. koupu, -eš atd. Us.; koupám, -ej, -aje Us.

sypati stsl. sypati, sypljā atd.: praes. (korábníci) popelem se popij Ol. Ezech. 27, 30, kniežata z oken sypij peníze lidem Háj. 112^b, jámu pískem popypij Har. 2, 236; impt. fypyz LékB. 207^a; part. piesek na hlavú

fypie počě plakati Otc. 151^b, prst na hlavu fypice Ol. 2. Mach. 10, 25, fipice popel na své hlavy t. Jud. 7, 4, sipice Hlah. tamt., fypice Kladr. tamt., na hory fypice vrch nasypali Háj. 204^a atd. Nč. sypu, -eš, impt. syp Us.; sypám, -ej, -aje Us.

šćiepati, štípati: praes. já (holub) nosem štípi RZvíř. (1814) 154, wyšťtipij je (oko) effodiant Ol. Pror. 30, 17, vzšťipi Hlah. tamt., (hadi dítě) do smrti všfeszipi Mand. 20^b, komáři štípí Voln. 37; part. jimažto (křídly) tepe mēkký víetr na dvě štipie scindens Hlah. Sap. 5, 11. Nč. štipu, -eš atd. Us.; štipám, -ej, -aje Us.

třepati: part. křídly třepíc RZvíř. (fénix); praes. já křídlem třepu t. (holub); ryba třepá ocasem Rosa Jg. (v. třepe), křídly třepaje Jg.

V usu ob. je krom toho: capati, cupati praes. -pu i -pám, inpt. -pej a taktěž z-cípati, prasata scípō BartD. 2, 139 (zábř.), dupati, houpati, chňapati, klapati, krapati, křapati, křápati, křupati, lupati, lípati -lípu dial. lépu BartD. 1, 79 (val.), loupati-loupu dial. hūpu, klasy se lúpú BartD. 1, 307, lupati, rýpati, skřipati, soupati, šnupati.

166. Inf. -vati a -fati.

V stčestíně sloves -vati praes. -vu atd. trvám nebylo, rovněž jako v stsl. Co se sem v době pozdější hlásí, jsou novotvary vzniklé analogií. Na př. kývati praes. kývaju atd. a lývu v. § 148; — plavati praes. plavaju a plavu v. tamt.; — plúti novotv. plovati, a k tomu opět novotv. part. plovč: ploviec Troj. Jg., plovíc DalJ. 105 Inp.; — zváti praes. zovu pl. 3. zovú, a k tomu novotv. zoví: jedni druhé k sobě zowj Har. 2, 188, na ty smlauvy zuwj příbuzné t. 321; — mimo to dále novotv. v nář. východních: dívati se praes. dívám se, impt. -ej, part. -aje, a dial.: dívu sa BartD. 1, 90 (stjick.), kmotr sa díve t. 347 (rožn.), podívte se t. 164 (val.); živati: -ám, -ej, -aje a praes. živu, -eš Us. a BartD. 1, 25 (zlin.) a j.; zpívati: -ám, -ej, -aje, a dial. praes. zpívu t. 83 (val.), sg. 3. zpíve t. 149 (laš). —

Slovesa pak -fati jsou vesměs původu podružného a novějšího. I nejstarší z nich, úfuti, je z býv. u-pov-ati, a má tvary náležité podle vzoru V. 1^a, v. § 148. Ostatní jsou původu mladšího a mají praes. -ám i -u; na př. coufati v. couvati z něm. zauen stříhněm. zūwen, klofati z klobati, blafati atp., praes. -ám i -u Us., impt. -ej, part. -aje.

167. Inf. -mati, praes. -mu atd.

Na př. dřiemati slsl. drēmati. Praes. dřiemu, -iu, -i atd., stsl. drēmľq atd.: já nedřímí Br. Jg., newdrzieme sie non dormitabit ŽKlem. 120, 4, newdrzyeme sě Hod. 13^a, zlí zesnú a dobří sě wzdrzymij Štít. ř. 231^a; novotv. zdrjmagj se pastýři Br. Naum. 3, 18, dřímám, -áš Us. Impt. dřēm:

bděte, ndrzemte BrigF. 77 (n. 78); novotv. *dřímej* Us. Part. *dříemě*: an drzyemye leze pod kola AlxV. 2445, jako *driemie* Baw. 97, *druzí* sedí drziemijcz v lenosti ChelčP. 113^b; adj. *písařov drziemicich* Lit. předml. k evang.; novotv. *dřímaje* atd. Us.

V usu ob. také: *šišmati*, *ušišmati* praes. -mu atd.; a dial. *zkoumati* -zkumu BartD. 2, 139 (zábr.), *objímati* - obíme matka sirotu Duš. verb. 360 (slc.).

168. Inf. -*rati*. praes. -*řu* atd. 2) *slowo poryma*

Na př. *orati* stsl. *orati*. Praes. *ořu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *orjā* atd.: *ktož vorze chtě bohat býti t. j. uoře z oře* Štít. uč. 93^b, *ten vždy vůře RZvíř. (kůň), zemí našich neworzeme* Alxp. 101, *řekli jste že země neorzete t. 102, zahradníci orzij zahradu* Štít. ř. 188^a, *orzy Comest. 223^b, voří Jel. Jg.; zrušením přehlásky sg. 1. ořu, pl. 3. ořou Us.; novotv. orám, -áš Us. Impt. oř atd. Us.; novotv. orej Us., orajte Suš. 517. Part. ořč: lidé na druhé straně orzyez vlka okřikú Pass. 569, zahradníci orzijcz nepřestánú klidiec zahrady* Štít. ř. 189^a, *orzíciz Comest. 223^b, wořyce Háj. 79^a, oře, ořic- Us. spis.; novotv. oraje, orajíc- Us.*

Podobně

káratí: praes. který *káře* Jg. (XVII stol.), part. *zůstal Josafat na tom místě přísněji káře své tělo* Barl. 2, 25; nč. *káram*, -*ej*, -*aje* Us., dial. *kářn* Btch. 249 (dol.-beč.) a j.

krákorati: kuře *krákoře* Erb. 157, *ženy krákoří RZvíř. Jg.; krákorám, -ej, -aje Us.*

skuhrati: part. *fkuhrziecze* m. -íce ChelčP. 182^b; *skuhrám, -ej, -aje Us.*

sychrati = (zimnou) se *třásti*: part. *dítě pláče jako fychyrze* (sic) zimú Ml. 135^a, *děťátko plakáše fychrze zimú* BrigF. 47^b, (*rytíři, na lodi*) *sychřic pojedú* Baw. 244. Zaniklo.

tytrati neboli *titrati* *murmurare*: praes. *nebudú syti i wzytyczyu* (sic) *murmurabunt* ŽWitb. 58, 16 n. *vzytyřidú*; srov. impf. *proti mně tytrachu susurrabant* t. 40, 8, part. *tytraly murmuraverunt* t. 105, 25. Slovo onomatopojické, zaniklo.

vrtrati *murmurare*: praes. *když srdce newtrrze* Alb. 11^b, (*někdo*) *zwtrrze* Štít. ř. 175^a; novotv. *že wrtrate proti němu* Ol. Num. 16, 11, *proti vám wrtragí* t. 17, 5; impt. *newtrrzy ne detrahas regi* Ol. Ekkl. 10, 20; part. *počechu lidé wrtrzyez mluvíti* Pass. 14, *wtrzijcz na ně* Štít. ř. 63^b, *bychom trpěli newtrrijcz* Štít. ř. 148^a; srov. *wtrrati budú murmurabunt* ŽKlem. 58, 16, *Judáš wrtraffe* Krist. 75^a a j. Slovo onomatopojické, zaniklo; srov. *vrtilati* v § 169.

žebrati: praes. (já) žebrzy všady Troj. 228^b, ty jmaš prieliš a druhý zebrze Štít. uč. 140^a, pyšný žebrák nic nevyžebrě Kom. Jg. zebrzem-li prosiec světla Štít. f. 116^a, chudí žebrzij ChelčP. 175^b, wyžebrzij t. 212^b; impt. zebrziete a vyvrženi buďte mendicent ŽKlem. 108, 10, zebrziecze m. žebrěte ŽWittb. tamt., zzebrziete Ol. tamt.; part. (Alexius) zebrzie seděl Pass. 323, syn sedieše zebrzye Koř. Mark. 10, 46, (slepec) seděl žebrze ChelčP. 70^b, pojide žena zebrzicy Pass. 289, chleba zebrzicze Hug. 99, žebrýce Háj. 361 atd.; žebríce DalJ. 89 rkp. Z. žebrúce t. z rkp. F. chybou. Novotv. žebrají Lomn. Jg., žebragicze ChelčP. 165^a; žebrám, -ej, -aje Us.

žehřati: praes. (já) žehři Drach. 101. ješto zebrze Štít. 110^a, sv. Pavel zebrze Štít. uč. 120^b, všickni zzebrzi Ol. Sir. 13, 27, žehřzí Kladr. tamt., Filistinští zzebrzi Ol. Súd. 15, 11; impt. nezehřzy sě s svými dětmi Štít. uč. 108^b, zzebrzi sám na ně Ol. Job. 42, 6; part. Priamus proti Eneášovi zebrze takto vece Troj. 193^a, adj. žehřanie zehrzycich Koř. Řím. 15, 3. Novotv. žehřám, -ej, -aje Us.

Krom toho v usu ob. také: páratí praes. šev se párá n. se páře, pářu BartD. 1, 25 (zlin.) a j.; — a dial.: babrati = přebíratí se BartD. 1, 198, kdo se v jídle babře t. 140; cabrati se n. čabrati se = loudati se t. 202 a 203, ten se čabře t. 203 (val.); manvati, mumvati = bručeti, medvěd mamře t. 229; šabrati = hrabati, kde sa šabřeš t. 271 (val.); šemvati = šeptati, (lidé) o tom šemřú t. 273; ščibrati, husy ščibřú zeď (ozobují) t. 272; tyrati = utřkati, (já) tyřu t. 280; -bírati, sbírú t. 1, 25 (zlin.), straka sbíře zrnecka Suš. 332; -dirati, zdírú BartD. 1, 90 (stjick.); -mirati, umírú t. 79 (val.); -pirati (ku práti i příti), zpírú t., spírú sa t.; -vřrati, zavírú t., otvírú t. 90 (stjick.); starati, ustaře sa t. 129 (laš.); šťárati-šťárú Btch. 249 (dol.-beč.); škemvati, škamvati, škebrati - praes. -řu Us. Jg.

169. Inf. -lati, praes. -lu atd.

Na př. plápolati (stsl. *glagolati*). Praes. plápoľu, -iu, -i atd. (stsl. *glugoljǫ* atd.): oheň wzplapole ŽKlem. Deut. 22, milost plapole ve mně Modl. 12^a, (křt andělský) plapole milostí boží Štít. uč. 99^a, (vy) plapolete milostí boží t. 68^a, ti navícece plapolý milostí boží t. 67^a atd.; novotv. plápolám, -áš atd. Impt. plápoli, plápol, zde nedoloženo; novotv. plápolej Us. Part. plápole: plapolycz milostí Štít. uč. 68^a, adj. (andělé) plapolyczý milostí t. 67^b, s těmi anděly milostí plapolyczymy t. 70^b; novotv. plápolaje atd. Us.

Podobně

beblati, bublati: praes. svět bubble ŠtítPař. 26^b, stařec bubble Rosa Jg.; bublu i -ám atd. Us.

huhlati: praes. co huhlefs Hod. 85^b, všeliký pohuhle sibilabit Ol. 3.

Reg. 9, 8, ani (hlasové) huhli Pass. 92, židové ve své škole huhly Otc. 446^b; impt. huhlete a křičte EvOl. 332^a; part. duše žalostivě huhlycz volají Štít. uč. 154^a, ječice a huhlycze ROIB. 130^a; huhlu, -eš atd. Us., někdy též huhlám atd.

kašlati: praes. kašlu, -eš, impt. kašli, part. kašle atd. Us.; někdy též impt. -ej, part. -aje Us.

kláti. Slabika kořená je kol-. Z ní je praes. koľu, kóleš atd.; meč srdce kuole Pís. XV stol. ve Feif I.L. 696, král Laumedon ony kuole ony seče Troj. 33^a, pravda v oči kúle Přísl. kole Jg.; pl. 3. nechať rozkoli já Ol. Ezech. 23, 47, rytíři koly NRada 894, dva skopce spolu kolí Aesop Jg. Impt. koli, kol: skol Us. Part. kole: Jan z Michalovic kole po Rýnu do Paříže jěde, tu ctně klaw tůž cestů do Čech přijěde DalC. 94. — V tvarech ostatních je kmen základní kla-. To vzniklo z kol-: inf. kláti stsl. kluti z kol-ti atd., -a není tu tedy příponou jako v tes-a-ti. Pro č. ve-klati atp. = *vz-kla- je třeba předpokládati, že se z kla- záhy vyvinulo kla-, vlivem praes. kol- a podle praes. zov- inf. zava- atp. Srov. I. str. 35, 85, 172. Tvary z kla- jsou: impf. klách, na př. pole kdežto klachu TandZ. 180^b; aor. klach: (Mazaeus) o jednoho kopie przyekla, v druhého nůž do pycety wekla AlxV. 1598 sl., jeden pohan prokla jeho bok Hrad. 92^a, Abner zakla jeho v lóno Comest. 140^b a j. (v Comest. je také: Eleazar . hna pod slon i zakole jej 208^b, buď praes. místo aor., nebo aorist chybně podle praes. utvořený); inf. kláti: sám se proklaty DalC. 21; part. klal: kopím (bok) proklal Krist. 103^b, kopie ještě jeho bok proklalo Ml. 39^b, že ho (Neklana) s koně neklaly byechu DalC. 17; klav: klaw DalC. 94 (viz při part. praes. kole); klán: Laumedon zaklan spade s koně Troj. 33^b, adj. bok proklany Krist. 110^a; subst. klanye DalC. 84. — Praes. koľu atd. zaniklo a nahrazuje se z novotvarého koliti; toto se utvořilo podle impt. kol a part. kole, jež na pohled k němu ukazují: skoliti někoho, skolím jej atd. Us.

mel-, praes. meľu atd., v. v § 96.

munlati: munleme jako nedvědi Br. Jg., part. jako lev řeva, mumle Kat. 176.

pichlati palpare: praes. ktož smolu v rukú pichle, zprzní se ŠtítOp. 306, Čechové vše to (nepřátelské kněžstvo atd.) krmí, pichli, a'ni je všemu světu hyzdí RokycKl. 390^a; part. nesnadné jest smolu pychlijcz nezlepiti se Štít. ř. 222^b.

sláti, ze solati. V češtině -s- zaniklo a v tvarech, které měly sol-j-, bylo tedy sl-j-, jež se změnilo v šl-: praes. šľu proti stsl. soljā atd. Vlivem trvám subst. posel stsl. poszlā a podle stľáti-stľu vnika sem -e- a bývá někdy šľ- místo šl-. Praes. sg. 1. šľu, šľu, -li, -lu, 2. šľeš, šľeš, šľeš atd.: jáz sľu anděľa svého Pass. 277, zuby zviorčie weľľiu v ně ŽKlem.

Deut. 24, jakož poslal mč otec i já sšeli vy EvZimm. 50, já sšely Pror. Jer. 29, 17, já sšly t. 26, 5, já wšly tě t. 28, 16, já posšly rybáře t. 16, 16, (já) sšelu své přátely Brigf. 68, (já) po tě posšli Apoll. 138^b, (já) posšli mor Br. Lev. 26, 25, posšli syna mého t. NZák. 150^a, (já) posšli ČernZuz. 118, pošlu t.; proč lidi neznámé přěd bōh seles Pass. 489; Uiffle slovo své ŽKlem. 147, 18, sšle je v oheň Štít. uč. 6^a, listy které on (král) sšele své králové t. 5^b, k nám hospodin posly sšele Štít. ř. 246^a, najprv sšele bōh své posly t., jemu ten dar sšeele t. 48^a, jenž sšele posly své Pror. Ol. Isa. 18, 2, (Kublaj) posly sšle Mill. 70^a, sšlee mittit ŽWittb. 147, 17; boha k němuž tě sšelem mittimus Pror. Jer. 42, 6; píší a sšelij listy mezi sebu Štít. ř. 95^b, šlechtici královi dary sšlij Mill. 61^a, (starší města) posšlj pro toho Br. Deut. 19, 12. Impt. sšli atd.: posšli mittat ŽKlem. 19, 3, posšlem Ol. 1. Par. 13, 2, posšiete mittite Koř. Dan. 13, 29. Part. sšle atd.: (já) sem slal k nim proroky v noci vstávajě a sšele Pror. Jer. 29, 19, slal sem k vám sluhy mé vstávajě na úsvitě a sšele a řka t. 86^b, slal sem k nim proroky v noci vstávajě a sšele a řiekajě t. Jer. 44, 4, řečmi milost ukazoval uče, listy sšele, modle se Štít. ř. 60^a, posla přěd sobú neposšlycz Štít. uč. 152^b, sšlijcz druh druhu své krmě Ol. Esth. 9, 19, šelice Hlah. tamt., šlice Tovač. 168, wyššlice Háj. 17^a; novotv. posšlauce Froz. 60 a j., podle novotného praes. pošlu. Nč. praes. pošlu, -eš atd. pl. 3. pošlou Us.; archaisticky pl. 3.: že pošlí koho chtí do nebes TomP. 3, 462, ti at se obešli t. 535. — Impf. slách: ona listy často sšaffe Pass. 54 atd.

sšlāti. Praes. stelu, steleš, stěleš atd.: tu se nám nevhod štele Kat. 80, kdež šteele tu sám leel^a VšekK. 169^a (l = l netvrde), jede-li (kán) skrze město, vsady posšely ulice koberci Mand. 69^b, ti sobě cestu štelij ChelěP. 60^b, naštelij listí Háj. herb. 220^a; nč. stelu pl. 3. stelou, part. stele, stelíc- a trvám také novotv. stela. -ouc-.

šmatlati: šmatle BarIA. 7, sotva nohami šmatlete ŽerKat. 167.

wiklati: praes. (já) wikli se Jel. Jg., ločka sebu na moři wykle Orl. 143^a, (zuby) se wikli LékB. 186^b, zuby wiklij se Háj. herb. 169^b, bohové wiklij se Alxp. 22; nč. praes. viklu a -ám, impt. vikli a -ej, part. -aje.

wrtlati reptati praes.: wrtfu atd., pl. 3. nemúdrí wrtli na bōh ŠtítOp. 415, ješto nemúdrě wzwrtili t. 416; inf. wrtlati t. 414, part. wrtlal t. 415, Jidáš wrtlal ML. 89^a, subst. wrtlanie ŠtítOp. 411 atd. Slovo onomatopojické, zaniklo; srov. wrtlati v § 168.

Krom toho v usu ob.: cumlati praes. -lu, ale impt. -ej; a takéž cuplati a šeplati = šiřlavě mluvíti, dumlati, chrchlati, kublati se s něčím tändeln Rosa Jg., piplati se s něčím, sislati n. šiřlati, žiřlati, žvatlati; — a dial.: beblati n. feflati brebtati, (opilec) fefle a beble BartD. 1, 209, čehlati, vůl sa čehle (otírá o strom) t. 204, drdlati, (lidé) rádi drdlú (žvastají) t. 208, dudlati, dítě dōdle t. 2, 309 (brn.), fřflati reptati, řřflu

t. 210, *gemlati* dumlati, (bezzubý) gemle t. 211, *chamlati* hltavě jísti, všecko schamle t. 217, *chublati* kaboniti, nebe sa chuble t. 219, *hatlati*, pole se hatle t. 2. 315 (brn.), *mattati*, matle se t. 1, 145, *túlati*, moje potěšení po světě se túle BartNPis. 90 (val.), *žvachlati*, všecko vyžvachle BartD. 1, 304 (val.); *brblati* bublati - brblu Duš. verb. 362 (mor.), *mrmlati* - mrmalu t. (slc.), *mumlati* - mumlu Us. t.

170. Inf. *-nati*, praes. *-ňu* atd.

Na př. *stonati* stsl. *stenati*. Praes. *stónu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *stenjā* atd.: když hlava wfonye mdlobú AlxV. 156, (lidé) nestonij ChclčP. 87^b, (dětí) stoní ČernZuz. 141; zde lidé na neštovice stůnou ČernZuz. 151, stůnu, -eš pl. 3. -ou Us.; možný i novotv. stonám, -áš atd. Impt. *stoň*: k niej (Marii) každý srdcem ston Levšt. 150^a, trp bolest a stoň Mel. Jg.; novotv. -ej: nestonej Us. Part. *stóně*: každý kón pojide stonye AlxV. 1846, král jide velmi stonye KatBrn. 72, ve slzách stonye vzdýchách Pass. 531, já (Maria) stojím stonycz Brig. 24^a, *vzdyšíc* a *stonijez* Štít. ř. 70^a, stonycz plakali Pass. 625, stonicz gemens Pror. Ol. Jer. Lam. 1, 8, stonice ŠtítPař. 121^b atd.; novotv. stonaje atd. — Ztvrduutím *stůnu*, -*neš* atd.: ženský (pl.) stunou BartD. 2, 261 (žďár.), stůnu, -*neš* atd. Us. česk.-mor. (sděl. p. Smetánky).

Podobně *kuknati* z *gugnati*, stsl. *gagnati* murmurare: praes. (já) kukni, že jsem se škarodý narodil Pís. Jg., mnoho jich na své dobrodince kukně t., pro nerovnost kuknete Jel. Jg. Z býv. *gugnati* je také *hukňati*, praes. *-ám* a *-u* atd. Us.

Slovesa *žieti* nč. *žnouti* patří sem stč. praes. *žňu*, impt. *žni* a part. *žně* atd.; v. § 88.

171. Inf. *-zati*, praes. *-žu* atd. 3, 22 *reżavkanič*

Na př. *řezati* stsl. *rézati*. Praes. *řežu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *režā* atd.: sg. 3. zrěze ŽKlem. 128, 4 atd., nč. sg. 1. řeži, -u, pl. 3. řeží, -ou Us.; novotv. řezám, -áš atd. Impt. *řeži*, *řež*, řež atd. Us.; novotv. řezej atd. Part. *řežě* atd.: vlasy vrzezycz Štít. uč. 44^a, obrzezijez Štít. ř. 38^b, řeže, řežíc- Us.; novotv. řezaje.

Podobně

hemzati, stsl. *gōmszati* repere. Praes. tráva rostúc jako hemze t. j. hemže ŠtítMus. 116^a, tráva hemze rostúc ŠtítVyš. 13^a; part. musíš na svú prsí hemzie choditi Kruml. 2^b. Zaniklo, a matením tvarů se -z- a -ž- konstruována slovesa nová *hemzeti*, *hemžeti*, *hemziti* a *hemžiti* Jg.

hrzati v. rzáti.

kázati: praes. sg. 1. to vem kazyu DalC. 7, kazyu Mast. 304, ukaziu ŽKlem. 49, 23 a j., pl. 3. a'ni slovo božie kazyu Pass. 407; impt. při-

kazi abych byl při tvéj stráži AlxBM. 3, 8; part. slovo božie kazie umřel Pass. 411, pak jim kázal po všem světu jíti vieru kazucze Kat. 112 atd.; nč. praes. káži, -u, impt. kaž, part. káže, kážíc- Us.

klúzati, klouzati, dial. klzat BartD. 2, 165 (brn.), stsl. plszati praes. plszę repere, srov. I. str. 296. Praes. kloužu se atd. Us., klóžo BartD. 2, 196 (tišň.). Vedle klouza- je také klouha-, vzniklé analogií: bylo strouhati praes. stroužu, utvořeno tedy ke kloužu také klouhati Us.

lzáti, lizati, stsl. lizati praes. ližę lambere. V stč. je v praes., impt. a part. praes. liž- (liž-), v tvarech ostatních lza-, srov. psáti: pís- a psa-. Praes. ližu atd.: když někdo lijzce rožen Štít. ř. 11^b, jenž kropičky lyzy Alb. 80^b, hovada lizí jej (kámen) Kruml. 70^b. Aor. lzach: psi lzachu vědy jeho Krist. 67^b. Inf. lzáti: nepřítel zemi lzáti budú ŽKlem. 71, 9, prach lzaty budú Pror. Isa. 49, 23. Part. ližē: (psi) ližicze nemocného ChelčP. 168^a; (liška) lizeczy se NRadaB. 1381 m. ližici. Part. lzal: (psi) lzali krev Tkadl. 1, 26. Nč. praes. ližu a impt. liž, novotv. lízám a lízěj, a ostatek všude líza-.

mazati: jáz tě mazyu Mast. 303, ať jiní se nezmazi NRada 688 atd.; uč. praes. maži, -u, impt. maž, part. maže atd.

rzáti, hrzati, stsl. rszati praes. ršęę hinnire. Praes. ržu atd.; impt. rži; part. ržē, ržíc-, adj. slc. (koník) hržící Jg. (s. v. hržeti, z Koll. Zpiev.). Part. rzał: nejeden tu komoň hrzal t. j. hirzal (rým: potvirzal) AlxH. 1, 33, nejeden tu komoň hrzal (rým: potvirzal) AlxV. 1202; v otiscích chybné: hýřal Výb. 1, 1073, hržal t. 1109, řal Star. Sklád. 2, 207. V jazyku knižném vyskytují se druhy tvary chybné rža- místo rza-, v. Jg. s. v. ržu a Kott s. v. ržáti.

tázati, tiežu, z tez-, stsl. težati, težę. O přehlásce táz-, tiež- srov. I. str. 110, o původu tez- z tęg- tamt. str. 102. Praes. tiežu, -i, tíži, táži, -u, -eš atd.: sg. 1. já vás oticzy Krist. 78^a, tiezi já tebe Kat. 100, ať s tebau promluví a tebe se vytijžy Hád. 4^b, tíži tebe, otiži Blah. 174 (prý české, proti mor. táži, tážu), otji se vás Br. NZák. 119^b; 2. měšče se dotyezse AlxV. 985, kterak se tiežefs ChelčP. 109^a, potom se mne vtijžefs Alxp. 118; 3. Pilat sč tycese Jid. 106, když se kto tieze ChelčP. 15^a, tížče t. 75^a; pl. 1. otyczem jich Pass. 307; 2. tyezete mne t. 288, tížete ChelčP. 124^a; 3. jeho (svědka) potom tyezy Štít. uč. 82^a, dřevo než ho otyezy Alb. 33, pyšní se tížji ChelčP. 126^a; (každý) se vtaže ChelčP. 127^b, táži, tážu Blah. 174 (prý mor. proti česk. tíži), táži se, tážu se atd. Us. Novotv.: žáci tážagi se ho Beck. 1, 303. Impt. těž atd.: otiez otcě svého ŽKlem. Deut. 7, wzotiez mne t. 138, 23, otyez DalC. 99, otiez fe Ben. 4. Esdr. 5, 46; otijezz skota a naučí tě Štít. ř. 246^a, otaž fe Ben. 4. Esdr. 4, 40. Part. tiežē atd.: tyezye se a radujē se Pass. 303, tebe tiezuczy Hrad. 44^b, za tiem se potyezuczy AlxV. 2137, tiezicze fe ChelčP.

230^b; tazieczyho se jich ChelčP. 34^b. Novotv.: tázajíce se TomP. 4, 259. Inf. *tázati* NRada 1400; aor. *tázach*: rytieři otazachu Kat. 146; atd.

vázati, *viežu*, z *vęz-*, stsl. *vęzati*, *vęžę*. O přehlásce *váz-*, *vież-* srov. I. str. 112. Praes. sg. 1. *viežu*, *-i*, *víži*, *váži*, *-u* 2. *-eš* atd.: sg. 1. (já) jej *fwezy* AlxV. 1008, *ját* se *vwiezi* v dědinu NRada 726; 2. sám se *fwezeš* AlxV. 290, cožkoli *fwiezeš* . . a cožkoli *rozwiezeš* Krist. 60^a, *zawiezeš* je ChelčP. 219^b, *nezawiežeš* Br. Deut. 25, 4; 3. (ptáčník) *prziwieze* ponožku Hrad. 98^b, (duše) *obwyeze* se tělesnú věcí Alb. 10^b, *wieže* ChelčP. 90^a a j.; pl. 1. *swiečem* nohy i ruce Trist. 182; 2. *kohož* *rozwiežete* ChelčP. 252^b, *kohož* *fwizete* t., cožkoli *swižete* . . cožkoli *rozwižete* Br. NZák. 44^b; 3. Říměné v naši se zemi *uwiezy* a ny' zjemúce *zwiezy* Hrad. 74^b, *pyšní* *nezawizi* se ChelčP. 21^a, *fwjž* Br. Ex. 28, 28; (lakomce) s *bohatecm* *fwažij* ChelčP. 58^b, *váži*, *vážu* atd. Us., v řeči knižné někdy také archaistické *víži*, *-eš* atd. Impt. *věž* atd.: ty jeho *rozwiez* Pass. 352, *prziwiez* LékB. 188^b, *rozwiež* Háj. 89^a, *fwiez* jemu ruce t. 141^a, *priskočiec* ve ň se *uwiezte* a *jmúce* jej *dobře* *fwiezte* Hrad. 78^b, nu *wzwyzte* k boji DalC. 58, *fwiežtež* jej ChelčP. 58^a, *odwěztež* je Br. NZák. 49^a a j.; *rozwaz* LékB. 206^a, *rozwazyz* t. 223^a, *vważ* se v panství Háj. 125^b, *vwažme* se v dědictví Br. NZák. 51^a, *fwažte* (koukol) ChelčP. 58^b atd., *važ*, *važte* Us. Part. *viežě* atd.: mní se se mnú *wiešte* cěpy Jid. 102, aby mužě *jma* a *fwiezie* do Jeruzalema vedl Pass. 126, Pilat *káza* Ježíušě *prziwiczic* k sošě *metlami* *bíti* Hrad. 88^b, *červenú* *obwyezizic* nití t. j. *obvěžic* (krátké -ě-) Štít. ř. 88^b, *prziwiczic* t. j. *přivěžic* LékB. 182^a, *swižjce* je Háj. 256^b atd.; *váže*, *vážic*- Us., *vížic*- archaist.

V usu ob. také *vrzati* praes. *vržu*, *-eš* atd. Duš. verb. 364, dial. však *vrzu* BartD. 1, 79 (rožn.). *vržeš* t. 286 (val.); a dial. *krzati* = *vrzati*, *dveři* *kržu* BartD. 1, 225 (laš.).

172. Inf. *-sati*, praes. *-šu* atd.

Na př. *tesati* stsl. *tesati*. Praes. *tešu*, *-iu*, *-i* atd., stsl. *tešę* atd.; impt. *teši*, *teš* atd.; part. *tešě*, *tešúc-*. Výklady k tomu další a doklady v. v §§ 158, 159 a 162. c).

Podobné

česati: praes. (já) *naczeffi* *ovocě* Ol. Cant. 7, 8, když se *czeffeff* Modl. 105^a, *zda-li* z *bodlivého* *dtievie* *fíky* *czeffij* Krist. 42^a, (*bohateci*) *psíky* *czeffij* ChelčP. 168^b; impt. *czefste* *svě* ač i *krastavo* DalC. 4; part. *čefyc* *svrablivě* uši ŠtítOp. 152^b, *čeflyce* Háj. 299^a; ně. *češi*, *-u* atd. Us., novotv. praes. *česám*, impt. *-ej*, part. *-aje*.

debsati, *depsati* *dupati*: praes. an *debffe* *nohama* Ben. 3. Reg. 14, 6, (oni) *nesličně* *debfy* a *tleštice* *rukama* Otc. 20^a; part. *debffijce* *nohama* *strepentes* Ben. Jud. 14, 9. Zaniklo.

kasati: praes. jiné kašeš a sama se plíháš Prov. Jg., (diábel) pod se kaffe kohož móž HusPost. 159^b, (nepřítel) kaši se okolo mne Hlah. Job. 30, 18, kaffij se Ol. tamt., (bohatici) kaffij se ChelčP. 168^b; impt. podkafs se Ol. 4. Reg. 4, 29; podkafs se Ol. 4. Reg. 4, 29; budu podkaffe se ská-kati Ben. 2. Reg. 6, 21, stójte podkaffice bedra vašě Koř. Efez. 6, 14, podkaffice Kladr. tamt.; novotv. kasám, -ej, -aje Us.

klusati: vše do pekla kluše Prov. Jg., oslové pěkně kluffy Mill. 16^b, příkluše RaisPotm. 18; novotv. klusám, -ej, -aje Us.

knísati se, slc. knísat sa = houpati se, péro sa kníše za širákem BartD. 1, 222 (mor.-slc.).

křesati: křessice ohců Baw. 243; praes. křeši, -u, impt. křeš Us.; novotv. křesám, -ej, -aje Us.

kúsati v. v § 148.

kysati: praes. (já) kyffi Drach. 101, doňevadž (kvas) newzkisse Koř. Luk. 13, 21, (neštovice) kyffy Chir. 69^b; part. adj. kyšícima očina Kom. Jg.; kyši, -u Us.; novotv. kysám, -ej, -aje Us.

misati tabescere, evanescere, srov. stsl. *izmišq* tabescam v Mikl. I (1852), 92 (vedené tu mylně jako fut. k *mi*-, rovněž tak v Květově stč. mluvnicí³ § 131). Praes. *mišu* atd.: světe, když tě člověk najlépe drží. tehda uteka zmifess Pass. 42, pohanská (moc) zmišse AlxH. 12, 30, člověk vždy myšse a mdlé Štít. uč. 119^b, člověk myšse v náboženství t., milost zmyšse t. 25^a, radost zmyšse Trist. 128, (vlny) at zmyšsy Štít. uč. 71^b. Impf. *misách*: duše ve zlostech myšsaffe tabescebat ŽKlem. 106, 26. Aor. *misach*: ten ptáček na zemi svaliv se i zmyla Pass. 314, (sv. Prokop) to řek i zmyla t. 317, tu diábel inhed zmifa t. 321 atd. Inf. *misati*: mišfati ŽKlem. 104^a, mdléti a myfati Štít. ř. 179^b. Part. *misal*: diábel zmyšfal Pass. 18, zmifal t. 459, kocúr zmifal t. 413, inhed ta holubicě zmyšfala t. 542, to řek to dietě i zmifalo t. 360, brzo sú fmyšfali defecerunt ŽKlem. 72, 19, (mužie) zmifaly Jiř. vid. 198^b atd. Zaniklo; srov. *mizěti* § 156.

pásati, stsl. *pojasati* praes. -šq i -sajq. Praes. (podstolé) przipaffse se Kruml. 298^a, ledvie své przepaffete Štít. ř. 152^a, skály opaffiu se radostí ŽKlem. 64, 13, se opaffyu ŽWittb. tamt., přepaffj se Br. Ezech. 7, 18. Impt. *paši* atd.: pašy se mečem ŽWittb. 44, 4, opafs se ŽKlem. tamt., opaff lye Koř. Skutk. 12, 8, przypafs meč Ben. 1. Reg. 25, 13, přepaff Br. Jer. 1, 17, opaffte ledvie Pror. Isa. 32, 12, přepaffte se Br. Jer. 4, 8 a j. Part. opáše se Br. Jg., ledvie své przepaffycze Štít. ř. 150^a. Novotv. opásám, -ej, -aje Us.

plěsati, stsl. *plesati*, -šq i -sajq saltare. Praes. *plěšu* atd.: když zlost svau vykonáš, tedy plěšš Br. Jer. 11, 15, žena jako plěšse Štít. uč. 56^b, (duše) wzplěše ŠtítOp. 153, zlost na ulici plěšse ChelčP. 223^a, zplěšse srdce

Br. Zach. 10, 7, pléffete t. Jer. 50, 11, řěky wzpleffiū ŽKlem. 97, 8, wzpleffi ŽKap. tamt., před modlú pleffy a veseli jsú Mill. 110^a; novotv. *plésám* atd. Us. Impt. *pleš* atd.: plef radostí Kladr. Zach. 9, 9, všěcka osada pleff Hymn. Op. 148² b, národové plefte ŽKlem. 46, 2, pleffte Hod. 8^b, plefte sborové HymnOp. 101^b; novotv. plésej: plésey Br. Joel 2, 21, pléseyte t. 2, 23, plésej atd. Us. Part. *plěš* atd.: pleeffijcz nohami Štít. ř. 37^a, dcery chodily pleeffijcz t. 91^b, pleffycze rukama Ol. 4. Reg. 11, 12, pleffic Kladr. tamt., adj. plěšícího lidu Lab. 32, 4; novotv. *plésaje* atd. Us. adj. pléflagjých Br. Jer. 31, 4.

psáti, pisati praes. *pišu*, z *pisati-pišg*, které jest ve stsl. V býv. *pis-* a *pis-* je v slabice kořenné samohláska stupně rozdílného, srov. I. str. 72 a Wiedem. 65 a 149. Praes. *pišu* atd.: já pijšly Štít. ř. 34^a, pijšle sv. Jan Pass. 261, pl. 3. pijšlij listy Štít. ř. 95^b, všickni mužie pyššuv Pror. 92^b, piššau KolEE. 216^b (1722), piši, -u atd. Us. Impt. *piš* stě. i ně.; novotv.: napisay Trist. 145. Impf. *pišách*: Ježíš pišaffe EvZimn. 29 a j. Aor. *pišach*: napyša Pilat. ML. 105^a, napišša Pilat Ans. 3. Inf. *psáti, pisati*: pšaati Pr. pr. 260, pšati Baw. 15^a; pyšaty ML. 105^a. Sup. *pisat*: císař pyšat do Betléma přijěde ML. 45^b. Part. *pišě* atd.: piššie ApŠ. 11, hospodin jenž piššie k zemi ničieše Krist. 78^a, adj. piššare piššucieho ŽKlem. 33^a, piše, pišic- Us.; *pišajě* atd.: adj. náhle piššayucieho ŽWittb. 44, 2, piššagizieho ŽKap. tamt., král patřieše na články ruky pyššagycze Pror. Dan. 5, 5. Part. *psal, pisal*: pšal Kruml. 353^a atd., *psal* Us.; toto sv. Kliment o sobě pišal Pass. 293, když jsem to wypšal Alb. 101^a a j. Part. *psav* atd. Us. Part. *psán* a *pisán*: hřiech pšaan jest Pror. 65^b, což mu bě na čele pšano AlxV. 899, pšano Kremsm. 93^b, napšany budú ŽKlem. 138, 16 atd., *psán* Us.; pišano to budú ŽKlem. 80^b, o tom mámy pišano Pass. 447, máme v knihách pišano Alb. 62^b a j. Někdy zdá se, že tvar *pisa-* liší se od tvaru *psa-* významem iterativním; ale příklady jiné tomu zase odporují. Byl tedy stupeň *pis-* v praes. impt. a part. -nt, a stupeň *pis-* v tvarech ostatních, t. j. v tvarech t. zv. infinitivních (v češtině je tu i impf.); srov. inf. *lžáti* praes. *lžiu*, *stláti* stsl. *stolati* praes. *stetu* atd. Tvary inf. *pisa-* jsou podle toho novotvary vzniklé podle praes. atd., třeba že velmi staré. Naopak jsou dial. novotvary zase podle inf. atd. ustrojené: praes. *pšu*, -eš atd., impt. *pši*, part. *pša* BartD. 1, 29 (pomor.), t. 51 (dol.), t. 86 (stjick.), t. 92 (kel.), t. 2, 3 (sazem.), t. 31 (holeš.), t. 54 (přer.), t. 151 (slavk.) a j.

Ob. a dial. také: *kousati-koušu* v. § 148, *kmásati* škubati-kmášu BartD. 1, 79 (rožn.), *knisati* se houpati se — péro sa kníše za širákem t. 222 (mor.-slc.), *kolisati* - já kolíšem (kolíbám) Duš. verb. 364 (slc.), *hlásati*-hlášu (sděl. F. Joklovo).

173. Inf. -gati, -hati, praes. -žu atd. 4. Stěp. a. Stěp. a. Stěp. a.

Na př. *lhati* stsl. *lagati*. Praes. *lžu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *lažg* atd.: sg. 1. ač (já) Davidovi selžu ŽGloss. 88, 36, ač felziu ŽKlem. tamt., ač felzy ŽWittb. tamt., ŽKap. tamt., vizte lžiliti si mentiar Hlah. Job. 6, 28, nelzi non mentior Koř. Řím. 9, 1, t. 2. Kor. 11, 31; nč. lžu Us.; 2. lžeš, 3. lže, pl. 1. lžeme, 2. lžete Us. stč. i nč.; pl. 3. felziu tobě nepřítelě tvoji t. j. selžiu ŽKlem. 65, 3, wzelzy ŽWittb. tamt., felzy ŽPod. tamt., selži Hlah. tamt., (kostečníci) vždy lzy a přísahají t. j. lži Hrad. 115^b, wzelzy Štít. ué. 8^a, množí lzy t. j. lži t. 112^a, ústa která lzy t. 61^b, ústa která lži ŠtítOp. 417, ústa která lžii Hlah. Sap. 1, 11, (kněží) selžij ChelčP. 206^a, lžij t. 163^b (2) atd.; bez přehlásky: lžou Us. Impt. *lži*, *lžete* Us. stč. i nč. Part. *lžě*, *lžúc-*: budý proti vám mluviti lzijce Krist. 38^a, lžicz na tě Štít. ué. 45^b, řkúc vše zlé a lžic ŠtítOp. 394, zlé ději proti vám lzyez ŠtítVyš. 7^b, lzzicz lidu mému Ol. Ezech. 13, 19. lzzucze EvOl. 323^a, řkú zlé proti vám lzyce mentientes Koř. Mat. 5, 12, lžice Kladr. tamt., lzyce mně o něm Nikod. 93^a, (baby) řekly lzyez Comest. 53^b; nelža BartD. 2, 61 (kojet.); — Mlynou analogií podle *mohu*, *můžeš* atp. vzniká praes. sg. 1. *lhu*: lhu mentior Drach. 103, Rosa 193, Dolež. 91 atd.; pl. 3. *lhu*: (kněží) lhu ChelčP. 216^a, (kněží) selbu t. 173^a, oni selhu t. 170^b, oni lhau RokycMus. 574^b, lhau 193 atd.; part. *lha*, *lhúc-*: lha Dolež. 93, lhúce HusE. 3, 251, lhúce KřižA. (Polívka, Dvě povídky 97), velhúce VšeH. 438, lhauce Br. Ezech. 13, 19 a *lhaje*, *lhajíc-* Tomsa 336; nikoli také impt. *lzi*, *lžete*. Mlyného novotýaru zastávají se theoretikové: *lžu*, *lžau* je prý vulgarismus, t. j. jako můžu, můžou Tomsa 336; pl. 3. *lži* vytýká Štítnému jako chybu Čelakovský. Rozb. 145; atd. Srov. pol. sg. 1. *jęę* vedle zastaralého *lęę* Linde s. v., a rus. sg. 1. *lgu*, pl. 3. *lgutz*.

strúhati, stsl. *strugati*, *stružg* radere: praes. (já) palici strví VšeH. 36^a, (štěpař) kóru strúže rkp. štěp. Jg., kterýž strúže světnice TomP. 8, 393 (z r. 1479), (kováři) stružij kopyta konská Lact. 4^a; impt. ofstruz kóry toho dřeva LékB. 213^b, ostružek naftruž Rhas. 12, struž svrchní kóru rkp. štěp. Jg.; part. všelikú ratolest ofstruzie počistí jie Krist. 91^a, zstruze spal LékB. 217^b. Dial. strúžu BartD. 1, 25 (zlin.) a j. Novotv. strouhám, -ej, -aje.

K tomu dial.: *kulhati* praes. *kulžu* BartD. 2, 259 (žďár.), *brýzgal* tlachati praes. *brýžďžu* t. 1, 201 (val.), *drúzgal* drtiti-drúžďžu t. 208 (též), *flágal* flákati-fláďžu t. 65 (též), *múgal* mačkati-máďžu t. 79 (rožn.), *mégál* mektati-médžu t, *lágál* mačkati-láďžu t. 277 (val., laš.), *vígál*-vídžu t. 79 (val.).

174. Inf. -chati, praes. -šu.

Na př. *dýchati* stsl. *dychati*. Praes. *dýšu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *dysg* atd.: vzdysyu, pláčiu, vždy mě túha LAl. c, (já) vzdysyi Baw. 288, čtvrtý ne-

wzdyffe Vít. 42^b, cožkoli dýše a živo jest Br. Jg., (matky) uzříe-li děti v chudobě, wzdyffy Štít. uč. 58^a, zviefata ješto parů ohňovů diši Hlah. Sap. 11, 19; dial. dýšu BartD. 1, 79 (rožn.) a j.; novotv. dýchám, vzdychám, -áš atd. Us. Impt. *dýši* atd., nedoložen. Part. *dýšē* atd.: (Ojíf) přistúpi bliz a wzdyfye DalC. 83, sedí mladý král wzdyffie k bohu AlxBM. 7, 23. chudý stane srdcem wzdyffie Hrad. 127^b, povědě srdcem wzdyfye t. 56^b, (žena) byla jako ze sna wzdyffiu Jid. 160, (Anna) k bohu wzdyffiu LMar. 38. k tobě wzdyffycz Modl. 13^a, wzdyffijcz a stoníc Štít. ř. 70^a; novotv.: srdečně wzdychagie Hrad. 22^b, ohněm dychagycze Modl. 31^a atd., dýchaje, dýchajíc- Us.

Podobné

páchati: praes. co pafes sám nad sobů Mast 364, co pafefs Hod. 82^a, ze tak pafe Hrad. 142^b, cizoložství nepafseme Alxp. 101, lřích pásete Štelc. Jg., přítelē veliků žalost paffy Pass. 473, synové Priamovi mnoho (t. skutků hrdinských) paffy Troj. 131^a, takové věci se paffij Háj. 441^b. Part. *pásē*: proč sem i tam tēkáš tolik nešlechtností paffe Alxp. 93, paffice zlý skutek Kladr. Deut. 4, 25. Nč. praes. páši, -eš atd. archaisticky v jaz. kniž., a dial. pášu BartD. 1, 79 (rožn.), páše t. 2, 359 (žďár.); páchám, -ej, -aje Us.

Jg. má také *brychati-bryši*, krev z něho bryše Rokyc. — V Tand. 1. jest impt. *posluš*: toho každý posluš, odchylka skladatelova nebo vydavatelova pro rým (: Artuš). — Dialekticky je také *búchať* praes. búšu BartD. 1, 79 (rožn.), *máchať*-mášu t., *róchať* bítí -róšu t., *žďúchať*-žďúšu t., *brechati* štěkati -pes breše Duš. verb. 366 (slc.) a j.

175. Inf. -*kati* praes. -*ču*.

Na př. *pykati*. Praes. *pyču*, -*iu*, -*i* atd. (stsl. *плачь* atd.): (já) toho pyczyu LAl. g. sám nevie právě-li pycze hřiechův Štít. uč. 150^b, taký vieru drží, zlého pycze Štít. ř. 192^b, (my) pyczem těch závin Štít. uč. 137^b, jsů některí ež pyczij že jsů hřešili Štít. ř. 218^b, ďáblové pyčí že na radách božích přestali Solf. 29, tuť pozdě pyčí a se ptají Vel. Jg.; novotv. pykám, -áš atd. Us. Impt. *pyči* atd.: minulých věcí nepyč Solf. Jg., *mé žalosti pyczte* LAl. h. pyczte jeho Hrad. 53^b; novotv. pykej atd. Us. Part. *pyčē* atd.: pyczyucz na krále AlxV. 2342, *žalostivē pyczycze* Pass. 326 atd.; novotv. pykaje, pykajíc- Us. — U sloves -*skati* bývá ovšem -*šču*, -*šču* atd.

Podobné

blýskati (stran samohlásky v *blysk*- stsl. *blisk*-, z *blask*-, srov. I str. 211): praes. blifce sč smutné nebe rutilat Koř. Mat. 16, 3, (blyřkota) sč blyffice Kruml. 326^a; dial. blišče sa BartD. 1, 79 (rožn.); blýskám, -ej, -aje Us.

jiskati, stsl. iskati quaerere praes. išču (vedle iskaju a iskq), z j-isk-; z toho z-iskati. Praes. sg. 1. jšču atd.: což (já) zíšczy Pass. 417, zíšczy Jeron. 115^b, jáť bohďa zzyščti jeho sbožie Trist. 15; 2. neb ty zylčez rychle Hrad. 125^a, což zylčezěf Vít. 33^b, za smrtelného muže neumierajícieho krále zylčezes Kat. 168, na mně nic nezyščtyes Hod. 86^a, tak učiníš-li, užitek veliký zyščties Troj. 139^b; 3. (člověk) více zíšczyze Kruml. 323^a, plěška proti nám nezíšče Tkadl. 2, 51, kupec zylčze Štít. Vyš. 65^b, (člověk) zyščtie ŠtítPař. 109^b, kož zmčte, ten ztratí a druhý zyščtie ODub. 22, často křivý zyščtye t. 57, ten svú při zíšče Řpz. 123, (jenž) zyščtie Ol. Sir. 20, 25, (žena) zyščtiet peněz mnoho Léka. 145^b, (kto) zíšctie ChirB. 37^b, zyščtie-li on Trist. 18, (kazatel) zíštye duši GestBř. 1^b; pl. 1. budeme kupčiti a něco zíšteme Br. Jg.; 2. duše vaše zíšczete sobě Jeron. 25^a; 3. kupci což zyščti Hug. 384, kupci nic nezyščti t. 385, Trojanští statečně se obrátie a pole zyščtii Troj. 135^a, tu opět Řekové zyščtii pole t. 136^a, kteří pře ztratí nebo zíšti Tovač. 119. Impt. jíšči atd.: zíšť (rkp. zzisk) dlužník neb nezíšť HusF. 1, 216. Part. jíšče atd.: jěde (aor.) každý zvlásti gíščhzie PilB., když mní kto by byl zíščhzie AlxBM. 5, 26, nynie kto milosti zyščtye Hod. 82^b. — Zachováno v dial. iskaf BartD. 1, 220 praes. išču t. 79 (rožn.). ve viskati praes. vískám atd., obě = hledati (vši); pak v získati, veskrze s novotvary podle V. 1^a: zíškám, -ej, -aje atd. Us.

kdákati: praes. slepice kdaczye BohDial. 344, slepice kdáče Manž. 147, pl. slepice kdáčí Ctib. Jg.; nč. kdáču atd. i novotv. kdákám, -ej, -aje Us. Slovo onomatopojické. Takové je také

kvákati: praes. jako havran kwaczeš Hod. 82^a, vran kwacze DalC. 13, vrány kwaczi Kruml. 387^a, (krkavci) kwaczy RokycKl. 180^a; part. kwacizcz MamV., ptáčata křičie kwáčýczze Ben. Job. 38, 4, volají kwácie Kladr. tamt.; nč. kváču, tá toho nakváče BartD. 2, 345 (vých.-mor.); novotv. kvákám, -ej, -aje.

lákati, stsl. alskati a lakati, -čq esurire: praes. jehož (aby člověk hřešil) lacze diábel Vít. 76^b, jehož řábel láče Kom. Jg.

lokati stsl. lokati, -čq lambere: part. vidiech dievku krev loczuczie DalHr. 8, loczycz DalC. t.

mumkati reptati: praes. mistr mumcze nebo repcze Lit. Výkl. slov A, part. repczicz nebo mumczicz tamt. O. Slovo onomatopojické; zaniklo.

mykati se stsl. mykati se, -čq percurrere: an (unnich) po kóřě se mycze Pass. 415, čerti se v pekle myčí sem i tam Lucid. Jg.; mykati se s kým = tahati se Jg. Us. Zaniká. O smýkati v. doleji.

plakati, stsl. plakati, -čq. V tvarech plač-, pláč- bývá rozdílná kvantita. Praes. pláču, pláčeš atd.: vzdýšiu, placziu vždy mě túha LAl. c, posteliu mú oplacziu ŽKlem. 6, 7, pl. 3. placzyut mnoho v Římě LAl. e atd.;

pláči n. pláču, -eš atd. Us.; dial. plaču BartD. 1, 9 (zlin.) a j., proč plačeš, chodHan. 13, že plačeme t. 178. Impt. plači atd.: placzwyez oba Modl. 16, placziem přěd hospodinem ploreumus ŽWittb. 94^b, 6, placzme ŽKlem. tamt. atd.; plač atd. Us. Part. pláčě, plačíc-: žena plachzuczi poběže Jid. 105, placziuci ŽKlem. 34, 14, nevěsta placzyucz vece IAl. h, mne placzucze otešli Hrad. 39^b atd., pláčě, plačíc- Us.; o adj. plačící v. § 35 č. 12.

pleskati, stsl. pleskati, pleštq plaudere: trudné plesczes Hod. 86^a; dial. plěšču BartD. 1, 79 (rožn.); novotv. pleskám, -ej, -aje Us.

řiekati: praes. pod městem potóček teče, ten sobě Pšova rzyecze DalC. 25, že dítě odrzicze fie diábla ŠtítMus. 89^a, když se odrzycze diábla GestKl. 187, na křtu se odrzicze wflech pych t. 166, (duše) se diábla odrzycze GestM. 123 (85), pl. 3. když se odrziczij diábla GestM. 80^a; dial. říču BartD. 1, 79 (rožn.), co to říčete t. 260 (val.), co pláčes, nařičeš Suš. 378 (od Příbora), Turek sobě nařiče t. 145 (z Vidče), impt. pořič BartD. 1, 129 (laš.). —

skákati, stsl. skakati, -čq, někdy též -kajq: praes. Řekové wykaczy na zemi Troj. 104^b atd., nč. skáči, skáču, -eš atd., impt. skákej Us.

smýkati, stsl. smykati se, -čq (nikoli sь-m-) repero, lit. smukti smeknouti se MiklLex.: part. (saň) fmyczicz (m. -číc) fie i přijede trahens se Otc. 380^a; dial. praes. smýču BartD. 1, 79 (rožn.), hadi se smýču t. 267 (laš.); podle V. 1^a: smykagi dlúhé podolky Hug. 152, impt. smykay Sal. 354, smýkám, -ej, -aje Us.

súkati: praes. pročež z sebe střeva súdeš Čtv. Rozb. 694 (praví včela pavoukovi), uzřě jednoho an provazce fucze Otc. 233^b, OtcB. 75^a, an sedí a provázek fucze OtcB. 94^a, z zlata se fvcze šnuora Hrub. 276^a, osídlo se faucze t. 307^b, tkadlec len fauče na cívky Háj. herb. 96^a, pl. 3. niti na cívku saučí Reš. Jg.; part. Maxencovi se zatešče, svých rukávón vzhuoru wfucze i káza Kat. 136; dial. sůču BartD. 1, 25 (zlin.) a j.; novotv. soukám, -ej, -aje Us.

tiekati: (potok) sě s niú (řěkú) zzytechze Pila.

tleskati plaudere, onomatopojická varianta k pleskati, v. zde napřed. Praes. řěky ztlefczy rukú plaudent ŽWittb. 97, 8; impt. tlefczte rukama plaudite t. 46, 2; part. tlefczycze zvonečky quatientes cymbala Lit. 1. Par. 16, 42, tleštice Hlah. tamt., tlešticze Ol. tamt. Novotv. tleskám, -ej, -aje.

týkati, stsl. tykati, -čq i -kajq tangere: praes. tvého tu dotycze sv. Pavel Štít. ř. 190^b, tu Šalomún třetieho dotyče ŠtítOp. 404, což úřada dotycze ODub. 53, co se nádobí dotycze KolČČ. 115^b (1549), plur. ta slova čtvera dotyči ŠtítOp. 402, jakžkoli ty věci mne se najvíce dotyczy, však se i vás dotykagi Troj. 56^a, (páni) se toho nic nedoteycij KolČČ. 115^a

(1549); part. jich viery dotyčice Baw. 239; co se toho týče atp. Us.; — podle V. 1^a: praes. jenž dotika ŽKlem. 103, 32, rucě majíú a nedotikagiu t. 113, 7, impt. nedotikaite fie jich t. 156^a, nč. týkám, -ej, -aje Us. — V ŽKlem. 104, 15 psáno doticati tangere, t. j. *dotýkati*, nikoli -*cati*, v. § 155, a). — Seel. píše: co se jich dotýčelo 192; chyba z neumělosti.

-týskati, stýskati, iter. ke *s-tesk-núti*, srov stsl. *sztosnati si* aegre ferre. Praes. *stýšču* atd.: *ját nic o to nestýšti sobě* NRada 1009, proč sobě stýščes MudrC. 45^b, co mi tolik stýstycs Hod. 86^a, toť mi se stýstye t. 85^a, stýsttie se duši mé Brn. Job. 10, 1. an sobě stýstě Br. Jer. 31, 18, jak se mně stejště Erb. 347 (domažl.), stýštěte sobě t. Jg., děti tieží a stýsttie (m. -i) fobie ŠtítPař. 71^b, jiní sobě stýstij Hořek. 69^a, že sobě lidé velmi stejští WintObr. 2, 351 (z r. 1520). Impt. *stýšči* atd.: *nestýščz fobie* GestKl. 198, *nestýstt* (sic) fobie GestBř. 77^b, *nestýšt sobě* Feif. LL. 681. Part. *stýščě* atd.: sv. Pavel stýsttie sobě die ŠtítPař. 76^a, proroci k bohu voláchu sobě stýsttyce ML. 61^b, Krist. 7^a, stejštice sobě Br. Jg. Novotv.: *stýšká fe* Jobovi Ben. Job. 10 (nápis), impt. *nestýskaj sobě* Tkadl. 1, 21, *nestýskayte sobě* ML. 61^b, *stýskám sobě*, -ej, -aje Us.

výskati: úředníkům se stýšte, rytieřstvo pak k tomu výšte Výb. 2, 1206 (z r. 1512), dial. víšču (m. vý-) BartD. 90 (stjick.).

Dial. také *brkati* praes. brču BartD. 1, 79 (rozn.), *fňukati*-fňuču t., *fíkati*-fíuču t., *hrkati*-hrču t., *lúskati*-lúšču t., *stříkati*-stříču, *třískati*-tříšču t., *vrkati*-vrču t., *fíkati*-fíče blátem t. 2, 310 (val.), *pukati*-desky počč t. 2, 139 (zábr.), *prskati*-pršče to t. 2, 374 (laš.), *pyskati* v jídle vybíravě hrabati-pyšču sa t. 376 (val.), *trkati*-trču t. 1, 25 (zlin.) a j., *krákati*-(slepice) kráče Duš. verb. 367 (slc.)

176. Inf. -*dati* praes. -*zu* atd. 5; *se zvláštností*

Na př. hlodati (stsl. *stradati*). Praes. *hlozu*, -*iu*, -*i*, *hlózeš* atd. (stsl. *stražda* atd.): (já) ohlozy RZvířMel. (vlk, rým: kozy); (*kón*) *porehtuje hlozie zemi* fremens sorbet OL Job. 39, 24, *porzehtuje hluze zemi* Hlah. tamt., (malatství) se samo hloze Comest. 83^b, poklad jehož mol neshloze GestKl. 28, neshluoze GestBř. 14^a, hluose rodit Fagif. 35^a; kteřížto hlozi mě Hlah. předml. k Par., (kobytky) ohlozy všecko dřievie Ol. Ex. 10, 5, (utrhači) hlozy jiných činy ŠtítOp. 63, *hlozi* ŠtítV. 153. Part. *hlozeš* atd.: žáby lomíc kosti hlozycze jě Vít. 34^a, adj. *psu hlozícímu* Prav. živ. Jg. Novotv. *hlodagicze* Comest. 83^b, *hlodám*, -ej, -aje Us. — Když způsob starý zaniká, vznikají snadno tvary chybné: praes. *svědomí* je *hlode* Apoll. Jg., part. *kostem ohlozenym* Comest. 184^a.

Podobně

hvizdati: praes. *já hladem hvízdí* RZvíř. Jg., *ktož pohwyzdye na rány jeho sibilabit* t. j. *pohvížde* Pror. Jer. 49, 17, *pohvízdíe sibilabit* Kladr.

Sof. 2, 15, hlava člověče hoheze, hwyzdie Mand. 87^a, skřechník sladce hwizzdye GestBř. 48^b, škřechník hwyzdye GestKL. 117, diábel hwizzdye GestBř. 49^a; dial. hvíždžu BartD. 1, 25 (zlin.). Novotv.: hvíždám, -ej, -aje Us.

Dial. také *bodati*-bodzu BartD. 1, 129 (laš.), *gajdati* třepati-gaize sa mi to (snopy na voze) t. 210, *glundati* hrbiti — už sa tá stařenka glundze t. 2, 312 (val.), *kundati se* sem tam choditi-kundzu se t. 1, 225 (laš.), *padati*-padze (= prší) t. 129 (též), slc. *vládati*-vládzem Hatt. slc. 133.

177. Inf. -tati praes. -cu. Mezi slovesy sem patřícími jsou mnohá -*stati* n. -*otati* a původu onomatopojického; bývají jich někdy několikere varianty.

Na př. reptati stsl. rəpəti. Praes. *repcu*, -*iu*, -*i* atd., stsl. *rəpəstq* atd.: (já) repcy Drach. 101, proč repceš ŠtítV. 73, sám vždy repczefs Tkadl. 36^a, mistr repceze Lit. Výkl. slov A, (zlý zákonník) repceze ze všeho Kruml. 480^a, kterýž repce Br. Num. 14, 27, repceze proti nám t. Ex. 16, 7, (oni) vzrepci Hlah. žalm 58, 16, jedni na druhé repcí Jel. Jg., kteříž repcy proti mně Br. Num. 14, 27. Impt. *repci* atd.: ani repciete Koř. 1. Kor. 10, 10. Part. *repceš* atd.: mumčíc nebo repczicz Lit. Výkl. slov O, nerepczicz Kruml. 406^a, první (stupeň skrovnosti) bude, pokorně strpěti nerepcíc ŠtítV. 225. repcyzce ChelčP. 57^a. V usu nč. vyskytují se tvary tyto jen v nář. vých. a jako archaismy v jazyku knižném, ostatek jsou pravidlem novotvary reptám, -ej, -aje.

Podobně

bebtati, beptati, bobtati: part. bebce garriens Lit. 3. Jan. 10, bobcey garriens Koř. tamt., kto mluví bebce Pís. XV stol. v ČČMus. 1827, 3 str. 11.

blektati, blekotati, stsl. *blekotati*, -*stq*: (nemocný) hrozně blekce ČernZuz. 274, liška blekoce Kom. Jg., ti lidé vyjí a blekczy Mand. 61^a; part. blekczycze ChelčP. 131^a.

brebtati, breptati: praes. (já) brepcy Drach. 101, part. na pospěch brebczycz Štít. uč. 157^a.

drebtati, dreptati breptati: kto pospiechaje velmi drebce Pís. XV stol. v ČČMus. 1827, 3. str. 11.

drkotati: hrozí se, drkoce neb trne Kom. Jg., drkoce zimú jako osyka slc. Jg.

hrochtati, chrochtati, krochtati; (já) chrochcy Drach. 101, vepř chrochce Koll. Jg.

chēcchtati sě dial. *chychotuti sa*: blázen se chechce Syr. Jg., praes. (děti) nechť se chechczy Štít. uč. 108^b, rozchychocú sa ľudia Duš. verb. 369, part. spolu sě chechczycz t. 112^a.

chlemtati: pes chlemce Ben. Jg., žrout chlemce Kom. Jg., ptáčenci chlemci krev Hlah. Job. 39, 30, Ol. tamt., kteří wzhlemczy vody lambuerint Ol. Súdč. 7, 5, chlemcy lambuerint MamV.

chleptati: (krávy vodu) chlepců Koll. Zpiev. 2, 365; part. adj. voda chlepcyzczy větrem saliens Otc. 354^b.

jektati: (Anna) jekcíci HusE. 1, 307.

klektati, klekotati, kloktati, klokotati, klochtati, varianty téhož slovesa s významem někdy porozlišeným. stsl. klektati, -štą clamare a klokotati, -štą bullire: praes. (já) wyklokczí ebullire Ol. Ex. 8, 3, čáp klekce Papr. Jg., čáp klekoce Kom. Jg., tetřívek klekce Dobr. Jg., tekúc voda přes kamení klokoce Smiř. Jg., (kotel) vra klokce ŠtítV. 193, ústa bláznová viklokci bláznovstvie Hlah. Prov. 15, 2 (změněno ve viklokoci), wyklokcie m. -í Kladr. tamt.: impt. pivo (v ústech) klekczi (nč. klechtej. klochtej) Lék. rkp. Jg.; part. přilej oleje ústavně klekce kopístkou Rhas. Jg., (nosari) klekcyce mluviechu Baw. 218.

klevetati, stsl. klevetati, -štą obtrectare: praes. já nekleveci WintObr. 2. 113 (z r. 1524), (ty) kleveceš Pam. 3, 129, mistr nám laje že klevejcem WintObr. 2, 113 (z r. 1524), pl. 3. klevecí Žal. Jg.; impt. ani kleuecz non alterceris Ol. Šir. 9, 13; part. diábel klewecye Evu z rájě vypudil OtcB. 80^b.

klopotati praecipitari Hymn. 36^a, stsl. klopotati, -štą stridere, strepere: praes. dále neklopocze AlxŠ. 3, 9, v duol klopuocze Brig. 62^a, břicho klopoce k smilství ChelčSíf. 123^b; ač se srdce nemodlí, jazyk nadarmo klopoce Hád. Jg.; klopocy koni s vozem Otc. 418^a; part. musichu utiekati k stanóm klopoce Troj. Jg.

křehtati, křehotati, křehtati, škřehtati, škřechtati, škřehtati, škřechtati, škruhotati, škruhotati, stsl. skragotati, -štą frendere: praes. hříšník zuby svými wzkrzechce fremet ŽWittb. 111, 10, zkrfechce ŽKlem. tamt., wzkrzechce zuby svými ŽWittb. 36, 12, wzkrziechce Hlah. tamt., křivo-mluvný fkrzechce Ol. Job. 16, 10, škzechce Hlah. tamt., meči v odění fkrzyechczy AlxV. 1531, žáby křehoci Kom. Jg., žába škrhoce, škruhoce BartD. 1, 325; part. sípě a zuby fkrziechce Otc. 126^b, sípě a fkrzechce OtcB. 23^b; impf. nemocný zuby fkrziehtaffe Hrad. 11^a, fkrzehtaly sú na mě zuby svými frenduerunt ŽWittb. 34, 16, ŽBrn. tamt., fkrzehtali ŽKlem. tamt., fkrzehtali ŽKap. tamt.

lehtati, lechtati, lektati, lekstati, lesktati; o -kst-, -skt- v lekstati atd. v. I. str. 487 a 549. Praes. oni své pány strašlivú řečí lekczi MudrA. 17^a, lekcij MudrC. 28^a, kteréž (věci) tak lekcy uši bláznóm ChelčP. 94^b, nejprvé ho podrbugí a lekcí Vel. Jg.; part. shromazdie sobě lehcice ušima (dat.) Koř. 2. Tim. 4, 3, lekcicie všima Kladr. tamt. Nč. lehtám, -oj, -aje, dial. lechu, impt. lehci Btch. 250.

leptati: praes. meč mój lepcze maso ŽWittb. Deut. 42, potom vy oheň peklný lepcze Hrad. 25^a, jakož oheň slámu lepcze, takéž tělo duši lepcze Alb. 74^a, (zvěř) maso lepcze ŠtítOp. 65, lepce ŠtítV. 154, všechny ctnosti pýcha lepcze ChelčP. 213^b; hlavu s nohama lepczete Ol. Ex. 12, 9; lepczu je ptáci devorabunt ŽPod. Deut. 24, kobylinky lepczy všecko Ol. Deut. 28, 38; impt. lepcziemy jej ŽWittb. 34, 25, ŽBrn. tamt., slepcemi Hlah. tamt.; part. lepczícíze tělo HusPost. 14^b. Zaniká.

létati stsl. lětati (praes. jen létaja Mikl. Lex.): praes. orel nade všě ptáky lecze Pass. 67, sv. Pavel uzře ano sě Šimon (čarodějník) vznášejě lece t. 298, vše což lecze, plavá neb chodí Kat. 106, pták lece křídloma ŠtítOp. 66, orel najvýš léce ŠtítV. 150, chriestel mdle léco t., pták jenž lece Hlah. Sap. 5, 11, leczze Ol. tamt., orlice vysoko lece volat GestKl. 185; jenž sěm hi tam sobú meciú a všady leczíu AlxBM. 6, 6, jiskry jako leczy v plameni Štít. uč. 154^a, nad ptáky ješto leczy v povětří Štít. ř. 219^b, (sovy) leczij volant Ol. Bar. 6, 21; part. jako mušky leczyz Pass. 524, anděl leczyzce sě radováchu Vít. 41^a; — dial. lícu BartD. 1, 25 (zlin.), tē kobělkē lícō t. 2, 58 (kojet.), holuběnka líco Suš. 279, lícu, -eš part. líca Btch. 250 (dol-beč.); — podle V. 1^a: létám, -ej, -aje Us. — chyby: ptáci leczegi-li vysoko KorMan. 170^a (opravováno tím, že nad -cze-nadepsáno -ta-), motýl sem i tam leceje Tkadl. 1, 53.

lopotati: bída v níž sě lopocoš Ctib. Jg.

metati stsl. metati praes. meštq i metajq (v textech t. zv. pannon-ských ono 19krát, toto 13krát Wiedem. 67—68). Praes. mecu atd.: sg. 1. smecy knížata Br. Isa. 43, 28, rozmecy maso tvé t. Ezech. 3, 5; 3. vicher (pěnu) rozmecze Alb. 78^a, ty mecze v horúcie peklo t. 52^a, vlna již mecze búře Štít. uč. 71^b, (hospodin) své losy meecze Štít. ř. 236^a, nedvůd hlavú mece ŠtítV. 153, moře mece sě i sěm i tam t. 145, vietr mece jím sem i tam Trist. 37, rozmece Br. Num. 16, 37; pl. 1. my dary jeho před svině mecemy Alb. 24^a; 3. již sěm hi tam sobú meciú AlxBM. 6, 5, mnú vlny mecy Pass. 162, kúkol v oheň mecy Krist. 49^b, (korábníci) nameczij prachu Ol. Ezech. 27, 30, ryby meczy sě na ň (na ostrov) Mand. 60^a, kteříž mecy udici Br. Isa. 19, 8, rozmecy nás BílD. 123. Impt. meci atd.: rozmecz zbožie mezi chudé Kruml. 247^a, vymecz ncsvobodnú (ženu) VšehK. 108^b, psóm rozmecz tělo mé Trist. 180, meczte losy Ol. 1. Reg. 14, 42, rozmecte ovoce Br. Dan. 4, 11, aniž mecte perel před svině t. NZák. 18^a. Part. mecě atd.: pro bolest sě sěm tam meczye Hrad. 142^a. Jezus rukama meczye . . vecě ML. 50^b, meciuce na mě ŽKlcn. 16, 11, mezcizce blátem ML. 104^a, z praków mecice Hlah. 2. Par. 12, 2, mezcyczze Troj. 215^a, vmezcyczze t. 88^a, mecyce Háj. 279^a, mecíce o ně los Br. NZák. 68^b, mecíce Kom. Jg. Nč. dial. mece sa, koně sa mecú Duš. verb. 369 (slc.); metám, -ej, -aje Us.

mietati stsl. métati (praes. jon. -aju Mikl. Lex.): praes. já tvú moc zamyeczi Pass. 506 (= zamítám, imperfektivum), hospodin zamyecze rady kniežecké reprobát ŽPod. 32, 10, (hory) sě wzmyeczy Levšt. 150^b, křestěné mě z chrámu wymyeczy Brig. 81; part. jošto jdú k biedniciem zamyeczucze slovo božie Hrad. 118^a, přemiecic v srdci svém Pass. 552; — podle V. 1^a: ^{sci} hospodin zamieta reprobát ŽKlem. 32, 10, když zamietas takú radu Hrad. 108^a atd., -mítám, -ej, -aje Us.

plesktati, k subst. pleskot: darmo pleskczefs Hod. 86^a (vedle pleskati: plesczes tamt.).

řehtati, řehotati, řechtati, dial. (slc.) rahotati, rihotati: praes. (já) rzehcy Drach. 101, kůň rzehcy Hlah Sir. 33, 6, koni rzehczy AlxV. 1530, (kněží) řehczí k ženám cizím HusPost. 61^b; impt. rzyeczy m. řehci hinni Pror. Isa. 10, 30. veselte sě a rzehczete a rcěte t. Jer. 31, 7; part. (kůň) rzehcze rozmietá zemi Ben. Job. 39, 24; nč. kůň řehce Us. spis. (zastar.), dial. kůň řehoce BartD. 1, 260, (kůň) razrahoce sa Duš. verb. 370 (slc.), impt. neryhoci koničku t.; řehtám, -ej, -aje Us.

soptati: praes. plamen z jeho úst sopce egreditur Hlah. Job. 41, 2, fopcze Ol. tamt., z jichžto (býkův) úst fopcze plamen Troj. 24^a, plamenie (pl. nom.) z nie (Aetny) fopczi Mand. 20^b; part. (David) uslyše sluhý své fopczicze mussitantes Lit. 2. Reg. 12, 19. O impf. sopciech v. § 26.

ščebetati, sfebetati, dial. štěbotati, stsl. štubzati, -štq fritinnire: praes. ženy štěbeci RZvíř. (kohout), štěboce lastovička Duš. verb. 371 (slc.), impt. štěboc t., part. štěbece garriens Kladr. 3. Jan. 1, 10; štěbetám, -ej, -aje Us.

ščekati, štek-: part. zimú se třesa a ščekce Podk. 304.

šeptati stsl. špoptati, -štq sibilare: praes. diábel za ucho šepcze Hrad. 25^a, když šsepcze Štít. ř. 177^a, kdož tajně šsepczy Vít. 63^b, (děti) šsepczij Štít. uč. 108^b, ktož šsepzy ŠtítOp. 331^a, dotud budú taci šeptati až se došepzy t. 332^a, služebníci šsepczij Ben. 2. Reg. 12, 19; part. šsepczycz Vít. 63^b, Štít. uč. 10^a, šepczyuze AlxVíd. 2334, šsepczycze Ol. 2. Reg. 12, 19.

třepetati stsl. trepetati, -štq tremere: praes. v hříše stoje trzepecze Hod. 88^b, nebesa wzštrzycepczy Levšt. 150^b.

tresktati, trestati, z *trasktati, srov. I str. 452. Praes. já kohož mi-luji trefkczy Štít. ř. 176^b, já sám se trefkczy Ben. Job. 42, 6, pak-li (já) tresci Br. Jg.; ty trefkczes Alb. 24^b, potresceš bližního Br. Lev. 19, 17, jenž trefkcze ŽWittb. 93, 10, trefkce ŽKlem. tamt., matka trefkcze ChelčP. 35^a; trefkczeme t. 76^a; trefkczete t. 99^a; (lidé) trefkczij t. 92^b. Impt. trefkci mě ŽKlem. 37, 2, trefkczy ŽWittb. tamt., netrefkci ŽKlem. 6, 2, ne trzofkczy ŽWittb. tamt., ty nás trefkczy Ben. Šúdc. 10, 5, potresci ho Br. NZák. 44^a; trefkczyetez mě Pror. Isa. 1, 18, trefkciete Koř. 1. Thess.

5, 14. Part. trefkcie kázal mé hospodin ŽKlem. 117, 18, potrefkcie jeho propustím Koř. Luk. 23, 16, trefkczycz Štít. uč. 58^b, trefkcyce ŠtítOp. 396, trefscyce Háj. 375^b, adj. trefkciemu Ol. Hab. 2, 1; o novotv. adj. *treskci-jící* v. § 35, 12. Nč. dial. trescu, -eš Šemb. 26 (mor.), impt. tresci tresci žebra i kosti Suš. 200; trestám, -ej, -aje Us. —

troskotati (stsl. *troskotati*, -aję): praes. (já) rohy hříšných ztroskoci ŠtítV. 159, obrazy jejich ztrofkoceš Br. Ex. 23, 24, rána ztrofkoce kosti comminuet Ol. Sir. 28. 21, (žena) ztrofkocze tvá hlavu bibl. Dlouhoveská Gen. 3, 15 (Dobr. LitMag. 2, 40), strofkoce bibl. Lesk. tamt. (t. 48); impt. ztrofkocz hlavu kniežat contere Ol. Sir. 36, 12, ztroskoč Hlah. tamt. ztrofkoc Kladr. tamt. Novotv.: vrahové kosti jeho ztrofkotagi con-fringent Ol. Num. 24, 8, ztrofkotaite se ŽPod. 4, 5 atd., ztroskotám, -ej, -aje Us.

V nářečích východních slovesa zde vytčená, pokud tu jsou, zachovávají tvary podle vzoru tohoto dosud, a je tedy *reptati* praes. repcu. *lapotati* bleptati praes. lapocu, *šeptati*-šepcu, *trestati*-trescu, *řehtati*-řehcu, -eš, impt. -c(i), part. -ca, srov. Btch. 250 (dol.-beč.) a Šemb. 26 (mor.). A ten způsob drží se ovšem i u jiných sloves podobných, v usu spisovném a západočeském neznámých. Na př. *blabtatí* bláboliti - praes. co blabceš BartD. 1, 199; *blbotati* - voda blboce t. 200, Koll. Jg.; *blkotati* plápolati - světlo blkce BartD. 1, 200; *blýskotati* - blýskoci Koll. Jg.; *brbontati* - impt. nebrbonci BartD. 2, 296; *buchotati* - srdénko buchoce Suš. 228; *bumbotati* - (povídavý) bumboce BartD. 1, 335 (laš.); *čagotati* - husy čagocú t. 2, 301 (val.); *čamtati se* valiti se (o chůzi) - čamce se t. (záp.-mor.); *čaptati se* kolíhavě choditi - čapce se t. 1, 204 (laš.); *čukytati* škytati - čukyce se mu t. 205 (těž); *drkotati* - impt. nedrkoc t. 159 (zlin.); *gagotati* - hus gagoce t. 324 (zlin.), husi gagocú t. 210; *glgotati* - voda z baňky glgoce t. 211; *glintati se* viklati se - zub se mi glince t. 2, 312 (slavk.); *hargotati* - zima ním hargoce t. 315 (val.); *hrkotati* - hrkoce mé srdce Suš. 347; *havotati* ledajak zpívati - ty ženské havocú BartD. 1, 213; *chlachotati se* chechtati se - co sa chlachoceš t. 321; *chomtatí* chlemtati - kráva trávu chomce t. 322; *chromtatí* - kráva chromce (s chutí žere) t.; *chrpútati* kašlati - chrpíce t.; *jaskotati* výskati - co jaskoceš t. 1, 220, nejaskoc t.; *kyvotati* kývati - všecko sa kyvoce BartD. 1, 159; *lapotati* bleptati - praes. lapocu, -ceš atd.. impt. lapoc, lapocte. part. lapoca Btch. 250; *libotati se*, třepetati se - liboce se liboce listeček zelený BartD. 1, 228; *ligotati se* třpytiti se - (šavlička) se ligoce, jablička po strome sa ligocú Duš. verb. 269 (slc.); *ľupotati* silně pršeti - ľupoce t. 1, 159; *mekotati* - koza mekoce t. 324; jiné *mekotati se* blyštěti se - měsíček sa mekoce ve vodě t. 230; *pamatati* pamatovati - pamacu t. 129; *pantati se* - já sa do kostelíčka dopancu = dopotácím se t. 246, impt. nepancete = nemluvte nerozumně t.; *piskotati* - piskoce t. 160

plantati se plésti se -já sa do toho neplancu t. 248, ten toho naplance t. 2, 363, *impt.* neplanci t. a 1, 248; *plpotati* -kaša plpoce (když se vaří) t. 1, 249; *rapotati* -straka rapoce t. 324 a 2, 377; *rechotati* -žába rechoce t. 1, 324; *repitati* -repíce (leskne) se to t. 2, 378; *rumpotati* -slzy z očí rumpoců t. 1, 159; *samtati*, *somtati* bučeti -samcu t. 264, kráva somce t. 324; *šantati* klátivě choditi -kráva šance t. 272; *škroptati* nohou (botou) o zemi šoupati -synek škropce t. 274; *šuchtati* šukati -cosí šuchce t. 276; *šupotati* šustiti -šupoce t.; *taňatati* se potáceti se -taňacu se t. 2, 401; *vrkotati* -nevrkoc děvečko nevrkoc Suš. 441; — *dupotati* -kôň dupoce Duš. verb. 368 (slc.), *fršlotati* -voda fršloce t., *frkotati* lháti -dievča frkoce, ty dievča nevrkoc, *hukotati* -sova zahukoce t., *mátati* strašiti -že tam máce t., *mihotati* -zamihoce sa mu v očách stvora t., *šuchotati* -v hore (lese) šuchoce t. atd. — V týchže nářečích přejímají se sem také slovesa *-tati*, jež patří ke vz. V. 1^a; na př. *čítati* -čícú BartD. 1, 83 (val.) a j., dívka číce Kop. 232, *hltati* -hucu BartD. 1, 79 (rožn.), *chytati* -chycu t. 129 (laš.), *kutati* -kuřa kuce (hrabe) t. 226 (val.), *látati* -lácú t. 1, 25 (zlin.) a j., *motati* -opilý už moce rozumem t. 231, *pytati* -pycu t. 129 (laš.), pyce se t. 357 (palkov.), *šátati* -ve sněhu se brzo ušace = uchodí, unaví t. 272 (laš.), *vítati* -vícú t. 79 (rožn.), *vrtati* -vícú t. 25 (zlin.). Mezi slovesy těmi jsou také slovesa *-stati*, která mají praes. ovšem *-šcu* atd.: *chľastati* -chľasču BartD. 2, 47 (kojet.), *impt.* nechľasči t. 166 (brn.); *chvístati* -v botech mi chvísče t. 1, 323 (val.); *chystati* -chysču t. 2, 233 (kunšt.) a j.; místy je jen *-s-cu*, vlivem inf. *-s-tati* atd.: *chystati* -chysce BartD. 1, 259 (frýd.), *šústati* -šúsču t. 79 (rožn.).

3. Vzor a) bráti, beru, b) kovati, kuju.

178. Sem patří slovesa třídy páté, jejichžto kmeny infinitivní i praesentní utvořeny jsou přímo z kořene, tedy slovesa *kořenná*, a to kmen infinitivní příponou *-a*, na př. *bbr-a-* č. *br-a-*, *tsk-a-* č. *tk-a-*, *kov-a-*, a kmen praesentní příponou dílem *-e (-o)*, na př. *ber-e-*, *tšč-e-* č. *tč-e-*, dílem *-je (-jo)*, na př. *ku-je-*, z kořenů *ber-* pův. *bher-*, *tsk-* pův. *tuk-*, a *kov-* n. *ku-* z pův. *ko-* [srov. Lesk. I. A. b) 1. a I. B].

Podle rozdílného kmene praesentního dělíme slovesa sem patřící ve dvě skupiny, zastoupené ve vzorech 3^a *bráti, beru*, a 3^b *kovati, kuju*.

3^a *bráti, беру.*

179. Tvary vzoru tohoto jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>beru</i>	du. 1. <i>běřevě, -va</i>	pl. 1. <i>běřem, -me, -my</i>
2. <i>běřeš</i>	2. <i>běřeta</i>	2. <i>běřete</i>
3. <i>běře</i>	3. <i>běřeta</i>	3. <i>berú, -au, -ou;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>beřvě</i>	pl. 1. <i>beřme, -my</i>
2. 3. <i>beři, beř</i>	2. 3. <i>beřta</i>	2. 3. <i>beřte;</i>

imperfektum:

sg. 1. *beřiech* atd., jako *vediech* atd. v § 53; a
brách atd., jako *dělách* atd. v § 142;

aorist:

sg. 1. <i>brach</i>	du. 1. <i>brachově, -va</i>	pl. 1. <i>brachom, -mc, -my</i>
2. <i>bra</i>	2. <i>brasta, -šta</i>	2. <i>braste, -šte</i>
3. <i>bra</i>	3. <i>brasta, -šta</i>	3. <i>brachu;</i>

tvary jmenné:

inf. *bráti*; sup. *brat*;

participium

-nt: *bera, berúc-*;

-mš: —;

-lš: *bral, -a* atd.;

-šs: *brav, -vši, -vše*;

-nš: *brán, -a* atd.;

subst. verb.: *bránie, nč. brání.*

K tvarům jednotlivým.

180. Praesens. Sing. 1. beru, psl. berę; beru Us. stč. i nč.; dial. -o, -em atd. jako v § 54. — Sing. 2. běřeš, psl. beręsz, na př. berzes ŽKlem. 49, 16, když se tam przyberzeff Ml. 22^a, běřeš Us. spis. — Sing. 3. běře, psl. berę, na př. sám všecko pobeerze VšeHk. 175^b, běře se Br. Isa. 19, 1 a Us. spis. — Du. 1. běřevě, -va, stsl. berevě (-va); zde nedoloženo. — Du. 2. 3. běřeta, stsl. 2. -ta, 3. -te; na př. když se sberzeta ještě se tělesně milujeta Štít. ř. 95^a. — Plur. 1. běřem, -me, -my, psl. beręm, -me, -my; na př. popel berzem na své hlavy Štít. ř. 205^a, když se sberzem t. 204^a, běřem, -me Us. spis., dial. -mę, -ma atd. jako v § 54. — Plur. 2. běřete, psl. beręte; na př. rádi berzete cuzie Hrad. 16^b, běřete Puch. 266^b a Us. spis., dial. -te atd. jako v § 54. — Plur. 3. berú, psl. berętu, na př. wzberuv lúpež Pror. 24^b; z -ú je později -au, -ou, berou Us., a dial. -ó, -um atd. jako v § 54.

Mylnou analogií bývá také sg. 1. -i: (já) dnes tě zuowy Vít. 28^b, (já) zuw aliter zůwi Rosa 194, (já) zuwj Lún. var. 1710, — a pl. 3. -í: (oni) jiných pozoví VšeHJ. 458, že (soudcové jako úplatek) beří telata WintObr. 2, 682 (skl. XVI stol.), kteří nás zůwy Kon. 485, jedni druhé k sobě zowj Har. 2, 188, (oni) zuwj t. 231, (Tataři) zůwi Beck. 3, 530, zůwi se hospodářové na hody BílQ. 2, 19, proč se zůwy dcery sionské t. 1, 69.

V tvarech ze kmene -e slabika kořená se dlouží, a kde tu je souhláska -r, mění se v -ř: sg. 1. beru, zovu a pl. 3. berú, zovú, a naproti tomu sg. 2. běřeš, zovéš, 3. běře, zové atd. Ale analogií bývá také běre a bere, zove, na př. bereff Modl. 106^a, býre (z bére) Puch. 413^b, býreme t. 216^a, bere KolČČ. 222^a (1555), wybere t. 294^b (1559), smrt bere každého Pam. 3, 17, do krčmy se pobereme t. 115 atd., bereš, bere Rosa 194 a Us. ob., a taktéž v usu spis. zove a bere vedle běre. Naopak dostává se běř, beř atp. analogií také do sg. 1. a pl. 3., když se druhdy z neumělosti praví běru, běrou atd.

181. Imperativ. Sing. 2. 3. beři, beř, psl. beri; na př. náhle se tam dále berzy MastDrk. 305, berziz se k svému domu Hrad. 112^a, neotzoui ne revoces ŽGloss. 101, 25, neotzoui mne ŽWittb. tamt.; sberz ny congrega nos t. 105, 47, ŽKlem. tamt., berz se na Rýn DalC. 63, beř svůj kříž Br. NZák. 127^a, peř, mlař Pam. 3, 114 atd.; beř Us. spis.; ber Us., vlivem praes. beru atd. — Du. 1. beřevě, -va, 2. 3. beřeta, žádané podle stsl. beręvě (-va), beřeta, nedochováno; za to bývalo du. 1. beřevě, -va, zde nedoložené, a 2. 3. beřta, na př. berzta to na své kmetstvo Rožmb. 142.

— Plur. 1. *berēm* atd., z psl. *berēmъ* atd., nedochováno; za to je *berme*, -my, na př. zowme toho milého prietele modlitvú Štít. ř. 205^a atd.; *berme* Us. spis.; *berme* Us.; dial. -mè atd. jako v praes. indik. — Plur. 2. 3. *berěte*, z psl. *berěte*, nedochováno; za to je *berěte*, na př. sberzte ŽKlem. 49, 5, berzte se ote mne Krist. 42^a, sberzte lid Br. Jer. 4 atd.; *berěte* Us. spis.; *berte* Us.; dial. -te atd. jako v praes. indik.

182. Imperfektum bývá zde dvoje: a) podle praes. a b) podle inf. Tedy a) *beriech* atd., na př. když Jezus Kristus se berzyeflye i v duom matere své jdíeše ML. 34^b, jej (Hynka z Dubé) Dětrichem Berúnským zowyechu DalC. 73, Soběslav jeho (ciesafě) ždíeše DalJ. 68 (z rkp. P, rým: jdíeše); b) *brách* atd., na př. sv. Alexius almužnu braffe Pass. 324 a j., ty řeči matka božie na mysl braffe Krist. 26^a, zwaffe Pass. 164, (Maria) u hrobu zdafe Hrad. 30^b, Durink svého času zdaffe DalC. 98, (sv. Ľudmila) smrti zdaffe t. 26. Srov. a) stsl. *berěachъ* a hluz. i dluž. *hjerjech* Mucke 547, a b) srbch. *brah*. Tvary druhu a) mají v češtině dokladů několik a již z doby staré, proto nelze jich klásti mezi novotvary uvedené a vysvětlené v § 26 č. 1.

183. Aorist *brach* atd., psl. *brachъ*. Na př. jeden rytief fye obra, do Čech fye bra DalC. 67, každý se tam bra Kat. 66, Sebrachu se všechna říše Hrad. 12^b, rúcho zeprachu Comest. 83^b.

184. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *bráti*, psl. *brati*. Na př. chceme-li braaty se k tomu povýšení Štít. ř. 233^a, draaty a hrýzti maso t. 136^b atd.; nč. bráti a brát Us., dial. -ti, -ci atd., jako v § 58 a).

b) Supinum *brat*, psl. *bratъ*. Na př. jěď brat lúpeže Ol. 4. Reg. 3, 23, počte zrat Pror. Isa. 56, 9, žena byla prát usla Acsop Jg., chodila tkat plátna Ben. Tob. 2, 19.

c) Participium -nt-: *bera*, *berúc-*, psl. *bery*, *berąť-*. Na př. bera se k iherusalemiu ApŠ. 75, Smil s své hlavy vlasy dera vece DalC. 76 jako lev rzewa ŽWitb. 21, 14, ščeňata rzewucze t. 103, 21, zzuowa krásné panny NRada 868, zuowa chudé ChelčP. 171^b, toho kacieřem nazowucze t. 121^b atd., nč. bera, berouc- Us. — Mylnou analogií bývá také -e, -íc-: *zowyczy* jě k sobě Vít. 83^b, ML. 12^a, Karel psal praesidentovi zowe ho ke dvoru svému, aby uslyšel zprávu Malý Amerika 4, 413.

d) Participium -mъ: stsl. *beromъ*; v č. nedoloženo.

e) Participium -lъ: *bral*, -a atd., psl. *bralaъ*, -a atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, e). Dial. zdĺouženo: zebraľ BartD. 1, 201 (val.), sebrál t. 2, 151 (slavk.) a j.

f) Participium -as: brav, -vši, -vše, psl. bɔravŝ atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, f).

g) Participium -nš: brán, -ána atd., psl. biranš atd., na př. pozvan sa Jid. 127, sukně tkana Hrad. 89^b atd., jako při vz. V. 1^a v § 147, g).

h) Substantivum verbale bránie, braní, z -aneje; na př. braanije Všek. 300^a, bránije t. 126^a atd., nč. braní Us. O kvantitě slabiky předposlední v. § 45.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

185. V tvarech inf. bývá samohláska slabiky kořenné stupně nižšího, na př. stsl. borati, zavati atd. č. bráti, zváti, proti praes. stsl. bera, zová č. beru, zovu atd.

beru, bráti. Tvary slovesa tohoto a doklady v. v §§ 179—184.

deru, dráti, stsl. dera, drati lacerare. Je stejného kořene se dru, drjeti v tč. I. 6, ale tvaru jiného. Praes. deru atd.: dere CisMnich. 97^a, (žena) vše zderze DalC. 20, (oheň) ku povětrí se derze Vít. 12^a, (jeho království) ni se zruší ni se zder-e Kat. 30, co dnes ušíji to se zajtra zderze Hug. 392, Urban derze lýka Cis. z r. 1444, derzye CisMus., zvíře jenž hlavu dýře Pam. 3, 112, lovčí deru je (chudé lidi) Hrad. 106^b, miluj ty, ješto deru NRada 733. Impf. drách atd.: dítě tvář starostinu draffe Pass. 270, ež se sám rukama draffe t. 396. Aor. drach: dra ho duch nečistý Koř. Mark. 1, 26. Inf. dráti: draaty a hrýzti maso Štít. ř. 136^a. Part. dera atd.; derra svú tvář Pass. 326, vlasy dera DalC. 76, sám se hněvy dera dilaniens Otc. 8^a, by nebesa rozdera i vstúpil k nám Kat. 108, udice to maso bolestivě derucz t. 128, derucz líce Trist. 396, dera derauc Tomsa 328; dral Us. stč. i nč.; drán: mé rány znova drany Hod. 88^a a Us.

ženu, hnáti, stsl. ženq, ganati. Praesentní žen- je z koř. gen-, infinitivní pak gon- ukazuje ke gon-, goniti č. honiti atd., vzniklému stupňováním z gen-; srov. zavati vedle praes. zovq. Podle berq-barati žádali bychom ovšem také ženq-žnati, a proto odtrhuje Wiedem. 148 gon- od žen- a má je za sloveso jiné, střídne se skr. džu- = spěchati atd.; proti tomu správně Jagić v Arch. 10, 177. — Praes. ženu, žéneš, ženeš atd.: řžénefs Všek. 116^a, požíénefs t. 58^a, požíjenefs t. 65^b, žénefs Ben. Gen. 22, 17; požíene Kladr. Isa. 11, 6, ktož požíene Všek. 30^b, požíene t. 129^a, t. 228^a, wyžéne Ben. Jos. 23, 15, rozžéne t. Deut. 4, 27, odžeeene t. 4. Esdr. 16, 7; pl. 3. zazzenuv Pror. 7^b; nč. ženu, ženeš atd. Us.; dial. žínu, žíneš atd., pl. 3. žinou BartD. 2, 275 (jemn.). Impt. ženi atd.: nepřiele zeny daleko Hod. 22^b, žeň Us. Impf. hnách: kadyž koli hnachu, jakžto mšla

bieše ot prachu AlxV. 1382. Aor. *hnach*: (Darius) hna preč AlxBM. 2, 12, dříve než svých Vlasta dohna, sedm lepších oftyepem prohna DalC. 10. Part. *žena* atd.: každý zena bez rozmysla AlxV. 1381, senucz AlxB. 1, 25; *hnav*: hnaw doby města AlxV. 1145; *hnán* Us.; adj. dial.: mečem prohnatého Suš. 117.

peru, prāti, stsl. *perq, p̃rati* ferire. Praes. zpéřeš Br. Lev. 13, 58; *dievka rúcho perze* Pulk. 39^b, *zperze rúcho své* Ol. Num. 19, 19, (panna) šlojič perze Apoll. 152^a, *zpere raucho své* Br. Lev. 14, 8, *zpereš t. Lev.* 11, 25; jakž stěva napereme Pam. 3, 115; *zperzete rúcha svá* Ol. Num. 31, 24, *zpérete* Br. tamt.; pl. 3. sukno peruv Pror. 51^a; *peru*, *pereš* atd. Us. Impt. vezmi kyj, peř mlat lotfika Pam. 3, 114; *per*, *perte* Us. Impf. *dievka rúcho praffe* DalC. 41, *člověk zeprafše své rúchu* Comest. 84^a. Aor. *rúcho zeprachu t.* 83^b. Sup. *žena byla prat* ušla Aesop Jg.

řevu, řvāti, v. *řevu, řúti* v § 108.

seru, srāti: part. *sera* Mast. 155 marg., aor. k tomu se bezmál neofrach t. 312; nč. *seru* atd. Us.

ssu, ssāti, stsl. *ssq, ssati*. Praes. *ssu, -eš* atd.: *Sfu sugo* Drach. 103, *ten sfe* mořské vody ŠtítOp. 129^b, *ten ssc* ŠtítV. 219, (*hříbě*) *ješte ffe Mand.* 76^a, když nás wisse t. j. vy-sse Scslsk. 1538, *ktož sfu* mořskou vodu ŠtítOp. 129^b, *ješto sfu* vodu mořskou ŠtítMus. 105^b, *dětátka ješto ješto sfu* lactentes Lit. 1. Reg. 22, 19, *sfu* Ol. tamt., *ješto sfu* prfy EvOl. 106^b, (dietky) *ješto sfu* prsi Koř. Joel. 2, 16, (třpaslíci) *fu* pokrm Mand. 62^a, *ti wyffu* jěd, ač budu užnuti t. 63^b. Part. *ssa, ssúc-*: *vidúce dětátko prsi sfucze* Pass. 86, *sfuce prsi* sugentem ubera Ol. Cant. 8, 1; adj. *sfucicho* lactentem ŽKlem. Deut. 25, *ssucicho prsi* sugentem ubera Hlah. Cant. 8, 1, *mládat sfucznych* EvOl. 223^b. Inf. *ssāti* Us. Part. *ssal*: *aby sfal* ŽKlem. Deut. 13, *abyffte sfaly* Pror. Isa. 66, 11. — *Zaniklo až na ncsložený inf. ssāti* a nahrazuje se novotvarem podle V. 4: *praes. ssaju, impt. ssaj, inf. slož. vy-ssāti* (podle V. 3 bylo stč. *vy-ssati* atd.), *part. ssaje, ssál* atd., v. § 196. *Obměněno v cucati*, v. str. 327.

tku, tkāti texere, stsl. *tskati, tska*, -češi. Praes. *tku, tčes* atd.: (*žena*) *zetzce* plátna Hrad. 108^b, *pavauk tčes své síti* RZvřf. (včela), *ti ješto* pletú a *tkuv* mistěrná diela Pror. Isa. 19, 9, *pletú a tku* Ol. tamt., *takoví tku* sobě *rúcho* ze lnu Hug. 217, *piedimužíkové tku* najušlechtilejšie *tkanie* Mand. 65^b. Impt. *byl by tci, tčete*, nedoložen. Inf. *tkāti* Us. Sup. *tkat* v. v § 184, b). Part. *tka, tkúc-*: o minulých věcech rozpravu *tkucze* Lit. Praef. in transl. Isaiae; *tkal*: plátno ješto jest *tkal* Pror. Isa. 25, 7, Us.; *tkán*: *sukně tkana* Hrad. 89^b; subst. *najušlechtilejšie tkanie* Mand. 65^b. — *Tvary praesentní zanikly a je za ně praes. tkám, impt. tkei, part. tkaje* Us., *tkage* pavúk své sietky lécal Čtv. Rozb. 694. — *Jiné je tkāti, utkati, potkati* atp., podle vz. V. 1^a; v. § 148.

*Smel. *zvati *zvati *zvati *zvati *zvati*

zovu, zvati, stsl. zovę, zovati clamare, vocare. Za bývalé tvary s náležitým zov-, zov- jsou v jazyku novějším tvary vzniklé analogií se zv-; staré zov- vyskytuje se tu jen porůznu jako archaismus v jazyku knižném a mimo to v nář. slc. — Praes. sg. 1. zovu a analogií také zovu. 2. zovéš a anal. také zovéš atd.: jmě božic wzovu ŽKlem. 115, 13, já sě ozovu t. 143^b, pozovu sluhy mého Pror. 16^a, já sě ozovu Hlah. Job. 13. 22, já tebe nepozovu Alxp. 8, nazovu Nudož. 88^b; pozoves mne ŽKlem. 143^b, pozowefs vocabis Ol. 1. Reg. 16, 3, nazowefs EvOl. 108^a, zúveš k snídání Pam. 3, 115, nazúveš Br. NZák. 106^b; mistr té zowe Hrad. 32^b, ciesář pozowe tebe DalC. 42, hospodin pozowe Pass. 629, jimiž (listy) nás zowe Štít. uč. 6^a, jdi za ním kamž tebe pozowe t. 47^b, pozowe jeden druhého Štít. ř. 204^b, někdo pozowe t. 175^a, ten host nás odzowe t. 205^a, člověk své přátely szowe ML. 123^a, kterýž zowe ChelčP. 173^b, když zuowe Alxp. 54, kterým přijmím nazuowe své služebníky Blázn. 134^a, zúwe Háj. herb. 327^b, nazúwe Br. Isa. 65, 15, který zúve ku poslušenství Lab. 43. 4, nazuwe Nitsch 68; nazouete vocabitis Ol. Lev. 23, 21; přátelé té otzovu Kruml. 118^a. (oni) wzovu EvOl. 135^b, (lidé) zowu se spolu ChelčP. 33^a, nazowau Br. Isa. 62, 12 a j.; mylnou analogií v sg. 1. -i a v pl. 3. -í, v. v § 180. Analogií zvu atd.: zvu invito Drach. 103, zvu aliter zuwi Rosa 194, zvu, zveš atd. Us. — Impf. zovi atd.: neotzovi ŽGloss. 101, 25, neotzowy mne ne revoces ŽWittb. tamt., pozow muže svého Krist. 52^b, przyzow svědky Pror. Jer. 32, 25, nezow přátel ale pozow mdlých Kruml. 118^a, nazowiž Br. Oz. 1, 4; zowme toho přitele modlitvú Štít. ř. 205^a; kteréžkoli naleznete pozowte Krist. 81^b, pozowte vocato Ol. 3. Reg. 1, 28, szowte vesken lid t. 1. Reg. 7, 5, zowte ChelčP. 248^b; analogií ně. (zvi) pl. zvěte, zvete Us. — Impf. zoviech a zvách, v. § 182. — Part. zova, zovúc-: káza (král) panoší pozova ji (Margaretu) pověsiti Marg. 195, zuowa chudé ChelčP. 171^b, toho kacieřem nazowucze t. 121^b; mylnou analogií -íc, v. v § 184, c). Nč. zvouc- Us. — Part. zval, zvav, zván Us. stč. i ně.

ždu, ždāti, stsl. ždati expectare, praes. ždę a častěji židu Mikl. 3^a 122. Rozdíl stupňový, který se obrátí v stsl. ždati-žida, Wiedem. 58 a 59, v češtině nedochován. — Praes. ždu, ždeš: sg. 1. nedozdu toho Vít. 23^a; novotv. podle V. 1^a ždám: pozdam přístie tvého Ol. Súdč. 6, 18. Impf. ždicch a ždách v. v § 182. Inf. ždāti: chceš-li na téjto cestě zdaty DalC. 12, bude svého časa zdaty Ml. 56^a. Part. žda, žduc-: vždy polepšení zducze Kat. 20, na mé líce zřeci (m. zřetí) zducze t. 44, na lidi ještě zducze jejie umučenie stáchu t. 162, zducze t. 192, novotv. ždaje: byl hotov před komňatú zdage TandZ. 162^a. Part. ždal: ješto (bohatstvie) byl seždals Hlah. Job. 20, 15, dozdala bieše toho Kat. 50, by pozdala ta sběr t. 158. Part. ždav: jedva dozdaw rána na horu jide Leg. Schwatz. 2. — Vyskytuje se již v době staré jen jako archaismus a zaniká potom úplně.

žeru, žráti (v stsl. *není*). Je stejného kořene se *žru, žřieti* v tř. I. 6, ale tvaru jiného. Praes. sg. 1. *žeru*, 2. *žřeš*, *žereš* atd.: ty vábíš k sobě myši a žřeš je Aesop. 1584, IV, 2, ptactvo žiere člověka ŠtítOp. 382, Antikrist *žere* ovce HusPost. 80^a, *ktož* ten kúsek *šzerze* Hug. 31, úsilé tvé *šzerze* lid Ol. Deut. 28, 33, *kto* *zerze* Koř. 2. Kor. 11, 20, země *zerze* své bydlitele Comest. 93^b, *sžiere* Kladr. žalm 20, 10, (tulák) *ožjrze* se RokycKl. 21^b, *zzére* (sic) Ben. Deut. 28, 33, jednoho *zžijrze* meč t. 4. Esdr. 12, 27, *sžjře* Br. Deut. 28, 33, t. Ezech. 15, 7, *oheň sžjře zemi t.* Deut. 32, 22, meč *sžere* maso t. Deut. 32, 42; *szerzeme* je Comest. 93^b, *zerzete* domy vdovské Koř. Mat. 23, 14; (ptáci) *šzeru* ŽKlem. Deut. 24, *gýjzto zzeruv* Pror. 50^b atd.; *žeru*, *žereš* atd. Us. Impt. *žerí* atd.: *stup oheň s nebe a šzierz tě* Comest. 163^a, *zzerzyž* krásu jeho Ben. Job. 18, 13, *žer, žerte* Us. Impf. *žrách*: *jenž zžraffye* GestBř. 26^a. Inf. *žráti* Us., sup. *žrat* v. v § 184, b), part. *žral* Us. atd. — *Za žra-* bývá *žhra-*: *ožhrálý* Dolež. 245, *žhrať, ožhrať* se Btch. 436, *žhrať* BartD. 1, 65 (val.), *nezežhrál* t. 2, 198 (tišn.), *dožhrala* t. 33 (holeš.) a j., srov. I. str. 464 sl. —

3^b kovati, kuju.

186. Tvary vzoru tohoto jsou:

praesens indik.:

sg. 1. <i>kuju</i> , -i	du. 1. <i>kujevě</i> , -va	pl. 1. <i>kujem</i> , -me, -my,
2. <i>kuješ</i>	2. <i>kujeta</i>	2. <i>kujete</i>
3. <i>kuje</i>	3. <i>kujeta</i>	3. <i>kujú</i> , -í;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>kujvě</i> , -va	pl. 1. <i>kujme</i> , -my
2. 3. <i>kuj</i>	2. 3. <i>kujta</i>	2. 3. <i>kujte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. *kujiech* atd., jako *kryjiech* atd. v § 97; a
kovách atd., jako *dělách* atd. v § 142;

a o r i s t :

sg. 1. <i>kovach</i>	du. 1. <i>kovachově,</i>	pl. 1. <i>kovachom, -me, -my,</i>
2. <i>kova</i>	2. <i>kovasta, -šta</i>	2. <i>kovaste, -šte</i>
3. <i>kova</i>	3. <i>kovasta, -šta</i>	3. <i>kovachu;</i>

t v a r y j m e n n é :

inf. *kovati*, sup. *kovat*;

participium

-nt : *kujě*, ze staršího -ja, *kujúc-*;

-mō : — ;

-lā : *koval*, -a atd.;

-ās : *kovav*, -vši, -vše;

-nō : *kován*, -a atd.;

subst. verb. : *kovanie*.

K tvarům jednotlivým.

187. Praesens sg. 1. *kujū*, -iū, -i, 2. *kujěš* atd., jako *kryju*, *čuju*, -eš atd. v § 99 a 108. Na př. sg. 2. všecko orudie z mosazu *fkugefs* Ol. Ex. 27, 4; 3. (kovář) když komu kón ukuge Hrad. 132^a, zda-li rytinu *fkugye* kovář Pror. Isa. 40, 19 (conflabit, ale Vulg. má conflavit); pl. 3. (kováři) kozie nohy kugy Hrad. 115^b, „fkugy meče své v radlice conflabunt. Pror. Isa. 2, 4, jižto železo kugij Ol. 2. Par. 24, 12, jižto stříebro kugy t. Bar. 3, 18, zkugij meče své v radlice concident t. Mich. 4, 3. jedni kovy kugij a slévají Hořek. 64^b, zkugi conflabunt Br. Isa. 2, 4, když kugi Har. 1, 3; nč. kuji, -u, kujěš Us., kojo BartD. 2, 195 (nezam.). — Vedle toho vznikají novotvary z infinitivního kov- podle vz. V. 1^a *kovám*, -áš atd., z tohoto dále podle vz. V. 2 (n. V. 3^a) *kovu*, -eš atd. Us.

188. Imperativ sg. 2. 3. *kuj*, pl. 1. *kujme*, 2. *kujte* atd., jako (*kryj*), *čuj* atd. v § 99 a 108. Na př. *fkuy* mi klíčev desět Hrad. 131^b, zkuog olovo m. zkuj AlchAnt. 91^a, na kříž mě k němu przykuyte Hrad. 52^b atd. — Novotv. podle V. 1^a *kovej* atd. Us.

189. Imperfectum je tu opět dvoje: a) *kujiech* atd. podle praes., na př. kterýž kugieffe cudebat Kladr. Isa. 41, 7; a b) *kovách* atd. podle inf., na př. Hynek z Dubě mlatem německé helmy kowaffe DalC. 93. Bri-seida vlasy rwaffe Troj. 140^b.

190. Aorist *kovach* atd. Na př. kněže stříbrnými okovani okowachu DalC. 85, (měšćenina) řetězi okowachu Pass. 357, Krista ke kříži przykowachu Kruml. 53^b, jeho tvář zeplwachu Krist. 97^b.

191. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *kovati*: dáti se okowati Kruml. 146^a, kovati Us., kovat BartD. 2, 219 (třeb.) a j. — Novotvar podle praesentního *ku-*: kouti Reš. Jg. a Us., kut BartD. 1, 9 (zlin.) a j.

b) Supinum *kovat*, zde nedoloženo.

c) Participium *-nt*: *kujě* ze staršího *kujā*, *kujūc-*, *-iūc*, *-iūc*; na př. (žena ozdobami) okugicz hrdlo AdmoutB. 136^a, plyguyucz tvář na jeho LAL. g a j., kuje, kujic- Us.; — novotv. podle V. 1^a *kovaje*.

d) Participium *-mā*; v č. nedoloženo.

e) Participium *-lā*: *koval*, *-a* atd. Na př. ty si fkowal zoře fabricatus es ŽKlem. 73, 16, dobře sem tvůj kóh ukowal Hrad. 132^a atd., koval, *-a* atd. Us. Novotv. *kuł* Jg. s. v. kuji, kúl pl. kuli BartD. 1, 8 (zlin.), kúl fem. kuła t. 61 (val.), kól t. 2, 184 (tišn.) a j. Srov. § 39 č. 1 a 6.

f) Participium *-ās*: *kovav*, *-vši*, *-vše*. Na př. (úzd) okowaw HusPost. 59^b, kovav Us. spis. Novotv. *kuw*, možný podle kul atd., zde nedoložen.

g) Participium *-nā*: *kován*, *-a* atd. Na př. (Alexander) vñuž by byl z železa zkowan AlxB. 3, 26, bude okowan řetězi ŠtítBud. 176, jsa okowan vinctus Koř. Efes. 4, 1, tak okowana (sg. akk. masc.) povede jej do Babylona ŠtítBud. 177, oděnie fkowano jest Ol. 1. Mach. 15, 7, domněnie fkowana ze snuov ChelčP. 165^b; sprosčuje okouane compeditos ŽGloss. 145, 7, okowanich compeditorum t. 78, 11 atd., *kován*, *-a* atd. Us. Novotv. *-tā*: *kut*, *-a* atd. Jg. 1. c., vokut BartD. 2, 164 (bru.) a j.

h) Substantivum verbae *kovānie*: okovánie HusE. 1, 72, *kování* Us. Z novotv. part. *-tā*: *kutí* Jg. 1. c.

Slovesa jednotlivá vzoru tohoto.

192. Doklady české svědčí rozhodně a zřetelněji než stšlovenské, že slabika kořepná má dílem *-ov-* v tvarech infinitivních a *-u-* v tvarech praesentních, na př. *kovati*-*kuju* atd., což ukazuje k pův. *-ou-*, — dílem *-ov-* neb *-uv-* v inf. a *-u-* v praes., na př. *rvāti* z *rvati*-*ruju*, *plvati* z *plvati*-*pluju*.

bluju, *blovati*, stsl. *blvati* praes. *bljujā* vomere. — Praes. viděch jednu ana blyge Přípis. při starém rkp. (v knih. univ. Pr. 9. E. 4, na zadním

přídeštném listě), kteří blíjí krví Rhas. Jg., bliju atd. Us. Impt. blij Us. Inf. mor. blvati, part. blval atd. Jg. s. v. bliji, bez dokladu. — Novotv. inf. blíti, part. blil atd. Us. dial. inf. blut. part. blúl BartD. 2, 164 (brn.).

kljuju, klvati, stsl. klvati rostro tundere praes. kljuja (novotv. klvqa). — Praes. kljuju atd.: (poprávěč) at hubí žhářě, klige jakžto v hlavu hada NRada 1307, pták klige Baw. 101. ptáci wyklygy oči jeho Brig. 33^a, ptáci se klíjí Rosa Jg., ječmen se klíje, vejce se klíje, vejce se kluje Jg. ex Usu. Part. klujě atd.: klige je (ptáci rytíře) Baw. 241. Inf. klvati: (ptáci) počechu kuoži klvati t. 240, počechu ji klvati t. 225, čáp jal se sanice štípati a klvaty GestBř. 7^a. Part. klval: že sú tě svými nosy klvali Baw. 225. Part. klván: ona ř panna klwana bieše (od nosaře) t.; subst. verb. klvánie: klváním Br. Jg. — Novotvary: praes. klvám Jg.; part. klvajíc klásky Puchm. Jg.; inf. klouti Jg., klut BartD. 1, 122 (mor.-slc.), part. kde sa halena klula t. 2, 328 (těž), naklutě vajíčko t. 1, 122 (těž). — Z klv- vzniklo změnami hláskovými také klovati, (pták) klove Ben. Třeb. havr. 20, klobati a klubati.

kuju, kovati, stsl. kovati cudere praes. kuja a častěji kovq, z koř. koz- (snad ze staršího kau-) srov. lat. cū-do v. cau-do a lit. kau-ju = kuji Brugm. II, 1051. Tvary slovesa tohoto a doklady jejich v. nahoře v §§ 186 až 191.

pljuju, plvati, stsl. plvati v. pljuti spuere praes. pljuja. — Praes. pljuju: v tvář Kristovu plige, což Kruml. 58^b, an krví plygie Otc. 223^b, ihned pligete HusPost. 113^b, pohané v tvář jim pligi Pass. 305, upligi jej conspuent Koř. Mark. 10, 34, kteříž krví plygy Chir. 63^a, pliji, -u, pliješ atd. Us. Impt. pluj, plij Us., plě BartD. 2, 15 (holeš.). Aor. plvach: vplwa jej svými slinami Baw. 59, jeho tvář zeplwachu Krist. 97^b, zeplwachu Pass. 196. Inf. plvati: plvati conspuere Ol. Job. 30, 10; novotv. plíti Us., plut BartD. 1, 6 (zlin.), plut t. 77 (rožn.) a j. Part. plujě atd.: plygyucz tvář na jeho LAl. g, tvář tvů pligycz oškvrnili Krist. 97^b, mezi jeho oči plygicze Hrad. 86^a, plygycze ML. 101^a, plygyce AnsOp. 3, plygyce na ř Pass. 405, pligice na ř Koř. Mat. 27, 30, adj. plygyczych na mě Hod. 31^a atd., plije, plijíc-Us., odpluja si BartD. 1, 346 (lhot.). Part. plval: mezi oči jemu pllwali Hrad. 52^a (2slab.), mezi jeho oči plwaly Vít. 49^b; novotv. plil Us. Part. plván: plwan ML. 5^a, bit i plwan Kruml. 324^b, vplwan Modl. 57^b, Vít. 50^b, AnsOp. 5, uplwan Kruml. 44^a, tvář zeplwana Krist. 102, tvář zeplywana ML. 2^a, tvář zeplwana AnsV. 3^b (rým: sepfowana); novotv. plit Us. Subst. plvánie; plwanym plván ML. 5^a: novotv. pliti Us.

ruju, rvati, stsl. rvati eyellere (praes. však rvq). — Praes. ruju atd.: obruge pán vrch dcer sionských decalvabit Kladr. Isa. 3, 17, rujeta-li se dva pacholky Brikcí 140, (kněžie) sě sami zrugí HusPost. 59^a, pohané se rugij a křičie Lobk. 83^a, vlasy (při česání) nerují Voln. 27; ruji, -u,

ruješ atd. Us.; novotv. rvu Us. rwaŋ se jako kohouti Prostopr. 28^a. Impt. ruj: ruje se za vrch Rokyc. Jg., rujtaž se Podk. ve Výb. 1, 956, bíte ho, rugte HusPost. 38^a. Impf. rvách: Briseida své vlasy rwaŋe Troj. 140^b, nepoddada sě druh druhu rvásta se Podk. l. c. Inf. rváti: vlasy wyrwaty Kruml. 381^a, počechu se dvě laštovici rwati Trist. 47, rváti Us., dial. brvat BartD. 1, 30 (pomor.), ruvať t. 105 (laš.); novotv. routi, rout Us. Part. rujě atd.: ruge vlasy s své hlavy sediech lacerans capillos Ol. 3. Esdr. 8, 72, vlasy s hlavicě rugiucz i UmR. 82, (vrabci) ruyucz (sic) přēs zed upadechu Dět. Jež. 2^b, rugycz své hlavy Drk. 168^a, hlavu rugycz Vít. 38^a, rugicz RoIC. 269^b, ruje, rujě- Us.; novotv. rva, rvouc- Us. Part. rval: jakž jsú jej rwaly Vít. 50^b, bili, rwali HusPost. 58^b, rval Us., novotv. rul Us. Part. rvav: orwaw svú hlavu Ol. Job. 1, 20, rvav Us. spis.; novotv. ruv, možný ale nedoložen. Part. rván: rwan, uplwan Vít. 89^a var., plece oberwano jest depilatus (humerus) Ol. Ezech. 29, 18. — Słoweŝo nowotwořením se časem zdvojnásobilo a rozlišil se pak i význam: ruji, routi = trhati za vlasy. trhati vlasy atp. a rvu, rváti = trhati vůbec, rváti se = práti se.

snuju, snovati (stsl. snuti, snuja a snova ordior Mikl. Lex., snova-Mikl. III² 123). Praes. snuju: člunek jímžto (já) ofnugi Tkadl. 3^b, ofnugy ordior MamA. 31^a, Anon. 5^a světoplozě rodí, plodí, fnuge Vít. 1^a, co spolu snují Ros. Jg., kotouč z něhož se hedvábí snuje Us. Jg., roj sa snuje BartD. 1, 267 (val.); novotv. snovám Us. Jg. Impf. snovách: když fnowachu mě cum ordier ŽWitth. Ezech. 12, fnowachu ŽGloss. tamt. Aor. snovach: (kněz) sě koronova, tiem všicku svú čest ofnowa DalC. 81, (kněz) sě korunova a tiem svú čest všiu ofnowa t. 91, Antenor zfnowna řeč velmi dlúhú Troj. 195^b. Inf. snovati Us.; novotv. snouti Jg., snut sa BartD. 2, 267 (val.). Part. snoval: bydlo t sem ofnowal tobě Kat. 62, Astronomia čtvrté kolo ofnowala Vít. 6^a a j. Part. snován: to biskupství osnowano Baw. 138, fnowany fu kniehy MamV.

suju, sovati, stsl. sovati mittere praes. suja, srov. po-su-núti a lit. šau-ju. střilím Brugm. II, 1078. Praes. suju: na toho žena fuje Vít. 62^b (stč. Cato). Zaniklo, a že již v době stč. slovu tomu nerozuměno, dokazují varianty fwuge, fnuge, jež se na místě uvedeného a jediného známého dokladu m. suje vyskytují. (Doklady, které Jg. s. v. suji krom toho uvodí, jsou ze súti praes. spu v. § 73.)

ščuju, ščvátí, srov. pol. inf. szczwać a szczuć. Praes. ščuju. šč-, přehlas. štiji: (já, pes) když zloděje v domu čiji, štekáním na ň lidi stigi Baw. 113, král pitomého (ochobeného) levharta na jelena posftige Mill. 55^a; novotv. štvu: sftwu Drach. 103, štvu. -eš atd. Us. Impt. novotv. štví Us. Impt. ščvátí: ščvátí WintObr. 2, 825 (z r. 1574), počali psy (na vlka) šftwati Hád. 34^a, zvěř štvátí Vel. Jg. a Us., dial. čvat BartD. 1, 15 (zlin.). Part. novotv. štva, štvouc- Us. Part. štval, štván Us.

žuju, žvátí, stsl. žvati mandere, ruminare. praes. žuja v. žvq. Praes. žuju atd.: (pokolenie) ješto žije strannými zuby commandit Hlah. Prov. 30, 14, zzyge Ol. tamt., (nemocný) ať zige (lék) mezi zuby LékB. 186^b, když jej (lék) kto zetře i zige t. 293^a, (koho bolí zuby) ať drží (kadidlo) na těch zubích, zyege a druhdy ať požře Rhas. 82, (nemocný) růbíček ten ať szyge a požře Sal. 231, (lev) přinese v ústech (koření), rozzyge i obklade Bruncvíka Baw. 5^b, zuby pokrm žygeiny HusŠal. 68^b, (lidé) žigie (m. žiji) zuby svátosti těla a krve Kristovy Hilar. Jg.; slc. žujem, žuješ atd. Hatt. slc. 119; novotv. žvu: žvu blatero Drach. 103, oni leccos žvou Cyr. Jg. Impt. žuj atd.: „nezzyg, však mám svá léta“ DalC. 50. „nežug mne“ DalFf. tamt. (slovy těmi kníže Břetislav odpovídá Zderadovi, jenž mu vytýkal neopatrné jednání), rozzyz (lék) mezi zuby t. j. rozží-ž m. rozžíj-ž ApatFr. 116^a, vezmi hořčici a žig v zubích rkp. lék. Jg.; novotv. žvi atd.: rozežvi zrnó mezi zuby ApatFr. 136^b, žvi Br. Jg., ty mudrlantství nepřestaneš. žvi jen Iab. 16, 3. Inf. žvátí: nemůž-ti jie (masti) zwaty Mast. 180, lékař má kopr zwaty pro posílení Rhas. 62, nemocný nemůž krmě žvátí Sal. Jg., žvat BartD 1, 304, vyžvat t. 291; novotv. žúti, žíti: (chleb ječný) nedobře se dá rozžiti HusPost. 52^b, žuť = přežívati BartD. 1, 304 (val.). Part. žujě atd.: rozzyge pšeničné zrnó obvažíž tu bolest LékB. 223^a, zygieze (krmí) Comest. 28^a. Part. žval: aby jimi (zuby) zwal pokrm ŠtítPř. 13^b, kráva trávu vyžvala BartD. 1, 291. Part. žván: každý pramének (v provázku) sežván ze tří kúdelek HusE. 3, 164, adj. kmín zwany Rhas. 59, (rúcho) zezzwane Štít. ř. 203^b; novotv. žut: (Petr) vyplil požutou bělku = požvýkanou bílou placku Kulda 2, 117. — Zaniká v jaz. ob. a nahrazuje se slovesem žvýkati; v usu pak knižném zachovávané žvátí, žvu běže se ve významu přeneseném blaterare, srov. žvaniti z part. žván.

4. vzor *lāti, laju*.

193. Sem patří slovesa třídy páté, jejichžto kmen praesentní i infinitivní se zakládají na společném kmenu základním (kořenu), na př. *la-*; z toho utvořen kmen infinitivní příponou *-ja*: *la-ja-*; a kmen praesentní příponou *-je (-jo)*: *la-je-* [srov. Lesk. III. 1. B. a)].

V některých případech končí se kmen infinitivní slabikou *-ja*, a praesentní slabikou *-je (-jo)*, ale *-j-* těchto slabik nepatří ku příponě, nýbrž ke kořenu, a přípony jsou tedy v inf. *-a*, v praes. *-e (-o)*; na př. v psl. inf. *praj-a-ti* praes. pl. 2. *prěj-e-te* a j. Sloveso toto a podobná jiná nepatří tedy vlastně sem a měla by spíše míti svůj vzor vedlejší v V. 2; ale tvary jejich shodují se efektivně se vz. *lāti, laju*, proto se také obyčejně (v roztržení Miklosichovu) ke vzoru tomuto počítají a od toho, zvyku nechci zde odstupovati. Srov. § 49.

Tvary slovesa vzorového jsou :

praesens indic.

sg. 1. <i>laju</i> , -i	du. 1. <i>lajevě</i> , -va	pl. 1. <i>lajem</i> , -me, -my
2. <i>laješ</i>	2. <i>lajeta</i>	2. <i>lajete</i>
3. <i>laje</i>	3. <i>lajeta</i>	3. <i>lajú</i> , -i;

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>lajvě</i> , -va	pl. 1. <i>lajme</i> , -my
2. 3. <i>laj</i>	2. 3. <i>lajta</i>	2. 3. <i>lajte</i> ;

imperfektum:

sg. 1. <i>lajiech</i>	du. 1. <i>lajiechově</i> , -va	pl. 1. <i>lajiechom</i> , -me, -my
2. <i>lajieše</i>	2. <i>lajiešta</i> , -sta	2. <i>lajiešte</i> , -ste
3. <i>lajieše</i>	3. <i>lajiešta</i> , -sta	3. <i>lajiechu</i> ;

aorist:

sg. 1. <i>lách</i>	du. 1. <i>láchově</i> , -va	pl. 1. <i>láchom</i> , -me, -my
2. <i>lá</i>	2. <i>lásta</i> , -šta	2. <i>láste</i> , -šte
3. <i>lá</i>	3. <i>lásta</i> , -šta	3. <i>láchu</i> ;

tvary jmenné:

inf. *láti*; sup. *lát*;

participium

-nt: *lajě* ze staršího -ja, *lajúc*-;

-mš: —;

-lš: *lál*, -a atd.;

-šs: *láv*, *lávši*, *lávše*;

-nš: *lán*, -a atd.;

subst. verb.: *láníe*.

K tvarům a slovesům jednotlivým.

194. Slovesa sem kladená lišící dále podle rozdílného zakončení slabiky kořenné. Toto je troje, a podle toho máme zde troje skupení sloves, totiž slovesa s kořeným zakončením

-a, na př. *la-*, *tra-*, v inf. *láti*, *tráti* z byv. *la-ja-ti*, *tra-ja-ti* atp.;

-ě, na př. *vě-*, v inf. *vieti* nč. *váti* z byv. *vě-ja-ti* atp.;

-ej, na př. *prěj-*, v inf. *přieti* nč. *přáti* z byv. *prěj-a-ti* atp.

V tvarech infinitivních je přípona *-(j)a* se slabikou kořenou vždycky stažena. Slabika z toho vzniklá je tedy etymologicky dlouhá; na př. v inf. *láti* part. *lál* atd. z *la-ja-*, *vieti* nč. *váti* part. *vál* z *vě-ja-*, *přieti* nč. *přáti* part. *přál* z *prěj-a-* atd.

195. Slovesa s kořeným *-a*, na př. *la-*, *tra-*, v inf. *láti*, *tráti*, z byv. *la-ja-ti*, *tra-ja-ti*. Ze sloves těchto některá mají v praes. *-á-* místo *-aje-*, na př. sg. 2. *tráš* vedle *laješ* atd., a v impf. *-á-* místo *-ajie-*, na př. *trách* vedle *lajiech*; změna tato vyvinula se buď stažením ve tvarech těchto samých, tedy *tráš* ze staršího *traješ*, anebo vznikla napodobením tvarů stažených tř. V. 1^a.

Praesens. Sing. 1. *laju*, *-iu*, přehlas. *-í*, psl. *laja*; na př. wzlayu tobě arguam te ŽWittb. 49, 21, bagy fabulor SlovE. 222^a atd., *laji* Us. spis.; analogií podle vedu atd. opět *-u*: *laju* Us.; dial. *-o*, *-em* atd. jako v § 54. — Sing. 2. *laješ*, psl. *laješb*, na př. již-li se kagefs Hug. 166 atd., *laješ* Us.; — staž. *tráš*. — Sing. 3. *laje*, psl. *lajetb*; na př. wzlage mi ŽWittb. 140, 5 atd., *laje* Us.; — staž. *trá*: najdél traa rovné Štít. ř. 91^a, donidž traa svět tento t. 210^a atd. — Du. 1. *lajevě*, *-va*, stsl. *lajevé* (*-va*), zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *lajeta*, stsl. 2. *-ta*, 3. *-te*, též. — Plur. 1. *lajem*, *-me*, *-my*, psl. *lajems* atd., na př. netolik se nekagem Štít. ř. 232^b atd., *lajeme* Us., dial. *-mè* atd. jako v § 54; — staž. *tráme*. — Plur. 2. *lajete*, psl. *lajete*, Us.; dial. *-te* atd. jako v § 54; — staž. *tráte*. — Plur. 3. *laju*, *-iú*, přehlas. *-í*, psl. *lajqtb*; na př. ženy bayu Mast. 374, ševci lagyu Hrad. 124^a, jenž otčíku lagy t. 97^b atd., *lají* Us. spis., analogií podle vedou atd. také *-ou*: *lajou* Us. ob.; dial. *-ó*, *-um* atd., jako v § 54. Obecné *-ou* je v češtině známkou, kterou vzor tento se liší od vz. V. 1^a: spis. *lají* a *dělají*, ob. *lajou* a *dělaj*.

Imperativ. Sing. 2. 3. *laj*; na př. nelay mi ŽWittb. 37, 2 atd., *laj* Us. — Du. 1. *lajvě*, *-va* a 2. 3. *lajta*, zde nedoloženy. — Plur. 1. *lajme*, *-my* atd. Us. — Plur. 2. 3. *lajte* atd.: kayte sé Pass. 280, *lajte*, *kajte* se Us. — *a-j* je z byv. *-a-ji*. — Přehláskou *aj-cj* změnilo se starší *laj* v *lej* atd., na př. *ley*, *key* Pelzel 88, *kejme* se toho Proch. Jg., protož

se kejte Pam. 3, 168, na pravdu neleyte Prostopr. 13^a atd.; ale vedle toho bylo právem nepřehlasované -a-j- v praes. sg. 1. laji, kají. 2. laješ, kaješ atd., a vlivem jeho zrušena přehláška v impt. a vráceno bývalé -aj-, srov. Í. str. 135. — Impt. -aj je známkou, kterou vzor tento v nč. se liší od vz. V. 1^a: stč. děluj, dělajte i laj, lajte, nč. dělej, dělejte a laj, lajte atd.

Imperfektum lajiech atd., stsl. lajaachō atd. Na př. švec lagiefe Hrad. 124^a, když bagieffta EvZimm. 46, lagiechu jim increpabant Koř. Luk. 18, 15; — staž, trách: ten hod traffe osm dní Krist. 29^b.

Aorist lách atd., psl. lajachō atd. Na př. i wzla jemu Ježíš Koř. Mat. 17, 17, ženy svým mužóm wzlachu DalC. 22.

Infinitiv láti, psl. lajati. Na př. ani máme sobě báti prázdných řečí HusPost. 67^b, baati Lact. 199^b atd., láti, lát Us. Stran -t a dial. -ť atd. srov. § 31 č. 2 a 3.

Supinum lát, psl. lajats; zde nedoloženo.

Participium -nt: lajě, lajúc-, -iúc-, přehlas. -íc-. Na př. každému lagie Hrad. 11^a, laiucze mi DalH. 41, lagycze mi DalC. tamt. atd., laje, lajíc- Us.

Participium -mš, v č. nedoloženo.

Participium -lō: lál, -a atd., psl. lajals, -a atd. Na př. wzlal si ŽWittb. 9, 6, aby se kaal Štít. uč. 19^b, vlaal t. j. ulál Hrub. 381^b, když plál milostí Štít. uč. 98^a, milost plaala ve mně t. 31^b, abychom plaaly milostí t. 31^a, (učedníci) sú sobě báli na cestě HusPost. 67^b atd., lál atd. Us., dial. lál § 39 č. 1. Délka v lál, vál, přál atp. je známkou, kterou se vzor tento v č. často liší od I. 7 a V. 1^a; srov. lál a dal n. dbal, dāl a děl, sál a sel, hrál a hrol a j.

Participium -šs: láv atd., psl. lajavō atd. Na př. wzlaw jim Koř. Luk. 9, 21, lát pl. lávše Us. spis.

Participium -nō: lán, -a atd., psl. lajanō, -a atd. Na př. slovy vlaného t. j. uláného Hrub. 299^a, bylo lánó Us.; — novotv. -lō: lát atd., na př. aby nebylo lato slúženie vaše EvOl. 108^b.

Substantivum verbale -nūje: lánie, psl. lajanūje atd. Na př. w lani in increpationibus ŽGloss. 38, 12, lání, pokání atd. Us.

196. Slovesa jednotlivá kořene -a.

baju, báti, stsl. baja, bajati fabulari, koř. ba- půs. bhā- 'kundthun' Brugm. 2, 1060. Praes. baju, baješ atd.: bagy fabulor SlovE. 222^a, daremně nám básni bageff Štít. ř. 49^b, ty vždy bages Tkadl. 31^a, tak mnoho hages t. 17^b (omylem m. baješ), ještě o nich baješ Pam. 3, 98, ženy když se zapiú tehdy bayu Mast. 374, kněží něco o tom pobagij ChelčP. 82^b, mnoho bagij Háj. herb. 197^a, jakož bají poetové Vel. Jg. — Impf. bajiech atd.:

když bagieſta a mezi sobú hledaſta KvZimn. 46, když sobě bagiechu Koř Luk. 24, 15. — Inf. báti: baati = básně vyprávěti Lact. 199^b, ani (máme) sobě báti (tak v rkp.) prázdných řčcí HusPost. 67^b; nesprávně bájeti Kom. Jg. — Part. baje atd.: bagijcze sobě lži ChelěP. 112^b; — part. bál atd.: že by o své (tesknosti) méne bal Tkadl. 43^a. (učedníci) sú sobě báli (tak v rkp.) na cestě HusPost. 67^b. — Zaniklo.

daju, *dáti, stsl. daję, dajati, koř. du-, pův. dō-. Praes. daju atd.: květ daje slávu Tiburcú CisMnich. 97^a, doklad v č. jediný. Význam byl imperfektivní (iterativní), jako je v stsl. daję Mikl. Etym. Wtb. 39, sln. dajem inf. dajati, pol. daje v příkladech: głupi daje mądry bierze, bierz coć daję, głupstwo nie brać kiedy daję a j. u Linde s. v. dać.

kaju sě, káti sě, stsl. kaję sę, kajati sę, Praes. kaju sě atd., v. v § předcházejícím; a kám se atd. Jg., bez dokladů z doby starší, patrně novotvar podle V. 1^a. — Impt. kaj přehlas. kej, v. v § předcházejícím. — Aor. kách: tak sě on svých hříechův poka Hrad. 145^b, když sě poká svého hříecha, přijde mu božie útěcha DalJ. 76 podle rkp. VLZ. — Inf. káti: kati sě svého popešenie Túl. 92^b, jich (hříchův) se pocati Kunh. 150^a, budu sě kaati Štít. ř. 169^b, kaaty sě budu Pror. 67^a atd., káti se Us. — Part. kaje atd.: svých sě vin pokayucze Hrad. 17^a, adj. všech kaucich Kunh. 146^a, kagiucich ŽKlem. 40, 14, kagijcizich Štít. ř. 169^b, kaje, kajíc-Us.; — part. kál: aby sě kaal Štít. uč. 19^b atd.

laju, láti, stsl. laję, lajati latrare, Tvary a doklady v. v § predešlém.

taju, táti, stsl. taję, tajati dissolvi, liquefieri. Praes. taju atd. Us. — Impt. taj Us. — Part. tál: roztaal jich vlasti dissolvit ŽPod. Hab. 6 (překlad neumělý), tálo Us. — V nářečích jsou novotvary: inf. tájiti, praes. sg. 3. tájí, part. tájilo BartD. 2, 159, inf. tajat t. 1, 10 (zlin., podle praes.).

traju, tráti, stsl. traję, trajati durare, hluž. trać; z koř. tra- slov. skr. trā- servare Mikl. Et. Wtb. 360. Praes. sg. 1. traju, 2. tráš atd., pl. 3. trajú: to až do dnešního dne tra Pass. 67, (jeho postava) tra do dnešního dne Krist. 54^a, najdél traa rovné Štít. ř. 91^a, doniž traa svět tento t. 210^a, tragy dnové perseverant ŽKap. 118, 91. — Impf. trách: ten hod traffe osm dní Krist. 29^b. — Inf. tráti: dále nelze jest tráty Štít. uč. 154^a, budeta-liž dotud traaty oči moji Štít. ř. 65^a, viera najdél traaty bude t. 104^b. — Part. traje atd.: tragycz Vít. 3^a, v dobré víře tragicze Mand. 64^a, adj. (malatstvo) jest tragyczie Comest. 83^b; — part. trál: aby traala světská marnost Štít. ř. 107^b. — Zaniklo.

vlaži, vláti, stsl. vlaję, vlanjati fluctibus agitari, rus. vlažatb. Nemá v č. dokladů starých, je přejato v době nové, vyskytá se jen v jazyku knižném a bývá tu praes. dilem vlaži, vlaješ atd. Jg., dilem vláš atd.: tam nevlá tucha Čech Nezn. 21, tucha vlá t. 52, dech vlá kolem tebe t. 100.

Kromě sloves zde vytčených hlásí se v č. k tomuto vzoru ještě některá, jejichž kořen není -a a která tedy vlastně náležejí jinam; jest o nich řeč dále na svých místech jinde, dokud kde mají své tvary, ale třeba položit i o nich zmínku také zde.

jhráti nč. hráti, stsl. igrati praes. igraję, patří do vz. V. 1^a, ale má novotvary podle V. 4; v. § 148.

zráti je z koř. zer-, jenž je stupňován v zor-, zořiti = zralým činiti. Pro stč. sezra- dlužno předpokládati sš-zura- a inf. zněl tedy původně zbrati. Jeho pak -a- patrně není kořenné, nýbrž příponové; to vysvětluje také ze srovnání ve stsl. zrěti m. zrěti, rus. sozrěti = *sš-zrěti atd., kde proti českému -a jest -ě, rovněž příponové, srov. III. 1 str. 579. Časování je však podle vz. V. 4: praes. sg. 1. zraju, 2. zraš, podle usu nč. také zraješ atd.: pak zra ovoce ŠtítOp. 219, když sezra obilí Otc. 449^a, ovoce zra a dospívá Mill. 19^b, ovoce vzra Mand. 80^a, ovoce zrá, ovoce zraje Us., vyžráme na vás, vyzrajeme Us.; pl. 3. zrají Us., zrajou Us. ob.; — impf. zraj, zrajte Us., a také zrej, zrejte podle V. 1^a; — part. zrajě, viděl jsem hrozny zragycze BiblF. Gen. 40, 10, hrozny zragiczie Ol. tamt.; — part. zrál, ovoce uzrálo Us., zdroř, zdrořa (ze zrář) BartD. I, 101 (laš.); adj. zralý jest opět podle V. 1^a.

pláti je zase z koř. pel-, jenž je stupňován v pol-, stč. poleti hořeti. Totéž pol- je v planiti stsl. planęti pol. plonęć, obměněno podle známého pravidla o vzorci tolt-tlat, srov. I. str. 35, a je také v inf. pláti, jenž je z býv. pol-ti a patří tedy vlastně do I. 6. Stejný inf. plati wogen je také v sln. a má k sobě praes. poljem. Podle toho mělo by býti české praes. polu = *pol-ja podle V. 2; ale jsou za to novotvary, vzniklé z infinitivního pla- a ustrojené podle V. 1^a a V. 4, na př. (nebe) plaa milostí boží Štít. ř. 214^a, (nebe) plaa jako hoře (part.) u milosti boží ŠtítBud. 94, pláš, plá Us. spis.; nč. plaje- m. plá-, teplo z kamen plaje Us. Jg., je novotvar ještě pozdější; pro pl. 3. nemám dokladu, ale řeklo by se trvám ob.: plameny plaj (podle V. 1^a) i plameny plajou (podle V. 4). — Impf. plaj Us. — Impf. plách: (plamenem) všechno vůkol pláše Troj. Jg. — Inf. pláti: plaaty milostí k bohu Štít. uč. 41^b, počne horko plaaty Štít. ř. 108^b atd., pláti Us. — Part. plajě: adj. od té plagicie milosti ŠtítBud. 78, mnohými ohni plagicziemi Troj. Jg.; — part. plál: když jako plál (tak v rkp.) milostí Štít. uč. 98^a, milost plaala t. 31^b, abychom plaaly milostí t. 31^a.

ssáti praes. ssu, ssěš atd. je při vz. V. 3, v § 185. Ale náležité jeho tvary vyšly skoro vesměs z obvyčeje a jsou za ně novotvary podle V. 4: praes. ssaju, ssaješ atd. Us., pl. 3. ssají: prasátka ssají Kom. Jg., ob. ssajou; odchyl.: (kořen) ssá mizu Čech Nezn. 50; impf. ssaj Us.; inf. slož.

vyssáti (za starší *vyssati*, podle vybrati V. 3) *Us. Jg.*; part. *ssaje Us.*, *ssajcích žilek 'Krok Jg.*; part. *ssál Us.*; subst. verb. *ssání Us.*

197. Slovesa s kořeným *-ě*, na př. *vě-*, v inf. *viěti* ně. *váti*, z. býv. *vě-ja-ti*. Kmen infinitivní je *vě-ja-*, praesentní *vě-je-* (*-jo-*). V tvarech infinitivních staženo *-ě-ja-* v češtině v *-á-*, *-á-*, na př. v part. *vál* z psl. *vě-ja-ls*; to změněno dále v náležitých případech pravidelnou přehláskou v *-ie-*, na př. v témže part. plur. masc. *vieli* a du. fem. neutr. *viele*, proti sg. masc. *vál* fem. *vála* neutr. *válo*, du. masc. *vála* a pl. fem. *vály* neutr. *vála*, srov. I. str. 100 sl.; a z *-ie-* bývá zúžením *-i-*, pl. masc. *vili*; přehláska pravidelná časem klesá, nastává kolísání a na konec ustálení tvarův uniformovaných, tu veskrze nepřehlasovaných: sing. *vál* a podle toho také plur. *váli* atd., tu veskrze přehlasovaných nebo i zúžených: plur. *vieli* zúž. *vili* a podle toho také sing. *viel* zúž. *víl* atd.

Kmeny a tvary praesentní z kořenů těchto tvořené jsou stejné jako u kořenů *-ě* v l. 7, na př. praes. plur. 2. *vě-je-te* jako *spě-je-te* atd.; rozdíl tu býval nějaký bezpochyby u přízvuku, ale ten je v č. setřen. Srov. § 106.

Praesens *věju*, *věješ* atd., psl. *věja*, *věješ* atd.; na př. rozuiegi ostatky tve ventilabo Ol. Ezech. 5, 10, zwiegiefs ventilabis Comest. 162^b, vietr wiege ŠtítOpat. 48; *věji*, -u, *věješ* atd. *Us.*, pl. 3. *vějí*, ob. *vějou Us.*; obecně v pl. 3. *-ou* je v češtině známkou, kterou vzor tento se liší od III. 1 a V. 1^b: spis. *vějí* a *umějí*, *sázejí*, a ob. *vějou* a *uměj*, *sázej*. — Dial. zdlouž. *věju*, vokřěju BartD. 2, 240 (kunšt.); *věju*, *vějeme*, *vějete* t. 1, 77 (rožn.). — Novotv. *vi-*, podle tvarů, které mají právem *-i-*, *-i-* a podle *píti-piju* atd., na př. *vijo* (*věju*) BartD. 2, 180 (tišň.), *vije* (*věje*) t. 2, 160 (brn.).

Imperativ *věj* atd., psl. *věji* atd.: *věj*, *vějme*, *vějte Us.*, BartD. 1, 77 (rožn.) a j.; *věj* t. 2, 28 (hol.).

Imperfektum *vějích* atd., stsl. *vějaachs* atd.; na př. když wiegiefe vietr Koř. Skutk. 28, 13, Gedeon wiegieffe obilé Lit. Súdč. 6, 11.

Aorist *viech* atd., z *vějachs*; na př. vyšed Mojžies poprosi boha i powie vietr Comest. 58^b.

Infinitiv *viěti*, z *vějati*; na př. k tobě nepřátely wieti budem ŽKlem. 43, 6, budú wyety ventilabunt Pror. Jer. 51, 2, káza vētru wieti Ol. Ex. 10, 19, veliky vietr poče wijeti Alxp. 98; dial. *vjět* může se vykládati jako starožitné i jako novotvaré; zúž. *víti*: *vitr* počal *víti* Br. Jg., *vít* BartD. 2, 28 (holeš.); zkrác. *vět* (podle praes.), *vít*: *vět* BartD. 1, 25 (zlin.), t. 2, 180 (tišň.), *věc* a *vič* t. 1, 130 (laš.); novotv. *váti* podle part. *vál*: *váti*, *vát Us.*, *víat* slc., *voč* BartD. 1, 101 a 130 (laš.).

Supinum *vát*, z *vėjato*, s dlouhým -á-, poněvadž vzniklo stažením z -ėja-; v č. nedoloženo.

Participium *vėje*, *vėjúc-* atd., psl. *vėje*, *vėjontj-*; věje, vějíc- Us., adj. vějícím povětrím Troj. Jg.

Participium -mš, v č. nedoloženo.

Participium -lš: sing. *vál* plur. *wielš* atd., z *vėjat-*. Na př. wyual sem je exsufflavi Ol. Agg. 1, 9, okrzal jest t. 1. Reg. 30, 20; walo febránije vētruov Ben. 4. Esdr. 6, 1, wielš sú větrové Koř. Mat. 7, 25, aby (větrové) newielš t. Zjev. 7, 1, aby (větrové) newijli ChelčP. 49^b; když wietr wiel Mill. 84^b, wáli větrové Br. NZák.19^b; vál, wáli Us., woł. woła (z wál) BartD. 1, 130 (laš.), slc. wial; wíl BartD. 2, 240 (kunšt.), wíl t. 28 (holeš.) a j., wél. -a t. 1, 78 (rožn.), wjel t. 2, 180 (tišň.); zkrác. wěl, wíl t. 1, 130 (laš.).

Participium -as: *wáv*, *wiečš* atd., z *vėjav-*. Dokladů pravidelných a spolehlivých z doby staré nemám; odchýlné: *wawšce větrové* toho domu zbořiti sú nemohli Krist. 42^a, nč. wáv atd. Us.

Participium -nš: *ván* plur. *wieni*, z *vėján-*. Na př. wano jest ventilatum Pror. Isa. 30, 24; wán, wín Jg. Novotv. -t, někdy zkrácený: *vát*, *cesta* je *zawáta* sněhem Us., adj. *wátý* Us., *woty*, *wěty*, *wity* BartD. 1, 130 (laš.), *wětý* t. 78 (rožn.), *wawíta* cesta t. 2. 83 (olom.).

Substantivum verbale -nie z -nšje: *wienie*, na př. podle *wienije* větru Ben. Skutk. 27, 40, *wiením* větra Kladr Ex. 14, 21, *šepty winím* *zbuzené* Čelak. (Růže LXXVI); s přehláskou zrušenou *wáni* Us.; *nowoty*, *wáti* Jg.

198. Slovesa jednotlivá kořene -ě.

děju, *diēti* facere, stsl. *děju*, *dējati*, koř. *dě-* z pův. *dhē-*. — Tvary praesentní jsou zde tytéž, jako při *děju*, *diēti* facere v tř. I. 7; tedy praes. *děju*, -i, *děješ* atd., imp. *děj*, impf. *dějiech*, part. *dějě*, *dējúc-*, v. § 107. — Tvary infinitivní mají *dēja-* staženo v *ďá-*, a po případe přehlasování v *die-* a *di-*; ještě pak s *die-* a *di-* jsou také některé (zdloužené) tvary vzoru I. 7, proto bývá někdy nezfetelné, je-li tvar z tř. V. 4 či I. 7, na př. inf. *diēti*. Doklady se zřetelným *ďá-* jsou jenom v part. -l: sg. masc. *ďál* Nudož. 66^a, to sě dyalo Pass. 33, a v nč. ob. *ďál*, *ďála*, *ďalo*, plur. *ďáli* atd., a rovněž ve složeninách *uďál*, *wyďál*, *zaďál*, *přidál* atd., plur. -*ďáli* atd. Jazyk knižný se tvarů těchto štítí a klade za ně part. *dělal* atd., a také v jazyku obecném příslušné tvary ostatní nejsou z *dēja-*, nýbrž z *dělati*: k perf. ob. *ďál sem*, *ďáli ste* atp. je příslušné praesens *dělám*, *děláte* atd., a nikoli *děju*, *dějete* atd. Podle toho zdá se na pohled, že také místo *ďál* má býti *dělal* a že ono třeba vykládati z tohoto, tedy tak: z *dělal* vynecháno -l- a bylo *děál*, srov. *děál* fem. *děála* v § 148. Ale výklad touto patrně novou změnou není podobný pro *ďál*, které se již

v Pass. vyskytuje, a není ho potřebí, když tu úplně postačuje výklad stavováním obyčejným *-ěja-* v *-á-*, o němž v. I. str. 556. — Místo žádaných tvarů infinitivních *ďd-* z *děja-* bývají tvary s *dá-*; o tom v. v § 107, a). — Inf. *dicti* zůz. *điti* facere, ponere může býti z *děti* I. 7 i z *dějati* V. 4, v. § 107; slc. *diať* je z V. 4. — Part. *ďál* pl. *dieli* atd., z *dějal-*: *ďál* Nudož. 66^a, to se dyalo Pass. 33; aby se *ďáli* Cant. z r. 1601 Jg. s. v. *ději*; *ďál*, *uďál* atp. pl. *-ďáli* Us. ob., BartD. 2, 259 (žďár.), *ďál* t. 196 (tišň.). *vdďál* t. 144 (chrom.) a j. — Subst. verb. *dienie*, z *dějanije*: *dobrodijenije* Štít. ř. 5^b, t. 16^b, t. 83^b, Hrub. 410^a a j.; zůz. *-diní* a zkrác. *-dini* v nč. *dobrodiní*.

K uvedenému *dicti* patří zejména také *nadieti se sperare*, stsl. *nadějati se*. Praes. *naděju se*, *naděješ* atd.: *nadycyu se* Pass. 359, *naději se* Vel. Jg., *milostivé zprávy se naděje* t., když se toho nejmenš *naději* Br. Jg., *naději se*, *naděju se*, ani se *nenaděješ* Us. — Impt. *naděj se*: *nenadietya se* byšta mohle muž žmieti Varš. Ruth. 1, 11, téhož se ode mne *nadějte* Klat. Jg. a Us. — Impf. *naděgiech se* atd.: *nadyegiech se sperabam* ŽWittb. Ezech. 13, *nadyegyech se* MI. 102^a, (Herodes) *se nadiogieffe* Ilrad. 85^b, když *se* jinoch *nadiogieffe* t. 104^b, *my se nadyegiechom* Krist. 109^a, jakož *se nadyegiechu* Štít. ř. 121^a. — Aor. *nadiiech se* atd.: *my se nadyechmy sperabamus* EvVíd. Luk. 24, 21 (podle tvaru aorist). — Inf. *nadieti se*, *nadíti se*: *kak se jest čemu nadyety* Štít. uč. 7^a, *nadíti se* Vel. Jg. — Part. *naděje se*, *nadějúc-* atd.: *Pilat nadyegye se dosti učině židóm vece* MI. 103^a, *nadiogieci se* tomu Kat. 26, *nadiogiece se velikým daróm* Mart. 12^b atd., *naděje se*, *nadějíc-* Us. — Part. pl. *nadieli se*: *by se které cti nadyely* Dal. úv. I, *jest bližše spasenie naše nežli jsme se nadijely* t. j. *nadieli* Štít. ř. 66^a; podle toho i sg. *nadiel se*: *nadiel sem se supersperavi* ŽKap. 118, 74. — Tvary s *dá-* v. v § 107, a).

hřeju, *hřieti*, stsl. *grěja*, *grějati*. Doklady z doby starší jsou v češtině *vesměs* podle vzoru I. 7; tvary infinitivní *hřá-*, ukazující do vz. V. 4, jsou *tu až z* doby novější: inf. *hřáti*, part. *hřál* atd., a jsou tedy novotvary, patrně podle *prěji* - *prěti*, *prál* atd. Viz § 103.

sěju, *sieti*, stsl. *sěja*, *sějati* serere, seminare, koř. *sě-* z pův. *sē-*. Tvary praesentní viz při vzoru I. 7, v § 103. Také tvary infinitivní jsou podle vzoru *těhož* a uvedeny i doloženy tamtéž. Některé z českých tvarů infinitivních mohou se ovšem vykládati *ze sě-* podle I. 7, i *ze sēja-* podle V. 4, na př. inf. *sieti*, a některé doklady staropísmé mohou se rovněž dvojako vykládati, na př. aor. sg. 3. psaný *lie* může býti = *sě* stsl. *sě*, i *sie* stsl. *sēja*; ale vedle toho jsou tvary, které zřetelně k vz. V. 4 se hlásí. Zejména part. *-la* a part. *-no* s příslušným subst. verb., jako stsl. *sějalo* a *sějano* vedle *sělo* a *sěno* atp., srov. Jagić v Cod. Mar. 446 a k tomu Wiedem. 151. — Na př. part. *sál* ze *sějalo*: *sál* semínati Lit. Hier. Paul. 7, vyšel aby

faal fiénye oxiiit seminare t. Mat. 13, 3, siemě kteréž gfi faal t. Deut. 22, 9, nepřietel nafal jest kúkole HusPost. 26^b, však s' dobrého semene nafál t. 28^a, bude žieti kdež nefal Kruml. 91^a, kteréž (siemě) si faal Ol. Deut. 22, 9, Sál sem t. Job. 31, 8, žneš kde jsi nefal Koř. Mat. 25, 4, však s' dobré siemě fal t. 13, 27, nafál jest kúkole t. 13, 25, faal Kladr. Isa. 28, 24, nasál semene Blah. 274 (je prý theologicum), nepřítel nasál kúkole BrNZák. 33^b, dobrého semene nenasál t., člověk vsál (zrno horticné) t.; fem. *sála* atd.; plur. *sieli*, přehlas. ze staršího *sáli* a toto ze *sėjali*, těžko rozeznati v dokladech staropísmých od *séli* I. 7, v. § 103; s přehláskou zrušenou *sáli*: slovo božie jenž sú sáli Kar. 48; — part. *sán* ze *sėjanz*: Ježíš jide po polích dobře ofaných per sata Lit. Mark. 2, 23, witriollum dobrze faneho AlchAnt. 101^b; *sát*: sěmeni fatemv Lit. Mat. 13 obs., kúkol vsátý HusE. 2, 436, kterýž je fat na skále Koř. Mat. 13, 20, jenž fat jest podle cesty t. 13, 19, což wfato jest t., slovo wfate t. Jak. 1, 21, fáto Kladr. Num. 20, 5, múku bělnú fľatu Comest. 137^b, v písku fatem AlchAnt. 10^b, což nafáto jest Ben. 4, Esdr. 4, 29, pole posáté šočovicí t. 2, Reg. 23, 11, seno sáté Háj. herb. 94^b, semeno fáté t. 132^a, kterýž podle cesty vsát jest BrNZák. 33^a, což jest vsáto t. a j., semeno wfaté Br. Ag. 2, 20, nic ofátého t. Jer. 35, 9, slovo v srdce wfaté Kon. 329, semeno wfato jest Beck. 1, 424; — subst. verb. *sienie*, sklesnutím jotace *sénie*, zrušením přehlásky *sánie*, v dokladech s délkou označenou: wfeenije Lact. 88^a, čas k feenij t., sání Puch. 125^b.

věju, vieti, stsl. věju, vėjati flare, koř. vě- z pův. vě-. Tvary a doklady v. v § předešlém.

199. Slovesa s kořeným *-bj*, na př. *prbj-*, v inf. *přieti* nč. *přáti*, z býv. *prbj-a-ti*. Praesens je *přěju* nč. *přeji*, z býv. *prěj-a*. Kmen infinitivní je *prbj-a*, praesentní *přej-e* (-o); rozdíl tedy v *-bj-* a *-ěj-*. Původ tohoto rozdílu je zřetelný při *laj-a-ti* praes. *lěj-a*; obě je z koř. *lež-*, v inf. *laj-* je náležitá střídnice za pův. *-ej-*, pro praes. *lěj-* pak dlužno předpokládati zdĺoužené *lěj-*; a podobně vysvětlují se ostatní slovesa sem patřící. Srov. § 103 s. v. *liti*, I. str. 72 a 73, Lesk. Handb.² 11 a Brugm. II, 1079.

V tvarech infinitivních staženo *-bj-a-* v češtině v *-ía*, *-ía-*, na př. v part. *přál* z psl. *prbj-a-to*; to změněno dále v náležitých případech pravidelnou přehláskou v *-ie-*, na př. v témže part. plur. masc. *přieli* a du. fem. neutr. *přiele*, proti sing. masc. *přál* fem. *přála* neutr. *přálo*, du. masc. *přála* a pl. fem. *přály* neutr. *přála*, srov. I. str. 100 sl.; z *-ie-* bývá zúžením *-i-*, pl. masc. *přili*; přehláska pravidelná časem klesá, nastává kolísání a na konec ustálení tvarův uniformovaných, tu veskrze nepřehlasovaných: sing. *přál* a podle toho také plur. *přáli* atd., tu veskrze přehlasovaných nebo i zúžených: plur. *přieli* zúž. *přili* a podle toho také sing. *přiel* zúž. *přil* atd.

Praesens přěju, přěješ atd., psl. *prējā, prēješ* atd.; na př. jáz przyegyu DalC. 49, jáť tobě prziegy Pass. 287, ty pošmyeges fie ŽKlem-58, 9, když mi przyege Boh. 343, jenž sě šmyegeto Alb. 29^a, nepřietelé fie pošmiegiu ŽKlem. 24, 3 atd., přeji, pl. 3. přejí Us. spis, sg. 1. přiju 2. přeješ atd. pl. 3. přejou Us. — V nářečích bývá slabika kořená zdloužena: přěju, přěješ atd., léju, síněju sa atd. BartD. 1, 25 (zlin.), léju, vokřěju atd. t. 2, 240 (kunšt.). — Dále bývají v nářečích novotvary: jednak přaju atd. podle inf. *přáti* part. *přál* atp., na př. přaju, laju (leji) BartD. 1, 98 (laš.), prajem, praješ, praje atd. t. 43 (hroz.), že mi ty přaješ Suš. 410, on přaje mu t. 409, to mi ho nepraje t. 160, pes zaje, kráva zaje BartD. 1, 296, ledva žaje (dýchá) t. 2, 422 (laš.); jednak přiju atd. podle dial. inf. *přiti* part. *přil* atd., na př. přijo, přiješ atd. BartD. 2, 180 (tišň.), t. 2, 103 (letov.), smije se t. a j.

Imperativ přěj atd., psl. *prěji* atd.; na př. poprzyey náni radosti Modl. 2^b, przycyte DalC. 15 atd., přej, přejte Us. — V nářečích opět novotvary jako v praes.: přaj, laj BartD. 1, 130 (laš.), přaj t. 84 (stjick.), a přij t. 100 (laš.), přijte t. 2, 208 (třeb.), smij se t. 1, 130 (laš.), zkrác. při, nesui se t. 2, 104 (letov.) a j.

Imperfektum přějiech atd., stsl. *prējauchō* atd.; na př. zašmiegiech sě ridebam Ol. Job. 29, 24, Svatopluk bratru kněžstva neprzyegyeffe DalC. 55, těm sv. Prokop neprziegieffe Hrad. 25^b, (Pilát a Herodes) sobě neprziegieffa t. 85^b, Vršovici šye šmygyechu DalC. 3, panici šye mu šmygyechu t. 60, olovo v jich ústa legiechu Kruml. 390^a.

Aorist přiech atd., z *prjachō* atd.; na př. panic mu poprže lhóty t. j. popře TandZ. 177^a, (Abraham) wšmie sě risit Ol. Gen. 17, 17, on otevrěv oči i zašmie sě risit Otc. 262^b, (Smil a kníže) svéj chudobě šye našmyešta DalC. 76, (mužie) dievkám šye wšmyechu t. 10, zašmiechu sě všichni Pass. 292.

Infinitiv přieti z prjati. Na př. prziethi DalII. 41, Němkyně měhe bude przyety liudu mému DalC. tamt., budete-l' mi toho przietu Hrad. 52^b, tomu rač popravy przietu NRada 1301; z toho zúžením přiti; úfám že mi to přijti budau Hád. 2^a, aby jim toho prziti ráčil Háj. 152^b, tomu se počal smijti t. 124^a, toho trhu przijti ráčí KolČČ. 35^a (1544), račíž nám toho popřiti Beck. 1, 271, přit, smit se Šemb. 33 (krkon.), přit chod. 34, BartD. 1, 7 (zlin.) a j., přit t. 77 (rožn.) a j.; zkrác. přeč t. 126 (laš., přibor.), přit t. 2, 124 (zábr.) a j., přit t. 43 (kojet.) a j.; novotv. *přáti*, podle part. *přál*: pržatj KolEE. 165^b (1669), t. 262^b (1714) a j., pržati t. 19^b (1670), *přáti*, *přát* Us., *přát* BartD. 1, 53 (dol.), *přát* t. 84 (stjick.), *přáč*, *přóc* t. 130 (laš.) atd.; *přiat*, *okřiat*, *smiat* sa t. 1, 44 (břez.), *přiat* atd. slc.

Supinum přát, z prjato, s dlouhým -á-, poněvadž vzniklo stažením z -*hja*-; nedoloženo.

Participium -nt: přejě, přėjúc- atd., psl. *préję, préjontj-*; na př. doprzegie nám Hrad. 13^b, neprfeyucze AlxBM. 7, 4 atd., nč. přeje, přejic- Us.

Participium -ma, v č. nedoloženo.

Participium -ls: přál pl. přieli atd., z *prajal-*. Na př. bych przal tobě AlxM. 7, 1, ež mu neprzal svých noh oplákati Hrad. 77^b, by poprzal Vít. 89^a, by doprzal ML. 26^a, otec poprzal mi Tand. 77^b, téhož bych przala rodu svému DalD. 39. z závisi jste j'mu neprzieli Hrad. 51^b, by jemu przyely DalC. 34, finyely sú sě mně ŽWittb. 21, 8 atd.; aby jim toho przyel Vít. 55^b, vítězství nám poprzal Alxp. 59, bych mu priel škody jeho t. j. přiel Baw. 69, abych jim toho dopřel Koz. 393; přál, přáli Us., přál, přáli BartD. 1. 29 (pomor.), přál a přol (ze přál) t. 130 (laš.) atd., slc. prial; přil, přila, přilo pl. přili chod. 34 a chodHan. 216, přil, přila BartD. 2, 115 (slavk.), t. 2, 106 (letov.) a j., přil t. 1, 7 (zlin.) a j.; zkrác. smjał sa t. 1, 43 (hroz.), smil se t. 2. 99 (výšk.). přil t. 2. 200 (třeb.) a j., přel t. 1, 130 (laš. přibor.).

Participium -ss: práv, přievši atd., z *prajav-*. Na př. čaróm sě posmaw Pass. 351, svéj hospodě sě nalfnyewfŷy DalC. 3, nalfmiewfie DalHr. tamt.; (Přemysl) ufnyew fye počě Smila tázati DalC. 76, tomu sě zafmiew vecě Pass. 211, Theofilus zafnyew sě vecě Vít. 90^b, vecě Daniel zafnyew fye Pror. Dan. 4, 6; práv pl. právše, smáv se pl. smávše se Us.

Participium -ns: přán pl. přieni, z prajan-. Na př. aby wyfman byl KolŘ. 59 (1677); přán, přáni Us.; milosti mi od boha dopřiené nezamlčím Kar. 9. má leno býti Brig. 161^a, aby doprzino bylo KolČČ. 423^a (1569), není dopřjno Beck. 1. 450; vedle toho také novotv. -t: (krev) wileta jest EvOl. Mat. 23. 35, má v ňe (osudie) něco leto býti Brig. 155^a, má to dopržato býti KolŘ. 94^a (1677), latý BartD. 1, 46 (lhot.).

Substantivum verbale -nie, z -nje: přienie atd.; na př. izádné zahnyenye ML. 89^a, neuámy smienie a utčenie Hug. 171, čas plakánie a čas smienie ridendi Ol. Ekkl. 3, 4, doprziniť mého KolČČ. 188^a (1553); s přehláskou zrušenou nč. přání, smání Us., přání BartD. 2, 152 (slavk.).

200. Slovesa jednotlivá s kořeným -hj, -ěj.

-křěju, okřěju, okřieti nč. okřáti, stsl. inf. okrijati in se reverti (praes. okriję). Praes. okřěju atd.: všichni okrzyegy Pís. XIV st. Pf. 2, okřeji, -u atd. Us. — Novotv. -kři-: vukřijo BartD. 2, 180 a 196 (tišň.), vukřije t. 160 (brn.) a j., podle inf. okřiti atd. — Imp. okřěj atd.: okřej Us.; dial. okřě BartD. 2, 165 (brn.). a novotv. jako v praes.: vokřij a vokři t. 92 (nezam.). — Aor. okřiech: (král) potom okřie Trist. 403. — Inf. okřieti atd.: okřěť BartD. 1, 77 (může se míti za starožitné i za novotvaré),

vokřít chod. 34, abych mohl okřít Suš. 122, zkrác. vokřít BartD. 2, 104 (jev.), okřít t. 54 (přer.); novotv.: okřáti, okřát Us., okřát BartD. 1, 84 (stjick.), okřiat t. 44 (břez.). — Part. *okřál* pl. *okřieli* atd.: okřála mysl Vcl. Jg., okřiel jest Kladr. Jud. 13, 30, okrzyel Ben. Gen. 45, 27, okřál, okřáli Us., vokřil, vokřila chod. 34, okřil BartD. 1, 7 (zlin.), novotv. vokřeř t. 52 (dol., změnou hláskovou i-ěj tu oblíbenou, srov. I. str. 213). — Part. *okřáv* pl. *okřievše* atd. Dokladů pravidelných z doby staré nemám; o dokladech: okrziew z toho lečenie Ol. Jud. 13, 30, okrziew Troj. 179^a, král okrzew jide Apoll. 130^a, královna okrzewšii vece t. 138^b není jisto, jsou-li tu tvary krátké *křěv*, *křev* podle I. 7, či dlouhé podle V. 4; nč. okřáv Us. spis. — Subst. verb. *okřienie* zde nedoloženo, okřání Us.

leju, léti, stsl. *lěja, lijati z lujati*. V tvarech z *laju-* s další slabikou tvrdou má býti (stažením vzniklé) *lá-*; za to bývá *lé-*, přejaté z tvarů právem přehlasovaných. — Praes. *leju, -i, leješ* atd.: ať wylegi ut effunderem Br. Ezech. 20, 13, wlegels Ben. Ex. 29, 7, slez jěž pro tě lege Hrad. 34^a, ještě lege se ŠtítOpat. 52, wylege Ben. Lev. 14, 29 a j., rozlege fe Br. Isa. 8, 8, když zvon legi Hug. 58, ještě se legi Ol. Num. 28, 10 atd., leji, -u, leješ atd. Us.; novotv. *laju* atd. BartD. 1, 98 (laš.). — Imp. *lej* atd.: vina naley Pror. Dan. 14, 10, wleg AlchAnt. 8^b, fleyg t. 15^b, naley vody Br. Ezech. 24, 3, lej, lejte Us., lé. nalě BartD. 2, 15 (holeš.) atd., novotv. *laj* t. 1, 130 (laš.). — Impf. *lejiech* atd.: nalegieffe vody Otc. 198^a, žena legieffe Comest. 164^a, olovo v jich ústa legiechu Kruml. 390^a. — Inf. *léti*: káza na ni olej lety Pass. 37, je se krve v ústa leti Mart. 10^a, lét BartD. 1, 25 (zlin.) a j., lét t. 77 (rožn.); zůž. *liti*, je znění stejného s inf. třídy I. 7, v. § 103; ob. *lejt* Us., žalejt BartD. 2, 263 (žďár.), podle praes.; dial. *lějat* t. 1, 13 (zlin.), vzniklé podle praes. *leju, léju*, jako *sějat*, v. § 106; dial. bez přehlásky *láti*: lát BartD. 1, 44 (břez.). Ijac t. 42 (hroz.), lát t. 46 (lhot.), lať. lać, loć t. 130 (laš.). — Part. *leję, lejuć, -ie-*: na ň pomýř legycz Pass. 325, do sebe cpajice a lejice Lab. 18, 8, leje, lejic-, Us.; — *lál* pl. *lěli*, z *ljal-*; nepřehlasované *lál* dochováno místy na území východním: což bych ja ju (vodu) vyľival dy sem ju tam nćnalal Suš. 211, lau (za lál) BartD. 1, 46 (lhot.), lať t. 130 (laš.), loť (za lál) fem. lota t. 103 (těž); jinde ovládlo *lěl*: wylel jest rozhněvǎnie Pror. Jer. Lam. 2, 4, *lěl* jest řudit Ol. 2. Par. 4, 17, ty slúpy leel Iram Comest. 153^b, to je leel Iram t., jenž biechu vodu lely EvSeitst. Jan. 2, 9, lely hauserunt Evg. rkp. Jg., lét BartD. 1, 26 (zlin.), lét-leto t. 349 (rožn.); z toho zůž. *líl*: lyl Nudož. 66^a, wľijli na to oleje Pref. 6; — part. *láv* z *ljav-* nedochováno; za to opět *lěv*: ulěv sě krví ŠtítV. 236; — taktěž part. *lěn* za žádané *lán*: má leno býti Brig. 161^a; vedle toho také novotv. *lát*: latý BartD. 1, 46 (lhot.), a *lět*: (krev) wileta jest EvOl. Mat. 23, 35, má v ňe (osudie) něco leto býti Brig. 155^a. — Sloveso toto, praes. *leju*

inf. *lěti* atd., je z bývalého praes. *lěja* inf. *lujati* atd. Vedle něho je v tř. I. 7. praes. *liu* inf. *liti* atd., z býv. *lujā* inf. *liti*. O původu a příbuznosti obou těchto sloves v. při *liti* v § 103.

přejū, přieti, stsl. *prējā, prijati* z *projati*. Tvary a doklady v. v § předešlém.

směju sě, smieti sě, stsl. *smējā sę, smijati sę ze smojati sę*. Praes. *směju sě, směješ sě* atd., impt. *směj sě* atd., impf. *smějích sě* atd., aor. *smiech sě*, v. v § předešlém. — Inf. *smieti sě*: raději sě chcu s českú sedlkú fmiethi DalH. 41, počěchu sě druh druhu fmyety DalC. 5, jemu sě budú fmyeti ŽWittb. 51, 8, také sě nemohu fmiety Krist. 75^a, také sě nemohu zafmyety ML. 89^a, Alexander poče sě fmiijety Alxp. 80; zůž. *smíti se*: neb se smjti budete Hád. 107^b, tomu se počal fmiijti Háj. 124^a, smíř se Šemb. 33 (krkon.), BartD. 2, 10 (holeš.) a j., smít se t. 2, 3 (sazem.) a j., zkrác. smít se t. 99 (vyšk.), smíř se t. 43 (kojet.); novotv. *smáti se, smát se* Us., smát se BartD. 2, 83 (olom.) atd. — Part. *smál sě* plur. *smieli sě* atd.: aby zafmal sě Štít. ř. 101^b, aby fye fmal Alb. 29^a. Lazař nikda sě nezafmal ML. 89^a a Krist. 75^a, všicci fmyeli sú sě mně ŽWittb. 21, 8; (Erodes) posfmyel sě Koř. Luk. 23, 11, (Abram) zafmíl se Comest. 27^b, zafmiela se Sara t. 28^a, (já) jsem se zasmíla Pam. 3, 127, (Egyptští) se fmali KabK. 33^b; *smál se, smáli se* atd. Us., BartD. 2, 263 (žďár.) a j., smol se t. 1, 130 (laš.) atd.; smiel sa BartD. 1, 45 (břez.). smíl se Šemb. 16 (domažl.), t. 33 (krkon.), smíl se, smíla se chod. 34, vysmíl se chodHan. 184, proč se nezasmíli t. 49. smíř se BartD. 1, 53 (dol.); zkrác. smjař sa t. 1, 43 (hroz.), smář se t. 1, 130 (laš., vedle smol), směř se t. (těž), směř sa t. 134 (sev-opav.), smil se t. 2, 200 (třeb.) a j.; — part. *smáv sě, smievše sě* atd., part. *vysmán* a subst. verb. *smienie, smání* v. v § předešlém.

zěju, zieti, stsl. *zējā, zijati* ze *zjati*. V I. str. 23 přijat výklad *zě-* ze *zjā-*; tomu nedůvěřuje Brugm. II. 1079, a zbývá tedy výklad, že také zde je *-ěj-* z *-ěj-*. — Praes. *zěju* atd., zeju, zeješ Us., pes zeje Us. Jg.; dial. novotv. *zaju* v. v § předešlém. — Inf. *zieti*, zāti Šaf. Jg., zat BartD. 1, 296 (val.). — Part. *zěje* atd.: adj. volí zející Jg., zejícím jícnem otevřené propasti MalýAmer. 4, 274; odchylka v tvaru i významu: (husité) když pokřtie dětátko ihned rozjijie vlozie v ústa jemu tělo božie Výb. 2, 243 (z poč. XV st.); — part. *zál*: zvěř zála Jg.

Třída šestá.

Vzor *kupovati, kupuju*.

201. Do třídy této patří slovesa, jejichžto kmen infinitivní má příponu kmenotvornou *-ov-a*, na př. *kup-ov-a-* v inf. *kupovati*. Kmen praes.

sentní jest kup-u-jo-, kup-u-je-. Srov. § 30 č. 3, VI. a § 47 [= Lesk. III. 2. B].

Tvary slovesa vzorového jsou:

praesens indik:

sg. 1. <i>kupuju, -i</i>	du. 1. <i>kupujevĕ, -va</i>	pl. 1. <i>kupujem, -me, -my</i>
2. <i>kupuješ</i>	2. <i>kupujeta</i>	2. <i>kupujete</i>
3. <i>kupuje</i>	3. <i>kupujeta</i>	3. <i>kupujú, -i;</i>

imperativ:

sg. 1. —	du. 1. <i>kupujvĕ, -va</i>	pl. 1. <i>kupujme, -my</i>
2. 3. <i>kupuj;</i>	2. 3. <i>kupujta</i>	2. 3. <i>kupujte;</i>

imperfektum:

sg. 1. <i>kupovách</i>	du. 1. <i>kupováčovĕ, -va</i>	pl. 1. <i>kupováchom, -me, -my</i>
2. <i>kupováše</i>	2. <i>kupovášta, -sta</i>	2. <i>kupovášte, -ste</i>
3. <i>kupováše</i>	3. <i>kupovášta, -sta</i>	3. <i>kupováchu;</i>

aorist:

sg. 1. <i>kupovach</i>	du. 1. <i>kupovachovĕ, -va</i>	pl. 1. <i>kupovachom, -me, -my</i>
2. <i>kupova</i>	2. <i>kupovasta, -šta</i>	2. <i>kupovaste, -šte</i>
3. <i>kupova</i>	3. <i>kupovasta, -šta</i>	3. <i>kupovachu;</i>

tvary jmenné:

inf. *kupovati*; sup. *kupovat*;

participium

-nt: *kupujĕ* ze staršího -ja, *kupujúc-*;

-mĕ: —;

-lĕ: *kupoval, -a* atd.;

-ĕs: *kupovar, -vši, -vše*;

-nĕ: *kupován, -a* atd.;

subst. verb.: *kupováníe*.

K tvarům jednotlivým.

202. Při kmenech měkkých, t. j. kde souhláska před koncovkou inf. *-ovati*, praes. *-uju* atd. je měkká, mění se následující samohláska *-o-* v *-ě-* (*-e*) a *-u-* v *-iu-*, *-i-* a na př. proti tvrdému praes. kupuju, děkuju, impt. *-uj*, part. *-ujě*, inf. *-ovati*, sup. *-ovat*, aor. *-ovach*, impf. *-ovách*, part. *-oval*, *-ovav*, *-ován* a subst. verb. *-ování* je tedy měkké praes. *pracuju* a později *pracuji*, inpt. *pracuj* a *pracij*, part. *pracujě* a *pracijě*, inf. *pracévati*, sup. *pracévat*, aor. *pracévach*, impf. *pracévách*, part. *pracéval*, *pracévav*, *pracéván* a subst. *pracévání* atd. Ale změnou touto vzniklé *zde-ěv-* a *-ij-* proniklo jenom částečně, staré *-ov-* a *-uj-* drželo se vedle něho stále; analogií pak tvarů změnou tou nedotknutých vrátilo se bývalé *-ov-* a *-uj-* zase a jest opět praes. *pracuji*, inf. *pracovati* atd. Srov. I. str. 239 sl. a 274.

Proti *-ova-* kmenů tvrdých má také stsl. a vůbec slovanština jihovýchodní při kmenech měkkých *-eva-*; ale toto je rozdílné od č. *-ěva-*, srov. I. str. 31 a 237 sl.

Z mylného domnění, že *-u-* v praes. kupuju, pracuju a inpt. *-uj* je z *-o-*, které se jeví v inf. kupovati, pracovati atd., vzniklo psaní ovšem nesprávné *-áj-* a také *-uoj-*, *-oj* místo *-uj-*. — Místo tvaru s *-uj-* bývá analogií tvar z kmene infinitivního *-ova-*; a naopak bývá dial. *-uva-* místo *-ova-* vlivem praesentního *-uj-*. S *-uva-* m. *-ova* srov. mrus. a srbch. *-uvati* Jagić v Arch. 2, 359. — Za *-ova-* bývá zdložené *-óva-*, *-uova-*. — Příklady a doklady všeho toho viz v §§ následujících.

203. *Pracsens*. Sing. 1. *kupuju*, *-uju*, *-uji* a *pracuju*, *-uju*, *-iji*, *-uji*. psl. *-uję*; na př. *dykuyu* DalC. 49, jáť obyctuyu Pass. 347, wzradugiu sě ŽKlem. 4^b, podickugiu t. 8^b; bohu vás poruczigi Hrad. 20^a, ofwiczigi sanctifico Ol. Lev. 21, 8; já se tím potěšuji ČernZuz. 119, kupugi Drach. 102, zwěstugi t., *kupuji*, *pracuji* Us. spis.; analogií podle sg. 1. vedu atd. opět *-u*: *kupuju*, *pracuju* Us.; dial. *-o*, *-em* atd. jako v § 54. — Sing. 2. *kupuješ* a *pracuješ*, *-iuješ*, *-iješ*, *-uješ*, psl. *-uješ*; na př. smuczuges Hrad. 58^b, kralugeff Modl. 6^a a j.; kralygeff t. 60^b a j., nacyzygeff HymnOp. 112^a, *wybogigefs* Ol. Deut. 20, 12; *ponyzygefs* t. Jud. 6, 15; *kupuješ*, *pracuješ* Us. — Sing. 3. *kupuje* a *pracuje*, *-iuje*, *-ije*, *-uje*, psl. *-ujeto*; na př. kto sě smiluge Hrad. 40^a; hospodin ofwiczuge ŽKlem. 120^b, každý kralyge DalC. 4, rozličně sě promienye Pass. 295, (světa) brojenie mě malyge (malým čin) Modl. 140^b, jenž s tebou kralyge t. 8^a; jenž kraluge t. 27^a; ktož mé sliby zruŕyge Alb. 77^b, vkraczyge t. 14^b a j., diábel bogyge Kruml. 86^a, (diábel) wzkuŕyge t. 86^b a j., pravicě božie obranyge HymnOp. 168^a, jenž obezrzige zemi Ol. žalm 103, 32, hospodin bogige t. Ex. 14, 25, (potok) rozwlazyge t. Jos. 13, 3, kto nesbiera roz-

ptilice Koř. Mat. 12, 30, poskwrnigo EvTřeb. Mat. 15, 11; kupuje, pracuje
 Ůs. — Du. 1. *kupujevĕ, -va* a *pracujevĕ, -iujevĕ, -ijevĕ, -va*, stsl. *-ujevĕ*
 (*-ujeva*); zde nedoloženo. — Du. 2. 3. *kupujeta* a *pracujeta, -iujeta* atd.,
 stsl. 2. *-ujeta*, 3. *-ujete*; na př. ještě se mylugeta Štít. ř. 95^a, dva prsty
 ukazujeta Řp. 94. — Plur. 1. *kupujem, -me, -mý* a *pracujem, -iujem,*
-ijem atd.; na př. zgyewugem tobé Mast. 339; skrze křest flozygem
 vetchého člověka Alb. 46^b; to my snošujem tobdé Mast. 339; kupujem, prac-
 ujem, -me Ůs.; dial. *-mĕ* atd. jako v § 54. — Plur. 2. *kupujete* a *pracu-*
jete, -iujete, -ijete, -ujete; na př. boyugete Hrad. 94^b, masem se naficzgute
 ŽKlem. 144^b; pracygete Pass. 325; kupujete, pracujete Ůs.; dial. *-le* atd.
 jako v § 54. Plur. 3. *kupují, -ují, -ují* a *pracují, -iují, -íjí, -ují*;
 na př. sen i bděníe boiugu proti mně Túl. 30^b, (zvířata) dyckugyiu (sic)
 tvorciu svému LMar. 65, všickni naslodugy Pror. 1^b; nebosa wyprawugiu
 ŽKlem. 7^b; jízto zamucziugiu mě t. 7^b, kteří se neprfbliziugiu t. 31, 9,
 již neprzyblyzygi se ŽWittb. tamt., svú duši obnazigy Hrad. 99^b, srdčĕ
 roznyeczigy t. 96^b, obraczygy Alb. 25^a a j., aj toť se dni przyblyzygy
 Pror. 57^b, promyenygi mutant Ol. Deut. 16, 19, (oni) rozfirzigi EvTřeb.
 Mat. 23, 5, (léky) hřeji člověka a obniekczigy LékB. 208^a; věci se
 zraczygy Pass. 341, přibuzní tĕ pozdravují ČernZuz. 119 atd.; v době
 úžení *ie-í* bývá tu zvratnou analogií *-ie* za *-i*: nepřátelstva zahynugije
 Hrub. 15^a, nerozumiegije t. 143^a atd. (tu velmi často tak a rovněž v Chclĕ.
 Sítí), oni zwĕstugje Blah. 18; *kupují, pracují* Ůs. spis.; analogií podle pl.
 3. *vedou* atd. opět *-ou*: *kupujou, pracujou* Ůs.; dial. *-ó, -um* atd., jako
 v § 54.

Příklady s nesprávným *-áj*: milúgi Drach. 102, Beck. 3, 515, milúgeff
 t. 1, 4, zbawúgefs t. 3, 241, smilúge se t. 1, 244 atd. (u Beck. velmi
 často).

Novotvar *-ovaju*, z km. inf. a podle vz. V. 1^a: já przifwiedzowagi
 vám testificor Ol. Deut. 32, 46; srov. stsl. *sędłowaǵ* m. *sędłujǵ* atp. Mikl.
 IIIe 125. O praes. sg. 1. *hotovaju* v. v § 208. Dále jest dial. iterativum *-úvat*:
 milúwám prý loco miłowáwám Rosa 207; čarúwám, kupúwám, malúwám,
 nocúwám (zlin.), častúwáme Dobš. (slc.) Duš. verb. 378.

204. Imperativ. Sing. 2. 3. *kupuj* a *pracuj, praciuj, -ij, -uj*.
 z býv. *-ují*. Na př. *kupuj* Ůs. stĕ. i nĕ.; ni se ucrocuy neque compescaris
 ŽGloss. 82, 2, neopufczuy ŽKlem. 53^a, neopuftuy t. 98^a, fnylyuy sic t. 140^a,
 nepohrzuy prosbú mú t. 39^b, neotwrazuy ŽWittb. 68, 18 a j., nesmuczug
 Boh. 349; neopuftuy mne ŽKlem. 18^a, smiliuy se t. 107^a, nezatracyuy mne
 t. 18^a, wibogiuy t. 23^b, neopufcziuy ŽTruh. 139, 9; bogyg proti hřiechóm
 Alb. 18^a, nezatraczyg ne disperdas Ol. Deut. 9, 26, nezatagig t. Jos. 7, 19;
 pracuj Ůs. *Koncové -j* vynocháno, jako ve vz. *umĕti* a *dĕlati*, v. §§ 121

a 144 a srov. I. str. 538: naľleduz MastDrk. 89, přijda offeruz swoj dar Lit. Mat. 5, 24, smilu se Illah. žalm 50, 3. bogiuz proti mně pugnet ŽKlem. 156^a, nezatracyu dušě mé ne perdas ŽWittb. 25. 9, nezatracyu mne ne perdas me t. 27, 3, ni sě ukroczyu neque compescaris t. 82, 2. neotwraczyu obličějě twého ne avertas t. 101, 3, ducha twého neotwraczyu ote mne t. 50, 13, vyjda bogyz proti Amalechovi pugna Lit. Ex. 17, 9, bogizz Ol. tamt. — Du. 1. kupujě, -va a pracujě atd. jako v sg., zde nedoloženo. — Du. 2. 3. kupujta, a pracujta atd. jako v sg.: vy cná mužě newzdaluyta lie Pass. 285, milujtaž sě věrně spolu ŠtítV. 47. — Plur. 1. kupujme a pracujme atd. jako v sg., na př. nasleduymy Ol. Deut. 13, 2, kupujme, pracujme Us.; dial. -mě atd. jako v indik.; bez -j: obkluczyumy obličěj jeho praeoccupemus ŽWittb. 94^b, 2. — Plur. 2. 3. kupujte a pracujte atd. jako v sg.: s mým mě synem ukrzyzuyte Hrad. 52^b, rozhrzyfyygte hřiechův okovy HymnOpav. 176^a, kupujte, pracujte Us.; dial. -te atd. jako v indik.; bez -j: nawraciute reddite ŽKlem. 75, 12, nenawefelyute sě ne supergaudeant ŽWittb. 34, 19, hospodin řekl: vzdawyte nemocné, krěste mrtvé, vczyncyte málomocné Alb. 50^b (m. uzdravijte, učišćijte).

-uj- znělo dlouze a délka někdy označována v písmě, na př. milýg Hrub. 36^a, okazýg t., naľledýg t. 38^a, neprzoltupýg t. 11^b, milýgny t. 454^a atd. Znění toto spolu s mylným domněním v § 202 vyloženým, že by zde -u- bylo z -o-, vedlo k nesprávnému psaní -áj-: oběťáj dar svůj Br. NZák. 13^b, neodvraćj se t. 14^b, připravújte cestu páně t. 8^a, radújte se t. 12^a, milújte t. 14^b a j., warůg le Papr. ob. 18, milůgte t. 25 a j. (často), pamatůgme Nudož. 86^a, warůgte se t., fmilůg se Beck. 1, 5, warůg se t. 553, oběťůg t. 180 a j., náľledůg Kon. 676, litůgme t. 897, radůgte se t. 114 a j., milůj plur. milůjme Dolež. 102, Tomsa 272, Tham 109, pozorůgme Rulík 31 atd. V době starší, když se mění ó v uo a dále v ů, bývá tu zvratnou analogií také -uoj-: naľleduoyg Otc. 61^a, neodřtupuoy Comest. 119^b, neodřtupuoyte t. 111^b a j., pamatuog Gest. Mus. 73^a, pamatuoy Alch. Ant. 44^b, sprawuoy t. 59^b, zcezuoy t. 27^a, vkazuoy VšehK. 29^b, waruog le Hořek. 47, 13^b a j.; a někdy dokonce -ój-: waroy fy AlchAnt. 10^a, t. 11^b, wyfuffog t. 99^a, dıřtillog t. 30^a, t. 33^b, przıprawog t. 67^a a j., nebo jen -ó- (-j vynecháno jako nahore): waroffye jeho vóně AlchAnt. 39^b t. j. varó -sě m. varuj sě; srov. I. str. 263.

Novotvar -ovaj, z km. inf. a podle vz. V. 1^a: newzradowayte sě non supergaudeant ŽKap. 34, 19.

205. Imperfektum kupováč, pracováč, pracěvách atd. Na př. tak sě pokorziewach humiliar ŽWittb. 34, 14, pokorzowach ŽBrn. tamt., ty uľliffowaffe exaudiebas ŽKlem. 98, 8, (on) rozdielowaffe t. Deut. 8, uticľfiewaffe Hrad. 8^b, peczowaaffe Štít. ř. 163^a, (hospodin) vľliffyewaffe Ol. Súdč. 2, 18, (dievka) sě wraciewaffe t. Gen. 24, 17, sě rozmnozziewaffe

t. 2. Mach. 8, 7. (církve) naplnyewaffe sě Koř. Act. 9, 31. jenž obraczo-
waffe GestBř. 16^a, wzboiowachu impugnabant ŽGloss. 119, 7, (Čechové)
mnoho (bojů) na Němcích obdrzowachu DalC. 93, andělé hlasy nebeskými
pověříe naplnyowachu ML. 25^a, p'fluowachu ministrabant Ol. 2. Reg. 13,
17. (učedníci) naplnyewachu sě duchem swatým Koř. Skutk. 13, 52 atd.
— Proti impf. č. -*ovách* je stsl. -*ujachz*; ono podle inf., toto podle praes.
Tvar shodný se stsl. byl by č. -*ujiech*, ale není mu dokladu. V GlossPers.
12^b psáno wykupugeffe, a to vykládáno v Česk. mus. filol. 1896, 90 za
wykupuješe. tedy za příklad imperfekta v češtině dosud nedosvědčeného;
ale výklad ten je nesprávný, psané tu wykupugeffe je = *wykupuješ se*
a nikoli *wykupuješe*, viz tamt. str. 160.

206. Aorist *kupowach* a *pracowach*, *pracěwach* atd., stsl. -(o)*vachz*.
Na př. potom sě kněz coronowa DalC. 81, potom sě kněz koronowa t. 91,
jehožto když otazowachowa, nám odpověď Krist. 106^b (snad aor.), Jana
králem českým koronowachu DalJ. 106.

207. Tvary jmenné.

a) Infinitiv *kupowati* a *pracowati*, *pracěwati*, stsl. -(o)*vati*. Na př.
obdarowati ŽKlem. Ambr. 21; otwierzowati ŽGloss. 94, 8, kralowati ŽWitth.
9, 16 (37), *praczowaty* Štít. uč. 51^b; *craleuati* Kunh. 151^a, *uzdaleuati* t.
150^b, *tancziewati* Hrad. 96^b. *čbán sě počě pohrziziewati* t. 130^b, *obcziewati*
ŽKap. 140, 4, *nepowolewati* Ol. 2. Mach. 6, 20, *zprostiewati* t. 1. Mach.
16, 2, *odfuzewaty* EvřFeb. Luk. 6, 34, (mouku při mletí) *pytlewati* KabK.
6^a, *bojewati* Sajfr. 22, 31; *kupowati*, *pracowati* Us. spis., -*ovat* Us. Stran -*t*
a dial. -*f* atd. srov. § 31 č. 2 a 3.

Analogií dial. -*uv-* místo -*ov-*: *kupuvat*, *maluvat*, *tancuvat*, *vypra-
vuvat*, *děkuvat*, *vytahuvat*, *obětuvat* BartD. 2, 104 (letov.), t. 125 (zábr.),
t. 175 (brn.), t. 230 (kunšt.), t. 246 (žďár.), *obeduwat*, *žaluvat* Duš. verb.
380 (slc.).

b) Supinum *kupovat* a *pracovat*, *pracěvat*, stsl. -(o)*vats*. Na př.
sv. Štěpán do nebeské sieni kralowat vstúpil Pass. 60. (syny) jdeta przy-
prawowat nebeské královstvie t. 100, Dina jela ohledowat žen té vlasti
Alb. 10^b, (kněžie) chodie koledowat Štít. ř. 18^a. böh zóve *praczowat* do
své vinnice t. 106^a, onen (jde) na besědu zprawowat jiných t. 142^b, ty
(panny) s ženichem hodowat vejdu t. 231^a, kdyžto sřpehouat byech poslán
Ol. Jos. 14, 11, jdíče obietowat oběti slovné hostiam solemnem t. 1.
Reg. 2, 19, obietowat sem přišel t. 1. Reg. 16, 2, přišli ste ohledowat t.
Gen. 42, 9, vyjel ohledowat miest t. 3. Reg. 9, 12, byl jest jěl nawřstie-
wouat Jorama t. 4. Reg. 8, 29, jižto chodie naplnyewat obyčejów t. Num. 4,
43, jděmež poczřstiewat a obnowouat swatyn t. 1. Mach. 4, 36.

c) Participium -nt: kupujě, kupujúc-, -ujiúc-, -ujíc- a pracujě, pracujúc-, -iujúc-, -ijíc-, -ujíc-. Na př. pozdravuji tebe tvému sě zdraví radugie Pass. 302, (Anna) byla k Bohu salugiuczi LMar. 23, przizluhuyucze AlxH. 3, 16, uzziluyucze ApD. 105, diekuyucz Kat. 112, slibugijcz Pass. 455, dobré mylugijcz Štít. f. 43^b, pamatugijcz t. 168^b; zkuffygie jeho viery Hrad. 100^a. jej ofoczygye Alb. 94^a, (Dobeš k uvězněným mluvil) v dobrém jich potvrzige a ku pokoře jich ponucige Lit. Tob. 1, 15, zprosfstige liberans Ol. Ex. 12, 27. kralygycz Modl. 30^b, wzbuzigicz Brig. 8^b, wypufczygicz Jeron. 129^a; adj. kam-li sě děl miluguczy Hrad. 37^a, všěchny miluyuczye t. 34^a. zahynugicim pereuntibus Koř. 1. Kor. 1, 18. prziblizuyuciemu ŽGloss. 148, 14, oplaciugiucim ŽKlem. 3^b. odpust krzyzygyczym mě Modl. 50^a, prziblizigiciemu sě Ol. Bar. 6, 16, opufstigicich zákon t. žalm 118, 53 a j.; — o adj. -ujúci, -ijíci, pro která není příslušného slovesa -ovati a která utvořena jsou koncovkou vytčenou ze sloves jiných, na př. chozu-júci, chozújící, chodijící atp., v. v § 35 č. 12; — mylnou analogií -ec- m. -ic-; mylugecz Kruml. 394^a, paní Joštová chudě opatrujeci Bř. 16. milujeci Jandit 70, srov. § 35 č. 8; — kupuje, pracuje, -ujíc- Us.

Novotvar -ovaje, z km. inf. a podle vz. V. 1^a: dial. kópovaja BartD. 2, 83 (olom., kupovati).

d) Participium -mš, v č. nedoloženo.

e) Participium -lš: kupoval a pracoval, -ěval atd., stsl. -(o)valš. Na př. nawŏschziewował svD. 86, korunował ŽKlem. 5, 13, obdarował t. 12, 6; wyŏwobozował t. 105, 43, wzbuzowali t. 77. 58. rozdrzadowali t. 77, 40; vy jste Ježíšě bicziewali Hrad. 52^a, kraleual Ol. 1. Reg. 13, 1, kraleuali t. Gen. 26, 31, praczieual t. Sap. 4, 9, obwynyewal Brig. 108^b; praczowali Ol. 2. Mach. 12, 1 atd.; zdložením -uoval: tu mi ukazuowali ten duom KabK. 11^a, ukazuowali t. 14^b (2), t. 15^a (2); kupoval, pracoval Us.; dial. -oval, -ováł atd., v. § 39 č. 1 a 6.

Analogií dial. -uv- m. -ov-: pracuwał BartD. 2. 125 (zábř.), maluwał t. 175 (brn.).

f) Participium -šs: kupovav a pracovav, -ěvav atd., stsl. -(o)varš; Us. stě. i nč. spis. — Tvary odchýlné spisovatelů neumělých: potwurzugiwfse a prikugiwfse Beck. 1, 568, zawazugiwfse Secl. 364.

g) Participium -nš: kopován a pracován, -ěván atd., stsl. -(o)vanš. Na př. potrsiebowano PiIB., skuffowano ŽKlem. 11, 7, zamuczowany (-ování) t. 106, 19; spogyewana Modl. 56^a, výmluvy skuffewany ŽKap. 17. 31, pokuffieuana Ol. žalm. 17, 31; metlami biczowany t. 2. Mach. 7, 1 atd.; zdložením -uován: ukrzizuowan KabK. 15^b, ukazuowana t. 14^b; kupován, pracován Us.

Analogií dial. -uv- m. -ov-: spotřebuvané BartD. 2, 125 (zábř.), maluvané t. 175 (brn.), zmorduваны Duš. verb. 380 (slc.).

h) Substantivum verbale: kupovanie a pracovanie, -evanie atd., stsl. *-(o)vanije*. Na př. panowanye ŽKlem. 102, 22, biczowane t. 37, 18 atd., kupování, pracování atd. Us.

Některá jednotlivá slovesa tohoto vzoru.

208. *hotovati*. Praes. *hotuju* atd.: přihotugiu praeparabo ŽKlem. 88, 5. (já) nož přihotugy Hrad. 131^b, (člověk) se hotuge Kruml. 10^a, když duše nehotugem k tomu ŠtítVyš. 28^b, (kováři) hotugy klíč t. 115^b, (ktož) přihotugij srdce svá Ol. Sir. 2, 20; *hotovaju*: pl. 3. jemu přihotowagiu se *myšlenie* praeparantur ŽKlem. Ann. 3. *Impt. hotuj*: hotuy se Otc. 336^a. Part. *hotujě* atd.: hotugye Vít. 26^a, hotugycze se Hod. 35^a. Inf. *hotovati*: káza se všem hotowaty AlxV. 456; part. *hotoval*: by se hotowaly t. 511; *hotován*: čin hotowany Hrad. 63^a; subst. přihotowanye ŽKlem. 88, 15 atd. — Sloveso toto je z adj. *gotovs* paratus, rovněž jako *hotoviti*; jeho *-ov-* je z kmene tohoto adjektiva, a kmen slovesný *gotov-a-* je tedy podle vz. V. 1^a, rovněž jako na př. kmen slovesný *zelen-* v inf. *zelenati* se atd. je z km. adj. *zeleno-*; proto je stsl. praes. *gotovaja* atd., nikoli *gotuja* Mikl. Etym. Wtb. 75; v češtině naproti tomu vyvinuly se analogií tvary praes. *hotuju*, *impt. hotuj* a part. *hotujě* atd., a sloveso je tu tedy v tř. VI; doložené nahoře praes. 3. plur. *přihotovajiú* podle vz. V. 1^a je buď starožitný zbytek shodný se stsl., buď opětný novotvar. Časem však sloveso to zaniklo.

obědovati, stsl. *obědovati* praes. *obědujā* prandere. Praes. *oběduju* atd.: (člověk) obieduge HusPost. 125^a atd., oběduji atd. Us. *Impt. oběduj* atd.: jdi a obiedug Koř. Luk. 17, 7, poďte obieduyte t. Jan. 21, 12 a Us. *Impf. obědovách* atd.: ještě obědowachu Koř. Jan. 21, 12. Inf. *obědovati* Us.; part. *obědoval*: aby (ty) obiedowal Ol. 3. Reg. 13, 7 a Us. Vedle toho je starší *obědvati*, *obědvaju* v tř. V. 1^a, v. § 148.

psovati, stsl. *psovati* praes. *psujā* vituperare. Je denominativum, ze subst. *pes* stsl. *psa*. Praes. *psuju* atd.: pfuge pessimat Anon. 5^b, *kto psují* tyój lid Hlah. Sir. 31, 11, pfugij Ol. tamt., pfugí Kladr. tamt. *Impt. psuj* Us. Aor. (sokové) tak je opfłowachu až jě odtud i vyhnachu Hrad. 25^a. Inf. *psovati*, zde bez dokladu; novotvar *psouti* podle vz. I. 7: *psouti* Us. Jg., *psuť* = kaziti BartD. 1, 258, *popsuť* 252. Part. *psujě* atd., zde bez dokladu. Part. *psoval*: že sem psoval jí (ženě) nectně WintObr. 1, 631 (z r. 1568), (kobyly) zepfowali zeni Ol. 2. Par. 7, 13; novotv. *psul* Jg. Part. *psorán*: opfowan Vít. 50^a, (tvář) slinami sepfowana AnsW. 3^b, (země) jest od Tateruov zepfowana Mill. 16^a; novotv. *psut* Jg. Subst. verb. *psowdnie*: pfowanie contumelia Kladr. Sir. 29, 9; novotv. *psutí*: beže všeho psutí Marek Jg. — Tvary s náležitým *-ova* ustupují novotvarům s *-u*;

Jg. uvodí *psovám* jako prý iterativum ke *psuji*, bez dokladu. Nč. *psuji*, *psouti*, *psul* atd. hlásí se na pohled do třídy sloves kořených I. 7. zejména do skupiny *čuju-čítí* atd. § 108, b); ale podle svého původu i podle starších dokladů nepatří tam, nýbrž sem.

B.

Tvary z praesentních kmenů **bezpříznakých, souhláskových** [= Lesk. V.].

209. Slovesa sem patřící jsou jenom *věd-*, *dađ-*, stsl. *jad-* & *jěd-* z *j-ěd-*, a *jes-* (mimo některý ojedinělý tvar sloves jiných, jako na př. stsl. 2. sg. *vъstasi* m. vstaneši, *obrěsi* m. obřešteši a j. Mikl. III² 127); srov. § 16 č. 6 a § 47.

Mnohé z jejich tvarů zakládají se na kmenech jiných, na př. inf. *věděti* je z km. *věd-ě-*, part. (*věda*) *věduc-* z km. *věd-o-* atd. O těch je jednáno na svých místech v oddělení A; zde, v oddělení B, má býti jednáno jen o praes., v němž přípona osobní z pravidla ke kmenu bezpříznakému přistupuje, a o impt., pokud se na témtž kmeni zakládá.

věd- psl. *věđ-*.

210. Psl. *vědě* scio je praeteritopraesens t. j. tvar perfekta s významem praesentu, jako původem i významem příbuzné skr. *věda*, ř. *oīđa* a got. *vait*. Slabika kořená *věd-* je z pův. *uoīđ-*, a toto je stupňováním z koř. *ueīđ-* videre, scire. Stupeň *uoīđ-* je právem v indik. sing., kdežto v indik. du. a plur. a v optat. je stupeň oslabený *uiđ-*; srov. indik. skr. sg. 1. *věda* a pl. 1. *vidma*, ř. sg. 1. *oīđa* a pl. 1. *iđmer*, skr. sg. 1. indik. *dvěšmi* a opt. *dvišjām* atd. V slovanštině mělo by podle toho býti *věđ-* v praes. (indik.) sg., a naproti tomu tutěž v du. a pl. jakož i v impt. (opt.) *vod-*; ale analogií je *věđ-* také za žádané *vod-*. Srov. § 18 a Brugm. II, 1203 a 1212.

Z kmene bezpříznakého *věđ-* jsou v češtině a vůbec ve slovanštině jenom praesens a imperativ; o tvarech ostatních v. v § 132.

211. Praesens.

Sing. 1. jest *vědě* a *viem* zúž. *vím*.

Tvar *vědě*, shodný se stsl. *věđē* scio, vyskytuje se také v stsl. památkách Frizinských a v struštině, srov. Mikl. III² 125 sl., Potebnja Malorussk. pěsnja 11 a Sobol. Lekcii² 89. O slabice kořenné *věđ-* v. v § předešlém.

Nesnadna jest vyložiti a dosud na jisto nevyložena koncovka *-ě*. Podle Mikl. III, 165 (1856) a Brugm. I, 82 jest to snad koncovka stejná jako v skr. perf. med. sg. 1. na př. *tutud-ē* z koř. *tud-* tundere; za skr. *-ē* mělo by ovšem býti slovanské *-i*, ale za toto bývá výjimkou také *-ě*, v. Brugm. I. c., a tak mohlo by býti také zde. — V českých památkách vyskytá se *vědě* od doby nejstarší do XVI stol.; bývá tu prostě *vědě* scio, a také složené *povědě* dicam a *otovědě* respondebo; koncovka bývá někdy *-i* místo *-ě*, někdy je zdloužena v *-ie*, *-í*. Doklady: *newiedie* říci nescio AlxH. 8, 10, *to ti powyedye* dicam AlxV. 285, *wyedye* scio t. 286, t. 1344, t. 1939, *newyedye* nescio t. 908, *wiedye* scio Jid. 25, to jistě vizii hi *wiedye* PilC., *wyedy ž' tvá moc všecko může* LMar. 25, *wiedie* scio ŽKlem. 145^a, *növin jěž (já) vám powyedye*, *jěž velmi užitečné wyedye* Mast. 38, *jáz dobrě wyedye* DalC. 19, (já) *nikdiež celé kroniky newyedye* t. úv. II, (já) *vám powyedye* t. 5, *jáz wiedie* Hrad. 135^b, *wiedie* scio t. 132^b, *newiedie* nescio t. 53^b, *já newyedye všeho Štít. uč.* 82^b, (já) *newyedye se kam uteka Vít.* 86^b, *wyedije* t. j. *vědie* scio Štít. ř. 20^b, to *wyedije* scio t. 32^a, *newyedye* nescio t. 232^b, *ját newiedie* NRada 838, t. 1603, *kakžtkoli wiedie* ŠtítBud. 32, *ját vidie m. vědě* Ol. Ex. 3, 19, *duom jeden wiedi, uhodneš-li, powiedi* t, *jenž ten duom hluchí scio, dicam* (hádaní) Apoll. 150^a, *jsem velikého krále žena jenžto wiedi že pro mě jest u veliké žalosti* t. 142^a, to *wiedij* scio t. 137^a, *newiedie* nescio Otc. 72^a a j., *wiedie* zajisté a silně tomu věřím Jiř. vid. 199^a, *věř mi, neb lépe pravdu písma wiedie než ty* t. 201^b, *nevědě co bych v tom chválil* ŠtítV. 84, (já) *odpovědě* RZvíř. (prvotisk; *nedvěd*, rým: *nedvěde*). — Do věty nespojitě vkládané *vědě* klesá v adverbium, propadá pak na své stránce hláskové změnám rozmanitým a zní pak *vědě*, *vedi*, *vedě*, *viď*; viz o tom na svém místě ve skladbě a v Listech filol. 1880, 293 sl.

Tvar *viem* stsl. *věm* je z *věd-mu*. Má příponu osobní *-mu*, z pův. *-mi*. Ta však nebývá v přef., a podle svědectví ř. *oīda* a got. *vait* nebyla také v tomto praeteritopraesentu. Je tedy psl. **vědmu* novotvar, utvořený ze staršího *vědě*; novotvar ovšem velmi starý, jako skr. *vědmī* vedle *věda*. Srov. Bopp Krit. Gramm. (1863) § 323, Mikl. III² 91 a Brugm. II, 1262. — Doklady č. *viem* zůz. *vím*: *wiem* Hrad. 37^b, *newiem* t. 39^b, *newiem* co učině Štít. uč. 43^a, *newiem* nescio Koř. Dan. 14, 34 atd., *vím* Us.; dial. *viem* slc., *vyém* Bartl. 1, 46 (lhot.), *viem* t. 43 (hroz.), t. 137 (sev-op.), a zkrác. *vim* t. 1, 86 (stjick.), t. 131 (laš.), t. 2, 55 (přer.), t. 83 (olom.) a j.

Sing. 2. stsl. *věsi*, z **věd-si*; v češtině žádané **viesi*, nedochováno. — Za to je *vieš*, zůz. *viš*, vzniklé přetvořením z býv. *viesi* a podle *umieš* atp. Na př. *wieff* LMar. 76, *ty wies* ŽKlem. 68, 6, *ty wieff* ŽWittb. tamt., *ty wijeff* Štít. ř. 37^a, *ty powijeff* synóm izrahelským t. 145^a atd., *viš* Us.; dial. *vieš* a zkrác. *viš* jako v sing. 1.

Sing. 3. stsl. věsta, z *véd-to; v češtině tvar střídny nedochován. Je za něj vic. zůž. ví, podle umie atp. Na př. newie ignorat ŽWittb. 34, 8, newie Hrad. 46^a, newije cesty Štít. ř. 13^a, wije t. 26^b atd., ví Us.; dial. vie a zkrác. vi, jako v sing. 1.

Du. 1. stsl. věv (-va), z věd-vé; v češtině nedoloženo.

Du. 2. 3. viesta, stsl. 2. věsta z věd-ta a 3. věste z věd-te. Doklad: jakž svědky powyesta Rožmb. 256. V ROIB. psáno: (dva mládenci) klnúce sě, že ničehož nie newyesta 103^b, t. j. newiešta m. -sta; jako je v impf. a aor. du. 2. 3. vedle -sta také -šta, v. § 27, tak to provedeno také zde (a také v plur. 2., viz zde doleji). — Novotv. vieta podle umieta atp.: vy newyeta DalČ. 39, newyeta co jsta ztratila Pass. 64.

Plur. 1. vieme, -my, zůž. víme, -my, stsl. věmō atd., z věd-mō. Na př. my sě modlíme komuž wyemy EvZimn. Jan. 4, 22, již wijeme kam jdeš Štít. ř. 13^a, již wijeme t. 165^b atd., víme Us., dial. slc. vieme, vieme BartD. 1, 43 (hroz.). viemy t. 137 (sev.-opav.), víma t. 2, 123 (zábr.), vimy t. 1, 86 (stjick.), t. 131 (laš.), vimē t. 2, 58 (kojet).

Plur. 2. vieste stsl. věste z věd-te. Za -ste je někdy -šte podle pl. 2. impf. a aor., v. § 27 (tak také v du. 2. 3., viz zde napřed). Doklady mi známé jsou: vy sě modlíte jehož newiešte quod nescitis EvZimn. Jan. 4, 22, vědč otkud přišel sem, ale vy newiešte odkud přišel sem vos autem nescitis tamt. str. 35, neodpowyete mi AnsOp. 6, zda-li newyeste PassKlem. 117^b a j. (tu ještě několikrát). o němž vy málo wiefte Kat. 104, jakžto dobrě wyefte ROIB. 1^a, wyefte-ly či nic t. 21^b, wyefte-ly že Libušé tuto zemi spravovala jest PulkR. 7^a, PulkL. 14, wyefte-ly že atd. PulkR. 178^a, PulkL. 395, zda newiešte že atd. Lit. 2. Par. 13. 5, newiešte ignoratis Ol. Deut. 13, 13, vieste scitis t. Ex. 23, 9, vište (tak v rkp.) t. Deut. 4, 5, vieste-li že atd. t. Súdč. 18, 14, wzwiešte pomstu mů t. Num. 14, 34, wzwiešte scietis t. Num. 16, 28, wyefte-ly co učiníte BojDuch. 2^a, wiefte scitis Koř. Gal. 4. 13, vy sě modlíte což newiešte quod nescitis t. Jan. 4, 22, ani jména wiefšte t. j. vieste Otc. 51^a, dobře vieste Eusob. Šaf. Ppč. 107. — Novotv. viete, zůž. vite, podle umiete atp.: newiete co prosíe Krist. 81^a, wzviete scietis Ol. Num. 16, 10 atd., vite Us.; dial. viete a zkrác. vite, jako v sing. 1. a plur. 1. a -te atd. místo -te jako v § 54.

Plur. 3. vělie zůž. -i, ze staršího vědā. psl. vědēti z -nti, srov. § 14. Na př. viedýe ľudie Jid. 28, wzviedie scient ŽKlem. 58, 14, powiedie dicent t. Deut. 7 atd., vědi Us. Dial. vedia slc., vědā BartD. 1, 32 (pomor.), vedā t. 38 (javor.), vedā t. 46 (lhot.), vedzja t. 43 (hroz.), vedā, vedža t. 106 (laš.); vedžie t. 137 (sev.-opav.); vědžu t. 131 (laš.). vědžiu t. 137 (sev.-opav.); vědijú t. 54 (dol.), vědijou t. 93 (kel.), vědijó t. 2, 36 (holeš.) a j.; ví t. 258 (žďár), oni co neví to nepoví Kotsm. 26 (doudl.), voni ví Šemb. 15 (domažl.); vijú BartD. 1, 54 (dol.), t. 2, 36 (holeš.) a j., vju t.

1, 131 (laš.), víjů t. 1, 32 (pomor.), víjů t. 2, 55 (přer.) a j., vijou t. 258 (žďár.); víja t. 1, 26 (zlin.) a j., dobří ludě víja, oni nám povíja Suš. 458.

212. Imperativ. Sing. 2. 3. *věz*, stsl. *věždě*, z *věd-jh*, srov. § 18 č. 2. Na př. wzwiez prosbu ŽGloss. 142, 1, wzwicz firdze mé ŽTruh. 138, 23, wzpouiez nuntia ŽGloss. 101, 24 atd., *věz*, *pověz* atd. Us.; *věz-i-ž* Us. spis., analogií podle impt. *vedi-ž*, *nesi-ž* atp. — V du. a plur. bylo *vědi-*, dochované v stsl.; v slovanštině ostatní jsou za to novotvary podle sing. V č. tedy *věz-*: du. 1. *vězvě*, -*va*, zde nedoložené; 2. 3. *vězta*, na př. wiezta to (praví Prokop svým dvěma synovcům) Pass. 315; pl. 1. *vězme* Us. stč. i nč., dial. *vězmy* BartD. 1, 137 (sev.-opav. a laš.), *vězma* t. 2, 138 (zábr.); 2. *vězte*, na př. wiezte scitote ŽKlem. 99, 3, ŽWittb. tamt., *vězto* Us., dial. -*te* atd. jako v praes. indik. — V nářečích slc. za č. -*z*- z býv. -*ďj*- je -*dz-*, srov. I. str. 505 sl., a zní tedy tento impt. *vedz*, *vedzme*, *vedzte* Hatt. slc. 141, *povědz*, *povědzte* atd. BartD. 1, 64 (val., místy) a j.

V ob. usu nč. je k *vyzvěděti* impt. *vyzvěď*, *vyzvěďte*, novotv. podle vz. III, 2.

dad-.

213. Psl. *dad-* je ze staršího *dōd-*, jež vzniklo z koř. *dō-* dare: z kořene tohoto bylo reduplikací **de-d-*, praes. sg. 1. **ded-mi*, to však vlivem tvarů s *dō-* změněno v *dōd-mi*, jež podle lit. praes. sg. 1. *dūmi* a slov. *damo* dlužno předpokládati jako původní tvar baltoslovanský.

Z kmene *dad-* je praesens a imperativ; tvary ostatní jsou dílem z km. *dad-o-*, *dad-e-*, dílem z koř. *da-*, a jsou vyloženy a doloženy v §§ 59 a 105.

214. Praesens sing. 1. *dám* stsl. *damo*, z **dad-mo*; na př. *dam* ŽKlem. 2, 8, *já daam* Pror. 26^b atd., *dám* Us. — Sing. 2. stsl. *daši*, z **dad-si*, v č. nedochováno; za to je *dáš*, vzniklé přetvořením z býv. *dási* a podle *děláš* atp., na př. *ač ty das* ŽGloss. 103, 28, *das věděti* ŽKlem. 15, 10 atd., *dáš* Us. — Sing. 3. stsl. *dašto*, z *dad-to*; v češt. tvar střídny nedochován. Je tu za něj *dá*, podle *dělá* atp., na př. *až bōh daa* Štít. ř. 63^b atd., *dá* Us. — Du. 1. *dávě*, -*va*, stsl. *davě*, z **dad-vě*; na př. *dawye liudem dosti smiechu* Mast. 4. — Du. stsl. 2. *dasta* a 3. *dašte*, z **dad-ta* a **dad-te*, v češtině nedochováno; za to bylo 2. 3. *dáta*, podle *děláta* atp., ale nemám dokladu. — Plur. 1. *dámě*, -*my*, stsl. *domo* atd., z *dad-mo*; na př. *ž' se pro tě na zmyrt damy* AlxBM. 6, 24, *dámě* Us., dial. -*mě* atd. jako v § 54. — Plur. 2. stsl. *da-ste*, z *dad-te*, v č. nedochováno; za to je *dáte*, podle *děláte* atp. Us. stč. i nč., dial. -*te* atd. jako v § 54. —

Plur. 3. *dadie* zůž. *dadí*, ze staršího *dadá*, psl. *dadęb* z. -*nti*, srov. § 14. Na př. *dadie* ŽKlem. 103, 12. (oni) slávu vzdágie omylem m. vzdádie hymnum dicent t. 64, 14, než mi tři hřivny *dadye* Mast. 371, *dadye* t. 185 t. 187, panošě (mísu) lotróm *dadie* Hrad. 106^b, ať svědečstvie *dadye* Pass. 368, Jezukristu jeden den přebyti *dadye* Alb. 54^a, *dadye* sě užéci t. 19^b, ktož pro bůh svůj život *dadije* Štít. ř. 28^b, mnoho zlata *podadye* Vít. 44^b, lidé pokojě *nedadye* Kat. 28. když sě *poddadie* tobě NRada 565, *dadye* (sic) *dabunt* Ol. Bar. 2, 17, *wzdadíe* Všek. 86^b, *prodadije* t. 100^b a j., zůž. *dadí*: tehdy *wydadi* vás EvOl. 324^a a j. (jahody) z sebe *widady* jichu červenú Lék. 62^a, ať nám svú pomoc *dadí* Troj. 70^b, *dadí* Tovač. 35, *vzdadí* t. 46, *wydadí* t. 162, *prodadí* t. 96 a j., *dadij* a *zaplatí* KolA. 1518 a j., že ten dluh *dadij* a *zaplatí* KolČČ. 419^a (1567) a j. *dadij* Puch. 90^a, nás *dadij* do vězení aneb snad *prodadij* Háj. 167^b, křtíti svých dětí *nedadij* t. 224^b, všechny země jemu sě *poddadij* t. 259^a, poněvadž se věci *zdadij* nové t. 124^b a j., *dadij* Háj. herb. 96^a, ať se *podadij* na stuol jablka Konáč (1547) 102^a, *dadí* Drn. 31 (161), *dodadí* t. 39 (159), *podadí* t. 90 (140) a j., kteříž *dadj* Br. Isa. 9, 16, *dadj* se najíti t. Joel 3, 9, nechť se *wdadj* t. Num. 36, 6, *wydadj* t. Ezech. 26, 17, *prodadj* t. Joel 3, 8, t. Ex. 21, 35 a j. *dadj* Nudož. 57^b, ti na to odpověď *dadí* ČČMus. 1874, 196 (z r. 1614), *dadj* Rosa 185, soudcové právo staně *dadj* Kold.² 16^b (1702, doklad z textů českých mně známý nejmladší); slc. *dadia*. — Vedle toho vyvinul se a časem ovládl novotv. *dají*, podle *dělají* atp., v dokladech mi známých teprve od stol. XVI dosvědčený: *prodagi* KolA. 1512, *odewzdaği* KolB. 1521, *dají* Drn. 18 (49, vedle *dadí*, v. zde napřed), *prodají* t. 123 (190), na to *dagj* přikrytí z koží Br. Num. 4, 6, kněží *dagj* oheň na oltář t. Lev. 1, 7, *dagj* t. Deut. 22, 19 a j. (vedle *dadí*, v. zde napřed), *dají* Nudož. 56^b (též), *dají* Rosa 185 (též) atd., *dají* Us. spis., *daj'* Us. ob., dial. -*ú*, -*ó*, -*um* atd. jako v § 54; *dejí* Šemb. 15 (domažl).

215. Imperativ sing. 2. 3. *daz*, stsl. *daždъ*, z *dad-jb*, srov. § 18 č. 2; dosvědčen jako bohemismus v hlaholských zlomcích Kyjevských XI stol., kdež psáno: *dazъ* (5krát), *podazъ* (4), *otdazъ* (1), srov. Jos. Kolář v ČČMus. 1878, 332 a Pastrnek tamt. 1894, 70. Všude jinde jsou tu novotvary podle impt. *dělaj* přehlas. -*ej* atd.: sg. 2. 3. *daj*, *dej*, na př. *daj* mi sě znáti Hrad. 87^a, *nedaj* AlxV. 179, *dayz* PulkL. 166 atd., *dej* Us.; du. 1. *dajvě*, -*va*, na př. *nedajvě* DalJ. 28 z rkp. F, *nedajva* tamt. z rkp. Ff, *nedajma* tamt. z rkp. Z; plur. 1. *dajme*, *dejme* atd., na př. *nedaymes* j'mu živu býti AlxH. 10, 38, *dejme* Us.; plur. 2. 3. *dajte*, *dejte*, na př. té (sěci) mi *dayte* účastnu býti AlxB. 1, 14, *daite* ŽKlem. 65, 2 atd., *dejte* Us. — Někdy jest -*j* vynecháno, jako při impt. *dělaj* v § 144: *daz* věděti m. *dajž* Rožmb. 68^a, *daz* jim (vlkům) mrchu *fapaty* PulkR. 74^a. — V nářečích vých. jest dilem nepřehlasované *daj-*: *daj* BartD. 1, 12 (zlin.) a j.,

dajny, dajte t. 76 (val.), dílem z *dej-* vzniklé *dé-* a *dý-*: *dé*, *déme*, *déte* t. 2, 32 (holeš.) a *j.*, *dý* atd. t. 1, 51 (dol.) a *j.*, prsteň mi *dé* Suš. 384, *dý* mně ho do ručičky t. 762; krom toho jsou koncovky dial. v pl. 1. *-mě* atd. a v pl. 2. *-fe* atd. jako v praes. indik.

jěd- z j-ěd-.

216. Kořen *ěd-* edere zdložen do baltoslovanštiny v *ěd-* a bylo tu praes. sg. 1. **ěd-mi* atd., Brugm. II, 863 a 910. Toto *ěd-* bylo také v psl. a je reflektováno v složeninách *oběd* stsl. *obědz* a *sniesti* stsl. *sniěsti*, vzniklých z *ob-ěd-* a *sni-ěd-*. Mimo složení přijímalo *ěd-* hiatovou hlásku *j-*, ale jen dialekticky, a bylo tedy *ěd-* a *j-ěd-* vedle sebe. Z *j-ěd-* vyvinulo se stsl. *jad-*, z *ěd-* pak ruské *ěd-*. Stejně *ěd-* jako je v ruštině předpokládati jest také pro slovanštinu západní a pro srbchov. i sln.; rozdíl jest jen ten, že ruské *ěd-* zůstalo, kdežto v češtině atd. přistoupilo hiatové *j-* a bylo *jěd-* a z toho č. *jěd-*. V *jad-* i v *jěd-* jest hiatové *j-*; rozdíl je, však ten, že v *jad-* = **j-ěd-* přistoupilo *j-* dříve, než se *ěd-* proměnilo v *ěd-*, v *jěd-* pak až po této změně. Srov. I. str. 96.

Zde dále jde jen o praesens a imperativ; tvary ostatní jsou vyloženy a doloženy v § 59.

217. Praesens. Sing. 1. *jiem*, sklesnutím jotace *jém*, zúž. *jím*: stsl. *jamb*; oboje z psl. *ěd-mu*. Na př. leč *piem* leč *gijem* Štít. ř. 68^b, *gem-li piem-li* GestBř. 79^b, *gym-li pím-li* GestM. 89 (65) atd., *jím* Us.; dial. *jiem* BartD. 1, 43 (hroz.), *jiém*, *jém* t. 46 (lhot.), *jem* t. 137 (sev.-opav.) a slc., *jim* BartD. 2, 55 (přer.) a *j.*, *im* t. 131 (laš.). — Sing. 2. stsl. *jasi*, z *j-ěd-si*; v češtině žádané **jiesi* nedochováno. Za to je *jieš* atd. vzniklé přetvořením z *býv. jiesi* a podle *umieš* atp.; na př. leč *pieš* leč *gyef* Alb. 68^b, tak mnoho *gijefs* a *pieš* Alxp. 101 atd., *jíš* Us.; dial. *jieš* BartD. 1, 43 (hroz.). *ješ* t. 137 (sev.-opav.) a slc., *iš* BartD. 1, 131 (laš.). — Sing. 3. stsl. *jastā*, z *j-ěd-t-*. V češtině žádané **jiest* nedochováno a je za to *jie* atd. podle *umie* atp.; na př. jenž *gie* a *pie* Hrad. 76^b, *gye*, *pie* *kto chce* Alb. 28^a, *sál sem* a *jiný gié* Ol. Job. 31, 8, *at gié chléb comedat* t. Ex. 2, 20, *kdo gij* a *pij* nehodně, *saud sobě gij* a *pij* Hořek. 100^a, *jí* Us.; dial. *jie* BartD. 1, 43 (hroz.), *je* t. 137 (sev.-opav.) a slc., i BartD. 1, 131 (laš.), t. 2, 37 (přer.) a *j.* — Du. 1. *jievě*, *-va*; stsl. *javě*; oboje z *býv. ěd-v-*. Na př. *at fnyeue comedamus* Ol. 4. Reg. 6, 28. — Du. 2. stsl. *jasta* 3. *jaste*, z *j-ěd-t-*; v č. nedochováno. — Plur. 1. *jieme* atd., stsl. *jamā*, oboje z *býv. ěd-m-*; na př. když *gijeme* nebo *pieme* Štít. ř. 47^b, *gieme* a *pieme* HusPost. 112^a atd., *jíme* Us.; dial. *jieme* BartD. 1, 43 (hroz.), *jemy* t. 137 (sev.-opav.), *jeme* slc., *jime* BartD. 2, 210 (třeb.),

imy t. 1, 131 (laš.). — Plur. 2. jieste, stsl. *jaste*, oboje z býv. *ěd-te*; doklady mi známé jsou: již giefte chléb bolestný qui manducatis ŽWitth. 126, 2, leč piete leč gyešte Alb. 68^b. Novotv. jiete atd. podle *umiete* atp.; ješto giete chléb qui manducatis ŽKlem. 126, 2, leč piete leč gijete Štít. ř. 20^a, t. 54^b atd., jíte Us., dial. jiecě BartD. 1, 43 (hroz.), jeco t. 137 (sev.-opav.), jete slc., ítě BartD. 1, 86 (stjick.), itě, íce t. 131 (laš.). — Plur. 3. jédie zůž. -í, ze staršího *jědú*; stsl. *jadętę* m. *-ętę*; oboje z býv. *ěd-ęti*, srov. § 14. Na př. ti gedye jiné liudi DalC. 47, ščeňátka gedije drochty Štít. ř. 130^a, (neštovice) fie ruozno gyedye Chir. 67^b atd., jedí Us. Dial. jedia slc., jedá BartD. 1, 32 (pomor.) a j., jedá t. 46 (lhot.), jedzja t. 43 (hroz.), jedá, jedzá, jedzó t. 131 (laš.); jedzie t. 137 (sev.-opav.); jedziu t., jedzum t. 122 (laš.); jedijú t. 54 (dol.), jedijou t. 93 (kel.), jedijó t. 2, 36 (holeš.) a j.; jí t. 258 (žďár.), voni jí Šemb. 15 (domažl.), naši ji BartD. 1, 122 (laš.); ju 131 (těž) t.; ijú t. 32 (pomor.), ijou t. 53 (dol.), jijó t. 2, 32 (holeš.), ijó t. 55 (přer.) a j.; íja t. 1, 26 (zlin.) a j. Dialekticky bývá *i-*, *i-* místo *ji-*, *ji-*, srov. I. str. 535; příklady toho jsou také mezi právě uvedenými. Jindy bývá pak zase *h-* přidáno a je hún. bíš, hí, híme, híte, hijó BartD. 2, 176 (brn.). V plur. 1. jsou koncovky dial. *-mè* atd. a v pl. 2. *-le* atd. jako v § 54.

218. Imperativ. Sing. 2. 3. jěz, stsl. *jaždę*, oboje z býv. *ěd-j-*, srov. § 18 č. 2. Na př. giez maso Pass. 348, giezze t. j. *jěz-že* Pass. 432 (v orig. lat. u Graesse: et manduca), gež m. jez Kladr. Deut. 23, 24 atd., jez Us.; gezyž Kladr. Přísl. 25, 16, gezyz to ráno Chir. 206^b, jeziž Us. spis., t. j. jez-i-ž, analogií podle impt. vodi-ž, nesi-ž atp. — V du. a plur. bylo -di-, dochované v stsl.; v slovanštině ostatní jsou za to novotvary podle sing. V č. tedy *jěz-*: du. 1. *jězvě*, *-ra*, 2. 3. *jězti*, zde bez dokladu; plur. 1. *jězme*, jezme Us., jezmy BartD. 1, 90 (stjick.), jezma t. 2, 138 (zábr.); pl. 2. 3. *jezte*, na př. giezte Hrad. 76^a atd., jezte Us. — V nář. laš. jest iz, izmy, izće BartD. 1, 131, *i-* analogií podle praes. — V nářečích slc. za české *-z-* z býv. *-ďj-* je *-dz-*, srov. I. str. 505 sl., a tedy impt. jedz, jedzme, jedzte Hatt. slc. 140, jedz BartD. 1, 43 (hroz.) atd. — V plur. 1. jsou koncovky dial. *-mè* atd., v pl. 2. *-le* atd. jako v § 54.

jes-

219. V slovanském *jes-* je kořen pův. *es-* esse a hiatové *j-*.

Z kořene toho je praes. č. *jsem* stsl. *jesmę* atd., a part. č. *jsa* stsl. *sy* atd. Tvary ostatní slovesa esse jsou jednak z *bad-* č. *bud-*, jednak z *bě-* a *by-*; viz o nich v §§ 59 a 100.

220. Místo *es-* byl v některých tvarech kořen stupně nižšího, *s-*. Na př. v sskr. je v praes. sing. 1. *asmi* 2. *asi* m. *as-si* 3. *asti* plné *as-* = koř. pův. *es-*, ale v du. 1. *svas* 2. *sahas* 3. *stas*, plur. 1. *smaś* 2. *stha* 3. *santi* a part. *sant* stupeň nižší *s-*, viz Bopp Krit. Gramm. der Sanskr.-Spr. (1863) § 329 a Brugm. II, 888 a j.; srov. také lat. praes. sg. 3. *es-t* a pl. 3. *s-unt*, ř. *es-rí* a part. *er-* ze *s-ont-*, atd. Brugm. tamt. V slovanštině je toho jistý zbytek v pl. 3. psl. *sątō* stsl. *sąto* č. *sú* atd., z býv. *s-onti*, a v part. psl. *sy* a *sąt-j-* ze staršího *s-ont* a *s-ont-j-*, stsl. *sy*, *sąšt-*, č. *sa* (s koncovkou podle *nesa* atp.), *súc-*; kde se tu vyskytuje *jes-* nebo *js-* místo pouhého *s-*, jest *j(e)-* přidáno analogií, na př. v srbc. pl. 3. *jesu*, v č. pl. 3. *jsú* a part. *jsa* atd.

Bylo-li kdysi pravidlem, aby vůbec bylo *es-* v praes. sing. a naproti tomu *s-* ve vytčených tvarech ostatních, jako se to vidí v sskr., tedy by mohlo býti na př. české praes. pl. 2. *s-te* zbytek starožitný a rovněž tak pravidelný jako skr. *s-tha*. Ale vzhledem k stsl. *jes-te*, lit. *es-te*, ř. *es-ré*, lat. *es-tis* je zajisté podobnější výklad, že i v češtině bývalo *jes-te*, a z něho že se historické *jste* a *ste* teprve časem vyvinulo. A totéž bylo by mutatis mutandis opakovati o sing. 1. a 2., o celém du. a o plur. 1. Předpokládáme tedy, že jako v stsl. tak také v češtině byly — mimo plur. 3. a part. — tvary *jes-*.

221. Bývalé *jes-* zachovalo se však v češtině jen v sing. 3. *jes-t*. Ve všech ostatních sem hledících případech je za ně *js-* nebo *s-*: *jsem* nebo *sem* místo *jesm*, *jste* n. *ste* m. *jeste* atd. Jde o výklad této změny. Patrně tu jest *-e-* vynecháno, srov. I. str. 152. K vynechání tomu přispěl snad přízvuk, byl-li na příponě osobní jako v řečtině a dílem také v litevštině; srov. stč. *j'ho*, *j'mu* z býv. *jegò*, *jemu* I. str. 151. Tím bývalé *jes-* změněno v *js-*. Pak vynecháno i *j-* a zůstalo jen *s-*: z pův. *jesm*, *jeste* atd. a vzniklého z toho *jsem*, *jste* atd. stalo se *sem*, *ste* atd. Tvary *jsem*, *jste* . . a *sem*, *ste* . . trvají vedle sebe; proto vzniklo vedle pl. 3. *sú* a part. *sa*, *súc-* analogií také *jsú* a *jsa*, *jsúc-*.

Všecky tyto právě vyložené změny vykonaly se v češtině před počtem českého písemnictví. Jako výsledek jejich má čeština na začátku své doby historické jediný tvar *jes-*: praes. sing. 3. *jes-t*; a tvary ostatní zdvojnásobené, jednak totiž *js-* a jednak *s-*: praes. sg. 1. *jsem* a *sem*, 2. *jsi* a *si*, du. 1. *jsvě*, *jsva* a *svě*, *sva*, 2. 3. *jsta* a *sta*, pl. 1. *jsme* a *sme*, 2. *jste* a *ste*, 3. *jsú* a *sú*, part. *jsa*, *jsúc-* a *sa*, *súc-*. Zdvojnásobení to bylo však jen při prostém kladném *jsem*, *sem* atd.; v záporném *nejsem* atd. bylo vždycky *-js-*.

Duplikaty kladné *js-* a *s-* měly stejnou platnost a užíváno jich bez rozdílu. V textech z doby minulé vidí se druhdy snaha, lišiti *js-* a *s-*

v praes. (indik.), a to v tom smyslu, aby tvary *s-* bývaly ve funkci slovesa pomocného při part. -l, tvary pak *js-* ve funkci jiné, ve funkci slovesa samostatného. Srov. o tom I. str. 537 a rozpravu K. J. Černého v Listech filol. 1889. 445 sl. Tu ukázáno pravidlo toto ve Štít. uč. z r. 1376, kdež psáno a podle toho ve ŠtítE. otištěno na př.: rozdělil sem 1, byl si věren 117. (Abel a Kain) sta obětovała obět 252, chodili sme 24, skrzeň-ž sme byli stvořeni 186, to ste učinili 126, apostolé sú kázali 11 atd., a naproti tomu: již jsem stár 64, jsem oblúzen 274, jenž jsi v nebesích 46, jsi-li odrán 17, (manželé) když jsta spolu 66, že jsme synové boží 47, jsme vyvrženi 5, jsú-li t dníe krátci 4, žehnáníe ješto jsú se lží smiešena 9 atd.; velmi pravidelně (mezi 964 případy jest jenom 17 odchýlných). Pravidlo stejné ukázáno tamtéž také v bibli Br. v evang. Janovu; ale o všech částech bible té neplatí, neboť tu psáno také: wywedł gfy lid Num. 14, 13, oni sau lid tvůj Deut. 9, 29 atd. Blahoslav věci té dotýká se zvláště, ale chce míti tvary *s-* také při part. pass.: bit fy, zbíti fte, zmazání sau Blah. 32 sl. V době nové psal tak Palacký: přišel sem Pal. 3, 2, 409, dal sem t. 413, vykládali sme t. 4, 1, 382, schovali sau t. 3, 2, 409 a jsme povolání t. 410, zboží klášterská zahrnuta jsau do příměří t. 175. (skutky Rokycanovy) jsau částkau dějin českých t. 4, 1, 389 atd. Ale vedle toho nalézáme vždycky také texty bez pravidla toho nebo podobného. V době starší píše se většinou bez rozdílu *js-* i *s-*. Na př. zziery-zzu zzbýli t. j. sě jsú Jid. 15 a pusty zzú nejedny země t. 24. ga gfem pawlow. a ia fem Apolow HusPost. 107^b atd.; tak také v ChelčP. a v mnohých textech jiných. Beneš Optat podle Blah. 31 chtěl tu míti všude *s-*, poněvadž se tak vyslovuje a ne *js-*. Tak psal i Čel. 1830: půdu sme orali 129, němí zpěrové sou moji 125, souce náchylni 129 atd. Naproti tomu Pelzel² 98 pokládá gfem, gfy atd. za lepší a úplnější než fem, fy atd., a taktéž Nejedly 55. a usus ustálil se na tom, aby jazyk spisovný měl všude *js-*: já jsem řekl, my jsme zdraví, za městem jsou pole atp.; jazyk obecný má naproti tomu zase všude *s-*: já sem řekl, my sme zdraví, za městem sou pole atd.

Rozdíl činěný mezi tvary *s-* a *js-* v pravidle právě vykládaném zdá se na pohled umělý a strojený; ale když povážíme, že se v jazyku obecném praví sg. 2.: seš doma, nejseš na poli atp., a naproti tomu: ty s' to řekl atd. (nikdy: ty seš to řekl), a že v nářečích je stejný rozdíl také v sg. 1. mezi *su* a *sem* (Btch. 252, dol.-beč. a j.), *sete* a *ste* BartD. 2, 220 (třeb.), tedy uznáme, že různost slovesa *esse* ve rčeních spisovných a) *jsem* doma, *jsi* doma atp. a b) řekl *jsem*, řekl *jsi* atd. v povědomí obecném se cítí dosud a že v starém pravidle o rozdílném *s-* a *js-* se jeví a ku platnosti proniká povědomí stejné. Pomocné *jsem* při part. -l ztratilo svůj význam realní, kleslo ve význam pouhlé koncovky flexivní, kdežto jiné, samostatné

jsem význam svůj realní *esse*, *existere* podrželo; v tom bylo pro cit jazykový doby minulé dosti příčiny, aby se *js-* v případech a) zachovávalo a plně vyslovovalo, když v případech b) již se bylo stalo obyčejem říkati jen *sem*, *si* atd.

222. Z koř. *(j)es-* je v slovanštině jenom praes. a part. *-nt*, *jsa* atd., v. § 219. Ale part. *jsa* atd. je z km. *(j)s-o-* a proto uvedeno v § 66; pro výklady zde dále následující zbývá tedy jenom praesens.

V tom vyvinuly se značné rozdíly mezi výrazy kladného *jsem* atd. a záporného *nejsem* atd.; proto je radno probrati tyto výrazy odděleně.

223. Kladné *jsem* atd.

Sing. 1. *jsem*, *sem*, z *jesmь*. Když z tohoto samohlásky původní koř. *js-* a příp. *-mь* se ztrácely, vnikalo a ujímalo se *-e-* vkladné: *jsem*, *sem*. Na př. *yay fem chudý* ŽKleim. 68, 30 (t. j. *jáj-sem m. já-jsem*, o psaní tom viz I. str. 528 sl.), *fem t. 24, 16*, což zzem myslila LMar. 75 atd., *jsem* Us. spis., *sem* Us. ob.; dial. sym BartD. 1, 83 a 102 (hran. a laš.), změnou souhláskovou *-em* v *-ym*, o kteréž v I. str. 149. — O psaní *fyem*, *ffyem m. sem* viz I. str. 146. — V nářečích slc. jest ovšem vkladné *-o-* místo *-e-*: som Hatt. slc. 142, BartD. 1, 43 (hroz.); taktéž v doudl. Kotsm. 10 a chod. Duš. bezpř. 374. V opise EvVíd. četl *jsem*: nyníť som pravil Jan. 14, 29 a že *nefom* jako jiní Luk. 18, 11; ale v otisku 1893 je za to *fem* a *nefem*; nevím, které čtení je správné, v prvé byl by doklad *sem* patřící z doby staré. — Ve funkci slovesa samostatného vznikl dialektický, zvláště na Moravě rozšířený novotvar *jsu*, *su*, podle *vedu*, *nesu* atd., s obměnami dalšími *-o* atd.: (*já*) jakžto *cedrus* povýšena gfu EvOl. 187^a, (*já*) nic *negfu* svědom aniž v tom *spravedliv gfm t. 95^b*, *su* Btch. 252 (dol-beč.), BartD. 1, 26 (zlin.), t. 80 (rožn.) a j., t. 2, 33 (holeš.), t. 55 (přer.), t. 275 (jemn.) a j., so t. 2, 176 (brn.), só t. 2, 83 (olom.) a j., *já jsu*, *já su* krk. 54.

Sing. 2. *jsi*, *si*, z *jesi m. jes-si*. Na př. na nebi gfi slavně Kunh. 148^a a j., gfi vezván HomOp. 152^a, gfi ades ŽGloss. 138, 8, dostihl fi t. 138, 3, o to zzie zzi zztyneny t. j. sě si stieně es intendens PilD., otvoril zzi Jid. 135, zei fi chtiel ŽKleim. 40, 12 (t. j. žej-si m. že-ji, srov. *jáj-sem* v sg. 1.), zey fi biezalo t. 94^b (též), pokufil fi t. 16, 3 a j., dostihl yfy ŽWittb. 138, 3, města yfi zkazil t. 9, 7 atd., *jsi* Us. spis., *si* BartD. 1, 26 (zlin.) a j., Hatt. slc. 142, sy BartD. 1, 83 (hran.) a j., sě t. 2, 60 (kojet.) atd. — Z toho odsutím samohlásky *js'*, *s'* Na př. Seys přepustil t. j. že *js'* AlxBM. 7, 39, Seyz ho slyšěti (ne)rodil t. 5, 40, *tigf buoh i člověk* Brig. 73, komuž gfty svědectví vydával t. j. komuž *js'* ty vydával EvOl. 271^b; iaks z chtěl taks z vše obředil t. j. jakž *s'*, takž *s'* vše LMar. 68, uczinilf

mě ŽKlem. 143^b, dogilf mé t., zachladils gie t. 43, 3, vvedls ny ŽWittb. 65, 12, v kázani w nemz s prikazal t. 7, 7, nezakonyes vczynyl DalC 49, ty s rzekl Pass. 195, tehda s ty král t. 197, zes se wymluwil GestKl. 77, giz s k súdu pristúpil t. j. již s' k súdu VšehK. 31^b, ty připowědls se k Hospodinu Br. Deut. 26, 17 atd.; podle Blah. 105 je „jakos učinil“ pověděno verštatně, „jako si učinil“ pleno et veluti rotundo ore dictum, a „mluvil s' k srdci“ kakofonické; ty s' bratr náš Čelak. 1847, 191, ty s' povídal Us., tē s chětrějši BartD. 2, 86 (šternb.). — Ve funkci slovesa samostatného vznikl novoty. jseš, seš: ty gfefs Beck. 2, 218, člověkem fefs t. 1, 407 a j., že seš krobíánem Selsk. 1763, jak seš ty blázen t., žádostiv gfefs Seel. 251, dlužen gfefs t. 223, seš Us. ob., jak seš dlóhá Suš. 202, seš BartD. 2, 275 (jemn.), seš. t. 83 (olom.) a j.

Sing. 3. jest, z jestu. Na př.: Pavel dal iest zemu ListLit., yeft učiněno Kunh. 148^a, iezzt PilA. atd., jest Us. spis., tež slc. — Někdy bývá jesti: o původu koncového -i v. v § 9, A). Na př. neučinil iesti takéž ŽKlem. 147, 20, geftit jej proč milovati NRada 194, má ť giesti sprostnie rada t. 384, gefty tebie rzecz poczieczy Kat. 96, jestiř podobné ŠtítV. 46, jestiř hodné t. 79, co mi gefti toho píle Otc. 366^b a j., co gesti učiniti Baw. 169, toť gesti měl mieti t. 168 a j., kto gefti z nají dvú ciesař GestM. 45 (40), jakož gefti rozepře se zběhla KolČČ. 345^a (1562), jesti Us. spis. (v dikci velebné; v době novější doporučeno jesti také z příčiny jiné a psáno na př.: kdo jesti předplacen na atd. Bačkovský Stud. Listy II. přfl. č. 3 prý pro blahozvuk! Viz o tom také I. str. 572). — V Kat. (1860) psáno v textě transkribovaném jest, na př. ve verších 64, 175, 293, 297 atd.; taktěž v transkripci DalJ.; a tak psáno i v několika nč. knihách tištěných; všecko neprávem, neboť tvaru jest v č. nebylo a není, srov. I. str. 387. — Slc. dial. jesto Duš. bezpř. 375, je bezpochyby z jest-to, jak i v Koll. Zpiev. psáno. — Z jest vynecháním koncových souhlásek je je, stě, i nč.; tělo jedno ge Kunh. 149^a (rým: troje), kak ge to Pass. 288 atd., je Us., je slc.; dial. jo BartD. 1. 137 (sev.-opav.). — Z je pak, když předchází samohláskou zakončené slovo téže věty, bývá odsuvkou další stě. J', připojené k slovu řečenému; na př. toy podobno k divu t. j. to-j' svD. 2, sey bohe*m ustaven t. j. že-j' t. 37, ktory vyprosil t. j. kto-j' GalDL. 2^b a ML. 18^a, toy nám dáno UmR. 100, tdyg velikú bolest měla t. j. tdy-j' t. 147, zey v ní dušě ostala t. 170, welikay tvrđost tvé viery t. j. velika-j' Hrad. 45^b, zázrak fyey stal t. j. sě-j' Pass. 307, toy tobě král ukázal t. 313, tuy takto psáno t. 409 a j., czoy böh zapověděl t. j. co-j' Štít. uč. 128^b, totoy pak hoduje viera t. j. toto-j' t. 9^b a j. (tu velmi často), czoy to Štít. ř. 129^a a j. (též), zey nám vzkázáno Ol. 3. Esdr. 4, 15 a j.

Du. 1. jsvě, svě, -va, z jesv-. Na př. co zwie sděla, v tom se zzuie lepší domněla (my dva, zrádové AlxBM. 1, 17 sl., vě (my dva, lotrové)

fwie sděla Hrad. 90^b, já a otec jeden fwye EvVíd. Jan 10. 30, když fwye byla v kútě sadu (my dva, soudcové) Pror. Dan. 13, 37, cožkoli fwie přisáhla (my dva) Comest. 136^a; yfwa bratřencé Pass. 290, já a ty (praví lotr lotru) zaslůžila fwa toho ML. 105^b, když fwa chodila po sadu viděla fwa Pror. Dan. 13, 37, jeho fwa nemohla popadnutí Koř. Dan. 13. 39. Kontaminací jsmá, sma: znameníe ješto gfma měla GestKl. 93, va vždycky gfma ve tně GestM. 67^b, dávno sma se poznala Pam. 3, 78, šla sma tam WintObr. 56 (z r. 1585), ma (sic) gfma byla Rosa 57. Srov. § 10, kde také příklady ještě jiné jsou uvedeny.

Du. 2. 3. jsta, sta, z jest-. Na př. (oči) ztenčele fta ŽGloss. Ezech. 14, vztrásla fta se rty má ŽKlem. 127^b, koleně moji umdlele fta t. 108, 24, widěle fta oči moji ŽWittb. 138, 16, (oči) yfta widěle t. Sim. 30, co-li fta ta dva sliúbila DalC. 26, kak fta rucě prokláně Alb. 40^b, tu gfta dvě slově HusPost. 32^b, Armenij dvě fta Mill. 10^a atd. Jiné ještě příklady v. v § 11.

Plur. 1. jsmé, sme, -my, z jesm-. Na př. gfmi posuuaceni HomOp. 152^a, c(ě)nění fmi ŽGloss. 43. 22, otheadž zzmý se porodili svD. 7, vyšli fmi DalH. 41, vyšli fmy DalC. tamt., sme živi ŽKlem. 113, 28, zeí sme prach t. 102, 14 (t. j. žej-sme m že-jsmé. srov. žej-si v sing. 2.), vstali fmy t. 19, 9, pozdvížení yfmy ŽWittb. tamt., ješto sme se posmievali a ukázali sme Štít. uč. 15^b, gfme vyvržení t. 6^a, gfme držání t. 13^b, byli sme Nikod. 48^a, gfme věrní Blah. 31 atd., jsme Us. spis., sme ob., sme BartD. 1, 26 (záhor.), t. 43 (hroz.) a j., sme slc., smy BartD. 1, 132 (laš.) a j.; zme t. 1, 18 (zlin.) a j., zmy t. 76 (val) a j., změnou sm- v zm-, o kteréž viz v I. str. 325; dial. -mè atd. jako v § 54.

Plur. 2. jste, ste, z jeste. Na př. bohové yfte ŽWittb. 81, 6, bohové fte ŽKlem. tamt. atd., jste Us. spis., ste ob., ste BartD. 1, 26 (zlin.) a j.; dial. -te atd. jako v § 54, při čemž se mění i kořeně s-: šće BartD. 1, 131 (laš.), séo t. 137 (sev-opav.), šče t. 107 (laš.). — Ve funkci slovesa samostatného vznikl dial. novotvar sete: sete doma? sete tam? BartD. 2, 220 (třeb.).

Plur. 3. sú, jsú, -au, -ou, ze sąb. Na př. gfw zaviržení Túl. 92^b, gfu odpowěděli t. 25^b, tito pak zzú z Pamfilijé svD. 15, pusty zzú nejedny země Jid. 24, zziez zzu zzbyli t. 15 (t. j. sčj-sú m. sě-jsú, srov. žej-sme v plur. 1.), plna fu ústa ŽKlem. 7, 28, mluvili fut ŽWittb. 11, 3 (t. j. sú-ť, s enklit. -ť, srov. § 9), počščěni yfut (t. j. jsú-ť, taktěž), kak fuu sě obcházěli Pass. 626, gfuu t. 10, opustili fuv hospodina Pror. 1^a, ústa mluvila gfuv t. 1^b atd., jsou Us. spis., sou ob., sú BartD. 1. 26 (zlin.), t. 2, 35 (holeš.) a j.; dial. ó, -um atd. jako v § 54. u súsěda sum falešně okna Suš. 368.

V nářečích bývá jes- také kromě sing. 3. Na př. v sg. 2. jesi Duš. bezpř. 374 (slc.), jesy BartD. 1, 131 (laš.), pl. 1. jezme (m. jesme) t. 1, 83 (hran.)

jesú vedle sú Hatt. slc. 142; sem hlásí se také pl. 2. *jeste*: námi se ve všem spravovati povinni jeste TomP. 10, 203 (v listě kr. Vladislava z r. 1503); a bezpochyby patří sem také *jesem* v PassKlem.: *gešem* 68^b, *hotova* *ť* *gešem* 264^b. Na pohled jsou to tvary starožité, s kořenovou slabikou *jes-* plnou: *jesem*, *jesi*, *jesme* atd.; ale vskutku jsou to novoty vzniklé tím, že tu *je-* vlivem tvaru sg. 3. *je*, *jest* obnoveno. V nář. laš. bývá sg. 2. vedle *jesy* také *sy je* a *ty že* BartD. 1, 131, t. j. ty s'-je. a rovněž tak sg. 1. *sem je*, s čímž srovnati jest usus polský: sg. 1. *ja-m jest*. 2. *ty-s jest* Mikl III² 465; dial. *jesy* vzniklo patrně jen mechanickým spojením týchž částí, které v *sy je* jako slova samostatná zřetelně se jeví.

V nář. slc. je místy *š-* m. *s-*: *šem*, *ši*, *šme* Duš. bezpř. 373 sl. — O sg. 1. *-ch* pl. 1. *-chmy* místo pomocného *jsem*, *jsme* v. v § 424; podle toho zdá se, že vzniklo i dial. *hmy* m. *smý* BartD. 1, 131 (prus.-slez.).

224. Záporné nejsem atd. Tu *-j-* z pravidla zachováno, na př. neyfem smúcen ŽKlem. 118, 60, neyfem zapomanul ŽWittb. 168, 83, neyf pomohl ŽKap. 88, 44, negfu Túl. 92^b, neyfu zemdlely ŽWittb. 17, 37, neyfu Pass. 4 atd., nejsem, nejsi, nejsme, nejste, nejsou Us.; i v usu obecném tak proti kladnému *sem*, *sme* atd.

Za nej- bývá, v době přehlásky *aj-ej*, zvratnou analogií *naj-*; na př. nayfem žádostiv Iláj. 73^a, nayfy t. Hrub. 272^b, nayfta GestM. 39^a, které (ženy) nayffu po porodu vyčišteny Chir. 326^b, nayfau Iláj. 156^a. Srov. I. str. 137.

V nářečích mění se *nej-* v *něj-*: *nějsu*, *nějsi*, *nějzme*, *nějste*, *nějsú* BartD. 1, 26 (zlin.), t. 80 (rožn.) a j.; — v *ně-*: *něsem* t. 2, 220 (třeb.), *něsi* t. 150 (slavk.), *něsu*, *nězme*, *něste* t. 33 (holeš.), *něsò* t. 83 (olom.) a j., *něsu* Btch. 252 (dol.-boč.); doklad toho z doby starší: *neffu* zákoníci t. j. *něsú* nou sunt Mill. 51^b; — v *nýj-*: *nýjsu*, *nýjseš*, *nýjsme*, *nýjste*, *nýjsou* BartD. 275 (jemn.); — v *ný-*: *nýsu*, *nýso* t. 92 (nezam.); — *nej-* (psané *něj-*): *nějsem*, *nějsi*, *nějzmy*, *nějstě*, *nějsú* t. 1, 91 (stjick.), *nějsem*, *nějše* atd. t. 132 (laš.); — *něj-*: *nějsú* t. 1, 91 (stjick.); — slc. *ně-* (psané *nie-*): *niesom*, *niesi*, *niesme*, *nieste*, *niesu* Hatt. slc. 143; — *nie-*, psané *ně-*, nejspíše zkrácením z *ně-* vzniklého z *nej-*, *nej-*: *něsem*, *něsi* atd. BartD. 1, 91 (stjick.), *něsem*, *něsy*, *něsmy*, *něše*, *něsu* t. 132 (laš.); — *no-* z *ne-*, srov. I. str. 149 sl.: *ňosem*, *ňosi*, *ňosmy*, *ňoščo*, *ňosu* BartD. 1, 137 (sev.-opav.).

Zvláštním způsobem vyvinul se tvar sing. 3. nenie zůž, není; z *býv.* **ne-je(st)* bylo náležité **nie* (srov. I. str. 555), shodně se stsl. *ně-*; k tomu pak přidáno opět *ne-*, analogií podle *ne-jsem*, *ne-ji* atd., srov. Štrekelj. v Jag. Arch. 11, 464; nebyla to opakovaná negace, nýbrž jen slabika *ne-* mechanicky nově přidaná a proto význam nezměněn. Na př. kdež přívuz-

ných nenýe Jid. 12. nenye non est ŽWittb. 6, 6, neníe to správné Štít. ř. 74^a, neníie v něm milosti božie t. 31^a a j., nenyee non est Ol. Lev. 13, 21 atd., není Us.; zkrác. není Beck. 1, 15, BartD. 1, 28 (záhor.) a j. — Za *ne-* bývá jednak *ně-*, zdložením: *něnj* Beck., *něni* Us. ob.; jednak *nej-*, podle *nejsem* atd., srov. I. str. 145 a 534: nebude a *negnij* ChelčSif 5^a, to nic *negni* Rosa 307, *negni* Beck. 1, 273; *ně-* dlužno předpokládati již pro dobu stč., a také *nej-* tu již mohlo bývat, třeba že není doloženo; z obého totiž vyvoditi lze stč. *nýnie*: *nynye-ly* tě lén slyšeti t. j. *nýnie-li* AlxV. 1715, a j., ižádny *nynye* kto by se rozpomanul Pror. 42^a, tof *ninie* škodné NRada 745, *žádnému* *ninie* sličné t. 1576 a j.; *nýne* (t. j. *nýnie*) říkalo se v Žatecku a Litoměřicku (Nudožerský, při Aliquot psalmorum paraphrasis 1606); slovu ještě *nynij* k pravdě podobno t. j. *nýni* GestM. 81 (61), to *nyni* hřích Duš. bezpř. 435 (domažl.). — Dial.: *neni* a *nejni* BartD. 1, 80 (rožn.) a j., *něni* t. 8 (zlin.) a j., *nyni* t. 132 (laš.), *nýni* t. 2, 92 (nezam.), *nýjni* t. 275 (jemn.); *něně* t. 220 (třeb.); *nění* t. 91 (stjick.), *něni* t. 91 a 132 (stjick. a laš.) atd.; slc. *nicto*, *niet*. nit Duš. bezpř. 435, bezpochyby z *nie-to*, jako *jesto* v § 223.

Zvláštní je také dial. tvar plur. 3. *neňá* BartD. 1, 80 (rožn.); utvořen patrně k sg. 3. *není*, jako je v témže nářečí k sg. 3. *pustí* pl. 3. *pustá* atd.

Ve funkci slovesa samostatného jsou tu v usu ob. a v nářečích novotvary:

sg. 1. *nejsu* atd.: *nejsu* BartD. 2, 260 (žďár.), *nějsu* t. 1, 26 (zlin.) a j., *nésu* Btch. 252 (dol.-beč.), *něsô* BartD. 2, 83 (olom.), *néso* t. 206 (třeb.), *nýjsu* t. 268 (jemu.), *nýso* t. 92 (nezam.) atd.;

sg. 2. *nejseš* Us. ob. a BartD. 2, 260 (žďár.), *nýjseš* t. 275 (jemn.); pl. 2. *nejsete* t. 220 (žďár.), *něsete* *nemocné?* tamt.

225. V nářečích východních, na přechodu k pol. a slc., vyskytují se místo kladného *jsem* a záporného *nejsem* výrazy o dvou slovích, na př. (já) *sem je* = *sum*, (já) *není sem* = *non sum* atp. Obě slova výrazu takového jsou praezentní tvary slovesa *jsem* nebo *nejsem*, ale jest rozdíl mezi nimi: jedno je ustrnulé a nemění se podle osoby, druhé pak má flexi náležitou; na př. *já sem je*, *ty jsi je* ..., (já) *není sem*, (ty) *není si* atd. Člen ustrnulý výrazu takového vyslovuje neměněný význam realní *esse* nebo *non esse*, člen pak flektovaný vyjadřuje jen flexi. Srov. tomu podobné výrazy relativní *ješto mu* = *cui*, *ješto jich* = *quorum* atp., kde je rovněž ustrnulé *ješto* a flektované *jb*, *(je)mu*, *jich* atd., ono pro vyjádření relativnosti vůbec, toto pro vyjádření flexe.

Někdy bývají ustrnulá slova dvě, výraz celý tedy o třech slovích; na př. (my) *jsmy není jsú* = *nejsine* atp.

Výrazů těchto jest několikery způsob. Zejména:

já (j)sem je atd., na př. už sem ja je opuštěny Suš. 207 (od Příbora), ty s' je hřišna t. 3, horo mila vysoka s' je t. 54 (z Bělé), dy s' je jeho mama t. 202 (od Příbora), bo jsi je malučky t. 381, jaka s' mi je teskliva t. 496 (od Ostravy), ty s' je velka něvola t. 504 (ze Skřipova), ty névíš z kerej je s' dzědziny t. 594 (opav.), odked si je, čija že m. si je BartD. 1, 132 (laš.); — místo (j)sem bývají tu také jen koncovky -ch nebo -m, přivěšované k některému slovu blízkému, na př. že-ch (= že-jsem) já je dla něho chudobna Suš. 388 (od Ratiboře), čija-m (= čí-jsem) ja teraz je t. 497 (z Benešova); o původu tohoto -m a -ch viz doleji v §§ 228 a 229; — ostatně pak srov. pol. sg. 1. ja-m jest 2. ty-s jest Mikl. III² 465 a jestem, jesteś atd., plur. 1. také my-śmy są a sąmy Małecki Gram. mniejsza 1863 § 339;

já není jsem atd., na př. sg. 1. není sem, 2. není si, pl. 1. není zme, 2. není ste, 3. není sú BartD. 1, 80 (rožn., místy), není sem, není si, není sme, není ste, není sú t. 36 (mor.-slc., místy), není su, není si atd. t. 37 (též), neny sem atd. t. 46 (lhot.); není sem, není sy, není smy, není něni su t. 132 (laš.); jo sym nyňi (= já sem není), ty sy nyňi, já sem vesela něni, ty sy nic dobrého něni BartD. 1, 132 (laš.); ja něni sem tobě rovna Suš. 254 (z Lichn.), není jsi ty spravedlivá t. 287 (z Březov), není s' mne ty hoden t. 210 (od Příbora) a j.

my (j)smy jsu atd., na př. smy tu su dva susedi BartD. 1, 132 (laš.);

my (j)smy nejsú atd., na př. (my) smy teho něsu hodni t.; my smy něsu, vy šće něsu t.; něsu hny = nejsme t. 131 (laš., místy); hmy je tu ze chmy, o němž v. v § 229).

my (j)smy není jsú atd., na př. my smy něni su hlupi, vy stě su něni bohati t. 132.

Místo ustrnulého *neni* jest *nima* = pol. *niema* non datur: jo sym nima, ty sy nima = non sum atd. t. —

Část druhá.

Slovesné výrazy složité.

226. Slovesné výrazy složité čili perifrastické jsou:

v aktivu pro

perfektum: *nesl jsem; nesl-em, nesl-ch;*

plusquamperfektum: *nesl bych, nesl běch, nesl biech, byl jsem nesl;*

futurum: *budu nésti; chcu nésti, chcu přinést; jmám nésti, jmám přinést;*

futurum exactum: *budu nesl;*

kondicional: *bych nesl, bych byl nesl;*

dále pro celé passivum: *praes. jsem nesen, impf. biech nesen, aor.*

běch nesen, bych nesen, perf. byl jsem nesen, fut. budu nesen,

impt. buď nesen, kond. byl bych nesen atd., inf. nesenu býti,

part. jsa nesen, byv nesen atd.

Krom toho bývaly svým časem v užívání také perifrasy *jsem nesa* fem. *nesúci* atd., *jsem nes* fem. *nesši* atd., t. j. výrazy složené z part. -nt nebo -s a slovesa pomocného *jsem*; a druhdy vyskytuje se také některá perifrasy chybná.

Každý (správný) výraz perifrastický skládá se ze dvou členů: a) v jednom jest — vedle některé části významu formálního — obsažen význam kvalitativní výrazu celého, b) v druhém pak vyjádřen ostatek stránky jeho formální a modální; na př. v praes. *jsem nesa*, perf. *nesl jsem*, plqpf. *byl jsem nesl*, fut. *budu nésti*, *chcu nésti*, *jmám nésti*, v pass. impf. *biech nesen*, inf. *nesenu býti* atd. jest a) význam kvalitativní *nes-* = ferre ob-

sažen v part. *nesa*, *nesl*, *nesen*, a b) slovesa pomocná *býti*, *chtieti*, *mieti* doplňují význam se stránky formální a modální.

Jako slovesné výrazy jednoduché, tak jsou i složité dílem finitní, na př. *nesl jsem* (já), *byl jsi nesen* (ty) atd., dílem infinitivní, na př. *nesenu býti* (bez osoby grammatické); srov. § 2. Člen a) je vždycky infinitivní; člen pak b) jest ve výrazech infinitivních infinitivní, a ve finitních finitní.

V obou členech je podle potřeby a možnosti náležitá flexe, v a) skloňování, v b) časování; na př. sing. 1. *nesl jsem*, 2. *nesl jsi* . . plur. 1. *nesli jsme*, *nesli jste* atd.

V §§ následujících má býti ukázáno a doklady potvrzeno, že výrazy nahoře uvedené v češtině jsou nebo byly, co se kdy při nich na stránce slovné měnilo, dílem také jak vznikly; výklady o nich jiné patří do skladby.

Perfektum act.

227. Perfektum act. vyjadřuje se výrazem složeným z part. *-lš* a slovesa pomocného *jsem*; na př. *nesl jsem* atd.

Místo *jsem*, *jsi* atd. bývá *sem*, *si* atd., v. § 221; v sing. 2. místo *jsi*, *si* bývá *js'*, *s'*, v. § 223.

Pomocné *jsem* atd. se časem vynechává. To neděje se nikdy v os. 2. sing. a plur. (pro 2. du. není vůbec příkladu); nikdy v dokladech známých v os. 1. du.; velmi zřídka v os. 1. sing. a plur., totiž jen když podnět *já*, *my* jest výslovně vyjádřen, a i tu zřídka a jen v usu novočeském; ale velmi často bývá to v osobách třetích. Tu, v os. 3., je vynechávání toto velmi rozšířeno již v textech starých; časem šíří se víc a více; více a rychleji v sing. nežli v plur.; Philomates 1533 posmívá se výrazům *nesl jest*, *učinil jest*, *svářili sau se*, *učinili sú* atp., že prý „ten jakýs *Geft* všecko učinil a ti jacis *sau* neb *sú* všecko spáchali“, že prý jsou to slova zbytečná jako páté kolo u vozu, a Blahoslav s ním celkem souhlasí Blah. 105; vydavatelé bible melantrišské 1549 v „předmluvě ke čtenáři“ vyznávají se, že vypouštěli „ty dvě slova *jest* a *jsau*“, která prý „neslušně a zbytečně až do tesknosti čtení a poslauchání na mnoha místech nepotřebně kladeny bývali“ (sic); a v ně. usu spis. bývá pomocné *jest*, *jsou* jen v dikci velebné a i tu zřídka, v usu ob. pak nikdy, mimo některý zvláštní případ dialektický (doudl., ve rčeních s nějakým důrazem).

Příklady:

sg. 1. jiuž sem byl živ přieliš mnoho DalC. 30 atd., *nesl jsem* atd. Us.; *já myslil*, *já chtěl* atp. Us., *já myslil*, *já byl doma* Kotsm. 27 (doudl.);

sg. 2. wywedł gfy lid Br. Num. 14, 13, *ty fy počal* t. Deut. 3, 24,

nemaudřes vdělal t. 8, 3, (dsky) kteréžs rozrazil t. 10, 2 atd., nesl jsi, nesl s', ty jsi nesl, ty s' nesl atd. Us.;

sg. 3. hlavu Jan otdal CisMnich, Pavel dal iest zeřnu Lit. Litoměř., Vlach dal iest t., ušliffal mě iest boh ŽKlem. 4, 2, flifalo iest ucho tvé t. 9, 17 (38), když geft syna porodila Hrad. 67^a, (sv. Prokop) klášterského nic ge nezyl t. 9^a, lodička nikdy je nepotonula ŠtítV. 175, léta 1524 stalo se jest zřízení Drn. 116 (59), že geft byl VelKal. 115; nenie t umřela dievka Mat. Rozb. 743; vstalť jest, řekl jest pán Ježíš Us. v dikci biblické; kam je se to dítě podělo Kotsm. 26 (doudl.), ten je se vám odsloužil t.; — (vnuk) nemohl toho užiti Jid. 19, hospodin modlitvu mů přifyal ŽKlem. 6, 10, (nemilostivý) rzekl v srdciu svém t. 9, 13 (34), rzekl nemilostivý t. 13. 1. žádost chudých ušliffal hospodin t. 9, 17 (38), zemědlo tělo mé ŽWittb. 72, 26 a j., ten mě prodal a proradil i přěd židy velmi hadil Hrad. 76^b, ten to propuřtyl, že neřtal na tom, o něž sě přita Rožmb. 288, že to ztratyl, ktož to vczynyl t., že newřtupyl t., že bezprávně vřazowal, že s právem nedowedl t., ta (Geometria) druhé kolo řtworzyla z uocěli je. vřprawyla Vít. 6^a, (Astronomia) řtvrté kolo ořnowala t. a j., léta 1511 stalo se Drn. 122 (190) atd.; nesl. -a, -o = tulit Us.;

du. 1. co zwię sděla, v tom sě zzuie lepře domněla (my dva, zřádcově) AlxBM. 1, 17 sl., já a ty (praví lotr lotru) zařluzila řwa toho MI. 105^b atd.;

du. 2., nemá zde dokladu;

du. 3. (oči) ztenčěle řta ŽGloss. Ezech. 14, koleně moji umdlele řta ŽKlem. 108, 24, co řta řlyubyla DalC. 26 atd.; — ana (dva zřádcově) coř o něm (Dariovi) ukladla, v tom jima myřl nic nupadla, kromě zavře toho řtrzyehla AlxBM. 2, 14 sl., (oba) posly wzala Rožmb. 288 atd.;

pl. 1. wyřly řiny z otcě jednoho DalC. 41 atd., nesli řsme atd. Us.; my myřlili, my řtělři atp. Us., my řam řyli, my vdycky řřkali Kotsm. 27 (doudl.);

pl. 2. nesli řste atd. Us. řtě. i ně.;

pl. 3. kak zziery zzu zzbřli na řem řvětě Jid. 15, co rozmnozili řu řie ŽKlem. 3, 2, řrekli řu t. 7^a, řekli řu řě t. 13, 3, boha newziwali řu t. 13, 5, okliuczili řu mě t. 17, 5 a j., yřu řrekli ŽWittb. 82, 13, již yřu řebe nenawidieli t. 82, 3 a j., páni řsou nalezli Drn. 106 (221), řu řřřu povinnost uřřinili VelKal. 29, řestli řsou (řluzky) to konopř řřřidly řerKat. 13, kam řsou řšli Kotsm. 26 (doudl.), ři řsou řam řsi řyli vřřřni t.; — wřchzili řeho (řv. Marka) po řěřtu Apř. 104, řu řřo pohřřebli t. 114, (řtělo řeho) do Benátek řřřienězřli t. 118 a j., řěřřřtná řluwili ŽKlem. 11, 3, řrekli ŽWittb. 82, 5, t. 72, 11, páni nalezli Drn. 55 (94) atd., nesli, -y, -a = řtulerunt Us.

228. V řerifrasi nesl řsem atp. řělo i řomocně řsem atd. řřvodně

týž význam = esse, existere, jako t. zv. samostatné *jsem*. Ale podle pojetí pozdějšího je jádro významu v part. *nesl* atd., a *jsem* atd. naznačuje jenom flexi. Význam slovesa *jsem* atd. tu tedy klesl: za bývalý význam realní je platnost jen formální. S klesnutím takovým dostávají se obyčejně také mimořádné změny hláskové. A tak změněno také pomocné *jsem* v nářečích východních v *-em* nebo *-m*, které se přivěšuje k některému slovu blízkému jako koncovka a výrazu celému dává flexivní význam 1. osoby sing. Srov. praes. dial. čija-m ja je = čí jsem a výklad k tomu v § 225. Pro os. 2. sing. bývá koncovka příslušná *-es*, ustrojená patrně z *-s'* podle 1. os. *-em*, *nesl-es* z *nesl-s'*. Příklady:

sing. 1. *nesl-em*, fem. *nesla-m* atp., v nářečích slc.: neinuah-em do komory (muah = moh', mohl). muah-em predač továrik, chodzila-m po svece, lubila-m jednoho šuhajka Duš. bezpř. 442; *ja-m* v noci nedobry sen mala t. (z Koll. Zpiev. 2, 372); keho-m milovala t.; malý je, ale-m ho lubila t.; že-m bula malička, že-m bula šumnička t. (z Koll. Zpiev.); nikda-m neviděla t. (též);

sing. 2. *nesl-es* atp.: mijal-es mě mijal Suš. 363 (od Ratiboře), bodej-es kochanku ve svěcě zahynul t.

229. Častěji než *-m* atd. bývá v nářečích východních *-ch* za žádané *jsem* atd.: *nesl-ch*, *nesla-ch* atd. Výrazy tyto vznikají rovněž tak s klesáním pomocného *jsem* atd., jako to bylo ukázáno o výrazech *-m* v § předšlém. Koncovka *-ch*, která tu je v 1. os. sing. za žádané *jsem*, ukazuje k aor. sg. 1. *nesech*, *krych* atd. Kdybychom měli tvary *nesl-ch* atd. dosvědčeny z doby dosti staré, ze stč. doby aoristové, vykládali bychom je takto: říkalo se v sing. 3. *nesl* (m. *nesl-jest*, perf.) a *nese* (aor.), oboje v platnosti stejné = tulit; a jako k sg. 3. *nese* bylo v sg. 1. *nesech*, tak také k *nesl* přiděláno *neslch* atd. Avšak dokladů starých pro *nesl-ch* atd. není, zejména není jich z doby, kdy aor. *nesech*, *krych* atd. ještě žily, a proto třeba *nesl-ch* atd. vykládati jinak. Tu pak zbývá jen výklad, že *-ch* v *nesl-ch* atd. je podle *bych*. Toto je původem svým ovšem aorist, jako o *nesech*, *krych* atd.; ale bývalo většinou a později vždy jen v perifrasi kondicionalu, vzalo tu na sebe význam spojkový, a tím udrželo se, kdežto aoristy ostatní zanikly. Toto spojkové *bych* rozkládá se pak v *by-* a *-ch*, o čemž v. v § 233, *by-* běře se za spojku vlastní, a *-ch* za koncovku flexivní, která celému výrazu dává význam 1. os. sing. V této platnosti běře se pak *-ch* také jindy, mimo spojení s *by-*, a přivěšuje se k příslušnému part., na př. *nesl-ch*, *nesla-ch* atd., mnohdy také k jinému slovu blízkému, na př. *ja-ch* *nesl* atd. — A rovněž tak dostala se pro 1. os. plur. koncovka *-chme*, *-chmy* z kondicionalu *bych(o)me*, *-my*, rozkládaného v *by-* a *-chme*, *-chmy*. — Když slovo předcházející se končí souhláskou, bývá vloženo *-e-* a tedy *-e-ch*, *-e-chme* atd. — Příklady:

sing. 1. masc. *nesl-ch*, fem. *nesla-ch* atd.: *niesol-ch* Hatt. slc. 147, *nevěděl-ch* Suš. 371, *zašel-ch*, *začnuť-ch*, *zašel-e-ch*, *začnuť-e-ch* Šemb. 57 (ostravické ve Slez.), *zašelch tam*, *začnuťech se baviť* Suš. 373, *vědeu-ch*, *vodiu-ch*, *viděu-ch*, *sedeu-ch* si, *byu-ch*, *pisau-ch* atd. (z *-l-ch*) kop. 59 a BartD. 1, 47 (lhot.); — *niesla-ch* Hatt. slc. 147. *chodila-ch* t. 111, *chytala-ch* t. 143, *byua-ch*, *písaua-ch* (z *-la-ch*) BartD. 1, 47 (lhot.), *milovala-ch* *cě* z upřímnosci *podezřela-ch* *cě* v nepravosci *Suš.* 229, *milovala-ch* *dvu* *mladencův* t. 534 (od Opavy), *ztracila-ch* *zelenú* *ratolesť* t. 240 (od Příbora), *pokud byla-ch* *malá* t. 381 (od Ratiboře); — *ja-ch* *niesol* Hatt. slc. 147, *ja-ch* *nosil* t. 143, *ja-ch* *tam* *byv*, *ja-ch* *robiva* kop. 59; — *na jiného-ch* *čekana* BartD. 1. 47 (lhot.); — *rostla-cě-ch* *ja* *rostla* *Suš.* 381 (od Ratiboře); — *že-ch* s *jinym* *mluvila* t. 300 (z Hoštalkovic), *že-ch* *ti* *vinek* *ukrad* t. 381 (Ratib.), *že-ch* *to* *nevěděu* BartD. 1, 47 (súch.); *jak-e-ch* *byl* ČČMus. 1842, 404 (slez.), *ješče-ch* *se* *nénajedla* *Suš.* 414 (z Bránek), *dycky-ch* *to* *pravíua* BartD. 1, 47 (lhot.), *včera-ch* *páseu* t., *do pekla-ch* *se* *dostala* *Suš.* 22 atd.;

plur. 1. *nesli-chme*, *-chmy* atd.: *nenašli-chme* *ale-chme* *viděli* BartPís. 144, *oba-chme* *plákali* *oba-chme* *še* *biřum* *řatkum* *oči* *učírali* Šemb. 156 (opav., od Bavorova), *jak-chmy* *sě* *lučili* *oba-chme* *plákali* ČČMus. 1842, 403 (v nář. *hulčinském*, ve Slezsku), *dy-chmy* *se* *slubovali* *Suš.* 497 (laš.), *juž-e-chmy* *pána* *našli* *Duš.* *bezpř.* 433 (slez.).

Plusquamperfectum act.

230. Plusqperf. act. vyjadřuje se výrazem složeným z part. *-lō* a aoristu, imperfekta nebo perfekta slovesa pomocného *býti*; na př. *nesl bych*, *nesl běch*, *nesl biech*, *byl jsem nesl* atd., vše u významu = *tuleram*, *portaveram*. V příkladech staropísmých bývá nesnadno rozeznati *nesl-běch* a *nesl-biech* atd., na př. *jenžto* (*peniez*) *ztratyla* *byech* Seitst. Luk. 15, 9 může býti *ztratila běch* i *ztratila biech*, když se *sebrali* *biechu* NRada 31 může býti *sebrali běchu* i *sebrali biechu* atd.; více v. o tom v § 100.

nesl bych atd. Na př. *bych* *řzekl* *dřeve*, *že* *v té* *vieře* *jest* *mnoho* *rozumu* *dixeram* Štít. uč. 11^a; *Řzekl bych*, *že* *chci* *přimiesiti* *něco* *dixeram* Brig. 53^b; (*Darius*) *tak* *sě* *by* *wyprawil* *hyrdye* *AlxH.* 2, 2; *pak-li* *by* *nalezeno* *bylo* *u něho* (*zloděje*), *czo* *by* *wkradl* *živého*, *dvě* *to* *má* *vrátiti* *quod furatus est* Ol. Ex. 22, 4; *jakož* *mu* *by* *przikazal* *hospodin* *praeceperat* Ol. Ex. 7, 13, *rybářie* *bychu* *odeřfly* *descenderant* EvVíd. Luk. 5, 2. *ne-přietelé*, *jeřto* *jej* (*Krista*) *bychu* *oftupily* Brig. 23^a.

nesl běch atd. Na př. *jež* (*listy*) *mu* *bye* *poflal* *král* *řčeský* *AlxV.* 1016 *ten* *bie* *prřiffel* *na své* *hoře* *AlxB.* 4, 33. *(Jidáš)* *uzřě* *Rubiena*, *jenž*

wýffel bie sobě Jid. 90, juž bie prsiffel ten čas JidDrk. 27. ješto j'ho (králová Jidáša) bie zzyne'm wzala t. 79, (Klitus s Artofileni) tak sě tvrdě fefla byefta, jakž za umrla lezyefta AlxV. 1582, jakož zdyely byechu takůž otplat u vzěchu fecerant AlxV. 501 (podle smyslu spíše běchu nežli biechu).

nesl biech atd. Na př. bijech rzekl dixeram Štít. ř. 67^b, bijech rzekl onehda t. 70^b, (ty) hanně bieffe prziffa. panno krásná Kat. 72, kněz Oldřich ne tak kláštera ješče bieffe doczynyl jakž svatému Prokopu slíbil Hrad. 13^b, (sv. Prokop) již bieffe všeko rozdal t. 19^a, *masti jěž bieš prziprawila* t. 29^a, (Alexander) tak fye byefye wzbudyl AlxV. 515, tu jej ten potka tělestrč, jehož byefye wydyal ve sně t. 918, (Boleslav synovi) wzdhíel bieffe Strachkvas DalH. 30, jeden dobrý oftal byeffe DalC. 13, to byeffe na ň buoh przyepuřtyl t. 76, (Václav) žakovstvo v zemi u navráti, gyez byeffe wypudyla máti t. 27. tú radú gyz gemuz byeffe dala baba t. 20, Kristus byeffe rzekl Štít. uč. 32^a, již bylo pověděno Alexandrovi, že (Pausanias) bijeffe zabil krále Filipa Alxp. 10, panic vstal bieše Tand. 21, jakž mi oduřila bíše Manž. 152.

byl jsem nesl atd.; o pomocném *jsem* atd. platí zde totéž, co o něm pověděno při perf. v § 227. Na př. sing. 1. psal jsem byl vám ŠtítV. 55; slíbili jsau mně za 10 kop groší, v kteréžto sumě byl jsem jemu prodal kůň Drn. 77 (264); — sing. 2. byls to sam rzekl ŠtítBud. 178, koliko jest let. iagz (z jak-ž) fy byl vmrziel JiřVrat. 1^b; — sing. 3. (Nero) tu žabu, jakž v sě byl wchwatyl ApD. c; gdež ho nikte nemohl byl vzvěděti LMar. 7; Stala fye geft byla kdasi škoda Troji AlxV. 773; a ten hrad bil y opusthiel až na ň kněz Oldřich bil y wznhíel DalH. 39; že Boleslav bil vzcinhil kvas t. 30; ucho, jež byl utal DalC. 30; kdež fye bylo to zlé dielo ftalo DalC. 31; do třeticho dne v rově ležeti chtěl, to jest proto učinil, aby, ež geft jestojsky byl umrziel, dolíčil Krist. 104^b; že je odpustil jie (Marii Magd.) hřiechy, v něž padla byla ŠtítV. 126; židův nešlechtnost tak sě jest byla zanietila Nikod. 120^b; (diábel) wftal geft bil na svého otce AdamKap. 12; Vratislav, kterýž geft byl sedlku pogal a z sedlky jest ji královú učinil VšehK. 142^a; že jest ten, komuž jest statek svuoj byl dskami zapfal, prvé umřel t. 88^a; jakož se bylo trefilo, že jest byl pohnal Drn. 55 (94); — pl. 1. zlobivú radu byli sme vymyslili proti tobě Nikod. 48^a; *priffli fme* byli kupovati potrav Br. Gen. 43, 20; — pl. 3. snad su bili nepomniely, že DalHr. 8; hlédaj, kakot fu Čechy byly fye fmyely (sic, m. změnili) DalC. 81; mluviošta o těch přieběziech, ješto sě byli přihodili Krist. 108^b; to pak byli sú kacieři tak tvrdě vzěli, že řekli ŠtítV. 304; — v usu spis. někdy dosud tak, a dílem také v nář. mor.: na vesno sem to býf kúpif a už sa to potrhalo BartD. 1, 192; dyž byu něco pojed, ptau sa hospockého t. 351 (hodsl.); tož tam, jak sem býu pravfu, byu ten pokuad t.

Futurum act.

231. Výrazy perifrastické pro futurum act. skládají se z infinitivů těch sloves, jejichž futurum má býti vyjádřeno, a z finitních tvarů sloves *budu, chcu, jmám*. Složení s *budu* jest jen při slovesích imperfektivních: *budu nésti* atd.; při perfektivech je místo perifrasy této samo praes., znamenající tu děj budoucí, na př. *ponesu* = feram, *řeknu* = dicam. Složení se *chcu* a *jmám* bývá při imperfektivech i perfektivech: *chcu nésti, chcu přinéstí, jmám nésti, jmám přinéstí* atd.

budu nésti atd. Na př. hospodářství *budu* westi NRada 761, *nemochi budeš býti* t. j. *nemoci budeš* Túl. 24^b, *faditi jô budeš plantabis eos* ŽKlem. Moys. 17. (*pekař*) *bude rzeczy* Hrad. 137^b, *milowati tě budu* ŽKlem. 17, 2, (*kněz*) *se modliti bude* ŠtítOp. 291^b, *pán bude řeci* ŠtítV. 308, *flawiti budeme* ŽKlem. 20, 14, (*jižto*) *budu tě chwaliti* t. 83, 5 atd., vždycky v usu stč. i nč.; v nářečích jsou tu ovšem náležitě obměny dialektické: *bodo, budem* . . m. *budu, a nýst, nest* . . m. *nésti* atd.

chcu nésti atd., jenom v usu starším. Na př. *dáš-li mi svůj rod znáti, chczu já na tě lépe tbaty* Mast. 401, (*chcete-li*) *pravdu zvěděti, jáz vám ju chcu powiediety* AlxH. 11, 16, *běda, co mi fie chce staty* Hrad. 130^a, *chceze k náma dobrý kupec přijíti* Mast. 216, *při tom, ješto chce skončeti* ŠtítErb. 309, *kdy fie chczewie na trh brati?* Hrad. 124^b, *chcewie-l' gyti v pondělí?* t., *co chcemy uczynyti?* t. 2^a, *Oldřich počě mluvití: na které chcemy lesy giti* . . ? *kde chcemy lowiti poczieti?* t. 5^b, *co chcemy řdieti?* t. 74^a, *kerak chceme učiniti* Mart. 22^b, *nu, bratři, brzo-li tam (na námluvy) chceme jíti* Masop. 130, *dietky chtie hladem zemrzieti* Hrad. 124^a atd.

jmám nésti atd., také jenom v usu starším. Na př. *neb jemu buoh vzkázal a řka: připrav se, způsob svú věc, máš umřieti, živ nebudeš* Pass. 2; *Johanko, máš hosti míti, neb sem viděla jíti frejře tvého* Masop. 135; *syn člověčí przygyty gma venturus est* EvVíd. Mark. 8, 38; *vstúpil na nebesa, sedí na pravici a opět przygyty ma súdit živé i mrtvé* Štít. uč. 10^b; *nemagi řkodyty cizie řeči těm ješto nevinni jsú* Pass. 474; *ti ná-ději drží, že (kněží) je po snrti z pekla wyproftiti magi svými mšemi* ChelčP. 174^b.

O part. *chtě nésti, majě nésti* = laturus, portaturus, impf. *chtiech nésti, jmějiech nésti*, perf. *chtěl nésti* atd. bude řeč ve skladbě, při infinitivě.

Futurum exactum act.

232. Perifrase tato, *buďu nesl* atd., jest jenom v několika příkladech *stc.*, jako jsou: sing. 1. ač zapomanul budu si oblitus fuero ŽGloss. 136. 5; budu-li v čem poblúdilo, pokorím se (praví tělo) Hod. 81^b; — sing. 2. shřěší-li v tobě bratr tvůj. jdi a treskci jej, uposluchá-li tebe, zifkal budeš bratra tvého EvZimm. 25; — sing. 3. ač zrno žitné v zemi vmrlo (ne)bude, to samo ostane, pak-li vmrlo bude, mnohý plod přinese t. 40; kto věří u mě, acz vmrzal bude, ožive t. 34; kolikrát shrziefil bude bratr můj, odpusti jemu t. 26; ktožkoli rzekl bude t.; všichni budú oživeni, ale každý v svém řádu, v kterémž kto bohu bude fluzyl Štít. ř. 43^b; bude li se pokáním ociztil, bude přijat ŠtítBud. 16; bude-li se co v uše zarodilo, železem to otejmeš Sal. Šaf. Poč. 106; — plur. 3. běda lakomcům bude, budú-li křivě co drží ŠtítV. 132.

Někdy bývá výraz takový u významu t. zv. futura prvního. Na př. řku-li: neznal sem, budu s vámi selhal ero similis vobis mendax EvSeitst. Jan. 8, 55; dítěte s' na božě žádal, již jeho nebudes stradal Levšt. 150^b; zda s' neslychal, ž' máš umřieti, i budeš pykal Hod. 84^b; zlý vezme to, což nezaslúžil, jehož lepší bude nufil t.j. n'úžil (neužil) AlxB. 8, 43; ta (Anna), jež u velikém smutcě byla, již (nyní, když střetne Jachyma) bude jeho zhyla Levšt. 150^b.

Kondicional act.

233. Výrazy jeho jsou *bych nesl*, *bych byl nesl* atd. Starší z nich je *bych nesl*. Podle složení svého je to vlastně výraz pro minulost, a zejména plqpfektum; v té platnosti, *bych nesl* plqpf. = portaveram atd., drží se ještě v textech *stc.*, v. § 230. Ale časem vzal na sebe význam kondicionalní = portarem, portavissem; a aby byl zřetelný rozdíl mezi přítomností a minulostí, bralo se *bych nesl* za kondicional praesentis = portarem, a utvořilo se *bych byl nesl* pro kondicional praeteriti = portavissem.

Pomocné *bych* v těchto výrazích jest aorist slovesa *býti* a mělo své náležité časování: sg. 1. *bych*, 2. 3. *by*, du. 1. *bychové*, -va, 2. 3. *bysta*, -šta, pl. 1. *bychom*, -me, -my, 2. *byste*, -šte, 3. *bychu*, v. § 97 a 100. Mělo původně význam svůj náležitý, t. j. význam aoristu slovesa *býti*. Ale když se *bych nesl* atd. původem svým plusquamperfektum, bralo za kondicional, měnil se tím také a hlavně význam pomocného *bych* atd.: nebralo se již za aorist slovesa *býti*, ba ani za sloveso finitní, nýbrž za pouhou spojku kondicionalní, = ut, quod atp. Spojkový význam viděl se a tkvěl v tom, co ve všech tvarech *bych*, *bychom*, *byste* atd. se drželo,

t. j. v slabice *by-*; v koncovkách pak *-ch*, *-chom*, *-ste* atd. viděla se flexe, příslušející perifrastickému výrazu celému, nejen aoristu *by-ch*, flexe, která se mohla nahrazovati jinak, zejména pomocným *jsem*, které je v perifr. perf. *nesl-jsem* atd., a která se po případě, když se ze souvislosti rozuměla, mohla i zanedbávati, jako je vynecháno *jest a jsú* v perf. sg. 3. *nesl* a pl. 3. *nesli* místo *nesl-jest* a *nesli-jsú* atd., nebo *jsem* v sg. 1. *já myslil* atp. m. *já jsem-myslil* atd., v. § 227. To vše se také skutečně děje: místo sg. 1. *já-bych-nesl* jest *by-sem-nesl* nebo jen *já-by-nesl*. místo pl. 1. *my-bychom-nesli* jest *by-jsme-nesli* nebo jen *my-by-nesli* atd.; ale děje se to postupem při různých sem patřících tvarech rozdílným, jak ukazují doklady v § následujícím.

234. Sing. 1. *bych nesl*, *bych byl nesl* atd. Na př. raději bych chtyel umřieti AlxV. 181; hi jeden z vás nevěř tomu, bich tuto věc zamyzlil chťe kteréj zlobě AlxB. 8, 20; nejmám takých hřiechův mnoho, bych lupil neb zabil koho Hrad. 144^b; jedna osoba na mě sobě smyslila, že bych já řekl (na kázání), že atd. RokycKl. 386^a; nedomnívejte se, že bych přišel rušiti zákona anebo proroků BrNZák. 12^b; schowal bych fie byl abscondissem me ŽWittb. 54, 13 atd., bych nesl, bych byl nesl Us. — Novoty. *by-jsem*: hdyby sem já mohla Erb. čít. 34 (domažl.), musela by sem Suš. 226, *by-sem nes'* Us. ob. místy; kontaminací *bych-sem*: kdybych sem měl berlu Kollár Básně (1862) str. 84, rád bych sem já výhost dal t. 108, nikdy bych sem nebyl věřil t. 172. — Flexe zanedbána a tedy *by* m. *bych*: (já) ještě by trpiel Brig. 10^b, aby iá mohl dsky změniti VšekK. 189^b, aby (já) v držení byl Drn. 75 (44).

Sing. 2. *(ty) by nesl*, *(ty) by byl nesl* atd. Na př. Kristus vzkazováše, aby (ty, Marie) k němu przifla byla Hrad. 32^b, proši tebe, aby za mne boha prošyl Alb. 96^a, by ty byl syn boží, pomohl by sobě i nám Ml. 117^b, viziž aby (ty) nebyl hrd ŠtítV. 168, by (ty) byl asa studen aneb horek t. 124, aby důvěřil plně důvod máš HusE. 1, 9, že by ty zde byla Ben. Ruth 3, 10, co by (ty) o jiných měl smejšleti. snadně by (ty) porozuměl Barl. 1, 22, pomni na den sobotní, aby jej fwětił Br. Ex. 20, 8, hleď se, aby nezapomenuł na věci t. Deut. 4, 9, naučím tě, co by mluwiti měl t. Ex. 4, 12, šetř se, aby (ty) se nekorinnautił t. Isa. 7, 4, ty by měl býti vysvobozen t. 37, 11, (ty) byl by uvržen do žaláře t. NZák. 13^b, na ruce uchopí tebe, aby (ty) nohy své neuraził t. 10^a, viziž, aby žádnému nepravil t. 20^a, kdyby ty se ne tak v lidských věcech přebíral, byl by mysli pokojné Iab. 28, 2, poroučím aby (ty) mi něco napsal ŽerKat. 82, protož tě napomínám, aby (ty) hleděl pilen býti t. 201, aby (ty) se bál ČernZuz. 58, aby (ty) zdráv byl t. atd.; v Benešovského grammatice 1577 je v paradigmatěch vždycky *by*: ty měl by atd.; rovněž tak u Nudožerského 1603: (ty) wołal by, wołala by, wołalo by 56^a a j.; vůbec v jazyku starším do poč. stol. XVII je vždycky

by. V Tkadl. 2, 4 vytištěno: ach nešťestie, by jsi ty se bylo miesto ženy Lotovy v solnú sochu obrátilo; chybné, neboť rukopis Strah. Tkadl. 25^a má tu: by ty sie afa bylo . . obrátilo. — Novotvar *by-ji, by-si, by-s*; doklady jeho vyskytujú se teprv od XVII stol.: abys mne mohl zastaviti Čern. Zuz. 62, musil bys dříve přijeti t., abys mohl věděti t. 104; bys byl, bys byla, bys bylo Drach. (1660) 84, *bys* vel byfy Rosa 161. t. 180, kdybys vel kdybyfy t. 182, abys vel abyfy t. 183; *aby gfy* nezanepřáždňoval Beck. 1, 10 předml., abys svrhl t. 1, 349; kdybyfy minil Froz. 41; byl by gfy se nenaučil Axlar 33^a; aby fy fe radowala BřD. 490; nebyl bys měl co bys dauffal VesB. 198; abys gfy (sic) ze života nesešel Scel. 15; abys měl štěstí, když bys viděl Zíbrt Mysliv. obyč. ve Věstníku 1897, 13 a j. (XVIII stol.); bys Pelzel² 93, abys Dobr. Lehg. 178, t. 289 atd.; nč. pravidelně tak: kůž byfi nohu zlomil Květy 1834. 9, abyfi věděl t., nemučil by ses Květy 1895, 2, 228, netrápil by ses t., proč by ses nepokořil t. atd., ty by si plakala Erb. pís. 111, *bys nesl*, *bys byl nesl*, *ty by se s' divil*, *ty by si s' ublížil* atp. Us. spis. i ob. — Výklad, že by v *bys* byla zachována praindoevropská „známka časová“, podávaný v Hatt. Mluv. 263, *jest mylný*, a psaní *bys-se, bys-si* místo obyčejného *by ses, by sis je tedy libovolné*: abys si smýval Ner. ciz. 127, (ty) bys si usedl Ben. Třeb. havr. 13, (ty) bys si nabral vody t., (ty) abys se oblekla t. 15, kdybys se dala na pravo Jirás. Sp. 10, 54 atd.

Sing. 3. (on) by nesl, by byl nesl atd. Na př. jakž by mohl dovrci z praka AlxV. 578, abi neobranil ne offendat ŽGloss. 90, 12, snad by voda pozrzíela ny absorbuisset ŽWitth. 123, 4, snad by byla prziessla pertransisset t. 123, 5, snad by ho (Neguzar Filotu) byl zabyl, by jemu rány neoflabyl Amyntas AlxV. 1703 atd., by nesl, *by byl nesl* Us. Ve ŠtítMus. psáno: by se byla netúlala (Dina), i bylas by prázdna toho (podávení) 9^a, a podle toho i otištěno bylas ŠtítV. 20; je to omyl písecký m. byla, ve ŠtítOp. je na stejném místě 332^a: byla by atd.

Du. 1. bych(o)vě, -va nesla; bych(o)vě, -va byla nesla atd. Na př. bychwie vice neutratila Hrad. 125^a; jsa bratřencě. ještě naše matka mní. bychwie u moři utonula Pass. 290, *abychova tento mlýn spolu měla* Pass. Šaf. Poč. 93, *abychwa vesela byla* GestKl. 222.

Du. 2. 3. bysta, -šta nesla; bysta, -šta byla nesla atd. Na př. otvrat oči moji, abifia newidiele jěšutnosti ŽKlem. 118. 37; tvá syny sta, ještě s' mněla, byfsta byla utonula Pass. 291; *kaž, abyfsta fiedla tato dva má syny* Krist. 81^a. — Flexe zanedbána a tedy *by* místo *bysta*: tohoť prosím, *aby mi powiediele* Otc. 228^b, dva sněmy aby držáua byla Drn. 2 (1).

Plur. 1. bychom, -(o)me, -(o)my nesli; bychom, -(o)me, -(o)my byli nesli atd. Na př. abichme sie pochwalowali ŽKlem. 105. 47; bychomy sie zpowiedali ŽWitth. tamt., bychomy zlého oftali Hrad. 17^a; by t. nejměl

viny na sobě, newodili bychomy jeho k tobě t. 85^a; říkáte: Bychome byli za těch dní našich otcův, nebyli bychom jich tovarišie Krist. 83^b; bychme byli ve dnech otcův našich, nebyli bychme tovarišie jich Koř. Mat. 23, 30; (bůh) chce, abychom jemu poplatili Štít. uč. 34^b, mbychom Nudož. 49^a atd., bychom nesli, bychom byli nesli atd. Us. spis. a namnoze také ob. — Novotvar by-j sme atd.: abiffmy jemu práva dopřáli List. z r. 1549 (Perw. 47. česko-pol.); a nonnullis etiam dicitur byfme, mbyfme Nudož. 49^a; abyfme Froz. 39, abygfme Axlar 260^a, byfme řekli Nitsch 187, aby gfme se třáslí t. 106, aby gfme fpali t. 117. co byfme řekli VcsA. 25^b, aby fme BílD. 3, abyfme BílA. 89, aby šli sme Labem Kollár. Básně 1862 str. 93, aby jsme vynesli na světlo ČČMus. 1872, 430, bysme nesli atd. Us. ob., my bysmy radi uvěřili Suš. 40. V ČČMus. 1848, I. str. 401 tištěno v listě Husovu: aby jsme živi podle zákona; omylem, v rkp. jest: aby jsúce živi, v. Polívka, Dvě povídky 97. — Flexe zanedbána a tedy jen by, snad jen nedopatřením ve větách složitých: (bůh) chce, aby, jakož chcem aby on nám odpustil, takéž my svým bližním odpustly Štít. uč. 34^b; bůh dal velikú moc zlému duchu nás pokúšeti. aby (t. my) pokušení odolali a odolajíc korunováni byli ML. 59^a.

Plur. 2. byste, -šte nesli, byste, -šte byli nesli atd. Na př. abifte (doklad kusý) HomOp. 151^a; byffte se bohu wzdali ApŠ. 137; abifte zwieftowali ŽKlem. 47, 14; abifte wyprawy(li) ŽWittb. tamt.; byfte mě byli gycli, byl bych vás prosil, abyfte inne nezabygli Pass. 406, abyfte chodili t. 411, abyfte chowali t. 417, abyffte mne nezieleli t., abyffte se ptali Ben. 4, Reg. 1. 3, abyffte milowali t. Jos. 22, 5 a j., kdy byffte mohli Alxp. 104, nemohli by ffte tamt., abyffte radili Háj. 392^a a j., abyffte viděli Br. Isa. 42, 18, abyffte nepřisahali t. NZák. 14^a a j., byffte Nudož. 56^a, byffte byli Drach. 84, abyffte dali KolEF. 306^b (1661), mbyffte Dolež. 86 (uvédeno jako zastaralé vedle mbyffte). — Z dokladů semí hledících vysvítá, že znění -šte bylo v XVI a XVII stol. pravidlem a že bylo známo také v dobách nejstarších. Pro znění -ste nemám z doby stěšské dokladu bezpečného. Na př. v Pass. psané byfte. abyfte může býti = -ste, ale může také značenati znění -šte, jak vysvítá z dokladů yesto 459 a j., apofstol. 458, clafter 411 atd., kde psané ft taktéž znamená št; a totéž platí o abifte v ŽKlem., ŽWittb. atd. Alc přes to myslím, že se vedle znění dosvědčeného -šte drželo také znění původní -ste, jako je v du. 2. 3. vedle -šta dosvědčeno také znění -sta, v. § 27. A toto znění podporovalo vznik novotvaru by-jste: vybízelo a svádělo k tomu, aby se byste rozkládalo v by- a -ste a aby se -ste bralo za známou variantu tvaru jste. Proto vy-skýtá se zde novotvar s pomocným -jsem dříve, než v osobách ostatních; je dosvědčen záhy v stol. XV a ovšem také potom: abi gfte EvOl. 251^a (Osvěta 1896, 893), yakobi gfte t. 157^b (též), ráčili by jste ČernZuz., aby

jste ráčili t. 50 a j., aby jste prošli ČČMus. 1882, 27 (list Jungm. z r. 1812), kdyby jste poslali t. 30 (též, z r. 1813) a j. Vedle toho jest v usu spis. i ob. byste. Podle výkladu zde předcházejícího není to dochované původní *byste*, nýbrž obměna z *by-jste*, která vstoupila na místo býv. *byšte*. Dověděna jest od sklonku stol. XVII.: *abyšte* Roša 180, t. 183 a j., *šli byšte* Dolež. 86 (položeno proti zastaralému *šli byšfte*). — Flexe zanedbána a tedy jen *by*, když se 2. os. plur. rozumí ze souvislosti: ač chcete, by živi byli, by mi lékařstva dobyli ApDB.; když strážete se, aby jeho (panenství) nezprnily, aby ještě na tom neměli dosti Štít. uč. 46^a; když jiných dobrých skutkův nemůžete jnieti, ale to vám skutek buď, aby se pilně hříechu strážili t. 62^b a j.; poslyšte, aby pijnyeyffe byli Štít. ř. 132^b; v svobodství ste povoláni, jen vizte, by toho neobraczyeli v tělesné žádosti příčinu t. 188^a a j.; postavil sem vy, aby šly ut eatis EvVid. Jan 15, 16; nerodte súditi, aby nebyli luzeny, nerodte hubiti, aby nebyli zahubeny non iudicabimini, non condemnabimini EvSeitst. Luk. 6, 37; nerodte býti pečliví, co by gedli HusPost. 24^b; nezpravujte se sny svými, jichž vy příčinou ste, aby ge mjawali quae vos somniatis Br. Jer. 29, 8.

Plur. 3. bychu nesli, bychu byli nesli atd. Tu je znám doklad jediný: abychu šli do svých vlastí Hrad. 121^a. — Všude jinde je flexe zanedbána a tedy by: by uczuli utinam saperent ŽKlem. 129^b. (mnichové) mniece by jen přes jednu noc špali Pass. 366, (nepřátelé) nás by pohltily PulkR. 153^a, aby byli špěhouali Ol. Num. 32, 8 atd., by nesli, by byli nesli Us.

Passivum.

235. Perifrastické výrazy pro passivum skládají se z part. pass. *-nā*, *-ta* a příslušných tvarů slovesa pomocného *jsem*.

Praes. jsem nesen atd.: v niče obrácen ysem ŽWittb. 72, 22, již gšem oławena Vít. 46^b, a ge pōhon straczen Rožmb. 37, vy cná mužě. ješto šta v kniežčích dvoríech wzchowana Pass. 283, základové smuczeny fu y polmuty yfu ŽWittb. 6, 3 atd., Us. stě. i nč. — V 3. sg. bývá sloveso pomocné vynecháno, zvláště ve větách vedlejších: přede mnú všē mé nedostatky napřany Pass. 381, (Alexander) uzřē, že země porobena, všeho dobrého zbawena AlxV. 171.

Impf. biech nesen atd.: jakož (Ježíš) byesse domnyen putabatur Koř. Luk. 3, 23; — budiech nesen, s významem opakovacím: nebudiech ubaňen non confundebar ŽPod. 118, 46, ktěryž nemocný najprvé sē u vodu utekl. ten uzdrawen budieffe Krist. 64^a, kteří sē kolivěk dotkniechu, spaseni budeyechu (m. budiechu) Mat. Rozb. 742.

Aor. bych nesen atd.: tu všickni bychu zbyty DalC. 73, vévoda i biskup od papežě bychu pohnany Pulk. 46^a, (mrskáči) mečem zbyty bychu t. 154^b, tu bychu ctně přivítání Trist. 238; — běch nesen atd.: (měsíc) vnužby krvíu bie oblit AlxH. 10, 22, cos mu bie na čele pfano AlxV. 899, proti slunečnému varu orlice bye powyeffena t. 1247, jim bye věděti dano t. 1285.

Perf. byl jsem nesen atd.: (zlost) pohanena byla geit ŽWittb. 118, 163, manstni drahými byl jest obalen HusE. 2, 244, kdož jest byl pohnán Drn. 31 (160), kterémuž jest bylo odpuštění vzato t. 95 (135), když jest za pána přijat byl král Ferdinandus t. 16 (26); z toho jest nebylo dáno k záduší nic WintCírk. 512 (z r. 1564); jež t gfu rzeczena byla Hrad. 65^b, (knížectví, plur.) k manství přivedena býti mohú tak, jakož sv od starých kniežat byla prziprawena VšeH. 2^a. — V osobách třetích vynechává se často sloveso finitní a je sg. 3. byl nesen, pl. 3. byli nesení atd.: kotwy byli metany AlxB. 1, 33, jenž byl vypowieden AlxBM. 2, 28, ten rod byl vešken zbyt DalC. 73, ten nález čten byl několikrát Drn. 74 (181), co před nimi mluveno bylo t. 128 (233), jakž od starodávna bráváno bývalo t. 113 (50) atd., byl nesen, byli nesení Us.; — jindy vynechává se part. -lā a je sg. 3. jest nesen, pl. 3. jsú nesení atd.: děvčie porozenie iest zvestouano Ostr., i zbuzen iest hospodin ŽKlem. 77, 65, ty časy Jindřich Batelovský svůj konec vzal a potom jest spálen na prach Drn. 89 (103), od našich předkův jest odpovídáno t. 99 (149); i jedli sú i naficeny su přieliš ŽKlem. 77, 29, rosfuty yfu kosti dispersa sunt ŽWittb. 21, 15, mnozí z země vypovídání jsou a více se nenavracovali Drn. 79 (63), mnohdy dosud tak v usu spis.; — a někdy konečně jest vynecháno i sloveso finitní i part. -lā a jest tedy sg. 3. nesen, pl. nesení atd.: slovo do světa stvoření v boství zhowano, jež pro Evino zhřešení na svět pozlano, pro drahé naše spasenie židóm prodano atd. Ostr., v tom boju řiedký zbawen AlxB. 4, 20 atd.

Pro plqperf. nemám příkladu.

Fut. budu nesen atd.: bude zwiestowano annuntiabitur ŽWittb. 21, 32, budem chwaleni laudabimur t. 43, 9, budu chowani servabuntur t. 36, 28 atd., budu nesen atd. Us. — Někdy volí se se tento výraz ne tak pro význam budoucnosti, jako pro vyjádření perfektivnosti: když bude fuzen cum iudicatur ŽGloss. 108, 7. ŽWittb. tamt., (tělo) bude-li tú mastiú mazano, tiem bude šlechetnějie zachowano Mast. 353 sl. a j.

Fut. ex. není doloženo.

Imp. budi nesen atd.: zapomenutí dana bud pravicě tvá detur ŽWittb. 136, 5, nebud zpomanuto jině Israhelovo non memoretur ŽGloss. 136, 6, ŽWittb. tamt., napilnena budta ústa má chvály repleatur os ŽWittb. 70, 8, budme przigieti od tebe Comest. 185^b, wipuzeni budte z bydl eiciantur ŽGloss. 108, 10 atd., buď nesen atd. Us.

Kond. byl bych nesen atd.: by nebyl Hřečky unawen AlxB. 4, 21; tako sě mu (Alexandrovi) jistě zdáše, že nenie v světě jedna strana, by mu nebyla poddana AlxV. 306; dobrotivě učín, aby vczyneny bili zdi Jeruzalemské ŽWittb. 50, 20 atd.. byl bych nesen (s významem pro přítomnost nebo budoucnost), byl bych byl nesen n. byl bych býval nesen (pro minulost) Us.

Inf. nesenu býti atd., doplněk v dativě ve vazbě s inf. Na př. ktož by jiným dal býti obmeškánu ŠtítV. 35. toť jest zemi ztratiti a býti z nie vylúčenu t. 151 atd., nesenu býti Us. spis. — Jindy nesen býti: oráno býti inoci bude arari poterit Ol. Am. 6, 13. — Časem ujíná se pro syntaktickou kongruenci nou, nesen také místo dat. nesenu: nenie hoden v obci trpěn býti ŠtítV. 198 a j.; Blahoslav vazbu dativní výslovně zavrhuje Blah. 269.

Part. jsa nesen, byv nesen atd. Us. spis. —

Místo pomocného býti bývá podle potřeby bývati, když má býti vyjádřen děj opakovaný; na př. praes. sěno w pec biwa wpuřczeno mittitur Koř. Mat. 6, 21, domnyeni biwagi aestimantur t. Řím. 9, 8, poslové bywachu poľlany Pulk. 117^b, zlořečenci bywachu odsuzeny Kruml. 64^b atd., bývám nesen atd. Us.

jsem nesa fem. nesúci atd.

236. V perifrastických výrazech způsobu tohoto je part. -nt složeno se slovesem pomocným býti. Participium bývá děje imperfektivního: jsem nesa atp., někdy děje perfektivního: jsem přinesa atp. Význam složenin takových je samozřejmý: jsem nesa = sum ferens, jsem přinesa = sum allaturus, někdy také = sum afferens atd. Výrazy podobné jsou také v řečtině, latině, germanštině, litevštině a stislovenštině; viz o tom ve skladbě. V češtině jsou jenom v jazyku starším; vyskytují se textech některých hojněji, na př. v Alx., Baw. a j., a naproti tomu ve mnohých jiných zřídka nebo nikdy; doklady jim jsou některé ještě v stol. XVI; ještě za Blahoslava někteří tuto způsobu (byl káže, byv kázání čině) často i v obecném mluvení užívají, a dopouštějí se tím prý barbarismu Blah. 157 a 199. Příklady:

praes. jsem nesa atd.: sg. 1. proč sem jáz (Anna) i můj muž hyna LMar. 26, (já, duše) gsem stradagicz bás. při PulkI. 435, hoře mně žež jsem to kdy věda Trist. 273; — sg. 2. (ty, světská moci) o to zzie zzi zztýenye es intendens PilD.. (ty, Maria) gfy za vše hriešné profyeczy Pass. Nitr. 2^b, proč gsy v libivosti stoge Baw. 98, gsy časté přísahy mage t. 101; — sg. 3. (Patron) geft ny s tobú wadye AlxBM. 6, 12, jenž gešf komu škodie Baw. 77, kdož gest družci osídlo klada t. 100, jenž gest

družci cinie jámu, často padá v tuže samu t. j. činé tamt. 101, kdo geft jim pravdu mluwie RokycKl. 100^a, kto geft pozelege práce daremné t. 187^a; — pl. 1. bez boha jako bez hlavy tělo jsme a sem i tam se klátice Žer. List. 1, 148; — pl. 3. o těch. ješto sú svět milujíc ŠtítV. 247, kteříž gfu v smrti duchovní trwagicze ChelčP. 275^a, lidé jsou svého užitku hledajíce a ke zlému hotovi ArchČ. 1, 75;

impf. *biech nesa* atd.: *biefe vcie jě erat docens* Koř. Mat. 7, 29, kuon biese myslí sem tam toče Baw. 95, jenž biese svých sil v sobě tage t. 126, (myš) snažnější biese služecy t. 51 a j., Tandariáš biese čekaje Tand. 56; biechu przizluhuyce AlxH. 3, 16, (žáby) biechu diela sobě zadagic Baw. 64;

aor. *bych nesa* atd.: (Jidáš) by všiú věciú wlada Jid. 59, každý svatý křest bý mnošie svD. 67, (Alexander) zie by w zirczu raduge AlxH. 8, 11, neby tu jeden nepyce a žalostí lomye ruce AlxV. 833, to vše by v korábíe wyeze t. 529, (kovář) hned by zloději ottuffie Hrad. 131^b, zloděj se by přeč wleka Baw 70, (člověk) by vše t. 109, (liška) by velmi lačna gsucy t. 79, krmě by ve skle se stkwiccy a velmi se dobra mniacy t. 80 a j.;

perf. *byl jsem nesa* atd., někdy bez slovesa finitního, jako v § 227.; na př. sg. 1. *sey zem jich čest byl pomnye* t. j. *žej-sem byl* pomně AlxBM. 4, 8, *ž' zem byl nečstně život weda' t.* 8, 32, pak-li zem byl pravdy branye t. 8, 38, či zem byl v čem právo mina t. 8, 7, či jáz byl křivě zudye mimo právo dary bera t. 8, 17 sl., že sem to byl často flychage TandZ. 183^a, jinžto sem byl dřeve škodie Baw. 57, jehož sem byl driewe přemoha, toho mě již tlačí noha t. 57; — sg. 2. *bylas jeho newieduczy* Hrad. 43^a, jehož sy byl zbožím plodie Baw. 47; — sg. 3. (sv. Petr) vždy byl uplacagie ApŠ. 144, nijeden byl tak mnoho skota gnagie LMar. 11, (Anna) byla k bohu salugiuci t. 23, jenž mi byl věrně zlufie t. j. byl slůžě AlxBM. 8, 21, což byl bez rady chzinye AlxB. 8, 13, gdežto byl mnohý niewieda, kam král chtěl, kam-li byl gieda AlxBM. 2, 20, byl geft pán Ježíš wymietage diabelstwie ChelčP. 87^a, v Betaný kdežto byl Jan krztie t. 18^a, žádný nebyl tomu odpíraje Bartoš Písař 71; — pl. 3. již (strážcové) nebyli nice chzinyecze, jedno zavše na to zrfieczy, aby atd. AlxB. 7, 28, byli fu otec a matie diwicze se ChelčP. 26^a;

fut. *budu nesa* atd.; sg. 2. na něžto budeff mienye PillD., kdež budeš na věky wiezye Hrad. 129^a, *budes fie radugie t.* 137^b, ty vždy budeš chtie onomu ješto ho doma nenie Štít. Pař. 112^b, (vóle) byla chtiecz zlému, bude táž vuole chtiecz dobrému ŠtítBud. 142, budeš ryby lapaje Kar. 47, když se budeš sám v ni (radu) wsadie Baw. 72, kudyž koli budeš chodie t. 98; — sg. 3. že on bude napokon zzudye t. j. bude súdě svD. 41, však ho strach bude odyffchzie AlxBM. 5, 27, ten tobě bude škodie Baw. 47;

— pl. 3. ješto budu bohu fluziece Hrad. 7^b, (chudí) budu pozziwagiczz nasycenie Kruml. 319^b, nastanau časové nebezpeční a budau lidé sami se milující Bartoš Písař 333;

impt. bud' nesa atd.: sg. 2. poď sem (Kriste), bud mú milost kogye Rúd. 21^b, bud nezadagie jich sbožie OpMus. 149^b, mdlejšíemu bud vždy howiege Baw. 49, najmenšíemu bud howiege t. 56, bud (ty) prospěcha hledage t. 55, což když činíš, vždy konec bud smyslně vzře t. 65, bud se v chlěvé tage i bezpeč bud tudiez hrage t. 74, tu radu bud w pamiet wsadie t. 75, nebud družce tiem zlým znobie (křivditi) t. 79, bud na družce vždy čest wlože t. 79, budiž mi službu odplatie t. 89; nebývaj svět miluje ŠtítV. 247; — sg. 3. bud vás každý flifie Kat. 96, ni se kto bud o tom tocze t. 22, bud (on) bohatie mú chudobu Baw. 52 a j.; — pl. 1. nebudme svět milující ŠtítV. 260;

kond. bych byl nesa atd.: sg. 1. ne (než) bych v takové příslovie byl upadna AlxBM. 3, 42, (nežli bych) byl svú vlast pohanye t. 4, 2; — sg. 3. nechtě by czo w tom byl mina AlxH. 4, 15, když juž mní kto by byl ziffchzie t. j. by byl zššče AlxBM. 5, 26, mniece by tu byl lesie t. j. by byl ležě Apš. 35, by tě byl odwratye Rúd. 12^b, nestala se jemu ta příhoda, by kto byl jeho s koně sboda Trist. 241; — pl. 3. by n'údatní lepších zřiece byli také lepšíu chtyecze AlxB. 8, 29, (pohané) by byli svých modl odstupiecie t. 6, 22; — part. -lš někdy vynecháno: Tandarius tak jezdi toho čekaje, zda by se s dobrým potkage TandZ. 164^b; móžt každý učiti družce svého, ne tiem obyčejem, by stoje jako kazatel nad jinými, ale móž mluviti jako jsa jeden z nich ŠtítV. 81; páni, pokažte nám (císaři) své listy nebo jinak ny učinite jisty, by vy Čechové mohúce koho chtiec voliti DalJ. 59 z rkp. V.

jsem nes. fem. nessi atd.

237. V perifrastických výrazech způsobu tohoto je part. -*es* složeno se slovesem pomocným *hýti*. Participium je děje imperfektivního: *jsem nes* atd., nebo perfektivního: *jsem přines* atd. Význam je opět ze složení samého zřejmý: *jsem nes, přines* = (já) jsem nesl, přinesl, n. (já) jsem, jenž nesl, přinesl atd. Doklady jsou z doby staré do stol. XV a je jich v celku jen několik. Uvodím všechny, které znám:

praes. jsem nes fem. nessi atd.: ktož gest jie (smrti) zazlufiw t. j. zaslúživ AlxBM. 8, 43, (lítá závist) mu radost gest smutiwši Baw. 125, všakž zzů všech zém řeči (zna)wffe svD. 24;

impf. biech nes fem. nessi atd.: Josias, jenžto bieffe na sv. Jakoba hrdlo provaz wzvazaw i wedl, vida ten div před sv. Jakuba noby padl Pass. 353 (doklad zde nejistý, je tu spíše zkrácení přechodníkem);

aor. *bych nes* fem. *nessi* atd.: král by všiu moc (z) srdce vyplenyw. AlxB. 7, 17, (sojka) by družkami se stydiewsi Baw. 83;

perf. *byl jsem nes* fem. *nessi* atd.: jehož (sbožie) byl geft málo poliw t. j. poživ AlxB. 7, 9; pomocné *jest* vynecháno: gdež byl dřeve zlufiw t. j. slůživ AlxBM. 6, 8;

imp. *buď nes* fem. *nessi* atd.: bud ten zmyrtcy ufiw ktož t. j. uživ AlxBM. 8 42;

kond. *bych byl nes* fem. *nessi* atd.: by byl j'ho (Alexandra) křo tdy nadtrutyw nebo kteréu válků mutyw AlxBM. 7, 26 sl., zda by z nich kto cuzích usiw byl tu t. j. uživ AlxBM. 6, 7.

Perifrastické výrazy chybné.

238. Vyskytují se v češtině dvoje.

a) Jedny jsou indikativy, ve kterých je tvar imperfekta nebo aoristu místo participia *-lā*. Výrazy na př. 3. os. sing. impf. *nesieše*, aor. *nese* a perf. *nesl* (m. *nesl jest*) znamenaly skoro totéž, rozdíl byl jen syntaktický; když rozdíl tento časem se vytratil, říkalo se bez rozdílu a ve stejné platnosti praktické: *nesieše* (impf.) nebo *nesl*, oboje = ferebat, *nese* (aor.) nebo *nesl*, oboje = tulit atd.; a když se směl klásti tvar *nesl* místo imperfekta *nesieše* nebo aoristu *nese*, kladly se naopak i tvary *nesieše* (impf.) a *nesc* (aor.) místo participia *nesl*; a podobně v případech jiných. A tu vznikly perifrasy chybné typu:

jsi nesieše, jest nesieše, bieše nesieše, t. j. místo part. *-lā* je tvar impf.: sg. 1. rzekl sem biech ŠtítBud. 16 (biech bezpochyby impf. jako v násl.); sg. 2. nenie nepilné, jímž s' nás tuto napomenul, ale geftos bieffe tam řekl dřieve, že atd. ŠtítBud. 173 (-s v geftos připsáno, ale písmem stejným jako je v ostatním textě, tedy v stol. XV) t. j. ješto s' bieše řekl, ješto jsi bieše řekl, původce (korektor) měl výraz *jsi-bieše* za = *jsi-byl*; sg. 3. *byeffe Ježíš chtyeffe* diábla vypuditi orat ejiciens EvVíd. Luk. 11, 4, původce měl výraz *bieše-chtieše* za = *bieše-chtěl*; taktéž v EvSeitst. tamt.: *bieffe J(ežíš) chtyeffe* vyhnati běsa; a podobně v Comest. 240^a: *tu kdež bieffe Jan krztieffe* prvé, t. j. *bieše-křtieše* m. *bieše křtil*, a v DalJeš. 41: když byl kněz Oldřich lovieše t. j. *byl (jest) lovieše* m. *byl lovil*;

jsi nesc, jest nese, t. j. místo part. *-lā* je tvar aoristu: sg. 2. poslas ducha tvého Hlah. Judit misisti 16, 17 t. j. poslas (není-li to omyl pisecký) = *posla-ji* m. *poslal-ji*; sg. 3. rzkaw (sic) to zawola geft EvTřeb. Mat. 13, 8 (geft připsáno později) t. j. místo *zavola-jest* mohlo býti (podle domněnky pozdějšího opravovatele) *zavola-jest*; du. (plur.) 3. biechu se k nám przitowarziŕfta (sic) dva bratřie Mand. 87^a, když dva měsieće biechu

minuffta 'Troj. 157* t. j. *se přítovarišta*, *minušta* m. *se přítovarišila*, *minula*.

Podobné výrazy stsl. a strusk. v. v § 28.

b) Jiné pak jsou kondicionaly s tvarem finitním místo participia -*лъ*: *abych nesu* atp. místo *abych nesl* atd. Jsou to veskrze anakoluty, vzniklé neumělým překládáním nebo neopatrnou stilisací, toto zejména, když žádané participium bylo daleko od pomocného *by*-. Příklady mi známé jsou: Němci chtějí doždaci toho, by na mo(s)cě Prazě, jehož bůh snad *necha*, *nebude* vidyety Čecha t. j. *by nebude viděti* AlxB. 6, 26 sl.; aby to hlúpé pohanstvo, vida tvú moc i tvé divy, nechaje všie svůj protivy, odola bludnému kmenu t. j. *aby odolá* Kat. 160; leč by mistr o to před staršími konec a místo míti bude t. j. *by bude* Patera-Tadra Buch der Prager Malerzeche 90; *aby* jej (strážce poutníka) *wedl* a potřebu jemu *dadieffe* t. j. *aby dadieše* Otc. 144^b; ten (súd) slove duchovní, na kterém by arcibiskup pražský *sedal* *geft* t. j. *by sedal jest* m. *by sedal* VšehK. 14^a; abi onoho jmě bud *posvuacheno* t. j. *aby bud posvaceno* ut sit sanctificatum HomOp. 152^a; aby zpravil v tvých sloviech i pomŕti ut iustificeris et vincas t. j. *aby pomŕti* ŽWittb. 50, 6 (možná však, že tu při pomŕti vynechána koncová litera, jako častěji v tomto rkp.); acz bi ten, jenž *ne-návidieše* mne, na mě *mluwil* by si *locutus fuisset* t. j. *by mluvil by* t. 54, 15 (ale opět možná, že je *by* m. *byl* jen nedopsáním); aby on, jenž tím žádá zasložením obráňen býti, všech by nepřátel mocnější t. j. *aby by* m. *aby byl* Kar. 86; (lev) orlovi vzkázal, aby pojma *ptactvo* všaké by u jeho dvoru také NRada 37 sl.

Opravy a doplňky.

K dílu I.

Str. 22 ř. 20: příklad pro psl. střídnice za pův. *ay* je v *kovq*, *kuti*, z koř. *kay-*, lat. *cau-do*, *cudo*, tedy *ov* za různoslabičné *ay*. — 100 ř. 37 vynech *hřáti* a slc. *hriať*, jsou to novotvary, srov. III. 2. §§ 107 a 198. — 114 ř. 2 a 3 přidej: devatnáct, devatdesát, devatset. — 160 ř. 40 místo *jer* má býti *e*. — 195 ř. 1 m. *zemy* m. b. *zemi*. — 202 ř. 6 sl. m. *řeck*, *řeck* atd. m. b. *řeck*, *řeck* atd. — 205 ř. 9 sl.: ke změnám *lě-la* přidej stč. *Klepý* nč. *Klapý*. — 221 ř. 19 k *nerodiel* přidej t. 15, 23. — 229 ř. 3 sl. místo příkladu *raději* polož *silněji*. — 299 dole, ke znění *ir*, *ri* za *r*: podobně vykládá V. Oblak o stsl. *trst* atp., že to neznělo = *tr*, nýbrž *trst*, že pravidelné psaní -*rъ*- k tomu ukazuje, tedy že *trst* a *třt* jsou znění dialekticky různá (Jag. Arch. 17, 438—441). — 306 ř. 10 sl.: k příkladům s *ch* za pův. *s* podává některé nové Uhlenbeck v Jag. Arch. 16, 368—384. — 326 ř. 9 přidej *otrok*. — 374 ř. 14 vynech poskwrnem (rkp. má poskwrneni, v. List. filol. 1885, 306). — 379 ř. 22 m. *jíti* m. b. *(j)íti*, a podobně v záhlavích odstavců následujících na str. 380: *(j)ěti*, *(j)ězd-*, *(j)ieti*, *(j)imati*, *(j)iesti*, *(j)iedati*, *(j)* je tu hiatové a není obsaženo ve složeninách starých *vniti* z *vъniti*, *vendu* z *vъndъ* atd., což ostatně samo vysvětluje z výkladu tam podávaného. — 397 ř. 23 přidej: *fošna* z něm. Pfosten. — 401 ř. 37 m. Jer. 32, 11 m. b. Isa. 17, 10. — 424 v ř. posledním přidej: *botnati* z *bobtnati*. — 451 ř. 15: výklad Uhlenbeckův, že by *sok* bylo z germ., je nepodobný; spíše je z koř. pův. *sek-*, srov. Kluge³ 310 s. v. sagen. — 496 ř. 3 při *klouzati*, *klouhati* srov. III. 2. § 171. — 518 ř. 29 přidej: *pohři* z dial. *požhři* m. *požři* BartD. 2, 218 (třeb.). — 547 ř. 22 přidej: impt. *zazwny* t. j. *zazvni* HymnOp. 158^b. — 550 ř. 36 přidej: *puget* m. *buket*.

K dílu III. odděl. 1.

Na str. 31 ř. 5 místo EvVíd. má býti EvSeit. — 93 ř. 22 až 24: k tomu viz opravu ke str. 180 zde dále následující. — 118 ř. 12 vynech -*i*. — 126 ř. 35 sl. přidej: *Sedlce* neutr. a z toho *Sedlec* masc. — 126 ř. 14 m. *městys* m. b. *městys*, -*is*. — 179 ř. 25 příklad bucha (bicha)-búch patří do odstavce předcházejícího. — 180 dole na konci přidej: 3. Koncovka -*óv*, analogií podle *chlapóv* atp.: nechajíc powieruow ČČMus. 1861, 113 (z rkp. XV stol.); podle toho je také pl. gen. *osobóv*, pohaniujícíe

offobów *ŽKlem.* 134^a novotvar sem hledící, a nikoli masc. sg. nom. *osob*; srov. stol. walkow, modłow atd. Kal. 185. — 193 ř. 41 jest vynechati, podle opravy zde předcházející. — 203 ř. 28 přidej doklady pro sg. nom. *obce*: obezye synagoga Anon. 6^a, obce MamA. 35^a. — 217 ř. 19 sl. *Že* výrazy *z-dál*, *z-dálí* atp. jsou vlastně akkusativy s předložkou *vz-* a koncovkou někdy odsutou, někdy zdloženou, toho svědectví je také v nář. han.-cis., které tu má koncovku *-ó*, na př. tá studňa má patnáct metru zhlóbió, a podobně zvěšó, zdyló, sklóščo atd. — 246 ř. 18 přidej doklad: že i filozofi (sg. nom.) světlejší způsob na sebe (vezme) Hrub. 354^b. — 255 ř. 8 sl. k dokladům pro sg. akk. *sudí* přidej: *rozdielčí*, aby jim páteho nadubrmána a rozdílení ze své moci vydali WintObr. 2. 710 (z r. 1452). — 277 ř. 3 sl. přidej příklady z HymnOp.: rytíři wyborne miles inclyte 137^b, strome fpasslytedlnofne (sic) 65^a; sg. vok. *dobře*, který je jimi a podle nich také dokladem předcházejícím z Pass. myloftywe bože 592 (část mladší) dosvědčen, je patrně novotvar podle vok. *chlape* atp., srov. novotvary stejné sg. vok. synu Dawidowe, instr. Dawidowem atd. III. 1. str. 268. — 298 ř. 31 m. Rol. m. b. Rol. — 314 ř. 12 m. *pání* m. b. *paní*. — 332 ř. 39 m. 1894 m. b. 1890. — 345 ř. 22 sl. přidej pro sg. instr. *-ej* m. *-í* doklad z doby starší: když sme byly za vsej Blatem WintObr. 2. 165 (z r. 1570). — 408 ř. 1. m. *ječměne*, *ječmene* m. b. *ječmene*, *ječmene*. — 413 ř. 36 m. tehodye m. b. tehodnye. — 414 ř. 15: doklad ze Suš. za dva týdně 359 má býti uveden v odstavci následujícím pro pl. akk. týdně. — 417 ř. 35 m. 11, 18 m. b. 15, 5. — 495 ř. 25 m. po fway m. b. po fway smrti. — 501 ř. 17 m. starnú m. b. stranú. — 513 ř. 17 k *veškeren*, *-ckeren*, *-cheren* přidej: stč. fem. *-erna* neutr. *-erno* pl. masc. *-erni* atd., nč. fem. *-era* atd. Us. — 528 ř. 33 m. AlBM. m. b. AlbM. — 538 ř. 23 m. 265 m. b. I. str. — 545 ř. 17 sl. pro tvar sg. dat. lok. fem. *dobřej*, *-aj* přidej doklad: na kteray bráně GestMus. 137 (103). — 616 ř. 35 (při *Comest.*) m. ze 3. čtvrti XIV m. b. ze 3. čtvrti XV. — 624 ř. 22 m. *Orloj*. m. b. *Orl.* n. *Orloj*. — 627 ř. 12 m. rodič m. b. rodic.

K dílu III. odděl. 2.

Na str. 30 ř. 1 místo *-ijo* má býti *-ijó*. — 33 ř. 7 má býti *j-éd-* (první litera omylem obrácena). — 45 ř. 39 přidej doklad (vzácný) aor. sg. 2: ty pak dogide žalostných věcí ŠtítBud. 16. — 53 ř. 24 po atd. přidej: V pl. 1. bývá totéž *-o-* zdloženo: tu se napichuom Otc. 397^b, nadgidechuom t. 340^a, syti bychuom i nakochachuom se t. 300^a; srov. I. str. 606. — 63 ř. 37. Philonatesova výtku (Blahoslav I. c. nazval ji dobře posmíváním) zakládá se na domnění, že by někdo ve rčeních: „bíše řekl, bíše učinil“ atp. mohl mítí „bíše“ za podmět, jako je na stejném místě podmětem na př. „člověk“ ve větách: „člověk řekl, člověk učinil“; srov. stejný jeho posměch, že prý „ten jakýs *Gest* všecko učinil a ti

jacís *sau* neb *sú* všecko spáchali“, uvedený na str. 422. — 76 ř. 42 místo druhého umýti m. b. unýti. — 77 ř. 3 přidej doklad: zakryti IblAn. 23. — 81 ř. 21 m. trapešte m. b. trapešte. — 92 ř. 10 sl. k dokladům pro part. *držim* dodati jest ještě tento: by byl neztratil byl by měl držim(nu) pamět ŠtítBud. 21, t. j. snad adj. *držimný* sg. akk. fem. *držimnú* (v rkp. napsáno nesprávně, místo -nu je litera podobná k -m). — 95 ř. 28 m. spádělt m. b. spáděl t. — 111 a 113. Přehled tříd a vzorů slovesných, podaný v kostře na str. 110 sl., není všude stejně úplný. Pro žádoucí doplnění budiž dodána na str. 111 po ř. 13 (při tř. I. vz. 7):

kořená slabika končí se samohláskou

-y, na př. *kry-* v inf. *krýti* stsl. *kry-ti*;

-i, na př. *pi-* v inf. *píti* praes. *piú*, psl. *pi-ti* pr. *pui-q*;

ši- v inf. *šiti* praes. *šiju*, psl. *ši-ti* pr. *ši-jq*;

-a, na př. *stu-* v inf. *státi* (praes. *stanu*), psl. *sta-ti*;

-ě, na př. *spě-* v inf. *spěti* psl. *spě-ti*;

-u, na př. *plu-* v inf. *plúti* pr. *plovu*, psl. *plu-ti* pr. *plov-q*;

ču- v inf. *čúti* pr. *čuju*, psl. *ču-ti* pr. *ču-jq*.

A na str. 113 po ř. 13 (při tř. V. vz. 4):

kořená slabika končí se

-a, na př. *la-* v inf. *láti* psl. *la-ja-ti*;

-ě, na př. *vě-* v inf. *vieti* psl. *vě-ja-ti*;

-uj, na př. *pruj-* v inf. *přieti* praes. *přeju*, psl. *pruj-a-ti* pr. *prěj-q*.

— 120 ř. 30 přidej doklady pro aor. sil. 2. os. sing.: ty pak dogide žalostných věcí ŠtítBud. 16, ty do cizie země przygyde Kruml. 104^a. — 124 ř. 19 přidej: V souhláskovém skupení -dš-, -tš-, které tu vzniká, mění se v -dč-, -tč-, srov. I. str. 513; na př. (příklady mám zde jeu pro -dč-): sedcze Lekc. 3^a, wfedcze t. 39^b, przyffedczy t. 34^a, przyffedcze t. 73^a, wyffedczy t. 96^a, padczye t. 40^a. — 126 ř. 29 přidej doklad: nehody zbyduće Leg. bl. An. 42. — 130 ř. 30: doklady pro aor. sil. 2. os. sing. -jide, zde právě uvedeně jako dodavek pro str. 120 ř. 30, patří také sem. — 155 ř. 14 a 15: dial. *ozibe mne*, *ozibe mě* nepatří sem; je to zajisté durativum, a tedy z iter. *ozibati* praes. *ozibám* dial. *ozibu* atd. — 201 ř. 24 m. praes. (*stanu*) m. b. (praes. *stanu*). — 228 ř. 12 sl. Dial. (dol.) part. *hřežl*, *zahřežl* su není novotvar podle praes., nýbrž vzniklo obměnou hláskovou ze *hřěl*; v nářečí tom mění se *ě* po některých souhláskách v *ej*, a zejména také *ří* v *řej*, na př. *telecí-telecej* maso, *udeříš-udeřejš*, *dřímát-dřejmat* atd., srov. I. str. 213 sl. — 232 ř. 34 a str. 233 ř. 23. Výklad, že by dial. (jemn.) *řivu* m. *řívu* bylo ze *řévu*, není jistý; možná, že je to opět novotvar m. *řívám* z iter. *řívati*. — 268 ř. 10 přidej: V sing. 2. 3. jest odsutím také *jmieš'* m. *jmieše*: (Maria Magdalena) již gmies bolesti přémnoho Hrad. 30^a (verš 8slab.; viz také zde na str. 60). — 289 ř. 24.

Z bývalého *snábděti* vyvinulo se dial. *-snábíti*, *usnábíti*, s významem pošínutým = uspati: malého Toníka mistr sám usnábil Rais Potm. 122. — 316 ř. 9. Z impt. *mysl* (1slab.) vynechává se koncové *-l* a jest *mys'*: *mys'* si *mys'* Us. u Bělohr. — 361 ř. 9. Dial. *knisati se* uvedeno zde omylem; jest na svém místě náležitém mezi slovesy dialektickými na str. násl. dole. — 372 mezi ř. 13 a 14 vlož.: *zvěktati*, ze **zvękzt-*, srov. stsl. *zvękъ* vedle *zvąkъ* *sonus*; na př. *túl zviekce pharetra sonabit* Hlah. Job. 39, 23, na něm (koni) *wzwiekce túl* Ol. tamt., oboje m. *vz-zvěkce*. — 401 ř. 29. Iterativa tvoří se stále a nově, a vyskytují se také nové způsoby jejich tvoření; srov. *-ívati*, *nosívati*, *chodívati* atd., neznámé v jazyku starém, srov. vých.-dial. *-hřňat* k *hřnúti* atp., neznámé na území západním. Jiná novota je zde vytčené *-úvati*; jsou to bezpochyby novotvary, jaké se na str. 401 a sl. uvozují, a v usu dialektickém vzaty jsou ve významu iterativ. — 424 ř. 6 přidej: *-m*, *-s* přivěšuje se k slovu zakončenému samohláskou; když však slovo, k němuž takový přívěsek přistoupiti má, se končí souhláskou, tedy se volí *-em*, *-es*.

Seznam slovní a věcní.

V seznamu tomto číslice znamenají stránky. Slova, slabiky a hlásky, o které jde a na které se ukazuje, tištěny jsou kursivou, věci a výklady antikvou. Slova záhlavní jsou někdy tvaru a znění novočeského, někdy staročeského, někdy obojího; znění staročeské volil jsem, když se věc týká zvláště jazyka starého, a mnohdy také jindy. Ostatně srovn. připomenutí podané k stejnému seznamu při díle I. str. 614.

-a, -á koncovka 3. os. pl. 26 a j.; též m. -ějú 29 a j.	-al m. -l part. 94	-av, -ěvši, -ěvše part. 180, 259, 277, 330, 333
-a koncovka participia -nt 81 sl., 84 a j.; kon- covka téhož part. bra- ného absolutivně a kles- lého v adverbium 88 a j.	-al m. -el, el part. 96, 259 sl.	-av m. -ěv part. 260
-á- měněno dial. v o, u 36 a j.; místo -aj- v impt. 321; místo -ie-, -í- v tř. III. 1. 260	-al, -ěli part. 179, 259, 276 sl., 330, 333	bą stsl. 205
-á- z -aja 387 sl.; — z -aje- 320 sl., 330 sl., 387; — z -oja- 278, 290; — z -ėja- 391 sl.; — z -vja- 394 sl.	-al m. -al part. 96	babrati, -ru 355
-ā konc. 3. os. pl. 26	-án, -ána atd. part. 104	bacati 327
-ą konc. psl. 1. os. sg. 6, 3. os. pl. 30	-án, -en part. 277 sl.	bađ- 126, 412; stsl. bađq sunto 126
-aachš typ inf. stsl. 58	-án pl. -ěni part. 259, 330, 333 sl.	bájeti 389
abyště 23	-aní, -ání subst. verb. 106	báti, baju 388
adjektiva z part. -nt 88 sl.	aorist 2, 4, 51 sl.; silný 42, 43, 44, 45 sl.; slabý 42, 46 sl., 51; kon- covky aor. slab. du. 2. 3. -sta, -šta a pl. 2. -ste, -šte 60 sl.; pře- hled aoristů 51 sl.; aorist klesá a zaniká 62 sl., 64; aoristy při vzorech jednotlivých 120 atd. (udání ze- vrubné v. v Obsahu)	báti se, boju se, bojím se 278 sl.; 42, 73, 75, 273, 274
-ách typ impf. českého 58	arci 166	báťjuci 90
-aj atd. v impt., měněno v -á, -ý, -ýj, -oj 321 sl.	-al, -ati m. -ěti inf. 260	báieti, báiti, bzu, bdim 279
-aj v impt. 37, 39 a j.; místo -ej, -ěj 221, 332, 339, 341, 345	-at konc. part. -nt 81	bě-, bě-, lýtí 205 sl., 412
-aj' m. -aji v 3. pl. 321, 387	-atb konc. 3. os. pl. 23	beblati 355, 357
-aje- staž. v -á- 34, 320	-au konc. 3. os. pl. 24, 25	bebtati, -cu 368
aktivum 2	-auceji adv. z part. 88	běhnúti 243
	-aucí adj. z part. 83, 89 a j.	běhu v. bieci
	augment 31	běch aor. 205 sl.; — pe- rifr. běch nesl 425 sl., běch nesa 435, běch ne- sen 432; — srov. biech

běleti, -eju 265
běliti 265
bělúci, -ouci 89
beptati, -cu 368
beřiech, bráti 376
beru, běřeš, bráti 373,
374 sl.
bezpříznaké kmeny prae-
sentní 33, 406 sl.

- běžeti* 279
běžící 89
bí, bieš, biš, bítí 211, 212 sl.
bicí 89
bie, biuc-, bic- part. 213
bieci, běhu 163
biech impf. *bíti* 213
biech impf. *býti* 205 sl.; — perifr. *biech-nesa, přinesa* 435, *biech nesl* 426, *biech nes, přines* 436, *biech nesen* 432; *chybně biech jsem řekl, bieše jsi řekl* 437, *biechu minušta, biechu přito-vařišta* 437, *bieše krtieše, bieše chtiče* 64, 437
bieliti 265
biem, bím, bítí 211 sl.
bieš, bieše 60, 205
-biežeti, -bízeti 334
biežím, běžím 279
bích impf. v. *biech*
bij-, bijí, bítí 212 sl.
bijens part. stsl. 211
bijěti 334 sl.
biliti 265
bím, biš, bítí 211 sl.
bimb, bimš stsl. 205
-bíratí, bíru 355
bíre-, bíre- 375
bíti, biú, bieš 211 sl.; part. *bíl, bíl* 95
biú, bieš, bítí 211 sl.
blabati, -cu 372
blad-, blád- v. *blésti*
blasati 353
blátiti part. *-cen* 310
blázniti impf. dial. *blážni* 41
blbotati, -cu 372
bled-, blad- v. *blésti*
bléd- 125
blekotati, blektati, -cu 368
blesknúti 125
blésti, bladu 125
blíji, blvati 382 sl.
- blisk-* v. *blysk-*
blíti, blvati 383
blížeti 346
blkotati, -cu 372
blouditi, blud 305
blščietí se, blšču se 279
blšf- v. *blšč-*
blučěti 279
bluđiti, blúzenic 309
bluju, blvati 382 sl.
blúti, blvati 383
blvati, bluju, blíji 382 sl.
blýskati se 364
blýskotati, -cu 372
blýšču se, blýskati 364
blisk- 279, 364
bobtati, -cu 368
bobtnati 439
bóct, bósti 123, 125
bodati 368
bodení 125
bodu, bósti 125
bodzu, bodati 368
bohatěti 259, 265, *bohatiti* 265, 312
bojím se, boju se v. báti se
bojící se 89
bol, byl 205
boleti, boleju, holím 265
boleti, bolu, bolím 279
bósti, bodu 125
botnati 439
bouchati 364
bouřiti-buř 305
-boužeti 335
bradatý 101
brániti-brañ 304
brani, branie 377
bráti, beru 113, 318, 373, 374 sl.
brázđiti impf. dial. *brážđi* 41
brblati 358
brbontati, -cu 372
brču, brkati 367
brd-, brđ- v. *břísti*
brebtati, -cu 368
břect, břísti 123, 126
brečeti, břěčeti 279
- bred-, bředu* v. *břísti*
brechati 364
breptati, -cu 368
břesti 126
brešu, brechal 364
bříd-, bříd- 125
bříji, břiti 217
břísti, brdu, bředu 5, 67, 123, 125 sl.
břiti, bříji, 217
brkati 367
brođiti, brozen 309
broušiti impf. dial. *bruš* 41
břst, břísti 126
brychati, bryšu 364
brygat, bryžđu 363
brud v. *břísti*
bščietí, bštietí, blščietí 279
bú, biú v. *bíti*
hublati 355
bubotati, -cu 372
búct, bústi, 123, 125
bud-, bađ- 126
buditi, -zen 308
budu 32, 126; perifr. *budu nésti* 427, *budu nesa, přinesa* 435 sl., *budu nesl* 428, *budu nes, přines* 437, *buđ nes, přines* 437, *budu nesen* 433, *buđ nesen* 433, *budiech nesen* 432
búchal 364
buchnúti 243
buchotati, -cu 372
bujěti, bujěju, bujím, búj- 259, 264, 265
buť fem. *buľa, býti* 205
buť fem. *byľa, býti* 204, 205
buť fem. *biľa, býti* 210
bústi, bodu 125
búšu, búchal 364
-búžeti 335
by místo sg. 1. *bych* 429; m. pl. *bychom* 224, 431; m. du. 2. 3. *bysta, byšta* 430; m. pl. 2. *byste, byšte* 432; m. pl.

3. *bychu* 432; — *by-jsem*, *by-sem* m. *bych* 429; *by-ji*, *by-si*, *bys* m. *by* 430; *by-jsme*, *by-smc*, *by-smy* m. *bychom* 431; *by-jste*, *byste* m. *byste*, *byšte* 431
by- 204 sl., 412
byd-, *bud-* 126
bydl v. *bydliti*
bydlejší 90
bydliti, *-eti* 312 sl., *impt.*
bydl, *bydlte* 303 sl.
bydlící 89,
bydlující 90
bych, *by* 204 sl.; — v perifr. plqperf. *nešl bych* 425; — v perifr. kond. 428 sl. 433, 436 chybně
by *odolá*, *by* *buď*, *by* *pomstí*, *by* *dadieše*, *by* *buďe*, *by* *nebude*, *by* *by*, *by* *jest* *seďa* 438; — v perifr. *bych nesa*, *přinesa* 435, *bych nes*, *přines* 436, *bych ncsen* 432
bychu v 3. os. plur. kond. 432
by-jsem, *by-ji*, *by-jsme*, *by-jste* v. *by*
by-sem *by-smc*, *by-smy* v. *by*
bys-se, *bys-si* místo *by ses*, *by sis* 430
byst, *byste* 205
byste, *byšte* 205, 431
byšu 65 sl., *-byšucný* v. *probyšucný*
byšq, part. stsl. *byše* 66
býti 76 sl., 204 sl., part.
byl, *býl* 95, *byv-* 99, 205, *byť* 205
býpati v perifr. 434
bzu, *bdieti* 279
bz- z *bhu-*, *bheu-* 205
bura- 373, *brati* 318 sl.
c- za *chc-*, *chtieti* 282 sl.
-c v konc. part. *-nt* místo pl. *-ce* 85, a místo sg. fem. (neutr.) *-ci* 83, 85
-c místo *-t*, *-ti* v dial. inf. 71; místo *-t* v dial. *impt.* 41
-c- v part. *-nt* 81
-cabrati se, *-řu* 355
capati 353
-cati, *-cám* atd. 327
cc- m. *chce-*, *chtieti* 282
-ce plur. part. *-nt* 81, 83, 85
cěleti 259, 263, 264, 265
cěliti 265
ci, *chci* 282
-ci m. *-ti* v dial. inf. 71
-ci sg. fem. part. *-nt* 81, 85
-ci, *-ci* adv. a adj. z part. *-nt* 88, 89
cíditi 309
cítiti 310
cizeti 346
cláněti 335, 342
coufati, *couvati* 353
cpáti, *cpu* 327
-csti m. *-cti*, *-ci* v inf. 161
-ct- m. *-st-* v inf. 123
ctěn, *ctíti* v. *čstiti*
-ctnůti 243
cucati 327, 378
cúd- v. *cúd-*
cumlati 357
cupati 353
cuplati 357
cútiti 310
cúzěti 346
-é m. *-t*, *-ti* v dial. inf. 71
-é, *-éo*, za *-te* dial. *-te* v 2. os. pl. 23
-č m. *-t*, *-ti* v dial. inf. 71
-ča m. *-ka* v dial. part. *-nt* 161
čabrati se, *-řu* 355
čagotati, *-cu* 372
-čach, *-čěch* aor. 176, 182
čal, *čál*, *tčal*, *tčieti* 292
-čal, *-čěl*, *-čel* part. 179, 182
čamtati, *-cu* 372
čaptati, *-cu* 372
čas grammatický 2
časování 1, 3; jak se dělí 3
-čat, *-čēt*, *-čet* part. 181, 182 sl.
-čati, *-čnu* 177
-čav, *-čěv*, *-čev* part. 180, 182
-če za *-te* dial. *-te* v 2. os. pl. 23
čehlati 357
-čěch aor. *čieti*, *čnu* 182
-čel, *-čěl*, *-čal* part. 179, 182
-čcm, *-čcmši*, *-čcmše* m. *-čen* atd. part. 182
-čen, *-čenši*, *-čense* part. 180, 182
čern- v. *črn-*
čcrpati 151 sl., 195, 196, 352
česati, *česu* 360
-česnůti 243
čet-, *čēt-* 98
čet-, *-čēt*, *-čat* part. 181, 182 sl.
čet *impt.* *čísti* 126
četen, *četen*, *čísti* 127
-četi, *-čētie* subst. verb. 182, 183
četi, *čēti*, *čēti*, *čēti* 127
četu, *čtu*, *čísti* 126
-čētý m. *-čatý* 181
-čev, *-čěv*, *-čav* part. 180, 182
čieti, *čnu* 182, *impt.* *čniech*, *novotv.* *čích* 57
čiji, *čiti* 230, 234
činější 90
-činěti 335
činující 89,
činující 90
-činůti 243
číslo grammatické 1
čísti, *čtu* 5, 67, 92, 126 sl.
čistiti 310, *impt.* dial. *čišť* 41, 304

- čís*, *čúš* adv. 234
čít-, *čít-* aor. *čísti* 126 sl.
číta, *čtu* part. 127
čítati, dial. -cu 373
číti, *čutie* 234
-číti, *-čieti*, *-čnu* 76, 182
číti, *čúti*, *čuju* 230, 234
čitu dial., *čtu* 126
čněti, *čnieli*, *čniti* 72
-čnouti, *-čieti*, *-čnu* 177, 182
čnúť, *čnu*, dial., *čísti* 127
-čou m. -kou v dial. konc. 3. os. pl. 158
čouti, *číti* 234
čpěti, *čpieti*, *čpiti* 292
čra, *črúc-* 195
črieti, *čru*, *čreš* atd. 151 sl., 195 sl.; za *čr-*, *čr-* bývá *čtr-*, *čtr-*, *štr-*, *štr-*, *čšť-*, *tr-*, *tř-*, *stř-* 195 sl., v. t.
črněti 259, 264, 265
črnúti 265
čru, *črieti* 151 sl., 195 sl.
čstíti, *čtíti* 75, 301, 311
čstr-, *čšť-* srov. *črieti*
čšć-, *čšt-*, *čč-*, *ččť-*, *čť-*, *čť-* srov. *čstíti*, *čtíti*
čtát dial., *čítati* 127
čti ze *čšti*, *čšći*, *čtím* 301
čtl, *četl* 127
čtr- v. *črieti*
čtu v. *čísti*
-ču m. -ku v dial. konc. 1. os. sg. 158
čuju v. *čúti*
čukytati, -cu 372
čúš adv. 324
čúti, *čuju*, *číti*, *čiji* 78, 200, 201, 230, 234
čutie, *čiti* subst. verb. 234
čnt- 126
d- místo *jd-*, *jdu*, *jíti* 129
-da, dial. -*đa* v part. -*nt* 82, 123
da-, *dáti* 217 sl.
da m. *uda* 224
dad- 113, 115, 127, 128, 409 sl.
dada part. 128
dadí, *dadiv* 3. os. pl. 410
dadiech impf. 127
dach aor. 217, *dách* impf. 127
daj, *dej* impf. 410 sl.
-daj m. -*děj* 221
daje novotv. part. 128
-dájeti k *dojiti* 346
dají 3. os. pl. 410
dajiech impf. 127
daju, *dáti* 389
dal part. 127
dál, *dáli*, *dieti* facere 217, 223 sl.; *dál*, *diali*, *dáli* 392, 393
dám, *dáti* 409 sl.
dán part. 217
dání 217 sl.
-dáfěti 335
dat, *datý*, *daný* 217
dáti, *daju* 389
dáti, *dám*, *dad-* 31, 37, 43, 57, 66, 75, 103, 113, 115, 127, 128, 217 sl., 409 sl.; *aby* *dadieše* 64, 409 sl., 438
-dati praes. -zu 367 sl.
datic, *dání* 218
datý, *daný* 217
datb km. pro inf. *dáti* 66
daz impf. *dáti* 410
dbáti *tbáti* 75, 326
-dč- m. -*d-š-* v part. -*as* 441
dě, *dej*, *daj* impf. 411
dě, *díc* dicens part. 227
-de příp., v. -*do*; — *-de* dial. -*dě* konc. km. praes. 119; dial. *dě-*, *-dze-* m. -*dě-* v part. -*nš* 124
děát z *dělat* 323, 392
debsati, -*šu* 360
děditi, *dězen* 309
děch aor. *dieti* 221, 227
dechnúti 244
dej, *daj* impf. 410 sl.
děj impf. *dieti* 221, 227
děje dicat (odch.) 226
děje, *dějic*, *dějě*, *dějúc-* part. 222, 227
ději, *dají* 410
ději, *díti*, *děju*, *dieti* 220 sl., 392 sl.
děl part. 222, 227, *zdlouž.* *díel*, *děl* 222 sl.
dělati, *dělaju*, -*án* 32, 34, 58, 68, 112, 318, 319 sl., 323
děl- 351
dělidla pro třídění sloves 109
dělka srov. *dloužení*
dém, *denši*, *děmše*, *děm-* part. 99, 180, 183
děn part. 227, *zdlouž.* *dien*, *dín* 223
dění subst. verb. 227
depsati, -*šu* 360
deru, *dráti* 196, 377
děše aor. *dechnúti* 244
děti, *deždq* stsl. 31
děv, *diev*, *dív* part. 222
-dhe, -*dho* příp. km. praes. 32
dechnúti 244
dí, *jdi* impf. 129
dí, *die* 226, 227
díc part. dicens 227
díc, *dí* 226, 227
díech impf. 130, 227
díel-, *dúl-* 392
díel, *díl* part. *děl* 222
diem, *dieš*, *dán*, *diš* 226
dien, *dín* part. *děn* 223
-dienie, -*dini* 393
dieti, *díti*, *děju*, *děješ* facere 76, 220 sl., 223 sl., 392 sl.; *dieti* z *dějati* 221; *dieti* ve sta, v tisícě 221, 226
dieti, *díti*, *děju*, *diem*, *dím* dicere 226 sl.
diev, *dív*, *děv* part. 222
děl-, *díel-*, *dál-* 392
děl, *díel*, *děl* part. 222
dím, *diem* atd. 226

- dín, dien, děn* part. 223
-dirati dial. -řu 355
díš, dieš 226
diťi v. *diety*
dív, diev, děv part. 222
dívati se dial. *dívu* 353
divoucí 89;
divící 89
dlabati, -bu 351
 dloužení slabiky kořen-
 né v praes. a dlelem
 také v jiných tvarech
 praes. 34, 137, 164,
 231, 232, sl., 281, 348,
 354, 358, 365, 367,
 370, 375 až 380; —
 v aor. 44, 45 sl., 51,
 120 sl., 130 sl., 133,
 136, 143; v part. -*ls*
 95 sl., 97, 124, 144,
 145, 146, 162, 165;
 v part. -*ss* 100; —
 zdloužení kmenové pří-
 pony -*é* v praes. 35,
 36, v aor. 45; — zdlou-
 žení koncovky praes.
 1. os. pl. -*mé* 20, 2. os.
 pl. -*té* 23, aor. 3. os.
 pl. -*ú* 59, impf. 59; —
 zdloužení konc. part.
 -*al, -ál* dial. -*ol* 96,
 323, 333, 376, 380;
 -*oval, -ová* 404; -*el,*
 -*él* 95, 97, 144, 162,
 242; -*el, -iel, -él, -il*
 96, 194, 220 sl., 264
 sl., 277 sl.; -*il, -il* 95
 sl., 210 sl., 307; -*ul,*
 -*úl* dial. -*ol* 96, 231 sl.,
 241 sl., 382 sl.; -*yl,*
 -*yl* 95, 203 sl.; —
 zdloužení konc. part.
 -*na, -tš* 103 sl.; ze-
 jména -*án* 104, 217 sl.,
 278, 323, 333, 376; -*en,*
 -*én, -ín, -ýn* 104 sl.,
 124 sl., 144, 162, 312
 sl.; -*én, -ien, -ín* 104
 sl., 194, 264, 278 sl.,
 334 sl.; — zdloužení
 konc. v part. -*ss* 100;
 — viz také v záhlavi
 kvantita
dlubati, -bu 351
dnu, dúti 174 sl., 183
dmouti, douti 174, 178,
 183
dmul, dmut, dmuv atp.
 m. *du-* 174, 178, 181,
 182, 183, 184
-do, -de příp. kmenová,
 splývající s kořenem 32,
 117, 126, 128, 134, 140
dobati, -bu 352
dobrodienie, -dini, -dini
 393
dobudcn, dobyť 126
dōd-, dad- 409
dođieti 226 sl.
dojden part. *dojiti* 131
dojdit, dođiti 131
dojiti, dial. impt. doj 305
dojít, dođiti 131
dojící 89
-dolati 323
dolb- 351
domácceti se 338
dondu 129
dořeci 166
dosici, -sieci, -sahu 168
došal, došel 139
dotčěti, dótč- 292
dotknúti 255
dotýkati, -týču 366; nikoli
dotýcati 332, 337
douti v. *dúti*
doviřeti 346
dra, drúc- part. 193, 196
-dráběti, ke drobiti 346
drápati, -pu 352
drastiti 310
dráti, deru 196, 377
drášđiti 300, 303 sl., 310
drážeti, ke dražiti 347
drbati, -bu 351
drbíti 299, 313
drcati 327
drdlati 357
drěch aor., *drěl, drěn,*
drév part. 196
drēm impt. *drīemati* 353
drēvėnėti, -nať 260
drěžeti 280
drīci m. *drouci* 193
drīemati 353
drīeti, drīti, dru 192, 194,
 196, part. *drěn* 194
 a *dřet* 103
drī- v. *drīe-*
drkotati, -cu 368, 372
dru, drěš v. *drīeti*
drúžat, -žđu 363
drzenie 244
drznúti, drzl, drzmul 244
držach, držěch 275
dřžám, dřžeti 346
držějící 90
držemný 92, 276
držeti 280
držim part. 91, 92, 276
držimný 441
dščal, dščieti 266
dščieti, dščěju 264, 265,
 266
dše aor., *dšen* part. *dchnúti*
 244
dštiti v. *dščieti*
-dt-, -st-, -ct- v inf. 123
-đt-, dial. -jt- v impt.
 120
du, jdu 129
dual 1
đubati 352
duđlati 357
duj- m. *dm-, dsm-*: *duju*
 m. *dmu* atd. 174, 183,
 235
dumlati 357
dunúti 235, 244
dupati 353
dupotati, -cu 373
-duřeti 258, 266
dušiti, impt. dial. duš 41
-dúšeti 335
dúti, dmu 67, 174 sl.,
 183
-dvihnúti 242, 244
 dvouslabičných infinitivů
 kvantita 71 sl.
dý, dé, dej, daj impt. 411

- dýchati* 363
dýchnu, dýchnu 244
dým 91
dýměti 266
dýře-, děře-, dráti 377
dýšu, dýchati 363
dšch- 244
džm- v. *dúti*
-e příp. km. praes. 31, 33; — příp. km. aor. sil. 44; — konc. pl. part. -nt 81
-c změněno dial. v -ě, -è, -o 36
-e- mírnicí v part. -lš 94
-é konc. 3. os. pl. 26
-é zúženo v -í(y) 35, — změněno dial. v -ie 36
-é z -ej v impt. 321, 331
-ē příp. km. inf. 68, 111
-ě, -e konc. part. -nt 80 sl., 82 a j.
-ě- v impt. 36 sl.; — vynechává se 39 sl.; — bývá tu m. i 275; — a tutěž za *ě* bývá i, ij 40
-ě, -ē z -ē v příp. km. inf. 68, 111
-ě v koř. slovesných 218 sl., 391 sl.
-ę v part. -nt 82
-ěachš typ impf. stsl. 58
-ec- v part. -nt místo -ēc, -iec 85 sl.; — místo -íc z -úc 404
-ēc- v part. -nt, kráceno 85 sl.;
ed-, ēd-, ēd- 132, 411
-e-ch za -ch místo -(j)sem 425
-ěch v impf. v. -iech
-ej dial. m. -í 36, 274
-ěj, -ěj, -ej v impt. 37, 39 a j.
-ěj m. -í v impt. 286
-ěj, -ej' m. -ějí, -ejí v 3. os. pl. 25, 262, 331; — m. -í v 3. os. pl. 27, 28 274, 302
-ėje, -eje m. -ě. -e v part. -nt 87, 276
-ėje- staž. v -ie- 34, 226, 261 sl.
-ějí, -ejí 3. os. pl. m. -í 27, 274, 302
-ějící adj. z part. 90
-eju, -ejú dial. m. -í v 3. os. pl. 28 a j., srov. -ějí, -ejí
-ějící adj. z part. 90
-el, -el za -l v part. -lš 94, 124, 144, 162, 242
-el, -el, -al part. 263 sl., 276 sl., 333
-el za -l v part. -lš, v. -el; — dial. za -il, -il v témž part. 96
-em dial. konc. 1. os. sg. 7 a j.
-em za -om v 1. os. pl. aor. sil. 46, 138
-em m. -en, part. 312
-em m. -(j)sem v perifr. 424
-en, -ēn konc. part. -nš, dlouženo v -ēn, -ien, -in 104, 124, 144 atd., viz dloužení part. -nš
-ení subst. verb., dial. -ění 106, 312; srov. subst. verb.
-eno příp. part. -nš 101 sl.
-enti příp. 3. os. pl. 23
es-, s- kořen 413
-e-s m. -(j)si v perifr. 424
-et konc. part. -nt 81
-ěti inf. zdlouč. v -ietí, -iti 72, 263 a j., v. kvantita v inf.
 etymologická délka 73, 75, 95, 103
-etb konc. 3. os. pl. 23, 24, 26
-eu z -el m. -l v part. -lš 124, 144
-ev, -ěv, -av part. 264, 277, 333
-ev přidáno analogií v part. -šs 100, 124, 138, 144, 162, 243
-ěva- z -ova- v VI. tř. 400 sl.
-fati, slovesa toho inf. 353
fejlati 357
fikati, fikať, fiču 367
filozofi sg. nom. 440
 finitní výrazy slovesné 1, 422
flagať, fládžu, flákati 363
fnukati, dial. -ču 367
 fonetická délka 75 a j.
fošna 439
foukati, dial. *fúkať, fiču* 367
frflati 357
frflotati 373
frkotati 373
fú- v. *fou-*
 futurum 2; perifr. 421, 427 sl.; — fut. exactum 2, 421, 428; — sigmatické 4, 65 sl.
gqd- 128
gagotati, -cu 372
gajdati, gajzu 368
-gati praes. -žu 363
gemlati 358
gled- 245
glgotati, -cu 372
glintati se, -cu 372
glundati, glundzu 368
gnet-, gñet- 128
grebti inf. 151
grēja- 227
gręz- 245
gugnati 358
gyb-n- 246
gžb- 245, 246
gžmyz- 281, *gžmsz-* 358
gžrt- 246
hádět m. *házeti* 335, slc.
hádžem 335
hájiti 305
hana stněm. *hón* 266

<i>hanboucí</i> 89	<i>hlíd-</i> v. <i>hléd-</i>	<i>hřátí</i> v. <i>hřieti</i>
<i>haněti</i> 266	<i>-hlízeti, -hlížeti</i> 336	<i>hraz-, hřez-, hřez-</i> 245
<i>háněti</i> 335	<i>hlodati, hlozu</i> 367	<i>hrazditi</i> 309
<i>haniti</i> 313	<i>hloubati, -bu</i> 352	<i>-hrázeti</i> 336
<i>hargotati, -cu</i> 372	<i>hlozen</i> m. <i>hlodán</i> 367	<i>-hřaznutí</i> 245
<i>hasiti</i> 308, <i>impt. dial.</i>	<i>hlůze-, hlóze-</i> v. <i>hlodati</i>	<i>hražen, hraditi</i> 309
<i>haš</i> 41	<i>hlřati</i> <i>pracs. dial. hucu</i>	<i>-hrážeti</i> 336, 346
<i>-hášěti</i> 335	<i>z hřcu</i> 373	<i>hřběti, hřbieti, hřeběti</i> 281
<i>hatlati</i> 358	<i>hlřiti</i> 310	<i>-hřbíti</i> 152
<i>-hati</i> <i>pracs. -žu</i> 363	<i>hmožditi</i> 310	<i>hrču, hrkať</i> 367
<i>havatati, -cu</i> 372	<i>hmy</i> m. <i>smy, jsme</i> 418, 420	<i>hrděti</i> 259, 264, 266
<i>házeti</i> 335, <i>dial. hážu,</i>	<i>hmyžeti, hmyžu</i> 281	<i>-hřeb- srov. hřěsti, hřebu</i>
<i>hádžem</i> 335	<i>-hnájeti, ke hnojiti</i> 346	<i>hřebati</i> 351
<i>hbe</i> <i>aor. hnůti</i> 245	<i>hnat</i> <i>part. hnán</i> 103	<i>hřebenie</i> 151
<i>hc-</i> <i>za chc-, chřieti</i> 282 <i>sl.</i>	<i>hnáti, ženu</i> 75, 103, 377	<i>hřeběti, hřbieti</i> 281
<i>heb-, zhebnouti</i> 246	<i>hněct</i> 123	<i>hřěbsti</i> v. <i>hřěsti</i>
<i>heč, hečte</i> <i>interj.</i> 280	<i>hněsti, hnetu</i> a <i>hněsti,</i>	<i>hřebu, hřěsti</i> v. <i>hřěsti</i>
<i>heď, heďte</i> <i>interj.</i> 280	<i>hnětu</i> 128	<i>hřeji, hřeju</i> v. <i>hřieti</i>
<i>hemzati, hemžu</i> 358; <i>-zeti,</i>	<i>hněti</i> 213	<i>hřejl</i> <i>part. hřieti</i> 228, 441
<i>-ziti, -žeti, -žiti</i> 358	<i>hni, hniji</i> 213	<i>hřejt, hřieti</i> 219, 227
<i>hit, hřt, hřti</i> m. <i>jiti</i> 129, 131	<i>hniem, hnieš, atd., hñiti</i>	<i>hřěl</i> <i>part. hřieti</i> 227
<i>hl</i> m. <i>hnul</i> <i>part.</i> 241, 245	213	<i>hřen</i> <i>part. hřieti</i> 228
<i>hlad-, hřd-</i> 245	<i>hñiti, hñu</i> <i>atd.</i> 75, 95, 213	<i>hřěnie, hřání</i> 228
<i>hladiti</i> 309	<i>hñu, hñu</i> <i>atd., hñiti</i> 213	<i>hřěsti, hřebu</i> 110 <i>sl.</i> , 148 <i>sl.</i> , 151, 152
<i>hlásati</i> 362	<i>hñul, part. hnul</i> 210	<i>hřěšáci</i> 89
<i>hlásiti</i> 300, 308	<i>hnůti</i> 235, 245, <i>aor. hbe</i>	<i>hřet, hřieti</i> 227, <i>hřet</i> <i>part. hřieti</i> 228
<i>hlasonošáci</i> 89	43, 245	<i>hřeti</i> <i>subst. verb. hřieti</i>
<i>-hláseti</i> 346	<i>hoditi</i> 300, 308	228
<i>hlášu, hlásati</i> 362, <i>hlásiti</i>	<i>honicí</i> 89	<i>hřev</i> <i>part. hřieti</i> 228
300	<i>honiti</i> 377	<i>hřez-, hřez-, hřez-</i> 245 <i>sl.</i>
<i>-hláseti</i> 346	<i>hoňáci</i> 89	<i>hři-</i> m. <i>hřej-</i> 219
<i>hle, -te</i> <i>interj.</i> 280	<i>hořějáci</i> 90	<i>-hři</i> m. <i>-žři</i> 199
<i>hleč, hlečte</i> <i>interj.</i> 280	<i>hořeti</i> 258, 259, 277, 281	<i>hřbati, -bu</i> 352
<i>hřd-, hřd-</i> 245	<i>horoucí</i> 89, 281	<i>hřieti, hřiti, hřati</i> <i>pracs.</i>
<i>hřd, hřdž, -te</i> <i>interj.</i> 280	<i>horu, hořeti</i> 281	<i>hřeju, hřeji</i> <i>atd.</i> 219, 227 <i>sl.</i> , 395, 439
<i>hřdětí, hřezu</i> 273, 277, 280 <i>sl.</i>	<i>horáci, -oucí</i> 89, 281; <i>ho-</i>	<i>hřej-</i> m. <i>hřej-</i> 219
<i>hřdnůti</i> 245	<i>řáci</i> 89	<i>hřeju, hřiti, hřati</i> 227
<i>hřduť, hřděl</i> 277	<i>hotovati, hotuju</i> 405	<i>hřiti</i> v. <i>hřieti</i>
<i>hřhle</i> <i>interj.</i> 280	<i>houpati</i> 353	<i>hrkati</i> 367
<i>hře, -me</i> <i>interj.</i> 280	<i>hověti</i> 266	<i>hrkotati, -cu</i> 372
<i>hřled, -me, -te</i> <i>interj.</i> 280	<i>hozu, hoditi</i> 300	<i>-hřl</i> m. <i>-hřnul, part.</i> 246
<i>hřezen</i> m. <i>hředen</i> 281	<i>hrabati, -bu</i> 351	<i>hřměti, -ieti, -iti</i> 72, 76
<i>-hřěseti</i> 336	<i>hraditi</i> 309	<i>hřnutí</i> 246, <i>impt. dial.</i>
<i>hřezu, hřdětí</i> 273, 277, 280 <i>sl.</i>	<i>hřání, hřieti</i> 228	<i>hřň</i> 42
<i>hřezen</i> m. <i>hředen</i> 281	<i>hřati</i> 68, 75, 318, 325, 390	<i>krochtati, -cu</i> 368
<i>-hřěseti</i> 336		

<i>hromazditi</i> 300, 304, 309 sl., 313 sl.	<i>chceva</i> , -vě 282	<i>chocu</i> , <i>chóceš</i> , <i>chtieti</i> 281 sl.
- <i>hromážděti</i> 336	<i>chci</i> , - <i>me</i> , - <i>te</i> dial. impf. <i>chtieti</i> 283	<i>chod</i> -, <i>ched</i> - 99, 139
<i>hrouceli</i> , k <i>hroutiti</i> 346	<i>chci</i> , <i>chcu</i> , <i>chtieti</i> , <i>chtíti</i> 10, 281 sl.	<i>chodijící</i> 90
<i>hroziti</i> 308	<i>chciēc</i> part. dial. m. <i>chtiēc</i> 284	<i>choditi</i> 300, impf. dial.
- <i>hrúziti</i> 245 sl.	<i>chciř</i> part. dial. m. <i>chtiř</i> 284	<i>choj</i> , <i>chojte</i> 41
<i>hrúznít</i> dial. 246	<i>chcíp</i> - v. <i>zcíp</i> - 353	<i>chodující</i> 89
- <i>hrúžěti</i> 336	<i>chciř</i> inf. dial. m. <i>chtiři</i> 284	<i>chodující</i> , <i>chodující</i> 90
<i>hrvat</i> , <i>rváti</i> 384	<i>chcm</i> , <i>chcme</i> , <i>chcmý</i> 1. os. pl. <i>chcem</i> - 282 sl.; 38	- <i>chom</i> -, - <i>chóm</i> -, - <i>chuom</i> v konc. 1. os. pl. aor. a impf. 440
<i>hryzati</i> , <i>hryžu</i> 145, 324	<i>chcíc</i> 3. os. pl. <i>chtiři</i> 283	<i>chomtati</i> 372
<i>hrýzti</i> 145, 324	<i>chcš</i> , <i>chceš</i> 282	<i>chotěch</i> aor. 283
<i>hržěti</i> , <i>hržěju</i> 266 sl.	<i>chcta</i> 2. 3. os. du. <i>chtieti</i> 282	<i>chotěti</i> , <i>chtieti</i> , <i>chtíti</i> 281 sl.
<i>hrzati</i> , <i>rzáti</i> 358	<i>chcte</i> 2. os. pl. <i>chtieti</i> 283; 38	<i>chovati</i> 328
<i>hrža</i> - m. <i>hrza</i> - 359	<i>chcu</i> , <i>chci</i> , <i>chtieti</i> , <i>chtíti</i> 10, 281 sl.	<i>chozijící</i> 91
<i>huhlati</i> 355	<i>chcu</i> <i>něsti</i> perifr. 427	<i>chozíci</i> 89
<i>hudenie</i> 128	<i>chcú</i> dial. 3. os. pl., <i>chtíti</i> 283	<i>chozující</i> 90
<i>hudu</i> , <i>hústi</i> 128	<i>chcúc</i> - dial. part. <i>chtíti</i> 284	<i>chřadnutí</i> , <i>chřěd</i> -, <i>chřed</i> - 246
<i>huhňati</i> 358	<i>chcut</i> fem. <i>chceča</i> dial. part. <i>chtíti</i> 284; —	<i>chrániti</i> 304
<i>hukotati</i> 373	<i>chcva</i> , <i>chcvě</i> 1. os. du. <i>chtieti</i> 282	<i>chrápati</i> 352
<i>hústi</i> , <i>hudu</i> 128	<i>chčiju</i> , <i>chcáti</i> 288	<i>chřěd</i> -, <i>chřěd</i> -, <i>chřadnutí</i> 246
<i>hvisdati</i> , - <i>ždu</i> 367 sl.	<i>ch(c)c</i> - z <i>chst-j</i> - 282	<i>chřed</i> - 246
<i>hýbatí</i> , - <i>bu</i> 351	<i>ched</i> -, <i>chod</i> - 99, 139	<i>chrchlati</i> 357
<i>hynúti</i> 246	<i>chechtati</i> se 368	<i>chrleti</i> 336
<i>hyřující</i> 90	chiatický aorist 47	- <i>chrnúti</i> , <i>chrann</i> - 235
<i>hyzditi</i> 56, 309	<i>chladati</i> 300	<i>chrochtati</i> 368
- <i>ch</i> m. -(j) <i>sem</i> v dial. per- rifr. <i>nesl-ch</i> , <i>věděl-ch</i> , <i>ja-ch</i> <i>niesol</i> atp. 65, 420, 424	<i>chľastati</i> praes. dial. <i>chľa</i> - <i>šču</i> 373	<i>chromtati</i> 372
- <i>ch</i> - v aor. slab. 47	- <i>chľazeti</i> 346	<i>chrópati</i> 352
- <i>cháděti</i> , - <i>chászti</i> 336	<i>chľazu</i> , <i>chľaditi</i> 300	<i>chrouti</i> , <i>chruji</i> 234
- <i>chaju</i> , <i>nechati</i> 324	<i>chľemtati</i> 369	<i>chrupítati</i> 372
<i>chamlati</i> 358	<i>chľeptati</i> 369	<i>chruji</i> , <i>chrouti</i> 234
<i>chápati</i> 357	- <i>chm</i> - místo - <i>chom</i> - v 1. os. plur. aor. slab. a impf. 53, 60, 425	<i>chrůpati</i> 352
- <i>chati</i> praes. - <i>šu</i> 363	<i>chňapati</i> 353	<i>cht</i> - za <i>chc</i> - při <i>chtieti</i> 282 sl.
- <i>cházeti</i> 336; 79		<i>chle</i> - m. <i>chce</i> - 282 sl.
<i>chca</i> , <i>chľa</i> dial. part., <i>chľě</i> 284		<i>chtěj</i> impf. 283
<i>chcáti</i> , <i>scáti</i> 288, 342		<i>chtěje</i> , <i>chtějie</i> - part. 284
<i>chc-e</i> - z <i>chst-j</i> - 282		<i>chtěji</i> 3. os. pl. m. <i>chľi</i> , <i>chtie</i> 283
<i>chcě</i> , <i>chcej</i> dial. impf., <i>chtieti</i> 283		<i>chtějiech</i> , <i>chtiech</i> impf. <i>chtieti</i> 283; 58
<i>chceja</i> , - <i>úc</i> dial. part., <i>chtieti</i> 284		<i>chtějící</i> 90
<i>chceji</i> dial. 3. pl., <i>chtieti</i> 283		<i>chtět</i> , <i>chťiti</i> 284
<i>chcel</i> , <i>chcěl</i> dial. part., <i>chtieti</i> 284		<i>chti</i> m. <i>chci</i> 1. os. sg. 282
<i>chcenie</i> , <i>chťenie</i> 284		
<i>chcel</i> dial. inf., <i>chtieti</i> 284		

- chti, chtie* 3. os. pl. *chtieti* 283
chtiech impf. 283; perifr. chybná *bieše chtieše* 64
chtiel, chtěl 284
chtieti, chtíti, chcu, chocu, chci atd. 281 sl.; 38, 58, 72, 76
chtiš, chtiš, chtiel part. *chtěl* 284
chtim 1. os. pl. *chcem* 283
chtíti v. chtieti
chtúc part. dial. *chtíti* 284
chtuš part. dial. *chtíti* 284
-chu konc. 3. os. pl. aor. a impf. 30, 47
chublati 358
chúce-, chocu, chtieti 381 sl.
-chuom v. -chom, -chóm
-chva místo *-chova* v 1. os. du. aor. slab. a impf. 53, 60
chválejúci 90
chváliti 304
-chvé m. -chově v 1. os. du. aor. slab. a impf. 53, 60
chvěju, chvěti 228
chvěti, chvieti, chviti, chvěju 72, 76, 219, 228
chvim, chvěju 228
chvístati praes. dial. *chviš-ču* 373
chviti v. chvěti
chyběti 336
chychotati sa 368
chystati praes. dial. *chyšču* a *-scu* 373
chytati praes. dial. *chycu* 373
-i konc. 1. os. sg. 7; — dial. místo *-í* v 3. os. pl. 26; — konc. impf. 2. 3. os. sg. 36 sl., vynechává se 39 sl.; — konc. part. *-nt* sg. fem. (neutr.) 81, v part. *-ss* sg. fem. (neutr.) 98; — příp. kmene praes. 32, 34, 111; — příp. kmene inf. 68, 111; — v koř. sloves I. 7. 201, 208 sl.; — bývá dial. místo *-í* 36
-i- v dial. impf. místo *-ě-* 40, 119 a j.
i-, z ej- 213, srov. *jíti*
-i konc. 3. os. pl. 24, 26; — bývá tu místo *-ejí, -ějí* 28, 262, 331; — z *-ie* v subst. verb. 105 a při vzorech jednotlivých; — v praes. trpí-, prosí- 32, 34, 111; — dial. kráceno v *-i* 36 a j., měněno v *-ě, -ej* 36 a j.
-ia, -iá konc. 3. os. pl. 26; — tutéž *-iá* m. *-ějú* 29
-iác konc. dial. part. *-nt* 88
-ic- v konc. part. *-nt* 81 sl.; — kráceno 85 sl.
-ici adj. z part. *-nt* 83
id- místo *jd-, jdu* 129, 130
idz-, idž- dial. místo *id-* a *jd-, jdu* 129, 130
-ie konc. 3. os. pl. 26 a j.; — tutéž m. *-í* 24; — v impf. m. *-ěj* 262; — konc. subst. verb. 105 a při vzorech jednotlivých; — dial. m. *-é* 36
-ie- za *-i-* v praes. 35, 274
-iee- v konc. part. *-nt* 81 sl. a j.; kráceno 85 sl.; — tutéž místo *-úe-, -ie-* 87
-ieci adj. z part. *-nt* 83
-iech, -éch, -ich konc. impf. 58, 59 a při vzorech jednotlivých 120, 142 atd.
-iel part. m. *-ěl* 96, 277
-iemy impf. m. *-ějmy* 262
-ien part. m. *-én* 278
-iete impf. m. *-ějte* 262
-icti inf. vedle *-ěti* 72
-ieva impf. m. *-ějva* 262
-ích impf., v. *-iech*
-ichu m. *-ěchu* v 3. os. p. pur. aor. 275
-ij místo *-i, -ě-* v impf. 40, 175
-ij- z *-uj-* v VI. tř. 400 sl.
-ijá, -ija dial. konc. 3. os. pl. 29
-ijau, -ijou dial. konc. 3. os. pl. 29
ijdu m. *jdu* 129
-ijící adj. z part. 90
-ijó atp. v dial. konc. 3. os. pl. 30
-ijou v. -iju
-iju dial. konc. 3. os. pl. 30
-ijú, -ějú, -ijau, -ijou dial. konc. 3. os. pl. 29
-il konc. part. místo *-l* 94
-il konc. part., mění se dial. v *-iul, -juš* 93 a j.
-il konc. part. z *-iel* m. *-ěl* 96, 264, 277; — totéž z *-il* 95, 307
imperativ 1, 2, 4; 36 sl.; v češtině zvláště 38 sl.; při vzorech jednotlivých 119 atd. (udání zevrubné v. v Obsahu)
imperfektum 2, 4; 53 sl.; v češtině zvláště 55 sl.; jeho typy 58; jeho koncovky du. 2. 3. *-šta, -sta* a pl. 2. *-šte, -ste* 60; zaniká 62 sl.; při vzorech jednotlivých 120 atd. (udání zevrubné v. v Obsahu).
-in konc. part. z *-én* m. *-en* 124, 144, 162; —

totéž z -ien m. -ěn 264, 278	-ja z -jě příp. kmen. part. -nt 81, a part. -zs 98	jedu, v. jeti jedz, jez 412
indikativ 1, 2; při vzor- ech jednotlivých v. pod záhlavím <i>praesens</i> .	-ja konc. km. tř. V. 68, 112, 318, 319, 329, 385	jedzený part. jísti 133
infinitiv 1, 4; 66 sl.; v češtině zvláště 69 sl.;	-ja, -jaci, adv. z part. 88	jěch aor. k jěti 133 — k jiesti 121, 132, — k jieti, jmu 183
jeho konc. -ti a -t 69, 70, dial. -č, -ci, -c, -č, -č 71; jeho kvantita 71 sl., 74 sl.; při vzorech jednotlivých 122 atd. (mezi tvary jmennými, jež vyhledati jest podle Obsahu); — inf. prý perf. -šeti 78	jad- 113, 116, 411 jach, jěch aor. 176, 183 jakořka 88 jal-, jěl- part. 183 ja-m jest 418 jáma 99 já-fku 166 jaskotati 372 jasniti 311 jáf, jati, jmouti 177, 178, 183	jechati 133 jejte, jeďte 133 jektati 369 jel, jěl part. jeti 134 jěl-, jal- part. jieti, jmu 183
infinitivní výrazy slovesné 1, 422	jat-, jět-, jet- part. jieti, jmu 181, 184	jem dial. v. jim
injunktiv 43	jav-, jěv-, jev- part. jieti, jmu 180, 184	jem-, jém fem. jemši 180, 184
-io dial. konc. 3. os. pl. 27; — totéž m. -ějú atd. 29	-jď za -ď v dial. impt. 41 jden novotv. part. pass. jiti 131 jďmie, jiti 131 -jdl novotv. part. ke -jdu 131	jema- m. jmá-, jmáti 324 sl.
-iom dial. konc. 3. os. pl. 27	-jdot dial. m. -jiti 131 jdu, jiti 128 sl.	jemaju, jemám, jmáti 324 sl.
isc, jiti 131	je, jest 416	jěn fem. jěna part. jěti 134
iskaf 365	-je konc. 3. os. pl. 26	jes-, jsem atd. 33, 113, 115, 145, 412 sl.; —
išč, jiti 131	-je příp. km. praes. 32, 33 a j.; — za ni je dial. -jo 202 a j.	jes- dial. m. js- 418
išču, iskať dial. 365	jeb-, jebati, jebu, jeben 151, 152, 324	jest zavola G4
išeť, išeť, išeť, išeť dial. part. šel 139	-jec, -jeci adv. z part. 88	jesem, jesi, jesy, jeste dial. m. jsem atd. 417, 418
išieu, išiou dial. part. šel 139	ject, jeti 133	jest, jísti 122, 132
it, iti, jiti 129, 131	ječeti 284	jěst odchyl. jiest sup. jie- sti 123, 132
-iti, -iti inf. 75	jed-, jěd-, j-ěd-, j-ěd-, jísti 113, 116, 132, 411 sl.	jesti, jest 3. sg. 13, 416; jesto 416
-iti, -iet-, -eti inf. 72, 76	jed fem. jedši part. jeti 133, 134	jet part. jeti 103
in, in zvrtnou analogií za i, i 35, 39, 274	jed-, jěd-, jied-, jedu, jeti 133, 134	jet-, jět-, jat part. 184
-iu konc. 1. os. sg. 7; — konc. 3. os. pl. m. -ějú 29	jed-, jěd-, jiem, jim, niesti, jisti 121, 132, 133, 411 sl.	jeti, jedu 32, 51, 72, 76, 103, 122, 133, 134
-iu konc. 3. os. pl. 24	jednoduché výrazy slo- vesné 4 sl.	jeti, jětie, jmu 182, 184 jěti, jieti, jmu v. jieti, jmu
-iut dial. part. z -iř 93; srov. -ut a -jut		jev part. k jeti 134
iz impt. jez 412		jev-, jěv-, jav- 184
izěsti stsl. 132		jez impt. jez-i-ž 412
j, je, jest 416		jeza part. dial. k jisti 133
-j odsuto v impt. 262, 321, 331, 401 sl., 410		jezditi 310, impt. dial. jčđi 41, 304
-ja, -já dial. konc. 3. os. pl. 26, 29		jhráti, jhraju 68, 75, 318, 325, 390 Z

- ji* atd. 3. os. pl. m. *jedi* 412
-jícíti 326
jid-, jid- aor. *jíti* 129 sl.; — místo *jd-* 129
jid fem. *jidla* dial. part. *jísti* 133
jied-, jěť- aor. *jeđu* 122, 133
jiem atd. 411 sl.; du. 2. 3. *jiesta* 411, pl. 2. *jieste* 412; v. *jísti*
jiesti, jiem v. *jísti, jím* *jietí, jíti, jmu* 76, 99, 174 sl., 176, 177 sl., 179, 181, 182; 183 sl.
-jieżděti 336
jiť fem. *jeťa* part. *jeti* 134
jím, jicm, jísti 411 sl., zkrác. *jim* 411
jisci, jíti 131
jiskati 365
jísti, jím, jiesti, jiem 33, 37, 39, 48, 50, 84, 118, 121, 123, 131, 132, 411 sl.
jísti, jíti 131
jistiti 310
jišču, jiskati 365
jiše abibat 57
jit part. pass. k *jíti* 131
jiť, jíti 130
jíti, jđu, aor. jid-, jid- atd. 5, 32, 37 sl., 44, 45, 46, 51, 57, 76, 78, 116, 120, 122, 128 sl., 178, 208, 213, 441
jíti, jicti, jmu 76, 99, 174 sl., 176, 177 sl., 183
jíti, jítie 131, 132
-jižděti 336
jmám, jmieti, mám, míti 32, 267 sl.; — perifr. *jmám něsti* 427
jmáti, jemažu 324 sl.
jmě-, v. jmieti
-jměju, -jměješ 268
jměni, jměnie 264, 268
 jmenné tvary slovesné 1;
 při vzorech jednotlivých 122 atd. (udání zevrubné v. v Obsahu)
jmiesť m. *jmieše* 60, 442
jmieti, jmám, míti, mám 32, 72, 76, 178, 267 sl.
jmouti, jmu v. *jietí, jíti, jmu*
jmu- novotvary místo *ja-, je-, jě-* v. *jicti, jmu*
jo dial. *je, jest* 416
-jo z *-jo* v part. -nt 81; — v part. -s 98; — příp. km. praes. 32, 33, dial. za příp. -*je* 202 a j.
js- psáno odděleně *j-s-* 145
js- a *s-* v tvarech *jsem, jsi* atp. a *sem, si* atd. 413 sl.
js' místo *jsi* 415
jsa, sa part. 145, 413 sl.
jsem, sem atd. 413 sl.; — *jseš, seš* 414, 416; — *jsi, si* 415; — *jsma, sma* 417
jsem, sem atd. v perifr. *nesl jsem, 422 sl., nesl jsem byl* 426. *jsem nesa* fem. *nesúci* 434 sl., *jsem nes* fem. *nessi* 436 sl., *jsem nesen* 432 atd.; — bývá tu vynecháno 422; - v perifr. chybných *jsem biech, jsi bieše* 437, *byl (jest) lovíše* 437, *jest zavola* 437
jsem-je (já), jsi-je (ty) dial. 419, 420
jsem-ncní (já) atd. dial. 420
jsme, sme 417
jsmy-jsú (my), jsmy-ncjsú atd. dial. 420, *jsmy-není-jsú (my)* atd. 419, 420
jsom, som, jsem 415
-jst, -jše, -jíti 131
jsta, sta, jste, ste 417
jsu. su, jsem 415
jsú, jsau, jsou, sú atd. 417
jsva, sva, -vě 417
-jt m. *-jiti* 131
-jt, -jt' za *-l, -jdt-, -jft-* v dial. impt. 41
-juť dial. part. z *-iť* 93; srov. *-uť* a *-iuť*
-jum konc. dial. 3. os. pl. 27
jode-, jodo-, joda 128
jograti 318; v. *jhráti*
jom- 174 sl.
joma-ma atd. 267; v. *jmám*
káceti 334, 326
kaditi 309
-kájeti 336
kaju se, káti se 75, 389
káleti 336
kameňati, -ěti 260
kapati 352
káratí 354
kasati 361
-káseti, ke kositi 346
kašlati 356
kašu, kasati 361
kátět, káceti 334, 336
káti se 75, 389
-kati praes. -ču 364
kázanie 107 sl.
kázati 358 sl.
kaziti 41, 308
-kážeti 337
kážu, kázati 358 sl.
kc-, kce- za *ch-, chce-* 282, 283
kci, chei 282
kdákati, kdáču 365
kecati 327
kej se, kaj se impt. 387 sl.
kla-, kle-, klg- 186
klabati 351
Klácel 337
kláceti 337
kláct 123

- klač-, kleč- 285
 kladu, klásti 134
 klak-, klek-, klek- 246
 klal m. kladl 134
 klaněti 337
 klánie 356
 klapati 327, 353
 klásti, kladu 32, 134;
 klač-, klač 123
 klat-, klet- 186
 klati, kléti 177
 kláti 356
 klátiti 310
 klěčeti 337
 klečeti 285; 84; part. dial.
 kleču 277
 klěču, klěčeti 337
 kleji, kleju m. klnu 174.
 187, 230
 klejt, klěti, klíti 187
 klek-, klak-, klek- 246
 klek- 246, 285, 337
 kleknúti, klak- 246
 klekotati, klektati 369
 klel part. 186
 klen part. m. klet 187;
 — kleň impf. m. klni
 187
 klení m. kletí 187
 klenúti 246
 klep-n- 246
 klepati 352
 klestiti, impf. dial. klešť
 41, impf. kleštiech 56
 klet-, klat- 186
 kletí 187
 klěti, klíti, klnu novotv.
 klejt, kleju 174, 186,
 187, 230
 klevetati, -cu 369
 kli- m. klna- 383
 kliceti, klěčeti 337
 klíčeti, klíču 337
 klidět, klízeti 337
 klíji, klvati 383
 klíti, klnu v. klěti
 klíti, klvati 383
 -klízeti 337
 klnúti, klnu, kleju atd. v.
 klěti
 klobati 351, 383
 kłod, kládt 134
 klofati 353
 klochtati, -cu 369
 klok- dial. za tluk- 171
 klokotati, kloktati 369
 klopotati 369
 klouhati 359, 439
 klouti, klvati 383
 klouzati, kloužu 359, 439
 klu-, kli- m. klna- 383
 klubati 351, 383
 kluju, klvati 383
 klnuati 361
 klúzati 359, 439
 -klúzeti 337
 klovati 383
 klna- m. kli-, klu- 383
 klovati, klnu, klíji 383
 klnáti 362
 kmen 31; praesentní 31
 sl., 109, příznakový neb
 samohláskový 110, 116
 sl., bezpříznaký neb
 souhláskový 110, 113,
 406 sl.; — infinitivní
 67 sl., 109; — aor.
 44, 47, 50, 51, impf.
 54
 kménostup 5, 33, 67, 78,
 92, 98, 102, 116 sl.,
 125, 126, 128 sl., 134,
 139, 145, 151, 154, 155,
 158, 166, 167 sl., 174,
 190 sl., 201, 204 sl.,
 208, 230 sl., 281 sl.,
 377 sl., 382 sl., 406,
 417
 knísati se 361, 362
 koláčeti 337
 kolěbati 351
 kolísati 362
 -koliti 314, 356
 koļu, kóleš. kláti 356
 koncovy 6
 -končeti 337
 kondicional 1, 2, 421,
 428 sl.
 -kouseti 338
 kopati 327
 kotáleti 337
 kouletí 338
 koupati 352
 koupiti 305, 308
 kouřiti 305
 kousati 325, 361, 362
 kouti, kul, kuv. kut m.
 kova- 235, 382
 kovati, kovu novotv. ko-
 vám 113, 225, 373,
 380 sl., 439
 kovu m. kovu 381
 krácení koncovy 36 a j.;
 viz také v záhlaví kvan-
 tita
 -kráčeti 337
 kráct, krásti 123
 kráčeti 337
 kráču, krákati 367; —
 ke kráčeti 337
 křad-, chřad- 246
 křadnůti 246
 křadu, krásti 134
 -křahnu, -křanu 246 sl.
 kraj impf. m. krej, krý
 202 sl., 206 sl.
 krájeti 337 sl., dial. kráju,
 -eš 337
 krákati 367
 krákorati 354; krákořím
 348
 -křamiti 246
 krapati 353
 křapati 353
 křapati 353
 křápěti 353
 krásiti 303, 308, 314
 krásti, křadu 122, 134
 křášu, krásiti 314
 křat, křat m. krájeti 337
 sl.
 -křáti, okřáti 75, 396 sl.
 krátiti 300 sl., 304
 křčen, krstíti 311
 -křčeti ke křčeti 346
 křehotati, křehtati, křech-
 tati 369
 krej impf. 202 sl., 207,
 kreju praes. 202, 203

- krěju, -krěti, -kráti 75, 369
 krěnutí 247
 krěp-n- 247
 krěstem part. 102, 314
 krěčeti 285
 krěknúti 247
 krěsiti, krěsiti imp. krěs 305
 krmiti 308
 kroč. kráf, m. krájeti 337, 338
 krod, krádľ 134
 krochati, -cu 368
 krojiti 305
 krotiti 300
 krouceti 346
 krstiti, křtiti praes. -šču atd. 75, 301; part. krščen, kršten, křščen, křšten, křčen, křčen 311; bieše křtieše 64, 437
 -křčeti 338
 křtiti v. krstiti
 krúceti 338
 kruľ fem. kryľa 204
 krváceti 338
 kry- z. krž- 201
 kryj, kryte imp. 202
 kryj- z. kraj- 201 sl.
 kryji, -ju, krýti v. krýti
 kryľ, kryľ 203 sl.
 krýti, kryju 32, 38, 48, 67, 75, 95 111. 200 sl., 203 sl., 206 sl.
 krzati, kržu 360
 krž-, kry- 201
 kržst- 314
 kstv-, kstviati sě v. stvie-ti sě
 kšiti, kšu 314
 kt- za cht-, chtieti 282 sl.
 ktěl, chtěl 284
 ktv- za kv- 134
 ktvu v. kvisti
 kublati se 357
 kucu, kutati 373
 kuju, kuji v. kovati
 kuknati 358
 küle-, kláti 356
 kületi, kouleti 334. 338; dial. praes. külu 134
 kulhati, kulžu 363
 kundati se. -dzu 368
 kúpati 352
 kúpiti 305, 308
 kupovati, -uju 32, 56. 68, 113, 352, 398 sl.
 kúsati 325, 361. 362
 -kusiti 300, 308
 -kúšeti 338
 kutáleti 337
 kutati 373
 kuti, kováni 382
 kváču, kvákati 365. kvá-čím 348
 kvantita v. imperativě 42, 202, 209, 304 sl., 349 sl.; — v. infinitivě 71 sl., 122, 143, 151, 160, 176 sl., 193, 203, 210, 217 sl., 219, 232 sl., 235, 240 sl., 263 sl., 276 sl., 304 sl., 322 sl., 376 sl., 387 sl.; — v. supinu 79, 123; — v. part. -nt 85 sl. a při vzorech jednotlivých 123 atd.; — v. subst. verb. 105 sl. a při vzorech jednotlivých 125 atd.; — viz také v. záhlavích dlužení a krácení
 kvasiti 300
 kvěsti 135
 květ-, květ- 134 sl.
 květ-, květ- 98
 kvetu v. kvisti
 kvěľ- v. kvil-
 kviliti 314, imp. kvěl 305
 kvilúci 89, 314
 kvisti, ktvu, kvetu 5, 67, 92, 134 sl.
 kvit-, kvit-, kvisti 134 sl.
 kvou, jabka kvou m. ktvou 134
 kv- z. kv- 134
 kvst- 134
 kynúse imp. 239, 247
 kynúti, z. kyp- 247, z. kyv- 247
 kysati 361, dial. kysť 145
 kyvati 328, 353
 kyvotati 372
 kyti part. kjašte stsl. 247
 kžch- 314
 -ľ, -ľ, z. -ľ, příp. part. 92, 93; při vzorech jednotlivých 123 atd.
 -ľ za -li v. part. 95
 lah-, leh- 163 a 247
 lahnúti 247
 lahu v. léci
 laj- m. lej-, léti 397
 laju v. láti; — místo leju 397
 lak-, lek- 247
 lákati, -ču 365
 lak-, léci 163; lákl, pro-láklý 164
 lakomý 91
 lámati 328
 lán m. lén, léti 397
 lapati 353
 lapotati, -cu 372
 látati 373
 láti. laju 32, 68, 73, 75, 113, 318 sl., 385 sl.
 -lati praes. -ľu 355
 láv m. lév, léti 397
 -lážeti 346
 -le, -lě -lě dial. za -li, -ly v. part. -ľ 95
 lé, ľic-, ľiuc-, ľic- part. ľiti 214
 ľěčeti, ľěčěju, ľěču 334, 338
 ľeci, lahu 69, 159 sl., 163
 ľěci, laku 163 sl., ľěkl 164
 ľecu v. ľetěti
 ľecu v. ľetati
 ľěču v. ľěčeti
 ľeg-, ľeg- 32, 69, 163, 247
 leh v. ľeci, lahu
 ľehati 169
 ľehčeti 303
 ľehnúti, lahnúti 69, 247

- lehorati 69
 lehtati, lechtati 369
 lej, laj impt. 387 sl.
 lej- z lej- 215
 lejat m. léti 397
 leju v. léti
 lek- 163, 247, 338
 lekl 164
 leknúti sě 240, 247
 lekstati, lektati 369
 lelcti, leleju, lelenie 368
 lém, lész v. líti
 leněti 265, 269
 leniti 265
 lépati, lřpati 353
 lepšiti 303 sl.
 leptati 370
 lesktati 369
 létati, -cu 370
 letěti 259, 277, 285
 léti, leju 215, 315 sl.,
 397 sl.
 letúci 89
 letujúci 90
 lez impt. léci 163
 lésti, lezu 44, 45, 142,
 144, 145
 leža, v-leže 84
 leže-, léci 163
 ležějúci 90
 ležen, ležení 163
 ležěti, ležu, ležím 69, 79,
 259, 275, 285
 ležúci 90
 lha, lhúc- 363
 lháti, lřu 363
 lhu m./lřu 363
 lí, lijú, impt. lí, lij v. líti
 líbiti 305
 libotati se 372
 liceti v. lécěti
 lícu v. lítati
 líčěti m. léceti 338
 ligotati se 372
 lij-, líti v. líti
 lík-, lék- 247
 lím v. líti
 lípati 353
 lítati, létati, -cu 370
 líti, praes. líú, líú, lí, lém,
 lím, lijí atd. 75, 213 sl.
 lřs-, lřz- v. lřzti
 lřzati, lřáti, lřžu 359
 -lo příp. part. 92
 lokati, -ču 365
 lomiti part. -men. -měn
 308
 lou- v. lř-
 loviti, byl (jest) lověše
 64, 437
 -ložití 69
 lpěti, lřieti. lpíti 72
 lřtiti 75, 311
 lřčěti sě, lřču 285
 lřt- v. lřč-
 líú, líú, lí, líti 213 sl.
 -lu konc. part. m. -l 93,
 124, 144, 162, 241
 lřčěti 338
 lřditi 308
 lupati 353
 lřpati 353
 lupotati 372
 lřskati praes. dial. lřšču
 367
 lřáti, lřžu, lřzati 359
 lřě, lřúc-, lříc-, praes. lřu
 v. lháti
 -lř konc. part. 92 sl.; —
 dial. -lř, -lř za pl. -lí
 95
 lřj- z lej- 215; — lřj-,
 lřj- 394
 lřsk- 285
 -m příp. 1. os. sg. 6, 11;
 — příp. 1. os. pl. 20,
 21, 22; — novotvará
 konc. 1. os. sg. 8; chro-
 nologie tohoto novo-
 tvaru 9 sl.
 -m konc. part. 91; —
 místo -n (part.) 102
 -m m. -(j)sem 420, 424
 -ma s konc. 1. os. du.
 16; pl. 22
 máčěti 338
 máčl, másti 135
 máčěti 79, -ču 338
 mágač, mážžu 363
 máchat 364
 maj, majte impt. mýti
 207
 mal, mēl, mīti 268; —
 mal pl. mēli, mīeti,
 mnu 187
 mám, mīti, jmám, jmīeti
 267 sl.
 mamrati, -řu 355
 -manūti, -manu, -mēneš
 235, 247
 -māřěti 339
 másti, matu 135
 mastiti, impt. dial. mašt
 41
 mášu, máchat 364
 mač, mīti 268
 mátat 373
 -mati praes. -mū 353
 matlati 358
 matu, másti 135
 māv, mēře, mnu 187
 mazáně 107 sl.
 mazati 359
 mazliti 308
 mážu, mazati 359
 mčěti, mču, mčim part.
 mčal 286
 -mčěti 314
 mdlěti, mdliti, mdleju
 part. mdlel 76, 265,
 269
 mdliti, part. -mdlel v.
 mdlěti
 mdliti, mdlu part. mdlil
 75, 265, 315
 -me příp. 1. os. pl. 19,
 20; zdlouč. -mé 20,
 dial. -mē 20
 -mē dial. za -my v 1. os.
 pl. 21
 mē 247
 mecu v. metati
 medium 6
 mégač, mēžžu 363
 mēhnutie oka 243
 mēch aor. jmīeti 268
 mēj-ho-děk 267
 mej, mejte impt. mýti 207
 meju, myju 202, 203

<i>mek-, msk-, mekl</i> fem. <i>mkla</i> 249	<i>miti</i> v. <i>jmieti</i>	<i>mohu</i> v. <i>moci</i>
<i>měkčení</i> souhlásek 34, 36, 41, 119, 149	<i>mizati. mizeti</i> 339, 325	<i>mokřati</i> 260
<i>měkčiti</i> 330 sl.	<i>mknúti</i> 249	- <i>mos</i> příp. 1. os. pl. 20
<i>mekotati</i> 372; <i>mekotati</i> <i>se</i> 372	<i>mladiti</i> 346	<i>most</i> m. <i>moci</i> inf. 161
<i>meču, mlěti, mlíti</i> 196, 356	<i>mlaščěti</i> 286	<i>motati, -cu</i> 373
<i>men-, mčn-, man-</i> 247 sl.	<i>mlátiti</i> 300, 310	<i>mou-</i> v. <i>mú-</i>
<i>menšiti</i> 303 sl.	<i>mlěti</i> 259, 273, 286	<i>moz, mozte</i> impt. 158, 159, 164 sl.
<i>mer-, mör-</i> 99	<i>mlen, mlín, mlet</i> part. <i>mlěti</i> 195, 196	<i>mozt</i> inf. m. <i>moci</i> 161
<i>městi, metu</i> 135	<i>mlěti, meču, mlíti, meli</i> 76, 103, 194, 195 sl., 356	<i>mož</i> impt. m. <i>moz</i> 158, 159, 164
<i>městys, -is</i> 439	<i>mleziva, -ivo, -ina</i> 145	<i>mož, možta, možme, možné,</i> z <i>možb</i> 38, 164
<i>mčt-, mat-</i> 135	* <i>mlězti, mlzu</i> 145	<i>moža, muža</i> adv. 84, 161
<i>mčt-</i> 135	<i>mlíti</i> v. <i>mlěti</i>	<i>možaci</i> adv. 161
<i>mčt-</i> 135	<i>mlknúti</i> 240, 249	<i>može-</i> 164, 165
<i>metati, mecu</i> 370	<i>mlotul, mlátil</i> 307	<i>móžem</i> sg. 1., <i>mohu</i> 158
<i>mětenie</i> 135	<i>mlul</i> fem. <i>mlela, mlěti</i> 194	<i>mřa, mřauc-</i> m. <i>mra</i> 193
- <i>měti</i> m. - <i>mněti</i> 286	<i>mluvě</i> part. abs. 88	<i>mřě-</i> v. <i>mřieti</i>
<i>metu, městi</i> 135	<i>mluvěti</i> 339	<i>mřieti, mříti, mru</i> 5, 49, 50, 52, 67, 76, 92, 193 sl., 196 sl.
<i>meziti</i> 308	<i>mluvíci</i> 89	<i>mřil</i> fem. <i>mřela</i> 194
<i>mkouřiti</i> 39, 305	<i>mluvil</i> 307	<i>mříti, mru</i> v. <i>mřieti</i>
- <i>mi</i> příp. 1. os. sg. 6	<i>mlzc, *mlčzti</i> 146	<i>mřizděti</i> 346
<i>miaj, měj</i> impt. 267	<i>mlzu</i> 145	<i>mrknúti</i> 249
<i>mie-</i> impt. m. <i>měj-</i> 267	<i>mňact, másti</i> 135	- <i>mrl</i> 92, 197
<i>miecu, mictati</i> 371	- <i>mňazeti</i> 339	<i>mrmlati</i> 358
<i>mie-ho-diek</i> 267	<i>mně-</i> v. <i>mnieti</i>	<i>mřčati</i> 260
<i>miech</i> impf. 268	<i>mněn</i> m. <i>nat, mnut</i> 187	<i>mru, mříti</i> v. <i>mřieti</i> ; — <i>mřu, mřou</i> m. <i>mr-</i> 192, 197
<i>mies-</i> srov. <i>mīs-</i>	<i>mnieti, mníti</i> 57, 286 sl.	<i>mřštiti</i> 303 sl.
<i>miesti, másti, matu</i> 135	<i>mnu, mnouti</i> v. <i>mieti,</i> <i>mnu</i>	<i>mrzeti, mřžu</i> 287
<i>miesěti, mišeti</i> 339	<i>mnu-</i> m. <i>ma-, mě-</i> v. <i>mie-</i> <i>ti, mnu</i>	<i>mstíti</i> 75, 301, 310 sl.
<i>mietati</i> 325, 371	<i>mňu</i> v. <i>mnieti</i>	<i>mstující</i> 91
<i>mieti, jmieti</i> 267 sl.	- <i>mo</i> příp. 1. os. pl. 19, 20; — příp. part. - <i>mš</i> 91	<i>mšču, mščen, mšč-</i> v. <i>mstíti</i>
<i>mietti, mnu, mnouti</i> 177, 179, 181, 187	<i>moci, mohu, můžeš</i> 38, 72, 84, 158 sl., 160, 161, 162, 164 sl.; — inf. dial. <i>moc, moci,</i> <i>most</i> 161, <i>móc, móct,</i> <i>múčt</i> 72, 160, 165	- <i>múčěti, -mouceti</i> 339
<i>mi-ho-děk</i> 267	<i>mocu, motati</i> 373	<i>múčt, moci</i> 165
<i>mihotati</i> 373	<i>mod se, modl se</i> impt. 315	<i>múcu</i> v. <i>mútiti</i>
<i>ml, mēl</i> 268	<i>modliti se</i> 303 sl., 315	<i>mučenník</i> 102
<i>miníci pomíjející</i> 249	<i>modřati</i> 260, 263	<i>múhl, mohl</i> 165
<i>minúti</i> 68, 111, 235, 236 sl., 249; <i>biechu minušta</i> 249, 437, 64		<i>muř fem. myla</i> 204
<i>minu</i> 249, 437, 64		<i>mumkati, -ču</i> 365
- <i>míratí</i> 355		<i>mumlati</i> 356, 358
<i>mírnici samohlásky</i> 94		<i>mumrati, -řu</i> 355
<i>misati, mišu</i> 339, 361		<i>musiti, mušu</i> 10, 300, 315
<i>mísiť</i> impt. <i>měš</i> 305, dial. <i>miš</i> 41		<i>muřeti, muřiti</i> m. <i>mus-</i> 315
<i>mišeti</i> 339		
<i>mišu, misati</i> 361		
<i>mítati</i> 371		

<i>mušu</i> v. <i>musiti</i>	<i>naději</i> v. <i>nadieti</i> , — <i>na-</i>	<i>navšćieviti</i> , <i>navštíviti</i> 305
<i>mútiti</i> 300, 305	<i>ději se</i> v. <i>nadieti se</i>	<i>-ne</i> příp. km. praes. 32;
<i>můž</i> , <i>můžme</i> , <i>můžte</i> 164	<i>nademše</i> part. 183	za to je dial. <i>-ně</i> , <i>-ňo</i>
<i>muža</i> , <i>můža</i> , <i>moža</i> adv.	<i>nadět</i> , <i>nadít</i> 223	239 a j.
84, 161	<i>nadi</i> , <i>naděje</i> praes. 3. os.	<i>-ne</i> , dial. <i>-ně</i> , <i>-ňo</i> v konc.
<i>múži</i> m. <i>mohou</i> 158	sg. 224	km. praes. vz. <i>pnu</i> 175
<i>můžu</i> , <i>můžou</i> m. <i>mohu</i> ,	<i>nadieti</i> , <i>nadíti</i> , <i>naději</i>	<i>nedovířeti</i> , <i>nedověřovati</i>
<i>mohou</i> 158, 164	220 sl.	346
<i>-my</i> příp. 1. os. pl. 19,	<i>nadieti se</i> , <i>naděju se</i> , <i>na-</i>	<i>nechatí</i> , <i>-chaju</i> , <i>-chám</i>
20, 21, 22	<i>díti se</i> , <i>naději se</i> 223	324; — impt. <i>nechaj</i> ,
<i>mýceti</i> 339	sl., 393	<i>nech</i> 324; skleslý v adv.
<i>myj-</i> v. <i>mýti</i>	<i>nádržející</i> 90	<i>nechaj</i> , <i>nechajť</i> , <i>ne-</i>
<i>mykati se</i> , <i>-ču</i> 365	<i>nadržeti se</i> 280	<i>chajž</i> , <i>nechajžť</i> 324; —
<i>mýliti</i> 39, 305	<i>naděšen</i> 244	<i>nechať</i> , <i>nechaž</i> , <i>nechažť</i>
<i>mys</i> , <i>mysl</i> , <i>myslte</i> impt.	<i>-ndu</i> z <i>-n-ndq</i> m. <i>-jdu</i>	324; — <i>nechý</i> 324; —
315 sl., 442	129	<i>nechž</i> , <i>nechžť</i> , <i>nešť</i> 324
<i>mysleti</i> 316	<i>nahl</i> part. m. <i>nahnul</i> 245	<i>nejní</i> , <i>nejní</i> 419
<i>mysliti</i> 56, 300, 303 sl.,	<i>najden</i> part. <i>najiti</i> 131	<i>nejsem</i> 418, 418; <i>nějs-</i> ,
308, 315 sl.; impt. dial.	<i>najdl</i> part. <i>najiti</i> 131	<i>nějs-</i> 418; <i>nejsu</i> 1. os.
<i>mysli</i> 41	<i>najdu</i> v. <i>najiti</i>	sg. 419
<i>-mýšleti</i> 339	<i>najezený</i> 133	<i>něměti</i> 265
<i>myšli</i> , <i>myšlu</i> , <i>myšlen</i> v.	<i>nájist</i> , <i>najiti</i> 131	<i>nemoci</i> 164 sl.
<i>mysliti</i>	<i>najiti</i> , <i>najdu</i> 129 sl., 131	<i>neňá</i> m. <i>nejší</i> 419
<i>mýti</i> , <i>myji</i> 76 sl., 95, 207	<i>najs-</i> za <i>nejš-</i> v <i>ne-jsem</i>	<i>nenáviděti</i> 295 sl.
<i>mýtiti</i> 310	418	<i>nenáviděcí</i> 89
<i>mzíeti</i> 340	<i>najst</i> , <i>najšč</i> , <i>najt</i> dial. za	<i>neni</i> , <i>nenie</i> 418 sl.; <i>ně-</i>
<i>mžieti</i> , <i>mžu</i> , <i>mžiti</i> 287	<i>najiti</i> 131	<i>nie</i> , <i>něni</i> 419; dial. <i>něni</i>
<i>-mž</i> příp. 1. os. pl. 19,	<i>nalěci</i> , <i>-lehu</i> 163	419
20; — příp. part. <i>-mž</i>	<i>náležeující</i> 90	<i>není-sem</i> (já), <i>není-si</i> (ty)
91	<i>náležeti</i> 285	atp. 419, 420
<i>mžk-</i> 249	<i>nandu</i> 129	<i>neprobyšucný</i> 66, 81
<i>-mž</i> příp. 1. os. sg. 6; —	<i>napěti</i> 188	<i>nerci-li</i> 167
dial. za <i>-my</i> v 1. os.	<i>napieti</i> , <i>-pnu</i> , <i>-pnouti</i> 176	<i>nes-</i> šrov. <i>něsti</i>
pl. 21	<i>napjeti</i> nesprávně 188	<i>něšč</i> , <i>něsti</i> 143
<i>mžg-</i> 339, 340	<i>narážeti</i> 341 sl.	<i>nesčl</i> , <i>něsčl</i> , <i>něsčl</i> , <i>neset</i> ,
<i>mžlč-</i> m. <i>mžlč-</i> 191	<i>nařeci</i> , <i>-řku</i> , <i>-řkl</i> 167	<i>nescu</i> dial. za <i>nesl</i> 144
<i>mžjati</i> stsl. 259, 267	<i>nařikati</i> , dial. <i>-ču</i> 366	<i>něsem</i> dial. za <i>nejsem</i> 418
<i>mžr-</i> v. <i>mřieti</i>	<i>nasi</i> , <i>nasej</i> impt. 229	<i>ncsen</i> , <i>nečen</i> 146
<i>-n-</i> vkládáno analogií 185	<i>nastřel</i> , <i>načřel</i> , <i>-čřieti</i> 195	<i>nesenu</i> býti 434
sl.	<i>nasúti</i> , <i>naspu</i> 154	<i>něsete</i> 2. os. pl. m. <i>nejste</i>
<i>-na</i> , <i>-ňa</i> part. <i>-nt</i> 82, 241	<i>-nášeti</i> 340	149
<i>-nq</i> , <i>-nu</i> příp. třídy II.	<i>našťři</i> , <i>načři</i> , <i>-čřieti</i> impt.	<i>nesla-m</i> , <i>nesla-jsem</i> atd.
67, 68, 111, 235	195	424
<i>nač</i> fem. <i>načla</i> m. <i>načal</i>	<i>-nq-ti</i> v. <i>-nq</i> příp. II. tř.	<i>nesla-ch</i> , <i>nesla-jsem</i> atd.
180	<i>-nati</i> praes. <i>-ňu</i> 358	424 sl.
<i>načřieti</i> , <i>načru</i> 195 sl.	<i>naťře-</i> , <i>načře-</i> , <i>-čřieti</i> 195	<i>nesl-em</i> , <i>-es</i> atd. za <i>nesl-</i>
<i>načstr-</i> , <i>načtr-</i> v. <i>načřieti</i>	<i>-návěti</i> 340	<i>jsem</i> , <i>-jsi</i> 424
<i>nádájet</i> 346	<i>náviděti</i> 295 sl.	<i>nesl-ch</i> , <i>nesli-chme</i> , <i>-chmy</i>
<i>nadáti se</i> 223 sl.	<i>náviděci</i> , <i>-ici</i> 296	atp. za <i>nesl-jsem</i> atd.
<i>naděju</i> 129	<i>navrceti</i> 346	424 sl.

<i>nesmysleti</i> 316; <i>nesmyslíti</i> 316	- <i>nt</i> konc. 3. os. pl. 30;	<i>oběceti</i> 344
<i>nésti</i> , <i>nesu</i> 67, 110, 123	— v part. - <i>nt</i> 81	<i>oběd</i> 411
141, 143, 146	- <i>nti</i> příp. 3. os. pl. 23	<i>obědvati</i> 325, <i>obědovati</i>
<i>nesu</i> dial. part. z <i>nešl</i> 144	- <i>nti</i> konc. 3. os. pl. 23	405
<i>nesu</i> , <i>néso</i> 1. os. sg. m.	- <i>nt-ja-</i> , - <i>nt-jo-</i> km. part.	<i>obejden</i> part. pass. <i>obejiti</i>
<i>nejsem</i> 149	- <i>nt</i> 81	131
<i>ňesu-hmy</i> dial. za <i>nejsume</i>	- <i>nto</i> příp. 3. os. pl. 23	<i>obejmu</i> , <i>objieti</i> 177
420	- <i>nu</i> , - <i>na</i> příp. II. tř. 67,	<i>obelhaven</i> , - <i>věn</i> 308
<i>něsō</i> aor. stsl. 143	68, 111, 235	<i>obendu</i> 129
<i>nešen</i> , <i>nesen</i> 146	- <i>núčeti</i> 340	<i>obespu</i> , <i>obsúti</i> 154
<i>nešť</i> , z <i>nechšť</i> 324	<i>nucu</i> , <i>nutiti</i> 300	<i>obimu</i> , - <i>eš</i> dial., <i>objímati</i>
<i>netáhnū</i> co učiniti až 254	- <i>núch</i> , - <i>núše</i> novotv. impf.	354
- <i>něti</i> , dial. iterativa k	II. tř. 239	<i>obinúti</i> 242, 256 sl.
- <i>núti</i> 346	- <i>nuknúti</i> 240, 249	<i>objach</i> , - <i>jěch</i> aor. 183
<i>netrtý</i> 198	- <i>nu-l</i> m. - <i>l</i> v part. II. tř.	<i>objieti</i> , <i>obejmu</i> 177
neurčitě výrazy slovesné	241	<i>objímati</i> 354
1, 422	- <i>nul</i> , - <i>noul</i> konc. part.	<i>objíti</i> , - <i>jieti</i> v. t.
<i>nevěřúci</i> 89	za - <i>nul</i> 96, 241	<i>obléci</i> , <i>oblehu</i> 158, 163
<i>neverlý</i> 92	- <i>núti</i> , - <i>nauti</i> , - <i>nouti</i> inf.	<i>obléci</i> , <i>obleku</i> 159
<i>ničeti</i> , - <i>ču</i> 287	II. tř. 240 sl.; — dial.	<i>obleč</i> m. - <i>c</i> , imp. 159
<i>niesom</i> , z <i>nejsem</i> 418	iterativa k těm slove-	<i>oblež</i> m. - <i>z</i> , imp. 158,
<i>niēt</i> , <i>niēto</i> , <i>neni</i> 419	sům - <i>něti</i> 346	163
<i>niknění</i> , <i>niknutí</i> 243	<i>nutiti</i> 300, 310	<i>obnoven</i> , - <i>věn</i> 308
<i>niknutí</i> 240, 249	<i>nuziti</i> 300, 308	<i>obou-</i> v. <i>obú-</i>
<i>nima</i> , pol. <i>nicma</i> , za <i>neni</i>	<i>nýjsu</i> atd. dial. z <i>nejsem</i>	<i>obraceti</i> 345
420	418, 419	<i>obrátiiti</i> , imp. <i>obrat</i> 304
<i>nīs</i> part. <i>nešl</i> 144	<i>nýni</i> , <i>nýnie</i> , z <i>né-</i> 419	<i>obraziti</i> part. - <i>obruzen</i>
<i>niť</i> , <i>niēto</i> , <i>neni</i> 419	<i>nýsu</i> , <i>nýso</i> atd. dial. z	311
<i>nižiti</i> 305	<i>nejsem</i> 418, 419	<i>obřeši</i> stsl. 406
- <i>nný</i> adj. 102	<i>nýti</i> , <i>nyji</i> 76 sl., 207	<i>obsadu</i> , <i>obsiesti</i> 138
- <i>no</i> příp. km. praes. 32	<i>nziēti</i> , <i>nžu</i> 287	<i>obsahu</i> , <i>obsieci</i> 168
- <i>no</i> příp. part. - <i>nō</i> 101 sl.	- <i>nznúti</i> , - <i>nznu</i> 249	<i>obsieci</i> 168
- <i>no</i> dial. za - <i>ne</i> v km.	<i>nžu</i> v. <i>nziēti</i>	<i>obsiesti</i> 138
praes. 175, 239	- <i>nō</i> part. 101 sl.	<i>obsúti</i> , <i>obespu</i> 154
- <i>nól</i> , - <i>nul</i> dial. konc. part.	<i>o</i> dial. m. <i>á</i> 36	<i>obtpřčeti</i> 343
96, 241	- <i>o</i> přípona km. praes. 31,	<i>obúti</i> , <i>obuju</i> , <i>obul</i> , <i>oboul</i>
<i>ňos</i> dial. za <i>nešl</i> 144	33; příp. km. aor. 44	234 sl.
<i>ňosem</i> atd. dial. za <i>ne-</i>	- <i>o</i> dial. koncovka 1. sg.	<i>obúzeti</i> 343
<i>jem</i> 418	7; 3. pl. 27, 29; —	<i>obyčen</i> 257
<i>nositi</i> imp. dial. <i>noš</i> 41	dial. m. - <i>e</i> 36	<i>obyknúti</i> 242, 257
- <i>nošúci</i> , - <i>nošúci</i> 89	- <i>ó</i> dial. koncovka 3. pl.	- <i>óca</i> dial. adv. z part.
<i>nošuť</i> , <i>nosil</i> 307	26, 29	praes. 88, srov. - <i>úca</i>
<i>nou-</i> v. <i>nú-</i>	- <i>o-</i> v du 1. - <i>chov-</i> a pl.	<i>ocetl se</i> , <i>ocetla</i> 243
- <i>novenō</i> stsl. part. II. tř.	1. - <i>chom-</i> vynecháváno	<i>ocitnu se</i> , <i>ocitnu</i> 243
242	53, 60	<i>ocitnúti se</i> 243
<i>nřieti</i> , <i>nru</i> , <i>nřeš</i> 197	- <i>o-</i> mírnici v part. - <i>lō</i> 94	<i>od-</i> srov. <i>ot-</i>
- <i>nt</i> příp. 3. os. pl. 30; —	obalování v part. - <i>lō</i> 93,	<i>odaj</i> m. <i>oděj</i> , imp. 221
příp. part. 80 sl.	124 a j.	<i>oddoluti</i> 324
	<i>obec</i> sg. nom., <i>obec</i> 440	<i>odejdu</i> 129, <i>odejdenie</i> 131,
	<i>obdoleti</i> 324	<i>odejdl</i> m. <i>odšel</i> 131

- oději, -ju v. odietí*
odejít, -jít 132
odejmouti 177
odejšé dial. odejít 131
odejt dial. odejít 131
odendu 129
oděnie 223
odět, odít 223
odhrl, odhrnul 246
odchoz- v. otchoz-
odietí, oděju 220 sl., part.
oděl, -iel, -il 220, 222
odien, odín, odět, odít 223
odíti, odíl atd. v. odietí
odív part. odíti 222
odjach, -jěch 183
odjieti, odjiti, odejmu 177, 183
odlážeti 346
odnáičeti 343
odnávěti 340
odol subst. 324
odolati 323
odpočal m. -činul 244
odpočinu 243 sl.; *mate se s -počnu* 244
odpočiti 244
odpočnu v. odpočinu
odpověch 293 sl.
odprášeti 341
odřěci, oderku 166 sl.
odřieču, odřiekati, -řěču, -říkati 366
odřítý 195
odstrájeti 346
odstráseti 346
odšel, -šel 139
odvolati m. odolati 324
odyndu 129
odzovu v. otezvati
ohl, ohnul 245
ohláseti 346
ohřieti, -hříti, -hřáti 227 sl.
-oj- m. -aj- v. dial. impt. 322; *m. -uj- v. VI. tř.* 400 sl., 402
oklůčúci 89
okřáh-, okřáh- 246, 247
okřanúti 246 sl.
okráni, okrienic 397
okráti, okřieti 75, 396 sl.
okřeju, okřieti, -áti 396 sl.
okřenie 397
okřieti, okřeju 396 sl.
okříti, dial. okřiju v. okřieti
-ol za -l v. part. 94, 122, 124, 144, 162, 242
-ol dial. za -ál v. part. 96
-ól dial. za -íl v. part. 96
-om dial. za -í v. 3. os. pl. 26, 27
-om koncovka 1. os. pl. aor. sil. 46, 121; za to bývá neporozuměním -em 46, 121
-om dial. (laš.) m. -ám 1. os. sg. 321
-om dial. m. -ú 3. os. pl. 26, 27 a při vzorech jednotlivých
omácěti 338
omdleti impt omdlej, chybně omdli 269
omrknutí 240, 249
omzeti 340
omžiti sa 287
-on dial. m. -ú 3. os. pl. 26
-ont konc. 3. os. pl. 30
-onti konc. 3. os. pl. 23
opásati, -pášu 361
opěšeti, -šalý 264
opiečěti, opíceti 340
opojúci 89
opoleti 287
opověděn-, opovězen- 294, 295
opráhu 166
oprášeti 341
opřieci, opráhu 166
oprnutí 250
opustěti, -ělý 263, 269
opúščěti, opúščějěch 332
orati, ořu 354
osadu, osiesti 137
osení, osénie 106, 230
osěsti, osiesti 137
osieci, osahu 168
osiesti, osadu 137
osiřěti 259, part. -ěl, -al 264
oslepnúti, part. -v 242
osoba grammatická 1; první sg. 6. du. 15, pl. 19; druhá sg. 11, du. 16, pl. 22; třetí sg. 13, du. 16, pl. 23
osoba (nikoli masc. osob) pl. gen. -óv 440
osobní přípony v. přípony
ospu, osúti 153, 154
ostouzeti 343
ostřici, -střihu 170
ostřici, ostřieci, -střěhu 169
osúti, ospu 153, 154
ošpu, ošpi 289
ot- srov. od-
otal, otěli v. otieti
-otati praes. -ocu 368
otázati 359 sl.
otejdu 129
oterku, otrěci 166
otevřiti, -vru 192, 198, *otevřítý* 195
otezvati, otzovu 375 sl., 379
otěž impt. otázati 359
otchozúci 89
otieti, otmu part. otal pl. otěli 185
otiežu, otíži, otázati 359 sl.
otlěci, -lehu 163
otmu impt. otmu, v. otieti
otprisieci, -sahu 168
otřetý 195
otrlý 92, 198
otrok 439
otřpěti 343
otvářeti 344
otzovu v. otezvati
-ou konc. 3. os. pl. 24, 25
-ouceji adv. z. part. 88
-ouci adj. part. -nt 83, 89
-oul part. m. -ul 241
-outi inf. 77
-outi, -úti, -uji 234 sl.

-ov-a- příp. km. inf. VI.
tř. 68; přehlas. v -ě-va-
400 sl.

-ovaj impt. m. -uj VI. tř.
402; — -ovaja part. m.
-uja 404, — -ovaju m.
-uju

ovisati 345

ozditi, ožden 310

ozibati 155, 352 (k tomu
oprava na str. 441).

ozību 352

ožéci, ožku 172

ožden, ozditi 310

ožku, ožéci 172

ožiti, oživu 155, 156

pad-, pád- aor. 44, 45,
136

pád grammatický 2

paduti 368

padenie 136

padnu, -núti 249; 44, 45

padu, pásti 135

padzu, padať 368

pach, pach aor. novotv.
52, 174, 176

páchati 364

pachtiti 310

-pájeti 79, 340

pal, pál, pěl- part 188

pálati 326

-páleti 340

pálejší 90

páliti impt. pal 305

pálující 91

pamatati, -cu 372

památam m. -ten 102

pantati se, -cu 372

paradigmata 109 sl.

páratí 355

participia 1, 4

participium -tš 4, 92;

v češtině zvláště 93 sl.;

jeho kvantita 95; při

vzorech jednotlivých

123 atd. [mezi tvary

jmennými sub c)]; —

participium -mš 4, 91;

v češtině zvláště 92;

při vzorech jedno-

vých 123 atd. [mezi
tvary jmennými sub d)];

— participium -nt 4,

24, 80 sl.; v češtině

zvláště 83 sl.; jeho

kvantita 85 sl.; bráno

absolutivně 88; adjek-

tiva podle něho utvo-

řená 88 sl.; při vzorech

jednotlivých 123 atd.

[mezi tvary jmennými

sub c)]; — participium

-nš 4, 101 sl.; v češ-

tině zvláště 102 sl.;

při vzorech jednotlivých

124 atd. [mezi tvary

jmennými sub g)];

participium -tš 4, 101

sl.; v češtině zvláště

102 sl.; při vzorech

jednotlivých 181 atd.

[mezi tvary jmennými

sub g)]; — participium

-šš 4 97 sl.; v češtině

zvláště 99 sl.; při vzo-

rech jednotlivých 124

atd. (udání zevrubné v.

v Obsahu).

participium futuri 81

participium perf. act.

první = part. -šš, v.

t.; — druhé = part.

-tš, v. t.; — participium

perf. pass. = part. -nš

a -tš, v. t.

participium praesentis act.

= part. -nt, v. t.; —

pass. = part. -mš, v. t.

páru, páratí 355

pásati 361

passivum 2

pásti, padu 135, 136; aor.

pad, pád 120

pásti, pasu 146

pastva stsl. pascuum, sa-

lus 147

pašć, pašć, pásti 143

passivum 421, 432 sl.;

pracs. 432, impf. 432,

aor. 432, perf. 433, fut.

433, impt. 433, kond.

433 sl., inf. 434, part.

434

pášu, páchati 364

pášu, pásati 361

pa-, pia-, pja- 187

pach aor. 175, novotv. 176

pal-, pěl- part. 179

pat, jat, pět- part. 181,

188

pati, páti, pnu 174, 176,

177

-pátřeti 346

patřiti 304

-patý, -piatý 187

pav, pav, pšov- part. 180,

188

pec sup. 161; impt. 158,

159, 165

péci, peku 5, 111, 156 sl.,

165

pěct, pěcti 161

peč. pečte impt. 158, 159,

165

pečem, -čím slc. m. peku

158

pečetiti 310

-pečíno 162

peču, pečú, -ou m. -ku

atd. 158

pěch aor. 175 sl.

pek, -ši part. 162

peka, -úc part. 161

pekl part. 161 sl., pékl

165; pekel, pékel, pékl,

pekeu, peku, peklú 162;

pekol 162, pekyl 162

peku, péci 156 sl., 165

pekv m. pek part. 162

pěl-, plěti 153

pěl-, pal-, pál- part. pnu

179, 188

pěl-v-, plěti 153

pem, pemši part. m. pen,

-ši 188

pen, penši, penše part.

180, 188

pen-, pin 99; 174 sl.

pění, pěníe 229

per-, koř. v prnutí 250

- perfektum 2. 421, 422
sl., 433
- perifrastické výrazy slo-
vesné 2, 3; 421 sl.;
chybné 437 sl.
- peru, práti 378
- pešť m. pěci 161
- pět-, páť- part. 188
- pěti, pieti, píti, pēju 72,
76, 219, 228 sl.
- pěti, pětie 181, 188
- pěv-, pav-, páv- part. 188
- pěchš, pešš aor. stsl. 175
- pí, piú, pieš, píti 208,
209, 215
- pí, pime, píte, zkrác. pí
atd., impt. 38, 209, 216
- piat, pnouti 174
- piceti 340
- pict, pýct, -cti 161
- pie, piuc-, pic- part. 210,
216
- pie- z pije- 208 sl.
- pieceti 340
- piecť 161
- piech, pích impf. 210, 216
- piekol, pekl 165
- piem za piú sg. 1. 208;
piem, pieš, píti 215
- pieti, pnouti, pnu 111,
173, 174, 175, 176, 177,
179, 181, 182, 187 sl.;
aor. pěch také 49, 50,
52, novotv. pach, pách 52
- pieti, pěti, pēju v. pěti
- pích, piech impf. 210, 216,
- pičhlati 356
- pij, pijme, pijte impt. 38,
209, 216
- pije, pijec- part. 210, 216
- pijeti 340
- piji, piju, píti 208, 215
- pijiekch, -iech, -ich impf.
210, 216
- piju v. piji
- pil part. 210, piť fem.
piťa 210
- pil part. m. pal, pnu 179
- pím, piem, píti 208 sl.;
pím, piš, píti 215
- piplati se 357
- piroti, -ru 355
- pisati, psáti 362
- piskotati, 372
- pišu, psáti 362
- pit sup. 210, part. 211
- píti, pieti, pěti, pēju
228 sl.
- píti, pieti, pnu 76, 103,
173, 178, 187 sl.
- píti, praes. pí, piú, pí,
piji 47, 48, 52, 75, 95,
200, 201, 208 sl., 215
sl.; kmen inf. pita 66
- pitoměti 265
- pitomý 91
- pítý, patý, pnu 181
- piú- z pí- -pijá- praes.
sg. 1., 3. a part. -nt,
208, 209, 210, 215, 216
- piú, pí, pieš, píti 208 sl.,
215, 216
- pí- atd. v. piú-
- pl fem. -pla part., m.
-pal atd. 179 sl., 188
- plácati 327
- pláceti, ku plátati 340;
ku platiti 340
- placu, platiti 300
- pláču, plač-, plakati 350,
365 sl.
- plačující 91
- plaju, pláti 390
- plakati v. pláču
- plantati se, -cu 373
- planúti 390
- plápolati 355
- plátěť m. -pláceti 340
- pláti, plaju 390
- platiti 300, 310
- plav- m. plov- 231
- plavati 231, 326, 353
- plazující 91
- plěct, plěsti 123
- pleji, plevu, plěti dial.
plejt 152 sl., 230
- plejte m. plette 120
- plen part. plěti 153
- plésati 361 sl.
- pleskati 366
- plesktati 371
- plěsti, pletu 136; inf.
plěsti, plěst, plěšč, plěšč
122, 123
- plěšču, pleskati 366
- plěšu, plésati 361
- plěšť- v. plěšč-
- plet part. plěti 153
- plěti, plevu, pleji 152 sl.
- pletu, plěsti 136
- plevu, pleji, plěti 152 sl.
- plíct 123
- pliest 122
- pli- m. plva- 383
- pliji, plvati 383
- plinu, -niiti 249
- plíst, plíst, plíšć, pletu 122
- plíti, plevu, pleji v. plěti
- plíti, pliji, plvati 383
- plný 101
- ploditi 300, 308
- plodící 89
- plošć, plěsti 136
- plotu, plectu 136
- ploul, plú, plul 231
- plouti, plonu 230 sl.
- plovati 231, 326, 353
- plově, -ic 231, 353
- plovenic, pluti 231
- plovu, plouti 230 sl.
- plozu, ploditi 300
- plú- srov. plou-
- plúc m. plovíc 231
- pluj- m. plov- 231, 235
- pluji m. plovu 231
- pluju, plvati 383
- plul, plúl, ploul part. 231
- plunúti 235, 249
- plusquamperf. 2, 421,
425 sl.
- plušć, plěsti 122, 136
- plúti, plouti, plovu, pluji
48, 52, 200, 201, 230,
231
- plúti, plvati 383
- plva- m. pli-, plu- 383
- plvati, pluju 383
- plvěti, plvu, plvící 89, 287
- plynúti 235, 249 sl.; no-

- votv. impf. *plynúše* 57, 239, 250
plývaťi, -vám, -vu 231
pněn part. m. *pat* 103
pněti, *pnieti*, *pníti*, praes. *pñu*, *pním* 72, 287
pnouti v. *pieti*, *pnouti*
pnu, *pnud*, *pnut*, *pnúti*, *pnuv* atd. v. *pieti*, *pnouti*
pobízeti 334
počach, *počech* aor. 182
počat, -čnu 176
početí 182, 173
počích, *počiše* m. -čniech 175
-počinúti, -činu, -čnu 243, 244
-počiti, -čnu 177
pod m. *pojď* 129, 130
podejdu 129
poději, *podíti* 220 sl.
podepřítý 195, 197
podietí, *podíti* 220 sl., 226 sl.
podíte m. *podějete* 2. pl. 224
podléci, -leh-, 163
podpieti, *podepnu* 176
po-dražeti 346
 podstatné jméno slovesné v. substantivum verbale.
podúčeti 343
podvrci 171
pohl, *pohnul* 245
pohlezení, *pohležení*, -dění 281
pohřben, -ěn 308
pohřbiti 152
pohřel, *požřel* 200
pohřěsti v. *hřěsti*
pohřetý, *požřen* 199
pohři, *požři* 439
pohřiziti 246
pohrúžiti 245 sl.
poj, *pojte* m. -jď- 120, 130
pójcat, *požičeti* 346
pójčeti 346
pojčiti 318
pojdu, *pójdu* 129
pojedzenie 133
pojejte, -dte 133
pojčeti 346
pojieti, *pojiti*, -jmu 176, 177
pojměti 263, 268
pojťme, *pojťme* 130
pojúci 89
poja, *pěti* stsl. 228
pokúšeti 79
pokýnúše impf. 247
poť fem. *paľa*, z *pál* 188
poléci, -lěknúti 164
-poleti sě. -poleju 269
poleti, *polu*, *polim* 287
poltiti 310
polu, *poleti* 287
pomá, *poměje* praes. 3. sg., *pojměti* 268
pomáceti 338
-po-manu, -*po-manúti* 235, 247 sl.
pomatený 135
pomatu, -měřš 135
-po-měn-, -*po-men-* 247 sl.
poměti, *pojměti* 268; m. *pomněti* 286
pomel se, -*matu* 135
pomiesti, -*matu* 135
pomim, -iš part. *pomil* m. *pomním* atd. 286 sl.
pomněti 286 sl.
pomoci 164 sl.
pomoz, *pomozi*, *boh-po-mozi* 158
pomož, -žte impf. m. -z- 159
ponávěti 340
ponúčeti 340
ponuknúti 249
popásti, -*padu* 136
popietí, -*pnu* 176
popřisieci, -*sahu* 168
poprnutí 250
pořicu, -řikati 366
poroučeti: *porúčeti* 342
porůu, -řžít, -řžel m. *po-žru*, -žřít, -žřel 199, 200
posadu, -*siesti* 138
posěden 138
posiesti, -*sadu* 138
poskvrněm 102, 439
poskýsti 123
poslati, *poslu* 357; *ty poslas* 65, 437
posluš impf. 364
poslušem 102
pospíleti 270
pospu, *posúti* 153
poštiti, -*poščen*, *pošten* 310, impf. *pošť* 41
postrětnúti 252
pošč-, *pošť-* v. *postiti*
posúti, *pospu* 153
potápěti 343
pote, *poďte* 130
potkati 326, 378
potlačúci 89
potrl, *potřieti* 92, 198
potuchnúti 256
potvržeti 343
potvrzovací 89
pošel, -šěl 139
poslu, -*slati* 357
poučeti 343
pouštěti, *púščeti* 341
-pouzeti 341
pověden-, *povězen-* 294, 295
pověza dial. part. 84
poviď, *poviz* impf. 296
pozdrěn, -žřen 200
pozdití, *požđen* 309; impf. *požď* 41
pozhrů, -zhřím, -zhříti, -zhřel m. *požru*, -žříti 192, 199, 200
pozrám 102
pozřu, impf. *pozři*, inf. *pozřít*, *pozrec*, part. *pozřen* atp. m. *požru*, -žři, -žřiti, -žřen 199, 200
pozvati 379
požcat 346, *požčiti* 318
požičeti 346
požitčiti 318
požiti, *poživu* 155, 156
požřieti, *požřiti*, *požru*, *požřen* atd. 192, 199, 200

- přa*, *pra* part. 193, 197
pracěva-, *pracova-* 400 sl.
pracij-, *pracuj-* 400 sl.
pracova-, *pracěva-* 400 sl.
pracuj- *pracij-* 400 sl.
prad-, *před-* 136
pradu, *přeđeš*, *přiesti* atd. 136
pracens 2, 4, 31 sl.;
 v češtině zvláště 34 sl.;
 při vzorech jednotlivých
 118 atd. (udání zevrubné v. v Obsahu).
praesentní kmen v. kmen
praeterita jednoduchá 62;
 = aor. a impf., v. t.
práh-, *práh-*, *přeh-*, *přieh-*
 165, 166
-práhati 326, *-práhnúti*
 250
práhnúti, impf. *práhnúše*
 57, 239
prahu, *-přežeš*, *přieci* 165
praj, *prý* 317
prazu, *prázu*, *přeju* 395
prál z pravil 317
prást, *přísti* 136
-prášeti. ku *prositi* 340,
 ku *prášiti* 341, 346
prát part. za *prán* 396
prát z praviti 317
práti, *peru* 378
práti, *přeji*, *prál* 73, 75,
 95, 394 sl.
pravdouci 89
právěti 341
praviti praes. *právu*,
právu 299, 317
prázniti, impf. *prázni*
 41
prázdnoti, *-žďnen* 310
-přažen, *-přežen* 166
před-, *prad-* 136
předdiech impf. 130
předejc, *předejiti* 131
předjít part. pass. k *-jiti*
 131
pře-dráběti 346
předšen part. pass. k *-jiti*
 131, 140
přechodník přítomný v.
 part. *-nt*; — minulý
 v. part. *-zs*
přechodúci 89
přechodující 90
prej, *prý* 317
přejit part. pass. k *-jiti*
 131; *přejiti* 131
přejmėti 268
prěju, *přeji*, *přieti*, 394
překlati 356
přel, *přen*, *přev*, *přiti* 197
přemoci 164, impf. *-moz*,
-mož 159
přemřítý 197
přeplovení 231
přestřici, *-střihu* 170
přesíel 139
přetach, *-těch* aor 188
přeroci 171, impf. *-vrz*,
-vrž 159
-přez impf., *-přěž* 165
-přeže, *-přežen* atd., *přieci*,
prahu 165 sl.
prchnúti 250
priast, *přísti* 136
přibližúci 89
přičestí přítomné v. part.
-mš; — minulé činné
 v. part. *-ls*; — minulé
 trpné v. part. *-nš* a *-tš*
příd, *prádl* 136
příd- z *prijbd-* a *prijd-*
 132
přídál 392
příd, *prijd* 132
přidu, *přida* m. *prijd-*
 129, 132; *přidout*, *při-*
jiti 131
přidržeti se 280
přieci, *prahu*, *přežeš*
 165 sl.
přieh-, *práh-* 166, 250,
 326
přienie, *příní*, *přání* 396
přiesti v. *přísti*
přieti, *pru* 76, 197
přieti, *přu*, *přím* 76, 197,
 273, 288
přieti, *přiti*, *práti*, *přeju*
 394 sl.
přih- v. *přieh-*
přichodúci 89
příchoz 98
přichozúci 89
přichozující 90
přij- dial. m. *přej-*, *přeju*
 395
prijach, *-jích* aor. 183
prijam, *-jem* part. 184
prijdu 129, 132, *-jdout* 131
prijeti, *-jětie* 182, 184
prijid-, *prijid-* aor. 132
-prijieti, *-jiti*, *-jmouti*,
-jmu 176, 177, 178, 181
prijiti, *prijdu* 129, 132,
prijdout 131, *prijít* part.
 pass. 131, *prijiti*, *-jitie*
 131, 132
prijiti, *-jmu* v. *prijieti*
prijmėti 268
prijmouti v. *prijieti*
přileci, *-lehu* 163
přilezeti 285
přím, *přiš*, *přieti* 197, 288
přím v. *přimnout*
přiměti 268
přimlúvěti 339
přimnout, *přimnu*, m.
při-nnout, *-jmouti*,
 part. *přím* = *přijal* 180.
 186
přimnu, m. *při-jmu* 184
přinálezeti 285
přindu 129
přinnmu, *přimnu* 186
připieti, *-pnouti*, *-pnu*
 176, 177
přípony pádové 5; —
 osobní 5; *přípony*
 grammatických osob
 jednotlivých, silnější
 (prvotné) a slabší (po-
 družné) 6—30 (kde tu
 o které se jedná, udáno
 zevrubně v Obsahu).
připrvnúti 250
přirěci 167
přisá 167, *přisahu* 167 sl.

- přisám, přisám bohu* 168
přisau, přisau bohu 168
přisěz, -sěz impt. *přisieci* 159
přisieci, přisahu 159, 167 sl.
přispárcti 342
přispu, -súti 153
-příst m. *-přici, přahu* 161
přísti, přiesti, přadu, předeš 136
přišal, -šel 139
přišč- v. *přišť-*
přišel, -šél, -šiel, -šil 139
přišev m. *-šed* 140
přišti, přištie, -šcie 131, 140
přitah aor. v. *tah*
přiti v. *přieti*
přiti, přáti, v. t.
přiti, přijiti 132
přítie, přijitie 132
přitovařišti, biechu n. *běchu* *přitovařišta* 64, 437
přivyčen 257
příznakové kmeny praes. 33
přizvuk v. aor. 44
prjasc, přísti 123, 136
-prnutí 250.
probyšúčnyj 66, 81
proctnu, procitnu 243
proději, -dieti, -diti, -děl, -dál 220 sl.
projdu, projiti 129, 231
proklati 356
proklatý 186
prolákly 164
pronznúti 240, 249
propústi, propad- 136
prositi, prošu 29, 32, 33, 48, 55, 68, 81, 87, 90, 112 sl., 298 sl.; impt. 38 sl., dial. *proš* 41; part. *prošen* 308; part. stsl. *proše* 98
prospu, -súti 153, 154
prostiti, prošcu 301, part. *proščen, -šten* 310, impt. dial. *prošl* 41
prosúti, -spu 153, 154
proš dial. impt., v. *pro-siti*
prošču, proščen v. *pro-stiti*
protivúci 89
prováděti 334, 344
prskati 367
prst 101
pršču, prskat 367
pršech aor. *prchnúti* 250
pru, přieti, příti 76, 197
přu, přím, přieti, příti 76, 197, 273, 288
prý 317
prěd-, přadu 136
preg-, přahu 165
pruj-, přej- 394
psaní, psání 159
psáti 362
psouti, psul atp. 405 sl.
psovati, psuju 405
psutí 405
pšu, pšes dial. m. *pšu,* -čs 362
-ptyleti 341
puču, pukati 367
puđu, půjdu 129
puget 439
půjčiti 318
půjdu 129
pukati 367
pút fem. *píla, píti* 210
puom, puoš, půjdu 129
pustěti, -ěju 269
pustiti, pušču 301, 310; impt. 41, 317, dial. *pušt* 41, 304
púščěti 341, impf. o-*púšcejiech* 58, 332
pušču v. *pustiti*
pušt dial. impt. 41, 304
pušt- v. *pušč-*
púžeti 341
pycu dial. *pytati* 373
pyči, -ču, pykati 364
pyskati, pyšču 367
pytati 373
paci impt. 165
pkj- z pei- 208 sl.
pn- 174 sl.
pirěti, pirq a pirja 197
ráběti 341
ráčiti 305
raditi 300, 317
rahotati 371
ranějuci 90.
ráněti 346
rapotati, -cu 373
řas-, řes-, žasnúti 257
rastq, rostu 136
-rati praes. *-řu* 354
-rážeti 341 sl.
raziti 299, 308, impt. dial. *raž* 41
razu, rázi v. *raditi*
-rážeti 342
ražu v. *raziti*
rcě-, rce-, řcě-, řce- 166
rci, řci pl. *-ěte* impt. 158, 166
řce-, řce- 166
řčen, řčen part. 167; subst. verb. *-i* 167
rdieti sě, rděju, rditi se 76, 269; impt. *rdi* m. *rděj, part. rdící* m. *rdě-jící* 269
rditi se v. *rdieti sě*
řeci inf. dial. ustrnulý 166
řeci, řku 116, 161, 166 sl.; aor. *řech* 49, 50, 52, 53, 160, 166, 439, *řek, řečech* 53, 166, 167
řect inf. 167
řečech aor. 167, *řečiech* impf. 166, srov. *řeci*
reduplikace 31
řehnúti 250
řehotati, řehtati, -cu, 371, 372
řech, řech aor. v. *řeci*
rechotati, -cu 373
řcchtati 371
rej-, ryj- impt. 207
reju praes. *ryti* 202, 203.
řeju, hřeji 227 sl.

- rek-, řek- 166, 167
 řeknutí, řknutí 251
 řeku, řku v. řeci
 repítati, -cu 373
 reptati, -cu 347 sl., 368, 372
 řes-, řas-, žasnúti 257
 revat, řvati 232
 řevic- m. řevíc 233
 řevu, řúti, řvati 232 sl., 378
 řezati, řeži 358
 řícíti 342
 řici, řic, říct v. řeci
 -řiču, -říkati 366
 říditi 305, 309
 řieču, řiekati 366
 řiediti 305
 řiech správně řech v. řeci
 řiekati, řieču 366
 řihotat 371
 řich, řuch aor. řúti 233
 řiji, řuju, řúti 232 sl.
 řik- m. řk-, řk- 166, 167
 řikajíc abs. 88
 říkati 366
 říti, řúti 232 sl.
 řítiti 310
 řiv-, řév-, řevu, řvati 232 sl.
 řívat, řvati 232, 233, 441
 řizmu, z řéz- 250
 řkl, řkla part. 167
 řknutí 250
 řku, v. řeci
 -řl m. -řml, oboje part. dial. za řízl 250
 řmútiti 305
 řnúti, řiznouti 250
 rod grammatický 2
 roditi 309
 rodučí 89
 rozen, rozen 309
 róchat, róšu 364
 rosl, rostl 137
 rospu m. rozespu 153
 růsti, rostu 42, 120, 122, 136 sl.
 rosu- m. rozsu- 153
 Rosulek 154
 róšu v. róchat
 -rou-, -řú m. -r- v. 3. os. pl. vz. třetí 192
 rouceti m. hrouceti 346
 -rouceti 342
 roustl, rostl 137
 Roušal 342
 routi, rvati 384
 rozčesenie, -česnutie 243
 rozčesnutí 243
 rozderu, rozedrati 377
 rozdielci 440
 rozedrati, rozderu 377
 rozedřieti, rozedru 191 sl., 194, 196
 rozejže, rozežže 172
 rozeklati 356
 rozepnu, rozpieti 176, 188
 rozeskrvieti 198
 rozespu, rozsúti 153 sl.
 rozeskrvieti 198
 rozežhnúti 258
 rozhrieti 227 sl.
 rozlážeti 346
 roznemoci se 165
 rozpěti, -pětie 181, 188
 rozpieti, rozepnu 176, 188
 rozpomněti 286 sl.
 rozpřieci, -přahu, -přěčš 166
 rozražúci 89
 rozsadu v. rozsiesti
 rozsědenie 138
 rozsiei, -sěku 169
 rozsiesti sě, -sadu, -sěčš 138
 rozskvrlý 198
 rozsopnutí sě 251
 rozspu, rozespu 153 sl.
 rozsúti, rozcspu 153 sl.
 rozmazlen 308
 rozmňžěti 339
 rozšěl se, -šiel 139
 roztrídění sloves 109 sl.
 roztrů m. rozestru 192
 rozuměti 261 sl., 264
 rozvíjeti 345
 rozvodňalý 271
 rozžal, -žat, -žav 258
 rozžěci, rozežhu imp. rozežži 172
 rozženie 172
 rozžev m. rozžeh 172
 rozžhnúti m. rozčžhnúti 258
 rožal, rožat m. rozž- 258
 rožel m. rozžehl 172
 roži m. rozežži 172
 rožihl m. rozžehl 172
 rožnu m. rozežhnu 258
 rožu, rožžu m. -žhu, rozežhu 172
 rožži m. rozežži 172
 rožžel m. rozžehl 172
 ru- m. rva- 384
 -ru m. -ru v. 1. os. sg. vz. třetí 192
 rúbati 352
 řúceti 342
 -rúčeti 342
 řuch, řich, řúti 233
 řuju, rvati 383 sl.
 řuju, řúti, řiji, říti 232 sl.
 ruľ fem. ryľa part. rýti 204
 rumpotati, -cu 373
 ruost imp. 122
 růsti, rostu 42, 120, 122, 136 sl.
 růstu, růsteš m. rost- v. růsti
 -rúšeti 342
 rúti, routi m. rvati 384
 řúti, řevu 232 sl.
 řút- v. řít-
 ruvat, rvati 384
 řva, řvíc- part. 233
 rvati, ruju, rvu 383 sl.
 řvati, řevu, řvu 232 sl., 378
 rvóc, růsti 123
 řvouc-, řvíc- 233

<i>řvu, řevu v. řvati</i>	-sati praes. -šu 360	<i>sědech</i> aor. 138, <i>sědiech</i>
<i>ryji v. rýti</i>	<i>sau-bohu</i> 167 sl.	impf. 137
<i>rypati</i> 353	<i>sáza-</i> 68, 318 sl.	<i>sedějící</i> 90
<i>ryti, ryji</i> 76 sl., 207;	<i>sázeti</i> 34, 68 sl., 112,	<i>seděl, sedal</i> 277
part. ryl dial. <i>ryl</i> 95,	318 sl., 328 sl., 342	<i>sěden</i> 137, <i>sědenie</i> 138;
<i>ruť</i> fem. <i>ryla</i> 205	<i>-sazovati</i> 69	<i>sedění. -ie</i> 288
<i>rzáti, hrzati, ržu</i> 359	<i>sazu, saditi</i> 300	<i>seděti</i> 69, 259, 288
<i>rža-</i> m. <i>rza-</i> 359	<i>sazen</i> part. 168; — m.	<i>sediící, 288</i>
<i>rži, ržu, rzáti</i> 359	<i>sazen</i> 309	<i>Sedlec, Sedlec</i> 439
<i>rb-</i> 166	<i>sážen-</i> m. <i>sázen-</i> 342	<i>sedlo</i> 92
<i>rb-</i> 166	<i>sázu, -eš</i> 342	<i>sedn-, sedn-, sadnutí</i> 250
<i>rbk-</i> 166	<i>sberu, sebrati</i> 375 sl.	<i>sedúci, sediící</i> 90, 288
<i>s' m. si, jsi</i> 415	<i>sbíratí</i> 79	<i>seg-</i> 167, 250
<i>s- a js-, sem a jsem</i> atd.	<i>sc- za chc-, chtieti</i> 282 sl.	<i>séh-, sieh-, sáh-</i> 250 sl.
413 sl.	<i>scáti, chc-</i> 288, 342	<i>séh-, sah-</i> 168, 250 sl.
<i>-s</i> příp. km. aor. slab. 42,	<i>šce, šce, jste</i> 417	<i>sehl, sehnul</i> 245
46 sl.; — příp. 2. os.	<i>sc-</i> za <i>chce-</i> 282	<i>sehnati, šzenu, šženeš</i> 377
sg. 12.	<i>scel, scel, chtěl</i> 284	<i>sěch</i> aor. <i>sieti</i> 229
<i>sa, jsa</i> part. 413 sl.,	<i>scet</i> inf. <i>chtět, chtiti</i> 284	<i>sechl, schla</i> 251
415	<i>sci, chci</i> 282	<i>séjat, sítí, seji</i> 219, 229
<i>-sacetí, k sotiti</i> 346	<i>sci, chti</i> 3. os. pl. 283	<i>sejdenie</i> 131
<i>sad-, sěd-, sed-</i> 137 sl.	<i>scu, chcu, chci</i> 282	<i>sejdu</i> 129
<i>sádět, sázeti</i> 342	<i>sději, sdíti</i> 220 sl.; <i>sděl,</i>	<i>seji, séju, sieti, sítí</i> 229
<i>saditi</i> 69, 300, 309	<i>sdíl</i> 222	sl., 393
<i>sadja-</i> 318, 319	<i>sdí se, zdá se</i> 224 sl.	<i>sejt, sítí</i> 219, 229
<i>sadnutí, sednouti</i> 69,	<i>sdieti</i> 220 sl.; <i>sdieti, sdál</i>	<i>sejzi, sejži</i> m. <i>scži</i> 172
250	224, <i>sdieti se</i> 224 sl.	<i>scžec-</i> m. <i>sežže-</i> 172
<i>sadu, sědeš, siesti</i> 68,	<i>sditi</i> 220 sl.	<i>sěk-</i> 169
137 sl.	<i>se, se</i> při slovesích III. 1.	<i>šek-</i> 251
<i>sádzem, sázeti</i> 342	265	<i>sěku, sieci</i> 169
<i>sah-, sěze-, seže-</i> 167 sl.	<i>-se, -še, -se</i> konc. km.	<i>sel, sěl, siel, sil, sítí</i> 218,
<i>sáh-, sieh-</i> 168	praes. 149	229 sl.
<i>sáhati</i> 326	<i>sebrati, sberu</i> 375 sl.	<i>sem, jsem</i> atd. 413 sl.
<i>sáhnúti, sáhnú, siehneš</i>	<i>sec, sěct</i> inf. 161, 169;	<i>jsem</i> v perifr. <i>sem nesl</i>
250 sl.	— <i>sec</i> sup. 161, 169	atp. v. <i>jsem</i>
<i>sahu, sěžeš, sieci</i> 167 sl.	<i>sēc, seč</i> impt. 169	<i>sem-je (já)</i> 419, 420
<i>saj</i> m. <i>sej</i> impt. 229	<i>seča, -aci</i> adv. z part. 161	<i>semčeti</i> 286
<i>sáknuti, sáknú, siekneš</i>	<i>seči</i> 3. os. pl. m. <i>sekou</i>	<i>semleti</i> 191
251	158	<i>semnu, semneš, impt.</i>
<i>sál</i> pl. <i>sieti</i> ze <i>sě-ja-l-</i>	<i>sed-, sěd-, sěd-</i> 32, 43,	<i>semni, semněte</i> m. -nm-
part. 218, 393 sl.	68, 137, 138	ze <i>sem-nm-</i> 185
<i>-sál</i> m. <i>-sáhl</i> 168	<i>sěd-, sad-</i> 137 sl.; — <i>sěd-,</i>	<i>sem-není (já)</i> 420
samobláskové kmeny	<i>sied-</i> aor. 138; — <i>sěd</i>	<i>sen, sən</i> 101
praes. 33	impt. <i>sadu</i> 137; — <i>sěd</i>	<i>sěn, sieti</i> 130
<i>samátati, -cu</i> 373	fem. <i>sědši</i> 138	<i>sendu, sendenie</i> 129, 131
<i>sán</i> pl. <i>sieni</i> ze <i>sě-ja-n-</i>	<i>sed-</i> 32, 43, 69, 137 sl.,	<i>sení, sěníe</i> 230
103, 393 sl.	250	<i>sění, sěníe</i> 394
<i>sání, sienie</i> 394	<i>sedá, v sedě</i> 84	<i>semnu, snieti</i> 185 sl.
<i>sápati</i> 327	<i>sedq, sěsti</i> 137	<i>sespu, ssúti</i> 153, 154
<i>sát</i> pl. <i>sieti</i> 394	<i>sedati</i> 69	<i>senznúti</i> 249

<i>sepmu, spieti</i> 188	sigmatické futurum 65	<i>skvar-</i> 198
<i>sepru, sepríti</i> 192	sl.; — sigmatický aorist	<i>skvě-</i> srov. <i>stvé-</i>
<i>serg-</i> 169	47	<i>skvěju</i> sc, <i>stvieti</i> sě 291
<i>seru</i> 378	<i>sihati</i> m. <i>sáh-</i> 326	<i>skvetl</i> m. <i>stvěl</i> 291
<i>sepsu, ssúti</i> 153, 154	<i>sihn-, siehn-, sáhn-</i> 250 sl.	<i>skver-</i> 198
<i>sěsti, siesti, 138</i>	<i>sij-</i> m. <i>sej-, sěju</i> 219, 229	<i>skvieti</i> sě, <i>skviti</i> se v.
<i>sěsti, sędę</i> 137	<i>sikl</i> fem. <i>sikla, sekl</i> part.	<i>stvieti</i> sě
<i>sesul, ssul</i> 154	169	<i>slvřieti, skvru</i> 92, 198
<i>seš, jseš</i> 414, 416	<i>sikn-, siekn-, sákn-</i> 251	<i>skvrl-</i> 92, 198
<i>set, sēt</i> part. <i>sieti</i> 230	<i>sil, sil, sel</i> part. <i>siti</i>	<i>skvru</i> v. <i>skvřieti</i>
<i>sēt, sīti</i> 229	229 sl.	<i>skvúci, -ouci</i> 291
<i>sete, jste</i> 417	<i>silniti</i> 303 sl.	<i>skýsti, skytu</i> 138, 139
<i>seti, sētie</i> 230	<i>siliti</i> 305	<i>-sl</i> m. <i>-snul</i> part. 246,
<i>setleti, -iti</i> 263	<i>sipati</i> 327	251
<i>setnu, stiti</i> 175	<i>sipēti</i> 288	<i>slabēti</i> 259
<i>setru, setřiti</i> 191	<i>sislati</i> 357	<i>slánēti</i> 342
<i>sevru, sevřiti</i> 194	<i>sist, sici</i> 161	<i>slāti, šlu</i> 356 sl.
<i>-sěz, -sěž</i> imp. 168	<i>sisti, siesti, sēsti</i> 138	<i>sleptati, -cu</i> 370
<i>sezen, sezenu, sedēn-</i> 288	<i>sit, siet, set</i> part. <i>sieti</i>	<i>slčezenie, slehnuti</i> 163
<i>sczu, sedēti</i> 273, 288	103, 230	<i>slouti, slovu</i> 67, 79, 230,
<i>sezvati, szovu</i> 376, 379	<i>siti, seji</i> 103, 229 sl,	231 sl.
<i>sěž-, sah-, sieci</i> 167 sl.	393	slovesné třídy v. <i>třidy</i> ;
<i>sěže-</i> aor. 168	<i>sjit</i> part. pass. <i>sjiti</i> 131	— slovesné výrazy jed-
<i>sežhu, sžēci</i> 172	<i>-s-jo-</i> příp. futura sigma-	noduché 2, 4 sl., slo-
<i>sežrati, sžeru</i> 380	tického 65	žené 2, 421 sl.; složené
<i>sežřieti, sežru, sežřeš</i> 192,	<i>skákati, -ču</i> 366	chybné 437 sl.
199 sl.	sklonění složené part. <i>-nъ,</i>	<i>slovi</i> 3. os. pl. m. <i>slovou</i>
<i>shromážđeti</i> 314, 336	<i>-to</i> 102	232
<i>shromazđiti, shromážđiti</i>	<i>sklub-</i> srov. <i>skub-</i>	<i>slovu</i> v. <i>slúti</i>
319 sl., 313 sl.	<i>sklubati</i> 351	<i>složený</i> aor., v. aor. <i>slabý</i>
<i>schnúti</i> 251	<i>skoliti, schlati</i> 314, 356	složené výrazy slovesné
<i>schoďúci</i> 89	<i>skrovaditi</i> 309	v. <i>slovesné výrazy</i>
<i>schoďující</i> 90	<i>skřčēti</i> 346	<i>sluj-</i> m. <i>slov-</i> 231, 232
<i>schozující</i> 90	<i>skřehtati, skřechtati, -cu</i>	<i>slul, slúl, sloul</i> 232
<i>-si, příp. 2. os. sg. 11 sl.</i>	369	<i>sluša-, slušē-</i> 258 sl.
<i>si, jsi</i> 415	<i>skřieti</i> 227 sl.	<i>slušet</i> 68, 111, 258 sl,
<i>si, si</i> imp. <i>siti</i> 229	<i>skřipati</i> 327, 353	261 sl.
<i>sici, siet, sicti</i> v. <i>sieci</i>	<i>skřipēti</i> 288	<i>slúti, slovu</i> 67, 79, 230,
<i>sieci, sahu</i> 44, 167 sl.;	<i>skrv-</i> m. <i>skvr-</i> 198	231 sl.
— <i>sieci, sēku</i> 169	<i>skřvenie</i> 198	<i>slyša-, slyšē-</i> 258 sl.
<i>siehn-, sáhn-</i> 250	<i>sktv-, sktvieti</i> sě v.	<i>slyšach</i> novotv. aor. 52
<i>siekn-, sákn-</i> 251	<i>stvieti</i> sě	<i>slyšeti</i> 68, 111, 258,
<i>siel, sil, sēl, sil</i> part.	<i>skub-, sklub-, šklub-, šklub-</i>	273 sl.
<i>sieti, sīti</i> 229 sl.	153, 351	<i>slyšējúci</i> 90
<i>sienie</i> 394	<i>skubati</i> 351	<i>slyšin</i> part. 278
<i>siesti, sadu</i> 68, 137 sl.	<i>skúbsti, skubu</i> 151, 153,	<i>slyšúci</i> 89
<i>siet, sīt</i> part. <i>sieti, sīti</i>	351	<i>sma, jsma</i> 417
230	<i>skuhrati</i> 354	<i>smán</i> 396
<i>sieti, sīti, sěju, seji</i> 103,	<i>skústi, skubu</i> 151, 153,	<i>smāti</i> se v. <i>smieti</i> sě
229 sl., 393	351	<i>sme, jsme</i> 417

- směji se v. smietí se*
směti, smicti, smíti 72, 76, 230, 269 sl.
směju, smím v. směti
směji se, směju se v. smietí se
smienie 396
smietí, smíti v. směti
smietí se, smáti se, smít se 73, 75, 395 sl., 398
smij- m. směj- 395
smíti v. směti: — smít se v. smietí se
smřčeti 342
smřdětí, -zu 277, 289
smřknúti 249
smřčeti 339
smý-není-sú (my) 420
smýkati, -ču 366
smýsleti, -iti 316
smý-sú (my) 420
snábděti, -zu 289, 442
snách, sněch aor. 176
sná- a sně-, snietí 180, 183 sl.
sněden 133
sněch, sniesti 50, 121
snem, sněm fem. -ši 180, 184 sl.
sněza, sněda part. 133
snid, snědl 133
snidani, snídání 109
sniesti, snísti, sniem, sním 50, 121, 132, 411 sl.
snietí, sníti, senmu 185 sl.
sníti, sendu 129
sníti, senmu 185 sl.
snitie 132
snouti v. snovati
snovati, snuju 384
-snu, -snúti 235, 251
snuju v. snovati
sok 439
som, jsom, jsem 145
somtati -cu 373
sop-, sopnúti sc 251
soptati, -cu 371; impf. odchyl. *sopciech* 56, 349, 371
sou- srov. sú-
souditi 305; part. abs. *soudě, -ic* 88
souhláskové kmeny praes. 33, 406 sl.
soukati, -ču 366
sovati, suju 384
spa, spúc- súti 154
-spářěti 342
spasen, spasení 146 sl.
spasiti 147
spásti, spadu 136
spásti, spasu 146
spáti 75, 80, 289, 326; *ze spatu* 326
spěti, spēji properare 72, 76, 201, 218 sl., 230
spěti, spieti recitare 229
spi, spēte imp. súti 150, 153 sl.
spiech imp. súti 154
spieš- v. spíš-
spieti, sepnu 177, 188
spieti, spēti recitare 229
spileti 270
spím, spáti 289
spíšiti 305
-spíti, ssp- 317
spíti, sepnu 177, 188
spíti, spēti recitare 229
spiuc, spáti 90, 289
spomoci 164 sl.
spřahu, spřěžeš 165 sl.
spřěžení 166
spřieci. spřahu, spřěžeš 165 sl.
spřisieci, -sahu 168
spu, súti 150, 151, 153 sl.
spu, spáti 289; *spúci* 90
sráti 378
srběti 292
ssadu, ssědeš, ssiesti 138
ssaju, ssáti 378, 390 sl.
ssáti, ssu 75, 378, 390, 391
ssěti 138
ssiesti, ssadu, ssědeš 138
ssu v. ssáti
ssúti, sespu 153, 154; *-ssutý* 154
sšal m. sšel 140
sšěl 139
-st m. -ct v inf. 161; *- m. -zt v inf.* 143
sta, jsta 417, 423
-sta v 2. 3. os. du aor. a impf. 61 sl.
stáčeti, ke stačiti 346
stahnu, stihnu 252
stach aor. 218, *stách impf.* a aor. 290
stach, stěch aor. 188
stán, stoja 103
stání, stanu 218
stanu v. státi
stanu-, stanúti, stanul, stanuv m. sta- 218, 252
starati se 355
stáše m. stanieše 239
sta-, stě- 178, 180 sl.
státi, stanu 43, 57, 75, 218, 239, 251 sl.
státi, stoju, stojm 42, 73, 75, 84, 95, 273 sl., 290
stavěti 342
staviti 299
stě, jstě 417
-ste konc. 2. os. pl. aor. a impf. 61 sl.
stahování 34
steli, stělu v. stláti
stesknúti aor. stesk, stešče 240
stěti 182
stiekati se, -ču 366
stihnúti 252
stkvč- v. stvieti se
stkvieti se v. stěti se
stkvíci 291, *-ouci, -úci* 89, 291
stkvíti se v. stvieti se
stkvu se, stkvěš 291
stlaní, stláni 109
stláti, stělu, stěleš 75, 357
stlete, zetlejte 270
stój- imp. 274, 275, 290
stojaci 89

stojím, stoju, státi v. státi, stoju	4, 105; v češtině zvláště 105 sl.; jeho kvantita 107 sl.; při vzorech jednotlivých 124 atd. (mezi tvary jmennými, jež vyhledati jest podle Obsahu)	szúti 234 sl. széci, sežhu 172 szemu, sehnati 377 szeru, sežrati 380 sach- 251 søn-éd-, søn-ésti 411 søn-iti, søn-udq 129 söp- v. súti söp-n- 251. aor. -sape 245 sø-rét- 252 -sø příp. 2. os. sg. 11 søk- 342 -š konc. 2. os. sg. 11, 12 -š m. s-, js-, jsem atd. šabrati, -ru 355 šal part. m. šel 139 sl. šantati, -cu 373 šátati dial. šacu 373 šče, šče, jste 417 ščebetati, ščebotati, -cu 371 ščeděti, -zu 292 ščekťati, -cu 371 -šče, -štie, -šti, -šbstoje 140 ščibrati, -ru 355 ščiepati 353 ščipnúti 242 ščepeti, ščpu 292 ščvátí, ščuju 384 ščp- 292 -še konc. plur. part. -as 98 -še konc. 2. 3. os. sg. impf., zdlouž. -še 59, odsutim -š' 60 -šg konc. slab. aor. stsl. 3. os. pl. 47 šed-, šéd-, šed- 98 sl., 139 sl. šedivěti 259 šedl, šel 139 šel, šel, šiel, šil, šil fem. šla 96, 139 šelu, šel-, šlu v. sláti šem, ši, šme dial. m. jsem atd. 418 šemrati, -ru 355 -šcn part. pass. k -šel, jiti 131, 140
stonati, stónu, stáni 358	4, 105; v češtině zvláště 105 sl.; jeho kvantita 107 sl.; při vzorech jednotlivých 124 atd. (mezi tvary jmennými, jež vyhledati jest podle Obsahu)	
stou- v. stú-		
stradáci 89		
stráh-, stráh-, strěhu 169 sl.		
-strájeti 346		
strana 101		
-stráseti 146		
střebati 352		
strěhu, stříeci 169 sl.		
střel m. čřel v. čřieti		
strětmúti 252		
střez, střež, střeh 169		
střežiti 169		
střici, stríhu 170		
střici, stříeci, střehu 169 sl.		
střiehl, střiehlí part. 169		
střieti v. střiti		
střihu, střici 170		
střih-, střehu 169 sl.		
stříkati 367		
stříletí 334, 343		
střieti, střieti, stru 103, 194, 198; — jiné v. čřieti		
strojiti 305		
strou- v. strú-		
stru v. střiti		
strúhati 363		
stržiech, stříeci 169		
studeněti 264, 270		
stůj- impf. v. stój-		
stůnu v. stonati		
stúpiti 305		
stupné samohlásky kořene v. kmenostup		
-stúzěti 343		
stviati sě, stvu sě, stvi- 290 sl.		
stviáci 291		
styděti se 273, 292		
stýskati, stýšcu 367		
stýšť- v. stýsk-, stýšc-		
stýzu sě v. styděti se		
su, jsu, jsem 414, 415		
sú, sou, jsou 417		
substantivum verbale 1,		
	4, 105; v češtině zvláště 105 sl.; jeho kvantita 107 sl.; při vzorech jednotlivých 124 atd. (mezi tvary jmennými, jež vyhledati jest podle Obsahu)	
	suditi 79, 80, 308	
	suje, -ic part. m. spa 154	
	suji v. sovati	
	súkati, -ču 366	
	sukno 101	
	sunc part. jsúc 145	
	supinum 1. 4, 70, 78 sl.; v češtině 79; sl.; jeho kvantita 79; nesprávné 80; při vzorech jednotlivých 123 atd. (mezi tvary jmennými, jež vyhledati jest podle Obsahu)	
	súti. spu 5, 67, 150, 151, 153 sl.	
	sva, své, js- 416, 423	
	svad- 139	
	svadnúti, svad-, svéd- 252	
	svajšc ze svad- 139, 252	
	svě, sva, js- 416, 423	
	svéd- 252	
	svelčěti 345	
	svetnúti 253	
	svictějúci 90	
	svietiti, svítiti 305	
	svléci 171	
	svrběti 292	
	svrci 171	
	svyknúti 257; svyknutie 245	
	svbt- v. stviati sě	
	sy part. jsa 413	
	sychrati, -ru 354	
	sym-nima, nejsem 420	
	sypati 154, 352; -sýpati 154	
	sytití 300, 310; impf. -syciech 56	
	szovu, sezvati 376, 379	

šeplati 357	šlechtiti 310	rodový v 2. a 3. os. du. 19
septati, -cu 371, 372	šlu, šli, šleš. sláti 356 sl.	-ta, dial. -la v part. -nt 82, 123
-šeta, -šeta, -šta v 2. 3. os. du. impf. (aor.) 54, 60 sl.	šmatlati 357	táčeti 343
-šete, -šete, -šte v 2. os. pl. impf. (aor.) 54, 60 sl.	šmětiti 301	tágal, tážžu 363
šetřiti 303 sl.	šnupati 353	tah-, táh-, téh-, tieh-, tíh- v. táhnúti
-šev part. m. -šed 140	šoupati 353	táhnúti, táhnu, tiehneš 44, 170, 240, 242, 253 sl.
-ši konc. part. -šs sg. fem. 98	špěníe, ščpěníe 292	tach, těch aor. tieti 176, 188
-ši v 2. os. sg. 11 sl.	špieti, ščpieti 292	tájit dial. za táti 389
ši, šij impf. 217	špíl- v. spíl-	ta'ořka 88
šibati 352	špu, špi, spím, spáti 273, 289	tal-, tél- 179, 188
šici 89	-šta v 2. 3. os. du. impf. a aor. 61 sl.	taňatati 373
šieu, šel, šel 139	šárati 355	tápati 328
šijat m. šiti 217	-šte v 2. os. pl. impf. a aor. 61 sl.	tápěti 343
šijeti, k šiti 346	-ště m. -ste 23	tat-, tět- 181, 189
šiměti, šuměti 292	ště- srov. šče-	-tati praes. -cu 368
šislati 357	štěb- v. ščeb-	táti, táji 75. 389
šismati 354	štěk- v. šček-	tati, táti, títi, tnouti 177 sl., 188
šiti, šiji 200, 201, 208, 217	-šti, -štie, -šstbje 131, 140	tav-, tév- 180, 189
-šiu m. -ši v part. -šs 100	štiji, štváti 384	tázati, tiežu, tieži, tíži, táži 359 sl.
škamrati, -řu 355	štím, šiji, scúti 288	těati 326
šarěditi 309	štípati 353	těal, těeli v. těietí
škebrati, -řu 355	štipeti, štipiti 292	těe aor. tknúti 240
škemrati, -řu 355	štváti, šiji, švu 384	těietí, těu 292
šklb- sle., skub- 153	štr-, štr-, čřietí 195 sl.	-te příp. 2. os. pl. 22, zdlouž. -té 23
šklubati, -u 351	šuchotati, šuchtati 373	-te příp. 3. os. du. 16; — novotvará konc. tu-těž 18
šklústi, skústi 153	šul fem. šila, šiti 217	-te dial. -te v km. praes. 119
škoditi 153	šuměti 292	-te-, dial. -t-, -ce- v part. -nz 124
škoděti 89	šuoł za šel, šel 139	-té, -tē dial. za -te v 2. os. pl. 23
škrabati, škráb- 352	šupotati 373	-te dial. za -te v 2. os. pl. 23
škře- srov. škře-	šustati dial. praes. šúscu 373	-tē domnělá konc. 2. 3. os. du. 19
škrhotati 369	šv příp. 2. os. sg. 11	-tē omylem m. -te v 2. os. pl. 23
škroptati 373	šnd- 139	tec, teč impf. tēci 159, 170
škrúhotati 369	šstbje iter. 131, 140	
škrv- m. škv- 198	-t příp. 3. os. sg. 13, 14	
škrvici adj. 198	-t konc. sup. 78	
škrvu, part. škrva, škrvěl, škrv- 198	-t místo -ti v inf. 70 sl.	
šklub- srov. skub- šklubati 351	-t v part. m. -n vz. -třiti 195	
škvařiti 198	-t místo -ti v inf. 69 sl.	
škv- m. škv- 198	-t enklit. při 3. os. sg. a pl. 14	
škvřietí, škvru 198	-ta příp. 2. a 3. os. du. 16, 17; — -ta za -te v 2. os. pl. 23	
šlapati 327	-ta, -tē domnělý rozdíl	

- téci, teku* 5, 159, 170
teč- v. *téci*
těch aor. *tieti* 188
tekl, tkla 255
těl-, tal-, tieti 179 188, 189
telk- 170
ten pl. *tenše, ten-* 189
tenčeti 259, 264
tep- tepu 148, 150 sl., 154 sl.
tepati 155, 326
tepující 90
tesati, teši, tesám 11, 32, 48, 56, 68, 112, 318, 347 sl., 360
tesk, tešče aor. 239, 240, 254 sl.
tesknúti 239, 240, 254 sl.
tešiec- m. *tešúc-* atp. 87
teši, tešu v. *tesati*
těti, tětie 189
tětý m. *fatý* 181
těv-, fav- 189
těž impt. *tázati* 359 sl.
těžal-, -el 292
těže- 253 sl.
těžen, tažen 242, 254
těženie 293
těžěti, těžu 292 sl.
těžití 293
-ti příp. 3. os. sg. 13
-ti enklit. při 3. os. sg. a pl. 14
-ti konc. inf. 66 sl., 69
-tie m. *-ti* v inf. 69
tieču, tiekati 366
tiehn-, táhn- 253 sl.
tiekati 366
tieti, titi, tnouti, tnu 177, 179, 181 sl., 188 sl.
tiežu v. *tázati*
tih-, tieh-, táh- 254
tihn-, táhn- 253 sl.
tihnouti 254
tíl, tal part. *titi, tnu* 179
tisk, tišče aor. *tisknúti* 240
tisknen part. 242
tisknúti 52, 68, 111, 235, 237 sl., 240, 242, 255
tišče- v. *tisknúti*
tišěčeti, tišču 293
tišř- v. *tišč-*
títi, tieti, tnouti, tnu 76, 177, 188
titrati 354
títý, fatý 181, 189
-tiu m. *-ti* v inf. 69
tiži, tiežu. tázati 359 sl.
tjht-, ct- 243
tk- v. *tak-*
tkani, tkánie 378
tkáti. tkaju, tkám 326, 378
tkáti,tku. tčes 326, 378
tknúti 240, 255
tku v. *tkáti,tku*
tku- m. *ktv-, kvísti* 134
tkviti, tkvím 293
-tl fem. *-la* part. novotv. m. *tal, tnu* 180, 189
tláčeti 346
tláčúci 89
tlct, tlčiem slc. 170
tlcskati, tlesču 366
tlesř- v. *tlesč-, tleskati*
tlěšti 170
tlěti, tleju 270
tlíci m. *tlející* 270
tlíti v. *tlěti*
tlouct, tloucti m. *-ci* 161
tluc-, tluč impt. 159, 171
tlúci, tluku 159, 161 sl., 170 sl.
tluč- v. *tlúci, tluku*
tlust dial. m. *tlúci* 161
tna dial. *tnu* part. 179
tnouti, tnu v. *tieti*
tnu- v novotv. part. *tnul* m. *tal* 179, 189, *tnut* m. *fat* 181, 189, *tnuv* m. *fav* 189, subst. *tnutí* m. *těti* 182
-to příp. part. *-tř* 101 sl.
-to dial. za *-te* 23, 119
točiř, točúř adv., v. *čiř, čúř*
tomíti, top- 235
tou- v. *tú-*
třa m. *tra* part. 193
-trácti 343
traju v. *tráti*
trás-, trěs-, třes- 147 sl.
trásti v. *třiesti*
tráti, traju 387 sl., 389
trču, trkař 367
trě- trě- srov. *třieti* a *čřieti*
trěpati 353
trěpetati 371
trěs-, trěř-, trās- 147 sl.
trēs- 147
trescu v. *trestati*
trescu v. *treskati*
treskující 91
treskati 371
trestati 371, 372
třesen m. *třesen* 148
třet, třetý m. *třen-* 195, 198
trhnúti 171, 242, 255 sl.
třídění sloves 109 sl.
třidy slovesné 67 sl.; první 110, 116 sl.; druhá 111, 235 sl.; třetí 111, 258 sl.; čtvrtá 112, 298 sl.; pátá 112, 318 sl.; šestá 113, 398 sl.
třien, třin 194
třiesti, třísti, trásti, trasu 147
třieti, tříti, tru 76, 111, 190 sl., 192 sl., 194, 195, 198
třískati 367
třisl m. *třásl* 148
třísti v. *třiesti*
třiřču, třiskat 367
tříti v. *třieti*
trkati 367
-trl, trrls part. 194, 198
trnúti 235, 256
troskotati 372
trpěti 343
trpěující 90
trpěn 278
trpenie 256, *trpěnie* 278

- trpěti, trpju, trpím* 29, 32, 33, 38, 68, 81, 87, 90, 111, 258, 271 sl., 273, 278, 293
trpící 89
trť, trtů 101, 194; *trť* 198
tru v. *tříti*; ob. *třu, třou* m. *tru, trou* 192
trúci 343
truditi 309
truchleti 263, 265, 270; — impt. *truchli* m. *truchlej* 270, adj. part. *truchlíci* m. *truchlejší* 270
truchliti 265
trůt fem. *třeľa* dial. part. 194
tryščeti, tryšteti 293
trže- aor. *trh-* 255
tržeti, tržu 293
tržes stsl. 193
tščieti, tšču part. *tščal, tščeli* 293
-tt-, st-, ct- v inf. 123
-tte- v impt., za to dial. *-jt-* 120
-tu příp. sup. 78
tuchnutí 256
túlati se 358
-túleti 79, 343
tupiti 299
-tváreti 343
 tvary slovesné 4, 116 sl.; infinitivní 5 praesentní 5; v. t. slovesné výrazy
tvrditi 309
tvřěti 343
týct, -cli 161
týču, týkati 366 sl.
tyji v. *týti*
týkati, -ču 366 sl.; nikoli *-cati* 332
týl 92
tyrati, -řu 355
ty-š jest 418
-týskati, -šču 367
týšť- v. *týšč-, -týskati*
týti, tyji 76 sl., 207
tytrati 354
-ts v 3. os. sg. 13, pl. 14
-ts konc. part. 101 sl., — sup. 78
tšk- 255, 292
tška- 373, 378
tšsk- 254, 293
-tb příp. 3. os. sg. 13
-tb knen inf. 66
tolk- 170
toré- m. *tré-* 191
toréchš stsl. 193
torp-n- 26
-u konc. 1. os. sg. 6; — po souhlásce měkké *-u, -iu, -i* 7 a j.
-u dial. m. *-ú* v 3. os. pl. 26, 27, 30; — místo *-ějú* tutěž 29; — místo *-á* tutěž 36
-u z *-l* v part. *-la*
-u v koř. 230 sl.
-ú konc. 3. os. pl. 24; měněna v *-au, -ou* 24, 25, 26 a j.; — po souhlásce měkké *-ú, -iú, -í* 24 a j.; — *-ú* v 3. os. pl. aor. 46
ublížeti 346
-úc part. absol. 88
-úc- v part. *-ní* 81 sl.; kráceno 85 sl.; místo *-iec-* 87
-úca adv. z part. 88
-úceji adv. z part. 88
-úci part. absol. 88
-úci adj. z part. 83, 89
učenník 102
-účeti 343
učinem 102
učíci 89
udájet 346
udál 392, 393
udáti 223, *udáti se* 223 sl.
uději, udíti 220 sl.
uderit 196
udieti 220 sl.
udieti se, událo se 224
udolati 323
udrem, udri slc. 196
-ues příp. part. *-zs* 97
úfati 326, 328, 353
-uj-, -ij- při měkk. km. VI. tř. 400 sl.
-uj v impt. 37, 39
-új m. *-uj* v VI. tř. 401, 412
ujc, ujiti 131
ujetý 134
-uji, -úti, -outi 234 sl.
-ujici adj. z part. 90
-ujiech prý impf. VI. tř. 403
ujieti, ujiti, ujmouti, ujmu 177, 181
-ujivše, neuměním místo -ovavše part. 404
ujmouti v. *ujieti; ujmut* 181
-ující adj. z part. 90
ujzi pl. *ujžete* impt., z *užzi* 172
ujže- z *užže-* 172
-ul dial. konc. part. z *-iř* 277, 307; — z *-yř* 204
-ul dial. konc. part. z *-ul* 96, 241
ulěci, uleh- 163
-um dial. konc. 1. os. sg. m. *-ám* 321; — 3. os. pl. místo *-ú* 26, 27; místo *-ějú* 29
umáreti 339
uměti, uměju, -icm, -im 32, 34, 48, 58, 68, 111, 258 sl., 260 sl., 262 sl., 264
umřieti, -iti 197
umrl, umrlý 5, 92, 197
úmrti 101, 195, 197
-uoj m. *-uj* 400 sl., 402
-uos, -uoš příp. part. *-zs* 97
-uova- m. *-ova-* v VI. tř. 404
upadení 125
upatý, -piatý 187
upieti, upni 176
úpiti 217, 317
uplvati 383

uprieći, -prahu, -přežeš 165 sl.	užieti, -žiti, -žnu, impf. -žniech 175	vážu, vázati 360 včieti, večnu 176
urázěti 341	užiti, uživu 155, 156	vdechnutí 244
určité výrazy slovesné 1	-v přidáváno v part. -as: vedv atp. 100, 124, 144, 162, 184, 242	vději, vđiti 220 sl.
určiti 167	-va, -vě příp. 1. os. du. 15; bez rozdílu rodo- vého 16	vdešenje 244
u-řl m. u-řnul, dial. za u-řiznul 250	vad-, věd- 256	vđieti, vđiti, vđěji 220 sl.
uroděn, urodzený slc. 312	-váděti 334, 344	-vě, -vě příp. 1. os. du. 15, srov. -va
-us příp. part. -as 97	vaditi 309	vě- 256
u-sl part., dial. za u-snul 251	vadnutí, vadnu, vědneš 256	vece, věcě 344
usnáběti 442	vajl, vejl, vyl, vyl part. výti 203, 207	veceti, věcěti 344
usnutí 235, 251	válet 334, 343 sl.	večt 123
uspen, uspen (?), uspěn 317	válet, váleju, válěti 271	večeřeti 79, 345
uspiti 317	válka 271	ved-, věd-, vedu v aor. 122, 140
uspu, usúti 153	váln, válěš 334, 343	veď 407
ustanovený 308	ván, vieni part. 392	věd-, vad- 256
usúti, uspu 153	-văněti 344	věd- 113, 406 sl., srov. vďěti
usvadnutí 252	vání, vienie 392	věd- 256
usvetnutí 253	vaniti 256	věda, -ác 123, 140
usze aor. stsl. 245	var, varme, varte 317	větal, -ěl 294
ušpen v. uspen	varati 318	vědav, -ěv 277
u-t, u-tl part. dial. za u-tnul, u-tal 180	-vářeti 344	vědě, vědě 1. os. sg. 406 sl.
utach, -těch aor. 188	vari, varite 317	vědě, -ic part. 294
ulát, -tnouti 178	variti 317 sl.	věděti praes. 1. sg. vědě a viem, vim atd. 33, 37, 39, 52, 91, 92, 140, 278, 293, 294, 406 sl.
utěci 170	vařiti 318	vědi, vedi, vědie, z vědě, 1. os. sg. 407 sl.
-úti v inf. 77	vařoucí dial. 318	vědien, -in, z -én 278, 294
-úti, -outi, -uji 234 sl.	vařuť dial. z -iř 307	vědit z -ěti 294, 295
uticti, -titi, -tnouti 177	vát, váti part. 392	vědom 123, 140, 294
utitý 189	-vati při vzoru tesati 353	vedu v. věsti
utkati 326, 378	váti v. vieti	vedz, vědz impt slc. vě- děti 409
utl fem. utla dial. part. za -tnul, -lal 180	vaz-, věz- 148	věch m. věděch 293 sl., po-věch 52
utrátět dial. m. -ceti 343	váz-, viez-, vız- 256	vejc, vejži 131
-uva- za -ova- v VI. tř. 400 sl., -uvám 401, -úvám 404, -úvat 403, -uval 404	vaza, -uc 148	věji, věju v. vieti
uvrci 171	vázati, viežu, víži, váži 69, 360	vejł, vyl, vyl part. výti 203, 207
-úzěti 343	vazen, vězen 148	vejte, vědte 120
uzmout, uzmu, part. u- zmul, uzmut 181, 184 sl.	-vázěti 344	veju dial. m. vyju 202, 203
uzřieti impt. uzři, uzř 274	vazí 3. os. pl. m. vazí 148	veklati 356
užasnúti 257	váznutí, váznu, viezneš, vızneš, vızneš 69, 256	veleti 259, 295
užěci, užhu, užě- za užže- už- za užz- 172	vázneš, vızneš 69, 256	-veličěti 345
	vazovati 69	
	vazu v. viezti	
	váž, věž impt. vázati 360	
	-vážěti 344	

- veľk- 171
 veľu, veleti 295
 vemu, impt. vem, inf. ve-
 muť, part. vemul, vemut
 m. vezmu atd. 185
 vendu, vniti 129
 venu m. vezmu 185
 vėnúti 256
 venznúti 249
 verbale v. substantivum
 verb.
 věřící 89
 věřující 91
 veselúci 90
 věsiti 308, dial. impt. věš
 41, 345
 veslati, vešlu 356 sl.
 vespu, vsúti 153 sl.
 vest sup. 123
 věst 66
 věsti, vedu 44, 45, 67,
 95, 110, 117 sl., 120,
 122, 123, 140
 věš v. věsiti
 veščic, veštie 140
 vēseti 345
 vēšiti m. vēsiti 345
 vešlu, veslati 356 sl.
 veštie v. veščie
 vetknúti 255
 věz 409
 věz-, vaz-, vez- 148
 vez- 69, 148
 vězu part. m. věda 294,
 porěza 84
 vezen, vežen 148
 vězen, vazen 148
 -vězen m. -věđen 295
 vězení 148
 vězeti 69, 259, 295
 věziti 69, 295, 318
 věz-i-ž 409
 vezm impt. 185
 vezmu v. vzieti
 vezňa dial. part. m. vezma
 179
 veznu dial. m. vezmu 185
 vězti, veza 143, 148
 věž, věž dial. impt. m.
 vezmi 185
 věž impt. vázati 360
 věžen part. m. vezen 148
 věžnu, věžnem dial. m.
 vezmu 185
 věžu, věžeti 295
 vchoz 98
 vchozíci 89
 vchozující 90
 ví atd., dial. 3. os. pl. m.
 vědí 408
 ví praes. sg. 1. a impt.
 sg. 2. 5., v. viti
 víct, výct, věsti 123
 vícu dial., vítati 373
 viď 407; — impt. -viď
 m. -viz 296; viď- impt.
 pl. 295
 viď-, věd-, vedu 140
 vída, -úc- 140, 296
 viďal, -ěl 296
 viďe, -iecc- part. 296
 viďen, -ien, -in 296
 viděti, vizu. vízi 10, 37,
 39, 84, 91, 92, 123,
 140, 273, 278, 295 sl.
 viděvseti 78
 vidien, -in z -ěn 278
 vidite impt. 295
 viďme, viďte 295
 viďom 91, 92, 123, 140,
 296
 vie, viúc- part. viti 216
 vieda m. rěda 294
 viem, vicš atd. 406 sl.
 vienie, vini, vání 392
 vieť 122
 viesta 2. os. du. 408
 vieste 2. os. pl. 408
 viesti prý m. věděti 294
 viešta, viešte m. -st- 408
 vieti, viti, váti, věju 103,
 218, 387, 391 sl.
 vieta 2. os. du. 408
 viete 2. os. pl. 408
 vievě 1. os. du. 408
 viez-, váz- 256
 viezn-, vázn- 256
 viezti, vazu, vězcš 69, 148
 viežu, v. vázati
 -vijěti 345
 vijě, vijúc-, vijlc- 216
 vijji, vijju v. viti
 viklati 357
 vim, viš atd. v. vie-
 viní, vienie, vání 392
 vinúti 256 sl.
 -virati praes. dial. -viru
 355
 -vireti k -věřiti 346
 višul, dial. part. z -iž,
 -ěl 277
 visal, -el 296
 visuti 345
 visěti, višu 259, 296
 viskati 365
 vist, výst, věsti 122
 viseci 89
 višu v. visěti
 vítati praes. dial. vícu 373
 vítěziti, vítěžiti 300, 308
 viti, věji v. vieti
 ví, vieš praes., v. viti;
 ví, vlte impt., v. viti
 viti praes. sg. 1. vú, viú,
 ví a vijji, 2. vieš a vi-
 ješ, impt. ví a vij atd.
 75, 216
 viz impt. 37, 295; viz-i-ž
 39
 viz-, váz- 256
 viz-, véz- 148
 víza dial. part. m. vída
 84
 vizu v. viděti
 vizu, vizeš atd. dial. vidím
 295
 víži v. vázati
 vjęsc 123
 vijtie 131, 132
 vláčeti 345
 vládati 368
 vladenie 140
 vládnúti 257
 vladu, v. vlásti
 vládzu, vládzem slc. praes.,
 vládati 368
 vlaji v. vláti
 vlásti, vladu 32, 117, 140
 vlastniti 311
 vláti, vlaji 389

- vlec*, *vleč* impt. *vléci* 159, 171
vléci, *vleku* 67, 79, 159, 161, 171
vlěci, *vléci* 161
vleč- v. *vléci*
vleku v. *vléci*
vlic, *vléci* 161
vnida part. m. *vejda* 131
vniti, *vendu* 129
v-oča-zdřa 297
vodejduť, *odejti* 131
voditi 309
vodněti 271
voliti impt. *vól* 42, 305
voněti, *vonjati* 68, 318, 345
voziti 308, dial. impt. *vož* 41, 304
vpieti, *vepmu* 178
vra, *vruč-* 199
vraceti 345
vraču v. *vrátiti*
vrata 101
-vratět dial. m. *-ceti*
vrátiti, *vraču* 300, 301, 304, 310
vřauci m. *vrouci* 193
vrci, *vrhu* 42, 72, 160, 162, 171
vrceci 346
vrct, *vrcti* 161
vrču, *vtřeti* 297
vřču, *vtřati* 373
vrčeti 296
vře-, *vřě-* v. *vřieti*
vřen, *vřet* part. *vřiti* claudere 103
vřgať, *vřděu* 363
vrhnúti 242
vrhu v. *vrci*
-vřien, *-vřín* part. 194
vřieti, *vrū* claudere 76, 103, 194, 198
vřieti, *vrū* fervere 76, 198 sl., 297
vři- v. *vřie-*
vrkati praes. dial. *vrču* 367
vrkotati 373
- vrl* 199
vrouci 89, 199; *vřouci* 199
vtřal, *-el* 297
vtřati praes. dial. *vřču* 373
vtřeti 297
vtřlati 357
vrtrati 354
vrū, *vřěš* v. *vřieti*
vřū m. *vrū* pl. 3. *vřou* m. *vrū* 192, 297
vřuť fem. *vřčla*, part. dial. 194
vrz-, *vrž-*, impt. *vrci* 158, 159, 171
vrzati, *vřžu* 360
vrž m. *vrz* 159, 171
vrže-, *vrci* 171
vřžu v. *vrzati*
vsadu v. *vsiesti*
vsědem m. *vsědom* 1. os. pl. aor. 46, 138
vsiesti, *vsisti*, *vsadu*, *vsě-* *deš* 137 sl.
vstaňma m. *vstaňva* impt. 1. os. du. 239
vstany part. nebylo 241, 252
vtšupenie, *-čnie* 308
vsúti, *vespu* 153, 154
všel, *všél* 139
vtekl, *vetkla* 255
vfuci m. *chtúci*, *chtienci* 284
vi- v. *viu-*
vičihledě absol. 88
vycizeti 346
vyčřieti, *-čřu* 195
vyčřtru m. *-čřu* 195
vyď, *vyjdi* 129 sl.
vyďál 392
výdenie, *vyjiti* 131
výďit, *vyjiti* 131
výđu, *vyjđu* 129 sl.
vyhňájeti 346
vyhrážeti 346
vyhřnám 346
vychádět m. *-cházeti* 336
vychodúci 89
výchoz 98
- vyjádřiti* 304
vyjdený, *vyšlý* 131
vyjďit, *vyjiti* 131
vyji v. *výti*
vyjma part. absol. 88
vyjnmouti 177, *-jmut* 181
vyknúti 257
vykúpen, *-én* 308
vyl, *výl*, *vajl*, *vejl* part. *výti* 207
vylěci, *-leh-* 163
vymňám 346
vymluvúci 89
vymni, *-mněte* impt. m. *-nmi*, *vy-jmi* 186
vymnu m. *-nmu*, *vy-jnu* 186
vymřeti 195
vyňach, *-něch* aor. 176, 183
vyňal, *-něli* 183; — *vyňal*, *-něti* 181, 184; — *vyňav*, *-něvše* 184
vyndu 129
vynem, *-nem* part. *rynicti* 184
vynid- aor. 130
vynid impt. m. *vynđi* 129 sl.
vynidiech impf. m. *vyn-diech* 130
vynie, *vyti* 204, 207
vyniet, *vynmu*, *vyňmu* 186
vynřieti, *-nru* 197
vyplátět dial. m. *-ceti* 340
vyprnúti 250
vypověđen 294
vypovězen 295
vypóžč-, *požičeti* 346
vypřieci, *-přahu* 165 sl.; impt. *vypřěz*, *-ž* 158
vyřáběti 341
výrazy slovesné 1; jedno-
 duché n. prosté 2, 4 sl.;
 složité neb opsané, per-
 rifrastické 2, 420 sl.
výřájeti 342
vyřěci, *vyřkl* 167
výřehnúti 250

- vyřkl v. vyřeci
 výsiti 318; srov. výsiti
 výskati 367
 vyslati 357
 vysmíeti sě, vysmán 396
 vyspu v. vysiti
 vysšati 378
 vystřieci, -střehu 169
 vysuti, vyspu 154
 výšcie, výstie 140
 výšču, výskati 367
 výšel, -šel, -šiel 139
 výšiti 305, 318; srov.
 výsiti
 výti, vyti 77, 95, 207
 vytieti, -tnu 176
 vytrěs a vytrěš 255
 vytvářeti 343
 vyoriet 199
 vyzváněti 346
 vyzvěděti 409
 vyždieti, -ždmu part.
 -ždma 179, vyždal 189,
 vyžděti 189
 vzach, vzěch aor. 176, 183;
 vzách impf. 57
 vzal, vzěl-, vzal- 179, 183,
 184
 vzal, vzál, vzáti, vzti
 177, 178
 vzat, vzět-, vzet 182, 184
 vzav, vzěv-, vzev- 180, 184
 vzberu, vzebrati 375
 vzději v. vzdieti
 vzdieti, vzditi, vzděju,
 vzději 220 sl., 222, 223
 vzdvih- v. dvihnúti
 vzebrati 375
 vzechtěti, vzechcu 282 sl.
 vzejdu 129
 vzejmu, vznieti 184 sl.
 vzehtvenie, -enie 135
 vzekretenie 135
 vzal v. vzal
 vzem, vzém pl. vzemše
 part. 184; vsemu 184
 vzet-, vzět- v. vzat
 vzeti 182
 vzěupěti 271
 vzev-, vzěv- v. vzav
 vzevřieti 199
 vzevřieti 274
 vzezvati, vzovu 379
 vzechocu, -chóceš 281 sl.
 vzechozující 90
 vzhůce- v. vzechocu
 vziati, vzti, vezmu 57,
 175, 176, 177, 179, 181,
 184 sl.
 vzítý, vzatý 181
 vzjieti, vznieti 184 sl.
 vzň- srov. zvň-, zvnieti
 vznešený 146
 vznieti, vzniti, vzejmu
 184 sl.
 vznieti, zniti v. zvnieti
 vzniknu 249
 vzniti v. vznieti, vzejmu
 vznúci 90, 297
 vzory časovací 109 sl.
 vzovu, vzezvati 379
 vzpoléci, -leh- 163
 vzpomněti 286
 vzúpěti 271
 vzvléci 171
 vz-zovu v. vzoru
 vz konc. part. -zs 97 sl.
 vzň-bdq 129
 -vzs příp. part. 97
 vzstasi stsl. 406
 vzs-eti, vzs-bmq 184
 vzlk- 171
 vbrg- 171
 -y konc. part. -nt 80 sl.
 -y v koř. vz. krýti 201 sl.
 -ý v impt. za -aj, -ej
 321 sl., 411
 -ý, -aj, -ej v impt. vz.
 krýti 202 sl.
 -y- mírnicí v part. -ls
 94 a j.
 -ýj- m. -ej- v impt. 322
 -yl m. -l v part. 94, 124,
 144, 162, 242
 -ýl za -il part. 95
 -ym dial. konc. l. os. sg. 7
 -ýn, -yn z. -én part. 124
 -ýti a -yti inf. 76 sl.
 zab-, -me-, -te, ob. impt.
 k zabiti 213
 zab-, zěb-, zeb- 155
 zaběhu, -bieci 163
 zabijeti 79
 zabiti 211 sl., 213
 zábnúti, zăbnu, ziebne 257
 zăbsti v. ziebsti
 zabu v. ziebsti
 zacláněti 342
 zač fem. začla dial. part.
 m. -čal 180
 začat, -čáf, -čiti, -čnouti
 v. čieti. čnu
 začal, -čěl, -čel 179, 182
 začieti, -čnu v. čieti, čnu
 začal 392
 zadoušeti 335
 zahanhen, -en 308
 zahl part., m. zahnul 245
 zahřáti v. zahřieti
 zahřěti v. hrěsti
 zahřieti 227 sl.
 zahýnám 346
 zacháděti m. -zeti 336
 zajáf, zajmouti 178
 zajdený, -šlý 131
 zajdout, -jdu 131
 zajiti, -jdu 129, 131, part.
 pass. zajit 131
 zajitie 131
 zajmouti 177
 zaju, zeju 395, 398
 zajže, zajžen ze zažž-
 172
 sajžhu m. sažhu 172
 základní knen inf. 67 sl.
 zaklati 356
 zaklatý 186
 zakléti, -klnu 176
 záležeti 285
 zalknúti 240; zalkny part.
 nebylo 241, 252
 zamčiti 314
 samek- 242; zamekl, -mkla
 249
 zamřet oči 287
 zamzeti 340
 zamšiti oči 287
 sandu 129
 saopátřeti 346

<i>zup, zapl part. m. -pnul,</i> -pal 180	<i>zbihnu, zdvihnu 245</i>	<i>zeleněti 259</i>
<i>zapáletí 340</i>	<i>zc- za chc-, chtieti 282 sl.</i>	<i>zemleti, zmeļu 195 sl.,</i>
<i>zapať, -páf, -pieti, -pnu</i> 177, 178	<i>zcejí 3. os. pl., chtějí 283</i>	<i>zemlín part. 195</i>
<i>zapěl, -pal 179</i>	<i>zčpati 353</i>	<i>zemřieti, -mru 192</i>
<i>zapětý, -patý 181</i>	<i>zcu 1. os. sg. chci 282,</i>	<i>zeplvati 383</i>
<i>zapieti, -píti, -pnu 177 sl.</i>	<i>zcu 3. os. pl. 283</i>	<i>zeprati, zperu 376, 378</i>
<i>zapitý, -patý 188</i>	<i>zadá se, zdadie se, zdáti</i> se 225	<i>zrschnúti 251</i>
<i>zapl fem. -pla part. m.</i> -pnul, -pal 180	<i>zdajúc omyl m. zdávajúc</i> 128	<i>ze-t dial. inf., stč. ziesti</i> 132
<i>zapnouti 177, zapnut 181</i>	<i>zdál, zdiati 224</i>	<i>zetloti 270</i>
<i>zapoleti se 269, 287</i>	<i>z-dáli atp. 440</i>	<i>zetřén, -ien, -in 194</i>
<i>zapoměl, -míl 286 sl.</i>	<i>zdání 226</i>	<i>zetřieti, -tru 192, 194</i>
<i>zapomněti 286 sl.</i>	<i>zdáti se 223, 224 sl. impf.</i> zdách se 225, zdaje se se 57, 127	<i>zežrati, žeru 380</i>
<i>zapověden, -in 278</i>	<i>zdáv 222</i>	<i>zhebnouti, zhebl 246</i>
<i>zapovězen 294</i>	<i>zděju atd. v. zdiati</i>	<i>-zhřim m. žru 199</i>
<i>zaprášeti 340</i>	<i>zděl, zdi 222</i>	<i>-zhřu m. žru 199</i>
<i>zaprěz impt. 159</i>	<i>zderu, zderati 377</i>	<i>-zibati 352</i>
<i>zapríeci, -přahu, -přeš</i> 159, 165 sl.	<i>zdi se videtur 224 sl.</i>	<i>zibl, zabl 155</i>
<i>zapríeti, -iti, -im 288</i>	<i>zdiati, zdi, zděju, zději</i> 220 sl.	<i>zibn-, ziehn-, zábni 257</i>
<i>zaprísieci 168</i>	<i>zdiati se, zdáti se videri</i> 224 sl.	<i>zibst v. ziebsti</i>
<i>zardíti se 269</i>	<i>zdi v. zdiati</i>	<i>ziebati, zibst, zábsti, zabu</i> zěbeš 151, 155
<i>zasiesti, -sadu 138</i>	<i>zdi, zden 310</i>	<i>ziesti, ziem aor. zěch 50.</i> 121 sl., 132
<i>zasláněti 342</i>	<i>zdi se, zdáte se 224 sl.</i>	<i>zieti, zěju, zati 398</i>
<i>zasuji 154</i>	<i>zdív 222</i>	<i>zievati 353, praes. dial.</i> zivu
<i>zasúti, zaspu 153, 154</i>	<i>zdolati 323</i>	<i>zimúti 257</i>
<i>zatápěti 343</i>	<i>zdoliti 324</i>	<i>získati, žišču 365</i>
<i>-zati praes. -žu 358</i>	<i>zdřiu praes., zdři impt.</i> 297, m. zř-, zřieti	<i>ziv v. ziev</i>
<i>zati, zeti 398</i>	<i>zdvih- slov. -dvihnúti;</i> aor. zdvih-, zdvih- 44, 45, 240	<i>zkoumati 354</i>
<i>zatmiti, -tmen, -tměn 308</i>	<i>zdvinu m. zdvihnu 245</i>	<i>zkřěhnúti 247</i>
<i>zatracený, zatrafen slc.</i> 312	<i>-ze dial. -že, -ze v km.</i> praes. 149	<i>zkřěni 247</i>
<i>zaváděti 344</i>	<i>zeb-, zčb-, zab- 155</i>	<i>zmáčeti 338</i>
<i>zaváněti 344</i>	<i>zčb- 155</i>	<i>zmářeti 339</i>
<i>zavazeti 344</i>	<i>zčbl, zčbl 155</i>	<i>zmásti v. zmiesti</i>
<i>záviděti 296</i>	<i>zedení dial., stč. zěden 132</i>	<i>zmat-, změt- 135</i>
<i>závist 66</i>	<i>zedl dial., stč. zědl 132</i>	<i>zmátl pl. zmielti, zmitli</i> 135
<i>zavola jest 437</i>	<i>zedrati, zderu 377</i>	<i>zme dial. za sme, jsme</i> 417
<i>zavřeti 195</i>	<i>zedzený slc. 133</i>	<i>zmeļu, zemleti 196</i>
<i>zavřetý, -itý 195</i>	<i>zéch aor. ziesti 121</i>	<i>změl impt. 135</i>
<i>zavřuť fem. -vřela dial.</i> 194	<i>zechťeti, zechcu 282 sl.</i>	<i>zmet se, zmátl 135</i>
<i>zazditi, -žden, -zden 310</i>	<i>zeji, zěju, zieti, zati 398</i>	<i>změtení, zmatení 125,</i> 135
<i>zazvni impt. 297, 439</i>	<i>zeleňat 260, 263</i>	<i>zmiesti, zmatu, změteš</i> 135
<i>zazěci, zážu impt. zaji</i> 172		<i>zmisati, zmišu 361</i>
<i>zaziti, -živu 155</i>		
<i>zaviti 299</i>		

- zmizeti 339
 zmást, zmásti 135
 zmĺknúti 249
 zmrl, zmrlý 92, 197
 znám part. 91, 92, 323.
 327
 znáti 75, 326 sl.
 znieti, zníti, zněti, v.
 zvnieti
 zobati 352
 zořiti 390
 zou- v. zú-
 zově, zovic odch. 376
 zovi, zori odch. 375
 zovu v. zváti
 zperu, zeprati 378
 zpívati, praes. dial. zpívu
 353
 zpomněti 286 sl.
 způsoby grammatické 2
 zráti, zraji, zrám, impt.
 zraj, zraj 390
 zřevie 297
 zřez dial. impt. m. střez
 158, 169
 -zř m. -žř 199
 zřieti, zřu, zřiš, zdř-
 273, 297
 -zřim m. -žru 199
 zřin part. 278
 zřiti v. zřieti
 zřu v. zřieti
 -zřu m. -žru 199
 zřu, zřim v. zřieti
 zsechnúti 251
 zsiacci, zseku 169
 zsvadnúti 252
 ztrávivšeti 78
 strl, zctřieti 198
 stroskotati 372
 zuji v. zúti
 zuněti, zvnieti 298
 zúti, zouti, zuju 234 sl.,
 part. zul, zoul 235
 zúve-, zóve-, zváti 353
 zv- m. zov- 379
 -zváněti 346
 zváti, zovu, zóves 75, 353,
 375 sl., 379
 zvědněn, zvad- 242
 zvěktati 442
 zvěsti, zviesti prý m. zvě-
 děti 294
 zvětrěti 264
 zviesti v. zvěsti
 zvih- m. zdvih- 245
 zvnieti, vznieti, znieti,
 zníti, zněti 72, 76, 259,
 297 sl., 439
 zvu, zovu, zváti 379
 zvučeti 298
 zvyčen 257
 zvyjebený 152
 zvyknúti 257
 zžasnúti 257
 zžeru, zežrati 380
 zžiti, zživu 155
 zhrati 390
 -ž m. -z v. impt. 41 a j.
 -ža v. dial. part. m. -ha
 161
 žaj impt., žni 190
 žal, žel-, žel- 190
 žalostující 91
 žas-, žes-, žes- 257
 žasnúti, žasnu, žěsneš
 257
 žat sup. 178; — žať, žát,
 dial. inf., žieti 174, 178
 žati, žáti dial., žieti 177
 sl., 190
 žat-, žět-, žet- 182, 190
 žav-, žěv-, žev- 190
 ždaju, ždám v. ždāti
 žďal, žďeli 189
 žďat, žďeti 189, adj. žďa-
 tý 189
 žďāti, ždu, ždaju, žďám
 379
 žďav-, žďěvše 189
 žďěl-, v. žďal
 žďěn, žďiti 310
 žďětie 189
 žďěv, v. žďav 189
 žďiech impf. žďāti 376
 žďieti (nedolož.), žďmouti
 379
 žďmouti, žďmu 189
 ždu, žďāti 379
 žďuchať, žďušu 364
 žebrati 347 sl., 355
 žěci, žhu, žěš, impt žzi
 5, 67, 116, 172
 žeh fem. žehši 172
 žehl fem. žhla 172
 žehrati 355
 žel-, žel-, žal, žnu 179,
 190
 želati 271
 želeti 265, 271
 žen pl. ženše part. 190
 ženatý 101
 ženu, hnáti 377
 žeru, žráti 200, 380
 žes-, žes-, žas- 257 sl.
 žěsiti 318
 žěsn-, žasn- 257
 žět-, žat 190
 žeti 190
 žetý m. žatý 181
 žěv-, žav 190
 žha, žhuc- 172
 žhnúti 258
 žhra- m. žra- 380
 žhu, žěš v. žěci
 ži impt. žiti 156
 -žičěti 346
 žiech, žžiech impf. žěci
 172
 žieti, žmu, žďmu 189
 žieti, žnu, žněš nč. žiti,
 žnouti, žnu 76, 177,
 189 sl., 358; sup. žat 79
 žich v. žiech
 žiji, živu v. žiti
 žiji, žvu v. žvāti
 žil, žal, žnu 179
 žinu, ženu, hnáti 377
 žiře-, žěře-, žráti 380
 žit part. žiti, živu 156
 -žitěti 318
 žiti, živu, žiji 75, 148,
 155 sl., 217
 žiti, žmu v. žieti, žmu
 žiti, žnu v. žieti, žnu
 žiti, žiti, v. žvāti
 žito 101
 žitý, žatý 181
 živ, živte impt. 155 sl.
 živa, -uc part. 156

<i>živenie, živu</i> 151, 156	<i>žra, žruc-</i> part. 200	<i>žž-</i> měněno v <i>jž-</i> 172
<i>život</i> 101	<i>žráti, žeru, žřeš</i> 75, 200, 380	<i>žže-</i> aor. <i>žéci</i> 172
<i>živoucí</i> 156	<i>žře-, žře- v. žřieti, žru</i>	<i>žžen</i> part. <i>žéci</i> 172
<i>živu v. žiti, živu</i>	<i>žřech</i> aor. 193	<i>žžiech</i> impf. <i>žéci</i> 159, 172
<i>-žl</i> fem. <i>-žla</i> part. m.	<i>žřen, žřet</i> part. 103, 200	<i>žbg-, žéci</i> 172
<i>-žnul, žal</i> 180, 190	<i>žření, žřenie</i> 195	<i>-ž</i> konc. 1. os. sg. z <i>-o-m</i> 11
<i>žlutat</i> 263	<i>žřieti, žřiti, žru, žřeš</i>	<i>-ž</i> konc. part. <i>-žs-</i> 97
<i>žlutý</i> 101	103, 193, 195, 199 sl.	<i>-žm-</i> ve <i>dmu, džmq</i> 174
<i>žmouti, ždmouti</i> 189	<i>žru, žreš v. žřieti, žru</i>	<i>-žs</i> příp. part. 97 sl.
<i>žmu, ždmu, žieti, žem-</i>	<i>žřu</i> 1. os. sg., <i>žřou</i> 3. os.	<i>-žši, -žše</i> koncovky part. <i>-žs</i> 98
189	pl. m. <i>-r-</i> 199	<i>-žtati</i> 368
<i>žmul, žmut, žmuv</i> part.	<i>-žu</i> v 1. os. sg. m. <i>-hu</i>	<i>-bj</i> v koř. sloves vz. <i>píti</i>
novotv. 189	ve vz. <i>péci</i> 158	208 sl., vz. <i>přieti</i> 394 sl.
<i>žna</i> part. dial. <i>žña</i> 179	<i>žuju, žvati</i> 385	<i>-bjc</i> konc. snbst. verb. 105
<i>žně, žnuc-</i> part. 190	<i>žvachlati</i> 358	<i>-žm-, -žn-</i> v koř. sloves
<i>žnouti, žiti</i> 177, 190	<i>žvaniti</i> 385	vz. <i>pieti, pnu</i> 174
<i>žnu, žneš</i> stč. <i>žňu, žňčš</i>	<i>žvu, žvati</i> 385	<i>-žnt</i> konc. 3. os. pl. 30
v. <i>žieti, žňu</i>	<i>žž-</i> měněno v <i>jž-</i> 172	<i>-žnt</i> v part. <i>-nt</i> 81
<i>žnul, žnut, žnuv</i> part.	<i>žži, žžete</i> impt. 158, 172	
novotv. 179, 190		
<i>-žou</i> v 3. os. pl. m. <i>-hou</i>		
ve vz. <i>péci</i> 158		

Vysvětlení zkratkův.

Obecné připomenutí o zkratkách, pramenech a dokladech, vytištěné v díle I. str. 666, platí také pro díl tento.

Zkratkem I. s připojenou stránkou rozumí se první díl Historické Mluvnice, zkratkem III. 1 díl její třetí, odděl. první.

Zkratky ostatní jsou vysvětleny skoro všechny ve jmenovaných právě dílech předešlých I. str. 667—688 a III. 1 str. 614—630. Ty z nich, kterými se udávají prameny, mají tam svá vysvětlení náležitá a dostatečně zevrubná: zde opakuje se z toho většinou jen výtah, v němž se smysl zkrátka a při textech také stáří těchto udává; pro zprávy zevrubnější nahlížej čtenář podle potřeby do vysvětlení při svazcích předešlých. Při zkratkách nových podávají se vysvětlení ovšem zevrubná a náležitá. Korrrektury, které se místem vyskytují, hledí k udáním vytištěným při dílech I. a III. 1.

Číslice římská při textech starých znamená století.

Při dokladech bývá někdy číslo v závorce (2), (3) ..; to znamená, že doklad čte se na udaném místě 2krát atd.

ABoh. = české přípisky v zápisníku Alberta Bohema, z pol. XIII stol.
act. = activum.

Adam = život Adamův, rkp. ČMus. z 1. pol. XV; — *Adam Kap.* = veršovaný zlomek o Adamovi a Evě, rkp. knih. kapit. v Pr., z 1. pol. XIV.

adj. = adjektivum, tvar adjektivní.

Admont. neb *AdmontA.* = dva zlomky stě. písní v rkp. kláštera Admontského, z 1. pol. (spíše než ze 3. čtvrti) XIV; — *AdmontB.* = jiné dva kusy české v rkp. téhož kláštera, XIV stol.

Aelt. Denkm. = Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, von Šafařík u. Palacký 1840.

Alb. nebo *AlbA.* = Ráj dušě, z lat. Alberta Velikého; text český v rkp. univ. Pr. (17. A. 19), z r. 1383; — jiné varianty téhož textu jsou *AlbB.* z XV, *AlbC.* ze skl. XIV, *AlbK.* z 1. čtvrti XV, *AlbM.* z konce XIV.

Alch. Ant. = Alchimie Antonia z Florencie, z r. 1457 (se známkami nář. moravsk.).

Alx. = Alexandreida; — a to *AlxB.* = zlomek její Budějovický, XIV stol., — *AlxBM.* = zl. Budějovický nyní Musejní, XIV. — *AlxH.* = zl. Jindřicho-Hradecký, skl. XIII., — *AlxM.* = zl. Musejní, XIV., — *AlxŠ.* = zl. Šafaříkův, XIV., — *AlxV.* = zl. svato-Vítský, poč. XV., — *AlxVid.* = zl. Videnský, poč. XIV.

Alxp. = povídka pros. o Alexandrovi, tišť. 1513.

Anon. = slovníček řečený Anonymus, XV stol.

Ans. = Auselmus; — a to *AnsJist.* = zl. Jistebnický, 1. čtvrt XIV, — *AnsKap.* nebo jen *Ans.* = zl. Kapitulní, z poč. XIV, — *AnsOp.* = zlomky Opatovické, 3. čtvrt XIV, — *AnsWies.* = zlomky Wiesenberské 2. čtvrt XIV.

Anz. = Anzeiger für indogerm. Sprach- und Alterthumskunde. Beiblatt zu den „Indogerm. Forschungen“, herausgegeben von W. Streitberg.

aor. = aorist.

Ap. = zlomky leg. o apoštolích z doby ok. r. 1300 (*ApD.* je podle prof. Waitze, jemuž prof. Jagić 1880 fotografii předložil, ze stol. XIII); — a to *ApD.* = zl. Dobrovského (Durichův; Durich cituje z něho v listech Dobrovskému 25. led. a 18. pros. 1788 a pořídil opis, jež Dobrovský v *Gesch.* 1818. 103 otiskl), — *ApŠ.* = zl. Šafaříkův.

ApatFr. = LékFr., v. t.

Apoll. = Apollonius, z doby mezi r. 1459 a 1463.

ArchČ. = Archiv Český.

As. neb *Asen.* = Aseneth, z r. 1470.

Athen. = Athenaeum (pražské).

Aug. = kusy ze sv. Augustina, z r. 1398.

Autr. = z pís. rozpravy p. Fr. Autraty o nářečí křižanovském (Křižanov u Vel. Meziříčí).

Axlar = Pav. Axlar, Nábožný vůdce (postilla), v Pr. 1720.

Barl. = Barlaam, tišť. 1593.

Bart. = Fr. Bartoš. — *BartD.* 1 a 2 = jeho Dialektologie moravská, díl první (1886) a druhý (1895). O obou v. I. str. 668 a III. 1. str. 615, — *BartNPis.* nebo *BartPis.* = jeho Nové nár. písně moravské, v. Suš.-Bart. — *BartRuk.* = jeho Rukověť správné češtiny, 2. vyd. 1893.

Baw. = rkp. hr. Baworowského, z r. 1472 (se známkami nář. mor.).

Beck. = J. Beckovský, Katolického živobytí nepohnutelný základ . . . třemi neporušitelnými sloupky, jenž jsau víra (díl 1.), naděje (2.) a láska (3.) ubezpečený atd., v Pr. 1707—1708 (jazyk kleslý).

Bech. = J. Bechyňky spisy (1541—1577).

Bel. = Belial, rkp. 1. pol. XV.

Běl. = list. a zápisy Bělské z l. 1345—1708.

Ben. = bible Benátská z r. 1506.

Bcn. Třeb. = V. Beneš Třebízský; — *far.* = jeho povídky Z farních archivů (v Pr. 1886); — *havr.* = jeho Povídky karlstějnského havrana (ve Sborníku ilustr. románů I. v Pr. 1886).

Beneš. Gramm. = Mat. Benešovského Grammatika, v Pr. 1577.

Bern. = A. Bernolák, Grammatica slavica (t. j. slc.) 1790.

Bibl. = biblický zlomek; — a to *BiblA.* = část Exodu, z 2. pol. XV, — *BiblB.* = část evang. Mark., ze skl. XIV, — *BiblC.* = část Soude., z XV, — *BiblD.* část Paralip., z XV, — *BiblE.* = část Gen., ze XIV, — *BiblF.* = dva zlomky z l. 1360—1380: a) část Gen., otištěná v ČČMus. 1890 str. 452—455, a b) část Num., otišť. tamt. 1895 str. 298—455. — *BiblFrimb.* = část evang. Luk., ze XIV, — *BiblG.* = část 1. Mach., z XV, — *BiblH.* zlomek v ČMus., z l. 1360—1390, obs. Gen. 10, 16 až 11, 21; — *BiblI.* = glossy a částečný překlad biblický v lat. kodexu stud. knih. Olom. (2. E. 18), část α) ze XIV stol., β) z doby ok. r. 1400, γ) z 1. pol. XV, se známkami nář. východního, otiskl dr. V. Tille v List. filol. 1896, 77 sl.

Bible 1857 = bible česká, vyd. v Pr. 1857.

Bíl. = B. H. Bílovský; — a to *BílA.* = jeho Hlas duchovní labutě atd., kázání skrz celý advent, v Brně 1720; — *BílC.* = jeho Doctrina christiana etc., Křesťanské cvičení atd., kázání od Tří králů atd., v Olom. 1721; — *BílD.* = jeho Doctrina etc., kázání česká od sv. Ducha do adventu, v Olom. 1720; — *BílQ.* = jeho Pia quadragesima etc., První postní rozvažování atd., a Passio Domini N. J. Chr. etc., Druhé postní rozvažování atd., oboje v Op. 1721.

Blah. = J. Blahoslava Grammatika česká 1571.

BlAn. = Leg. bl. An., v. t.

Blázn. = Chvála bláznovství, přel. Ř. Hrubý z Jel., 1513.

Boh. nebo *BohFl.* = Bohemarius maior, zdá se že z r. 1379; — *Boh. Dial.* = dialogi Bohemarii, dialogy při též Boh. — *Boh. m.* nebo *Boh. min.* = Bohemarius minor, XIV.

BojDuch. = zlomek traktatu sv. Bernarda o boji duchovním, 2 listy, z poč. XV, otiskl F. Menčík v ČČMus. 1896, 118—119.

Br. = bible Bratrská (Kralická) 1579—93; — *BrNZák.* = její Nový Zákon.

Břez. = Václ. Březan, Život Vil. z Rožmberka, 1609.

Brig. = Zjevení sv. Brigidy, z poč. XV; — *BrigF.* = téhož vzdělání jiné, XV; — *BrigPetr.* = téhož rkp. v Petrohradě, z r. 1419, exc. ve Fl. Kn.

Brikc. = Brikeí, Práva městská, 1536.

Brit. = glossy české v lat. slovníku Vil. Brita, ok. r. 1400.

Brugm. = K. Brugmann, Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen 1886—93.

Btch. = Jos. Bartocha, rozpr. o nář. dolnobečevském.

Cant. Záv. Mnich. = Cantio Zavišonis, zlom. Mnichovský, XIV, — *Cant. Záv. Třeb.* = táž píseň celá, v arch. Třeboňském, XV.

Card. = List 1417, v. t.

Cuth. = Catholicon lat.-teut.-boh., slovník, XV.

CatoP. = Catonova disticha s gloss. česk., rkp. Petrohr., XV.

Cis. = Cisojanus; — a to *CisMn.* = cis. Mnichovský, z 2. pol. XIII,
— *CisMus.* = cis. Musejní, ze skl. XIV, — *Cis. 1444*, *Cis. 1520* a *Cis. 1614* = cisojany z let udaných.

cis., *cisař.* = han.-cís., v. t.

Comest. = Comestor, Hist. scholast., ze 3. čtvrti XV.

č. = český, čeština; někdy = číslo.

ČČ*Mus.* = Časopis Musca království Českého.

Čech = Svatopl. Čech; — Čech*Pov.* = jeho Povídky atd., v Pr. 1878;
— Čech*Brouč.* = jeho Výlet pana Broučka 1888; — Čech*Nezn.* jeho Modlitby k Neznámému 1896.

Čel. = Fr. I. Čelakovský; — Čel. 1830 = jeho smíšené básně, vyd. 1830, — Čel. 1840 = jeho Růže stolistá, vyd. 1840, — Čel*Dodav.* = jeho Dodavky k slovníku Jungmannovu 1851, — Čel*Mudr.* = jeho Mudrosloví nár. slov. 1852.

Čern*Heřm.* = Heřm. Černína Denník z l. 1644—1645.

Čern*Zuz.* = Zuzany Černínové Dopisy z l. 1633—1654.

Černý*Nem.* = J. Černého spis o morních nemocech 1556.

Česk. *mus. filol.* = České museum filologické.

Č*Mudr.* = Čel*Mudr.*, v. t.

Č*Mus.* = České Museum.

Čtv. = Čtverohranáč, XV.

Dač. = Mik. Dačický, zemř. 1626; — *Dač.* nebo *DačPam.* = jeho Paměti, — *Dač. Prostopr.* = jeho Prostopravda.

Dal. = kronika t. zv. Dalimila; — a to *DalC.* = rkp. Cambridgeský, XIV, — *DalH.* = zlomek Hanušův, z 1. pol. XIV, — *DalHr.* = zlomek Hradecký, z 1. pol. XIV, — *DalJ.* = vydání Jirečkovo 1878, — *DalKK.* = zlomky Křižovnický a Klementinský k sobě patřící, z 2. pol. XIV, — *DalStrah.* = rkp. Strahovský (1—15 kap.), XV. — Při dokladech z *DalJ.* bývá udáno, ze kterého jsou rukopisu, na př. V (= rkp. Víd.), Z (= rkp. Zebcerův) atd.; někdy za to psáno krátce *DalV.*, *DalZ.* atd. Seznam rukopisů slem hledících viz při *DalJ.* na stránce poslední.

dbeč. = dolnobečevský, srov. Btch.

DesK. = začátek Desatera, ze skl. XIV.

DeskDE. = Dvorský a Emler, Reliquiae tab. terrae, z let 1318—1325.

Dět. Jež. = verš. zlomky o dětství Ježíšovu, z 1. pol. XIV.

dial. = dialektický; zkratky pro nářečí moravská viz při BartD. (Hist. Ml. I. str. 668 a III. 2 str. 615).

Diefb. n. *Diefenb.* = Mittellat.-hochdeutsch-böhm. Wtb. z r. 1470, vyd. Diefenbach.

Div. Vít. = zlomky her divadelních, náležíci knihovně kap. u sv. Víta v Praze; dva listy, na jednom je vnoení Anno 1399.

dluž. = dolnolužický.

Dobr. = Jos. Dobrovský; — *Dobr. Bibl.* = jeho rozprava Über das Alter der böhm. Bibelübersetzung 1782 (v Kr. české Spol. nauk); — *Dobr. Drážď.* = jeho rozprava Über den ersten Text der böhm. Bibelübersetzung nach den ältesten Handschriften, besonders nach der Dresdner 1798 (tamt.); — *Dobr. Gesch.* = téhož Geschichte d. böhm. Spr. u. Lit. 1792, 2. vyd. 1818; — *Dobr. Lehrq.* nebo jen *Dobr.* = jeho Lehrgebäude der böhm. Sprache 1809, 2. vyd. 1819; — *DobrLitMag.* nebo *DobrLMag.* = jeho Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren, 1. Stück Prag 1786, 2. tčž, 3. 1787.

dol. = dolní, dolno-, na př. *dol.-beč.*, *dol.-něm.* = dolnobečevský, dolnoněmecký atp.

Dolež. = Pav. Doležal, Grammatica slavico-bohemica 1746.

Donat. = zlomek lat.-česk. Donata, XV stol.

Donín = Fridr. z Donína cestopis, z r. 1608.

doudl. = doudlebský; srov. Kotsm.

Drach. = J. Drachovský, Grammatica bohémica 1660 (Olom. 1666).

Drk. = rkp. Drkolenský, z 2. pol. XIV; — *Drk. Vstúp.* = Vstúp. Drk., v. t.

Drn. = Kniha Drnovská, vydal V. Brandl 1868 (podle rkp. mladšího z r. 1594).

du. = dual.

Duš. = J. V. Dušek; — *Duš. bezpř.* = jeho rozprava o slovesích bezpříznakých, v Listech filol. 1887, 372 sl.; — *Duš. jihoč.* = jeho Hláskosloví nář. jihočeských I. konsonantismus (1894), II. vokalismus 1897 (v Č. Akad.); — *Duš. vč.* nebo *Duš. verb.* = jeho rozpr. Dial. zvláštnosti českého slovesa, v Listech filol. 1892, 101 sl.

Erb. nebo *Erb. Pís.* = K. J. Erben. Prostonár. písně a říkadla 1864; — *Erb. čít.* = téhož Slovanská čítanka 1865.

Ev. = evangelium, evangeliář; — a to *EvA.* = zlomek evangeliáře v ČMus. 2 proužky, asi z 2. čtvrti XIV; — *EvOl.* = ev. Olomúcký, z r. 1421, — *EvPraž.* = EvTřeb., v. t., — *EvSeitst* = ev. Seitenstettenský, XV stol., — *EvTřeb.* = ev. v knih. univ. Pr. (11. B. 3), majetek kdysi knihovny augustiánské v Třeboni, opis z 1. pol. XV, otiskl Fr. Černý v List. filol. 1897, 187 sl. — *EvVid.* = ev. Vídenský, z 2. pol. XIV. — *EvZimm.* = „čtenie zimního času“, XIV stol.

Fagif. = Fagifacetus s česk. glossami, z poč. XV.

FeifLL. = Jul. Feifalik, Altčech. Leiche, Lieder u. Sprüche 1869.

Fl. Kn. = V. Flajšhans, Knihy české v knihovnách švédských a ruských 1897 (Č. Akad.).

Frimb. = Bibl. Frimb., v. t.

Froz. = Ant. Frozýn, Obroviště 1704.

ful. = futurum.

Gal. = list s nebe poslaný do města Galatan; — a to *GalDl.* = jeho zlomek Dlabačův, z 1. třetiny XIV, — *GalKl.* = téhož text celý v knih. univ. v Pr., ze 4. čtvrti XIV.

Gesta = *Gesta Romanorum*; — a to *GestBř.* = jejich text v rkp. Březnickém, nyní v ČMus. (sign. 8. E. 1), z r. 1443. — *GestaK.* nebo *GestaKl.* (jinde též *GestaU.*) = text v rkp. univ. Pr. (17. F. 28), z pol. XV, se známkami nář. mor.; — *GestaM.* nebo *GestaMus.* = text v rkp. ČMus. (3. F. 25) z r. 1473 (nikoli z r. 1482, oprava podle vydání J. Nováková), se známkami nář. mor.; — text *GestBř.* a *GestKl.*, s některými paralelami z *GestMus.*, vydal tiskem dr. J. V. Novák: Staročeská *Gesta Romanorum* (v ČAkad., 1895).

Gloss. = glossy. — *GlossJer.* = stč. glossy k pror. Jeremiášovi, z 1. pol. XIII. — *GlossPers.* = stč. glossy v rkp. Persiových satir z r. 1418, asi stejně stáří s rkp. lat.; ukázky otiskl Ig. Mašek v Česk. mus. filol. 1896, 88 sl.

Griz. = Grizeldis, z l. 1459—63.

Hád. = Ctibora Tovačovského Hádání Pravdy a Lži 1539.

Háj. = Václav Hájek, Kronika česká 1541; — *Háj. pp.* = téhož výklad o pojití a počátku národa českého, položený před kronikou a nepaginovaný.

Háj. herb. = Tad. Hájek, Herbář 1562.

Háj. Šim. = Šim. Hájek, Tabula de proprietate participiorum 1547.

han. = hanácky, hanáctina, v. BartD. — *han.-cis.* = nářečí hanácké, kterým se mluví v Císařově atd. (u Přerova). z rozprav Jiř. Malovaného.

Har. = Křišť. Harant z Polžic, Putování do sv. země 1608; — *Har-Erb.* = totéž, vyd. K. J. Erben 1854—55.

Hatt. Ml. = M. Hattala, Mluvnice jaz. česk. a slovensk. 1857; — *Hatt. slc.* = téhož Mluvnice jaz. slovenského 1864.

HavlEp. = K. Havlíček, Epištoly Kutnohorské 1896 (otisk textu z r. 1851).

Herb. = J. Herben, Do třetího i čtvrtého pokolení 1892.

Hil. n. Hilar. = Hilaria Litoměřického spis proti Jiří Poděbradskému z r. 1467.

Hlah. = česká bible hlaholská z r. 1416; zachován jí jeden díl (II.), v knih. univ. Pr. (sign. 17. A. 1). Je hlaholský přepis textu českého psaného latinkou.

Hlah. vid. = Vidění Mikulášovo, zlomek (1 list) psaný hlaholsky, ze skl. XIV; otiskl A. Patera v ČCMus. 1897, 537—540.

Hlah. zlom. = stsl. zlomky hlah.; mezi nimi jsou dvojce s bohemismy: *praž.* = pražské, z XI—XII stol., vyd. Šafařík 1857. a *kyj.* = kyjevské, z XI stol., vyd. poslední Jagić ve svém spise Glagolitica 1890.

hluž. = hornolůžický, — *hném.* = hornoněmecký.

Hod. = Hodiny sv. Maříe atd., z poč. XV.

Hom. = Homiliář; — *HomKlem.* = homil. Klementinský, z pol. XIV,
— *HomOp.* = homil. Opatovický se stč. glossami z 2. pol. XIII.

Hoř. = Hořov., v. t.

Hořek. = Hořekování Spravedlnosti, od Konáče z Hod., v Pr. 1547.

Hořov. nebo *Hoř.* = knihy arch. Hořovického XV—XVIII.

Hosp. = píseň Hospodine pomiluj ny.

Hrad. = rkp. t. zv. Hradecký, z 1. pol. (neboli, podle novějšího odhadu, z pol.) stol. XIV.

Hrob Boží = divadelní hra toho jména, ze skl. XIV.

Hrub. = rkpisný sborník Řehoře Hrubého z Jelení, z r. 1513; — v něm i *Blázn.*, v. t., — a *HrubLobk.* = posláni a naučení Bohusl. z Lobkovic panu Petru z Rožmberka, přel. od Hrubého; — *HrubP.* n. *HrubPetr.* = téhož překlad Petrarkových knih o lékařství proti štěstí i neštěstí, v Pr. 1501.

Hug. = stč. překl. Hugových knížek o připravení srdce, z XV.

Hus = mistr J. Hus; — *HusE.* = jeho spisy české, vyd. K. J. Erben; — *HusHř.* = jeho traktat o sedmi smrtedlných hříšních, v Kruml, z doby nedávné před r. 1418, otiskl K. Novák v Listech filol. 1896, 61 sl.; — *HusOrth.* = jeho traktat o české orthografii; — *HusPost.* = rkpisný sborník z r. 1414, obsahující jeho Postillu atd.; — *HusŠal.* = jeho Výklad písníček Šalomúnových, z r. 1448; — *HusW.* = tři česká kázání v rkp. kláštera Wilheringu, domněle Husova, z poč. stol. XV.

Hymn. nebo *SequC.* = hymnář, vlastně sekvencionář knih. univ. v Pr. (11. D. 1), ze XIV; — *HymnOpav.* nebo *SequD.* = hymnář rkp. v knihovně musejní v Opavě z r. 1418.

Chelč. = Petr Chelčický; — *ChelčKap.* = jeho traktaty v rkp. knih. kapitulní v Pr., z 1. pol. XVI; — *ChelčP.* nebo *ChelčPost.* = jeho postilla, psaná po r. 1434, tišť. v Pr. 1522; — *ChelčSif.* = jeho Sif víry tišť. 1520.

Chir. nebo *ChirA.* = lékařství ranné (chirurgie), rkp. z 2. pol. XV; — *ChirB.* = LékB., v. t.

Chlád. = J. Chládek, Naučení kratičké atd. (gramm.), v Pr. 1795.

chod. = nář. chodské; *chodHan.* = Na zboží chodském, od A. B. Hanina (J. Hrušky) 1895.

chrom. = nář. chromecké (Chromeč, 1 1/2 hod. sev.-vých. od Zábřeha) podle popisu Ign. Hoškova v Listech filol. 1894, 73 sl.

ib. = ibidem, tamtéž.

impf. = imperfektum.

impt. = imperativ.

Jag. = V. Jagić; — *Jag. Arch.* = jeho Archiv für slav. Philologie 1876 sl.

Jand. nebo *Jandit* = Gramm. linguae bohemicae 1. vyd. 1704, 2. 1705.

Jar. = cesta pana Albr. Kostky, popsaná panošem Jaroslavem asi r. 1464.

Jelč. = SequB., v. t.

JelLobk. = HrubLobk., v. t.

Jeron. = snůška kusů theol. a nábožných v rkp. knih. univ. Pr. (17. F. 9), mezi nimi na prvním místě „kniehy Jeronymovy“, z XV stol. — *JeronTob.* = Tob., v. t.

Jg. = Slovník Jungmannův; při tom bývá udán obyčejně i Jungmannův pramen.

Jid. = zlomek legendy o Jidášovi v ČMus., z poč. XIV; — *JidDrk.* = téže legendy zlomek Drkolenský, z poč. XIV.

Jir. = Jos. Jireček; — *Jir. mor.* = jeho rozprava O zvláštnostech češtiny v starých rkp. mor. 1887; — *Jir. Star. Zák.* = jeho Rozbor prvotního českého překladu Star. zák., v ČČMus. 1864; — *Jir. smor.* = Jir. mor., v. t.

Jiř. = leg. o sv. Jiří; — a to *JiřBrn.* = leg. v rkp. Brněnském, z pol. XIV (otištěná v ČČMus. 1887, 84 sl. nikoli 1888); — *JiřKap.* = zlomek v knih. kapitulní v Pr., z poč. XIV. — *JiřKlem.* = zl. v knih. univers. v Pr., ze skl. XIV, — *JiřVrat.* = zl. Vratislavský, z 1. pol. XIV.

JiřVid. = Jiříkovo vidění, rkp. knih. univ. Pr. (17. F. 2), ze skl. XV.

Kab. = M. Kabátník, Cesta z Čech do Jerusalema a Egypta, tišt. 1542 (?); — *KabK.* = totéž v rkp. kapitulní v Pr., z doby ok. r. 1500, vyd. J. Prášek 1894.

Kal. = Ant. Kalina, Historya języka polskiego, I. 1883.

Kar. = Spisové Karla IV., vyd. Emmler 1878 (z rkpů většinou XV stol.).

Kat. = Život sv. Kateřiny (legenda štokholmská), opis z doby ok. r. 1400 (podle Dudíka Forschungen 162 z XV st.); — *KatBrn.* = zlomek jiné legendy o sv. Kateřině, rkp. v Brně, ze 3. čtvrti XIV; — *KatPetr.* = zlomek jiný v Petrohradě, ze skl. XIV.

Káz. = OimüllB., v. t.

Kladr. = bible Kladrubská, rkp. knih. univ. Pr. z 2. pol. XV.

Klek. = J. Kleklar, Semeno slova božího (kázání), v Pr. 1701.

Klem. = zlomky sborníku Klementinského, z 2. pol. XIV.

Kluge = Etymol. Wörterbuch d. deutschen Sprache, v. Friedr. Kluge, 4. vyd. 1889; — *Kluge*⁵ = téhož díla vydání 5., 1894.

Koc. nebo *Kocín* = Hist. církevní Eusebia příjm. Pamfila, přel. J. Kocín, v Pr. 1594.

Kol. = excerpta z knih archivů Kolínských, z XV—XIX.

*Kold.*² = Koldínova Práva městská, 2. vyd. 1702.

Koll. = J. Kollára Básně 1821.

Kom. Lab. = *Lab.*, v. t.

kompt. = komparativ.

Kon. n. Koniáš = jesuity Ant. Koniáše Poftylla, 3. vyd. 1756.

Konáč 1547 = M. Konáče z Hodištkova 1. Hořekování (l. 1—71, = Hořek., v. t.), 2. Judith (72—112) a 3. Hra pěkných průpovědek (114—118), v Pr. 1547.

kond. = kondicional.

KorMan. = V. Korandy Manualník, ze skl. XV.

Koš. = Kořečkův Nový Zákon. z r. 1425.

Kosm. = Kosmova († 1125) kronika; — nejstarší její rky: *Kosm.A.* z r. 1154, — *Kosm.7.* ze skl. XII nebo zač. XIII, — *Kosm.1.*, *Kosm.3.*, *Kosm.4.*, *Kosm.4^a* ze XIII. — *Kosm.2.* z l. 1340—1342, — *Kosm.6.* ze XIV nebo poč. XV stol.; — *Kosm. pokrač.* nebo *Cosmæ contin.* = pokračování v kronice Kosmově, XIII—XIV stol.

Kotsm. = Vojt. Kotsmích, O podřečí doudebském 1868 (ve Sborníku věd. Musea král. Českého, I).

Kott = Fr. Kott. Slovník českoněmecký.

Koz. = zápisy Kozelské (Kozlé ve Slez.), z l. 1418—1571, přepsané r. 1629.

Kremsm. = rkp. Kremsmünsterský, obs. též některé kusy české, z doby ok. r. 1400.

Krist. nebo *Krist.A.* = Život Kristův, ze XIV stol.; — *Krist.B.* a *KristTom.* = částky téhož textu, ze skl. XIV.

Kříž.A. = rkp. knih. křížovnické v Pr. z r. 1472; — *Kříž.B.* = rkp. jiný téže knih. z r. 1520.

krk. = podkrk., v. t.

Kruml. = rkp. Krumlovský, nyní v ČMus., z 1. čtvrti XV (z doby před r. 1418).

Kulda = Moravské nár. pohádky atd., 1874—75.

Kunh. = píseň „Vítaj kraľu všemohúci“ v rkp. Kunhutíně, z doby ok. r. 1300.

Kutn. = bible Kutnohorská z r. 1489, rkp. knih. univ. Pr.

Květy = Květy České (Pospíšilovy), v Pr. a Hradci Král. 1834 sl.

KZ. n. KZeitschr. = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, vyd. A. Kuhn a j.

Lab. = Komenského Labyrint světa 1871; — *Lab. 1631* = jeho vydání z r. 1631.

Lact. = Jana Vodňanského (Aquensis) Lactifer, v Plz. 1511.

LAl. nebo *LegAl.* = zlomek leg. o sv. Alexiovi, z 1. pol. XIV.

Ley. bl. An. = legenda o blahoslavené Anežce, vyd. v Pr. r. 1666,

v knih. univ. Pr. sign. 54. C. 68; vydavatel, prý jes. Jiří Plachý, vyznává, že vzdělal text z předlohy staročeské; jazyk ve vydání tom je obnoven, ale přece v něm zůstaly archaismy a stopy, které svou kvalitou a hojností svědčí, že original byl ze stol. XIV nebo 1. pol. XV.

LegMar. = LMar., v. t.

LegSchwatz = zlomek legendy o narození Páně. ze XIV stol., v knih. františk. ve Schwatzu (v Tirol.), otiskl A. Patera v ČČMus. 1897, 246—249.

Leg'it. = sbírka legend v knih. kap. v Pr. (sing. H. 12). opis, ze 3. čtvrti XV; na listech 48^a až 51^b je leg. o sv. Tomáši Canterb., již otiskl A. Patera v Česk. mus. filol 1896, 180 sl.

Lék. = lékařství (léky) proti (11) neduhům, z doby ok. r. 1400; *LékA.* = sbírka rozprav lékařských, rkp. knih. univ. Pr. (17. B. 18), z pol. XV; — *LékB.* = jiná sbírka taková, tamt. (11. C. 2) z r. 1440; vyňatky otiskl Č. Zíbrt v Listech filol. 1893, 391 sl. a Ig. Mašek v Česk. mus. filol. 1896, 260 sl.; — *LékFrant.* nebo *ApatFr.* = sbírka taková opět jiná, tamt. (17. D. 10), z doby ok. r. 1500; — *Lék. ran.* = Chir., v. t.

Lekc. = Lekcionář v knih. univ. Pr. (1. C. 27), lat. s českými glosami mezi řádky, ze stol. XV.

Lepič = stč. píseň „mistr Lepič“, z XV.

Lesk. = Aug. Leskien; — *Lesk. Handb.* = jeho Handbuch der altbulg. Spr. 1886; — *Lesk. Declin.* = Die Declination im SlavischLitauischen und Germanischen 1876.

Let. = Staří letopisové čeští 1378—1526.

Levšt. = Levšteina sv. Marie nebes chvála, ze skl. XIV.

libun. = z nář. libuneckého.

Linde = Słownik języka polskiego, przez M. Sam. Bogumiła Linde, 2. vyd. 1854—1860.

Lis. = z písemné rozpravy p. Al. Lisického o nář. hanáckém sev.-záp.

List. = list nebo listina; — a to *List. Card.* = list Jana Cardinala z r. 1417, — *List. Hořov.* 1647 a 1651 = listiny z arch. měst. v Hořovicích z let udaných, — *List. JHrad.* = listiny Jindřicho-Hradecké z l. 1384 a 1388, — *List. Kost.* = list. kostelecká z r. 1417, — *List. Kral.* = list. Kralická, český překlad z poč. XV, — *ListKrum.* = list. Krumská z r. 1438, v opise z doby ok. 1600, — *ListLit.* = zakládací list. Lito-měřická, ze XIII stol.; — *ListOleš.* = listiny Olešnické. z l. 1370—1420, — *ListPořeš.* = listiny Pořešinské, ze XIV a XV stol., — *ListPras.* = Praskova sbírka listů posílacích z l. 1464—1709 (nejvíce z r. 1568), — *ListTišn.* = list Šimona z Tišnova z r. 1428, v. MiscellB., — *ListUnič.* = Petra z Uničova list z r. 1417, — *ListVamb.* = Vamb., v. t., — *List. Wartb.* = listina J. z Wartenberka, z r. 1380, — *ListVrat.* = ListOleš., v. t., — *ListVyšehr.* = zakládací listina kostela Vyšehradského, padělaná asi v XIII stol. na r. 1088; — *ListZikm.* = list krále Zikmunda panu Haškovi, — *List. 1225, 1406, 1443, 1463* = listiny z let udaných.

List. filol. = Listy filologické.

Lit. = bible Litoměřická, psaná 1411—1414.

Litoměř. = ListLit., v. t.

LMar. = zlomek leg. o p. Marii, z doby ok. r. 1300.

Lobk. = J. z Lobkovic, Putování do svatých zemí, rkp. z r. 1515.

Lomn. = Šimon Lomnický; — *LomnKup.* = jeho Kupidova Střela 1590, — *LomnNauč.* = jeho Naučení mladému hospodáři 1597.

Loos = Jos. Loos, Slovník slc. 1871.

Lucid. = zlomek tištěného lucidáře, ze stol. XVIII nebo zač. XIX, arch 1. až 3., bez listu prvního (titulového).

Lún. = excerpta z listin a knih archivu Lounského.

luž. = lužický, srbština lužická; — *dluž.* = dolnolužický, *hluž.* = hornolužický.

Lvov. = rkp. knih. univ. ve Lvově (1. E. 21), XV stol.

m. = místo; — *m. a v.* = místo a vedle.

Mal. = han.-cis., v. t.

MalýAmer. = Jak. Malý, Amerika atd. 1853—57; — *MalýZnovuzroz.* = téhož Naše Znovuzrození 1880—1884.

Mam. = mammotrekt; — a to *MamA.* = v rkp. kn. univ. Pr. (11. E. 6), z poč. XV, — *MamP.* = jiný v rkp. tamt. (11. F. 9), ze skl. XV, — *MamC.* = jiný v rkp. tamt. (11. D. 4), z pol. XV, — *MamD.* = jiný v rkp. tamt. (1. E. 29), z 1. pol. XV, — *MamE.* = jiný v rkp. tamt. (3. G. 26), XV, — *MamF.* = jiný v rkp. tamt. (8. G. 28), z XV, — *MamG.* = bibl. glossy v rkp. dvor. kn. Vid. (č. 5189), z XV, — *MamH.* = část mammotrektu (asi 40 vokabulí), napsaná na vnitřní straně přední desky rukopisu lat., patřícího kostelu v Trhových Svinech. z XV. stol., otiskl J. Hulakovský ve Květech 1843, 27 (vokabule shodují se namnoze s MamC.), — *MamP.* = mammotrekt Pražský, totéž co MamA. v. t., — *MamV.* nebo *MamVid.* = m. Vídenský, z pol. XV, — *MamVod.* = m. Vodňanský, XVI stol. (?).

Mand. = cesty Mandevillovy český překlad v ČMus., z XV, — *MandStrah.* = totéž v rkp. Strahovském, z XV.

ManKor. = KorMan., v. t.

Manž. = báseň o manželství, XV stol.

Marg. = zlomek leg. o sv. Margaretě, ze 3. čtvrti XIV.

Mart. = Martimiani, překlad kroniky tak řečené, z 1. pol. XV.

Masop. = Sedlský masopust, komedie studentská, tišť. 1588, otisk v Pam. 1. str. 109—159.

Mast. = Mastičkář, zlomek div. hry v ČMus., z pol. XIV; — *MastDrk.* = téže hry zlomek Drkolenský, z 2. pol. XIV.

Mat. = evang. Matoušovo s homiliemi, z 2. pol. XIV.

MC. = Majestas Carolina, z poč. XV.

Més. = jména měsíců v rkp. kn. un. Pr. (11. D. 7 fol. 73^b), XV.

Mikl. = Fr. Miklosich.

Miscell. = codex miscellaneus: — *Miscell.A.* = kodex takový v kn. univ. Pr. (1. G. 12), ze stol. XV, lat. s někt. českými vokabulemi; — *Miscell.B.* = jiný tamtéž (3. G. 16), ze stol. XV, obs. kusy lat. a také několik českých, mezi těmito na str. 25^a sl. list Šimona z Tišnova datovaný z r. 1428.

Müll. = český překlad Millionu, XV stol.

ML. = modlitby a legendy, rkp. kn. un. Pr. (17. E. 8), skl. XIV.

Mnich.A. = rkp. knih. univ. Mnichovské (germ. 1205), ze skl. XVI;
— *Mnich.B.* = rkp. téže knih. (slav. 11), z r. 1521.

Modl. n. *Modl.A.* = Modlitby, rkp. knih. un. Pr. (17. F. 30), XIV;
— *Modl.B.* = jiný opis téhož textu, rkp. v knih. univ. Pr. (17. E. 7), z poč. XV; — *Modl.Petr.* = RDubr., v. t.

mor. = moravský, moravština.

mrus. = maloruský, maloruština.

MrštTolst. = Vojna a mír, od L. Tolstého, přel. V. Mrštík, v Pr. 1888—1890.

Mucke = Dr. Mucke, Laut- u. Formenl. d. niedersorb. Spr. 1891.

Mudr. = Řeči z hlubokých mudrcův; — a to *Mudr.A.* = v rkp. kn. un. Pr. (17. B. 10) z r. 1562, — *Mudr.B.* = v rkp. tamt. (17. E. 11) ze XVI, — *Mudr.C.* = v rkp. tamt. (17. E. 32), z r. 1509.

Müll. v. OlMüll.

MVerb. = stč. glossy v Mater Verborum, XIII stol.

mýt. = nář. vých.-české zvl. z krajiny mytské a litomyšlské.

n- = nový, novo-; — *nč.* = novočeský, nová čeština.

nář. = nářečí.

Nebesk. Protich. = V. Nebeského Protichůdci, v Pr. 1844.

NejedlýGr. = J. Nejedlý. Böhm. Grammatik 1804, 2. vyd. 1809, 3. 1821.

Nekr. = nekrolog; — a to *NekrFl.* = nekr. svato-Florianský, otiskl Czerny 1878, — *NekrKruml.* = dva nekrology Krumlovské, otiskl Jos. Emler ve Věstníku Král. č. Spol. nauk 1887, 198 sl., — *NekrOl.* = nekr. Olomúcký, otiskl Dudík 1880, — *NekrOp.* = nekr. Opatovický, otiskl Dobner, Monumenta III, 9 sl., — *NekrOstr.* = nekr. Ostrovský, ve Zprávách zasedacích Kr. české Spol. nauk 1878, 346 sl., — *NekrP.* nebo *NekrPodl.* = nekr. Podlažický z l. 1224—1250, otiskl skoro úplně Dobrovský Gesch.² 92—103 a úplně Dudík, Forschungen 403—427.

Ner. = J. Neruda; — *NerBall.* = jeho Ballady a romance, v Pr. 1883, — *NerCiz.* = jeho Obrazy z ciziny 1872, — *NerFeuill.* = jeho Feuilletony 1876 sl., — *NerMalostr.* = jeho Povídky Malostranské 1878.

nhněm. = novohornoněmecký.

Nikod. = Čtenie Nikodemovo z r. 1442.

Nitsch = Daniel Nitsch, Berla Královská atd. (kázání), v Pr. 1709, dva díly.

Nom. = Nomenclator lat.-bohem., z doby ok. r. 1400.

novotv. = novotvar, novotvarý.

NRada = Nová Rada pana Smila Flašky z Pardubic, složená 1394 nebo 1395, dochována v opisích XV stol.

Nud., *Nudož.* = Nudožerský, Gramm. bohem. 1603.

ob. = čeština obecná. usus obecný.

odch. = odchylka, odchýlný.

ODub. = Ondřeje z Dubé Výklad na právo země České, ze 3. desíti-letí XV.

Offic. tab. = Officium circa tabulas terrae, XV (?).

Ol. = bible Olomúcká, z r. 1417.

OlMüll. = stě. (dial. mor.) ukázky z rkp. kn. Olom., z XV.

Onom. = Onomasticon, totéž co SlovK., v. t.

OpMus. = rkp. Opatovicko-Musejní, z 1. pol. XV.

opt. = optativ.

Orl. neb *Orloj.* = Orlojík, v rkp. kn. un. Pr. z r. 1469 (se znám kami nář. východního a vlivu polského).

Ostr. = píseň Ostrovská „Slovo do světa stvorenie“, z 2. pol. XIII.

Otc. nebo *OtcA.* = životy Otcův, XV; — téhož textu rukopisy jiné: *OtcB.* z pol. XV, *OtcC.* z r. 1480, *OtcD.* z XV a *OtcE.* též.

Pal. = Fr. Palacký, Dějiny národa Českého; — *Pal. pop.* = téchož Popis království Českého 1848.

Pam. = Památky staré literatury české: 1. Nová Rada 1876, atd.

Papr. ob. = Bart. Paprockého Obora, v Pr. 1602.

part. = participium.

pass. = passivum.

Pass. = Passional ČMus. (3. F. 16), str. 1 nově připsána v XV, části ostatní z různých dob XIV; část stará otištěna, viz o tom výkaz v List. filol. 1884, 256 a 1887, 261; — *PassDrk.* = passionalu zlomek Drkolenský, ze 3. čtvrti XIV; — *Pass. hlal.* = zlomek passionalu hlalolského, z 2. pol. XIV; — *PassKapA.* = passionalu zlomek v kn. kapitulní, ze skl. XIV; — *PassKapB.* = téhož zlom. kap. jiný, z l. 1350—1380; — *PassKlem.* = pass. knih. un. Pr., z rkp. 1395 (se známkami nář. mor.); — *PassNitr.* = pass. zlomek Nitranský, ze 3. čtvrti XIV; — *Pass. sl. Mus.* = pass. zlomek Musejní, z 2. pol. XIV; — *Pass. 1379* = pass. rkp. z r. 1379.

Pastrn. = Fr. Pastrnek, Beiträge zur Lautlehre der slovak. Spr. 1888.

Pelzel = Mart. Pelzel, Grundsätze der böhm. Gramm. 1795, 2. vyd. 1798.

perf. = perfektum.

Perw. Otč. = Jos. Perwolf, Otčetъ atd., s ukázkami textů českých dial. ze XIV—XVI.

Pfuhl = C. T. Pfuhl, Laut- u. Formenl. der oberlausitzisch-wend. Spr. 1867.

Phil. = Václ. Philomates, Etymologia 1533.

Pil. = zlomek leg. o Pilatovi, z poč. XIV.

Pís. = píseň; — a to *PísBydž.* = pís. o bydžovských ševcích, XV, — *Pís. Feif.* = píseň v některé ze sbírek a rozprav Feifalíkových, při tom označené, — *Pís. Hosp.* = Hosp., v. t., — *Pís. svatokup.* = píseň o kněžích svatokupeckých, XV, — *Pís. Štemb.* = pís. o Štemberkovi, z XV, — *Pís. taj. l.* = pís. „Tajná láska“, z XV, — *PísVarn.* = pís. o kr. Vladislavovi zahynulém u Varny 1444, — *Pís. Vyšbr. I., II. a III.* = tři písně v kn. kláš. Vyšňobrodsk., z XV, — *Pís. Waldšt.* = píseň o Waldšteinovi a Harantovi, opisy ze stol. XVIII, otiskl Č. Zíbrt ve Věstníku Král. č. Spol. nauk 1894 (citují stránky zvláštního otisku), — *Pís. Záv.* = Cant. Zav., v. t.

pl. nebo *plur.* = plural.

Plankt = Plankt matky božie u veliký pátek, XV.

plqpf., plusqpf. = plusquamperfektum.

Poč. = Počátkové česk. básnictví, Prešp. 1818.

Podk. = Podkoní a žák, z XV; — *Podk. Jir.* = téhož vyd. J. Jirečkovo 1878.

podkrk. = nář. podkrkonošské.

Podolský = knížka o mírách, od Šim. Podolského z Podolí, rkp. v ČMus. (1. G. 23) z r. 1817, tisk tamt. (28. E. 12) z r. 1683.

poduž. = nář. podužské (podlužské), slc. v Mor. již.

Póh. n. Půh. = Knihy půhonné, XIV—XV.

pol. = polský, polština; — při stoletích = polovice.

PoprR. = Popravčí kniha pánův z Rožmberka, zápisy z l. 1389 až 1409 a 1420—1429, vydal Mareš 1878.

Poř. = List. Poř., v. t.

Postavy. = Postavy a mravy lidské, báseň XV stol.

praes. = praesens.

Pras. = V. Prasek, Čestina v Opavsku 1877.

Práv. pr. = Pr. pr., v. t.

Pražsk. = bible Pražská, z r. 1488.

Pref. = Oldř. Prefat z Vilkanova, Cesta do sv. země, v Pr. 1563.

Prešp. = slovník Prešpurský, ze skl. XIV.

Přib. = Pamět Přibyslavská, z 2. pol. XV.

příjm. = příjmení.

Příp. Svatojiř. = české přípisky v chorální knize kláštera Svatojiřského, z konce XIII nebo zač. XIV stol.; otiskl Jos. Truhlář v *Listech filol.* 1879, 244 a 245.

Prok. kron. = Prokopa písaře Nová kronika, XV.

Pror. = překl. proroků v kn. u. n. Pr., ze skl. XIV; — *ProrOl.* = české glossy v lat. textě Proroků knih. Olom. z r. 1391.

Prostopr. = Prostopravda, v. Dač.

Pr. pr. = Práva pražská, ze skl. XV.

psl. = praslovanský, praslovanština.

Páh. = Póh, v. t.

Puch. = Zikm. z Puchova, Kosmografie, v Pr. 1554.

Pulk. = kronika Pulkavova; — a to *PulkL.* = rkp. její Lobkovický, XV, — *PulkLit.* nebo *Pulk. 1466* = Litoměřický z r. 1466, — *PulkMus.* = zlomky Musejní, ze skl. XIV, — *PulkR.* nebo jen *Pulk.* = rkp. Rajhradský, z doby ok. r. 1400, — *PulkVrat.* = rkp. Vratislavský, XV. — Text rukopisův těchto podle shledání dosavadního jest celkem týž; kromě předmluvy se předu a pokračování na konci (po r. 1330), jichžto v rkpisích starších není, rozdíl v textě jeví se jenom ve věcech vedlejších, an sem tam výraz některý, slovo nebo věta, nákolikerým opisováním nákolikerak pozměněn jest. Z toho vysvítá, že rukopisy tyto vesměs vznikly opisováním, z přeložení jednoho. Prvopis tohoto překladu nedochoval se nám mezi rkpisy známými. neboť i nejstarší z nich, Rajhradský, jest zajisté již opis. Svědectvím tomu jsou chyby, kterých nelze přičísti nikomu než opisovateli. Čte se tu na př. na str. 46^a všecka zemfka země místo czeška (jakož se čte v *PulkLobk.* 103), wfud i onudy 32^b místo sudy i onudy, velikú ctí byly gfu 142^b místo velikú ctí ctíli sč (cztyli fie *PulkLobk.* 318), lynem 173^a místo lnyem (sňem sč v hromadu *PulkLobk.* 384), pro konye dobré 131^b místo pro pokojné dobré *PulkLit.*, pro dobré a pro pokoj *PulkLobk.* 293), atd. Dlužno tedy předpokládati rukopisu tomuto předlohu nějakou starší. Ani tato předloha nebyla prvopisem, jakož vysvítá z následujících chyb v rkp. Rajhradském a Lobkovickém. Čte se totiž v *PulkR.* 105^b: Ale Čechové mnoho jich zbívše a za mrtvu oftawywffe sedmdesát z nich najurozenějších jemše a za mrtvu oftawywffe královi svému dovedli. t. j. slova kursivně tištěná na druhém místě chybně se opakují; totéž opakování chybně nalézá se také v *PulkL.* na str. 236.; rkpis L. mívá, jak nahoře ukázáno, čtení správné, kde rkpis R. chybí, není tedy L. opisem z R., chyba posledně ukázaná a v R. i v L. se vyskytující nepřešla tedy do L. z R., nýbrž musila se vyskytati v předloze, ze kteréž opisem snad nákolikátým jest jednak rkp. Rajhr., jednak rkp. Lobk. Dejme tomu, že předlohou tou byl rukopis nějaký *PulkX.* Poněvadž i tato předloha byla chybná, musíme i ji pokládati za opis a předpokládati pro ni předlohu ještě starší. Ze všeho toho pak vyplývá, že vzdělání kroniky na jazyku českém musilo

se státi záhy po složení jejím latinském. — Vzdělání české nedrží se přísně textu latinského, nýbrž má některé přídavky a úchylky (Palacký Würdigg 179), a nevydává o svém původu svědectví, že by byl býval český spisovatel dobrý a stilista obratný; kromě mnohých latinismů (na př. rúcho rozličného pohlavie generis PulkR. 118^a, jazykón pohaňenie confusio 1^b, bojte se od dievek veliké nehody přijíti 8^a) jsou to zvláště hojné anakoluthy, které o umění jeho vydávají svědectví nepříznivé.

pův. = původní.

Řád korun. = řád korunovační otisk ve Výb. a v Kar., rkp. z r. 1396 a jiný z XV.

Řádpz. = Řád práva zemského, rkp. ze 3. desetiny XV.

Rais = K. V. Rais; — *RaisBez.* = jeho Pantáta Bezoušek v Pr. 1897, — *RaisLop.* = jeho Lopota 1895; — *RaisPotm.* = jeho Potměchuť 1892; — *RaisVlast.* = jeho Západlí vlastenci 1894.

Rajhr. = slovník Rajhradský, omylem pojmenován Rozk., v. t.

RDubr. neboli *ModlPetr.* = rkp. Petra Dubrovského, ze skl. XIV a zač. XV, v carské veř. kn. v Petrohradě; obs. modlitby a žalmy, text částečně, ne-li veskrze stejný s *Modl.* v. t.; ukázký a citaty z něho spolu se zprávami od Jos. Perwolfa v List. filol. 1880, 127 a 128 a od V. Flajshanse v ČČMus. 1897, 121—129 a Fl. Kn. 12—14.

Reg. = Regesta Bohemiae et Moraviae.

Rel. = DeskDE., v. t.

Rhas. n. *Rhas.* = Rhazesovo ranné lékařství, z XV; — *RhasE.* = totéž, vyd. K. J. Erben 1864.

Roh. = Roháč, cornutus, slovník tak nazývaný; — a to *RohA.* nebo jen *Roh.* v kn. un. Pr., asi z r. 1478, — *RohB.* v rkp. Olom. z r. 1450—1456, — *RohC.* v kn. kap. Pr., z doby mezi l. 1379—1385.

Rok. v. Rokyc.

RokycPost. nebo *RokycPostKř.* = mistra Jana Rokycany postilla, rkp. v kláš. knih. křižovnické v Pr., asi z r. 1500; — *RokycKl.* = též postilly opis v knih. univ. (17. D. 40), z r. 1586; — *RokycMus.* = téhož rkp. v ČČMus. (5. E. 2) z doby ok. r. 1500; v tomto rkpe je na listech 499^a až 750^a polemika proti Bratřím, podle soukromého sdělení prof. Golla nikoli od Rokycany.

ROL. nebo *ROLA.* = rkp. stud. knih. Olom. (II. IV. 7) z poč. XV, — *ROLB.* = jiný tamt. (I. 5. 1) z r. 1410, — *ROLC.* = jiný tamt. (III. 2. 19), z r. 1482, — *ROLD.* = jiný tamt. (I. 8. 35), z 1. pol. XIV, lat. se dvěma českými glossami téže ruky, která psala text lat. (sděl. dra. Schuberta).

Rosa. = V. Rosa, Czechořečnost seu Gramm. linguae bohem. 1672.

Rostl. = rostlinářský slovník; — a to *RostlA.* nebo jen *Rostl.* v rkp. kn. stud. Olom., z doby ok. r. 1300, — *RostlB.* v knih. un. Pr. (11. E. 2), XV, — *RostlC.* tamt. (10. E. 14), z r. 1424, — *RostlD.* tamt. (1. F. 35), z r. 1418, — *RostlE.* v Isidorových etymologiích, z r. 1402, — *RostlF.* v Pelplině v Záp. Prusích, z 1. pol. XV, — *RostlMnich.* v Mni-

chově z doby ok. r. 1300 (má glossy polské, a některé identické pro polštinu i češtinu).

ROtc. = Rada otcova synovi, v OpMus., v. t.; — *ROtcP.* nebo *ROtcPetr.* = totéž v rkp. Petrohradském z r. 1404.

Rozb. = Rozbor lit. stč., v. pojednáních Král. č. Spol. nauk 1840 a 1841.

Rozk. = slovník Rajhradský, omylem řečený „Klena Rozkochaného“, z doby mezi r. 1344 a 1364.

Rožmb. = kniha Rožmberská, § 1—6 z rkp. arch. městsk. Pr. z pol. XV, zbytek z rkp. při Deskách zemských v Pr. z doby ok. r. 1360.

Rúd. = rkp. Roudnický, z 2. pol. XIV.

Rulík = Sláva a výbornost jazyka českého, od J. Rulíka, v Pr. 1792.

rus. = ruský, ruština.

Růž. nebo *RůžA.* = Růžová zahrada, zlomek ze skl. XIV; — *RůžB.* = téhož zlomek jiný, z 2. pol. XIV.

Rychn. = práva Rychnovských soukenníků, z r. 1378.

Ryt. = leg. o 10.000 rytířích, v PassKlem. z r. 1395 a Kremsm. z doby ok. r. 1400.

RZvíř. = Rada všelikých zvířat; a to *RZvířMel.* = exemplář vyd. 2. 1578 (v Pr. u Melantricha), v knih. ČMus., — a *RZvířU.* = exemplář v knih. univ. v Pr. (54. E. 127), defektní a starší než předešlý.

Sajfr. = kronika o rohovém Sayffrydovi, tišť. 1615; otiskl Fr. Prusík ve Věstníku 1891, 57 sl.

Sal. = Salicetihlo ranná lékařství, z XV; — *SalErb.* = totéž, vyd. K. J. Erben 1867.

SborHoř. = Národopisný sborník okresu Hořického, 1895.

Secl. = Ferd. Seelisko (Želízko, rodic z Kr. Dvora, kanovník v Kr. Hradci. † 1786), Weykladowe fwatych ceremoniy, řádůw, fwátkůw atd., v Kr. Hradci 1774 (jazyk velice kleslý).

Seitst. = EvSeitst., v. t.

Selsk. 1538 a 1763 = rymovaná skládání o věcech selských z let udaných.

Sequ. nebo *SequA.* = Sequentionarius magistri Conradi, ze XIV (do 1385); — *SequB.* = sekv. jiný v rkp. Jelečském z r. 1416; — *SequC.* a *SequD.* v. Hymn.

sg. nebo *sing.* = singular.

Schwatz v. LegSchwatz.

skl. = sklonek.

sl. = následující.

Slav. = Vil. Slavatý Zápisky z l. 1601—1603, vyd. A. Rezek v Rozpr. král. Č. spol. nauk 1887.

slc. = slovenský, nářečí slovenské.

sln. = slovinský, slovinština.

Slov. = slovník; — a to *Slov.A.* = slovník v rkp. dvor. kn. Víd. (č. 4557), ze 3. čtvrti XIV, — *Slov.B.* = jiný tamt. (č. 5154, Synonymarius), z poč. XV, částečně ze skl. XIV, — *Slov.C.* = v rkp. kn. un. Pr. (8. E. 28), ze skl. XIV, — *Slov.D.* = jiný tamt. (11. D. 9), z XV, — *Slov.E.* = jiný tamt. (11. E. 1), z XV, — *Slov.F.* = jiný tamt. (na předešlý rkp. 9. B. 9), z XV, — *Slov.K.* = slovník Klementinský, též Onomastikon zvaný, tamt. (17. F. 31), z pol. XV, — *Slov.Třeb.* = sl. v archivu Třeboňském, z 2. pol. XV, — *Slov.Vyšbr.* = sk. na perg. obalu kodexu č. 49 v klášt. Vyšňobrodském, z poč. XV.

Smil přísl. = Smila Flašky přísloví, z 2. pol. XV.

Sobol. = A. I. Sobolevskij.

Solf. = Solfernus, v Pr. 1600.

spis. = spisovný.

srb. = srbský, srbština; — *srbch.* nebo *srbchorv.* = srbskochorvatský.

st- = starý, staro-, srov. *stě.* a j.

Star. Sklád. = Starobylá skládanie, vyd. V. Hanka.

stč. = staročeský, stará čeština; — podobně *stpol.* = staropolský, *strus.* = staroruský, — *stsl.* = staroslovenský (starobulharský) atd., — *stněm.* = staroněmecký, — *sthněm.* = starohornoněmecký atd.

stř- = střední, středo-, — na př. *střhněm.* = středohornoněmecký, — *střlat.* = středolatinský.

subst. = substantivum; — *subst. verb.* = substantivum verbale, podstatné jméno slovesné.

Suš. = Fr. Sušil, Nár. písně moravské; — *SušBart.* nebo *BartNPis.* = Nové nár. písně moravské. za doplněk sbírky Sušilovy vydal Fr. Bartoš 1882.

s. v. = sub verbo, pod heslem, pod záhlavím.

Sv. nebo *Svěd.* = seznání svědkův z l. 1453—1456.

svD. = zlomek leg. o sv. Duchu, z poč. XIV.

Svěd. Bydž. = z Bydžovských knih svědomí, ze skl. XIV a poč. XV.

Synon. = synonymáň, = *Slov.B.* v. t.; — *SynonB.* = synon. jiný, tiště. v XVI.

Šach. = Knížky o hře šachové, z doby ok. r. 1400.

Šefl = Apatéka domácí atd., rkpisná sušška různých kusů z r. 1749 od Bart. Šefla; výňatky z toho otiskl Fr. Prusík ve Věstníku 1895, 57 sl.

Šemb. = A. Šembera, Základové Dialektologie československé 1864.

Šmitt. = J. Šmitt, Grammatika česká, v Pr. 1816.

Štit. = Tom. Štitný; — *ŠtitBud.* = jeho Řeči besední, v rkp. Budi-

šinském, z poč. XV, — *ŠtitE.* nebo *ŠtitErb.* = jeho Knížky šestery (= Štit. uč., v. t.) z r. 1376, vyd. K. J. Erben 1852 (v I. str. 685 vytištěno omylem 1882), — *ŠtitJes.* nebo *ŠtitJHrJes.* = sborník spisů Štitenských, rkp. kdysi u jesuitů v J. Hradci, z r. 1463, — *ŠtitJHrad.* nebo *ŠtitVáv.* = jiný sborník, psán r. 1492 od Vávry z Jivian, píše Jindř.-Hradeckého, — *Štit. list.* 1373 = listina T. Štitného z r. 1373, — *ŠtitMus.* = sborník Štitenský v ČMus., z r. 1450, — *ŠtitOp.* = Štitného sborník Opatovický, z poč. XV, — *ŠtitPař.* = Štitného Řeči besední v rkp. Pařížském, XV stol., — *Štit. ř.* = Štitného Řeči nedělní a sváteční, z r. 1392, — *ŠtitSázav.* = Štitného sborník Sázavský, z r. 1465, — *Štit. uč.* = Štitného učení křesťanské n. Knížky šestery o obecných věcech křesťanských, z r. 1376, — *ŠtitV.* nebo *ŠtitVrt.* = text ŠtitMus. (v. t.) z r. 1450, vyd. A. Vrtátka 1873 (v I. str. 686 vytištěno omylem 1450), — *ŠtitVáv.* = ŠtitJHrad., v. t., — *Štit'ýš.* = Štitného sborník Vyšehradský, z r. 1396.

t. = tamtéž.

Táb. = zlomky Tábořské, XIV stol.

tamt. = tamtéž.

Tand. = Tandariáš v Star. Sklád. V; — *TandZ.* = týž text v rkp. Zebeřerově (v ČMus.), z r. 1463.

Tegerns. = rkp. Tegernsejský, z pol. XV.

Tham = K. I. Tham, Böhm. Grammatik, v Pr. 1801 (4. vyd.).

Tišn. = list Šimona z Tišnova z r. 1428, v. MiscellB.

Tkadl. = Tkadleček, v rkp. knih. Strahovské, z pol. XV; — *TkadlM.* = Tkadlečka opis novověký, v ČMus., učiněný z textu jiného než je v rkp. Strahovském.

Tob. = kniha Tobiášova, z XV, srov. Jeron.

Tom. = V. V. Tomek; — *TomDecim.* nebo *Tom. reg. decim.* = jeho Registra decimarum papalium, z l. 1352—1405, vyd. v Aktech Král. č. Spol. 1873, — *TomP.* = jeho Dějepis města Prahy, — *Tom. řem.* = jeho Seznam řemeslníků ok. r. 1400, — *TomZ.* = jeho Základy starého místopisu Pražského, — *TomŽ.* = jeho Jan Žižka 1876.

Tomsa = Fr. Tomsa, Böhm. Sprachlehre 1782.

Tovač. = kniha Tovačovská, psána asi 1480—1490; vyd. V. Brandl v Brně 1868.

Třeb. = výpisky z některých rkpů archivu Třeboňského.

Trist. = Tristram, z r. 1449.

Troj. = Kronika Trojanská, vyd. 1488.

Túl. = české marginalie v Túlci sv. Bonaventury, z doby ok. r. 1300.

Uhlenb. = C. Uhlenboeck, Dic germ. Wörter im Slavischen, v Jag. Arch. 15, 481 sl. (abecedně).

Um. nebo *Umuč.* = zlomek leg. o umučení Páně, XIV; — *UmR.* = veršované skládání o božiem umučení, rkp. v knih. Rajhradské, z 1. pol. XIV.

UrbE. = Deset urbářů z doby před válkami husitskými, vydal Emler 1881; — *UrbHrad.* = zlomek urbáře Hradišského, z doby ok. r. 1400; — *UrbR.* = urbář zboží Rožmberského, z r. 1379.

Us. = usus.

v., při odkazech = viz; — *jinde* = vedle, někdy = verš.

Vamb. = listiny v měst. archivu Vamberském, XVII stol.

Varš. = Starý zákon v knih. soukromé ve Varšavě; zpráva a ukázky od J. Polívky v *Listech filol.* 1894, 219 sl.; v dokladech nalézám text shodný s Ol.; v textě drží se hojně pravidelně *ě* a spolu značně proniká pravopis Husův; kodex kladený do pol. XIV je snad o něco mladší.

Varvaž. = Bart. Havlík z Varvažova, O ctuém a chvalitebném v světě obcování, v Pr. 1613.

Vel. = Veleslavín; — *VelKal.* = jeho Kalendář historický v Pr. 1578.

Veleš. = slovník Velešínův, ze XIV, přepsán v XVI stol.

Ves. = Fabian Veselý (Wessely), rodem Moravan. † 1729; — *VesA.* = jeho Quadragesimale (kázání postní, česká), 1723, — *VesB.* = jeho Sermone atd. (též), 1726, — *VesC.* = jeho Conciones selectae (též), 1738.

Věstn. = Věstník; — *VěstnČAkad.* = Věstník České akademie cis. Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — *VěstSpol.* nebo jen *Věstn.* = Věstník Král. české Společnosti nauk.

Vinař. = Bohuslava Hasišteinského věk a spisy vybrané. Od K. Vinařického (1836).

Vit. = rkp. svato-Vítský, z l. 1380—1400; — *Vit. var.* = varianty k textu tomu, vytištěné při vydání 1886 a vzaté z jiných rkpů XIV a XV.

VJp. = Václav a jednota panská, listiny z l. 1394—1401 (v ArchČ. 1, 52—67).

Vocab. = Vokabulář v rkp. kn. un. Pr. (1. D. 32), z l. 1394—1398; — *VocabMus.* = Vocabula lat.-bohem., v ČMus. (N. 197).

Vocel = J. E. Vocela Meč a kalich (1843).

Voln. = Jiří Volný († 1745), Písňe kratochvilné, vyd. Ů. Zíbrt 1894.

Vrat. = rkp. Vratislavský s vložkami českými, z r. 1416.

Vrchl. = Jar. Vrchlický; — *VrchlAnthol.* = Anthologie z jeho básní v Pr. 1894; — *VrchlBĚ.* = jeho Bar Kochba 1897; — *VrchlProk.* = jeho Legenda o sv. Prokopu 1884.

VstúpDrk. = zlomek hry Nanebevstoupení Páně, v rkp. Drkolenském, z 2. pol. XIV.

Všeh. = Všehrd, O práviech země české knihy devatery; — *VšehJ.* nebo *VšehJir.* = téhož text ve vydáních H. Jirečkových, — *VšehK.* = téhož text v rkp. Kinského, z r. 1515.

Výb. = Výb. z literatury české, I. 1845, II. 1868.

vysl. = vyslov, vysloveno.

vz. = *vzor*.

Wartb. list. = listina Jana z Wartenberka z r. 1380.

Wied. n. Wiedem. = Osk. Wiedemann, Beiträge zur altslov. Conjugation. St.-Petersb. 1886.

Wint. = Zikm. Winter; — *WintCirk.* = jeho Život církevní v Čechách XV a XVI stol., svaz. I. (1895) = str. 1—496, 2. (1896) = str. 497—1026; — *WintObr.* = jeho Kulturní obraz českých měst XV a XVI stol., v Pr. 1. díl 1890, 2. díl 1892.

Zámrsk. = Postilla ewangelitka etc. Martina Philadelpha, kazatele v Opavě; tišf. 1592.

Zdik. = vokabulář Zdikův, z r. 1424.

zl. = zlomek.

Zibrť = Č. Zibrť; — *ZibrťHry* = jeho spis Z her a zábav staročeských 1889, — *ZibrťListy* = téhož Listy z českých dějin kulturních 1891, — *ZibrťKroje* = téhož Dějiny kroje až do války husitské l. 1891, — *Zibrťpiv.* = téhož stč. obyčeje a pověry pivovarské, zvl. otisk z Věstn. 1896.

zlin. = nářečí zlínské, z Bartošova spisu „Ze života lidu moravsk.“

Zrc. nebo *ZrcA.* a *ZrcB.* = Zrcadlo člověčieho spasenie, zlomky ze 3. čtvrti XIV.

Zrc. Múdr. = Zrcadlo maudrosti, vyd. Konáč 1516.

ZS. = zápisy ve věcech selských, z l. 1389—1499 (v ArchČ. I. 339—357).

Zub. = Jos. Zubatý.

Ž. = Žaltář; — a to *ŽBrn.* = ž. Brněnský, z 1. pol. XIV, — *ŽFlor.* = stpolský ž. Florianský, — *ŽGloss.* = ž. glosovaný, ze skl. XIII, — *ŽKap.* = ž. Kapitulní, z 2. pol. XIV, — *ŽKlem.* = ž. Klementinský, z 1. pol. XIV, — *ŽMus.* = ž. zlomek Musejní, poč. XIV, — *ŽPas.* = ž. zlomek Pasovský, z 2. pol. XIV, — *ŽPod.* = ž. Poděbradský (neb Olešnický), z r. 1396, — *ŽTom.* = ž. zlomek sv.-Tomášský, ze XIV, — *ŽTruh.* = ž. zlomek nalezený Jos. Truhlářem, z 1. pol. XIV, — *ŽWittb.* = ž. Wittenberský, asi z 2. třetiny XIV.

ŽerKat. = Listy paní Kateřiny z Žerotína, díl I. dopisy z l. 1631 a 1633, vyd. Fr. Dvorský 1894.

O B S A H.

	Strana
Vchod a rozvrh § 1—3	1
Část první. Slovesné výrazy jednoduché § 4	4
Přípony ohýbací tvarů slovesných § 5	5
přípony pádové tvarů infinitivních	5
přípony osobní tvarů finitních § 6	6
přípona	
první osoby jednotné § 7	
A) přípona silnější	6
B) přípona slabší	11
druhé osoby jednotné § 8	
A) přípona silnější	11
B) přípona slabší	12
třetí osoby jednotné § 9	
A) přípona silnější	13
B) přípona slabší	14
první osoby dvojné § 10	15
druhé a třetí osoby dvojné § 11	16
první osoby množné § 12	19
druhé osoby množné § 13	22
třetí osoby množné § 14	
A) přípona silnější	23
B) přípona slabší	30
Kmeny tvarů slovesných § 15	31
praesens § 16	31
v češtině zvláště § 17	34
imperativ § 18	36
v češtině zvláště § 19	38
aorist § 20	42
silný (jednoduchý) § 21	43
v češtině zvláště § 22	45

slabý (složený) § 23	46
přehled aoristů a poznámky k nim § 24	51
imperfektum § 25	53
v češtině zvláště § 26	55
koncovky aor. a impf. 2. 3. du. - <i>sta</i> , - <i>šta</i> a 2. pl. - <i>ste</i> , - <i>šte</i> § 27	60
aorist a imperfektum vyhynuly § 28	62
futurum sigmatické <i>*byšu</i> § 29	65
infinitiv § 30	66
v češtině zvláště § 31	69
supinum § 32	78
v češtině zvláště § 33	79
participium praes. act. - <i>nt</i> § 34	80
v češtině zvláště § 35	83
participium praes. pass. - <i>mo</i> § 36	91
v češtině zvláště § 37	92
participium perf. act. - <i>lš</i> § 38	92
v češtině zvláště § 39	93
participium perf. act. - <i>as</i> § 40	97
v češtině zvláště § 41	99
participium perf. pass. - <i>na</i> , - <i>ta</i> § 42	101
v češtině zvláště § 43	102
substantivum verbale § 44	105
v češtině zvláště § 45	105
Roztřídění sloves § 46	109
Dobrovského a Miklosichovo § 47	110
Schleicherovo a Leskienovo § 48	113
o obojím § 49	115
Slovesné tvary podle jednotlivých tříd a vzorů § 50	116
A) Tvary sloves s praesentním kmenem příznakovým, samohlásko- vým § 51	116
třída první § 52	116
1. vzor <i>věsti</i> , <i>vedu</i> § 53	117
praesens § 54	118
imperativ § 55	119
imperfektum § 56	120
aorist § 57	120
tvary jmenné § 58	122
slovesa jednotlivá § 59	125
2. vzor <i>nésti</i> , <i>nesu</i> § 60	141
praesens § 61	142

	Strana
imperativ § 62	142
imperfektum § 63	142
aorist § 64	142
tvary jmenné § 65	143
slovesa jednotlivá § 66	145
3. vzor <i>hřešti, hřebu</i> § 67	148
praesens § 68	150
imperativ § 69	150
imperfektum § 70	150
aorist § 71	150
tvary jmenné § 72	150
slovesa jednotlivá § 73	151
4. vzor <i>pěci, peku</i> § 74	156
praesens § 75	157
imperativ § 76	158
imperfektum § 77	159
aorist § 78	159
tvary jmenné § 79	160
slovesa jednotlivá § 80	163
5. vzor <i>pieti, pnu</i> § 81	173
k tvarům jednotlivým § 82	174
praesens § 83	175
imperativ § 84	175
imperfektum § 85	175
aorist § 86	175
tvary jmenné § 87	176
slovesa jednotlivá § 88	182
6. vzor <i>třieti, tru</i> § 89	190
k tvarům jednotlivým § 90	191
praesens § 91	192
imperativ § 92	192
imperfektum § 93	193
aorist § 94	193
tvary jmenné § 95	193
slovesa jednotlivá § 96	195
7. vzor <i>krýti, kryju</i> § 97	200
k tvarům a slovesům jednotlivým § 98	201
slovesa s kořeným -y § 99	201
jednotlivá § 100	204
slovesa s kořeným -i § 101	208

	Strana
a) <i>pi-</i> praes. <i>puj-e-</i> atp. § 102 . . .	208
jednotlivá § 103 . . .	211
b) <i>ši-</i> praes. <i>ši-je-</i> atp. § 104 . . .	216
slovesa s kořenným <i>-a</i> § 105 . . .	217
slovesa s kořenným <i>-ě</i> § 106 . . .	218
jednotlivá § 107 . . .	220
slovesa s kořenným <i>-u</i> § 108 . . .	230
a) <i>plu-</i> praes. <i>plov-e-</i> atp.	230
b) <i>ču-</i> praes. <i>ču-je-</i> atp.	234
třída druhá § 109 . . .	235
1. vzor <i>minúti, minu</i> § 110 . . .	236
2. vzor <i>tisknúti, tisknu</i> § 111 . . .	237
tvary jednotlivé třídy této:	
praesens § 112 . . .	238
imperativ § 113 . . .	239
imperfektum § 114 . . .	239
aorist § 115 . . .	239
tvary jmenné § 116 . . .	240
některá slovesa jednotlivá § 117 . . .	243
třída třetí § 118 . . .	258
1. vzor <i>uměti, uměju</i> § 119 . . .	260
praesens § 120 . . .	261
imperativ § 121 . . .	262
imperfektum § 122 . . .	262
aorist § 123 . . .	263
tvary jmenné § 124 . . .	263
některá slovesa jednotlivá § 125 . . .	264
2. vzor <i>trpěti, trpju</i> § 126 . . .	272
praesens § 127 . . .	273
imperativ § 128 . . .	274
imperfektum § 129 . . .	275
aorist § 130 . . .	275
tvary jmenné § 131 . . .	276
některá slovesa jednotlivá § 132 . . .	278
třída čtvrtá:	
vzor <i>prosiť, prošu</i> § 133 . . .	298
praesens § 134 . . .	299
imperativ § 135 . . .	302
imperfektum § 136 . . .	305
aorist § 137 . . .	306

	Strana
tvary jmenné § 138	306
některá slovesa jednotlivá § 139	312
třída pátá § 140	318
1. vzor § 141	319
a) <i>dělati, dělaju</i> § 142	319
praesens § 143	320
imperativ § 144	321
imperfektum § 145	322
aorist § 146	322
tvary jmenné § 147	322
některá slovesa jednotlivá § 148	323
b) <i>sázěti, sázeju</i> § 149	328
k tvarům jednotlivým § 150	329
praesens § 151	330
imperativ § 152	331
imperfektum § 153	332
aorist § 154	332
tvary jmenné § 155	332
některá slovesa jednotlivá § 156	334
2. vzor <i>tesati, tešu</i> § 157	347
praesens § 158	348
imperativ § 159	348
imperfektum § 160	349
aorist § 161	349
tvary jmenné § 162	349
slovesa jednotlivá § 163	350
inf. <i>-bati</i> praes. <i>-bu</i> § 164	351
inf. <i>-pati</i> praes. <i>-pu</i> § 165	352
inf. <i>-vati</i> a <i>-fati</i> § 166	353
inf. <i>-mati</i> praes. <i>-mu</i> § 167	353
inf. <i>-rati</i> praes. <i>-ru</i> § 168	354
inf. <i>-lati</i> praes. <i>-lu</i> § 169	355
inf. <i>-nati</i> praes. <i>-nu</i> § 170	358
inf. <i>-zati</i> praes. <i>-zu</i> § 171	358
inf. <i>-sati</i> praes. <i>-šu</i> § 172	360
inf. <i>-gati, -hati</i> praes. <i>-žu</i> § 173	363
inf. <i>-chati</i> praes. <i>-šu</i> § 174	363
inf. <i>-kati</i> praes. <i>-ču</i> § 175	364
inf. <i>-dati</i> praes. <i>-zu</i> § 176	367
inf. <i>-lati</i> praes. <i>-cu</i> § 177	368

3. vzor § 178	373
a) <i>bráti, беру</i> § 179	374
praesens § 180	375
imperativ § 181	375
imperfektum § 182	376
aorist § 183	376
tvary jmenné § 184	376
slovesa jednotlivá § 185	377
b) <i>kovati, кују</i> § 186	380
praesens § 187	381
imperativ § 188	381
imperfektum § 189	381
aorist § 190	382
tvary jmenné § 191	382
slovesa jednotlivá § 192	382
4. vzor <i>láti, лају</i> § 193	385
k tvarům a slovesům jednotlivým § 194	387
slovesa s kořeným -a § 195	387
jednotlivá § 196	388
slovesa s kořeným -ě § 197	391
jednotlivá § 198	392
slovesa s kořeným -uj § 199	394
jednotlivá § 200	396

třída šestá:

vzor <i>kupovati, купују</i> § 201	398
tvary jednotlivé třídy této § 202	400
praesens § 203	400
imperativ § 204	401
imperfektum § 205	402
aorist § 206	403
tvary jmenné § 207	403
některá slovesa jednotlivá § 208	405
B) Tvary z praesentních kmenů <i>bezpříznakých, souhláskových</i> § 209	406
<i>věd-</i> § 210	406
praesens § 211	406
imperativ § 212	409
<i>dad-</i> § 213	409
praesens § 214	409
imperativ § 215	410
<i>jěd-</i> § 216	411

praesens § 217	411
imperativ § 218	412
<i>jes-</i> § 219 a 220	412
tvary <i>js-</i> a <i>s-</i> § 221	413
praesens § 222	415
kladné § 223	415
záporné § 224	418
(<i>já</i>) <i>jsem</i> <i>je</i> , (<i>já</i>) <i>není</i> <i>jsem</i> atp. § 225	419
Část druhá. Slovesné výrazy složené § 226	421
perfektum act. § 227	422
<i>nesl-em</i> atd. § 228	423
<i>nesl-ch</i> atd. § 229	424
plusquamperf. act. § 230	425
futurum act. § 231	427
futurum exactum act. § 232	428
kondicional act. § 233—234	428
passivum § 235	432
<i>jsem nesa</i> fem. <i>nesúci</i> atd. § 236	434
<i>jsem nes</i> fem. <i>nesši</i> atd. § 237	436
perifrastické výrazy chybné § 238	437
Opravy a doplňky	439
Seznam slovní a věcní	443
Vysvětlení zkratkův	481